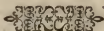
M

COMPENDIVM

AVREVM TOTIVS LECTVRAE D. ABBATIS PANORMITANI SVPER DECRETALIBVS,

Cum nonnullis glossarum flosculis ordine elementario æditum ab R.P.F. Hieronymo de Ferariis Fantonio Vigleuan. ord. prædicatorum regularis obseruantiæ, Sacræ paginæ professore, iurisque pontificii peritiss.

Nuper autem dedita opera Reuerendi patris Magistri Thomæ de Scotis Vigleuan. eiusdem ordinis, ac S. Romanæ & uniuersalis inquisitionis contra hæreticam prauitatem auctoritate apostolica commissarij generalis, in lucem communi utilitati productum.

Ne turbata uolent rapidis oracula uentis,

Nunc folio uates commodiore sonat.

Cum Priuilegio summi Pont. Pij IIII. & Illustriss. Senatus Veneti ad annos XX.

PIVS PAPA IIII.

MOTV proprio, &c. Cum sicut accepimus, dilectus filius Michael Tramezinus bibliopola Venetus nobis nuper exponi fecerit ad communem omnium studiosorum utilitatem sua propria impensa diuersa opera Latina & Italica, ipsa Italica tam ex Latino, Gallico, & Hispanico idiomate translata, quàm Italica facere, minimeq; translata, hactenus non impressa, imprimi facere intendat: dubitetq; ne huiusmodi opera postmodum ab alijs sine eius licentia imprimantur, quod in maximum suum praeiudicium tenderet: nos propterea eius indemnitati consulere uolentes, Motu simili & certa scientia eidem Michaeli, ne praedicta opera hactenus non impressa, & per ipsum ab inquisitoribus loci illius examinata & approbata, uel si in urbe à magistro sacri Palatij, imprimenda, per decem annos post eorundem operum, uel cuiuslibet ipsorum impressionem, à quocunque sine ipsius licentia imprimi, aut ab ipsis uel alijs uendi, seu in eorum apothecis, uel aliàs uaenalia, praeterquàm à dicto Michaele impressa uel imprimenda teneri possint, concedimus & indulgemus, inhibentes omnibus & singulis Christi fidelibus, tam in Italia, quàm extra Italiam existentibus praesertim bibliopolis, & librorum impressoribus, sub excommunicationis latae sententiae. In terris uerò Sanctae Romanae Ecclesiae mediate, uel immediate subiectis etiam quingentorum ducatorum auri Camerae Apostolicae applicandorum, & insuper amissionis librorum poenis: toties ipso facto, & absque alia declaratione incurrendum, quoties contrauentum fuerit, ne intra decennium ab impressione dictorum operum, uel cuiuslibet ipsorum respectiue computandum, dicta opera, tam Latina, quàm Italica hactenus non impressa, & per ipsum Michaelem imprimenda, sine eiusdem Michaelis expressa licentia, dicto decennio durante, imprimere, seu ab ipsis, uel alijs praeterquàm à dicto Michaele impressa imprimenda uendere, seu uaenalia habere, uel proponere, uel ea, ut supra, habere audeant. Mandantes uniuersis uenerabilibus fratribus nostris Archiepiscopis, eorumque Vicarijs, in spiritualibus generalibus, & in statu temporali Sanctae Romanae Ecclesiae, etiam Legatis & Vicelegatis sedis Apostolicae, ac ipsius status gubernatoribus, ut quoties pro ipsius Michaelis parte fuerint requisiti, uel eorum aliquis fuerit requisitus, eidem Michaeli efficacis defensionis praesidio assistentes; praemissa ad omnem dicti Michaelis requisitionem contra inobedientes, & rebelles per censuras Ecclesiasticas: etiam saepius aggra-

uando, & per alia iuris remedia auctoritate Apostolica exequantur, inuocato etiam ad hoc, si opus fuerit, auxilio brachij secularis. Et insuper, quia difficile admodum esset præsentem Motum proprium ad quemlibet locum deferri: uolumus, & Apostolica auctoritate decernimus, ipsius transumptis, uel exemplis, etiam in ipsis operibus impreßis, plenam & eandem prorsus fidem ubique, tam in iudicio, quàm extra haberi, quæ præsenti originali haberetur. Et cum absolutione à censuris ad effectum præsentium, & quòd sola signatura sufficiat. Et ne de præmißis aliquis ignorantiam prætendere poßit, quòd præsens Motus proprius in acie Campi Floris, & in ualuis Cancellariæ Apostolicæ huius almæ urbis affigatur, & ibidem per affixionem publicetur, & quòd sic affixus & in ipsis operibus per tempora impressus ad omnium, quos tanget, notitiam deductum esse, ac si eisdem personaliter intimatum foret, expresse uolumus & mandamus, irritum & inane censendum quicquid secus contigerit, præmißis omnibus constitutionibus & ordinibus Apostolicis, cæterisque in contrarium facientibus non obstantibus quibuscunque.

Placet Motu proprio I.

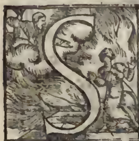
M D L X I I I. die 23. Martij in Rogatis.

CHE sia concesso al fedel nostro Michiel Tramezzino, che altri che lui, o chi hauerà causa da lui non possano senza sua permißione per lo spatio di anni uinti proßimi, in questa città, ne in alcuna altra città, o luogo del Dominio nostro, stampar, ne far stampar, ne altroue stampata in quella uendere l'opera titolata il Compendio di tutta la lettura dell'Abbate Panormitano sopra i decretali dato in luce dal Reuerendo padre Maestro Gieronimo Fantoni di Vigeneno dell'ordine de Predicatori, sotto pena a i contrafacenti di perder tutte l'opere da loro stampate, & ducati diece per cadauna di quelle, un terzo delli quali però habbia ad esser del magistrato, che farà l'essecutione, un terzo dell'arsenal nostro & l'altro di lui suplicante, essendo pero esso obligato di osseruar quanto per le legge nostre è disposto in materia di Stampe.

Aloysius Garzonius Duc. Notarius.

MICHAELI GHISLERIO
S. R. E. CARD. AMPLISS.
summoq; contra hæreticam prauitatem
in tota republica Christiana,
inquisitori meritissimo;

F. THOMAS DE SCOTIS VIGLEVIVS
prædicatoriæ familiæ, ac sacræ paginæ
minimus professor. S. P. D.

ACRARVM literarum cognitionem ut omnium pulcherrimam ita omnium difficillimam esse (præstantissime Cardinalis) & omnes iam pridem indicant, & exemplo id facile colligitur. Cum enim quamplurimi sint, qui se ad huius doctrinæ studium applicauerint, paucis tamen in ea contigit excellere. Immo quidam dum altiora perscrutantur mentiq; humanæ incognita, tantum abest, ut in eo quicquam profecerint, ut inde magnum sibi, & aliis detrimentum retulerint. Quod si cui in hac præstare, & probitatem cum doctrina licuit coniungere, eum plane uirum diuinum iudico, quiq; diuinis omnino laudibus affici debeat. Horum in numero memini ante aliquot annos fuisse Hieronymum Fantonium nobili Ferra-

riorum familia Vigleuani natum. Is enim erat, qui & sacram theologiam apprime nouerat. Et uero ad eam, quod caput est, nullam fucatam fallaciam, sed morum sanctitatem adiunxerat, nec eo contentus, ut publice tantum interpretaretur, in eo quoq; elaborabat, ut ipse suis uigiliis prodesse aliis aliquid posset, quod omnia eius ingenii monumenta praeclare declarant. Sed ego (uir clarissime) cum de eius eximia doctrina tecum loquor, eo sum progressus, ut non senserim ei me haec narrare, qui eadem optime norit. Quare multa praeterea de eodem homine, quae in eius laudem apte conueniant, non inuitus omitto. Nunc cum summo meo labore tanti uiri ad me delatum sit hoc opusculum, cumq; illud aedere cum animo meo constituissem, quaereremq; cui dicarem: statim tu mihi occurristi, qui ob tua in me merita dignissimus esses. Verum quoniam ne minimam quidem partem meritorum tuorum compensare possum, te rogo, ut munusculum hoc, qualecunque est, non respuas, praesertim cum ab homine proficiscatur, tuarum laudum studiosissimo. Quod, cum te semper humanissimum nouerim, id tibi pergratum fore minime diffido. Vale haereticae prauitatis Inquisitor acerrime, praedicatoriae familiae decus, & firmissimum ecclesiae catholicae columen.

NOs frater Vincentius Iustinianus sacræ Theologiæ professor, ac totius ordinis prædicatorũ humilis generalis magister & seruus : cupientes quòd opus æditum per quondam R. magistrum Hieronymum Fantonum de Vigleuan. in nostra prouincia utriusque Lombardiæ suo tempore doctorem insignem, quod opus Compendium Abbatis inscribitur : in communem tum canonistarum, tum Theologorum utilitatem in pubilicum prodeat : harum serie nostri auctoritate officij, tibi Reuerendo magistro nostro fratri Thomæ de Scotis Vigleuan: generalem comissariũ officij Sanctæ Ro. inquisitionis in urbe agenti: cui perpetua animi beneuolentia morem gerere optamus, liberam concedimus facultatem, ut ubicunq;, & quandocunq; tibi uisum fuerit ualeas dictum Compendium præfati auctoris comprofessoris, ac conciuis tui, typis mandare, & publicæ uenditioni exponere. In nomine patris, & filij, & spiritus sancti Amen: Non obstantibus quibuscunque. In quorum fidem his subscripsimus officij sigillo communitis. Datum Genuæ xiiij. Februarij. M D L X I.

Frater Vincentius Generalis magister ordinis prædicatorum assumptionis nostræ anno. iij.

Frater Seraphinus Caualli, magister, & scriba.

Registrata folio. 38. primi registri.

F. THOMAE VIGLEVAN. ordinis prædicatorum ad pium lectorem Decastichon.

Vtile lector opus Fantoni suscipe docti,
Qui celeri studio plurima scire cupis.
Contulit hos multa dudum sub nocte labores,
Sparsaq; non paruo colligit ingenio.
Quæ tibi per plures promit Panormus Abbas,
Solo Hieronymus codice cura dabit.
Perlege quisquis amas summam prope discere Iuris
Pontificum: modicum tempore ductus eris.
Ergo opus egregij multo pretiosius auro
Candide ne pigeat lector habere uiri.

F. GABRIELIS BERGOMATIS ORDINIS PRAEDICATORUM Epigramma.

Qui breuiore potest metam contingere cursu,
Si longas remeat, non sapit ille uias.
Frustraq; ceruleum se se demerget in æquor,
Qui uitreo poterit fonte leuare sitim.
Doctrinæ quicunq; igitur contingere metam,
Diuiniq; cupit sumere fontis aquas,
Perlegat hunc, docto qui magna uolumina libro
Pandit, & exiguo flumina sacra lacu.

COMPENDIUM AVREVM TOTIVS LECTVRAE

D. Abbatis Panormitani

Super decretalibus, ordine elementario, æditum à R. P. F. Hieronymo Fantono ord. Prædic. uitæ regularis, & sacræ Theologiæ eximio doctore.

BBAS & Abbatissa dicuntur si sint confirmati ante benedictionem, non autem dicitur Episcopus ante consecrationem, quia per consecrationem confertur ordo, non autem per benedictionem, nec consequitur nomen Pontificis, quia non exercet Pontificalia, Confert tamen benedictio Abbati aliquod ius, quia contra plenum ius non admittitur exceptio, quę tamẽ admittitur ante benedictionẽ. Abbas de accusation. c. Meminimus.

Abbas confirmatus ante benedictionem dicitur & est Abbas, & potest uti baculo, mitra, & anulo, quia horum usus conceditur ad decorem ecclesiæ suæ, non ad significationem consecrationis, secus est de episcopo. Abb. de sen. & re iud. c. Inter Monasterium.

Abbas absoluit monachum si uerberat alium monachum extra claustrum, & ab excomunicatione contracta in seculo. Abb. de sen. excomunicationis c. Cum illorum.

Abbas debet benedici die dominico, quia maior solennitas requiritur quã in ordinibus minoribus, q nõ dãtur quotidie. Abb. de cõse. eccl. & alt. c. cũ sit. & cõsecrationẽ debet obtinere ab episcopo loci. Ab de uerb. sig. c. Abbate.

Abbas confirmatus per Papam non potest benedici per inferiorem licentia Papæ, nisi aliud habeat consuetudo. Abb. de accus. c. Meminimus.

Abbas potest habere aliqua bona diuisa à bonis Monasterij & speciali iure, ex statuto facto ex causa rationabili, uel ex consuetudine, & potest cũ consensu statuere ut cuilibet monacho dentur decem pro uestibus, & q retineant ex labore suo certum quid, nec hoc est contra uotum paupertatis. Hæc etiam potest Abbatissa cum monialibus. Abb. de rescrip. c. Edoceri.

Abbas potest dare licentiam alienandi bona ecclesiæ sibi subiectæ pleno iure, quia omnia quæ suæ iurisdictionis sunt potest exercere. Abb. de rebus ecclesiæ non alienandis, c. Non licet.

Abbates Cistercij non benedicti possunt benedicere, & omnia facere quæ post benedictionem possunt quando Episcopi requisiti tertio non benedixerunt eis. De sup.neg.præla. c. Statuimus. Capiunt possessionem per installationem in choro, & debent Episcopo subiectionem reuerentiæ, & obedientiæ secundum formam positam in littera. nihil tamen debent dare pro installatione de iure communi debent installari per Archidiaconum. Abb. de simo. c. Ne Dei Ecclesia.

Abbatis confirmatio de iure communi spectat ad Episcopum. Abb. de elect. c. Cum monasterium, & de simo. c. Sicut tuis.

Abbas habet dignitatem. Abb. de iudi. c. Decernimus. Non tamen habet dignitatem excellentem, sed potius iudicatur inter dignitates inferiores. Abb. de simo. c. Per tuas.

Abbas potest deponi ex negligentia. Abb. de stat. Mona. c. Ea quæ.

Abbas si deponitur, uel renuntiat non est monachus monasterij, sed est sub Episcopo, etiam si monasterium sit exemptum. Et hoc secundum communem opinionem. Mihi uidetur quòd maneat monachus illius monasterij, in quo ultimo fuit Abbas, & habeat locum post Abbatem qui pro tempore erit. Abb. ubi supra. c. Cum ad monasterium.

Abbas non dispensat cum monacho nisi in casibus in iure expressis. Abb. de sent. exc. c. Cum illorum.

Abbatis ætas est annorum uiginti quinque, Abbatissæ uero triginta. Abb. de elect. c. Cum in cunctis.

Abbas exemptus licet non ordinet suos clericos, dat tamen licentiam ut ordinentur à quouis Episcopo. Glo. de transla. c. Cum ex illo.

Abbas si est subiectus ratione membrorum quando potest conueniri, & quando non. Abb. de priuil. c. Ex ore.

Abbas non potest ad habitum recipere monachum de iure cõmuni sine consilio conuentus. Abb. de regul. c. Ad Apostolicam.

Abbas potest inquirere, & punire monachum de homicidio & inquirere iudicialiter, ac punire. Abb. de homicidio. c. Suscepimus.

Abbas non potest instituere qui curam exerceat animarum ubi populus non est exemptus, sed hoc pertinet ad Episcopum. Abb. de capel. monach. c. In ecclesiis.

Abbas habet primum locum inter prælatos post Episcopum. Abb. de priuilegiis. c. Ex ore.

Abbas non potest auferre Prioratum ab eo qui accepit illum à Papa ad custodiam toto tempore uitæ suæ, quia in hoc est obedientiarius Papæ: subiicitur tamen talis prior abbati in omnibus aliis. Abb. de electio. c. Cum inter.

Abbas non potest autem perpetuare monachum in prioratu manuali, uel in alio loco quo minus non possit eum remouere ad libitum. Abb. qui cler. uel uouen. c. Insinuante.

Abbas potest agere causas sui monasterij absque mandato. Abb. de success. ab intest. c. Cum dilectus. potest esse procurator alterius monasterij. Abb. de cens. ubi supra. potest esse procurator Ecclesiæ cathedralis. Abb. de postu. c. Ad hæc in beato Petro.

Abbas tenetur ire ad Synodum si non est exemptus, & etiam si est exemptus habens ecclesias non exemptas. Abb. de priuil. c. Ex ore. Habens populum subiectum Episcopo tenetur ire ad Synodum, & ad omnia quæ sunt

de lege diocesana sicut ecclesiæ seculares, si non habet populum, etiam tenetur ire, quia synodus est mixti iuris, & respectu uocationis est de lege diocesana, & ideo Abbates non possunt compelli nisi ex rationabili causa respectu eorum quæ statuuntur & de lege iurisdictionis, & exempti non tenentur ire ad synodum nisi per se exerceant curam capellarum, quam si exercent per capellanos illos mittent, cum dicitur quòd religiosi non tenentur ire ad synodum intelligitur de exemptis, aut quando congregatur synodus ex facili causa, aut de inferioribus: non autem de prælatis eorũ, quia distinguendum est ut supra. Abb. de maio. & obedientia. c. Quod super. Vide lex diocesana.

Abbas & conuentus non possunt facere statutum per quod ligetur successor nisi auctoritate superioris, nec ligatur Abbas sub statuto licet illud fecerit cum conuentu, immo si Abbas iurauit seruare statutum tenet reuocatio, licet in periurium incidat. Non potest Abbas sibi imponere legem, si concedit prioratum ad uitam potest priorem reuocare, nec potest Abbas obligari monacho, sicut nec dominus seruo. Abb. de statu. monach. c. Cum ad monasterium.

Abbas de iure communi alteri Abbati non subiicitur, sed Episcopo. Abb. de reg. c. Ne religiosi.

Abbatissa non consecratur sed benedicitur simplici benedictione, secus est de benedictione Abbatis, quæ partim est ordinaria, & partim simplex, quia Abbas recipit potestatem conferendi ordines minores. Abb. de test. c. Quia ingredientibus.

Abbatissa benedicitur sicut Abbas in monasterio in quo fit Abbatissa, & solet benedici, & nisi faciat se benedici infra annum est priuata beneficio in hoc acquisito, Vbi non est consuetudo, potest omitti benedictio quæ non habet eundem effectum sicut in Abbate, qui potest minores ordines conferre, quod non potest Abbatissa, quia est uirile officium. Abb. de accus. c. Meminimus.

Abbatissa potest habere aliqua bona diuisa à bonis monasterij ex speciali iure ex statuto facto ex causa rationabili, uel ex consuetudine potest etiam statuere quòd cuilibet moniali dentur decẽ pro uestibus, & quòd retineãt ex labore suo certum quid, & hoc non est proprietas, nec contra uotum paupertatis. Abb. de rescrip. c. Edoceri.

Abbatissam oportet esse annorum triginta, & uirginem, alias licet sit sancta & castè uixerit non potest esse Abbatissa, oportet etiam esse legitimam, quia dignitatem habet, & timeri potest de incontinentia quia filia sequitur matrem. Abb. de elect. c. Cum in cunctis.

Abbatissam non oportet habere habitum monachalem, quia non habitus sed professio facit religiosum. Abb. de test. c. Quorundam.

Abbatissa ratione dignitatis potest iurisdictionem exercere, & sic uirili officio fungi. Clericos potest habere sub se, si habet sub se capellas pleno iure subiectas, iurisdictionem exercere potest in moniales, licet non possit excommunicare, suspendere & interdicere, potest tamen implorare auxilium superioris, & tunc Episcopus tenetur sibi auxiliari, potest etiam inuocare brachium seculare, & conferre beneficia; quæ autem dependẽt a potestate clauium non cadunt in mulierem. Abb. de maio. & obed. c. Dilecta. Non potest moniales benedicere, confessiones audire, nec publice prædicare de pœnit. & remiss. c. Nostra, licet possit habere iurisdi-

ctionem fori contentiosi, non tamen pœnitentialis; quæ procedit ex parte ordinis, cuius mulier non est capax. Et licèt non possit prædicare publice, potest tamen in secreto monere etiam explicando sacram scripturam. Ab. ubi supra. Nostra. Potest etiam habere iurisdictionem super clericos de iure speciali. Abb. de exces. præla. c. Dilecta.

Absens fraudulenter dicitur clericus, qui est absens ex iniusta causa, etiam cum agitur de graui præiudicio. Abb. de cle. c. Ex tuæ deuotionis.

Contra absentem necessario proceditur ad sententiam, quando absentia est ex sua culpa, uel ex proprio delicto contracta. Debet mittere procuratorem, & potest procedere iudex etiam ad ea quæ sunt grauis præiudicij. Et hoc nota contra eos qui timore accusationis fugiunt. uir in dubio in fraudem uxoris se absentasse præsumitur, ex quo tenebatur cohabitare, nisi aliud appareat, secus ubi ex probabili causa abesset, uel quando nescitur ubi sit. Abb. Qui ma. accu. possunt. c. Relatum.

Absolutio ad cautelam, id est, ad maiorē securitatem fit, ut res potius sit in tuto, quàm in periculo, ne prætextu nullitatis se immisceat diuinis, & nōtetur apud uulgares. Sic absoluitur quis ab excommunicatione præstita cautione de parendo mandatis ecclesiæ, & ut licite possit se immiscere diuinis, & alij possint ei communicare. Quandocunq; & ex quacunq; causa allegatur nullitas excommunicationis locum habet absolutio ad cautelam. Iudex quilibet potest sic absoluere à sententiis suis non tamen potest relaxare sententias aliorum nisi in casibus iuris. An delegatus hoc possit ui de glo. de rescrip. cap. Sanctæ crucis, Nunquam. absolutio intelligitur fieri ad cautelam nisi exprimatur. Abb. de excep. c. Apostolicæ.

Absolutus per inquisitionem non debet amplius inquiri de eodem crimine nisi sit absolutus per collusionem. Abb. de col. c. In tantum.

Absolutionem potest committere quicunque ex officio potest absoluere. glo. de offic. legati. c. Excommu.

Acceptilatio est quædam imaginaria solutio uel liberatio per interrogationem mutuam contingens. Abb. de foro compe. c. Significasti.

Actio est ius quoddā agendi ex obligatione ortū. Abb. de iud. c. Dilecte fili.

Actio confessionalis est qua quis dicit in iudicio seruituте rem sibi competere, actio negatoria qua quis dicit seruitutem aduersario non competere. Abb. de iudi. c. Examinata.

Actio, & defensio primo loco competit ei cuius est ius, uel res deducta in iudicium, uel de cuius præiudicio principaliter agitur. Ad eum qui potest aliquod interesse, uel præiudicium saltem facti prætendere pertinet secundo loco. Abb. de sent. & re iud. c. Quamuis.

Actio in rem intentatur: quando actor non dicit personam obligatam, sed agit aliquam rem esse suam, uel obligatam sibi, Actio in personam dicitur quando non agit ad certam rem, sed dicit personam ex cōtractu, uel maleficio obligatam sibi, quę obligatio multis modis & causis contingit, mixta competit quando agitur ad rem & in personam ut quando plures diuidunt hereditatem. Abb. de ut lite non contest. c. Quoniam frequentes. §. In aliis.

Actio quę dicitur iuris stricti, & quę bonæ fidei. Glos. & Abb. de excep. c. Cum uenerabili.

Actio dicitur particularis quia datur ad rem particularem, uel singularem, puta peto uestem, Harum quędam sunt reales quæ competunt ad rem &

non

non dicunt personam obligatam, aliæ personales, quia non ad rem sed in persona diriguntur, ut si ago ex empto uel mutuo, dico personam obligatam non rem, uel pecuniam, uniuersalis dicitur quæ comprehendit totum ius ut cum petitur hereditas, uilla, uel castrum, ecclesia cum pertinentiis suis, & dicitur actio uniuersalis quando datur ad aliquid quod de significatione sua multa continet in se uniuersaliter, siue sit uniuersalitas iuris ut hereditas, & possessio bonorũ, siue sit uniuersalitas facti, sicut peculiũ, uel quia competit ad id quod continet sub se plura capitula, non tamen uniuersum ius, ut est actio negociorum gestorum, tutelæ. Actio potest dici generalis quia comprehendit plura & si non ex propria significatione, saltem ex additione, restrictione, uel demonstratione, exigitur tamen declaratio, ut reus possit deliberare an uelit cedere, uel contendere, & ut iudex possit facere sententiam & huic prouidere per processum. Abb. de lib. obl. c. Significantibus.

Actiones plures si uni conueniunt, quando una tentata tollitur alia, & quando non tollitur. Abb. de colluf. c. Intantum.

Actor cogitur agere etiam inuitus post porrectionem libelli, non autem si tantum præcessit sciscitatio, & si fuerit contumax habet reus contra eum remedia, recipiuntur testes, & proceditur ad sententiam, non autem si reus sit contumax & assignat rationes. Abb. de dol. & contu. c. Causa.

Actor potest adire forum cuiuscunque superioris, nec potest cogi ad forum alicuius etiam legati. Abb. de officio de leg. c. Cum non ignoret.

Actor sequitur forum rei, intelligitur quando de aliqua re principaliter contenditur, secus si agit super exceptione proprio dicta, quæ tantum stimulat, uel instimulando stimulo actionis, secus, in actione improprie dicta, quæ competit etiam non stimulato ratione publici interesse. Abb. de foro competen. c. Si quis contra. Vide laicus. Papa. Fallit quando res est ecclesiæ, uel clerici, quia tunc laicus conueniri potest coram iudice ecclesiastico, ubi supra. Glo. & Abb. c. si clerici. Malefactores ecclesiarum, qui sacrilegi censendi sunt, possunt in utroq; foro conueniri, ubi supra. c. Cum sit generale. Crimine heresis, usuræ, sacrilegij, simoniæ, periurij, adulterij, & pro quocunque peccato laicus potest conueniri coram iudice ecclesiastico. Glo. ubi supra. Hoc priuilegio ecclesiæ, hospitalia, & bona clericorum gaudent. Malefactores hic inuasores, & raptores rerum ecclesiæ dicuntur. Item oppressores & defraudantes habita in contractu ecclesiæ, quando contractus sua fraude dicitur nullus. Item quando petitur restitutio in integrum, in omnibus prædictis ecclesia uendicat sibi iurisdictionem contra laicos. Item si clericus turbatur contra possessorem. Si cõtra prædictos agitur pœna corporali secularis est iudex. si ad spiritualem puta excommunicationẽ, Iudex est ecclesiasticus, si ad ciuilẽ restitutionẽ rei subtractæ, aut ad pecuniariam pœnam est in optione personæ ecclesiasticæ coram quo iudice uelit agere. Abb. de foro cõp. c. Cum sit generale.

Actor potest intentionem suam fundare super expressis in exceptione, non autem super inclusis in ea, ideo potest quis se fundare super eo quod impugnat, quando alio respectu impugnat quam respectu illius super quo se fundat, quando scilicet non impugnat factum, sed solennitatem facti. Ab. de rescrip. c. Ex parte decani. In iudicio potest se fundare super tempus, eo quod eius quod petitur non est memoria de principio. Abb. de officio iudi. ordi. c. Dilectus.

Actor

Actor ubi plenè potest fundare intentioné suam debet obtinere, nisi reus illam clare confundat, nec sufficit quòd reddat eam dubiam. Mulier probando sponsalia, & copulam fundat clare suam intentionem, exceptio uiri non euacuat illam probationem, licet aliquantulum reddat offuscam. In Criminalibus autem ut euitetur delictū, uidetur reus esse absoluendus. Abb.de condi.apponen. c. Per tuas

Actor succumbens in iudicio, quando potest, uel non potest in eadem causa agere. Abb.de lib.obla. c. Significantibus.

Actus gestus ex errore, uel opinione communi ualet, intelligitur de independentibus à iurisdictione, non autem de independentibus ab ordine, seu in sacramentalibus, in quibus attenditur ueritas non opinio. Abb. de presbytero non bap. c. Apostolica.

Acta in iudicio ciuiliter non faciunt fidem in iudicio in quo agitur criminaliter, quia forte multa obiecisset contra primo acta, si fuisset criminaliter actum, quod non fecit propter leue præiudicium, secundo quia ad alium effectum agitur nūc quàm tunc. Si non obtinet exceptio rei iudicatæ, ita nec illa acta debent facere fidem. Sola confessio non sufficit ad condemnationem sed potest compelli reus ut in confessione perseueret, uel det intellectum confessioni suæ, quia orta est contra eum non leuis suspitio ex illa confessione. Abb.de accus. c. Qualiter & quando. secundum.

Actus extra iudicialis non transit in rem iudicatam, unde infra decidium appellare potest ab illo. Abb. de præsump. c.Dudum.

Actus gestus contra prohibitionem iuris ubi causa est perpetua est ipso iure nullus, non autem si causa sit temporalis. Causa porpetua prohibitionis dicitur quæ non est instructa ad certum tempus, ut cum aliquid prohibetur fieri propter matrimonium, quod inde sequi potest, uel prohibetur matrimonium propter consanguinitatem. Causa restricta ad tempus dicitur temporalis, ut cum prohibetur contrahere matrimonium propter reuerentiam diuinorum. Abb. de spon. duorum c. Tua fraternitas.

Actus gestus contra legem quando est nullus; & quando non. Abb. de testi. c. In nomine Domini.

Actus gestus à non possessore, ut ualeat non sufficit error communis absque possessione. Sic debet limitari, cum dicitur error communis non facit ius. Gesta per eum qui habet auctoritatem publicam ualent, non autem gesta per eum ut est priuata persona. Abb. de iure patron. c. Consultationibus.

Actus spiritualis ubicunque requiritur liber consensus sicut in professione nō ualet si interueniat metus, licet coacta uoluntas sit uoluntas, non est uoluntas spontanea. Ab.de regulari. c. Nullus. Imperium patris non impedit matrimonium, nec modica coactio, nisi pater esset terribilis, Verbera & minæ tollunt consensum spiritualem, in iis iudex arbitrabitur. Abb. ubi supra. c. Cum uirorum.

Actus spiritualis gestus contra iuramentum ualet, licet de periurio sit pœna iniungenda. Abb. de spon. duorum. c. De illis.

Ad actus substantiam ubi aliqua requiruntur, nisi illa interueniant, non tenet actus, licet ex necessitate solemnitas seruari non possit, necessitas non facit solemnitatem substantialem deficere. Abb. de baptis. c. Debitum.

Accusatio instituta propter turpem causam non debet admitti, ideo iudex ex officio suo potest tales repellere, etiam parte non opponente. Quòd quæstus causa quis instituat accusationem, probabitur per mediatores,

uel per testes quos corrumpere uoluit, ob istam causam. Abb. qui matri. accus. possunt. c. Significante.

Criminatio prælati debet tractari coram illis quorum interest. De accus. c. Illa propositorum. Monachi, conuersi, laici debent admitti ad accusationem Abbatis, patroni ecclesiæ, & parochiani possunt agere ciuiliter de crimine contra prælatum, ut priuetur ecclesia, quia eorum interest habere bonum prælatum. Alij laici non admittuntur etiam ciuiliter. Accusatio prælati semper tractanda est inter eos quorum interest: Accusatores semper debent esse præsentes, nec ualet quod agitur in eorum absentia, non data contumacia prælati. Superiores accusatorum non sunt de necessitate uocandi, si sponte interesse uolunt pro eorum interesse admittendi sunt etiam per procuratorem. In fauorem reipublice potest admitti tertius ad accusati absentis defensionem. Abb. ubi supra.

Ad accusationem ciuilem prosequendam non admittitur procurator, licet allegare possit causam absentiæ, uel exceptiones alias, non tangentes crimen propositum. De accusa. c. Veniens.

Licet procurator non admittatur ad disputandum in causa criminali super crimine, admittitur tamen ad præponendum exceptiones contra accusatorem de indignitate eius. Quando potest uel non potest interuenire, & quando potest uel non potest intromittere, & iudicium est nullum. Abb. ubi supra. c. Veniens.

Accusare potest clericus inferioris ordinis clericum superioris ordinis, qui licet non possit ex toto puniri simili supplicio, potest tamen mutari pœna ut hic. Ab. de calum. c. Cum fortius. Laicus inimicus potest clericum accusare. De accusa. Cum. P. Accusare potest in crimine simoniæ quilibet catholicus. De simo. c. Si dominus. Non catholicus, paganus, iudæus, aut hæreticus non admittitur. Glo. & Abb. ubi supra. accusare potest seruus, meretrix & criminosus. De Simonia. c. Tanta.

Accusari nō potest de certo crimine qui ab eodem fuit absolutus. De accusa. c. De iis. Absolutus ab obseruatione iudicij potest iterum accusari, etiam ab eodem. Absolutus per uiam transfigitionis potest accusari à tertio. Absolutus per uiam exceptionis, si erat tale crimen, quod per uiam exceptionis, licet puniri pœna naturali, non potest iterum accusari, si non sit tale crimen potest iterum accusari, & exceptio de sui natura non tendit, ad uindictam. Si absolutus est per uiam denunciationis, potest iterum accusari nisi soluisset pœnam debitam, quia denunciatio non fit ad uindictam. Absolutus per pœnitentiam, per baptismum potest iterum accusari, Absolutus ciuiliter non potest accusari criminaliter, Si absolutio facta est per dispensationem, non accusatur amplius, Absolutus qui fugit ad ecclesiam non potest iterum accusari, Absolutus per uiam inquisitionis, quando actum est criminaliter, non potest iterum accusari criminaliter. nisi primus accusator fuerit præuaricator, & præsumitur collusio, si conuersatur cum accusatore, secundo quando secundus accusator prosequitur iniuriam propriam, & probat se ignorasse institutam accusationem, quæ ignorantia probabitur per iuramentum, quia minor erat, uel absens. Accusatur quod percussit, an accusari possit qui percussit cum sanguinis effusione. Abb. ubi supra. c. De his, & c. Accusasti.

Accusari potest in iudicio qui peregit pœnitentiam impositam à sacerdote. Abb. ubi supra. c. De iis. & Accusasti.

Accusari

Accusari non potest quis per litteras. Denunciari, & citari potest reus ut ueniat responsurus libello, potest etiam citari per nuncios ubi est consuetudo. Abb. de accusa. c. Licet in beato.

Accusator dicitur quasi causator, quia ad causam uocat eum quem appellat. De uerb. signi. c. Forus.

Accusator admittitur facilius quam testis, quia non tantum præiudicat. Crimina per testes probantur non per accusatores. De iure ciuili non est cautum quòd inimicus non possit accusare, qui tamen non potest esse testis. Abb. De simo. c. Licet. Hely.

Accusatori non comparenti in termino imponitur silentium perpetuum, si terminus imponitur accusato non comparente accusatore, non requiritur accusator ut accusatus à præsenti instantia absoluatur. Abb. de accusa. c. Licet in beato.

Vbi agitur de crimine ciuiliter ad commodum publicum requiritur admonitio, si per uiam denunciationis agit ad commodum priuatum non requiritur. In causis pecuniariis necessaria est admonitio si dies non est adiecta, quia ante monitionem non est in mora, secus si dies est apposita. Ab. De simo. c. Licet. Hely.

Si accusator deficit in probatione, & non potest puniri simili pœna debita accusato commutabitur in aliam pœnam, ut si qui est inferioris ordinis accusat eum qui est superioris ordinis, uel laicus clericum, eo ipso quòd non probat crimen præsumitur calumniator, & punitur nisi in certis casibus. Abb. de calu. c. Cum fortius. Quando ex accusatione sequitur mors, uel membri debilitatio qua pœna sit puniendus criminosus. Ab. de accus. c. Accusasti.

Accusans potest desistere ab accusatione sine pœna ante inscriptionem, & si ad terminum non uenerit imponitur ei silentium. De accusa. Licet in beato. Potest impune desistere ante datum libellum etiam si facta esset citatio, non autem si dati sunt fideiussores de prosequenda lite, uel sit lis contestata. Dicens se aliquem accusaturum coram iudice ante inscriptionem potest impune desistere, & sic desistenti imponitur silentium perpetuum, nec potest amplius de illo crimine accusare reum. Abb. ubi supra. c. Licet in beato.

Accusatori in crimine hęresis uolenti desistere non parcitur, quia hoc est speciale, in crimine hęresis, quod uolenti redire parcatur: hoc autem est crimen calumnię. Abb. de hęre. c. Excommunicamus secundum.

Accusator si sit illegitimus reus non est trahendus ad iudicium. De accusa. c. Inquisitionis. In legitimis accusator est criminosus qui nõ est bonę uitę, sed malę famę. Glo. ubi supra. De iure ciuili criminosus admittitur nisi sit cõdemnatus de crimine, & infamis. De iure canonico sufficit quod possit cõuinci de graui crimine, uel quod perseueret in quouis mortali, repellitur si prosequitur uindictam publicam, quia si propriam quilibet criminosus admittitur. Infamia iuris repellit accusatorem in utroq; foro. Infamia facti repellit de iure ciuili, non autem de iure canonico. De lege ciuili inimicitia non repellit, de iure canonico repellit, si est grauis. Minor regulariter non accusat nisi prosequendo propriam, uel parentum iniuriam. Si est infans accusat tutor, & obligat se ad pœnã taleonis, si maior infante impubes tamen accusat auctoritate tutoris, post quartũdecimum annum cum auctoritate tutoris potest accusare, licet alij teneãt quòd requiratur uigesimus

simus annus, mulier etiam repellitur, pauper admittitur si est honeste uitæ in iis quę sunt leuis pręiudicij. Illegitimus accusator non admittitur contra infamatum, sed officio iudicis reo imponitur purgatio, & repellitur accusator. Si reus non est infamatus absoluitur ab obseruatione iudicij si non excipitur de illegitimo accusatore ualet iudicium, si quando accusauit non erat indignus & incohata accusatione indignitas superuenit potest accusationem inchoatam prosequi, sed non potest de nouo inchoare. Abb. ubi supra. c. Si illegitimus.

Qui iurauit stare mandato alterius & uirtute iuramenti est sibi iniunctum ut non accusaret non admittitur ad accusandum. De accusa. c. Veniens.

Accusans matrimonium propter quęstum repellitur. Qui matri. accus. potest. c. Significante. Mulier accusare potest matrimonium de impedimento. Abb. ubi supra. Accusator matrimonij repellitur qui denunciationis tempore tacuit, nisi denunciationem probabiliter ignorauerit & iuret de nouo hoc cognouisse, & quòd non obiiciat maliciose illa, & sic licet non compareat in termino debet post admitti ad denunciandum. c. Cum tua. Abb. ubi supra.

Accusator inimicus, & cohabitantes repelluntur ab accusatione. De accusa. c. Repellantur. Hi pręsumuntur esse inimici ex frequenti conuersatione, Inimicum oportet esse capitalem, ut repellatur ab accusatione, Qui causa fuit inimicitiæ non repellitur nisi hoc fecerit maliciose, ideo relinquitur arbitrio iudicis. Abb. ubi supra. In domo familiariter nutritus accusans dominum non auditur. Abb. ubi supra. c. Nulli.

Accusator inscribit quia tendit ad pęnam. De accusa. c. Super iis. Si accusator fuerit conuictus deponitur ab officio, & beneficio, Si crimen sit enorme ponitur in perpetuo carcere. Casus aliqui ponuntur in glosa in quibus non fit inscriptio, quibus additur cum maritus accusat uxorem de adulterio, secundo quando accusat de moneta falsa, tertio quando accusat ratione officij, ut tutor, uel procurator, quia non punitur nisi euidés sit calumnia, quarto cum prosequitur mortem eius cui successit. Accusator dicitur inscribere quando obligat se ad pœnam talionis, & hoc est necessarium, si tamen admittatur, & qui accusat deficiat in probatione punitur pœna talionis. Abb. ubi supra.

Accusatus sublata accusatione potest iterum accusari ab alio, nisi alia causa rationabilis existat. Abb. de accusa. c. Cum P.

Accusatus criminaliter non potest interim promoueri. De accusa. c. Omnipotens. Accusatione, uel inquisitione pendente non debet promoueri ad officium, nec ad beneficium, & hoc procedit etiam in dignitatibus secularibus, grauatur accusati opinio ut interim non dicatur persona integra omnino, non tamen priuatur iure acquisito, nec exercitio illius, licet ad agendum de nouo inhabilitetur. Abb. ubi supra. c. Omnipotens. Accusatus criminaliter non potest ordinari. Abb. de testi. c. Non debet. Vide testis non admittitur.

Accusatus licet in odium sui non possit excipere contra accusatorem de sua indignitate, iudex tamen ex officio suo hoc potest. Illegitimus accusator debet repelli nec dum propter commodum accusari, sed etiam propter dignitatem iudicis. Abb. de accusa. c. Nulli Episcoporum. Accusatus contra quos potest excipere, & qui possint excipere. Abb. de excep. c. A nobis. Vide excommunicatus maiori potest excipere.

Accusatus requiritur quòd sit infamis si sit clericus, non autem ubi clericus accusatur à clerico, uel laicus à laico. Abb. de simo.

Adoptio legalis est propinquitas à lege inducta, qua efficitur quis filius uel nepos, uel deinceps frater, uel affinis qui non est naturam imitans. Abb. de cogna. lega. in rubr. Adoptare potest sacerdos, & senex, & qui naturaliter possunt esse patres: non autem castrati, uel spadones: oportet autem adoptantem habere annos decem & octo plusquam adoptatus. Abb. ubi supra. c. Si qua. Et de regu. quia in insulis non potest adoptare nisi sit maior ut supra, sed nec baptizare nec leuare de fonte. Abb. de baptis. c. Debitum.

Adulterium committitur coniugatus cognoscendo solutam, licet aliud uideatur de iure ciuili. Abb. de eo qui cogno. consa. uxo. c. Transmissa. Itẽ cum uxore alterius nondum cognita, & cum sponsa de futuro, saltem ut accusare possit de adulterio. Abb. ubi supra. c. Discretionem. Nubens si præsumit se solutum cum non sit non committit adulterium, quia ad adulterium requiritur dolus. Abb. de frig. & male. c. Fraternitatis. Repudiata contrahens cum alio inter infideles non committit adulterium, licet secundum non sit matrimonium, excusatur quia lex sua hoc permittebat, & non committitur adulterium sine dolo. Abb. de diuortiis. c. Gaudeamus.

Adulterium conuincitur ex sola comprehensione coniugis, ideo nõ est opus ut probetur adulterium per testes, sed tantum deprehensio facta in illo facinore, secus si ad deprehẽsionem admissi fuerint extranei. Abb. de adul. c. Tua fraternitas. An puniantur ex sola deprehensione. Glo. & Abb. de eo qui dux quam pol. c. Ex litera.

Adulteria coniugum mutua compensatione tolluntur, licet differant in qualitate ut si adulterium unius sit occultum, & alterum notorium. Abb. de diuor. c. Significasti.

Adulterium est mixti fori, & uterque iudex potest procedere ecclesiasticus, ut adulteram à se emittat cum iuramento de ea non ulterius admittenda, & se intromittit ut desistat à peccato. Abb. de eo qui dux. quam pol. c. Cum haberet. Quo ad separationem thori est fori ecclesiastici, quo ad pœnam est mixti fori. Abb. de ordi. c. Perniciosa.

Adulterium manifestum probatur si mulier sit publice adultera, & à uiro recedens adhesit concubinario publice in mensa, & in lecto; secundo si passim admittit uiros gratia adulterij; tertio si habet filium cum alieno ex quo tanto tempore stetit separata, quòd de uiro suo non potuit concipere, quia si in domo sui uiri cohabitaret præsumeretur filius eius. Abb. de diuor. c. Intelleximus.

Adulterium non potest obiicere uir uxori si ipse fuit immediata causa, secus si mediata, puta quia illam deseruit. Abb. de eo qui cogno. consan. uxo. Discretionem. & de diuortiis. c. Significasti.

Aduocare est desiderium sui uel amici in iure apud eum qui preest iurisditioni exponere, uel alterius desiderio cõtradicere. Abb. in rub. de postu.

Aduocatum oportet esse iurisperitum, & studuisse per quinquennium & iuramento doctorum esse probatum. Abb. ubi supra.

Aduocatus tenetur magis adiuuare propinquum quàm eum à quo habet beneficium si propinquitas refertur ad iustitiam, uasallus non tenetur adiuuare dominum contra propinquum, & tenetur magis adiuuare patrem

quàm

quàm patriam si prætendit causam iustam, secus si pater esset rebellis, uel bannitus. Abb. de postu. c. Cum sacerdotes.

Aduocatus non potest cogi alibi quam in suo foro suscipere officium. Abb. de deleg. c. Pastoralis.

Aduocatus docens clientulum respondere falsum, tenetur recensere damnum aduersario quod ob hoc pertulit. Abb. de iudi. c. Pastoralis. Idem si docet clientulum mentiri. Abb. de homi. c. Tua nos.

Aduocatus qui dedit consilium in causa, repellitur à iudicando. Abb. de iudi. c. Cum inter.

Aduocati & notarij hereticis, uel eorum defensoribus fauentes, aut sub eis litigantibus patrocinantes, & pro eis instrumenta scribentes infames sunt & ab officio suspensi. De hære. c. Si aduersus. Si notarij post talem suspensionem conficiunt instrumenta, non ualent. Dicunt quidam sententiam latam eorum patrocinijs esse nullam, uel irritandam, sed cum hoc nullo iure probetur est necessaria declaratio, possunt tamen prædicti à principio remoueri à patrocinio, & lucrum erogare pauperibus, ista procedunt quando hæretici propter eorum fauorem, uel potentiam puniri non possunt, qui de facto possunt puniri, si perseuerauerint puniuntur igne. Si redire uoluerint ad fidem cum non sint amplius hęretici, licite præstatur eis patrocinium. Abb. de hęre. c. Si aduersus.

Aduocati officium est odiosum, & aduocatus uel procurator exercens officium contra eum à quo habet beneficium gratuitum, propter ingratitudinem potest donatio reuocari, nec decet contra amicum assumere talia officia. Vasallus si contra dominum.

Aduocatus in quo possit esse testis. uide infra uerb. Testis potest esse. & uerb. Transactionis mediator. prædicta assumat, potest priuari, secus de lectoribus, & aliis qui recipiunt sui laboris mercedem. Abb. de postul. c. Cum sacerdotes.

Qui prohibetur aduocare potest in sua camera consulere etiam procuratori partis. Abb. in rub. de postulando.

Aduocatus non potest recusari eo quòd sit familiaris iudici. De offic. iudi. c. Ex literis.

Affinitas contrahitur ex licito coitu potens impedire, & dirimere matrimonium post contractum cum affinibus. Abb. de regu. c. Veniens. Contrahitur autem usque ad quartum gradum. Abb. de præsump. c. Tertio loco. Contrahitur etiam ex copula fornicaria usque ad quartum gradum impediens, & dirimens matrimonium. Abb. de sponsa. c. Sponsam. §. præter. Per copulam fornicariam intelligitur una caro, & oritur affinitas. Abb. de eo qui cogn. consan. uxo. c. De illo. & discretionem. Contrahitur ex seminatione uiri etiam si mulier non seminet, si tamen potens sit ad hoc, licet alij teneant quòd requiratur commixtio utriusque. Abb. de eo qui cogno. consang. uxo. c. Fraternitati. Vide impedimentum. Matrimonium sponsalia.

Agrorum termini & qui horum quæstiones quomodo sunt terminandæ, Agri messor quando tenetur ad restitutionem. Abb. de præsumption. c. Quia iudicante.

Agere alium uidetur quis pati ut sibi preiudicet, quando scit causam, agi & tacet, dicitur uero non pati quando uenit ad iudicium, & suscipit in se iudicium totum, uel pro iure suo, idem si protestatur, & causa ex sui na-

tura est restringibilis ad certam personam, non sufficit, sed oportet assistat liti. Vbi sententia extenditur ad alios sufficit protestatio quòd non intendit fieri sibi præiudicium. Abb. de sentent. & re iudic. c. Quamuis. circa finem.

Agi ciuiliter contra beneficiatum dicitur quando agitur ut solum ab administratione deponatur, uel agitur de crimine ad commodum priuatum. Criminaliter agitur quando tenditur ad uindictam ut crimen puniatur pœna condigna tali delicto. Abb. de simo. c. Per tuas. Agit criminaliter qui non dat pœnam naturalem delicti, scilicet depositionem ab ordine ad quam est instituta uera actio. Abb. de testi. c. Ex parte. Si cum alio criminaliter agitur potest iudex compellere iniuriam inferentem ad satisfaciendum læso, licet non simul possit agi criminaliter, & ciuiliter, tamen iudex primo punit criminaliter, & post compellit reum ad satisfaciendum læso, & sic agit ciuiliter. Abb. de iudi. c. Postulasti.

Agricolæ nomen est generale habens sub se species, Ascriptij dicuntur qui per scripturam solo terræ uel glebæ sunt astricti, sic quòd per scripturam promittunt de cętero nunquam à solo recedere, & ad probandum requiritur scriptura qua ipsi confitentur se esse ascriptos. Censitæ dicuntur qui ex censibus persoluendis sunt ascripti, & ij debent modo prædicto promittere se à solo non recessuros & soluere pro terra censum certum. Ascriptius obligatur ad rem meritam, puta ad tertiam uel quartam partem fructuum, prout dominus elegerit & ij perpetui dicuntur. Studiosus proditor suo colonatui acquisiuit perpetuo. Lex disponebat si quis proderet simulatorem tempore famis sic proditus esset ei colonus tempore perpetuo. Coloni conditionales dicuntur qui constituuntur hoc solo per triginta annos in solo fuerunt sine controuersia præcedente promissione standi perpetuo in fundo. Inquilinus etiam si in fundo teneatur habitare tam in suburbio, sed colonus conditionalis cum sua familia habitat in fundo. Large inquilinus dicitur qui domum nostram inhabitat ad certum tempus soluendo certum precium, origine uir est qui ex colono conditionali nascitur, & ex muliere, secus si mulier esset omnino libera, quia sequitur partus in hac conditione uentrem. Coloni simpliciter sunt qui certa annua mercede in pecunia numerata accipiunt prędia colenda, si fine pecunia est locatio. Horum quidam sunt partieri quidam ad numum conducti. Abb. de immuni. eccl. c. Iudicatum. Agricole nomen uenit ortulanus. Abb. de deci. c. Ex parte. Si dominus dat rustico fundum excolendum pro certa & quota fructuum, debet quotam illam habere non deductis sumptibus rustici pro agricultura agri & deductione seminis, rusticus tenetur semina de proprio nisi speciale pactum in contrarium accesserit. Abb. de deci. c. Tua nobis.

Allegationes generales fiunt coram Papa, puta iure cauetur non addendo titulum quia præsumitur habere iura omnia ita inter doctores, inter scolares nisi sit dispositio deuians à iure communi, similiter in consiliis decisoriis, secus in consilio à parte postulato. Abb. de cohabitatione clericorum. c. Vestra.

Alienari non potest res litigiosa nec pignorari, potest tamen locari ad multum tempus. Abb. ut lit. pen. c. Ecclesia.

Alienatio uel cópositio facta de re immobili ecclesiæ sine causæ cognitione non tenet, & sufficit consensus; seu auctoritas superioris; non autem requiritur

quiritur decretum in alienationibus rerum ecclesiæ. Abb. de transacti. c. Statuimus.

Aliquid est partitiuum diminuens rationem partis eius cui addit, cum dicitur pars intelligitur dimidium rei, si dicitur aliqua pars sufficit quælibet particula eius in quantitate. Abb. de dele. c. Pastoralis.

Altare in quo celebrauit degradatus uel scismaticus non debet reconsecrari. Abb. de sacra.non iteran. c. A nobis.

Altare consecratur, quando nescitur si fuit cõsecratum, & sufficit leuis probatio, quia de nullius agitur præiudicio secundo quando mensa altaris est mota. tertio quando enormiter est fracta. Abb. de consecra.eccle.& alta. c. Proposuisti. Plures simul consecrari possunt in eadem ecclesia, non autem in diuersis, quia requiritur præsentia. Abb. ubi supra. c. Cum sis.

Altare exacratur quando lapis qui est loco sigilli est confractus, uel diminutus, uel mensa, uel tabula superior mota. Dicitur sigillũ lapis quo clauditur, siue sit supra, siue sit deorsum, siue in dextera parte, dum tamen eo claudatur foramen. Reliquiæ non sunt de substantia consecrationis, nec debet pro illis eucharistia poni, quia non saluatur nisi pro infirmis. Altare portatile non exacratur nisi sigillum ammoueatur, si stabile exacratur, primo uiolatur si consecrationis locus, puta si cecidit aliquis lapis de tangentibus consecrationem uel motum est sigillum, uel tota mensa. In altari firmo non cõsecratur tantum tabula sed totum altare, ideo si patitur enormem læsionem amittit formam, & est exacratum. Si lapis additur de nouo non fit sacer quia non confunditur mixtione. Abb. de consecr. alta. c. Ad hæc. In dubiis non est exacratum, si patitur modicam fracturam, secus si enormem ubicunque contigerit, Si lapis remouetur a ligno in quo est sepulchrum exacrabitur, si sepulchrum est in lapide qui est adeo paruus ꝙ non sufficeret ad altare uiaticum sublato ligno exacrabitur, quia altare patitur magnam facturam, & sic perdit formam suam, & hoc credo uerius, licet Ioã. And. teneat oppositum. Abb. de consecra. Eccle.alta.Ligneis c. ubi supra.

Altare si exacratur non exacratur ecclesia nec econtra. Abb. de consecra.alt. c. Ad hæc. Amen significat sine defectu ueritatem, Fiat Abb. de iur.iuran. c. Et si Christus.

Amicitia & consanguinitatis fauore exerceri non debet quod iniustum & inhonestum est, alias quod in se honestum & iustum est efficitur inhonestum & iniustum. Sententia quæ potest esse iusta ex causa, ex ordine, ex animo fit iniusta, ut quando iudex condemnat potius causa odij, quàm delicti. Abb. de simo. c. Nemo.

Amicitia probatur ex frequenti conuersatione cum amicis. Inimicitia si cõuersatur frequenter cum inimico, cum ista ex affectione animi oriantur probari possunt ex coniecturis. Si quis alium nõ salutat quẽ solitus erat salutare inimicus præsumitur. Inimicitia inducit ad male loquendũ de inimico, amor ad contrahendã amicitiã uel inimicitiã non respicit iustitiæ, uel iniustitiæ causam, sed sufficit tale quid præcise quod habet prouocare animum ad amicitiam, uel inimicitiam. Abb. de accusa. c. Repellantur.

Inimicitia capitalis est quando sibi comminatus est mortem, uel accusauit eum criminaliter, uel est contentio de maiori parte bonorum. Abb. de accusa. c. Repellantur. Ex testificatione, uel conatu testificationis oritur inimicitia capitalis alias non repelleretur ab accusatione. secundo oritur

tur

tur ab accusatione criminali grauis inimicitia inter accusatorem, & accusatum, & fratrem eius. Inimicitia contracta cum uno de attinentibus transit ad propinquos in gradu. De iure canonico inimici non admittitur etiam contra infamatos, nisi in criminibus exceptis. Testis iuratus qui dedit testimonium in causa criminali non repellitur secus si sponte, quia præsumitur inimicus. Abb. de accusat. c. Cũ. P. Et ut supra decernimus. Repellitur inimicus etiam ab exceptione uitanda. Abb. ut supra. c. Meminimus. Repellitur etiam à denunciando & prosequendo denunciationem, similiter conuersant cum inimicis, & eorum consanguineis. Abb. de accusa. c. Cum oporteat. Grauis inimicitia est quæ est de statu hominis, uel bonis eius capitalis cum quis meretur mortem, uel odit & mortem desiderat, uel quia eum accusauit criminaliter & quando est quæstio de omnibus uel maiori parte bonorum: Quandoque etiam oritur ex priuatione rei particularis, capitales inimici à testimonio repelluntur, alia arbitrio iudicis relinquuntur. Si de nouo reconciliatus sit non admittitur. Si etiam reconciliatur ante sententiam non admittitur prius dictum quando erat inimicus. Abb. de accusa. c. Cum oporteat.

Anciani, Vide Testis synodalis.

Angarię dicuntur personalia obsequia propriis sumptibus præstita per angarię ubi persona seruit sumptibus alienis. Glo. de immuni. eccle. c. Non minus contrariũ est. Angariæ consistunt in operibus, per angariæ in quibus utrunque utitur, ualet opera personarum & rei impendentia & hoc uerius. Abb. ut supra.

Animaduersione canonica. Vide censuræ ecclesiasticæ.

Anni nomine intelliguntur dies 365 continui quando est bissextus. Abb. de optimo dele. c. Quærenti.

Annos si dicas tunc respicies caput anni. Si debes anno tunc tenebis in fine anni. Glo. de rescr. c. Ad audientiam. Si promittit soluere annuatim debet soluere in principio anni, si promittit soluere quolibet anno, tenet in fine anni. Abb. de arbi. c. Peruenit.

Antequam semper implicat. Abb. de rub. sig. c. Quod dixit. Exponitur pro quam totius opus erit. Glo. & Abb. de appel. c. Sicut nobis.

Antidotum quandoque dicitur medicina, quandoq; obligatio naturalis qua obligamur benefacienti benefacere. Abb de iura. cal. c. Cæterum.

Antistites dicunt Patriarchæ, Episcopi, & Archiepiscopi, Abb. de priuil. c. Antiqua.

Appellatio est à minori iudice ad maiorem prouocatio, quæ si fit legitima pronunciatum, & iurisdictionem iudicis quo ad illum actum suspendit, & cognitionem ipsius transfert ad superiorem. Extra iudicialis est à præsenti, uel uerisimili grauamine futuro ad superiorem prouocatio, quæ si est uerisimilis causam ad superiorem transfert, ut pendente ea nihil in præiudicium eius tentetur. Abb. in Rub. de appella.

Appellationis nomine in odiosis non uenit appellatio extra iudiciales. Abb. de appel. c. Cum sit Romana.

Appellatio est de iure naturali, licet princeps possit tollere eius formalitatem, non tamen substantiam, potest tamen committere causam appellatione remota, & tunc præsumet ꝙ ille iudicabit, sicut ipse iudicaret. Abb. in Rub. de appella.

Appellationem non potest tollere ciuitas nec princeps recognoscens superiorem,

riorem, secus si non recognoscit. In spiritualibus nemo potest præscribere contra Papam. Abb. de iure iuran. c. Venientes.

Appellationem à diffinitiua solus princeps potest tollere qui præscripsit iura imperij. Vbi appellationis causa esset probabilis, licet iudex non teneatur deferre, potest tñ si uult. Vbi per statutū remouetur appellatio intelligitur à diffinitiua, si dicitur à tali officiali non potest appellari intelligitur de qualibet sententia, & præcepto nec ualet statutum inferioris à Papa, cum non possit appellari uel ab interlocutoria. Committendo alteri potest inferior tollere appellationem. Abb. de appella. c. Pastoralis.

Appellatio si non admittitur à iudice, uel si iudex ea non obstante procedit, tunc est appellandum, si supersedeat humiliter petendum est, ut admittatur appellatio. quod si non fecerit tunc appellandum est, alias processus tenet. Abb. de appella. c. Dilecti. Appellanti non sufficit dicere ꝙ legitimam & ueram exceptionem proposuerit, & ꝙ appellauerit, nisi doceat ꝙ propter exceptionem non admissam appellauerit. Ab. ubi su. c. Dilecto.

Appellatio dicitur approbata de iure expressæ quando ius expresse inducit appellationem eo casu quo remota est appellatio. Glo. de appel. c. Pastoralis. Melius omnis appellatio à iure expressæ approbata uidetur à iure permissa licet iura non loquatur quando est remota appellatio. Abb. ubi su.

Ante appellationem id quod potest attentari, potest etiam attentari post appellationem, si alia iuris regula non obstat. Abb. de iure patro. c. Pastora.

Appellatio non impedit libertatem conferendi beneficia, si sit minus legitima Abb. de concessio. præben. c. Relatum.

Appellatio contra canones non admittitur à statuto continente iniquitatem admittitur. Abb. de appella. c. Consuluit. Contra iuris dispositionem non est admittenda. Abb. de clericis non residen. c. Relatum.

Appellatio si causa non exprimitur non ualet, etiam si sit extra iudicialis. Glo. & Abb. de electio. c. Considerauimus. Semper debet appellans causam appellationis proponere, & si probata fuerit iniusta remittitur appellatio ad iudicem à quo. Glo. de officio quid dele. c. Cum contingat. Ante sententiam tenetur appellās exprimere causam rationabilē coram iudice, à quo, nec admittitur exceptio ꝙ prius miserat nuncium ad Papam, uel literas impetrauerat, quæ nondum sunt iudici præsentata, nec ualet appellatio nisi causa sit rationabilis, quæ si esset probata legitima deberet reputari, etiam si esset notoria, nec potest prosequi causam nisi expressam. Abb. de appel. c. Vt debitus. Vnam causam specificans, & alias in generali si non probat quam specificauit non auditur. Et si illa sit irrationabilis præsumuntur aliæ irrationabiles. Abb. de appella. c. Constitutus.

Appellatio generalis respectu causæ non ualet de appella. Inter cætera. Si sit generalis respectu iudicum de iure ciuili ualet, quia non potest fieri nisi ad immediatum superiorē, & sic certum est de iudice. De iure canonico non ualet, quia incertus est iudex cum possit ad plures fieri nisi quando fit à subdelegato, quia tunc tantum potest fieri ad delegatum. Si appellat alternatiuæ ualet de iure ciuili, non de iure canonico, nisi iusta causa excuset in discernendo quis sit competens iudex. Abb. ut supra. Appellatio est de omnibus contentis in actis non ualet. Abb. de appella. c. Cum causam.

Appellationis causa dicitur uerisimilis id est, quæ iure probatur, quia sic est de iure. Causa probabilis dicitur quæ est in se iusta, uel dicitur causa uerisimilis

risimilis quæ certis indiciis tuetur, probabilis quæ rationabilis. Quid operatur hoc in possessorio qui appellat extra iudicium ex uerisimilibus causis ne in possessione molestetur. Si post expoliatur restituitur ante omnia in statu in quo erat tempore emisse appellationis. De appell. c. Bonæ memoriæ.

Appellatio ex pluribus causis copulatiuæ deductis si fiat sufficit probetur una sufficiens, nisi una ueniat ut qualitas alterius. Abb. de appella. c. Significauit. Appellatio generalis respectu cuiuslibet grauaminis non ualet ad certã causam restricta ualet, oportet tamen exprimere causam. Abb. ut su. c. Consultationi. Potest autem appellari pro minoribus, & leuibus causis. De appell. De appellationibus. Pro galina appellari potest. Abb. ut su. Si appellatur in articulo in eo supersedetur in principali causa, si sine eo expediri non potest, & si appellatur ab uno articulo suspenditur iurisdictio quo ad totam causam. Abb. de appel. c. Super eo.

Appellationem eius qui confessus est iudex à quo non tenetur admittere, sed nec iudex ad quem. si proprio ore confessus est non per procuratorem, nec metu tormentorum, nec si fuerit testibus conuictus, & argumentis superatus, quia ex toto excluditur appellatio. Sed nec hæres potest appellare si agatur contra eum ex confessione defuncti, nisi prætendat iniustam causam grauaminis. Abb. de appella. c. Cum speciali. §. Porro.

Appellatio fieri potest in commissis arbitrio boni uiri si non facit ut bonus uir, secus si committatur suæ conscien. Nec tamen debet intelligi de conscientia uulnerata. Abb. de purga. cano. c. Inter. Quando debet fieri in commissis arbitrio iudicis. Abb. de accusa. c. Super is.

Appellatio criminosi manifesti non auditur. Intellige quando appellatio est manifeste friuola, cum constet, & appellat ne cogatur ad restitutionem, secus quando appellatio potest esse iusta, puta quia punitur sub uno & condemnatur sub alio, Nec sequitur est usurarius manifestus, ergo extorsit usuras ab isto. Idem si uoluit reprobare testes, & non est admissus ubicunque grauaretur, quia grauato quantumcunque criminoso appellatio non denegatur nec alia defensio. Abb. de usu. c. Quam perniciosum.

Appellatio non fit à correctione. De appella. c. Ad nostram. Appellare tamen potest si excedatur modus correctionis quomodocunque appelletur oportet exprimere causam appellationis in petitione etiam condemnationis. Abb. ubi supra. Subditus non appellat contra disciplinam ecclesiasticam. De appella. c. Repræhensibilis.

Si per appellationem causa est in curia Romana, idest, si appellatio est à iudice recepta, uel à parte approbata non sufficit partibus mittere ad impetrandum iudicem in partibus, sed oportet mittere procuratorem ad prosequendum appellationem. Abb. de appella. c. Nicolao. In cuius potestate est appellatio & prosecutio Vide causa dicitur esse in curia.

Qui non defert appellationi prius factæ ab aduersario contra eum non potest appellationẽ suam allegare, potest tamen aduersarius suam primam allegare quia lex non fauet facientibus contra legem. Si duo promittunt se non offendere sub certa pœna, qui offensus offendit potest agere contra primum ad pœnam & non econtra. Abb. de electio. c. Bonæ memoriæ.

Appellationi eius qui non detulit appellationi aduersarij non est deferendum de appella. An sit deferendum, sed nec si ipsæ suæ appellationi non detulit. Abb. ubi supra. Qui non detulit appellationi aduersarij de sua posteriori

riori circa idem contra eum excipere nequit. De appella. c. Constitutus. Qui non detulit si ipse appellet post in alio articulo etiam in eadem causa talis appellatio defendit appellantem, etiam respectu aduersarij cuius appellationi noluit ipse deferre, ut est textus hic. Abb. de Appella. c. Dilectus. Qui appellationi non detulit mittitur ad papam puniendus. De appella. c. De priore.

Appellatio non legitima, licet non deferat iudici iurisditionem super principali defert tamen super incidenti. ut pronunciet super articulo appellationis, & condemnet in expensis, quam condemnationem exequitur iudex a quo. Ab. de appella. c. Vt debitus.

Appellationem debet iudex deferre propter reuerentiam superioris ubi de causa legitima dubitatur appellandi. Gloss. & Abb. de appellatio. c. Vt debitus.

Appellationi fouenti iniustitiam, & iniquitatem nunquam est deferendum, quia appellationis natura est releuare grauamen, non autem peruertere iustitiam. Ab. de appella. c. Preterea.

Appellatio non fit a delegato ad legatum existentem in prouincia sed ad papam tantùm. Abb. De offi. lega. c. Studuisti. A subdelegato delegati papę qui non subdelegauit totum, appellatio ad delegatum non ad papam debet fieri. De offi. & potes. iudi. delega. c. Cum te. In casu non potest ad papam immediate appellare, quia papa uoluit, delegatum personam papæ gerere, ideo Papa est præsens in persona delegati, nisi subdelegans excômunicatus fit, uel aliter impeditus quia tunc itur ad Papá. Fallit quando ne gatur iurisditio subdelegantis, ut cum dicitur Papam fuisse mortuum re in tegra. Ab. ubi supra. c. super quæstionem. Subdelegatus alterius quàm delegati Papę potest ad Papam appellare. Ab. ubi supra. §. Porro. Appellari non potest a subdelegato cum iurisditione, secus si sine iurisditione, nisi modum excedat, quia tunc recusari potest nisi datus sit de consensu partium, & tunc tantùm potest recusari si superueniat noua causa. Ab. ubi supra. §. Verum.

Appellatio a subdelegato delegati Papæ non subdelegantis causam totam debet fieri a delegato, si se appellat ad Papam non debet audiri. Qui appellat a delegato legati, uel alterius inferioris Papa appellat immediate ad Papam. Diuersitatis ratio est quia delegatus gerit personam Papę in causa illa non autem legatus. Abb. de sen. & re iudi. c. Cum Bertoldus. Ab. omni subdelegato appellari potest ad Papá siue sint legati, siue ordinarij. Fallit in subdelegato legati Papę, qui subdelegauit in parte, quia non potest appellari nisi ad delegatum Papę; ratione prædicta. Ab. de appella. c. Dilectus.

Appellatio a delegato dato de consensu partium ualet, & per identitatem rationis a iudice cuius iurisditio prorogata est de consensu partium. Fallit quò ad laycos in episcopo, quia imperator non potest priuilegiare episcopum quo ad clericos. Idem est de sententia data de consensu partium secundum iudicium sapientis, quia ab eo potest appellari. Abb. de senten. & re iudi. c. Causam. Etiam si partes conuenirent in formatione puncti. Ab. de appella. c. Intimasti.

Appellatio a delegato ne procedat fieri potest ab eo qui ante citationem; uel noticiam literarum misit nuncium ad Papam, secus si post. Ab. de appella. c. Ad hęc.

C Appellatio

Appellatio a delegato ordinarij debet fieri ad ordinarium recusatum propter suspitionem, non ut ipse cognoscat in causa, sed ut alteri committat. Ab. de foro competen. c. Si quis contra. Si episcopus sit presens, uel non multum remotus cognoscit episcopus non eius Vicarius generalis, nisi episcopus sit in remotis. Ab. de appellatio. c. Dilecto. A Vicario generali episcopi non appellatur ad episcopum nec a capitulo ad episcopum, si episcopus interfuit in capitulo ut Prelatus, secus si interfuit ut canonicus. Sic appellari potest ab eodem ad eundem aliter consideratum. Abb. de appella. c. Dilecti.

Appellatione deserta per negligentiam appellantis potest iudex ex officio procedere in casibus in quibus officium suum exuberat. De appella. c. Constitutus. Secus si concernit mere cómodum priuatum, & ratio primi est quia sunt duo modi procedendi. Ab. ubi supra.

Appellatio quód non fiat electio non ualet sed quód non fiat nisi canonica ualet Glo. de electio. c. Considerauimus. Non potest fieri appellatio publicato scrutinio cum non possit mutare uocem. Gloss. ubi supra. c. Ecclesia uestra. Potest tamen ex aliqua iusta causa interponi appella. Abb. ubi supra.

Appellatio contra electum uel confirmatum nullum aliud ius spectans non admittitur regulariter ad impediendum electionis, uel confirmationis effectum, sed possessione habita potest accusari uel denunciari. De appella. c. Constitutus.

Appellatio potest fieri sine exceptione ubi grauamen est ex parte iudicis, ita quód scire debet se grauamen intulisse, si autem non ex facto iudicis & probabiliter potest ignorare grauamen inflictum, Si tute potest coram eo excipi, & grauamen probare tenetur pars excipere ante appellationem si prædicta non potest tunc immediate potest appellare & excusatur iusto metu. Abb. de appella. c. Ex parte tua. Appellat licite excipiens se prius conuentum per alias literas de quibus mentio non fit in secundis si non auditur ubi supra. c. Significantibus.

Appellatio excommunicationem non suspendit. Gloss. de ordina. c. Ad reprimendam. Appellatio ab excommunicatione, & a sententia, quæ non transijt in rem iudicatam debet fieri infra dies decem. Abb. ubi supra.

Appellatio ab excomunicationis suspensionis & interdicti sententia lata conditionaliter suspendit sententiam si ante conditionis euentum fuit appellatum. De appellationibus. c. Preterea. Licet magni doctores teneant quód toto tempore non existentis conditionis possit fieri appellatio cum suspensione prædicta; uerius tamen est, quód tempus incipit a die prouulgationis & completur per decidium, post quod non ualet quo ad suspensionem. In alijs sententijs incipit a tempore existentis conditionis, idé dicendum est de appellatione ab excómunicatione, & suspensione si iudex dicit ex nunc excómunico te nisi sic feceris infra uiginti dies. Abb. de appella. c. Directo.

Appellatio post excómunicationis suspensionis, & interdicti sententiam nihil horum suspendit, sed nec suspensionem a beneficio qui suspensus est a pontificali, uel ab usu pealij, si appellat suspendit sententiam. Ab. de appella. c. Ad hæc, Speciale est in tribus sententijs, quia medicinę sunt, unde appellatio post sententiam excómunicationis suspendit sententiam, Idem dicit de suspensione lata in pęnam; quę etiam tunc potest inferri sine ammonitione

monitione, quæ per appellationé suspenditur. Abb. de appella. c. Contigit. Quare appellatio non suspendit excómunicationem sunt rationes. 13. Ab. ubi supra. c. Pastoralis. Verum interdictum si contingat suspendi an ualeat appellatio, & quid operetur. Vide interdictum potest suspendi per Iudicem.

Appellatio ab excómunicatione licet, non suspendat excómunicationem, defert tamen iurisditionem superiori. Si appellatur ab iniusta excómunicatione prius absoluitur ad cautelam, si super alio articulo appellat auditur, nec disputatur de excómunicatione, quia se defendit. Abb. de senten. excomu. c. Per tuas. Defert causam ad superiorem quando superior non potest cognoscere citra appellationem ut archiepiscopus. si non appellat infra decidium non potest amplius causam ducere ad superiorem, sed oportet petat absolutionem ab excómunicatore, & si nollet absoluere oblata satisfactione potest ex nouo grauamine appellare ad superioré 2. prodest appellatio, quia nisi appellet trãsit in rem iudicatam respectu illius actus, pro quo lata fuit sententia, Excómunicatur propter contumaciam si non appellauit non potest amplius negare contumaciam, respectu uinculi non transit in rem iudicatam quia si petit absolutionem debet audiri. Ab. de senten. excomu. c. Sacra. Vide appellatio est friuola.

Excómunicatio non fit a mero exequutore nec recusatur nisi modum excedat maxime si datur cum clausula appellatione remota. De appella. c. Nouit ille. Appellatur tamen ab exequutore ad beneficia si non admittit exceptionem legitimam. Ab. de appella. c. Dilecto.

Appellatio friuola non excusat inferioré quo minus teneatur obedire superiori & de contemptu puniatur, nisi innocentiam suam aliter purgauerit. De appella. c. Comparati

Ab appellatione excusat metus probabilis, sic ut non appellans habeatur pro appellante, si fuit protestatus, & causam appellationis expresserit. De appella. c. Si iustus. Indefectum iudicis appellare debet in presentia unius uiri probi cum testibus. Nec requiritur quòd coram iudice fiat appellatio. sed sufficit protestatio, Metus quaudoque est propter iudicem, qui expresse comminatur & potest torquere, uel bis male tractauit appellantes, uel carceri deputauit. Si timet coram iudice protestari potest protestari coram ideoneis personis secundo si non appellat propter potentiã aduersarij, Tertio propter statutum puniens sic appellantes in duobus ultimis protestabitur coram iudice ut hic dicitur Ab. ubi supra.

Si appellatio est friuola potest iudex a quo excómunicare appellantem tanquam contumacem, ualiditas tamen excómunicationis quo ad nos dependet a futuro euentu. Item potest contumacem multare, & ad ulteriora procedere. De appella. c. Solicitudinem. Interposita tamen appellatione a sententia lata excómunicationis & interdicti non tenet, & principale cum accessorijs ad iudicem appellationis defertur, ubi supra. c. Dilectus. Si appellatio est legitima & deferatur, uel pars renunciat, non conualescit oexemunicatio lata post appellationem, quia fuit nulla Ab. de appella. c. Sepe contingit.

Appellatio geminata in diuersis temporibus est utilis propter tempns appellationę prosequendę, quòd licet esset elapsum tempus respectu primę, potest durare respectu secundę, etsi prima non fuit legitima, potest se iuuare ex secunda. Ab. de Appella. c. Bonę memorię, Omnia ubi supra. excepto

quòd hic tenet tempus currere a prima appellatione, & non a secunda cum non ualeat. Si quis uerbo appellat reseruans ius redigendi in scriptis si ponitur dies primæ appellationis est tantum una appellatio. Si dies scripturę erit noua appellatio. Ab. ubi supra. c. Dilecto. Infra decidium si appellatur secundo & in eodem articulo ad eundem iudicem secunda nihil operatur si ad alium iudicem ualet: & secunda transfert iurisditionem de una persona in aliam. Ab. ubi supra. c. Sua nobis.

Appellare non licet tertio ab eadem sententia. De appella. c. Sua nobis. intelligitur etiam de sententijs qui non transeunt in rem iudicatam, licet in illis possit de nouo causa incohari. sicut etiam non licet appellare post decidium, & tamen potest agere per uiam quærelę. intelligitur etiam respectu eiusdem partis, quia quilibet potest bis appellare super eodem articulo. Si quælibet pars bis appellat, & bis accipit confirmationem, & bis infirmationem sententiæ ex quo non potest amplius appellare actor obtinebit in causa. quia habet tres sententias. Ab. ubi supra. Appellatio non potest fieri tertio, etiam in causa matrimoniali, potest tamen semper adiri iudex per modum quærelæ. Abb. de frig. & malefi. c. Fraternitatis.

Appellatio potest fieri ubicunque quis sentit se in iudicio grauari. De iure canonico extra iudicium cũ grauatur, uel suspicatur grauari uerisimiliter & sunt quinque tempora. De iure ciuili non admittitur nisi quando grauamen illatum ante sententiam non potest reparari in sententia diffinitiua post ferenda. Item cum non expectatur alia sententia post grauamen. Ab. de appella. c. Super eo. secundo Appellari potest non solum a granamine inflicto, sed etiam a comminatione iniusta facta per iudicem, licet comminatio de pręsenti non intulerit grauamen. Tinetur tamen in exequutione, secus ubi grauamen re & spe essent de futuro quia tunc tantũm extra iudiciũ appellari potest, si tamen iudex in iudicio iudicialiter comminatus est appellari non potest. Ab. ubi supra. c. Cum cessante Articulus appellationis a grauamine discutitur per iudicem ad quẽ parte absente per contumaciam etiam lite non contestata in appellatione, uel principali. Ab. de appella. c. Interposita. §. Sane.

In appellatione ab interloquutoria. appellans tenetur causam exprimere grauaminis specifice, nec oportet in causa specificata appellationem iustificare. In appellatione diffinitiua non oportet exprimere causam, & expressa una causa potest illam dimittere & prosequi aliam, in prima fit iniuria iudici, ideo requiritur ut supra in secunda non fit iniuria, quia non remanet iudex, sed functus est officio suo. Abb. de noui. ope. initiatio. c. Significantibus. Appellatio ab interloquutoria quomodo sit regulanda. Abb. de appella. c. Peruenit. Potest autem fieri sine contestatione litis ab aduersario contumace, me est iudex a quo in eius discussione citandus, sed sufficit sola contumaciam appellari. Ab. ubi supra. c. Interposita. §. Sane. Appellatio legitima ab interloquutoria suspendit iurisditionem iudicis, unde gesta post sunt nulla ipso iure. Ab. De offi. & pot. Iud. dele. c. Cum olim.

Appellatio a iudice ecclesiastico habente iurisditionem temporalem non tamen in feudum debet fieri ad superiorem ecclesiasticum, si habet in feudum ad dominum feudi seruatis seruandis. Abb. de deli. pue. c. Referente.

Appellatio in absentia iudicis an teneat, & quid operetur ex causa iusta, uel iniusta. Ab. de appella. c. Sugestum. Si in absentia iudicis apud uiros probos suspendit iurisditionem iudicis a quo; si appellans potest intimare iudici

iudici & non facit non tuetur illum a sequenti excomunicatione, secus ubi non potest infra terminum. Ab. ubi supra. c. Cum parati.

Appellari non potest a iudice suspecto qui tamen potest recusari & si non admiserit potest appellare. Ab. de appella. c. Cum speciali.

Appellatio iudicialis & extra iudicialis differunt primo in iudicio debet esse uera causa, extra sufficit probabilis. secundo in iudicio proprie dicitur appellatio. extra prouocatio. In odiosis nomine appellationis uenit extra iudicialis. Tertio oblatio probationis exceptionis oblata. iustificat appellantem iudicialiter, licet non probetur ueritas exceptionis non autem extra iudicialem. Quartū in iudiciali omnino dandi sunt Apostoli dimissorij. Idest litterę in quibus iudex narrat, quare detulit, uel non detulit appellationi. Si detulit Apostoli sunt dimissorij, si non detulit refutatorij. Si detulit propter reuerentiam superioris sunt reuerentiales. Extra iudicium non semper dandi sunt, si tamen dentur Apostoli a iudice, a quo uel a parte dicuntur simpliciter esse iudiciales, uel conuentionales, uel testimoniales. 5. Extra iudiciū admittitur appellatio generalis & incerta respectu grauaminis, uel personarum in iudicio debet esse pecialis & certa. 6. Iter arreptum ad superiorem, pro appellatione iudiciali habetur, in extraiudiciali non secundum aliquos. 7. Excomunicatus appellat in iudicio, non extra. 8. Extra iudicium interponitur appellatio ratione causæ futurę, in iudiciali ratione præteritę. 9. In iudiciali terminus a iure incipit tēpore interpositionis eius, in extraiudiciali a tēpore grauaminis illati. 10. Iudicialis suspendit iurisditionem iudicis in totum quo ad illam causam, extra iudicium non suspendit factum de præterito, nec quod est omnino consequutum, ad ius explicitum de pręterito. 11. In iudicio reuocātur omnia attentata, extra iudicium, solum quæ gesta sunt contra appellationem. 12. In iudicio appellandum est infra decennium, extra iudicium etiam post, uel saltem auditu per modum quærelę. Tertiodecimo attentata post iudicialem reuocantur indistincte per uiam nullitatis. Extra iudicialem attentata pendent ex futuro euentu. Conueniunt autem in duobus. primo utraque debent fieri in scriptis. secundo Innouata post appellationem reuocantur. Abb. de appella. c. Bonę Memoriæ.

Si appellatur extraiudicialiter actus gestus a iudice post est ipso iure nullus, Non potest appellari extra iudicium nec ad superiorem, nec qui potest adiri per modum quærelę citra appellationem cōmunem, quia hæc appellatio est prouocatio ad causam. Abb. de appella. c. Dilecte fili. Appellatione extraiudiciali, a iure approbata reuocantur omnia attentata in contrarium, si aliter non probetur ueritas causæ, & sic attentatum post est nullum non solum quando appellatur ab aliquo iudice, sed etiam quando appellatur ab aliquo, ut a parte qui potest attentare aliquid in iniuriam attentantes. Quando appellatur extra iudicium, & partes habent diuersos iudices potest appellans submittere se suo iudici & ad illum appellare, & appellatio tuebitur ipsum si appellet ne turbetur iure suo, ita quòd in ueritate est reus. Si uult sibi fieri iustitiā de appellato debet appellare ad iudicem appellati. In iudicio semper est appellandum ad superiorem eius, a quo appellatur. Abb. ubi supra. c. Dilectus. In appellatione extraiudiciali tempus termini incurrit ab illato grauamine, in iudiciali a tempore interpositionis. Iudex potest abbreuiare terminum uiris non extendere, etiam ad diuersa facienda, puta ad prosequendum iter arripiendum ad se præsentandum,

tandum, ad litem finiendam. Quid circa prædicta possit iudex ad quem si subest causa puta periculum animarum potest restringere terminum. Ab. ubi supra. c. Personas.

Appellatio extra iudicialis quid operetur. Abb. de maio. & obe. c. Dilecti. Post eam tam electio quàm alia gesta non sunt ipso iure nulla sed annullanda si appellatio fuit legitime interposita a parte, si fuit interposita a iudice extra iudicium gesta post appellationem sunt nulla. Abb. de electio.c. Considerauimus. In appellatione iudiciali irritantur omnia gesta per iudicem post illam. In extra iudiciali tantùm quæ gesta sunt post appellationem cõtra appellatum. Abb. ubi supra. c. Cum uobis olim. Et quia propter. Si interponatur ab eo cuius non est appellare non ualet. Abb. de electio. c. Cum inter.

Appellatio ut periculum uiris euitetur solum fieri non potest, potest autem fieri, ut periculũ facti euitetur, uidelicet ne de cætero molestetur. Abb. de maio. & obedi. c. Dilecti.

Ad appellationem iustificandam oportet probare causam ueram coram iudice ad quem; nisi fuerit coràm iudice a quo oblata probatio & reiecta. De. appella. c. Interposita. Fallit primo in appellatione extra iudiciali interposita a parte, uel a iudice procedente tanquàm pars. secundo quando appellatur in absentia iudicis cuius præsentia haberi non potest, tertio quando offertur probatio cum rei euidentia, quarto quando offertur probatio tempore quo iudex non necessitatur ad eam recipiendam. Oblatio probationis iustificat appellationem quo ad causæ denunciationem tantùm, non ut exceptio habeatur pro probata in præiudicium aduersarij. Hæc oblatio probationis non oportet habeat secum testes, uel instrumenta, ut dicit Io. And. sed sufficit dicat se probaturum in nouissimo tempore. Abb. ubi supra. Si appellauit ex pluribus causis copulatiue iustificat appellationem probando unam. Ab. de appella. c. Significante.

Appellatio a lege non potest fieri, potest tamen appellari a sententia iudicis declarantis aliquem incidisse in pęnam legis. Abb. de senten. excomu. c. Parochianus. A pœna legis generali appellare non potest, secus si contra ipsum specialiter facta est lex, uel statutum. Si negat se in pœnam legis incidisse, & declarat iudex eum incidisse potest appellare. Ab. de accusa. c. Super hijs.

Si appellatio fit post litis contestationem altera parte contumace absente potest iudex appellationis etiam principale negotium diffinire. De appella. c. Per tuas.

Appellatio potest fieri si locus tutus non assumitur partibus, etiam si causa committatur cum clausula appellatione remota. De appella. c. Ex parte tua. Quotiens citatur totiens potest appellare, etiam si prima uel secunda uice non appellauit. Ab. ubi supra. c. Ex parte tua.

Appellatio omisso medio iudice non deuoluit causam exceptione opposita, unde a subdito, uel delegato episcopi non licet appellare ad archiepiscopum, excipitur quando non fuit oppositum ab aduersario. secundo ubi est consuetudo quòd appellatur omisso medio. tertio si delegatus etiam ad uniuersitatem causarum alteri subdelegauit totam causam. Idem si subdelegatus in causa particulari totaliter subdelegauit, si non in toto subdelegauit appellatur ad legatum Papę subdelegantem. quarto ad Papam appellari potest omisso medio, nisi appelletur a subdelegato eius delegati

legati. 5. Appellare potest ad legatum in sua prouincia. Sexo si archiepiscopus conuenit subditum episcopi coram episcopo proprio. 7. Si episcopus litigauit coram arbitris contra subditum suum quia appellatur ad Papam. 8. Quandocunque iurisditio mediata uel immediata, & quodlibet medium est omnio sublatum, ut quia iudex immediatus est hæreticus, excōmunicatus, uel suspensus. Abb. de appella. c. Dilecti. Appellare potest ad quattuor Patriarchas omissis medijs. Ab. de Priui. c. Antiqua. Omisso medio ualet nisi excipiatur. Ab. de Preben. c. Referenda.

Appellatio in notorijs non admittitur in dubijs causa probabilis exprimenda est quæ debet legitima reputari, quam si non prosequitur iudex a quo in causa procedit. Idem si prosequitur & non probat. Hæc tamen constitutio non extenditur ad regulares. De appella. c. Cum speciali. §. Porro.

Appellationis omissio habet solum impedire regressum super principali non autem cōtra iudicem qui male iudicauit. Abb. de iure patro. c. Pastoralis.

In appellationis causa potest opponi contra personas testium nisi maliciose pars aduersa distulerit opponere in prima instantia causa uexandi aduersarium Ab de excep. c. Denique.

Appellatio ab ordinario in una causa si fiat appellans in alijs respondere tenetur, potest tamen eum recusare nisi conueniatur de crimine manifesto in quo non cadit excusatio, nec suspitio, quia imponitur pœna iuris surgens ipso facto. De appella. c. Proposuit. Si iudex reuocat in dubium grauamen habet locum iste textus, si autem negat, & consequenter causam legitimam eliguntur arbitri qui arbitrabuntur. Abb. ubi supra. c. Qui appellat ab ordinario pro delicto post commisso ab eo punitur. Idem dic de commissis ante appellationem si post accusantur. Abb. de appellatio. c. Preterea.

Appellatio ad Papam in ciuilibus non fit a iudice layco quid non est de tēporali iurisditione ecclesiæ. Ab. De appella. c. Si duobus. Vbi deest superior, semper potest adiri Papa, & ad eum appellari. Valet consuetudo ut a seculari appellari possit ad iudicem ecclesiasticum. Abb. ubi supra. Quando terra est de iurisditione Pape, potest a layco immediate appellari ad Papam, qui etiam potest committere causas laycis. Ab. ubi supra. c. Sua nobis. A quolibet appellari potest ad Papam omisso medio. Abb. de eo qui mittitur in possess. c. Cum uenissent. A quolibet subdelegato nisi sit delegati Pape qui non commissit totam iurisditionem potest appellari ad Papam. Abb. de appella. c. Dilectus. Si Papa causam reuocat non ualet processus factus per minorem iudicem. Idem dic de quolibet superiore. Ab. ubi supra. c. Vt nostrum.

Appellatio a sententia potest fieri ab utraque parte si contineat plures articulos. Abb. de testi. c. Raynutius. Item potest quis appellare a sententia inquantum est contra se, & approbare inquantum est pro se. Ab. ubi supra. c. Raynaldus.

Appellatio potest fieri coram personis ydoneis si iudex est absens secundo ubi est iustus metus iudicis. i. non uanus. Abb. de appella. c. Si iustus. Talis appellatio suspendit iurisditionem iudicis a quo, si appellans hoc potest intimare iudici, & non intimat non tuetur a sequenti excōmunicatione, secus ubi non potest infra terminum. Abb. ubi supra. c. Cum parati.

Appellatio non potest fieri a principe qui non recognoscit superiorem etiam ad Papam. Si iniustitia est notoria potest adire Papam per uiam denuncia-

nunciationis euangelicę, poteſt & iudicem eccleſiaſticum contra layeum ratione iniuſtę ſententiæ. Ab. in Rubr. de appella.

Appellatio unius prodeſt alteri ſi cõmuni iure iuuantur, & idem negotium ſit & eadem cauſa defenſionis & eadem ſententia ſint condemnati. De appella. c. Vna ſententia. Idem ſi ſint plures ſententiæ & eadem probatio. Si ſit lata in cauſa principali non iuuat alterum, oportet ergo ſit in cauſa appellationis. Si uictor obtinet iure ſpeciali puta fauore eccleſiæ, & ætatis non iuuat alium. Additur ultra literam quòd debet eſſe in re corporali diuiſibili, ſed hoc cõmuniter non recipitur, quòd qui non appellauit non approbauit ſententiam expreſſe requiruntur octo quòd ſciuerit reum ante appellaſſe, ſi plures una ſententia condemnatur ut ſupra, & unus appellat alijs ſcientibus & tacentibus, ſi qui appellauit poſt decennium compoſuit cum parte, alij qui ſimul condemnati fuerunt poſſunt proſequi appellationem primi appellantis. Abb. ubi ſupra. c. Vna ſententia. Appellare poſſunt pro ſe & ſuis adhærentibus, & uirtute appellationis defenduntur adhęrentes, ſi adhęrentes inuoluuntur & tenentur quo ad pęnam potius debent gaudere priuilegio principali. Ab. de accuſa. c. Olim.

Appellatio poteſt fieri a ſuperiori pro ſubditis quando poteſt prætendere intereſſe reſpectu ſubditorum, alias non appellat quis pro alio in ciuilibus, quia regula eſt, in appellatione quòd non auditur is cuius non intereſt. Ab. de appella. c. Dilectis. Appellare poteſt quid deſinit eſſe tutor ſi conuenitur nomine pupilli inuitus. De appella. c. Ex parte. M.

Appellatio, & recuſatio iudicis æquiparantur ut ſubſit cauſa rationabilis. De appella. c. Super eo. ſecundo. Quo ad alia non, & ponuntur multi caſus. Abb. ubi ſupra.

Appellationis cauſa nondum iuſtificata non eſt cauſa remittenda ad iudicem a quo niſi de conſenſu partium. De appella. c. Accepta.

Appellationi ut renuncietur an requiratur ſemper conſenſus utriuſque partis. Ab. de appella. c. Accepta. Ante incohatam proſequutionem appellationis poteſt appellans inuito appellato petere ut remittatur ad iudicem a quo, ſed condemnabitur in expenſis factis in appellatione, ubi ſupra. c. Interpoſita. §. Ille denique. Non exiſtente re integra renunciare non poteſt inuita parte, nec quando per ſuperiorem ex cauſa delegata alteri, ſi ante diffinitiuam eſt appellatum, & iudex detulit appellationi non poteſt renunciare appellationi etiam de conſenſu partis, ſi non fuit delatum, poteſt etiam inuita parte renunciare, ſi res non eſt integra & appellatus non approbat appellationem; appellans poteſt renunciare. Si appellatus recipit rem non integram renunciare non poteſt, niſi ſit interloquutoria. Si appellatio eſt diffinitiua re non integra non poteſt renunciare parte inuita, ſi integra & propter appellationem appellatus excluſus eſt a facultate appellandi non poteſt appellans renunciare appellationi ſuæ in incõmodum appellati, ſi non ſubtraxit facultatem appellandi. appellans poteſt etiam inuito appellato renunciare. Appellatus tamen poteſt petere confirmationem ſententiæ per ſuperiorem. Ab. ubi ſupra.

Si appellans ad ſuperiorem comparet coram iudice inferiori in concernentibus appellationem ipſi appellationi renunciare uidetur, ſi proteſtatur propter hoc quòd non credit renunciare appellationi tanquàm contraria allegans non eſt audiendus, niſi notorium ſit actum illum eſſe iniuſtum, ſuper cuius emendatione adiuuat iudicem inferiorem. De appella. c. Solicitudinem.

citudinem. Si sponte facit actum coram iudice post appellationem uidetur renunciare facultati appellandi in futurum. Si non sponte egit sed iudex præfixit sibi terminum ad certum quid faciendum licet illud faciat non tamen renunciat facultati appellandi ratione grauaminis præteriti. Appellationi renunciatur per comparitionem coram iudice à quo, & per comparitionem coram aliquo iudice ad quem non fuit appellatum, si tamen est superior iudice à quo nisi protestetur Ab. ubi suprà. c. Solicitudinem.

Appellationi renunciat qui coram iudice à quo appellauit litem coram illo prosequitur, quia per actum contratrium subsequentem renunciauit actui præcedenti, & intellige de appellatione interposita non interponenda, & nisi actus qui postea geritur coram iudice a quo ueniat ad augmentandum desiderium appellantis, ut si appellans compareat coram iudice a quo potest remoueri granamen & ad probandum grauamen induxit testes non uidetur renunciasse appellationi quia contra appellationem suam nihil egit directe. Item si actus gestus post appellationem coram prædicto iudice non fuit approbatus in iudicio non uidetur per actum illum renunciasse appellationi quia non potest iudex uel pars se fundare super eo quod impugnauit. Ab. de delega. c. Gratum gerimus.

Appellat reus licite si non auditur excipiens procuratorem actoris non habere mandatum sufficiens. De appella. c. Significauit. Item si non auditur petens declarari rem petitam in toto libello. ut suprà. c. Significantibus.

Appellatio an debeat fieri in scriptis. Abb. De appella. c. Cum ecclesia.

Appellatio fieri potest a sententia nulla, & tunc appellans caute dicit, dico sententiam nullam & in quantum est aliqua dico iniquam, & ab ea appello. Iustificatur appellatio si appellans offert se probaturum, Nec oportet quod tunc offerat probationes. Abb. de iudi. c. Exhibita. Appellationem & nullitatem sententiæ quando quis potest prosequi simul uel diuisim. Abb. de appella. c. Dilecto.

Appellatio ad superiorem ut sic fieri debet, Si est clericus, rector, comes, & rex, in quo iudicatur ut clericus, appellatur ad episcopum, ut rector ad potestatem, ut comes ad superiorem immediate, ut rex ad imperatorem. Ab. in rubri. De appella. Superior ad quem aduersarius appellat si dignaret te super eadem causa ad Papam appellasse te nolentem comparere potest excommunicare. De appella. c. Si duobus. Idem dico de quolibet inferiori Papa, si tamen potest ad eum immediate appellari sicut de Papa. Superior habet iurisdictionem per appellationem sed elidibilem. ideo potest excommunicare. Si post sententiam excipiat se ad Papam appellasse non auditur, quia fuit contumax. Qui reputat præsens, & non excipit quando excipere potuit si causa sit de reseruatis Papæ processus non ualet alterius, nec excusat ignorantia. Appellans solus iudicem eligit si super diuersis appellant quilibet iudex ad se appellationem recipiet, secus ubi utraque pars appellat a sententia, quia iudex unus erit. Abb. de appella. c. Sugestum. Inferior eo ad quem appellatur nõ potest cognoscere de illa appellatione, nec de innouatis post appellationem si contingunt articulum appellationis, etiam ad petitionem appellantis, nisi appellationi renunciet, uel attentatum sit notorium iniustum. Abb. de appella. c. Solicitudinem.

Appellatio suspẽdit iudicẽ solũ quo ad causam, qua appellatur. Ab. de appell. c. Ad hoc. Non tamen suspendit iurisdictionem iudicis a quo, quo ad tendentiam in faciliorem exitum causæ appellationis, dummodo abstineat a cogni-

tione causæ appellationis. Quæ autem sint illa quæ potest &c. Ista intellige de quolibet iudice si tamen non detulit appellationi quia tunc nihil potest cum non sit iudex. Ab. de appella. c. Cum teneamur. & c. Qua fronte.

Appellatio quando non suspendit actum gestum de præterito non suspendit actum gerendum si omnino est illi actus accessorius, uel consequtiuus ad actum gestum non suspensum per appellationem, quia ratione connexitatis: tribuitur potius præteritis quam futuris. Abb. de appella. c. Pastoralis. §. Verum quia. Oportet constet de actu prius gesto puta de collatione beneficij alias appellatio non suspendit consequentia actum præteritum. Secundum aliquos non tenet regula quando Papa reuocat causam ad se, quia tunc etiam suspenditur actus consequutiuus. Abb. ubi suprà. c. Vt nostrum.

Appellatio non suspendit obligationem prius acquisitam, etiam si eximatur a iudicis iurisdictione, ideo religiosus appellans à præcepto prælati sine legitima causa non euadit nota transgressionis obiectio. Idem est de appellante quod laudum reducatur ad arbitrium boni uiri. Ab. de iure iuran. c. Breui.

Appellatione pendente non suspenditur in totum iurisdictio iudicis a quo, unde potest agere quæ tendunt in faciliorem exitum causæ appellationis, ideo in causa matrimoniali interdicitur matrimonium contrahendum appellatione stante. Ab. de spon. duorum c. Licet.

Appellans ab Abbate exempto subdito tam ratione mẽbrorum appellat ad episcopum non ad Papam. Ab. de priui. c. Ex ore.

Contra appellante iudex potest procedere in causa quando appellans non prosequitur suam appellationem, qui appellat oportet de appellatione fieri mistionem in rescripto alias rescriptum non tenet. Tenetur autem infra annum appellationem prosequi aut infra biennium ex aliqua causa alioquin rata est prima sententia, nec auditur, & fingitur non appellasse, Appellationes sunt in fauorem appellantis, ideo statim prosequi potest sed datur eis annus. Qui non prosequitur appellationem suam condemnatur in expensis quia appellatus inde prosequitur. Glo. de rescrip. c. Ex parte.

Appellans infra annum tenetur prosequi appellationem alioquin non auditur nec potest eam deserere quando appellatus acceptauit alias potest renunciare appellationi. Appellatus auditur post annum, & non ante, quia annus datur ei cuius est appellatio, processus appellati si incipiunt in termino & prosequitur post terminum, ualent, non autem si incipiunt post terminum & tunc potest appellans uirtute appellantis non propria prosequi, quia litteræ sunt communes nec fuit causa derelicta, ex itineratione ad curiam uel ex impetratione litterarum dicitur quis prosequi causam suam. Ab. de rescrip. c. Ex parte. Solus Papa potest tollere appellationẽ, quia fundata est super iure naturali. Ab. de dele. c. Super quæstionem.

Appellans qui non prosequitur appellationem condemnatur in expensis ipsi appellato prosequenti. De appella. c. Reprehensibilis. Qui non prosequitur sed redit ad iudicem a quo & iterum grauatur non obstante prima desitione potest iterum appellare. ubi suprà directe. Quotiens quis grauatur, totiens potest appellare, & duas appellationes facere super quolibet articulo. In eodem articulo ab eodem non licet tertio appellare, si bis appellauit, & ultimus iudex reprobauit sententiam potest altera pars semel, & secundo appellare. Ab. ubi suprà c. Directe.

Appellationem prosequitur qui incohat iter ad curiam. Item per impetrationis iudicis actum. Qui præfixit terminum non uidetur appellationi de-

ni detulisse. Abb. de senten. & re iudi. c. Cum causa.

Appellans ad prosequendum appellationem habet annum, & ex causa biennium, nisi iudex abbreuiet si infra id tempus non prosequitur rata manet sententia, uel redit ad iudicem primum si ante sententiam appellauit. De appella.c.Cum sit Romana.Vt sit biennium terminus oportet quod causa sit necessaria, euidens, & notoria, uel probetur. Iudex non potest abbreuiare tempus nisi appellationem admittat & tunc elapso termino iudicis appellatio est deserta, si non eam prosequuntur.Ab.ubi suprà. Impeditus primo anno debet habere secundum, & quando impeditur ex facto principis non currit tempus, Item partes possunt supersedere sed non prorogare terminum iuris nec hominis. Impedito ex facto principis uel ex compromisso in secundo anno restituitur equale tempus, alias non subuenitur nisi per beneficium restitutionis in integrum. Impedimento dato terminus hominis duplicabitur sicut terminus iuris in iudicio. In scholiæ tenerem oppositum impedimentum debet plene probari, Quale impedimentum. in primo anno requiratur ut detur secũdus annus.&c. Elapso termino si non constat de impedimento exequitur sententiam credo tamen quod requiratur citatio.Ab. ubi suprà c.Ex ratione. Ad prosequendum & finiendum appellationem terminus est annus de iure,potest tamen iudex & appellans abbreuiare si uolunt quia ad hoc non tenentur. Appellatus hoc non potest ex iusta causa,de iure terminus potest esse biennium.Ab.ut suprà c.Persona.Appellans post annum auditur si procurator datus ad impetrandum super appellationẽ non seruauit formam mandari. De appella.c.Significante. Appellans etiam post biennium auditur per beneficium restitutionis integrum ex legitima causa.ubi suprà.c.Ex ore.

Si appellatio recipitur a iudice uel approbatur a parte terminus præfixus ad prosequẽdum etiam obtinet uicem peremptorii ut in absentem procedatur, ac si fuisset peremptorie citatus, nec potest alius terminus præueniri ab aliqua partium. De appellatio.Sepe contingit.Ex tũc causa est in curia. Ab. ubi suprà. Iudex ad quem si subest causa restringendi terminum puta quia imminet periculum animarũ potest terminũ restringere.Ab.ubi suprà.c.Personas.Cursum præfixi termini impedit ad finiendum impedimentum consurgens ex facto principis.Ab.de appella.c.Ex insinuatione.

Appellationis terminum statutũ ab homine si altera pars præuenit hoc tacito litteras impetrando non ualent litterę, sed terminum iuris etiam appellatus potest præuenire dummodo nimium non præueniat. Vbi ex dilatione incurritur periculum etiam neutra parte prosequente,potest iudex ad quem supplere partes compellẽdo ad prosequendum.De appella.c.Oblate.Appellans quod terminum præfigit si mititit procuratorẽ ad impetrandum & contradicendum tantum, & appellatio a iudice fuit recepta uel approbata a parte aduersario legitima prosequenti in expensis condemnatur,ubi suprà. c.Nicolao.Si nõ fuit recepta a iudice nec approbata a parte sufficit appellanti mittere procuratorem ad impetrandum & ad contradicendum. licet appellatus sit paratus prosequi causam in curia.ubi suprà.c.Interposita.§.eidẽ. Appellans potest sue appellationi statuere terminum breuiorem termino iuris,eo autem prolixum nimis statuente,uel nullum, potest iudex statuere cõpetentẽ infra quem si nõ satisfecerit eius appellatio erit deserta. ubi suprà. c.Personæ. Appellatus nõ põt terminũ præfigere appellationi nec terminũ iuris restringere,sed hoc tãtũ põt iudex & appellãs.Ab.de appel.c.Oblate.

Appellans potest statuere terminum aduersario suo qui habebitur pro peremptorio. Glo. de Transla.c.Veniens. Quando non comparet in termino, sed tantum appellatus an possit prosequi appellationem. Abb. de appella.c. Personas.

Ad appellandum præfixum est tempus decem dierum a prolatione sententiæ. Dies in qua est lata sententia excluditur ab hoc numero, sed tempus currit a momento ad momentum. Hoc tempus a principio est utile, sed in progressu contrarium. si iudex a quo & ad quem sui copiam non faciunt tempus non currit, sed pars protestabitur & appellabitur coram idoneis, & publicis personis. Nec incipit tempus appellationis a tempore termini præfixi ad aliquid faciendum, sed a tempore latę sententiæ, etiam si sit conditionalis. Si sententia mandatur exequutioni ante decem dies debet exequutio reuocari, post decem dies sententia transit in rem iudicatam. ex præsumpto acquiescere partis. Si pars sponte recipit minorem dilationem quam a iure disponatur uidetur iuri renunciare. Ab exequtore nõ appellatur, quia ipse non grauat nisi excedat modum sibi iniunctum, & tunc ab eo appellari potest. Ab. de senten.& re iudi.c.Quod ad consultationem.

Appellans temere de iure canonico puniri non potest nisi in expensis. Si non est soluendo potest puniri in corpore. Idem est de præsumpta calumnia si tamen conuincatur de ea debet puniri pena arbitraria. Ab. de appella.c. Inter cetera.

Appellare intelligitur qui se & sua protectioni Papæ submittit, licet uerbum appello non exprimat. De appella.c. Ad audientiam. Intellige si cum hoc saluantur alia requisita ad appellationẽ. Idem est si se submittit protectioni cuiuslibet superioris ad quem appellare potest. Ab. ubi suprà. uide Itinerantes. Pro appellante habetur qui contra superiorem suum itinerat ad Papam ita quod excommunicatio lata in eum post non tenet. Ab. de appella.c. Dilecte fili.

Appellare possunt omnes quorum interest ab eadem sentẽtia, & uictoria unius quod de iure suo docuit non prodest alteri nihil rationabiliter proponenti. Qui non fuit in iudiciis & appellat debet seruare tempus appellationis, & oportet causam rationabilem exprimere, & sic impeditur exequutio sentẽtiæ pro alio latæ. Si contra subditum sit lata pro subiectione non nocet ei qui prætendit habere ius subiectionis, etiam si sciuit illam causam agi, & non contradixit. Non tamen potest appellare a trina sententia contra subditum, si sciuit causam agi contra eum, secus si ignorauit. potest etiam iste tertius prosequi appellationem subditi contra actorem aliter per se non appellando. Iste tertius si uenit ad iudicium quid operabitur quem ordinem tenebit &c. Potest etiam subditus appellare a sententia lata contra dominũ. Ab. de senten.& re iudi.c.Cum super.

Appellare potest quis in alia causa quam habet cum tertio qui impetrauit iudicem per descriptum appellatione remota. Ab. de mutu. peti.c.Prudentia.

Appellare potest capitulum inuito episcopo ubi præiudicium potest generari ecclesię, quia iura & dignitates pariter possident. Abb. de maio.& obe. c.Dilecti.

Appellare a correctione uel reformatione morum nemo potest, nisi prolatus corrigens uel reformans excedat. De ordi.c.Irrefragabili. Vide appellatio. a correctione.

Appellare potest qui in criminali impetitur nisi sit notorium. De appella.c.Cũ sit Roma-

sit Romana. Pendente appellatione non debet sententia mandari executio ni etiam imminente pœna ultimi supplicij, & inuito condemnato potest tertius appellare. Ab. ubi supra.

Appellare concedere potest Papa in omni causa, appellationem ex priuilegio tollere solus princeps potest, unde Legatus de latere non potest appellationem tollere nec committere causam de plano. An princeps tollere possit appellationem per modum querelæ. Ab. de rescrip.c. Sicut Romana.

Appellare quando potest, uel non potest uictor, propter expensas, & condennatus in principali & in expensis & an sufficiat una appellatio. Ab. de excep. c. Significauit.

Appellatus potest prosequi appellationem. Glo. de rescrip.c. Ex parte. Cogit indirecte appellantem ad prosequendum petendo confirmationem primæ sententię a iudice non tamen potest appellanti prefigere terminum. Ab. de appellationi. c. Personas. Non licet tamen appellato prosequi appellationem appellatore non prosequente ne retractetur sententia quæ transisset in rem iudicatam per desitionem appellationis. Ab. de appella. c. Per tuas. Pars citata ab homine, uel a lege, uel a prefixione termini ad appellationem prosequendam absente appellatore potest appellatus prosequi appellationem in ultimo mense anni. nec oportet appellatore citare in partibus, sed sufficit quod requiratur in curia. Ab. de appella. c. Interposita. §. Sane.

Apostata clericus, religiosus, uel secularis in sacris relinquens habitum si est in minoribus tantum, & tenet beneficium dicitur apostatare dimissis habitu & corona quia ratione beneficii tenetur utrunq; portare. si non possidet beneficium, licet dimittat habitũ non dicitur appostatare. Si episcopus monet tertio ut reassumat habitum si non reassumit habitum perdit priuilegium. Religiosi, & qui sunt in aliquo beneficiati possunt compelli ad resumẽdum habitũ, alii modo prædicto uidelicet tertio admoniti perdunt priuilegium clericale, nisi reassumant habitum. Ab. de Aposta.c. Tuæ. Religiosus apostatat dimitendo habitum religionis, etiam si efficiatur clericus secularis, si intrat aliud monasterium in casu non concesso, etiam si monasterium sit magis largum non dicitur apostatare, quia non uenit contra tria substantialia regule. Ab. ubi supra.c. Consultationi. Apostata incarcerari, & ligari, & affligi potest, ut reassumat habitum. Ab. de aposta.c. A nobis.

In apostasia infamatus compellitur se purgare. De aposta.c. Tuæ. Accusatore deficiente statuitur ei terminus ad se purgandum, & si illam non præstiterit habetur pro conuicto, & compellitur assumere habitum. Ista intellige in professis, uel in habentibus ordinem sacrum. qui sunt tantum in minoribus compelli non possunt ad reassumendum habitum. Glo. & Ab. ubi supra. Sunt autem plures species apostasię, & quomodo puniuntur apostatę. Ab. de aposta.c. Præterea.

Apostoli in potestate absoluendi omnes fuerunt æquales, quia sic habuerunt a Christo domino, sed Petrus tenet principatum. Ab. de pe. & re.c. Noua. Dicta Apostolorum sunt præferenda legibus ciuilibus, in determinatione causarum occurrentium, & generaliter in spiritualibus. Ab. de secundis nup.c. Super illam &.c. Cum secundum apostolum. Omnes apostoli sunt electi ad regimen ecclesiæ, & omnes fuerunt ignobiles exceptis Paulo & Bartholomeo. Glo. & Ab. de præben.c. Venerabilis.

Arbitramentum est contractus quidam, & sicut per uiam contractus non potest dari temporale pro spirituali sic nec per arbitramentum, unde si continuat

tinuat in se simoniam in ipso uero nullum, similiter omne quod ex eo procedit. Ab. de rerum permutan.c. Exhibita. Si continet rem illicitam est in iure prohibitũ,& ipso iure nullum. Si sit iniquum ualet licet possit peti arbitrium boni uiri. Si sit contra ius diuinum, uel gentium est ipso iure nullum. Ab. de iure iuran.c. Quintinalis.

Arbitrator quis esse potest in facto proprio, non autem arbiter qui tenetur seruare ordinem iuris iudicium. Arbitrator potest pro pace de iure unius accipere & dare alteri moderate tamen. Ab. de iu.iuran. c. Quintinalis. Nõ tamen potest enormem lesionem inferre qualiacunque uerba sint apposita in instrumento. Ab. ubi supra.c. Cum contingat.

Arbitratorum potestas licet non sit ordinaria nec delegata magis tamen accedit ad delegata & secundum eius regulas regulanda est. Ab. de senten. & re iudi.c. Duobus. Vide arbiter differt. Arbitrum sententia.

Arbitratorum sententia ad arbitrium boni uiri. Ab. de iure iuran.c. Quintinalis. Vide arbitrum sententiam. Arbiter differt.

Arbitrator pro bono pacis potest ledere iustitiam partis. Abbas de ma.& obe. c. His qui. Si datur sibi potestas componẽdi alte & basse potest dare de iure unius alteri in parte & in toto, nec possunt partes conqueri, nec possunt petere arbitrium boni uiri. Ab. ubi supra.c. Humilis. Pro bono pacis potest tollere de iure unius & dare alteri non solum in dubio sed etiam in casu certo. Si tamen enormiter lederet, potest arbitramentum per superiorem reduci ad æqualitatem. Arbiter autem tenetur iudicare secundum iura, nec potest uni tollere & alteri dare. Ab. de prẹb.c. Nisi esset.

Arbiter si se absentat ad partes remotas non rediturus in breui expirat compromissum. Ab. de testi.c. Præsentata.

Appellari potest ab arbitris iuris non autem a uoluntariis, quia non assumuntur de necessitate. Arbitri iuris compelluntur ad acceptandum in principio, non autem uoluntarii, quia non necessitate, sed nuda uoluntate partium assumuntur, nec habent iurisdictionem, compromissarii possunt connittere uices suas, arbitri iuris non est enim iurisdictio delegata. Ab. de arbi.c. Cum dilectus. Vide arbiter non potest iudicare.

Arbiter clericus si post fiat episcopus non potest compelli ad sententiam inferendam quia oportet eum in aliis uersari. Ab. de testi.c. Præsentata.

Arbitri si non concordant possunt cogi per ordinarium ut concordent uel eligant tertium idem die de arbitris secundum statuta infra terminum eis assignatum. Ab. de appella.c. Cum speciali.

Arbiter non potest compelli ad acceptandum sed postquam acceptauit potest compelli ad pronuntiandum, partes non possunt compelli ad compromittendum nisi ubi hoc est iure cautum uel statutum. Quando fertur sententia oportet omnes arbitros esse præsentes uel saltem quòd sint citati, alias non tenet sententia eorum quæ proprie non dicitur sententia cum non habeat iurisdictionem, unde si statutum sit qui pro qualibet sententia debet certum quid, pro eorum sententia nihil dabitur. Ab. de arbi.c. Sane.

Arbitri quos in cõpromissum est addito quod pronnncient secundum iura possunt procedere & iudicare secundum consuetudinẽ & statuta loci illius. Ab. in rubr. de consuetu. & de electio.c. Cum. Ad sententiam per cõpromissum nullus tenetur nisi sit honesta. Glo. de delega.c. Ex parte tua. Vide compromissum.

Arbiter qui cum consilio aliorum tenetur eligere, tenetur eorum consilium

in

in tractatu requirere, sed non tenetur eorum consilium sequi. De arbi. c.Cum omni.
Arbiter potest conueniri per partem lesam ad interesse si fuit in dolo, uel lata culpa & dicitur fuisse in dolo, uel lata culpa, quando deuiauit ab eo, quod communiter omnes fecissent. Ab. de delega.c. Pastoralis.§. Quia uero.
Arbiter non potest delegare causam nisi de consensu partium. Ab. de arbi. c.Cum promissum, & Cum a nobis.
Arbiter differt ab arbitratore. in xxi. primo. Arbiter assumitur super lite il le super contractu. 2. Arbiter eligitur loco iudicis ideo seruat ordinem iuris, ille ut compositor inter partes, nec tenetur ad ordinem iuris ideo testis non facit fidem in alio iudicio. 3. Arbiter non potest esse in facto pro prio. 4. Arbiter nec partes iurant. 5. De iure ciuili secundum aliquos non potest recusare, sed de iure canonico ille non. Ego credo utrunque posse recusari. 6. Monachus, & mulier possunt esse arbitratores, arbitri non, nisi in causa monasterii, & eius utilitate Abbate monacho imperante. 7. Iudex ordinarius non potest esse arbiter. 8 Arbitri sententia emoligiatur, & approbatur taciturnitate decem dierum si compromissum fuit sine pœna, arbitratoris dictum per confirmationem partium. 9. Com promissum in arbitrum soluitur morte alterius compromittentium, nec trã sit ad hæredes, nisi specialiter de hoc caueatur in conpromisso. 10. Atte stationes coram arbitro post faciunt fidem in alio iudicio. 11. Coram arbitro facta potest reuocari post sententiam antequam arbitratum sit emo ligiatum. 12. Litis contestatio coram arbitro interrumpitur perscriptione. 13. Arbiter non procedit in diebus feriatis si arbitrator procedit ualet processus, licet peccet. 14. Coram arbitro est locus peremptioni in stautiæ per lapsum biennii secundum plures. 15. Ex quo arbiter pronunciauit functus est officio suo & non potest mutare sententiam. 16. Arbiter non cogitur laudare, licet susceperit conpromissum nisi ibi sit pœna, uel pignora interueniant de stando sententiæ secundum aliquos, & male. 17. Arbiter non potest ferre sententiam in ecclesia sicut nec iudex, & lata non tenet. 18. Arbiter non potest extendere manum extra conpromissum. 19. Excommunicatus non potest ante arbitrum de arbitramento suo oppo nere & sunt opiniones, mihi non uidetur in hoc differentia. 20 Potest arbitrator pro bono pacis parum de iure unius dare alteri. 21. Dicta arbitratoris non mutantur ubi non ledunt grauiter. Dictum arbitri non mutatur, etiam si grauiter ledat. Ab. de iure iuran.c. Quintinalis.
Arbiter post rem iudicatam super discordiis assumptis non potest per arbitriũ suum immutare sententiam etiam si de componendo inter partes a Papa mandatum receperit. De arbi.c.Exposuisti.
Arbiter an teneatur de dolo & lata culpa. Ab. de præsump.e. Quia iudicante. Vide arbiter potest conueniri.
Arbiter iuris quando potest eligi. Ab. de rescrip.c. Pastoralis. Non potest assumi in causis ubi requiruntur maiores iudices, & quæ sunt illæ causæ. Ab. de resti.in integr.c.Cum restitutio.
Arbiter in causis & iuribus ecclesiæ potest esse persona, & etiam prælatus illius ecclesiæ. Ab. de præsump.c.Cum omni.
Arbiter electus per iudicem per eius recusationem tenetur sub precepto ad exequtionem officii. De appella.c.Cum spirituali.
Arbitri omnia gesta factum respicientia & confessio coram eo fidem faciunt in iu

In iudicio. Testium tamen dispositiones uincentium sunt in potestate partis an recipi debeant contra quam producti sunt. sic ualent actus ordinarii. Ab.de testi. c. Præsentata.

Arbiter non potest iudicare ultra comprehensa in conpromisso, ideo coram eo non fit recôuentio. De arbi.c.Cum dilectus. Arbiter super una re non potest rem illam adiudicare actori, quòd aliam rem det reo non comprehensam in conpromisso, nec quòd pecuniam habeat. Item an possit iudicare super litis, sine quibus causa principalis non potest decidi. & super appositam pœnam. Non potest multare nisi specialiter detur ei potestas in conpromisso, quando potest, uel non potest appellare a sententia arbitri. Non ualet pactum de non appellando ab eius sententia in casibus in quibus licet appellare. Appellatio semper debet interponi ad superiorem illius qui tulit arbitrium nec periit instantiam per biennii lapsum coram arbitro de iure canonico. Ab. ubi supra. Potest arbiter pronunciare sub conditione decernendo in futurum aliquid. Ab.de iure iuran. c. Quintinalis.

Arbiter non habetur proprie coram eo iudicium cum nô habeat iurisdictionē nec proprie fert sententiam. Quia tamen datur libellus coram eo, & fit litis contestatio interrumpitur perscriptio, & non procedit diebus feriatis in honorem Dei, alias non ualet processus, & debet sententiam ferre in scriptis. Arbitrator potest esse die Dominico, testes recepti coram arbitro faciunt fidem coram iudice, in arbitro tamen iuris datur reconuentio. Ab. de arbi. c. Cum dilectus.

In mulierem singularē tanquam in arbitratricem compromitti non potest secus si mulier habuerit alias iurisdictionem de iure, communi, uel consuetudine, quia tunc super rebus temporalibus potest in eam ualide compromitti. De arbi. c.Dilecti filii.

Arbiter & arbitrator completo officio non possunt reuocare præceptū suum. Ab.de iure iuran. c.Quintinalis.

Arbitrum sententia non reducitur ad arbitrium boni uiri, nisi ab ea appelletur, sed imputatur compromittenti, nec remedium habet nisi iudex ex officio corrigat. Dictum arbitratoris reducitur ad arbitrium boni uiri, & utriusque assignatur ratio. Si pœna & iuramentum sint opposita in generali potest peti ut dictum arbitratoris si fuit iniquum reducatur ad arbitrium boni uiri. Si in speciali iudex occurrat. Si partes iurant & ponunt pœnā & pactum quòd renuncient reductioni ad arbitrium boni uiri ubi fit dolus hijs non obstantibus petere potest arbitrium boni uiri. Similiter si læsio sit maxima & enormis etiam sine dolo, non autem si sit leuis, uel magna tantū. Sunt tamen hic opiniones solennes, qualis excessus requiratur ut possit peti arbitrium boni uiri post opiniones circunstantiæ sunt considerandę. Si petens arbitrium boni uiri succubuit. soluet pœnam appositam in compromisso qui non peteret. Si succubuit pro parte tantum non incidit in pœnā etiam ex parte. Ex hijs conclude qui iurauit seruare laudum, & petiit reductionem boni uiri, an sit periurus quando non obtinuit in parte, nec in toto, dic ut supra. Si arbitrator non acceptat compromissum ipso facto expirat. Si acceptat durat quantum actio, & potest cogi per iudicem ad complendum. Bonus uir est qui debet esse iudex in causa. Si petitur reductio pro parte ecclesiæ potest adiri ecclesiasticus iudex, & uterque procedit ut bonus uir. Ab eorum sententiam non potest appellari, nec reduci ad arbitrium boni uiri, si tamen sit iniusta non tenet, quia contra formā com-

compromissorum sententia arbitratoris lata parte absente etiam data contumacia non ualet, nisi hoc sit expressum in compromisso. Ex contumacia tamen committitur compromissi pœna, & est expirat potestas arbitratoris, quando sunt arbitratores duo discordes non potest iudex eligere nec eos compellere ad eligendum tertium Ab. de iure iuran.c. Quintaualis.

Arbiter in spiritualibus per compromissum non potest esse laycus. De arbi. c.Contigit potest.tamen compromitti in laycū auctoritate superioris. Ab. ubi supra. c. Per tuas. In causa patrimoniali clerici non possunt adiudicare ecclesiæ rem possidendam etiam ad uitam clerici. De arbi.c.Peruenit. In causa matrimoniali non possunt layci assumi arbitri. Ab.de rest.i.in integr. c.Cum restitutionis. & de Arbi.c.Ex parte.

Arbitri quando sunt plures uno eorum mortuo expirat iudicium eorum, nisi aliud sit expressum in compromisso. De delega.c.Vno delegatorum. Duo non possunt pronunciare tertio absente, nisi hoc habeatur ex forma compromissi. licet Inno. teneat opposita. Ab.de testa.c. Raynaldus.

Arbitrio tuo. Vide circa finem ante literam.V.& reporta hic.

Archidiaconatus est dignitas & personatus etiam si non habeat curam animarum. Si habet officium uel residentiam non potest cum alio beneficio teneri sine dispensatione, secus ubi habet nudum nomen sicut, senis. Ab. de elec.c. Dudum.

Archidiaconus si non confert ecclesiam sibi subiectam, uel si confert indigno potestas ordinandi ecclesiam ad episcopum deuoluitur. Ab.de exces.præla. c. Ad aures.

Archidiaconus an habeat curam animarum, statur consuetudini. Glo. & Ab. de electio.c. Cum in cunctis. Tam ipse quam archipresbiter possunt committere curam animarum ex speciali commissione uel consuetudine. Glo. de off.lega. de. c. Super eo.

Archidiaconus potest acquirere iurisdictionem cognoscendi in criminalibus & puniendi & hoc tantum licet de speciali iure. Ab.de pœnis.c. Archidiaconi. Possunt etiam ex consuetudine acquirere seruitia & obsequia in aliis ecclesiis in suo archidiaconatu positis & etiam alibi. Sic ualet consuetudo ut una ecclesia præstet seruitium, obsequium, reuerentiam & honorem prælato inferiori episcopo.De iure communi ecclesiæ non tenentur archidiacono in alijs obsequiis uel seruitiis Archidiaconi officium ut plurimum consistit in consuetudine, & ita intelligi debet fere totus titulus de officio archidiaconi. De iure communi fundat intentionem suam super ordinatione clericorum & ut institutum ponat in possessionem corporalem. Ab.de exces.præla.c. Ad hæc.

Archidiaconus an sit prælatus. de iure communi excommunicare non potest sed officium suum consistit in consuetudine, nemo potest excommunicare nisi sit iudex ecclesiasticus & habeat subditos. Ab.de eo qui ordi.furtiue accepit. c. Veniens. Possunt autem esse plures in eodem episcopatu.Ab.de pœnis. c. Licet archidiacono. & de off. delega. c. Ex parte. N.

Archiepiscopatum unum debet habere quælibet prouincia & etiā episcopos. Ab.de accusa.c.Sicut olim.

Archiepiscopus presumitur scire beneficia uacatura suæ prouincie cū debeat ibi habere personas ydoneas, & si non statuit ibi tales personas dicitur ignorantia affectata. Ab. ut supra.

Archiepiscopo si Papa mandat prouideri alicui de beneficio in ecclesijs suis

contradictores compescendo si alias tenebatur illi prouidere puta quia ordinauerat eum prouidebit in sua dyocesi.si non tenebatur potest prouidere in qualibet ecclesia suæ prouinciæ. Si clausula illa contradictores & rex non apponatur forte non potest prouidere extra suam dyocesim licet innocentius contrarium teneat. Ab. de præben, c. Pro illorum.

Archiepiscopus debet concilium suum facere singulis annis ad correctionem excessuum, & reformationem morum, in quo statuere debet personas ydoneas per singulas dioceses, quæ solicite inuestigent, & in sequenti concilio referant corrigenda, debet facere sinodos episcopales singulis annis, & publicare agiteta in prouinciali concilio, & negligentes ad hæc ab exequtione officii suspendere. De accusa.c.Sicut olim. Non potest autem per concilium prouinciale puniri sicut nec Papa per concilium generale cum sit eius caput. Ab. de præben.c. Graue nimis.

Archiepiscopo de iure non licet facere deferri crucem ante se extra prouinciam suam, potest tamen ubi est consuetudo. In locis exemptis suæ prouinciç, potest etiam de iure Ab. ut lite penden.c. A memoria. Vide insignia in litera S.

Archiepiscopus quæ potest in suffraganeos suos & in eorum subditos. Ab. de ordi.c. Pastoralis.

Archiepiscopus licet possit audire cum coepiscopis causam sui suffraganei in qua uenit deponendus, non tamen habet causam diffinire, alias causas potest solus audire, Ab. de accusa.c. Si quis episcopus subditos sui suffraganei potest deponere propter crimen notorium & hoc quando uisitat. Ab. de Simo.c. Dilecti filii.

Archiepiscopus & eius incurius etiam absens potest excommunicare suspendere & interdicere episcopo suffraganeos quia est ordinarius omnium episcoporum prouinciç. Ab. de cle. excommuni. c. Postulasti, licet sit ordinarius episcoporum non tamen subditorum illis, Glo. de exces. præla.c.Sicut. Potest suffraganeum excómunicare suspendere & pœna arbitraria punire dummodo non sit tale delictum quod depositionem exposcat. Ab. de sententiis excommuni. c. Venerabilis. Potest suffragraneos suos excommunicare, & cogere ad residentiam, non autem potest illos deponere, nec priuare episcopatu, nec illos transferre. Hæc sunt papæ solius. Ab. de cle. non resi. c. Ex tuæ deuotionis.

Archiepiscopus potest excommunicatum a suo suffraganeo absoluere, nec tenere ad excommunicatorem remittere, si nolit sibi deferre. Si excommunicatio sit euidenter iusta, tenetur illum remittere necessario. Si constat excommunicationem esse notorie iniustam non debet remittere, quia fiet iniuria excommunicato. Si constat esse iustam debet illum remittere, quia appellatio iniusta notorie non deuoluit causam in dubio de iustitia & iniustitia debet remitti ad cautelam. Si excommunicatio est lata per episcopum ad instantiam non potest archiepiscopus se impedire nisi causa deferatur ad eum per appellationem, si episcopus tulit excommunicationem ex suo officio potest archiepiscopus se impedire. Ab. de sen.exco.c. Per tuas.

Archiepiscopus potest indulgentias concedere in prouincia sua secundum formam concilii generalis. De pœni. & remis.c. Nostre. Iurisdictionem uoluntariam exercet in subditos suffraganeorũ uidelicet cócedendo literas indulgentiarum libere, ideo non requiritur consensus suffraganei, nec tamen potest excedere numerũ taxatum uidelicet annuũ quando celebrat, & quando

consecrat.

consecrat ecclesiam, in aliis quadraginta dies etiam si sint plures episcopi. A
Nec tamen exercere potest iurisdictionem voluntariam in subditos suffraganeorum nisi in casibus a iure expressis, secundo visitando prouinciam au dit confessiones subditorum episcopis. Ab. ut supra.

Archiepiscopus habet iurisdictionem ordinariam in omnes episcopos prouinciç; qui ei tenentur obedire, & dicitur archiepiscopus quasi princeps episcoporū, Metropolitanus a mensura ciuitatū quibus olim præponebantur, uel quia eius ecclesia mater est totius prouinciç, alii dicuntur suffraganei, quia suffragantur sibi in officio episcopali. Antequam accipiat pallium dicitur Metropolitanus, post dicitur archiepiscopus & non ante, confirmatus potest exercere quæ sunt iurisdictionis sicut cōmittere consecrationes suffraganeorum, sicut etiam capitulum sede uacante. Potest committere ordinationes, quia utitur iurisdictione non ordine. Ante acceptationem palii non potest explicare ardua, ut consecrare uirgines, celebrare concilia prouincialia. Suffraganei uacante sede possunt episcopos consecrare. Ab. de electio. c. Suffraganei. A

Archiepiscopus non exercet iurisdictionem in subditos suffraganeorum nisi per appellationem, uel nisi sint notoria, & nō correcta per superiores suos. In regularibus tamen, & notoriis primo monentur eorum prælati ut corrigant. Ab. de ordi. c. Quanta deuotio. Quæ possunt in suffraganeos, & eorum subditos. Ab. ut supra. c. Pastoralis. Cognoscit inter subditos suffraganei citra appellationem, quando episcopus iuste recusatus remittit ad eum negocium. Ab. de appella. c. Cum speciali.

Archiepiscopus potest iurisdictionem exercere in tota prouincia tollendo consuetudinem prauam, et excommunicare seruantes illam, ubi episcopus est negligens. Item potest notoria crimina subditorum sui suffraganei punire etiam existens in propria dioecesi. Negligentia sola episcopi defert iurisdictionem in archiepiscopum. In concernentibus totam prouinciam potest exercere iurisdictionem in subditos suffraganeorum, puta quia mala consuetudo est in tota prouincia. Ab. de institu. c. Ex frequentibus. In facto concernente totam prouinciam habet iurisdictionem, & potest compellere subditos suffraganeorum ad desistendum, puta a mala consuetudine. In notoriis suplet negligentia episcoporum. Ab. de celeb. mis. c. Perniciosus. A A

Archiepiscopus unus potest habere ius patriarchatus in prouincia alterius archiepiscopi, & in ipso archiepiscopo ut sit ei superior loco patriarchç. Ab. de dol. & contu. c. Venerabilis.

Archiepiscopo electo ecclesia Romana non tradit pallium nisi prius iuret fidelitatem, & obidientiam. De electio. c. Significa. Confirmatus ante receptionem palii non potest suffraganeum consecrare, sed potest mandare ut consecretur per alios, de elec. Suffraganeus. Nec potest ordines conferre, ecclesias, ac uirgines consecrare, sed nec ea quæ sunt magni ponderis, ut congregare concilia. Glo. ubi supra. & de elec. c. Quod sicut ex literis. A A

Archiepiscopus potest suffraganeos punire, & eorum officiales quando delinquunt ut officiales etiā, Et licet non habeat iurisdictionē in subditos eorū, tamen consuetudinem prauam tollere potest cum concernat totam prouinciam, & peccatum sit sibi notorium. Ab. de Simo. c. In tantum. A

Archiepiscopus in territorio suffraganei an possit per suffraganeum puniri, in cuius territorio deliquit. Ab. de rap. c. De illis. Vide prælatus superior non potest ligari.

Archiepiscopus non succedit episcopo data quacunque negligentia, sed tantũ in casibus expressis in iure. Licet regulariter possit compellere episcopum ad officium suum exercendum, non tamen succedit in exercitio. Ab. de iurepatro. c. Nullus.

Archiepiscopus potest uisitare diocesim suam, prouinciam, & ecclesias religiosas, seculares & monasteria, & ab eis recipere procurationes ratione uisitationis. Item hospitalia fundata auctoritate episcopi, uel si habent signa religionis & publicitatis, uidelicet, campanile cum cãpana, & ibi publice celebratur. Hospitalia priuata uiuente patrono eo inuito non potest uisitare, post eius mortem potest. Idem dic de episcopo. Dum archiepiscopus uisitat prouinciam etiam a monasteriis prouinciȩ debet procurari. Ab. de cense. c. Sopite. Visitat totam prouinciam etiam sine relatione uisitationem procurantium, licet appareat de negligentia suffraganeorum. Ab. de accusa. c. Sicut olim. Visitare potest monasteria suæ prouinciæ, hospitalia loca pia, clerum & populum, & tunc potest audire confessiones eorũ, & petere procurationem, quam non possunt præscribere contra eum, etiã spatio annorum centum, sicut nec subditi uisitationem contra illum. Dum uisitat potest excommunicare negantes procurationem nisi assignent causam probabilem, quia tunc pertinet ad suffraganeum cognoscere. Quando non uisitat non potest punire negantes sibi hospitium. Potest autem uisitare prouinciam etiam si episcopi non sunt negligentes, ubi ambo concurrunt præfertur archiepiscopus. Ab. de præsump. c. Cum ex officii. Cum iure proprio, uel legationis uisitat prouinciam in denegantes procurationẽ potest ferre sententiam excõmunicationis. De censibus. c. Cum nuper. Et potest uisitare prouinciã, etiam si episcopus non sit negligens. Si est legatus potest semel uisitare eas iure proprio & secundo iure legationis, & habebit bis eodem anno procurationem. Ab. ubi supra.

Archimię ars est licita, cum cœlum, & astra possint in aliquo loco unam speciem metalli in aliã transmutare illi cognoscunt ex quibus sit prædicta transmutatio Ab. de forti. c. Ex tempore.

Argumentum dicitur quasi acute inuentum, de uerbo. signi. c. Forus. & consistit in sola inuestigatione intellectus, Vbi textus est apertus nõ dicitur argumentũ, sed ubi subtiliter astute adducitur locus ad probandũ id ad quod inducitur per locum a simili, uel alio modo. Ab. ut supra. c. forus. Argumentum dicitur quasi argute & subtiliter inuentum. Ab. de partis. c. Antigonus.

Argumentum ab absurditate uitanda ualet. Ab. de iure iuran. c. Quemadmodum & de priuile. Ex ore. & de pœni. & remis. Noua. Vbi sequitur contrarietas intellectus litere non ualet. Ab. de Bap. c. Maiores. §. Sed adhuc.

Argumentum a communiter accidentibus ualet. Ab. de cleri. non residen. c. Non liceat. A communiter accidentibus præsumptionem facit. Ab. de præsump. c. Quia uerisimile.

Argumentum a contrario sensu semper est iure ualidum nisi in iure inueniatur contrarium expressum maxime ubi uerbum ponitur causatiuum, non autem narratiuum. seu modale. Vbi consurgit absonus intellectus non ualet a contrario sensu. Ab. de elec. c. Publicato. Est argumentum fortissimum in iure. Ab. de appella. c. Oblatæ. licet sit fortissimum in iure, non tamen procedit quando in iure inuenitur contrarium expressum. Ab. de foro.

ro.competen. c. Significasti. & de iure iuran. si uero.
rgumentum est ualidum in iure unde sensus contrarius est subauditus & interpretatus, non autem expressus. In statutis hoc argumentum non habet locum si expressus intellectus resultat contra ius commune, quia statutum non cogit corrigit ius commune, nisi in casu expresso. Alii dicunt quòd tenet in statutis, & contractibus. Ab. de hiis quæ fiunt a præla. c. Cum apostolica. Non ualet ubi ex contrario sensu surgit absurditas Ab. de deci. c. De terris. Non ualet si contrarium in iure reperiatur, & hoc hic probatur. Ab. de sen. exco. c. A nobis. Nec ubi sequitur absonus intellectus, nec ubi reperitur contrarium in iure. Ab. de usu. c. Quanto. Nec ualet argumentum, nec intellectus habet ex quo sequitur contrarietas Ab. de Bap. c. Maiores. §. si adhuc.

Argumentum ab ethimologia nomine ualet negatiue semper, affirmatiue ualet nisi contradicat diffinitioni rei. Ab ethimologia nominis proprii non ualet Ab. de preben. c. Cum secundum. Ab ethimologia uocabuli est iure ualidum, & recte exponitur, secundum ethimologiam nisi difinitio contradicat. Ab. de uerb. signi. c. Quantus. & ut supra. c. Forus.

Arguere per rationem naturalem est licitum. Ab. de præben. c. Ratio nulla.

Argumentum a nominatorum priorate in litteris Papæ ualet quo ad eos qui debent præferri. Abb. de præben. c. Auaritia. Vide in religiosos. Canonice regulares. Ab ordine litteræ ualet argumentum. Quis sit antiquior. Ab. de appella. c. Nicolao. Ex ordine rubricarum ualet argumentum. Ab. de appella. c. Ex parte. N.

Argumentum a paritate rationis tenet in fauorabilibus, non autem in dispensationibus odiosis. Ab. de rescrip. c. Ad aures.

Argumentum a patrie potestate ad dominicam, & libertatiuam ualet. Ab. de Infan. & langui. exponen. c. Si a patre.

Argumentum a rubro litteræ ualet. Ab. de sede uacan. in Rubrica.

Argumentum a similitudine rationis ualet, & magis ab identitate rationis. Ab. de preben. c. Cum secundum. A paritate rationis ualet in fauorabilibus non in dispensationibus odiosis. Abb. de rescrip. c. Ad aures. A simili ualet etiã in concernentibus animam dummodo detur omnimoda similitudo in eo in quo fit comparatio. Ab. de Bap. c. Maiores.

Argumentum a toto ad partem ualet, quando totum & pars sunt eiusdem rationis. Glo. & Ab. De off. & potest. de dele. c. Pastoralis. Valet argumẽtũ ideo habens ius in toto fundat intentionem suam in qualibet parte eius. sic comites, temporales domini, imperator, Papa fundant intentionem suam quo ad terras sitas infra suos limites respectu iurisdictionis, non autem respectu proprietatis rerum. Ab. de præsump. c. Si diligenti.

Armis & insignijs singularis dignitatis, quibus reges, principes utuntur, & nobiles priuata persona uti non potest. Insignijs quibus priuata persona utitur concessione principis hi quibus conceditur uti possunt, si cessat concessio principis communiter tenetur quod alii possint illa assumere, certa insignia ut unus cognoscatur ab alio sicut & nomina propria. Non tamen priuatus potest sumere arma alterius quando tẽdit in eius præiudicium, uel rei publice, sicut unus artifex non potest armis alterius artificis uti, quia sic deciperentur homines. Nec homo exosus uti armis uiri probi, quia posset de facili occidi. Ab. de excis. prola. c. Dilecta.

Artifices experti non possunt cogi ad extimandum aliquid. Abb. de purga. cano. c.

no. c. Cum dilectus. Quando autem tenentur ex leui culpa. Abb. de præsump. c. Quia iudicante.

Assensus accipitur pro auctoritate ubicunque assensus superioris exigitur in actu pertinente ad subditos, Nec oportet quando superior confirmat dicat auctoritatem impartimur, sed satis est quod appareat de consensu. Abb. de pactis. c. Quotiens.

Assessor non potest iudicare nec sententiam ferre nisi forte iudex esset illustris persona & committeret sibi nudum ministerium legendi in sua præsentia. Non possunt etiam torquere, nec audire sine iudice, Nec possunt dictare sententiam in spiritualibus possunt tamen consulere. Abb. de iudi. c. Decernimus.

Astrologi iudicantes inclinationes hominum, & aliorum quæ subduntur celo non peccant si tamen credunt aliter posse fieri, & liberum arbitrium non cogi. Ab. de sortil. c. Ex Tenore.

Auaritia mala. Ab. de preben. c. Auaritia.

Auxiliari, consulere, & fauere sunt diuersa, nec unum includit aliud, & hoc facit ad statuta odiosa. Ab. de Here. c. Si aduersus.

Baculi pastoralis significatio. In Baculi forma præsul hac datur tibi norma. Atrahe per primum, medio rege, punge per imum. Atrahe peccantes rege iustos punge uagantes. Atrahe sustenta stimula uaga morbida lenta Glo. de Sacra untio. c. Cum uenisset.

Balistarum ars dicitur mortifera odibilis & horribilis propter periculum animæ & corporis & sepe uilissimus homo perimit hominem magni precij. Ab. de sagitarijs. c. Arte.

Baptizantis intentio baptizandi & baptizandi baptizari requiruntur. Si post aliter credunt dum tamen intendant prædicta baptismus est. Intentio patrini non nocet cum non requiratur de necessitate. Abb. de Bapt. c. Licet Grecos.

Baptizare seipsum nemo potest, etiam in articulo mortis. De Bap. Debitum. Si quis immergat se in aquam; & alius dicat ego te baptizo, non est baptizatus. Sufficit unam guttam aque tangere baptizandum, licet melius sit ut lauetur. Ab. ubi supra.

Ius baptizandi pertinet ad ecclesiam cathedralem, alio non apparente. Ab. de relig. domi. c. Nunc autem.

Baptizare est sacerdotis officium, & licet Laycus, & mulier baptizent, si tamen fit sine necessitate grauiter peccant. sufficit qualibet effusio aque super baptizandum cum forma. Bonum tamen est qui consuetudo Ecclesię seruetur. Aqua elementaris est de necessitate. Ego non est de substantia, non potest dici in nominibus, quia non designatur unitas ecclesiæ, nec pote st omitti te. Si dicitur in nomine trinitatis, uel Christi. Glo. tenet quod sit baptizatus, quia sic fiebat antiquitus. Doctores tenent oppositum. Vna potest prouincia potest uti alia forma quam hic expressa, si tamen equipoleat in substantia, Non tamen in una ciuitate, uel pluribus, quia non est tamen iustus error, & Romana ecclesia ritus prouinciarum tollerat quantum licet. Ab. de Bap. c. Si quis.

Qui baptizat, & qui leuat de fonte nemo esse potest nisi qui potest esse naturalis pater baptizati, unde oportet excedat illum in plena pubertate & sit maior baptizato decem & octo annis. Leuans tamen non est de necessitate. Ab. de Bap. c. Debitum.

Bapti-

Baptizare non debet quis iudæum nisi prius restituat usuras, etiã & debet baptis mus differri quousque appareat an habeat rectam intentionem per dies qua draginta ne reuertatur ad uomitum. Ab. de Bap. c. Debitum.

Baptizatum a Latinis Greci rebaptizare non debent. De Bab. Licet Grecos re baptizans ex studio dignus est depositione. Ab. ubi supra c. Qui facit se rebaptizare secundum leges punitur ultimo supplicio, secundum canones clericus deponitur, & laycus excommunicatur, & non promouetur ad ordines, si scienter hoc fecit, secus si in dubio. Ab. de aposta. c. Quidem.

Baptismus non tollit accusationem criminis, Iudicialis pena ei imponitur, quia læsit rempublicam, secus respectu dei. Per baptismum tollitur omnis sequella peccati, ut in usurario infamia contracta ratione delicti. Tollit irregularitatem contractam ratione delicti, Infidelis homicida post baptismum potest ad ordines promoueri quia illa est sequella peccati. Irregularitas homicidii sine peccato an tollatur. opiniones, Mihi uidetur quod omnis irregularitas homicidii tollatur, quia non remanet horror ille impediens eo quod per baptismum sit alius & nouus homo. Ista irregularitas est ex statuto ecclesiæ, ideo non debet extendi ad infideles. Irregularitas ex defectu sacramenti non tollitur per baptismum ut ea quæ est propter bigamiam. Eo ipso quo uxor commisit adulteriũ fuit ius acquisitum marito ut adulteram posset abiicere, ideo per baptismum hoc ius competens marito non tollitur Ab. de diuortiis. c. Gaudeamus.

Amentes & dormientes baptizati si ante baptizari uolebant recipiunt caracterem alias secus. Coacti. & suscipiunt. De bap. Maiores. §. Item quæritur. Vis præcisa impedit impressionem caracteris non autem conditionalis. Ab. ubi supra.

Baptismus non est ubi deest aque elementum & uerbum, ideo non sufficit saliua. De bap. c. Non ut apponens. Non sufficit aqua rosatia, sed debet esse elementaris, licet possit esse alterata dum tamen sit elementaris est baptismus sicut in banneo sulfureo, uel lisiuio. Ab. ubi supra.

In baptismo deus interius baptizat, ideo omnes Christiani dicuntur filii dei, & fratres ad inuicem. Ab. de baptis. c. Debitum.

Baptismi forma includit ego te baptizo &c. nisi sic dicatur. Non erit quis baptizatus licet dicatur alia. De baptis. c. Si quis. Qui baptizãdo peccat in gramatica confert baptismum. Potest etiam quilibet in suo Ydiomate baptizare, dum tamen hoc non faciat animo inducendi nouam formam, uel errorem, Ab. ubi supra. c. Licet Grecos. ubi dubitatur an quis sit baptizatus hæc forma est seruãda. Si non es baptizatus &c. De baptis. c. De quibus. Nec proprie hæc est conditio cum sit de præterito. Non enim suspendit actum, quia certum est non est uerum fuerit baptizatus. Intellige prædicta in dubio facti uel iuris ubi dubitantur, ut si sit baptizatus in nomine Christi. Idem dic de omnibus aliis sacramentis. Nec tamen reiterando prædicto modo imprimitur alius caracter. Ab. ut supra. Vide Baptizare sacerdotis officium.

Baptismi omissio non nocet credenti se esse baptizatum probabiliter, & pro eo oratur post mortem. De presbi. non bapti. c. Apostolicam.

Baptismus paruulis confertur utiliter licet non intelligant nec credant, & remittitur eis originale. An infundantur habitus fidei & uirtutũ non determinatur. De baptismo. c. Maiores, Quod conferant gratiã & uirtutes est modo in clementinis determinatum. Ab. ubi supra. c. Maiores.

Si baptizati pueri parentum, unus sit fidelis alter infidelis cui eorum debeat

dari,

dari, & an possit baptizari.Ab.de conuersio.infideli.c.Ex litteris.Vide filiu s in potestate patris.

Si quis proijciat puerum de pôte dicendo ego te baptizo, an sit baptizatus opiniones. Credo quod sic, quia in baptismo non requiritur necessario leuans Ab.de Babptis.c.Vt apponens.

Baptizatus præsumitur qui natus est de Christianis parentibus & inter Christianos est conuersatus fideliter hæc præsumptio pro certitudine est habita. Ab. de præsbi.non bapti.c.Veniens.

Baptismus inducit remissionem peccatorum etiam quo ad penam illis debitam. Secundo damnationis periculum tollit. Tertio aperit regnum celeste Quarto in baptizato gratiæ & uirtutes infunduntur. Adultis amentibus, uel dormientibus qui non consentiunt baptismo nec actuale.nec originale dimititur. Ab.de baptis.c.Maiores.

Baptizati alterius sectæ, uel fidei ritus dimittere cõpelluntur. De Aposta. Quidem licet paganus non debeat compelli ad fidem suscipiendam tamen postquam susceperit compelli debet ad seruandum fidem et si inconditionaliter fuit baptizatus.Ab.de Aposta. c.Quidem.

Basilica dicitur ecclesia non consecrata & dicitur a Basito principe quasi sit habitatio principum, regum & imperatorum. Post consecrationem dicitur ecclesia. Ab.de religio.Domi.c.Nunc autem.& in rub. de conse.altaris.

Beatorum gloria crescit usque in diem iudicii. opinio & non reprobatur. De celeb.missa. Ab.c.Cum arte.

Bellum proprie est quod auctoritate iuris, uel principis non recognoscentis superiorem indicitur, In hoc bello mobilia sunt capientium immobilia publicantur, capti efficiuntur serui & sequitur ius postliminij. De consuetudine inter Chrestianos nõ seruantur iura seruitutis nec postliminij.Improprie bellum est quod non est indictum per principem ut supra. sed per principem inferiorem & si non habet causam iustam impugnandi ut quia non pugnant ad eorum & rerum suarum defensionem est bellum iniustum & non gaudent prædictis. & sic bellantes tenentur ad restitutionem.Si habet iustam causam pugnandi & iurisdictionem super eos contra quos bellatur possunt eorum bona capere & obsides tenere captos, si non habet iurisdictionem possunt percutere occidere sed non capere eorum bona, nec personas de iure. Ipsis sic expoliatis actio ui bonorum raptorum etiam in iure denegatur. sed possunt res quibus expoliati sunt uindicare quarum sunt domini sicut prius, semper requiritur iusta causa. Si imperator contumax mouet bellum contra Papam est belllum iniustum, potest tamen bellare contra personam Papæ iuste, sicut si Papa sit hæreticus, uel scismaticus non autem contra ecclesiam. Ab. de iure iuran.c.Sicut & infra.

Tempore belli securi sunt præsbiteri, monachi, conuersi, peregrini, mercatores rustici, euntes, & redeuntes, in agriculturis existentes, animalia quibus arant uel semina portant ad agros. De Tregua & pace.c.Innouamus.

In bello iusto deuastantes uineas, segetes, uel alia loca culta non grauatur eorũ conscientia etiam respectu decimæ debite ecclesiæ, quia etiam tunc non potest fieri congrua separatio. Ab.de dec i.c.Commissionem.

Tempore belli nemo debet excusari a murorum & ciuitatis custodia. Ab. De immuni.eccle.c.Peruenit.

Bellum potest ecclesia indicere contra inimicos fidei.& contra pugnantes contra ecclesiam. Glo.de Here.Excommunicamus.Idem puto ratione delicti cõ

cernen-

cernentis totam Christianitatem. si impugnatur imperator, uel alii sibi rebelles. Papa iuuabit imperatorem indicendo bellum. Ab.ubi.suprà.

In bello pro fide, & patria licet occidere patrem, imo si pater sit bannitus, licet filio occidere patrem, quia hostis est patriæ,quæ præfertur. Ab.de immun.eccle.c.Peruenit & de conuersio.in fide.c. Laudabilem.

In bello Christiani uti possunt auxilio infidelium,sicut Machabei ligam fecerunt cum Romanis.Fideles etiam in bello iusto iuuant infideles. Ab. de Voto.c.Quod suprà.

Bellum in dubio præsumitur iustum, si mouetur a non recognoscente superiorem,secus si ab inferiori. Ad bellum uocati qui tenentur ire. Ab.de iure iu ran.c.Sicut & infra.

Bellum mouens iniuste compellitur restituere, quę per uim occupauit, & eos absoluere,a quibus indebite iuramenta extorsit.Ab. de iure iuran.ubi suprà.

Bellum licitum est pro libertate propria etiam contra principem. Ab.de peni. & remis.c.Significauit.

Pace, uel tregua facta sic quod contraueniens tali pœna puniatur. Contra primum contrauenientem potest alius agere ad pœnam,& non e contra. Omni tempore licet se defendere,si aliter uitare nō potest periculum.Ab.de Treg. & pa.c. Treugas.

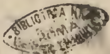
In bello,sagitarij, & balestrarij.excōmunicandi sunt. Ab.de sagita. Arte. Intellige in bello iniusto. Data iustitia licet quibuscunque armis pugnare & decipere inimicum & insidias procurare. Contra scismaticos,& hęreticos tantum his uti licet, & contra Saracenos secundum aliquos,non autem contra Christianos etiam in bello iusto. Ab.ubi suprà.c. Arte.

In bello capti omnes sunt serui, licet hoc non seruetur inter Christianos ad inuicem.Ab.de conuersio.infide.c.Laudabilem.

Beneficiatus succedens in beneficio sit prædecessor egit nomine dignitatis suę cedit loco eius scienter. Ab.de noui oper. nuncia.c.Cum ex iniuncto.Tenetur soluere debita cōtracta per prædecessorē suum pro necessitate Ecclesię. Ab.de solutio.c. Ad hæc. Si contraxit debita pro sua sustentatione,uel pro necessitate Ecclesiæ, quę tenetur illum alementare tenetur successor, nec oportet probet uersionem in utilitatem Ecclesiæ. Ab.suprà.c. Vide beneficiatus non est dominus fructuum.

Beneficiatus non est dominus fructuum & nihil ex reditibus potest sibi acquirere.Ab.de Pecu.cleri.c.Presbiter.Possessor male fidei compellitur restituere omnes fructus, non autem si bona fide possideat, unde non soluet pro debitis, aut delictis suis, de fructibus beneficij. Ab.da preb.c.De multa. Si cōtrahit debita pro sua sustētatione ut pro infirmitate & ecclesia impotens erat a principio quando illam accepit sibi imputetur, & debet uiuere ex industria sua. si post est facta impotens cogendi sunt parochiani ad subuenien dum per diuinorum subtractionem, & neutro casu debet uendere,uel pignorare res Ecclesiæ, quia ad hæc debita non tenetur successor, sed hæres. Si ecclesia erat potens & sub spe satisfaciendi de reditibus contraxit debita tenetur successor, quia dignum est ex reditibus uiuat.Ab.de pigno.c.Ex præsentatione. Bona prælati omnia obligata sunt Ecclesiæ si male administrat Glo. ubi suprà.c.Ex litteris.Bona prælati sunt tacite obligata Ecclesiæ si male administrat, & potest ecclesia agere contra tertium possessorem, sicut mulier pro dote. Ab.de priuile. c. Ex litteris. De reditibus potest soluere debita facta pro sua sustentatione non alia ut pro patrimonio, uel sua si

F deuussio-

deiussione, quia ultra sustentationem suam determinata sunt ad pias causas & hoc de rigore iuris. Quia tamen modo omnia approprient sibi pro debitis eorum, assignant in curia reditus creditoribus ut minus malum, quod nõ facerent si expenderent reditus ut tenẽtur. Ab. de fideiussionibus. c. Peruenit Causa licite alienandi, uel infeudandi bona ecclesię est remuneratio seruitorum impensorum Ecclesiæ, uel prælato eius contemplatione Ecclesiæ. Fortius soluenda sunt debita contracta propter sustentationem prælati per successorem maxime de reditibus Ecclesiæ. Ab. de dona. c. Per tuas.

Beneficiatus potest filiis illegitimis prouidere de reditibus Ecclesiæ si aliunde non habet, licet peccauerit eos generando. Ab. de conuer. coniuga. c. Coniugatus. Debet prius consanguineis subuenire, & illegitimis filiis suis quam aliis, non tamen debet eos ditare. Ab. de Cohabita. cle. & mulie. c. Inhibendum.

Beneficiati in ecclesia tenẽtur contribuere ad eius reparationẽ. Ab. de eccle. edifi. c. Quicunque. Minores beneficiati, & non solum rector tenentur ad ratam deductis expensis & necessariis eorum. Si consuetudo transfert onus fabricæ in populum debet consuetudo seruari. Idem dic nisi aliter dispositio prouideat. Quarta de reditibus debetur, nec ualet consuetudo contraria. Vbi hęc non sufficit recurrendum est ad alios clericos, si habent ultra necessaria. Vltimo loco compelluntur parochiani, nec possunt propter onus parochiani renunciare usui ecclesiæ, quia hoc non dependet a sua uoluntate, Excusantur beneficiati de quarta parte pro reperatione ecclesiæ, ubi pro reparatione sunt reditus distincti, & propter consuetudinem, non tamen excusantur quin teneantur dare pauperibus propter consuetudinem. ubi reditus clericorum prædicti non sufficiunt ad reparationẽ ecclesiæ potest episcopus deputare reditus beneficiorum uacantium & capellarum ad fabricam plebis Ab. ubi supra.

Beneficiatus potest locare reditus ecclesiæ sine licentia superioris, nec ualet statutum episcopi in contrarium. Intellige ad modicum tempus, puta per nouem annos. Ab. de locatio. c. Vestra. Vide rector ecclesiæ.

Beneficiatus in monasterio potest esse clericus secularis, non tamen facit unũ corpus cum illis, unde non habet uocem in capitulo, nec stabit in choro, cum monachis: sed officiabit monasterium & erit contentus beneficiis & reditibus. Ab. de priui. c. Quoniam.

Beneficiatus potest se obligare ad pœnam perdendi beneficium, & ualet obligatio in pręiudicium sui, superior tamen potest non acceptare, nec tamen propter hoc beneficium assignabitur uictori nisi probet titulum, uel ordinarius, aut superior consenserit conuentioni illi. Ab. de crimi. fal. c. Ex, conscientia.

Beneficiatus nullus facit fructus suos ut de illis possit testari, sed eis sibi uti licet ad usum quottidianum quouis modo habeat beneficium. si expendit, reditus beneficii uoluptuose tenetur ad restitutionem. habet ergo administrationem, & dispensationem in bene dispensando. Ab. de Pecu. cleri. c. Si. quis. In infirmitate potest aliqua mobilia dare religiosis, & pauperibus, & seruitoribus suis. diuiti qui non seruiuit nihil potest dare. Ab. de testamen. c. Relatum. secundum. Vide testari non potest clericus.

Beneficiatus an teneatur probare titulum si episcopus hoc requirat. Ab. de Simo. licet. c. Hely.

Beneficium principis dicitur eius priuilegium. secundo rescriptum, quia princeps.

ceps non tenetur dare rescriptum, cum habeat iudices ordinarios tertio dicitur gratia concessa sine alterius præiudicio. Ab.de uerbo.signifi. c.Olim. Generaliter beneficium est actio beniuola gaudium præbens accipienti. Ab.de uita & honesta. cleri.c. clericos & de cleri.non residen.c.Relatum.

Beneficiorum nomine ueniunt dignitates in stricta materia. Beneficium simplex in ecclesia non dicitur rectoria in ipsa. Ab. de conces. præb. c. Cum dilecta. Comprehendit omnes dignitates ecclesiasticas, & quodlibet beneficium cuiuscunque sit dignitatis & qualitatis. In odiosis tamen appellatione beneficii non ueniunt dignitates Ab. de cleri. non residen.c.Relatũ secundum. Comprehenduntur maiora beneficia in priuilegio in de puniendis fratribus Bonifacij quãdo priuilegiũ est cõcessum episcopo pro honesta causa & fauorabili.Ab.de uerb.signi.c.Tua nobis. Verificatur in episcopatibus, & archiepiscopatibus dum dicitur quòd beneficium ecclesiasti cum non potest sine institutione teneri. Ista materia cum sit in se fauorabilis quia debent filii subuenire parenti, non sunt ut uerba restringenda, sed amplianda, secus si hoc priuilegium non fieret episcopo sed territorio. Ab. ubi supra.C.

Coronam habens est capax beneficii, non autem qui ea caret, nec potest beneficium impetrare, nisi in rescripto papæ fiat mentio specialis, & tunc debet prius coronam accipere antequam sibi conferatur beneficium sine tali clausula rescriptum est nullum. Non ualet etiam rescriptum si supplicat se clericum,cum non sit. Ab.de transac. c. Ex literis.

Beneficium accipiens eo animo ut illud teneat donec pinguius habuerit, uel non habet animum ibi residendi, non est iuste promotus. Debet enim animo gerere ibi perpetuo residere. Qui accipit beneficium,& non habet animum clericãdi,sed ut ex eo uiuat in iuuentute,si pœnitentia ductus uoluerit esse clericus,in neutro horum casuum tenetur renunciare beneficio:sed sufficit pœnitentia de præterito. Ab.de cle.non residen. c. Relatum.

Qui beneficium accipit secundum doctores iurat quòd erit fidelis,& obediens episcopo. Primò. Seruabit illius sententias, & ab aliis seruari faciet. 2. Quòd sua mandata honesta implebit. 3. Quòd nihil alienabit sine licentia eius. 4. Quòd nomine ecclesiæ ultra certam summam, quæ arbitrario terminatur mutuum non contrahet. 5. Quòd non relinquet ecclesiam,nec ad aliam se transferet sine eius licentia. 6. Iura ecclesiæ petet & defendet pro posse, utilia procurabit nociua uitabit postpositis negociis patrimonii. 7. Quòd non dedit nec dabit nec pactum faciet nec consentiet in aliquo illicito per se, uel per alium episcopo sciente pro ecclesia adipiscenda & quam citius hoc uitium ad eum peruenerit,episcopo insinuabit, & ad eius uoluntaté renunciabit. 8. Quòd ordinem tempore suo recipiet. 9. Quòd in ecclesia personaliter residebit,& seruiet in ordine, quẽ in ipso cura requiret. Decimo quòd non soluet ultra antiquã & solitã pensionem. Ad omnia prædicta obligatur promotus, licet non probetur de iure quòd ad omnia debeat se obligare iuramento. Ab. de iure iuran. c. Tua nos.

Acquisita per prælatũ post eius promotionẽ sunt ecclesiæ relinquenda.Ab.de pecu. cleri.c.Vt unus. Quid iudicandũ post mortem inter successorem, & hæredem. Ab.ubi supra. Empta per prælatum ex emolumentis ecclesię sunt ecclesiæ, licet prælatus emerit nomine alieno. ubi supra. c. Inquirendum. Melioramenta facta per prælatum sunt sua in uita, etiam si dimittat

beneficium, sed de eis testari non potest. Ab. ubi supra. c. Si quis. Vide Clericus.

Beneficii collatio dicitur donatio & liberalitas, cum non teneatur isti nec illi dare. Eligitur persona cui conferatur, & ille est naturaliter obligatus. In collatione si non seruetur forma specialis in iure data, collatio est nulla, & deuoluitur potestas ad superiorem ex negligentia, ac si nunquam fuisset facta. Ab. de concess. præben. c. Post electionem. Collatio occulta est suspecta, tenet tamen. si fit palam, præsumitur pro ydoneitate personæ, & contrarium dicenti incumbit onus probandi. Electio tamen clandestina est nulla. Ab. Vt eccle. beneficia. sine di. conferan. c. Vt nostrum. Suspenso prælato collatio deuoluitur ad papam tantum, nisi donatio ad episcopum, & capitulum simul pertineat, quia tunc capitulum potest conferre. Ab. de concess. præben. c. Quia diuersitatem. Si ad capitulum & prælatum ut prælatus est potestas conferendi beneficium pertinet, de uno ad alterum lapsu temporis nõ transit, secus si prælatus ut canonicus intersit, quia tũc de capitulo transit potestas conferendi ad prælatum, nisi committat dolum. Ab. de concess. præben. c. Postulasti.

Beneficii collatio facta excommunicato non ualet, & scienter tali conferens a collatione beneficiorum suspenditur. De cleri. exco. c. Postulasti. Quia excommunicato denegatur communio, sine qua beneficia non possunt adipisci nec ministrare, eos non iuuant priuilegia nisi in casibus expressis in iure, & collatio eis facta non ualet nec possunt beneficium in excommunicatione adeptũ retinere, nisi dispensentur. Qui excommunicato confert beneficiũ scienter, debet suspendi a collatione beneficiorũ. Nec requiritur monitio præcedens. Si ignoranter contulit, nulla pœna punitur, sed collatio non tenet. Alia etiam beneficia sunt illi auferenda, si sit excõmunicatus per annum. Si beneficium est curatum, conferens est priuatus ipso facto collatione, Similiter si conferat indigno moraliter. In prædictis tamen potest episcopus dispensare, nisi collatio beneficii sit facta per superiorem, uel per ipsummet episcopum. Istam pœnam imponet collatori eius superior immediate. Ab. de cleri. exco. c. Postulasti. Si collatio est facta ei qui prius fuit excommunicatus sed tempore collationis absolutus, ualet collatio. Ab. ubi supra. c. Proposuit.

Beneficii collatio per episcopum cuius electio post cassatur ante confirmationem, uel consequutionem, uel etiam post; an teneat. opiniones. Ab. de electio. c. Qualiter post obitum. Ad quos pertinet beneficiorũm & dignitatum collatio de iure, uel consuetudine. Ab. ubi supra. c. Cum ecclesia, Vlterana. Quando beneficia, & dignitates uacant, ultra tempus determinatum, quod tempus incipit quando electores, & collatores sciunt ea uacare, non possunt ab eis de cætero conferri, sed a superiori tantum ad quẽ deuoluitur potestas, nec tenet per inferiorẽ facta collatio. Ab. de suple. negli. præla. c. Licet magister. Suplet episcopus negligentiam capituli, ubi capitulum ex consuetudine confert beneficia. Vbi capitulum cum episcopo eligunt suplet archiepiscopus. Glo. ubi supra. c. Dilecto filio.

Beneficii collatio post appellationem ex probabili causa interpositam est ipso iure nulla. Ab. de appella. c. Dilecti filii.

Beneficii collatio facta infami non tenet. Si post collationem uenit infamia ipso iure perdit dignitates non alia beneficia. Idem dic de uiolatore fidei. Ab. de iure iuran. c. Quærelam.

Bene-

Beneficii collatio per legatum simpliciter facta, etiam motu proprio, quæ tendit in præiudicium reseruationis prius per eum alteri factæ, non ualet, licet ex certa scientia possit reseruationem reuocare. Impeditur etiam collatio contra interloquutoriam, si sit motu proprio facta. Ab. de senten. & re iudi. c. Cum olim. Collatio per legatum, & papam confirmata non lędit ius diocœsani. Ab. de confir. uti. uel. inuti. c. Tua nobis.

Beneficii collatio non tenet si papa contra suam pronunciationem confert beneficium, quia hoc tacito subretitia dicitur collatio, & non tenet. Ab. de senten. & re iudi. c. Cum olim.

Beneficii collatio facta occulte indigno debet cassari, & conferens secundo ante cassationem primi, debet priuari ea uice potestate conferendi. Ab. de exces. præla. c. Inter dilectos. Si confert indigno, quem reputabat Idoneũ non debet ante obiectionem, uel reprobationem illius illud beneficium alteri cõferre, antequam de eius indignitate sibi innotescat, alias debet puniri. Si collatio est facta indigno ignoranter, ita quòd non constat notorie collationem esse nullam, non debet fieri secunda collatio non cassata prima; secus ubi prima esset notorie nulla. Si papa mandet beneficiũ conferri huic personæ, & collatio non ualet propter indignitatem personæ, potestas conferendi ad ordinarium deuoluitur, similiter si non ualet propter subreptionem literarum. Ab. ubi supra.

Beneficii collationem, uel subiectionem habens illud pro suo usu retinere non potest, nec sibi ipsi conferre. Ab. de exces. præla. c. Ad aures. Non possunt reditus illius retinere; etiã si beneficium sit manuale: sed debent de alio prouidere. Possunt tamen qui habent collationem, illius habere custodiam si uacauerit. Si ecclesia sit subiecta prælato pleno iure, non potest illam sibi retinere, nisi esse de mensa sua. Si prædicti prælati non conferunt beneficia infra tempus præfixum, uel conferant indigno, potestas conferendi, & prouidendi deuoluitur ad episcopum. Ab. ubi supra. c. Ad aures.

Beneficium potest conferri absenti alio mediante. Nec refert utrum inuestiatur absens per personam mediã, uel persona media pro absente. Ab. de præben. c. Accedens. Si confertur immediate absenti, uel aliquo mediante non habente mandatum speciale, nihil acquiritur illi, sed episcopus non potest alteri conferre, donec constet de uoluntate illius. Nec potest consanguineus acceptare sine mandato speciali. Si procurator habet mandatum spirituale de beneficio etiam in generali acquiritur illi ius, & titulus, & potest laycus pro clerico acceptare beneficium. Ab. de præben. c. Accedens.

Beneficia conferuntur non obstante appellatione, quando uacant, licet appellent illi quibus promissa erant antequam uacarent. Ab. de conces. præben. c. Relatum. Citatio post appellationem interposita ex rationabili causa est ipso iure nulla. Ab. de appella. c. Dilecti filii.

Beneficium collatum minus canonice retinens incidit in quattuor, primo est infamis. secundo cupidus, ideo prohibetur promoueri ad dignitates quia faciliter declinat a uero. tertio committit peccatum sacrilegii. quarto quia intrusus non potest absoluere in foro pœnitentiali. Ab. de elec. c. Dudum.

Conferens beneficium alteri debitum scienter tenetur illo euicto prouidere illi de equiualenti beneficio. Sic est casus in quo donator tenetur de euictione scienter conferendo rem alteri debitam. Si conferens & cui confertur ambo sciunt, non tenetur prouidere de equiualenti, quia dolus cum do-

lo compensatur: nisi episcopus teneretur conferre ratione ordinis collati. Si uterque ignorat non tenetur prouidere, quia licet fundatur super fraude. Si episcopus ignorat & alter sciuit non tenetur episcopus prouidere de alio. Ab. & Glo. de præben. c. Inter cætera.

Habens potestatem conferendi beneficium non potest de iure delegare potestatem conferendi alteri primum beneficium, quod uacabit. Ab. de conces. præbe n. c. Constitutus.

Beneficium conferens indigno, uel eligens indignum etate, scientia, & moribus, uel quia illegitimus priuatur ipso facto prima collatione illius, & electione: imo potestas conferendi deuoluitur ad capitulum, uel Arpbiepiscopum quo ad officia & beneficia. Ab. de elec. c. Cum in cunctis. Si ecclesia negligit eligere episcopum; potestas deuoluitur ad Metropolitanum, in aliis ad Papam. Si capitulum negligit; deuoluitur ad Episcopum, si omnes peccauerunt, si aliqui tantum, ad eos qui non peccauerunt. Si episcopus priuatur propter aliquid prædictorum quo ad spectantia ad episcopum iure proprio fit deuolutio ad capitulum, secus si pertinet ad ipsum per deuolutioné, quia tunc potest ille conferre. Si capitulum totum peccauit, in quo fuit episcopus ut canonicus deuoluitur ad episcopū, quia peccauit ut canonicus non ut episcopus. Talis collatio facta indigno modis prædictis est ipso iure nulla. Si potestas eligendi, presentandi, conferendi, confirmandi, pertinet ad inferiorem episcopo uel capitulo, eo priuato deuoluiur ad proximum superiorem, potestas autem eligendi, & presentandi ad eum qui habet potestatem confirmandi, etiam si alias sit inferior, quia ex hoc superior est. Istæ pœnæ tantū habent locum cum indignis scientia, etate, & moribus, uel illegitimis, non autem in aliis indignis. Episcopus priuatur tantum illa uice potestate conferendi. Ab. ubi suprà. Collatio Papæ facta indigno tenet. Ab. de elec. c. Dudum. Si obiiciatur quod sit criminosus, & parati sunt probare, non tenetur eos admittere, nec audire. Ab. ut suprà. c. Cum inter canonicos. Vide beneficii collatio.

Ad beneficium promouens indignum potest suspendi per concilium prouinciale, & alius loco illius poni, quam suspensioné Papa sibi & Patriarchæ reseruaut. Ab. de preben. c. Graue nimis. Collatio facta indigno ut irregulari nō habenti etaté uel illegitimo est ipso iure nulla, & potestas conferendi deuoluitur ad superiorem, uel ad capitulum. Est alia indignitas in qua non sunt priuati ipso iure, sed sunt priuandi alia. In qua sunt tollerandi post promotionem. Collatores moniti qui se non corrigunt, sunt suspendendi a collatione omnium beneficiorum a concilio prouinciali & eorum loco alii poni. A qua suspensione non concilium prouinciale: sed Papa uel Patriarcha absoluit, cui non succedit capitulum nec archiepiscopus: sed Papa & ille qui ponitur loco eius per concilium prouinciale. Abb. de preben. c. Graue nimis.

Beneficium potest conferri in inuitum. Abb. de uita & honesta. cleri. c. Clericos.

Conferrendi beneficium habens potestatem non propter hoc habet potestatem acceptandi renunciationem, nec destituendi etiam inuitum. Conferre potest episcopus, & eo inferior habens potestatem, si illud habens renunciat, uel eo fuit priuatus per sententiam. Ab. de restitu. Spolia. c. Accepta. Potesta tem habens conferendi beneficium non potest de iure alteri dare potestate m conferendi primum uacans. Ab. de conces. præben. c. Constitutus.

Seme-

Semestre ad eligendum, uel conferendũ beneficium a iure præfixum nõ currit legitime impedito, nec incipit currere: nisi a die notitiæ uacationis. Ab.de conces.preben.c.Quia diuersitatem. Non currit a tempore uacationis sed a notitia eius. In dubio præsumitur notitia uacationis. Si habens ius conferendi allegat ignorantiam probabilem stabitur iuramento eius, in hac præsumptione uacationis consideranda est qualitas beneficii, an sit magnũ, curatum, distantia loci, modus uacandi. Quod incipiat a notitia, ueritatem habet in quolibet superiore, ad quem gradatim potestas deuoluitur, ubi eligi non possunt sine licentia superioris, debent petere licentiam, alias sunt in mora. Si beneficii collatio simul ad episcopum, & capitulum spectat episcopo suspenso nulla mora expectata potest capitulum conferre. Si ad episcopum cum consilio, uel consensu capituli eo ipso quod episcopus est in mora petendi absolutionem, capitulum potest conferre. Si potestas spectat ad solum episcopum, capitulum debet expectare lapsum sex mensium a tempore moræ. Suspensus ab officio non potest conferre beneficium. Ab. ubi supra.c.Vbi ius beneficii cadit in personam prouisi licet extrinsecus persona inhabilis sit, impeditur effectus concilii Lateranensis: quia non fit deuolutio ad superiorem prætextu negligentię: sed potius prætextu delicti. Abb. de conces. preben.c. Cum nostra. Semestre saluatur in electione canonicarum. Abb.ubi supra.c.Postulastis. Vide beneficia non uacantia.

Beneficium non confertur clerico alterius diocesis sine consensu sui episcopi. Glo.de cleri.peregri.c.Te nobis. Conferendum est potius indigenis, quam extraneis cęteris paribus. Si conferenda sunt extraneis, in omni natione sunt conferenda, & non in una tantum. Ab.de preben.c.Ad decorem.

Beneficium hodie potest conferri diuiti, qui de eo uiuere potest: nisi habeat mẽtem corruptam: non autem secundum antiqua iura. Ab.de rescrip.c. Postulasti. Si pauper impetrat beneficium, non est ambitiosus, secus si impetret dignitatem. Ab.de elec.c.Per inquisitionem.

Beneficium potest conferri intruso: talis irregularis est quo ad dignitates obtinendas, quas obtinere non potest, nisi dispensetur per episcopum. si Papa hoc sciens & illum promouet, tacite uidetur dispensare cum eo, non autẽ inferior. Idem uidetur quando quis accipit dignitatem immediate de manu laycorum., nec inferior Papa cum eo dispensat, nisi præmissa cognitione causæ. Ab.de elec.c.Quod quis. Vide. Eligi ad dignitatem. Intrusus qui per potentiam alium eiecerat intrudendo se deponendus est etiam per uiam inquisitionis. Ab.de Simo.c.qui alium.

Beneficium coloratum possessione facti alterius alteri potest impetrari & conferri, quando dicitur colorata possessio, uel non colorata. Qui possunt uel non possunt conferre huiusmodi beneficia, quę litterę Papales requirantur & quales. Ab.de conces.præben.c.Cum nostis.

Cõmendatarii non possunt immutare statum Ecclesiæ. unde debent facere ut seruiatur Ecclesiæ per numerum consuetum clericorum, hospitalitatem more solito tenere & similia onera subire, dato quod comendatę sint Ecclesiæ ut recipiant temporalia, tenentur tamen conseruare ecclesias in statu suo solito & tantum recipere fructus superfluos. Dubium tamen est in iure utrum comendatarii faciant fructus suos etiam superfluos. Ab.de preben.c.De monachis. Comenda potest tolli ad libitum. Comendantes nec comendatarius de hoc non possunt conqueri, si comenda sit facta simpliciter: secus si comenda sit ad tempus, uel ex causa quia tunc non potest remoueri nisi completo

pleto tempore,& cessante causa. Ab. de accusa. c. Si constiterit.

Beneficium curatum dicitur siue habeat curam fori pœnitentialis siue contentiosi. Ab. de elec. c. Dudum. Dicitur autem curatum quando habens illud tenetur ministrare sacramenta, & alij tenentur ire ad eum. Ab. de preben. c. De multa in additionibus.

Beneficium curatum potest tenere, qui est in minoribus constitutus, ex dispensatione episcopi; si tamen talis est ętatis quod possit ordinari sacerdos in breui. Ab. de ęta. & qualita. ordinan. c. Præterea. Dicit quidã quod episcopus potest dispẽsare super ętate Glo. ubi suprà. Non potest cõferri ordinato in sacris ante tempus, & fortius uiciaretur impetratio. Ab. de preben. c. Pro illorum.

Quis potest esse canonicus, & habere ecclesiam parochialem. Ab. de priuile. c. Cum capella.

Beneficia curata duo licite possunt teneri quando unum alteri curato, uel simplici coniungitur. Secundo quando unum habet in titulum, & alterum in comenda. Qui habet beneficium curatum, uel dignitatem, uel officium, si recipit aliud sine dispensatione Papæ, & statim non renunciat uerbo, uel facto primum, in manu ordinarii priuatur utroque, & inhabilis est ad omnia beneficia per extrauagantem. Ioannis 22. quæ incipit Execrabilem, nec dispensatur super inhabilitate nisi per Papam. Ab. de elec. c. Dudum.

In duobus curatis solus Papa dispensat propter dignitatem personæ, uel propter necessitatem, uel utilitatem Ecclesiæ. In duobus non curatis, uel in uno curato & alio simplici, uel in duobus simplicibus dispensat episcopus. Si beneficia sint in duabus diocœsibus oportet quod ambo episcopi consentiant. Dispensatus alio trium modorum est tutus in conscientia, & illis deficientibus non est tutus apud deum. Intelligitur de beneficiis actu curatis, nec sufficit habitu. Ab. de præbendis. c. De multa in additionibus. Episcopus non dispensat in duobus curatis. in duobus simplicibus & uno simplici, & alio curato dispensat in diuersis ecclesijs. In eadem potest dispensare; si beneficia sint difformia, puta quod sit canonicus, & habeat capellam, similiter quod habeat dignitatem, & sit canonicus non autem quod habeat duos canonicatus in eadem ecclesia. Ab. de concess. preben. c. Litteris.

Beneficium eius qui accepit curam animarum in alio beneficio, si primum fuit cum cura uacat, si sine cura, uacat de iure, non autem de facto, si retineat primum. Glo. de elec. c. Cum in cunctis. Non uacat primum, si sit sine cura. Capitulum Litteris loquitur in duobus canonicatibus. si primũ requirit resi dentiã non uacat per adeptionẽ secundi curati, sed debet priuari eo. Ab. de elec. c. Cum in cunctis. Beneficia electi in episcopum per confirmationem, adeptionem possessionis, & consecrationem sequutam, uel post tempus prę fixũ ad petendũ consecrationem. In cap. Cum in cunctis. Ab. de elec. Vacant prædicta beneficia ipso iure. Prædicta quattuor requiruntur saltem in affectu ut cum Papa prouidet sine electione, & confirmatione. Intelligitur quando consecutus est maiorem partem possessionis. Infra tres menses debet confirmari, & si non acceperit confirmationem post alios tres mẽ ses debet expelli. Si statim fecit se consecrare non expectatur prędictum tẽpus. Si dispensatus est qui non teneatur ad consecrationem infra id tempus motu proprio Papæ non uacant, secus si ad eius petitionem, ut dicit Io. And. Mihi magis placet quod in neutro casu uacet, quia hic est effectus cõsequens consecrationem, ideo dispensatio cadit super utrunque. Si administrat

ſtrat de facto ante conſecrationem priora non uacant. Ab. de elec. c. Cum in cunctis. Beneficia eius qui transfertur propter merita perſonæ ad maiorem eccleſiam, non uacant a tempore promotionis, ſed a tempore acceptationis. Ab. de elec. c. Cum uobis olim, Qui recipit ſecundum beneficium cũ cura, perdit primum, ſi erat curatum. Si unum curatum, & aliud ſimplex requirens tamen reſidentiam in optione ſua eſt unum eligere, & renunciare alteri. Ab. de præben. c. Referente. Si ſint duo curata, per acceptionem ſecundi uacat primum. Si ſimplicia, & ambo requirunt reſidentiam continuam, & ſecundum eſt in alia dioceſi, uacat primum, ſi in eadem, eſt in optione eius tenere alterum. Si poteſt utrique ſeruire neutrum uacat. Si in altero ex non reſidentia perdit fructus, non uacat ipſo iure. Ab. de cleri. non reſiden. c. Clericos.

Beneficium curatum, uel perſonatum habens ſi ſecundum tale recipit, uacat primum, & ſi retinere contenderit, priuabitur etiam ſecundo. Is ad quem ſpectat beneficii curati collatio, licite confert ſtatim illud, cum inſtitutus aliud recepit. Et ſi infra ſex menſes non confert, ad alium reuoluitur collatio, & aliter punitur. Cum ſublimibus & literatis perſonis circa pluralitatem beneficiorum incompoſibiliũ ſolus Papa diſpenſat. Ab. de præben. c. De multa. Habens unum curatum ſi recipit non curatum, non uacat primum ipſo facto, etiam ſi primum requirat reſidentiam. Ab. ubi ſupra.

Beneficij curati reditus in dubio præſumitur quòd ſufficiant pro duobus, ideo quilibet curatus debet tenere clericum, & ſi dicit quòd reditus non ſufficiunt, hoc debet probare. Ab. de uita & honeſta. cleri. c. Vt quiſque.

Beneficii curati renunciatio ſine conſenſu ſuperioris non ualet, quia uerſatur utilitas publica niſi in præiudicium renunciantis, ut ſuperior poſſit eum priuare ob delictum ſuum, uel habere eam ratam. Ab. de ſta. Monacho. c. Qui Dei.

Beneficium datur clerico ut ex reditibus honeſtæ uiuat, quia non tenetur primo ſubuenire pauperibus, nec reedificare eccleſias. Ab. de ui. & honeſta. cleri. c. Cum ab omni.

Beneficium habetur pro derelicto tripliciter. Primo ſi beneficiatus efficitur miles ſecularis. Secundo ſi contrahit matrimonium. Tertio quando monitus non redit. Glo. & Ab. de cleri. non reſiden. c. Qualiter. Itẽ ſi efficitur ioculator. ſi aliam eccleſiam parochialem recipit uel habentem curam animarum, ſi eſt uagabundus, in prædictis caſibus ſtatim poteſt epiſcopus conferre beneficium Glo. ubi ſupra. c. Clericos.

Beneficium cui annexa eſt dignitas requirens ordinem determinatum poteſt conferri non habenti ordinem, qui tamen tenetur illum ſuſcipere. Collatio facta ei qui non habet ætatem pro tali ordine non tenet, In parochialibus ſi non ordinatur ſacerdos infra annum priuatur ipſo iure, ſi ſit eccleſia collegiata. ſed priuandus eſt in aliis curatis. In officijs, & dignitatibus non habẽtibus curam animarum requiritur ętas uigintiquinque annorum, ſed in hoc poteſt epiſcopus diſpenſare, non autem in beneficio, uel dignitate cui annexa eſt cura animarum. ſi dignitas habet annexum ordinem in aptitudine qui habet ętatem requiſitam in illo ordine poteſt illam habere, etiam ſi non habet ordinem. Si autem ordo actu requiritur, ut eligendus in epiſcopum ſubdiaconus ſine illo ordine nihil poreſt habere. In expectatiuis Papæ ſi laycus fundans eccleſiam ſtatuit, quòd tantum ſacerdos poſſit beneficium habere, requiritur quòd actu habeat ordinem, alias literæ ſunt

G nullæ.

nullæ. Si fit ex statuto episcopi, uel capituli sufficit, q̃ habeat ętatē requisitam ad ordinem. Qui ordo sit annexus beneficio, uel dignitati recurrendum est ad uerba. Vbi est animarum cura, ordo requisitus est sacerdotium, in aliis ut in primicerio, & cantore stabitur consuetudini. Ab. de elec. c. Cum in cunctis & c. Dudum.

Si primus impetrauit dignitatem primam uacaturam in ecclesia, & secundus certam in eadem ecclesia cum uacauerit, si uacauerit, debetur Primo, & non Secundo. Ab. de offi. & potesta. dele. c. Ex parte. N.

Dignitates & personatus exigunt continuam residentiam. Ab. de præben. c. Ad hæc.

Dignitates plures in una, uel in diuersis ecclesiis quis habere non potest. Ab. de præben. c. Ad hæc. Habere duas est contra naturā recti sermonis, contra ius naturale, diuinum, canonicum & ciuile, ideo non ualet consuetudo contraria, nec dispensatio, etiam per Papam, nisi ex legitima causa. Ab. ubi supra. Qui plures habet, alterā dimittere compellitur. Ab. de præbendis. c. Præterea. Dispensatus ad duas dignitates debet intelligi in diuersis ecclesiis, quia minus exosa est hæc dispensatio iuribus. Ab. de præben. c. De multa.

Dignitates ecclesię plures uni conferri non debent, & ecclesia conferenda est ei qui residere potest, & regere per seipsum, alias perdit ecclesiam, & conferens priuatur potestate conferendi. Ab. de cleri. non residen. c. Quia nonnulli. Accipiens secundum curatum uel dignitatem, nisi publice primo renunciet, priuatus est utroque. In simplicibus beneficiis non habet locum, nec tamen potest habere duo ubi unum est sufficiens, nisi statutum, uel consuetudo non exigant residentiam in quolibet. Tenetur quilibet per se deseruire beneficio simplici non per uicarium. Ab. ubi supra.

In beneficio dispensari potest cū homicida, & hæc dispensatio est omnino gratuita. In simplici beneficio dispensat episcopus. In curatis solus Papa. Ab. de cleri. pugnan. in duel. c. Henricus.

Beneficii dos potest consistere in quantitate uiginti solidorum, & habens certam possessionem ex aliquibus immobilibus potest illam dare in dotem beneficij. Ab. de cle. non residente. c. Conquerente.

Ætas in Abbatissa debet esse 30. annorum. Abbas 25. Prior conuentualis habens collegium annorum. 25. si non est conuentualis, & exercet curam per se, debet esse annorum. 25. si non exercet per se curam, sufficit sit annorum. 20. Si est prioratus sine collegio, & sine cura debet esse annorum quatuordecim. Si beneficium est seculare in episcopatu requiritur quòd exegerit trentesimum annum. Si dignitas inferior, oportet attingat. 25. si beneficium est curatum, requiritur annus. 25. In personato non curato dispensat episcopus in. 20. in aliis non dispensat. Si beneficium est simplex sine cura, & sonet rectoriæ nomen, puta quia ecclesia, uel capella per se stans requiruntur anni. 14. Si non sonet in uim rectoriæ, sed est beneficium in ecclesia requirens maturitatem consilii, ut canonicatus in ecclesia cathedrali requiruntur anni. 14. Si non requirit maturitatem prædictam, sufficit esse annorum septem. Ab. de præben. c. Super inordinata. Vide. Canonicus potest esse annorum septem.

In benefi cialibus exceptio erminis quando debet admitti. Ab. de excep. præla. c. Inter dilectos.

Ad benefi cia exequutor potest assumere partē iudicis, & interloqui in causa, & pro-

& pronũciare se nõ exequutorem, si exequutor interdicit ordinario, ne conferat, uel insinuat, afficitur præbenda, sicut collatio alteri facta non tenet. Ab. de præben. c. Dilectus.

Exequutor gratiæ si errauit in iure, uel in facto, potest semper iterum prouidere, si prima prouisio fuit nulla, quia princeps uidetur commisisse prouisionem effectualem, & beneficia debent large interpretari. Si Papa mandat prouideri alicui sub conditione, si constat notorie conditionem requisitã a Papa non existere, uel illum esse notorie indignum, prouisio de illo facta est nulla, si non est notorium, & conditio cognitioni iudicis committitur, tenet collatio. Si exequutor aliquam inquisitionem facit, licet in ueritate non subsit conditio si conditio uenit extrinsecus uerificanda, puta si non habet beneficium, nisi conditio sit uerificata, non tenet collatio. Ab. de senten. & re. iudi. c. Sententiam.

Si scribitur ei ad quem pertinet collatio beneficii, dato exequutore ad prouidendum per præsentationem literarum collatori factam afficitur præbenda, ita quòd collatio alteri facta non tenet. Ab. de excess. præla. c. Proposuit. Nõ potest per ordinarium conferri alteri. Exequutor non potest illud conferre, nisi cum uacauerit, licet possit de præsenti instituere canonicum, si illi mandatur, qui tamen non habebit præbendam, nisi prius uacauerit. Ab. ubi supra.

Si Papa mandat capitulo ut aliquem recipiat in canonicum, & præbenda si aliqua uacat illi detur. si scientes de mandato conferant alteri, coguntur recipere primum, & de reditibus ecclesiæ prouidere, donec habeat præbendã. Ab. de præben. c. Dilectus. Mandatum non afficit præbendam sicut collatio alteri facta non teneat. Secus si iam receptus esset de mandato eius. Collatori non ligantur manus, quin collatio non teneat, sed punitur, quia mandatum principis cõtempsit uidelicet ut de suo prouideat. Idẽ dic de eo qui præceptum legis contemnit, ut qui recepto in canonicum non confert præbendam uacantem, quia de suo tenetur prouidere. Si mandat, ut non conferat, non ualet collatio. Si mandat quòd conferat. A. & ille conferat. B. si non habet auctoritatem nisi de mandato Papę, non ualet collatio. Si aliunde habet, ualet collatio, quia mandatum indirectum non aufert potestatem. Ab. de præben. c. Dilectus.

Si Papa mandat prouideri alicui de beneficio competenti potest sibi prouideri de canonicatu ecclesiæ cathedralis, etiam si non uacat præbenda, & est competens beneficium habito respectu ad id quod consequitur de præsenti, & consequuturus est in processu temporis. Quando mandatur de beneficio facias prouideri & facias beneficium assignari. Glo. & Ab. de præben. c. Pro illorum.

Beneficium conferens cum clausula si idoneus. Ab. de præsump. c. Dudum. Vide ad beneficium idoneus.

Si episcopus confert beneficium infra mensem, & alius habet gratiam a Papa acceptandi quodcunque infra mensem, quo elapso non acceptauit conualescit collatio prima, quia episcopus habet iurisdictionem in habitu nec alia superuenit, sed tantum est ammotum impedimentum, secus si confert beneficium inferioris prælati ubi non habet iurisdictionem non superueniente negligentia, qua data non tenet prima collatio. Si episcopus contulit scienter beneficium quod conferre non potest, quia obligatus est ad conferendum aliud, ne ille decipiatur, statim quòd delata est ad illum illa potestas

collata est couali data, cum non requiratur alia traditio. Si non erat obligatus ad aliud beneficium conferendum puta, quia sciebat eum non posse, uel ignoranter contulit, non tenet collatio, sed requiritur noua, nisi superueniat actus, quo uideatur primam collationem approbare. Ab. de præscriptio. c. Cum ex officii.

Si mandatur alicui prouideri de beneficio, nec rectoria, nec dignitas includitur. Si mandantur prouideri in ecclesia prouidere non potest de ecclesia. Ab. de præben. c. Cum olim. Stante tali mandato nisi ei ad quem pertinet de iure, collatio prohibeatur, si cōfert beneficium, collatio tenet. Glo. ubi supra. Cum mandatur prouideri de beneficio, intelligitur de simplici. Si mandatur prouideri in ecclesia de beneficio, si illa sunt præbendę & beneficia minora, non potest de præbenda prouideri, quia canonicatus est honorabilior simplici beneficio. Si non est in ea beneficium nisi præbenda, potest de iure prouidere. Si dicitur de beneficio competenti potest dare canonicatum, si persona sit digna. Si dicit de præbendarii uel alio non potest dare curatum, quia non est expressum, & dictio alius facit positionē eiusdem qualitatis cum præcedentibus. Curatum non est simile. Ab. ubi supra. c. Cum olim. Si mandatur ordinatio, collatio per ipsum facta alteri tenet, si exequutori sola præsentatione literarum non ualet collatio facta post per ordinarium. Ab. de conces. præben. c. Proposuit.

Cui mandatur prouidere de beneficio clerico seculari, nō potest prouidere de solito gubernari per regulares, quia Papa non uidetur uelle uiolare consuetudinem ecclesiæ. sed nec superior ad quem est deuoluta potestas propter negligentiam prælati regularis potest ecclesiis regularibus prouidere de clericis secularibus. Qui succedit negligenti, debet prouidere de his, de quibus prouidere tenetur is, cui succedit. Ab. de reb. eccle. non alienan. c. Possessiones.

Beneficiorum expectatiuas solus Papa concedit. Glo. de rescrip. c. Constitutus. Glo. & Ab. de præben. c. Cum dilectus. Ab ubi supra. c. Inter cętera.

Beneficiorū fructus licite conceduntur ad tempus pro soluendis debitis ecclesiæ cathedralis, uel episcopi obligati nomine ecclesiæ, & an hoc possit episcopus cum capitulo uel legatus indulgere. Ab. de uerb. signifi. c. Tua nobis. Reditus & locatio. Ab. Ne præla. ui. su. c. Querelam. Vide rector ecclesiæ.

Beneficiatus nullus facit fructus suos ut de illis possit testari, sed licet sibi uti ad usum quottidianum quouis modo habeat beneficium. si expendit reditus beneficii uoluptuose, tenetur ad restitutionem. Habet ergo administrationem in bene dispensando. Ab. de pecu. cleri. c. Si quis. In infirmitate potest dare aliqua mobilia paupetibus & religiosis seruitoribus suis. Diuiti qui seruiuit, nihil potest dare. Ab. de testa. c. Relatum secundo.

Ad beneficia idonei non sunt pueri, & alii beneficiati. Ab. de præben. c. Super in ordinata. Idoneus dicitur qui potest, & uult beneficio deseruire, nec est beneficiatus ubi requiritur residentia nec unum habet sufficiens. Oportet etiam per se possit seruire in beneficio. Ab. ubi supra. In simplicibus beneficiis non requiritur eminens scientia. Ab. de præben. c. Venerabilis.

Ad beneficia idoneus præsumitur ille, pro quo beneficiando scribitur cum clausula si idoneus fuerit, nec tenetur probare se idoneū. Ab. de præsump. c. Dudum. Quilibet præsumitur idoneus bonitate intrinseca, non autem extrinseca. Si illi opponitur, oponens debet probare, si nemo opponit, il-

se cui committitur conferre beneficium, debet inquirere etiam non præcedente infamia. Quando conferens potest, uel non potest & quando tenetur accipere partes iudicis citando & exceptiones admittendo, & quando non tenetur. Collatio beneficij quando clausula apposita non uerificatur si sapit monitionem, uel instructionem ut clausula, si est idoneus tenet collatio, nisi facta sit scienter indigno. Clausula posita, & non posita intelligitur quæ non dat nouam formam mandato. Indignus hic dicitur qui non est capax, ut laycus & fœmina. Si capax, licet alias indignus in dignitatem quæ reddit collationem ipso iure nullam, si collatio fiat per ordinarium, uel eius delegatum non tenet, si per delegatum Papæ tenet; quia iura de collatione tali non loquuntur. Si clausula sapit conditionem, nisi prius illa uerificetur, non tenet collatio. Ab. de præsump. c. Dudum.

Idoneum ad beneficia eius qui in partibus ignotus est plene probant testimonia prælatorum in partibus illis, & sufficiunt literæ comandatitię cum agatur de modico præiudicio. Ab. de præben. c. In Lateranensi.

Beneficiorum institutio & destitutio de iure communi spectat ad episcopos, sed de iure speciali puta consuetudine, uel præscriptione potest ad alios pertinere. Ad aliquem pertinet institutio non destitutio, nec admissio denunciationis, alias plus esset præscriptum quam possessum. Præscribens potestatem instituendi non præscribit potestatem destituendi uel remouendi quem ipse instituit, etiam præscribens decimas in aliquo loco non præscribit decimas noualium. Priuilegium concedens potestatem instituendi nō extenditur ad potestatem restituendi. Vbi priuilegium non est concessum ab eo in cuius præiudicium uenit, ut quando Papa concedit inferiori potestatem conferendi certa beneficia quia priuilegium tendit in præiudicium ordinarii, debet interpretari stricte. Si esset priuilegium concessum ab eo cuius iuri detrahitur, esset magis dubium, quia recipit latissimam interpretationem contra concedentem & sic uidetur concessa destitutio. Ideo potestas recipiendi resignationem beneficii non pertinet ad habentem institutionem de iure speciali, sed ad eum, qui potest inuitos destituere. Ab. de heret. c. Cum ex iniuncto.

Beneficium ecclesiasticum non potest obtineri, nisi per canonicam institutionem. Ab. de transac. c. Super eo.

Institutio & destitutio in ecclesiis spectantibus ad prælatum inferiorem non pleno iure pertinent ad episcopum, potest tamen prælatus inferior exigere rationem in temporalibus. Ab. de priuile. c. Cum & plantare.

Beneficiorum institutio proprie est de præsentato per patronum, collatio est libera, cum superior de beneficio prouidet. Ista cum sit quædam donatio non transit in uicarium episcopi. Institutio transit, cum sit necessitatis, nec exercetur aliqua liberalitas, & uacāte sede transit ad capitulum, non autem collatio beneficiorum. Ab. de institutionibus. c. Ex frequentibus.

Institutio pertinet ad episcopū, & eius officiales. Ab. de institu. c. Ex frequentibus. Institutiones, & destitutiones factę per episcopum sine consilio sunt ipso iure nullæ, nisi consuetudo sit in oppositum. Ab. de his quæ fiunt a præla. c. Nouit. Qui habet potestatem instituendi, non semper habet potestatem destituendi propter non residentiam. Ab. de cler. non residen. c. Relatum.

Beneficii institutio cum conditione quòd sacerdos teneatur celebrare quo quottidie

quotidie non ualet. Ab de celebra. missa.c. Consuluisti. & Ab. ubi supra. Institutio arctans ad nunquã dimittendum illud beneficium non ualet, sed intelligi debet quòd non dimittet causa uoluptatis transferendi se ad aliam ecclesiam. Ab. de præben.c. Significatum.

Institutus in beneficio uiuẽtis sciẽter, deponẽdus est. Ab. de conces. præben. c. Qui in uiuorum. Qui institui se fecit debet repelli a communione ecclesiastica, & deponi, & infamis efficitur, nec potest amplius illud beneficium tenere, nisi per Papã dispensetur, nec ualet collatio per Papam, nisi fiat mentio de institutione prædicta. Idem dic de intruso ui secularium qui post impetrauit beneficium illud a papa. Ab. ubi supra.

Ille ad quẽ spectat collatio, seipsum instituere non potest. Ab. de institu.c. Cũ ad nostram. Nec patronus potest seipsum præsentare. Qui habet aliquid distribuere, non potest sibi ipsi distribuere, uel dispensare, nec a suo uicario potest recipere. semper oportet distinctionem esse inter agens, & patiens, potest tamen qui habet ius conferendi, recipere illud a papa, qui confert nomine proprio. Ab. ubi supra.

In beneficiis interpretatio plenissime est adhibenda. Ab. de priuile. c. Quia circa.

In beneficiis ius non acquiritur per monitorias continentes ut alicui prouideatur de beneficio uacante, uel uacaturo. Glo. de rescrip. c. Constitutus. An autem per preceptorias, & exequutoriales. Ab. ubi supra.

Beneficium quod est ius patronatus debet conferri per episcopum, si infra sex menses nullus idoneus præsentetur. Ab. de elec. c. Causam. Si patroni nõ possunt eligere propter impedimentum, post longam expectationem potest episcopus prouidere, ne ecclesia sine eius culpa careat rectore sicut & papa de imperatore. Ab. ubi supra. c. Venerabilem. Præsentatio semper potest uariari si patroni sunt layci collegium ante confirmationem, si persona ecclesiastica, uel collegium habens ius præsentandi, non possunt uariare præsentatum, imo ei acquiritur ius, & potest confirmationem petere ab episcopo, & si renuerit, protestare de interesse. In præsentatis per laycum acquiritur ius, stante conditione ꝙ patroni non præsentent alium. Glo. de offi. lega c. Dilectus filius. Si patronus est clericus præsentatio fienda per eum per sex menses expectabitur, & uno presentato non potest resilire. si præsentat indignum, est priuatus illa uice potestate præsentandi. Layci præsentatio tantum per quattuor menses expectabitur, qui etiam potest resilire a præsentate ante institutionem, nec priuatur, si præsentat indignum. Si non præsentat infra tempus prædictum, deuoluitur potestas prouidendi ad eum ad quem spectat institutio. Glo. de ordi.c. Cum uos. Doctores Rotæ tenent quòd si laycus patronus scienter præsentent indignum sit ea uice priuatus, & hoc mihi placet. Ab. ubi supra.

Beneficio iuris patronatus uacante potest episcopus ponere icomicum, qui curam habeat de reditibus, & illos expendet in utilitatem ecclesiæ, uel reseruet successori. Ab. de ordi.c. Cum uos. Episcopus non debet habere reditus, nec patronus etiã ex consuetudine. Secularis patronus non potest habere curam ecclesiæ uacantis, nec custodiam, nec ualet consuetudo. si sit patronus clericus ipse habet custodiam ecclesiæ uacantis. ideo non est ponendus icomicus. Dicitur patronus clericus si patronatus sibi competit ratione ecclesiæ, si autem ratione patrimonij, censetur laycus. De icomico est fienda prouisio, quando est discordia inter patronum & episcopum, si præsen-

tatus

tatus est dignus. Si inter ipsos patronos episcopus ponit rectorem seruando ius partibus, nec intelligitur quando episcopus negat ius patronatum, sed quando quæstio est, an præsentet dignū. Glo. & Ab. ut supra. Semper uacante beneficio potest episcopus ponere icomicum nisi patronus sit clericus, & ratione ecclesiæ sit patronus. In aliis. semper potest puta cum patronus non uult præsentare uel episcopus expectat personam idoneam quā potest per sex menses expectare. Capitulum sede uacante potest ponere icomicum, ne bona ecclesiæ dilapidentur, licet capitulum non succedat episcopo in potestate conferendi beneficia. Ab. ut supra. c. Cum uos. Vacante beneficio ad quem pertinet custodia bonorum illius. Ab. de elec. c. Ut præterite. Reliqua infra. Ius patronatus.

Beneficia maiora sunt episcopatus, media, Abbatia & personatus, minora præbende. Ab. de præben. c. Maioribus.

Beneficia manualia dicuntur quando datur quotidie certa mensura panis & uini pro dote. Ab. de uerbo. significa. c. Olim.

Beneficium contrahentis matrimonium uacat ipso iure & de facto expoliatur. Per sponsalia de futuro non uacat sed per matrimonium per uerba de præsenti etiam sine copula. Si sponsa intrat monasterium ante copulam uir non recuperat beneficium quod semel uacauit per contractum matrimonium, ideo opus est noua collatione. Si contraxit cum consanguinea, licet matrimonium non teneat, uacat tamen beneficium, quia faciens actum contrariū habet beneficiū pro derelicto, & probatur per simile, licet alii teneant contrarium. Ab. de cleri. non coniuga. c. Si quis clericus.

Beneficium permutatione uacans si conferatur alteri quam permutare uolenti collatio est nulla ipso iure, nec expectans apostolicus potest tale beneficium acceptare. Ab. de præben. c. Inter cætera. Si duo permutant beneficia & alter non habet ius in suo, nulla est permutatio, ideo recipienti alterius beneficium nullum ius acquiritur, Renunciatio tenet, ideo non redit beneficium ad primum propria auctoritate. Non oportet permutantem probare se habere ius in beneficio, sed sufficit probare receptum pro tali, & fuisse in possessione. Ab. de excep. c. Cum uenerabilis.

Beneficium nullum & minus utile quandoque æquiparantur quandoque non. Ab. de rescrip. c. Si propter.

Beneficium patris non potest immediate conferri filio etiam legitimo, nulla autem modo illegitimo. Glo. de filiis præsbi. c. Ad præsentiam. c. Præsentium auctoritate. Idem est de beneficiis & de uicaria perpetua. Glo. ubi supra. Si episcopus scienter illum ad aliquam ordinauerit, non potest illum ammouere, secus si ignoranter Ab. ut supra. c. Veniens. Episcopus nō potest dispensare ut filius succedat in beneficio Ab. ubi supra. c. Ex tua parte. Nepotes, & inferiores, qui habent ius succedendi in eius bonis, non possunt succedere in beneficio immediate. Glo. ubi supra. c. Ad extirpandas. Legitimus filius potest cum patre in eadem ecclesia simul habere beneficium, non tamen in eodem beneficio succedere. Illegitimus neutrum potest ubi supra. c. Ad hoc ex parte. & Glo. ubi supra. Qui nascitur ex legitimo matrimonio ex sacerdote post diuortium non debet ordinari, nec beneficium habere. Ab. ubi supra. c. Literas. Non possunt pater & filius esse beneficiati in eadem ecclesia, nec potest episcopus dispensare, etiam si sint legitimi, & tamen cum illegitimo dispensat in alia ecclesia in simplici beneficio. Ab. ubi supra. & Glo. In collateralibus admittitur successio in beneficiis.

ciis. Nepos poteſt habere beneficium ſui auſiculi non ratione ſucceſſionis, ſed renunciationis. Ab.de offi.& pot. delega. c. Ex parte. In beneficio patris nõ poteſt ſuccedere filius. In beneficio tamen patrui, uel auunculi nepos poteſt ſuccedere. Ab.de accuſa. c. Accedens.

Beneficia ſunt perpetua, ideo ſi collatio ad ſolum epiſcopum pertineat, non tamen poteſt poſtea reuocare, ſecus inter religioſos, qui ex leui cauſa remouentur, cum non habeant tantum ius in beneficio, quantum ſeculares. Itẽ regulares ſunt perpetui, ſi ſunt principales. Item non habent uelle, nec nolle cum ſint ſub obedientia, ideo non poſſunt reſiſtere. Ab. de ſtatu monacho. c. Monachi. Eccleſia præſumitur conceſſa in perpetuum non ad tempus, & dicenti contrarium incumbit onus probandi, Concedi tamen poteſt ad tempus reſeruato titulo etiam inferiori, in titulum poteſt concedi ad tempus a ſolo papa Ab.de accuſa. c. Si conſtiterit.

Beneficium pingue nullus præſumitur relinquere pro uili, ideo ſi ſenex beneficium ſuum pingue mutauit cum beneficio uili ſui nepotis, præſumitur quòd affectu carnali renunciauerit, ut ſit nepotis poſt mortem, niſi ſint aliæ præſumptiones offuſcantes prędictas pręſumptiones, puta cura magna, aer non ſalubris &c. Ab. de cleri. non reſiden.c. Non licet.

Si habent præbenda in eadem eccleſia recipit dignitatem cum præbenda, uel aliam præbendam uacat prima, quamuis a ſuperiori ſibi conferatur, ualet tamen impetratio per alium facta de ipſa etiam tacito de poſſeſſione alterius, quæ colorata non eſt. Ab.de conceſ. præben.c. Literas. In diuerſis eccleſiis poteſt quis habere plures præbendas ex generali conſuetudine, non tamen in eadem eccleſia, etiam ſi altera ſit annexa dignitati, ſecus in duobus curatis, quando ueniunt per annexionem, ut beneficium ſimplex, Iura magis abhorrent quòd quis habeat duas præbendas, uel duo beneficia in eadem eccleſia licet quòd habeat duo curata. In primo non poteſt diſpenſare epiſcopus. Ab.ubi ſupra. c. Literas.

Præbenda in eccleſia regulari non poteſt habere clericus ſecularis, nec poteſt conſuetudo induci quòd in eadem eccleſia regulariter ſtent regulares, & ſeculares. Ab. de elec. c. Cum cauſam. Clericus in monaſterio poteſt habere beneficium non tamen facit unum corpus cum monachis, nec habet uocem in capitulo, nec ſtat in choro cum monachis, ſed officiabit monaſterium, & erit contentus beneficiis, & reditibus. Ab. de priui.c. Quoniam.

Beneficio habito nemo priuatur propter infamiam facti, niſi inquiſitio facta ſit, ſecus eſt de inquirendis in futurum. Ab. de elec. c. Per inquiſitionem.

Beneficiis ut quis poſſit priuari tria requiruntur. Primo cauſa rationabilis, Secundo quòd ſit notoria, quia non creditur iudici, etiam epiſcopo. Tertio quòd priuetur in iudicio iuris ordine ſeruato. Ab. de reſtitu. ſpolia. c. Conquerente. Poteſt autem priuari, ſi pater clerici adminiſtrauit immediate in beneficio illo quantuncunque ſit legitimus, ſecus ſi alia perſona media fuit. Secundo quando publice tenet concubinam. An per ſimplicem fornicationem poſſit priuari, opiniones. Ab.de teſti. c. Ex parte. Vide A beneficio poteſt remoueri.

Qui per colliſionem conſtituit penſionem in beneficio, eo priuatur. De colliſio.c. Audiuimus. Hæc eſt pœna colliſionis. Veruntamen ſuper beneficiis, quando per colliſionem nolunt beneficia transferre in alium modo illicito.

licito. Ab. ubi supra. Priuatus beneficiis censetur ipso facto condemnatus de crimine per sententiam, si crimen est tale quod inducebat priuationem beneficii ipso facto, uel irroget infamiam & sufficit, quòd condemnetur, licet priuatio non exprimatur, quia intelligitur imposita auctoritate iuris, secus si non est priuatus ipso facto, sed priuandus. Ab. de exces. prę la. c. Inter dilectos.

Præsbiter ebriosus missam celebrans non præmissa digestione debet ecclesia priuari. Ab. de accusa. c. Si constiterit. Non sufficit sola ebrietas, si delictum dignum priuatione est, si celebrar non facta digestione, nec intrare tabernam nec celebrare non præmissa dormitione fuit causa priuationis, sed uera causa fuit, quòd ebrius celebrauit. Quod pręsumitur, quia per totam noctem stat in potationibus & mane incontinenti celebrauit, & sic præsumitur non ieiunus. Ab. ubi supra.

Beneficio, uel alia re certa priuatus an possit ex noua concessione agere, quæ priuatus est ex delicto suo. Ab. de pœnis. c. Ad aures.

Rector ecclesię, qui tēpore promotionis nihil habet, si aliquid acquisiuit, pręsumitur acquisitum de bonis ecclesiæ. Ab. de peculio cleri. c. Inuestigandum. Beneficiatus nihil patrimonii habens præsumitur ex bonis ecclesię acquisisse, & consequenter qnòd illa bona pertineant ad ecclesiam, licet emerit nomine proprio. Admittitur tamen probatio in contrarium, quia res acquisita ex industria clerici non est ecclesiæ. Ab. ubi supra. Nec redditus, nec oblationes, nec data ratione uitæ sue sunt sua, sed cedunt utilitatibus ecclesię, quorum successione comittitur sacrilegium, etiam acquirendo consanguineis, uel amicis, licet magis teneatur eis subuenire, si eget. Ab. ubi supra. c. Inquirendum.

Rector ecclesię non potest se obligare ad soluendum, uel augendum censum de reditibus ecclesiæ, etiam in uita sua, nec patrono sponte soluere nomine census Ab. de iure iuran. c. Tua nos.

Rector ecclesiæ potest cōpelli ad recipiendum aliquem clericum in fratrem, & prouidebit sibi de reditibus ecclesiæ, & talis dicetur beneficiatus in ecclesia, licet non habeat beneficium specificatum in ecclesia, & episcopus potest ad hæc cogere. In ecclesia collegiata si bona communia non sufficiunt, non possunt cogere ac recipiendum canonicum. Si præbende sunt diuisæ, possunt cogi ad recipiendum clericum, etiam si non sufficianr reditus. Ab. de testi. c. Dudum.

Rector ecclesię si locat prædium tenetur successor stare eius locationi, non autem si canonicus, quia non potest obligare pręnbendam ultra terminos uitę suæ sine uoluntate superioris, quia est sicut usufructuarius, non sicut administrator ideo extinguitur ius eius in morte. Canonicus non proprie habet successorē in onere & honore, ideo si contemptus fuit in electione, non potest successor pro contemptu agere. Ecclesia confertur ut quis sit tutor, & procurator. Ab. de deci. c. Nouū genus. Potest locare fructus ecclesię & omnes obuentiones usque ad nouē annos non interueniente auctoritate superioris, & potest cōpelli ad standum præcise contractui locationis. Item potest locare fructus pro toto tempore uitę suę. An successor teneatur stare locationi pręedecessoris, si locatio sit frustra ultra decē annos non tenet nec locator tenetur stare nisi sit facta in casu licito, & cum solēnitate, quę debet interuenire in perpetuis locationibus & alienationibus, si ista interueniant successor tenetur stare, & si ecclesia est læsa potest petere restitu-

tionem in integrum. Si locatio facta est ad modicum tempus, uidelicet usque ad decennium si erat clericus administrationem non habens ut simplex canonicus, non tenetur successor stare contractui, quia canonicus uel alius non habens administrationem non potest obligare beneficium ultra tempus uitæ suę. Datur præbenda ut inde uiuat, & ęquiparatur usufructuario & hoc uerum, nisi ex causa rationabili, & auctoritate episcopi sit facta locatio ad maius tempus, quia tunc successor tenetur stare, quia uidetur facta ab habente administrationem. Si sit clericus administrationem habens ut plebanus, uel curator si locauit nomine proprio non tenetur successor stare contractui, & si quid perceptum fuerit post mortem, & ante collationem beneficii potest successor petere ab herede clerici, uel conductoris, quia fructus post mortem uenientes seruantur successori, si locauit nomine ecclesiæ & in illius utilitatem tenetur successor stare, si inutiliter seruata solennitate solita in alienatione tenetur successor stare, alias secus. Si prædictis quis soluit ultra tempus uitæ rectoris, sibi imputetur. Locare potest prædia, & obuentiones ecclesię, & sic quicquid obuenerit ecclesiæ cedit conductori. Ista tamen locatio non potest fieri layco, nisi ponat clericum loco sui, pro recollectis obuentionum ecclesiarum, ne contingat laicum aliquid spiritualitatis attingere. Ab. ne prę. uices suas. c. Querelam.

Rector ecclesiæ non obstante consuetudine episcopi, uel patroni debet de reditibus ecclesiæ sufficientem habere portionem, & non residens in ecclesia parochiali, nisi sit annexa dignitati, uel præbendæ quo casu debet ibi habere uicarium perpetuum est priuatus ecclesia parochiali. Ab. de præben. c. Extirpandæ. Hęc pœna concernit utrunque casum, nec requiritur monitio. Qui non ponit uicarium priuatur solum in uita sua, quia delictum personæ non nocet dignitati. Ab. ubi suprà. §. c. Qui uero. Si canonicus instituitur antequam uicarius ibi sit positus, ut uicarius remanet; & canonicus facit fructus superfluos suos, qui tamen uiuente canonico qui fuit in culpa, cedebant ecclesiæ. Cura pœnes quem dicitur esse, pœnes canonicum, uel pœnes uicarium. Ab. ubi supra. c. In replicatione.

Rector ecclesiæ rem duplæ extimationis dans ecclesię seruos ecclesiæ potest manumittere, ipse tamen manumissus & eius posteri erunt sub patrono ecclesiæ. Ab. de reb. eccle. non alienan. c. Consensus. Requiritur tamen consensus superioris quando uult manumittere seruum, atque opere teneatur ecclesiæ sic manumissus. Ab. ubi supra. Prælatus qui nihil de suo dat ecclesię, si seruum manumittat non tenet manumissio. Ab. ubi supra. c. Episcopi.

Rector ecclesiæ potest ex toto remoueri ab ecclesia sua, licet nulla causa ex culpa sua proueniat, & hoc propter bonum publicum. Propter infirmitatem non potest ex toto remoueri. Ab. de cleri. ægrotan. c. Tua nos. Reliqua, ecclesia. sacerdos.

A beneficio remoueri potest sufficienter, si sit periurus. Secundo quando sponte renunciauit. Ab. de rescrip. c. Ex parte. Tertio filii sacerdotum geniti in sacerdotio. Quarto qui ui occupauit ecclesiam. Ab. ubi supra. c. Inter cetera. Quinto qui ab officio semel repulsus est uitio personę, ut dicitur infra. c. Electus. Quando electio cassata est non potest amplius pręsentari, nec potest sibi conferri beneficium in illa nec in alia, ecclesia. Ab. de elec. c. Super eo. Vide beneficio potest priuari.

Beneficii renũciatio metu facta nõ indiget noua collatione, sed reducitur in statum

tum pristinum & quomodo. Ab.de iure iuran.c.Si uero.

Beneficii renunciatio semper debet fieri in manu superioris, etiam si beneficium sit licite acquisitum & per simoniam, si superior noluit acceptare, debet recurrere ad superiorem, ut illum cogat, uel secundum Glo. Simoniacus debet omnino cedere beneficio. Ab.de Simo.c. De regularibus. Debet renunciatio fieri in manibus confirmatoris de consensu eligentium, cũ sit quidam contractus inter eligentes & electum, ut sicut eligentium consensus requiritur in contrahendo, ita in restituendo. Beneficium simplex renuncians ad quod per simoniam eo ignorante fuit assumptus potest ex dispensatione in ea uacatione iterum assumi, nihil tamen ex prima assumptione sibi uendicabit. Ab.de simo. c. Ex insinuatione. & Ab. ubi supra.

Beneficium residentiam requirit, si datur propter officium. Item per seipsum residere tenetur etiam in simplici beneficio, Nec excusat consuetudo, nisi sit introducta ex rationabili causa, qua cessante non ualet, ubi quis dispensatur circa pluralitatem beneficiorum, potest alteri seruire per uicarium, Tenetur autem residere per seipsum etiã in simplici beneficio Ab.de cleri. non residen. c. Quia nonnulli. Beneficium omne requirit residentiam de iure cõmuni si datur in titulum, non autem si datur in stipendium. Ab. ubi supra.c.Clericos. Beneficia simplicia requirunt residentiam de iure cõmuni, sufficit nec seruire per alium, & hoc probat iste textus etiam de capellanis nisi adsit legitima causa & licentia. Ab.ubi supra.c.Cum ad hoc. Conferens beneficium non ualenti residere alias digno ubi residentia requiritur est priuandus illa uice collatione, si sit dignitas ecclesię, si patienti defectum in ætate moribus & scientia incurrit ipso iure. Ab. de cleri.non residen.c. Quia nonuulli.

Beneficium dicitur sufficiens quando beneficiato, & suis sufficit & aduenientes potest recipere, & iura episcopalia absoluere. In sufficientia debet habere respectus ad nobilitatem, scientiam, & dignitatem. Glo. de rescrip. c. Cum Adeo. & decla. Ab.ubi supra. & de elec.c. Dudum. In hac sufficientia considerantur plura, uidelicet nobilitas, & scientia, quia tales personę sunt maioribus reditibus honorandæ ita quòd possint sibi sufficere, & suis, & possint hospitalitatem seruare & iure episcopali absoluere. Glo.de cleri. non residen. Conquerente. oportet sit sufficiens pro beneficiato & suis, idest pro his, qui quasi necessario trahunt moram secum secundum qualitatem personæ, idest pro seruitoribus. Glo. & Ab.de præben.c. Extirpandæ.

Beneficii tenuitatem sequitur quasi necessario promotio impeditorum clericorum. Ab. ubi supra. c. Extirpandæ.

In beneficio eodem potest quis consequi uarios titulos, & ratione illorum se defendere non tamen agendo potest se fundare super duobus titulis. Ab. de concess.preben. c. Post electionem. Habens beneficium sine titulo legitimo iusto errore deductus non tenetur ad restitutionem fructuum, secus ubi sit ignorantia crassa. Ab. de institu.c. Ex frequentibus.

Beneficia uacantia conferuntur non obstante appellatione illorum quibus promissæ fuerunt, antequam uacarent. Ab. de concess. pręben. c. Relatum.

Beneficiorum uacantium custodia ad eum pertinet, ad quem pertinet ius conferendi ex priuilegio, consuetudine, uel perscriptione. Ab.de institu.c. Cum uenisset.

Beneficium uacans ex permutatione si conferatur alteri quam permutare nolenti collatio est nulla ipso iure, nec expectans apostolicus potest tale beneficium acceptare. Ab. de præben. c. Inter cætera.

Beneficium andicatnr uacare in curia Romana, si aliquis priuetur in ea. Ab. de accusa. c. Ad petitionem.

Beneficia non uacantia concedi, uel promitti non debent. Cum uacauerint, concedi debent infra sex menses. Quibus elapsis de episcopo ad capitulum & econtra ad superiorem proxime deuoluitur potestas conferendi. Ab. de concess. præben. c. Nulla ecclesia. Capitulum licet sit inferius episcopo, supplet tamen eius negligentiã propter cõmunionẽ inter episcopũ, & capitulũ, & hoc intellige de beneficiis, quorum collatio pertinet ad episcopum iure proprio, non autem si per deuolutionem. Isti sex menses non habent locum in institutione præsentati, nec in confirmatione electi, ideo si episcopus distulerit, debet habere recursum ad superiorem, ut compellat. Ab. ubi supra. c. Pactum de futura successione non tenet, Tempus sex mẽsium est continuum & incipit a tempore scientiæ generaliter, non a tempore uacationis, & debet esse tempus utile, quia suspensi non eligentes completis sex mensibus eligere non possunt amplius. Glo. ubi supra. c. Nulla ecclesia.

Vicariam perpetuam habens intelligitur beneficiatus. Ab. de rescrip. c. Postulastis, & Glo. de officio Vica. c. Ad audientiam. Pensio annua non est beneficium, sed quid mere temporale. Ab. ubi supra. c. Ad audientiã.

Beneficia duo simul in his casibus teneri possunt. Paupertas pendens defectus gratia Ecclesias retinere duas dat quodlibet horũ seruãs pendet una ab alia cum una parochialis subest alteri, erit tamẽ præsbiter alius in subiecta. Item si una constituitur in fundo alterius seruiat tamẽ in hac ecclesia alius. Glo. de æta. & quali. & ordi. c. Indecorum. c. Eam te decet.

Beneficia duo si alicui conferuntur simul, in potestate est eius cui illa conferuntur retinere quod maluerit. Ab. de præben. c. De multa.

Beneficia duo non possunt teneri simul propter ambitionem, propter impotentiam pluribus seruiendi, quia inducunt disolutionem & uagationem, quia continent periculum animarum, quia peccatum est si tenetur sine causa legitima. Nec ualet consuetudo contraria nec dispensatio. Si licite habet duos canonicatus in utroque habet uocem. sic beneficiatus potest conueniri coram episcopo quolibet pro pertinentibus ad beneficium illud. In aliis conuenitur, ubi habet domicilium, quod non habet, ubi non tenetur residere Glo. & Ab. de præben. c. Quia in tantum. Duo tenere simul prohibetur, quia melius seruitur ecclesiæ per duos, Auaritia comprimitur, facilius prouidetur pauperibus clericis, Animarum periculis subuenitur, disolutiones tolluntur. Ab. ubi supra. c. De multa.

Duo teneri simul non possunt si ambo requirunt residentiam, si non ambo requirunt residentaim, & unum sufficit est peccatum mortale tenere duo, quia propter ambitionem, & auaritiam occupat stipendia pauperum. Si neutrum per se sufficit, potest tenere quot requiruntur ad sufficientiam. Poterit episcopus dispensare in diuersis ecclesiis, in eadem autem in beneficiis difformibus, non autem uniformibus. Licet possit dispensare quòd habeat duas ecclesias propter salutem animarum, non tamen quòd habeat duas præbendas sufficientes in duabus ecclesiis. Ab. de præben. c. Cum iam dudum. An duo beneficia simul teneri possint de iure communi, an cum dispensatione quis potest dispensare, cum quibus potest dispensari, an ex

consuetudine, an dispensatus sit tutus in conscientia, ponuntur opiniones. Ab.de præben. c. Exterminandæ.§.Qui uero. Si habet duo & unum sufficit ad uitam, potest altero legitime priuari, etiam si in eo residere uelit, di co quando alterum per se sufficit quia non potest quis tenere duo sine mor tali peccato, nisi sint sibi collata non ratione sui, sed propter utilitatem ecclesiæ quia est industrius bonæ famæ & conscientiæ. Credo quo ad Deum non excusatur propter dispensationem, si fructus beneficiorum conuertit in causam non piam quantuncunque beneficia sint modici ualoris. Si requirunt residentiam, possunt iure priuari. Ab.de cleri.non residen. c. Con querente. Non debent episcopi permittere quòd quis habeat duas eccle sias. Ab.de præben. c. Quia in tantum.

Beneficia plura, ubi non est causa rationabilis, non possunt bona conscientia te neri, etiam si dispenserur per papam. Quando unum sufficit siue sint cura ta, siue non ad honestatem uitę retinere duo est peccatum mortale, nec ualet dispensatio facta per papam in curatis, & in simplicibus per episcopum, si fiat propter priuatam utilitatem puta ut patrimonium clerici augea rur, quia hoc non potest papa si percipiat fructus tantum unius pro ui ctu suo potest tenere duo, non autem si amborum, nec ualet consuetudo, quia est irrationabilis. Ab. de elec. c. Dudum.

Qui plura habet beneficia, non potest excipere contra alium de pluralitate be neficiorũ. Ab. de excep. c. Cum ecclesiasticæ. Potest tamen excipere contra rescriptum non contra personam. An possit agere nomine ecclesiæ, opiniones. Ab.de iure iuran. c. Cum ecclesiasticæ.

Quando quis accipit secundũ beneficiũ, uacat primum. Excipiuntur episcopi quorum beneficia non uacant, nisi quando consecrantur. Secundo quan do quis furore iracundiæ recipit secundum, & statim pœnitet. Tertio fal lit in eo qui fecit expensas de patrimonio in primo, quia non cogitur dimittere primum, nisi prius alius satisfecerit de expensis. Quarto quando superior primi beneficii non uult habere ratam primã collationem secundi, quia inferior non potest renunciare sine licentia superioris. In dubio cre do quòd requiratur licentia collatoris & patroni. Non tamen uacat primum, nisi habita pacifica possessione secundi. Nec sufficit quòd in momen to habeat, si illico mouetur sibi quæstio. Si non potest habere fructus nisi secundi beneficii, quia ex priuilegio forte debetur alteri ad tempus non uacat primum beneficium. Hoc capitulum extenditur ad eum qui se intru sit in secundo beneficio & tenerer secundo ad regulares dignitates. Tertio tenet in prioratibus manualibus. Inducitur etiã uacatio, si recipit uicariam perpetuam beneficii curati. Ab.de præben. c. De multa. Si episcopus acceptat talem dignitatem non uacat episcopatus ipso facto, & secundi dignitatis collatio non tenet, quia non potest quis deserere episcopatum sine licentia papæ. In odiosis nomine dignitatis non uenit episcopatus. Ab. de conces. præben. c. Cum nostris.

Beneficia duo requirentia residentiam non potest quis tenere propter paupertatem beneficiorum. Ab. de præben. c. Exposuisti. Qui habet duo ex dispensatione tenetur in maiori seruire personaliter. Si habens beneficium simplex requirens residentiam & post recipit curatũ, non uacat primũ ipso iure. Ab. ubi supra. c. Extirpando &.§. c. Qui uero. Si ambo sunt curata per acceptationem secundi uacat primum si sint simplicia ambo requirentia residentiam continuam, & secundum est in alia diocesi uacat pri

mum

mum. Si in eadem, est in optione illius tenere alterum. Si potest utrique seruire, neutrum uacat. si in altero ex non residentia perdit fructus, non uacat ipso iure. Ab. de cleri. non residen. c. Clericos.

Bigamus est qui cognoscit uxorem per alium cognitam. Ab. de conuersio. Coniuga. c. Constitutus. Portando coronam peccat, nec potest promoueri ad ordines. si ducit in uxorem quam prius corruperat non erit bigamus, & potest promoueri. uere bigamus caret priuilegio clericali, non autem fictus. Ab. & Glo. de cleri. coniuga. c. Sane. &. Ioannes. Bigamus non potest profiteri religionem clericorum, nec deferre coronam etiam in religione. Cardinalis distin. xxiij. arg. quarto.

Bigamia contrahitur in matrimonio nullo, quia in hoc solo ponderatur affectus non opere subsequuto. Ab. de sponsa. c. Cum Apostolicç. Existens in sacris si contrahit cum duabus, uel cum una corrupta efficitur bigamus. Ab. qui cleri. uel uo. c. Ex literis.

Bigamus uere, uel interpretatiue est qui castitatem promissam uiolat, qui contraxit cum uidua, uel corrupta qui unam habet de facto aliam de iure, diuersis temporibus, Qui scienter cognouit adulteram, omnes prædicti reputantur bigami interpretatiue quo ad legem promotionis, Vere bigamus est qui diuersis temporibus habet duas uxores, nec potest papa dispensare quòd ordinetur ad maiores ordines, sicut nec cum monacho quòd habeat proprium, per baptismum non aufertur irregularitas bigamię. Glo. de Biga. non ordinan. c. Super eo. Requiritur maior castitas in uxore quam in uiro, quia uxor significat Christum qui nunquam dimisit ecclesiam quam significat uir uel uir significat Christum qui primo copulauit sibi sinagogã, & post ecclesiam quòd ex gentibus. Vxor significat ecclesiam triumphantem in qua non est macula, nec ruga, quæ semper uirgo permansit saltem mente. Glo. ubi supra. c. Debitum pastoralis. Bigamus reputatur & ut bigamus punitur, qui in sacris ordinibus constitutus uiduam duxit in uxorem, quia de iure non potest, non tamen est matrimonium. Glo. ubi supra. c. A nobis. Vide clericus excommunicatus Bigamus.

In bisexti anno seruanda est consuetudo loci circa festum Santi Mathie, ita tamen quòd uigilia continuetur festo. Ab. de uerb. signi. c. Quæsiuit. In hoc anno duo dies computantur pro uno, quia annus solis habet dies 365. & horas. sex. In quattuor annis habet horas 24. & sic erit dies una plus. In fauorabilibus in anno bisexti, annus debet intelligi dierum 366. quia dies una computatur pro duabus, In odiosis non. Glo. & Ab. ubi supra.

Bladi uel tritici nomine uenit esse quod in agro, uel in terra conteritur, & sic legumina & semen lini sunt nomina multum generalia. Ab. de deci. c. Ex multiplici.

Blasphemia Dei & sanctorum reseruatur episcopo in pœnitentia, sic quòd inferior episcopo non potest absoluere, si publice blasphemauit. Ab. de Maled. c. Statuimus.

Blasphemans Deum, beatam uirginem, uel alium sanctum publice debet stare 7. diebus Dominicis ante fores ecclesiæ, & ultima die sine caligis & pallio cum corrigia ad collum, in præcedentibus sextis feriis ieiunare in pane & aqua. Ecclesiam nullatenus ingredi, & qualibet die prædictorum pauperes reficere. si hoc non potest debet conuerti in aliam pœnam. Si renuit prædictam facere interdicitur ei ingressus ecclesiæ & in morte caret sepultura, & per iudicem secularem punitur in pecunia. Ab. de Maled. c. Statuimus.

uimus. In dispositione huius capitulum regulariter non dispensatur si tamē esset persona honorabilis posset mutari. Stare ad fores ecclesiæ in eleemosinis. Ebrius non incurrit has pœnas qui ex ira, si est ex iusta causa, si est uehemens, excusari potest, non autem si ex iniusta causa, puta quia amisit in ludo. Dicitur publice quia coram pluribus attestantibus, uel referentibus episcopo. Clericus non incurrit has pœnas, sed punitur pœna arbitraria, & potest esse delictum sic graue, quod deponetur. Ista pecunia applicabitur iudici exigenti siue sit clericus siue laycus. si nollent hanc pœnitentiam agere, laycus potest excommunicari & clericus deponi. Ab. ubi supra.

Blasphemum punit iudex ecclesiasticus & secularis de uno & eodem delicto publico, & pœna per unum imposita non impedit imponendam per alium. Ab. ubi suprà.

Boemorum uilitas & uituperium. Ab. de Testi. c. Constitutus.

Bonorum nomine ueniunt mobilia & immobilia, & alia cuiuscunque qualitatis, sicut actiones nomine debitorum iura incorporalia, & breuiter quę in seculo hoc beatum faciunt, uel prosunt. Ab. te testi. c. Relatum secundum.

De bonis communibus non potest quis dispensare ut de propriis. Ab. de pręben. c. Relatio nulla.

Bona facta in peccato mortali ualent ad minus supplicium subeundum. Secundo ad bona temporalia obtinenda. Tertio ut Deus citius illustret cor eius ad pœnitentiam. Glo. de pœni. & remis. c. Quòd quidam. Quarto demones non habent tantam potestatem in peccatore quandoque bonum faciente. Quinto cum assuescit ad bonum de facili mutatur prauitas animi, ideo clericus in mortali existens dicens officium illi prodest ad pœnam uitandam, quia si non diceret puniretur. Idem dic in omnibus præceptis affirmatiuis. Ab. ubi supra.

Bonus unusquisque præsumitur, ea tamen quæ accidentaliter ueniunt, & non insunt homini a natura, non præsumuntur, nisi probentur. Itē cum agitur in præiudiciū alterius, non sufficit præsumptio, sed debet fieri plena probatio. Ab. de offi. & pot. delega. c. Cum in iure peritus. Vnusquisq; bonus præsumitur in particulari, in populo autem collecto respectu singularium non. Ab. de elec. c. Osius episcopus. Presumendum etiam est malum, quando accidit ut in pluribus quod maxime lex respicit. Glo. ubi supra.

CAlculus plura significat. Vnde uersus. Calculus est ratio, numerus, sententia, carbo. Ab. de fide instru. c. Cum dilectus.

Calix debet esse de auro uel argento & propter paupertatem tolleratur ex stagno. Ab. de celebra. mis. c. Literis.

Calumniator est qui falso crimen impendit, & eius regularis pœna est similitudo supplicii. Ab. in Rubrica. c. De calumniatoribus.

Subdiaconus calumniose accusans diaconum priuatur subdiaconatu, publice uerberibus castigatur, & in exilium mittitur. Ab. de calum. c. Cum fortius. Debet calumniator puniri ex officio iudicis in ista sententia, in qua reus absoluitur, & si hoc non facit, dignus est reprensione. Si etiam tunc nō fuit punitus, potest post puniri ex officio iudicis nobili. Si iudex in sententia absolutoria rei condemnauit accusatorem esse calumniatorem rei potest post illi imponere pœnam officio iudicis mercenario per totam illam diem,

sed

ſed officio nobili ſi non fuit punitus in ipſa ſententia poteſt de nouo accuſari, & ex quo iudicatus eſt calumniator poteſt ex interuallo puniri pœna iuris ſi non poteſt puniri pœna debite accuſato. ſi fuit conuictus mutabitur in aliam pœnam ut hic, quia accuſator non erat diaconus, priuatur ſubdiaconatu, uerberatur & mittitur in exilium. Ab. ubi ſupra.

Calumniator, & denunciator deficiens in probatione criminum ab officio, & beneficio ſuſpenditur donec innocentiam ſuam purget. Ab. de criminatoribus. c. Cum dilectus. Vide inquiſitio poteſt committi.

Campanę plures licite tenentur in eccleſia una, In oratoriis priuatis non licet tenere niſi unam. Nec licet habere campanile. Campanas pulſare non eſt officium ſacerdotis ſic ut ad hoc poſsit cogi, uel etiam ad hoc teneatur, nō tamen eſt ei prohibitum, Nec tamen debet hoc exercere ubi eſt cuſtos ad quem pertinet. Ab. de Homici. c. Ioannes. Campanas habere publice, & in loco publico pulſare eſt ſignum loci publici & conſecrati. Ab. de priuil. c. Patentibus.

Mendicantes religioſi non poſſunt habere in ſuis eccleſiis niſi unam campanā, in oratoriis eorum nolam, & ſi habent & publice pulſent poſſunt, per ordinarium puniri licet ſint exempti. Ab. ubi ſupra.

Canonicatus non eſt proprie beneficium. Ab. de reſcrip. c. In noſtra propoſuiſtis.

Canonicus etiam ſolus poteſt epiſcopum ſuum accuſare maxime ſi dicit eum eſſe intruſum. Ab. de accuſa. c. Veniens.

Canonici eiuſdem eccleſiæ poſſunt agere adinuicem ſine mandato eccleſiæ non autē contra extraneum quomodo non habent adminiſtrationē præbendarum, ſed tantum uſumfructum, & non poſſunt diſponere de præbenda niſi pro uice ſua, ſecus de prælato. Ab. de proba. c. Exactoris. Si canonicus monitus ad reſidentiam appellat ſtatuitur ſibi terminus ad proſequendum appellationem, & interim ſeruiet beneficio per uicarium de fructibus beneficii ſuſtentandum. Si appellationem non proſequitur, uel non facit reſidentiam ſtatim priuatur præbenda. Ab. de appella. c. Peruenit.

Canonicus ſi acquirit aliquid intuitu eccleſię illud non cedit ſucceſſori ſed capitulo, ſecus de rectore qui habet adminiſtrationē, nec poteſt canonicus teſtari de acquiſitis ex præbenda, licet alii teneant oppoſitum. Si habet plura beneficia quæ tempore mortis reperiuntur, diuidi debent equis portionibus. Ab. de teſta. c. Relatum ſecundum. Quòd non poſsit teſtari. Ab. ubi ſupra. c. Requiſiſti.

Canonici non poſſunt dignitatem tollere de eccleſia, nec præbendas diminuere ſine auctoritate papę etiā de conſenſu epiſcopi. Glo. de conſtitu. c. Cum acceſsiſſent. Sufficiens cauſa tollendi dignitatem & diminuendi numerum præbendarum eſt, quòd bona dentur canonicis, quibus alia non ſufficiunt. Ab. ubi ſupra. c. Cum M. Statuentes recedere ſemper poſſunt a ſtatuto etiā confirmato per ſedem apoſtolicam, uel alium ſuperiorem & reuerti ad ius commune ſine licentia ſuperioris, ſi ſtatutum concernit utilitatem ſtatuentium ſecus ſi fauorem aliorum, uel bonum publicum, uel principaliter utilitatem, uel honorem eccleſię. Ab. ubi ſupra. Statutum tollitur per actū unum ſi ſtatuentes, uel eorum ſucceſſores ueniunt ſcienter contra illud collegialiter, niſi primum habeat clauſulam derrogatoriam ſecundi. Ab. ubi ſupra. c. Cum acceſsiſſent.

Canonicus poteſt habere eccleſiam parochialem ubi præbenda non exigit reſidentiam,

fidentiam, ficut hodie in pluribus ecclesiis. Ab. de præben. c. Expofuisti.

Canonicus, qui est in possessione, admittitur ad electionem, etiam si nō habeat ius, probat autem possessionem quia operatur ea, quæ solis canonicis conueniunt. Ab. de elec. c. In genesi.

Canonicus subdiaconus ordinatus ante ætatem legitimā habet uocem in electione episcopi, quia hæc potestas descendit ex canonicatu, licet accidentaliter repellatur, qui non est in sacris, si actus penderet ab ordine non haberet uocem, sine præbenda habet uocem. Ab. de præben. c. Pro illorum.

Canonicus unus potest habere duas uoces. Ab. de senten. & re. iudi. c. Cum olim. Vide capitulum infra. Si duo iura.

Canonicus non facit fructus suos. Ab. de deci. c. Nouum genus.

Canonici duo absentes cum episcopo uel in eius seruitio fructus præbendarū suarum percipiunt in absentia, constitutione ecclesiæ non obstante. Ab. de cleri. non residen. c. Ad audientiam. Canonici ad hoc cogi possunt per episcopum, & duo tantum non plures. Ab. ubi supra.

Canonicus non debet institui inuitis clericis ecclesiæ ultra facultates. Ab. de institu. c. Auctoritate. Nec hoc pōtest legatus Cardinalis. Ab. ubi supra.

Canonicus locare non potest prædium ecclesiæ. Ab. de reb. eccle. non alienan. c. Ad audientiam. Concessio facta in perpetuum, uel ad maximum tempus sine solennitate debita non debet seruari etiam in uita prælati male alienantis, ne de facto præiudicetur ecclesiæ. Ab. ubi supra. Non potest locare ultra tempus uitæ suę, nec habet propriæ successorem, nec potest prosequi contemptum prędecessoris. quia est quasi usufructuarius, non ut tutor, uel procuraror, uel administrator, quę omnia habet rector ecclesię, ideo locare potest. Ab. de deci. c. Nouum genus. Vide rector ecclesię.

Vbi non est numerus determinatus canonicorum, si quis recipiatur, creatur nouum ius, & per mortem eius extinguitur cum eo, Vbi etiam est determinatus numerus, possunt recipere ultra, nisi habeat statutum firmatum in iuramento, uel auctoritate papę, quòd sit inualidum. Ab. de pręben. c. Dilecto secundum.

Canonici priuilegiati a papa super certo numero si sponte recipiunt aliquem super numerarium contra impetratum a papa exceptione numeri uti non possunt. Ab. de pręben. c. Pro illorum. Si aliquem recipiunt auctoritate papę non ueniunt contra priuilegium, secus si auctoritate legati de latere, qui eos compellere non potest. Glo. ubi supra.

Canonicorum numerus debet diminui, quando canonici institui non possunt cōmode uiuere super excrescentia redituum non frangit numerum canonicorum ipso facto, cui datur potestas diminuendi in casu diminutionis redituum, non uidetur data potestas augendi in casu augmentationis redituum. Fructus super excrescentes debent conuerti in utilitatem ecclesię, donec prouideatur. Ab. de uerb. signi. c. Transmissa.

Canonicorum numerus non tollitur per super excrescentiam redituum ipso iure, sed est in potestate rumpendi Ab. de constitu. c. Cum enim fer. Si aliquos recipiunt contra suam constitutionem de numero cēto tenetur prouidere eis de superexcrescentibus fructibus non obstante certo numero canonicorum confirmato per papam. Est prouidendum receptis ultra numerum de super excrescentibus fructibus maxime si sunt uoluntarie recepti. Constitutio confirmata per papam semper debet intelligi cum clausula nisi reditus crescant etiam si non fuit apposita, & in aliis constitutionibus aliæ

clausulę consuetę etiam si non apponantur. Ab. ubi supra.
Canonici ecclesię cathedralis tenētur de redditibus ad omnia onera toti clero incumbentia. Ab. de pręsump. c. Accedentes.
Canonicus quis esse potest sine prebenda & licite dat uocem in capitulo ideo potest numerus præbendarum esse determinatus & non numerus canonicorum. Congruum est quòd recipiatur sine prębenda si alibi fuit prębendatus, si non habet alibi prebendam in congruum uidetur quòd recipiatur in canonicum. Licet non habeat ius in præbenda uacante, debet tamen sibi conferri nisi scriberet papa pro eo, etiam si scribit post receptionem alterius, confertur pro quo scribit papa. Ab. de præben. c. Relatum. Si confertur prębenda primo uacante extraneo tenet collatio, sed capitulum tenetur prouidere ei primo de communibus. Si tamen sit receptus de mandato papę, prima prębenda est sic illi affecta, quòd si alteri cōferatur, collatio non ualet. Ab. ubi supra. c. Inter cętera. Prębenda non facit canonicum sed collatio iuris ab eo qui habet potestatem, unde potest esse canonicus & nunquam habere prębendam. Capitulum recipiens aliquem in canonicum tacite se obligat ad prouidendum de prębenda sufficienti cum facultas se obtulerit & tunc potest agere sic receptus contra capitulum ut sibi prouideat. Ab. de conces. preben. c. Cum super quęstionem.
Canonico recepto tenetur capitulum prouidere de prębenda quam cito facultas se obtulerit Ab. de conces. prçben. c. Cum super quęstionem. Interim habet cottidianas distributiones. Ab. de preben. c. Dilectus filius. Siue sit receptus auctoritate capituli, siue de mandato papę licet promissio de recipiendo, uel de prębenda non ualeat, si tamen recipitur habet titulum, & uocem in capitulo & licet non habeat ius in præbenda, si uacauerit potest implorare officium iudicis, ut sibi prouideatur, si receptio ultra numerum sit simplex, rumpitur numerus canonicorum quo ad omnes effectus, quia sic receptus habet omnem commoditatem in collegio quam habet quilibet alius salua integritate præbendę. si præbendę non sint distinctæ sed priuilegiatę unde licet quòd fiant tot portiones, sic receptus nihil habet, si non sunt priuilegiatę habet. Si recipitur ut sit canonicus super numeralis uocem non habet in capitulo, nec commoditatem in ecclesia, sed est quoddam ius uentosum. si recipitur in numero excessiuo uitiatur receptio posteriorum, si non apparet de ordine omnium, receptio uitiabitur. Ab. ubi supra. c. Dilectus filius. Vbi canonici sunt supernumerarii si confertur præbenda extraneo, & non maiori in ordine, capitulum tenetur prouidere maiori in ordine, quem contempsit, de redditibus, donec sibi prouideat de prębenda. Ab. de maio. & obe. c. Statuimus. Ius uocis pertinet ad canonicatum, & non ad præbendam. Ab. de præben. c. Pro illorum.
Canonici regulares quandoque habent Abbatem, quandoque priorem. Ab. de senten. & re. iudi. c. Cum I. & A.
Si ad unum canonicatum, & præbendam duo sunt recepti simpliciter non tenet receptio, etiam interueniente apostolica auctoritate. Ab. de præben. c. Dilecto secundum. Si intendunt unum ius duobus communicare, alias possunt. Ab. ubi supra.
Canonicus residere tenetur in ciuitate ubi est præbenda, nisi consuetudo habeat oppositum, quæ seruanda est. Ab. de cleri. non residente. c. Inter quattuor.
Canonicus non habet proprie successorem nisi in prębenda, in aliis iuribus succedit

ſuccedit capitulum. Vnde non poteſt agere de contemptu præcedentis ſicut poteſt ſucceſſor prælati, quia ſuccedit in onere & honore. Ab. de proba. c. Ex literis.

Capellę nomine uenit parochialis eccleſia. Ab. de præben. c. Expoſuiſti. Capellanus poteſt dici rector parochię. Ab. de ſecundis nup. c. Capellanum.

Capituli nomine non uenit prælatus. Ab. de reſcrip. c. Eam te. Non uenit prelatus habens iuriſdictionem ſuper collegio ſicut epiſcopus & Abbas, ſecus eſt de decano, & aliis, qui ſunt partes capituli. Ab. de conceſ. præben. c. Poſt electionem. Non uenit prælatus nomine capituli. Ab. in Rubrica de his quæ fiunt a maio. par. capituli.

Ad capitulum eccleſię cathedralis pertinent tantum canonici de iure communi, & epiſcopus, non autem inferiores prælati ut archidiaconus, niſi forte ex conſuetudine. Ab. de maio. & obe. c. Dilectus.

Capitulo uolenti agere contra prælatum non oportet detur actor auctoritate iudicis. Ab. de appella. c. Significauit. Vnus de capitulo poteſt agere, & defendere cauſam eccleſiæ ſine mandato capituli. Ab. de teſti. c. Cum olim.

Capitulum quando habet ardua expedire ſemper uocandi ſunt abſentes, ſi commode uocari poſſunt. Si canonici ſunt abſentes ex cauſa uoluntaria, uel propter delictum propriũ non tenentur canonici exire ad eos. Debent duæ partes uniuerſitatis conuenire, & præfigere terminũ. etiam ſi non uenerint, eis imputetur, uel niſi cõſtituerint procuratores, & ualebit quicquid maior pars horum duorum fecerit. Vbi non eſt qui habeat auctoritatem congregandi capitulum de iure, uel conſuetudine duę partes congregabunt, & citabunt alios. Si alii ſunt abſentes propter potentiam tiranni, qui in ciuitate ſunt, debet ad eos exire extra, ſi comode poſſunt, & ſit minor pars, alias fiet in eccleſia admiſsis procuratoribus abſentium. Statuta facta per præſentes in præiudicium abſentium non ualent, niſi ſint uocati. Ab. de no. oper. nunciatione. c. Cum ex iniuncto.

Capitulum, & collegium quomodo poſſunt citari. Ab. de elec. c. Bonę memorię. Vide citatio. Collegium.

Capitulum ſede uacante poteſt electiones confirmare, & inſtituere, quia hęc ſunt neceſsitatis, Non poteſt eligere, & conferre beneficia, quia hæc ſunt liberalitatis in epiſcopo Ab. de elec. c. Poſtquam. Electus in Abbatem poteſt confirmare, non autem conferre beneficia ſpectantia ad epiſcopum. Ab. de ſimo. c. Sicut tuis. Non ſuccedit in cognitione hęreſis. Ab. de hęre. c. Ad abolendam. Vide epiſcopus delegatus in crimine hęreſis.

In capitulo qui non conſentit tenetur contradicere, alioquin peccato, & pœna inuoluitur ſicut conſentiens, cum ex officio ſuo teneatur conſulere, nõ tamen tenetur appellare, niſi eligeretur ad officium publicum. Ab. de his quæ fiunt a maio. par. capituli. c. Cum in cunctis.

Capitulum conſuetudines nouas facere nec antiqua ſtatuta mutare poteſt ſine epiſcopo. In arduis, & magnis tenetur habere conſenſum epiſcopi, ſiue ſit capitulum maioris, ſiue minoris eccleſiæ, non autem de minimis ad ipſos pertinentibus, niſi uellent facere auctoritate epiſcopi. Ab. de conſue. c. Cum conſuetudinis. Vide conſtitutio capitularis.

Capitulum quando, & qualem dignitatem poteſt creare, & ſupprimere, præbendas augere, & diminuere ſimul numerum canonicorum. Ab. de

constitui. c. Cum accesissent. c. Cum M. fer. c. Ex parte.

Capitulum, quando sunt discordes dicitur esse ubi est maior pars, & potest constituere procuratoré contra aliam partem, quia habet expensas a capitulo. Glo. de elec. c. Cum inter. Quando dicitur quòd requiruntur duę partes intelligitur ad congregandum, sed eo congregato restat apud maiorem partem. Si maior pars defendit causam iniustam, credo probabiliter teneatur satisfacere de suo ecclesiæ damnificatæ. Maior pars potest renunciare fauori suo introducto propter honorem collegii. Glo. & Ab. ubi supra. Vnus solus potest opponere contra electionem, cum pertineat ad quemlibet habere bonum prælatum, & debet habere expensas a capitulo. Ab. de elec. c. Cum causam.

Capitulum, & uniuersitas nihil potest explicare nisi uocales congregentur in unum. Et si de re concupiscibili, & mercenaria agatur quod ibi ab uno factum fuerit uice capituli, uel uniuersitatis aliis non contradicentibus uice capituli factum putabitur, & tenebit. Ab. de elec. c. Quia propter.

Capitulum non potest iudicare super quæstione quæ oritur inter maiorem partem, & minorem capituli, nec super hoc constitutionem facere, etiam si iurisdictionem habeat in singulos. Inquiret tamen ad informandum iudicem. Ab. de elec. c. In Genesi.

Capitulum potest habere iurisdictionem temporalem in certo loco, & de iure speciali. Ab. de uerb. signifi. c. Ex parte.

Capituli maioris partis ordinatio per contradictionem, & ordinationem partis minoris nihil rationabile opponentis impediri non debet. Ab. de his quę fiunt a maio. par. capituli. c. Cum in cunctis. Vt gesta capituli ualeant, requiritur. Primo quòd maior pars decreuerit. Secundo quòd illa pars sit sanior respectu consilii, & subiectæ materię. Vnus solus ex ratione potest appellare, & ordinationem facere retractare. Minor pars nihil potest disponere nomine totius uniuersitatis, nisi ubi propter delictum maior pars priuatur uoce. Ab. ubi supra. Non potest maior pars statuere in præiudicium minoris illa contradicente. Ab. de his quæ fiunt a maio. par. capituli. c. Ex parte.

Capituli pars sanior dicitur maior pars, uel minor pars ubi plures eligunt indignum, uel aliquid faciunt in damnum ecclesiæ. Glo. de his quæ fiunt a præla. c. Ea noscuntur.

Capitulum non potest statuere nisi adsint duę partes, & tertia non fuerit contempta. In casu ubi quis potestaté citandi habet, minor pars, quæ uenit aliis non uenientibus potest procedere, & tenet statutum secundum Canonistas. Ab. de elec. c. Bonæ memoriæ. Quando tenentur uocare absentes. Ab. ubi supra. circa medium. Capitulum facit, quòd maior pars facit. Non tenet in his quæ fiunt coram pluribus non ut collegiatis, sed ut singulares, nisi omnes consentiant, & nisi rem concedant in naturalem usum. Si plures sunt ut collegium, & aliqua sunt fienda ex necessitate ut alienationes, & electiones, sufficit quòd maior pars consentiat, dummodo uocentur alii. In his quæ non fiunt ex necessitate, oportet ut omnes consentiant, sicut in casu qui ponitur in litera. Glo. & Ab. de constitu. c. Cum omnes. Maior pars pręualet in pertinentibus ad uniuersitatem, & ubi causa disponendi, uel utilitas suggerit dispositioni maioris partis. Vbi ista cessant, oportet quòd omnes concordent. Idem dicitur ubi agitur de eo quod spectat ad singulos ut est ius eligendi. Ab. de elec. Cum uinto. Dicitur pars maior

etiam

etiam si superet pro dimidia uoce licet Io. Andre. senserit oppositum. Ab. ubi supra.c.Cumana.

Capitulum sed uacante succedit in spiritualibus ad dignitatem episcopalem quo ad ea quæ sunt iurisdictionis. Ab.de testi.c. Albericus. Succedit etiã in cognitione causæ matrimonialis, quæ ex consuetudine præscripta potest spectare ad inferiorem episcopum. Ab. ubi supra.c.Præterea. Non succedit in iurisdictione feudatali, nec in collatione beneficiorum, nec in competentibus episcopo iure speciali, & quasi accidentali ut in deuolutis ad episcopum ex negligentia alterius, uel alias deuolutis, nec in his quæ sunt gratiæ, nec in potestate doctorandi. Si uertitur quæstio super certo iure non succedit capitulum in examinatione illius quæstionis, ne si succumbit generetur præiudiciũ ecclesiæ, uel episcopo futuro. Ab. de foro competen.c. Verum. Nihil potest disponere in præiudicium sedis uacantis, Ab.de iure iuran. c. Sicut nostis.

Capitulum sede uacante succedit in potestate confirmandi, & infirmandi elationes prælatorum inferiorum, non autem conferendi alia beneficia, nec disponendi de fructibus, in quibus duobus est donatio, & liberalitas maior quæ residet in episcopo tantum. Collatio, & electio quæ deuoluitur ad episcopum, non transit ad capitulum. Mortuo episcopo naturaliter uel ciuiliter ut capto episcopo ab hostibus succedit capitulum in iurisdictione spirituali, & temporali. Secundo potest licentiam dare electo uolenti se ad aliam diocesi transferre. Tertio licet non possit alienare bona episcopalia, potest tamen interponere auctoritatem in alienatione bonorum ecclesiæ inferioris. Quarto potest uisitare etiam generaliter. Quinto non uisitat monasteria exempta, quæ episcopus uisitat auctoritate papæ, quia non succedit in competentibus episcopo iure speciali, uel delegato. Sexto potest recipere renunciationem beneficii, & ex causa priuare, nullam tamen prætendere potest præscriptionem sede uacante in his in quibus non succedit de iure communi. Septimo potest facere statuta. Octauo potest dispensare in casibus qui permittuntur episcopo. Nono si episcopus habet collationem, uel alius debet requirere consilium episcopi. capitulum in hoc non succedit. Decimo succedit in iurisdictione quã habet episcopus de consuetudine, puta interesse electioni. Vndecimo potest comendare ecclesias donec illis prouideatur. Duodecimo non succedit in priuilegiis indultis dignitati episcopali. Terciodecimo potest sustineri, quòd possit dare indulgentias. Quartodecimo potest dare confessores qui absoluant a reseruatis. Quintodecimo. Si episcopus habet auctoritatem doctorandi ex priuilegio speciali, non succedit capitulum si a iure communi succedit. Sextodecimo. Capitulum succedit in administratione necessario. Ab.de maio. & obe.c.Cum olim.

Capitulum succedit in iurisdictione temporali & spirituali episcopo capto ab hostibus, ut dicitur libro sexto de supplenda negligen. præla. cap. ultimo & penultimo. Ab. ubi supra.

Capitulum non succedit episcopo sede uacante in his quæ conueniunt prælato ratione consuetudinis inductæ contra ius. Succedit autem in his quæ conueniunt episcopo de iure communi, non autem si iure speciali. Si episcopo conceditur aliquid gratiose, non transit ad capitulum. Ab.de elec.c. Scriptum. Mortuo episcopo non succedit capitulum in administratione temporalium, nec potest quæstionem in iudicio deducere. Succedit autem

tem in inferioribus prælatis, & ut arbitror causa est, quia non sunt bona di uisa prælati, & capituli. Ab. de consue. c. Cum dilectus. Vacante sede succedit capitulum non solum in ecclesia cathedrali, sed etiam in inferiori ecclesia in his quę iurisdictionis sunt, quæ tamen exercet per alium episcopum. Capitulum potest absoluere ab excommunicatione lata per prę latum defunctum, & uicarius eius ab excommunicatione, & a casibus reseruatis. Ab. de maio. & obe. c. His qui. Vacante sede capitulum non tenetur instituere uicarium, sed potest per seipsum iurisdictionem exercere. Ab. de ordi. c. Irrefragabili.

Capitulum sede uacante non succedit in collatione beneficiorum spectante tantum ad prælatum. Ab. de sed uacan. c. Illa deuotionis. Non succedit nisi in casibus in iure expressis. In dubio potius iudicamus contra capitulum, intellige in beneficiis ad episcopos spectantibus proprio iure. Secus in deuolutis per negligentiam, uel delictum inferioris, quia illa capitulum conferre non potest. Vbi capitulum non potest beneficia conferre, potest tamen illa comendare donec sit prouisum. Si collatio pertinet ad episcopum, & capitulum simul, uacante sede capitulum potest conferre Capitulum habet auctoritatem confirmandi electionem, & instituendi, nõ autem conferendi; duo prima sunt iurisdictionis necessaria, collatio est honorifica & liberalis donatio, succedit etiam in auctoritate absoluendi ex communicatũ ab episcopo mortuo, superior non succedit inferiori nisi propter delictum, uel negligentiam. Ab. ubi supra. Succedit etiam capitulum in potestate compellendi exequutores testamentorum, & potest exequi, quia hoc est iurisdictionis episcopalis, & potius oneris quam honoris, & est officium necessarium. Ab. de testam. c. Ioannes. Non succedit in regularibus sede uacante secundum aliquos, uel melius, non succedit ubi Abbas deponitur propter suam culpam; quia præsumptio tunc est contra capitulum, alias succedit capitulum in administratione temporalium, & spiritualium, Vbi prælatus deponitur succedit capitulum in administratione temporalium tantum, & tunc administrator quo ad temporalia per episcopum deputabitur in monasterio non exempto. In exempto per uisitatores. Ab. de sta. monacho. c. Ea quæ.

Capitulum ecclesię collegiatę succedit prælato suo, sicut capitulum sede uacante succedit episcopo. Ab. de appella. c. Bonę memorię. Succedit in his quæ sunt iurisdictionis. Ab. de maio. & obe. c. His qui. In regularibus succedit. Vide supra immediate.

Capitulum episcopo suspenso propter delictum non succedit in collatione beneficiorum omnium, nec succedit si propter delictum continuatum suspen datur ex toto. Ab. de præben. c. Graue nimis. Vide ad beneficia promo uens indignum.

Si duo iura concurrunt in eandem personam, quorum quodlibet producit ius uocis habendæ talis persona debet habere duas uoces, & duas distributiones, quia censentur iura diuersorum, sicut si illa iura haberet in diuersis ecclesiis. Soli canonici habent uocem de iure suo, non autem aliæ dignitates. Qui habet duas uoces, quia habet duo iura, uel unam ratione sui, aliam quia procurator alterius, non potest illa diuidere. Ab. de senten. & re iudi. c. Cum olim. Huius causa est quia tenetur meliorem eligere, sic non potest duos, sed unum tantum eligere. Ab. de appella. c. Constitutus.

Caracter

Caracter est qualitas habilitans, uel disponens ad suscipiendum gratiam. Ab. in Rubrica. de baptismo.

Caracter ordinis remanet etiam post degradationem. Glo. Qui cleri. uel uo. c. De diacono.

Incarceratus, quid potest, uel non potest agere, & qui actus ualeant illius. Ab. de procura. c. Accedens. Vide libertati quando quis tenetur restitui.

Carceres in quibus clerici ponuntur puniendi, etiam incorrigibiles non debent esse nimis arcti ut infra paucos dies uerisimiliter moriantur, quia tunc subsecuta morte officiales irregulares sunt. Caueant qui ponunt in gabia & subtrahunt necessaria. Ab. de iudi. c. Cum non ab homine.

Condemnatus a iudice ad mortem peccat frangendo carceres, secus ubi esset carcer uiolentus & iniuriosus. Ab. de testi. cogen. c. Causam. Existens in manibus iudicis peccat frangendo carceres, etiam ut euitet pœnam legitimè inferendam. Ab. de sepul. c. Ex parte. Carcerem frangens de iure ciuili punitur pœna capitali, etiam si innocens sit. Mitius punitur si per incuriam custodis fugit. de iure canonico potest procedi ad depositionem, & data incorrigibilitate ad traditionem curię secularis Ab. de Aposta. c. A Nobis. Potest tamen quis facere se includi in artissimo loco ad peragendum pœnitentiam. Ab. de regula. c. Veniens.

In custodia, & uinculis tentus non dicitur ex hoc solo pati læsionem corporalem, quia ista non fiunt ad pœnam, sed ad custodiam, unde tento in custodiam optime potest prouideri de necessariis. Ab. de senten. excom. c. Nuper.

Incarceratus & in captiuitate existens potest matrimonium contrahere, & tenet ex quo uis in contrahendo sibi non infertur. Cum matrimonium exigat maximam libertatem fortius ualent alii contractus in carcere gesti. Ab. de secundis nuptiis. c. Dum.

Carcer perpetuus æquiparatur morti. Ab. de pœnis. c. Tuæ discretionis.

Incarceratus testis propter uariationem an sit infamis. Ab. de pœn. c. Super his.

Cardinalatus est de iure diuino, Cum papa hic arguit ex ueteri testamento per sacerdotes & leuitas intelligit cardinales. Ab. qui fi. sint legi. c. Per Venerabilem.

Cardinalis præsbiter, uel diaconus in sui promotione perdit omnem dignitatem, & beneficium curatum, nec potest illa acquirere, retinet autem beneficia simplicia, etiam si requirunt residentiam, non tamen acquirit de nouo quæ requirunt residentiam. Si creatur Cardinalis episcopus, omnia priora beneficia perdit, nec potest illa, uel similia acquirere de nouo, sicut nec simplex episcopus. qui non est episcopus potest esse canonicus ecclesiæ cathedralis. Ab. de elec. c. Ecclesia uestra.

Cardinali creditur si dicit se esse legatũ non autẽ si dicit sibi concessa aliqua ultra debita legationis officio generali, nisi literas ostendat, Creditur etiã dicenti se esse delegatũ papæ maxime si dicit papam sibi comisisse certum negocium uiuę uocis oraculo. Si dicit aliquid ultra generalem commissionem in præiudicium partis, non creditur ei. Inferiori prælato non creditur nisi ostendat, etiam si per testes probaret comissionem, sine literis tamẽ. Quando cardinalis legatus, uel non legatus aliquid asserit ultra comissionem generalem, uel specialem sibi tactam de rigore iuris non sibi credendũ est in præiudicium alterius, secus est de consuetudine. Ab. de fid. instru.

c. Qui

c. Qui super. Asserenti se legatum non creditur cardinali in præiudicium alterius, nec si dicit papam sibi comisisse uiuę uocis oraculo creditur in præiudicium eius tendens, nisi aliter probet. Ab. de senten. excõ. c. Sicut nobis. Non creditur ut testi sine iuramento, nisi sicut bono uiro ad inducendum quandam præsumptionem. Homini in quacunque dignitate, etiam religioso non creditur sine iuramento ut testi, etiam in fauorem ecclesiæ. Simplici dicto siue iuramento non est standum quo ad plenam probationem, faciunt tamen quandam præsumptionem. Ab. de priuile. c. Cum olim.

Cardinalis deponitur quando non residet in suo titulo. Ab. de cleri. non residen. c. Ex gestis.

Cardinalis diaconus & præsbiter eligi possunt in episcopus, quia nulli ecclesiæ sunt matrimonialiter coniuncti, licet non possint consentire sine licentia papæ, sicut nec monachus sine licentia Abbatis. Ab. de elec. c. Ecclesia uestra.

Cardinalis non debet habere episcopatum saltem in titulum, quia non conuenit quòd episcopus deserat ecclesiam, & curam sicut cardinalis, Cardinalatus & episcopatus sunt incompossibilia unde si episcopus promouetur in cardinalem puto quòd episcopatus uacet secundum mentem legislatoris, licet non secundum uerba. Ab. de postul. c. Bonæ memorię.

Cardinalis hostiensis qui coronat papam in concilio, & consistorio solus est super quattuor patriarchas principales, ipse etiam ungit imperatorem. Ab. de priuileg. c. Antiqua.

Cardinales iurisdictionem episcopalem in titulis suis, & in ecclesiis, & in capellis subiectis titulo excommunicare possunt & cætera, quæ sunt iurisdictionis episcopalis, & clerici prædictarum ecclesiarum debent eis obedientiam, reuerentiam & honorificentiam, Ab. de maio. & obe. c. His qui. & Ab. de postula. c. Et si Veniensis. Iurisdictionem aliam exercere non possunt etiam mortuo papa in prædictis locis, nec exercet iura senatus. Ab. de senten. & re iudi. c. Cum te.

Cardinales præsbiteri utuntur episcopalibus insignis, & conferunt ordines minores, solenniter benedicunt, & tamen nihil habent præter præsbiteratum. Ab. de senten. & re iudi. c. Inter monasterium. & de uita & honesta. cleri. c. Clericum in editionibus.

Cardinales in ecclesia Rauenatensi sunt cardinales digniores aliis. Ab. de Postu. c. Bonæ memoriæ.

Careat, inducit canonem latæ sententiæ. Idem est de uerbo subiaceat. Ab. de electione. c. Nihil.

Caritatiuum subsidium, Cathedraticum & sinodochium quid sint. Vide iura Episcopalia. Ab. de ordi. c. Conquerente.

Caritatiuum suffragium potest pluries imponi ab eodem episcopo si causa rationabilis subsistit, & sit manifesta, & potest subditos ad hoc cogere, nec possunt præscribere, contra caritatem. Item in his quæ sunt facultatis non currit præscriptio. An inferiores episcopo prælati possint petere caritatiuum suffragium. Opiniones. Ab. de censi. c. Cum apostolus. c. Vide Cathedraticum.

Carnes comedi possunt in quadragesima propter necessitatẽ famis, earum usus non prohibetur de iure in sabbato, sed de consuetudine, Infirmi possunt illis uti omni tempore de licentia episcopi, & non aliter, nisi urgens sit causa. Ab. de obser. ieiuniorum. c. Consilium. Comedi possunt in sexta feria

ria si festum natiuitatis in ea euenerit exceptis professis qui ex regula non comedunt, & aliis qui uouerunt non comedere carnes in sexta feria. Ab. ubi supra. c. Explicare. Sola sexta feria est in præcepto quòd ea die non comedant carnes, non autem est in præcepto quo ad ieiunium. c. Ab. ubi supra.

Carpum est dioecesis Mutinensis. Glo. de censi. c. Peruenit.

Carta pecorina est magnorum animalium, nec est necessaria in priuilegiis, nec dicitur carta pecudis. Ab. de Confir. utili uel inutili. c. Cum dilecta.

Castellum dicitur ubi sunt mœnia. Castrum est fortalicium, & dicitur quasi casa arta, quia non debet esse spaciosum, ut pluribus indigeat ad custodiam. Villa dicitur pluraritas domorum sine muris, & dicitur quasi uallis uallata. Ab. de cleri. non residen. c. Tuæ fraternitatis.

Castrum in dioecesi quandoque non pertinet ad dominium ciuitatis, nec prouinciæ, nec regni si imperator donaret prouinciam, in tali casu non donaret castrum. Ab. de iure iuran. c. Petitio uestra.

Casus fortuitus regulariter non imputatur, sed res perit domino suo, etiam si contractus fiat gratia alterius tantum, & diffinitur, quòd est inopinatus rei euentus, cui prouideri non potest. Vbi homo diligentissimus prouidisset, non est casus fortuitus. In contractu de cuius natura est quòd transeat dominium, extimatio operatur uenditionem, & tunc transit periculum casus fortuiti ut in fundo æstimato dato in dotem. Vbi æstimatio non facit uenditionem ut in accõmodato, & locato non facit æstimatio magis teneri quã natura contractus exposcat, sed æstimatio operabitur, ut sciatur uerum præcium rei in casu quo res perderetur, uel deterioraretur. Pactum generale non obligat ad casus fortuitos, licet expresse dixerit quòd uolebat teneri in casibus fortuitis, quia non uidetur cogitasse omnes casus. Ab. de accommoda. c. Cum gratia.

Casus superueniens non facit ac si ab initio actus non ualuerit, sed solum impedit exercitium, quatenus urget impedimentum. Ab. de cler. ægrota. c. Præsbiterum.

Cathedraticũ dicitur quia soluitur in honorem cathedræ episcopalis. Synodochium quia soluebatur in synodo, & idem est, & non debet excedere duos aureos pro qualibet ecclesia. Valet consuetudo super augmento, & diminutione, & modo, & tempore soluendi. Ab. de censi. c. Olim causa. Vide iura episcopalia.

Cautionis nomine quid comprehendatur. Ab. de fide instrum. c. Cautio. In actu confessionis. Ab. de sepulturis. c. Abolenda. Vide sacerdos in confessionis actu.

Quando duo agunt contra unum & alter prius obtinet pro se contra reum, tunc sententiam exequitur præstita prius cautione de seruando indemnem, si alter actor obtinuerit contra illum secus si post sententiam alius incipiat agere. Ab. de senten. & re iudi. c. Cum super.

Cautionem idoneam ut fideiussoriam, uel pignoratoriam obligatus præstare ex iuris dispositione si illam non potest prestare, admittitur, si prestat quam potest, puta iuratoriam. Ab. de dona. inter uir. & uxo. c. Per uestras.

Cautio nuda omnino regulariter non habet effectum, secus si promisit donare, uel loco pio dare, & in casibus in quibus stipulatio sine causa habet effectũ. Item in confessione liberalitatis, & in reali confessione si rẽ meã confiteor tuam. Item in ultima uoluntate quomodocunque notescat, & in confessio

K ne

ne iudiciali. Si non est omnino nulla quia stipulatio est causa non expressa, non obligat. Quando promittens credebat causam subesse non obligat. Secundo quando certum est causam non subesse, & in dubio præsumitur non uelit donare. Tertio quando dubitatur an subsit causa, uel compromittens putauit subesse causam, & non ualet in effectu. Cautio tamen sine causa facit semiplenam probationem. Ab. de fide instrum. c. Si cautio.

Causa dicitur a casu quo uenit & est materia & origo negocii & discussionis examine patefacta, quæ dum proponitur causa est, dum discutitur iudicium, dum finitur iustitia. Ab. de uerb. signifi. c. Forus.

Causa ubi cœpit finem capit quando totaliter potest sibi consequi suum effectum, secus si ibi non potest habere exequutionem etiam propter impotentiam. Ab. de homi. c. Postulasti.

Causæ attribuitur suus effectus effectu subsequuto. Ab. de Homi. c. Præsbiterum.

Causa cessante cessat effectus, id est, quod factum est ex causa, remanet tamé quod statutum est ex illa. Glo. de Transac. c. Post Transactionem. Intelligitur non de causa motiua, sed finali & unica, quia si sint duæ causæ, quarum quælibet sufficiat per se, non tollitur effectus. Quando duo simul sufficiunt & non diuisim cessat constitutio. Ab. de appella. c. Cessante causa.

In causa dicitur conclusum quando renunciatum est probationibus, & allegationibus, & non restat nisi ferre sententiam. Ab. de fide instrum. c. Cum dilectus.

Causa dicitur esse uel non esse in curia Romana &c. Vbi causa de sui natura non est tractanda in curia si appellans iurat se credere quòd non sit habiturus iustitiæ complementum in partibus ex iusta causa tractabitur in curia etiam inuito appellato. Si in curia dubitatur, an causa appellationis sit ibi decidenda, procurator qui uenit ad impetrandum & cótradicendum, potest hunc articulum defendere. Ab. de appella. c. Nicolao. Sola acceptatio appellationis per iudicé, uel approbatio per partem facit causam esse in curia, ut ibi tractetur, licet non fuerit terminus præfixus ita ut appellato prosequente teneatur appellator idem prosequi in curia. Est ergo in optione appellantis qualiter, & ad quem uelit appellare. in optione appellati an uelit causa tractari in curia. Appellans tamen habet causam prosequi, si appellatus non recipit appellationem. Ab. de appellatio. c. Interposita. §. Eodem quoque.

Causa minima potest dici duorum aureorum, uel quæ non sufficit ad sumptus iudiciales. Glo. de appella. c. De appellationibus.

Causa dicitur utilis si plus expenditur litigando, quam id quod petitur. Ab. de libel. obla. c. Ignarus.

Cecus & pauper non tenetur ad collectas. Ab. de censi. c. Licet. A muneribus personalibus quæ imponuntur personis excusantur, a realibus ordinariis non excusantur nisi princeps uelit eorum misereri, Ad extraordinaria non tenentur. Ordinaria dicuntur quæ sunt imposita a principe, uel a lege. Ab. ubi supra.

Cessio bonorum, uel actionum quando ualet, quibus competit agere. Ab. de alie. mutan. iudi. c. Ex parte.

Cedens bonis non liberatur, sed liberatio remanet inefficax, Incarcerari nó potest propter inopiam, si uenit ad pinguiorem fortunam, debet soluere, nec tamen priuandus est alimentis. Qui cedit bonis antequam recognoscat

scat debitum, uel condemnetur, uel confiteatur debitum, non debet audiri. Glo. de solutio. c. Oldrandus. Non impedit condemnationem cessio bonorum, nec tamen propter hoc possunt uestes de dotso eius accipere, quia non fuit condemnatus ultimo supplicio. Ab. ubi supra.

Cœnobium dicitur a cœno græcæ quod latine est commune, quia religiosi ibi communiter uiuunt, dicitur etiam conuentus quia ibi conueniunt. Ab. de hiis quæ fiunt a prælat. c. Tua nuper.

Censuræ ecclesiasticæ nomine ueniunt solum sententiæ excommunicationis suspensionis & interdicti, Nomen seueritatis ecclesiasticę est magis latum, & non solum censuræ ueniunt sed etiam facultas puniendi extraordinario modo ut indicere multam. Huic æquipollet hoc nomen animaduersione canonica quod secundũ Innocentiũ est æque latum. Ab. de offi. iud. deleg. c. Præterea. Nomine ecclesiasticæ disciplinæ ueniunt censurę. Ab. de pactis. c. Antigonus. Censura dicitur neruus ecclesiasticæ disciplinæ, quia in eis consistunt uires ecclesiæ, quæ flectuntur, sed non franguntur, & contra eas non potest induci consuetudo, sed nec contra ecclesiasticam disciplinam. Ab. de consue. c. Cum inter uos.

Censuræ ecclesiasticæ nomine ueniunt, excommunicatio, suspensio & interdictum. Ab. de uerb. signifi. c. Quærenti. Non uenit depositio, nec degradatio, quia multũ odiosæ sunt, & censurę medicinę fauorabiles animæ, ideo fit stricta interpretatio. Consuetudo ecclesię semper compescit contumaces remediis debitis. Ab. ubi supra.

Censuræ sententia lata post appellationem etiam extraiudicialiter ipso iure est nulla, Cautela est cum quis timet iniuste excommunicari, ut extraiudicialiter appellet a grauamine uerisimiliter futuro. Ab. de religio. domi. c. Cum dilectus.

Censura lata ab homine non potest relaxari nisi ab eodem, uel superiori suo Ab excommunicatione, uel suspensione lata a iure regulariter non potest inferior episcopo absoluere etiam subditos, quia episcopis hoc tantum competit, nisi habeat iurisdictionem quasi episcopalem. Ab. de priuil. c. Tuorum.

Census non debetur cuius causa ignoratur. Ab. de censi. c. Peruenit. Quando potest peti. Ab. ubi supra.

Census nouus ecclesiis imponi non potest, nec antiquus augeri. Ab. de censi. c. Prohibemus. Contra papam nemo potest nouum censum ponere, nec antiquum augere in ecclesia sibi subiecta ad utilitatem suam, quia nemo debet auctorizare in facto proprio. Ex causa rationabili & ad alterius utilitatem potest qui habet iurisdictionem episcopalem, nec potest retinere sibi partem prouentuum ecclesiæ nisi de mensa eius. Census non augetur, quia in signum subiectionis datur, Nec refert si sit modicum, quia dominium transfertur, secus de pensione quia fructuum ratione datur, sicut propter eorum infortunium diminuitur, ita propter eufortunium augetur possessio. Ab. ubi supra. Non potest census ab episcopo poni monasterio. Ab. ubi supra. c. Scientes. In fundatione monasterii potest episcopus constituere censum, sed post imponere de nouo, aut augere non potest. Glo. ubi supra.

Censum nouum non possunt patroni etiam clerici ecclesiæ ponere, nec antiquum augere. & si super hoc iuramenta, uel cautiones exegerint, coguntur absoluere. Ab. de censi. c. Grauis. Debent priuari ecclesia qui hoc

ſcienter fecerunt, quia hæc eſt pœna alienantis bona eccleſiæ indebite & obligantis eccleſiam pro alienis debitis. Ab. ubi ſupra.

Cenſum non poteſt epiſcopus imponere eccleſiæ per ſe erectę de manu layci ob hoc quia ad hoc tenetur ex officio. Poteſt tamen tempore fundationis uel perfectę libertatis ſibi cenſum conſtituere. Ab. de cenſibus. c. Eccleſiis.

Cenſus nouus non poteſt imponi eccleſiis ſola auctoritate epiſcopi, quia eſt alienatio iuris eccleſiæ, eadem ratione nec ſacerdos in uita ſua, ſed requiritur auctoritas epiſcopi cauſa iuſta, & conſenſus capituli, & ſi eccleſia eſt collegiata oportet conſentiant huic impoſitioni, niſi ſit cauſa urgens. Si impoſitus eſt in fundatione, & poſt præſcriptus non poteſt epiſcopus iterum illum ponere, nec præſumitur in antiquo auctoritas epiſcopi niſi illa probetur. Ab. de cenſi. c. Significauit.

Cenſualem eccleſiam conſtituere poſt mortem rector eccleſiæ ſine auctoritate epiſcopi & cauſa rationabili non poteſt, licet in uita ſua poſſit ſe obligare ad ſoluendum aliquid, tamen non poteſt obligare eccleſiam ne ex conſuetudine lædatur. Ab. de cenſi. c. Præterea.

Qui conſtituit cenſualem eccleſiam per colliſioné illa priuatur. Ab. de cenſi. c. Cum clerici. Colliſio hic accipitur large ſiue ſit facta in iudicio ſiue extra. ubi interponitur auctoritas epiſcopi, non præſumitur colliſio. Ab. ubi ſupra.

Cenſus non poteſt præſcribi ſi detur principi in ſignū ſubiectionis, ſicut nec ſubiectio ſecus ſi detur patrono, uel eccleſiis. Ab. de cenſi. c. Significauit.

Cenſus ſolutio non eſt probatio ſubiectionis. Ab. de cenſi. c. Omnis. Nunc tamen plene probat, ſed quandoque inducitur probatio quandoque præſumptio ſecundum ſubiectam materiam, ſoluitur etiam in ſignum perceptæ libertatis. Cum ergo ſit æquiuocum referens ſolutionem ad alterum non probat præciſe. Ab. ubi ſupra. c. Quod non ſemper arguit ſubiectionem Ab. de cenſi. c. Quanto. Vide patronus in fundatione eccleſiæ.

Cenſus ſolui debet ad antiquam monetam in qua inſtituti fuerunt, niſi ſit in ſolutione alterius monetæ, præſcriptum quo ad ſolutionem. Ab. de cenſi. c. Olim cauſa.

Cenſuales contractus difert ab amphiteotico, In cenſuali dominium transfertur directum & utile, cenſum ſoluimus de re noſtra. Secundo ex non ſolutione res non perditur, ſed poteſt compelli ad ſolutionem, quia dominium eſt eius qui ſoluit. Tertio poſſunt ſpiritualia concedi ad cenſum, quia cenſus retinetur non in recompenſationem iuris conceſſi, ſed potius in memoriam libertatis conceſſæ, uel in ſignum præteritæ ſubiectionis. Ab. de religio. domi. c. Conſtitutus.

Cimiteria gaudent priuilegio eccleſię quo ad interdictum, & iudicis ſententias, quo ad ſacrilegium ibi comittendum, quo ad interdictum eccleſiaſticum, quo ad perſonam & officium. Cui interdicitur ingreſſus eccleſiæ, interdicitur & ingreſſus cimiterii. Ab. de immuni. eccleſiæ. c. Cum eccleſia.

Circa de iure non eſt determinatum quantum tempus comprehendat hæc dictio circa ideo ea utens non probat tempus & determinatum, & facit contra teſtes deponentes circa &c. Ab. de deſpon. Impub. c. Tuæ nobis.

Circunciſione aufertur peccatum euitatur piaculum damnationis, ſed nõ aperitur ianua celi. Ab. de Baptiſ. c. Maiores.

Ante citationem rei, antequam conſtet iudici de delicto, uel debito iudex poteſt

test præcipere absenti ut satisfaciat, uel compareat, alias excommunicat eum, nec ex hoc grauatur reus, ex quo iudex præceptum iustificauit propter illud uerbum ut compareat, quia resoluitur præceptum in simplicem citationem si uult comparere. Ab. de uerb. signifi. c. Ex parte. Vide citatio.

Citatus ad accusatoris legitimi instantiam tenetur comparere alias potest puniri, quia contemnit præceptum superioris. Ab. de accusa. c. Veniens.

Citatio ad domum fit in defectum personæ, quę tamen non sufficit, si appendatur ædibus hora incongrua, uel si nõ dimittitur tanto tẽpore quod ueniat ad aliorum notitiam, debet autem fieri contra absentem dolose ex culpa. Malitia præsumitur in absente, ubicunque tenetur quis aliquid facere, & abest, puta clericus tenetur residere & uir cum uxore. Ab. de eo qui mittitur in possessionem. c. Si aduersarius.

Quando domicilium alicuius non potest adiri, citatio fit in palatio papali uel in audientia causarum Papa hoc mandante excepta scientia & post affigitur ianuis maioris Ecclesiæ ubi est Papa, & tunc sic artat citatũ ac si ad ipsum personaliter perueniret, ut patet ex extrauagant. Bonifacii & clementis. Ab. ut lit. non contest. c. Quoniam frequenter. §. Porro.

Citationem poni ad Ecclesiam suam ubi clericus non inuenitur sufficit. De do. & contuma. c. Venerabilis.

Quãdo agitur de obediẽtia, uel subiectione nihil debet attentari in præiudiciũ rei uel possessoris non citati. Ab. de maio. & obe. c. Inter quattuor Principes nõ debent procedere cõtra absentẽ non citatum de iustitia ordinaria. De absoluta potestate potest procedere, in his quæ sunt in potestate principis. Vbi non habet plenam dispositionem non potest, quia citationem tollere est tollere defensionem, contra quam non potest princeps uenire, cum sit de iure naturali. Contra præsentem non requiritur citatio. Ab. ubi supra. c. Inter quattuor.

Citatur de nouo appellans ab interloquutoria, si appellatio sua pretendatur minus legitima & hoc ad cautelam, cum non sit necessarium. Ab. de offi. & pot. delega. c. Cum olim.

Citari quis debet pro re ardua si præsens est uel haberi potest personaliter, sin autem citabitur eius procurator. Si neuter inueniri potest, citabitur ad domum in qua habet familiam. si nec illam habet citabitur ad ecclesiam. Ab. de do. & contuma. c. Causam.

In citatione causæ criminalis non oportet inseratur tenor libelli, si citatus sit prope, secus si in remotis. Ab. de accusa. c. Licet in beato Petro.

Citatio ad causam totam si fiat de longinquo ualet. Ab. de priuile. c. Cum olim. Si citatus ad totam causam constituit procuratorem quem post reuocauit contra eum tamen proceditur, quantum status causæ patitur sine alia citatione. Ab. de procu. c. Auditis. Vbi citatio fit de longinquo potest fieri ad totam causam & potest prima emanare peremptoria. Ab. de restitu. c. Spolia. Exposuit. & de do. & cõtuma. Cum dilectus. Sic citatus tenetur cõparere in termino, & dato impedimento debet comparere quam citius potest post terminum. Alias condemnabitur in expensis a tempore citationis emissæ. De do. & contuma. c. Cum dilecti.

Citari non debet qui citatus noluit uenire, qui se occultat, qui impedit ne citatio ad eum ueniat, quia de eius contumacia constat. Ab. de cleri. non residen. c. Ex tuæ deuotionis.

Citatio committi potest parti, item familiari iudicis. Ab. de appella. c. Cum sit Roma-

sit Romana. committi potest aduersario. Abb. de do. & contuma. c. Cum dilecti.

Citatus non tenetur comparere si citatio contineat causam iniustam, uel de iniustitia notoriè constet. Ab. de maio. & obe. c. Quod super. Citatus quãdo tenetur uel non tenetur comparere, & si non comparet, quando ualet, uel non ualet processus. Ab. de dilatio. c. Præterea. Impeditus temporaliter non tenetur uenire, nec comparere per alium, & citatio inualidatur ac si nõ esset facta, non tamen quælibet necessitas excusãt, sicut nec febris lenis, nec uetus quartana. Ab. de testi. c. In nomine domini. Excusatur pro graui infirmitate, non autem pro leui. Ab. de senten. & re iudi. c. Tenor. Quando citatio euidenter non tenet, citatus non tenetur comparere, ut si citetur quis tempore feriato, nisi esset iusta causa, puta res peritura, uel ratione criminis, uel pietatis, quoniam non ualet ratione personę uocatæ, uel ratione loci inhonesti. Glo. de accusa. c. Veniens.

Citatio quando debet continere copiam rescripti uel delegati. Ab. de dilatio. c. Præterea.

Citatus certa die & non certa hora tenetur comparere tali hora, ut iudex congrue possit incohare & finire actum suum incumbentem. Secundum qualitatem actus debet intelligi hora diei præfixa tacite. Citatus ad electionem debet comparere mane, quia tunc consueuit celebrari electio, potest ergo comparere quando uult, dum tamen iudex omnia complere possit in luce. Si iudex est consuetus tali hora iudicare, debet illa hora comparere, in iudicio attenditur consuetudo loquentis. Ab. de offi. & pot. iud. delega. c. Consuluit. Citatus nec compareat de nocte non tenetur ire ad se excusandũ cum citatio sit iniusta & temerarie notoria. Ab. ubi suprà. Si citatur quis usque ad diem festi ut compareat, dies festi excluditur. Ab. de dol. & contu. c. Cum dilectus. Si citatur ad initium quadragesimæ, intelligitur de proxima quadragesima. Idem seruandum est in promissionibus. Abb. ubi supra. c. Venerabilis.

Citatus ultra duas dietas &c. Dieta incipit a termino diocesis non autem a loco habitationis, & tunc si dubitatur de dietis, uel quod sint impetrate literæ de consensu sui procuratoris tenetur ire, alias non tenetur, quia ubi est notorium quod citatio competat declinatoria non tenetur comparere. Si non comparet re existente dubia tenent processus, licet competat exceptio. Dieta accipienda est per terram & non per aquam, ubi utroque modo est uia. Si iudex confert se ad locum propinquum, reus tenetur respondere. Si iudex non exiit locum commissionis suę nec facta est commissio certo loco, uel etiam quando in commissione exprimitur diocesis iudicis. Si dicatur in tali loco commoranti potest tunc cognoscere in loco moræ, licet non sit in sua diocesi. Ab. de excep. c. Olim. & infra. Vide de lega. non potest dari ultra duas dietas.

Citatio facta in festo pro die festo non ualet, licet plures teneant oppositum. Nec ualet factã tempore feriato ad diem non feriatum. Feria debet attendi secundum locum iudicii. Ab. de feriis. Conquestus. Si citetur quis ut cõpareat usque ad tale festum, ualet citatio, & dies festus excluditur. Ab. de do. & contuma. c. Cum dilecti. Ad diem feriatum ualet, & proceditur immediate post illum diem. Ab. de accusa. c. Veniens.

Citatio hodie fit specifice per nuncium, uel per litteras quando nescitur quis citãdus sit hodie fit per edictum. Ab. de offi. & pot. iud. delega. c. Gratum. Citari

tari potest quis per nuncium priuatum sine litteris dando sibi aliquo signum iudicis, quo uiso fides sit exhibenda nuncio. Ab. de appella. c. Significauit. Citationis nuncius potest etiam aduersarius, si iudex hoc ei mandat. Ab. de do. & contuma. c. Cum dilecti.

Citatio generalis per edictum ualet, quando uescitur specialiter quis sit citandus, alias citatio non debet esse generalis per edictum, ideo uolens recedere a studio facit edictum in scholis si quis uult aliquid ab eo compareat & petat. Ab. Qui matri. accus. possunt. c. Cum in tua.

Citatus infirmus infirmitate impediente accessum habet iustam causam non cõparendi, non tamen excusat infirmitas leuis. Impeditus mittit exceptionẽ ad iudicem certificandum de impedimento, & tunc non tenet sententia lata contra absentem. si non mittit, sententia tenet, licet possit peti restitutio ex iusta causa. Iudex tamen non tenetur admittere excusationes, nisi offerat probationem. Quando etiam tenetur mittere, uel non mittere procuratorem. Ab. de procura. c. Querelam.

Citare potest iudex per se uel per alium. Vbi requiritur trina citatio, sufficit una admonitio iudicis, quia habet uim trinę admonitionis. Ab. de testi. c. In nomine domini. Iudex ex officio suo potest citare reum & promotorem inquisitionis & in causa inquisitionis. Ab. de do. & contuma. c. Veritatis.

Citatio est fundamentum iudicii. Nihil eorum quæ fiũt in præiudicium absentium, sine citatione ualent, sed nec sententia in fauorem absentis non citati ualet, oportet notariũ scribere commissionem citationis, & relationem, & creditur nuncio iurato. Ab. de proba. c. Quoniam contra.

Citatus ad certum iudicẽ si tempus fuit ita breue quod uenire non potuit, nunquam tenetur comparere, si potest & citatus est ad totam causam ea non expedita semper tenetur, similiter si ad unum articulum. unde illis expeditis non tenetur. Ab. de do. & contuma. c. Cum dilecti.

Citatione præuenitur iurisdictio, & perpetuatur, si fiat ad petitionẽ partis, quãdo iudex procedit ad utilitatem priuatam, quo casu non ualet citatio, nisi fiat ad petitionem partis, secus si iudex procedat ex officio, quia tunc tenet locum partis. Ista tenent in ordinario, & in delegato qui in causa procedit etiam si aduersarius prius litteras habuit, quas non præsentauit. Ab. de foro competen. c. Proposuisti.

Citatio continens iniustitiam notorie licet iniustitia non sit descripta in citatione non artat citatum, & excusat etiam ab onere excipiendi, puta si artatur ad locum non tutum. Si tamen esset præsens, teneretur excipere. Ab. de appella. c. Ex parte tua.

Citatio non legitima non artat citatum ad comparendum, Paria sunt non esse citatum & minus legitime citatum. In citatione plurimum attenditur initiũ. Illa est proprie citatio, quę emanat ꝛ iudice, uel decretum de citando factũ, non nũcij exequutio. Si citatio sit illegitima, non ualent facta in absentia, generaliter ad citationem quæ reprobatur à iure non tenetur citatus etiam ut alleget priuilegium. Intelligitur quando notorium est citationem esse temerariam, aut continere in se aliquid iniustum, aut notorium est citationem esse iniustam, licet non contineat iniustitiam. Vnde citatus ad locum sibi notorie non tutum non tenetur comparere, nec excusationem mittere. Ab. de elec. c. Bonæ memoriæ.

Citatus in loco domicilii si contemnit, & simul transfert domicilium, potest citari ubi habet secundum domicilium, & tenetur respondere. Ab. de foro compe-

competen.c.Propoſuiſti. Citatus legitime tenetur coram iudice citante proſequi cauſam non obſtante quod poſt citationem mutauit forum. Ab. de foro competen.c.Propoſuiſti.Citatus ſi poſt exiit territorium,tenetur ad reſpondendum.Glo.de appella. c. Vt debitus.

Citatus ad locum ubi eſt peſtis non tenetur ire ad locum ſi aer non eſt multũ corruptus, & complexioni citati non multum nocet,tenetur ire. Ab.de do. & contuma. c. Cum dilecti. Ad terras inimicorum non tenetur ire etiam cum litteris ſalui conductus. Ab.de ut litis non conteſta. c. Accedens.

Citatio ſic eſt neceſſaria ut non poſſit tolli per principem,unde ſententia principis ſine citatione non ualet.Ab.de cau.poſſe. & proprie.c.Suſceptis.& Ab. de ſenten.& re iude.c.Cum olim.

Citatio noua non requiritur ubi lapſus eſt terminus appellationis, & appellatio eſt deſerta, ſed poteſt iudex æquo procedere ſine appellatione. Abb. de ſentent.& re iudi.c.Cum cauſa. Nec requiritur quando partes ſunt præſentes,& uolunt litigare,ſi pars non uult,requiritur admonitio iudicis,uel citatio. Ab. ubi ſupra.c.Tenor.Nec requiritur quando appellans in termino nõ proſequitur appellationem. Ab.de appella. c.Perſonas.In notoriis non requiritur citatio,in dubio an quis habeat exceptionem requiritur. In excõmunicatione ſemper requiritur admonitio. Abb.de appella.c.Cum ſit Romana. Requiritur etiam ſi ſit præſumptio iuris cauſa abſente,ſine qua quis non debet expoliari re ſua,quia poteſt ei competere defenſio etiam in notoriis. Ab.ubi ſupra.c.Ex ratione.Citatio ſemper eſt facienda ubicunque poteſt poſſeſſori defenſio competere. In notoriis ubi certam eſt defenſionem non competere,non requirit citatio. Ab.de reſtitu.ſpolia. c. Accepta.

Citatio una ſufficit in mediis cauſæ. Ab.de teſti.c.In nomine domini. Citatus una citatione infra tres terminos ſi non comparet in primo an poſſit condẽnari in expenſis,opiniones in utraque parte. Idem de pœna ad certos terminos.Ab.de procura.c.Querelam.Vbi ex diſpoſitione iuris requiritur trina citatio,non poteſt fieri prima peremptoria,ſed requiritur omnino trina,nec ſufficit generalis admonitio,ſed requiritur ſpecialis. Ab.de uita & honeſta. cleri. c.Ex litteris.

Citare poteſt ordinarius ſubditum exiſtentem in curia Romana.Ab.de appella.c.Meminimus. Coram ordinario citatus reſpondere tenetur,etiam ſi impetrauit cauſam committi alteri. Si tunc non præſentauit litteras, & ſi fuit impeditus in hoc caſu locus eſt preuentioni quo ad iuriſdictionem.Ab.ut ſupra.c.Vt debitus. Iudex citare poteſt ſubditum extra territoriũ exiſtentem litteris ſuis, & ſic non requiritur iudex alterius territorii qui eum citet.Ab. qui matri actus poſſunt. c. Relatum.

Citatio habet tres partes, commiſſionem, exequutionem nuncii, relationem nuncii,qui citauerit. prima pars tantũ eſt iuriſdictionis.Ab.de leg.c.Nemini.

Citatio niſi fiat ad inſtantiã partis & auctoritate iudicis fiat,non ualet.In dubio præſumitur quod ſit ad inſtantiam partis.Ab.de iudi.c.De quo uult.Pro miſerabilibus perſonis ualet facta non ad inſtantiam partis.Ab.de iure ueram.c. Ad noſtram.Et de proba. Licet.

Citatus perſonaliter non excuſatur propter uias lutuoſas uel frigora, excuſatur tamen propter timorem hoſtium.Ab.de accuſa.c.Veniens.

Citatio peremptoria ſemper debet fieri quando iudex eſt proceſſurus ad ea quæ ſunt magni ponderis,uel præiudicii,uel debet fieri trina citatio. Si citatus prima die dicit ſe nolle uenire,iudex non tenetur eum amplius expectare

etiam

etiam si actus de sui natura requirit trinam citationem ut dicunt doctores rotæ. Ab.de offi.& pot.iudi. deleg. c. Consuluit. Citanda est pars in sententia interloquutoria si læditur ius absentis, si non læditur, puta quia iudex prolongat terminū non oportet. Ab.de procura. c. Quærelam. Sententia quam non præcedit citatio, est nulla, si est diffinitiua, si interloquutoria, dic ut supra. Ab.ubi supra. c. Auditis. Citationi trinæ æquiparatur requisitio iudicis. Ab. & Glo.de offi.& pot.iudi.deleg.c.Consuluit.

Citatio facta per prædecessorem non transit ad successorem, sed oportet citetur de nouo, siue sit facta sub nomine dignitatis, siue nom:& hoc etiam procedit in curia, cum citatio sit de longinquo, debet iterum iterari. Ab.de accusa. c. Licet in beato.

Citari potest quis realiter, quando timetur de fuga, & pars potest auctoritate propria capere, non tamen potest citare uerbaliter sine auctoritate iudicis ut citatus ueniat ad iudicium. Citatio debet fieri per iudicem ad instantiam partis. Ab. de foro competen. c. Proposuisti.

Citari potest extra territorium existens. Vide citare potest ordinarius & citatus in loco domicilii.

Citatus sine termino tenetur uenire quam citius potest, citatus ad certam diē sine hora debet tali uenire hora, ut expediri possit. In dubio satis est ueniat ante tempus noctis. Ab. de testibus cogen. c. Cum super. & Ab. de præben. c. Execrandæ. §. Quia uero in additionibus, non tamen tenetur illico currere. Ab. de appella. c. Cum parati.

Ciuitatis nomine non ueniunt suburbia, nisi prouisio facta de ciuitate frustretur effectu suo, nisi comprehendantur suburbia etiam in materia odiosa. Ab. de præben. c. Cum olim. Vide diocesis nomine. c. Comitatus. Territorium.

Ciuitas potest esse sine episcopo, si sit populosa. In Italia non dicuntur ciuitates, nisi ubi sunt episcopi, non sic dicunt tramontani. Ciuitates ante aduentum Christi erant secundum ueriorem opinionem. Ad constituendum ciuitatem nō requiritur licētia principis, sed hoc possunt populi de se, cum sit de iure gentium. Appellatione ciuitatis ueniunt loca de nouo interclusa ubi ciuitas est ampliata. Ab.de priuilegiis. c. Episcopalia.

Ciuitatis Italiæ non præscripserunt contra merum & mixtum imperium. Ab. de purga.uulga. c. Significantibus.

Ciuium nomine ueniunt clerici inde oriundi, & qui sunt ibi beneficiati, & omnia collegia ciuitatis. Ab.de senten. & re iudi. c. Cum causa.

Ciuis dicitur qui ex ciuibus nascitur etiam in comitatu non tamen qui ex ciuibus nascitur in ciuitate ubi parentes non habent domicilium dicitur ciuis illius ciuitatis. Ab. de rescrip. c. Rodulphus. Forensis efficitur ciuis, si sit Abbas, uel rector ecclesiæ, uel etiam monachus in aliqua ciuitate. Idem dic de milite & doctore. Ab.de foro competen. c.Licet.

Ciuis non potest se obligare sine licētia quòd stabit ad certum tempus in alia ciuitate ad legendum siue &c. Sed nec clericus sine licētia episcopi Ab.de iure iuran. c. Verientes.

Ciues possunt statuere in sua ciuitate, dum tamen statuta sint honesta. de rebus ecclesię nihil possunt disponere, etiam si dominium utile pertineat ad laycos. Ab.de constitutio. c. Quæ ecclesia.

Clausula generalis præposita speciei uel contra in rescriptis & in aliis quid operetur. Ab. de rescrip. c. Sedes Apostolica.

Clauis dicitur potestas ecclesiæ & hæc una, dicitur tamen in plurali claues quia prælatus ultra potestatem debet habere discretionem, quæ dicitur secunda clauis. Ab. de excessi. præla. c. Tanta est.

Clericorum nomine ueniunt canonici. Ab. de hereti. c. Ad abolendam. In materia, stricta nō ueniunt canonici, sed tantum simplices clerici in materia larga ueniunt omnes etiam episcopi. Ab. de uerb. signi. c. Cum tibi. Venit quandoque quælibet persona ecclesiastica translata in Deum in totum ut in Canone. Siquis suadente. Ab. de senten. exco. c. Monialibus. Largo uocabulo comprehenduntur omnes in quacunque dignitate sint ex quo electi sunt ad seruitium Dei, & hoc sonat cleros græce. Sic priuilegium attributum clericis comprehendit omnes cuiuscunque sint dignitatis aut ordinis etiam episcopos. Stricta significatione & in materia odiosa non comprehendit episcopos, nec existentes in dignitate, nec canonicos ecclesiæ cathedralis, quia in eis est qualitas non reperta in aliis. Ab. in rubr. c. De uita & honesta, cleri. & Ab. de cohabi. cleri. c. Si quis. Nomen clerici unde uenit. Ab. de præben. c. Cum secundum. Clericorum nomine non ueniūt conuersi monachorum, ueniunt autem clerici monachi, in materia fauorabili, in odiosa credo quòd non cum habeant qualitatem religionis ultra clericatum. Similiter dic nomine ecclesiarum uenire monasteria. Ab. ne cleri. uel mona. c. Multa sunt. Veniunt canonici illius ecclesiæ cuius dicuntur clerici in materia fauorabili, in restringibili nec canonici nec alię dignitates ueniunt. Ab. de postu. c. Bonæ memoriæ. Clericorum nomine ueniunt monachi & appellatione ecclesiarum monasteria & non econtra. Ab. de iuram. calum. c. Inhærentes.

Clericus non potest se absentare a beneficio, nisi ex honesta causa, puta propter studium, & cum licētia prælati, & utrunque requiritur. Quilibet prælatus etiam non episcopus potest licentiam dare, sed non quilibet potest procedere ad priuationem, sed oportet sit ille, in cuius manibus fit renunciatio, uel qui potest inuitum destituere, nec sufficit potestatem habeat instituendi, oportet etiam quòd licētia sit obtenta, quam si prælatus negat & causa sit honesta, erit recursus ad superiorem, qui cogat ad dandum licētiam. In necessitate subito occurente potest clericus se absentare etiam sine licētia prælati. In hoc consideranda est qualitas causæ, & preiudicii, & facultas petendi licentiam. Ab. de cleri. non resid. c. Relatum. Licentiam oportet esse obtentam. Ab. ubi supra. c. Tuæ fraternitatis. Propter necessitates subito occurrentes potest se absentare sine licentia, & ubi consuetudo habet ut non exigatur licentia. Ab. ubi supra. c. Inter quattuor. Ista non habent locum ubi beneficium non requirit residentiam, nisi clericus uagaretur, & hoc sufficit ad priuandum eum. Nec ualet consuetudo quòd possit se absentare uagando, nec prælati ualet licentia. Ab. ubi supra. c. Ex tuæ deuotionis.

Clericus absens quantuncunque tempore non perdit beneficium ipso facto, etiam si nescitur ubi sit, uel an sit mortuus. Si nescitur ubi sit, debet citari primo ad ecclesiam suam, si alibi accepit beneficium simplex requirens residentiam, uacat primum ipso facto, quia non constat de intentione absentis, quòd uelit utrunque retinere. Si uult utrunque retinere est priuandus per sententiam, si monitus est dum recederet quòd rediret infra certum tempus, non oportet eum amplius citare. Ab. de cleri. non resid. c. Ex parte. Si est abiens ex non iusta causa, non debet priuari beneficio si superueniat iu-

stum

ctum impedimentum non redeundi, etiam si se absentauit sine licentia prælati. Idem si impedimentum post citationem superuenit. Qui sine licentia recesserit aliter puniatur. Ab. ubi supra. c. Inter quattuor.

Clericus absens causa studii priuilegiatus percipiet fructus præbēdæ, existens ubi nullum est studium, uel non competens non utitur priuilegio. Ab. de cleri. non resid. c. Tuæ fraternitatis. Licentiam oportet obtinere a prælato eundi ad studium generale si uadit ad uillam, ubi est suus doctor, & competens exercitium studii gaudet priuilegio. Consuetudo eundi ad studium sine licentia ualet, & tunc percipiet fructus sine licentia. In theologia studentes a iure habent ut absentes per quinquiennium percipiant fructus beneficiorum suorum, Credo hoc priuilegium posse extendi ad canonistas, uel saltem potest episcopus cum eo dispensare etiam in beneficio curato ponendo uicarium. In simplici beneficio non tenetur ponere uicarium, si tamen ecclesia graue detrimentum pateretur in cultu diuino, non obstantibus prædictis possunt reuocari. Ab. ubi supra.

Clericus absens in seruitium episcopi percipit fructus beneficiorum tanquam residens præter cottidianas distributiones. Ab. de cleri. non resid. c. De cætero. Pro præsente habetur qui est in seruitio episcopi. Secundo qui ecclesiæ seruit. Tertio qui uocatur a papa. Quarto qui ex proprio negotio absens est. Glo. ubi supra. c. Ex parte tua. Qui habetur pro residenti habetur pro præsente quo ad omnia, quæ percipiunt præsentes de iure communi, statuto & consuetudine. Si esset concessum priuilegium ut posset percipere fructus in absentia, non haberetur pro præsenti quo ad alios effectus. Si ex priuilegio quis debet haberi pro ciue, debet gaudere omni priuilegio ciuium, etiam in competentibus de speciali iure. Ab. ubi supra. c. Ex parte tua. Qui est in seruitio episcopi non gaudet hoc priuilegio, nisi sit canonicus maioris ecclesiæ. Qui in seruitio legati, uel archiepiscopi hoc priuilegio non gaudet de iure. Ab. ubi supra. c. Cum dilectus. Vide Familiaris papę. Canonici duo absentes in seruitio episcopi, uel cum episcopo fructus prębendarum suarum percipiunt constitutione ecclesię non obstante. Ab. ubi supra. c. Ad audientiam. Canonici duo non plures possunt cogi per episcopum ad hoc. si uolunt gaudere priuilegio hoc, siue sint in seruitio papę, siue episcopi, uel in studio non debent esse nisi duo de quolibet collegio, quia plures non gaudent nisi esset abundans copia ministrorū, & penuria magna literarum, quia tunc staretur arbitrio boni uiri. Qui non sunt canonici si mittuntur pro utilitate ecclesię uniuersalis aut cathedralis gaudent hoc priuilegio, similiter si pro utilitate solius episcopi urgente necessitate, & non aliter, nisi sint canonici ecclesiæ cathedralis. Ab. de cleri. non resid. c. Ad audientiam.

Si ecclesia patitur ministrorum defectum, priuilegiati super absentia per subtractionem prouentuum, absentes redire coguntur. Ab. de cleri. non resid. c. Cum ad hoc. & Ab. ubi supra. c. Tuę fraternitatis.

Clericus absens si de licentia prędati beneficiatus se transfert ad aliam diocesim, si habet causam iustam, & est solus rector ponit uicarium. In ecclesiis collegiatis non semper oportet ponere uicarium. Ab. de cleri. non resid. c. Clericos.

Clericus absens si nescitur ubi sit, citabitur tribus publicis edictis in ecclesia sua & si infra. 6. menses non reuertitur, priuabitur ecclesia. Ab. de cleri. non resid. c. Ex tuę deuotionis. Absens citabitur ad ualuas ecclesię suę. Si po

test personaliter citari,non citabitur per edictum,si nescitur ubi sit, citabitur tribus edictis, nec sufficit unum peremptorium. Vbi requiritur una citatio ad inferendum pœnam,non sufficit una peremptoria etiam personalis. Expectabitur post citationem per sex menses nec requiritur solennis sententia priuatiua. Compelli tamen potest per excommunicationem ad redeundum, & potest superior petere restitutionem sui clerici ab episcopo,cuius intrauit diocesim. Ab. ubi supra.

Clericus inferioris ordinis potest accusare eum qui est superioris ordinis,& si defecerit commutabitur pœna. Ab. de calumnia. c. Cum fortius. Vnde potest deferre episcopum suum ad superiorem impingendo sibi crimina & offerre se paratum ad inquisitionem promouendam. Ab.de procura. c. In nostra. Qui denunciat prelatum,habet expensas ab illa ecclesia,si est pauper,non autem si accusat, quia accusatio est indiuidibilis intentionis. Ab de accusa.c.Ex parte.

Clericus non accusat laicum ad uindictam publicam, nec potest. Si prosequitur iniuriam suam aut ecclesię suę,& non uenit imponenda pœna sanguinis licite accusat laycum. Si uenit imponenda,potest etiam licite accusare. Debet tamen protestari,quòd non tendit ad uindictam sanguinis. Clericus bonæ famę potest clericos accusare, etiam superiores, si sit malę famę non admittitur,nisi in exceptis criminibus,in quibus etiam contra non infamatos admittitur. In hoc differt a layco. Ab. de accusa. c. Cum.P.

Clericus non potest accusari per laycum, nisi in casibus exceptis, uel nisi sit eius parochianus, uel nisi habeat aliquid interesse, si tamen laycus a principio non repellitur non potest amplius repelli accusans, similiter si impetret rescriptum ad hoc. Ab.de testi. c. Ex parte.

Clericus in minoribus, uel in sacris beneficiatus aduocare non debet in seculari foro,nisi pro se, pro ecclesia sua, pro miserabilibus personis, uel sibi coniunctis. Ab. de postulan. c. Clerici. Qui in minoribus tantum non beneficiati possunt, qui in sacris possunt pro miserabilibus personis in actu in foro seculari, in utroque foro possunt pro negocio ecclesiastico,si non habet unde uiuat,potest ex aduocationis officio uiuere, etiã in foro seculari, & negociis secularibus, sicut potest exercere opus manuale, emere coriũ & facere sotulares. In criminalibus ubi agitur ad pœnam sanguinis debet abstinere propter irregularitatem. Vbi non potest esse modo predicto aduocatus non potest eligere salarium, potest tamen sponte oblatum recipere secundum aliquos licet alii teneant oppositum. Ab. ubi supra. Vide Ecclesiasticum negocium.c.Sacerdos.Si beneficiatus aduocat,uel procurat contra ecclesiã in qua habet beneficiũ,potest illo expoliari,si habet in duabus ecclesiis & certus est,debet facere causam iustam,si dubius iuuabit primã & dabit aduocatum in secunda. Mihi uidetur quòd non debeat adiuuare primam contra secundã. Aduocare tamen potest contra ecclesiã in qua habet beneficiũ pro personis sibi coniunctis & miserabilibus impune, quia istæ personæ preferuntur. Ab.de postulan. c. Cum sacerdotis. Clericus secundum multos potest esse procurator. Ab.de procura. c.In nostra. Clericus potest esse procurator & sindicus alterius ecclesiæ, uel etiam qui est canonicus. Ab.de præsump. c. Accedentes. Qui est in sacris debet abstinere ab officio aduocationis, nec debet publice disceptare,nisi pro uiduis & orphanis, tunc debet facere gratis, quia hoc permittitur eis gratia pietatis. Ab.Ne cle.uel monach.c.Multa sunt. Clericus etiam prælatus potest

test esse procurator layci in iudicio ecclesiastico, & potest in una esse procurator in foro seculari. Iura in oppositum de generali procuratione intelliguntur, & fortius in foro seculari potest esse procurator cleri. Ab. qui filii sint legi. c. Per uenerabilem. & Ab.de Simo. c. Cum esset. Vide Clericus potest esse procurator.

Clericus potest agere pro iniuria sibi illata,& ecclesia pro iniuriis potest adire iudicem secularem,& ecclesiasticum. Ab.de senten. exco.c. Parochianus. Vide Religiosus potest agere.

Clericus dicitur apostata relicto habitu & tonsura. Ab. de aposta. c. Praeterea. Vide apostatat.

Clerici arma portantes & usurarii excomunicentur. Ab. de uita & honesta. cleri. c. Clerici. Si uadunt per loca periculosa, possunt portare ad terrorem,sed percutere non debent Glo. ut supra. Defensiua portare possunt non offensiua sine graui peccato. si non possunt aliter euadere mortem iuste dimittunt celebrationem, & aggressorem occidunt, & post incontinenti redire ad altare,& missam complere,nec peccant,nec sunt irregulares. Si possunt fugere,non possunt seua, ut occidere, possunt tamen uulnerare,& pro defensione uerberare,& resistere. Si habent iurisdictionem licet pro suis arma mouere,si non habent iurisdictionem,& iniuria propulsari potest, non debent pugnare. Si non potest propulsari aliter,licet clerico capere aggressorem proximi,& occidere,& nō peccat,licet sit irregularis occidendo uel etiam mutilando,nisi aliter mortem propriam uitare non potest. Dispensare tamen potest papa,ne in bello iusto sit irregularis. Arma hic non intelliguntur de cultello ad incidendum panem & huiusmodi, ex iusta tamen causa possunt clerici arma portare. Ab.de ui. & honesta.cle. c. Clerici. Vide Clericus obsessus. Possunt portare cultellum ad incidendum panem secus de alio gladio. Ab.de Homici. c. Lator.

Clericus licite exercet aliquam artem conuenientem dignitati clericali,& inde licite potest lucrari,sicut doctor legendo. Ab.de testam. c. Quia nos & ut supra. c. Relatum secundum.

Clericus in sacris nullam artem cirogiae exercere potest,quae incisionem, uel adustionem inducat. Ne c e.uel mona.c. Sententiam. Idem est de beneficiato in minoribus, Idem de medico physico, si tamen clericus sit in minoribus uel in sacris non beneficiatus non credo hoc officium sibi interdictum,quia in physicis non ita directe imminet periculum mortis, sicut in cirogia hic prohibita,si inducit incisionem,uel adustionem. Ab. ut supra.

Clericus peritus in arte cirogię peccat exercendo artem,etiam intuitu pietatis,quia propter pietatem non est exercenda impietas,nec licet alicui officium alterius exercere. Ab.de homi. c. Tua nos.

Clericus licite insistit circa curam rerum suarum & opus rurale. Ab.de Homi. c. Ex literis. Licite etiam insistit edificationi ecclesiae & propriis manibus iuuat ut edificetur. Ab. ut supra. c. Quidam.

Clericus potest interesse bello iusto,& alios hortari ipse tamen non potest armis pugnare sine licentia papae. Ab. de iur. iuran. c. Ego.

Clerici non debent ire ad bellandum etiam pro terra sancta ita ut impugnet alios. Ad custodiam ciuitatis siue opidi ubi morantur,si est magna necessitas ita quod ciuitas,uel opidum sine eis commode custodiri non possit, puto omnes teneri. In defensione patriae defenduntur orphani,uiduę & miserabiles personae pro quibus episcopi & clerici debent laborare. Inuasionis

tempore

tempore possunt clerici cum laycis arma mouere, & pugnare, nec sunt irregulares ex occisione aliorũ, nisi ipsi propriis manibus occiderint quotcunque uulnerauerint. Ab. de immuni. eccle. c. Peruenit.

Clerici bellare prohibentur etiam cum infidelibus, etiam cum eorum terra inuaditur ab illis, licet possint interficere ad defensionem, si aliter mortẽ euadere non possunt, secus quando terra eorum inuaditur, quia per alios repelli potest iniuria, ideo non est necessitas ineuitabilis. Ab. de Homici. c. Petitio tua. Belli causam præbens deponendus est. Ab. de pœnis. c. Quòd in dubiis. Siue exerceat gubernationem nauis, siue exercitus ad pugnam, uel corporaliter pugnet, uel alios inuitet, deponendus est, & propter quodlibet enorme potest deponi. Clericatus reddit inhabilem ad pugnam etiam cum infidelibus, nisi aliter non possit euadere. Si habens iurisdictionem ex iusta causa inferat bellum, non debet interesse, licet sit ibi causa defensionis non tamen est necessitas ineuitabilis, si sequitur mors, uel mutilatio ex sua percussione, erit irregularis, secus si ex aliorum percussione. Ab. de pœnis. c. Quòd in dubiis.

Clericus non debet deputari princeps uel capitaneus belli etiã iusti, licet possit interesse, & hortari alios ad pugnam, nõ tamen debet præesse ruptariis & balistariis, & huiusmodi uiris sanguinum. Ab. Ne cle. uel mona. c. Sententiam. & Ab. ubi supra.

Clerico pro rebus ecclesiæ seruandis licitum est defensionem capere, arma mouere, capere, percutere, non autem occidere etiam furem, uel latronem, etiam si asportaret eucharistiam, etiam si non sequatur scandalum pro homicidio. Ab. de Homici. c. Significasti secundum. Licite præstat auxilium opresis, & obsessis, non tamen debet occidere pro defensione alterius, si aliqui interficiuntur ab aliis, ipse non est irregularis. Ab. de cle. per cus. c. Præsbiterum. Potest arma assumere ad resistendum prædonibus, nec est irregularis. Ab. ubi supra. c. Continentia.

Clerici beneficiandi ætas &c. In dignitatibus infra episcopatum, & beneficiis curatis debet attigisse uigesimumquintum annum, & esse idoneus moribus, & scientia, si non est in ordine requisito, debet se facere promoueri in proximis temporibus, alias monitus & non parens priuatur beneficio, non obstante appellatione, nisi ex causa legitima excusetur. Ab. de elec. c. Cum in cunctis. Debet habere uestes distinctas a laycis, si mercator fuerit poterit excommunicari. Ab. de elec. c. Transf.

Clericus non repellitur a præbendis, quia ignobilis quia nec non est eminentis scientiæ, etiam in ecclesiis ubi non consueuerunt tales admitti. Ab. de præben. c. Venerabilis frater.

Clerici pro beneficio obtinendo quando possunt præces effundere apud superiorem. Ab. de cle. exco. c. Proposuit.

Clericorum bona acquisita intuitu ecclesiæ, nec ex testamento, nec abintestato transeunt ad hæredes, quæ autem intuitu personæ, uel de hæreditate aliorum proueniunt, transeunt ad hæredes utroque modo. Glo. de præben. c. Vt nullis. Si bona acquisiuit illicite, & apparet a quibus accepit, illis sunt restituenda, alias distribuentur per episcopum pauperibus, si restitutioni subiacent, & si non subiacent, potest pœnitere, & de illis disponere ut uult. Ab. de testam. c. Relatum secundum. Aduentitia in layco in clerico sunt castrensia bona, uel quasi castrensia Ab. de testam. c. Quia nos.

Clericus cedere bonis nullo iure artatur, imo iura uidentur oppositum probare.

bare. A clerico debitore non sunt omnia extorquenda, sed debet relinqui unde possit uiuere, Nec potest conueniri, nisi pro quanto potest facere deducto ne egeat, si tamen conuenitur ex maleficio, non habetur respectus, ne egeat. Ab. de solu. c. Odoardus.

Clericus non debet cessionem bonorum recipere a layco causa mutandi iudicium. Ab. de alien. iud. muta. c. Ex parte. Clericus nunquam debet recipere cessionem a layco, quia semper præsumitur in fraudem, & causa auaritiæ, Quando cessio potest fieri clericis, & ecclesiæ, & quando non. Ab. ubi supra.

Clericorum bona in primitiua ecclesia omnia erant communia ex feruore fidei, nunquam tamen fuit præceptum eis. Ab. de testam. c. Quorundam.

Clerico damnato bona ecclesiæ non debent confiscari, sed patrimonialia applicari ecclesiæ, in qua fuit intitulatus ex quo aliud non exprimitur in sententia. si non habet beneficium, episcopus occupabit pro camera sua. Idem si clericus moritur abintestato sine ecclesia, & sine consanguineis, multa, quæ imponitur pro debito cui sit aplicanda. Ab. de concess. præben. c. Quam diuersitatem.

Clericorum bona matrimonialia non gaudent priuilegio bonorum ecclesiæ nisi in casibus a iure expressis. Ab. de consue. c. Consuetudines. & de constitu. Ecclesiæ. S. Mariæ. Vnde præscribuntur sicut bona laycorum, & si clericus sit maior, non petit restitutionem in integrum, item alienantur sine solennitate. Ab. de præscrip. c. Si diligenti. Non gaudent priuilegiis nisi in casibus a iure expressis, licet alii teneant oppositum. Ab. de iudi. c. Venerabilem. Patrimonialia relicta, uel donata eis sunt libera, ita quòd non tenentur pro eis soluere gabellas, pedagia, nec partem aliquam, si statutum hoc disponat. Ab. de uita. & honesta. cle. c. Ex literis. Non tenentur ad gabellas, sed ad onera rei annexa perpetuo. Ab. de censi. c. Sancitum.

Clericus bona propria dare potest cui uult, sed si decedit ab intestato, succedit ecclesia. Ab. de succes. ab intesta. c. Sed hoc. Intellige si non habet consanguineos. Glo. ubi supra. Clericus etiam episcopus quicquid acquirit intuitu personæ sibi acquirit, & de eo potest disponere ad libitum, secus de acquisitis intuitu beneficii. Si intestatus moritur, succedit ecclesia eius tempore mortis, nec diuiditur, si prius habuit aliud beneficium. si habet altare, succedit altare, non ecclesia. si non habet beneficium, & moritur intestatus, de bonis eius disponit episcopus secundum Deum. Ab. ubi supra. c. Sed hoc.

Presbiteri olim serui abintestato mortui patrimonium diuiditur in quattuor partes. Prima, est episcopi. Secunda ecclesiæ. Tertia, pauperũ. Quarta, parentum. si non sunt idonei, episcopus in usum ecclesiæ eam distribuit. Ab. de succes. abintesta. c. Sancto. Parentes hic dicuntur patroni, qui ipsam partem habebunt. Ab. ut supra.

Clerici possunt teneri in uinculis per superiorem suum, donec satisfaciant de delicto, licet actum sit ciuiliter, etiam si opus est, possunt ob hãc causam torqueri. Ab. de appella. c. Dilectus.

Clericus potest incarcerari in causa ciuili habente debitum annexum, torturæ subiici & uinculis alligari, nec oportet infamiam precedere, sed unus bonus testis ad torturam sufficit. Qui administrationem habet, si recusat satisfacere, uel dubitatur de fuga, potest detineri, quia excommunicationem incurrit ex sola manus iniectione temeraria in clericũ, non autem si per iudicem

ex iusta causa, si est impotens ad satisfaciendum non debet incarcerari,nec excommunicari,nec compelli ad cedendum bonis. Ab.de deposi.c.Grauis.

Clericus pro delicto graui potest in arta custodia mancipari,quando uerisimiliter timetur de fuga. Si detruditur in monasterio,ubi cessat talis timor,non debet incarcerari etiã pro grauibus delictis,sed poni monasterio ad agendũ pœnitentiam. Carcere non debet deputari,nisi pro grauissimo delicto.potest tamen iure humano carcer illi deputari ad pœnam. Ab.de senten.exco. c.Vt fames.

Clericus potest carceri deputari abbreuiando uitam,sic ut mors sit illi solatiũ & uita tormentum non tamen propter attenuationem uel asperitatem carceris uerisimiliter moriatur,alias non euaditur irregularitas. Vita ut hic dicitur debet seruari,licet misera,uti possunt carcere ad custodiam & ad pœnam in perpetuum,& ad tempus. Ab.de Apostа.c.A nobis. Non potest artari sic ut in breui cogatur mori, licet possit artari ut pœnitenti. Ab.de crimi.fal.c.Ad audientiam. & de uerb. signi. Nouimus. Vide Ecclesia habet pœnam carceris.

Clericus potest capi & detineri si uacillat inferendo testimonium. Ab. de pœn.c.Super his.

Clericus etiam religiosus causa disciplinæ licitè uerberatur,etiam si sit in sacris,non tamen potest inferior episcopo subditum suum per alium uerberari facere,nisi urgeat necessitas,& tunc non per laycum,sed per clericum,uel monachum, nec debet uerberari,ubi constat de delicto commisso,potest tamen per laycum de mandato sui prelati capi,& incarcerari, non autem per laycum torqueri. Communiter obseruatur contrarium, & malè, quia clerici inquiruntur ut layci, & talis modus non potest fieri per clericos,quia forte nemo obtemperaret, nec sunt clerici docti in ista arte. De iure putò hoc fieri non posse. Si prælatus uel alius uerberans excedit modum,sunt excommunicati. In capiendo & incarcerando non fit tanta iniuria clerico sicut in uerberando ideo primum conceditur de mandato prælati & secundum negatur, Ab.de senten. exco. c.Vniuersitati.

Clericorũ causæ terminãtur secundũ ius canonicum,& non secundũ consuetudinẽ laycorum. Ab.de foro competen.c.Quòd clericis. Quo ad litis ordinẽ seruandę sunt regulæ fori,in quo litigatur, si clericus,& laycus simul de facto litigant, quo ad decisionem litis si statutum, uel consuetudo concernit solennitatem actus adhibendam tempore contractus, tunc si statutum sit clerici, siue layci non ualebit contractus sine solennitate, quia non potest subditus contrahere cum non subdito spreta lege superioris, & lex resistit & inhabilitat consensum suum, in utroque foro iudicabitur non ualere, si statutum concernit rem, ut quòd res dotalis non possit alienari, si clericus emit non ualet, quia inhabilitatur mulier. Ista statuta non ligant clericos, sed subditos suos. Si statutum concernit personam ut quòd post contractum aliquid debeat facere ut possessionem aprehendere rei emptæ infra certum tempus non ligat clericos in foro seculari, nec laycos statutum episcopi, quia non potest ligare non subditum ad faciendum aliquid extra iudicium. Quando statutum dat modum decidendi causam, si iudici præfigitur lex, ut quòd exhibeatur fides libris mercatorũ in iudicio seculari, fidem faciunt in præiudicium subditi, non autẽ clerici, quia cum non præiudicet subdito non potest prorogare uirtutem suam ad non subditũ iurisdictionis suæ. Lex non allegatur contra non subditum. Si tamen clericus recipit

pro

pro se statutum debet etiam recipere contra se, non tamen potest præfigere legem iudici ecclesiastico, ideo non tenetur sequi illud. Si statutum non prefigit legem iudici in utroque foro habetur ratio statuti contra laycum, quia lex sua potest ibi allegari contra illum, sed non contra clericum, quia non est subditus. Si recipit pro se debet recipere contra se. Ista intellige, quando statutum iniecit uinculum post clericatum, si iniecit ante clericatum nec ius agendi causatur ex facto clerici tunc statuta & consuetudines laycorum afficiunt clericos, & secundum illud ius in utroque foro iudicatur, ut si statuatur quòd tantum primogenitus sit heres, si secundo genitus tunc erat clericus, non ligatur, si post statutum efficiantur clericus, ligatur. Statutis laycorum ubi cedunt ad comodum & disponunt generaliter & non procedunt præcipiendo, prohibendo, uetando uel in agendis pro eo formam tradendo possunt uti clerici quos certum est posse priuilegiari per laycos, ubi non infert cõmodum simpliciter, uel loquitur præcipiendo, prohibendo, uetando non extenditur ad clericos, quia uiderentur layci habere potestatem in clericis, uel ecclesiis. Ab. de foro competen. c. Quòd clericis. De dote & exequutione testamentorum cognoscit ecclesia inter pure laycos. Ab. ubi supra. c. Ex tenore.

Clericus si comam relaxauerit, anathema sit. Ab. de uita & honesta. cle c. Si quis ex clericis. Nec comam nec barbam nutriat. Ab. ubi supra. c. Clericus. Intelligitur nisi ex causa iusta. Glo. ubi supra. Procedit etiam in his qui sunt de ordine mendicantium & militantium. Ab. ubi supra. c. Clericus.

Clerici debent caste uiuere, & contrafacientes seuerius puniuntur, tamen greci & quomodo puniri debent. Ab. de ui. & honesta. cle. c Vt clericorum. Debent esse casti. Primo, ut Deo placeant. Secundo, quia Deus est spiritus. Tertio, quia sunt sodales angelorũ. Quarto, quia intendunt generationi spirituali. Quinto administrant sancta. Sexto, aliõs mundant. Septimo, eorum sponsa est sapientia uel ecclesia Dei. Octauo, ex toto sunt Dei. Ab. de cleri. coniug. c. Quod a te. Non tamen tenentur ad continentiam iure diuino etiam qui sunt in sacris. Ab. de uita & honesta. cle. c. Vt clericum.

Clericus concubinarius non potest esse testis etiam in ciuili. Ab. de testi. c. Testimonium.

Clericus concubinarius est notorius ex euidentia facti sine monitione præcedenti, & potest procedere iudex ad pœnam sine accusatore & sine teste. Intellige quando non potest excusari ut quia tractat publice illam ut concubinam, maxime si ex ea habet filios. Ab. de cohabi. cle. c. Tua nos.

Clericus concubinarius si monitus non dimittit concubinam suspenditur a beneficiis, & si non corrigitur, deponitur Ab. de cohabitatione clericorum. c. Sicut ad extirpandum. Quia iura uaria sunt iudex potest ipsum a principio priuare absque alia monitione uel procedere ut hic dicitur. Ab. ubi supra. & ubi supra. c. Si autem. non tamen debet prælatus cogere clericum ad abiurandum concubinam, sed nolenté dimittere, potest excommunicare; Ab. ubi supra. c. Clericos. An suspensus sit ipso iure, opiniones. Ab. ubi supra. c. Sicut ad extirpandum. Si monitus non dimittit suspenditur etiam a beneficiis & si non se corrigit, deponitur. Ab. ubi supra. c. Si autem. Episcopus non tenetur deponere clericum concubinarium, sed potest multis aliis remediis procedere. Ab. ubi supra. c. Si autem. In officiis non est

M uitandus

uitandus nisi sit notorius. Ab. de cohabi. cle. c. Quæsitum. A sacerdote fornicario qui tolleratur ab ecclesia nec habet euidentiam operis licite audiuntur diuina & recipiuntur sacramenta, a notorio est abstinendum ad eius emendationem. Ab. ubi supra. c. Vestra. Nec licet consanguineis eius ab eo audire diuina nec aliis se misceri in diuinis uel recipiendo sacramenta secundum aliquos, saltem non debet stare in choro cum aliis clericis. Quilibet in mortali existens est suspensus quo ad se. Si concubinarius sit occultus tolleratus non contritus, nec confessus non habens operis euidentiam non est suspensus quo ad alios, si notorius per sententiam, uel confessionem sponte est suspensus quo ad alios, & audientes diuina ab eo ueniunt contra præceptum ecclesiæ. Si ex euidentia facti puta quia habet concubinam publicè sicut uxorem, & nutrit filios, est suspensus quo ad alios, nec requiritur monitio. Si concubinam cum matre habet, & dicit illam ancillam primo debet moneri alias non est suspensus quo ad alios, nisi teneat eā post monitionem; quando est operis euidentia suspenditur ab officio etiam directe & celebrando est irregularis etiam suspensus beneficio, secus ubi non est hæc euidentia. Si propter alia crimina suspensus sit ab homine non licet audire diuina ab eo, si a iure non a iudice & factum est notorium non licet ab eo recipere sacramenta, nisi in necessitate baptismatis & eucharestiæ. Si factum sit occultum potest recipere sacramenta necessaria non autem uoluntaria quæ possunt omitti sine scandalo. An debeat euitare excommunicatum occulte quem probare non potest esse excommunicatum. Si non est præcisus nec iure nec ab homine non peccat qui recipit sacramenta uoluntaria ab eo, licet perseueret in peccatis etiam notoriis. Ab. ubi supra. c. Vestra. Diuinum officium debemus audire a fornicario notorio qui tamen post pœnitētiam recipit exequutionem officii quo ad alios qui possunt ab eo audire missam. An autem quo ad se dubium est. Ab. ubi supra. c. Quæsitum. Clericus publice concubinarius est suspensus a diuinis, & si celebrat antequam pœniteat, est irregularis, Nec debet admitti cum aliis ad diuina, nec debet sustentari de fructibus beneficii. Cardi. distin. 32. ar. primo secundo, & tertio.

Clerici fornicatio si est notoria, nec accusatio, nec testis sunt necessaria, si publica per solam famam non sufficiunt ad condemnandum, dicta testium non iuratorum. Si ex hoc oritur scandalum, indicitur purgatio, in qua deficiens canonice punitur. Ab. de cohabi. obe. c. Tua nos.

Clericus non debet tenere in domo mulierem suspectam de incontinentia, etiam si sit mater, uel consanguinea. Ab. de cohabi. cle. c. Inhibendum. Qui est in sacris excommunicetur, si monitus a suspectarum mulierum colloquio, & earum consortio non desistit. Ab. ubi supra. c. Si quis. Non sunt correcta iura antiqua, quæ permittunt consanguineas cum clericis habitare. Ab. ubi supra. c. A nobis.

Clericus in minoribus qui matrimonium contrahit, spoliatur beneficiis, quæ habet illo tempore, collata post scienter per episcopum per eundem auferri non possunt, sed per superiorem. Ab. de cle. coniuga. c. Diuersis. Priuatur beneficio, & quod dedit ecclesiæ, sibi restituitur. Ab. ubi supra. c. Quod a te. Qui non est in sacris si matrimonium contrahit non dimittit uxorem, sed interim tendebitur, si uult gaudere priuilegio clericali, uel dispensatiue tenet beneficium. Coniugatus recuperat priuilegium clericale statum quando retunditur, immo si mortua uxore reasumit coronam

ipso

ipso facto recuperat omnia priuilegia clericalia. Si tamen unicam & uirginem duxit. Ab. de ui. & honesta. cle. c. Clerici secundum. Qui est in sacris contrahendo matrimonium est suspensus ipso facto, ut sine dispensatione officium exercere non possit, Non tamen celebrando est irregularis. Si crimen est notorium indiget dispensatione episcopi, etiam peracta pœnitentia, si occultum non indiget. si contrahit matrimonium uidetur grauius peccare, quam si committat adulterium, & filii eius sunt serui ecclesiæ. Ab. de cle. coniunga. c. Sane secundum.

Clericus coniugatus non potest habere beneficium nisi papa dispenset, In hoc non potest episcopus cum non sit in iure expressum. Ab. de cle. coniuga. c. Ioannes. Non admittitur ad dignitates ecclesiæ & cogitur dimittere quas habet. Ab. ubi supra. c. Cum decorem. Nec potest habere beneficium simplex, nec ualet consuetudo contraria, etiam si matrimonium nō sit publicum, dummodo possit probari. Ab. ubi supra. Ad ordinem ecclesiasticum, & administrationem, uel beneficium non promouetur, nisi promittat castitatem, & non sit bigamus. Ab. ubi supra. c. Sane. Non potest esse uicarius episcopi, nec promoueri ad ordines minores nec beneficium habere in titulum. Ab. ubi supra. In rebus non gaudet priuilegio clericali. Ab. ubi supra. c. Ex parte. Vide. Clericus coniugatus si est bigamus.

Clericus coniugatus debet portare coronam. Glo. de ui. & honesta. cle. c. Clerici. Si non est beneficiatus non cogitur portare. Ab. de cle. coniuga. c. Ioannes.

Clericus coniugatus non est purus laycus, nec clericus, sed mixtum aliquod, & potest stare & cantare in choro. In materia odiosa, nomine laycorum non ueniunt coniugati, In statutis ut cum excommunicantur layci. Ab. de ui. & honesta. cle. c. Vbi layci.

Clericus coniugatus si est bigamus perdit omne priuilegium clerici, si non sit bigamus, & non incedit in habitu, & tonsura nullo priuilegio gaudet, si incedit in habitu, & tonsura gaudet priuilegio fori in criminalibus, & priuilegio, si quis suadente. Alia priuilegia perdit ipso facto contrario actu, secus in his qui non contrahunt matrimonium, & dimittunt habitum, & tonsuram, quia non perdunt priuilegium nisi post in admonitione. Si matrimonium non tenet impediente ordine sacro, si de facto contraxit bigamiam efficitur indispensabilis, sed non perdit priuilegium ex quo non est uere bigamus, coniugatus non bigamus beneficium habens, & dispensationem tenetur portare coronam. Si non habet compellitur, si uult gaudere duobus priuilegiis, Non potest autem compelli ad portandum coronam, etiam si adsit consuetudo. Ab. de cle. coniuga. c. Ioannes.

Clericus corrigit licite familiam suam etiam moderate uerberando, nec casus inde contingens sibi imputatur, si non excedit modum. Ab. de Homi. c. Ad audientiam. Habet potestatem uerberandi, & ligandi uxorem propter peccatum suum, & uxore in seculo remanente, & uouente castitatem habet potestatem illam corripiēdi, quia non debet eam abiicere a cura sua, sed a thoro abstinere. Ab. de cle. percus. c. Præterea.

Clericis conspirantibus contra episcopum proprium præstantes consilium, uel auxilium debent deponi. An tradi debeant curæ seculari, opiniones, & quòd credo quòd non, nisi sint incorrigibiles. Ab. de exces. præl. c. Grauis.

Clerici ciuitatis uel castri possunt conuenire, & uniuersitatem constituere, creare syndicum qui agat nomine totius cleri, possunt constituere uniuer-

tatem ut celebrent pro uiuis, & defunctis etiam sine episcopo, & habere alium præsidentem. Nec oportet collegium habere rectorem sed collegium tenet locum rectoris respectu singulorum. Ab. de præscrip. c. Accedentes.

Clericus potest conueniri in curia Romana existens, licet alias specifice ibi non sortiatur forum, habet tamen ex causa ius reuocandi domum. Ab. de foro competen. c. Licet. Non potest clericus maxime prælatus conueniri ultra quam facere possit, nec tenetur cedere bonis, sicut nec miles. Ab. de restitu. spol. c. Olim secundum.

Clericus conueniri debet de omni crimine coram iudice ecclesiastico, Nec ualet consuetudo contraria. Ab. de iudi. c. Clerici. Sed nec in ciuili potest conueniri aliter, quia est contra libertatem ecclesiæ, etiam si contraria consuetudo sit. Ab. ubi supra. Debet conueniri coram episcopo suo. Ab. de foro competen. c. Si quis. Nec potest consentire in iudicem alium, etiam ecclesiasticum, sine licentia episcopi sui. Qui conuenit clericum apud alium iudicem puniri debet. Vbi episcopus est negligens deuoluitur causa ad archiepiscopum, qui debet compellere episcopum ad iustitiam faciendam. Ab. ubi supra. c. Si quis clericorum. Si clericus accusat episcopum suum in iudicem dabit episcopus delegatum partibus non suspectum. Et si qui datus est recusatur, coget partes ad eligendũ iudicem. Ab. de iudi. c. Si quis contra. Debet autem conueniri coram episcopo suo super excessibus, non autem coram his quibus seruiunt. Ab. de foro competen. c. Cum contingat. Monachus conuenitur coram Abbate non exempto, nisi agatur de degradatione, & Abbas puniet secundum ius commune, & secundum regulam. Clerici collegiati eligentes prælatum habentem dignitatem in ciuilibus possunt conueniri coram prælato, & coram episcopo in criminalibus tantum coram episcopo, qui solus potest cognoscere de crimine clerici. Ab. ubi supra. Clericus si deliquit in territorio alterius episcopi, episcopus loci in quo deliquit contra eum fert sententiam, etiam super beneficio, sed realis exequutio, ut beneficii, uel possessionis subtractio fit per iudicem loci, ubi est beneficium. Ab. de foro competen. c. Postulasti.

Clericus non potest se submittere iurisdictioni non sui iudicis sine licentia episcopi, layco non potest etiam cum licentia episcopi. Ab. de foro competen. c. Significasti. Si immediate superior sit Abbas, uel alius habens iurisdictionem quasi episcopalem, requiritur licentia illius, nõ autem episcopi. Suffraganei etiam non possunt sine licentia archiepiscopi, layci possunt, & diuersitatis ratio assignatur, Vt de non suo iudice clericus faciat suum requiruntur tria. Primo, quòd consentiat. Secundo, quòd non per terrorem nec metum. Tertio, quòd iudex sit clericus, & quòd sit alias iudex ordinarius. Ab. de consensu episcopi saltem tacito quòd re integra nõ pœniteat, quòd causa prorogationem recipiat. Si clericus consentiat in alium sine licentia episcopi, non tamen perdit causam sicut si consentiat in iudicem laycum. Si sententia fertur ab ecclesiastico in contrarium, & episcopus non consentit, sententia est nulla. Licet episcopus possit committere layco declarationem causæ clerici, non tamen potest consentire in prorogationem, quia tuuc iudicabit iure proprio, sed delegatus iure delegationis. Ab. ubi supra. c. Significasti.

Clericus non potest conueniri coram iudice seculari etiam si ipse uelit, & consentit

sentit episcopus. Glo. de iudi. c. Qualiter & quando. An possit conueniri pro causa reali, & ciuili, opiniones, & concluditur quòd pro nulla causa potest conueniri coram iudice layco. Ab. ubi supra. Si clericus testificetur, & sibi obijciatur crimen potest iudex laycus inquirere de crimine, quia hoc non agit ut puniat clericum, sed ut causa decidatur. Ab. de foro competen. c. Verum. Non potest etiam per reconuentionem iudicari a layco cum omnino exempti sint etiam ab imperatore ex priuilegio Dei, cui non possunt renunciare, & hoc etiam in ciuilibus, licet Glo. & quidam teneant oppositum. Ab. de iudi. c. At si clerici & . Qualiier & quando. Nullomodo possunt conueniri coram layco etiam in causa reconuentionis. Ab. de foro competen. c. Nullus. Vide iudex secularis.

Clericus non potest sibi constituere iudicem laycum, etiam si proprium iuramentum, & consensus aduersarii accederet. Ab. de foro competen. c. Si diligenti. Et hoc si agatur siue personali siue reali actione. Si clericus trahit clericum coram iudice layco in criminali debet deponi, in ciuili debet perdere causam. Si trahit episcopum proprium debet perdere beneficium, Melius, Actor perdit causam a communione repellitur reus uoluntarius in criminali deponitur, in ciuili debet perdere quod euicit, si non uult deponi. Si laycus trahit clericum debet perdere causam, iudicatnm non tenet, & iudex priuatur auctoritate iudicandi, & si tertio requisitus iustitiam non administrat clerico petenti, amittit iurisdictionem. Citatus non tenetur comparere coram layco ad allegandum priuilegium, nec ualet processus in principali, nec in pœnam contumaciæ, quia laycus non potest esse iudex clerici. Ab. ubi supra.

Clericus ex confessione iudiciali facta coram iudice layco, licet sit multum grauatus quo ad famam non tamen potest ex tali cõfessione puniri per episcopum, & illi imponi debet purgatio, in qua si defecerit quasi pro conuicto habebitur. Si clericus trahitur ad iudicium non tenetur persistere in confessione, si sponte litigat, potest pro illa poni ad torturam, ut persistat in ea si agitur de crimine & non ciuiliter, item si non ex iracundia. Ab. de iudi. c. At si clerici. Conuictum uel confessum de crimine coram iudice seculari ex eo non punit episcopus, sed conuictum, uel confessum coram eo punit pœna debita, nisi cum illo dispenset quod potest in adulterio, & in minoribus criminibus. Depositum non statim tradit iudici seculari. Ab. de iudi. c. At si clerici.

Clericus hęres eius qui litem incohauit coram iudice layco post eius mortem non potest conueniri nisi coram iudice ecclesiastico, & si impetrauit quòd non possit cõueniri coram ordinario pro hac tamen causa potest conueniri coram eo non obstante rescripto. Ab. de iudi. c. Quia.

Clericus iudicatur a layco domino feudi si sit uasallis eius. Ab. de iudi. c. Ceterum. In causa feudatali potest iudicari a layco. Ab. de foro competenti. c. Nullus. Ab ipso appellatur ad imperatotem. Ab. ubi supra. c. Verum.

Clerici corona, rasura, & tonsura quid significent. Ab. de uita & honesta. cle. c. Si quis. Beneficiandus debet habere coronam. Ab. de transac. c. Ex literis.

Clericus non portans coronam peccat mortaliter, cum sit dignus anathemate. Ab. de uita & honesta. cle. c. Si quis es. Conuersi a parte deorsum tantũ. Ab. ubi supra. c. Clerici secundum. Clericus nõ cogitur deferre coronam, nec

nec habitum si mihtat, sed nec si sit in minoribus tantum. Ab. de cle. coniuga. c. Consultationi. Ab. ubi supra. Si non uult deferre coronam potest inuitus a superiori tonderi. Ab. de uita & honesta. cle. c. Clericum. Superior potest mandare alteri ut incidat, & potest in ignominiã clerici capillos ita inordinate incidere, ut nõ possit nutrire comam, siue sit in sacris, siue non. Et licet clericus reluctet, superior tamen non incurrit excommunicationem sic agendo. Ab. ubi supra.

Clericus in choro debet cantare, & ad hoc plus tenentur qui sunt in maiori dignitate, Impedientes psallentes non debent stare in choro. Ab. de uita & honesta. cle. c. Vt layci.

Clericus in crimine qualiter debeat deprehendi tam a clericis, quam a secularibus, & qualiter propter deprehensionem crimen notorium dicatur. Ab. de iudi. c. Cum ab homine. Pro quibus criminibus debet degradari & tradi curiæ seculari. Nec oportet illum esse incorrigibilem. Ab. de iudi. c. Si clerici. Vide clericus potest deponi. Clericus propter crimen læsę maiestatis nõ efficitur infamis, quia lex non potest illum afficere, ideo non perdit beneficium. Ab. de iure patro. c. Cum layci.

Clericus si pro debitis non habet unde satisfaciat creditori non debet excommunicari, nec aliter molestari, præstabit tamen cautionem saltem iuratoriam de soluendo cum uenerit ad pinguiorem fortunam. Ab. de solutio. c. Oldradus. Pro debito ciuili potest excommunicari, non antem incarcerari. Ab. ubi supra. Vbi agitur de solutione temporali fienda a clericis. In dubio semper fienda est interpretatio contra clericos ne notentur auaritia in exactione temporalium. Ab. de deci. c. Decimam.

Clericus pro quibus criminibus debet degradari. Vide clericus in crimine qualiter debeat deprehendi.

Clericus degradatus per iudicẽ ecclesiasticum seculari curię traditur puniendus, & debet degradari pręsente potestate seculari, ut denunciet illum in forum suum recipi. Ab. de uerb. signi. c. Nouimus. Per degradationem actualem perdit statim priuilegium clericale, & efficitur de foro seculari, secus in depositione uerbali. Debet ecclesia uerè, & non fictè intercedere pro eo quem tradit curię seculari, ut non imponatur pœna mortis. In crimine grauissimo ut in homicidio qualificato, ut si clericus sit patricida, uel prodidit patriam, & inde secuta est magna strages hominum, uel aliquid simile debet tradi curiæ seculari, similiter clericus conspirans contra episcopum, nec est expectanda eorum incorrigibilitas. Ab. ubi supra.

Degradatus celebrans, uel suspensus & monitus non desistens excõmunicatur, & si non sic desistit per secularem potestatem ad requisitionem ecclesię exilio condemnatur. Ab. de cle. exco. c. Si quis præsbiter. Degradatus si celebrat nõ est excommunicatus sed excommunicandus, perdit tamen omne priuilegium immunitatis personæ, non autem potestatem ordinis, nec etiam post mortem perditur clericatus. Ab. ubi supra.

Clericorum delicto etiam prælatorum non punitur ecclesia. Ab. de dolo & contuma. c. Ad hæc.

Clericus deponi potest etiã in minoribus ordinibus pro furto, homicidio, & periurio, nõ tamẽ statim perdit priuilegiũ fori, immo remanet sub ecclesia, sed actualis depositio omni priuilegio clericali priuat. Nec tamen propter prædicta crimina traditur curiæ seculari, quando ecclesia potest condignam pœnam imponere. Post degradationem ecclesia nullam pœnam imponit.

imponit. Ab. de iudi. c. Cum non ab homine. Deponi potest in minoribus, & tamen semper est clericus, & si est sacerdos uere cõficit euchareſtiam. Ab. de cle. exco. e. Si quis episcopus. & Ab. ubi supra. c. Si quis præsbiter.

Clericus dignus est depositione pro omni crimine graui, & damnoso, & incontinenti absque incorrigibilitate aliqua debet tradi curiæ seculari. Ab. de Here. e. Ad abolendam. Deponendus est non solum pro homicidio actuali, sed etiam ex solo consilio ad homicidium. Item si uadit cum occidente, licet ipse manum non apponat. Ab. de Homici. c. Sicut dignum. Duobus annis a celebratione suspenditur qui associat repellentes uiolentiam in conflictu, in quo aliqui moriuntur, & lapides proiicit, licet nullum percutiat. Ab. de cle. percuſ. c. Præsbiter. Sepe alium percutiens & monitus non desistens deponendus est. Ab. ubi supra. c. Si quis. Intellige in his qui sunt faciles ad proiiciendum, quia cum sint inhumani, non debet clericus in mansuetudine permanere. Secundo intelligitur de omnibus clericis, etiam in minoribus. Ab. ubi supra. Pro magno scelere debet deponi & in arto monasterio retrudi ad agendum pœnitentiam. Ab. de pœnis. e. Tuæ discretionis. Si timetur de fuga potest teneri in arta custodia, ut propter latrocinium. Propter læuia non debet deponi, nec priuari beneficio, sed potest ad tempus suspendi, uel aliter corripi ad arbitrium iudicis; propter grauia potest deponi, propter grauiora ultra depositionem detrudi in monasterium, pro grauissimis potest condemnari ad perpetuos carceres post depositionem, & hæc pœna æquiparatur morti. ideo rarissime debet infligi, Transeunt tamen eius bona ad hæredes. Ab. ubi supra. c. Tuæ discretionis.

Clericus depositus, incorrigibilis, excommunicandus est, & nisi se correxerit per iudicem laycum est corrigendus. Ab. de iudi. c. Cum ab homine.

Capitulnm sede uacante, & episcopus confirmatus sed non consecratus licet non possit cognoscere ad depositionem, potest tamen dispensare ne deponatur, quia primum est ordinis. secundum iurisdictionis. Ab. de iudi. e. At si clerici. Et infra. c. De adulteriis. Si dispensatus ne deponatur peracta pœnitentia potest eligi in episcopum. Ab. ubi supra. c. In fine.

Clericus depositus si celebrat excommunicatur. Ab. de cle. exco. c. Si quis episcopus. Etiam si iniuste est depositus, nisi sententia iniusta ex ordine fuerit. Glo. & Ab. ubi supra. Nec potest solus in ecclesia cantare. Ab. de Homi. c. Sicut dignum.

Clericus depositus uerbaliter tenet priuilegium clericale respectu fori & canonis. Si quis suadente, nisi post depositionem sequatur incorrigibilitas, quia tunc perdit omne priuilegium, & absque alia traditione comprimi potest per iudicem laycum. Si est depositus actu incontinenti perdit omne priuilegium clericale. Ab. de Here. e. Ad abolendam. Quibus priuilegiis gaudeat. Ab. de ele. coniuga. e. Ex parte. Vide elerici non tenentur ad obsequia.

Clericus unius diocesis non debet recipi in alia sine licentia episcopi, uel mandato papæ. Ab. de ele. non resid. c. Fraternitatis. Non debet recipi ut clericus, sic ut ei conferatur beneficium, uel ad ordines promoueatur, potest tamen ei stipendium dari, non auté titulus præbendæ: Hæc dispositio habet locũ etiam in laycis, quando clerici, uel layci sunt ignoti, quia si cogniti possunt recipi, qui possunt sine licentia episcopi transferre domiciliũ, & acceptare beneficium. Vacante sede capitulum potest concedere ha-

bens

bens commendationis, nec est hic alienatio personæ (ut quidam dicunt) Ab. ub supra.

Clericus diues hodie iustè uiuet de fructibus beneficii & conseruat patrimonium hæredibus suis, dummodo honestè uiuat. Ab. de præben. c. Episcopus. & Ab. ubi supra. c. De monachis.

Clericus potest habere domicilium ubi habet beneficium residentiam requirens. Secundo ratione originis. Tertio ubi habet maiorem partem sui patrimonii. Quarto ubi fuit ordinatus. Quinto ubi habitat potest contrahere domicilium in pluribus locis simul, licet principale sit ubi habet residentiam cum beneficio. Ab. de foro competen. c. Postulasti. Dicitur quis habere domicilium ubi habet maiorem partem bonorum, & ubi conuersatur assidue, & ubi ista duo concurrunt copulatiue, & ibi potest conueniri. Ab. ubi supra. c. Ex parte. Habet domicilium in pluribus locis simul uidelicet ubi habet beneficium requirens residentiam & ratione clericatus sortitur forum. Ordinatus ab uno episcopo etiam si mutauit domicilium potest coram eo conueniri ratione clericatus. Ab. de priuile. c. Ex ore.

Clericus intrans duellum siue obtulerit, siue susceperit, est deponendus, potest tamen episcopus cum eo dispensare, si nec mors nec mutilatio est consecuta. Ab. de cle. pugnan. in duel. c. Porro. Intellige quando sponte iniit duellum, non si ex necessitate etiam euitabili, licet in Glo. dicitur quòd requiritur ineuitabilis, unde oportet eũ pugnare, uel occidi. Nec duellum est uera probatio, sed imaginatione diabolica inuenta. Ab. ubi supra.

Clericus ebriosus, uel crapulosus monitus non resistens ab officio, uel beneficio suspenditur. Ab. de ui. & honesta. cle. A crapula.

Clericus qui non dimittit ecclesiam sibi ab episcopo non concessam post admonitionem, ab officio & beneficio remouetur & layci spoliantes ecclesiam excommunicantur Ab. de iure patronatus. c. Relatum.

Clericus qui in ecclesia patronali recipit institutionem laycorum priuatur communione. Ab. de iure patro. c. Præterea. Licet non sit excommunicatus peccat tamen mortaliter, & potest dici suspensus suspensione minori, quæ non inducit irregularitatem in celebrante. Ab. ubi supra.

Clericus licite equitat pro salute corporis, & actus contingens ex ferocitate equi præter uoluntatem & culpam sessoris non imputatur sessori quo ad irregularitatem, quo ad recensendum damnum, si ignorauit uitium, ei casus contingens non debet imputari Ab. de Homici. c. Significasti.

Clericus excommunicatus, interdictus, celebrans si monitus non desistit deponitur. Ab. de cle. exco. c. Clerici. Debet deponi ab officio, & beneficio perpetuo per iudicem. An requiratur monitio, opiniones. Si uult se corrigere, potest episcopus dispensare ne deponatur, non tamen ab irregularitate contracta. An depositus sic possit restitui per inferiorem papa. Ab. ubi supra. Celebrans debet deponi, nisi propter multitudinem mitigetur pœna. Ab. ubi supra. c. Lator. Monitio non requiritur ad depositionem perpetuam prædictorum. Ab. ubi supra. Celebrans est deponendus nisi cum eo dispensetur. Ab. ubi supra. c. Illud. A beneficio deponitur. Ab. ubi supra. c. Fraternitatis. Sine monitione priuari, potest. Episcopus tamen dispensat ut non deponatur, si tamen accusatur & probatur delictum debet de necessitate priuari. An qui se immiscet interdicto ab officio & beneficio debeat deponi. Ab. ubi supra. c. Fraternitatis.

Clericus

Clericus habens notitiam excommunicationis suæ per solam famam si celebrat, de rigore iuris debet deponi, licet cum eo possit misericorditer dispensari. Ab. de cle. exco. c. Illud. Habens notitiam per solam famam debet abstinere a communione fidelium, & perceptione sacramentorum, alias peccat, & fit irregularis si celebrat. Hoc quotidiè contigit quòd quis excommunicatur in curia, & est casus in quo fama facit plenã probationem. Excõmunicatus siue celebret siue ad celebrationes se ingerat siue faciat corã se celebrare, grauissimè peccat, & uidetur irregularis si auctorizando audit diuina puta si episcopus facit coram se celebrare, si non auctorizando non est irregularis. De notificatione partium surgit probabile dubium de excommunicatione, ideo debet abstinere, quia agitur de magno præiudicio donec certificatus sit. Nec exigitur fama præcise, sed illa sufficit. Ab. ubi supra.

Clericus excommunicatus, uel suspensus ignoranter celebrans non indiget dispensatione irregularitatis, si ignorantia probabilis est alias secus. Ab. de cle. exco. c. Apostolicæ.

Clericorum exemptio ab imperatore secundum aliquos facta est per papam de consensu imperatoris, secundum alios est de iure diuino, quia sunt res spirituales eo quòd animam, & corpus dederunt in seruitium Dei, ideo papa non potest eos subijcere imperatori, quia non potest contra ius diuinum. Si etiam essent exempti ab ecclesia non posset eos subijcere, quia decoloraretur status uniuersalis ecclesiæ. Si tamẽ clerici habent feudum ab imperatore tenentur illis obedire, secus si habent temporalia a seculari sed non in feudum. Ab. de maio. & obe. c. Si quis. Quo ad feudatalia imperii subduntur imperatori, non autem quo ad alia bona temporalia. Cum clerici sint res sacræ ex ordinatione sua transferuntur in sortem domini, qui præfecit Petrum in spiritualibus, ideo diuino iure sunt exempti ab imperatore, & a principibus secularibus. Ab. ubi supra. c. Solitæ. Clerici sunt exempti a iurisdictione laycorum iure diuino. Ab. de iure iuran. c. Noueritis. Exemptio clericorum est a Deo, & a pontificibus. Ab. de iudi. c. At si clerici.

Clericus, & religiosus quando condemnantur in expensis de quo fiet solutio. Ab. de appella. c. Reprehensibilis. Vide. Litigantes.

Clericus qui fecit expensas in beneficio de patrimonio si moritur ab intestato potest hæres illius illas repetere, & fortius si clericus illas repetendas decreuit. Ab. de præben. c. De multa.

Clericus exulans non sua culpa non priuatur beneficio, nec reditibus. Ab. de Arbi. c. Non sine.

Clericus falsificans literas inferiorum iudicum etiam iniustas potest priuari beneficio suo, & si agatur criminaliter, potest deponi etiam ab ordine, & priuatus omnibus beneficiis recludi in arto monasterio, non tamen tantum punitur sicut falsificans literas domini papæ. Ab. de rescrip. c. Olim ex literis.

Clericus nullomodo potest ad forum ciuile trahi etiam pro patrimonio, ipse tamen potest trahere laycum ad forum ecclesiasticum. Ab. de constitu. c. Ecclesia Sanctæ Mariæ. Vide clericus nõ potest conueniri. & Clerici domicilium. Non potest distringi nec condemnari per iudicem secularem etiam per uiam reconuentionis, & hoc priuilegio gaudent etiam clerici coniugati. Ab. de foro competenti. c. Nullus. Vide. Iudex.

Clericus poteſt accipere de fructibus eccleſiæ ſiue reditibus id quod cederet ad ſuſtentationem ſui ad ſatisfaciendum creditoribus ſi habet unde poſſit aliter uiuere. Ab. de tranſac. c. Veniens. Dotare ſororem uel conſanguineam tenetur ex reditibus eccleſiæ, ſi non habet alia bona, & alere conſanguineos pauperes, quia tenetur prius ſubuenire ſuis quam cæteris, non tamen poteſt dare poſſeſſiones eccleſiæ poſſidendas pro uita clerici. Ab. de arbi. c. Peruenit. Ex fructibus beneficii poteſt prouidere filiis illegitimis, ſi non habet aliunde unde prouidere poſſit. Ab. de cle. coniuga. c. Coniugatus. Clericus nullus facit fructus ſuos inſpecto iure communi, & conſequenter capi non poſſunt fructus beneficij pro debito beneficiati ſuſpendi. Ab. de præben. c. De multa. Vide clericus non reſidens. Conuertens reditus beneficii in malos uſus tenetur ad reſtitutionem, ſi habet de patrimonio. Ab. de præben. c. Cum ſecundum.

Clericus qui gloriatur de ſuo crimine publice, debet Ab. de exceſ. præla. c. Cum ſit. Glo. hic tenet quòd priuatur propter ſcandalũ qui alias non fuiſſet priuatus. Hoc mihi non placet, quia papa hic ponderat, quòd gloriabatur de delicto ſuo, ideo propter hoc priuat. Ab. ubi ſupra.

Clerici tenentur dicere horas canonicas debitas, permittitur tamen eis ex cauſa dicere ſimul mane omnes horas uſque ad ueſperas incluſiue. Ab. de celebratione miſ. c. Præsbiter. Non tenetur in officio conformare ſe eccleſiæ cathedrali, ubi eſt certa conſuetudo quo ad alia. Ab. de ordi. c. In pleriſque.

Clerici quia ignobiles non debent repelli a præbendis, nec quia non ſunt eminentis ſcientiæ etiam in eccleſiis, in quibus non conſueuerunt admitti. Ab. de præben. c. Venerabilis frater.

Clericus ignorans iura an excuſetur. Ab. de Simo. c. Quoniam.

Clericus infirmus integrè percipit fructus ſui beneficij. Ab. de ele. ægrotan. c. Cum percuſſio. Intellige quando infirmitas eſt cauſa immediata non ſeruiendi eccleſiæ, & de omnibus occurrentibus quantuncunque minimis debet habere portionem, ſecus ſi ſanus non ſolebat intereſſe diuinis. Ab. ubi ſupra. c. Vide ſacerdos rector eccleſiæ.

Clerico iniuriam faciens tenetur ſatisfacere eccleſiæ, & læſo, quia eccleſiæ dicitur facta iniuria ex perſona clerici. Ab. de iudi. c. Poſtulaſti.

Clericus in alium iudicem nullomodo poteſt conſentire ſine licentia epiſcopi, nec epiſcopus ſine licentia archiepiſcopi, nec archiepiſcopus ſine conſenſu patriarchæ. Ab. de ordi. c. Duo ſimul. Generaliter non poteſt conſentire in alium iudicem ſine licentia ſui prælati. Glo. de conſuetu. c. Ad noſtram audientiam. Vide Clericus non poteſt conueniri.

Clericus poteſt ſecularem iudicem adire contra laycum, ut poteſtatem exerceat ubi remedium eccleſiaſticum non ſufficit. Ab. de Homici. c. Poſtulaſti.

Clericus in iudicio comparens nomine alterius, ſi non probat plenè de mandato, tenetur cauere de rato cum fideiuſſoribus, ſecus cum comparet nomine ſuo, quia tunc eſt priuilegiatus, & ſufficit præſtare cautionem ſub obligatione bonorum ſuorum, & hæc cautio non eſt de ratihabitione ſed de proſequendo negotio uſque ad finem. Ab. de offi. & pot. iudi. deleg. c. Cum Dilectus.

Clericus non poteſt iurare ſine licentia epiſcopi. Ab. de foro competen. c. Significaſti. Iuſta cauſa poteſt iurare ſine licentia ſuperioris, niſi prohibeatur

tur

tur expresse a iure, si tamen litigat coram non suo superiori debet licentiã petere, nisi consuetudo habeat oppositum. Habita licentia potest iurare in manibus iudicis secularis si litiget coram eo, potest tamen coram iudice layco testificari. Ab. de iuram. calum. c. Inhærentes. Si producitur in testem coram iudice layco non iurat coram eo, sed coram episcopo, & deponit notario cui se committit ut deponat, non autem coram iudice seculari. Ab. de testi. c. Si qui testimonium.

Clericus iurans si non intraturum ecclesiam in qua beneficiatus est sibi præiudicat, non autem religiosus qui iurat stare in claustro. Ab. de iure iuran. c. Sicut ex literis.

Clericus in causa suæ ecclesiæ potest iuramentum calumniæ alteri committere, & per se iurare non cogitur, nec debet sine licentia superioris. Ab. de iuram. calum. c. Inhærentes.

Clericus non tenetur episcopo suo iuramentum obedientiæ præstare nisi ratione administrationis sibi concessæ. Ab. de iure iuran. c. Nullus. Si tamen est suspectus de inobedientia potest compelli. Ab. ubi supra.

Clericus suscipiens curam animarum tenetur ad iuramentum obedientiæ præstare episcopo, & capitulo similiter non habentes curam ubi est consuetudo. Ab. de uerb. signifi. c. Cum clerici. Accipiens beneficium ab episcopo iurat sibi fidelitatem, sed omagium non præstat pro spiritualibus, quia præstatur tantum a uasallo ratione feudi quod habet a domino. Clericus non est uasallus episcopi. Ab. de exces. præla. c. Graue. Qui contra iuramentum negat episcopum dominum suum uel coram iudice seculari de ipso conqueritur uel ipsum inuadit, debet deponi, & beneficiis perpetuo priuari. Ab. de exces. præla. c. Graue. Vide post. Clericus potest esse parochianus.

Clericus non habens temporalia a layco non tenetur ei præstare iuramentum. Ab. de iure iuran. c. Nimis. Si habet temporalia a laycis non tenetur eis præstare iuramentum fidelitatis, nisi ab eis habeat in feudum, etiam si sint in regno, nec præsumuntur feudatalia nisi probetur. Idem dic de laycis. Ab. ubi supra. Si tamen iurat tenetur seruare si potest sine peccato. Ab. ubi supra. c. Petitio uestra.

Clericus audiens leges, uel physicam si habet personatum uel dignitatem est ipso facto excommunicatus. Ab. Ne cle. uel mona. c. Super specula. Vide. Religiosi.

Clericus non debet esse præsens ludis laycorum, nec hystrionum, aut buffonum, & qui ludi prohibentur ei. Ab. de uita & honesta. cle. c. Cum decorem. & Ab. ubi supra. c. Clerici secundum. Vide. Ludi Theatrales.

Clericus mercator potest excommunicari. Ab. de elec. & elect. potest. c. Transmissam. Debet abstinere a negociis laycorum, ludis uestibus, ornatu minus honesto: habitu honesto uti cuius uanitatem detestatur & exprimat. Ab. de ui. & honesta. cle. c. Clerici secundum.

Clericus qui a Negociationibus laycis non abstinet tertio monitus interim quoad bona perdit priuilegium clericale. Ab. de ui. & honesta. cle. c. Ex literis. Non perdit priuilegium nisi quo ad bona sua, quia si res ecclesiæ portet non causa negociationis non soluit gabellas, secus si proprias. Hoc priuilegium recuperatur statim, cum desistit. Ab. ubi supra. Negociatio est quando quis emit, & uendit non mutata materia, & hoc prohibetur clarius non autem artificium. Ab. ubi supra. in additionibus. Non

licet negociari, ut rem integram uendat maiori prætio, poteſt tamen materiam emere, & opus facere, & uendere. Ab. Ne cle. uel mona. c. Multa. Clerico, uel monacho non licet negociari. Ab. ubi ſupra. c. Secundum. Poteſt tamen emere & uendere pro neceſſitatibus ſuis, ſed non cauſa lucri. Ab. ubi ſupra.

Clericus miles, ſi facit actum omnino contrarium clericatui, ut ſi exercet ſeua, uel uadit ad bellum immediate perdit priuilegium clericale, ex quo eligit contrariam uitam. ſi non exercet actum contrarium, ſed uiuit honeſtè gaudet priuilegio. Si iurauit non uitare mortem pro republica, ſicut communiter iurant milites iſte actus uidetur contrarius clericatui. Ab. de cle. coniuga. c. Conſultationi.

Clericus eſt miles Dei, & datur ei beneficium in ſtipendium, ideo clericus debet gaudere priuilegiis militum ſibi congruentibus. Vbi eſt eadem ratio, uel maior ſicut in militibus ſeculi. Ab. de præben. c. Epiſcopus.

Clericus non poteſt exercere officium Tabellionatus. Primo propter criminalia. Secundo quia eſt quoddam genus negociationis. Tertio eſt officium uile cum ſit ſeruus publicus. Quarto eſt officium ſeculare cum omnibus teneatur ſeruire. Si tamen clericus habeat hoc officium a papa poteſt illud exercere in curia ſui prælati, uel etiã extra iudicium. Si habet beneficium competens non poteſt illud exercere, ſi indiget, credo ſit admittendus. Beneficiatus competenter etiam in minoribus non poteſt illud exercere, qui eſt in ſacris, & non habet beneficium, poteſt. Beneficiatus prohibitus illud exercere, ſi tamen ante prohibitionem iudicis, uel poſt quando non eſt prohibitus inſtrumenta conficit, illa ualent, quia ſuſtinetur in officio quo ad ignorantes prohibitionem & in ſui præiudicium, quia poteſt beneficio priuari. Conſuetudo contraria non ualet, quia contra eccleſiæ honeſtatem, Sacerdotes Veneti excuſantur forte propter inſufficientiam beneficiorum. Ab. Ne cle. uel mona. c. Sicut te.

Notarius factus clericus, uel religioſus non perdit ipſo facto officium, ſed nõ debet illud exercere niſi in cauſa hæreſis. Idem ſi fiat decurio, uel aduocatus, Si clericus etiam efficitur tabellio non perdit beneficium, nec priuilegium clericale, niſi exerceat officium in cauſa ſanguinis. Ab. Ne cle. uel mona. c. Sicut te. Si efficitur tabellio non perdit beneficium, nec per ſponſalia de futuro, quia nihil horum eſt contrarium ordini cui non facit actum contrarium, ſicut & miles gaudet priuilegio, niſi exerceat ſeua. Ab. ubi ſupra. Qui ſunt in ſacris compellendi ſunt per ſubtractionem beneficiorum, ut deſiſtant ab exercitio tabellionatus. Ab. ubi ſupra. c. Sicut te.

Clericus cum interdicitur ſibi aliquod officiũ puta aduocãdi intelligitur quòd non debet hoc generaliter aſſumere, ſed non prohibetur pro uno negocio. Ab. de fideiuſ. c. Clerici.

Clericus non debet habere officium ſeculare negociationis, ſi habet unde uiuat, nec conducere poſſeſſiones aliorum. Ab. de uita & honeſta. cle. c. Clerici ſecundum.

Clericus non poteſt eſſe miniſter, uel procurator laycorum, & ſi defecerit & deprehendatur in fraudem, non ſubuenitur ei ab eccleſia. Ab. Ne cle. uel mona. c. Sacerdotibus. Intelligitur de quolibet beneficiato, uel exiſtente in ſacris. In foro eccleſiaſtico clericus poteſt eſſe procurator layci. In iudicio ſeculari extra propter cupiditatem non poteſt, ex caritate uel amicitia ad unum negocium poteſt, non autem indifferenter, & generaliter,

Si con-

Si contrafecerit,& in fraudem reperitur,non propter hoc iudex fecularis di ftringit illum, fed ecclefia non dabit pecuniam ad fubueniendum,nec auxilium quòd non teneatur refpondere in loco in quo geffit adminiftrationem. Ab. ubi fupra. Vide. Clericus non debet aduocare.

Clericus iuftitiarius uel generalis procurator principis layci deponendus eft, & fi religiofus eft,grauius punietur. Ab. Ne cle. uel mona.c. Sed nec. Si non poteft effe officialis principis in iuftitia exercenda, fortius non poteft aliud officium feculare obtinere, cum tam bonum fit iuftitiam colere. Vnum tamen negocium poteft exercere etiam in iuftitia,quia hic prohibetur generalis effe. Videtur mihi quòd hodie fufficiat iftos excommunicare. Graue effet propter hoc crimen clericum deponere. Ifte textus habet locum in quolibet officio iuftitiæ exercendæ, quia uerba funt multum generalia & ratio generaliffima. Vnde clericus non poteft effe uice rex nec etiam comes nec locum tenens principis fecularis, nec habere fub cura fua aliquam ciuitatem uel locum temporalem. Ifta intelligenda funt etiam in prælatis. Ab. ubi fupra.

Clericus habens officium prępofiti fecularis fi monitus non defiftit,eft excommunicatus. Ab. Ne cle. uel mona. c. Clericis. Non poteft tenere uices principis fecularis in iurifdictione exercenda,licet non infligat pœnam mortis, uel mutilationem. Si hoc uult facere ut officialis principis fecularis, fecus fi fuæ dignitati fit annexa iurifdictio fecularis, quia tunc poteft per fe exercere dummodo non inferat pœnam mortis, uel mutilationis. Idem fi habet iurifdictionem nomine proprio puta ratione patrimonii. Ex hoc quòd eft officialis principis layci peccat mortaliter, & eft excommunicandus, non tamen deponendus, facerdotis nomine hic intelligitur quilibet qui eft in facris, poteft tamen prælatus effe confiliarius principis. Ab. ubi fupra.

Clericus exercens iudicium fanguinis ab officio & beneficio deponitur. Ab. Ne cle. uel mona. c. Clericis. Intelligitur etiam de exiftente in minoribus, quia & ipfe efficitur irregularis. Ab. ubi fupra.

Clericus non debet dictare, nec proferre fententiam fanguinis, nec aliud exercere quo ad uindictam fanguinis tendatur, nec in purgatione uulgari opem præftare debet. Abb. Ne cle. uel mona. c. Sententiam. Clericus ueniens contra prædicta peccat, quia actum prohibitum exercet. Qui iurifdictionem habet non debet intereffe fententiis, nec exequutioni, quia uidetur auxilium præftare. Alii clerici præfentes non dantes auxilium, licet non fint irregulares, peccant, quia contra præceptum huius conftitutionis ueniunt, nifi ubi ex iufta caufa effent puta exhortando. Conftitutio hæc extenditur ad omnes clericos & habentes iurifdictionem temporalem. Si principes layci uellent ad aliquid prædictorum artare debent per cenfuram ecclefiafticam compefci. Ab. ubi fupra. c. Sententiam. Poteft autem cognofcere de caufa criminali uice ipfi quando non imponitur pœna fanguinis etiam uice layci, dummodo abftineat a pœna fanguinis fi fit deputatus ad certam caufam. quia non licet fibi acceptare delegationem principis ad uniuerfitatem caufarum. Ab. ubi fupra. c. Clerici.

Clerici quibus affignantur certi reditus pro eorum fuftentatione non tenentur ad onera quæ communiter imponuntur, fimiliter nec monachi tenentur, fed illi qui reliqua bona poffident ut epifcopi, Abbates &c. Canonici

ecclefiæ

ecclesiæ cathedralis tenentur ad onera toti clero incumbentia. Ab. de præscrip. c. Accedentes.

Clerici non tenentur ad onora personalia quæ dicuntur honores, nec ad sordida quæ consistunt in uilibus officiis, Ab his immunes sunt eorum coloni, & mancipia, nec tenentur ad angarias in aduentu imperatoris, quia exempti sunt ab eo, sed nec ad personalia quæ non habent in se dignitatem, honorem, uel utilitatem ut sunt legatio tutela &c. licet possint ista soluere si uolunt subire onera patrimonialia. quandoque inducitur onus de quo est seruandum de ipsa re, ut quòd nauis uadat ad seruitium reipublicæ, quandoque imponitur super id quod præcipitur de ipsa re uidelicet ut detur certa pars fructuum, quandoque imponitur ipsi rei de eo quod non percipitur de ipsa re, nec in re sed est omnino extra rem, ut quando debet pro ista re præstare pecuniam annuatim. Si possesio ad ecclesiam ueniens habet onus annexum ex priuata dispositione, uel ex dispositione principis antequam ueniret ad ecclesiam ut in tributo trahitur ecclesia ad tributum ratione eorum quæ post acquisiuit. Italia hodie non obligatur ad tributum. Idem dic in aliis oneribus quæ ratione naturali incumbunt, ut reficere iter ante domum in purgatione putei in uicinia. Ad onera quę imponuntur rebus secundum necessitatem accidentalem puto ecclesiam non teneri. Ad onera in aduentu imperatoris non credo imperatorem ecclesiam posse obligare ex quo a principio hoc onus non est impositum. Circa mansum totum iuxta positum propter ista non tenetur ad tributum sed redimi debet antequam ecclesia constituatur. Ad ea quæ imponuntur personæ non facta mentione de re, non tenentur clerici, sed nec si imponuntur personæ habito respectu ad res, uel ad patrimonium. Nec ualet consuetudo contraria in præiudicium ecclesiæ, Onus mistum quia habet onus cum sumptu ad ista non tenetur ecclesia, nisi ubi tenetur ad realia & personalia, Ad omnia quę pro communi, utilitate uel necessitate clericorum, & laycorum, ut pontium & meniorum non tenetur conferre nisi sponte uelint approbante episcopo cum clero ubi laycorum non suppetunt facultates prius consulto papa, & ad hoc sunt plures leges. Bona ecclesiæ sunt Deo dicata, ideo non redeunt ad humanos usus, nec tenentur ad onera mundana nisi prius fuerint censualia, uel tributaria antequam peruenissent ad ecclesiam, aliter non tenentur, licet priores possessores prius soluissent tempore necessitatis, uel utilitatis aliquas collectas. Vbi est magna necessitas & nõ potest sine scandalo uel periculo habere recursus ad papam, credo sufficiat deliberatio episcopi & clericorum. Non tenentur clerici contribuere ad caualcatas. Si necessitas uel utilitas a remotis concernit utilitatem ecclesiæ per quandam consequentiam non tenentur contribuere. si de directo concernit utilitatem ecclesiæ & laycorũ oportet quòd clerus & populus deliberent & requiritur utriusque consensus & tunc prouidetur utilitati priuatæ. Si clerus nollet consentire, potest adiri superior, non tenentur etiam ad gabellas uini nisi in loco illo succedat, ad onera, ad quæ clerici tenentur. Ab. de immuni. eccle. c, Non minus.

Ad onera possessionum si ista bona habent onus perpetuum & inuariabile & si possessio transit ad ecclesiam cum onere suo. Si sicut hodie estimantur bona alicuius, & soluunt plus & minus secũdum impositionem collectæ, ad ista non tenetur ecclesia, quia onus non est annexum rebus cum non sit perpetuum & inuariabile, & quandoque imponitur personis pro rebus, Si ergo per-

go perueniat ad ecclesiam debent censeri iure ecclesiastico. Bar. ponit practicas, ut bona sic prius affecta transeant cum onere suo, sed mihi non placet propter eorum fraudem & quia contra priuilegium concessum ecclesiæ ab imperatore. Quid agendum quando bona sunt cum bonis fratris layci. Ab. de uita & honesta. cle. c. Ex literis. Bona layci data ecclesiæ gaudent priuilegio ecclesiæ. Ab. de præben. c. Dilectus filius secundus. Vide. Laycorum res si conferantur ecclesiæ.

Clericis collectas layci imponentes uel eorum iurisdictionem usurpantes si moniti non desistunt, sunt excommunicati cum fautoribus, potest tamen episcopus cum clero in necessitate ferre subsidium. Ab. de immuni. eccle. c. Non minus. Vt clerici licite contribuant, requiritur. Primo, quòd hoc episcopus cum clero deliberet. Secundo quòd soluatur pro magna necessitate uel utilitate ciuitatis. Tertio, quòd facultates laycorum non sufficiant. Quarto, quòd consulatur papa. Ab. ut supra. Qua pœna puniantur imponentes collectas clericis secundum leges ciuiles. Ab. de immuni. ecclesiæ. c. Peruenit. Vide. Talea.

Clericus non tenetur ad obsequia dominorum temporaliũ cum sit exemptus iure diuino & humano, nisi sit coniugatus, Depositus uerbaliter tantum gaudet hoc priuilegio, & si est incorrigibilis perdit incontinenti priuilegium & potest priuari per iudicem secularem. Sic depositus qui corrigibilis est utitur pluribus priuilegiis quam coniugatus. Actualiter depositus est statim omni priuilegio clericali ex tuæ. Ab. de cle. coniuga. c. Ex parte.

Clericus tenetur soluere tributum imperatori de possessionibus ecclesiæ. Ab. de deci. c. De terris. Vide. Decimarum onus annexum prædiis. c. Ecclesiæ dos.

Clericus oppressis & obsessis licite auxiliatur. Ab. de cle. percus. c. Præsbiterum. Vide. Clericus pro defensione rerum ecclesiæ bellat.

Clericus non liberatur a patris potestate quo ad temporalia nisi per dignitatẽ episcopalem & per ingressum religionis. Quo ad spiritualia non est ei subiectus, nec acquirit patri usum fructum bonorum sibi undecunque uenientium. Ab. de resti. in integ. c. Constitutus.

Clericus potest esse parochianus ecclesiæ inferioris. Omnes habitantes in parochia ex quo nõ habent curam per se sunt sub cura præsbiteri parochialis, & debent conuenire cum aliis parochianis laycis ad diuina ad parochiã. Ab. de parochi. c. Vt Dominicis.

Clericus non habens curam animarum non tenetur obedientiam episcopo promittere per scripturam aut iuramentum, sed sufficit promittat solo uerbo. Ab. de maio. & obe. c. Legebatur. Si tamen prius sit excommunicatus, aut rebellis potest compelli ad iurandum. Valet tamen consuetudo iurandi etiam in non habentibus curam animarum. An consuetudo non iurandi accipienti curam animarum ualet, utraque pars sustinetur. Ab. ubi supra. c. Cum in ecclesiis.

Clericus peregrinus est suspensus nec celebrat in publico sine testimonio ordinationis. Ab. de cle. pereg. c. Tuæ fraternitati. Non potest peregrinari causa deuotionis, nec pro eius utilitate sine causa necessaria, sine licentia prælati etiam si sint episcopi. Possunt autem pro prosequenda appellatione, uel uitanda oppressione. Ab. de cle. pereg. c. Conquerente. Clericus non potest peregrinari sine licentia episcopi, nec episcopus sine licentia papæ. Ab. de uo. c. Magnæ.

Clerici habentes personatum sunt archidiaconi, decani, plebani, præpositi, Cantores. Ista prohibitio de legibus & physica non audiendis habet locum in habentibus personatum non curatum. Item in non sacerdote, si ecclesia plebana habet sub se capellas. Omnes pœnę hic statutæ contra religiosos habent locum in secularibus clericis hic prohibitis. Ab. Ne. cle. uel mona. c. Super specula. Vide. Religiosi.

Clericus gaudet priuilegio militis secularis ubi subest eadem ratio. unde non ualet donatio facta per clericum concubinæ, nec tenetur cedere bonis propter debita, nec potest conueniri ultra quam possit facere, nec stipendia eius sunt accipienda pro exequutione sententię. Ab. de cle. ægro. c. Cum percusso. Qui excommunicatus, suspensus, uel interdictus gaudet priuilegio. Si quis suadente; Ab. de immuni. eccle. c. Ecclesiæ. Vide. Clericus depositus.

Clericus gaudet priuilegio fori ut non possit distringi, nec condemnari per iudicem secularem, etiam per uiam reconuentionis. Hoc priuilegium competit etiam coniugatis. Ab. de for. competen. c. Nullus.

Clericus non coniugatus in quocunque ordine cõstitutus gaudet priuilegio. Si quis suadente. Si tamen non miscet se enormitatibus, uel sit priuatus post tertiam monitionem. Coniugatus incedens in habitu & tonsura hoc priuilegio gaudet, alias secus. Degradatus perdit omne priuilegium, similiter depositus uerbaliter si est incorrigibilis, non autem si corrigibilis. Hęreticus perdit omne priuilegium. Excommunicatus gaudet hoc priuilegio. Ab. de senten. exco. c. Contingit. & Ab. ubi supra. c. Contingit secundum.

Clericus non potest renunciare priuilegio clericali si est religiosus, uel in sacris, qui in minoribus est, uerbo renunciare non potest, sed facto puta exercendo actum omnino contrarium clericatui, uel si tertio monitus non uult se corrigere. Ab. de Aposta. c. Tuæ.

Clericus perdit priuilegium clericale si incedit ut laycus Tertio monitus. Ab. de senten. exco. c. In audientia. Ex sola dimissione habitus & delatione armorum militariũ non perdit ipso facto priuilegium, & sic percutiens illum ante admonitionem est excommunicatus, secus si monitus nõ se correxit, quia priuatus est omni priuilegio clericali. Idem dic de inhonestè uiuente, & relinquitur iudici seculari auctoritate iuris sine alia degradatione, si se immiscet enormitatibus sine alia admonitione perdit priuilegium. Si quis suadente, non autem priuilegium fori. Ab. ubi supra.

Clericus perdit priuilegium. Si quis suadente etiam sine monitione, quando contempto habitu clericali imiscet se enormitatibus, ut quando sit stipendiarius uel armiger etiam si notum sit eum esse clericum, sicut & coniugatus perdit priuilegium immunitatis personæ. Ab. de senten. exco. c. Cum non ab homine. Qui assumit arma ad sui defensionem, non perdit priuilegium. Qui seditionem facit in populo & guerrã, immiscet se seuis, & enormitatibus perdit priuilegium. Si quis. Non tamen priuilegium fori. unde non debet iudicari per iudicem laycum. Sunt tamen de hoc opiniones. Ex renunciatione clerici non amittitur priuilegium, sed ex dispositione iuris sicut clericus non potest prorogare iurisdictionem sine licentia episcopi tamen contrahendo uel delinquendo, subijcitur episcopo territorii absque licentia sui episcopi &c. Non licet layco percutere clericum, qui perdit priuilegium etiam propter delictum, licet sic percutiens non sit excommunicatus.

municatus. Ab. de senten. excom. c. Perpendimus.

Pro clerico non se defendit qui in habitu & tonsura ut laycus conuersatur de prehensus in maleficiis. Sola reasumptio tonsuræ post delictum non facit delinquentem pro clerico haberi. Ab. de priuil. c. Ex parte. Intellige quando non potest probare se esse clericum, quia tonsura & habitus hoc non probant. Ab. ubi suprà.

Clericus ex depositione tonsuræ non perdit priuilegium. Ab. de uita & ho. cle. c. Si quis. licet præsumatur talis, qualis reperitur in habitu. Ab. de senten. Ex co. c. Si uero secundũ. Qui in tõsura, uestibus & negociorũ qualitate de clericatu nihil ostendit, & tertio monitus non emendat, perdit priuilegium. ubi suprà. c. Contingit secundum. In his in quibus debet laycus a clerico discerni. In iure non cauetur expresse quod clerici habeant certam formam uestimentorum, sed tantum colores qui non sunt interdicti, & cauetur ut portent uestes usque ad talos. Vt perdat priuilegium debet tertio moneri, nec sufficit monitio una pro trina. Si monitus tertio non resumit habitum ipso facto perdit omne priuilegium, & absque alia degradatione efficitur de foro seculari. Admonitio debet fieri per episcopum, uel alium habentem iurisdictionem episcopalem in clericum, nec potest fieri per alium. Ab. ubi suprà. Si prima monitione perdit priuilegium clericale si in minoribus constitutus exercet actum omnino contrarium clericatui, ut si duxit uxorem corruptam, si fiat miles. secus si actus non sit omnino contrarius, ut ducere uxorem uirginem, si fiat miles. Si uiuit seculariter etiam si est negociator non perdit priuilegium, nisi post trinam monitionem. Ab. de aposta. c. Præterea. Viuens seculariter non perdit priuilegium ipso facto, sed ecclesia non uult eos liberare excommunicando detentores. Ab. ubi suprà.

Clericus. Purgationi aquæ frigidæ, uel candentis ferri ritum cuiuslibet benedictionis, uel consecrationis non impendit. Ab. Ne cle. uel mona. c. Sententiam.

Clericus quo ordine sit puniendus. Ab. De iudi. Cum non ab homine. Glo. & Ab. ubi suprà.

Clericus rapinam committens, uel particeps in ea debet deponi ab ordine irreparabiliter, & beneficio priuari, Nec potest dispensari per episcopum. Puto tamen quod in beneficio possit. Ab. De rapto. c. Super eo.

Clericus potest religionem intrare non petita licentia ab episcopo, licet si ecclesia lædatur grauiter, reuocandus esset. Ab. de Regula. c. Licet.

Clerici residentia intelligitur cum debitis temporibus ibi resideat. Ab. de cle. non resid. c. Ex parte tua. Qui in loco beneficij residet, & non interest diuinis officijs non accipit distributiones, quia non dantur residentibus, sed his qui intersunt. Abb. ubi suprà. c. Cum dilectus. Omnia beneficia, quæ in titulum dantur etiam uicariæ, etiam modicæ æstimationis requirunt residentiam de iure communi, secus si non dantur in titulum, sed in stipendium. Ab. ubi suprà. c. Clericos.

Clericus qui non residet in beneficio etiam modicæ estimationis, illo priuatur. Ab. De cle. non resid. c. Conquerente. Glo. & Ab. ubi suprà. Non residens citatus qui non reuertitur infra terminum priuandus est nisi habeat iustam causam. Ab. Vbi suprà. c. Ex parte. Si monitus non reuertitur, nec allegat iustam causam, priuatur beneficio. Ab. ubi suprà. c. Clericos. Dispositio huius capituli habet locum in ecclesijs curatis & in beneficijs simplicibus, quæ requirunt residentiam ex priuilegio, statuto, uel consuetudine, in alijs non ha-

bet locum. Vagabundus tamen poteſt pro hoc delicto priuari. Ab. ubi ſuprà. Cauſa ſufficiens non reſidendi eſt infirmitas inimicitia capitalis. Ab. ubi ſuprà.c.Clericos.

Clericus habens eccleſiam curatam tenetur illi ſeruire perſonaliter, nec poteſt inſtituere uicarium, quia eſt electa induſtria perſonæ, niſi ad breue tempus, & de licentia epiſcopi. Si tamen eccleſia ſit annexa præbendæ, poteſt per uicarium perpetuum, qui licet non habeat omnes fructus, habet tamen ſufficientem portionem. Quodlibet beneficium eccleſiaſticum requirit reſidentiam, ſi eſt curatum, uel annexum dic, ut ſuprà. Si non eſt annexum, tenetur reſidere, niſi conſuetudo rationabilis, uel ſtatutum habeat, quod poſſit ſeruire per uicarium, ſecus ubi nulla eſt ratio. Si ſimplex, non ualet conſuetudo, ſi eccleſia indiget ſeruitore niſi per ſe, uel per alium ſeruiat. Si eccleſia non patitur defectum in miniſtris ualet conſuetudo ut poſſit recipere reditus in abſentia non conſtituendo uicarium. Ab.de preben.c. Extirpandę. Parochialis ſacerdos ſic reſidere tenetur, quod diſpenſari non poteſt per inferiorẽ Papa in perpetuum. Excipiuntur duodecim caſus, in quibus non tenetur clericus reſidere. Si non ponit uicarium etiam ſine monitione cum habet facultatem ponendi, eſt priuatus, ideo non poteſt illud tenere ſine noua collatione in conſcientia. Ab. ubi ſuprà in additionibus.

Clericus non reſidens propter potentiam tyranni non debet priuari tanquam non reſidens, cum exulet ſine culpa ſua. Ab.de exceſ.prel.c.Tantum.

Clericus non reſidens in eccleſia Parochiali, non facit fructus ſuos, poteſt tamen diſpenſari ex iuſta cauſa, ſed non poteſt induci conſuetudo, in ſimplici beneficio poteſt, ſi eſt conſuetudo, & eccleſia non indiget miniſtris. Ab. de preben.c.Execrandæ.§.Qui uero.in replicatione.

Clericus poteſt petere reſtitutionem in integrum coram iudice eccleſiaſtico aduerſus contractum quocunque modo initum, & aduerſus perſcriptionem inductam ſtatuto, uel conſuetudine laycorum. Ab.de reſtitu. in integ. c. Conſtitutus.

Clericus poteſt preces effundere pro beneficio apud ſuperiorem. Ab.de cler. exco.c.Propoſuit.

Clericus ſecularis non poteſt beneficium in monaſterio habere ut faciat unum collegium cum monachis, & beneficiati per Abbatem, & monachos non poſſunt deponi per Abbatem, ſed per epiſcopum. In monaſterio non exempto inſtitutio ſpectat ad inferiorem de iure ſpeciali. Deſtitutio non ad eundem ſed ad epiſcopum pertinet. Inſtitutio & deſtitutio ſunt ſeparata. Clerici ſeculares non poſſunt intitulari in monaſteriis, & ſic non poteſt deputari altare in monaſterijs, ut inſtituatur in eo ſecularis clericus. Poteſt in eis deputari ſtipendium pro ſeruitio monaſterij non in titulum. Iura in contrarium procedunt ſecundum antiqua tempora, quando monachi non erant clerici. Ab.de ſta.mona.c. Ea quæ. Non priuatur beneficio propter periurium quando non agitur principaliter ad puniendum periurium, ſed punitur pena extraordinaria. Ab.de fideiuſ. c.Peruenit.

Clerici ſeculares tenentur ad hoſpitalitatem ſolitam ſecundum facultates eccleſię, primo tamen eſt ſubueniendum ſeruitoribus & eccleſia reparanda. De reliquis debet fieri hoſpitalitas. In neceſſitate tenetur prius ſubuenire pauperibus, & uendere mobilia & immobilia & uaſa eccleſię, in hoc caſu etiam layci tenentur ſub pręcepto. Ab.de pręben.c.De monachis.

Clericorum numerus in collegiatis eccleſijs debet inſtitui ſecũdũ eorũ facultates.

tates. De institu.c.Non amplius. Compelli possunt ut tot ponant, quot sustinere possunt ex eorũ redditibus, ita tamen quod habeatur respectus ad alia onera, puta reparationem ecclesię, hospitalitatem solitam, & si non commode saltem sine penuria. In monasterio monialium non tenet receptio facta ultra quam suppetant facultates monasterij. Intellige prędicta in ecclesia non numerata. Ab.ubi supra.

Clericus expoliatus beneficio potest compromittere super eo. Ab.de arbi.c. Non sine.

Clerici statũ ecclesiæ mutare non possunt sine licentia episcopi, puta quod ecclesia prius secularis fiat regularis. Ab.de eccle.edifi. c. Ad audientiam secundum.

Clerici possunt statutis clericorum uti ad eorum commodum, quæ tamen non ligant clericos in eorum præiudicium, etiam si sint negociatores. Ab.de ui. & honesta.cle.c.Ex litteris.

Clerici ecclesiarum subiectarum pleno iure alicui pręlato sunt subiecti pręlato illius ecclesiæ qui potest illos corrigere & excommunicare. Si capellæ sunt exemptę, & clerici sunt exempti, & si capellæ sunt subiectę, & clerici sunt subiecti. Ab.de maio.& obe.c.His qui.

Clericus testari potest & hæredem instituere extraneum catholicum non autem hæreticum. Si moritur intestatus non existentibus consanguineis succedit ecclesia, potest etiam subuenire parentibus de bonis ecclesiæ dummodo non faciat eos diuites, & magis tenetur subuenire eis quam extraneis. Ab.de Hære.c.In eos.

Clericus inferendo testimonium uacillans potest capi & retineri, si retinetur, an sit infamis. Ab.de pen.c. Super hijs.

Clericus uagabundus potest priuari beneficio etiam simplici, nec consuetudo ualet in contrarium, nec licentia prælati. Ab.de cle.non resid.c.Ex tuæ deuotionis.

Clerico uenatio prohibetur & contrafaciens si est episcopus tribus mensibus a communione, si præsbiter duobus, si dyaconus, ab officio suspenditur. Ab.de cle.uena.c.Episcopum. Prohibetur etiam tenere accipitres, & canes pro uenatione, si tamen uenationem raro exerceat non tamen debet hac pena puniri. Ab.ut supra.c.Vide.Venatio.

Clericus uendens rem layco tenetur eam defensare coram iudice layco, quia solum præstat auctoritatem & defensionem emptori, secus ubi laycus possessor nomine ecclesiæ nominat clericum in iudicio. Abb. de emp.& uendi.c. Si emptori.

Clerici debent esse ornati uestibus dummodo non ad lasciuiam. Glo.de custo. eucha.c.Reliquiæ. Debent esse mundæ etiam uestes priuatæ. Ab.ubi supra. Quales & quantæ esse debeant, non debent esse rubeæ, nec uiridis coloris, etiam caligę. Qualia debeant esse ornamenta tam sua quam iumentorum suorum. Ab. de ui.& honesta.cle.Clerici secundum & Ab.ubi supra.

Clerici alicuius ecclesiæ ad arctiorem uitam & certam regulam religiosorum possunt se uoto & iuramento se obligare, licet se non transferant ad illos, nec requiritur consensus episcopi, nisi uellent mutare primam regulam, uel antiquum statutum ecclesiæ dando in futurum formam uiuendi, etiam successoribus. Ab. de his quę in me.cau.fiunt.c.Cum dilectus.

Clericis non potest induci uita austerior sic, ut mutetur status personæ, Quo ad accidẽtalia per quæ non mutatur status uitę, potest superior maxime Papa,

Item capitulum unius ecclesię dummodo consentiant omnes cum auctoritate episcopi. Ab.de appella.c.Ad nostram. Cogi possunt per episcopum quod reditus ponant in communi, & in communi uiuant. Ab.de ui.& honesta.cle.Quoniam.

Clericus usurarius debet deponi ab officio. Ab.de usu. c. Plures.

Coadiutor est qui datur in causa iuris uel iudicis auctoritate ad coadiuuandum officium præsidentis, si in temporalibus tantum debet prouidus esse & discretus, in spiritualibus debet habere scientiam & requisita ad illud officium & etatis requisitæ in administratione illius officij esse debet. Laycus non potest esse coadiutor clerici, nec in spiritualibus nec in temporalibus, quia non potest coadiutor esse in officio cui præesse non potest,& laycus nō debet esse generalis administrator ecclesiæ. Non potest femina deputari coadiutrix masculi nec econtra. Religiosus potest dari coadiutor in omni officio cui præesse potest principaliter cum superioris licentia.In episcopis & superioribus deputatio coadiutoris pertinet ad solum Papam, in alijs ad eum qui potest prelatum inuitum destituere, uel cessionem admittere. si prelatus inferior habet collationem,tantum deputatio coadiutoris pertiner ad episcopum, si pertineat ad ipsum pleno iure dabit ipse coadiutorem non episcopus.Ab.de cle.egro.consultationibus. Vide.Sacerdos rector ecclesiæ. In dignitatibus inferioribus.

Cognitio spiritualis est dignior cognatione carnali, quia ex uenerabiliori parte procedit, unde ecclesiam Romanam nunquam legitur dispensasse in cognatione spirituali & tamen quotidie dispensat in cognatione carnali in contrahendo matrimonium. Ab.de purga.cano.c.Accepimus.

Collector si grauat ecclesiam,debet priuari officio. Ab.de censi.c. Ea quæ.Intelligi potest de omnibus collectoribus generaliter. Ab.ubi supra.

Collegium secundum ueritatem non est aliud a singularibus personis de collegio sed iuris fictione est quædam persona ficta & representata proprie, ideo collegium non potest peccare, sed possunt singuli de collegio. Quo tamen ad aliquos iuris effectus habetur pro corpore uero. Delictum consistens in omittēdo cadit in collegium secundū illam iuris fictionem, ideo contra illud prescribitur propter negligentiam.Si delictum cōsistit in faciendo ita quod proprie concernat collegium & non singulos ut facere statuta,imponere collectas dacia illicita, in huiusmodi potest collegium delinquere, & quando non potest, adaptatur ad singulos. Alia sunt delicta quæ proprie non cadunt in collegium ut homicidium, præda & huiusmodi, quæ potest collegium demandare & rata habere. Abb.de Simo.c.Dilectus Filius. & Abb.de Hære.Ad abolendam.

Collegium requirit tres, congregatio duos. Glo.de elec.c.Nullus in ecclesia. Ad collegium ecclesiasticum sufficiunt duo non autem ad ciuile. Ab.ubi suprà.c. Ius collegij remanet in uno si alij moriantur, uel fiant inhabiles. Si priuilegium sit loco indultum etiam omnibus collegiatis mortuis, remanet, alij succedunt nullo prædictorum existente. Ab.de postula c.Gratū.

Collegium non debet esse disparium professionum &c. loquitur de professione laycorum clericorum, cum religiosus possit esse uicarius episcopi, si disparitas sit sicut inter clericos & religiosos, possunt associari ad aliquod officium, non tamen ut collegialiter uiuant in eadem ecclesia, in aliis possunt, unde in scholis clerici religiosi & prælati faciunt unam uniuersitatem. Ab. de elec.c.Cum causa. Ad collegium constituendum non admittuntur homines

mines

mines professionis dispares quando uaria sunt studia respectu professionis. Si omnino idem est studium non impedit diuersitas professionis, ut in uniuersitate scholarium. Ab. de testam. c. Ioannes.

Ad collegii actus ualiditatem ad minus duæ partes uocalium debent esse præsentes & ex illis oportet maiorem partem consentire. Si pars de collegio fuit contempta, potest facere actum retractari; quia plus nocet contemptus unius quam contradictio plurium. Ab. de his quæ fi. a maio. part. cap. Cum in cunctis. Quando partes diuersæ coniunguntur ad faciendum certum, quid, statur iudicio maioris partis corporis, nec requiritur maior pars cuiuslibet partis. Abb. de paroch. c. Si episcopus. & de stat. mona. In singulis.

Collegij bona ubi collegium dissoluitur si est religiosorum cum non possint habere proprium bona remanent apud superiorem qui de illis disponit ut de uacantibus. Si collegium est seculare eo dissoluto potest quilibet habere quod contulit, sed bona collegii remanebunt apud superiorem ex quo attributa sunt collegio propter diuinum officium, & soluto labore tollitur premium. Si collegium habet bona propter utilitatem publicam, ut hospitale, bona non diuidentur inter collegiatos. Si collegium habet bona ad usum singulorum ut quia quilibet contulit pro uictu communi, dissoluto collegio bona diuidentur inter collegiatos. Idem si collegium habet bona propter onera incumbentia collegio. Ab. de sta. mona. c. Recolentes.

Collegium quando est citandum potest compelli qui de iure uel consuetudine habet congregare ad congregandum per ordinarium uel delegatum. Ab. de maio. & obe. c. Cum cæterum.

Collegium in componendis arduis ut super iure superioritatis nõ oportet uocet absentes quia sufficiunt præsentes. Compositionem faciendam impedit unus solus de collegio si fit nomine collegii, & sibi prætendit præiudicium non autem si fit in præiudicium collegii. Abb. de maio. & obed. c. Humilis.

Collegium est ecclesiasticum si clerici sunt æquales numero secularibus, quia dignius trahit ad se uilius. Ab. de constitu. c. Ex litteris. Dicitur ecclesiasticum si maior pars sit ecclesiastica, & erit sub iudice ecclesiastico. Si maior pars erit secularis, dicitur seculare, & erit sub iudice seculari. Ab. de Loca. c. Ex rescrip.

Collegium eligit iure proprio uidelicet singulis competente & semper potest uariare electionem antequam ueniat ad electum. Si eligit iure alieno sibi delato, ut canonici episcopum & canonicos, non possunt uariare, quia functi sunt officio suo. Patroni ecclesiarum semper possunt uariare ante præsentationem quæ proprie pertinet ad officium suum siue sint clerici siue seculares, post præsentationem seculares possunt uariare non autem clerici. Ab. de elec. c. Publicato scrutinio.

Collegium non potest aliquid explicare de his quæ agit ut collegium non ut priuata persona, nisi per maiorem & saniorem partem fiat, nec sufficit maior pars nisi sit sanior & hoc tam in collegio secularium quam religiosorum, unde non bene faciunt qui utuntur fabis. Abb. de elec. c. Ecclesia uera.

Collegium instituere non possunt priuati homines regulariter nec habere signa collegii nisi eis aliquid concedatur. Ab. de exces. præl. c. Dilecta. Collegii ius potest argui ex consuetudine. In ecclesia instituitur collegium per priui-

priuilegium post ecclesiam fundatam uel a principio ordinatam quod ecclesia esset collegiata uel si longo tempore uixerunt collegialiter. Iure gentium approbantur quædam collegia, ut ciuitatis, castri, & uillæ iure positiuo approbantur collegia eorum, qui sunt alicuius artis, uel professionis uel si sint causa pietatis, ut ad subueniendum oppressis, quia isti habent multa agere ad utilitatem artis, uel professionis. Qui non habent aliqua communiter expedienda non possunt propria auctoritate facere istas congregationes nisi sit ordinatum a principio quod ecclesia sit collegiata, quia tunc licite faciunt unum corpus, & sic congregantur ut promoueant utilitatem ecclesiæ, ideo singulariter beneficiati in ecclesia non possunt propria auctoritate collegium facere. Collegia sunt regulariter interdicta, quia timetur coniuratio & conspiratio contra superiores. Ab. de exces. præl. c. Dilecta. Vide. Clerici uniuersitatem.

Collegium faciunt scholares per se, & doctores per se, & doctores & scholares simul, & quodlibet eorum apponere pœnam, & doctores in conuentibus siue recipere beneficium. Ab. de constitu. c. Ex litteris. Vide. Vniuersitatem.

In collegio primum locum habet cessante consuetudine qui primo institutus est. Si episcopus sit canonicus, non habet primum locum nec primam uocem, sed nec inter scholares in studiis habet locum super rectorem, quia non est inter eos ut episcopus, sed ut unus de collegio. Abb. de elec. c. Auditis.

Collegium non potest se obligare ad non emendum uel uendendum possessiones, possunt tamen obligari singuli de collegio. Ab. de deci. c. Nuper.

Collegium dicitur peccare quando prius deliberatum est in ipso collegio pulsata campana & concurrentibus requisitis aliis ad congregationem collegii. Si omnes de collegio delinquunt, dicuntur singuli delinquere, si etiam pulsata campana omnes erigerent uexillum, non deliquit collegium, quia requiritur deliberatio. Ab. de simo. c. Dilectus filius.

In collegio potest quis gerere personam duorum & uti utriusque iure puta episcopi & canonici. Ab. de conces. præben. c. Postulastis.

Collegium præsumitur esse, ubi plures uiuunt in communi. Ab. de ui. & honesta. cle. c. Quoniam.

Collegiũ potest puniri ubi innocens potest pro crimine alterius puniri, propter rebellionẽ ciuitas quãdoq; supponitur aratui, & possunt singuli decapitari de Simo. c. dilec. filius, secũdo quãdo pœna a iure statuta concernit collegium, ita quod nõ singulos sed punitur ipsum collegiũ, unde pro delicto collegii res collegii publicantur, & quando delictum collegii cadit in collegium, ut dictum est. In modo puniẽdi si pœna potest cadere in collegium, punitur collegium, si non est talis, commutabitur in aliam pœnam. Collegium non excommunicatur, quia excommunicatio requirit uerum corpus, animam baptizatam, & uerum delictum, & proprium excommunicandi. In prædictis in quibus collegium potest delinquere, punitur collegium simul, singuli autem ut incitatores in delictis, quæ proprie non cadunt in collegium, statutum est ecõtra, quia singuli puniuntur ut facientes, & uniuersitas ut fieri faciens, uel mandans fieri, uel ratum habens. Ab. de simo. c. Dilectus Filius.

Collegium non oportet ut habeat rectorem, nec tenetur ad eius electionem, & habet omnem auctoritatem, quam solet rector habere, & illam potest committere. Ab. de præben. c. Cum non ignores.

Collegium seculare potest sibi eligere ordinarium qui habet iurisdictionem in ciuilibus, sicut scholares rectorem sub quo unus alium potest conuenire. Potest etiam conueniri sub maiori iudice, & locus est præuentioni. Ab. de ordina.c.Cum ab ecclesia.

Collegii signum est habere sigillum commune. De excef.præl.c.Dilecta.

Collegia artium & scholarium sunt subiecta potestatibus & ordinariis similiter eorum rectores. A rectoribus appellatur ad prædictos ordinarios, nec ualet statutum in contrarium, quia est contra canones & contra ius superioris. Abb. in rubr. de appella. Qui est in collegio alicuius artis uel professionis si illa non exercet actu non debet gaudere priuilegiis artis, nec professionis. Ab.de pręscrip.c.Vigilanti.

Collusio est inter reum & actorem occulta & illicita pactio, qua alter in iudicio se superare permittit. Glo.de cense.c.Cum clerici.

Comites palatini dicuntur abusiue comites cum non sint inuestiti de aliquo comitatu, nec habent administrationem. In dispositione restringibili non ueniunt appellatione comitum. Ab.de maio.& obe. c.Legitur.

Commissarius quicquid facit fingitur factum per committentem. Si testator aliquid relinquit ad pias causas, & exequutionem committit, & illi erigunt fabricam ecclesiæ, cui ista soluantur, & ecclesia non tenetur de relictis pro fabrica dare decimam, ratione prædicta non tenetur de illis decimas soluere. Ab.de elec.c.In causis.

Commissarii ad bona distribuenda ad pias causas possunt unum ex ipsis eligere & illi dare si egeat. Idem dicitur de his quibus committitur ut aliquem eligant ad aliquod officium nisi sit contra formam compromissi. De elec.c. Cum sis iure peritus.

Cui committitur aliquid in generali non potest se intromittere de his quæ specialiter alteri delegantur, unde delegatus Papę non potest impedire sententiam uel processum delegati. Ab.de offi. leg.c. Studuisti.

Commissarius Papę potest esse simplex religiosus, si negocium extraiudiciale committit, non autem commissione ordinaria exercenda. Abb.de elec.c. Cum in ueteri.

Commodatarius gratia sui tenetur etiam de leuissima culpa non de casu fortuito, nisi in tribus casibus primo quando culpa sua præcessit secundo quando pactum interuenit, ut teneatur de casu. tertio quando præcessit mora. Ab.de commoda.c Cum gratia. In contractu qui fit gratia utriusque, non tenetur de leuissima culpa, si gratia commodantis tenetur solum de dolo & lata culpa, quia non est sibi beneficium. Idem in deposito. In commodati remissione consideranda est qualitas personæ, qualitas rei destinatæ, tempus, locus, & cõsimiles circumstantię, a quo destinatus est famulus, si a commodante uel a commodatario, in pacto quod ex casu fortuitu teneatur, debet exprimi aliquid & causa generali subsequenti. Intelliguntur consimiles non maiores. Pactum generale non obligat ad omnes casus fortuitos. Ab. ut supra.

Commodum magnum consequitur, qui a lite recedit. Ab.de transac.c.Sicut.

Compensatio in quibus contractibus habet locum, & in quanto tempore debet fieri. Ab.& Glo.de deposi.c.Bona fides.

Compromissum in electione uno non consentiente electio erit nulla & in omnibus negociis explicandis uniuersaliter, & hoc si a principio contradicat non autem si superuenerit, qui non erat uocandus & contradicat, quia non

retra-

retractabitur quod prius factum est. Ab. de elec. c. Quia propter. Potest autem fieri super electione in praeiudicium compromittentium non autem superioris aut ecclesiae. Abb. de arbi. c. Ex parte. Nemo potest compromittere super rebus aut iurisdictione nisi possit illa alienare. Ab. ut supra. c. Cum tempore & c. Exposita.

Compromissum factum in plures cum clausula quod in casu discordiae eligatur tertius per eosdem uel alios, quando compromittitur in incertum eligendum, an ualeat compromissum examinatorum. Abb. de arbi. c. Innotuit. & Cum a nobis. Similiter quando certum est ut per se causam diffiniat aut per eos quos elegerint ualet. Ab. ut supra. c. Cum a nobis.

Compromissum quando potest fieri in ordinarium ut in arbitrum. Ab. de arbi. c. Cum tempore. Potest etiam fieri per duos electores ad eandem praelaturam in discordia & morte alterius compromittentium expirat. Ordinarius tamen auctoritate ordinaria procedit super iure superstitis ante quam fiat transitus ad aliam electionem, & potest procedere post mortem alterius compromissarii per acta coram eo ut coram arbitro. Abb. de arbi. c. Ex parte.

Compromissum potest fieri in delegatum. Abb. de arbi. c. Cum omni. & Ex parte. Compromittere possunt partes in causa delegata quando delegata est in fauore partium. Delegatus de consensu partium potest sibi retinere exequutionem sententiae arbitrum. alias ad ordinarium esset recurrendum pro exequutione sine. Non tam extinguitur potestas delegati eo quod partes compromittant. Delegatus assumptus in arbitrum potest utraque potestate uti. Ab. de arbi. c. Innotuit.

Compromissum ante sententiam latam finitur morte alterius compromittentis ut in haeredes non transeat nisi de eis sit cautum in compromisso. Ab. De Arbi. c. Compromissum. Intelligitur ante sententiam, quia lata sententia, laudum transit ad haeredes non autem si non est lata, etiam si conclusum esset & dies praefixa ad sententiam ferendam. Quomodocunque expiret compromissum, gesta in causa remanent, & faciunt fidem coram iudice similiter testium attestationes, & confessio partium. Quae non concernunt iurisdictionem sed ornant iudicium, ut citatio partium, contestatio, satisdatio, & similia pereunt. Praedicta uerificantur etiam in arbitratore. Si in compromisso fit mentio de herede, transit etiam ad haeredem haeredis in infinitum. Quando compromittitur per praelatum, utrum expiret per mortem eius, uel non. Ab. ubi supra. c. Compromissum.

Compromissum pro quo seruando apposita est poena, soluitur per solutionem poenae sic, qui nō potest ut impleatur nisi dicatur quod soluta pena stet compromissum. Si firmatur iuramento absque appositione poenae potest agi ad eius obseruantiam, si non appponitur poena ad obseruantiam non ad poenam ut alterum implere potest agi. Ab. de arbi. c. Dilecti filii. & Cum tempore. Si compromissum factum est super pluribus, quorum aliqua non dependent a potestate compromittentium, non inficitur propter exceptionem inutilium, sed remanet ualidum super dependentibus a potestate compromittentium. Abb. ut supra. c. Cum tempore. Quando est de his, quae non dependent a potestate compromittentium non tenetur ad poenam, unde si promisit factum alienum sub aliqua poena, & fecit quod potuit, ut obtineret, si non potuit perficere, talis non tenetur ad poenam. Glo. & Ab. de delega. c. Significantibus.

Con-

Conceſſum ex certa cauſa ea ceſſante debet reuocari. Ab.de custo.eucha.c. Reliquiæ. Conceſſo fine omnia conceduntur per quæ uenitur ad finem, ſic prohibito uno omnia etiam remota prohibita intelliguntur. Ab.de pœni. & remiſ. c. Cum infirmitas. Maiori conceſſo uidetur concedi quod minus eſt non autem prohibito. Ab. de deci. c. Ex parte. Vbi conceditur aliquid pro neceſſitate, id uidetur conceſſum quatenus neceſſitas hoc poſtulat. Similiter cauſa limitata parit effectum limitatum. Ab.de ui. & honeſta.cle. c. Deus qui. Et conceſſo uno uidentur omnia illa conceſſa, ſine quibus illud commode expediri non poteſt. Ab.de excep.c. Venerabilem. Videntur etiam omnia ſimilia eſſe conceſſa. Ab.ubi ſupra.c.Cum inter.

Concilium generale, prouinciale, & epiſcopale quid ſint. Ab.de accuſa.c. Sicut olim. Concilium generale poteſt dici capitulum, & quęlibet uniuerſitas. Ab.de reb.eccle.non alie.c.Conſenſus.

Concilia qua auctoritate celebrantur. Ab.de elec.c. Significaſti. Vide. Papa non poteſt contra euangelium. Congreganda ſunt propter ſciſma, quando Cardinales non conueniunt in unum, & Cardinales tunc debent concilium conuocare, & ille Papa remanebit, quem concilium approbauerit. Quod hic dicitur quod non poſſunt habere recurſum ad ſuperiorem intelligitur commode. Ab.de elec.c. Licet de uitanda.

Concilium quando facit cõſtitutionem uno epiſcoporum approbante aliis autem conſentientibus. De obliga. ad ratioci.c.Magnus epiſcopus. In concilio fiũt leges nouæ nomine concilii, & non nomine Papæ. unde poteſtas eccleſiæ eſt in concilio. Quandoque Papa facit legem cum conſenſu concilij. Maioris roboris eſt lex Papæ cum concilio, quam ſi ex Papa tantum. Ab.de pac.c.Antigonus. Conſtitutio & edictum in concilio non oportet ut concipiatur ſub nomine Papæ, nec concilii. Abb. de reb.eccle.non alien. c. Conſenſus.

In concilio geſta faciunt fidem ſi ſint deſcripta per perſonam publicam. Ab.de cle. non reſid. c.Ex geſtis.

In concilio generali qui debent intereſſe nõ eſt in iure deciſum, nec per doctores, In prouinciali debent eſſe omnes epiſcopi prouinciæ, & eſt dubium de capitulis cathedralium eccleſiarum in ſynodalibus debent conuenire omnes clerici diocœſis. Ab.de preben.c.Graue nimis.

Concilium generale errare non poteſt in his quæ ſunt fidei. In aliis tam eccleſiæ uniuerſalis quam particularis errare poteſt ut excommunicando quẽ non poteſt excommunicare. Non enim cognoſcit occulta. ideo ſolutiones Papæ ualent claue non errante etiam quo ad Deum. Sic intelligitur. Quod cunque ligaueris ſuper terram &c. Abb. de ſenten.exco.c.A nobis.

Concilium generale habet iura principis. Ab. de uerbo ſignifi. c. Super quibuſdam. Concilium habet iuriſdictionem, & non ſolus Papa, alias non poſſet diffinire, nec ſtatuere. Ab.de reb.eccle.non alien.c.Conſenſus. Concilium quam poteſtatem habet ſuper Papam, & quod nõ imponit legem Papę cuius auctoritate celebratur, quomodo poteſt errare, Ab.de elec. c. Significaſti. Vide. Papa non poteſt contra euangelium. Poteſt papam damnare de hæreſi, quia in cauſa hæreſis maius eſt Papa. In dubio ubi contenditur de Papatu, & pro certo non ſcitur quis ſit uerus Papa debet congregari concilium quo ad quæſtionem dependentem habet determinare, & poteſt congregari per Cardinales quando neuter contendentium uellet ſuam obedientiam ponere in eodem loco. Ab.de Hære.c.Fraternitatis.

Concilium generale in quo Papa præsidet non potest recusari, concilium prouinciale, & ordinarius possunt si sint suspecti ipsi, uel eorum assessores. Ab. de iudi.c.De quo uult.

In concilio prouinciali debent interesse omnes episcopi prouinciæ. De capitulis cathedralibus dubium est. Ab. de præben. c. Graue nimis. Vicarii debent & auditores capitula ecclesiarum cathedralium.Ab.de his quę fi.a prał c.Et si membra. Inferiora capitula non sunt uocanda. Capitulum admittitur ad tractatum non ad iudicandum. Ab.ubi supra. Debet autem celebrari singulis annis.Ab.de accusa.c.Sicut olim.Iurisdictionem habet in tota prouincia. Vnde omnes causæ prouinciæ agebantur in hoc concilio.Ab. de iudi. c. De quo uult. Vide. Archiepiscopus. Potest etiam excommunicare omnes episcopos suæ prouinciæ, & fortius dicitur de generali uacante Papatu. Ab.de iudi.c.De quo uult.

Concubina clerici potest excommunicari & sortitur forum ecclesiæ ratione delicti, peccat in ecclesia adherendo turpiter clerico. Ab.de sente.exco.c. Si concubinæ.

Condemnatione in expensis ueniunt omnia damna non solum rebus illata, sed etiam cessantis lucri, si condemnatur ratione contumaciæ uel retardati processus. Si ratione uictoriæ in fine non habetur ratio damnorum, nisi sint damna personalia. Quando debet fieri condemnatio in expensis ex qua causa, pro quibus expensis & damnis & quando partes absoluantur, quæstiones plures, Ab.de do.& contu.c.Finem. & ubi supra. c.Dilecti.

Condemnatur uictus uictori in expensis ratione præsumptionis calumniæ & ratione temeritatis præsumptæ, nec liberatur propter iuramentum calumniæ nisi manifeste probetur causa probabilis. Si uictor prius condemnatus fuit in expensis illas non recuperat in fine litis.Ab.de do.& contu.c.Finem.

Conditio est quædam additio posita uel subintellecta in dispositione suspendens, uel resoluens ipsam dispositionem, & differt a modo qui non suspendit, sed est modificatio dispositionis. Ab.in rubr.de conditio.apponen.

Conditio contra substantiam actus uiciat actum, quia remota substantia actus remouetur actus. Ad cognoscendum substantialia illius actus debet uideri,an actus sine illo consistere possit. Conditio inhonesta, uel imposibilis regulariter uitiat contractum, & non uitiatur saltem in matrimonio fauore matrimonij. Ab. de conditio. apposi.c.Si conditiones.

Confessio aduersarii potest acceptari pro una parte & non pro alia. Idem de instrumento si contineat plura, secus si contineat factum singulare. Ab. de excep.c.Cum uenerabilis.

Confessio aduocati nocet clientulo nisi reuocetur, nec oportet probare errorem sicut in confessione propria, uel procuratoris. An clientulus teneatur reuocare confessionem suam, uel alterius infra triduum. Ab. de appella.c. Cum causa.Nocet parti etiam non reuocanti quando fit nomine partis. Ab. de censi.c.Olim causam.

Confessio exprimens causam ualet.excipiuntur primo quia confitetur mutuum recepisse, quia competit exceptio, maxime si prælatus accepit mutuum pro utilitate suæ ecclesiæ,quia excipi potest per bannitum. Secundo fallit in confessione dotis. Tertio quando mulier consentit in alienatione rei sibi assignatæ propter nuptias. Si quis tamen confitetur ex interuallo recepisse dotem,non potest excipere.Ab.de fid.instrum.c.Si cautio.

Confessio coniugis quod matrimonium ualet, quando emanat ab eo qui stat

pro

pro matrimonio admittitur, quia non est præsumptio quod dicat falsum contra se nisi sit præsumptio fraudis. Potest enim fieri collisio. Ab. de desponsa. impube. c. Attestationes. Vbi agitur de separatione matrimonii. Ab. de eo qui cogno. consangui. uxo. c. Super eo. Vide. Matrimonium non separatur. Vbi agitur ad separationem thori tantum ualet confessio coniugis, secus ubi agitur ad substantialia unculi. Ab. de diuer. c. Ex litteris. In causa matrimonii carnalis, uel spiritualis si tendit ad separationem matrimonii ad quam etiam tendit quia profitetur non ualet in fauorem confitentis. Si qui confitetur sit pro matrimonio confessio contra matrimonium tenet, quia non præsumitur quod confiteatur falsum contra se. Si dubitatur an stet pro matrimonio, quia timetur de collisione, si fuerint uerba adminicula adiuuantia confessionem, ualet confessio contra matrimonium, si desunt adminicula non ualet contra matrimonium spirituale. Si tendit in fauorem matrimonii carnalis carnale est fortius respectu solutionis, In carnali uertitur utilitas publica in qua est etiam priuata lex. In spirituali uertitur priuata lex, secus si uerteretur utilitas publica, ut quia promotus in episcopum peteretur in matrimonium, In dubio fauetur matrimonio spirituali. Ab. de rapto. c. Cum causa.

Confesso crimen proprium non creditur contra eos quos dicit criminis fugestores. Infamatis tam est indicenda purgatio, si proprium delictum confessus est, non tamen debet interrogari de aliis criminosis. nec creditur criminosis. Fallit tamen in crimine læsæ maiestatis, & in confessione unius latronis contra alium, inducit tamen præsumptionem. In aliis interrogari non debet nisi ad instructionem iudicis, nel contra infamatum. De occultis nō interrogatur. Fallit propter immanitatem criminis, & tunc responsio non erit plena probatio, sed aliqua præsumptio. Quando potest uel non potest interrogari. Qualem præsumptionem facit, uel probationem, etiam quando respondet non interrogatus. Si examinetur non examinandus quale iudicium fiat. Confessio de aliquo criminoso si propter eam generetur scandalum sufficit ad inducendum purgationem canonicam, si non est scandalum nec infamatus quis propter eam, non sufficit. Ab. de Confes. c. Cum monasterium. Si in iudicio confitetur crimen incidenter potest iudex ordinarius nouum incohando processum illum punire pœna ordinaria. Ab. ubi supra. c. Cum super.

Confessio participis in crimine non sufficit ad causandum infamiam, nec ad inducendam purgationem ei quem dicit esse participem nisi ex confessione infamia transeat ad bonos & graues uiros, & imineat scandalum uitandum, quia tunc etiam sine alia infamia inducitur purgatio. Abb. de adul. c. Significasti.

Confitetur quis tripliciter. ore, rei euidentia, & contumacia. Glo. de præsump. Nullus dubius.

Confessio per errorem facta non nocet si ante finitum negotium doceatur. De confes. c. Ex parte.

Confessio yconomici reuocatur sicut propria, similiter ea quæ est procuratoris, Ecclesia potest per reuocationem confessionis sibi prouidere, & tunc debet probare errorem, uel per restitutionem in integrum & tunc sufficit probare læsionem, & tempus quadragenarii. Ab. de confes. c. Cum super.

Qui confitetur excipiendo non confitetur id quod iuris est tacite comprehensum in ipsa exceptione, melius tamen est excipiat sub conditione. Glo.

& Abb. de excep. c. Cum uenerabilis.

Confeßio fratrum nocet ecclesiæ etiam ubi agitur de iure subiectionis, quia ex ea sola fertur sententia contra ecclesiam. Ab.de transf.c.Præterea.

Confeßio iurata recipit excusationem & expositionem & respondens iuramẽto præmisso excusatur. Potest etiam esse & ad bonum & ad malum, si sonet in malum, interpretari debet in malum contra confitentem, nisi excusans illam confeßionem probet illas exceptiones, unde accipitur quod contra eum est non quod pro eo elici potest, & hoc quando insurgit mala præsumptio contra id quod facit pro eo. Alias interpretari potest in bona parte. Confeßio mala potest reuocari probando errorem contrarium, & hoc ante sententiam, sed non excusari, quia excusans non habet necesse probare cõtrarium, sed tantum suas excusationes, unde falsum est, quod quidam tenent, confeßionem iuratam non posse reuocari. Abb. de accusa. c. Cum dilectus.

Confeßio facta furore iracundiæ nõ præiudicat, nisi perseuerantia detur, alias ualet confeßio in criminali facta, nec exigitur perseuerantia. Antequam confeßio sit descripta in actis, potest reuocari. Ab.de diuor.c.Ex litteris.

Confeßio in iudicio facta ualet, licet processus ex aliquo defectu extrinseco sit nullus. Ab.de restitu. spolia.c. Pisanis. Confeßio iudicialis faciens ad condemnationem oportet fiat coram iudice competenti. In iudicio. In præsentia sui iudicis, & quod fiat principaliter propter se, non ex quadam consequentia, nec incidenter. Ab.de iudi. At si clerici.

Crimen confessum per uiam exceptionis esse in iudicio ciuili, an sit puniendum, opiniones. Ab.de concess.præben.c.Cum super quæstione.

Confeßio in uno iudicio facta quomodo ad certum finem in alio iudicio quatenus agitur de habilitatione personæ ualet, quia quatenus inficit personam sequitur eam quocunque se uertet sicut infamia & lepra. Ab. de resti. c. Super eo. Et facta in uno iudicio ualet in alio inter easdem personas etiam perempta instantia etiam si processus sit nullus. Abb. de capel. mona. c. Dilectus.

Confeßio iudicialis si fiat sub diuersis orationibus potest aduersarius accipere partem pro se & aliam impugnare quæ est contra se. De transac.c.Præterea. Non potest quis accipere unam partem confeßionis & renuere aliam regulariter, si emanat sub una qualitate, & contineat unum factum, si tamen circa illam qualitatem sit aliqua stricta præsumptio potest aduersarius recipere confeßionem quatenus facit pro se, & reiicere quatenus est contra se & confitenti incumbit onus probandi, & præsumptio est contra illum qui confitetur se fecisse actum a iure prohibitum, uel damnatum. Ab.de institu.c.Cum uenisset. Vbi est unum factum qualificatum non potest recipi ab aduersario nisi recipiatur tota. Vbi præsumptio est contra confitentem potest recipi quatenus facit pro se & reiici prout est contra aduersarium. Si quis confitetur aliquem occidisse defendendo se, primum admittitur non secundum nisi probauerit. Ab.de sponsa.c.Tua nos.

Confeßio facta in absentia partis inducit semiplenam probationem. Idem si fiat incidenter, puta ad interrogationem alterius concernentis aliud. Duæ semiplenæ si coniungantur ad eundem effectum faciunt plenam probationem, puta si hic est unus testis de ueritate rei, confeßio facta propter aliud & cum hoc confeßio &c. Confeßio facta propter aliud etiam in præsentia partis plene non probat. Ab.de succes.ab intesta.c. Cum dilectus.

Con-

Confessio requirit præsentiam aduersarii in his quæ tendunt ad commodum priuatum, sed non intendentibus ad commodum publicum, ubi iudex suplet ex officio. Ab. de accusa. c. Si constiterit.

Confessio prælati non nocet ecclesiæ collegiatæ nisi quando præsumptio per ius commune est contra ecclesiam. Abb. de præsump. c. Si diligenti. Non nocet si habet diuisam administrationem a capitulo. Ab. de iuram. calum. c. Cum in causa.

Confessio in iudicio non præiudicat in 10. casibus. Primo si qui confitetur est minor 25. annis & in qua ætate potest stare in iudicio. Secundo cum habet administrationem ualet si confitetur cum auctoritate sua, sed restituitur si enormiter læditur. alias non præiudicat. Confessio tamen minoris facta in tormentis ualet quando ualet confessio torti uel incarcerati. Tertio quod certa scientia emanauerit & non per errorem. Quarto exigitur quod contra se confiteatur quia per se non ualet, nisi in foro animæ. Ita in concernentibus conscientiam suam quando aliter probari non potest & in iuramento purgationis. Quinto in iudicio & coram suo iudice confiteatur. Sexto quod fiat præsente parte. Septimo quod confessio non sit contra naturam. Octauo quod non sit contra ius. Nono qui de re litigiose fiat. Decimo quod non sit contra libertatem. Omnia declarat Abbas de confes. c. Ex parte.

Confessio præsbyteri solius contentione facta præiudicat ecclesiæ in qua solus præsbyter absque collegio est institutus. Vbi ecclesia habet collegium requitur confessio totius collegii non tamen præiudicat superiori. Ab. de capel. mona. c. Dilectus.

Confessio procuratoris a prælato & capitulo instituti nocet ecclesiæ etiam si sit domina & agatur de statu ipsius ecclesiæ, non tamen nocet si est institutus a prelato tantum sicut nec nocet confessio prælati. Ab. de senten. & re iudi. c. Inter monasterium.

Confessus minus punitur &c. intelligitur quando sponte non timore condemnationis, quia tunc sicut conuictus punitur. Ab. de iudi. c. At si clerici. Dicitur confessus propter timorem quando iam erat accersitus ad iudicium. Ab. de Simo. c. De hoc. Cum.

Confessio iudicialis quando potest reuocari, & casus in quibus possunt reuocari prætextu erroris, & qualiter probabitur error. Ab. de confes. c. Ex parte. Licet non possit reuocari respectu erroris post sententiam diffinitiuam, potest tamen reuocari post præceptum iudicis de satisfactione post confessionem. Vnde non facit confessio rem manifestam si allegetur aliquid ad offuscandum dictam confessionem. Ab. de uerb. signifi. c. Ex parte.

Confessio, uel renunciatio litis causa pietatis non præiudicat facienti. Ab. de præsumptio. c. Afferte.

Confitetur quis tacite omnia quæ requiruntur ad actum quem quis exercet & omnia consequentia & necessaria ad actum. Vnde confessio fit non antum ore, sed etiam facto, sic producens instrumentum uidetur confiteri omnia contenta in eo. Ab. de lega. c. Cum sit.

Confessio in tormentis post tormenta ut eorum timor non excuset sed perseuerare dicatur, oportet qui confitetur reducatur in loco publico, officij & iudicii, ut ibi coram personis publicis & notario confiteatur. Vbi est facta est aliqua uiolentia sufficit quod illa cesset. Abb. de confes. c. Ex parte. Si qui confitetur non perseueret in ea non præiudicat ei, quia uidetur facta me

tu tormentorum, si in ea perseuerat, ei præiudicat. Dicitur perseuerare in ea quando confitetur iterum rectificando priorem confesionem extra locum tormentorum, ita ut non uideat instrumenta tormentorum, Alias dicitur confiteri metu. Ab. de reg. iuris. c. Cum in contemplatione.

Confesio mulieris præcedentibus cruciatibus & flagellis non tenet, quia incutiunt iustum timorem. Idem uidetur in masculo, minor tamen metus excusat mulierem quam masculum. Minæ incutiunt timorem excusantem quando post eas sequuntur facta ut in pluribus. Ab. de lega. c. Causa matri.

Confesio extra iudicium non probat delictum quo ad ordinariam pœnam infligendam, sufficit tamen ad supponendum torturæ sic confitentem. Si ista confesio transit in aliam speciem delicti punitur de delicto nouiter causato, puta de gloriatione mali. Ab. de exces. præl. c. Quam sit graue. Confesio extra iudicium super crimine non prȩiudicat ad plenum, est tamen sufficiens ad torturam, & quando transit in nouam speciem criminis plene præiudicat, quia de eo punitur, sicut qui gloriatur, sufficit etiam ad priuandum illum suis beneficiis. Ab. de Simo. c. Ad hæc. Confesione extra iudicium de crimine potest quis torqueri iudicialiter. Si præcedit processus potest condemnari, si non prȩcedit, & principaliter confessus est, potest condemnari. Si non principaliter confessus est, non potest condemnari. Ab. de iudi. c. At si clerci.

Confiteri omni anno tenetur quilibet doli capax proprio sacerdoti, uel de eius licentia alteri, & euchareſtiam saltem in pascha recipere. De pœni. & remis. Omnis utriusque sexus. Tenentur omnia confiteri uni aliter non ualet. Sua non aliena etiam participantium secum in peccato, nisi quando non potest aliter facere, puta si cum matre peccauit. Nec licet abstinere ab euchareſtia in pascha nisi de consilio proprii sacerdotis, ideo non sufficit licentia alieni. Contrafacientes debent arceri ab ingressu ecclesiæ etiam uiolenter, & inuocato auxilio brachii secularis. Qui confitetur alteri quam proprio sacerdoti sine causa peccat, nec potest absolui nisi de licentia eius. Semper debent confiteri qui sunt doli capaces. i. circa septennium non tamen debent sumere euchareſtiam propter reuerentiam. Venialia nemo tenetur confiteri, nec debet pro eis imponi pœnitentia. Consilium tamen est ut de illis confiteatur, licet de illis nō debeat imponi pœnitentia potest tamē cōfiteri de illis non petita licentia. Pœnitentia non petita potest quis confiteri cum præsbytero parochiali, cum episcopo, cum eius uicario, cum legato, cum eius pœnitentiario, & archi præsbytero ecclesiæ cathedralis qui in hoc censetur uicarius episcopi. Ex licentia data ut posit sibi eligere confesiorem non censetur derogatum dispositioni huius capituli quo minus semel in anno teneatur confiteri proprio sacerdoti, nisi qui audit sit priuilegiatus sicut modo mendicantes. Vbi proprius sacerdos est suspectus si necesitas urget confitebitur alteri, immo secundum aliquos potius debet mori quam confiteri illi, si proprius & imperitus obtineat ab eo licentiam, & si non potest uadit ad alium, si alius non reperitur, confiteatur cum proprio etiam imperito, si potest sibi formari conscientiam. Confiteri semel in anno, an sufficiat, opiniones, Bonauentura dicit quod hoc capitulum non dat licentiam differendi, Mihi placet opinio S. Tho. cum sit præceptum affirmatiuum obligat semper sed non ad semper, sed loco & tempore debito, ideo sufficit confiteatur semel in anno, debet tamen conteri post peccatum statim. Si peccatum dimissum per contritionem non confitetur, & confesio

sit de

sit de iure humano, peccat mortaliter non obediendo ecclesiæ, sed non redit peccatum. Si confessio est de iure diuino peccatum dimissum est conditionaliter. Ab. ubi supra. c. Omnis utriusque sexus. Confiteri debet quilibet proprio sacerdoti etiam de commissis an aliena diocesi si non est excommunicatus, & magis proprio sacerdoti si sit intelligens, quam mendicantibus. Abb. de rapto. c. De illis. Vide excommunicari potest ratione delicti.

Confessio facta parochiano qui est ex causa ipso iure priuatus beneficio, si hoc non obstante tolleratur in beneficio credo non sit reiteranda de necessitate, quia ratione tollerantiæ uere absolutus est. Abb. de elec. c. Dudum.

Clerici habentes parochias non possunt confiteri nisi episcopo & eius uicario quia immediate subsunt episcopo, Nec ualet consuetudo eligendi confessorem ad libitum, quia non est rationabilis, eo quod cura non est committenda nisi discreto & examinato, & per illam dirumpitur neruus ecclesiasticæ disciplinæ. Si tamen consuetudo haberet quod confiteretur existenti in dignitate puta abbati, uel alteri prælato tunc ualeret quia ista nomine dignitatis præscriberet hanc curam, & præscriptione efficitur proprius sacerdos. Ab. de offi. iudi. ordi. c. Conquerente.

Si rex residet in aliqua parochia tenetur de iure communi confiteri presbytero parochiali, quia est de parochia illa & capitulum omnis utriusque sexus loquitur generaliter. Si non residet in certa parochia tenetur confiteri episcopo. Ab. de maio. & obe. c. Omnes.

Qui habet licentiam a prælato suo confitendi alteri sacerdoti debet eligere habentem curam habitu uel actu, quia sic prorogatur iurisdictio, non autem in non habente. Ab. de for. competen. c. Significasti. Vide. Confessorem prouidum eligere.

Confiteri nullus debet hæretico etiam in morte. Ab. de sponsa. c. Non est.

Confessorem prouidum possunt eligere episcopi & superiores & prælati minores exempti. Ab. de pœni. & remis. c. Ne pro dilatione. Distantia localis non sufficit ut quis possit eligere confessorem. De iure communi nemo potest sibi eligere confessorem, quia nemo potest ligari, nec absolui nisi a suo iudice. Episcopus debet confiteri archiepiscopo & ille patriarche, & ille Papæ. Prælatus exemptus tenetur de iure communi; confiteri Papæ, uel eius pœnitentiario si est immediate sub Papa. Si habet generalem superiorem debet confiteri de licentia eius. Exemptus non prælatus non gaudet isto priuilegio. Prælati hic dici possunt etiam rectores ecclesiarum parochialium & cum sit beneficium principis nulli nocens debet fieri latissima interpretatio. Episcopus non exemptus potest sibi eligere confessorem, secus est de prælato inferiori non exempto. Subditus non potest ex consuetudine sibi eligere confessorem quia priuata persona non potest nomine suo præscribere curam animarum. Potest autem nomine ecclesiæ si habet titulum, & bonam fidem, uel si non habet titulum, sit possessor tanti temporis, quod de initio non habeatur memoria de contrario. Abb. ubi supra. c. Ne pro dilatione.

Qui habet auctoritatem eligendi confessorem non potest in confessorem eligere eum qui non audit confessiones, qui non habet actu iurisdictionem, illam prolongare non potest. Curatus potest certam personam eligere & illi committere uices suas etiam si alias non habet iurisdictionem & confessiones audiat ut eius delegatus. Qui habet priuilegium ut possit sibi eligere

confessorem, nõ liberetur qui teneatur semel in anno confiteri proprio sacerdoti. Quidam tenent quod non intelligitur nisi confiteatur priuilegiatis. Sicut hodie sunt mendicantes. Abb. de pœni. & remis. c. Omnis utriusque sexus.

Confessio non ualentis abstinere a peccato est recipienda nisi sit usurarius manifestus licet uera pœnitentia requirat propositum non peccandi. Debet tamen non habenti animum pœnitendi imponi pœnitentia, & consulendum est ei ut sepe confiteatur, non tamen debet absolui. Adueniente gratia debet iterum confiteri & satisfacere. Ab. de pœni. & remis. c. Quod quidam.

Confessio non negatur non ualenti satisfacere sine periculo. Ab. ubi supra. c. Officii. c. Vide. Vxoris supponentis partum.

Confitenti creditur de omnibus, etiam si alleget suam turpitudinem, quia ibi solum de suo præiudicio agitur. Ab. de sponsa. c. Tua nos. Creditur in foro animæ, quia tantum tractatur de fauore & præiudicio suo etiam secundum Glo. creditur cum agitur de salute alterius quo ad tollendum uinculum publicum. Creditur etiam ubi agitur quasi in foro animæ. Dicitur quasi forus animæ quando non accusatur, nec denunciatur, nec inquiritur, sed sponte a superiori petit cõsilium salutare cum nulla ratione cogente extrinseca hoc facit, sed pro salute animæ suæ sibi credendum est. Confessio tamẽ sua non nocet accusatori nec superiori uolenti inquirere si tantum prodest, uel nocet. Ab. de Homi. c. Significasti.

Ex confessione sacramentali non potest quis deponi neque ab offitio coherceri inuitus etiam si sit facta episcopo, uel Papæ, quia neuter scit ut homo. Idem si confessio sit facta coram iudice solo quia iudici non creditur confitente negante. Ab. de Simo. c. Ex.

In confessione non debent dici peccata aliorũ qui sibi participauerunt in crimine si aliter confiteri possunt propria peccata. Ab. de pœni. & remis. c. Omnis utriusque sexus.

Confessio non debet diuidi sic ut una pars dicatur uni & alia dicatur alteri sacerdoti, quia oportet omnia dicere uni aliter non ualet. De pœni. & remis. c. Omnis utriusque sexus. Non potest Papa compellere sacerdotem ad reuelandum confessionem quia in hoc est sacerdos specialis uicarius Dei, & consequenter maior Papa, qui est uicarius dei generalis. Instituta autem est, quia in peccato est imprudentia, operis perpetratio, & delectatio. In sunt tria uidelicet contritio, pœnitentia & satisfactio item quia utile est habere iudicem qui sciat discernere & distinguere peccata ne per ignorantiam sæpius peccet. Abb. de pœni. & remis. c. Omnis utriusque sexus.

Qui in morte confitetur ordinario se accepisse male rapinam & promisit restituere ad mandatum ordinarii, & quidam petit centum & ordinarius delato sibi iuramento mandat sibi dari centum, Hæres non potest appellare, quia hic non requiritur ordo iuris, exigitur tamen plena probatio. Ab. de appella. c. Cum speciali. §. Porro.

Confessor licite recipit aliquid a pœnitente etiam si non subiiciatur restitutioni. Ab. de senten. exco. c. Cum uoluntate.

Si quis meretur certam pœnam & confitetur, in foro penitentiæ non est ei pœna iniungenda etiam pro damno, nisi fuerit in dolo, uel lata culpa, & hoc ubi pœna uenit imponenda per iudicem, secus ubi imposita est ipso iure, ut in crimine læsæ maiestatis, uel hęresis, quia cum bona conscientia non possunt illa bona retinere. In foro contentioso quando potest uel non potest exigi pœna.

pœna. Ab.de arbi.c. Dilecti filii. In impositione penitentiæ quomodo potest se habere confessor & quid potest in hoc.Ab.de Homi.c.Sicut dignum. Vide. Pœnitentia in foro animæ.

Confessor prouidus est qui scit inquirere circumstantias peccati & debet scire canones pœnitentiales cum nõ sit recedendum a canonibus sine causa,& si eligendus sit in confessorem debet habere curam animarum sic ut potestatem ligandi atque soluendi habeat in habitu uel in actu.Ab. de peni.& remis.c. Ne pro dilatione.

Confessor de licentia confitentis potest peccatum confessum alteri reuelare, Ab.de Simo.c. Matthæus.& de Adul.c.Significasti.Potest etiã ingenere redarguere ea quæ habet in confessione non tamen nominatim dicere.Glo.& Ab.de ordina.c.Si sacerdos.

Confessor ad reuelandum peccatum uel peccatorem compelli non potest. Ab de exces.prælá.c.Dilectus.Non potest compelli etiam si reuelatio tendat ad utilitatem proximi, nec ut liberet animam confitentis nisi peccator confessorem ducat in testem. Nec potest Papa ad hoc cogere, quia in hoc sacerdos est maior Papa, quia in hoc est specialis uicarius Dei,nec debet dicere episcopo nec alteri in confessione, quia de eo quod scit ut deus non indiget confessione. Secundo peccatum non est suum. Si in iudicio adducitur in testem potest dicere se nescire, quia testis producitur ut homo nõ ut Deus. Si aliter sciret quam per confessionem puto quod reuelare tenetur uirtute iuramenti,uel si subesset magna necessitas, uel utilitas,uel imineret scandalum, si tamen aliter scit ut homo.Ab.ubi supra.c.Dilectus.Si tamen confessor percepisset aliquid de illo furto tenetur restituere.Glo.de exces.prela.c. Dilectus. Vide.Secretum.

Confessores in ordine predicatorum, & minorum possunt absoluere ab omnibus a quibus possunt curati de iure. Si episcopus restringit casus curatis restringit etiam quo ad mendicantes. Glo. & male quia iam mendicantibus est ius acquisitum, & per reuocationem curatorum non reuocantur ipsi. Tertio Papa dat illis tantam auctoritatem quanta a iure est concessa curatis. Pondera uerbum a iure & tempus concessionis. Veniunt ergo omnes casus preter illos quos ius principaliter reseruauit episcopis. Nec papa hic habet respectum ad constitutiones episcoporum quæ uariantur secundum loca & tempora & in facto consistunt. Abb. Ne clerici uel mona.c. Super specula. Auctoritas mendicantium potest restringi per episcopum, qui potest sibi casus reseruare. Ab.de pœni.& remis.c.Deus qui. Vide pro primo priuilegium concessum studio Bono.si Pro secundo Homicidium.

Casus reseruati episcopo de iure continentur in Glo.11.De pœni.& remis. lib. 6. ab omnibus aliis potest absoluere simplex sacerdos,nisi episcopus reseruet. Ab.ubi supra. c. Deus qui.

Confirmatio propria superioris si sit æqualis potestatis dicitur ratificatio.Ab. de Loca.c.Ex rescripto. Confirmatio dicitur quasi simul firmatio,quia per electionem iam habet ius,sed per confirmationem habet plenum ius,ideo electio confirmatur. Instituere est ius in beneficio alteri transferre,sic præsentatus instituitur non confirmatur. Quia ex præsentatione ius non habetur Ab.de iur.patro.c. Nobis.

Confirmatio innititur priori concessioni, unde si prima concessio ex aliquo priori est nulla, confirmatio corruit etiam si in confirmatione addatur. Suplentes omnem defectum de plenitudine potestatis. Vnde nisi Papa narret

ret concessionem & addat, ex certa scientia confirmauimus, ista confirmatio non probat. Et generaliter ubi confirmatio respicit aliud oportet probare illud. Ab.de fid.instrum.c.Inter dilectos.

Confirmatio ex certa scientia est quando non narratur factum totum superiori, & si narratur in generali confirmatio est in forma communi. Ab.de concess. præben.c. Quia diuersitatem.

In confirmatione ex certa scientia, dictio sicut ponitur causatiue, nec nocet si uerbum confirmationis præcedat tenorem confirmati. Ab.de confir.c. Vtil. uel inutil. Venerabilis. Vbi tenor rei confirmatę exprimitur, princeps dicitur confirmare ex certa scientia. Clausula sicut sine omni prauitate in omnibus confirmationibus ponitur; Si in litteris confirmationis ponitur compositio de consensu partium, facit fidem sine instrumento. Ab. ubi suprà.

Confirmatio facta per Papam nullum præiudicium infert tertio, si fiat in forma communi. Ab.de decim.c. Dudum. Confirmatio rei litigiosę est ipso iure nulla, nisi in confirmatione fiat mentio de litigio. Si fiat per papam ex certa scientia, nec de ea, nec de eius ualiditate potest ordinarius cognoscere. Ab. de confir.uti.uel inuti.c.Si quis.

Confirmatio quid operetur in qualibet re, Item quando potest peti inuita parte. Ab.ubi suprà.c.Si quis.

Confirmatio habet uim diffinitiue si fiat aliquo contradicente, secus ubi nullo contradicente, & extra iudicium. Ab.de appella.c. Constitutus.

Confirmatio quæ est sacramentum non est de necessitate salutis, instituta tamen est ut homines sint fortiores ad resistendum diabolo. Apostolorum tépore fiebat per manus impositionem tantum. Quia hodie non sunt prælati sic beati, fit cum crismate, & imprimitur caracter, reseruatur episcopis, quia perfectio actus reseruatur communiter superiori. Ab.de consuetu. c. Quanto de benignitate.

Confirmationem contemnens non est plene Christianus. Glo.de senten.exco. c. Responsa.

Confirmationem omni anno episcopus debet tenere, ut sic confirmentur omnes recipere uolentes sacramentum istud. Abb. de religio. domi. Nunc autem.

Coniunctorum nomine ueniunt tantum coniūcti sanguine, licet Glo. includat canonicos si ipse est canonicus, & intimos amicos. Ab.de postulan.c.Cum sacerdotis.

Coniuratio dicitur quasi conspiratio facta cum iuramento contra aliquem in damnum ipsius, quandoque tamen fit in bona parte. Qui facit coniurationem contra episcopum suum, uel insidias parat si est clericus deponi debet, & tradi curiæ seculari. Laycus est excommunicandus & communione priuandus. Glo.de testi. cogen.c.Venerabili.Intellige quando clericus est incorrigibilis, & condemnandus in una libra auri. Si quis tumultum contra aliquem fecerit, uel seditiosas uoces emiserit, pœna capitali est puniendus. Ab.ubi suprà.

Consanguinitatis gradus inter collaterales quanto gradu distat alter a stipite, tanto distat a quolibet descendentium per aliam lineam. Quando collaterales sunt in linea æquali, si sint in inæquali computatio fit a remotiori. Ab. de consangui.& affini.c.Qui dilectio. Vide. Impedimentum.

Conscientia erronea contra eam non debet quis uenire nisi prius eam deponat, alias peccat mortaliter & edificat ad gehenam, etiam si sit scrupulosus.

fus. Abb. de Simo. c. Per tuas secundum. Consilium petat, ubi non est accusator. Abb. de Homi. c. Exlitteris.

Consecratio. Inanimata consecrata æstimari possunt, animata nunquam, quia effectus remanet in anima etiam post mortem. Ab. de consecra.c.Ad hoc. Consecrari potest ecclesia omni die. Ab. ubi supra.c.Ad hoc.

Consensus quadruplex uidelicet negligentis, consilii, cooperantis, auctorizantis, uel defensoris. In primo casu minus peccat consentiens quam agens, nisi negligentia sit nimis crassa in prælato. In secundo plus punitur quam in primo, & minus quam in tertio, In tertio æqualtier peccant & puniuntur, in quarto defendendo & auctoritatem præstando plus peccat, & plus punitur cõsentiẽs. Glo. de offi. & pot. iud. leg. c. Quia quęsiti. In secundo mẽbro si alias non erat facturus, sed tantum per consilium eius fecit, æqualiler puniuntur, secus quando sine eo erat facturus, & tunc uerum est uerbum Glo. Vbi quis punitur quia præstat opem habetur respectus in pœna imponenda ad qualitatem quæ est in operante delictum, non ad eam quæ est in inferente opem, uel mandante, unde contingit quandoque ut grauius peccet & puniatur quam si actum illum ipse perpetraret. Dictum quartum Glo. ueritatem habet in hæresi in criminibus maioribus, quia in ciuilibus est par pœna. Ab. ubi supra.

Consensus ubi requiritur in actu sufficit quod interueniat ex post facto & potest interuenire post actum nullum, & actus ualebit ex nunc si non ex tunc non tamen trahitur retro, quia non ualet ex tunc. Ab. & Glo. de iure patro. c. Cura pastorali. Consensus post factum quando conualidat actum. Ab. de his quæ fiunt a prę l. c. Cum uos.

Consensus unius ubi desideratur in fauorem alterius qui non uult consentire sine causa legitima, tunc potest ad superiorem haberi recursus ut ipse det licentiam, uel consentiat, uel compellat illum ad consentiendum, & hoc facit ad multa statuta. Ab. de iur. patro. c. Nullus.

Consentiens certo facinori dicitur qui cooperatur ad delictum præstando auctoritatem: secus uidetur in eo qui non adhibuit præsentiam, nec auctoritatem, nec cooperationem. Ab. de senten. exco. c. Quanto.

Consensus metu extortus ubi qualitas libertatis est de substantia actus non ualet. Idem dic de confessione. Vbi non est libertas de substantia actus consensus tenet sed debet agi ad restitutionem. Si furore iracundię non tenet nisi detur perseuerantia. Aliud forte dicendum si factus est metu tormentorum. Ab. de priuil. c. Cum olim.

Consensus subsequens tollit uitium pręcedens ideo si promisit decem & post soluit tollitur uitium metus præcedentis. Ab. de rap. c. Accedens.

Consensus tacitus collegii sufficit in pertinentibus ad prælatum & capitulum ex quo non agitur de alienatione perpetua, puta si sciunt & non contradicunt pręsumendum est de consensu, & quando non, & cui incumbit onus probandi. Ab. de his quę si. a præl. c. Ea nobis.

Consilium ubi requiritur de iure nisi exhibeatur, actus est nullus. Vbicunque tenetur quis requirere consilium alicuius, de iure communi non tenetur sequi consilium illius. Per requisitionem consilii non minus pendet actus sub arbitrio illius. Ab. de capel. mona. c. In ecclesijs.

Quando quis tenetur aliquid facere cum consilio aliquorum non tenetur semper sequi eorum consilium sed satis est petere consilium eorum & expectare responsum tempore debito, secus si dicatur de consensu Glo. & Abbas de

 elec.

elec.c Cum in ueteri. Intelligitur quando qui petit consilium est sane mentis, & qui dat consilium particeps non est illius officij, cum dicitur quod faciat cum consensu illius quando tenet tam in ecclesiasticis quam in ciuilibus, & quomodo sit interpretandum. Ab.ubi supra.& de offi.& pot.iudi.de leg.c. Venerabilis frater.& de prædictis omnibus.Ab.de ai bi.c.Cum olim.
Consilium in dubiis est inquirendum etiam ab illitteratis, quia etiam quandoq; in aliqua causa magis uigent ingenio quam sapientes, ut patet de fatuo parisiensi.Ab.de consue. c.Cum uenerabilis.
Conspiratio est propria confederatio facta in præiudicium personæ uel dignitatis si sit illicita quia aliqua est licita. Abb. de iur.iuran.c.Petitio nostra.
Conspirator repellitur a testimonio & ab accusatione contra eum in quem conspirauit, licet quandoque conspiratio sit licita.Ab.de iudi. c. Exhibita.
Constiterit. præsupponit citationem partis aduersæ, quia non potest constare aliter.Ab.de sen.exco.c.Sane.
Constitutio capitularis quę non est communis omnibus non ualet, quia capitulum unum corpus extimatur, quod non debet duplici iure censeri. Item si auferat a successoribus ne succedant pares, uel ęquales ipsis statuentibus, Item nó ualet si sit sine consensu episcopi.Glo.& ab.de constitu.c.Cum omnes. Quæ non est omnibus communis per quam tollitur antiqua consuetudo non ualet, sic non ualet constitutio collegii in damnum aliquorum & commodum aliorum rationabili causa cessante, uel sic, sine rationabili causa non potest maior pars capituli tollere consuetudinem utilitatem priuatam mutando & econtra. Contra consuetudinem de non residendo ualet consuetudo capitularis. Ab.ubi supra.
Constitutio capitularis de certo numero confirmata per papam semper debet intelligi cum clausula nisi reditus crescant, etiam si non fuerit apposita. Similiter in aliis constitutionibus aliæ clausulæ consuetæ.Idem in instrumentis etiam si non ponantur.Ab.de consti.c.Cum M.Fer.
Constitutione cassata non cassatur effectus prius editus nisi dicatur quod constitutio habeatur pro infecta.& hoc si alias fuit ualida.Ab.de consti.c.Quæ ecclesia.
Constitutionis possunt esse duæ causę una impulsiua, alia finalis,& prima cessante non autem secunda remanet constitutio in suo robore. Ab.de pœni.& remis.c.Cum infirmitas.
In constitutionibus papę clausulæ consuetę semper intelligendę sunt etiam si non apponantur.Ab.de consti.c.Cum M. fer.
Constitutio concilii quádo materia illa examinatur a toto concilio sit statutum sub nomiee totius concilii & non papę tantum, si originatur a solo papa, sit statutum a papa cum concilio. Ab.de sponsa.c. De francia.
Constitutio per quam cultus diuinus diminuitur non ualet, etiam si interueniat confirmatio papę in forma communi, si fiat sine causa.Ab.de consti.c. Ex parte.
Constitutio quando dubitatur an sit decretalis, an sententia lata contra extrauagantem, sit ipso iure nulla, licet dicatur dissona iuri. An consulendus sit princeps si de eo dubitatur. Abb. de fid. instrum. c.Quod super. Si de extrauaganti dubitatur an sit decretalis autentica si est iuri consona iudicatur secundum illam, Si sit dissona, consulitur papa. Ab. de fid. instrumen.c.Pastoralis.
Constitutio continens aliquid non propter se sed propter finem alicuius mali
uitandi

uitandi non illaqueat transgressores ad pœnam si finis ad quem principaliter tendit constitutio non uiolatur. Idem puto respectu peccati mortalis, si tamen constitutio non contemnatur. Nota hic, quia plura sunt statuta ecclesiæ quæ non mandant principaliter propter se, sed sunt instructiua bonorum, ut præcepta inducentia ieiunia & similia. Ab. de proba. c. Quoniam contra.

Constitutio iuris antiqui declaratiua extenditur ad præterita licet reperiat consuetudinem in oppositum ex quo declarat rationabilitatem consuetudinis, & sic gesta prætextu consuetudinis non tenent. Tollerantur tamen quandoq; ex misericordia. Ab. de consecra. eccle. & alta. c. Aqua. Si secunda ponitur pœna non extenditur ad præterita, & sic respectu illius pœnæ censetur noua constitutio. Ab. de Simo. c. Quoniam. An extendatur ad præcedentia licentia contrariam consuetudinem, opiniones. Ab. de spon. duo. c. Tuas. Concernit preterita. Glo. de usu. c. Cum tu. sed hoc non uidetur ubi constitutio addit pœnam de nouo, quia quo ad hoc inducit ius nouum, secus ubi non apponit nouam pœnam sed nouum modum, puta ad restituendum usuras, ex quo nondum restituit, concernit usuras præteritas & restitutionem earum, & sic non respicit præterita sed futura. Ab. de usur. c. Cum tu. Quod non extendatur respectu pœnę. Ab. Ne præl. uic. suas. c. Preterea. Iuris antiqui declaratiua extenditur ad præterita. Ab. de appella. c. Pastoralis. §. Verum quia.

Constitutio uniuersalis disponit idem quod ius commune & aliquid ultra. sublato iure communi non tollitur constitutio sicut hic non tollitur uotum de carnibus non comedendis, & tamen tollitur ius commune quod non comedantur carnes in 6. fer. quando in ea celebratur natiuitas domini. Ab. de obserua. ieiu. c. Explicare.

Constituito disponens in materia iuris non includit in se casum alias exceptum a iure communi uel a iure communi fictum. Vnde quod absentes non percipiant fructus non includit familiares Papę, qui excipiuntur. Idem dic in statutis. Constitutio disponens regulariter id quod ius debet recipere limitationes omnes & interpretationes iuris, ubi statutum esset præter uel contra ius & odiosum, tunc non uerificaretur in casu ficto, nec oportet fieri mentionem de illo iure. Ab. de cle. non resid. c. Cum dilectus.

Constitutio disponens super iure diuino respicit etiam præterita. Ab. de Hære. c. Cum Christus.

Constitutio contra canones non ualet, sed consuetudo tolleratur, quia consurgit ex tacito consensu Papæ & non est tanta ambitio secundo quia oritur scandalum ex approbatione consuetudinis, quia concurrit tacitus consensus & longo tempore continnatur. Vrgente tamen causa potest fieri statutum contra canones, si probabiliter non sit prouisum. Abb. de consue. c. Cum tanto.

Constitutio intellecta dudum uno modo, non debet de nouo aliter intelligi. Abb. de concess. præben. c. Dilectus Filius. Quæ est edita ad moderationem non debet ita intelligi ut inducat grauamen, & excedat cursum solitum. Ab. de censi. c. Cum Apostolus.

Cóstitutio, licet nó liget auctoré puta papá, uel episcopum ligat tamé subditos cú suis auctoribus eodé actu. Ab. de pręben. c. Execrádę. in fine repetitionis.

Constitutio per modum consilii quandoque ligat ad peccatum ratione materiæ. Glo. & Ab. de consti. c. Canonum.

Con-

Constitutio papę ligat etiam quoad occulta omnino. Ab. de cohabi. cle. c. Vestra. & de præben. c. Extirpandæ. §. Quod uero. & ubi supra in repetitione. Vide. Ecclesia ligat.

Constitutio papę contra legem diuinam non ualet. unde dictum alicuius Sancti fultum auctoritate scripturæ præfertur constitutioni Papæ, etiam in decisionibus causarum, secus si cessaret lex diuina, quia constitutio papæ in uera causarum decisione præfertur dicto cuiuslibet Sancti quibus non est data potestas condendi leges sicut papæ. Ab. de accusa. c. Qualiter & quando secundum.

Constitutio ut liget contra uenientes satis est quod sollenniter fuit aut publicetur, nec oportet quod cuilibet sigillatim intimetur. Constitutio generalis satis est quod generaliter promulgetur, ut constitutio eius in populo sollenniter liget antequam sollenniter publicetur. Ligat & scientem eam ante duos menses, uel alterum tempus, sed statim a noticia. Quę fiunt publice in prouincia, præsumuntur sciri si pertinent ad totam prouinciam, secus si non ad totam. Ad probandum ignorantiam factorum in ciuitate sufficit probare quod tunc non erat in ciuitate, Idem dic si fuit extra prouinciam. Ad publicam promulgationem sufficit edictum proponi in loco publico, etiam si ad citatum non perueniat, immo uidetur sufficere quod per solam famam ad ipsum perueniat. Et quia sic tantum intellexit si dubitauit potius interdictum debet seruare quam ecclesiastica sacramenta ministrare Ab. de postula. c. Ad hoc in beato Petro.

Constitutiones papæ, imperiales, prouinciales, synodales quantum tempus post promulgationem requirunt ut ligent quando de earum scientia est præsumendum, quando admittitur probatio quod ignorauit statutum. Ab. de constitu. c. Cognoscentes.

Constitutiones missæ uni ciuitati quandoque ligant per uniuersum. Glo. in prohemio. In uerbo Bono. Ligant de futuro ne quis puniatur sine causa, nec ligant antequam perueniant ad aures Glo. de consti. c. Cognoscentes. Non de pręteritis nisi in eo, de præteritis caueatur. Abb. ubi suprà. c. Quoniam.

Constitutio trahitur ad præterita quando sine ea ad illa tenetur per iura antiqua. Glo. de elec. c. Cum in cunctis. Quę indulget per uerba de pręsenti non restringitur per futura. Ab. ubi suprà. c. Quoniam.

Constitutio papæ non ligat infideles in prohibitione matrimonii, nec in aliis spiritualibus, ideo si in his peccant non sunt puniendi, secus si contra legem diuinam. Ab. de diuor. c. Gaudeamus.

Constitutio papæ & episcopi quando obligat, & quando non. Ab. de consangui. c. Quia circa uide. lex non recepta.

Constitutio odiosa specifice procedens contra episcopum non debet extendi ad alios sacerdotes, nec econtra. Ab. de præben. c. Referente.

Constitutio odiosa debet intelligi strictissimè. Si continet odium, & ab alia parte fauorem clericorum, ubi concurrunt odium & fauor in constitutione magis attenditur fauor, quam odium. Item quando odium est rationabile in his non fit stricta interpretatio, ideo nomine monachorum ueniunt conuersi in canone, si quis. Ab. de senten. exco. c. Non dubium.

Constitutio inferens pœnam ipsi delinquenti propter crimen afficit delinquentem quantumcunque occultum. Abb. de senten. exco. c. Porro. & Cum non ab homine. Vbicunque constitutio pœnalis dat modum exequutioni

tioni obligans concernit non solum obligationem post contrahendam, sed etiam contractam ante constitutionem. Ab.de usu.c. Cum tu.
Constitutio an sit præceptoria recurrendum est ad materiam subiectam. Si illa de sua natura non necessitat uidetur potius exhortatio, licet uerba aliud sapiant. Ab.de uita & honesta.cle.c.Vt clerici. Attende ad materiam, nec cures quibus uerbis utatur, si non constat de materia, aduerte uerba. Si dicit præcipimus ligat ad mortale, Si uerba sunt imperatiua & materia ponderosa inducunt mortale. Ista distinctio locum habet in regulis religiosorum. Ab.de ui.& honesta.cle.c.Clerici secundum. Vide. Verba imperatiui modi. Constitutio per modum consilii quandoque ligat ad peccatum ratione materię. Glo.& Ab. de consti.c.Canonum.
Constitutiones principum debent intelligi secundum uulgarem modum loquendi. Ab.de Torneam. c.Fœlicis.
Constitutio si concernit principaliter fauorem prohibiti aliquid facere tenet actus gestus in contrarium, saltem quatenus obligatio acquiritur deo. Ideo professio ante tempus probationis & contractus minoris sine sollennitate cum iuramento ualent, licet leges sint horum prohibitiuę. Ab.de regula.c.Ad Apostolicam.
Constitutio papæ non est necessario publicanda in omnibus prouinciis. Satis est publicetur in curia Romana, maxime quando redata est ad corpus iuris, quia nemo præsumitur illam ignorare. Abbas de senten.excom.c. Noueris.
Constitutio papæ si a principio non recipitur communiter papa sciente, & tollerante, tunc tollerantia excusat a peccato contrauenientes. Idem dic quando maior pars non recipit, sed tantum minor, secus si econtra. In consuetudine inducenda attenditur pars populi maior, non quod facit minor. Si a principio fuit recepta communiter, uel a maiori parte, & ex post facto alii transgrediuntur, si Papa scribit quod uelit certum actum tollerare, uel dissimulare talis dissimulatio habet uim dispensationis. Si nihil specifice scribit non uidetur dispensare, nisi papa dispenset cum transgressoribus istis circa aliquem actum tanquam habilibus, Idem per omnia de quo ad episcoporum statuta.Ab.de consangui.c. Quia circa.
Constitutio secunda non tollit primam, nisi specialiter caueat, uel sit illi contraria.Ab.de uerb.signi.c.Ex parte.
Constitutio loquens per uerba præsentis temporis non est latæ sententię, sed ferendæ, cum hic dicitur sit anathema.Ab.& Glo. de ui.& honesta.cle. c.Si quis ex clericis.
Consuetudo est ius quoddam moribus utentium approbatum, quod pro lege suscipitur, quando deficit lex: uel, est ius quod est moribus seu usibus populi totius, uel maioris partis ratione initiatum, continuatum, & constitutum habens legis auctoritatem, uel est ius moribus introductum eius qui potest legem condere auctoritate publica ut dicit Io. Andr.Ab.in rubri.de consue.
Consuetudinis nomine intelligitur præscripta tantum nisi hoc esset prolatum in materia larga puta in libello. Quæ consuetudo in maleficijs inducitur per duos actus. Ab.de elec.c.Cumana. In consuetudine est temporis decursus, tacitus consensus eius, cui præiudicatur & auctoritas iuris, idem in præscriptione.Ab.de uerb.signi.c.Abbate.
Consuetudo quod accusator & accusatus teneantur pugnare, ut ex uictoria

belli appareat de innocentia est praua, & damnata. Ab.de cle. pugnan.in duel.c.Henricus. Qui superatur, propter hoc non conuincitur de crimine. Ab.ubi suprà.c.Porro.

Consuetudo inimica canoni presumitur prima facie irrationabilis. Ab.de consue. c. Venerabilis, unde non potest operari quod non episcopus exerceat quę episcopalis sunt ordinis, potest autem quę sunt iurisdictionis. Ab. ubi suprà. c. Quanto de benignitate.

Consuetudo contra canones potest induci, non autem potest fieri statutum ab inferioribus, quia consuetudo assumit uires ex tacito consensu papæ, nô autem inferiorum. Valet tamen statutum contra ius ciuile, quia ius ciuile ordinatur in bonum publicum, cui si aliqui renunciant, nô curat imperator, qui etiam concedit ut ius possint condere etiam in præiudicium sui. Statutum contra canones præsumitur ambitiosum, & fini eterno contrarium, ideo non potest papa dare licentiam. Ab.de consue.c.Cum tanto. Consuetudo contra canones est maioris roboris quam statutum, quia consuetudo rationabilis contra canones ualet, non autem statutum, ideo ubi consuetudo reprobatur non ualet statutum. Ab.de præben.c. Venerabile.

Consuetudo ciuitatis &c. Si diuersæ erunt seruabitur magis rationabilis, & aliis non præiudicans in attribuendis officiis nouæ dignitatis. Similiter consuetudo Metropolitana ecclesię. Glo.de consue.c.Cum olim.

Consuetudo quod clerici possunt disponere de bonis acquisitis intuitu ecclesię & quod proquinqui eorum succedant eis ab intestato, in huiusmodi rebus ualet. Ab.de uerb.signi.c. Cum tibi.

Consuetudo patriæ ligat clericos, quando communis est clericis & laycis. Ab. de eo qui mitti.in possess.c.Cum uenisset.

Consuetudo contra naturam contractus non ualet, unde non potest induci consuetudo, ut a uicario episcopi appelletur ad episcopum, quia censentur eædem personę. Et de nostra appellationis est quod fit a minori ad maiorem. Ab.de præca.c.Pręcarium.

Consuetudo correctionis, & refrenationis morum impeditiua non ualet, in quantum tamen est potestatis translatiua ad alium ualet. Ab.de ordina.c.Irrefragabili.

Consuetudo nô remittendi delinquentem in iudice delicti ualet, in alieno iudice non ualet, in primo delictum non remanet impunitum, in alio casu sic quia forte qui transfert se ad alium locum, nunquam ad locum domicilii, uel delicti iret. Ergo consuetudo est irrationabilis. Abb. de rapt.c. De illis.

Consuetudo per quam ecclesia acquirit dominium, & possessionem rei sine solennitate legis ualet, uel sic, Ex consuetudine potest introduci uel solennitas per quam siue apprehensione rei reali transferatur possessio rei abentis. Ab. de consue. c.Ex litteris.

Consuetudinem ecclesię tenetur seruare qui impetrat gratiam a papa, puta quod canonicus iurat seruare statuta. Abb. de concess. pręben.c.Ex parte Hastensis.

Consuetudo induci potest ut aliquid detur ecclesię, uel ad cultum dei tam laycis, quam clericis & possunt cogi ad seruandam eam. Ab. de Simo.c.Sicut pro certo.

Consuetudo quod aliquid detur ecclesiæ quando recipiunt sacramenta, pro exequiis, pro benedictione nubentium, debet seruari. Nihil tamen potest

rector

rector ecclesiæ discernere de ea an sit rationalis, nec cogere laycos ad eius obseruantiam, quia ista ad episcopum pertinent. Si dat inuitus non potest introduci consuetudo ut aliquid detur pro sacramentis, nec ualet consuetudo ubi præcessit exactio, quia initium fuit Simoniacum. Sic intellige modos qui annullant consuetudinem. Valet tamen consuetudo ut aliquid detur tempore collationis, uel ex post facto ubi ex mera liberalitate populi introducta fuit, ita tamen ut sacramenta prius conferantur, & si non uult libere dare, potest compelli ad obseruandam consuetudinem per episcopum, non autem per rectorem ecclesiæ. Abb. de Simo. c. Ad Apostolicam. Consuetudo quod detur temporale pro spirituali non ualet. Ab. ubi suprà. c. Cum in ecclesia.

Consuetudo ecclesiarum uicinarum attenditur in procurationibus & aliis obsequiis pręstandis quando non apparet de propria consuetudine loci, quia illa præfertur consuetudini aliarum ecclesiarum. Quando consuetudo aliorum locorum non est multum onerosa, quia negligentia unius loci non debet obesse alteri loco, quia non neglexisset idem est &c. Item præter quam in sacramentis ecclesiæ & articulis fidei in quibus debet sequi ecclesiam Romanam. Ab. de censi. c. Super eo.

Consuetudo inferens grauamen ecclesiæ, uel ei onerosa non tenet, & debet per iudicem tolli. Abb. de consue. c. Consuetudinis. Intelligitur de ea quæ multum dedit, quæ est erradicanda funditus. Glo. ubi suprà. c. Idem de statuto quod differt a consuetudine qui habet eorum consensum expressum & loquitur textus hic generaliter, nec restringitur ad libertatem ecclesiæ, & hoc inductum in fauorem religionis. Et quia consuetudo debet esse rationalis conueniens fieri æterno, & religioni, nec intelligitur in patrimonio clericorum, nec de reditibus ecclesiæ sed de grauamine ecclesię. Abbas ubi suprà.

Consuetudo ecclesiæ Romanæ non semper est ab omnibus seruanda ecclesijs. Glo. de Ferijs. c. Quoniam in parte. Non tamen eam seruare tenemur ubi uersatur extra articulos fidei, nisi Papa mandet quod obseruetur. Ab. ubi suprà. In spectantibus ad fidem tenenda est, in alijs non tenemur nisi illa doceat & mandet obseruari. Ab. de Hære. c. Ad abolendam. In aliis quęlibet ecclesia seruet consuetudines suas. Ab. de reg. iur. c. Indignum.

Consuetudo habet hos effectus. primo succedit loco iuris ubi ius deficit. secundo interpretatur ius dubium. tertio derogat legi ubi consuetudo est rationabilis. Ab. de sepul. c. De uxore.

Consuetudo non potest induci, ut electores eligant certum quia tollitur libertas. Papa tamen restringere electionem ad unum. Ab. de his quæ a maio. par. cap. Ex ore.

Consuetudo quod electus consequatur ius decanatus uel alias dignitates inferiores sine confirmatione ualet. Abb. de elec. c. Cum iure peritus.

Consuetudo in uno non extenditur ad alia etiam si sint eiusdem naturæ quia consuetudo est onerosa, & contra ius. Abb. de offi. & pot. iud. deleg. c. Quod transae.

Consuetudo non habilitat prorsus inhabilem præsertim contra legem naturalem, aut diuinam. Ab. de elec. c. Cum causam.

Consuetudo potest induci ut quis dimittat, uel quod electus possit administrare sine auctoritate superioris. Ab. de consue. c. Cum uenerabilis. Potest autem

tem induci, ut una ecclesia eligat prelatum de gremio alterius. Vbi suprà. c. Cum dilectus.

Consuetudo non inducitur per unum actum nisi habeat continuationem per tempus, infra quod potest induci, quia per unum actum non uidetur haberi consensus interpretatus populi. Interpretatur tamen per unum actum quando non est consuetudo completa, & perfecta. si sit completa non tollitur per unum actum, sed tantum eo modo & tempore quo inducitur. Tollitur autem quia iam lex est, & sufficiunt anni decem. Ab. de consue. c. Cum tanto. Ad inducendum consuetudinem requiritur primo quod sit rationabilis, secundo quod sit præscripta, & sit obtenta per tempus acquisitum ad præscribendum. Vnde congruentius dicetur præscribi lex Papæ, & sufficit tempus decem annorum, si consuetudo sit præter ius, si detrahit iuri ecclesiæ, requiruntur anni quadraginta. Similiter si sit contra ius canonicum. Si contra reseruata principi requiritur quod oppositum non sit in memoria hominum. tertio quod inducta sit ex scientia certa non errore tollente totum consensum populi. quarto quod sit inducta eo sciente qui potest legem condere. quinto quod sit tale ius quod possit præscribi. sexto quod consuetudo sit obtenta in contradictorio iudicio, quia iudicatum est contra legem sciente populo & non contradicente. septimo quod homines uariis uicibus usi sint animo introducendi consuetudinem, & sufficit unus actus quando est successiuus. octauo quod maior pars populi utatur eo uidelicet saltem duæ partes. Glo. & Ab. ubi suprà. Non inducitur in his quæ mere sunt facultatis & gratis conceduntur. Abb. de offi. & pot. iud. deleg. c. Quod transactionem.

Consuetudo requirit tempus decem annorum in iure ciuili si sit contra ius. Idem de iure canonico si sit præter ius. Si sit contra ius ecclesiæ in communi aut in particulari requiruntur anni quadraginta, quia oportet quod præscribatur. In reseruatis principi ex speciali priuilegio requiritur quod de initio illius non sit memoria apud homines, & hoc in utroque foro. Si sciente papa inducitur consuetudo contra ius, & papa utitur ea sufficit tempus decem annorum, nec sufficit quod taceat. Abbas de consue. c. Cum tanto.

Consuetudinem oportet esse præscriptam contra ius ciuile, & hæc omnia requiruntur ad eam quæ est contra ius canonicum, quia ciues possunt directe tollere legem instituendo contra ius ciuile, & imperator concedit, contra canones inferiores Papa non possunt statuere. Abb. de consue. c. Cum tanto.

Consuetudo non potest induci ex facto minoris partis ciuitatis. Ab. de censi. c. Ex parte.

Consuetudo non inducitur in his quæ sunt mere facultatis, nec ex donatione annua gratis facta. Fallit primo quando aliquis de populo resistit ab obseruantia redargutus ab aliis obseruauit aliorum morem, quia ex hoc apparet quod intendebant inducere consuetudinem. secundo quando donatio pura non redacta ad certum quid, puta si datur in recompensatione spiritualium tertio fauore ecclesiæ fallit: etiam sufficiunt decem anni. Ab. de Simo. c. Sicut Nobis. Non inducitur per actus meræ facultatis etiam multo tempore continuatos, sed nec seruitus aliqua, cum non appareat quod per hunc actum uoluerit præiudicare iuri suo, quo utitur iure concesso, ut si accessit ad molendinum &c. Si te nolente iussit ut ires, si illi obtem-

peras

peras inducitur consuetudo, quia nunc apparet quod ille intendebat uti suo iure, & tu facis actum non gratuitum, sed meræ seruitutis. Ab. de uerb. signi. c. Abbate.

Consuetudo non inducitur ex non usu in ijs quæ sunt meræ facultatis, puta si frequentarem molendinum unum per annos 40. qui ire ad aliud possem. Ab. de ui. & honesta. cle. c. Quoniam. Si non usus non habet in se actum tacitum contra dispositionem iuris nec in substantia, neque in forma, ex non usu non inducitur consuetudo, nec abrogatur lex. In ijs quæ sunt meræ facultatis non inducitur consuetudo, quia nihil agitur contra legem permittentem. Si non usus habet in se actum tacitum contra dispositionem iuris inducitur consuetudo. Ab. de cle. coniug. c. Ioannes. Actus meræ facultatis non inducit consuetudinem liberæ potestatis restrictiuam. Ab. de concessio. præben. c. Ex parte Astensis. Ex non usu introducitur in remissione rei quando remissio pluries est petita delinquentium, & fuit denegata nihil aliud est secutum. Iste non usus habet actum contrarium dispositioni iuris, secus si nunquam fuit petita remissio nec concessa, quia tunc non est introducta consuetudo, cum nihil actum sit contra ius commune. Ab. de foro competen. c. Licet.

Consuetudo in indulgentiarum interpretatione multum ualet, sicut interpretatur legem sic & priuilegium, & eadem ratione statutum. Potest etiam ad matrimonium habiles inhabilitare. Abb. de consangui. c. Quod dilectio.

Consuetudo quod a non suo iudice sententia lata teneat non ualet, sed nec consuetudo in causis ecclesiæ quod dictum populi habeatur pro sententia. Ab. de consue. c. Ad uestram.

Consuetudo uel statutum iuramentum exigens sine causa uel aliquid aliud ultra plenam probationem non ualet, secus legitima causa subsistente. Ab. de proba. c. Sicut. Consuetudo.

Consuetudo non dat iurisdictionem etiam quo ad magnas causas. Ab. de restitu. spolia. c. Litteras. & de senten. & re iudi. c. Cum olim.

Consuetudo de eo de quo est ius, roborat illud ut sit maioris auctoritatis, si tamen sit contraria iuri diuino non ualet, & ratione peccati papa potest eam tollere, sicut & legem cæsaream. Abb. de testam. c. Cum esses. Contraria iuri in rebus ecclesiæ præscribitur spacio annorum 48. quæ autem præter ius spacio decem annorum. Ab. de deci. c. Cum sint. Quæ concurrit cum iure communi si ius commune tollitur per constitutioné contrariam tollitur per consequens consuetudo nisi ex eius omissione scandalum generetur, & tunc potest inhabilitare personas habiles ad contrahendum matrimonium. Ab. de cogna. spiritua. c. Verum autem.

Consuetudo non derogat iuri naturali nec diuino, cuius transgressio inducit peccatum, sed nec iuri positiuo, nisi sit rationabilis, & præscripta. Ab. de consue. c. Cum tanto. Quo ad primum. Abbas de elec. c. Cum causa. Quæ inducit ad peccatum, uel ad dissipandum bona propria non ualet & contra antiquam consuetudinem potest quis se defendere allegando irrationabilitatem eius. Ab. de consue. c. Ex parte.

Consuetudo secundum leges, leges interpretando, uel affirmando legem ualet, etiam quando est præter legem. Contra legem Dei, non ualet nisi procedat rationabiliter. Vide. Ius diuinum uariabile. Contra legem naturæ non ualet nisi consuetudo sit de iure gentium ut dictum est de iu-

re diuino quia ius positiuum priuat aliquem dominio suę rei, & inducit seruitutem de persona legitima. Si contra legem positiuam contra libertatem ecclesiæ & contra utilitatem publicam, non tenet, sicut nec lex, si contra utilitatem priuatam & præcedit lex derogatoria ante consuetudinem non ualet consuetudo sequens. Quando consuetudo semel reprobata est non potest amplius induci nisi ex noua causa, quæ non fuit tempore legis condemnantis consuetudinem. Si non habet legem derogatoriam, & lex præcedit, consuetudo generalis uitiat legem generalem uniuersaliter, si tamen consuetudo sit rationabilis & præscripta. Si consuetudo est particularis non uitiat legem uniuersaliter, sed tantum ubi consuetudo uiget. Si consuetudo præcedit & sequitur lex, uincit lex & tollitur consuetudo. Constitutiones papę secundum aliquos non tollunt particulares consuetudines loci, eo quod sibi non constet. Statutum ciuitatis contra consuetudinem ciuium aufert ex toto consuetudinem cum habet scientiam de ea. Ab. de consue. c. Cum tanto.

Consuetudo est legum interpres & in dubiis legis est sequenda, habet etiam uim interpretatiuam, uel derogatiuam, quia legi derogat ubi est contra legem, & uim immutatiuam, quia ea immutantur leges. Ab. de consue. c. Cum dilectus. Communis consuetudo interpretando leges præfertur interpretationi doctorum. & magistrorum legis. Ab. de deci. c. Decima. Vide. In dubijs. Consuetudo nota superiori non tollit eius legem si sit irrationabilis consuetudo, uel quando lex seruatur a maiori parte, & tolerantur pauciores propter pacientiam superioris in non puniendo transgressores, nec causatur dispensatio, nec permissio. Abb. de præben. c. Cum iam dudum.

Consuetudo contra libertatem ecclesię non potest præscribi, etiam si non sit in memoria hominum de eius initio, unde consuetudo non potest induci quod clerici soluant decimas etiam de patrimonialibus. Vnde layci sic imponentes sunt excommunicati, siue collectas exigant siue gabellas. Glo. & Ab. de ele. c. Messana. Consuetudo in magnum præiudicium ecclesiæ etiam si sit iuramento firmata non est seruanda. Ab. de elec. c. Cum inter uniuersas. Contra libertatem ecclesiæ non ualet, nec potest tollere substantialia electionis & generaliter non ualet consuetudo per quam tollitur substantia actus ipso actu remanente, sicut non ualet pactum ubi modus apponitur contra substantiam actus. Abb. de elec. c. Cum terra. Consuetudo contra libertatem ecclesiæ non ualet. Glo. & Abb. de iudi. c. Clerici.

Consuetudinem loci iura communia & priuilegia generalia interpretationem debent seruare, qualiscunque sit expositio semper debet intelligi secundum consuetudinem loci & contra proprium significatum uerborum. Ab. de sepul. c. Certificari. Vbi de persona habilitata uel uarietate actus inspici debet consuetudo loci, ubi quis oriundus fuit, uel ubi actus fuerit gestus, non autem ad alterius loci consuetudinem, ubi ille actus uenit applicandus personæ. Vnde filii sacerdotis greci legitimi sunt, & promouentur ad ordines & dignitates in ecclesia Latina. Abb. de cle. coniug.. c Cum olim. Consuetudo unius loci non est seruanda in alio loco nisi reducatur ad ius commune per habentem potestatem. Abb. de clandes. desponsa. c. Cum inhibitio.

Consuetudo potest inhabilitare personas ad contrahendum matrimonium. Ab.

Ab.de cogna.ſpiritua.c.Verum autem.

Conſuetudo habilitans perſonas inhabiles ad contrahendum matrimonium per ius canonicum non ualet, quia non eſt rationalis. Ideo, niſi ſit approbata per Papam non poteſt ſoluere impedimentum publicæ honeſtatis. Si inhabilitat alios habiles, & habet ſolum quod impediat, non autem dirimat, matrimonium ualet. Si etiam ut ad tempus ſeparentur coniuges, ualet, peccat tamen contrahens contra conſuetudinem patriæ. Si habet quod coniuges ſeparentur in perpetuum, & per papam approbata eſt ſaltem tacite, ualet. Si non apparet de approbatione ſecundum Hoſti. non ualet. Credo quod ualeret quando cõtra conſuetudinem non cauſaret ſcandalum. Sicut papa poteſt ius interpretari, addere & diminuere, ita & conſuetudo. Conſuetudo generans ſcãdalum inhabilitat ad matrimonium ſpirituale quo etiam ad carnale. Si hodie conſuetudo eſſet in aliquo loco ut in tertio genere contrahi non poſſet matrimonium, & contractum generaret ſcandalum non ualeret matrimonium, licet lex concedat, quia conſuetudo currit cum iure antiquo, nec cenſetur ſublata per ius nouum ex quo non approbatur per illud ius concurrit ſecum ſcandalum. ſecundo Conſuetudo continens in ſe ſcandalum ex præteritione poteſt inhabilitare alias habiles. Vbi a principio nullum fuit impedimentum ſolum ſcandalum ſuperueniens non poteſt diſſoluere matrimonium, quia propter ſcandalum non eſt recedendum a ueritate iuris diuini. Ab.de cogna.ſpiritua. c. Super eo. Conſuetudo poteſt inhabilitare alias habiles, non autem habilitare inhabiles, Inhabilitatio eſt onus, Habilitatio honor, Conſuetudo habens fomentum iuris antiqui poteſt inhabilitare contra ius nouum, ſecus ubi conſuetudo nulla lege iuuatur. Conſuetudo etiam interpretatur ius diuinum. Abb. de conſangui.c. Quod ſuper.

Conſuetudo patriæ circa ſolennitates matrimonii ubi ex præteritione eius eccleſia redditur incerta de contracto, obligat ad mortale. Vbi uiri & uxoris conſuetudines ſunt diuerſæ quo ad ſolennitates conſuetudo loci uiri ſaluabitur quam peregrini uiolare non debent. Si conſuetudo diſponit ſuper exequutione, uel aliis ſeruandis poſt contractum, ſaluabitur conſuetudo domicili uiri, quia uxor ſequitur domicilium uiri. Si ſtatutum, uel conſuetudo habet quod uir ſuperuiuens lucretur dimidium dotis in patria mariti illa conſuetudo ſaluabitur, licet in loco ubi contraxit non ſit talis conſuetudo, nec tale ſtatutum, ſi uir mutaret domicilium, attenditur conſuetudo domicilii tempore contractus, & non domicilii ubi ſoluitur matrimonium. Ab.de ſponſa.c.De Francia.

Conſuetudo quod aliquid habeatur pro notorio. Abb. de fid.inſtrum.c.Cum dilectus.

Conſuetudo peccatum aggrauat quando pretextu conſuetudinis diu durat, & perſeuerat in peccato. Ab.de Simo.c.Non ſatis.

Ex conſuetudine ciuitatis poteſt exigi pœna pecuniaria pro delicto, etiam per iudicem eccleſiaſticum. Intellige poſt factum non ante, quia ante factum non debet pœna pecuniaria taxari. Conſuetudo uel ſtatutum imponentia pro furto homicidio & ſimilibus pœnam pecuniariam irrationabilia ſunt, quia homines exponuntur uænales, & ad delinquendum. Aliquis timet mortem eſt qui de pœna pecuniaria non curat. Ab.de delic.puero.c. Deferente.

Conſuetudinis prauæ prætextu agens contra ius ante declarationem quod ſit praua, non punitur ut tranſgreſſor legis, ſed tolleratur & excuſatur etiam

apud deum etiam a pœna, nisi ignorantia sit crassa. Ab. de consue. c. Cum Venerabilis.

Consuetudo praua non potest alterare pœnam inductam a regula, uel a iure communi, & hoc quando est nimis praua, nisi imponat minus leuem. Consuetudo non praua potest alterare pœnam regulæ & iuris communis. Ab. de sta. Mon. c. Ea quæ. Consuetudo quæ est cum exemplo prauo non ualet. Ab. de cle. coniug. c. Cum decorem. Consuetudo praua potest appellari lex mortis, lex quia ab impiis ut lex & priuilegium seruatur, ideo radicitus, & uiolenter est extirpanda, Infert etiam mortem eternam, & quo ad pœnam temporalem nullum excusat. Ab. de Simo. c. Cum in ecclesia.

Consuetudo non præiudicat iuri scripto, ubi consuetudo obuiat rationi, uel quando consuetudo inducta est per errorem. Glo. de proba. c. Sicut est consuetudo.

Consuetudo differt a præscriptione quia consuetudine acquiritur ius uniuersale, & præscriptione detrahitur iuri unius, & applicatur commodo alterius. Abb. de consue. c. Cum dilectus. Præscriptione acquiritur ius uni particulari homini, uel collegio, & requiritur titulus. Consuetudine acquiritur ius in communi. Idem tamen secundum diuersa, potest dici utrunque, ut cum episcopus præscribit contra capitulum, quod solus potest corrigere omnes. Glo. & Ab. de consue. c. Cum tanto.

Consuetudo præscribit in rebus ecclesiæ, si sit contra ius spacio annorum quadraginta. Illa quæ est præter ius spacio annorum decem. Abb. de deci. c. Cum sint. Vide. Consuetudo non inducitur. Potest autem consuetudo præscribere usum rei & non dominium. Ab. de Arbi. c. Dilecti filii. In consuetudine & præscriptione est temporis decursus, tacitus consensus eius cui præiudicatur & auctoritas iuris. Abbas de uerbor. signifi. c. Abbate.

Consuetudo parificatur priuilegio. Glo. de iudi. c. Nouit. Intelligitur data capacitate personæ, ideo nulla consuetudine laycus potest conferre beneficium qui tamen potest ex priuilegio. Ab. de iudi. c. Quia. G. & A.

Cósuetudo uel statutú detrahens legitime probationi ubi lex non habet clausulam derogatoriam, si adsit rationabilis causa, ualet, non autem si desit. Quando lex habet derogatiuam clausulam ad ipsam consuetudinem, non ualet consuetudo uel statutum, nisi ex causa noua inducatur non excogitata uerisimiliter per legem damnantem consuetudinem, uel ex antiqua non detecta, quæ si tunc detecta fuisset, principes uerisimiliter non damnassent consuetudinem, qui a tunc consuetudo damnata per legem potest induci, & potest de ea fieri statutum. Consuetudo restringens facultatem probandi ad certam speciem probationis ex causa rationabili ualet. Ab. de proba. sicut. c. Consuetudo.

Consuetudinem probat actus geminatus. Ab. de appella. c. Si iustus. Licet probetur consuetudo quia obtenta est in contradictorio iudicio, non tamen ad consuetudinem ducendam requiritur quod sit obtenta in contradictorio iudicio. Ab. de uerb. signifi. c. Abbate.

Consuetudo generalis prouinciæ extenditur ad loca particularia nisi sit contra ius, uel alteri particulari onerosa, quia tunc requiritur consuetudo particularis. Ab. de elec. c. Cum ecclesia Vlterana.

Consuetudo quæ sit rationabilis, & quæ non, relinquitur arbitrio iudicis, quia informando animum suum an finis sit bonus an non, habet rationem, & an

sit

fit contra uel præter ius, & an fit inducta ex ratione iusta, an ius approbet, uel reprobet consuetudinem. Ab.de consue. c. Cum quanto.

Consuetudo non immutat dispositionem regulæ regula remanente in suis substantialibus, ita tamen quod consuetudo non multum deuiet ab honestate. Ab.de sta.Mona.c.Cum ad monasterium.

Consuetudo a lege specifice reprobata potest de nouo induci ex rationabili causa. Ab. de iura.& calum.c.Cæterum.

Consuetudo quod quis residere non teneatur ualet, similiter quod quis possit se absentare sine licentia episcopi non autem consuetudo uagandi. Abb. de cle.non residen.c.Inter quattuor.

Contentio consistit in uerbis, lis in iudiciis, rixa in factis ut percussiionibus ad inuicem. Ab.Ne cle.uel Mona.c.Multa sunt.

Contractus auctor & mediator illius non possunt contra contractum aliquem in ualiditate allegare. Glo.& Ab.de transla. c. Ex litteris.

Contractus sub conditione si papa dispensauerit ubi contractus de iure prohibetur adueniente conditione an teneat, opiniones. Et concludit quod non, sicut matrimonium inter consanguineos, quia consensus primus est a iure reprobatus. Secundo quia conditio est sibi impossibilis. Tertio quia fit remedio extraordinario ideo dicitur impossibile. Quarto ut actus retro extédatur oportet quod potuerit interesse a principio. Quinto ex facto reprobato a iure non potest oriri obligatio. Ab. de conditio. appofi. c. Super eo.

Si uterque contrahentium uenit contra contractum uterque potest exigere pœnam ad inuicem promissam. Ab.de pœnis. c. Constitutus. Vt pœna incurratur, exigitur quod alter trahatur in iudicium, uel uiolenter conueniatur. Ab. ubi supra.

Contractus dissoluitur propter necessitatem, uel causam superuenientem altero etiam inuito, non autem si illa erat tempore contractus. Vnde contrahens cum homine parum diuite, uel qui labitur in facultatibus, uel male utitur substantia sua non potest post facere illum capi suspectum de fuga, quia conditio illa erat sibi satis nota tempore contractus. Ab.de Loca c. Propter.

Contractus qui fit gratia unius tantum etiam leuissima culpa uitiatur. Ab.de Loca.c. Cum gratia. Vbi uerba possunt trahi ad diuersas species contractus, non debent interpretari contractus secundum uerba, sed secundum naturam contractus. Vnde licet uerba improprie ponantur in exceptione non uitiatur exceptio. Ab.de religio.domi.c.Constitutus.

Contractus cui opponitur modus, si modus fit causa finalis, contractus potest agi ad reuocationem, si modus non seruetur. Si modus non fuit causa finalis, non agitur ad reuocationem, sed ad obseruandum modum. In donationibus factis ecclesiis præsumitur quod sit facta propter deum, & in remedium animæ, non autem propter modum, ideo non reuocantur, nisi hoc sit expressum in contractu. Ab.de conditio.apponen.c.Verum.

Contractus dicitur nasci tempore consensus & dissolui cum contrarius dissensus interuenerit. Ab.de reg.iur. c. Omnes res.

Contractus nullus a principio potest iterum annullari. Ab. de reb.eccle. non alienam.c.Indicatum.

Contractus dicitur omnino purus & sine omni additione ex quo non fuit certa conditio expressa, licet subsint plures tacitæ conditiones. Ab. de sponsa. c.Præterea.

Contractus species non debent attendi secundum uerba tantum, sed etiam secundum naturam contractus, & si uarietur nomen, & tempus. Ab. de Simo. c. In tantum.

Successor non tenetur stare contractui prędecessoris. Vnde qui emit domum non tenetur stare locationi prædecessoris. Institutus tamen in ecclesia patronata perseuerat, quia ius ab instituente habet non a præsentante. Ab. de Iur. patro. c. Querimoniam.

Contrahentium turpitudo & deformitas pręcedens non potest allegari contra contrahentem sed subsequens, sic non potest allegare pauperem suspectum propter paupertatem præcedentem, nec prælatus potest repelli propter crimen præcedens promotionem. Ab. de iur. iuran. Quemadmodum. c. Vide. Contractus dissoluitur.

Contractus non uitiatur si contrahens loquatur in tertia persona intelligendo tamen de se ipso, si in propria persona contrahat obligatur efficaciter, licet dolose mutauerit sibi nomen. Ex quo constat de corpore non est curandum de nomine, quia nomina gratia significationis sunt inuenta. Ab. de sponsa. c. Tua nos.

Contractus sunt uoluntarii a principio, post uero necessarii. Ab. de immuni. eccle. c. Iudicatum.

Contractus alicuius non potest auctor & mediator contra illum contractum aliquam inualiditatem allegare. Quod tene menti. Ab. de transactio. c. Ex litteris.

Contumax est, qui in iudicio dicit se nolle comparere, non autem si hoc dicit nuncio citanti, uel cuicunque alteri extra iudicium. Si tamen dixit nuncio, & in termino non comparuit, præsumitur contumax, & non citatur amplius, sed proceditur ad sententiam. Ab. de appella. c. Cum parati. Contumax est qui non comparet in termino peremptorio, qui se occultat, qui impedit ne citatio ueniat ad eum, nec oportet amplius eum citare. Ab. ut lite non contesta. c. Quoniam frequenter. §. Porro. Qui non comparet in termino si iudex fuit impeditus ut sedere non posset, non condemnabitur in expensis. si non fuit impeditus condemnabitur, non tamen potest excommunicari nisi post trinam monitionem, nisi in prima citatione facta dixit se nolle comparere. Ab. de do. & contuma. c. Venerabilis. Contumax est qui nō se defendit, qui latitat, qui impedit ne citatio ueniat ad eum, qui minus institutus comparet. Ab. de dol. & contuma. c. Ex litteris. Qui recedit a iudice sine licentia quando citatus fuit ad totam causam, uel si ad unum articulum eo non expleto recessit. Ab. ubi supra. §. Porro.

Contumax est reus, recedens a iudicio dimisso procuratore solum ad agendum & condemnatur in expensis. Ab. de procura. c. Constitutus. Contumax etiam est qui citatus comparet & illicentiatus recedit, & condemnatur in expensis, qui citatus mittit procuratorem sine mandato, qui comparens in termino petit inducias ad faciendum fidem de procuratorio & condemnatur in expensis absq; alia citatione. Ab. ubi supra. Contumaces & inobedientes nō punire est peccatum prelatis. Ab. de postula. c. Ad hoc in beato. Condemnatum in expensis, nec requiritur noua citatio. Ab. de procura. c. Querelam. Contumax potest quis esse sine citatione quando occultat se ut non possit citari. Ab. de maiori. & obe. c. Inter quattuor. Vna citatione constituitur quis contumax sic ut condemnetur in expensis, non tamen excommunicatur, nisi post trinam monitionem, uel unam pro tribus. Abb. de

uerb.

uerb.signi.c. Ex parte. Contumax reputatur qui citatus personaliter non comparet per procuratorem, etiam si alleget excusationes friuolas. Ab.de accusa.c.Veniens.

In appellatione pars citata a lege, uel ab homine, uel a præfixione termini ad appellationem prosequendam absente appellatore potest appellatus prosequi appellationem in ultimo mense anni. nec oportet appellatorem citare in partibus, sed sufficit requiratur in curia. Ab.de appella. c. Interposita §.Sane.

Contumax potest compelli ad præstandum cautionem iuratoriam de parendo iuri, & licet clerici sint priuilegiati ut non teneantur præstare cautionem de iudicio sisti, data tamen contumacia possunt astringi ad iuratoriam cautionem. Ab.de do.& contuma.c.Prout.

Contumax condemnatur in expensis ratione interesse. Vbi potest procedi contra absentem non condemnabitur nisi in fine causæ, qua uictus condemnatur uictori. Ab.de appel.c.Sepe contingit. Non potest condemnari de contumacia nisi constet iudici, & si ignorat eius contumaciam processus est nullus. Sufficit tamen relationem notario fieri. Ab.de proba.c.Quoniam contra.

Contumax excommunicari potest, si de eius contumacia constet, & potest procedi contra eum usque ad sententiam causæ, & possessionem dare absque alia citatione, non tamen potest puniri pœna pecuniaria absque citatione noua. Ab.de iudi.c.De quo uult Deus.

Contumacia minima est digna excommunicatione, & tanto contumacia est maior quanto ex minori re consurgit. Ab.de testi. cogen.c. Cum super.& de uerb. signi.c.Ex parte. Contumacia est peccatum mortale, & excommunicatione digna & tanto maior quanto ex minori re consurgit. Ab.de iudi.c. De quo uult Deus.

Contumax de iure canonico non est multandus nec multatur propter contemptum iudicis nisi periclitetur iustitia, nec iudex ecclesiasticus tunc imponit multam. Ab.de do.& contuma.c.Ad hoc. Non debet multari statim, sed debet iterum citari. Ab.de de accusa.c.Veniens.

Contumaciæ pœna est ut possit interdici inquilinus & colonus quatenus, non respondeant domino possessionis de redditibus, & quod nemo audeat colere agros & possessiones suas. Ab.de senten.excommunica.c. Graue. Conueniri potest quilibet ubi est res de qua agitur coram ordinario illo & coram delegato, nec habet locum exceptio de duabus dietis. Ab.de fo.competen. c.Ex parte b. Similiter ubi deliquit, ubi contrahit, ubi respondere promittit non obstante priuilegio quod non possit conueniri in determinato loco & de duabus dietis. Ab.ubi supra.c.Dilecti filij. Vide. Delegatus non potest dari ultra duas dietas.

Conueniri potest ratione contractus uel quasi contractus. Contractus est cum oritur obligatio ex utraque parte quasi contractus quando ex una parte tantum. Si senis existens promisit soluere Bononiæ potest conueniri ubi habet domicilium & Bono. non autem senis. Subijcitur tamen contractus legibus senarum. Fallunt ista in uxore quæ omnino sortitur forum mariti, ideo statuta & consuetudines loci mariti seruantur circa dotem. Si ultra prædicta instrumentum perfectum est Florentię non sortitur quis forum Florentiæ nec debet attendi Florentię quo ad aliquem effectum nisi Senis actum esset, ut de illo actu scriptura fieret, quia tunc non dicitur contractus

ctus nisi perfecta scriptura. Si senis existens conduxit aduocatum, uel ædificatorem florentiam, ambo possunt conueniri Florentiæ. Ego ago qui promisi soluere, si ex contractu apparet quod debeo soluere ubi promisi ibi possum conueniri, sin autem possum conueniri ad locum destinati effectus. Intellige ista quando de proximo non sunt recessurus de loco ubi contraxi. Secus si erant ibi ut uiator. Viator sortitur forum contractus quando contrahens probabiliter ignorabat illum esse uiatorem. Secundo quando uerisimiliter contractus debet impleri in continenti ut si emi equum a uiatore & solui pretium ubi me decepit potest conueniri. tertio. Viator non sortitur forum ratione contractus quando alias non præsumitur habitus iurisdictionis in loco. Quarto si quis accessit ad locum tantum ut ibi sortiretur forum, uel ibi contrahit ut fortiatur forum. licet inde sit statim recessurus. Si talis reperiatur in loco contractus habet iudex omnimodam iurisdictionem in persona, & in rebus prout patitur qualitas contractus. Idem si fiat ibi constitutus in contumacia, licet post recesserit. Idem si quandoque apparuit ibi in iudicio, si non reperiatur in loco contractus, nec unquam fuit ibi in iudicio, nec contumax potest citari etiam existens extra territorium ad missionem fiendam in bonis eius, quę sunt in loco contractus, uel alibi, non tamen potest cogi inuitus ad comparendum coram iudice contractus. Nec potest excommunicari quia non comparuit ex quo non reperitur in loco non habet iurisdictionem in persona, sed tantũ potest procedere contra bona. In contractibus non habet locum remissio regulariter sicut ratione delicti. Fallit quando laycus renunciauit foro suo, Item in reddenda ratione uel administratione, Item quando seruus fugit ad alium locum ubi se uindicat in libertate. In prædictis ad locum remittitur, Ab. de foro competen. c. Licet.

Conueniri potest quis ubi assidue moratur siue sit clericus siue laycus etiam pro contractibus, uel delictis alibi commissis, etiam scholaris. Ab. de for. com peten. c. Quod clericis. Habens domicilium in uno loco potest conueniri si habet prædium in loco prædij, licet alias non sit subditus. Ab. de priuile. c. Cum Capella. In curia Romana conueniri potest quilibet etiam laycus in his in quibus subditur ecclesiæ, quia papa est ordinarius in toto orbe, nec potest quis declinare ab eius iurisdictione. Competit tamen eis ius reuocandi domum. Ab. de fo. competen. c. Licet.

Conueniri potest habens dignitatem ad tempus per subditum. Ab. de noui oper. nunc. c. Cum ex iniuncto. Vide. Clericus potest habere domicilium.

Conueniri potest coram episcopo qui habet priuilegium, quod ab eo non possit excommunicari. Ab. de priuil. c. Cum capella.

Conueniri potest uagabundus ubicunque reperitur. Idem est de bannito, & expulso extra ciuitatem si non elegit domicilium, & non sit spes quod cito reuertatur ad patriam, remittitur tamen pro magnis criminibus ad locum delicti puniendus ibi per iudicem. Ab. de for. compe. c. Licet.

Conuentio uel confessio facta in iudicio uno quo ad certum finem fidem facit in alio iudicio quatenus agitur de habilitate personæ, quia quatenus inficit personam sequitur eam quocunque se uertat. Ab. de Testi. c. Super eo.

Conuicitur absens de delicto dupliciter. Abb. de purga. cano. c. Cum P. Vide. Ad se purgandum negligens.

Conuentus in causa in qua non potest agere sine consensu sui prelati, si sine eius consensu &c. Impetratio per solum conuentum ualet, & sufficit consensus

sensus prælati in actu agendi si non affuit consensus, & sententia lata pro conuentu ualet. Ab. de iudi. c. Causam.

Conuitium alteri illatum etiam in absentia est pœna dignum, & potest quis agere actione iniuriarum pro iniuria sibi illata in absentia. Detractio est magis detestabilis & pœna dignæ, quam conuitium, quod maius est quanto coram pluribus fit, & potest prælatus bona conscientia procedere & punire suos detractores, nec tenetur remittere satisfactionem iniuriæ. Abb. de Maled. c. Innotuit.

Conuitium dicens alteri, uel iniuriam in accusatione, in denunciatione, in libello, & probans illud non tenetur. Idem si dicit ut repellat a testimonio quia hoc fit auctoritate legis non animo iniuriandi. Si extra iudicium impingit falsum conuitium, tenetur, si uerum & expedit reipublicæ ista esse nota, non tenetur, secus ubi non expedit scire quia non operatur nisi infamiam. Ab. de iniur. & dam. datis. c. Si culpa.

Conuitia non debent compensari ad inuicem, nec percusiones, quia sunt separata & ad diuersa facta. Item prouocatus qui dicit conuitia, uel percutit non compensatur. Non licet insequi fugientem percussorem, & qui est prouocatus incidit in pœnam statuti. Ab. de iniur. & dam. dati. c. Si rixati.

Copula carnalis dicitur esse notoria si publice tenet concubinam. Ab. de eo qui cogno. consangui. uxoris. c. De illo.

Correctio fraterna. Abbas de iudi. c. Nouit ille. Vide denunciatio est quadruplex.

Correctio morum, & reformatio non sunt idem, ideo uno commisso alterum non committitur. Ab. de ordi. c. Irrefragabili.

Correctio peccati commissi non perdurantis pertinet ad prælatum si habet iterum committi quia peccatum est successiuum quilibet habet alium corrigere. Glo. & Ab. de Hære. c. Qui alios. Correctio superioris debet fieri ab inferiori. Ab. ubi suprà. c. Cum ex iniuncto.

Corpus unum quo modis dicitur. Glo. de excess. præl. c. Dilecta.

Corpora duo ubi conueniunt ad explicandum aliquid ut sunt duo non sufficit habere personas plures, sed requiritur maior pars cuiuslibet corporis, si conueniunt ut unum corpus sufficit sint personæ plures numero tantum. Ab. de rescrip. c. Pastoralis.

Coronam habens est capax beneficij non autem qui ea caret, nec potest beneficium impetrare nisi in rescripto Papæ fiat mentio specialis, & tunc debet prius coronam accipere antequam sibi conferatur beneficium sine tali clausula rescriptum est nullum, non ualet etiam rescriptum si supplicat se clericum cum non sit. Ab. de transacti. c. Ex litteris. Reliqua. Vide clericus.

Crapula dicitur quasi cruda epula quia sic deuorantes magis indigestum emittunt. Glo. & Ab. de ui. & honesta. cle. c. A crapula.

Credere in præiudicium alterius etiam infamis non debet quis faciliter. ubi alterius cesset præiudicium, non uituperatur. Ab. de Simo. c. Licet Hely. & ubi suprà. c. Per tuas secundum.

Credere an teneamus superioribus. Vide. Cardinali.

Creditore dicitur qui ex aliqua actione potest petere. Abb. de deci. c. Parochianus.

Crimen dicitur causam contigere quando testis confitetur se inuolutum illo delicto de quo agitur. Hoc confitetur quando est quasi circa idem factum, secus si ageret de Simonia in certa ecclesia commissa, & testis confiteretur se com-

commisisse simoniam in alio facto. Ab. de excep.c.Denique.

Crimen non imponitur ciuitati, uel collegio, licet omnes homines ciuitatis uel collegij hoc fecerint, sed oportet quod prius in consilio legitime congregato id fuerit obtentum. Ab.de elec.c.In Genesi.

Crimen mere ecclesiasticum est quod ab ecclesia tantum prohibetur, uel quia layci propter periculum intromittere se non possunt. Ecclesiasticum non mere quia iudex laycus non debet se intromittere, licet ecclesia ratione alicuius qualitatis posiit punire laycos ut in sacrilegio. Mixtum dicitur utroque iure prohibitum sed non est aliqua qualitas iurisdictionem tribuens iudici ecclesiastico, & layci per iudicem suum puniuntur, & clerici per suum. Mere seculare quod de iure ciuili tantum est inuentum cum in se non sit delictum de ijs impedit se tantum iudex laycus directe qui potest punire omne delictum laycorum, nisi sit mere ecclesiasticum. Ecclesia intromittit se de crimine laycorum quando inuentum est de iure canonico, uel habet originatiuam prohibitionem a canone, non a legibus, uel ubi in canone pœna est imposita laycis, etiam si sit tantum excommunicatio, uel ubi certa qualitas tribuit iurisdictionem ecclesiæ indirecte ratione peccati, potest se intromittere contra laycum de omni crimine. Ab.de for.competen. c. Cum sit generale.

Crimen per exceptionem probatum an noceat, & quibus.Ab.de ordi.cogni.c. Cum dilectus.

Crimen per instrumentum quando patet sic tamen quod non est confectum super crimen, ut si canonici obligauerunt se super cōmotione contra episcopum probari potest:item si quis prestito iuramento de ueritate dicenda respondeat. Si agitur de probatione directe instrumentum scriptum est sine consensu criminosi, ideo non probat nec notarius habet officium, & testibus non citatis & iuratis in præsentia partis non creditur, si autem consensit quo ad pœnam cui potest se subijcere probat non autem quo ad pœnam cui non potest se obligare, quia nemo est dominus membrorum.Ab.de maio. & obe.c.Cum in ecclesijs.

Crimen omne inducens irregularitatem est depositione dignum. Ab.de cle.exco.c.Lector. Digna suspensione sunt ea quæ in iure sunt expressa. Digna depositione quæ sunt & an fornicatio & concubinatus digna sint depositione. Quę digna degradatione & propter quæ clericus datur curię seculari. Ab.de iudi.c. At si clerici.

Crimina quando clarescunt sunt punienda secundum modum propositum, & probatum. Iustæ excipiendo de crimine non perdit beneficia priora. Ab. de accusa.c.Super his.

Crimina quandoque puniuntur plus quam delicta exigant ne in multis crassantibus sit locus exemplo, Vnde plus punitur uxoricidium quam matricidium. Ab.de iudi.c.At si clerici.

Criminosum repertum in domo sua potest quilibet capere & spatio 20. horarum detinere ut sic delictum suum patefaciat iudici. Ab. de iudi. c. Cum non ab homine.

Criminosus licet a testimonio repellatur, non tamen repellitur ab electione, nisi forte capitulum faciat illum electorem, uel scrutatorem. Ab. de testi.c. Testimonium.

Criminalis quęstio dicitur quando finis tendit ad uindictam publicam,ut delictum puniatur pœna debita & naturali. Ideo si agitur ut si clericus bene-

ficio priuetur propter crimen non est quæstio criminalis, quia agitur de priuatione beneficij tantum propter inhabilitatem personæ, non autem principaliter ut delictum puniatur, hoc modo patroni & parrochianis possunt agere contra Clericum ut priuetur beneficio. Dicitur agi ciuiliter licet tendat ad bonum publicum quando non agitur ut imponatur pœna naturalis illius delicti, secus ubi esset pœna delicti sola priuatio beneficij, quia tunc criminaliter ageretur cum eo. Ab.de accusa.c.Super ijs.

Cruce signati in exterminium hęreticorum gaudent priuilegio cruce signatorum in subsidium terræ sanctæ. Inter cetera habent indulgentiam plenariam & habet consuetudo inducta per inquisitores quod hoc priuilegio gaudent tempore pacis. Ab.de Hære.c.Excommunicamus.

Culpa in genere est deuiatio ab eo quod est bonum & per hominum diligentiam potest prouideri. Huius rei sunt species lata, leuis, & leuissima. lata uel latissima secundum alios est uerus dolus latior dolus præsumptus, latissima est dolosa machinatio & circumuentio ad decipiendum, uel fallendum alium manifeste adhibita, culpa latior est circumuentio fallax ad decipiendum aliquem præsumptiue adhibita, & licet dolus non possit probari nisi per coniecturas, tamen quando signa sunt manifesta, dicimus dolum uerum & quando non, dicũtur dolus præsumptus, Culpa lata est deuiatio incircumspecta ab ea diligentia quam habent communiter homines illius conditionis & professionis. Culpa leuis est deuiatio incircumspecta ab ea diligentia quam habent homines diligentes, leuissima culpa est deuiatio ab ea diligentia quam habent communiter homines diligentiores & diligentissimi. Abb.de commoda.c.Cum gratia.

Culpa dicitur delictum sine dolo reatus cum dolo de utroque accusari potest prælatus. Ab. de accusa. c.Illa præposita.

Cultui diuino deputata non debent ad humanos usus deputari, ideo de uestibus sacris & religiosis non debent fieri bursæ, nec quid simile, nec uestes ecclesiæ debent accommodari ad humanos usus, quia uidentur pollui, & post indigna ad cultum religionis. De uestibus dominarum etiam non debent fieri casulę nec aliæ uestes ecclesiæ. Abb. de religio. domi. c.Ad hoc & infra.

Custos ecclesiæ tenetur ad emendam si calix minus caute dimissus in ecclesia sit subtractus. Similiter bidellus qui ex institutione tenetur libros custodire, si liber incaute dimissus in scholis fuerit sublatus, nisi ipse bidellus restituisset socio scholaris consueto, uel familiari, & ille asportauerit. Idem si assignauit librum deferenti aliquod signum scholaris, nisi res esset ualde præciosa, quia tunc non est credendum de facili simplici signo. Ab.de fur. c.Ex litteris.

Ad damnum non tenetur sciens ex hoc solo quod non reuelat malefactorem quod in solo suo non committitur, nec est culpa eius, nisi quando committendo delictum est aduersus eum, cui conscius erat subiectus, qui tenetur ex sola scientia secuto maleficio, non autem si non est secutum, nisi esset crimen læse maiestatis. Ab.de restitu.spolia.c.Licet.

DAmnum dans in agris ut pascendo animalia, uel capiendo tenetur ad extimationem nisi maxima necessitas excuset. Si dominus non fuit in culpa liberatur dando animal, si ipsemet duxit in alienum campum, in solidum tenetur. Tenetur tamen animalia dimittere, quia sine consensu domini res perue-

peruenit ad eum, & dominus præsumitur non consentire. Abb. de iniur. & dam.c.Si læserit.

Si ignis egressus comprehendit segetes in agro reddet damnum qui succendit ignem.Ab.de iniur.& dam.c.Si egressus.Dans damnum suo uicino sine dolo tenetur ex culpa sua ad emendam, in foro contentioso tenetur etiam ex leui, quia respectu inferentis est pœna quæ non habet locum in foro animæ extra dolum & latam culpam. Si de contingentibus non omisit non tenetur, ut si uentus ualidus surrexit uel musipula ignem in cauda portauit.Ab. ubi supra. In foro animæ non tenetur qui non est uoluntarius,& licet satisfaciat de damno tenetur tamen ad pœnitentiam. De iure ciuili reddet quadruplum, de iure canonico debet deponi, & pœna eius maior uel minor erit secundum qualitatem delicti. Ab. ut supra.c. Si quis Domum.

Dans causam quod quis damnificetur propter animalia.tenetur ad æstimationem etiam si non fecerit ex proposito,quia ex leui culpa punitur. Qui ponit uenenum in loco ut animalia uenientia inficiantur siue ex dolo siue ex leui culpa fecerit tenetur,quia non debet ponere, in loco publico, quæ possunt aliis esse nociua. Si homo incidit in foueam, tenetur cum apparuerit de eius interesse,secus si illa fecerit in loco priuato,quia tunc non tenetur nisi fecerit fraudulenter. Abb. de iniur. & dam. c. Si quis. Vide. Qui damnum.

Ex damno dato per animalia tenetur dominus in solidum ubi sciebat animal uitiosum & non custodiuit, si animal non solebat esse uitiosum & damnum dedit sine culpa domini non tenetur dominus in solidum, sed potest se liberare dando animal quod lęsit. Si heri & nudius tertius erat uitiosum præsumitur dominum scire, ideo punietur, In dubio qui primo fuerit aggressor etiam tenetur dominus animalis. Ab.de iniur.& dam.c.Si uos.

Damnum & expensę differunt, damnum si dixeris destruitur possessio. fit sterilis si negociari non possunt, damnum & interesse uidentur circa rem esse puta si subtraxit sibi rem,expensæ fiunt eundo & redeundo & sumptis litis ad uocatis. Glo.de iniur & dam.c.In nostra.Damnum est diminutio patrimonii per alium facta,expensæ fiunt propria uoluntate, licet forte coacte. Ab. ubi supra.

Damnum ex negilgentia puta quia non cooperuit ignem licet in foro contentioso propter negligentiam præcedentem teneatur ad satisfaciendum, in foro tamen animæ non iniungitur illi satisfactio, sed tantum de negligentia punitur, quia non habuit animum damnificandi, nisi fuerit in lata culpa, uel a principio habet animum nocendi, quia tunc tenetur, licet non habuerit animum ita damnificandi, sicut contingit, Abb. de Homi.c. Presbyterum.

Damnum,qui iurauit non repetere,potest expensas repetere.De iniur.& dam. c.In nostra.

Qui damnum, uel iniuriam irrogantibus dat opem, aut si ex negligentia, uel imperitia eius euenit,satisfacere tenetur. Si animal aliquod damnum dat,& tamen ne damnum accideret de contingentibus nihil omisit,nō tenetur.Ab. de iniur. & dam.c.Si culpa. Ex sola negligentia, uel culpa etiam quacunque leuissima, licet non habeat uoluntatem damnificandi tenetur satisfacere etiam in foro animæ, quia lex principis est & rationabilis, & non est mere pœna, sed interesse. Opem præstans tenetur sicut & principalis tam ad æstimationem damni, quam ad pœnam,nisi ageret criminaliter. Ex imperitia

peritia medici, uel artificis, uel doctoris si damnum est illatum uel perdita causa tenetur ad emendam, & ad æstimationem damni, Pro damno animalis non tenetur dominus in solidum ad emendam, sed liberatur dando animal, nisi dominus sit in culpa. Si sit fera non liberatur dominus dando eam, similiter si non erat naturaliter fera, & tamen ex consuetudine solebat more ferę ut bos cornupeta, & equus &c. In his tenetur dominus in solidum si non custodiuit diligenter, nec liberatur dando equum. Non omnis qui dat occasionem damni tenetur, sed solus qui potest obuiare damno, & non obuiat. Ab. de iniur. & dam. c. Si culpa.

Dat nemo quod non habet. Intelligitur de non habente actu uel potentia. Electores dant episcopatum & Cardinales Papatum. Ab. de iure patro. c. Cura nostra.

Debet regulariter, ubi materia est indifferens importat necessitatem, quandoque tamen importat honestatem. Abb. de adult. c. Si uir. Importat proprie necessitatem secundum subiectam materiam. Glo. & Abb. de appellat. c. Proposuit.

De de sui natura implicat. Ab. de comoda. c. Cum gratia.

Contra debitorem extenditur primo manus ad mobilia, secundo ad immobilia, tertio ad nomina debitorum, non tamen potest homo pro debitis obligare se carceri renunciando cessionis beneficio. Ab. de pigno. c. Lector.

Debitor potest conueniri non solum ut soluat debitum sed etiam ut satisfaciat de interesse in eo quod non soluit in promisso loco & termino promisso, Locus concernit utriusque utilitatem uidelicet actoris, & rei usum. Non enim tenetur nisi in termino & loco promisso. Glo. & Ab. de offi. & potest. iud. deleg. P. & G. c. Per litteras.

Quando mittitur pecunia periculum itineris semper pertinet ad dominum, debitor tenetur ire ad domum creditoris quando sic, & quando non tenetur & quando econtra. Ab. de pigno. c. Significante.

Debitor qui non est soluendo excommunicatus quia non soluit, absoluitur cum cautione de soluendo, cum peruenerit ad pinguiorem fortunam. Ab. de solu. c. Oldradus. Impotentia soluendi reddit effectum innanem obligationis de præsenti, sed non tollit substantiam solutionis, sed differtur solutio in tempore potentiæ. Ab. ubi supra.

Debitum naturale tantum est quod iure gentium inducitur sine probatione iuris positiui. Hæc obligatio quando oritur ex consensu in pacto nudo uel ex quibusdam nutibus. Debitum ciuile tantum est quod inducitur ex dispositione iuris ciuilis tãtum sine obligatione naturali. Naturale, & ciuile ubi est consensus & approbatio iuris positiui. Abb. de solut. c. His qui.

Debitum contractum in quantitate debet solui secundum monetam quæ erat tempore contracti debita, & si non reperitur, soluenda est eius ęstimatio. Si testator legauit centum Florenos & superuixit, & mutata est moneta, soluendum est legatum ad ęstimationem monetæ, quia tempore testaméti erat, quia ita testator sensit. Idem in condemnationibus iudicis. Ab. de censi. c. Olim causam. & ubi supra. c. Cum canonicus.

Decanus est dignior pars capituli. Glos. de elec. c. Cum inter uniuersas. Si tamen sit canonicus uel hoc habet consuetudo & non aliter. Abb. ubi supra.

Decima de acquisitis male &c. Si turpitudo impedit translationem dominii, uel præstat causam repetendi, non debet inde solui decima, nec elemosina.

heri

fieri. si dominium transfertur, & repetitio non competit, debet solui decima, & elemosina potest fieri. Ecclesia tamen non tenetur recipere, ne uideatur approbare delictum, nisi egerit pœnitentiam, quia tunc potest recipere. In decimis predialibus non ponderatur quantitas personæ. ideo omnes tenentur. Abb. de decima. c. Ex transmissa.

Negociator soluat decimam de lucro deductis expensis quas fecit de pecunia decimata, Expensæ quæ fiunt pro habendis fructibus non deducuntur, & de fructibus soluitur decima non deductis expensis factis pro restauranda re. Ab. de decim. c. Pastoralis. Debet solui decima cum uenditur res, uel in fine anni, si sit exigua. Non solum soluenda est decima de iis quæ germinant de redditibus & de emptis negociationis gratia, si antequam uendantur reditus percipiunt expensę prius factę pro retrahéda, uel pro fructibus nó deducta, quia onus decimarum est annexum rei ut transeat in quolibet possessore. Abb. ubi supra. c. Vide. Decima est annexa prediis. Decima debetur de omnibus quę fidelis homo acquirit, etiam de militia, uenatione, aucupatione, & piscatione. Quæ de uenatione ante reclusionem pertinent ad decimam personalem, quæ post reclusionem ad prædialem. Ab. ubi suprà. c. Non est. Soluenda est de omni redditus de omni lucro personali. Abb. ubi suprà. c. Peruenit. De fructu apum, & de omni fructu. Abb. ubi supra. c. Nuncios. Si quis tantum collegisset quantum sibi sufficit, & familię suæ, & non ultra tenetur soluere decimas, quia sunt debita ecclesiæ. Quia tamen ecclesia tenetur sibi prouidere ideo restituere debet. Idem dic de donatis pauperi, cum de omni lucro teneatur soluere. Abb. de deci. c. Cum homines.

Clerici quibus assignantur certi redditus pro eorum sustentatione non tenentur ad onera quæ communiter clericis, uel a clericis imponuntur, sed pro eis tenentur qui cetera bona possident, ut episcopi & abbates. Abb. de præscrip. c. Accedentes.

De decimis compositio facta auctoritate superioris tenet. Abb. de transact. c. Statuimus. Non potest componi de decimis sine auctoritate episcopi, uel superioris qui præest ecclesiæ pleno iure, & intelligitur de compositione inter ecclesias tantum. Ab. de maio. & obe. c. Cum olim. Compositio decimarum fieri potest, si sit personalis auctoritate episcopi, In predialibus com poni potest super preteritis, super futuris ad tempus potest componi auctoritate episcopi. In perpetuis si ius ecclesię est colatum, solus Papa potest componere. si ius dubium est potest committi compositio, & ad compositionem cum laycis inter ecclesias facilior est compositio. Ab. de transac. c. Statuimus. De decimis potest fieri transactio inter personas ecclesiasticas etiam non gratuita. Abb. ubi suprà. c. Veniens. Compositio quo ad decimarum compositionem non potest fieri, nisi per papam. Abb. de confir. uti uel in util. c. Venerabilis.

Decimarum compositio non admittitur pro decimis futuris, sed pro præteritis, & tenetur quis uendere totum patrimonium, ut satisfaciat, si aliunde non habet Ecclesia tamen debet eius misereri. Abb. de reb. Ecclesiæ non alienan. c. Super. Inter clericos nomine ecclesiæ potest interuenire compositio pro soluendis in futurum sine auctoritate superioris, si compositio non excedit transigentium uitam. Compositio simpliciter facta respicit etiam prædia acquirenda. Abb. de deci. c. Ex multiplici. Inter clericos potest componi etiam sine auctoritate episcopi, & inter laycos de præterito de

futuris

futuris non potest componi, quia layci non possunt decimas possidere, nec præscribere, secus est de alia ecclesia. Ab. de deci. c. Cum homines.

In decimarum solutione attendenda est consuetudo quo ad hoc cui ecclesiæ soluatur, quo ad retentionem laycorum non ualet consuetudo. Ab. de deci. c. Ad Apostolicæ.

Decimas tenetur dominus, colonus soluere ecclesiæ cui debentur, & non alteri sine deductione seminum & sumptuum, nec de hoc excusantur propter malitiam clericorum. Ab. de deci. c. Tua nobis. Statur consuetudini an colonus soluat decimam ecclesiæ in cuius parochia sunt prædia. An ubi audit diuina & percepit sacramenta. Ab. ubi suprà. c. Cum sint. Cessante consuetudine nullo modo soluet decimas bis, & soluet ecclesię in cuius parochia sunt prędia, siue sit partialis colonus siue predia conduxerit. licet plures opiniones sint, & uarię. Ad consuetudinem istam cum non sit contra ius sed præter, sufficit tempus decem annorum. Ab. ubi suprà. Et ubi suprà. c. Ad Apostolicæ. Si dominus a recipit aliquotam partem uterque tenetur, si colonus in omnem euentum habet certum quid dominus soluet integram. Si locauit pro certo fictu, ita quod omnes fructus transeant in conductorem dominus de hac pensione nihil soluet, sed conductor soluet integram, quia intelligitur locasse cum onere suo. Si soluit domino, ratione tributi, uel aduocationis dominus decimam soluet de lucro. Ab. de deci. c. Tua nobis. Ad decimas locator, & conductor possessionum tenentur, nisi se exemptos ostendant. Ab. de deci. c. A. nobis. Conductor tenetur tantum ad decimam prædialem, locator hic dicitur qui recipit certam partem fructuum. Abb. ubi suprà.

Decimæ sunt ecclesiæ ante perceptionem uidelicet in agro unde potest clericus agere contra destructorem agri uel uineæ, nisi ex iusta causa destruat, puta in bello iusto, & dominus fructuum non potest uendere nisi saluata decima. Ab. de deci. c. Commissum. Si quis uendit prædium, in optione ecclesiæ est contra uenditorem, uel emptorem agere pro decimis præteritis. Compelluntur etiam domini prædiorum illus locare prædia a quibus ecclesia sine contradictione consequi possit, tenetur etiam rusticus soluere quam citius potest. Ab. ubi suprà. c. Cum homines. Exigi potest & extorqueri etiam ab inuito, & dicitur decima quasi debita. Abb. de deci. c. Parochianos. Potest etiam interdici ne colligantur in agro, nisi pręsente sacerdote. Ab. ubi suprà. c. Ex parte secundum.

Decima est in dominio ecclesię, & non solum debita, ideo si emitur ager de pecunia non decimata decima prædij est ecclesiæ. Qua actione fit agendum exigendo decimas. Ab. de deci. c. Tua nobis. & c. Pastoralis. Domini prędiorum cogi possunt ut prædia colenda dent talibus a quibus sine contradictione. possit ecclesia decimas consequi. Ab. deci. c. In aliquibus.

Decima debetur ecclesiæ parochiali, episcopo debetur decimarum quarta de iure communi. Ab. ut li. comi. c. Lite pendente. & c. Dilectus. Ad parochiam in qua prædia sunt sita. Ab. de præscrip. c. De quarta. Pertinet ad ecclesiam baptismalem, decima autem personalis ubi quis audit diuina. Abb. ubi suprà. c. Ex transmissa.

Decimæ primitiæ & oblationes sunt de iure ecclesiæ parochialis, Decimæ sunt debitæ clericis siue sint pauperes, siue diuites tam prediales, quam personales sunt sub pręcepto de iure diuino; prædicatores retrahentes a solutione decimarum sunt excommunicati & confessores non facientes con-

sciencíam peccant grauiter. Ab. in rubr. de deci.

Decimæ non pertinent ad episcopum de iure communi, sed ad ecclesiam parochialem, Episcopo debetur quarta pars decimarum ab ecclesiis percipientibus decimas. Ab.de ordi.c.Conquerente. Soluenda est decima integra de omnibus undecunque uenientibus, Monasterium non tenetur ad personales decimas. Vbi dominus est exemptus non tenetur ad decimas de lucratis per seruum. Ab. de transac.c. Veniens. Decimarum fructus possunt uendi, sed non pro dote dari. Abb.de arbi. c. Peruenit. Decimarum quarta pars debita episcopo a parochianis potest præscribi, quia tamen hoc est contra ius, requiritur uerus titulus, uel putatiuus, uel tanti temporis decursus de cuius initio non habetur memoria. Ab.de præscrip.c.De quarta. Episcopus si remittens alicui ecclesiæ decimas episcopales indefinite remisisse uidetur non solum præteritas, sed etiam futuras. Ab. de priuile. c. Quia circa. Si remissio est canonice facta puta ex causa & consensu capituli extenditur etiam ad successorem. Ab. ubi supra.

Decima fructuum statim soluenda est, statim cum collecti sunt, nec deducuntur expensæ. Ab.de deci.c.Cum homines.

De hæreditate filius non soluit decimam. Extraneus heres, legatarius, & donatarius an soluant decimas, opiniones. Stabitur consuetudini. Ab. de deci. c. Pastoralis.

Decima integra debetur ecclesiæ de omni redditu prouenìente ex terra. Decimis leuitarum succedunt decimę parochiales, his quæ seruabantur tempore uisitationis templi succedunt oblationes quæ fiunt clericis, His quæ pauperibus succedunt eleemosinæ. Sicut leuitæ soluebant partem sacerdotibus ita parochiani episcopo, Quantitas primitiarum non est determinata ex lege, sed primitiæ erant in pręcepto, & quantitas uoluntaria. Ab.de deci. c. Decimam.

Iudei coguntur soluere decimas prædiales, aut prædia dimittere. Ab. de deci. c. De terris. Infideles tenentur soluere decimas etiam de prædiis quæ nunquam fuerunt Christianorum, immo si redirēt ad fidem compelli possent ad soluendum decimas de iure pro tempore præterito. Si personales sunt tenentur de iure positiuo pro quanto damnificant, quia loco eorum alij starent in parochia. Si de iure diuino tenentur soluere sicut hæretici. Ex eorum est defectu quod non audiant diuina & percipiant in parochiali ecclesia, & ex culpa sua. Ab. de deci.c. De terris.

Decimæ sunt de iure diuino & debentur ecclesiæ parochiali ubi sunt prędia etiam a religiosis nisi sint priuilegiati a papa quod non teneantur. Abb. de priuile. c. Si de terra.

Decima & ius decimandi quod debetur deo & ecclesiis eius in signum uniuersalis dominii est quid spirituale, secus si alio iure debeantur. Ab.de iuram.& calum.c.Ex litteris. Quia est quid spirituale, ideo commutari non possunt cum temporali. Deus decimas sibi reseruat in signum dominii uniuersalis, Ad tempus laycus potest habere fructus decimarum, in perpetuum uidetur uitium super iure decimandi quod est spirituale, ideo fieri non potest. Ab. de rer.permuta.c.Exhibita.

Decimę iure hæreditario concedi non possunt. Ab. de deci.c.Ad hæc.

Decimarum prouentus locari possunt his quibus conditio ecclesiæ fit melior statuto episcopi contrario non obstante, & eadem est ratio de aliis rebus ecclesię, sic tamen ut ista non extendantur ad feudum & alienationem. Ab. de loca.

loca.c.Vestra. Ad decimas pro molendinis piscariis, lana soluendis integre compelluntur per excommunicationem. Ab.de deci.c.Peruenit.Generaliter de omni redditu, & de omni lucro decima est soluenda. Ab.ubi supra.De molendinis ad uentum soluendę sunt decimę. Ab.ubi supra.c. Transmissa. De omnibus licite acquisitis soluendę sunt decimę, non tamen tenetur de his quę acquirere potuerunt. Ab.ubi supra. De piscariis & nemoribus soluuntur etiam si gratis concedantur, quia uidentur concessa cum onere suo. Ab. de deci.c.Commissum.

Decimarum mutatio qualitatis loci non alterat solutionem decimarum. si in platea seminatur, tenetur dominus ad decimam eorum quę ibi colliguntur non sicut prius soluebatur decima secundum priorem statum. Vnde potest dominus alterare terrę suę conditionem contradicenti ecclesię. Satis est soluere decimam de ibi colligendis. Ab. de deci. c.Commissum.

Decimę noualium debentur ecclesię in cuius parochia fuerunt, Si in nulla sunt parochia debentur diocesano, qui potest sibi retinere, uel alteri ecclesiæ concedere. Ab. de deci. c. Quoniam autem. Episcopus in hoc casu potest decimas noualium concedere alicui ecclesiæ sine consensu capituli, ut hic patet. Ita hoc non est alienare sed non acquirere. Si tamen certum esset decimas pertinere ad unam duarum ecclesiarum, & ignoraretur ad quam, tunc non debetur episcopo sed debet diuidi inter illas duas. Ab. ubi supra. Decimę noualium non pertinent ad laycos qui decimas habent in feudum. Imperator nullum habet eximere a decimis. Ab. de deci.c.Sua. Qui præscribit decimas in aliena parochia si ibi insurgunt noualia ipsorum decimas non habebit, sed parochialis ecclesia.Ab.de deci.c. Cum contingat. Et ubi supra. Cum in tua.

Decimæ noualium ubi ex priuilegio non debent solui, tria requiruntur. primo quod terra nouiter sit redacta ad culturam, secundo quod non sit memoria quod ex culta fuerit, tertio quod ecclesia parochialis nullum, uel modicum fructum perceperit. Intentio conferentis priuilegium est modicum præiudicium inferre ecclesiæ parochiali. Vbi a principio priuilegium noualium non erat multum nociuum; & post multum nocet, puta quia destructo castro religiosi colere ceperunt agros, post homines cęperunt habitare & ecclesia est ædificata debet princeps prouidere, & ad ipsum pertinet iudicare an ecclesia parochialis sit nouiter læsa. Abb.de uerb. signi. c. Quid per nouale.

Qui habet priuilegium decimæ quod semel est nouale semper est nouale. Ab. de priuile. c. Consultationi. Terra semel reddita ad culturam non debet semper dici nonalis, sed bene quo ad immunitatem decimarum. Vnde si sit statutum quod de noualibus non soluantur talia non debet intelligi in perpetuum terræ noualis, & credo uera ratio sit quia priuilegia perpetua esse debent, ideo semper debent censeri iure nouales. Ab. ubi supra.

Decimas papa non potest exigere a clericis de potestate ordinaria, ut puto, quia statutum est quibus debentur de iure, de potestate absoluta potest. Ab. de deci.c.Nouum genus.

Ad decimas tenentur pauperes etiam leprosi nisi de hortis & nutrimentis animalium. Ab. de eccle. edifi. c.Cum dicat.

Decima personalis debetur ecclesię domicilii, prædialis ubi sunt prædia, nisi aliud habeat consuetudo, uidelicet quod debeatur ecclesiæ domicilii. Consuetudo quod ex toto non debeatur, non ualet. Ab.de paroch.c.Significauit.

uit. Personalis ecclesiæ parochiali, licet alibi locum contingat. In prædiali statur consuetudini si in aliena parochia colonus agrum colat. Ab. de deci. c. Ad Apostolicæ.

Decima personalis spectat ad ecclesiam parochialem, si tamen baptizaretur in alia ecclesia illa habet partem prædialem, ubi episcopus habet parochiam. Item si non est in parochia alicuius. Item si non sunt distinctę pertinent ad episcopum in secundo & tertio casu distribuet illas. Si est decima infra ecclesiam baptismalem de iure pertinet ad eam, & eius quarta ad episcopum, quæ prę scribi potest. Si in capella pertinente ad plebenatum seruanda est consuetudo. Si episcopus deputauit de consensu capituli decimas capellæ. tertio quando constat parochiam non esse antiquiorem capella. His exclusis quando non apparet de consensu neque sit antiquior & reperitur capellam habere parochiam distinctam ab ecclesia baptismali, licet sint opiniones. Videtur decima pertinere ad ecclesiam parochialem, non ad baptismalem. Ab. de deci. c. Cum contingat.

Decimarum onus est annexum prædijs ideo si prædia transferantur ad eos qui non tenentur ad decimas illi decimas soluere tenentur ex quo colligitur quod clerici hodie tenentur soluere tributum imperatori de possessionibus eorum, quia annexum est possessionibus ita quod possessiones ipsæ sunt ad hoc obligatæ. immo possessor tenetur ad tributum etiam pro præterito tempore quo possessio fuit apud alium. Licet clerici fuerint exempti a dominio imperatoris tamen eorum possessiones quę olim oneratæ fuerunt debent transire cum onere suo, quod tamen hic non affirmo. Hoc onus est mere reale, licet in consequentia obligentur personæ. Ab. de deci. c. Terris. Vide. Decimæ sunt ecclesiæ. Si uenditur prędium ex quo non sunt solutæ decimę de præterito in optione est ecclesiæ agere contra emptorem, uel uenditorem, & componere pro decimis debitis ante uenditionem. Si de pecunia decimata nemus emitur in uenditione debent prius detrahi expensæ, & de residuo ut de lucro decimas solui, si pecunia non decimatur de toto prætio soluenda est decima. immo decima pars rei emptę est ecclesię, quia empta ex pecunia sua. Lucrum non dicitur nisi quod superest deductis expensis. Redditus & fructus sunt omnia, quę ueniunt non computatis expensis. Ab. de deci. c. Pastoralis.

Ad decimas prędiales tenentur clerici si prædia sunt in parochia aliena, etiam si data sunt pro dote ecclesiæ, Potest tamen episcopus ex causa diuidere parochiam. Si prædia sunt infra parochiam propriam puto quod canonici non teneantur ad decimam, De personalibus per ipsos acquisitis si diuina percipiunt in aliena ecclesia, uel propria tenentur, quia lucrantur, sicut layci cum debeant honorare Deum ex lucro personæ. De acquisitis ecclesiæ si uiuunt in communi & recipiunt sacramenta ab alia ecclesia tenentur ad decimas, si non percipiunt non tenentur de acquisitis soluere decimam personalem alteri ecclesiæ. Canonicus in alia ecclesia audiens diuina non tenetur de præbenda dare decimam, quia præbenda datur, ut inde uiuat, & quod superest, det in pios usus. Vnde non facit fructus suos. standum tamen est consuetudini. Abb. de deci. c. Nonum genus. Personæ ecclesiasticæ possunt sine peccato non soluere decimam integram. Hoc tamen dictum est mihi durum, licet fiat ex conuentione, conseruantur etiam in subsidium pauperum. Abb. de deci. c. Ex multiplici.

Monachi

Monachi tenentur soluere decimas prædiales de prędiis nouiter cultis pro quibus decimæ prius soluebantur. Ab. de deci. c. Commissum. De noualibus non soluunt, Noualia dicuntur quorum non est memoria quod culta fuissent & prius erant quasi inutilia, uel modici ualoris. Ex quibus parochianus ecclesiæ ita modicum habebat quod sine læsione poterat illud amittere. De prædictis religiosi sunt exempti a solutione decimæ. Glos. ubi supra.

Decima prædialis pertinet ad ecclesiam in cuius parochia prædia sunt sita. Quidam seminauit porros in una parochia, & demum plantauit in alia ad quem pertinet decima; Hæc quæstio pulchra est & difficilis. Vide. Anto. Andre. in Mercuriali lib. 6. in regula, qui prior est tempore. Ab. de deci. c. Cum non sit in homine. Pertinet ad ecclesiam parochialem infra cuius terminos prædia sunt sita, non autem ad plebem. Ab. de eccle. edifi. c. Ad audientiam.

Decima unius prædii potest pertinere ad plures ecclesias puta una habet decimam frumenti, alia uini ex præscriptione perseuerante solutione decimæ nulli alteri ecclesiæ. Ab. de deci. c. Cum in tua.

Decima prædialis quę non est in certa parochia pertinet ad episcopum, similiter ubi non sunt parochiæ limitatæ & distinctæ, ubi distinctę ad ecclesiam parochialem de iure communi sed quarta decimarum debetur episcopo quæ tamen potest præscribi. Ab. de deci. c. Quoniam. Est autem soluenda non deductis expensis. Vbi supra. c. Non est.

Decima solui debet de prædiis dotalibus ecclesiæ illis ecclesiis quibus soluebatur prius, siue sint oblata, siue empta pro monasteriis fundandis. Ab. de deci. c. Nuper.

Decima prædii debetur de omnibus fructibus ei qui ibi decimas præscripsit, sed ad prędium præscriptio non extenditur. Ab. de deci. c. Cum in tua. Licet præscripserit tantum de uno fructu, puta frumento pręscripsit tamen quo ad omne genus quod oritur, non tamen præscripsit prædium aliud, ex quo nihil excepit, quia non possedit. Ab. ubi supra.

Decima unius ecclesiæ potest præscribi ab alia ecclesia, nunquam tamen a layco, quia non est capax, & quia contra ius diuinum, & una ecclesia præscribere potest iura parochialia infra limites alterius ecclesiæ, licet non possit præscribere limites parochiæ, uel iura eis coherentia ne sequatur confusio, potest tamen prescribere omnes decimas parochiæ. Ab. de deci. c. Cum contingat. Pręscriptio adeo est stricti iuris ut licet quis præscripserit decimas prædiorum omnium uno excepto pręscriptio ad illud non extenditur, quia præscriptio non procedit sine possessione. Ab. ubi supra. Decimæ possunt præscribi ab habente parochiam siue sit religiosus, siue sit clericus secularis, qui in hoc sunt pares, si non habet parochiam, non præscribit, quia ius commune eis resistit. Abb. ubi supra. c. Nuper.

Priuilegium super decimis non soluendis concessum ecclesiasticæ personæ noualia comprehendit. Abb. de deci. c. Ex parte Priuilegium de hortis, & nutrimentis animalium intelligitur de hortis deputatis ad eorum usum, alias priuilegium esset ualde nociuum. Si fratres minores uendunt olera tenentur ad decimam. Nutrimenta animalium intelliguntur animalia, quæ nutriuntur propriis expensis. Abb. de eccle. edifi. c. Cum dicat.

Ad decimas non tenentur religiosi pro hortis. Abb. de excess. prel. c. Nuimis praua.

Decimas non soluentes, uel differentes soluere quia non petuntur ab eis, peccant etiam non moniti. Personales debent solui in fine anni, prędiales antequam a paleis separentur, nisi consuetudo habeat oppositum. Etiam debent portari ad domum sacerdotis expensis eorum qui soluunt decimas. Ab. de deci. c. Peruenit. Est autem soluenda integra de fructu prædii. Non soluentes integram de omnibus peccant mortaliter si petantur. Decimas tenetur rusticus deferre ad domum sacerdotis expensis suis, quia de iure diuino sunt deferendæ in horreum ecclesiæ suæ. Rector ecclesiæ potest facere interdici colono uel quod ex agro non remoueat eo uel eius nuncio præsente. Ab. ubi supra. c. Ex parte. Qui soluit non integram potest excommunicari, licet aliter dicat magister senten. Hodie necessario soluendæ sunt decimæ de iure diuino. Nec ualet secundum Glo. contraria consuetudo, nisi sit approbata per papam de minori quota soluenda. Vbi de consuetudine non soluitur non soluentes non peccant, nisi propter obstinationem animi, quod si ecclesia præciperet, non soluerent, quia tunc peccarent mortaliter. Debentur tamen de iure diuino. In hoc est magis standum determinationi papæ, quam theologorum. Ab. de deci. c. In aliquibus.

Decima non debet solui suspenso notorie, soluuntur tamen non suspenso actu, licet sit suspensione dignus. Ab. de deci. c. Tua nobis.

Decimæ prius soluendæ sunt quam tributum & census. etiam si illa prius soluuntur, post debent decimari. Ab. de deci. c. Cum non. Colonus uel dominus soluunt decimam ante diuisionem, & potest alter altero inuito soluere. Ab. ubi supra. Decima comparatur tributo, quia contra censum non admittitur appellatio, nec præscriptio per laycos, nec compensatio. Item prædia sunt obligata multis aliis. Ab. de deci. c. Tua nobis.

Decretum non est approbatum per ecclesiam. Ab. in prolo. Rex pacificus & de rescrip. c. Ex parte.

Defensio in qua pars non agit, sed tantum negat, non potest tolli etiam per principem, illa qua reus uult aliquid consequi si illa est de iure naturali non potest tolli, si de iure ciuili ut exceptio præsumptionis rei iudicatæ & similes possunt tolli per statutum. Ab. de excep. c. Dilecti filii.

Defendere se cum moderamine inculpatæ tutelæ &c. sensus est, quod defendendo se debet adhibere moderamen cuiusdam defensionis inculpatæ, ut illa defensio non excedat fines meræ defensionis, nec cedat ad uindictam ut hic dicit Glo. Quod seruatur moderamen cum illud tantum fit quo omisso uiolentia repelli non potest. Si ergo uiolentiam potest repellere cum leuiori percussione non adhibuit moderamen, & sic est in culpa. Si ex proposito excessit modum, secus si indeliberate, & furore succensus quasi discernere non potuit. Abb. de homi. c. Significasti. Quid sit defendere se cum moderamine inculpatę tutelæ, & circa hoc plures quæstiones pro excommunicatione, & irregularitate, & an quis teneatur fugere si potest. Ab. de restitu. spol. c. Olim.

Degradatio, uel depositio actualis non est, nisi ubi quis relinquitur seculari iudici, & afficitur pœna mortis. Ab. de crimine fal. c. Ad audientiam. Perdit statim omne priuilegium clericale, & efficitur de seculari foro, & pro delicto ualde graui & pernitioso exemplo, & debet fieri actualis degradatio citra incorrigibilitatem, & debet ecclesia intercedere non ficte sed uere

pro

pro eo qui traditur curiæ seculari. Ab.de uerb.signi.c. Nouimus. Vide. Clericus. Degradatus uerbaliter non priuatur omni priuilegio, nec priuilegio fori, nisi sequatur incorrigibilitas talis remanet sub iurisdictione ecclesiæ, secus est de degradato actualiter. Ab.de pœn. c. Tuæ discretionis. Potest autem clericus cuiuscunque ordinis degradari. Ab.de purg.cano. c.Si quis. Degradari debet qui est in minoribus ordinibus tantum. Ab.de ui.& honesta.cle,c. Clerici secundum.

Delegari potest absolutio ab excommunicatione qualibet ab habente potestatem ordinariam, similiter audientia confessionum & nudum ministerium, & quæ sunt meri imperii & quæ mixti ut absolutio ab excommunicatione ut hic. Item nudum ministerium competens alicui ex priuilegio quando ex commissione alteri non præiudicatur. Delegatus potest absolutionem committere dummodo ipse habeat iurisdictionem puta quia fuit delegatus in causa qua tulit excommunicationem, secus ubi est delegata nuda potestas absoluendi. Ab.de ordi. c. His quibus.

Delegari non possunt quæ sunt ordinis non habenti ordinem illum. Ab.de consecra.eccle. & alta.c.Aqua.

Delegatus maior uiginti annis potest a quocunque dari. De consensu partium maior 18.& non aliter, Infra decimumoctauum nullus potest dari nisi a principe. Ab.de offi.& pot.iud. deleg.c.Cum uigesimum. Maior uigesimooctauo potest compelli ad acceptandum. Maior uigesimo infra uigesimumquintum potest acceptare sed non compelli. Minor decimo octauo non potest compelli, nec acceptare nisi de consensu partium. Maior decimoquarto si a papa delegatur, potest acceptare, sed non cogi ad acceptandum. Infra decimumquartum annum non potest papa delegare cum non possit defectum naturæ tollere, Infra uigesimum non potest esse arbiter, nec iudex nisi de consensu partium, etiam si sit maior decimooctauo anno, nec impeditur quia sit filius familias. Infra decimumoctauum oportet quod princeps committat ex certa scientia. Ab. ubi supra.

Delegatus est cui committitur aliqua causa decidenda, uel exequenda uices alterius representans proprium in iurisdictione nihil habẽs. Ab.de offi. & pot. iud.deleg.c. In titulo. Quãdo papa, uel alius prælatus committit inferiori ea ad quæ agenda tenetur de iure, ille non est delegatus. Si mandat habenti potestatem qui non tenetur illud facere saltem ita præcise ut mandatur, tunc faciet illum delegatum. Idem uidetur quando in mandato apponitur aliquid speciale non spectans ad ordinariam potestatem, puta si dicatur appellatione remota quando hoc dicit in causa non est appellatio remota de iure. Idem si dicatur auctoritate nostra facias hoc uel illud, uel delegamus & committimus hanc causam, Ab. de ordi.c. Licet in corrigendis. Delegati Apostolici possunt esse priores mendicantium. Ab. de Maio.& obe.c. Cum olim. oportet etiam delegatum habere dignitatem.

Delegatus absente reo non per contumaciam cum sit datus ad diem certum non restituet actorem, licet probare uelit possessionem, & donationem. Ab. de offi.& pot.iud.deleg.c. Consultationibus. Iudex & actor in tali casu quid faciat reo. Glo.& Abb.ubi suprà.

Delegatus non potest absoluere ab excommunicatione reseruata papę etiam ratione accessorii causæ sibi commissæ, quia non transeunt reseruata principi in alium, nisi ex speciali gratia, etiam quando causa non potest explicari sine illo. Abb.de officio & potest iudicis deleg.c. Prudentiam.§. Sexta.

Cui mandatur quod absoluat eum qui dicit se iniuste excommunicatum ante probationem debet illum absoluere, si non dicit excommunicationem esse nullam probationem nullitatis ante pronunciationem admittet. Potest autem facere aliquem absolui ab excommunicatione ad cautelam. Ab. de appella.c. Ad præsentiam. Qui delegatus est ad decidendum causam infra mensem si excommunicat transacto mense non potest absoluere quem excommunicauit. Ab.de senten.& re iudi.c. Quo ad consultationem.

Delegatus potest appellanti præfigere terminum ad prosequendam appellationem, quo elapso reassumit iurisdictionem. Abb.de appella.c. Ad aures. Ista tenent etiam si detulit appellationi. Ab.ubi supra. In causa appellationis ab interlocutoria potest finito articulo appellationis cognoscere de causa principali sibi non specialiter delegata. Ab.de appella.c. Vt debitus.

Delegatus potest esse arbiter. Ab.de arbitris.c. Cum olim.& ubi supra. Innotuit. Vide. Compromissum.

Delegatus ut bona ecclesiæ alienata recuperentur iurisdictionem habet in rebus inuasis & alias male detentis.in quibus tamen possessio iu. alios transit, non habet ius dominii. Ab.de reb.eccle.non alienan.c. Episcopi.

Delegatus ad prouidendum alicui de beneficio cum clausula si per eum repertus fuerit idoneus, non tenetur procedere cum solennitate iudiciali, nec accipere a testibus iuramentum, sed potest formare inquisitionem in generali, non autem de speciali crimine. Ab.de postul.c. Ad hoc in beato Petro, in fine.

Delegatus ea causa criminali non potest commutare pœnam ultimi supplicii in pœnam pecuniariam, uel aliam temporalem ubi subiacet scandalum, uel ubi non est causa commutandi, uel ubi ageretur ad pœnam legalem fieri non potest plena commutatio. Ab. de rapto. c. In archiepiscopatu.

Delegatus in causa matrimoniali si fert sententiam diuortii pronunciare debet dotem restitui. Ab.de dona.inter uir.& uxo.c. De prudentia. Si pronunciat matrimonium nullum, & nihil super dotem secundum Glo. functus est officio suo, ex prima delegatione nihil amplius potest super dotem, mihi uidetur quod non, quia prædictis competit actio, cum non restituantur officio iudicis. Ab.ubi supra.

Delegatus in causa principali si in diffinitione ipsius nihil dicit de accessorio, non potest amplius de illo se intromittere sine noua commissione. Glos. de dona.inter uir & uxo.c. De prudentia. Intellige quando pro accessorio non competit actio sed expletur officio iudicis, quia si actio competit potest de ea cognoscere & iudicare. Ab.ubi supra.

Delegatus ad causarum uniuersitatem potest corrigere sententiam suam etiam diffinitiuam si in iudicando errauit, quia censetur quasi ordinarius, secus si sit ad unam causam tantum, quia desinit esse iudex. Glo.de accusa.c. Qualiter & quando. Ista glo. habet difficultates plures, quæ hic declarantur. Ab. ubi supra.

Delegati plures ad uniuersitatem causarum in prouincia, uel ciuitate debent simul conuenire, nec unus potest procedere sine alio, quia neuter habet potestatem in solidum cum sint loco unius, Isti foranei officiales habent potestatem & iurisdictionem delegatam non ordinariam. Ab. de sen. & re iudi. c. Duobus.

Subdelegatus ad uniuersitatem causarum potest aliquam causam subdelegare, non autem si sit subdelegatus ad unam causam tantum. Glos. &

Ab.

Abbas de appella. c. Cum causam.

Delegatus causam remittens ad delegantem potest constituere tempus in quo partes compareant coram delegante, etiam si non sit expressum in litteris delegationis. Ab. de elec. c. Dudum.

Delegatus ciuiliter non potest committere quæ sunt meri imperij, ut est inquisitio criminum de iure canonico, quæ sunt meri imperij, & quæ mixti omnia sunt subdelegabilia. Ab. de offi. & potes. iud. deleg. c. Venerabili frater. N.

Delegatus cum clausula si non ambo. Non tenetur admittere subdelegatum sui collegæ impediti. Ab. de offi. & pot. iud. deleg. c. Coram dilecto. Vno recusato, alius solus potest procedere, nec tenet processus si cũ recusato procedit. Ab. ubi suprà. c. Cum super. Clausula si nõ ambo possuut interesse uerificatur dato impedimento recusationis, Ad ueritatem actus uoluntas & potestas debent simul concurrere, Si facio actum quando non possum eo modo quo possum non ualet, quia quod potui non uolui, & quod nolui potui, In iudicialibus associando sibi inhabilem ad actum ad quem eum habilitare non possunt, nihil agere possunt, quia inutile uitiat utile in iudiciis. Si tamen qui non recusatur procedat credens se habere totam potestatem, licet uocet collegam & protestetur quod si solus est delegatus intendit procedere ut solus, & si non habet potestatem nisi cum recusato intendit cum eo procedere & non aliter, tenet sententia lata per eum in omnibus, quia cessat contrarietas inter potestatem & uoluntatem. Ista seruanda sunt in dubio prędicto. Ista uera sunt quando proceditur coram ordinario uero & falso eo quod quilibet eorum habet potestatem in solidum. Non habet ueritatem ubi apparet quod intentio procedentis est quod actus omnino ualeat, ideo hic modus frequentatur in testamentis. Ab. de officio & potestate iud. deleg. c. Cum super.

Delegatus cum clausula si non omnes duo uestrum &c. nisi prius appareat de impotentia non possunt duo procedere, & si procedunt, nihil agitur. Ab. de offi. & pot. iud. deleg. c. Prudentiã. §. Res. Si dicitur omnes uel duo uestrũ aut unus procedat, quilibet potest procedere etiam si nõ constet de impedimento alterius, quia ponitur clausula denotans prærogatiuam, ut cum dicitur si omnes nequeunt interesse. Tu frater episcope procede, alii sine episcopo non possunt procedere, sed ipse sine aliis potest impedimento dato, quia ubi ponitur certa forma commissionis, processus corruit. Vbi datur certa forma, paria sunt agere citra & agere contra eam. Ab. ubi suprà. Citatus tamen a duobus licet non teneatur comparere, si tamen in comparatione est tertius, tenetur respondere. Ab. ubi suprà. c. Cum causam. Quando dicitur si nõn omnes alii non possunt ipsum citare, reprehendere, uel punire sed debent rogare ut ueniat ter, si non uenerit, uel excusauerit, alii procedant. Glo. & Ab. ubi suprà.

Delegatus cum clausula appellatione remota recusare potest si consanguineus est impetrantis, uel si fuit aduocatus in causa illa. Ab. de appella. c. Postremo. Idem puto in ordinario. Idem est de affine. Causa omnis sufficiens ad reuocandum procuratorem, uel arbitrum sufficit ad recusandum iudicem. Item qui consuluit in causa. In prædictis recusatio fit usque ad septimum, uel decimum gradum inter agnatos & cognatos sicut est successio. In stirpe masculina recusatio admittitur indifferenter. Vbi est cognomen idem. Quandoque sola origo loci sufficit nisi pari gradu attineat utrique. Recusari possunt etiam prælati a consanguineis in causa ecclesiæ. In prædi-

ctis

ctis ut quis possit recusare oportet personam esse talem ut possit esse suspecta. Ab. ubi suprà. Recusari etiam potest dominus impetrantis. Item si ab eo appellauit in alia causa. Glo. ubi suprà.

Delegatus cum clausula contradictores per censuram compellendo &c. aliam poenam in iure positam potest apponere, & si non est expressa, potest apponere arbitrariam, & hoc non uirtute clausulę, sed delegationis. Cum hæc clausula apponetur ad ampliandum potestatem delegati, non debet esse restrictiua. ideo potest punire contumacem per impositionem multę, uel alterius poenæ, nec restringitur ad exercendum censuras, nisi quantum uult, & clausula apponitur in litteris ex superabundanti, uel ut iudex magis timeatur, quia si non exprimeretur posset tamen legatus uirtute simplicis delegationis excommunicare, suspendere, & intecdicere. Ab. de uerb. signi. c. Querente.

Delegatus in aliquo casu cognoscit non solum quod uenit accessorie ad causam principalem, sed etiam de eo quod uenit accessorie ad accessorium causæ sibi commissæ, ut cum cognoscit de causa propter quam actu fuit excommunicatus ab alio qui non absoluit, nec uult de hac causa cognoscere. Ab. de offi. & potes. iud. deleg. c. Prudentiam. §. si uero.

Delegatus non tenetur admittere collegam sibi adiunctum per litteras subreptitias, nec eius subdelegatum. Abb. de offi. a potest. iud. delega. c. Coram dilecto.

Delegato non creditur nisi probet suam delegationem, nec tenetur quis parere mandatis asserentis se esse delegatum, nisi mandatum probet. Abb. de offi. & potest. iud. deleg. c. Cum iure peritus si delegatus non uult facere fidem de mandato suo, & excommunicat eum qui non uult parere mandatis, non tenet excommunicatio cum non habeat iurisdictionem super aliquem nisi sit rebellis, sed petendo fidem de mandato facit quod sibi a iure permittitur, ideo non est rebellis, & sic excommunicatio non tenet ex defectu iurisdictionis. Mandatum probatur primo per originale. secundo per exemplum solenniter sumptum ex originali. Vnde si processu temporis conueniret, & ostenderet sententiam sine commissione, non ualeret ei nisi probaret eius commissionem, secus est de sententia ordinarii. Qui habet sententiam pro se a delegato non minus custodiet commissionem, quam sententiam. Ab. ubi suprà.

Delegato non committitur causa ultra duas dietas. si est delegatus Papæ non oportet sit in eadem prouincia, dum tamen sit infra duas dietas. Inferioris delegatus oportet sit in eadem prouincia, Nec tamen oportet quod sit illius diocesis, sed sufficit ibi commoretur, & hoc in rescripto ponatur. Ab. de iudi. c. Significauerunt. Iura de duabus dietis non extenduntur ad prelatos inferiores, quia episcopus non potest extra diocesim nec archiepiscopus extra prouinciam committere, & ipsi in tota sui iurisdictione cognoscere possunt. Ab. de fo. competen. c. Sane. Non debet dari ultra duas dietas delegatus, nec potest approquinquare, quia non potest cognoscere, nisi ubi datur. Dari tamen potest ubi est res de qua agitur, & tunc non ualet exceptio de duabus dietis, quia ibi conueniri potest coram ordinario. Ab. de fo. competen. c. Ex parte B. Ita potest conueniri quilibet ubi deliquit, & ubi contrahit tam coram ordinario, quam coram delegato papæ. Item si promisit respondere in certo loco, etiam si habet priuilegium quod non possit conueniri nisi in certo loco, quia intelligitur priuilegio renunciasse illi, & pri-

priuilegio de duabus dietis. Si promisit respondere in certo loco sine licentia episcopi non potest respondere ibi sub ordinario, quia non habet iurisdictionem, tenetur tamen respondere sub delegato papæ, qui ubique habet iurisdictionem. Ab. ubi supra. c. Dilecti filii. Vide. Citatus.

Delegatio facta dignitati non expresso nomine personæ transit in successoré. Ab. de offi. & pot. iud. deleg. c. Quoniam Abbas. Nec oportet de nouo præsentare rescriptum, impedimento státe potest solus procedere, & eo remoto tenetur uocare collegam ad complendum ea quæ desunt. Licet personæ particulares moriantur, dignitas tamen in nomine appellatiuo significatur eo quod pluribus conueniat successiue, ideo non moritur. Episcopus præcedens, & episcopus sequens licet non sint unum indiuiduum, sunt tamen idem episcopus, sicut & populus idem licet aliqui moriantur, & aliqui nascantur. Ad coniecturandam qualitatem dispositionis an sit collata personæ, uel dignitati, si sit expressa per nomen appellatiuum attendenda sunt etiam alia uerba contenta in dispositione ad materiam subiectam. Si papa committit episcopo sub nomine dignitatis, & dicit se hoc facere propter uitam transactam, uel scientiam, constat quod committit personæ. Verba seruiunt intentioni & econtra. Si excommunicatur episcopus sub nomine dignitatis non transit ad successorem, qui non est contumax sicut prius & hoc est ratione materiæ. Rescriptum datur contra prælatum sub proprio nomine intelligitur subiecto concesso contra dignitatem. Si nec propter materiam, nec propter uerba potest esse euidens an detur commissio dignitati, uel personæ. Si nomen dignitatis præcedit, & nomen personæ sequitur, & papa non habet notitiam personæ, committitur dignitati, secus si delegatus, esset familiaris papę, si nomen præcedit, commissio est facta personæ, licet alii dicant in utroque casu commissionem esse factam dignitati, quia eius nomen est potius. Commissio facta canonico non transit ad successorem, quia canonicatus proprie non habet successorem in honore & onere, sed ei succedit capitulum. Commissio facta uicario episcopi uidetur transire ad successorem, licet non habeat proprie dignitatem, tamen eius oppositum potest sustineri. Commissio delegato facta eo absoluto ipse non cognoscet de causa, sed nec successor, quia illam non habet sed extinguitur eo mortuo, sicut dictum est de uicario, cum nunquam sit dare uacationem eius, sed semper de nouo creetur. Si proposito & capellano transit in successorem præpositure, quia capellanaria non est capax delegationis si scribitur præposito & archidiacono qui utrunque habet ex dispensatione. si duo succedunt in prædictis dignitatibus, ambo succedunt in delegatione causæ & non unus tantum. Si scribitur episcopo qui post ibi sit archiepiscopus potest procedere in causa, quia additio dignitatis uon mutat subiectum personæ, nec honorem pristinum, & in casu uon desinit esse episcopus. Subiectum est cui committit simplex ministerium sicut quando committitur iurisdictio, nisi causa sit adeo ardua quod appareat industriam personæ electam non dignitatem, quia tunc non transit ad successorem. Abbas ubi supra.

Delegatus non potest exercere iurisdictionem extra diocesim suę dignitatis nisi in rescripto dicatur in tali loco commoranti, quia tunc potest ibi exercere. Ab. de re. permuta. c. Exhibita. Delegatus in certo loco deputatus potest ex causa necessaria committere articulum extra locum suæ delegationis, puta examinationem testium, & licet hoc hic non probetur est tamen

æqui-

æquiualens. Abb. de fideiuſ. c. Conſtitutus.

Delegatus datus contra epiſcopum ſuper exceſſibus poteſt illum remouere ab epiſcopatu. Ab.de procu.c.In noſtra.

Delegatus ſiue erret in facto ſiue in iure dummodo ſeruauerit formam commiſſionis, ſi tulit ſententiam diffinitiuam, nõ amplius ſe intromittere poteſt, quia functus eſt officio ſuo ſiue bene ſiue male. Ab.de ſen. & re iudi. c. Sententiam. Si ſententiam pronunciauit ſuper totam functus eſt officio ſuo, non autem ſi tantum ſuper partem. Ab.ubi ſuprà. c. Cum.I.&.A.

Delegatus poteſt excommunicationem generalem facere quando noſcit perſonas particulares. Ab. de teſti. c.Conſtitutus. Poteſt excommunicare & quantum durat eius poteſtas. Ab.de præben.c.Pro illorum. Vide in reſcripto. Clauſula contradictores.

Delegatus quilibet eius qui poteſt ſententiam ſuam exequutioni mandare poteſt ſuam propriam exequi etiam ſi non committatur principaliter & expreſſe. Ab.de fo. compe. c. Si quis contra.

Delegari poreſt exequutor ſententiæ ordinarii & delegati principis de iure canonico. Ab. de ſenten.& re iudi.c.De cetero.

Delegatus non tenetur exequi delegationem ſibi commiſſam a papa cum graui periculo rei familiaris, quia non eſt ueriſimile, quod papa hoc intendat niſi appareat preciſe de intentione papæ, quia & ſi mandatum ſit graue interpretandum eſt. Ab.de offi.& poteſ. iudicis deleg.c.Prudentiam.§. Adijcimus. & Glo.de offi.& potes iudi. delega.c.Coram dilecto in fine.

Delegatus debet ſequi formam ſibi datam a delegante. Ab. de reſcrip. c. Super litteris. Si mandatur quod procedat ſecundum rationem, & ſententia eſt contra illam, tenet, quia clauſula generalis non dat formam ſententiandi nec iudicandi. Ab. ubi ſupra. c. Ex inſinuatioue. Si non datur quod iudicet ſecundum iura poteſt iudicare ſecundum ſtatuta, & ſecundum couſuetudinem loci, quia ius habet quod cauſa decidatur ſecundum ſtatuta & conſuetudines loci. Ab. de electio. c. Cum nobis olim. Debet autem ſemper ſequi formam iuris & rationabiles exceptiones admittere, ubi non apparet contraria uoluntas papæ. immo ſi ſimpliciter ſcribit delegato certa forma expreſſa debet tamen rationabiles exceptiones admittere. licet de eis nihil dicatur in reſcripto. Ab.de offi.& pot.iud.deleg. c.Ex parte tua Delegatus poteſt aforma reſcripti recedere etiam per tacitum conſenſum partium, ſi forma concernit fauorem partium, non autem ſi fauorem publicum. Ab.de offi.& poteſt. iud.deleg. c.Cum olim.

Delegati interlocutoria qua pronunciat ſe non iudicem habet uim diffinitiue quia prorſus extinguit iuriſdictionem pronunciantis, adeo ut interlocutoriam non poteſt reuocare. A tali ſententia qua pronunciauit ſe non eſſe iudicem poteſt appellari etiam de iure ciuili, licet ſit interlocutoria. & infra. Si de iure habet iuriſdictionem & pronunciat ſe non iudicem, iuriſdictionem perdit, & imputatur parti non appellanti. Nam res iudicata facit ius inter partes. Ita pronuncians ſe iudicem qui tamen non eſt iudex, acquirit iuriſdictionem, quam tamen prius non habuit, niſi pars appellauerit. Abb. de offi.& pot.iud.deleg.c.Suſpitionis. Pronuncians ſe nõ habere iuriſdictionem non reaſſumit eam de conſenſu partium. Ab.ubi ſuprà.c. Significantibus.

Delegati iuriſdictio non extenditur niſi ad contenta in reſcripto. ſi ſuper aliis rebus procedit, cautela eſt, & contradicatur ut ſupra dictum eſt in cap. Prudentiam. Si non appellat, ualet iudicium incohatum ſuper aliis rebus. Iuriſdictio

risdictio delegati potest prorogari de re ad rem de consensu partium sicut de tempore in tempus, non autem de persona in personam. Ad prorogandum eius iurisdictionem sufficit tacitus consensus partium, ut probat hic littera. Ad prorogandum iurisdictionem in loco ubi deputatus est ad alium locum requiritur consensus expressus partium, nisi in rescripto aliqua specialia exprimantur. Iurisdictio ad ea extenditur & accessoria expressis ubi uerba sunt generalia attenditur iurisdictio ad ea quæ sub uerbis illis comprehendi possunt, cum dicitur talis iniuriauit illi in tali fundo potest hic agere de fundo, de renunciatione, possessione, & petere fructus perceptos ante litem contestatam, quia omnia ista comprehendi possunt sub illis uerbis generalibus. Ab. de offi. & potest. iud. deleg. c. Cum olim.

Delegata iurisdictio nó potest prorogari ad personas non expressas. Ab. de offi. & pot. iud. deleg. P. & G. c. Per litteras. & hoc siue sit prorogata ad uniuersitatem causarum siue ad speciale causam, quia iurisdictio est delegantis non delegati, ideo non potest prorogari, nisi ad certas personas per consensum delegantis cuius est. Iurisdictio ordinaria potest prorogari, si habens utranque iurisdictionem intendit prorogare unam speciem iurisdictionis, quæ prorogabilis non est: cessat prorogatio in alia specie in quam potest, quia in prorogatione requiritur consensus prorogantis. Delegata iurisdictio non est prorogabilis, etiam si concurrat in eandem personam. Cum ordinaria. Ab. ubi supra.

Delegati potestas extenditur non solum ad partes sed etiam ad impedientes & perturbantes iurisdictionem quocunque modo, impeditur iurisdictio siue peccet in personam delegati, siue in partes, siue in personas necessarias in iudicio & in officiales, & potest eis imponere pœnam extraordinariam, cum prædictis potest exercere censuram ecclesiasticam, & si non sit expressum in rescripto, quia uno commisso committuntur omnia sine quibus iurisdictionem exercere non potest, si turbatio est notoria indubie procedit, si sit tantum cum coniectura, potest compellere ad præstandum cautionem de non impediendo, si occulta, potest procedere summarie inquirendo. Ab. de offi. & potest. iud. deleg. c. Quia quæsitum.

Delegati iurisdictio non expirat per compromissum, nec quando itur ad ordinarium sed compromissum expirat quando itur ad delegatum, uel ordinarium. Ab. de præscrip. c. Litteras. Quando delegato iurisdictio superuenit. Ab. ubi supra. c. Ex offici. Vide. Iudex potest ordinariam. Post absolutionem rei ab instantia proposita quæ inepta est, iurisdictio durat si actor infra annum aliam aptam proposuerit. Ab. de iudi. c. Examinata.

Delegati iurisdictio morte mandantis expirat re integra. Ab. de deleg. c. Licet dudum. Non perpetuatur nisi delegatus cœperit uti ea. Subdelegare non est uti iurisdictione delegata, sed ordinaria, cum sit a lege. Vt perpetuetur, oportet saltem subdelegatus citet. etiam si citauit ad omnes causas, perpetuatur ad omnes, si super una tantum quæ habet connexionem cum aliis, quo ad omnes perpetuatur, si sint separatæ, perpetuatur quo ad causam pro qua citauit, si emanauit citatio super causa generali contenta in rescripto declaranda perpetuatur quo ad omnia contenta in ea. Si delegatus deponitur re integra expirat mandatum, Si ad aliam dignitatem transfertur, & commissio sit facta dignitati, quæ non moritur, mandatum tenet. Si delegans excommunicetur re non integra, subdelegatus tamen procedit, & ualet processus. Abb. ubi supra. Morte delegantis iurisdictio expirat nisi sit

lis contestata. Ab. de offi. & pot. iud. deleg. c. Relató. Citatio necessario requiritur ante mortem delegantis, licet Hosti. teneat oppositũ, quia per subdelegationẽ non transfertur iurisdictio effectualiter, ideo re integra potest commissionem reuocare & cum per mortem iurisdictio sua extinguatur, consequenter extinguitur in successore, sed ante mortem ex subdelegatione effectualiter radicatur in subdelegato. Credo idem de iurisdictione delegata ad uniuersitatem causarum quod expiret, nisi sit specialiter expressum, ut de inquisitore in fauorem fidei. Ab. ubi suprà. Quando sunt delegati, uel arbitri plures uno eorum mortuo expirat potestas eorum, nisi in commissione, uel compromisso sit expressum. Ab. de offi. & pot. iud. deleg. c. Vno delegatorum. Vide delegatus excedens fines mandati.

Delegati iurisdictio expirat infra tempus sibi commissum si nõ decidit causam, nisi partes prolõgent terminũ. Ab. de offi. & pot. iud. deleg. c. De causis. Quãdo datur certus numerus dierum, uel mensium, tempus incipit a præsentatione, secus cum dicitur ante pascha terminetur. Si tempus sit breue potest iudex abbreuiare dilationes iuris prolongatio temporis a partibus debet fieri ante terminum, quo completo non potest fieri. Si terminus sit præfixus iudici tantum non expirat iurisdictio, sed iudex est puniendus, si est præfixus iurisdictioni, expirat iurisdictio, si in fine termini profert sententiam mandabit ipsemet illam exequutioni, quia licet expiret potestas cognoscendi, non tamen exequendi. Si terminus præfigitur parti, & per eam non remanet, non debet ei obesse. Glo. & Ab. ubi suprà. Vsque ad annum integrum potest exequutioni demandare. Ab. ubi suprà. c. Quærenti. Post terminum expirat iurisdictio, & intelligitur de anno continuo non de anno utili. Vbi ponitur tempus semper intelligitur continuum, nisi contrarium reperiatur, & hoc quo ad exequutionem sententiæ, si infra annum ob aliam causam turbetur in possessione non potest assumere cognitionem causæ super nouiter attentatis, quia non habet iurisdictionem nisi circa exequutionem. Potest tamen querelas admittere quatenus turbatio concernit articulum exequutionis indifferenter potest se intromittere per solum annum, & hæc est opinio. Glo. Si delegatus aliquem excommunicat elapso anno non potest illum absoluere sed remittit ad delegantem. Intelligitur etiam hoc de delegato ordinarii. Ab. ubi suprà. c. Quærenti. Iurisdictio expirat per diffinitiuam exequutioni mandatam per se, uel per alium. Ab. ubi suprà. c. Ex litteris. Per sententiam non dicitur iudex functus officio suo, sed tantum quo ad cognitionem causæ. si mandauit exequutionem per alium re integra potest reuocare & per se, uel per alium exequutioni mandare. Si non est integra non potest se intromittere, quia iurisdictio ad alium translata est uidelicet in eum cui uices suas subdelegauit. Delegatus nec ordinarius possunt retractare sententiam, si sententia tenuit, sed nec si sit nulla, nisi sit nulla ex forma mandati, quia iudex non dicitur pronunciasse si non seruauit mandatum. Ab. ubi suprà. Expirat iurisdictio delegati sententia lata & exequutioni mandata. secundo mortuo iudice cui proprio nomine scribitur. tertio per mortem eius contra quem litteræ impetrantur re integra. quarto reuocato mandato si secundæ litteræ mentionem faciunt de primis expressam. quinto si iudex remittit causam ad superiorem. sexto elapso commissionis termino. septimo si re integra delegans moritur. octauo per legitimam recusationem. nono per appellationem legitimam. decimo per delationem appellationis. Glo. ubi suprà. Si iurisdictio expirat in termino

perem-

peremptorio assignato a partibus post congruam horam termini delegatus non expectabit contumacem, si non expirat in potestate iudicis est in diem alterum similiter de nouo citare, non tamen tenetur. Ab. de offi.& potest. iud. deleg.c. Consuluit.

Delegatus cui committitur causa de iure præsentandi cum clausula appellatione remota etiam sub eadem forma ad præsentarionem eius ordinet ecclesiam per hoc non haber instituere sed pronunciare, & ille ad quem pertinet, instituet, & si iuri suo detrahitur, iuste appellat. Ab.de offi.& potest. iud. deleg.c.Super eo. Potest tamen illi mandare quod instituat, & si non fecerit, potestas deuoluitur ad eum. Si habens instituere consentit uel non contradicit, ualet institutio delegati. Si iuste est deuoluta ad papam, potest instituere, quia uerba sunt late sumenda in preiudicium mandantis & potest declarare per quem debet fieri institutio, & hoc propter uerbum illud Ordines. Si committitur non inter contendentes, sed ex plenitudine potestatis ut prouideat.N.de beneficio & ordinet ecclesiam. De ministris an mandatarius possit instituere, & in possessionem mittere, sunt rationes ad utranque partem. Ab. de offi.& potest.iud.deleg.c.Super eo.

Delegatus cum diuersæ litteræ sub eadem data præsentantur in forma contraria supersedeat, donec consulatur papa. Idem faciet semper si consurgit probabile dubium de ualiditate litterarum, nec decidibili per eum. Ab. de offi. & potest.iud.deleg.c.Sane.

Delegatus excedens fines mãdati de cõsensu partiũ preiudicat eis. Glo.de offi. & pot.iud.deleg.c.Cũ olim. Quando excedit formam rescripti processus est nullus. Vbi supra.c.Venerabilis frater.N.A.forma rescripti cõcernẽte utilitaté partis potest delegatus recedere de consensu partium tacito, non autem si forma sit data principaliter propter utilitatem publicam, quia in casu non sufficit ad saluandum processum taciturnitas partium. Ab.ubi supra. Debet se regulare secundum regulam delegantis. Ab.de rescrip. c. Super litteris. Delegatus papæ non tenetur citare per nuncios publicos ordinarii, sed potest eligere & committere cui uult. Contumacem, & contemptores punire & compellere omnes officiales sibi necessarios in causa expedienda. Ab. de offi.& potest. iud.deleg.c.Pastoralis.§. Cum in totum. Citatus ante mortem delegantis perpetuat iurisdictionem. Ab.de off. & pot. iud. deleg. c. Gratum gerimus. Nec tamen oportet quod citatio perueniat ad aures partis. Morte delegantis interueniente re integra etiam si subdelegatus omnino ignoret, expirat iurisdictio, quam nunquam ignorantia nec error dat. Vbi supra. Qui delegatum est per simplicem commissionem causæ potest, citare contumacem, punire, & reliqua facere quæ spectant ad causam, etiam si non ponatur in cõmissione. Ab.de offi.& pot.iud.delega.c.Præterea. Potest punire per censuras & extraordinarie non inducere multam, & aliam pœnam extraordinariã. Concesso uno cõmittuntur omnia sine quibus id expleri non ualet. Cum dicitur quod habeat plenitudinem potestatis potest ui delegationis eligere sibi nuncium, constituere officiales, testes delinquentes coram eo, & alios per quos impeditur eius iurisdictio, punire. Ab.ubi supra.

Delegatus papæ cui committitur quod procedat cum consilio tertii, an possit procedere eo mortuo, uel absente, uel præsente & nolente consulere. Ab.de constitu. c. Ex parte. Potest tamen subdelegare & tunc commissarius tenebitur petere consilium, sicut primus. Idem cum dicitur in fine

super

super quo oneramus conscientiam tuam, secus si dicit, decisionem causæ relinquo conscientiæ tuæ. Ab. de elec. c. Cum in ueteri.

Delegatus papæ potest excommunicare, licet in litteris nihil dicatur quod possit compellere per censuram ecclesiasticam. Ab. de rescrip. c. Abbate.

Delegatus papę pro exequutione suæ delegationis potest inuocare auxilium brachii secularis. Ab. de exces. præla. c. Tanta. Quod possit uirtute suæ delegationis. Ab. de uerb. signi. c. Quærenti.

Delegatus papę exequitur suam sententiam, quam exequi non ualet aut non potest is cui cõmisit exequendam. Ab. de offi. & pot. iud. deleg. c. Significasti. Potest mandare ordinario ut suam sententiã exequatur, quia in pertinẽtibus ad causam sibi commissam est maior eo & omnibus post papam, quam potestatem exequendi recipit ex commissione simplici causæ. Vnde ferens sententiam ultimo termino dato potest per triennium exequi illam, nisi in commissione præfigatur terminus iurisdictioni, & hoc uel per se, uel per alium, secus si non esset delegatus papæ. Item potest punire omnes existentes ibi cuiuscunque sint conditionis, quia gerit personam papæ, cui omnia subiiciuntur, nec censetur functus officio suo ex sola commissione, sed quando interuenit actualis exequutio commissionis cum effectu. Si committit exequutionem potest reuocare, similiter si subdelegauit re integra. Si subdelegatus cœpit exequutionem & non perfecit non potest reuocare. Potest autem a prætore petere familiam suam ad exequutionem sententiæ, uel ut aliquem capi faciat & inuocare brachium seculare, ipse non debet tenere uiros armatos, sicut princeps recurrit ad ecclesiam pro spiritualibus, sic clerici ad principes seculares pro iustitia exequenda, non tamen potest delegatus indicere bellum, quia est de reseruatis specialiter principi. Ab. ubi supra. Si de causa delegata sit factum compromissum citra sententiam in tertium non potest delegatus sententiam arbitri mandare exequutioni, etiam si auctoritate sua compromiserunt, sed recurrendum est ad ordinarium. Ab. de arbi. c. Per tuas. Qui prius pronunciauit sententiam, quam delegatus secundus confirmauit post appellationem nihil addendo nec diminuendo, primus exequitur sententiam, si ex noua causa, uel quouis modo mutata fuit sententia, secundus delegatus cuius in hac causa est sententia illam exequitur & non primus. Ab. de offi. & potest. iud. deleg. c. Pastoralis. §. Præterea.

Delegatus cui papa committit causam contra clericum &c. papa uidetur adimere iurisdictionem inferiorum quo ad illam causam, adeo ut non ualeat processus coram inferiori iudice agitatus. Ab. de purga. cano. c. Cum dilectus secundum.

Delegatus papæ habet iurisdictionem super exemptos, nec oportet in rescripto fieri mentionem de exemptis. nec de exemptione. Ab. de ordi. c. Graue. Nec perdit iurisdictionem, licet sit dolosus in procedendo, uel negligens & si culpa sua foueat peccatum, in quo casu ordinarius suplet eius negligentiam. Glo. & Ab. de offi. & potest. iud. deleg. c. Significauit.

Delegatus pape in causa laycorum an possit esse laycus de iure, opiniones. Ab. de appella. c. Sua nobis.

Delegatus papæ antequàm recipiat litteras si preuenitur ab ordinario stat causa coram ordinario, si prius citetur a delegato, stat causa iudicio eius. Ab. de appel. c. Vt debitus.

Delegatus papæ est maior quolibet alio in causa sibi commissa, in aliis tenetur

tur obedire superioribus. Ab.de offi.& pot. iud.deleg.c.Pastoralis.In causa sibi commissa habet iurisdictionem super ordinarium & quencunque maiorem citra papam. Ab.ubi suprà. c.Sane. Non potest conueniri coram ordinario. Si deliquit in non procedendo, quia excessit tantum contra papam, ideo non punitur per inferiorem. Si deliquit peruerse agendo punitur per ordinarium, quia conuenitur non ut delegatus, sed ut criminosus, licet. Io. And. teneat oppositum, ex eo quod maior in est causa sibi delegata. Ab.de rescrip.c.Quia nonnulli.

Delegato mandanti aliquem in possessionem induci non resistit ordinarius uiolenter, si sciat eum non canonice institutum, sed precibus instabit ut differat donec consulatur papa. Ab.de off. & pot. iud. deleg. c.Si quando. Si procedit iniuste in sibi non commissis potest ei resistere, si in commissis non debet resistere sed appellare. Si grauamen quod imponitur non potest per appellationem releuari quilibet potest per uiolentia resistere, & cuiuscunque auxilium implorare, si autem potest per appellationem releuari, appellandum est. Si iudex extra iudicium criminosæ iniuriatur tanquam pars potest uiolenter sibi resisti. Si certum est appellationem tenere, cum non sit iudex potest sibi resisti, secus si non est certum. Ab. ubi suprà. c. Si quando. Vide quod sequitur immediate. An possit legatum compellere ad exequutionem suæ sententiæ, opiniones. Ab.de off.& pot.iud. deleg.c.Studuisti. Delegatus in causa sibi commissa est maior legato. Ab. de præben.c. Pro illorum.

Delegatus papę semper potest subdelegare si est tantum unus & non habet impedimentum iuris. si sunt plures & unus habet impedimentum, & alius non, potest subdelegare, puta si est seruus. si impeditur impedimento facti & delegati sunt plures a principio, uel unus post alium adiunctus per litteras & sine speciali clausula uterque potest subdelegare, & alter tenetur admittere subdelegatum, aliter non ualet processus. Si cum clausula uos, uel alter uestrum, non tenetur admittere subdelegatum alterius, si cum clausula quod si non ambo, uel si non omnes si alter est impeditus impedimento perpetuo non potest subdelegare, quia plurificata est clausula. Idem si impedimentum est temporale, & ineuitabile si est euitabile non cum prædictis clausulis ut cum dicitur, si non omnes, tu frater ipse pręelectus non tenetur subdelegatum alterius impediti admittere, sed alius non potest procedere sine subdelegato pręelecti. Si igitur simpliciter. Si non omnes tenentur admittere subdelegatum. Si cum clausula appellatione remota non tenetur admittere subdelegatum impediti, ne uulneretur sua iurisdictio. Ab. de offi. & potest. iud.deleg. c. Coram dilecto.

Delegatus papæ potest principium, medium, & finem causæ & diuisim subdelegare. Ab. de off & pot.iud.deleg.c.Super quæstionem. Si sibi committitur appellatione remota non potest cum illa clausula subdelegare, quia hoc est de reseruatis principi, & respicit solam personam cui committitur, si totam iurisdictionem subdelegat, non remanet iudex. Ab. ubi suprà.c. Si uero.§.Porro? si ex iusta causa recusatur subdelegatus re integra redit iurisdictio ad subdelegantem. Non potest dari subdelegato quod possit subdelegare, quia hæc facultas est personæ delegati, nec transit accessorie. Vide.c. Legationis. Cum dicitur delegatus inferioris potest subdelegare si hoc sit sibi indultum a delegante intelligitur quando delegans est ordinarius, quia delegatus non habet iurisdictionem ultra sibi commissam, sed or-

dinarii habent potestatē uniuersalē, ideo uirtute iurisdictionis possunt dare subdelegato quod possit subdelegare. Ab. de offi. & pot. iud. delegato. c. Super quæstionem. §. si uero. Si delegati sunt duo cum clausula appellatione remota, & unus subdeleget nō potest alter procedere appellatione remota, qui tamen ante poterat, etiam si tantum in parte subdelegauit. Ab. ubi supra. Nec tamen potest subdelegare nisi illis, quibus ipse papa delegat. c. Pastoralis. Delegatus papæ potest committere partem suæ delegationis puta citationem. inferioris delegatus nullum articulum iurisdictionalem. Ab. ubi supra. §. Cum in eo. Subdelegare potest inuitis partibus & irrequisitis, Nec potest subdelegatus recusari nisi ostendendo causam legitimam coram delegante, quo non admittente appellatur ad papam. Ab. ubi supra. c. Super quæstionem. §. Eius uero. Si subdelegat tantum partem, uenit ad eum iurisdictio. Similiter si totum re integra, non si res non est integra etiam ex causa superueniente. Ab. ubi supra.

Delegatus cui committitur quod negotium personaliter exequatur potest sub delegare consentientibus partibus, nisi committatur inquisitio, uel prouisio prælatorum. Ab. de off. & pot. iud. deleg. c. Cum Aposto. sed. Non potest subdelegare quando eligitur industria personæ, quia tunc tacito inhibetur fieri per alium. Eligitur industria personæ cum dicitur personaliter exequatis confidentes de industria tua, uel similia, siue negocium sit magnum, siue paruum. Item quando commissum negocium non est pariter expedibile per alterum, Item quando committitur nudum ministerium, in prædictis non potest subdelegare, nisi sit legatus de latere. Cum dicitur super quibus oneramus conscienciam tuam, potest subdelegare. Ab. ubi supra. Cui committitur prædicare crucem, in irregularitate dispensare, pœnitentias iniungere, non potest subdelegare, quia sibi non committitur iurisdictio, sed certum ministerium. Ab. de off. & potest. iud. delega. c. Quoniam Apostolica sedes.

Delegatus potest committere nudum ministerium expediendum, non autem subdelegare, nisi sit legatus sedis Apostolicæ. Ab. de off. & potest. iud. deleg. c. Quoniam Apostolica sedes. §. Cæterum. Similiter cui committitur nudum officium sine iurisdictione. Iste tex. restringitur quando ministerium requirit industriam, & quando nudum ministerium industriabile committitur auctoritate publica, uel a superiore. Is tamen cui committitur nudum ministerium potest excommunicare omnes impedientes exequutionem. Quando apponitur clausula contradictores auctoritate Apostolica compescendo tunc potest iurisdictionem committere non nudum ministerium, & si fiat commissio sub nomine dignitatis, transit ad successorem. Ab. ubi supra.

Delegatus papæ impeditus potest subdelegare causam quæ sine eo commode determinari potest. Ab. de off. & pot. iud. deleg. c. Si pro debilitate. Subdelegare potest etiam sine necessitate, quia est delegatus principis. Quod hic dicitur de necessitate intelligitur quo ad hoc ut possit cogere subdelegatum ad acceptandum, Nec tamen potest subdelegare nisi personis discretis, & idoneis. Potest etiam sibi reseruare quod subdelegatus teneatur petere consilium ab ipso, non tamen potest graues causas subdelegare, & dicuntur graues, quando est electa industria personæ. Episcopus cui delegatur matrimonialis causa, non potest committere non episcopo. Cum sub delegat reseruando quod ab eo petat consilium, non potest esse iudex

sed

sed subdelegatus tenetur petere consilium ab eo ut a uiro probo, quia per consilium nihil sibi iurisdictionis reseruauit. Non tamen tenetur sequi consilium eius nisi sibi reseruauerit consilium ut iudex. Si subdelegatus procedit sine consilio sententia est nulla, quia non seruauit formam mandati. Nunquam tamen debet iudicare contra conscientiam, nec propter consilium alterius ut si committat quod iudicet secundum consilium alterius, uel etiam quia statutum est iniustum, licet Hosti. teneat quod sic. Ab. ubi suprà. c. Pro debilitate.

Delegatus principis potest subdelegare quæ sunt merè imperii. Ab. de ordi. c. Quod sede. Potest plures subdelegare in solidum, & non in solidum, etiam si habeat collegium in delegatione. Ab. de off. & pot. iud. deleg. c. Cum te consulente.

Delegatus qui non est in solidum, ut quando committitur pluribus ut procedant simul potest subdelegare eum iudici suo & alteri. Abb. de officio & potestate iudicis deleg. c. Quamuis. Cum iudex qui subdelegatur non potest ferre duas sententias unam pro se, & aliam pro subdelegante, quia quod iustum est nomine proprio, censetur iustum nomine alieno. Abbas ubi suprà.

Delegatus papæ potest subdelegare etiam si sit datus de consensu partium, uel causa clausula prælectionis. Ab. de off. & pot. iud. deleg. c. Quoniam sedes. Hoc est speciale delegato principis ut possit subdelegare etiam inuitis partibus, Qui est delegatus tertius, uel principalis licet de honestate non debeat subdelegare. potest tamen de iure, non tamen college electo ab una parte si dicitur in rescripto si non omnes. Tu frater episcope non potest episcopus subdelegare propter geminata illius tu, secus si tantum semel dicitur tu. Ab. ubi suprà. Non potest etiam delegatus committere excessiuam inquisitionem nec prouisionem ecclesiæ, quia uidetur electa industria personæ, si inquisitio personalis fiat, & quando mandatur alicui quod prouideat ecclesiæ de personis principalibus, secus si de coadiutore. Glo. & Ab. de off. & pot. iud. deleg. c. Venerabilis frater. N.

Delegatus potest subdelegare eo modo quo habet iurisdictionem, si in habitu, in habitu, si in actu, in actu. Ab. de rescrip. c. Pastoralis.

Delegatus subdelegans causam in totum non remanet iudex nec amplius potest reassumere causam, nec ad eum appellatur, ordinarius tamen in omnibus prædictis remanet iudex, & potest reassumere causam & ad eum appellatur. Ab. de testib. c. Dilecto.

Delegati recusatione proposita, quia suspectus non potest causam principalem committere nisi de consensu partium, sed nec ordinarius ipsis inuitis. Antequam proponatur de recusatione potest totam causam committere, nec potest impugnari commissio si sibi nihil reseruet, sed post propositionem non potest committere. Ordinarius semper potest committere, nec requiritur consensus partium nisi de æquitate nec procedatur in infinitum recusando delegatos, si commisit & non totum appellabitur ad delegatum primum donec discutiatur de causa recusationis. Ab. de fo. competen. c. Si quis contra. Recusatus delegatus potest committere causam de consensu partium. Ab. de appella. c. Cum speciali.

Delegatus nisi malitiosè se exoneret, compellit subdelegatum ad suscipiendam delegationem. In coactione tamen deferet eius dignitati, & personæ. Ab. de off. & pot. iud. deleg. c. Pastoralis. Quando sunt plures delegati ad

unam causam non in solidum, quilibet eorum potest sine alio cogere ad acceptandum delegationem. Ab. de off.& pot. iud. deleg. c. Quoniam Apostolicę sedis.

Delegatus non potest reuocare subdelegatum si cœpit uti iurisdictione. Glo. & Ab. de offi.& pot. iud. deleg. c. Venerabilis frater. N. si subdelegatus acceptauit non potest reuocare illum antequam constet de uolunctate sua etiam re integra. si non acceptauit potest delegatus uti iurisdictione. Glo. de off.& potest. iud. deleg. c. Super quæstionem.

Delegatus papæ in causa laycorum an possit esse laycus de iure opiniones Abb. de appella. c. Sua nobis.

Delegatus papæ si antequam recipiat litteras præuenitur ab ordinario stat causa coram ordinario, si prius citatur a delegato, stat causa iudicio eius. Abb. de appella. c. Vt debitus. Potest procedere in causa sibi commissa non obstante lapsu triennii. Ab. de iudi. c. Venerabilis.

Delegatus dum præcipit utitur his uerbis, auctoritate qua fungimur. Ab. de offi.& pot. iud. deleg. c. Cum sis iure peritus.

Delegatus parti non parenti mandatis suis si non est pœna apposita in iure ponit arbitrariam. Ab. de off. & pot. iud. deleg. c. De causis. Vbi sunt plures pœnæ ponit minorem, & gratificabit sibi partem. Glo. ubi suprà. Non potest delegatus dispensare in pœna imposita a iure sed semper debet eam imponere. Ordinarius secundum Glo. potest. Non credo ultimum esse uerum indistinctè, quia iudex apponens maiorem uel minorem pœnam quam ius efficitur infamis, unde delegatus exequendo potest minuere, & augere pœnam non per modum dispensationis, si tamen iure cautum sit quod ex causa posit augeri pœna, uel minui. Ab. ubi suprà.

Delegatus principis secularis potest esse clericus etiam in causa criminali, qui licet regulariter sit capax non tamen debet acceptare. Ab. de rapto. c. In archiepiscopatu.

Delegati possunt esse religiosi priores mendicantium conuentuales etiam obedientiarii qui habent dignitatem. Monachi in ecclesia cathedrali ubi in monachis reperitur qualitas qua clerici censentur habiles. Ab. de priuile. c. Cum olim secundum.

Delegatus etiam papæ ex noua causa remouetur etiam post contestationem litis & alius subrogatur. Ab. de off.& pot. iud. deleg. c. Insinuante. Si noua causa oritur post litis contestationem quia acceptatum iudicem aliter respuere non potest. Glo. & Ab. ubi supra.

Delegato recusato arbitri electi ad causam recusationis assignant partibus terminum ad probandum causas suspitionis, sed iudex recusatus compellit arbitros ad causam fouendam. Abbas de officio & potestate iudicis delega. c. Suspitionis. Eo recusato propter suspitionem. Omnia pertinentia ad articulum recusationis spectant ad arbitros. Ipsi citant, examinant testes, puniunt delinquentes, condemnant in expensis & pronunciant an sit legitima. si non concordant compelluntur eligere tertium sicut in arbitris uoluntariis, & tertius pronunciet cum duobus, uel altero. Quando committitur duobus uoluntarie non assumitur tertius, si discordant, quia non sunt proprii iudices, sed quasi personetæ amici utriusque partis. Abbas ubi suprà. Si qui eligitur a duobus non acceptat, uel si duo malitiosæ prolongant negocium, in utroque casu compelluntur per iudicem. Glo. ubi suprà.

Dele-

Delegatus potest ferre sententiam ultima die termini præfixi. Ab.de offi. & potest. iud. deleg. c. Consuluit. si impeditur dies statuta parte hoc procurante puniet illam, & quo ad diem illam causam committet appellatione remota nisi partes negocia prorogent. Ab. de offi. & potest. iud.deleg c.Pastoralis. §. Causam. Hic est casus specialis in quo subdelegatus procedit appellatione remota. Abb. ubi supra. Hoc est in pœnam, quia procurauit. Glo. ubi suprà.

Delegatus eius qui non recognoscit superiorem de iure, uel de facto, siue in temporalibus, siue in spiritualibus potest uices suas alteri subdelegare, non autem si sit delegatus inferioris. Hæc iurisdictio non est delegata, sed ordinaria, cum sit a lege. Ideo potest hunc actum cum non exerceat iurisdictionem sibi delegatam non definit negocium esse integrum. Quia iurisdictio semper habet annexam institutionem aliquam potest cogere maiores ad acceptandum, licet cum eis mitius sit agendum, quam cum aliis, compellere eos potest ex iusta causa; uel si non uult se litigiis immiscere, & ille cui subdelegatur, tenetur acceptare. Si malitiose subdelegat ualet subdelegatio, sed non potest compellere renitentem ad acceptandum. Excommunicatio tamen lata contra renitentem qui eius malitiam prætendit, tenet, nisi prius appellauerit, quia licet sententia sit iniusta contra ius partis, non tamen est error expressus, nec præsumitur malitia in actu subdelegationis nisi probetur ex coniecturis. Dicitur malitiose subdelegare si subdelegat amico partis, & parti præiudicet, Item si hoc facit ne ipse incurrat odium partis & subdelegatum ponat in illo periculo, uel similia. Ab. de offi. & potest. iud. delega. c. Pastoralis.

Delegatus inferioris a principe non potest subdelegare, & an hoc possit sibi committi ab eo. Ab, de appella. c. Cum causam. Licet non possit subdelegare uices suas, potest tamen committere articulum non iurisdictionalem. Ab. de do. & contum. c. Venerabilis. Non potest ubi suprà. si datus est in speciali causa, datus ad uniuersitatem causarum potest aliquam causam committere, ideo delegatus legati Cardinalis potest subdelegare. Delegatus principis si committit uices suas totaliter non potest dare illi auctoritatem subdelegandi, quia desinit esse iudex, si sibi reseruauit aliquam iurisdictionem potest dare ut subdeleget, quia tunc ipse uidetur committere dando speciale mandatum committendi. Notarius deputatus a papa ad examinationem testium potest committere alteri, si ab inferiori potest committere nudum ministerium. Ab. de senten. & re iudi. c. Cum Bertoldus. Duo prima. Ab. de appella. c. Cum causam.

Quando duo dantur delegati ad unam causam unius tantum sententia non ualet. Ab. de offi. & potest. iud. deleg. c Causa matrimonii, Quando autem per diuersa rescripta. Vide. Iudicis sententiam.

Subdelegatus ad unum articulum habet iurisdictionem & coactionem ad articulum sibi commissum. Ab. de offi. & pot. iud. delega. c. Ex litteris. Compellere potest omnes quos delegans potest compellere, quia gerit uices eius. Ab. ubi suprà. c. Pastoralis. Iurisdictionem habet, & potest compellere impedientes. Ab. ubi suprà. c. Ex litteris. Cognoscere potest an iurisdictio sit sua, quando negatur iurisdictio subdelegantis, & tunc non potest ad subdelegantem appellari. Ab. ubi suprà. c. Cum ei consulente. Iurisdictio eius perseuerat mortuo, uel amoto delegante, si subdelatus cœpit uti iurisdictione, cum citatio sit primus actus per illam, & non per actum in-

teriorem perpetuatur iurisdictio, & sufficit commissio citationis. Ab. ub supra. c. Nemini.

Subdelegatus ad uniuersitatem causarum potest aliquam causam subdelegare, non autem si sit subdelegatus ad unam causam tantum. Glo. & Ab. de appella. c. Cum causam.

Demones non sciunt cogitationes hominum, nec futura. licet quattuor causis prædicet futura. Ab. de iudi. c. Nouit ille.

Denunciatio est quadruplex. Euangelica, iudicialis, canonica, regularis, & de omnibus. Ab. de iudi. c. Nouit ille. Euangelica sub præcepto cadit etiamsi credatur quod denũciatus efficiatur deterior propter bonum quod in aliis sequitur. Corrigi sic etiam potest prælatus, & ad hoc tenetur subditus. Crimen etiam papę potest denunciari testibus etiam si non possit accusari. Quilibet peccator admittitur ad denunciandum, dummodo non perseueret in peccato, qui tamen si humiliter corriperet, nec peccaret. Fieri debet non de peccato omnino occulto, sed de eo quod probari potest. Si peccatum est publicum, non oportet monitionem præcedere. Si occultum nocens aliis temporaliter, & spiritualiter ut proditio ciuitatis, hæresis, non requiritur monitio, sed peccat in alios, nisi de eius correctione constet propter admonitionem, in aliis debet præcedere admonitio, si denunciatum non pœniteat, pręlatus potest illum excommunicare, & beneficio priuare. Quomodo denunciatio euangelica differat a iudiciali, & quare dicatur iudicialis. Ab. ubi supra c. Nouit ille.

Ad denunciandum admittitur peccator. Ab. de iudi. c. Nouit ille. Vide. Denunciatio est quadruplex. & Denunciare quilibet tenetur. Denunciatio quandoque requiritur ad simplicem notitiam habendam, & hæc non oportet fieri scienti, quandoque ad aliquid faciendum, & oportet fieri etiam scienti ut illud faciat, sicut uenditori ut defendat. Ab. de uendi. & emptio. c. Si uenditori.

Denunciatio canonica specialis illi soli conuenit cuius interest habere bonum prælatum, uel bonum ecclesiasticum subditum, & ad hoc fit ut quis remoueatur a beneficio. Generalis & publica fit quando ad malum dissoluendum impenditur. Qui & quando tenentur ad eam, quę & quot requiruntur ad utrunque. Ab. de iudi. c. Nouit ille. Canonicam denunciationem debet precedere admonitio caritatiua, etiam in crimine Simoniæ. Ab. de Simo. c. Licet Hely.

Denunciator criminis non se inscribit, quia ad correctionem tendit. Ab. de accusatio. c. Super his, quia tendit ut desistat a peccato, & pœniteat. cogitur tamen satisfacere si aliter non potest se corrigere, sed hoc aduenit per quandam consequentiam. Ab. ubi supra. Præsumitur criminator eo ipso quod crimen non probet, & punitur nisi in certis casibus. Ab. de calum. c. Cum dilectus. Denunciatus probato crimine non suspenditur, nec priuatur beneficiis, sed cogitur pœnitere. Ab. de iur. iuran. c. Quemadmodum.

Denuncians qui non præmonuit repellitur. Ab. de accusa. c. Si quis Episcopus. Potest tamen emendare & monere. In accusatione non oportet monitionem præcedere, licet bene sit quod præcedat. Hæc uerificantur in episcopis & aliis omnibus. Ab. ubi supra. Concubinarius publicus excommunicatus, conspirator & qui non præmonuit, a denunciatione repellitur. Ab. de accusa. c. Cum dilectum. Denunciatio potest fieri per alium etiam potest interuenire procurator, & si impeditur aliquo modo denunciationis pro-

processus fiendus debet superior ab opere cessare. In aliis tenetur subditus ei obedire, & causam sub eo agere, licet subditus possit eum tanquam suspectum recusare, quia ex hac denunciatione solent inimicitiæ capitales oriri. Abb. de accusa. c. Cum dilectus. Excommunicatus qui non premonuit, & ei communicauit repellitur. Abb. de senten. excom. c. In præsentia.

Quando sunt plures denunciatores dignum est ut magis idoneus eligatur ad expeditionem causæ. Idem dic de accusatoribus. Ab. de collis. c. Scripta. Quando denunciatur prælatus religiosus. Ab. de accusa. c. Olim. Vide. Rligiosi sententia.

Denunciatio regularis est quando secundum diuersarum religionum institutiones expeditur, & proceditur de plano, & simpliciter, & non appellatur. Qui sunt eius effectus. Ab. de iudi. c. Nouit ille.

Denunciare quilibet tenetur quando potest obuiare futuro peccato, ne committatur. Qui excluditur ab accusatione matrimonij, quia tempore debito non comparuit edicto admittitur per uiam denunciationis, quia hic agitur ad pœnitentiam, quam non potest facere, nisi relicta coniuge. sic admittitur quilibet qui non est criminosus, multa tamen sunt in contrarium, sed primum quod est Glo. potest dici quod uerum est, si edictum non emanasset. si emanauit, uidetur quod non possit denunciare. Ab. de cogna. spiri. c. Tua nos. Admittitur ad denunciandum quilibet doli capax ad delictum alterius iuxta formam euangelicam. Qui matri. accusa. possunt. c. Cum in tua. Admittitur denunciator occultus pro peccato uitando, licet criminosus sit & suam turpitudinem alleget, sed pro peccato commisso non admittitur criminosus. Ab. de sponsa. c. Præterea secundum.

Depositio uerbalis ab ordine dicitur degradatio, quia a gradu suo dicitur remotus. Ab. de accusa. c. Qualiter & quando.

Depositus uerbaliter potest restitui per episcopum, tamen non recuperat beneficium alteri collatum, & hoc in casibus a iure concessis. Si depositio sit actualis, & allegetur causa legitima puta quia sit facta per testes falsos, potest episcopus restituere, si non allegatur causa talis, uel similis, sed ex sola gratia petitur restitutio, non potest episcopus dispensare, quia iste degradatus actualiter est priuatus omni priuilegio clericali, & relictus iudicio seculari. Ab. de cler. non resid. c. Ex tuæ deuotionis.

Ex deposito facto clerico non obligetur ecclesia nisi in eius utilitatem sit uersum. Abb. de deposi. c. Grauis. Si depositum esset factum apud ecclesiam tenetur ecclesia, & dicitur factum ecclesiæ quando fit in præsentia prelati & capituli, uel quando datur deputato per eos ad custodiam depositorum. & tenetur ecclesia, si ex hoc recipit aliquam utilitatem, non autem si datur custodia uasorum, uel si nullam recipit utilitatem. Abbas ubi supra.

Depositario regulariter culpa, non imputatur, quia depositum fit gratia deponentis tantum, ideo tenetur solum de dolo uero, uel præsumpto, qui dicitur lata culpa. Fallit. primo quando depositarius obtulit se deponenti, quia tenetur de culpa leuissima, & uidetur depositum factum gratia depositarii. secundo quando depositarius recipit aliquid pro custodia, & tunc tenetur de leui culpa non de leuissima. Casus fortuitus non imputatur depositario, nisi præcesserit mora in restituendo, uel culpa, uel pactum. Deposito non admittitur compensatio, ne allegetur causa differendi restitu-

tionem depositi, cui incumbit onus probandi depositum etiam amissum, uel quod affuerit dolus. Si dicit depositum se perdidisse rebus suis saluis præsumitur in dolo. Idem si probat de perditione depositi oportet probet casum fortuitum, uel per alias præsumptiones excludet dolum præsumptum. Imminente incendio non tenetur uiliores res depositas præferre suis præciosis, immo potest res suas uiliores magis conseruare, quam præciosas depositas. Ab. de deposi. c. Bona fides.

Deposito utens contra uoluntatem deponentis, & qui depositum denegat, furtum committit & condemnatus efficitur infamis. Idem est de pignore, & si eo quis utitur contra uoluntatem domini, committit usuram. Ab. de deposi. c. Grauis.

Deus remunerator est aduerbiorum non nominum. Ab. de ui. & honesta. cle. c. Clericis.

Diaconus, cui in ordinatione non fuerunt impositæ manus corporaliter tangendo, non debet reiterare ordinationem, sed in alia ordinatione debet suppleri quod in prima defecit. Ab. de sacramen. non reiteran. c. Pastoralis. Interim nullum actum ordinis debet exercere. Idem est de sacerdote cui non fuerunt impositæ manus. Glo. ubi supra.

Dies more romano incipit a media nocte & terminatur media nocte sequenti. Ab. de offi. & pot. iud. deleg. c. Consuluit. & ubi supra. Coram dilecto. Similiter quo ad esum carnium incipit & terminatur dies ut supradictum est, sed quo ad treguam incipit ab ortu solis. Abb. de fer. c. Quoniam. Dies dicitur post ortum solis, & ante occasum. Verior consideratio est, ut dicatur quando est tanta claritas, ut possit quis discerni, & nox quando tenebrę sunt, sic ut non possit quis discerni, & secundum hoc iudicantur maleficia diurna, uel nocturna nisi esset aliquod signum campanæ, uel alterius diuidens diem a nocte ex consuetudine patriæ. Abb. de Homici. c. Si perfodiens.

Dies omnes denominantur a planetis exceptis die solis, qui appellatur Dominica propter excellentiam, & sabbato, quod non a saturno, sed a saba. quod est requies, appellatur. Ab. de Fer. c. Quoniam.

Dietæ uulgares secundum consuetudinem regionis accipiendæ sunt, non autem dietæ legales, quia computantur per uigintiquinque miliaria. Si iudex qui habitat ultra duas dietas, et et infra illas, tenetur citatus respondere in loco illo. Glo. de rescri. c. Nonnulli gratia sedis. Vbi non apparet de uulgaribus, recurrendum est ad arbitrium iudicis, ut eas moderetur, quia aliter in hieme, aliter in æstate, uel ad dietas legales, ut dicit hic archidia. In omni dispositione in qua fit mentio de dieta sic intelligendum est de dieta. Ab. ubi supra. Dieta uulgaris ultra quam non tenetur reus, quomodo computatur. Ab. ubi suprà. & Glo. de rescrip. c. Cum dilectus filius. In electionibus dieta una est uiginti miliarium. Glo. de electiõ. c. Cum inter uniuersas.

Diffinitio est substantiæ demonstratio, & euacuat naturam diffiniti per genus & differentias substantiales, & conuertibilis est cum diffinito. Ideo omnis diffinitio in iure periculosa est, quia propter circumstantias negotii multum uariatur factum, ideo difficillimum est diffinire secundum ius. Ab. in rubri. de senten. excom. Diffinitioni semper est standum, & magis quam ethimologiæ, quia diffinitio datur per genus & differentias substantiales, non autem ethimologia. Ab. de uerbo. Signi. c. Quamuis.

Digni-

Dignitas dicitur personatus in ecclesia. secundo secularis prærogatiua. tertio potestas. quarto ordo. quinto Conditio. Glo. de cle. non resid. c. Quia nonnulli.

Dignitatis nomine in statuto odioso non uenit episcopatus, cum sit non dignitas, sed culmen dignitatum. Ab. de præben. c. Venerabilis, & de concess. præben. Cum nostis. In fauorabilibus ueniunt omnes dignitates ecclesiasticæ. In odiosis non ueniunt episcopatus nec superiores ideo inhabilis dispensatus ut possit promoueri ad dignitates, non potest promoueri ad episcopatum, & dispensatus ut possit exercere omnia spiritualia ecclesiastica, non potest ea quæ digna sunt speciali expressione, Dispensatus ad episcopatum non propter hoc potest fieri archiepiscopus, & si ad archiepiscopatum, non propter hoc potest fieri patriarcha, unde papa uolens facere gratiam uberiorem dispensat usque ad Cardinalatum exclusiue. Ad Cardinalatum communiter non dispensat, potest tamen, si uult. Ab. de præben. c. Dilectus filius.

Dignitatem habent omnes qui habent iurisdictionem, ideo omnis Prior conuentualis & etiam rector ecclesiæ collegiatæ, etiam Abbatissa habet dignitatem. secundo attende an nomine illo exprimatur dignitas in iure ut archidiaconus, si tamen prærogatiuam habet præ aliis. tertio si secundum recusationem loci reputatur dignitas. quarto inspiciatur si fuit instituta ut esset dignitas. Dignitatem oportet esse perpetuam, unde Vicarius episcopi non habet proprie dignitatem. Ab. de præben. c. De multa in additionibus. Habent dignitatem omnes, qui proprie habent iurisdictionem. Abb. de iudi. c. Decernimus.

Dignitatem non habentes, & simulantes se habere. Abb. de cle. non ordi. c. Si quis. Vide, infra Pœnam falsi.

Dignitatibus inferioribus prouidendum est de coadiutore ubi quis perdit loquelam. Ab. de cle. egrotan. c. Consultationibus.

Dignitas corpus respiciens potest conferri post mortem per principem, ideo potest princeps nobilitare mortuum & dare gradum militiæ, non autem potest doctorem facere, quia hæc dignitas potius respicit animam, quam corpus, cum approbetur actus, & idoneus ad docendum. Ab. de senten. exco. c. A Nobis.

In dignitate positus si alienauit bona dignitatis, alienatio non tenet, & ipsemet reuocari debet non obstante iuramento de non reuocando, maxime si prius iurauit non alienare. Ab. de iur. iuran. c. Intellecto.

In dignitate, uel officio prætendens habere ius si exhibet reuerentiam intruso tanquam legitime constituto in dignitate, uel officio uidetur tacite renunciare iuri suo, ideo non dicit illum prælatum, sed assertum prælatum, & sufficit hic tacitus consensus tam in renunciante, quam in prælato non contradicente. Ab. de his quę fi. a maior. par. c. Ex ore.

Dignitas omnis ecclesiastica est onus etiam papalis, licet ratione eius cuius ipse uices gerit, sibi debeatur honor. Ab. de præsump. c. Mandata.

Ad dignitatem infra episcopalem qui promouetur, uel eligitur non oportet esse in ordine sacro, sed sufficit si in minoribus constitutus. Ab. de senten. & re iudi. c. Cum olim. Repelluntur a dignitate obtinenda usurarii & publici aleatores. Ab. de excess. præla. c. Inter dilectos.

Dignitas uilescit ex numerositate ut patet in doctoratu in Italia, quia ad illam omnes passim promouentur. Ab. de priuil. c. Episcopalia.

Di-

Dignum magis trahit ad se minus dignum. Vniuersitas secularium quæ uenit principaliter, est dignior iure patronatus, Quando accessorie uenit, licet in se simpliciter sit dignioris, ratione tamen accessionis est minus dignum & transit cum principali, sed ecclesia quę est mere spiritualis, non transit cum uniuersitate seculari. Item tenet regula prædicta in liquoribus qui mixtione confunduntur. Ab. de consecra, eccle. & alta. c. In dubiis. Quandoque est econtra uidelicet minus dignum trahit ad se magis dignum si quando uni minus iudicatur. Glo. & Ab. de offi. & pot. iud. deleg. c. Super quęstionem. §. Si uero.

Dilapidationis suspitio probatur ex coniecturis etiam ad effectum suspendendi prælatum ab administratione, & hoc propter præiudicium imminens, in alus coniectura non sufficit ad probandum crimen, conuincitur prælatus de dilapidatione si constat ecclesiam diuité in se, & tamen apparet eam debitis oppressam. Licet prælatus sit nobilis, debet tamen facere expensas secundum quantitatem redditu um ecclesiæ, nec expendere quicquid percipit ex redditibus propter necessitates occurrentes, In consumatione mobilium dicitur quasi dilapidator, sed circa immobilia dicitur esse proprie dilapidator iura dant uarios modos procedendi contra dilapidatores, & arbitrio iudicis debet relinqui, quis modus sit sequendus. Modi procedendi hic ponuntur. Abb. de Simo c. Licet Hely. Quomodo sit procedendum contra prædictos. Glo. & Abb. de officio & potest. iud. deleg. c. Venerabili. F.N.

Diocesis nomine in materia stricta nunquam intelligitur ciuitas, secus in materia larga. In indifferenti uel fauorabili, Ciuitatis nomine intelligitur quod est intra menia. In materia stricta ubi dispositio concepta in ciuitatis appellatione esset inutilis. uel posset fieri fraus, nisi cõtinerentur suburbia tunc appellatione ciuitatis intelliguntur etiam suburbia subiecta præcepto. In materia larga, uel indifferenti uenit ciuitas cũ territorio suo. Ciuium nomine ueniunt non solum qui de comitatu. sed etiam qui de territorio. In materia larga non in materia restringibi. Contatus nomine non ueniunt in materia larga. si datur priuilegium contatui, uel diocesi puto quod comprehendatur tota diocesis in suo genere. Ab. de rescri. c. Rodulphus. Diocesis nomine uenit ciuitas etiam in materia odiosa. Ab. de fo. competen. c. Cum contingat. Diocesim & territorium nullus habet episcopo inferior, unde si quis deliquit in monasterio, non subiicitur Abbati, sed episcopo ratione criminis. Ab. de ordi. c. Cum ab ecclesia.

Diocesis dicitur parochia episcopi quia sibi partita & diuisa a diocesi alterius episcopi, & quilibet de diocesi est parochianus episcopi, & hac ratione quia episcopus communicat in terra cum quolibet presbytero parochiali, Consequitur episcopus canonicam portionem delegatis inferioribus ecclesiis sibi subiectis. Ab. de dona. c. Apostolicæ.

Diocesani nomine in materia noua & stricta ita quod uerisimiliter uidetur ponderatum officium episcopi, uenit solus episcopus. In materia larga, & fauorabili sic quod uideatur ponderata iurisdictio magis quam officium ueniunt inferiores iurisdictionem habentes episcopalem. Abb. de testam. c. Ioannes. Diocesani nomine uenit solus episcopus, quia solus præest diocesi, ordinarii nomine quicunqne habent ordinariam iurisdictionem. Ab. de prescrip. c. Cum olim.

Dissoluitur res per quascunque causas nascitur. Ab. de reg. iur. c. Omnis res.

Fallit

Fallit in matrimonio quod non dissoluitur per dissensum. secundo in omnibus in quibus imprimitur caracter, & ubi contrarius actus interuenire non potest, ut in uirginitate. An possessio perdatur solo animo. tertio fallit in casibus contentis in ca. Cum inferior. Ab. de maio. & obe. Quarto in multis casibus potest quis ligare, qui non potest soluere. Ab. ubi supra.

Dispensatio est iuris communis relaxatio cum cognitione causae ab eo qui habet potestatem dispensandi. Ab. de scisma. c. Fraternitatis. Est iuris relaxatio, ubi supra. unde non debet fieri ob causam priuatam, sed tantum propter publicam, alias est disipatio. Si papa dispenset ex sola uoluntate super ius positiuum, quo ad ecclesiam militantem potest, quo ad Deum puto non possit sine causa. Ab. de praeben. c. De multa.

Si princeps confert beneficium inhabili scienter cum illo uidetur dispensare, & ad hoc sufficit eius uoluntas. Inferior qui tamen potest dispensare si scienter conferrat eo prius non dispensato non uidetur dispensare, quia dispensatio est cum cognitione causae subsistentis, quam oportet praecedere, ideo collatio est nulla, & reuocanda, non per ipsum quia actum approbauit, sed per superiorem. Ab. de cle. coniug. c. Diuersis. In beneficio dispensari potest ubi collatio non tenet. Ab. de cle. exco. c. Postulasti. Ad dignitates dispensatus. Abbas de preben. c. Dilectus filius. Vide. Dignitatis nomine.

Dispensatio sine causa legitima non ualet. Ab. de praeben. c. Quia in tantum. Vbi dispensatio conceditur a praelato inferiori papa, intelligitur ex causa, alias causa non existente non ualet. Abbas de sta. mona. c. Cum ad monasterium.

Contra concilium dispensat solus papa. Glo. & Ab. de praeben. c. Dilectus filius. Vide. Dispensatio circa aetatem ordinandorum.

Dispensatum se dicenti non creditur, sed oportet probetur dispensatio, & quod sit facta ab habente potestatem, si potestas concessa sit alicui de speciali iure non receptis litterris dispensationis, sed nec copia auctentica potestatis sibi concessae super dispensatione fienda non creditur dicenti se habuisse auctoritatem dispensandi. Ab. de scisma. c. Tuae fraternitatis.

Dispensare nemo potest inferior episcopo nisi in casibus in iure expressis. Ab. de uo. c. De peregrinationis. Abbas & inferiores episcopo non possunt regulariter dispensare, nisi in casibus in iure expresis, quia grauiora sunt reseruata episcopis. Ab. de eo qui fur. recepit ord. c. Cum. N. lator. Vbi dispensatio conceditur in iure, & non dicitur per quem intelligitur episcopo concessa. Ab. de cle. exco. c. Postulasti. & Ab. de Poenis. c. In Quibusdam Vide. Episcopus. Dispensatio ordinandorum.

Dispensatio concessa in uno casu dum inuenitur non extenditur ad casum similem, nec ad habentem maioritatem rationis, quia materia deuiata iure communi. Potest tamen dici quod si casus praemissus habet expresse rationem permisionis extenditur ubi est eadem ratio, quia includitur tunc ex tacita mente permittentis, nec proprie extenditur, inde hoc intelligitur de gratiosa dispensatione, non de odiosa. Ab. de iudi. c. At si clerici. In materia dispensationis licet arguere a maiori & econtra, opinio, quod non, licet concedatur episcopo aliquis casus non propter hoc uidetur sibi data potestas ut in minori posit dispensare. Si uis tenere illam opinionem, dic quod papa loquitur allegando. Ab. qui fi. sunt legi. c. Per Venerabilem. Vide. Dispensatio contraius.

Dispen-

Dispensatus in aliquo festo ut laboret, & qui de ieiunio eleemosinam debet dare. Ab. de fer. c. Licet.

Dispensationem inducit principis dissimulatio in actu a iure prohibito, & quando. Abbas de consangui. & affini. c. Circa. Vide. Constitutio non recepta.

Dispensatio non potest impetrari per alium nisi habeat mandatum speciale, secus est de beneficio. Ab. de elec. c. Innotuit.

Dispensatio contra ius licet sit stricti iuris, & fienda sit stricta interpretatio, extenditur tamen ad necessario consecutiua; uel dependentia ab eo super quo est dispensatum, ut hic dicit Glo. ideo dispensatus super pluralitate beneficiorum est dispensatus super residentia, & dispensatur cum minori quod habeat parochiam, non tenetur ad sacerdotium promoueri infra annum, & dispensatus in pluribus ecclesiis habet in sua optione an uelit semper uni seruire per se, & alteri per uicarium, uel per interpolatum tempus. Abb. de praeben. c. Quia in tantum. Dispensatio contra ius non potest fieri nisi in casibus a iure expressis, quia inferiori non licet uiolare iura superioris. In materia dispensationis non debet argui a casibus maioribus praemissis ad minores non permissos, quia quae exorbitant a iure, non sunt ad consequentiam trahenda. Ab. de cle. coniug. c. Ioannes.

Dispensatio est strictissimi iuris, ideo rescripta super dispensationibus sunt strictissime interpretanda. Ab. de ele. c. Dudum. Si dispensatio fiat motu proprio debet late interpretari, licet sit odiosa, secus si sit facta ad instantiam, quia non extenditur ad actum consecutiuum. Ab. ubi supra. c. Cum in cunctis. §. Cum uero. Est strictissimi iuris & odiosa quo ad illos cum quibus dispensatur, sed quo ad eum cui committitur facultas dispensandi personas non expressas est late interpretanda, quia quo ad eum uidetur beneficium. secus ubi exprimuntur personae, cum quibus est dispensandum. Ab. de Simo. c. Mandato. Licet sit iuris strictissimi debet tamen recipere interpretationem a iure communi, ex quo loquitur in materia iuris. Ab. de consangui. c. Quod dilectus.

Habens potestatem dispensandi in certo casu cum subditis dispensare non potest cum eo qui deliquit antequam esset subditus, nisi specifice hoc concedatur. Ab. de senten. exco. c. Cum illorum.

Dispensatio in matrimonio in gradibus prohibitis humana lege fit per solum papam, nec potest dispensare legatus de latere, quia contra concilium non potest. Ab. de consangui. & affini. Qui dilectio & de transactio ex parte & Glo. ubi supra. Quia circa. Dispensatio in matrimonio super affinitate non tollit impedimentum publicae honestatis, nisi illa necessario sub affinitate comprehendatur ex narratione uerborum. Ab. ubi supra. Non debet. Obtenta dispensatio a papa super matrimonio inter consanguineos contracto non ualet, si causa falsa sit expressa, nisi etiam post papa confirmet. Ab de consangui. & affinitate. c. Quia circa. Causa sufficiens dispensandi est proles ab eis genita uiuens, uitatio scandali & bonum pacis. Onus probandi eorum quae continentur, & uerificatio eorum quae continentur in narratione incumbit ei qui impetrat; non autem opponendi. Veritas narratorum consideranda est secundum tempus impetrationis, nec sufficit narrata uera fuisse ante, uel post impetrationem. Surreptio in impetratione causae falsae uitiat dispensationem ipso facto, immo taciturnitas, Idem dic in omni gratia, & priuilegio. Ab.

Di-

Diſpenſatio circa ætatem ordinandorum, uel etiam epiſcoporum ſi fiat ſine cauſa etiam per papam eſt diſsipatio. Ab.de elec.c.cum in cunctis. Diſpenſare non poteſt epiſcopus de ętate in beneficio curato, nec cum illegitimo ut promoueatur ad honores, ſed nec hoc concilium generale, In prædictis ſolus papa diſpenſat. Glo.de elec.c.Cum dilecti filii. Ex magna cauſa poteſt diſpenſare ſi ſit magnæ neceſsitatis, uel utilitatis. immo etiam tunc poteſt ſtatuere contra concilium generale, ſi tamen cauſa ſit urgens orta de nouo incognita ueriſimiliter tempore æditæ conſtitutionis per concilium ſic quod non eſt probabile quod princeps illam conſtitutionem admiſiſſet ſi illam cauſam cognouiſſet. Ab.ubi ſuprà. Diſpenſatio ſuper pluritate beneficiorum curatorum, uel pluralitate dignitatum poteſt fieri tantum per ſedem Apoſtolicam. Ab. de elec.c.Dudum. Diſpenſatus ad minorem dignitatem & approbatus non intelligitur diſpenſatus nec approbatus ad maiorem, immo in promotione ad maiorem, & ęqualem examinatur ne superuenerint noua. Glo. & Ab. de ele.c.Scriptum eſt.

Diſpenſatio reſeruatur papæ.primo eius qui ordinatus eſt in apoſtaſia, ſecundo ſi iterata unctione fuit maculatus.tertio rebaptizatus. quarto qui in ſubuerſione fidei ordinem accepit ab hereticis. Glo. de apoſta.c.Conſultationi. quinto qui ſcienter fecit ſe ordinari ab excommunicato, uel ſuſpenſo. ſexto Simoniacus, uel Simoniace ordinatus ſecundum Hoſti.c. Melius. Solus papa diſpenſat contra canones niſi ubi tacite, uel expreſſe diſpenſatio committitur inferiori. Ab. ubi ſuprà.

Diſpenſationem eſſe factam cum aliquo non probat quis, quia a tali ordinatus eſt qui ſciebat eum eſſe indignum, & poterat diſpenſare. Exigitur ergo quod intẽdat diſpenſare quod expreſſe non præſumitur. Diſpenſatus occulte publice accuſari poteſt. Glo.de ſciſma.c.Tuę Fraternitatis. Si præceſſit cognitio cauſæ uidetur ſecum diſpenſare, & ſi non præceſſit, non diſpenſat, quia de ratione diſpenſationis eſt cognitio cauſæ, ſi tamen quis promoueretur per principem uidetur diſpenſatus, quia princeps non aſtringitur legibus. Ab. ubi ſuprà.

Diſpenſatio facilius fit cum regulari excedente ex ignorantia quam cum ſeculari, ſimiliter abſolutio. Ab.de ſent.exco.c.Cum illorum.

Diſpenſare in uotis poteſt epiſcopus & ſuperiores, non autem inferiores prælati, niſi habeant in ſubditos iuriſdictionem epiſcopalem. Ab.de uo.c.Peregrinationis.

Diſpenſatio, uel commutatio uoti terræ ſanctæ emiſſi pro illius ſubſidio ſoli papæ reſeruatur, nec diſpenſare poteſt in eo legatus de latere, quia requiritur ſpecialis delegatio. ſi uoui uiſitare ſepulchrum domini deuotionis cauſa, uel ire ad.S. Iacobum, epiſcopus poteſt hæc uota commutare, In omnibus uotis præterquam in uoto pro ſubſidio terrę ſanctę epiſcopus poteſt diſpenſare. Glo. & Ab. de uo.c.Ex multa.

Diſpoſitio uetans aliquid acquirere de nouo non uetat poſt acquiſitum retinere. Ab. de iude.c.Iudæi.

Diſpoſitio concernens tempus belli uidetur concedere tempus treguæ, quia non eſt extinctum bellum ut etiam in pœnalibus tempus belli concernat tempus treguæ quo ad hoc ut inimicis nullum ſubſidium ueniat. Ab.de iude. c. Significauit.

Diſpoſitio loquens de epiſcopis non habet locum in presbyteris & alijs clericis, niſi fiat extenſio per legiſlatorem. Ab.de Hære.c.In eos.

Diſpo-

Dispositio in Abbatibus & monachis extenditur ad Abbatissas, & moniales quo ad eis proportionabilia tantum, sed non econtra, quia quod in mulieribus disponitur non habet locum in masculis. Abbas de sta. mona. c. Ea quæ.

Dispositio loquens de templo, uel domo non extenditur ad porticum domus, uel templi. Abb. de deci. c. Decima. Concernens uniuersos extenditur ad singulos. Ab. ubi suprà. c. Interdicimus.

Dispositio contenta sub generali dispositione non est superflua, quia quandoque fit specialis ut plus timeatur. Ab. de Hære. c. Si aduersus.

Dispositio inhabilitans ad aliquod officium nó inhabilitat ad eligendum alium ad illud officium. Ab. de Hære. c. Excommunicamus.

Dispositio tempore habili, uel inhabili paria sunt, dummodo effectus conferatur ad tempus habile, & econtra. Non licet disponere tempore inhabili, ita nec tempore habili si effectus conferatur ad tempus inhabile. Quando ius prohibet aliquid attento effectu non est differentia utrum fiat tempore ut habili, uel inhabili ex quo effectus confertur ad tempus habile. Quando prohibet aliquid non solum attento effectu sed etiam attento initio non sufficit quod conferatur ad tempus habile, ideo licet religiosus absoluatur a iugo religionis per mortem, tamen in uita non habet uoluntatem, unde non potest eam declarare, & sic prohibetur sibi electio sepulturæ non solum attento effectu sed etiam attento initio. Ab. de sepul. c. De uxore.

Dispositio qua cauetur ne ignorantię allegatio admittatur non excludit eum qui allegat & affert probationes ignorantię, alias puniretur quis sine culpa. Et hoc procedit ubi statutum punit factum dolosum, secus ubi punitur factum sine dolo. Ab. de crimi. fal. c. Ad falsum.

Dispositio indefinita equipollet uniuersali. Si sit multum præiudicialis non extenditur ad futurum. ubi agitur de modico præiudicio extenditur etiam ad futura. A primo membro uidetur excipiendum quando dispositio indefinita est in priuilegio, & præiudicat concedenti, quia licet sit graue pręiudicium, tamen extenditur ad futura, quia in beneficiis fit largissima interpretatum. Ab. de priuil. c. Quia circa.

Dispositio habens plures orationes debet uniformiter intelligi. Vnde cauda non est separanda a capite ut ad aliud referatur principium & finis. Ab. de Baptis. c. Maiores.

Dispositio loquens personaliter, & concernens actum personæ comprehendit facientem & mandantem fieri quantuncunque constitutio sit pœnalis. Si constitutio pronunciet facientem personaliter tunc faciens per alium peccat, tamen non incidit in pœnam, secus si non apponitur personaliter, quia tunc faciens per alium incidit in pœnam. Ab. de Iude. c. Significauit.

Distributor nihil potest accipere eorum quæ habet distribuere, sed nec a suo uicario, quia semper debet esse distinctio inter agens & patiens. Ab. de institu. c. Ad nostram.

Districtionis ecclesiasticæ nomine uenit excommunicatio. Abb. de præben. c. Illorum.

Diuisio omnis est bimembris. Ab. de cohabita. cle. c. Vestra.

Diuisio rerum non semper debet fieri per maiorem ætate, sed per eum qui maiori tempore habuit administrationem bonorum. Abbas de paroch. c. Si episcopus.

Ad

Ad docendum quis sit idoneus requiritur peritia docendi, secundo facundia dicendi, tertio subtilitas interpretandi, quarto copia differendi, quinto quod sit approbatus ab habente potestatem. sexto debet non solum excellere scientia, sed debet se ingenio discipulorum adaptare. Scolares legere possunt ut adiscant, non ut deceant, ideo non possunt cathedram tenere. Si tempore probationis doctor qualitates debitas habebat, & post effectus est inutilis debet degradari. Ab. de magi. c. Quoniam.

Doctoratus est dignitas ideo non potest conferri iudęis. Ab. de senten. & re iudi. c. Proposuisti. & de testi. c. Super eo. Doctoratus est dignitas saltem legens in continenti, cum habeat iurisdictionem ordinariam super scolares a lege. Si legit continue per uiginti annos acquirit dignitatem comitatus, ideo doctor maxime qui diu legit est præferendus militi qui in ueritate nullam dicitur habere dignitatem, & maxime qui sunt temporibus nostris qui non sunt ueri milites, sed turba doctorum, & ingens inopia facit eos contemptibiles. Ab. de magistr. c. Quanto. Doctores dicuntur fulgere sicut splendor firmamenti. Vir literatus scientia sua illuminat totum mundum semper manet propter memoriam præstitę scientiæ, & quia instruit multos discipulos quia merebuntur ascendere cathedram, & conseruare famam sui doctoris. Scolares tenentur opinionem sui doctoris defendere quantum possunt. Abb. de magi. c. Super specula. Doctores in ecclesia sunt ualde honorandi, unde ipsorum ordo pręcipuus dicitur & multa priuilegia habet ab imperio. Abbas de Hære. c. Cum ex iniuncto. Et ubi supra. Sicut in ueteri.

Ad doctorandum aliquem debent esse doctores septem de iure. Qui pręsentat potest in illorum numero computari. Quomodo quis doctoretur, quæ ad doctorandum requiruntur & ad doctorantes. Ab. de proba. c. Proposuisti. & de senten. & re iudi. c. Non potest.

Vendens licentiam docendi, aut interdicens idoneum ad legendum beneficio priuatur. De magis. c. Quoniam. Hæc licentia nulli idoneo est agenda nisi existente causa, aut quia est magna copia magistrorum, & unus impeditur per alium. In omni re causa attendenda est. Vendens licentiam docendi dicit hic Glo. esse simoniam, quæ licet largo modo committatur simonia non tamen stricto modo. Ab. ubi suprà. c. Quoniam. Pro licentia docendi, nihil exigi debet aut promitti, & exactum debet restitui, & promissum remitti. Inferiore prælato negligente ad constituendum magistrum supplebit superior. Ab. de magis. c. Prohibemus. Pro licentia docendi non debet exigi pœcunia, etiam si hoc habeat consuetudo, & qui transgrediuntur, priuantur beneficiis, & dignitatibus. Ab. de magis. c. Quanto.

Doctor collegii quando habet numerum determinatum si recipitur ut sit supernumerarius nec uocem, nec commoditatem aliquam habet in collegio. Ab. de præben. c. Dilectus filius.

Doctor dans consilium per errorem & imperitiam suam, si secuta est sententia ad satisfactionem tenetur illi contra quem est lata sententia, Idem de aduocato qui docet clientulum mentiri. Ab. de Homi. c. Tua nos.

Viri litterati non semper sunt exempti ab obsequiis & institutionibus consuetis exhiberi domino temporali. Ab. de cle. coniug. c. Ex parte.

Doctores sunt honorandi. Vide suprà. Doctoratus est dignitas. Doctor theologiæ præfertur doctori iuris canonici. In electione episcopi ubi pullulant hæreses, & in locis proquinquis hereticis. Vbi uentilatur multitudo causarum

ſarum prefertur canoniſta,mixtus tamen præferendus eſt utrique. Ab. de conſangui. & affini.c.Ex litteris & de cle. non reſiden.c.Tua fraternitas. & de præben.c. Licet uobis.

Doctores & magiſtri poſſunt interpretari legem dubiam, & eorum interpretatio ſeruanda eſt ſi aperte non conuincitur de errore,præualet tamen contra eorum interpretationem communis conſuetudo contraria, quia conſuetudo eſt optima legum interpres. Ab. de deci.c. Decimam. quam poteſtatem habet interpretandi leges. Ab.de appella.c.Cum ſpeciali.

Doctor non poteſt ſe obligare ad legendum extra ciuitatem ſuam ad certum tempus ſine licentia principis, & ciuitatis ſuæ. Abbas de iur. iuran. c.Venientes.

Doctores legentes poſſunt facere recollectam ubi eſt conſuetudo etiam ſi habent ſalarium, licet a pauperibus non debeant exigere. Si non eſt conſuetudo & eis prouidetur de beneficio poſſunt a diuitibus non clericis illius eccleſiæ petere præmium laboris ſui, quia beneficium conſtituitur tantum a clericis illius eccleſiæ & pro pauperibus, alias docere non tenentur. Si habent de publico ſalarium ut fit in ſtudiis generalibus nihil poteſt petere, quia ſalarium datur pro omnibus & maxime indigenis. Hodie ſalarium inſtituitur ut forenſes ueniant ad bonificandum ciuitatem & ampliandam & famoſam reddendam, quę ratio uendicat ſibi locum plus in diuitibus, quam in pauperibus. Ab. de magis. c. Quia nonnulli.

Doctor licet fuerit approbatus, ſi poſt reperitur inſufficiens reprobari poteſt propter publicam utilitatem, & ſi bis in examine fuit approbatus in tertio poteſt reprobari. Ab. de præben.c. Cum ſecundum.

Doctor poteſt ferre teſtimonium de uita,& peritia ſcholaris, & ſemper aſſumentur in numero examinantium qui eius fuerunt magiſtri, nec tanquam ſuſpecti ſunt repellendi, quia eo ipſo quod præſentant ipſum ut idoneum, uidentur probare. Ab.de Simo. c.Nemini.

Dolus non annullat actum ſi interueniat in ſpiritualibus. Ingreſſus religionis & matrimonium tenent,licet dolus præceſſerit. Ab. de emptio.& uendi. c. Cum dilectus. Licet dolus in ſpiritualibus interueniat,contractus tamen tenet. Glo.ubi ſuprà. In ſpiritualibus non eſt ſemper licitus, excuſatur tamen quando quis ducitur ad meliorem uitam, quia tunc proprie non eſt dolus. Ab. de conuerſio.coniug.c.Venientes. & Glo. ubi ſuprà. c. Dudum.

Doli capax dicitur conſtitutus infra annum diſcretionis, qui eſt proximus ſeptemnio, uel ſaltem poſt ſeptemnium,in qua ætate multa peccata committuntur. Ab de pœni.& remiſ.c.Omnis utriuſque ſexus.

Ex dolo nullus debet commodum reportare, ſed nec debet illi prodeſſe, ſi ſuperior procurat ut ex negligentia non fiat electio non deuoluitur ad eum poteſtas prouidendi. Si quis procurauit delictum bona delinquentis non debent uenire ad eum,qui procurat bannum alterius ut poſſit illum occidere, non gaudet illo priuilegio. Ab.de conceſ. præben.c. Poſtulaſtis.

Dolum paſſo non ſubuenitur, niſi fuerit talis qui uirum conſtantem & peritum decepiſſet. Si dolo quis inducatur ad religionem tenet ingreſſus, ſed ſi dolus fuit propter bona temporalia religio non debet habere illa. Dolus eſt bonus quo quis utitur ad uitam meliorem. Aduerſus iuramentum non ſubuenitur dolum paſſo,niſi dolus habuiſſet fallere prudentiſſimum. Si dolus non fuit talis quod tollat conſenſum,non deſtruit matrimonium. Dolus preponderat leui culpę, iura non ſubueniunt niſi contra matrimonium doloſum

losum qui est calliditas,.& machinatio ad decipiendum circumueniendum, & fallendum. Ab. de his quæ ui. me.cau.fiunt.c.Cum dilectus.

Domestici dicuntur omnes quibus imperare potest ratione patriæ, uel dominicæ potestatis. Glo.& Ab. de testi.c.In litteris.

Domicilium alicuius est ubi habet maiorem partem bonorum suorum,& conuersatur assidue uel ubi uendit, emit, & contrahit & dies festos celebrat. Videtur quis habere duo domicilia si in utroque æqualiter commoratur,non autem dicitur qui ibi habet beneficium, uel decimam. Glos. de rescrip.c. Cum dilectus filius.

Domicilium de nouo contrahit qui declarat animnm suum quod perpetuo uelit ibi habitare. secundo si uendit omnia quæ alibi habet, & cum omnibus suis rebus se transfert ad certum locum, & ibi emit possessiones, in aliis arbitrabit ur bonus iudex. Ab de paroch.c.Significauit.

Domicilium originis ad quæ obligat. Ab.ubi suprà. Vide. Si parochianus uel diœcesanus.

Dominus dicitur quis respectu omnium qui suut de familia sua. Ab. de off. & pot. iud. deleg.c.Causa quæ inter.

Dominus non tenetur de facto suæ familiæ nisi quando deliquit in illo officio, uel ministerio in quo est propositus dominus,& ipse ministerio illo [illegible]itur opere familiæ, & tenetur ciuiliter non criminaliter. Si potestates, rectores, Custodes, tenentur ex facto suæ familiæ. Ab. de restitu. spol.c.Licet.

Dominus territorii tenetur de robaria ibi facta si sciuit & potuit prohibere, Idem dic de uilla & castro. Ab. ubi suprà. c. Licet.

Donatio est rei licitæ nullo iure cogente mere ex liberalitate facta collatio secundum Hosti. Ab.in rubr. de donationibus. Hæc potest donatio fieri nisi existenti & præsenti. Ab. de ecclesi.ædifi. c.Ad audientiam.

Donata ambasciatoribus an sint eorum, uel mittentium debet attendi qualitas donorum & præsumptionum quibus illa magis conueniunt. Ab. de concess.præben.c.Postulastis.

Donationi consentiens uidetur concedere ius quod habet in re donata, sicut patronus si consentit donationi episcopi, uidetur concedere ius patronatum quod habet in ea. Ab.de dona.c.Pastoralis.

Donatio debitoris libera occasione mutui non prodest creditori qui mutuauit habenti mentem deprauatam, qui alias non mutuasset nisi sperasset consequi aliquid. Vnde remissio usurarum etiam liberaliter facta ab eo qui soluit non prodest usurario habenti mentem corruptam & propositum restituendi non facta remissione. Ab. de usu.c. Consuluit.

Donatio facta a non domino est nulla.si laycus donat ecclesiæ de consensu episcopi, transit ad ius patronatum, si sine consensu episcopi, nihil transfertur per regulam, quod noluit potuit.si habens ius in re intendit donare rem totam non solum ius quod habet in re,non ualet donatio etiam respectu sui iuris, secus quando intendit donare ipsam rem & omne ius quod habet in ea. Ab. de iur. patro.c. Quidam.

Donatum ecclesiæ dicitur consecratum Deo et sanctis eius, & præsumitur pro remedio animæ donatum, & omnis donatio præsumitur causa pietatis. Ab.de rer.permuta. c. In nostra.

Donatio quam facit laycus ecclesiæ de solius diocesani consensu de decimis quas ab alia ecclesia habet in feudum ante concilium lateranense non tenet. Ab.de his quæ fi. a præla.c.Apostolica.

In donatione facta ecclesiæ inter uiuos ultra quingentos aureos non requiritur insinuatio.i. ut fiat coram iudice & scribatur in actis publicis ut ius ciuile requirit. Idem dic de donatione ad pias causas generaliter, quia ista solennitas est allata per leges ciuiles etiam est eadem ratio, sicut de in testamentis. Ab. de testam. c. Relatum. Si non fit ad pias causas donatio ultra quingentos aureos sine prædicta solennitate non ualet. Abb. de dona.inter uir. & mulie. c. Donatio.

Donatio centesimæ uel quinquagesimæ quam facit episcopus cum graui detrimento ecclesiæ suæ potest legitime reuocari, Nec potest ultra centesimam conferre etiam cessante læsione ecclesię, Ab. de dona. c. Apostolicæ. Hoc priuilegium est tantum episcoporum qui hanc donationem possunt facere tantum monasterio suę diocesis etiam exempto, non autem extra diocesim. Hanc donationem potest episcopus facere de bonis suæ mensæ, & de pertinentibus ad ecclesiam cathedralem. Licet episcopus non possit monasterium de nouo construere sine capitulo, postquam tamen est constructum potest sine capitulo hanc donationem facere, etiam de possessionibus & hoc in uita sua, non autem in testamento, quia non habet effectum, nisi post mortem, & tunc episcopus non habet administrationem. Quando reuocatur do[illegible]io, reuocandum est id quod ultra quam potuit donauit. Si plures factæ sunt donationes reuocantur ultimæ. ubi non apparet ordo de qualibet donatione, aliqua portio assumetur. Ab. ubi supra.

Donata res ecclesiæ sub modo statim est ecclesiæ, nec reuocatur non seruato modo, nisi hoc in contractu sit expressum. Ab.de conditio.apponen.c. Verum. Qui donat ecclesiæ potest modos & conditiones apponere resolutiuas contractus. In conditione resolutiua ante aduentum conditionis non potest reuocari. sed post conditionem existentem potest. Si modus additur donationi ecclesię factæ qui modus non saluatur non reuocabitur donatio nisi hoc sit expressum in donatione, sed agetur ad obseruantiam modi contra ecclesiam, quia finis principalis donantis præsumptus est quod donet propter Deum, & in remedium animæ suę, non autem modus, secus in aliis donationibus. Si non fuit dictum quod non seruato modo posset reuocare ex quo solus prælatus non seruauit modum non potest reuocare, secus si prælatus cum capitulo non seruauit. Licet delictum solius prelati nocet in acquirendis ecclesiæ, non tamen in acquisitis. Conditio quod donata ecclesię non possint alienare, potest apponi. Si tamen necessitati ecclesiæ non potest aliter consuli, licite alienabitur, quia si donator aliter sensisset non uideretur compos mentis, cum instante tali necessitate pia ipse debuisset hoc facere. Hęc intellige si ecclesia non habet alia bona quæ possint alienari. An donator possit propria auctoritate adire possessionem rei quando reuocanda est possessio. Ab.de conditio.appo. c. Verum.

Donatio facta ecclesiæ per Constantinum approbatur & huic est standum, licet legistę de ea disputent. Ab.qui filii sint legi.c. Per Venerabilem.

Donatio ecclesię pro ornamentis altaris, & pro libris ecclesiasticis æquipollent. Ab.de exces. prę l.c. Nimis iniqua.

Donatio non extenditur ad concessionem remuneratiuam, unde prohibitus donare potest pro seruitio dare. Ab. de uendi.c. Per tuas.

Donatio non potest fieri nisi existenti & requiritur pręsentia personæ, cui donatur. Ab.de testam.c.Nos quidem, & de eccle.edifi.c.Ad audientiam. Vide. Priuilegium rei quæ nondum est.

Dona-

Donatio si est presumenda gratuita debet attendi qualitas dantis & recipientis facilius presumitur quod diues donet pauperi quam econtra. Secundo quantitas quia non præsumitur donari de facili quod est magni precii. Tertio tempus donationis. præsumitur quis donare instante necessitate alterius magis quam ubi nulla est necessitas'. Siquis dicit tolle hanc pecuniam ex prædictis potest presumi an sit donatio, mutuum, uel depositum. In dubio prædictis cessantibus debet præsumi mutuum uel depositum quia nemo præsumitur iactare suum. unde testis probat mutuum si dicit uidi pecuniam sic numerari sed nescio an mutuauerit uel donauerit. Quarto præter prædictam debet attendi consuetudo capientis & uerba precedentia. Ab. de Simo. c. Et si quæstiones.

Donatio ob ingratitudinem donatarii potest reuocari per donatorem non autem per heredem eius. Si in donatorem manus iniecit, si atroces iniurias, uel graue damnum rerum suarum, uel uitę periculum in ferre præsumpserit. Ab. de dona. c. Propter. Intellige hic de iniuria uerbali, uel si donatorem fugauerit, uel captum tenuerit. Quarto uidelicet periculum uitæ non oportet quod effectus sit secutus puta parauit donatori uenenum uel insidias. Quinto extra textum si non fuit adimpletus modus in donatione adiectus. Sexto si donatarius neglexit alere donatorem inopem, propter ingratitudinem commissam in personam hęredis, non priuatur, similiter non potest agi contra hęredem donatarii, nisi donator ignorauit, uel non habuit tempus ad reuocandum. Donatione tamen non priuatur propter prædicta ipso iure, sed potest priuari. Collator beneficii non potest remouere collatio nem propter ingratitudinem cum non sit propria donatio, quia tenetur conferre, licet non illi. Iura strictè de donatione loquuntur nec reuocatur donatio facta propter merita præcedentia, propter ingratitudinem, quia non est propria donatio. Donatio reuocatur quandoq; ex pręsumpta uoluntate donantis cessante ingratitudine ut si de nouo oriantur filii. secundo quia officiosa est respectu filiorum existentium, quando parum aut nihil relinquitur filiis. & de hoc sunt opiniones. Si sit facta monasterio, non reuocatur in totum propter natiuitatem filiorum, quia monasterium est loco filii, secundo quia in fauorem animæ est facta, quæ non est minus cara, quam filius. Ab. ubi supra. c. Propter.

Si princeps ędificauit monasterium & dotauit. Abbas & capitulum commiserunt ingratitudinem contra illum in casibus sic expressis. Quidam tenent quod monasterium destruetur, alii melius uidelicet quod monasterium non destruetur, sed expellentur personæ & aliæ instituentur, sic puniuntur personæ, non ecclesia. Idem dicendum de alia donatione facta ecclesiæ. Ab. de dona. c. Propter.

In donationibus interpretatio fit plenissima & ob hoc clausula onerosa post donationes multas apposita proximam donationem tantum respicit. Ab. de dona. c. Cum dilecti. De clausula ultima apposita, secus est de aliis donationibus in quibus refertur ad omnia præcedentia etiam si sint diuersa negocia. Littera hæc loquitur quando ultima donatio habet onus annexum ad determinationem incertam, quia reddit coniecturam quod clausula onerosa referatur tantum ad ultimam donationem oneratam. Si donatio sit pure facta non uideo quare clausula debeat magis referri ad pręcedentem, quam ad superuenientem. Vbi plura negocia inseruntur in eadem dispositione quarum aliqua habent suas clausulas determinatas. Clausula in fine

posita non refertur ad precedentes iam qualificatas. Ab. de dona. c. Cum dilecti.

Donatio facta ultra legitimum modum sine legitima insinuatione si sit confirmata iuramento obligat ad obseruationem, quia prouisio talis facta est ut subueniretur deceptionibus priuatorum. Abb. de iur. iuran. c. Cum contingat.

Donatio facta loco construendo non tenet, quia requiritur præsentia personę, ideo absenti nihil acquiritur, potest tamen legatum fieri absenti & incertæ personę, dummodo ex euentu ea possit certificari. Abb. de testam. c. Nos quidam. & ult. uol.

Donatio facta mulieri ante contractum matrimonium ualet, & res donata potest capi in dotem a marito. Si non sortitur effectum de præsenti sed in tempore matrimonii confertur, puta si uir animo donandi dicit se recepisse mille in dotem, & nihil recepit, non ualet donatio, quia dos non potest sine matrimonio constitui. unde uidetur collata ista donatio in tempus matrimonij quo ad tempora prohibita est donatio inter uirum & uxorem, ideo donatio debet fieri antequam contrahatur matrimonium. Glo. de adul. c. Si quis seduxerit. Glo. uidetur errare quia cum uxorem deflorauerit ad hoc tenetur, ideo non est pura donatio, in aliis casibus procedere potest dictum Glos. Inter uirum & uxorem licet sit prohibita pura donatio non tamen remuneratiua, ideo si uxor sit de nobili genere potest dos augeri per uirum, quia acquirit sibi amicos potentioris generis. Abbas ubi supra.

Cogitur mulier ex officio iudicis donata sibi a uiro propter nuptias pro consecutione illiciti matrimonii relaxare, si talis donatio prestet impedimentum dissolutioni talis matrimonii. Ab. de dona. inter ui. & uxo. c. Et si.

Donatio facta inter coniuges constante matrimonio non ualet si donatione efficiatur pauperior, & recipiens locupletior. Vbi ista non sunt ualet donatio & quando hoc sit Glo. hic ponit. Confirmatur tamen morte donantis eo existente in eadem uoluntate nisi prius sit reuocata tacite, uel expresse, uel præmoriantur donatores. Donatio omnino pura quæ fit causa liberalitatis tantum prohibetur omnino inter uirum & uxorem, non autem remuneratiua, ut si nobilis mulier nubat plebeo. Dicitur fieri pauperior quando diminuitur patrimonium, secus si repudiet hæreditatem ut uenit ad uxorem substitutam. Locupletior quando conseruat rem sibi donatam, uel expendit in utilem causam. Donatio tamen hæc confirmata iuramento ualet. Item facta concubinæ ualet, nisi donator sit miles, uel clericus. In matrimonio putatiuo est eadem ratio sicut in uero. Si donator uel uterque sciebat matrimonium tenere, donata applicantur fisco. Ab. de dona. inter ui. & uxo. c. Dona.

Donatio facta propter nuptias soluto matrimonio redit ad hæredes uiri, & dos ad hæredes uxoris. Ab. de emptio. & uendi. c. Peruenit.

Si quis donet omnia sua, an teneat donatio. Ab. de conces. præben. c. Nulla ecclesiastica.

Donatio inter parentes & liberos est prohibita si filius est in potestate patris & non tanquam benemerito, secus si esset mancipatus, uel benemeritus, uel ratione Castrensis peculii. Donata scholari pro libris & sumptibus computari possunt pro legitima. Abbas de dona. inter ui. & uxo. c. Dona.

Donatio quam facit prælatus inconsulto capitulo in damnum ecclesię non ualet. Ab. de dona. c. Fraternitatem. Non potest donare etiam modica nisi sit consuetudo, nec potest damnificare ecclesiam etiam cum consensu capituli. Glo. ubi suprà. Si donatio facta est in casu illicito est ipso iure nulla, licet consenserit capitulum, secus si in casu licito, ut si causa pietatis donauit rem ecclesiæ, quæ non est multum damnosa. Si donauit ubi casus non erat licitus puta diuiti, uel in casu non concesso a iure, reuocabitur. Ab. ubi suprà. Attendenda est qualitas rei donata & consuetudo loci. Ab. de dona. c. Cęterum.

Donatio facta socio occasione societatis cedit solido notario & non societati. Idem est de damno si occasione societatis patitur, quia sibi imputatur. Ab. de concess. præben. c. Postulasti.

Si donatio usque ad certam summam prohibetur non possunt fieri plures donationes successiue usque ad illam summam, quia in fraudem legis uidetur actum, ideo non ualet donatio non tamen reuocabitur in totum sed usque ad debitum modum. Si plures factæ sunt ordine quodam reuocabuntur posteriores. si non apparet ordo, de qualibet portio accipietur. Ab. de dona. c. Apostolice.

Donatio ultra quingentos aureos non ualet sine insinuatione, Insinuatio est descriptio ipsius donationis in actu publico coram iudicem, Inuentum est hoc ne homines multum fraudentur. Ab. de dona. inter ui. & uxo. c. Donatio. Si tamen sit firmata iuramento sine prædicta solennitate obligat ad obseruantiam. Ab. de iur. iuran. c. Cum contingat. Si etiam fiat ecclesiæ, uel ad pias causas sine prædicta solennitate, quæ introducta est per leges ualet, sicut etiam ualent testamenta quia eadem ratio est de utroque. Abb. de testam. c. Relatum.

Donator tenetur de euictione donatario si de euictione promisit, similiter si primo promisit & post donauit. Si incepit a traditione & donatio dolo facta fuit, si uult agere ad particulare interesse ut de expensis factis ratione huius donationis tenetur. Si non affuit dolus ad totale interesse rei donatæ agere non potest. Ab. de emptio. & uenditio. c. Si uenditori.

Donum dicitur sine causa munus ex causa, Donum exile & tenuum munus pręciosum. Ab. de Simo. c. Si quęstio.

Vir agens pro dote non excluditur ex eo quod uertitur ad inopiam nec præcise satis dare ultra propriam facultatem, sed dos assignabitur sibi sub cautione qua assignari potest. Si per illam cautionem non est sufficienter prouisum consumptioni dotis deponetur dos apud mercatorem, ut de honesto lucro uir sustentet onera matrimonii. Abb. de dona. inter ui. & uxo. c. Per uestras.

Dos non est filiorum si mater præmoritur patri suo & non sit mancipata. Ab. de dona. inter ui. & uxo. c. Donatio.

De dote uxoris soluto matrimonio uir nihil lucratur de iure communi, sed dos integra ad uxorem & eius hæredes reuertitur, simile est de uxore quo ad donationem propter nuptias & si mulier constituit sibi dotem quia si ab extraneo redit ad eum pro quo stipulatus est. Si pater constituit dotem & stipulatus est pro se ad ipsum reuertitur, si pro filia ad filiam, similiter si mancipatur ad filiam. Si filia præmoritur actio competit patri, etiam si extant filii ex ea, si tamen filia prius non fuit mancipata. Ab. ubi suprà.

Dotem uxor potest petere a uiro secundum ius ciuile. primo si uir uergit ad

inopiam etiam sine culpa sua potest uxor agere ad dotem. secundo si substantia uiri non sufficit ad satisfactionem dotis, & aliorum creditorum. tertio si uir ita se gerit quod ad inopiam uergit potest uxor repetere dotem. quarto si cœpit uti male substantia sua potest uxor petere dotem & fructus accipere contra iuramentum petere dotem, in arbitrio tamen iudicis erit, an uiro sit restituenda, uel apud mercatorem deponenda. si tamen uxor cōtraxit cum uiro aliquod prædictorum faciente uidetur nō posse agere ad repetitionem dotis quia semel approbauit mores illius, sed non potest mulier per tacitum pactum præiudicare sibi. Vtilitas publica est ut dos maneat integra mulieribus. Ab. de dona. inter ui. & uxo. c. Per uestras.

Dotem perdit mulier separata a uiro propter adulterium. Abb. de dona. inter ui. & uxo. c. Plerique. Item contrahentes matrimonium contra leges ciuiles. Glo. ubi suprà. c. Si necesse. Idem si contra canones. Abbas ubi suprà.

De dote restituenda iudex ecclesiasticus se intromittit ubi difficultat dissolutionem matrimonii illiciti. Ab. ubi suprà. In fauorem uiri se intromittit. Ab. ubi suprà. c. Per nostras.

Dotis quæstiones sunt mixti fori, leges ergo seruantur in foro suo & canones in suo. Ab. de constitu. c. Ecclesia Sanctæ Mariæ. In dote restituenda potest a uiri iudex ecclesiasticus & secularis & quando est principalis quæstio. Ab. de dona. in. ui. & uxo. c. Prudentia.

Dos est restituenda separato licite matrimonio. Ab. de dona. inter ui. & uxo. c. Mulieres. Ista lex habet locum in separatione quo ad thorum & mutuam seruitutem. In casu in quo non esset mulier dote priuanda ut si separetur propter seuitiam iuri, uel quia ad fidem conuersa, uel in casu simili debet dos restitui integra, nec debet aliquid diminui propter expensas, quia sibi etiam fructus non conceduntur nisi propter onera supportanda. Vbi matrimonium est nullum, totam dotem restituet, ubi teneat non conuenitur maritus nisi quantum potest. Hoc priuilegium non transit ad hæredes extraneos mariti. Attendi ergo debet quantum potest maritus habito respectu Ab. ubi suprà. Separato matrimonio immobilia statim restituuntur, mobilia autem infra annum, ubi matrimonium habito respectu ad tempus condemnationis, alias immediate. Interim donec restituantur debet alimentari uxor ab hæredibus uiri. Ab. ubi suprà. c. De prudentia. Vir cogitur soluto matrimonio restituere dotem & bona diuidere, quę communiter eis obuenerunt. Vbi suprà. c. Significauit. Obuenta quæ diuidi debent dicuntur acquisita ex bonis utriusque, uel donata, uel relicta utrique, uel ubi secundum Consuetudinem acquisita per alterum coniugum constante matrimonio sunt diuidenda soluto matrimonio, quia consuetudines & statuta habent locum in matrimonio putatiuo. Cessantibus similibus causis sola dos restituitur, quia præsumuntur omnia ex bonis uiri acquisita. Si mulier aliquid habet ultra dotem illud potest per maritum uindicari, quia præsumitur acquisitum de bonis uiri nisi ista contrarium doceat, nec debet præsumi quod illicito modo acquisiuit. Ab. de dona. inter ui. & uxo. c. Significauit.

Dotare filiam tenetur pater si in sua præsentia contraxit. Si filia elegit sibi sponsum suo generi & moribus indignum pater non tenetur illam dotare, Si non constituta aliqua dote nupsit, pater non tenetur dotare, quia cessat causa ex qua tenetur, ex quo recepit uirum, qui tenetur ad onera matrimonij

monij. Vbi puella constituit certam dotem, quia aliter uir eam nolebat, pater tenetur dotare, & hæc cautela est in matrimoniis clandestinis. Ab. de adulte. c. Si seduxerit.

In dubiis concernentibus periculum animæ debemus semper tenere, quod certius est, & quod sine periculo animæ explicari potest. Abb. de sponsa. c. Iuris qui.

In dubiorum decisione licite recurritur ad nouum & uetus testamentum. Ab. qui fi. sunt legi. c. Per Venerabilem. Ita ad rationem naturalem. Vbi opinantium est conflictus difficile est proferre sententiam, & in hoc casu recurrendum est ad consuetudinem loci quæ interpretatur legem dubiam, quando opiniones sunt probabiles, alias potest quis sequi opinionem singularem contemnendo communem, quam potest etiam iudex contemnere, si est euidenter falsa, uel conuinci potest ratione probabili. Quandoque sententia unius etiam deterioris potest plurium & meliorum superare. Ab. de deci. c. Cum sint.

Dubia iuris ciuilis debent declarari per papam. Ab. qui fi. sunt legi. c. Per uenerabilem.

In dubiis in foro contentioso non debet quis reputari culpabilis uel irregularis, in foro animæ debet, quia tutior pars est eligenda. Idem ubi agitur in foro quasi pœnitentiali, quia non agitur ad pœnam, sed ut ab altaris ministerio abstineat, uel a contractu matrimoniali, uel alio actu exercendo in quo subiacet peccatum, & tunc interpretari debet in partem securiorem, licet sit durior. Ab. de Homi. c. Ad audientiam. & ubi suprà. c. Significauit secundum.

Dubia in meliorem partem debent interpretari. Ab. de reg. iur. c. Estote. Imperator dicit si uideret clericum amplexantem mulierem præsumeret quod hoc faceret causa benedictionis. Intellige quando præsumptio pro parte sinistra non est uehementior, quæ ex consuetudine uel qualitate personarum colligi potest, quia tunc fit in partem deteriorem. In contractibus & priuilegiis interpretari debemus rem ut potius ualeat, quia hæc est pars melior. In odiosis, in pœnis, in puniendis, pars melior dicitur, quæ est benignior, in concernentibus periculum animæ pars melior est quæ est securior. Ab. ubi suprà. Non semper sunt interpretanda dubia in partem mitiorem. Vbi frequentius malum inuenitur iura adaptantur his quæ ut in pluribus inueniuntur. Glo. de elec. c. Osius episcopus.

Dudum importat qualitatem temporis de præterito, & remouet de præsenti. Quandoque tamen ponit de præsenti. Versus olim, iam dudum quondam, tunc tempora signat. Abb. de cleri. excom. c. Si quis episcopus.

EBrietas dicitur ab & quod est sine, & bria mensura, quia potus sine mensura, nec est peccatum mortale nisi sit assidua. Ab. de ui. & honesta. cle. c. A crapula. Assidua est peccatum mortale, & frequenter inebriantur qui scienter & uoluntarie inebriantur. Ab. de reliq. & uenera. Sancto. c. Audiuimus.

Excessus dicitur grauis quando isti sunt homicidæ uel quando imminet scandalum in commutatione mortis in aliam pœnam, uel quando pro accusatione agitur ad pœnam mortis. Ab. de rapto. c. In archiepiscopatu.

Ecclesia grece dicitur uocatio latine. Sinagoga apud iudeos interpretatur congregatio, quia ibi congregantur. Nostræ nomen est præstantius, quia

congregatio etiam pecoribus conuenit Samaritani appellant mufchetam. Ab. de iud. c. Iudei.

Ecclesię nomine uenit cathedralis in fauorabilibus, non autem in odiosis. Ab. de sepul. c. Cum super. Venit corpus inanimatum ipsius ecclesię, capitulum & successor. Ab. de testam. c. Relatum secundum. In stricto nomine non uenit monasterium, neque hospitalia, licet gaudeant priuilegio ecclesiarum. Ab. de consue. c. Ex litteris.

Ecclesiasticum negocium dicitur ratione personæ quæ ecclesiastica est quæ sequendo forum rei litigat coram iudice seculari. secundo ratione delicti puta quia ecclesia conuenit aliquem coram iudice seculari ut sacrilegus puniatur. tertio quia res de quo agitur est ecclesiæ. In prædictis clericus potest esse aduocatus in foro seculari. Ab. de postul. c. Clerici.

Ecclesia in suis actibus debet sine fraude puritatem adhibere, unde non debet recipere precium oblatum ultra ualorem rei. Ab. de dona. c. Per tuas.

Ecclesia potest agere actioně iniuriarum pro iniuria illata clerico, sicut pater pro iniuria illata filio, & uir pro illata uxori, & erit actio ciuilis, ideo pecunia applicabitur ecclesiæ, Nec potest solus episcopus actionem iniuriarum competentem remittere. Abb. de senten. exco. c. Contingit. Inferior ecclesia potest agere pro iniuria illata episcopo suo. Abb. de iniur. & dam. dato. c. Olim. Ecclesia potest agere ratione sacrilegij commissi in ea & si iniuria est illata clerico tantum satisfactio cedit eius lucro, & si est facta ecclesiæ, cedit ecclesiæ. Ab. de senten. exco. c. Cum pro causa.

Agrorum cultores, rustici astricti ecclesiæ non possunt possessiones deserere Ab. de immunita. eccle. c. Iudicatum.

Ecclesia acquirit dominium & possessionem ex consuetudine loci sine solennitate legali. Ab. de consue. c. Ex litteris.

Ecclesia sita in aliquo archidiaconatu si eligitur in cathedralem, eximitur a iurisdictione archidiaconi. Ab. de maio. & obe. c. Cum inferiorum. Cum inferior ecclesia eligitur in cathedralem eximitur ipso facto ab inferiorum potestate, qui prius in ea habebant iurisdictionem. Ab. ubi supra.

Ecclesia potest bellum indicere contra excommunicatos & inobedientes. Ab. de senten. exco. c. Sacris.

Ecclesię bona non possunt alienari, nisi ex iusta causa, etiam si consentiant clerus & populus & prælati, aliter alienantes tenentur ex propriis ecclesiam conseruare indemnem. Ab. de elec. c. Quod sicut ex litteris. Alienatio non tenet, nisi sit legitimus consensus personarum secundum leges, & canones informatus, ideo non tenet, nisi seruata forma a iure data, & in casu a iure concesso, alias non est legitimus consensus. Glo. & Ab. de constitu. c. Quę ecclesiarum. In alienatione, uel compositione requiritur quod superior examinet & cognoscat an expediat ecclesiæ, alias si sit de re immobili non tenet. Secundo requiritur auctoritas superioris, non tamen requiritur decretum, sed sufficit eius consensus. Abbates & inferiores prelati possunt interponere hanc auctoritatem quando ecclesiæ eis subiiciuntur pleno iure, quia in eis habent auctoritatem episcopalem, & in eis exercere possunt iurisdictione episcopalem. nec oportet hos prælatos esse exemptos. Ab. de transac. c. Statuimus. Quando alienant quot & quæ requiruntur seruanda, & quod non ualet alienatio nisi in casu licito & seruata forma, & petitur restitutio in integrum a iudice ecclesiastico. Si tamen non seruetur debita solennitas, & in casu licito concurrit consensus omnium, in foro animæ est tutus.

tus, licet non in foro contentioso. Ab. de restitu. in integ. c. Requisiuit.

Bona ecclesiæ alienari non possunt sine solennitatibus a iure introductis ab habente potestatem in alienatione rerum ecclesię, nec ista possunt consuetudine tolli, immo si non seruentur, emptor non potest repetere præcium sed amittit, & tenetur restituere fructus. Ab. de senten. & re iudi. c. Cum causa. Permittuntur alienari causa necessitatis, pietatis & utilitatis incommoditatis & minoris utilitatis seruata solennitate. Ab. de proba. c. In præsentia.

Ecclesię bona uacante ecclesia cathedrali si sint bona quæ seruando seruari non possunt qui habet onus seruandi potest alienare, quæ possunt seruari alienari non possunt sine licentia papæ. Si ad episcopatum pertinent in ecclesia inferiori non possunt fieri per episcopum nisi deputetur prius administrator per ecclesiam inferiorem. Contractus finitus in damnum ecclesiæ nunquam ualet, si in utilitatem ecclesiæ, uel est dubium, in optione episcopi est, an uelit ratum habere, etiam si contractus sit alienationis, nec ualet iudicium agitatum super rebus ecclesię uacantis. Abb. de sed. uacan. c. Nouit.

In rerum ecclesiæ alienatione temporali quam facit prælatus, taciturnitas capituli habetur pro consensu. Ab. de his quæ fi. a præl. c. Continebatur. Si res sit modica non requiritur solennitas, si conceditur alicui ad uitam æquiparatur alienationi perpetuæ. Si res est modici ualoris possessionem potest prælatus concedere indigenti in uita sua causa pietatis. Ab ubi suprà.

Ecclesiæ bonorum alienatio sine consensu capituli non tenet. De his quę fiunt a pręla. c. Irrita. Requiritur consensus expressus, nec sufficit taciturnitas nec consilium. Si sint bona ecclesiæ cathedralis requiritur consensus canonicorum cum episcopo, non autem consensus archiepiscopi, uel papæ, nisi episcopus iurasset non alienare sine licentia papę, requiritur etiam subscriptio episcopi & canonicorum & tractatus. Si episcopus est author in alienatione rei ecclesiæ inferioris requiritur consensus capituli sui. Si author est rector ecclesiæ non habentis collegium sufficit quod rector alienet cum auctoritate episcopi, nec requiritur decretum. Si habet collegium requiritur consensus collegii & subscriptio collegii cum auctoritate episcopi. Alienatio tamen facta per capitulum potest ratificari per episcopum & econtra. Si episcopus non habet capitulum eorum loco accipiet aliquos clericos honestiores. Idem dic de prelato ecclesiæ collegiatę in alienatione parua rei requiritur consensus capituli tacitus. Ab. ubi suprà. c. Irrita. Alienatio facta sine consensu capituli si sit temporalis per ratificationem eius roboratur. Vbi suprà. c. Cum nos. Nec requiritur in alienatione rei temporalis consensus canonicorum absentium, sed uocantur tantum pręsentes. Ab. ubi suprà. & ut suprà. c. Nouit.

Ad alienationem rei ecclesiæ requiruntur quattuor, primo tractatus inter prælatum & capitulum, secundo utriusque consensus, tertio quod fiat in utilitatem ecclesię, quarto subscriptio. Consensus capituli cathedralis requiritur etiam in alienatione rei ecclesiæ inferioris collegiatæ. Ab. de his quæ fiunt a pręl. c. Cum Apostolica. Bona mobilia & immobilia quæ seruari possunt ęquiparantur, si sint præciosa quo ad solennitatem exhibendam in rerum alienatione. Vt alienatio teneat requiritur solennitas introducta per canones non autem requiritur ciuilis, secundo quod fiat in casu licito, alias non tenet. Casus liciti habentur in Glo. 12. q. 2. quibus seruatis si læditur ecclesia enormiter, potest peti restitutio in integrum, & sufficit unus

tra-

tractatus solennis. Ab. ubi supra. c. Tua. Nuper. Vbi imminet alienatio rei necessitate iuris non est seruanda solennitas, secus ubi est uoluntaria. Ab. ubi supra. c. Pastoralis.

Ecclesiæ unius bona non potest prælatus alteri ecclesiæ dare, nec possunt ad inuicem res commutare sine amborum consensu. Ab. de reb. eccle. non alienan. c. Non licet. Nec episcopus hoc potest, nec canonici possunt commutare domos assignatas sine licentia superioris, potest tamen episcopus nouæ ecclesiæ date de bonis ecclesiæ cathedralis si illi partem suæ parochiæ dat, & causa subest, & seruatur solennitas. Ab. ubi supra. Qui recipit rem ecclesię ultra modos a iure approbatos ei nullum penitus ius acquiritur, licet dicatur recuperari. Ab. de reb. eccle. non alie. c. Episcopus.

Ecclesiæ res alienari non debet. Ab. de reb eccle. non alie. c. Nulli. Inter immobilia computatur seruus rusticanus. In specie non potest prælatus obligare bona ecclesiæ potest autem in genere pro obseruantia cōtractus etiam sine licentia episcopi. Alienatio largissime accipitur & comprehendit contractum quo transfertur utile dominium, licite tamen alienantur primo in necessitate ut si debita urgent ecclesiam, nec potest de fructibus satisfieri, secundo utilitas quia potest rem alienare ut meliorem recipiat, tertio causa pietatis pro redimendis captiuis. quarto incommoditas, ut quia res est magis damnosa quam utilis ecclesiæ, oportet etiam seruetur forma, uidelicet quod præcedat tractatus, auctoritas superioris, consensus capituli, subscriptio clericorum, qua non seruata, & nisi in casu a iure permisso alienatio est nulla. Solus prælatus alienat mobilia, quæ non possunt seruari. Quæ commode seruari possunt, non alienantur sine solennitate, si sint pręciosa, quia in hoc æquiparantur immobilibus. Cessio iurium ad immobilia inter immobilia computatur. Idem dicitur de iuribus incorporalibus. Pecuniæ non cōputantur inter ea quę seruari possunt, ideo solus prælatus potest dispensare & disponere de pecunijs ecclesiæ, sicut de alijs fructibus. Ab. ubi supra c Nulli.

Ecclesiæ res immobiles rusticum mancipium obligari titulo specialis hipothece non possunt. Alienatio continet conductionem, donationem, uenditionem, permutationem emphiteoticum contractatum perpetuum. Abb. de reb. eccle. non alie. c. Nulli.

Ecclesiæ res alienari potest propter debita, quando ex fructibus non potest satisfieri, & potest dari in amphiteotesim. Ab. de reb. eccle. non alie. c. Ad nostram. & ubi supra. c. Nulli. Alienari & pignorari potest pro redimendis captiuis ab infidelibus & pro alendis pauperibus quando aliter non potest eis subueniri, aliter non tenetur, nisi ad quæ potest salua proprietate rei. Ab. de pigno. c. Nullus. Non sunt res alienandæ sine licentia superioris. Ab. de eccle. ædifica. c. Tua nos.

Ecclesia contra alienationem per quam enormiter est læsa petit restitutionem. Ab. de reb. eccle. non alie. c. Ad nostram. Recurret ad iudicem ecclesiasticum etiam contra layeum petendo restitutionem in integrum super rebus ecclesiæ. Idem ubicunque adiuuatur ecclesia priuilegio restitutionis in integrum, nec tamen debet laycus defraudari de sumptibus & laboribus suis petit restitutionem in integrum ex causa post quatriennium. Ab. ubi supra. Si prælato interdicitur potestas alienandi bona ecclesię, nisi aliud addatur, potest alienare bona, quæ seruando seruari non possunt, alias esset contra utilitatem ecclesiæ. In generali prohibitione alienationis quę fit tutori non

uenit

uenit interdictum prædu&arum rerum. Si fiat alienatio post interdictum de alienando alienatio non ualet. Si non ualet alienatio contra legem mortuam, ergo nec contra uiuam, & hæc est mandatum principis. Secus si alienat ante interdictum cum debita solennitate. Ab. de accusa. c. Prælatorum.

Alienatores bonorum ecclesiasticorum quando alienatio non tenet nisi restituant excommunicantur, & quilibet clericus potest contradicere & rem cum fructibus repetere. Abb. de reb. eccle. non alie. c. Si quis. Emptor uel donator rei ecclesiæ in casu non concesso a iure compellitur ad restitutionem per excommunicationem & in casu a iure non concesso alienatio est nulla. Ab. ubi suprà. c. Si quis. & c. Ad nostram. Clericus quilibet, sine alio mandato potest agere ad restitutionem per excommunicationem & parochiani layci quia sua interest, ne in defectu eorum propter inopiam teneantur ad sustentationem sui sacerdotis de proprio. Ab. ubi suprà.

Ecclesiæ res non potest donare princeps secularis, & qui ab eis recipiunt excommunicantur, & perdunt omnia, quæ alias legitime ab ecclesia obtinebant. Ab. de reb. eccle. non alienan. c. Qui res. Alienatio rei ecclesię sine legitimo consensu personarum non tenet, licet approbetur per constitutiones laycorum. Ab. de pręben. c. Dilectus filius. Vide. Layci si res conferant ecclesiæ.

Ecclesiarum bona sunt communia nec potest quis illa tanquam propria uendicare. Ab. de præben. c. Ratio nulla. Communia. i. communicanda pauperibus si clericus recipit ultra necessaria. Ab. ubi suprà.

Si quis iurauit non alienare res ecclesiæ, iuramentum non extenditur ad res modici ualoris, nec ad alienationem necessariam, nec ad utilem. Si iurauit non alienare papa inconsulto, uel non sine licentia, tunc nec licitam potest alienationem facere. Abb. de reb. eccle. non alienan. c. Vt super. Qui iurauit non alienare ea quæ sunt de mensa ea de quibus dubitatur an sint de mensa alienare non debet. Vbi suprà. c. Vt super. Ecclesiæ possessiones ad mensam capituli uel episcopi pertinentes alienare non debet, nec ecclesias in quibus monachi ministrare solebant clericis laycis assignare. Vbi suprà. c. Possessiones. Potest tamen episcopus donare capitulo & econtra de mensa sua. Ab. ubi suprà.

Ecclesiæ patronatæ alienatio non requirit necessario consensum patronorum sed de honestate. Ab. ut eccle. benefi. sine dila. conferantur. c. Vt nostis.

Emptor rei ecclesiæ in casu non concesso a iure potest compelli ad restitutionem per excommunicationem, & emptio est ipso iure nulla & emptor non facit fructus suos, & tenetur eos restituere. Si fuit in mala fide perdit præcium & omnem utilitatem, & applicatur ecclesię, nisi in contractu prospexerit sibi de euictione, quia tunc agitur contra alienantem. Si in bona fide repetit pręcium ab alienante & si non est ex soluendo agit contra ecclesiam quatenus facta est locupletior ex illo prætio. Abb. de reb. eccle. non alie. c. Si quis.

Ecclesię immobilia potest permutare quilibet rector ecclesiæ data rerum æqualitate. Ab. de rer. permuta. c. Si princeps. Vide. Permutatio.

Ecclesię bona relicta uel donata in dubio uidentur donata pro remedio animæ, & sic debet iudicari tanquam ad pias causas relicta. Ab. de fo. competen. c. Conquestus. Si donentur aliqua bona sub conditione quod si ecclesia non subierit onus impositum licet layco donatori propria auctoritate illa bona capere. Opiniones plures, an ualeat donatio. Ab. de fo. compe. c. Verum.

Si

Si layci dant bona. Ab. de pręben. c. Dilectus. Vide Layci si res ecclesię conferant.

Canonicus ecclesię prędium perpetuum locare non potest. Ab. de reb. eccle. non alie. c. Ad audientiam. Immo nec prębendam suam, unde si moritur ante finitam locationem, expirat locatio nisi interueniat auctoritas superioris. Ab. ubi supra.

Ecclesię terra potest in amphiteosim si sit sterilis ei cuius studio ad culturam reducatur. Ab. de reb. eccle. non alię. c. Ad aures. Postquam sunt fertiles nō potest dari nisi hæredibus eorum qui coluerunt, & hoc propter promissionem. Contractus de rebus ecclesię non est ualidus saltem in effectu si potest habere ab aliis maiorem utilitatem, & debet prelatus contrahere cum eo a quo potest maiorem utilitatem habere. Ab. ubi supra.

Ecclesiæ bona quę per deuolutionem redeunt ad ecclesiam non possunt eidem qui cecidit concedi sine solemnitate. Abbas de reb. eccle. non alienan. c. Vt super.

Ecclesię bona contradicantur de mensa pręlati. Abb. de reb. eccle. non alie. c. Vt super. Si spectat ad mensam prælati delinquentis punietur prælatus in uita sua, si ad prælatum & ad capitulum punientur & ipsi in deliquentium uita. Si bona erant ecclesię & non de mensa, condemnabuntur ipsi de proprio ad extimationem. Si non habent unde soluant luent in corpore. Ab. de do. & contum. c. Ad hoc. Vide Prælati delictum.

Ecclesiæ bona non obligantur ex mutuo. Ab. de fideiuss. c. Quod quibusdam. Ex contractu punito cum persona particulari puta cum canonico uel capellano non tenetur ecclesia nisi quatenus uersum est in utilitatem ecclesiæ, & tunc ex facto proprio personę potest conueniri ecclesia. Abbas de deposi. c. Grauis. Contractus de rebus ecclesię non est ualidus si potest habere ab aliis maiorem utilitatem. Ab. de reb. eccle. non alie. c. Ad aures.

Ecclesię bona sunt pauperum. Glo. & Ab. de præsump. c. Nihil. Nunquam uacant etiam non existente prælato cuius sunt, ideo non possunt capi ut derelicta. Ab. de causa possessi. & propri. c. Cum super.

Ecclesię bona non subduntur statutis secularium, etiam si seculares habent dominium utile in rebus ecclesię sed nec alia in quibus habent ecclesia habet directum dominium. Abb. de constitu. c. Quę eccle. Siue temporalia siue spiritualia non subduntur laycis, nec tenet de prædictis compromissum factum in laycum cum in his non possint habere iurisdictionem, nec possunt iudicare de bonis ecclesię nec clericorum etiam si consuetudo esset in oppositum. Glo. de constitu. c. Cum. N. Ferrariensis.

In bonis ecclesię non succeditur iure consanguinitatis. Abbas de pręben. c. Vt nullus.

Ecclesia cathedralis aliqua non habet nisi Abbatem episcopum & monachos canonicos sicut in Sicilia Panormum. Tales monachi sunt loco canonicorum & possunt esse delegari papę. Ab. de iudi. c. Causam. Ecclesia carthusiensis est monachalis & archiepiscopus est loco Abbatis. Ab. de appella. c. Dilecti filii. Syracusana cathedralis olim erat monachalis. Ab. de ui. & honesta. cle. c. Deus qui.

Ecclesia cathedralis debet prouidere magistro de beneficio pro clericis eiusdem ecclesiæ qui etiam doceat alios pauperes gratis. Abb. de Magistr. c. Quoniam. Ex quo seruit ecclesię de redditibus ecclesię debet uiuere etiā si eius patrimonium sit diues. Ab. ubi supra. In qualibet cathedrali uel

alias sufficienti in facultatibus debet a prælato, uel capitulo eligi unus magister cui redditus præbendæ unius debet assignari. In metropolitana debet eligi Theologus, & si non sufficit ad gramaticum & Theologum prouidere ipsi prouideant theologo, & gramatico faciant prouideri in alia ecclesia suæ ciuitatis, uel diocesis. Ab. de magi. c. Quia nonnullus.

Ecclesia cathedralis quandoque habet parochiam distinctam in qua debent habere iura parochialia quæ ad capitulum & non ad episcopum pertinent. Abb. de sepul. c. Cum super. Sede uacante status ecclesiæ cathedralis non debet immutari. Ab. de sed. uacan. c. Nouit.

Ecclesia incastellari potest tempore necessitatis & custodiri contra inimicos. Abb. de custod. euchare. c. Reliqui. Non debet incastellari ad offensionem aliorum, sed ut a malis defendantur boni, & tempore hostilitatis quis licite hospitatur in ecclesia. Ab. de immuni. eccle. c. Cum ecclesia.

Ecclesiæ causam quis potest agere ubi sit prælatus superior & proprius sede uacante uel non uacante. Ab. de iudi. c Cum deputatus. Debet autem decidi per ius ciuile in defectum iuris canonici. Ab. de no. oper. nuntia. c. Intelligimus. Non debet autem causa diffiniri per statuta laycorum, quia eorum statuta generalia ad ecclesias siue personas ecclesiasticas aut ad eorum bona in præiudicium eorum non extenduntur, sed nec statutum speciale etiam si eorum commodnm uel fauorem concernat. Ab. de consti. Ecclesiæ. S. Mariæ. In præiudicium ecclesiæ dicitur lex quę habet eius incommodum non autem si habeat commodum & incommodum. Ab. ubi supra.

Ecclesiæ causa non est causa sui rectoris. Ab. de postul. c. Cum sacerdotes. Vnde potest rector ecclesiæ suas expensas repetere, & de eis testari. Ab. de procura. c. Cum pro causa.

Ecclesiæ causa potest iudicialiter tractari in ecclesia, in palatio, in camera episcopi. Iudicium tamen seculare agitatum in ecclesia non ualet contractus ualet in ecclesia. Sed contrahentes peccant & pœna posita in contractu non extenditur ad contractum. Abb. de appella. c. Qua fronte. Causa ecclesiæ non æquiparatur causis publicis, in quibus sententia retractatur ex probatione nouiter reperta. Ab. de senten. & re iudi. c. Suborta.

Ecclesiæ collatio semper pertinet ad episcopum, nec potest ius commune per patronum quencunque tolli. Ab. de eccle. ædifica. c. Ad audientiam. Ecclesiastica possessio a laycis legitimo titulo potest cōferri ecclesiæ alteri quam ei ad quem pertinet interueniente episcopi sui consensu. Ab. de his quæ fi. a præla c. Cum Apostolica.

Ecclesiæ collegiatę dicuntur conuentuales, etiam si sint secularium. Ab. de causa possessio. & proprie. c. Cum ecclesia. Quælibet collegiata potest dici cōuentualis. Cognoscitur ex prima institutione si instituta est ut plures essent ibi. Cathedrales omnes & regulares omnes de iure communi sunt collegiatæ. secundo uidendum si ecclesia habet priuilegium super iure collegii. Si ista desunt & sunt in possessione collegii habetur pro collegiata nisi contrarium probetur. Videtur esse in possessione collegii si exerceat iura pertinentia ad solum collegium puta si consueuit sindicum facere & per eum iurare uel habet sigillum commune si consueuerunt eligere prælatum, nec sufficit quod sint plures clerici, quia possunt esse ut singulares. Ab. de iur. patro c. Nobis.

In ecclesia collegiata ubi redditus sufficiunt debet institui magister & in monasterio qui monachos doceat imperitos scientias. Donec uacauerit præbenda

benda debent canonici prouidere de suis præbendis si eis redditus superfluunt. Quando præbenda uacauerit, prouidebitur magistro de ea, nec tamen erit canonicus. Canonici magistro præsente & docente non eligent alium canonicum, quia non uacat præbenda auctoritate huius constitutionis. Iste magister nihil percipiet de quottidianis distributionibus, quia residentibus tantum dari consueuerunt. Abbas de ministr. c. Quia nonnullus.

Ecclesię rebus quæ iam sunt ecclesiæ non possunt imponi collectæ, sed antequam transeant ad ecclesiam possunt constitui tributariæ, ita quod transeant post cum onere tributi. Ab. de fo. competen. c. Quod clericis.

Ecclesię concessio non præiudicat rectori existenti, sed sortitur effectum post eius mortem etiam si concedatur non in titulum sed in proprietatem. Ad episcopum pertinet dare possessionem ecclesiæ datę in proprietatem etiam a papa, potest etiam episcopus concedere ecclesias religiosis ut conuertant in proprios usus cum auctoritate capituli si subest causa, puta quia sunt religiosi multum indigentes. Ab. de priuil. c. Pastoralis.

Ecclesia si conceditur per papam loco religioso debent illam conseruare in statu suo & tantum superexcrescentus fructus accipere, secus si redditus non sufficiunt. Ab. de religio domi. c. Quia monasterium.

Ecclesiæ prima concessio quæ fit iure proprietatis ualet, non autem secunda licet uigore secunda fuerit possessio tradita. Concessiones iurium spiritualium assumunt uim & effectum non ex traditione possessionis, sed ex titulo habili. Idem est quando ecclesia confertur in titulum, secus si concessione rei prophanæ quia præualet illa per quam ad traditionem rei est peruentum. Ab. de iur. patro. c. Sugestum est. Si episcopus in ecclesia quam concessit pio loco de consensu capituli percipiebat certos prouentus, illos donasse uidetur, & omnes præter cathedraticum cedunt pio loco. Si concessit de consensu patroni intelligitur patronus donasse loco pio ius patronatum. Ab. de donatio. c. Pastoralis. Non tamen potest episcopus sine consensu capituli ius quod habet in ecclesia inferiori transferre in pium locum, etiam si ius consistat in perceptione temporalium, nec ualet consuetudo contraria. Licet possit præscribere contra capitulum ius conferendi ecclesiam in titulum sine capitulo, quia in secundo casu non fit alienatio. Ab. ubi supra. Quantuncunque episcopus eximat ecclesiam generaliter semper intelligitur correctionem sibi reseruasse, procurationem, uisitationem & cathedraticum. Glo. de dona. c. Pastoralis.

Ecclesię quando conceditur proprius usus conceditur regimen ecclesiæ in temporalibus, & spiritualibus conseruata ecclesia in gradu pristino, ex causa auctoritate episcopi potest status mutari, & deficiēte populo possunt canonici diminui, & redditus conuerti in pios usus. Ex hac donatione consequuntur religiosi ut superfluos redditus conuertant in proprios usus & portionem eorum seruabunt uicario ibi ponendo. Si ecclesia est annexa mensę eorum & pleno iure subiecta non tenentur ponere uicarium perpetuum, sed sufficit ponere rectorem temporalem, quem possunt remouere ad libitum, ex hac concessione non eximitur ecclesia a iurisdictione episcopi. Si conceditur religiosis pleno iure ex hac concessione habent regimen eius in temporalibus, & spiritualibus, & habent iura quasi episcopalia, sed non possunt conuertere redditus in usus proprios. Si donator cœpit fructus pro utilitate propria, & post concedit pleno iure uidetur concessum esse etiam quo ad fru-

ad fructus ut interpretatio fiat largissima quo ad donatorem. Si ecclesia donata est in una diocesi & donatur in alia si debeat alienari prædium illius ecclesiæ interueniet auctoritas episcopi ipsius ecclesię. Cautum tamen esset habere auctoritatem utriusque episcopi. Ab. de priuil. c. Pastoralis.

Ecclesiam non consecrabit episcopus qui prius in uno loco exercebat episcopalia, si dubitatur in cuius diocesi sit basilica consecranda. Ab. de religio. domi. c. Nunc autem. Si neuter episcoporum exercet ibi sacramenta, & locus est in prouincia determinabit archiepiscopus & dabit cui uoluerit, uel etiam retinebit sibi. In diuersis prouinciis determinabit papa. Vt unus eorum consecret sufficit quod episcopus unum prædictorum sacramentorum ibi ministrauerit alio nihil ministrante in loco illo. Ab. ubi supra. c. Vide. Præsumitur dominus.

Ecclesia non est dedicanda nisi habeat dotem pro duobus ad minus. Glo. de ui. & honesta. cle. c. Vt quisque.

Ecclesia est consecranda primo quando nescitur quod fuerit consecrata, & leuis probatio sufficit pro consecratione, quia de nullius agitur præiudicio. secundo si parietes sunt combusti, quia consecratio consistit in extrema parte. tertio si parietes corruerunt sic quod oporteat de nouo reficere, secus si successiue secundum aliquos, sed non credo uerum. In spiritualibus debet attendi ueritas & non fictio. Non est amplius prima ecclesia, ideo debet de nouo consecrari. Ab. de consecra. eccle. & alta. c. Proposuisti. Non consecratur corruente tecto & illesis parietibus mensa altaris non enormiter fracta, uel mota. Vbi supra. c. Ligneis. Qui ecclesiam facit consecrare tenetur eam dotare. Ab. de conse. eccle. & alta. c. Cum sicut.

Ecclesia non consecrata gaudet immunitate ecclesiarum, & excommunicantur effractores. Glo. & Abb. ubi supra. c. Si ecclesia. Pro consecratione ecclesiæ episcopus nihil debet exigere præter procurationem. Ab. de Simo. c. Cum sit. Datur procuratio etiam si ecclesia sit propinqua episcopatui, & non datur propter laborem sacramenti, quia daretur pro sacramento cum sit annexa, sed in signum cuiusdam superioritatis, & ut facilius inducantur prælati ad uisitandum & consecrandum. Vbi ecclesia est pauper episcopus debet eam consecrare sumptibus suis propriis. Ab. ubi supra.

Ecclesia reconcilianda est expensis eius qui uiolauit. si nescitur uel non est, soluendo stabitur consuetudini ex statuto ecclesiæ, quibus deficientibus rector & parochiani debent procurare episcopum. In defectum omnium episcopus reconciliabit expensis suis. Abb. de consecra. eccle. & alta. c. Proposuisti.

Ecclesia si polluitur reconcilianda est non per simplicem sacerdotem, etiam si aqua per episcopum sit benedicta. Ab. de conse. eccle. & alta. c. Aqua. Si etiam non sit consecrata, & tamen polluta reconcilianda est. Vbi supra. c. Si ecclesia. Nec missa nec officium aliquod debet celebrare ibi ante reconciliationem. Celebrans tamen in ea non est irregularis. Non consecrata ecclesia reconciliabitur per simplicem sacerdotem cum aqua exorcizata per eum, & non cum aqua benedicta cum uino & cinere cum qua reconciliatur ecclesia consecrata. Glos. & Abbas de conse. eccles. & alta. c. Si ecclesia.

Ecclesiæ conuersę de nouo in procurationibus & aliis seruabunt consuetudinem aliarum ecclesiarum uicinarum. Ab. de censi. c. Super eo.

Ecclesię damnum inferens tenetur ad emendam & satisfactionem pro iniuria. Ab. de

Abbas de sentent.excommu. c. Conquesti.

Ecclesia delictum personæ etiam procuratoris non nocet. Ab.de excep.c.Cum uenerabilis.

Ecclesia destructa auctoritate superioris non debet poni in statum pristinum, ideo non possunt amplius clerici dici canonici qui ecclesiæ non possunt habere prouentus. Si ciuitas destruitur ibi nati non possunt appellari ciues, & omnia priuilegia ciuitatis tolluntur secus si ex facto tyranni ecclesia, uel ciuitas destrueretur, quia retinerent omnia priuilegia & eis mortuis possent substitui alii. Ab.de no. oper. nuntiatio.c.Cum ex iniuncto

Ecclesiæ dignitas sublata per statutum capituli confirmatum per papam ultra non censetur uacare, nisi per contrarium actum statuentium sit reuocatum. Ab.de constitu. c.Cum accessisset.

In diocesi dicuntur esse ecclesiæ exemptæ. Hę existentiæ consistunt in facto quod non potest haberi pro infecto nisi quo ad iuris effectum, ideo si mandatur episcopo per papam ut prouideat alicui de beneficio in sua diocesi potest illi prouidere in ecclesia exempta. Abb. de officio iu.ord.c.Graue. Ecclesiæ diocesis uel prouinciæ nomine ueniunt etiam exemptę, Ab,de prę-ben.c.Pro illorum.

Ecclesia sita in diocesi in spiritualibus pertinet ad episcopum in temporalibus, tamen non potest disponere ad libitum, nec licet ei in suos usus conuertere, nisi aliter probetur de iure speciali. In spiritualibus non fundat intentionem suam quo ad possessionem, secus quo ad proprietatem. Ab.de religio. domi.c.Cum Venerabilis.

Ecclesia sita in diocesi tenetur episcopo respondere de procurationibus, de quartis decimarum, & de aliis episcopalibus, Ab.de censi. c.Cum olim. Tenetur respondere episcopo in episcopalibus, nisi ista esset remissa legitimę, & potest episcopus renunciando episcopalia sibi censum retinere. Ab.de religio.domi. c.Constitutus. Episcopo petenti iura episcopalia sufficit probare quod ecclesia sit in sua diocesi, quo probato obtinet, nisi aliud probetur iure speciali. ideo religiosi non possunt ecclesias seculares tenere quin respondeant episcopo in episcopalibus, licet monasteria a pluribus sint exempta. nec potest episcopus eximere ecclesiam in totum a iurisdictione sua. Ab.ubi supra.c.Constitutus. Si ecclesia unius diocesis unitur ecclesiæ alterius diocesis per papam nihil iuris deperit episcopo in cuius diocesi sita est. Ab.de religio.domi. c.Quia monasterium. Potest tamen episcopus inferiori ecclesiæ dimittere seruitia sibi debita ex causa, uel consensu capituli imponere pensionem. In generali remissione non intelligitur uisitatio, nec quæ accedunt uisitationi. Non potest episcopus ecclesiam eximere quo ad octo quæ sunt hæc, Correctio, uisitatio, procuratio ratione uisitationis, cathedraticum. reuerentia sibi debita ab ecclesia inferiori, caritatiuum subsidium, institutio auctorizabilis quo ad curam populi quę sunt episcopalis ordinis, iura alia potest episcopus remittere de consensu capituli. Ecclesia tamen potest esse plene exempta, primo si episcopus consentit & papa confirmat ex certa scientia. secundo si est lata sententia contra episcopum, & non appellauit. tertio si sit præscripta. quarto si papa exemit, potest tamen facere uicarium perpetuum qui omnia prædictam exercens suo nomine preterquam cathedraticum, reuerentiam & caritatiuum subsidium, Eo autem negligente potest episcopus suplere, & sic non sunt omnino abdicata. Ab.de censi.c.Cum uen. Quæ usibus ecclesię deputantur

putantur quo ad fundationem ecclesiarum cimiterium & domos hortos iuxta posita debent esse immunia ab omni exactione cætera transeunt ad ecclesiam cum suo onere. Glo. de immuni. eccle. c. Non minus.

Ecclesiæ donata cum conditione quod non possint alienari, possunt alienari. Abbas de condi. non apponen. c. Verum. Vide. Donata ecclesiæ.

Ecclesię dos designanda est in eius fundatione, & si non est assignata debet assignari in eius consecratione, & si nec tunc, potest agere contra eum qui fecit consecrare, & si nec iste potest, debet agi contra episcopum, ut illam dotet ex bonis ecclesiæ, si potest sine læsione magna, uel de patrimonio, & hæc obligatio transit in hæredem. quanta debeat esse dos. Ab. de consecra. eccle. & alta. c. Cum sicut. Ecclesiæ fundandæ debet attribui mansus liber a quolibet seruitio temporali, ad ecclesiasticum tamen tenetur. Si aliquid confertur ecclesiæ ultra mansum tenetur ecclesia soluere eorum onera consueta. Ab. de censi. c. Sancitum. Si collata ecclesiæ erant tributaria patrono uidetur cum feudo illa ecclesiæ renunciasse onera. Si de nouo illa imponit, uel retinet, non ualet, nisi dos sit ultra necessitatem ecclesiæ, & de episcopi consensu quando fundatur ecclesia. Si prædia tributalia erant patrono alteri qui consensit in traditione dotis necessariæ uidetur renunciasse iuri suo. alias uidetur consensisse ut transeat cũ onere suo. fundus tamẽ ecclesię debet omnino esse liber. Idem est de cimiterio & agro ubi colligitur panis & uinum pro euchareſtia, Ad decimas si prædia prius erant tributalia alteri ecclesiæ tenetur, Ad tributum imperatoris tenetur quia omnia prædia ad hoc obligata sunt & transeunt cum onere suo non tenetur ad extraordinaria, nec possunt layci donare in præiudicium imperatoris, & ecclesia ex gratia habet prædia, quæ non habebant leuitę in lege. Ad onera non annexa non tenetur ecclesia etiam secundum leges ciuiles. Ab. de censi. c. Sancitum. Non tenetur ad taleas nec ad collectas, Abb. de ui. honesta. cle. c. Ex litteris. Vide. Clerici ad onera.

Ecclesiam nouam potest episcopus ædificare propter indigentiam populi non obstante iuramento de rebus ecclesię non alienandis. Ab. de eccle. ędifi. c. Tua nos. Immo tenetur ad constitutionem nouæ ecclesiæ propter indigentiam populi. Ab. ubi supra. Regulariter non permittitur ædificari in parochia alterius. Ab. ubi supra. c. Cum dicat. Propter distantiam potest ecclesia noua ædificari in parochia & certa portio de antiqua sibi deputari. Abb. ubi supra. c. Ad audientiam. Sine causa non debet fieri quia est alienatio iurium eius cum una est & tempore discriminis diuino officio non potest cõuenire. debet ecclesia sic ædificata matrici aliquem honorem exhibere puta censum annuum. Si est magna necessitas puta populus moritur sine sacramentis, & parochialis ecclesia est pauper prouidebit episcopus nouæ ecclesiæ, & si non potest, ædificabit illam sine dote. Sine magna necessitate non ædificabit illam. Ab. ubi supra. c. Tua nos.

Ecclesia uel capella non debet ædificari infra limites alterius ecclesiæ quia omnia spiritualia illius parochiæ sunt attributa ecclesiæ parochiali, ideo generat illi præiudicium saltem facti, sicut si unus episcopus uellet episcopalia in diocesi aliena exercere. In denunciatione est auctoritas propter quam debet ædificans omnino desistere donec infra tres menses probet de iure suo, & quia tractatur de modico præiudicio & in breui terminandum, ideo statutum est ut omnino cessetur ab ædificatione, secus in capella ubi datur

annus unus, & secundus additur ex causa. In dubio ædificium est destruendum an ille posit ædificare de iure, ubi est notorium ædificanti ius non competere, non debet destrui, quia non est probabile quod iura uelint figmentis dare locum. Vna ecclesia non debet ædificari in parochia alterius, ne usurpet eius iura, ex quo tamen constructa est, debet remanere, sine tamen preiudicio antiquioris ecclesiæ. Ab. de noui oper. initiatio. c. Intelleximus. Ædificans ante remissionē denunciationis debet expensis suis ædificium destruere. Ex facto prælati ædificantis nomine ecclesiæ tenetur ad impensam præstandam pro destructione operis, etiam si fuerit alia ecclesia ędificata. In dignitate existenti potest denunciare nouū opus, & debet destrui eo existente in dignitate, si illa sit perpetua, secus si esset temporalis. Denunciatus non est audiendus nisi prius destruendo omnia restituet in gradum pristinum sicut qui expoliatur. Vbi periculum est propter dilationem non habet locum denunciatio noui operis, ut in colligendis messibus. Denunciatio ualet etiam sine iuramento. Abb. de no. ope. initiatio. c. Cum ex iniuncto.

Ecclesia ædificata post nunciationem noui operis destruenda est expensis construentis. Ab. de noui. ope. initia. c. Intelleximus.

Ecclesia si ædificata est in parochia aliena sine licentia episcopi cedit iuri episcopi sicut aliæ ecclesiæ, ędificans tamen non acquirit ius patronatus, quia ædificauit sine licentia episcopi. Abbas de priuileg. c. Cum olim. Quia ædificata est in parochia non propter hoc parochialis ecclesia acquirit ius patronatus in ea nisi suis expensis fundet construat & dotet. Si laycus in ecclesia construat capellam quia ecclesia ponit fundum ecclesia fit compatrona. Si clericus ex redditibus ecclesię construit, uel dotet capellam ius patronatus non sibi, nec consanguineis suis acquiritur, sed ecclesiæ cuius erant redditus, semper tamen collatio pertinet ad episcopum. Abb. de eccle. ædifi. c. Ad audientiam.

Ad ecclesiarum constructionem, uel reparationem rectores earum possunt compelli ut de redditibus quæ superfunt teneantur conferre. Ab. de eccle. ædifi. c. De his. Rector non tenetur ad reparationem nisi deductis necessariis. Beneficiati omnes tenentur contribuere secundum quantitatem redditüum, si rector aliquid expendit de patrimonio pro fabrica potest illud repetere, nisi fecerit animo donandi. Abbas ubi supra. c. Tua nos. Vide. Beneficiatus.

Ecclesia pro excommunicatis non debet orare etiam si iniuste. Generales tamen orationes quæ fiunt pro defunctis eis prosunt. Ab. de restitu. spolia. c. Per litteras. Excommunicatos potest punire. Ab. de pœn. c. Graue. Vide Excommunicationem contemni.

Ecclesia exempta non potest compromittere in præiuditium exemptionis. Ab. de arbi. c. Cum tempore.

Ecclesia subiecta monasterio non exempto tenetur episcopo quo ad iura episcopalia, licet monasterium non teneatur ad omnia illa, & quando in capellis non habitant monachi sed clerici seculares. Ab. de off. iud. ord. c. Conquerente. Vide. Iura episcopalia.

Ecclesiæ fabrica & ornamenta ponuntur diuersa, ex quo colligitur quod redditus deputati ad fabricam non possunt conuerti in ornamentis ecclesiæ quæ sunt calices uestes &c. Vnde episcopus non releuatur fulciendo ecclesiam ornamentis propter redditus fabricæ. Abbas de testam. c. De his.

Eccle-

Ecclesia habens feudum a principe præstabit illi omagium, non autem si habet alia concessione. Ab. de accusa. c. Veniens.

Ecclesię fructus sub annuo censu concedi possunt. Ne pręla.ui. su.c. Querelam. Vide. Ecclesię rector.

Ecclesia dicitur immunis ab i. quod est sine & munus quod est onus.s.seculare. Ab. in rub. de immuni. eccle.

Ecclesia non consecrata gaudet immunitate, & excommunicantur effractores. Abbas de consecr. eccle. & alta. c. Si ecclesia. & de immuni. eccle. Ecclesia. In ea licet celebrare de licentia episcopi non aliter. Si etiam non celebrentur diuina in ea dummodo sit dedicata Deo, episcopo ibi primarium lapidem ponente gaudet isto priuilegio. Abbas ubi suprà. c. Ecclesia.

In ecclesiasticis domibus non debet iudex iudicare, nec hospitium quærere. Abbas de immuni. eccle. c. In domibus. Domus ecclesiastica gaudet imunitate quo ad onus hospitandi personas publicas. In ecclesiis & earum domibus non debent hospitari legati principum, laycorum officiales, comites, capitanei armorum quia est contra immunitatem ecclesiæ, & propter dissolutiones, & lasciuias eorum. Nec ualet consuetudo quod layci possint sibi uendicare ius hospitandi in domibus ecclesiarum ut patet hic. Item quia consuetudo est onerosa ecclesiis, potest tamen episcopus in fundatione ecclesię reseruare hospitium patrono. Abbas ubi suprà.

Ecclesiarum domorum ianuas non licet layco frangere etiam si ibi habet hospitium de iure, & prohibeatur intrare. An prelato habenti iurisdictionem in ecclesia uenienti si non admittitur liceat rumpere ostia contra uolentem illum expellere uiolenter. An canonico liceat rumpere ostia domus ecclesię & expellere uiolentiam. An Abbati liceat ostia capellæ domus sibi subiectę si quis apponit se subuenienti claue ad utendum iure suo quod habet in ecclesia an possit per uiolentiam illum distrigere, comprimere, & expellere, an prędicta habeant locum in prophanis rebus, uel punitione seculari. ut si quis diceret se habere seruitutem in fundo altetius & sic esse in possessione illius & alius facit murum an possit rumpere, uel seipso frangere, opiniones. Abbas de immuni. eccle. c. Vt in domibus.

In ecclesiis uel cimiteriis causa sanguinis, aut pœnę corporalis agitari non debet. Abbas de immuni. eccle. c. Cum ecclesia. Actus qui spectant ad uoluntariam iurisdictionem per iudicem secularem tenent, sed exerceri nō debent nisi contineant pietatem. Contractus celebrati in ecclesia ualenr. Si actus est per uiam contentiosæ iurisdictionis non ualet, etiam si concernit pietatem. In ecclesia potest quis doctorari & magistrari. Societas laycorum potest ibi congregari pro actu spirituali aut pietatis, aliter non. Ab. ubi suprà. c. In ecclesijs.

Ad ecclesiam fugiens reus criminis non est ab ea uiolenter extrahendus, nec debet amplius respectu criminis admisi condemnari ad mortem, nec criminaliter ad aliam pœnam corporalem. est tamen aliter legitimè puniendus. Fallit primo si sit publicus latro. Secundo nocturnus depopulator agrorum. Tertio seruus fugiens timore domini qui domino iuranti de illius impunitate est restituendus. Abbas de immuni. eccle. c. In-

ter alia. Iudæus fugiens ad ecclesiam non gaudet hac immunitate, licet Glos. dicat oppositum. Reus non potest uiolenter trahi de ecclesia, potest tamen citari ut compareat per se uel per procuratorem. Iudex potest layco ibi existenti etiam inuito pœnitentiam imponere propter delictum. Ista locum non habent in iudice ecclesiastico respectu clerici qui potest ibi illum uerberare, ui extrahere, & incarcerare. Qui faciunt obseruare ut recedentes capiant peccant, uel si subtrahunt uictualia & prælati non permittentes illos puniri in pecunia, peccant. Immunitate ista gaudet qui occidit in ecclesia, sed non maliciose sub spe immunitatis. Qui debito pœcuniæ fugit ad ecclesiam non extrahitur inuitus qui fugit ad ecclesiam expensas sibi facit si habet patrimonium, uel laborando istis deficientibus prouidebit ecclesia ut pauperi. Quando extrahi debet quis de ecclesia hoc facit iudex secularis, quia ecclesia non habet territorium nisi respectu pertinentium ad forum ecclesiasticum. Incarceratus uadens ad missam cum iuramento redeundi non potest extrahi de ecclesia uiolenter, etiam si ipse teneatur redire, si de facto extrahatur, potest ecclesia compellere extrahentem per excommunicationem ad reddendum & interdicere a tota domo sua, ne recipiantur oblationes. Nec sufficit præstare iuramentum de impunitate sed debet satisfieri iniuriæ ecclesiæ. Abbas ubi supra. c. Inter alia. Qui in cimiteriis uel ecclesiis delinquunt sub spe immunitatis, immunitate non gaudent. Abbas de immunita. eccle. c. Immunitate. Qui deliquit in ecclesia licet non sub spe ut defendatur ab ecclesia non gaudet isto priuilegio, quia committit in legem. Secundo debet quis in quo deliquit puniri. Hoc capitulum habet locum in omnibus enormibus delictis propter idemptitatem rationis & rationes hic positæ sunt generaliter ad omnia delicta. Qui trahit existentem in ecclesia per partem mantelli extra ecclesiam & qui in loco introitus existens percutit existentem in illum locum non gaudet immunitate. Delictum tamen uidetur commissum ubi est secutum. Abb. ubi supra. c. Immunitatem.

Immunitate gaudet ecclesia non consecrata si auctoritate episcopi sit constituta ibi ponentis per manum lapidem etiam si ibi diuina non celebrentur. Oratoria priuata non gaudent; quia potest dominus illa reducere ad humanos usus, quæ autem constructa auctoritate episcopi non possunt reduci ad prophanos usus, Interdicta ecclesia & domus episcopi etiam si sit extra cimiterium, & cimiterium ecclesiæ, & ecclesia cum cimiterio suo gaudent hoc priuilegio, & ecclesia maior debet habere per circuitũ quatraginta passus. Capellæ minores triginta, porticus adhærentis ecclesiæ gaudent hoc priuilegio. Ab. de immuni. eccle. c. Ecclesiæ. Fugiens ad eucharestiam gaudet hoc priuilegio, quia corpus Christi longe dignius est ecclesia, secundo hoc priuilegium est datum ecclesię propter clericum, tertio Currentes ad imaginem imperatoris gaudent hoc priuilegio. secus de sumente qui reperitur captus ideo dimittitur captus, fugiens autem liber est ideo ob reuerentiam eucharestiæ debet liber conseruari. Ab. de celeb. missa. c. Sane.

Ecclesiæ immunitatis uiolatores tenentur de iure ciuili crimine lesæ maiestatis de iure canonico debet excommunicari, & condemnari in pecunia, & imponi pœnitentia publica, nec debent restitui nisi captum de ecclesia restituant. Ab. de immuni. eccle. c. Ecclesia. Delictum uidetur commissum ubi secu-

secutum est, non autem ubi mandatur fieri uel incohatur. Ab. ubi supra. c Immunitatem.

Quę usibus ecclesiæ deputantur in fundatione ecclesiæ cimiterium, hortus, domus iuxta posita debent esse immunia ab omni exactione, cætera transeunt ad ecclesiam cum onere suo. Glos. de immuni. eccle. c. Non minus.

Ecclesiæ inferiores & pia loca communionem habent cum episcopo, ideo non possunt facere statuta, nec locare bona ecclesiæ ad longum tempus, nec ardua negotia explicare sine consensu episcopi. Abbas de testamen. c. Requisisti.

Si ecclesia nō cathedralis uendicat sibi ius in alia ecclesia obtinebit solum quo ad ea quę probabit sibi debita ex præscriptione, uel alio legitimo modo acquisita. Ab. de capel. monach c. Dilectus.

In ecclesiis non oportet instituere extraneos, nec debent institui clerici certæ originis tantum sed undecunque sint dum tamen sint idonei. Ab. de institu. c. Ad decorem.

Ecclesia nulla de iure communi fundat intentionem suam super subiectione ecclesiæ alterius, etiam si sit fundata in parochia sua, & tantum obtinebit quantum probabit excepta ecclesia cathedrali. Ab. de eccle. ędifi. c. Ad audientiam.

Ecclesia non iudicat de his quæ foris sunt ut pœnam spiritualem imponat. In casibus tamen iudicat de eis quia repellit iudæos a communione Christianorum, & ab actibus legitimis & officiis publicis nec possunt emere Christiana mancipia, nouas sinagogas facere, & in diebus lamentationum in publicum exire. Soluunt decimas de terris quas colunt, nec Christiana mancipia circumcidant quod ex testamento Christiani nihil capiant, mandat quod & excedentes uerberibus subiiciantur, excommunicat eos indirecte quia excommunicat Christianos habentes cum eis commertium. Glo. de iude. c. Iudæi.

Ecclesia habet iurisdictionem in infideles sodomitas, & potest eos punire. Idem possunt episcopi. Ab. de rap. c. In archiepiscopatu. Si iudei peccant contra legem eorum & contra naturam usuras exercendo possunt licite compelli per iudicem ecclesiasticum. Vt tamen facilius cogantur ad iudicem secularem recurritur. Iudæus ratione delicti sortitur forum ecclesiæ quando delictum est contra eorum legem in moralibus, sicut & Christiani seculares quando contra legem diuinam delinquunt ut contra iuramentum item quando peccant contra naturam, infideles omnes possunt puniri per ecclesiam. Idem dic ratione rei, uel contractus uel domicilii cum ista æquiparentur. Ab. de usu. c. Post miserabilem.

Ecclesia in laycos iurisdictionem exercet quando disponit in finem salutis animarum, licet non principaliter disponat circa animas illorum quos intendit astringere sicut hic pro animabus egrotantium astringit medicos. Abb. de pœni. & remis. c. Cum infirmitas. Iurisdictionem exercet in laycos quando delinquunt contra naturam ut in actu uenereo adorando idola & huiusmodi quæ sunt contra naturam. Hæc crimina sunt mixti fori, ideo etiam contra infideles peccantes contra naturam iurisdictionem exercet. Deus eos punit & contra Deum sunt qui est author naturæ ideo eius uicarius punire eos potest. Ab. de exces. præl. c. Clerici. Item exercet iurisdictionem ubi delictum concernit Christianitatem totam uel decorem fidei. Ab. de iude. c. In quorundam. Item in usurpante sibi iurisdictionem in clericos

 & il-

& illos iniuriantes quia tales sacrilegi sunt & uiolatores ecclesiasticæ libertatis. Ab. de iniur. & dam. c. Olim. Item prohibet laycos audire iura in fauorem Theologiæ, & sic compellit quandoque laycum ad bonum, quod occasionaliter prouenit ex statuto suo. Ab. de priuil. c. Super specula. Item potest laycum malefactorem punire, non obstante priuilegio fori. Abb. de priuil. c. Sicut. Item turbantes iura ecclesiæ potest cohercere & punire. Ab. ubi supra. Impedit se de peccato layci non solum quando est commissum, sed etiam ante ut uitetur, ideo pro futuris culpis potest fieri excommunicatio si est præsumptio aliqua de præsenti. Ab. de sponsa. c. Ex parte secundum. Potest etiam laycum priuare nulitia, doctoratu, imperiali & regali dignitate ratione delicti, ut illas dignitates de cætero non habeat. Ab. de pœni. & remis. c. Qui presbyterum. Cogit laycum ut redeat ad uxorem suam & eam tractet affectu maritali. Ab. de sponsa. c. Ex parte secundum. Habet iurisdictionem ubicunque excommunicat & potest ponere aliam pœnam ubicunque ponit excommunicationem. Item in laycos publice delinquentes & maxime contra nauigantes, naufragium patientes & itinerantes cum sint quasi miserabiles personæ. Ab. de rap. c. Excommunicationi. In terris sibi subiectis quo ad iurisdictionem temporalem uendicat sibi iura principis. unde camera papæ tenet locum fischi. Abb. de Hære. c. Vergentis.

Ecclesiæ quæ est ius patronatus alienatio non requirit consensum patronorum nisi de honestate tantum. Ab. Vt eccle. benefi. sine dimi. conferantur. c. Vt nostrum. Collatio semper pertinet ad episcopum, nec potest ius commune per patronum tolli. Ab. de eccle. ędifi. c. Ad audientiam. Patronus etiam tempore fundationis non potest disponere de bonis ecclesiæ in præiudicium episcopi, ut transferre ius confirmandi in alium prælatum, potest tamen episcopus transferre hoc ius confirmandi in alium ad petitionem patroni in fundatione ecclesiæ, licet id ius sibi competat. Abb. de consue. c. Cum dilectus.

Ecclesia ligat peccata & peccatores occultos omnino. Ab. de cohabita. cle c. Vestra. Punit & afficit delinquentem omnino occultum, & licet pœnæ non habeant locum quo ad nos, habent tamen locum re ipsa & quo ad Deum. Abbas de præbend. c. Extirpandæ. & §. Qui uero. & ubi supra. c. Repetitione.

Ecclesia habet tria loca uidelicet chorum in quo cantatur qui diuiditur ab altari per capellas. Secundo locum inter cancellos qui dicitur sanctuarium, Diaconium. Sancta Sanctorum, Presbyterium. Tertio nanim. In Sancta Sanctorum hodie layci intrant tantum ad orandum & communicandum. Glo. de ui. & honesta. cle. c. Vt layci. Hæc ultima pars communiter non tenetur quia omnes possunt intrare nisi sint excommunicati, & nisi tempore celebrationis, Alii dicunt quod Sancta Sanctorum est capella Constantini Romæ ubi sunt capita Apostolorum sed non credo esse uerum. Abbas ubi supra.

Ecclesiasticæ libertatis uiolator est qui uiolat priuilegium ecclesiæ, & sic patet quando statuta sunt contra libertatem ecclesię. Abb. de excess. præl. c. Sane. Qui facit seruare statuta uel consuetudines contra libertatem ecclesiæ. Statuentes, scriptores statutorum, consules, rectores locorum ubi aliter sunt statuta, consiliarii qui iudicant secundum hæc statuta qui iudicata redigunt in publicam formam, omnes sunt excommunicati. Ab. de senten.

excο.

exco.c.Nouerint. Non euitant excommunicationem qui ponunt in fine statutorum. Siqua essent statuta contra libertatem ecclesię habeantur pro non scriptis, sed exigitur ut statuta deleantur de libris. Statuentes sunt ipso facto excommunicati, eorum successores non, nisi quamprimum sciuerint fecerint statuta delere de libris, debet tamen dari tempus, quia non in continenti post scientiam debet currere. Ab. ubi supra. Excommunicantur officiales locorum in quibus sunt statuta prædicta nisi ea deleri fecerint, & statuentes feudis ecclesię sunt priuati ipso iure absque alia priuatione. Ab. de senten. excommu. c. Grauem. Vide. Statuta contra libertatem ecclesiæ.

Ecclesiæ matricis nomine intelligitur cathedralis non Romana. Ab. de uerb. signifi. c. Venerabili. Intelligitur in priuilegiis ubi conceditur inferiori saluo iure matricis ecclesiæ quia inferiores ecclesię tenentur cathedrali & non aliis ecclesiis. Vniuersalis ecclesia & quælibet baptizans dicitur matrix ecclesia. Ab. ubi supra .c. Vide. Ecclesia plebenalis.

Ecclesia obsequio debito priuatur quando non est in ea numerus determinatus uel consuetus religiosorum. Ab. de electio. c. Cum ecclesia.

Ecclesia non tenetur ad onera. Vide. Clerici. & Ecclesiæ dos.

Ecclesiæ ordinatio communis per contradictionem & appellationem eius cuius non interest, non debet impediri. Abbas de his quæ fi. a maio. par. ca. c. Ex ore.

Ecclesiæ parochialis nomine stricte & in materia odiosa non uenit ecclesia collegiata, quia supra curam habet qualitatem collegii. In materia odiosa semper comprehenditur. Ab. in rubr. de ui. & honesta. cle. & de Simo. c. Mandato. Et dicitur parochialis quando rector eius habet curam animarum populi infra limites eius congregati. Parochianus dicitur qui habitat infra parochiam animo manendi ita quod sit ibi uere translatus etiam si ibi non audit diuina. Ab. de præben. c. Extirpandę. §. Quia uero in additione. Vide. c. Parochia.

Ecclesia parochialis potest acquirere subiectionem in aliquibus iuribus episcopalibus in ecclesia sitis infra plebenatum, & potest hæc iura petere si præscriptione uel alio legitimo titulo acquisiuit. Abbas de capell. monach. c. Dilectus.

Ecclesia habet pœnam carceris perpetui & hoc de intruso fit ad pœnitentiam agendam, nec debet imponi nisi pro grauissimo delicto, Carcer non debet esse sic artus ut uerisimile sit clericum extingui in paucis diebus, alias contrafacientes sunt irregulares. Licet propter diuturnitatem carceris & paucitatem cibi uita sit abbreuianda non tamen taliter quod non possint sustentari, ideo panis & aqua sunt ei ministranda in tanta quantitate, ut uita possit sustentari, Nulla pœna imponenda est per ecclesiam per quam uerisimiliter possit quis incurrere periculum mortis. Ab. de uerb. signifi. c. Nouimus. Item potest imponere pœnas seruitutis, & sic Christiani propter delictum suum possunt redigi in seruitutem. Ab. de iude. c. In quorundam. Habet etiam pœnam exilii & impressionis caracteris ut quis discernatur ab aliis. Episcopus potest compellere clericum ad abrenunciandum diocesi. Sic ut non amplius intret in eam sed exulet. Non tamen potest imponere pœnam capitalem, ex qua uerisimiliter sequatur mors. Ab. de crimi. fal. c. Ad audientiam. Habet pœnam exilii contra clericos & seculares, & quando episcopus non potest hanc pœnam imponere inuocat brachium seculare. Ab. de cle. excom.

c. Si quis presbyter. Habet pœnam uerberum etiam respectu clericorum ita tamen quod non tendit ad sanguinis effusionem. Potest ergo clericum delinquentem publice uerberare, & in exilium mittere. Ab. de calumniatoribus. c. Cum fortius.

Ecclesia potest peccatorem compellere ad pœnitentiam & si peccatum est publicū publica debet esse satisfactio, Ab. de pœni. & remis. c. Manifesta. Quandoque non compellit, sed patitur stare in peccato ut euitetur maius malum futurum & uidetur probari quod tollerandum est minus malum de presenti de quo ecclesia certa est ut euitetur maius uerisimiliter futurum, licet possit id non contingere. Ab. de sponsa. c. Requisiuit.

Ecclesia plebenalis potest tenere capellanum in ea non autem rectorem. Quę sic sub se habet capellas potest dici matrix ecclesiæ largo nomine, ideo non uitiatur libellus, nec sententia, si ecclesia inferior episcopali uocetur matrix. Ab. de rescrip. c. Ex parte.

Ecclesia polluitur propter homicidium, uel uulnera hominum in ea, & propter ista reconciliatur. Ab. de consecra. eccle. & alta. c. Proposuisti. Intelligitur de homicidio uiolento, uel iniurioso etiam si sine effusione sanguinis, secus de casuali. Effusio sanguinis ut polluat ecclesiam oportet sit magna, quia hoc importat nomen effusionis. Ex iniuria corporali citra effusionem sanguinis non polluitur ecclesia. Vbi homicidium uel sanguinis effusio essent occulta non est opus reconciliatione quia cessat causa inductiua uidelicet horror peccati. Glo. & Ab. ubi supra. c. Proposuisti. & in Glo. Si ecclesia Polluitur per sanguinis effusionem. Secundo per emissionem seminis. tertio cū fuit successiue reparata. Nec polluitur propter ista si sint occulta sic quod indigeat reconciliatione. Abb. ubi supra. c. Proposuisti. Non polluitur pollutione nocturna quia hoc habet consuetudo, secundo quia hoc est occultum. Ab. ubi supra. c. Si ecclesia.

Ecclesia & cimiterium polluuntur si excommunicatus in eis sepeliatur & debet reconciliari. Ab. de consecra. eccle. & alta. c. Consuluisti. Si ecclesia non est consecrata, debet reconciliari, & parietes radi, & corpora excommunicatorum sunt reijcienda. Si ecclesia est consecrata non raduntur parietes, polluitur si excommunicatus notorie in eis sepellitur. Item si consecratur per excommunicatum notorie. Ab. ubi supra. Nec polluitur ecclesia quin polluantur altaria, & econtra. pollutio concernit totum corpus ecclesiæ, cum sit unitum & indiuiduum, ideo non potest celebrari ante reconciliationem, secus est de consecratione & execratione altaris, quia sunt distincta & respiciunt distincta. Ab. de consecra. eccle. & alta. c. Proposuisti.

Ecclesia polluitur sanguinis emissione, & debet reconciliari etiam si ex post facto uenit in notitiam hominum si delictum esset semper occultum non esset necessaria reconciliatio. Si adultera uel eius confessor publicet hoc, licet adulter neget, reconciliabitur. Ab. de adulte. c. Significasti.

Rector ecclesie sine capitulo uidetur tantam potestatem habere solus quantam habet prelatus cum capitulo ubi est collegium. Ab. de do. & contum. c. Ad hec.

Ecclesię rector potest locare fructus ecclesiæ etiam omnes obuentiones usque ad decem annos non interueniente auctoritate superioris, & potest compelli ad standum præcise contractui locationis. Potest etiam locare fructus toto tempore uitæ suæ. Si locatio sit facta ad longum tempus uidelicet ultra decem annos non tenet locatio, nec locator tenetur stare, nisi sit facta in casu

licito

licito & cum solennitate quæ debet interuenire in perpetuis alienationibus & locationibus, etiam si ista interuenerint, successor tenetur stare, & si esset ecclesia læsa posset petere restitutionem in integrum aduersus contractum. Si locatio facta est ad modicum tempus uidelicet usque ad decennium per clericum non habentem administrationem ut est simplex canonicus non tenetur successor stare contractui, quia non potest canonicus nec alius non habens administrationem obligare beneficium ultra tempus uitæ suæ. Datur præbenda ut inde uiuat, & equiparatur usufructuario & hæc uera nisi ex causa rationabili & auctoritate episcopi sit facta locatio ad maius tempus, quia tunc locatio tenet, & successor tenetur stare quia uidetur facta ab habente administrationem. Si sit clericus habens administrationem ut plebanus, uel alius curator & locauit nomine proprio non tenetur successor stare, & si quid perceptum fuerit post mortem ante collationem beneficij potest successor petere ab hærede clerici, uel a conductore, quia fructus post mortem uenientes seruantur successori. Si locauit nomine ecclesiæ, & in utilitatem ecclesiæ tenetur successor stare locationi, Si inutiliter seruata solennitate solita in alienatione tenetur successor stare, alias secus. In prædictis si quis soluit ultra tempus uitæ rectoris sibi imputatur. Locari possunt non solum prædia sed etiam obuentiones ecclesiæ, & sic quicquid obuenerit ecclesię cedit conductori. Ista locatio non potest fieri layco nisi ponat aliquem loco sui pro recollectis obuentionum ecclesiasticarum, ne contingat laycum aliquid spiritualitatis attingere. Ab. ne præl. ui. suas. c. Querelam. Vide in beneficium. Rector ecclesiæ.

Rector ecclesiæ habens impedimentum perpetuum debet instituere uicarium perpetuum de consensu episcopi, ad modicum tempus ipse potest instituere uicarium sed ad longum tempus non debet sine consensu episcopi. Ab. ne præla. ui. suas. c. Quoniam.

Ecclesię regularis nomine ea tantū intelligitur in qua clerici uel conuersi profitentur regulam approbatam. Ab. de elec. c. Ne pro defectu. Debet autē reformari de religiosis tantum, non autem de secularibus. Ab. de religio. domi. c. Inter quattuor. Nullus citra papam potest alterare statum ecclesiæ religiosæ ut regatur per clericos seculares, nisi deficientibus regularibus non solum eiusdem ordinis, sed etiam aliorum, quia tunc in defectum omnium potest episcopus ponere clericos seculares. Ab. ubi suprà.

Ecclesia secularis sine præiudicio clericorū potest ad statum regularem reparari. Ab. de eccle. ædifi. c. Ad audientiam secundum. Nunquam econtra ecclesia regularis potest fieri secularis, nisi quando deficiunt regulares, Quando sit regularis, clerici ibi existentes non debent mutare statum, nec priuari necessariis in uita eorum. Episcopus potest secularem ecclesiam facere regularem inuitis clericis ex causa puta si uiuunt inhoneste. Non autem ex causa uoluntaria eis inuitis in uita eorum, sed quod post uitam eorum sit regularis potest episcopus cum capitulo etiam clericis contradicentibus in uita. Ab. de eccle. ædifi. c. Ad audientiam.

Ecclesia quando potest petere restitutionem in integrum. Ab. de restitu. in integr. c. Requisiuit. Vide. Restitutio in integrum. Ecclesia utitur priuilegio minoris & reipublicæ. Ab. ubi suprà. c. Auditis. In priuilegiis imperii omnia iura minoris in materia restitutionis debent trahi ad ecclesias. Petit restitutionem contra contumaces in quibus aliis restituitur sicut minor. Ab. ubi suprà. Petit ecclesia restitutionem in integrum ex causa post quatriennium.

n'um. Ab. de reb. eccle. non alienan. c. Ad nostram.

Ecclesiæ omnes sunt una ecclesia. Hinc est quod una ecclesia præscribit contra aliam. Ab. de transactio. c. Statuimus.

Ecclesiæ Romanæ nomine ueniunt papa & Cardinales, unde qui iurat illi obedire tenetur obedire collegio Cardinalium non autem singulis ut patet de episcopis. Ab. de iur. iuran. c. Ego. Eodem nomine intelligitur papa, uel ubi sede uacante est pœnitentiaria. Ab. de senten. exco. c. Quod de his.

Ecclesia Romana gaudet præscriptione centum annorum in rebus priuatis ipsius & in omnibus iuribus & possessionibus sibi competentibus ratione libertatis datæ tam mobilibus quam immobilibus corporalibus & incorporalibus, unde usucapio triennalis in rebus mobilibus non habet locum contra ecclesiam Romanam. Exemptus qui est immediate sub papa, potest præscribi spacio annorum quadraginta quatenus sibi priuilegiato præiudicat, sed quatenus præiudicat papæ requiritur tempus centum annorum. Ab. de confir. uti. uel inuti. c. Cum dilecta.

Ecclesia dicitur esse subiecta alicui pleno iure quando solus in ea exercet iura episcopalia. Ab. de elec. c. Querelam. & de præben. c. In Lateranensi. Dicitur pleno iure subiecta Abbati, quando episcopus nullum ius episcopale in illa exercet sed utraque lege uidelicet diocesana & iurisdictionis subiicitur Abbati. Ius totum episcopale est perscriptibile in cæteris ecclesiis per inferiores. Ab. de præscrip. c. Auditis. Sic subiecta subiicitur quo ad institutionem & destitutionem illi prælato ad fidelitatem, obedientiam, correctionem præsentationem ad ordines quo ad crisma & letanias, & quo ad ea quæ in capitulo Conquerente de officio ordinarii dicuntur. Abb. de senten. & re iudi. c. Cum inter. Si conceditur alicui ecclesiæ pleno iure in ea episcopus nullum ius episcopale potest exercere. Abb. de priuileg. c. Cum & plantare. Concedere ecclesiam pleno iure & utroque iure paria sunt. Glo. de priuil. c. Quoniam. Vbi episcopus percipit ius episcopale ecclesia non est subiecta inferiori prælato pleno iure, sed ubi prelatus inferior habet iura episcopalia, & iurisdictionem illi est subiecta pleno iure. Abbas de priuileg. c. Quoniam.

Ecclesiæ succurritur quando timetur periculum de iure uel de facto, in præsenti uel futuro unde si locauit possessionem potenti, potest petere restitutionem in integrum aduersus illum contractum. Abbas de arbi. c. Peruenit.

Ecclesia non uacans non potest concedi in beneficium in proprietate religiosis concedi potest auctoritate episcopi sine preiudicio prælati. Ab. de dona. c. Consultationibus. Potest episcopus unam ecclesiam unire alteri non uocato rectore si ad ipsum spectat collatio si ad prælatum inferiorem requiritur eius consensus. Si collatio est deuoluta ad papam propter negligentiam potest episcopus illam unire, quia ecclesia unitur iure proprietatis & alio iure confertur. Ab. ubi supra.

Ecclesia uacante suo immediate prælato non possunt eius bona alienari, nec prescribi, licet habeat alios superiores. Ab. de iudi. c. Cum deputati.

Ecclesiæ uacantis custodia si cathedralis est spectat ad iconomicum generalem, & eo deficiente ad capitulum. si non sint canonici de facto uel negligentes pertinent ad archiepiscopum, si inferior collegiata ad capitulum quo ad administrationem, nisi prælatus sit amotus propter malam administrationem tacente capitulo, quia tunc prouidebit episcopus. Si habet solum rectorem & patro-

patronus est ecclesiasticus ad patronum pertinet custodia. In aliis custodia pertinet ad eum ad quem spectat conferre beneficium. Vacante sede ubi collatio pertinet ad prælatum, potest capitulum illa custodire, donec illi sit prouisum. Ab. de appella. c. Bonæ memoriæ.

Ecclesiæ uasa uestimenta corporalia præcipiuntur conseruari munda, In ecclesiis supellectilia teneri non debent nisi necessitas urgeat. Abb. de custod. euchare. c. Reliquia.

Ecclesia uacante iudicium habitum contra illam non tenet. Ab. de sed. uacan. c. Constitutus. Iudicium non potest de nouo institui, nec institutum continuari, & debet expectari substitutio episcopi. Si testes sunt senes, & ualitudinarii & timetur de lóga absentia, possunt recipi, & si causa spectat ad capitulum tantum potest agitari. In inferioribus si ecclesia non est collegiata potest episcopus agere & defendere, si est collegiata agit capitulum auctoritate episcopi quando est necessitas, uel longa uacatio, alias debet expectari prælatus ad quem defensio iurium primo loco spectat. Abbas ubi supra.

Ecclesia una unitur alteri quattuor modis. Primo quo ad spiritualia tantum sicut quando exequiæ mortuorum utriusque in ea celebrantur. Secundo quando una subiicitur alteri. Tertio ut idem sit prælatus utriusque. Quarto una ecclesia unitur uni uel altera alteri, uel ambo simul. Quinto quando ecclesia erigitur in cathedralem aut unitur cathedrali & ponuntur conditiones & iura earum. Ab. de sed. uacan. c. Nouit.

Ecclesia una potest uniri alteri quando propter paupertatem non sunt qui uelint acceptare, uel non sunt personæ idoneæ quæ uelint. Non tamen propter unionem alterari debet status ecclesiæ unitæ quin consueto modo seruetur. Si sit sufficiens uicario & canonico non debet annecti, si non sit sufficiens debet episcopus prouidere de suo. Augeri possunt præbendæ per unionem ut dictum est. Secundo in beneficio pingui assignando pensionem quam soluat canonico, Vnde propter paupertatem unius ecclesiæ licet auferre membrum ecclesiæ exuberantis. Si capella annectitur præbendæ, canonicus est prælatus in capella, & habet curam animarum in habitu, & institutus ibi est loco uicarii. Si canonicus habet pensionem instituendus est prælatus, & habebit curam animarum. Ab. de præben. c. Exposuisti.

Eculeum in quo puniuntur homines, quid sit. Ab. de his qui occid. fili. c. Veniens. Vide in homicidio. Mulier occidens filium.

Ædificum in præiudicium alterius. Ab. de no. oper. initia. c. Intelleximus. Vide. Ecclesia uel capella non debet ædificari.

In optione est initiantis nouum opus infra tres menses de præiudicio suo debet ostendere, & interim cessetur ab opere, aut cautione accepta de opere demoliendo, statim ædificari permittat. Ab de no. oper. initiatio. c. Significantibus. Denuncians nouum opus tenetur probare de iure suo infra tres menses si uult impedire ædificium post tres menses potest procedi in ædificium recepta cautione de opere demoliendo, & proceditur in causa nec oportet quod doceat infra tres menses. Clericus potest prosequi mutationem noui operis contra laycum in iudicio ecclesiæ. Ab. ubi supra. Oblatio cautionis non dat facultatem procedendi in ædificio non consentiente denunciatore nisi post tres menses, quia non tenetur ultra expectare cum sui præiudicio. Ista promissio utilis est utrique parti, ne perdant expensas & graue præiudicium uitetur. Ab. ubi supra. c. Is cui.

Ædificii noui constructio cui prohibetur non est propter hoc prohibita antiqui ædificii reformatio, si prohibetur eligere castrum potest antiquum reno uare & corrupta possunt reformari in tantum ut noua reparatio non mutet formam antiquam, quia ubi mutatur pristina forma uidetur nouum ędificium & cadit sub prohibitione noui ædificii. Si antiquum funditus corruit non potest reędificari, quia uidetur nouum. Ab. de iude. c. Consuluit.

Ædis nomine uenit omne ædificium. Ab. de iniur. & dam. c. Si quis domum.

Egregii dicuntur doctores & presbyteri quibus scribitur egregio. Ab. de testi. c. Si qui testium.

Electio est alicuius personæ ad prælationem uel societatem fraternalem canonice facta uocatio. Licet olim postulatione pro electione uteretur, hodie tamen plurimum defecerunt. Si electores postulant eum qui potest eligi de iure nihil agunt, quia prouidere debent ecclesiæ de meliori & meliori modo quo possunt, qui eligunt consentiunt in electum, ut in sponsum & per electionem initiatur uinculum matrimoniale, non autem sic si postuletur. Ab. in rubr. de postula.

Electio tripliciter celebratur per compromissum, communem inspirationem, & per scrutinium. In ecclesiis cathedralibus aliter non ualet electio & electores ea uice priuandi sunt potestate eligendi. Ab. de elec. c. Quia propter. Ista constitutio habet locum in electione, in qua prouidetur ecclesiæ uiduatæ ut sunt cathedrales, regulares & collegiatæ habentes generalem iurisdictionem. Glo. & Ab. ubi supra. Hæc forma seruanda est in postulatione in qua per admissionem postulantis consequitur postulatus ius prælaturæ, quia admissio facta per superiorem habet uim electionis, in aliis postulationibus non oportet præmissa saluentur. Ab. ubi supra. c. Quia propter.

Electio per compromissum si compromittitur in eo qui habet auctoritatem confirmandi non facit utrunque uno actu sed duobus. Glos. & Ab. de elec. c. Cum inter canonicos & ubi supra. Scriptum est. Compromittentes in aliquem ut eligat re non integra non possunt reuocare. Si cepit habere tractatum non est res integra. Ab. de elec. c. In causis. Eligi etiam possunt aliqui per quos eligantur compromissarii, possunt & compromissarii a principio esse certi, Idem est de litigantibus in foro seculari, nec est ius de numero compromissariorum qui iuramento astringi possunt quod fideliter tractabunt negocia electionis. Non potest compromitti uno electorum discordante, nec sufficit quod electores taceant, sed requiritur consensus expressus sicut & in aliis pertinentibus ad capitulum. Compromissarii debent publicare electionem in capitulo, licet non oporteat quod ibi eligant. Dicitur res non integra quando cœperunt tractare de persona eligenda, secus si expleta sunt tantum pertinentia ad solennitatem ut missa. Si compromittitur de electione hoc nomine uenit etiam postulatio & omnis modus quo potest ecclesiæ prouideri. Si res est integra & compromissum est fauore personæ puta ut aliquem honorent, nō potest reuocari, secus si fauore ecclesiæ. In dubio ubi aliter non apparet, præsumitur factum fauore ecclesię, Quando fit reuocatio debet fieri expressa & compromissariis intimari, alioquin eorum tenet electio, si prior sit electione capituli. Ad reuocationem requiritur maior pars capituli. Si unus ex compromissariis est excommunicatus publice, non tenet electio, si occulte & plures sunt non excommunicati, tenet electio, si pauciores, non tenet. Ab. ubi supra. c. In causis. Quod oportet omnes uocales conuenire in compromisso. Abb. ubi supra. c. Scriptum est.

est. Electio a maiori parte compromissariorum tenet etiam minori parte pręsente & contradicente. Idem est de electoribus ad officium exercendum si prædicto modo fiat electio. Ab. ubi supra. c. Cum dilecti. Electores possunt cohartare compromissarios ut eligant unum de collegio quem maior pars nominauerit. Electores tenentur accipere electum a compromissariis si dignus sit, nisi appareat illum electum contra formam compromissi. Ab. ubi supra. c. Cum dilecti. Electores possunt concedere potestatem eligendi forensibus si omnes in hoc conueniunt sicut & compromittere, sed uno discrepante non possunt, quia cuiuslibet interest an eius minuatur potestas. Ab. ubi supra. c. Scriptum est. Si pars maior compromissariorum eligit scienter indignum potestas eligendi ad capitulum redit non ad superiorem. Abb. de postul. c. Gratum. Electionem oportet ex omnibus compromissariis fieri, & compromissum ab omnibus nullo discrepante, alias non tenet. Non teñentur compromissarii seruare aliquā formā in electione fienda per eos, unus tamen uice omnium eligit per uerba singularis numeri. Compromissarii habent potestatem absolutam, uel limitatam prout compromittentes eis tribuunt; non ualet tamen compromissum ut eligatur ille in quem maior pars conuenerit, nisi illa pars esset maior. Nec compromissum ualet de eligendo personam certam. Debent eligere in ecclesia uacante, licet locus non sit de substantia electionis. Abb. ubi supra. c. Quia propter. Non tenentur facere collationem numeri ad numerum. Ab. ubi supra. c. In genesi. c. Vide. Electores. Compromissarii quando sunt plures non possunt unum ex ipsis eligere si datur eis potestas eligendi absolute, secus si quod eligant unum ex ipsis uel alium. Glos. de sortile. c. Ecclesia. Communiter tenetur oppositum. Ab. ubi supra.

Electio per communem inspirationem habet de sui substantia quod fiat ab omnibus uno ore nullo contradicente, quia uno contradicente uidetur facta nō a Deo inspirante, secundo quod sit facta absque uitio simoniæ, uel alicuius tractatus, quia si precedit tractatus de aliqua speciali persona non ualet electio, nec tenentur ad formam scrutinii, sed pro forma habet quod fiat ab omnibus & absque uitio. Ab. de elec. c. Quia propter.

In electione per scrutinium celebranda oportet sint scrutatores qui scribant uota, duo scrutentur tertium, & sic scrutabuntur se ipsos, & hoc est utile ne ab eis dependeat electio, uel dabitur tabellio qui scrutabitur illos tres. Prima uia est melior & communior. Vota eligentium possunt scribi per scrutatores, uel per tabellionem ut dicit hic Glo. Littera tamen uidetur uelle quod ipsi scribant. Notarius potest esse laycus, quia in hac re spirituali purum ministerium, uel officium exercet, non autem spirituale aliquod sicut procurator laycus. Collatio debet fieri per eum quem eligit capitulum quando eligunt duos. Idem dicitur de electione fienda per illum, & bonum est quod capitulum hanc potestatem scrutatoribus conferat ante electionem. Quando omnes eligunt eundem non fit collatio numeri ad numerum, sed fiet de numero merito uidelicet dum habet sufficientem numerum, quia forte non sunt duę partes capituli, uel forte non habent uocem de merito electi an sit idoneus ad illam dignitatem. Ab. de zelo an propter præces uel alia illicita consenserint in eum. Electio fiet per unum per uerba singularis numeri uice totius capituli, & sufficit fit de capitulo etiam sine mandato capituli, dum tamen capitulum non contradicat ut dicit Glo. Scrutatores debent scribere, uota. i. desideria quia debent interrogare in quem

 consen-

consentire uolunt, & quare sic uolunt, & quo zelo & de meritis & qualitate electi.alias non potest fieri collatio meriti & zeli ut oportet. Secundum Ioannem Andre. Scrutatores debent iuramento astringere electores singulos ad prædicta. sed cum hoc non sit iure cautum melius dicitur quod possunt eos coniurare sub periculo animę suæ, & per Deum ut in eum quem putant meliorem consentiant, & per quem melius prouideatur ecclesiæ & tunc sic scribitur. Talis interrogatus, uel abiuratus respondit nomine, uel consentio, uel eligo talem. Duo prima uidentur melius quia unus solus debet eligere uice capituli, Tertium tamen non uitiat quia sequitur communis electio. Ab. de substantia electionis & necessaria sunt hæc, primo quod electio fiat per congregatos in unum. est generale hoc in omnibus explicandis per collegium, sic tamen quod sint duæ partes. Secundo quod sint tres scrutatores tantum, nec pauciores. Credo non oporteat eos assumi per capitulum quia si res incipiens scrutari & alii uidentes non contradicant tenet electio. Nullus tamen debet se ingerere quia præsumitur fraus. Tertio quod sint de collegio eligentium,& non sufficit de collegio ecclesiæ uacantis sit. Quarto singulorum uota exigantur in secreto quo ad alios electores non quo ad testes & notarium. Quinto inquisitio debet fieri sigillatim. Sexto. Vota omnium exquirantur. Septimo. Vota debent redigi in scriptis publicis, uel priuatis. Octauo. Vota scripta publicentur in communi in capitulo. Nono hæc publicatio fiat mox postquam fuerit iu scriptis redacta. Decimo publicatione facta fiat comparatio numeri, meriti,& zeli ut supradictum est. Vndecimo collatio fiet mox publicato scrutinio nullo actu extraneo interueniente. Duodecimo collatione facta sequatur electio ut supradictum est. Decimotertio electio fiat statim post collationem nullo actu extraneo medio interueniente. Decimoquarto electio fiat de eo in quem maior & sanior pars consenserit. Decimoquinto quod collatio fiat uerbalis. Decimosexto quod solenniter publicetur in capitulo. Decimoseptimo ut omnium pręmissorum seruetur ordo. Alia ut quod scrutatores sint fide digni, locus & quod fiat post sepulturam non sunt necessaria, nec de substantia electionis. Glos. & Abb. de elec. c. Quia propter. Vocare omnes uocandos non est de substantia, si contempti consentiunt, potest electio confirmari. Numerus scrutatorum non est de substantia,sufficit tot sint quod non possit fieri fraus,nec oportet scrutatores esse de collegio,sufficit sint uiri religiosi. Glo.ubi suprà.c.Quia propter.

Electio facta post appellationem prima non cassata, uel contra priuilegia ecclesiæ est cassanda. Ab. de elec. c. Considerauimus. Eligentes contra priuilegia ecclesię & contra appellationem legitimam non sunt priuati potestate eligendi, sed possunt de nouo eligere,electio tamen secunda non cassata prima non tenet. Ab.ubi suprà. Celebrata post appellationem sed non contra appellationem,si uocati nolunt uenire,ius eligendi remanet apud uocantes. Ad confirmatorem pertinet examinare electum etiam nullo opponente. Ab. de elec.c. Cum uobis olim. Non impedit electionem nominatio nec appellatio eius,cuius non interest.si uocales contemnuntur & prosequuntur contemptum cassatur electio etiam confirmata, & possunt prosequi nisi consenserint electioni. Quod etiam possint ex post facto,omnia declarat. Abbas de elec. c. Quod sicut ex litteris. Qui electioni renunciauit de se factæ non potest appellare ad impediendum electionem alterius.

rius. Abbas de elec. c. Cum inter.

Electio per canonicos & laycos facta est nulla, etiam si sit consuetudo quo ad electionem episcopi. Ab. de elec. c. Messana. Intelligitur quando seculares coeligunt non autem si uocetur tabellio, uel alii ad defensionem. Quando est metus cadens in constantem uirum nisi seculares admittantur tenet. Canon introductus est in odium clericorum tunc cessat, ideo utile est quod faciant suam protestationem. Ab. ubi supra. & ut supra. c. Cum Vitonens.

Electio tentata post mortem coelecti est ipso iure nulla. Abbas de arbi. c. Ex parte.

Electio post collationem celebrata ex interuallo est nulla. Ab. de elec. c. Cum post. Intelligitur si diuertunt ad extraneos actus, unde naturalis mora non impedit. Item si tractaretur concordia, & cantaretur missa de Spiritu sancto Glo. ubi suprà. Idem ubi deficit collatio, publicatio, inquisitio & in continenti electio & scriptura. Glo. de elec. c. Ecclesia uestra. & ubi suprà. Cumana. Si tardaretur electio in fraudem electi tenet electio, non autem si propter negligentiam eligentia. Ab. ubi supra. Publicato scrutinio. A maior parte facta & omissa collatione non ualet. Ab. de elec. c. Cumana. & in Genesi. Electio quam non præcedit collatio uel non fit a maiori parte capituli uel non est communis non ualet quia requiritur quod fiat a maiori & saniori parte capituli copulatiue. Ab. ubi suprà. c. In genesi. In unanimi electione collatio fienda est, licet non numeri ad numerum. Abb. de elec. c. Cum post. Vide. Electio per scrutinium.

Electio confirmanda est si sit canonica, superior ante confirmationem debet inquirere de conuersatione & uita electi. ubi conuersatus est. Abb. de elec. c. Postquam. Si renuerit illum confirmare, cogendus est per superiorem, qui debet statuere tempus infra quod confirmet, alioquin cadit a suo iure. Ad electum pertinet probare quod sit idoneus. Ab. ubi suprà. Electus non potest confirmari nisi ipse consentiat. Glo. & Ab. ubi suprà. c. Innotuit. Confirmatus ante consecrationem potest ea quæ sunt iurisdictionis. Ab. ubi suprà. c. Transmissa. Si nullus est in possessione ante sui translationem potest ministrare, Non autem si est in possessione gerens se pro prelato, nisi consuetudo esset in oppositum. Idem de prouiso per papam, Cognoscere etiam potest in criminibus clericorũ non tamen de quo quis esset degradandus si sen entiam intendit prosequi, quia hoc est ordinis ut dicit hic Glo. licet alii contradicant. Ab. de elec. c. Transmissam.

Electionis confirmatio licet exigat consilium capituli, non tamen consensum. Ab. de appella. c. Qua Fronte.

Si cassatur confirmatio ex confirmantis defectu, uel propter iudiciarium ordinem non seruatum electio remanet in pristino gradu. Ab. de senten. & re iudi. c. Ad probandum.

Electio tentata contra consuetudinem, uel contra priuilegium ecclesię est reprobanda, & sic non est nulla ipso iure. Induci tamen potest consuetudo ut eligatur prelatus de aliquo conuentu, & ualet. Abb. de uerbo. signi. c. Abbate.

Electio ubi unus contemnitur est cassanda, nec tamen ad superiorem deuoluitur ius eligendi. Ab. de elec. c. Bonæ memoriæ. Non est ipso iure nulla nisi deficiat ultra tertiam partem, est tamen irritanda, sed nec electores uoce priuantur sed coassumpto primo possunt electum reassumere, & tenet electio, quia non uenit cassanda uitio personæ. Si eligunt indignum sunt priua-

ti ea uice uoce. si peccant circa substantialia sunt priuandi, sed non priuati, si aliquem contemnunt, cum nocatio non sit de substantialibus non possunt priuari nisi per papam ex plenitudine potestatis, sed tantum retractatur electio. Si contemptus prosequatur contemptum suum. Ad iustitiam pertinet quod omnes uocentur non ad substantiam electionis. Ab. ubi supra. c. Bonę memoriæ. Non est nulla sed cassanda ad petitionem contempti. Ab. de postul. c. Gratum. Si contemptus prosequitur contemptum, solum cassatur electio, quia pertinet ad commodum priuatum, & iudex non potest allegare contemptum nisi contemptus prosequatur contemptum, nec successor eius si interueniente morte sit factus canonicus ante confirmationem electi potest allegare contemptum. Si electio facta sit non a pluribus medietate omnium computatis contemptis sed a pluribus exceptis contemptis non ualet etiam tacentibus contemptis. Ab. de elec. c. In genesi. Superior potest inquirere de contemptu & forma electionis. Glo. ubi supra. Electioni plus obest contemptus unius quam contradictio multorum. Abb. ubi supra. c. Venerabili. Tam electio quam postulatio cassandæ sunt, si habens uocem non uocatur illo prosequente contemptum suum. Abbas de postul. c. Bonæ memoriæ.

Electio non conualescit ex accessu alicuius quando non est a sufficienti numero nisi ea quæ est electio papæ. Abbas de elec. c. Licet de euitanda. Facta de indigno tempore electionis non conualescit si superueniant ea quæ illum dignum reddant ut ætas, scientia, mores. Glo. de elec. c. Dudum.

Electionis decretum debet continere seriem & formam electionis nomine eligentium & eorum consensum subscriptiones cuiuslibet hoc modo. Ego. N. interfui electioni, consensi & subscripsi me de mandato talis. Item nomen electi & dignitatis ad quam eligitur. scriptura debet fieri manu publica, uel per scriptores duos & debet apponi sigillum capituli. Item debet continere uoluntates singulorum publicationes, & collationes, & electionem, sic quod per decretum appareat formam seruatam fuisse. Hodie sic est decretum in substantia quod nisi fiat publicatio uoluntatum inquisitio, collatio; & incontinenti sequatur electio, cassatur ipsa electio. Glo. de elec. c. Innotuit. Si decretum fiat per publicum notarium non est necesse quod apponatur sigillum, & ea quæ recitantur in Glo. non sunt de necessitate decreti sed electionis. immo non est decretum necessarium si electio potest probari. Ab. ubi supra.

Electione deuoluta ad superiorem potest superior eligere iure deuoluto & confirmare iure proprio. Potest etiam uno actu explere omnia prouidendo, & talis prouisio habet uim electionis, & confirmationis. Ab. de concess. preben. c. Dilectus filius.

Electio in ecclesia collegiata pertinet ad capitulum. Abbas de excep. c. Cum uenerabilis. Ad capitulum pertinet electio, & si superior noluerit confirmare, debet adiri superior per appellationem, quia non est tempus determinatum ad confirmandum statutum, sicut ad eligendum. Ab. de excep. c. Significauerunt. In electionibus dignitas non præfertur numero, nisi quando parum deficit unus numerus ab alio. Glo. de elec. c. Dudum.

Electio eius qui habet plures dignitates, uel qui ministrat ante confirmationem, uel post cassatam electionem cassatur. Abb. de præben. c. Cum iam dudum. Cassanda est, si electus habet plures dignitates & plures prębendas incompossibiles. Tertio propter ambitionem. Quarto propter auaritiam.

tiam. si se ingessit uel administrauit ante confirmationem quodlibet horum sufficit ad cassationem. Ab. ubi supra.

Electio ad episcopatum debet fieri de digno scientia & moribus completo eius trigesimo anno & legitime nato. Ab. de elec. c. Cum in cunctis. Debet habere quę his uersibus continentur. anni 30. sacer. ordo. pura uoluntas. Et morum grauitas sapientia sponsa parentis. Concurrens fama Decus hoc dat Pontificalem. Concurrunt etiam quę scribit. Pau. ad Timothe. Ab. ubi supra. & Glo. de æta. & quali. ordinan. c. Quamuis.

Electio post depositionem episcopi qui restituitur per papam facta antequam canonici habeant litteras restitutionis non tenet. Glo. de elec. c. Innotuit. Intelligitur quando papa prius restituit quam illi eligerent nescientes. Ab. ubi supra.

Electio in qua admittuntur excommunicati maiori excommunicatione, corruit tota si excommunicati nolunt recedere, alia uice congregabuntur sine illis. si eis currit tempus protestabuntur quod nullum excommunicatum intendunt admittere, & tenebit electio. Celebrata per excommunicatos minori excommunicatione tenet, non tamen possunt eligi sic excommunicati, quia priuati sunt eo ad quod eliguntur. Glos. & Abbas de elec. c. Illa & cottidiana. Excommunicatus minori potest eligere sed non eligi. Abbas de excep. c. Apostolicæ. Vide. Excommunicatus. Electio ad quam admittitur inhabilis puta excommunicatus, an ualeat. Abbas de procura. c. Consuluisti.

Expensę necessariæ quas facit capitulum pro electione prælati debent fieri de bonis prælaturę. Ab. de elec. c. Vt preterita. Intelligitur de factis pro electione fienda & facta communiter. Funeralia quæ fiunt in solatium animæ fiunt ex bonis ecclesiæ etiam si habeat patrimonium, si ad solatium ususorum ut maior apparatus non debet fieri de bonis prelaturæ, oportet etiam quod maior pars capituli prosequatur electionem illius, & quod non occupauerit illius prælaturæ bona post mortem prelati. Abbas ubi supra. Si ad alia aliis suis negociis uadunt non soluet ecclesia. Glos. ubi supra.

Electio in qua forma data in capitulo Quia propter de elec. si non seruatur est nulla ipso iure. Vbi sunt pauciores & non possunt seruari possunt eligere per compromissum, uel per communem inspirationem, non tamen tenentur sed possunt electionem facere coram testibus & publicare, quia lex non ligat ubi seruari non potest. Non seruantes formam non sunt priuati uoce sed priuandi, si omnes peccauerunt in ecclesiis cathedralibus potestas deuoluitur ad papam in aliis ad proximum superiorem. si non omnes peccauerunt deuoluitur ad eos qui non peccauerunt in forma eligendi. Mortuo electo contra prædictam formam uel non acceptante si maior pars peccauit & post procedit ad electionem cum aliis tenet electio, quia potestas non deuoluitur ad minorem partem nisi ipsi priuentur per sententiam per quam acquiritur ius minori parti. Cuius appellatio est nulla si appellant ante sententiam ne procedatur ad electionem cum possit maior pars impetrare restitutionem a superiori & aliis pœnis puniri. Ab. de elec. c. Quia propter. Non seruantes prædicta sunt priuandi uoce, etiam si nullus sit electus a pleniori parte. & licet electio non habeat effectum rei tamen sunt puniendi. Vbi supra. c. Cumana.

Electio ignorantis & eius qui non habet scientiam sufficientem est cassanda,

X simi-

similiter eius qui administrat ante confirmationem. Abb. de elec. c. Qualiter post. Si permittit se institui non incidit propter hoc in hanc pœnam. Vbi consuetudo est excusari potest non autem ab administratione. In episcopo requiritur conueniens scientia & sufficit quod tolleretur, licet eminens desideretur. Non conualescit electio post si tempore electionis non fuit sufficiens in scientia. Eius qui ministrauit ante confirmationem electio non est nulla sed annullanda, & talis est ineligibilis in ea & in alia ecclesia. Si papa pronunciet illum, & ignorat eum administrasse non habet uerum titulum, sed subretitium, cum intrusus indigeat dispensatione, quam papa non facit, cum ignoret gesta per eum. Ante confirmationem omnia sunt nulla etiam solutores debitorum. Ab. de elec. c. Qualiter post.

In electionibus inuocatio Spiritus S. Veni Creator, non est de substantia. Ab. de cau. posses. & proprie. c. Cum ecclesia.

Electionis ius si maior pars fuerit priuata uoce residet in paucioribus etiam in uno. Glos. de postul. c. Gratum. Idem iudicium est de omnibus aliis actibus in particulari quando maior pars est inhabilis ad ea quæ pertractanda sunt. Abbas ubi supra. Electoribus omnibus mortuis, uel negligentibus ius eligendi transfertur ad eum qui habet confirmandi auctoritatem, siue fuerit episcopus, siue alius prælatus. Abbas de elec. c. Nullus in ecclesia.

Electio non pertinet ad laycos, & quæ fit eorum clamore cassatur. Abbas de elec. c. Osius episcopus. Vocatur populus ad assentiendum. unde eo non consentiente confirmatur prælatus, nisi sit scandalum in populo, quo existente nullus debet præfici ad prælationem. Potest consuetudine induci quod non eligatur nisi prius denuncient principi mortem sui prælati. Abbas de elec. c. Nullus in ecclesia. Electio non potest cadere in laycum cum sit quid spirituale nec per consuetudinem, quę non facit laycum capacem iuris spiritualis. Ius patronatus permittitur ut layci inducantur ad fundandum & dotandum ecclesias. Electio est magis spiritualis cum per eam acquiratur ius & incohetur matrimonium spirituale, non sic in præsentato. Abbas de elec c. Quod sicut ex litteris. & Glos. & Abbas de elec. c. Quisquis.

Electionis ius non cadit in laycum etiam si sit patronus in ecclesia collegiata, etiam si facta esset compositio cum prælato & capitulo. Abbas de elec. c. Sancitum. Tenet etiam in ecclesia non collegiata, nec potest episcopus dispensare quod ius spirituale cadat in laycum. Potest tamen laycus præsentare, quia spirituale non acquiritur per præsentationem, sed ex institutione episcopi. Electo acquiritur ius spirituale, unde consuetudine de cuius initio non habetur memoria, non potest fieri, quod laycus habeat ius spirituale, potest tamen fieri quod electio facta præsentetur patrono, quia ex iusta causa potest contradicere, & non aliter. Pactum factum cum patrono quod habeat ius eligendi est ipso iure nullum. Parochiani non habent ius præsentandi nisi sint patroni. Ab. ubi supra. c. Sancitum. & ut ubi supra. Messana.

Electio per abusum potestatis laycorum est nulla, & illi de se factæ consentiens est ineligibilis ad dignitatem, & eligentes per tres annos suspenduntur a beneficiis & sunt priuati potestate eligendi. Abbas de elec. c. Quisquis. Si etiam electio per abusum secularium fiat per clericos qui recipit dignitatem per abusum potestatis secularis non potest promoueri ad dignitatem, nisi

nisi dispensetur, si illam habet, possidet iniuste, nisi papa illam det scienter, non autem si inferior. Intelliguntur prędicta de omni dignitate communiter, possunt tamen promoueri ad canonicatum & ad beneficia quæ non sunt dignitatis, & ad ecclesiam curatam nisi habeat iurisdictionem in foro contentioso. Excipiuntur layci qui ex priuilegio habent ius eligendi, non autem si eligant ex consuetudine etiam si de eius initio non sit memoria. Abusus potestatis secularis triplex. Primo, quando clerici requirunt seculares ut intersint electioni. Secundo quando requirunt consensum principis super aliqua persona eligenda. Tertio quando eligitur minis secularium. Quo ad omnia prædicta. Abbas de elec. c. Quisquis. Si clerici ui & non sponte admittunt seculares, non puniuntur. Electio prędicta est irrita ipso iure, & per sententiam suspenduntur ea uice, & per triennium sequens priuati sunt uoce electores. potest tamen episcopus dispensare. Glo. ubi suprà.

Electio debet esse libera. Si coguntur eligere unum certum electio est nulla ipso iure, si coguntur eligere unum de certo genere personarum, quia non aufertur libertas, sed restringitur, tenet electio de iure. Idem in collegijs secularibus habentibus ius eligendi. unde omnia facta per principem primo modo electum sunt nulla ipso iure. Abbas de elec. c. Licet de uitanda, & de his quæ ui. me. cau. fi. c. Abbas. Debent esse in libertate eligentium, nec ualet consuetudo contraria. Abbas de elec. c. Cum terra. Potest tamen post assensus principis peti qui potest opponere contra electum si dubitat de proditione, uel reuelatione secretorum. Si ecclesia habet patronum licet inquirere eius consensum post electionem non ante, quo non consentiente sine causa rationabili non cassabitur electio. Per consuetudinem induci potest quod requiratur consensus alicuius post electionem, sed ipse non consentiente non retractabitur electio. Consuetudo potest restringere libertatem eligendi, ut quod teneantur eligere pręlatum de aliquo collegio, uel quod teneantur admittere forenses ad eligendum, potest etiam tollere totam potestatem eligendi. Electio per uiolentiam quando fit ad certum genus personarum, non ad certam personam ualet. Idem credo posse tentari de matrimonio contrahendo per metum. Induci potest etiam ut mortuo prælato principi prius intimetur, uel de consensu eius procedatur ad electionem propter interesse principis, ne quid prauitatis incidat in electione. Induci etiam potest ut fiat in certo loco, non sit uis dummodo & sit honestus. Abbas ubi suprà. c. Cum terra. Consensus regis post electionem requiri potest ex consuetudine, uel quia est patronus, non tamen tenentur quando prouident ecclesiæ. Abb. ubi suprà. c. Cum inter uniuersas. Libertas tollitur si compelluntur eligere unum præcise, & electio est nulla, non autem, si compelluntur eligere unum de certo genere personarum, cum ad hoc ualeat consuetudo. Obligatus ad sic eligendum in dubio intelligitur si & in quantum reperiatur persona idonea. Ab. de uerb. signi. c. Abbate.

Electionis locus est ecclesia, uel capitulum. Si tamen fiat in aliquo loco honesto tenet. Abbas de elec. c. Cum terra. Facta extra territorium ecclesiæ cathedralis sine causa legitima non ualet. Ab. ubi suprà. c. Quod sicut ex. In loco interdicto facta tenet, licet electio papæ specialiter non debrat fieri in loco interdicto facta tamen tenet. Abb. de postul. c. Ad hoc in beato Petro.

Electio facta per metum est ipso iure nulla, nec requiritur quod per impressionem laycorum fiat, sed sufficit quod probabiliter timeant. Glo.& Ab.de elec.c.Bonæ memoriæ.

Electio non a maiori parte capituli & saniori non ualet, nisi numerus multum excedat. Ab.de elec.c.Ecclesia uestra. Quando congregati sunt in capitulo non oportet quod duæ partes eligant, sed sufficit maior pars eorum. Ab. ubi suprà. Quæ est a saniori parte non tenet, nisi etiam sit maior. Ab. ubi suprà.c.Quia propter. & ecclesia uestra. Si maior eligit indignum,& postmi nor dignum, ualet secunda etiam ex eodem scrutinio. Ab. de elec.c.Congregato. Si minor pars statim eligit tenet electio, publicato scrutinio. Si minor pars eligit dignum antequam maior pars eligat dignum ambę sunt nullę, quia non priuatur quis uoce nisi per actum communis electionis, & consequenter prima est a minori parte uocalium. Si sequitur electionem indigni immediate non oportet fiat aliud scrutinium nec quod retractetur alia. Si ex interuallo temporis electio fiat a minori parte, omnia retractabuntur, & utroque modo electio tenet. Abb. ubi suprà. c. Congregato.

In electione requiritur maior pars. Si eligunt ut collegium requiritur maior pars respectu totius collegii, si ut singulares, requiritur maior pars respectu aliarum partium. Vnde cum layci habeant secundo modo ius præsentandi ex patrimonio, sufficit maior respectu aliarum partium, puta si duo præsentant unum,& tertius unum,& quartus alium, præualet simpliciter, qui a duobus præsentatur. Quando eligunt ut collegium debent uocari omnes, quia non uocati possunt agere de contemptu, quando ut singuli secundum aliquos non oportet omnes conuenire. Mihi placet oppositum quia minor pars si erit pręsens potest eligere maiorem ad præsentationem alterius,& sic uidetur contemni. Ab. de iur. patro.c. Quoniam in quibus.

In electione ministri prouinciæ minorum sufficit maior pars in ordine ad alias partes, nec requiritur maior pars collegii. Abbas de elec. c. Ecclesia uestra.

Electio a minori parte non tenet nec per subsequentem consensum ratificatur. Abbas de elec. c. Auditis & intellectis. Nisi duæ partes præsentes sint in capitulo non ualet quidquid fit uel in capitulo, uel in uniuersitate ex quo minor pars est contempta seu non legitime uocata. Glosa & Abb. de electione cap. Bonæ memoriæ. Fallit in minoribus. Vide suprà. Immediate.

Electio a minori parte capituli confirmatur in his casibus, uidelicet quando concurrit cum postulatione electio a pluribus quam a tertia parte facta, licet sit minor pars capituli confirmatur electus, etiam si postulatus sit dignus. Quando dignus eligitur a tertia parte,& postulatur a duabus indignus cassatur electio & postulatio, si postulantes ignorabant illum esse indignum. Quando electio est a tertia parte & postulatio a duabus & aliqui ex postulantibus sciebant illum indignum, licet non omnes, confirmabitur electio etiam si maior pars postulantium sciebat postulatum indignum, confirmabitur electio facta etiam a minori parte quam tertia capituli, quia inuenitur facta a maiori parte eorum qui habent ius eligendi. Abbas de elec. c. Scriptum.

Electio propter peccatum mortale electi est nulla si perseueret in illo, quia suspen-

suspensus est quo ad se. item propter peccatum impediens exequutionem ordinis,ut homicidium, item si sit notorium & scandalizet, nisi prius constet de pœnitentia. Ab. de elec. c. Dudum.

In electionibus quid præferri debeat scientia, diuitię, aut potentia. Ab. de appella.c.Constituta.

Electioni prefertur postulatio si ambo sint idonei,quando postulatio fit a duobus partibus capituli,alioquin prefertur electio etiam non a maiori parte capituli facta. Ab. de elec. c. Scriptum est.

Electio prima si est nulla,tenet secunda prima non cassata.Ab.de appella.c.Cōstitutus.

Electio ad regimen regularis ecclesię de non professo cassatur non obstante contraria consuetudine. Ab.de elec.c. Cum causam.Hodie est ipso iure nulla etiam si sit professus tacitus,nisi ecclesia cathedralis sit regularis,quia nouitius eligi potest in episcopum. Ab. ubi suprà.

Eligi in abbatem non potest non monachus. Abb. de elec.c.Cum ad nostram. Immo nec monachus nisi sit instructus in regula, nec nouiter professus potest eligi. Ab. ubi suprà. Potest tamen clericus postulari,licet Glo. contrarium dicat. Ab. ubi suprà.c.Officij nostri. Clericus uidetur monachari ut fiat prælatus non sic est de monacho qui nihil aliud facit ut fiat prælatus cum sit clericus. Si monachus fuit instructus & expertus in regula potest iterum eligi. Si institutus & non expertus plene urgente necessitate uel euidenti utilitate monasterii potest eligi etiam in uacatione eadem in qua electio sua fuit cassata. Ab. ubi suprà.c.Officii. Non professus non potest eligi in Abbatem. Ab. de elec c. Cum in cunc. Non potest superior prouidere de non professo quando propter negligentiam electorum potestas deuoluitur ad eum salua tamen auctoritate papæ, nec sufficit tacita sed requiritur expressa professio,aliter non ualet electio. Idem tenendum in prioratibus & administrationibus aliis regularibus, nec professus in una regula potest eligi,uel præfici in monasterio alterius regulæ. Ab.ubi suprà.c.Officii. Monachus unius conuentus potest eligi in Abbatem alterius conuentus, si sint unius ordinis, si diuersorum, eligi non potest,sed postulari, quę postulatio per solum papam potest admitti. Ab. de elec. c. Cum monasterium. Monachus electus in Abbatem potest electionem suam prosequi & acceptare sine licentia alterius si sit de gremio illius ecclesiæ, si alterius requiritur consensus superioris. Ab. de consuetu.c. Cum dilectus. Monachus factus Abbas in alio monasterio non habet uocem in priori monasterio etiam si hoc ius sit sibi reseruatum ab Abbate & capitulo. Ab.de elec.Constitutus. Nullam communionem habet cum priori monasterio, nec potest sibi reseruare ius & locum in eo. Si promouetur ad parochiam ut clericus secularis, soluitur a iure monasterii, nec tenetur habere socium sui ordinis nec Abbas illi dare. Licet capitulum possit admittere extraneos ad electionem hęc tamen non ualuit quia facta sine consensu sui superioris, secundo quia personis non ecclesiæ respectu beneficii uacaturi, tertio quia agebatur quod ii Abbates remanerent confratres prioris monasterii,secus si daretur Abbatibus quod pro illa uice uacante monasterio possent eligere. Ab. de elec. c. Constitutis.

Abbas in alio monasterio non habet uocem in proprio,sed nec monachus institutus in parochia. Vide suprà. c. Immediate.

Electio potest reiterari prima non reprobata si sit notorie nulla, & electores

non sunt priuati uoce. Vbi dubitatur quod prima teneat debet prius re probari prima. Glos. & Ab. de elec. c. Cum terra. Auditis & intellectis.
Electio episcopi ante sepulturam celebrata tenet, licet sit minus honesta. Glo. & Ab. de elec. c. Bonæ memoriæ. sed Cremon. c. Cumana. Ideo currit tempus ab hora mortis & non sepulturæ, Tractatus deliberatorius ante mortem in quo ordinatur aliquid de pertinentibus ad futuram electionem est omnino illicitus ut si ordinetur de loco electionis. Idem dicitur de omni pacto conuentionali, uel conditionali, uel aliter quocunque modo inhoneste, Tractatus consultorius est licitu de iure, si sequatur electio non est ipso iure nulla, sed annullanda, quia facta contra dispositionem iuris. Eligentes non sunt priuati uoce, sed priuandi, possunt tamen resilire a pactis sic factis, & alium eligere, & tenebit electio. Electio per ambitionem celebrata retractatur. Ab. ubi supra.
Electio simoniaca est nulla etiam ignorante electo qui etiam si legitime priuetur non potest illam prælationem habere nisi mediet alia persona, quę illam habeat, nec dispensat episcopus, nisi sit commissa eo ignorante, etiam in simplici beneficio, & nisi præcedat libera assignatio. Ab. de elec. c. Si alius.
Electio facta de scismatico est nulla, etiam si sit reuersus ad unitatem ecclesiæ. Ab. de elec. c. Quia diligentia.
Electio prælati uel compromissarii non debet fieri per sortes. Ab. de sortile. c. Ecclesia. Sors in nullo casu debet interuenire in tractatu electionis, quia potest cadere super indignum, item tentat Deum, quem uolunt inuisibiliter reuelare meliora. ideo talis electio debet cassari, quia facta est contra iuris dispositionem. A. ubi supra.
Electio a suspensis celebrata est nulla. Ab. de elec. c. Cum inter. Quia potestas eligendi inhæret officio & intelligitur ab homine, uel a canone inferente pœnam non de suspensione simplici, quæ non impedit eligere, nec eligi. Ab. ubi supra.
Electio infra sex menses de qua in capitulo ne pro defectu &c. locum habet in episcopatibus & Abbatiis. Glo. de conces. præben. c. Dilectus filius. Generaliter loquitur de omnibus regularibus collegiatis cum morte prælatorum ecclesię manent uiduatæ. Ab. ubi supra. Tempus non sic currit ut potestas deuoluatur ad superiorem si inter electores contenditur de potestate eligendi, secus in præsentatione quæ soli gratiæ inititur. Ab. de iur. patro. c. Quoniam in aliquibus. Ignoranti non currit tempus electionis tamen impedito tempus præsentandi puta pendente lite currit. Ab. ubi supra. c. Cum propter.
Ad electionem requiritur tractatus. Glo. de elec. c. Cum in ueteri. Non tamen est de substantia formæ. Ab. ubi supra. Forma electionis posita in capitulo Quia propter. non potest seruari, quando mandatur quod eligant cum consilio alterius, quia nec per compromissum, nec per scrutinium, nec per communem inspirationem possunt eligere. Glo. & Ab. ubi supra. Nec omnia contenta in cap. Quia propter sunt de substantia elec. Vide in electione. Forma in præsenti capitulo.
Electio debet fieri uerbo & de eo in quo maior pars capituli consensit. Ab. de elec. c. Ecclesia uestra. Nec sufficit sanior pars, nisi excedat dimidium. Ab. de substantia electionis est quod sit uocalis, nec sufficit factum importune electionem tacite. Vbi uerba sunt de substantia rei, non sufficit factum pro uerbo. Ab. ubi supra.

In

In electione unanimi semper est facienda collatio, licet non numeri ad numerum. Ab. de elec. c. Cum post. Vide. Electio per scrutinium.

Electio fit per unum quicunque sit ille qui format electionis decretum, dum tamen de collegio sit, si cęteri tacent tenet electio quia agit uice capituli & de re concupiscibili etiam si fuerit compromissum. Abbas de elec. c. In genesi.

In electione quando dubitatur an quis habeat uocem instante tempore in quo non potest discuti an habeat uocem, electio celebranda est facta protestatione quod eorum uoces tantum ualeant, quantum de iure ualere possunt, nec uitiatur electio si inter eos sint aliqui non habentes uocem. Ab. de elec. c. Cumana.

Ad electionem admittitur qui est in possessione eligendi, etiam si non habeat ius. Ab. de elec. c. In genesi. Vide. Canonicus. Ad ueritatem electionis sufficit quod eligens sit in possessione iuris eligendi, etiam si uere non habeat ius. Ab. de iur. patro. c. Consultationibus.

In electione non habetur respectus ad zelum, uel meritum eligentium nisi quando numerus eligentium est paulo maior, non ubi excedit plurimum. Glo. de elec. c. Scriptum est. Nec confirmatur electio nisi sit a maiori parte quia eorum zelus, uel merita sunt maiora. Ab. ubi supra. Pars sanior consistit in zelo, qui zelus consistit in tribus uidelicet in electi & eligentium idoneitate & auctoritate. Secunda est dignitas ordinis & institutionis, secundum tempus. Tertia in spirituali intentione. Ab. de elec. c. In genesi. Zelus eligentium præsumitur habito respectu ad personam electam, In dubio præsumitur pro maiori parte, unde etiam sumitur auctoritas & dignitas. Glo. & Ab. ubi supra. c. Ecclesia uestra.

Electio pertinet ad canonicos tantum, & qui non habent ius canonice non habent uocem. Ab. de elec. c. Scriptum est. Canonici qui non percipiunt de præbendis quando possunt, uel non possunt habere uocem. Ab. de constit. c. Cum. N. Ferrariensis. Ad collegium unius ecclesiæ tantum pertinet, & contra ius est quod forenses uocentur. Abb. de consuetu. c. Cum dilectus. Non sufficit quod sint beneficiati in ecclesia illa, sed oportet sint ut collegium, & per electionem canonicam factam prouidendum est ecclesiæ collegiatæ non per collationem uel prouisionem. Ab. de elec. c. Nullus in ecclesia. & Ab. ubi supra. Electio etiam archiepiscopi pertinet ad canonicos de iure non autem ad suffraganeos, nisi esset consuetudo quod una cum canonicis eligerent. Ab. de postul. c. Bonæ memoriæ. Debet celebrari præsentibus his qui uolunt & possunt interesse commode. Non debent interesse de iure qui non sunt de collegio. Secundo excommunicati & suspensi. Tertio qui non sunt in sacris ordinibus. Quarto impuberes, irregulares & consimiles qui de iure non habent uocem. Non sunt compellendi qui nolunt interesse, nisi pro interesse ecclesiæ, tales non computantur in numero duarum partium, Quod dicitur commode possunt, intelligitur de commodo ecclesiæ, quæ non potest a remotis uocare, non de commodo personæ. Ab. & Glo. de elec. c. Quia propter.

Electio celebrata in ecclesijs cathedralibus non per aliquam de tribus formis scilicet scrutinii, compromissi & inspirationis non ualet, & contrafacientes priuandi sunt ea uice potestate eligen. Abb. de electio. & elect. potest. c. Quia propter.

Electio pertinet ad capitulum tantum de iure, de consuetudine potest pertinere

nere ad Abbates & clericos alios. Glo.& Abbas de elec. c. Cumana.

Electores non possunt compromittere in praeiudicium electi, si uelit consentire etiam si non sit de gremio illius ecclesiae, & a minore parte appellatum. Ab. de elec. & ele. pot.c. Cum inter canonicos.

Compromissarius eligens aliquem potest ut iudex cassare electionem suam ex nouiter gestis. Ab. de praesump. c. Litteras.

Electores non possunt compromittere uno solo recusante illum in quo fit compromissum. Ab. de elec. c. Ad euitandam. Compromitti potest in personam alterius sexus, & in eum qui non est de collegio & in eum qui habet potestatem confirmandi, & electum tenentur recipere si sit idoneus & hoc etiam de electione seculari, Item non potest reuocari. Si diuerso iure habet auctoritatem eligendi & confirmandi auctoritate propria unico actu non potest omnia explere. Si in uno iure potest unico actu utrunque. Tenetur autem eligere nomine collegii ut dicit Glo. & prima electione facta si illa tenet nō potest amplius eligere, si electio non tenet, quia elegit indignum, non potest eligere. si peccauit in forma & errore probabili potest secundo eligere. Laycus non potest esse compromissarius. Glo. & Ab. de elec. c. Causam si conferatur prouisori poeta prouidendi potest secundo eligere. Glos. ubi supra. Si compromissariorum maior pars eligit scienter indignum & minor dignum tenet electio minoris. Qui iure proprio possunt eligere possunt compromittere, non autem qui iure alieno. Ab. de elec. c. Cum sit iure peritus.

Electores quando papa mandat quod eligant cum consilio aliquorum alioquin consiliarij prouideant, si procedunt ad electionem debent petere consilium & requirere in tractatu electionis & congruo tempore expectare responsionem, alias non tenet electio. Solus papa potest restringere potestatem eligentium ad petendum consilium, & ad abbreuiandum tempus, & tunc non potest seruari forma posita in capitulo. c. Quia propter. Ab. de elec. c. Cum in ueteri.

Eligentes in episcopum indignum scientia, moribus, aetate aut illegitimum sunt priuati uoce ea uice & suspensi a beneficiis per triennium. Ab. de elec. c. Cum in cunctis. Intelligitur de beneficiis, quae habent in ecclesia in qua peccauerunt eligendo, & si scienter elegerunt indignum completa electione. Hec poena non habet locum in electoribus papae, nec in prelatis citra episcopum nec si eligant indignum aliis causis quam hic numeratis. Ab. ubi supra. Canon iste est latae sententiae & electio nulla. Glo.& Ab. ubi supra. c. Innotuit. Prima electio in qua priuantur est ea in qua ueniunt priuandi. Si in eodem contextu maior pars eligit indignum, & minor dignum, hęc est prima electio, quae ualet propter priuationem aliorum. Si maior pars eligit indignum prima electio est quae sequitur. Si contingat illam impediri oportet tamen electionem in qua priuantur esse completam antequam ad aliam admittantur. An priuati possint uiolenter expelli. Glo.& Ab. ubi supra. c. Cum Veterana. Si qui non peccauerunt unanimiter recipiunt eos qui elegerunt indignum tenet electio, secus si aliqui nolunt sicut in compromisso. Ab. ubi supra. c. Cum Vinton. Non possunt eo tempore quo priuati sunt uoce eligi nec assumi ad aliquam dignitatem in ecclesia in qua sunt suspensi a beneficiis, & poena de priuatione beneficiorum non habet locum in electionibus infra episcopatum, nec in beneficiis quę habent in aliis ecclesijs. Idem dic dę inhabilitato ad beneficia & dignitates. Ab. & Glo. de elec. c.

Pro

Pro inquisitione. In inferioribus dignitatibus priuantur uoce ipso facto, unde licet pars minor non possit eligere anteaquam maior eligat si tamen minor pars in eodem contextu, uel etiam post eligat tenet electio minoris partis, & confirmabitur cum maior pars sit priuata uoce. Ab. & Glo. de elec. c. Dudum. Si scienter eligunt, uel postulant indignum sunt priuati uoce ipso iure. Ab. de postula. c. Ad hoc in beato. Sunt priuati uoce etiam si eligant ex priuilegio. Abb. ubi supra. c. Gratum. Eligentes non seruant conscientiam si eligunt eum cuius non habent plenam notitiam. Idonei si inueniuntur in eodem loco præferuntur extraneis. In electionibus iustum uincit honestum ubi non potest utrunque seruari. Ab. de postula. c. Bonæ memorię.

Electores postulantes episcopum per impressionem laycorum aut uiolentiam contra appellationem sunt priuati uoce ea uiee si postulant post appellationem non autem si eligunt contra appellationem, si electio est cassanda Ab. de elec. c. Bone memorię. Si recipiunt postulatum ad ecclesiam tanquam institutum uel administratorē ante admissionem electionis a superiore, sunt priuati potestate eligēdi, & ad alios licet pauciores deuoluitur potestas, si omnes peccauerunt, deuoluitur ad papam in ecclesijs cathedralibus. Si recipiunt electum ipso iure cassatur electio, non tamen electores priuantur uoce sicut in postulatione. Deliquit plus postulatus cum ex postulatione ei non acquiratur ius. Si maior pars deliquit & priuata est uoce, & alij uocati nolunt uenire deuoluitur potestas eligendi ad superiorem non ad partem quæ uenire noluit. Ab. ubi suprà. Qui sunt extra ciuitatem sine eorum culpa timentes laycorum impressionem in electione possunt petere ut statuatur locus idoneus ubi non timeant, & si non concesserint possunt appellare, & eo casu maior tenetur ire ad minorem. Prædicta non habent locum ubi est timor personalis, quia possunt procuratorem mittere, immo si minor pars est in ciuitate non tenetur ire ad maiorem. Abb. de elec. c. Bonæ memoriæ.

Elector si eligit idoneum relicto idoneori de collegio peccat, electio tamen tenet, secus si qui est idoneor non est de collegio. Abb. de appella. c. Constitutus.

Electores possunt per episcopum iuramento astringi ut eligant secundum Deum, & conscientiam magis idoneum, & utiliorem ecclesię, & patronos ut præsentent similiter. Idem dic de quolibet superiore. Ab. de appella. c. Constitutus.

Electores si negligunt eligere prælatum ecclesiæ cathedralis, uel regularis infra tres menses proximos superior ordinabit ecclesiam. quod si non fecerit ipse canonice punietur. Ab. de elec. c. Ne pro defectu. In aliis ecclesiis prælaturis & dignitatibus datur tempus sex mensium, quia est minus periculosum, non tamen currit tempus impeditis negligentes sunt ipso iure priuati uoce illa uice tantum. Ab. ubi suprà. Si electus per superiorem esset indignus uel nollet acceptare, uel quocunque modo cassaretur electio statim habet uocem. Glos. ubi suprà. In aliis casibus præterquam propter negligentiam fit deuolutio prouidendi ad papam & non ad superiorem, ubi non currit tempus nisi post sex menses. Ille ad quem deuoluitur potestas habet sex menses quia subrogatur eis eodem iure, ideo tenetur eligere homines illius conditionis quos tenebantur priuati eligere, & si tenebantur prius aliquid facere quam eligerent tenetur, & superior, & consequenter prius ad eligendum

gendum quam confirmet, si non tenebantur, potest prouidere ecclesię per simplicem prouisionem, secus in commissario qui non eligit proprio iure sicut hic. Prædicta non habent locum in cathedralibus ecclesiis nisi respectu electionis episcopi. In regularibus ubi profitentur tria uota & regulam, quia ad eorum prælatos pertinet cognoscere de crimine subditorum quando sunt sine prælato dicuntur uiduatæ, Credo sit parratio ex idemptitate rationis. Hostien. uult quod comprehendatur omnis ecclesia in qua clerici uiuunt in communi, & de omni exempta, & de omni dignitate in ecclesia cathedrali, quod non credo uerum. Ab. de elec. c. Ne pro defectu. Si papa interdicit ne eligant non currit tempus. Si quod non eligant sine sui licentia tenentur petere licentiam, alioquin currit tempus, si non potest haberi superior debet fieri protestatio, nec tamen sic negligentes sunt priuati uoce per totam illam uacationem sed prima uice tantum. Superior ad quem fit deuolutio non tenetur petere consilium capituli, nec consensum, sed de honestate potest petere, si superior eligat non de gremio ecclesiæ etiam si in ea sint idonei, non cassabitur electio. Glo. & Ab. ubi supra. In cathedralibus quando omnes priuantur uoce propter negligentiam, potestas deuoluitur ad proximum superiorem, in casu delicti ad papam, si non omnes ad eos qui non deliquerunt, & si post delinquunt, deuoluitur ad papam. Priuati uoce censentur mortui. Inferiorum prælatorum electio omnibus modis deuoluitur ad proximum superiorem. Ab. de elec. c. Bonæ memorię.

Eligentes quando postulant scienter indignum sunt priuati uoce. Secundo quando electio cassata est uitio personæ. Tertio quando eligunt per abusum potestatis secularis. Quarto quando eligunt ineligibilem. Quinto quando recipiunt electum uel postulatum cuius electio, uel postulatio est nulla. Sexto si sunt excommunicati uel suspensi. Septimo quando non eligunt infra tempus determinatum a iure. Octauo si postulant post appellatione, non autem si eligunt. Valet electio si priuati non uocantur. Inhabiles antequam destituantur uidentur sicut priuati. Idem de actibus particularibus si non uocantur inhabiles ante discussionem. Hæ pœnæ non habent locum in aliis actibus legitimis quia non iure expressum. Si maior pars uenit priuanda uoce propter defectum contentum in electione priuatur etiã minor pars, nisi contradicat maiori, unde tacentes simul priuantur uoce. Hæc tenent quando fit electio collegialiter, non quando fit per compromissum, quia tunc ius eligendi redit ad compromittentes. Si compromissariorum maior pars eligit indignum. Si prædicto modo ius eligendi est in uno non potest seipsum eligere, quia notaretur ambitione. Celebranda non est electio quando maior pars eorum qui primam electionem fecerunt est priuata uoce nisi prima cassata, & tunc minor pars celebrabit electionem. Ab. de postula. c. Gratum.

Electores qui præscribunt ius eligendi, præscribunt & ius postulandi. Abb. de postu. c. Bonæ memoriæ.

Elector impeditus potest constituere procuratorem ad eligendum unum de capitulo. Si non est impeditus uel uult instituere unum qui non est de collegio non potest nisi consentiat capitulum. Procurator habet tot uoces quot sunt constituentes. Ab. de elec. c. Quia propter. & scriptum est. Si unus de collegio uult probare electorem non esse impeditum, cæteri non possunt admittere procuratorem. Vbi tempus urget non tenetur eligere cum maior parte, nisi illa protestationem eius admittat. An illo appellante ne procedatur

tur ad electionem aliis procedentibus, si probauit illum non esse impeditum reiterari debeat electio tota uel tantum suffragium procuratoris, opiniones. Ab. ubi suprà. c. Quia propter. Si nullus de capitulo uult procurator esse, & facit extraneum non tenetur capitulum admittere illum procuratorem. Glo. ubi suprà. Electores non possunt reuocare procuratorem suum ad eligendum, semper tamen possunt reuocare scrutatores etiam re non integra. Ab. ubi suprà. Possunt aliũ uice sua instituere qui habet uocẽ in electione, & subrogatus potest aliũ subrogare. Ab. de offi. & pot. iud. deleg. c. Quoniã Apostolica. Procurator si & ipse habeat uocem non potest unum eligere pro se, & alium nomine alterius, quia ea conscientia qua putat aliquid iustum nomine proprio debet & iustum putare nomine alterius. Abbas ubi suprà. c. Quamuis. Potest instituere procuratorem, & uox procuratoris computabitur in numero. Ab. de elec. c. Congregata. Vices suas potest committere uni de capitulo, & in aliis constituere procuratorem, nunquam tamen extraneum nisi consentiente capitulo. Ab. de appel. c. Constitutus.

Electus qui renunciauit tractatui ad statuendum tempus electionis est uocandus ad electionem, quia illis non renunciauit, alioquin contemnitur, & eo prosequente contemptum cassabitur electio. Glos. de elec. c. Ecclesia uestra.

Qui renunciauit uoci ante electionem potest semper reuerti & habere uocem, etiam si oporteat scrutinium aliud facere. Post electionem quia res non est integra non potest reuerti nec impugnare electionem. Si absens non uocandus superuenerit eius consensu non præualebit electio. bi euiter publicato scrutinio semper eligitur qui plures habet uoces ultra dimidium. Glos. de elec. c. Ecclesia uestra. Qui renunciauit non potest appellare ad impediendum alterius electionem. Vbi suprà. c. Cum inter.

Electores possunt reuocare scrutatores etiam re non integra. Abb. de elec. c. Quia propter.

Electores suspensi si præsumendo eligunt similiter si eligunt suspensum non sunt priuati potestate eligendi, quia solum priuantur quando incurrunt defectus positos in eligentes episcopum indignum &c. electio tamen est nulla. Ab. de elec. c. Cum inter. Suspensus a beneficio eligere non potest. Ab. de excep. c. Apostolicæ.

Electoribus impeditis currit tempus, si possunt impedimentum tollere. Ab. de elec. c. His quibus. Simpliciter impeditis non currit tempus. Idem dicitur in collatore, idem de termino hominis. Ab. ubi suprà.

Electores possunt abbreuiare terminum electionis a iure præfixum etiam dissentiente parte minori. Ab. de electio. c. Cum inter. Nec tenentur uocare eos, qui infra tempus in quo de iure celebranda est electio, possunt uenire, nisi sit consuetudo. Ab. ubi suprà. Qui conuocat capitulum non potest abbreuiare terminum iuris, quia hoc statutum est in fauorem collegij. Si nec statuto nec consuetudine sit qui habeat conuocare capitulum quacunque die partes uniantur, potest abbreuiari tempus. Si unus solus esset, posset eligere & non expectare tempus iuris. Si duæ partes remanent in capitulo alia recedente possunt eligere. Si econtra tertia stans non potest eligere, nisi instaret tempus pręfixum a iure. Si pars maior remanet minor tamen duabus partibus possunt eligere, quę licet non possunt congregare capitulum possunt tamen reunciare termino præfixo a iure. Quando maior pars monet minorem, sufficit una monitio etiam non peremptoria. Citatus tali die potest

test uenire omni hora qua potest ille actus explicari congrue, unde debet compatere illa hora qua solet fieri. Ab. & Glo. ubi suprà. c. Cum nobis olim. Si uocant non uocandos tenentur eos expectare usque ad terminum præfixum nisi per papam absoluantur, uel periculum sit in mora secundum. Glos. nec ualet electio eis non expectatis. Ab. de elec. c. Cum inter secundum.

Electores non possunt uariare electionem quando electio est ad officium ad quod deputatus tenetur subire ex necessitate, quia in his acquiritur ius electo ante eius acceptationem. Quando non tenetur acceptare si eligunt iure alieno non possunt electionem uariare quia functi sunt iure suo qui eligunt iure delegato. Hac ratione non possunt episcopi uariare conferendo beneficium absenti, Qui functus est officio suo. Postulantes licet utantur iure alieno possunt tamen recedere a postulatione eo quod non sint functi officio suo quia postulatione disponitur tantum ad petendum gratiam, & non habet uim electionis, licet sit quedam incohatio ad obtinendum effectum electionis. Si sit officium quod non tenetur electus acceptare & eligitur ab eis iure proprio possunt ante acceptationem uariare, non autem post, quia per citationem fit contractus quidam. Ab. de postula. c. Postulationem.

Electores non possunt uariare, si electio tenet, si non tenet, quia elegerunt indignum, non possunt eligere, si peccauerunt in forma, possunt eligere antequam priuentur uoce. Ab. de elec. c. Causam, Publicato scrutinio non possunt uariare uocem, sed compellendi sunt ad eligendum. Ab. de elec. c. Publicato scrutinio. Nec ualet appellatio quod non procedant ad electionem. Glo. ubi suprà. c. Quia propter. Possunt tamen scripto scrutinio uariare, non autem eo publicato, quia functi sunt iure suo, unde subsequens electio non est singulorum, sed totius capituli. Hic tenet Glo. quod postulantes non possunt uariare, sed doctores hic dicunt quod semper possunt uariare antequam præsentetur superiori, & hoc placet mihi. Si partes sunt æquales, sequi non potest electio. Minor pars potest ad maiorem accedere, sed non econtra. Si electio est nulla ipso iure uariare possunt, non autem si est cassanda. Si publicato scrutinio superueniat defectus, quia non seruatur forma. cap. Quia propter. possunt uariare, & de nouo eligere, quia nullum ius acquisitum fuit nominato, nec ipsi functi sunt officio suo ex quo annullatur actus a iure. Doctores plures tenent oppositum. Si publicato scrutinio auctoritas deuoluitur ad superiorem dicit Ioan. Andr. quod superior tenetur eligere nominatum, quod mihi non placet. Superior qui cogit ad eligendum est ad quem pertinet confirmatio. Ab. de elec. c. Publicato scrutinio.

Electores tenentur uocare alios etiam si notum sit illis quod uacet ecclesia, & quę sit dies statuta ad eligendum, ne uideantur contemni. Qui præsentes noluerunt uenire die statuta & qui presentes interfuerunt determinationi diei & qui noluerunt uenire ad statuendum diem non debent amplius uocari. Ab. de elec. c. Cum inter. Vocati qui recusant uenire ad capitulum, faciunt se alienos, nec numerantur cum his qui sunt de capitulo, ideo istis contradicentibus si omnes alii conueniant, erit electio unanimis. Abb. de elec. c. Cum nobis olim. In electionibus pulsanda est campana, nec sufficit, sed debent absentes uocari per nuncium, & hoc tenetur generaliter, ubi absentes sunt uocandi, ut in arduis, secus in leuibus. Ab. ubi suprà. c. In causis. Qui in uniuersitate citati sunt per præconem ut ad sonum campanæ ueniant, si non uenerint faciunt se contumaces, & si minor eligit, tenet electio. si uocati sunt ab eis ad quos non attinet uocare, non possunt eligere nisi sint duæ partes

tes

tes & nisi transiret tempus electionis. Ab. ubi suprà. c. In causis. Vocandi sunt qui commode possunt uocari etiam si sint extra prouinciam, non autem si in prouincia & commode uocari non possunt. Glo. de elec. c. Coram dilectis. Commodum considerato uiæ periculo & discrimine & periculo sanitatis & intrusionis, & metu potestatis secularis. Si omnes sunt præsentes sufficit sonus campanæ, An uocandi sint absentes qui sunt in prouincia, stabitur consuetudini. Glo. ubi suprà. c. In genesi. & c. Cumana. Non tamen probatur ex textu. Ab. ubi suprà.

Qui in electione habet plures uoces non potest eas diuidere, & quomodo in eadem ecclesia unus potest habere plures uoces. Abb. de appella. c. Constitutus. Vide. Capitulum. Qui habet duas præbendas in duabus ecclesijs uocem habet in utroque collegio quo ad electiones & alia acta capituli, & qui habet duos canonicatus in eadem ecclesia habet duas uoces in capitulo Glo. & Ab. de præben. c. Quia in tantum.

Eligi potest in Abbatem qui est in minoribus. Ab. de ęta. & quali. ordinan. c. Tuam. In episcopum potest eligi subdiaconus quia est in sacris. Vbi suprà. c. Mult s. Ad beneficium non potest eligi clericus alterius diócesis cum possit reuocari per episcopum suum, sed potest postulari. Glo. de cler. peregri. c. Te nobis. Qui ambitione prælationis inducitur ad monachatum, uel clericatum non potest eligi ad dignitatem, uel prelationem. Glo. & Ab. de elec. c. Officij.

Eligi non potest accusatus, denunciatus, uel inquisitus si sit infamis, si non sit infamis, eligi potest ne mendaciosè accusatus sit, etiam si superior inquirat. Sed tunc non potest promoueri. Si denunciatio fiat habenti potestatem eligendi & confirmandi hoc non obstante potest eligere & confirmare, & si post uenit priuandus, priuare illum. Abb. de accusa. c. Omnipotens.

Eligi potest cuius electio alias cassata est propter defectum temporalem eo cessante. Ab. de elec. c. Officij. Qui cassatam electionem, uel postulationem innouat nec eligere nec postulare potest. Ab. de postul. c. Gratum. Cuius electio cassata est uitio personę est ineligibilis tam in illa ecclesia quam in aliis, secus si cassata sit propter defectum formę. Ab. de elec. c. Super eo. Crimen per exceptionem probatnm non solum repellit pro illa uice, sed etiam notat personam ut promoueri non possit. Glo. & Abb. ubi suprà. Si electio cassata est quia crimen probatum est nunquam potest eligi si propter crimen præsumptum, & se purgauit si etiam propter infirmitatem non impediunt hæc sui promotionem. Si opponitur contra electum præsumitur cassata propter eius defectum, electione cassata propter simoniam sine culpa electi episcopus non dispensat ea uice cum cassato super illa prælatione, dispensat autem in simplici beneficio si libere resignauit. Abb. de elec. c. Si alicuius. Qui tempore electionis non inuenitur idoneus ætate, scientia, moribus, & ordine, nulla est eius electio, etiam si ista superuenerint. Ab. & Glo. de elec. c. Dudum.

Eligi non potest qui habet plures dignitates, qui administrauit ante confirmationem uel post cassatam electionem, si eligitur, cassatur electio. Ab. de prębend. c. Cum iam dudum. Cassanda est electio, si electus habet plures dignitates, si plures præbendas incompossibiles propter ambitionem, & auaritiam, si se ingessit si ministrauit ante confirmationem horum quodlibet per se sufficit ad cassationem. Ab. ubi suprà.

Eligi non potest qui habet plures dignitates. i. plura beneficia curata sine dispensa-

spensatione papæ. Ab. de elec. c. Dudum Qui habet dignitatem infra episcopatum eligi potest ad dignitatem parem in quibus debet fieri collatio numeri, meriti & zeli. Maiores in ecclesia dicuntur qui alios præcedunt dignitate, scientia, ætate & tempore. Abb. ubi supra. Quilibet prelatus inferior episcopo potest eligi ad aliam prælaturam, sed non potest consentire sine licentia superioris, episcopus postulari potest. Abb. de consuetu. c. Cum uenerabilis. Clerici omnes citra episcopos eligi possunt ad dignitates inferiores. & religiosi mendicantes quia nihil prædictorum impedit. Qui patiuntur defectum propter quem officium non possunt exercere ad quod promouentur uel alias inhabilitantur a iure ad illud officium uel dignitatem non possunt eligi sed postulari, ut qui habet defectum in ordine, uel ætate, uel est irregularis, criminosi, intrusi per potentiam secularem qui fuit hæreticus, uel scismaticus, & alii similes ex quo non possunt officium exercere non possunt canonice in ipsum ut in sponsum consentire, cum sint inhabiles ad matrimonium contrahendum, ideo postulandi sunt ut cum eis dispensetur. Qui indigni sunt indispensabiliter sicut hæretici non possunt postulari. Dispensabiles postulari possunt si tamen omnes eorum defectus exprimantur ei qui dispensare potest, alioquin postulantes priuantur uoce. si eligibilis non debet dispensari quia canonici tenentur meliori modo quo possunt prouidere. si dubitatur an sit eligibilis sic formabitur decretum. Eligimus uel postulamus meliori modo quo de iure ualere potest. Glo. & Ab. de postul. c. Et si una.

Eligendi potestas si aliquibus datur absolute non possunt eligere unum ex seipsis electoribus secus cum dicitur quod eligant unum ex ipsis, uel alium. Gl. de fortil. c. Ecclesia. Communiter tenetur contrarium. Abb. ubi supra. Eligi potest qui non potest eligere, ut qui peccauit per negligentiam non eligendo, quandoque econtra ut qui minori excommunicatione tenetur. Glo. de elec. c. Ne pro defectu. Eligi non potest ad aliam dignitatem sed postulari. Abbas de postula. c. Et si unanimiter. In episcopum potest eligi subdiaconus sine alia dispensatione. Abbas de æta. & quali. ordi. c. Multis.

Eligi non potest excommunicatus minori. Glo. de elec. c. Ne pro defectu. Sic electo non prodest eligentium ignorantia, qui tamen eligentes etiam scienter non incurrunt pœnam illius capituli. Abbas de cleri. excommu. c. Si celebrauerit.

Eligi non potest illegitimus, & si eligitur electio est nulla, & electores incurrunt pœnas concilii Lateranensis, nisi probauerint ignorantiam, potest tamen postulari. Ab. de elec. c. Innotuit. Eligi non potest ad dignitatem intrusus in ea, eligentes puniuntur tanquam eligentes scienter indignum sic intrusus committit furtum. Prouisio de intruso etiam motu proprio facta non ualet, nisi princeps hoc sciat, quia tunc uidetur dispensare cum eo. Ab. de elec. c. Per inquisitionem.

Eligi non potest qui habet morbum propter quod non potest ministrare in dignitate, non tamen propter hoc deponitur. Qui semel repulsus est propter morbum semper præsumitur morbosus, nisi probauerit se liberatum. Glo. & Ab. de elec. c. Cum inter canonicos.

Eligi non possunt qui non sunt in minoribus ordinibus. Qui non sunt legitime ætatis, cum hi non possint eligere, Illegitimus & qui habet in alia ecclesia beneficium nisi petatur a suo episcopo idem uidetur de Abbatibus exemptis

ptis qui non possunt recedere, nisi de licentia papæ, uel eius legati. unde sunt postulandi. Glo. & Ab. de postul. c. Et si unanimiter. Qui est in minoribus potest eligi in Abbatem. Ab. de ætа. & quali. ordinan. c. Tuam.

Eligi non potest qui est in peccato mortali graui, potest autem qui est in leui quia potest de facili resurgere. Ab. de cleri. exco. c. Si celebrauerit.

Eligi non potest qui de iure est postulandus. unde defectum postulandi non affert concordiam. Ab. de postul. c. Et si unanimiter.

Eligi potest omnis prælatus infra episcopum, nec impeditur ratione suę prælaturæ. Abbas siue sit regularis siue irregularis non prohibetur ratione suæ prælaturæ quin possit eligi. Abb. de elec. c. Innotuit & Glo. & Ab. ubi supra. c. Cum inter canonicos.

Electus qui non acceptat dignitatem ad quam eligitur, si non inuenitur ęque idoneus per quem prouideatur ecclesiæ peccat ut dicit Ioan. And. Ab. de postula. c. Et si unanimiter.

Electus in concordia qui ualde distat a curia Romana si subest immediate papæ ante confirmationem administrat in spiritualibus & temporalibus. Ab. de elec. c. Nihil. Intelligitur tam in Abbate, quam in episcopo. In postulatis hoc non tenet in quibus nullum ius acquiritur. In electione non tenet si legatus de latere est in partibus illis, quia cessat ratio priuilegii, quia possunt recurrere ad eum. Hæc constitutio semper habet locum quando tanta est distantia a curia quanta est a Roma ad terminos Italiæ, ubicunque sit papa, si tamen sint exempti, licet sint opiniones contrariæ. Tenent prædicta quando non ualde distant, si periculum sit in uia. Fallunt prędicta in electione papę, imperatoris, Abbatissæ, & cum electio confert plenum ius. Consuetudo non ualet ubi confirmatio petitur, quia in præiudicium esset ecclesiæ. Tenet in non exempto, quando ualde distat a confirmatore. Hodie dispositio huius capituli non habet locum ex quo papa reseruat sibi prouisionem dignitatum, & consequenter aufert potestatem eligendi electoribus, & consequenter electio non confert ius electo. ergo cessat quod fundatur in electione concordiæ. Ab. ubi suprà. c. Nihil.

Electus ad aliquod officium non administrat ante adeptam possessionem, ideo a propria sede expulsus non potest iurisdictionem exercere extra territorium sibi deputatum etiam in his quæ sunt uoluntariæ iurisdictionis. Ab. de iudi. c. Significauerunt.

Electus ante confirmationem non potest administrare. Ab. de Simo. c. Sicut tuis. Non potest beneficia conferre uel aliter ministrare. Ab. de elec. c. Hosti. Quia potestas prædictorum pendet ex confirmatione non ex electione. Qui pronunciatur per papam statim potest prædicta. Ecclesia tamen non debet illum recipere sine litteris papæ, etiam si sint testes suæ pronunciationis, alioquin puniuntur. Abb. ubi suprà. Qui confert beneficia ante confirmationem debet repelli ab officio. Confirmatione acquiritur plena administratio, & uinculum coniugale contractum est. Glos. & Abb. ubi suprà. c. Qualiter.

Electus potest petere confirmationem & electionem defensare si ab aliis impugnatur Ab. de iudi. c. Exhibita.

Electus per consensum contrahit spirituale coniugium quod consumatur confirmatione, nec requiritur quod quando electus consentit tunc consentiant eligentes qui non possunt resilire publicato scrutinio. Ab. de elec. c. Cum inter canonicos. Qui consensit non potest renunciare sine licentia papæ Glo.

Glo. & Ab. ubi supra. Qui consentit electioni ante publicationem scrutinij ambitiosus est & reprobatur, non autem si post publicationem etiam antequam sequatur communis electio. Qualiter electus uel postulatus interrogatus debeat respondere. Ab. de elec. c. Cum post.

Electus ad secundam ecclesiam si noluerit dimittere primam eligentes possunt resilire, & electum non acceptare. Abb. de præben. c. Cum non ignores. Hoc seruari debet in beneficiis residentiam requirentibus & in curatis. Abbas ubi supra.

Contra electum petentem confirmationem uel consecrationem non potest laycus excipere maxime de crimine, nisi sua intersit, ut quia patronus, uel parochianus, quia exceptio hic habet uim accusationis a qua laycus remouetur nisi sua intersit. Clericus indistincte debet admitti, si alia causa non obstat, quia interest cuiuslibet clerici ne præferatur malus in ecclesia, & clericus accusare potest clericum prosequendo ius publicum, & non reperitur prohibitus, immo admissus. Excipiens contra electum si succumbit non punitur, nisi appellauerit. Quo modo & per quos excipi potest contra electum. Ab. de accusa. c. Super his. Vide. Excipiens succumbit.

Contra electum tantum in dubio admittitur exceptio tam contra personam quam contra formam si ille sit infamatus de crimine obiecto siue non, quia electus non habet plenum ius, ideo exceptio indistincte admittitur quia uenit ad conflictum iuris petiti, uel quod est in facultate petendi. Admittitur exceptio contra electum & confirmatum quando petit consecrationem, uel ordinem annexum beneficio, quia petit aliquod ius consecutiuum ad ius obtentum, & operatur ut differatur consecratio. Idem est quando petit aliquid, quod habet in se executionem alicuius iuris. Quando petit possessionem quam alius habet, non admittitur exceptio criminis, etiam contra infamatum, nisi infamia esset notoria, quia tunc iudex ex officio suo potest differre restitutionem. Idem puto si crimina notoria sint. Si agitur contra occupantem beneficium cuius possessionem iam habuerat, non admittitur exceptio, nisi sit tale crimen quod inducat priuationem beneficiorum ipso facto, si consecutus est plenum ius in beneficio, & petit possessionem quam nunquam habuit, si excipiatur de crimine cum infamia admittitur indifferenter exceptio. Si crimen fuit probatum imponitur silentium. si non est probatum & remanet infamia, inducitur ei purgatio, & si defecerit ipso iure, imponitur ei silentium. Si præstiterit absoluitur, si opponitur crimen sine infamia fit executio, qua facta si apparet accusator, admittitur & probato crimine imponitur silentium isti. Si non apparet, non debet molestari. Exceptio concernens defectum potestatis conferentis per subreptionem gratiæ admittitur, quia est exceptio intrinseca ipsum ius principale uulnerans, ratione cuius petitur possessio. Ab. de accusa. c. Accedens.

Electus in cuius electione non est seruata forma iuris positiui introducta propter deceptiones & scandala uitanda, ex quo omnia ista cessauerunt, & interuenit uerus consensus, & electio tenuit de iure gentium, satis est tutus quo ad Deum. Ab. de restitu. in integr. c. Requisiuit. Electio si tenuit de iure naturali uidelicet ratione consensus eligentium, licet sit nullla propter solennitates iuris positiui non seruatas, non tenetur sic electus renunciare, quia habet fundamentum naturale. Ius positiuum adinuenit solennitates propter periculum ecclesiarum & exceptiones uitandas. Cum omnia cessent in casu isto occurrente non est in foro conscientiæ de eorum defectu

curan-

curandum. Ab. de immunita. eccle. c. Quia plerique.

Electus si non probauit se idoneum quo ad extrinseca puta scientia ætate præsumitur non esse idoneus. Ab. de elec. c. Cum uobis olim. Si tempore electionis non sit idoneus scientia, ætate & ordine electio est nulla, nec conualescit si supradicta superuenerint. Glo. & Ab. ubi supra. c. Dudum. Si a maiori parte sit electus indignus & a minori dignus confirmabitur electus a minori parte. Ab. ubi supra.

Electus indignus & confirmatus deiicitur & confirmator si peccauit per negligentiam confirmando illum ad regimen animarum perdit potestatem confirmandi primum successorem, & suspenditur a perceptione proprii beneficii per sententiam. Ab. de elec. c. Nihil. Hodie confirmatio facta sine causa & cognitione est ipso iure nulla. Confirmator si peccat dolo grauius punitur. si superior examinauit & confirmauit indignum per uicarium si hoc dolo egit, uel ex causa iniusta uices suas commisit non excusatur, superior tamen dispensare potest de suspensione canonicorum. Qui interfuit electioni & tacuit non potest post confirmationem obiicere defectus electi excipiendo qui tamen ostendet per modum denunciationis ne indignus remaneat in prælatione. Ab. ubi supra.

Electus potest per se uel procuratorem prosequi ius suum. Ab. de rescrip. cap. Cum dilectus & de consuetu. c. Cum dilectus. Potest prosequi electionem suam etiam in foro contentioso & quandoque peccat non acceptando prælaturam, nec est ambitiosus. Ab. de restitu. in integr. c. Cum uenisset.

Electus ante confirmationem non habet iurisdictionem in actu etiam si eligatur a collegio seculari, potest tamen induci consuetudo ut electus per seculares iurisdictionem exerceat non autem in ecclesia quia plurimum potest nocere ecclesiæ, in qua præessent indigni. Ab. de ele. c. Postquam. Post confirmationem potest ea quæ sunt iurisdictionis non autem ea quæ sunt ordinis. Vbi supra. c. Transmissa. Si nullus est in possessione ante sui institutionem potest ministrare non autem si alius est in possessione gerens se pro prælato nisi esset consuetudo in oppositum. Idem dicitur de prouiso per papam. sic confirmatus potest cognoscere de criminibus clericorum nisi sint degradandi per sententiam, quam intendit prosequi, quia hoc ordinis est ut dicit hic Glo. Licet alii contradicant. Ab. ubi supra.

Electus ante confirmationem renunciare potest iuri suo in manibus eligentium & qui sic renunciauit electioni de se factæ non potest appellare ad impediendum electionem alterius. Abb. de restitu. spolia. c. Cum uenisset. & de elec. Cum inter.

Si eligantur duo simul ad eandem præbendam non tenet electio. Ab. de præb. c. Tuæ fraternitatis. Si unus eligitur, & alius sub conditione, si primus non acceptauerit non ualet electio, quia uota eligentium non debent esse conditionalia. Idem est in collatore. Ab. ubi supra. Si duo eliguntur ad eandem dignitatem si compromittant, potest unum confirmare, & alteri pro bono pacis de prouentibus prouisionem facere. Ab. de præben. c. Nisi essent.

Electi uox non computatur in numero eligentium. Glo. de elec. c. Licet de euitanda. Intelligitur quando proceditur per scrutinium priuatim, non autem si per scrutinium publicum. Sicut in electione papæ qui accedit ad uota aliorum, ideo non est ambitiosus. Ab. ubi supra. Computatur in numero si a medietate omnium eligitur publicæ, si per scrutinium eligitur potest publicato scrutinio relinquere electum a minori parte, & consentire electioni factæ de

se & tenet electio. Non potest autem seipsum eligere in scrutinio secreto. Ab. de elec. c. Cum iureperitus. Discordat Glo. ubi supra. & c. Cumana. Nec computabitur si fiat per scrutinium manifestum per compromissarios, quia electio debet fieri per unum. Vbi ex singularibus consensibus resultat electio non oportet quod electio fiat ab uno, quando electus a media parte auget numerum & complet electionem. Ab. ubi suprà. c. Cumana. Vbi electio fit palam uocatus ab aliis potest consentire & non eligere alium, & uox sua computabitur in numerum, non autem si fiat electio per scrutinium secretum, quia esset ambitiosus. Ab. de iur. patrona. c. Pro uestris.

Elemosina de male acquisitis quando potest fieri. Ab. de deci. c. Ex transmissa. Vide. Decima.

Deputatus ad distribuendum pauperibus potest distribuere inter consanguineos suos pauperes & magis tenetur, non autem potest retinere pro se. Ab. de cohabi. cle. & mulie. c. Inhibendum. Vide. Distributor.

Qui tenetur procurare fratres alicuius domus obligatur ad procurandum omnes, licet numerus nunc sit maior. si per hoc grauatur nimis per officium iudicis prouidebitur. Ab. de censi. c. Quanto. Qui obligatur ad procurandum domum tenetur procurare seruitores. Obligatio concepta sub nomine collectiuo, uel appellatiuo recipit augmentum & diminutionem sicut comprehensum. Vnde recipiens molendinum cum pacto de gratis molere pro familia ea crescente tenetur omnibus, sicut & ea deficiente sentit commodum. Ab. ubi suprà.

Eleemosina quando quis tenetur, & qui subtrahit in necessitate an teneatur ad restitutionem. Ab. de fur. c. Si quis. Vide. Restituere.

Eleemosinam quando religiosus potest facere. Ab. de fur. c. Si quis. Vide. Religiosus.

Qui dat pauperibus epulas delicatas, aut præciosas potius peccat quam meretur, quia non solum debet habere respectus ad dantem sed etiam ad recipientem. Ab. de Simo. c. Et si quęstiones.

Eleemosina a publico peccatore nō debet sacerdos accipere, ne uideatur illum fauere in delicto suo, præsertim a raptoribus bonorum ecclesię. Ab. de rapt. c. Super eo.

Eleemosinam potest facere uxor de bonis quæ habet ultra dotem, si non habet bona ultra dotem non potest uiro contradicente, quia dominium rei dotalis pertinet ad uirum constante matrimonio. Si uir non contradicit potest facere eleemosinam illam, quam pręsumit uirum uelle, & non aliam, quia de alienis non licet facere elemosinam. Ab. de fur. c. Si quis.

Emens citra dimidium &c. si interuenit deceptio reipsa sine dolo & facto partis credo non esse peccatum. Si interuenit deceptio re ipsa dolo partis, quia induxit ad uendendum minus iusto pretio, competit restitutio etiam citra dimidium iusti præcii. Si interuenit deceptio re ipsa & ex proposito, non tamen dolus partis restituet in foro pœnitentiali. Si uterque sciebat ualorem rei uerum, nullum subest peccatum. Ab. de testi. c. Cum causa. secundū.

Empta res ex pecunia alterius eius est cuius est pecunia, In milite in minori, in ecclesia Glo. & Ab. de pecul. cleri. c. Inquirendum.

Emphiteota nomen Grecum est & emphiteotesis idem est quod melioratio quia recipit rem ad meliorandam, & est contractus in quo transfertur dominium relicto dominio directo apud dominum, cui aliquis soluit singulis annis. Si non soluit infra biennium non cadit ipso iure, sed est in potestate

domini,

domini, secundnm Glo. oportet aliquid dare in principio non tamen est necessarium secundum doctores. Differentię plures inter emphiteotesim, locationem & emptionem. An possit donari, opiniones. Et uidetur quod possit donari, & alteri legari, & cum alia re permutari. Venditio personis illis censetur prohibita, ex quibus conditio domini potest deteriorari. Dicunt quidam si emphiteota priuatus donat ecclesiæ, uel legat, ecclesia debet recipere solum præcium & non retinere cum domini præiudicio. Celeriter dicitur satisfacere qui exactus soluit sine præfixione termini, uel ubi nullam interpellationem expectat, sed sponte soluit. Dominus emphiteote compellere potest auctoritate propria, si non soluit per biennium, non tamen hoc potest si uendidit eo irrequisito. Tutius tamen est ad euitandnm scādala iudicem adire. In hoc casu perdit melioramenta sua, In huiusmodi cōtractibus totā potestatē habet rector ecclesię ubi est solus quā habet prælatus ecclesiæ collegiatæ cū collegio. Ab. de offi. & pot. iud. deleg. c. Potuit.

Emphiteotesis mediat inter uenditionem & locationem, magis tamen accedit ad locationem licet non possit uendere irrequisito domino potest tamen secundum aliquos donare. Emere prohibentur serui ecclesię, capitanei, & maiores qui non sunt idonei facilitate conueniendi. Glo. de loca. c. Potuit.

Emphiteotesis perpetua in rebus ecclesiæ est regulariter prohibita, & dicitur perpetua etiam si ad triginta annos fiat. Ab. de reb. eccle. non alien. c. Nulli. Si est perpetua est quædam alienatio sicut etiam dicitur de locatione perpetua. Concessio ad maximum tempus sine solennitate non debet seruari etiā in uita male alienantis, ne præiudicet ecclesiæ. Ab. ubi suprà. c. Ad audientiā.

In emphitheotesi ecclesiæ nomine filiorum non ueniunt naturales tātum, cum dicitur etiam pro hęredibus non possunt intelligi alii a filiis, ideo si nepotem tantum habet ex filio euanescit substitutio. Glos. Quod nomine hæredū ueniūt etiā extranei, si causa alienandi sit sufficiēs. Ab. de proba. c. In præsentia.

Emphiteota non potest se liberare inuito domino. Ab. de feud. Insinuationem. In contractibus emphiteotesis, & locationis & similibus potest rector ecclesiæ solus quæ potest prælatus cum collegio in ecclesiis collegiatis. Ab. de loca. c. Potuit. Qui rem habet in emphiteoresim non potest rem illā relinquere inuito domino. Ab. de immunita. eccle. c. Iudicatum. Emphiteotica res si reuertatur ad ecclesiā potest prælatus alteri concedere in emphiteotesim, etiā si iurasset res ecclesiæ non dare in emphiteotesim. Ab. de feud. c. Ex parte.

Emphiteota ecclesiæ melioramenta sua uendere non potest nisi prius eodem prætio offerat domino & dixerit se nolle emere, uel nisi post duos menses a denunciatione dominus non emerit. Si contrafecerit, uel cautionem per biennium non soluerit, nec post moram celeriter purgauerit, iuste potest expelli Ab. de loca. c. Potuit.

Emphiteota ut possit uendere ius sibi competens & melioramenta, requiritur primo ut requiratur dominus si uellit emere, secundo quod denunciet sibi præcium ab alio oblatum, uerum & non fictum, tertio si non dixerit se nolle emere expectetur dominus per duos menses. quarto uendat personis non prohibitis. quinto quod non uendat rem ipsam, sed utile dominium sibi competens & melioramenta quæ fecit in illa re. sexto quod prius non ceciderit a iure suo. Sic sine consensu domini potest rem exponere uenalem. Non est expressum in iure quibus personis prohibitum sit uendere, sed attenditur ius municipale, uel pactum appositum in contractu. Ab. de loca. c. Potuit.

Emphiteota si non soluit infra biennium, uel triennium suam pensionem etiam

si sit ecclesia cadit a iure suo licet conueniri posit prælatus negligens pro damno ecclesiæ suæ. Ab. de religio.domi.c.Constitutus. Si dominus primo expulit potest pensionem post præteriti temporis petere. Si recipit pensionem pro tempore post moram contractam non potest expellere, quia per actum contrarium uidetur renunciare iuri suo. Si recipit pro tempore præterito cum protestatione quod saluum sit ius suum potest expellere. Si sine protestatione potest expellere, quia præsumitur iuri suo non renunciare cum non habeat actum contrarium, immo utrunque potest. Solus prælatus hic potest ecclesiæ præiudicare, quia hic agitur de acquirendo non de alienando. Emphiteota non cadit ipso iure, sed potest repelli, ideo si prælatus recipit pensionem pro tempore futuro non dicitur alienare, sed non acquirere, & in hoc potest conditionem ecclesiæ deteriorare. Soluit emphiteota pensionem integram, nec diminuitur propter damnum possessionis, nisi ubi tota res periret, non autem propter sterilitatem quantumcunque magnam diminuitur pensio. Similiter tenetur soluere tempore belli, quia soluit in recognitionem dominii, secus est de colono. Ab. de loca. c. Potuit.

Episcopi nomine non uenit electus, nec confirmatus, nec prouisus per papam nisi sit consecratus. Ab.de rescrip.c. Iam te.& de his quæ fiunt a præla.Tua nuper.& de præben.c.De multa. Episcopi appellantur sacerdotes & presbyteri, non tamen in materia pœnali. Ab.de senten.& re iudi.c. Non potest.

Episcopus non potest absoluere excommunicatum suum in aliena dioecesi existentem, ab excommunicatione iuris si requiritur causæ cognitio, si non requiritur potest, quia in alterius territorio potest quæ sunt uoluntariæ iurisdictionis. Ab. ne cle. uel monach.c Super specula.

Episcopus absoluit a iuramento turpiter suscepto, & a iuramento licito ex causa, & a iuramento metu præstito. Ab.de iur.iuran.c.Ex administrationis.

Episcopus per exceptionem criminis accusatorem ab accusatione repellere non potest quem ante a sua familiaritate neglexit separare. Ab. de accusa.c. Nulli episcoporum. Iudicatur præsumptiue prælatus secundum mores sociorum. Ista expulsio debet fieri antequam sciat se impellendum ab eo, quia si post præsumitur fieri in fraudem. Ista sunt specialia in odium episcopi, quia debet habere honestas personas, ideo ad eum accusandum admittitur etiam nutritus a pueritia in domo sua. Potest tamen episcopus excipere de crimine contra subditum accusantem, licet non punierit illum, non tamen approbauit eius mores, quia forte non habuit probationes, uel propter scandalum non puniuit. Aliud est non punire subditum, & aliud eius mores approbare, Ad familiaritatem debet habere personas honestas. Layci tamen clericum criminaliter non possunt accusare. Abbas ubi supra.

Episcopo adiutor est dandus si propter morbum incurabilem non potest officium exercere pastorale. Ab. de cleri.egro. c.Ex parte. In episcopatibus & superioribus ad solum papam pertinet dare coadiutorem puta quando confirmatus infirmus nõ ex sua causa nõ potest remoueri ab officio. Ab.ubi suprà.

Episcopus potest agere pro iniuria illata sacerdoti, uel ecclesiæ uniuersali. Ab. de pœn. c.Presbyteri.

Episcopus acquirit sibi quicquid acquirit intuitu personę, sicut & simplex clericus. Ab.de testam.c.Quorundam.

Episcopus potest male alienata ecclesiæ reuocare etiam pretio non oblato. Ab. de reb.eccle.non alienan.c. Ad audientiam.

Episco-

Episcopus tenetur conferre præbendam ei pro quo mandauit papa capitulo sede uacante ut illi conferat si tamen collatio pertinet ad episcopum. Ab. de rescrip. c. Eam & Glo. tenet oppositum. Non tenetur prouidere de beneficio ordinato per eum, si habet uicariam perpetuam, uel patrimonium unde possit commode uiuere, si non habet unde possit commode uiuere, tenetur prouidere, Pondera uerbum commode. Si ordinat ad titulum sui patrimonii tenetur prouidere. Ab. de rescrip. c. Postulasti. Nec potest beneficium conferre uni hoc pacto quod alius succedat post mortem. Papa autem hoc potest, licet ipse uiuens non possit sibi eligere successorem. Ab. de pact. c. Accepimus.

Episcopus potest conferre beneficium filio suo si est dignus. Ab. de iur. patro. c. Quia clerici.

Episcopus potest ex prouentibus beneficij pinguioris uacantis cessante fraude constituere aliud beneficium, uel pensionem. Ab. de præben. c. Extirpandæ. §. Qui uero.

Episcopus non debet confirmare præsentatum per patronum nisi prius mittat edictum de uita & conuersatione eius. Ab. de elec. c. Postquam. Nec dispensare potest circa institutionem beneficii nec ipsam immutare, nec contra eam uenire sine consensu patroni, nisi quando patronus nollet consentire in permutatione beneficii sine causa. Ab. de constitu. c. Cum accessisset.

Episcoporum beneficia non uacant, nisi sint consecrati, uel saltem currat tempus consecrationis, in aliis dignitatibus una acquisita aliæ uacant statim. Ab. de præben. c. De multa.

Episcopus canones non seruans, uel non faciens seruari incidit in periurium saltem si hoc facit ex contemptu. Ab. de iur. iuran. c. Ego.

Episcopus potest esse canonicus ecclesiæ suæ ex consuetudine. Ab. de præben. c. Extirpandæ in repetitionibus. Potest esse canonicus & si in capitulo est ut canonicus computatur uox sua & auget numerum, si ut episcopus non computatur, unde cum media parte uocalium nihil potest hoc secundo modo, qui tamen potest primo modo, quia uox sua additur medietati. Abb. de concess. præben. c. Postulastis.

Episcopus utitur aliquo canonicorum pro seruitio suo subtrahendo eum ab officio diuino & reputatur præsens respectu commoditatis percipiendæ. Eadem est ratio de prælatis omnibus respectu subditorum, quia hic generaliter loquitur. Secundum Hosti. ultra duos habere non potest nisi probetur utilitas ecclesiæ uel capituli, potest etiam clericum & monachum mittere ad certam negotiationem. Ab. de cle. non residen. c. Ad audientiam.

Episcopus clericos ut filios tractare debet non ut uasallos, & sedens non debet pati sacerdotem stare coram se licet in loco publico debeat in sublimiori loco sedere, in camera tamen debet reputare se collegam sacerdotum. Ab. de excess. præla. c. Peruenit. Episcopus, clericos debet appellare fratres & clerici episcopum patrem. Ab. de his quæ fi. a præla. c. Nouit.

Episcopus non potest corrigere clericos subditos sine consilio capituli, ualet tamen contraria consuetudo. Ab. de his quæ fi. a præla. c. Quanto. In tangentibus totum clerum non sufficit episcopo habere consensum capituli, sed oportet interueniat consensus totius cleri. Ab. de immuni. eccle. c. Non minus. Ad episcopum tamen pertinet tollere prauas consuetudines, ut quod clerici exigant, pro terra sepulturæ, non autem hoc potest præcipere exemptis. Ab. de sepultu. c. Abolendæ.

Episcopus qui obtinuit licentiam cedendi, cogitur cedere, etiam inuitus. Ab. de transla. c. Quidam. Ad episcopatum inuitus non cogitur si permiserit se episcopari ante consecrationem non potest transferri inuitus, post consecrationem potest etiam inuitus. ex quo semel permisit, & sic est de monacho. ad aliam ecclesiam transfertur episcopus propter necessitatem, uel utilitatem, si hoc constet & uacet episcopatus eo quod non sit expectandus consensus eius. Ex eo quod semel permisit se episcopari contrahit matrimonium etiam inuitus cum tantum mutet locum ex quo ecclesia una est tantum. Si transfertur propter meritum personæ non uacat episcopatus nisi tempore acceptationis alterius. Ex quo papa fecit ob gratiam eius debet expectari consensus eius. Ab. de postula. c. Et si unanimiter.

Episcopus potest esse comes. Ab. de fid. instrum. c. Inter dilectos. Episcopus parisiensis est quasi comes parisius habens iurisdictionem temporalem, unde preco ibi pronunciat Banna nomine episcopi & regis. Glo. de fo. competen. c. Quod clerici.

Episcopi plures possunt simul consecrari, & tantum die dominico fit consecratio eorum. Ab. de consecra. eccle. c. Cum sis.

Episcopo consecrato potest opponi de forma electionis, & de criminibus eius factis ante confirmationem, & quando. Ab. de do. & contum. c. Cum olim.

Episcopus potest delegare, similiter archiepiscopus ea quæ sunt iurisdictionis & ordinis, excepto usu palii pro libito uoluntatis, & tenetur subditus illa acceptare non subditus. Ab. de ordi. c. Quod sedes. Et de consue. c. Quanto. Non tamen potest subditum sui suffraganei cogere ad acceptandum ut sit iudex in causa appellationis factæ ipsi archiepiscopo, licet ipse possit committere, & ille acceptare. Vbi supra. c. Pastoralis.

Episcopus potest delegare causam ciuilem clerici layco, non tamen potest consentire ut eius iurisdictio prorogetur, quia tunc iuri suo iudicaret. Delegatus autem semper iudicat iura delegationis. Ab. de for. competen. c. Significasti. Quod possit causas laycorum committere etiam laycis. Ab. de appel. c. Sua nobis.

Episcopus non potest delegare potestatem conferendi beneficia uacatura, potest tamen in genere & uniuersaliter non autem primi uacaturi. Item potestatem generalem potest conferre uicario suo generali tantum. Nec potest dare uicario suo potestatem recipiendi resignationem certi beneficii, & illud conferendi, & quomodo per fraudem fiat, & an ualeat. Ab. de conces. præben. c. Constitutus. Delegare potest omnia, quæ iurisdictionis sunt i. quæ consequuntur ex confirmatione non episcopo. Quæ autem sunt ordinis tantum episcopo. Ab. de conse. eccle. & alta. c. Aqua.

Episcopus an sit delegatus in crimine hæresis, opiniones. hic dicitur quod sit delegatus nec tamen extinguitur iurisdictio per mortem, quia delegatio fit a sede Apostolica dignitati quæ non moritur, ideo transit in successorem, & appellatur ab episcopo ad papam tantum, & in hac potestate non succedit capitulum sede uacante. Ab. de hære. c. Ad abolendam.

Episcopus pro debitorum suorum exoneratione potest cum capitulo statuere & retinere ad tempus fructus beneficiorum uacantium in sua dioecesi si debita contracta sint nomine ecclesiæ, & ex causa illa unit, diuidit, & supprimit dignitates non pro utilitate propria, quia non potest in facto proprio auctorizare, potest tamen emere rem inferioris ecclesiæ publicę. Ab. ut eccle. benefi. sine dil. conferantur. c. Vt nostram.

Episco-

Episcopus non deponitur nisi per papam. Ab. de Hære. c Excommunicamus
Episcopus non potest dignitatem, uel beneficium constituere pro libito uoluntatis, nec ecclesiam ut in parochia nisi causa iusta interueniente Glo. de consue. c. Cum olim. Licet possit constituere dignitatem in ecclesia cathedrali quæ cedit ad maiorem cultum Dei & nulli nocet, non tamen ecclesiam in parochia quæ alteri nocet saltem quo ad obuentiones. Abb. ubi supra. Nec potest ius unius ecclesiæ alteri attribuere, nec statuere quod clerici unius ecclesiæ teneantur eligere unum de alia ecclesia, nec aliquid in præiudicium inferioris ecclesię sine consensu capituli & patroni. Glos. de consuetu. c. Cum dilectus.
Episcopus dignitate uel ecclesia inferiori non uacante non potest cum capitulo iura illius minuere, sed potest in totum supprimere illam, non tamen sine causa, & potest in totum illam ecclesiam in totum unire & subiicere ex causa, sed non præiudicat rectori uiuenti. Si uacat alia ecclesia potest supponere & unire in totum non obstante uacatione, sed non potest diminuere iura illius, nisi dato sibi defensore & seruata forma, quę debet seruari in alienatione. Ab. de exces. præl. c. Ad hoc.
Episcopus non potest dignitatem habere cum episcopatu nisi ex dispensatione papæ. Ab. de conces. præben. c. Cum nostis. De consensu capituli potest concedere inferiori dignitati iura pertinentia ad dignitatem suam, & talis concessio non potest reuocari per successorem. Ab. de institu. c. Cum uenisset.
Episcopus petens ecclesiam quo ad temporalia & spiritualia obtinet eo ipso quod ecclesiam esse in sua dioecesi probat, si non apparet exempta. In temporalibus succumbit, nisi aliter doceat de iure suo. Ab. de religio. domi. c. Cum Venerabilis.
Episcopus in sua dioecesi nec iudicari nec puniri potest per inferiorem secundum iurisdictionem in territorio alieno, si delinquit potest a pari & ab inferiori iudicari & puniri. Ab. de maio. & obe. c. Cum inferior. In dioecesi alterius reputatur priuatus; & si ibi deliquit, potest per episcopum puniri. Ab. de fo. competen. c. Sane.
Episcopi duo in eadem dioecesi possunt constitui ad tempus in diuersis partibus & in solidum, licet fieri non debeat nisi ex magna causa. Non autem possunt esse duo Romani Pontifices & hoc tenere esset hæreticum. Inter episcopum substitutum episcopo hæretico, & episcopum hæreticum reuersum receptum ex dispensatione diuiditur episcopatus modo hic expresso, & hoc capitulum hodie continet ius. Ab. de paroch. c. Si episcopus. Glo. tenet oppositum huius ultimi.
Episcopus nunquam dispensat nisi in casibus expressis in iure. Ab. de elec. c. Si Abbas. & Glo. de tempo. ordi. c. Dilectus. Licet possit absoluere ab omnibus non reseruatis, non tamen dispensare in non reseruatis, sed tantum ubi sibi in canone committitur dispensatio in speciali uel in communi facta mentione de dispensatione. Dispositio est contraria in ea & excommunicatione quia ubi dispensatio non committitur intelligitur reseruata. Abbas de elec. c. Quisquis. & Glo. de tempore ordi c. Dilectus. Vide. Dispensatio. Non dispensat nisi in casibus sibi a iure permissis, ideo non dispensat in irregularitate homicidii, uel mutilationis membrorum. Ab. de cleri. pugnan. in duel. c. Pœna. Dispensat tamen cum homicida in beneficio simplici non autem in curato. Vbi conceditur dispensatio episcopo in beneficiis intelligitur

gitur de simplicibus. In materia dispensationis uerba debent stricte intelligi. Potest etiam episcopus quasi semper dispensare in beneficiis. Ab. ubi supra. c. Henricus. Dispensat in beneficio quod conferre non potest, & interponit auctoritatem permutationi beneficiorum quorum collatio spectat ad alios. Ab. de cle. excommunica. c. Postulasti. Potest in beneficio dispensare quasi semper de cleri. non ordi. c. Ex litteris.

Episcopus dispensat in beneficiis. Vide suprà immediate.

In iure ubi dicitur potest dispensari & non dicitur per quem, intelligitur potestas collata episcopo. de papa non erat dubium, & uerba aliquid debent operari, non tamen conceditur inferiori prælato in arduis. Abb. de cleri. pugnan. in duel. Henricus. & de cleri. excom. c. Postulasti. & de pœnis. In quibusdam.

Episcopus dispensat contra canones superioris si sint pœnitentiales, nisi casus sint reseruati, etiam si canon imponit certam pœnam. Si canon expresse indulget, uel negat dispensationem inferiori casus est clarus, si neutrum facit in adulterio & minoribus dispensat, nisi specialiter sit prohibitum, in maioribus non, nisi sint specialiter indulta. Vbi non est permissum non potest episcopus dispensare, intelligitur nisi sit maxima & urgens causa, uel nisi superuenerit causa noua, uel antiqua uerisimiliter non cogitata per papam. Abb. de iudi. c. At si clerici. Ex causa uerisimiliter non cogitata per papam potest episcopus dispensare, & statutum facere contra legem, quia papa considerat i tali causa aut non condidisset legem, uel potestatem dispensandi reliquisset. Ab. de appella. c. Dilecti.

Episcopus in criminibus dispensat ad beneficia, quando dispensat in grauibus criminibus, tenetur requirere consilium capituli, non tamen tenetur sequi illud. Ab. de iudi. c. At si clerici.

Episcopus dispensat cum deposito, & quando sic, & quando non, & consequenter infamatum restituere famę, licet hoc non posit directe, potest autem dispensare inuito accusatore, ne deponatur. Dispensat etiam cum accusatore quando subest utilitas publica, uel priuata, quę alias est bona, & quando debet dispensare, an peccet non dispensando. Ab. de iudi. c. At si clerici. §. de adulteriis.

Episcopus dispensat cum existentibus in sacris qui de facto contrahunt matrimonium. Ab. de cleri. coniuga. c. Sane secundum, & quod coniugatus habeat beneficia. Ab. ut suprà. c. Ioannes.

Episcopus qui dispensat cum aliquo fauore studii per septemnium non potest dispensationem reuocare sine euidenti causa. Abbas de appella. c. Significantę.

Episcopus non dispensat in uotis, nec potest illa commutare cum personis alterius diocesis, licet sint in sua ciuitate ratione studii, quia licet posit administrare sacramenta necessaria, non tamen quæ sunt uoluntaria, ad quæ requiritur domicilium, nec sufficit habitatio. Ab. de paroch. c. Nullus. In uoto proprio non potest dispensare. Ab. de uo. c. Licet. Reliqua uide, Dispensare.

Episcopum non oportet esse doctorem iuris canonici, quia competens scientia tolleratur in prælato, licet eminens desideretur. Ab. de consangui. & affini. c. Ex litteris.

Episcopus non potest magnam donationem facere de rebus episcopatus etiam monasterio etiam si sit pecunia numerata, ideo repeti possunt data consanguineis

guineis, nisi sint data per modum eleemosinæ. Ab. de priuile. c. Cum olim. secundum. Non potest donare capitulo de pertinentibus ad suam mensam ita ut præiudicet successori nec inferioris ecclesie bona cathedrali, quia auctorizaret in facto proprio, potest tamen emere si publice uendantur sicut si statuto cauetur quod mulier non possit obligari sine consensu agnatorum non possunt agnati illi consentire ad eorum commodum, & tutor emit palam rem pupilli. Ab. de iur.iuran.c.Sicut noctis.

Episcopus habet omnes ecclesias suæ diocesis quo ad iurisdictionem, & potest pro eis agere, non tamen potest earum bona temporalia uertere in usum suum possunt pręsentare qui eligere, episcopus tamen confirmat. Ab. de excep. c. Cum uenerabilis.

Episcopus potest ecclesiam concedere etiam religiosis quam concessionem reuocare non potest sine causa non tamen rectorem inuitum expoliare in uita sua, licet possit constituere certum censum per rectorem ecclesię donatarie persoluendum de uoluntate rectoris, & ipso inuito si ecclesia multum abundat, & non aliter. Ab. de restitu.spolia.c.Cum uenisset. Potest etiam dare possessiones sine maxima læsione ecclesiæ oratorio, uel hospitali construendo. Ab. ubi suprà. c. Olim. Sine consensu capituli non potest concedere ecclesias, etiam si habeat ius patronatus in ecclesiis concedendis. Abb. de his quæ fi. a prela. c. Tua nuper, Potest etiam unire ecclesias. Ab. de donatio. c. Consultationi. Potest concedere ecclesias religiosis, ut conuertant redditus ecclesiæ in proprios usus cum auctoritate capituli. Si subsit causa puta quia religiosi sunt multum indigentes. Ab. de priuil. c. Pastoralis. Cum capitulo potest concessiones reuocare. Ab. ubi suprà. c. Olim.

Episcopus potest cum capitulo ecclesiam parochialem facere collegiatam, & disponere quod clerici etiam seculares uiuant in communi & sub uno tecto dormiant. Ab. de ui. & honesta cleri.c.Quoniam. Maior pars capituli non potest sine episcopo facere quod uiuant in communi, sed episcopus hoc potest cum maiori parte, si capitulum sine causa rationabili non uult consentire, contradictio habetur pro consensu. Ab. ubi suprà. Cum capitulo potest statuere quod clerici ad residentiam teneantur ubi consuetudo est contraria, si hoc facit propter amorem Dei aut cultum diuinum, non autem si propter eorum commodum, puta ut ipsi percipiant fructus. Ab. de cleri. non resid. c. Ad audientiam.

Episcopus non potest conferre monasterio ecclesias parochiales nec earum obuentiones etiam de consensu patroni sine consensu capituli. Ab. de his quæ fi. a præl. c. pastoralis. Quæ autem potest donare monasterio constructo uel construendo. Ab. ubi suprà. Vide. Donatio.

Episcopus potest ecclesias diuidere etiam contradicentibus clericis, ubi est legitima causa, & si prælati religiosi nollent consentire, debet adiri superior qui cogat ad consentiendum. Ab. de preben. c. Auaritia. Non tamen potest diuidere parochiam inuito rectore, nisi subsit iusta causa. Ab. de eccle. ædifi. c. Ad audientiam,

Episcopus non potest ecclesiam eximere in totum a sua iurisdictione. Ab. de religio. domi. c. Constitutus. Licet possit eximere unā ecclesiam quo ad aliqua cum capitulo, non potest tamen eximere in totum. Ab. de priuil. c. Cum olim. secundum. Nec potest sine causa ecclesiam alteri subiectam ab illius subiectione & obsequio liberare. Ab. de exces. pręla. c. Ad hæc.

Episcopus & non inferior potest unire ecclesias suæ diocesis, & unam alteri subij-

ſubijcere, non tamen ſine cauſa, nec ſine conſenſu canonicorum, Poteſt etiam unire beneficia deuoluta ad papam ob eius negligentiam ad conferendum, quia ſola poteſtas collationis deuoluta eſt ad ſuperiorem ſed unio concernit proprietatem beneficii. fit autem ex cauſa ſic quod cauſa non ſubſiſtente unio eſt nulla, & ſic non eſt actus omnino uoluntarius. Si papa reſeruaret ſibi beneficium poteſt tamen epiſcopus unire, ſed non in præiudicium illius, cui papa reſeruauit. Vnde unio habet effectum illo dimittente beneficium pro quo papa reſeruauit. Intellige quando reſeruatio concernit collationem tituli, ſecus ſi papa reſeruauit certam eccleſiam ſue diſpoſitioni, quia hoc uerbum eſt generale ſic quod inferior non poteſt de ea diſponere. Ab. de exceſ. præla. c. Sciant.

Epiſcopus non poteſt eligi, quia eſt alligatus uinculo matrimoniali eccleſiæ in cuius ſignum defert anulum. Qui epiſcopatui renunciauit, poteſt eligi, & electus ad unam eccleſiam, poteſt eligi ad aliam ante confirmationem, non poſt, quia contractum eſt matrimonium ſpirituale licet non ſit conſumatum. Ab. de poſtula. c. Et ſi unanimiter.

Epiſcopus ex nulla cauſa poteſt dimittere epiſcopatum & accipere aliud, ſed nec ad religionem tranſire ſine licentia papæ, etiam ſi ſit electus ſede uacante, & hoc habet locum etiam in clericis inferioribus, Ab. de cleri. non reſid. c. Non licet. Sibi non licet ſine licentia papæ acceptare alium epiſcopatum, alias utroque priuatur. Vbi ſupra. & Glo. ubi ſupra. c. Non licet. Nec poteſt remoueri ab epiſcopatu ſuo ex quocunque delicto ſine licentia papæ. Si propria auctoritate tranſit ad aliam ſedem, non eſt priuatus ipſo facto, ſed priuandus. Ab. ubi ſupra. c. Non licet.

Epiſcopalia iura petenti etiam in eccleſiis religioſorum ſufficit probare quod in ſua dioceſi ſunt ſitæ, quo probato obtinet, niſi aliud probetur de iure ſpeciali. ideo religioſi non poſſunt tenere eccleſias ſeculares, quin reſpondeant epiſcopo in epiſcopalibus, licet monaſteria a pluribus ſint exempta. Ab. de religio. domi. c. Conſtitutus. Iura epiſcopalia quæ poſſunt præſcribi. Ab. de conceſſio. præben. c. Accedentibus.

Epiſcopatus in maioribus ciuitatibus tantum debet eſſe. Abb. de priuileg. c. Epiſcopalia. Dignitas epiſcopalis non debet concedi omnibus locis petentibus, ſed tantum in maioribus & populoſis. In numeroſitate uileſcit dignitas. Si ciuitas habens epiſcopum deſtruitur uel diminuitur, propter hoc non priuatur dignitate, Quæ hic dicuntur, intelliguntur quo ad primam inſtitutionem. Ab. ubi ſupra.

Epiſcopus poteſt eſſe ſine epiſcopatu aliquo. Abb. de ordina. c. Quoniam in pleriſque. Vide. Epiſcopus tenetur uicarium.

Ad epiſcopatum promoueri non poteſt qui habet filios, uel nepotes de iure communi, licet opiniones ſint in contrarium. Abb. de teſtam. c. Quorundam. Vide. Ordinarii.

Epiſcopus non poteſt aliquam executionem exercere in clericos niſi reperiatur iure, uel conſuetudine permiſſum. Ab. de exceſ. præla. c. Peruenit.

Epiſcopo excommunicato, uel ſuſpenſo ſuſpenſus eſt uicarius eius, & omnes qui ab eo habent iuriſdictionem. Ab. de appella. c. Dilecti.

Epiſcopus poteſt excommunicare delinquentem extra territorium ſuum ſi hoc intendit, quia ubique eſt ſubditus ſuus, Ab. de fo. competen. c. Licet. Nec poteſt excommunicare nec ſuſpendere clericum ad longum tempus ſine conſenſu capituli de iure communi quia non poteſt ardua explere ſine eo.

eo. Hodie episcopi iurisdictionalia præscripserunt contra capitulum, & ualet præscriptio & consuetudo. Ab. de exces. prela. c. Peruenit.

Episcopi licet non ligentur sua excommunicatione. Ligantur tamen qui cum eis ueniunt contra id per quod facta est excommunicatio. Ab. de senten. exco. c. Vniuersitatis.

Episcopus potest excommunicatos sepultos in ecclesijs exemptis ex tumulare, si exempti sunt negligentes ad hoc faciendum, non tamen potest punire sepelientes excommunicatos, nec admittentes eos ad diuina, si personæ & locus sint exempti. Ab. de priuile. c. Ad hoc.

Episcopus absoluit ab excommunicatione, nisi sit reseruata, intellige nisi lata ab homine, quia a tali non absoluit, nisi qui excommunicauit, uel superior. Ab. de iudi. c. Qui olim. Absoluit ab excommunicatione & dispensat in casibus permissis a iure, quia grauiora, & excellentioria reseruantur episcopis, ideo prædicta non possunt inferiores prælati. Abbas de priuileg. c. Episcopalia.

Episcopus compellit executores testamentorum ad exequendum pias uoluntates defunctorum etiam si testator hoc interdixit. Ab. de testam. c. Tua nobis. Si testator prouidit de certo executore, & mandauit quod episcopus se non impediret in casu negligentiæ primi non succedit episcopus in executione, si solum prohibuit episcopum non debere exequi nec prouidit sibi de alio, puto quod in relictis ad pias causas episcopus succedat non obstante prohibitione testatoris. An possit episcopus se impedire de relictis ad non pias causas, opiniones. Ab. ubi supra. c. Quod possit. Ab. de testam. c. Ioannes, & si hæredes.

Episcopus non exemptus de iure communi non potest absolui in pœnitentia per simplicem sacerdotem. Debet ergo recurrere ad archiepiscopum. Exemptus potest sibi eligere confessorem. Abb. de maio. & obe. c. Cum inferiorum.

Episcopus exemptos habentes campanam publice in suis oratoriis punire potest si pulsant. Ab. de priuileg. c. Patentibus. Vide. In oratoriis. Item si mittunt aliquos cum habitu etiam conuersorum qui sunt layci pro eleemosinis potest exemptos priuare, quia deludunt religionem. Item punire exemptos respectu certi loci si delinquunt extra illum locum, nó autem exemptos respectu personæ, & non respectu loci, ut familiares papæ, & hi non possunt conueniri coram ordinario etiam ratione delicti, alias priuilegium esset inutile. Ab. de priuileg. c. Tua.

Episcopus qui flagellare fecit aliquem crudeliter, duobus mensibus ab administratione suspenditur. Abbas de cleri. percus. c. Præterea. Potest facere fustigare mulierem, sed non crudeliter. Ista mulier forte deliquerat in ecclesia, uel erat supposita iurisdictioni temporali episcopi. Abbas, ubi supra.

Episcopus solus potest hæreditatem, uel legatum delata ecclesiæ renunciare, quia ista possunt obesse propter grauamina annexa & episcopus habet administrationem, non autem potest remittere actum iniuriæ, quia in continenti facit conditionem ecclesiæ deteriorem. Abb. de senten. excom. c. Contingit.

Episcopi dioceses & archiepiscopi prouincias de heresi suspectas semel in anno per se uel per alios uisitare debent, & exquirere iuramentum. Quin negligentes in heresi prosequenda sunt a dignitate reuocandi & loco eorum

alij

alii idonei sunt subrogandi. Ab. de hæreti. c. Excommunicamus.

Episcopus homicidio committendo præstans causam directe, uel indirecte eo commisso priuari debet officio Pontificali & sacerdotali, & ab administratione episcopatus remoueri. Ab. de excess. præla. c. Ex litteris.

Episcopi sunt magis honorandi quam Cardinales, cum ius plures equos concedat episcopo uisitanti, quam Cardinali. Ab. de censi. c. Cum Apostolus.

Episcopus ignorans priuatur dignitate. Ab. de æta. & quali.ordi. c. Quamnis multorum.

Episcopus potest inquirere crimina in sua dioecesi & punire; & cum opus fuerit, inuocare brachium seculare. Ab. de ordi.c. Pernitiosum. Iurisdictionem habet liberam, & ea quæ sunt meri imperii, cum posit ex officio procedere in criminalibus, & facinorosos animaduertere, quæ sunt meri imperii. Potest etiam procedere super adulteriis & locus est preuentioni inter ipsum & iudicem secularem, & potest petere auxilium brachii secularis, quando opus est, ut existente rebellione subditorum. Inquirere potest contra subditum in speciali, quando uehemens infamia surrexit contra eum, in generali etiam non præcedente infamia ut cum delictum est notorium, & ignoratur persona. Inquirit de ordinandis nulla præcedente infamia, idem cum facit prælatum. Inquirit de criminibus pertinentibus ad forum ecclesiasticum, & de his quę sunt mixti fori extra terras ecclesiæ. In aliis non potest se intromittere, nisi indirecte quo ad pœnitentiam imponendam, & delictum prohibendum, & quando delictum est notorium, & deprehenditur iudicis secularis negligentia, & in hoc saluatur hic Glo. dicens quod episcopus potest inquirere de omni mortali. Ab. & Glo. ubi supra. Potest sibi suspectum de certo delicto compellere ad se purgandum, si sibi & aliis sit probabile. Nec requiritur infamia ut male sentit hic Glo. Ab. ubi supra. c. Ex parte tua. Non tamen potest obiicere crimen ei quem ordinauit, quo sit indignus beneficio, nisi crimen superueniat ordinationi. idem dicitur de electore, non tamen simile est de eo quem sustinet Glos. Abb. de æta. & quali. ordinan. c. Accepimus.

Episcopus potest interdicere ciuitatem de consensu capituli & non aliter, nisi quando consuetudo esset præscripta, quia uterque tunc potest per se & eo casu exempti tenentur seruare interdictum. Non tamen potest episcopus exemptorum ecclesias tantum interdicere, potest etiam posito interdicto conuenire exemptos pulsantes campanas & cantantes in loco exempto. Ab. de consue. c. Cum inter uos.

Episcopus tenetur interdictum seruare latum ab habente potestatem, si est speciale respectu certæ ecclesiæ, non autem si sit generale. Ab. de his quæ fi. a maio. par. c Quæsiuit.

Episcopus licet posit esse iudex in causa suę ecclesiæ, non tamen ubi commodum uenit applicandum sibi, potest tamen procedere ad conseruationem iurium suorum extra iudicialiter ut pars, quia non tenetur admittere tunc probationes nec appellationes, sed potest se defendere materiali & spirituali gladio. Ab. de censi. c. Venerabili.

Episcopus potest in iudicio contendere petendo & defendendo nomine ecclesiæ inferioris sibi subiectæ, etiam si ecclesia habeat suum rectorem, idem potest prælatus inferioris ecclesiæ. Abb. de succes. ab intesta. c. Cum dilectus.

Episcopus non potest se obligare iudicio non sui iudicis sine licentia superio-

ris.

ris. Abb. de iudi. c. De quo uult Deus.

Episcopi, archiepiscopi, & Abbates iuramentum præstant superioribus. Ab. de maio. & obe. c. Dilecti.

Episcopus ex iuramento suæ consecrationis ad quæ tenetur. Ab. de iur. iuran. c. Ego. Quando se purgat, iurare debet tactis euangeliis. Ab. de purgatio. cano. c. Quotiens.

Episcopus iurisdictionem exercet in laycos ubi uersatur causa pietatis, unde in necessitate potest laycum excommunicare nisi subueniat pauperi & habentem beneficium pingue cogere ad hospitalitatem. Ab. de emptio. & uendi. c. Placuit.

Episcopus iurisdictionem ordinariam dat in tribus casibus. Primo quando instituit uicarium generalem. Secundo quando instituit aut confirmat prælatum habentem iurisdictionem. Tertio quando consuetudo habet quod possit dare iurisdictionem ordinariam. In primo & in secundo casu potest dici quod episcopus nonte dat proprie iurisdictionem sed lex ipsa interueniente facto episcopi. Quis potest dare iurisdictionem ordinariam. Ab. ne præla. uic. suas. c. Quoniam.

Episcopus iurisdictionem exercet in laycos pro adulterio. unde adulterum, & adulteram potest excommunicare, quia hoc crimine uiolatur matrimonium quod est sacramentum non pro aliis criminibus, nec debet absoluere ab excommunicatione, nisi adulterio prius abiurato. Abbas de adulte. c. Intelleximus.

Episcopus legato sedis Apostolicæ tenetur subuenire & cuilibet eius nuntio in necessitatibus & limina Apostolorum omni anno uisitare. Ab. de iur. iuran. c. Ego.

Episcopus de legatis ecclesiæ petit partem suam, licet aliquid fuerit sibi a testatore relictum, nisi eo modo ut sit contentus pro parte sua & legatum agnouerit, & hoc non in fraudem. Ab. de testamen. c. Officii. De legatis puto debetur episcopo, & erit quota secundum consuetudinem, si nihil legatur ecclesiis, episcopus nihil debet habere, An locum habeat cum quis eligit sepulturam in parochiali ecclesia si sibi nihil legauit potest petere, si legauit non potest petere, nisi ad complementum quotæ, in qua legatum computatur, secus quando apud mendicantes sepelitur si sepelitur apud exemptos episcopus nihil debet habere sed papa tantum, si apud mendicantes solus parochianus habet quartam, si non sepelitur apud eos de eius legatis nulli tenetur de quarta. Si legatur hospitali constructo auctoritate episcopi debetur quarta non autem si pauperibus in hospitali. Si hospitali non religioso & constructo, & qui ędificauit uiuit non debetur quarta episcopo si defunctus est debetur, quia episcopus curam illius habet. De relictis alicui fraternitati credo episcopus nihil debet habere, quia cum locus non sit capax, uidetur legatum factum personis, ut distribuant. Ab. ubi supra. c. Officii. De legatis monasteriis hospitalibus & piis locis portio debetur episcopo, ut hic est textus, Intellige ut supra. Hodie inferiores ecclesiæ nihil debent episcopo, nisi pro quarta mortuorum & de relictis in morte & pro quarta decimarum non autem debet habere de donatione inter uiuos. Ista tamen possunt tolli per contrariam consuetudinem, qua circumscripta debetur episcopo quarta pars. Ab. de testam. c. Requisisti.

Episcopi licentia & statutum quantum durant. Ab. de off. & potest. iud. deleg. c. Nemini. Vide. Legatorum statuta.

Ad

Ad episcopum pertinet causa matrimonialis, pœnitentias publicas iniungere, indulgentias concedere. Inferior prelatus non debet de his se intromittere nisi ei competat de speciali iure. Abbas de excef. prælato. c. Accedentibus.

Episcopus omni die missam debet celebrare, nec debet saltem diebus dominicis in ecclesia sua deesse, nisi causa rationabilis eum excuset. Ab. de ui. & honesta. cle. c. Vt layci.

Episcopus negligentiam aliorum prælatorum supplet in conferendis beneficiis & instituendo magistros in eorum ecclesiis, debet tamen præcedere monitio, quia non est tempus præfixum a iure. Ab. de magi. c. Prohibemus.

Episcopo obediunt principes in sua diocesi. etiam Imperator de iure communi est subiectus episcopo loci qui etiam in diocesi sua præcedit imperatorem, quia iurisdictionem habet in eum, & non econtra, & preest in spiritualibus & animabus, Imperator in temporalibus. Ab. de maio. & obe. c. Omnes. Non debet episcopus subesse principibus etiam imperatori, sed præesse. Vbi suprà. c. Solite.

Episcopus non debet ordines conferre in missa in qua ipse consecratur. quod solus papa facit. Ab. de elec. c. Quod sicut ex litteris. Non potest consecrari nisi a tribus episcopis & hoc est de substantia consecrationis. Glo. de postula. c. Gratum. In consecratione inungitur. Abbas de sacra mictio. c. Cum uenisset.

Episcopus non potest ordinare subditos alterius diocesis, licet sint in sua ciuitate. Licet possit ministrare sacramenta necessaria non tamen uoluntaria ad quæ requiritur domicilium, nec sufficit habitatio. Abb. de paroch. c. Nullus. Nec tenetur examinare clericum præsentatum ad ordines per alium episcopum. si tamen scit illum indignum, peccat ordinando illum. Abb. de preben. c. Cum secundum.

Episcopus tenetur iuuare papam contra omnes homines etiam contra principem suum, & si timore omittit est periurus. Ab. de iur. iuran. c. Ego.

Episcopus postulatus ab alia ecclesia non debet transire sine noua examinatione. Ab. de elec. c. In causis.

Episcopi est prædicare proprie qui non debet instituere in ecclesiis cathedralibus & collegiatis nisi uiros doctos ut in prædicatione, & audientia confessionum possint illi esse coadiutores. Missis ab eo ad prædicandum uel uisitandum debet prouidere de expensis, nisi expensa sit grauis, aut mittat pro communi negocio, quia tunc potest petere ut contribuatur, excipitur tamen Romana ecclesia. Ab. de ordi. c. Inter cetera.

Episcopus potest priuilegium uni ecclesiæ concedere cum præiudicio alterius si sit rationabilis causa & de consensu capituli, & non sit enorme præiudicium. Ab. de religio. domi. c. Constitutus.

Episcopus proprius coram quo clericus debet conueniri est episcopus domicilii. Item ubi clericus habet beneficium, licet sit alterius diocesis; Quando agitur de beneficio quod non requirit residentiam, quia si ibi exigitur ibi contrahit domicilium. Tertio ratione originis, licet alibi habeat domicilium, si tamen ibi reperiatur. Quarto ratione ordinis ab eo suscepti sicut subditus eius, secus si ex commissione alterius. Quinto potest dici ratione contractus. Delicti ratione non dicitur proprie quis subditus licet sortiatur forum. Ab. de fo. competen. c. Si quis clericus.

Episcopus potest punire subditum suum delinquentem in loco exempto, uel

extra

extra diocesim suam & puniet illum secundum ius commune, uel secundum statuta loci in quo deliquit, & potest contra illum procedere per uiam accusationis, uel inquisitionis. Abbas de fo. competen. c. Cum contingat.

Episcopus potest punire eos qui miscent farinam fabarum farinæ uenali, uel aliam indebitam mixturam faciunt & hoc non solum ratione huius capituli sed etiam quia de quolibet notorio ubi deprehenditur negligentia iudicis secularis ecclesiasticus iudex habet iurisdictionem in laycos. Vnde non solum respectu peregrinantium & transeuntium habet episcopus iurisdictionem in casu huius capituli, sed etiam habitantium in loco. In hoc pia causa uersatur ut pauperes non uexentur, nec compellantur emere necessaria ultra debitum, & hoc uidetur approbari per ius ciuile. Ab. de emptio. & uendi. c. placuit.

Episcopus punitur ex sola dissimulatione quando ex officio suo tenetur. Ab. ne præla. ui. suas. c. Quoniam. Grauius punitur de periurio quam cæteri. Ab. de iur. iuran. c. Cum quidam. Vide. Peccator maior pœna.

Episcopus non potest ad religionem transire sine licentia papæ, quæ sibi debet negari, si sit fructuosus. Ab. de regula. c. Licet. & Abb. de cle. non resid. c. Non liceat.

Episcopus rochetum semper debet habere in publico, nisi sit religiosus, qui etiam factus Cardinalis non mutat habitum. Ab. de ui. & honesta. cle. c. Clerici in additionibus.

Episcopus & eo superior potest committere inquisitionem alicuius scripturæ & ad responsionem inquisitoris transumptum facere solenne, licet ipse originales non palpauerit. Ab. de confir. uti. uel inuti. c. Cum dilecta.

Episcopus non tenetur ad synodum nec ad concilium nisi uocatus, & tunc tenetur personaliter uenire cessante impedimento. Ab. de iur. iuran. c. Ego.

Episcopi statutum contra ius canonicum, uel eius æquitatem non ualet. Ab. de maio. & obe. c. Quod super. Potest tamen in diocesi sua facere decretum, constitutionem, & statutum & subditi non obedientes peccant mortaliter, & possunt excommunicari. Ab. ubi suprà. Potest canoni apponere pœnam, quia tunc non derrogat sed adiuuat canones. Abb. de eo qui furti. ordi. suscep. c. Innotuit. Potest addere pœnam ubi ius non apponit. Abbas de pœn. c. Licet iuxta post. & de senten. exco. c, A nobis.

Episcopus non potest statuere contra ius commune sed potest, adiuuare, aggrauare, pœnam apponere. Potest etiam præter ius commune statuere ratione delicti, & hoc quando ius commune est productum in esse, secus quando est acquisitum ius. Ab. de consue. c. Cum dilectus. Episcopus cum capitulo non potest statuere super reseruatis papę. Secundo quando est in aliorum præiudicium, quia tunc sunt uocandi. Tertio nec regulariter contra ius commune, nec requiritur consensus capituli nisi in arduis, sed sufficit consilium, & necessario requiritur etiam si episcopus præscripsit iurisdictionem. Ab. ubi suprà. c. Consuetudinem. Licet non possit statuere contra canones, potest tamen contra legem imperatoris. Ab. de maio. & obe. c. Quod super. Potest decretum & statutum facere in sua diocesi, & subditi non obedientes peccabunt mortaliter, & possunt excommunicari. Ab. ubi suprà. c. Si quis.

Episcopus potest statutum facere sine consensu capituli, requiritur tamen necessario consilium sine quo non ualet, licet non requiratur consensus. Ab. de

hìs quæ fi. a præla. c. Quando. Poteſt ſtatuere quod clerici teneantur ad reſidentiam ubi conſuetudo eſt contraria ſi hoc facit propter honorem Dei & cultum diuinum, non autem propter commodum eorum puta quod ipſi fructus percipiant. Ab. de cleri. non reſid. c. Ad audientiam. In præiudicium inferioris eccleſiæ non poteſt, niſi maxima cauſa urgente, in ſpectantibus tantum ad iuriſdictionem ſuam poteſt ſtatuere, ſed non ubi tanguntur alterius iura, niſi ipſi conſentiant. Ab. de loca. & cond. c. Veſtra.

Epiſcopus habens cauſam contra ſubditum ſi crimen ſit notorium poteſt ipſe procedere, ſi non, eliguntur arbitri, uel citat illum ad concilium prouinciale, non ad archiepiſcopum, qui non habet iuriſdictionem in ſubditos ſuffraganei. Ab. de off. iud. ordi. c. Irrefragabili. §. Cæterum.

Epiſcopus poteſt ſibi ſuſpectum de crimine certo compellere ad purgationem ſi ſibi & aliis eſt probabile. nec requiritur infamia ut male ſentit hic Gloſ. Ab. de ordi. c. Ex parte tua.

Epiſcopus ſi tranſit de uno epiſcopatu ad alium ſine licentia papę perdit utrunque epiſcopatum. Ab. de cleri. exco. c. Illud.

Epiſcopus cogit ne uendantur res carius tranſeuntibus quam in mercato. Ab. de emptio. & uendi. c. Placuit.

Epiſcopus tenetur ſibi conſtituere uicarium alium epiſcopum, quando in eadem ciuitate, uel dioceſi ſunt diuerſi ritus ſacramentorum, & linguarum, & ille erit epiſcopus ſine epiſcopatu, quia ſubiectus proprio epiſcopo, alias tenetur uicarium clericum inſtituere. Ab. de ordi. c. In pleriſque.

Epiſcopus uiſitans monaſteria, quos & quot poteſt ſecum habere. Ab. de off. iud. ordi. c. Vt iuxta. Omni anno debet uiſitare monaſteria monialium etiam exempta & tollere earum frequentationem. Ab. de ui. & honeſta. cleri. c. Monaſteria.

Epiſcopus non poteſt uouere peregrinationem ſine conſenſu capituli cum hoc negocium ſit magnum, nec peregrinationes longas ſine licentia papæ, nec poteſt ſine cauſa ſe abſentare ab eccleſia ſua, & tenetur diebus dominicis & ſolennibus intereſſe officio eccleſiæ ſuæ. Ab. de uo. c. Magnæ.

Epiſcopus non poteſt ad uſum rei religioſæ deſtinatum peruertere. Ab. de religio. domi. c. De zenedochiis.

Epiſcopus cum capitulo poteſt ſtatuere in eccleſia certum numerum clericorum ſecundum illius facultates, qui in communi uiuant, & ad hoc poteſt eos compellere, & ſic uiuentes abſoluere ab excommunicatione propter uiolentam manum in clericum. Ab. de uita & honeſta. cleri. c. Quoniam

Epiſcopus. Vide infra. c. Ordinarius.

Æquitas eſt iuſtitia dulcore miſericordiæ temperata, uel ſecundo eſt rationabilis modus continens materiam & rigorem, eſt ergo quoddam temperamentum recedens a regulis iuris omnibus ex cauſa. Ab. de tranſac. c. Ex parte. & de uo. c. Magna.

Equitaturæ qui permittuntur, pro duabus conceditur unus famulus & ſic ſucceſſiue. Ab. de ſta. monacho. c. In ſingulis. Equitantes duo debent habere unum famulum pedantem, uel tres equitantes non debent habere minus quam unum, Iudex tamen arbitrabitur. Ab. de exceſ. præla. c. Cum ad quendam.

Error facti probabilis excuſat etiam ubi præceſſit debitum naturale, non autem error iuris, niſi ſint perſonæ priuilegiatæ, quæ non tenentur ſcire iura. Ab. de ſolutio. c. Is quoque. Errorem ſuum quilibet caute corrigere debet

bet non tamen sponte fateri ne nilescat, nec debet defendere nec perseuerare, sed caute & prudenter corrigere. Ex pertinacia incidunt infinita inconuenientia. Ab. de accusa. c. Qualiter & quando.

Et, copula quando ponitur inter æque principalia exponitur copulatiua pro alternatiua ut talis. Excommunicari possunt cler ci deferentes arma & usurarii. Sufficit alterum. Ab. de uita & hon. Cleri. c. Clerici.

Ethnicus dicitur damnatus qui sit factus in igne ab Ethna monte qui mittit ignem, uel dicitur ab Ethnos.i. gentilis, quia talis sit qualis est genitus, sic est omnis infidelis non regeneratus. Publicanus dicitur qui publice peccat. Ab. de iudi. c. Nouit ille.

Euchareſtia licite conseruatur pro infirmis, non tamen debet custodiri ultra septimanam ne putrescat, si infirmi in illa septimana non indigent debet sacerdos consumere antiquam cum noua. Ab. de senten. excom. c. Permittimus. Debet autem simul cum crismate sub clauibus custodiri fideliter. Ab. de custodi. Eucha. c. Statuimus. Debet munda seruari, In eius delatione populus debet se inclinare. Ad infirmum debet deferri cum decenti habitu & lumine, transgressores sunt grauiter puniendi. Ab. de celebra. missa. capitulo. Sane. In ecclesia parochiali debet seruari in mundo, singulari & signato loco, ubi nihil aliud sit sub fidelibus clauibus propter maleficos. Dum redit sacerdos ab infirmo si non habet euchareſtiam non debet redire cum habitu & lumine, ne populus decipiatur. Ab. ubi supra.

Euchareſtia non debet sumi nisi a ieiunis, non autem ab eo qui primo b bit uinum & medicinam, nec debet sumi antequam cibus sit digestus. Glo. de celebra. missa. c. Ex parte. Non requiritur dormitio dummodo cibus sit digestus. Post assumptam euchareſtiam debet stare ieiunus, ne cibus misceatur sacramento & sic debet stare donec remaneant accidentia panis & uini. Ab. ubi supra.

Euchareſtiam sumere sub utraque specie non esset malum. unde dicitur quod Carthusienses apponunt modicum de uino in calice post consecrationem, ut sufficiat fratribus qui debent communicari, ita tamen quod remaneant accidentia uini præcedentis. Ab. de celebra. missa. c. Cum Martha.

Euchareſtia debet sumi in die Resurrectionis ut satisfiat præcepto, non autem in cena domini. Ab. de iudi. c. Et si iudæos. Tenetur quilibet recipere in paschate & non recipiens debet arceri ab ingressu ecclesiæ, etiam inuocato auxilio brachii secularis si uoluerit uiolenter ingredi. Si in cena domini siue in die Resurrectionis, utroque modo satisfacit. Tutius est tamen, quod recipiat in die Resurrectionis. Ab. de pœni. & remis. c. Omnis utriusque sexus.

Euchareſtia dicitur uiaticum a uia, quia assumentes sunt in uia recedendi de hac uita. Glo. de pœni. & remis. c. Quod in te. Vel quia suscipientes recte ducantur ad uiam salutis. Ab. ubi supra.

Ex notat causam propinquam ob causam remotam. Abb. de fide instrum. c. Inter dilectos.

Examinatione causæ alicui commissa non uidetur commissa diffinitio, sed debet diffinitio reseruari, & causa remitti ad delegantem. Ab. de calumnia. c. Cum dolentes.

Exceptio est intentionis uel actoris exclusio ortum habens secundum aliquos in paradiso. Adam excepit dicens. mulier quam mihi dedisti &c. Melius ortum habet a natura, qua omnia se defendunt. Ab. in rubr. de exceptio.

Exceptiones quę probatę non iuuant non admittuntur. Si reus instat, iudex debet admittere pro quanto de iure ualere possunt, & non aliter, ne detur materia appellandi, & qui audit, non dicitur admittere. Glo. de offi. & pot. iud. deleg. c. Cum contingat. Quando sunt admittendæ, quando tenetur respondere in iudicio, & quando non. Ab. ubi suprà.

Excipiens non auditur post terminum datum a iudice ad delatorias proponendas, nisi pars fuerit contestata in termino. Secundo si de nouo exceptio orta sit. Tertio si prius orta & de nouo uenerit ad notitiam rei. Quarto si de nouo superuenit facultas probandi ea, quæ orta erant tempore termini uel delationis. Quinto quando uult illi proponere contrariam eius, quam primo proposuit, quia non potest a principio simul contraria proponere. Ab. de excep. c. Pastoralis.

Exceptio inferēs nullitatem sententiæ & coram executore auditur ad effectum ut si uerā eā esse cognouerit, supersedeat. Ab. de exceptio. c. Cū Venerabilis.

Excipi potest in causis in quibus sententia non transit in rem iudicatam ut in matrimoniali & opponi in personis testium, etiam citra appellationem. Ab. de excep. c. Denique.

Exceptio aliquorum casuum non firmat regulam in aliis, qui alio iure includuntur sub regula, unde licet excipiantur excommunicati ut non possint sepeliri non tamen propter hoc habentes liberam sepulturam possunt recipere impuberes, qui alio iure non possunt sepulturam eligere. Ab. de sepul. c. In nostra.

Excipi potest contra clericum petentem redditum beneficij eo quod faciat residentiam in eo, quoniam nomine ecclesiæ hoc ponitur, non autem si nomine tertii. Ab. de cleri. non resid. c. Conquerente.

Exceptiones contrarie possunt proponi disiunctiue & qui succumbit in una potest adire aliam. Glo. & Abb. de religio. domi. c. Cum dilectus.

Excipiens non uidetur confiteri quę in exceptione includuntur. Ab. de excep. c. Cum uenerabilis. Quando confitetur & quando non, & quando actor potest se fundare super exceptione & quando non, opiniones. Abb. ubi suprà. & de præsump. c. Illud.

Exceptio criminis possessione prælati non retractat, nisi fuerit de publice diffamatis, & tunc accusatore non probante, uel non apparente indicitur purgatio accusato, in qua si defecerit punitur ut cōuinctus. Ab. de ac. c. Accedēs.

Exceptionum diuisio alia perpetua. alia temporalis, alia fauorabilis, alia odiosa, alia ad iuris rigorem seruandum. Ab. de solutio. Is qui. Alia dilatoria, alia peremptoria, aliæ anno malæ, omnia declarantur, & quando debent proponi, quod operentur. Glo. & Ab. de excep. c. Exceptionem.

Excipi potest ab excommunicatione in quacunque parte litis, & tunc gesta usque ad exceptionem probata excommunicatione ualent, sed non auditur amplius ante absolutionem. Glo. de senten. exco. c. In præsentia. Excipiente reo contra actorem de excommunicatione non obstat replicatio communionis, quibus accusantibus excipi potest. Ab de exc. c. A nobis. Vide. Excommunicatus maiori. Exceptionē excommunicationis & periurii, uel aliam legitimam pro defensione ecclesiæ suæ potest quis opponere, nec per replicationē excōmunicationis, uel periurii repelli pōt. Ab. de exc. c. Dilecti filij.

Exceptione excōmunicationis non obstante ualet rescriptū impetratū in causa appellationis, licet de excommunicatione lata post appellationem non fiat mentio. Abb. de exceptioni. c. Dilecte in Christo. Etiam si excommunicatio sit lata ex alia causa. Ab. ubi suprà.

Per exceptionẽ excõmunicationis a prosecutione appellationis etiã originalis actor non debet repelli. Ab. de appella. c. Significauit. Iudex iustitia exigente si actor originalis appellauit excommunicatus potest reum condemnare in expensis & in principali sed excutio differtur post absolutionem licet plures teneant contrarium. Procurator appellans si post excommunicetur non potest appellationem prosequi, etiam si cum iuramento promisisset, quia mutatus est status. Excommunicatus prouocans non debet audiri nisi quando præiudicium de præsenti sibi potest inferri cum sententia, alias debet expectare & cum mandabitur executioni potest de nuditate opponere. Si petit restitutionem ex causa generali expressa qua probata nisi subueniretur, damnaretur innocens, uel peccaret, tunc est subueniendum. Vbi restitutio petitur ex solo fauore dependens repellitur. Si petit restitui ad appellandum debet restitui, quia præambula est & ordinata ad defensionem. Ab. de excep. c. Significauerunt.

Excipiens de excommunicatione contra actorem in qualibet parte litis auditur. Si distulit malitiose, condemnabitur in expensis. Dato quod reus non excipiat iudex publice excommunicatum repellit. Si actor sciebat se esse excommunicatum reus non condemnabitur in expensis, si ignorauit condemnabitur reus in expensis factis a tempore quo fuit in mora obiicienti excommunicationem non ante moram. Si reus excommunicationem non probauit condemnabitur in expensis, solum in hac exceptione. Si excommunicatio erat occulta, processus gestus per ordinarium tenet. Si coram delegato & rescriptum impetratum est ab excommunicato processus non tenet. Ab. de excep. c. Exceptionem. Exceptio excommunicationis obstat petenti executionem sententiæ siue fuerit tolleratus in iudicio siue post sententiam nondum executioni mandatam. Ab. ubi supra. c. Venerabilibus.

Exceptioni falsæ opponi potest ẽt post sentẽtiã. Ab. de exc. c. Cum uenerabilis.

Ab exceptione inimicus repellitur, & si sit uoluntarius. Ab. de accusa. cap. Meminimus.

Exceptione rei non fundatur intentio actoris nec declaratur dubia probatio ipsius actoris ad commodum. Idem si reus aliquid in articulis ponit, quia titulus non fatetur. Ab. de excep. c. Cum uenerabilem.

Exceptio iurisdictionis exclusiua propter quam fuit appellatum, si probetur uere iudex appellationionis non debet de principali cognoscere sed supersedere. Ab. de excep. c. Cum uenerabilis. Si appellans uult tunc appellationem probare, sufficit coram iudice appellationis probare quod non fuit appellatio admissa. Si autem proposuit tantum, tunc debet probare ueram esse exceptionem. Glo. ubi supra. Quando exceptio propter quam appellatur ad declarandam iurisdictionem iudicis extinguendam, si concernit intentionem actoris cum iudex appellationis succedat loco primi debet iustificata appellatione de causa cognoscere, sed si exceptio extinguit iurisdictionem iudicis, debet ipse facere quod primus iudex erat facturus de iure scilicet supersedere & pronunciare se nõ iudicẽ. Ab. de exc. c. Olim & infra.

Exceptio rei iudicatæ non competit reo absoluto, quia non possidebat. Ab. de excep. c. Aduersario.

Si iudex procedit ad litem contestandam uel ad ea quæ post contestationem fieri solent in causa, in qua non requiritur contestatio cum protestatione quod exceptiones dilatoriæ sint saluę, non propter hoc irritatur processus, sed tenet mero iure saltem parte non appellante. Sic exceptiones dilatoriæ

possunt discuti post litis contestationem. Si iudex ea seruauit a principio. Ab. de desponsa. impube. c. Ad dissoluendam.

Exceptio firmat regulam in contrarium, unde papa sic arguit, Christus excepit solam fornicationem, ergo in aliis casibus non potest maritus relinquere uxorem & econtra. Ab. de coniug. lepro. c. Quoniam.

Excipiens inscribit, quia tendit ad pœnam extraordinariam, si per exceptionem deponitur ab obtento, alias secus. Dum de crimine discutitur per modum exceptionis, potest interuenire procurator. Ab. de accusa. c. Super his. Exceptio ad repellendum tendit, sed quandoque propter connexionem ducit a iure acquisito, ideo non perdit prima beneficia. Crimina punienda sunt secũdũ modũ propositũ. Excipere potest criminosus contra electũ uel cõfirmatũ quia agitur de suo interesse, cum sit subditus eius, secus si tantum pro bono publico. Itẽ princeps ubi habet electum suspectũ ex rationabili causa exceptione probata electus repellitur ab omni dignitate in futurum, quia grauata est eius opinio, nisi probet suam innocentiam. Si excipitur contra electum, uel confirmatum cum probata exceptione ueniat electus remouendus, non potest inferior papa hanc quæstionem diffinire sine episcoporum aliorum presentia, secus in inferiori dignitate. Ab. de accusa. c. Super his.

Exceptio uoluntaria dicitur quando non molestatus uenit ad iudicium, sed se opponit sponte. Hæc exceptio uoluntaria in multis habet uim accusationis. Ab. de accusa. c. Meminimus.

Excommunicatio est censura a canone uel a iudice prolata priuans legitima communione sacramentorum. Maior excommunicatio utraque communione priuat. Minor solum a participatione sacramentorum. Ista minor ut plurimum fertur a iure propter participationem cum excommunicato. Ab homine potest fieri pro quolibet peccato siue pro contumacia, sed non est in usu. Cum iudex dicit excommunico illum, intelligitur de maiori. Dicitur excommunicatio quasi extra communionem positio. Dicitur anathema quod est maledictio superna. Excommunicatio iusta quo ad Deum nihil operatur, quia extra gratiam iam est, ex contemptu tamẽ ea superueniẽte est magis proiectus a gratia Dei, & diabolus post excommunicationem habet in eo maiorem potestatem, & utitur eo sicut rusticus iumento. Angelus bonus minus in eo operatur. Quo ad homines excommunicatio priuat communione hominum & actibus legitimis, nec ualet per se resurgere, sed oportet ab alio absoluatur. si est iniusta & patienter toleratur quo ad Deum nihil operatur, immo auget meritum, quo ad homines debet euitari donec relaxetur. Ab. in rubr. de sent. exco. Excommunicatio animã percutit, hominem tradit sathanæ, qui potestatem in excommunicatum habet, priuat a cõmunione hominum & sacramẽtorũ, & separat a gratia Dei & custodia Angelorũ. Ab. de reb. eccle. non alien. c. Si quis. Et dicitur bãneũ Christianitatis quia separat a communione Christiana. Ab. de purga cano. c. Si quis.

Excommunicatio & anathema idem sunt quo ad uinculum, sed differunt quo ad solemnitatem. Anathematizare conuenit tantum episcopis & circumstantibus ac sacerdotibus cum candelis accensis, & sic excedit excõmunicationẽ quo ad solennitatem, & uulgarium opinionem & terrorem & quo ad difficultatem obtinendi absolutionem. Ab. de ordi. c. Cum ab ecclesiis.

Excommnicationem contra aliquem, si appellauerit uel elegerit de uirtute uerborum appellatio præcedit, & sic nec appellatio nec electio est ab excommunicato, sed propter præsumptam mentem excommunicatoris uidetur

quod

quod ante actum perfectũ quia presumitur gerere actũ meliori modo quo potest uidetur ualeat, ideo quando incipit appellare uel eligere est excommunicatus, & sic nec appellatio nec electio ualeat. Abbas de appella. c. Praeterea.

Excommunicatio lata post appellationem legitimã est nulla. Ab. de offi. & pot. iud. deleg. c. Cum olim. Quae post appellationem & quę continet expresse errorem intollerabilem est nulla. Ab. ubi supra. c. Cum contingat. Lata post appellationem iudicialem uel extraiudicialem non tenet, nec si contra appellationem. Ab. de appella. c. Dilecti filii.

Excommunicatus licite pugnat in bello iusto. Ab. de senten. exco. c. Sacris.

Excommunicatio pro causa dubia non debet fieri, facta tamen tenet. Ab. de iur. iuran. c. Ad nostram. Si sit lata pro causa impossibili uel notorie falsa est nulla non autem si pro manifeste falsa. Abb. de senten. & re iudi. c. Inter.

Ad excommunicationem non requiritur citatio quando de contumacia constat iudici. Ab. de iudi. c. De quo uult Deus. Lata sine citatione ualet, licet sit iniusta, aliae tamen sententiae sine citatione sunt ipso iure nullae. Ab. de excel. praela. c. Peruenit.

Excommunicatio nisi citatus compareat in termino ubi quis impeditur, si ex tenore sententiae apparet quod iudex uelit ligare siue sit impeditus siue nõ talis excommunicatio non tenet, quia continet errorem intollerabilem. Si ex uerbis iudicis potest comprehendi mens iudicis puta si dixit si contempseris uel distuleris, non erit excommunicatus quo ad Deum, sed quo ad ecclesiam, ideo probato impedimento excommunicatio nulla declarabitur. Ab. de testi. cogen. c. Cum super.

Excommunicatio potest committi parti uictrici ubi non adhibetur cognitio causae, dummodo non adsit resistentia, similiter potest ex pacto remota resistentia propter scandalum inter partes. Abb. de senten. & re iudi. c. De caetero.

Quando iudex dicit nemo illi communicet donec satisfecerit an sit excommunicatio latae sententię, opiniones, & concluditur quod sic, si hoc dicens habet potestatem excommunicandi, & hoc intendat. Idem in dubio si dicitur nemo illi communicet. Ab. de iudi. c. De quo uult Deus.

Excommunicatio potest ferri pro quolibet damno si passus damnum iustitiam petit ab ecclesia, quia pro mortali recurrendum est ad ecclesiam, cum non possit probari quis sit ille. Ab. de ordi. c. Si sacerdos.

Excommunicatio a delegato papae ultra comprehensa in rescripto delegationis est ipso iure nulla, nec est uerum quod excommunicatio lata a delegato contra intentionem delegantis sit nulla, ut patet de ea quę fertur sine admonitione, uel sine causę cognitione. Si fertur sententia contra clausulam insertam in rescripto concernentem institutionem circa merita causae sententia tenet, quia regula generalis habet, quod sententia lata contra ius litigatoris tenet, unde oportet appellare. Ab. de praeben. c. Cum olim.

Excommunicatio non fertur contra dignitatem, sed contra personam. Ab. de immuni. eccle. c. Aduersus.

Excommunicatio durat post mortem excommunicantis. Ab. de ordi. c. Irrefragabili. Vide. Statutum. Dispositio facta nomine dignitatis. & Ab. de senten. excom. c. A nobis. Vide. Statuta ligant non subditos.

Excommunicationis triplex est effectus. Primo excommunicator declarat

ipſum ſeparatum. Secundo ſeparantur a communione fidelium & quo ad iſta duo excommunicatio ſecunda nihil operatur. Tertio retinet excommunicatum in iſta ſeparatione donec ſit abſolutus & quo ad hoc operatur ſecunda excommunicatio quia detinet illum ex nouo delicto ſeparatum donec abſoluatur a ſecunda excommunicatione. Idem dic de tertia & quarta excommunicatione. Excommunicatus non ita faciliter reſurgit, ſicut peccator non excommunicatus & bona opera in eo debiliora ſunt & Angelus bonus non ita operatur in eo & diabolus habet maiorem poteſtatem in eum quam in alium peccatorem. Sic iuſta excommunicatio aliquid operatur quo ad eccleſiam triumphantem, ſecus de iniuſta. Gloſ. & Abb. de iudi.c. In quorundam.

Excommunicatio lata contra exemptum eſt ipſo iure nulla licet exemptus non appellauerit, quia per exemptionem non ſolum paratur exceptio, immo ipſo facto eripitur a iuriſdictione ſuperioris. Abbas de religio. domi. c. Cum dilectus.

Excommunicatio ex falſa cauſa tenet ſed non abſolutio, quia utrunque eſt ad ſalutem animæ, & ſoluitur ſicut tollitur, & cauſa nulla nullus abſoluitur. Glo. de ordi. c. Ex parte tua. Credo ſi excommunicator ſciuit illam cauſam eſſe falſam excommunicatio non tenet, niſi omnino intenderet excommunicare, ſimiliter ſi intendebat, & poteſt abſoluere, erit abſolutus. Ab. ubi ſuprà.

Excommunicatio ſi fertur in fauorem alicuius contrafaciens non incidit in eam nec in pœnam ſi ille cuius fauore fertur conſenſit. unde debitor non incidit in excommunicationem latam per epiſcopum ſi creditor prolongat terminum. Conſtitutio hæc in quantum continet fauorem ad alia ſtudia extenditur in quantum continet pœnam reſtringitur ad Bononienſes. An excommunicatio extendatur ad locatores, opiniones. Ab. de loca.c. Ex reſcripto. Excommunicatio niſi qui ſoluit infra menſem ſi creditor prolongat ad duos menſes debitor non incurrit excommunicationem nec pœnam niſi poſt duos menſes, ſi tamen debitor medio tempore egreditur diœceſim & non ſoluerit erit excommunicatus. Glo. & Ab. de appella. c. Præterea.

Cum dicitur ſub in terminatione anathemathis non fertur excommunicatio in contrafacientes ipſo iure ſed eſt cominatio. Abb. ne ele. uel monac. c. Clericos. Si præcipiatur ſub pœna excommunicationis, & anathematis contrafaciens non eſt excommunicatus ſed poteſt excommunicari, ſi ſub interminatione anathematis & interpoſitione excommunicationis eſt excommunicatus. Glo. de iur. patro. c. Relatum.

Cum dicitur talis eſt excommunicatus uel ab omnibus euitetur fertur excommunicatio ipſo iure, ſi in iure reperiatur. Ab. ne ele. uel mona. c. Non magno. Cum dicitur ſit excommunicatus ſi materia eſt grauis uerisimiliter conſiderata erit canon latę ſententię, aliter ſecus, ſi profertur ab homine conſiderabitur an iudex eſſet in actu proferendę ſententię uel non, uel quid ſimile. Abb. ubi ſuprà.c. Super ſpecula. Quando fertur excommunicatio ipſo iure quando inferenda eſt per iudicem ubi in utroque caſu ſententia eſt ferenda, ubi uerba ſunt futuri temporis. Ab. ubi ſuprà.c. Clericos. Vide. Pœna ſi imponitur per uerba futuri temporis.

Excommunicatio non fertur cum dicitur ſub pœna excommunicationis ſi ultra non proceditur ſed oportet addere ex nunc profero uel ſimilia uerba. Glo. & Ab. de matri. contra. contra interdi. eccle. c. Ex litteris. & de Simo.

Sicut

Sicut tuis. Per hæc uerba statuo sub pœna excommunicationis uel suspensionis non fertur excommunicatio & suspensio, etiam si proferatur a papa. Abb. de crimi. fal. c. Dura sępe. Cum dicitur sub interminatione anathematis uel sub pœna excommunicationis non fertur excommunicatio Glos. de sagita. c. Artem. Intellige ubi ex circumstantiis non apparet de mente proferentis secus ubi apparet ut si dixit se uelle proferre excommunicationem & protulit hæc uerba cum solennitate uel cognitione causæ pręmissa uel protulit uerba accensis & extinctis candelis. Standum est hic superioris dicto simpliciter, nisi graue periculũ imineat ei, qui contrafecit, ut si post beneficium acquisiuit, quia si erat excommunicatus collatio non tenet & sic potest superior graue pręiudicium inferre. Ab. ubi suprà. c. Artem. Cum dicitur ipso facto. Noscat se excommunicationi subiacere fertur excommunicatio Abb. de rapto. c. Ex communi. Cum dicitur sit excommunicatus profertur excommunicatio. Ab. de senten. excommn. c. A nobis.

Excommunicatio simpliciter lata intelligitur de maiori. Ab. de senten. excom. c. Si quem, quia excommunicatio proprie est medicina non corporalis pœnæ nec pecuniaria. Secundo quia in concernentibus periculum animæ tutior interpretatio fienda est. Tertio uerba debent intelligi secundum consuetudinem. Ab. ubi suprà.

Excommunicatio generaliter lata requirit monitionem triplicem & ligat delinquentem personam quamcunque occultam. Ab. de ordi. c. Si sacerdos.

Excommunicatio ab homine nunquam fertur nisi pro contumacia a iure, uel statuto episcopi. potest fieri etiam pro debito, licet sit quędam contumacia, quia monitioni est obediendum. Abb. de rapto. c. De illis. Ab homine fertur pro sola contumacia a iure etiam pro delicto. Abb. in rubr. de senten. exco. & ubi suprà. c. Officii.

Excommunicatio non notat excommunicatum infamia perpetua qnia ea ablata tollitur & absolutus est capax omnium bonorum, nec per excommunicationem irrogatur ciuilis infamia ad qnam solus princeps restituit, sed canonica tantum. Ab. de cleri. excommu. c. Proposuit.

Excommunicatio lata ab inferiori potest per superiorem relaxari licet non deceat sine causa rationabili. Glo. & Ab. de ordi. c. Cum ecclesia.

Excommuuicatio iniusta, ligat quo ad ecclesiam militantem, alioquin non absol ueretur excommunicatus iniuste, nisi dicatur iniusta, quia nul a. Ab. de offi. & pot. iud. deleg. c. Cum cõtingat. & de sentẽ. exco. c. Per tuas. Ligat quo ad nos & contemnendo hanc excommunicationem ligatur quis quo ad Deum & frustra postquam contempsit allegat eam iniustam. Ab. de cleri. excom. c. Postulasti. Non fit absolutio ab ea sed relaxatio sine difficultate. Vnde sic excommunicatus non tenetur soluere expensas. Iniusta notorie an sit nulla, opiniones. De rigore iuris est nulla, tutius tamen est tenere quod liget nisi error sit expressus in sententia, uel sit lata post appellationem. Ab. de solu. c. Oldradus. Iniusta reuocatur absque iuramento, nec fit absolutio, secus in dubia. Ab. de senten. exco. c. Sane.

Ad excommunicationem iustam tria requiruntur. Primo ut præcedat admonitio, nec tamen oportet fiat in scriptis, sicut sententia, quia aliter punitur qui excommunicat. secundo quod sit causa rationabilis. Tertio quod sit manifesta. Ex causa soli prelato manifesta non debet fieri excommunicatio, si tamen fiat sine monitione tenet licet sit iniusta, nisi quando fieret excommunicatio ab episcopo contra participantes cum excommunicato ab

ipso, quia tunc non ualet si tamen fieret contra participantes cum excommunicato ab alio ualeret. Ab. de senten. exco. c. Sacro.

Excommunicatio, interdictum, & suspensio in quibus differunt, Conueniunt in sex quorum unum est quod ligant licet sint sententiæ iniustæ. Abb. de appella. c. Ad hec.

Excommunicatio contra ius expresso errore iuris ue notorie est nulla. Ab. de censi. c. Cum Apostolus.

Prælatus debet clericum sibi subditum incorrigibilem incarcerare. Ab. de senten. excommu. c. Vt fame. layci de mandato prælati possunt clericum capere & ad iudicium deducere. Ab. ubi supra. Duo requiruntur ut possit clericus capi per laycum primo quod clericus sit subditus prælati illius, secundo quod ad illum prælatum pertineat corrigere clericum criminosum, nec sufficit si habeat iurisdictionem in ciuilibus. Rector studii non potest mandare quod clericus capiatur per laycum, nec excusantur capientes. Si capientes de mandato prælati in casu licito inferunt uiolentiam ultra, quam expediat incidunt in excommunicationem. Prælati qui hoc possunt mandare sunt episcopi. Abbates respectu monachorum & alii habentes iurisdictionem de iure speciali. Laycus quilibet potest capere clericum criminosum ne fugiat & familia potestatis si inuenit clericum de nocte, idem puto in capiente clericum debitorem suum ne fugiat ut predicti presententur suo iudici. Hic cessat fraus & dolus nec fit suadente diabolo. Clericus incorrigibilis licet possit capi per laycos non tamen uulnerari nec torqueri per laycos, etiam de mandato prælati licet communiter seruetur oppositum & male. Incorrigibilis nisi sit traditus curię seculari non potest per laicum listrigi, nisi precesserit depositio uel nisi capiatur ut restituatur prę lato suo. Ab. ubi supra. c. Vt fame. Layco nunquam licet capere clericum in quocunque facinore quantumcunque graui nisi in casibus hic expressis, & hoc intellige si non uult desistere. Si delictum continuat & aliter arceri non potest ab iniuria potest iudex secularis eum capere & ligare. Et qui de familia eius sunt si inueniunt eum de nocte, quia possunt uerisimiliter timere delictum committendum, si capiunt ut præsentent episcopo non sunt excommunicati, quia non fit suadente diabolo, sed ad obuiandum malo præsumpto. In utroque casu presentabitur iudici suo. & licet possit capi de mandato prælati non tamen per laycum uerberari etiam de mandato prælati, quia uterque excommunicatus esset. Pro defensione sua uel extranei stando in terminis defensionis percutiens clericum non est excommunicatus, quia non hic est diabolica persuasio. Similiter si pro defensione rerum suarum uel aliorum percutit clericum, immo nec est excommunicatus si interficit clericum pro defensione sua uel aliorum, licet sit irregularis si pro defensione aliorum iurium interficit clericum. Ab. de senten. excom. c. Si uere. Clericus deprehensus in delicto potest capi ubi probabiliter timetur de fuga, uel aliter non potest compesci etiã per laycos ut iudici suo præsentent siue fiat pro publico interesse, siue pro priuato. Iudex secularis de die potest capere clericum si de fuga timear dum proprius iudex adiretur. Potest quis iniicere manum ut socius recuperet rem suam, si est constitutus in fuga potest capi per creditorem. Si asportat rem meam possum cum sociis illum capere. Abb. de iudic. c. Cum non ab homine. Pro recuperatione uel conseruatione rerum temporalium licet in clericum uim inferentem manum iniicere. Ab. de restitu. spolia. c. Olim. Sic excommunicatus

nicatus non absoluitur nisi satisfacto lęso. Abbas de appella. c. Cum sit Romana. Hoc priuilegium de impositione manus uiolentæ ad quos extenditur. Ab. de for. competen. c. Nullus. Vide. Iudex laycus.

Si parochianus alterius ecclesię ad uerba sacerdotis celebrantis non recedit celebrans & imponens illi manus obtemperantes sacerdoti ut illum eiiciat de ecclesia quia turbat officium non sunt excommunicati. Abb. de paroch. c. Vt dominiorum.

Causa correctionis moderatæ percutiens seruientem sibi non est excommunicatus. ideo excusatur prælatus & magister. Ab. de senten. excom. c. Ex tenore. Eiiciens regularem turbantem officium diuinum non est excommunicatus. Ab. de senten. exco. c. Veniens. Commotio ex iusta causa non operatur excommunicationem, ubi est iusta causa manus iniacendi in perturbantes diuinum officium possunt compelli sicut & tumultum facientes in iudicio. Ab. ubi suprà. c. Veniens.

Qui repellendo uim percutit clericum non est excommunicatus. Ab. de senten. exco. c. Si uero. Quia non percutit animo iniuriandi, intellige quando clericus uolebat iterum percutere, secus si causa cessauit, quia hoc non est uim ui repellere. Ab. ubi suprà.

Qui se defendit cum moderamine inculpatæ tutelę non est excommunicatus, & sunt plures quęstiones. Ab. de restitu. spolia. c. Cum olim.

Conuersum percutiens est excommunicatus nec absoluitur, nisi a papa, & ab alio in articulo mortis. Ab. de senten. excom. c. Non dubium.

Oblati qui se & sua obtulerunt ecclesiæ etiam seculari gaudent illo priuilegio non autem si habent proprium. Glo. & Ab. ubi suprà. c. Ex tenore. Qui percutit conuersum debet renunciari & uitari donec sit absolutus per papam. Ab. de senten. excom. c. Parochianus. Hoc priuilegium est personarum ecclesiasticarum quæ in totum sunt translatę in Deum, ideo eo gaudent conuersi. Ab. de senten. exco. c. Moniales. Clerici nomine uenit omnis persona translata in Dei obsequium. Ab. ubi suprà.

Detinens in custodia, uel in uinculis sine læsione est excommunicatus. Ab. de senten. excom. c. Nuper. Siue in carcere proprio siue in domo propria est excómunicatus, ex quo non potest libere abire uiolentia infertur personæ unde in effectu manus iniecta est. Ab. ubi suprà.

Interficiens clericum qui contempto habitu clericali immiscet se enormitatibus non est excommunicatus. Ab. de senten. excom. c. Cum non ab homine. Punitur tamen ad cautelam si occiduntur in bello iusto ex parte occidentium in bello iniusto de necessitate puniuntur. Ab. ubi suprà. Interficiens clericum qui se sceuis & enormitatibus immiscuit habitu dimisso non tenetur pro absolutione ire ad sedem Apostolicam. Abbas ubi suprà. c. Perpendimus.

Qui percutit clericum turpiter inuentum cum matre siue uxore sua aut filia propria non est excommunicatus, secus si cum remota. Abb. de senten. excom. c. Si uero. Non extenditur. Ab. ubi suprà.

Qui percutit clericum ignorans probabiliter esse clericum non est excommunicatus, ignorantiam tamen probabit per iuramentum & si noluerit, debet haberi pro excommunicato. Ab. de senten. exco. c. Si uero secundum. Vt talis sit excommunicatus requiritur quod sit uere clericus, nec sufficit quod habeatur pro clerico, uel quod habeat habitum alioquin percutiens non est excómunicatus, & si celebrat post, non est irregularis. Ab. ubi suprà.

iudex

Iudex ecclesiasticus uerberari faciens clericum per laycum etiam causa disciplinæ excommunicatus est ipse & etiam uerberans & pro solutione ad papam mittitur. Ab. de senten. exco. c. Vniuersitatis. An prælatus sic uerberari faciens possit absolui per episcopum, opiniones, uidetur tamen quod non, si percussio est satis enormis, & de uerberibus multis. Abbas ubi suprà.

Si habens officium in ecclesia uerberat clericum sine excommunicatione. Seniores prælati, magistri. Domini domus consanguinei. Ab. de senten. excom. c. Cum uoluntate. Item si iocose & si inuenit clericum cum matre uxore, sorore, uel filia. Item si repellit uim ui in continenti. Item si post trinam admonitionem non se corrigit. Glo. ubi suprà.

Officialis mittens manum in clericum deliberate per solum papam absoluitur. Abb. de senten. excommu. c. Si uero. Laycus officialis quocunque modo inijciat manum in clericum deliberate nullo casu potest per episcopum absolui, quia uidetur delictum non leue cum usurpet iurisdictionem in clericum. Ab. ubi suprà.

Mandans clericum percuti est excommunicatus sicut percutiens. Ab. de senten. excommu. c. Mulieres. Si mandans præmoritur mandatum morte reuocatur, & sic de rigore iuris non est excommunicatus si tamen decessit cum hoc peccato tenetur de delicto alterius sicut principalis in non reuocando mandatum & sic excommunicatio operabitur quod non sepeliatur in cimiterio & sepultus exhumabitur. Ab. ubi suprà.

Qui dolose permittit clericum percuti ex quo potest prohibere & non prohibuit est excommunicatus. Ab. de senten. excommu. c. Quantæ. Intelligitur de habente iurisdictionem in uerberante. Glo. ubi supra. Intelligitur in omni habente iurisdictionem dummodo dolose patiatur, secus si non dolose, licet negligentia, puta quia non uult se immisceri rumoribus. In dubio presumitur dolus eo ipso quod fuit præsens & obuiare potuit. Abbas ubi suprà.

Monialis percutiens monialem, conuersum, uel clericum secularem est excommunicata & potest per episcopum clerici absolui. Ab. de senten. exco. c. De monialibus. Episcopus tamen indistincte potest absoluere moniales & exemptas etiam si iniuria sit enormis, & hoc indultum est propter reuerentiam ordinis episcopalis, ideo forte sorores mendicantium non possunt absolui a generalibus suis. Ab. ubi suprà.

Qui iniecit manum uiolentam in clericum est excommunicatus etiam si in uolentem & hoc facit in satisfactionem iniuriæ præcedentis. Abb. de senten. excom. c. Contingit. Ad hanc excommunicationem sufficit iniectio manus iniuriosa cum aliqua uiolentia. Clericus consentire non potest cum iniuria totius collegii clericalis, ideo seipsum percutiens irato modo est excommunicatus. Qui subiicit seipsum percutienti non est ipso facto excommunicatus sed excommunicandus, nec percutiens tot excommunicationes incurrit, quot sunt uerbera. Qui subiicit se percutienti non participat excommunicato nisi post factum completum. Abb. de senten. excommu. c. Contingit.

Violenta manus non requiritur necessario ut quis incurrat excommunicationem sed sufficit temeraria, ut cum quis percutit clericum uolentem percuti, potest tamen dici uiolentia respectu totius collegij clericalis, cuius priuilegio iste renunciare non potest. Ab. de senten. excom. c. Tua. Sufficit

cit iniuriosa manus absque uiolentia. Ab. ubi suprà. c. Contingit. Requiritur tamen factum ideo non sufficit mandatum, nec cominatio. secundo animus iniuriandi. tertio uiolentia & quandoque iniuria sufficit sine uiolentia. Ab. ubi suprà. c. Et Super eo.

Excommunicatus pro uiolenta manu in clericum ante denunciationem uitandus est nisi sit occultus, & tunc debet euitari priuatim ab eo qui scit. Ab. de senten. excom. c. Cum non ab homine. Priuilegiati tenentur uitare alias sunt excommunicati. Vbi suprà. c. Nulli. Intelligitur de priuilegio non clauso in iure, uel concesso sine causa. Ab. ubi suprà.

Excommunicatio minor dicitur simplex quia repellit a participatione sacramentorum non autem a communione hominum. Maior dicitur quia habet alios effectus. Excommunicatus minori potest eligere quia non repellit ab actibus quorum exercitium non est in præiudicium alterius sicut nec mortale peccatum & hoc siue sit excommunicatio ab homine siue a iure, idem dicitur de suspenso licet Glo. hic dicat oppositum. Cognoscitur excommunicatio an sit maior uel minor ex effectibus expressis in excommunicatione, idem dicitur de suspensione simpliciter uel secundum quid. In dubio nomine excommunicationis & suspensionis intelligitur de maiori. Ab. de elec. c. Illa cottidiana. Excommunicatus minori celebrans non est irregularis licet peccet, potest etiam eligere sed non eligi, nec repellitur a sui iuris prosecutione. Glo. ubi suprà. Excommunicatus minori etiam suspensus a diuinis potest absoluere ab excommunicatione maiori. Glo. de rescrip. c. Ab excommunicator. Licet priuetur participatione sacramentorum non tamen executione iurisdictionis. Idem dicitur de eo cui interdicitur ingressus ecclesię. Ab. ubi suprà.

Excommunicatio minor potest fieri ab homine licet non sit consuetum. Abb. de for. competen. c. Si diligenti.

Excommunicatus minori celebrans non est irregularis & potest ea quę sunt iurisdictionem exercere, & eligi, si confert sacramenta licet peccet tamen collatio tenet & habet effectum suum. Ab. de cleri. excom. c. Si celebrat. Minor excõmunicatio non inducit suspensionem ordinis, uel officii sed tantum priuat participatione sacramentorum, ideo celebrans non est excommunicatus. Maior priuat etiam a cõmunione fidelium & suspendit ab ordine excommunicatus minori potest exercere quæ sunt iurisdictionis actiuæ quia actus iurisdictionis est quid extrinsecum a participatione sacramentorum, est tamen ad omne beneficium inhabilis & ad omnem dignitatem, unde non potest eligi, quia qui eligitur uel promouetur principaliter eligitur ut exerceat se in sacramentis ecclesiæ quo ille priuatus est. Abb. ubi suprà. Excommunicatus minori & suspensus ab ingressu ecclesię non perdit iurisdictionem. Ab. ubi suprà. c. Sacro. Excommunicatus minori potest absoluere alium excommunicatum minori & sic se ad inuicem. Vbi suprà. c. Duobus quia non priuatur iurisdictione actuali. Abb. ubi suprà.

Excommunicatio in monachum ante negligentiam Abbatis cui primo competit correctio an teneat si fertur per episcopum, opiniones. Ab. de ordina. c. Graue.

Excommunicatio facta sine admonitione & sine causa rationabili tenet. Abb. de rescrip. c. Ab excommunicato.

Excommunicatio nomine mortis accipitur in iure canonico. Ab. de maio. & obe. c. Si quis.

Excom-

Excommunicatio est nulla si continet errorem iuris & facti & iniustitia sit notoria. quia causa est impossibilis, ut si excommunicetur infans quia commisit stuprum, si non sit impossibilis sed notorie iniusta elt nulla, etiam si iam transit in rem iudicatam propter præsumptionem, quia præsumitur quod iudex diligens errauerit, sed ubi notorie constat de iniustitia cessat præsumptio iustitiæ, quia præsumptio cedit notoriétati, nec est præsumptio quod in se ualde iniquum uelit approbare, Notoria iniustitia & quæ notoria sunt habetur pro expressis & confessio partis confitentis iniustitiam retractationem sententiæ inducatæ. Abbas de senten. excommun. c. Per tuas.

Quod ius in se ualde equum uelit approbant notoriam iniustitiam, & ea quæ sunt notoria habentur pro expressis & confessio partis confitentis iniustitiam sententię inducit retractationem.

Excommunicatio si continet errorem intollerabilem est nulla. Error intollerabilis potest dici quodlibet peccatum, uel si præcipit impossibile, uel turpe, & talis excommunicatio nullam obligationem inducit. Intelligitur tamen de errore iuris. Vnde si excommunicat quia non adulterat, non tenet excommunicatio. Intollerabilis error potest dici si expresse pronunciat contra ius scriptum ut si dicit pronuncio excommunicationem ualere, quia lata est post appellationem & a tali non potest appellare. Idem dicendum ubicunque proponitur iudicium retro fuisse nullum, nisi uelit quis ad cautelam appellare, secus si error non exprimitur in sententia, & tamen pronunciat contra ius, quia tenet sententia, nisi sit appellatione suspensa. Si errorem in facto ut si dicit excommunico te quia spoliasti talem licet sit manifeste falsum tenet sententia, quia causa est possibilis, licet sit falsa, & contineat errorem. Quo ad Deum non ligat nisi quis contemnat. Glo. & Ab. de senten. exco. c. Per tuas.

Excommunicatio est nulla ubi est inhabilitas, uel incapacitas in agente, uel patiente, ut cum excommunicator non est capax, uel non potest exercere iurisdictionem spiritualem ut laycus nisi habeat speciale priuilegium a papa, secundo est nulla si fertur a iudice excommunicato excommunicatione maiori, nisi forte sit occultus, licet Glo. teneat quod etiam tunc sit nulla, quod mihi non uidetur quia excommunicatio pertinet ad iudicialia, & quæ fiunt ab occulto iudice excommunicato tenet propter utilitatem publicam. Incapacitas in patiente ut cum excommunicatur puer uel furiosus, uel infidelis. Tertio est nulla quando sententia continet errorem intollerabilem ut si excommunicetur quis quia bonum fecit, uel malum non fecit. quarto quando notorium est excommunicationem esse iniustam, licet non contineatur in sententia error intollerabilis credo sit nulla, licet Innocen. dicat quod tenet. Vbi cessant prædicta excommunicatio tenet licet possit esse iniusta ex ordine uel ex causa, quia irrationabilis uel iniqua ex animo proferentis. Quando non seruatur ordo in aliis iudiciis sententia redditur nulla sed excommunicatio tenet, & hoc introductum est in fauorem clauium ecclesiæ & quod teneat quo ad homines, non autem quo ad Deum, si tamen contemnit excommunicationem iniustam, ligatur etiam quo ad Deum propter contemptum. Quando prædicta cessant excommunicatio est iusta. Ab. de rescrip. c. Ab excommunicato. Est etiam nulla si lata est post appellationem, & si in sententia exprimitur error intollerabilis. Ab. de off. & pot. iud. deleg. c. Cum contingat.

Excom-

Excommunicatio est nulla si sit lata contra subditum, quia non paret contra priuilegium sibi a superiori concessum. Ab. de excess. præla. c. Cum ad quandam. Ista excommunicatio est ipso iure nulla, sine contineat errorem, siue non, quia notorie est iniusta. Ab. ubi suprà. c. Cum ad quorundam.

Ad excommunicationem potest quis se obligare nisi faciat certum quid sub alieno iudice habente ordinariam iurisdictionem, non autem si delegatam, ut dictum est in delegata iurisdictio. Licet ille iudex non habeat ordinariam iurisdictionem super illum, habet tamen illam ex quo papa approbat modum prorogationis ordinariç iurisdictionis per constitutiones. ideo iste ligatur a iudice suo ad illam causam, & hæc potestas est a Deo. Sentiunt tamen contra hanc opinionem meam doctores. Non se obligare ut excommunicetur sine monitione præcedenti, uel sine cognitione causæ, uel sine contumacia, quia hæc introducta sunt in fauorem publicum, cui nullus renunciare potest. Vt possit excommunicari non sufficit culpa præcedens pu ta potuit soluere, licet non sit impotens, quia nunc non potest excommunicari. Si tamen quis excommunicetur quia fecit hoc uel illud, quamuis sit impotens tenet sententia quo ad ecclesiam militantem, quia debet fieri larga interpretatio cum sit medicinalis, & ut claues sint in reuerentia. Si uis aliquem ligare ad excommunicationem non facias per uiam pacti uel prorogationis, quia tunc requiritur tempore sententiæ cognitio causæ & contumacia, sed fac quod consentiente debitore iudex ferat sententiam excommunicationis sub conditione, quod nisi satisfecerit in termino, eo elapso sit excommunicatus sine alia monitione, & conditione. Nec potest appellare quia qui acceptauit in principio non grauatur de nouo, si tamen sententia sit generaliter lata, non ligabit, nisi sit potens. Ab. de offi. & potest. iud. deleg. c. P. & G.

Excommunicatio extenditur ad crimen quantumcunque occultum. Ab. de de senten. excom c. Nota. & generalis excommunicatio ligat non subditos proferentis. Ab. de senten. exco. c. A nobis.

Excommunicatio contra participantes non potest fieri nisi per papam sed oportet participantes prius admonere, alias est nulla. Potest tamen episcopus excommunicare participantes cum excommunicato ab aliis, puta ab archiepiscopo. Intelligitur non solum de participantibus in diuinis, sed etiam in mensa osculo &c. Ab. de senten. exco. c. Quod in dubium. Contra excommunicantes religiosos qui habent priuilegium quod non possint excommunicari, an ualeat. Ab. de priuileg. c. Quantę. Vide priuilegia.

Excommunicatione nulla pœna est maior, ideo iudex debet incipere a suspensione & interdicto, & ultimo excommunicare. Ab. de cohabi. cleri. c. Clericos. Est maxima pœna inter homines esse & hominum carere commertio, grauissima enim pœna est, licet sit medicina patienti. Ab. de sent. ex com. c. Sacro.

Excommunicatio potest esse perpetua, quia si non corrigitur excommunicatus iudex non tenetur eum absoluere, licet si efficiatur deterior, uel aliter non possit cogi debet illum absoluere. Ab. de cohabi. cleri. c. Clericos.

Excommunicatio probatur per solam denunciationem ubi non agitur de magno periculo tantum, per famam non probatur sufficienter cum fama habeat uim unius testis tantum. Ab. de offi. & potest. iud. deleg. c. Prudentiam. §. Sexta. & de cleri. excommun. c. Proposuisti. Vide. Excommunicatus semper præsumitur.

Excommunicatio debet esse publica ad hoc quòd aliquem repellat a suo iure, Ante publicationem gesta tenent. Glo. & Ab. de elec.

Excommunicatio non impedit religionis ingressum. Ab. de senten. excom. c. Cum illorum. Valet professio facta ab excommunicato. Ab. de eo qui dux. quim pollu. c. Significasti.

Excommunicatio sufficit sit in scriptis, nec oportet quod proferatur, cum non sit proprie sententia, unde potest fieri per litteras, sicut & absolutio, nec refert quibus uerbis utatur si constet de mente iudicis, puta præcipio sub pœna excommunicationis, uel excommunico te, uel cognosco te excommunicatum. Ab. de appella. c. Præterea.

Excommunicatio non est proprie sententia, quia non diffinitiua cum non finiat causam, imo petens absolutionem semper auditur, nec interlocutoria, quia illa semper profertur, inter principium & finem causæ a iudice. Excommunicatio quando fertur extra iudicium. Ab. in rubr. de senten. c. Excom.

Excommunicatio & suspensio quando simul proferuntur suspensio non est sequella excommunicationis, ideo post absolutionem ab excommunicatione remanet ad huc suspensus. Quando excommunicatio fertur ad laycos & suspensio ad clericos benignior est. Ab. de crimi. fal. c. Dura.

Excommunicatio non potest suspendi, quin ex toto tollatur. Ab. de appella. c. Ad hoc. Non potest suspendi per inferiorem papa qui solus potest quæ sunt iuris positiui & quo ad ecclesiam militantem, secus quo ad Deum. Ab. ubi suprà. c. Dilectus.

Excommunicatio non transit in tertiam personam & quomodo intelligitur. Ab. de appella. c. Cum causam. Non transit in rem iudicatam, & quomodo intelligatur. Ab. de senten. & re iudi. c. Consanguinei.

Excommunicatio lata per episcopum uolentem uisitare ubi Abbas recusat, & appellat, si episcopus est in possessione uisitandi & hoc constat, tenet excommunicatio, quia cum esset in possessione non tenebatur admittere appellationem, nec probationem recipere, quia possidebat ut pars, non ut iudex pro conseruatione sui iuris, sic oblatio probationis non iustificat appellationem. si constabat de exceptione non tenet excommunicatio in dubio, an monasterium sit exemptum, excommunicatio dependet ex futuro euentu. Abb. de censi. c. Venerabili.

Excommunicare non potest excommunicatus. Ab. de senten. exco. c. Si uero. Vide. Excommunicatus.

Excommunicare potest omnis prælatus habens subditos actu etiam infra episcopum sine solennitate. Glos. & Abb. de elec. & elec. potest. c. Cum in tantis. Item Ab & prior. Glo. de ordi. ab episcopo. c. Quanto deuotio. Sacerdos parochialis non potest excommunicare, nisi forte de consuetudine, quia excommunicatio est fori contentiosi. Secundo est meri impetii. Tertio fit tantum a iudice secundum iura, ideo sacerdos curatus nec in generali nec in speciali potest. Ab. de ordi. ab episcopo. c. Si sacerdos. Textus sonat oppositum. Ab. de elec. c. Cum ab ecclesia. Nemo potest excommunicare uel absoluere extra territorium suum siue sit legatus siue sit ordinarius, quia ista concernunt cognitionem causæ, quæ debet fieri ubi potest tribunal erigere, potest tamen committere cognitionem causæ & beneficia conferre de consensu eius qui præest territorio & partium, & excommunicare & absoluere & non aliter. Glo. & Ab. de off. & pot. iud. deleg. c. Nouit ille.

Excommunicatus propter crimen in una diocesi si transfert domicilium ad aliam

aliam dioecesim non potest ab episcopo illius ciuitatis absolui, sed tantum ab eo in cuius dioecesi deliquit. Ab. de off. & pot. iud. deleg. c. Excommunicatus. Vide. Legatus post mortem personæ. Prælatus ordinarius est qui eligitur, Non sacerdos potest excommunicare, & absoluere. Ab. de elec. & elec. potest. c. Transmissam. & de rescrip. Ab excommunicato & de maio. & obe. c. Cũ in ecclesiis. Prælatus collegii non habens ord. potesta. nec excõmunicare nec interdicere nec suspendere potest, sic quod contrauenicns sit irregularis. Ab. ubi supra. c. Dilecta. Executor & delegatus possunt excommunicare. Vide. Executor. Omnis prelatus habens iurisdictionem in loco potest excommunicare ratione delicti commissi in loco, etiam si non sit episcopus. Ab. de rap. c. De illis. Excommunicare potest quicunque habet iurisdictionem fori contentiosi. Ab. de pœn. c. Licet.

Auctoritas excommunicandi suos malefactores manifestos potest alicui concedi ex priuilegio. Glos. Ideo in facto proprio potest quis ferre sententiam ecommunicationis. Ab. de rescrip. c. Ex parte decani. Executor datus simpliciter ad faciendum prouidere excommunicare potest contradicentes etiam si hoc non exprimatur in litteris. Idem de simplici legato papæ; Admittitur executor ad defensionem suæ sententiæ, si uelit eam probare iustam siue de iure tenere. Ab. de off. & pot. iudi. deleg. c. Cum contingat.

Excommunicare & interdicere potest iudex pro defensione iurium suorum. fertur etiam excommunicatio extraiudicialiter. sicut potest quis se defendere gladio materiali, ita & spirituali. Ab. de uerbo. Signi. c. Ex parte.

Excommunicare non debet prælatus nisi competenti monitione præmissa & ex causa rationabili & manifesta & in scriptis, & contrafaciens priuatur ingressu ecclesiæ, punitur etiam subditus qui falso asserit se iniuste excommunicatum. Si prælatus dicit se errasse & uult excommunicatum absoluere, & aduersarius appellat ne absoluatur quid iuris. Ab. de senten. excom. c. Sacro. Excommunicans sine monitione est suspensus ab ingressu ecclesiæ per mensem ipso iure & carebit hominum communione quantum uidebitur superiori suo, tenetur etiam excommunicato de interesse suo, & de actione iniuriarum & pœna sacrilegii. Qui excommunicat debet in scriptis excommunicare & causam excommunicationis inscribere, qui contrafecerit est suspensus per mensem ab ingressu ecclesiæ, & a diuinis officiis, & si celebrat est irregularis, & dispensabilis tantum per papam. Glos. ubi supra. c. Sacro. Non tamen perdit potestatem exercendi iurisdictionem, ideo absoluit excommunicatum per se, sed per alium in ecclesiam introducit. Expensæ factæ extra iudicium & damna secuta probantur iuramento passi damnum. Si excommunicator conuincitur ex ore suo, & uenit damnum non solum uerum sed etiam secundum effectum istius, si propter errorem iniunctum non est adeptus beneficium, tenetur excommunicator ad consimile beneficium, si potest, si non habet, arbitrio iudicis punietur. si excommunicatio lata est propter appellationem, confirmator tenetur. Si est soluendo, quia propter hoc non debet cassare electionem & agitur in supplementum contra excommunicatorem. Ab. ubi supra. Excommunicare nec suspendere debet prelatus sine monitione, nisi ubi ius uel statutum excommunicat pro delicto; & quid operetur secunda excommunicatio. Sine monitione tenet excommunicatio, nisi sit lata contra participantes excommunicato ab eodem. Si res rapta sit præsens, sufficit una monitio. Ab. de appella. c. Reprehensibilis, Qui sine monitione premissa excommunicat

priuatur

priuatur ingressu ecclesiæ per mensem, excommunicatio tamen tenet. Glo. ubi supra.

Excommunicator potest reuocare excommunicationem iniuste latam non obstante contradictione partis aduersæ, Vnde excommunicatio potius trahitur ad naturam sententiæ interlocutoriæ, quam diffinitiuæ, ideo appellans ab excommunicatione tenetur exprimere causam, & grauamen, potest tamen excommunicatus iniuste adire superiorem per uiam querelæ. Ab. de senten. exco. c. Sacro.

Excommunicari potest absens & ignorans, debet tamen præcedere admonitio. licet excommunicatio sit iniusta, ligat tamen. Ab. de cleri. coniug. c. Apostolica. & de appella. c. Cum sit Romana.

Excommunicari non potest ciuitas, tamen omnes ciues unius ciuitatis pariter & simul possunt excommunicari. Intellige quod excommunicatio in personas capaces fertur, In uniuersitate non debet fieri excommunicatio nec in incapaces. Ab. de senten. exco. c. Responso. & de excep. c. Dilecte in Christo. & ubi supra. c. Significauit. & de testi. Cum tu.

Excommunicari potest citatus tertio qui non comparuit, & fructus possunt sequestrari. Glo. de rescrip. c. Olim ex litteris. Item qui facit contra præceptum papę. Glo. in prohemio in uerbo. c. Districtius prohibentes.

Excommunicari potest coniugatus, nisi ab adulterio desistat. Ab. de eo qui duxit quam pollu. c. Significauit. Adulter & adultera possunt excommunicari quia adulterium uulnerat matrimonium quod est sacramentum, nec debet absolui, nisi prius abiuret adulterium. Ab. de adulte. c. Intelligimus.

Excommunicari potest contumax sine alia citatione. In notorijs sufficit admonitio extraiudicialis, ut se emendet. Ab. de appella. c. Cnm sit Romana. Semper potest excommunicari quando præcessit contumacia etiam extraiudicialis sine admonitione. Ab. ubi supra. c. Qua fronte. Item quando contumacia est pręsumpta. si tamen post probet impedimentum, absoluitur ab omni onere sententiæ. Ab. de senten. & re iudi. c. Tenor.

Excommunicari potest debitor ad petitionem creditoris pro non satisfactione debiti. Ab. de Simo. c. Ad aures. Laycus pro solutione decimæ potest excommunicari. Ab. de homici. c. Postulastis.

Excommnnicari potest quis ratione delicti a prælato loci delicti, & potest affici corporaliter. In foro pœnitentiæ non subijcitur illi, in foro contentioso imponitur pœna ut satisfaciat rei publicæ scandelizatæ, ideo punitur per iudicem loci ubi deliquit, & in foro pœnitentiæ habet proprium sacerdotem loco Dei, qui debet cognoscere uultum pecoris sui, & plus meretur confitendo illi, quam fratribus mendicantibus si proprius sacerdos sit intelligens. Ab. de rap. c. De illis.

Excommunicari potest excommunicatus secundo & tertio & sic successiue. Quid operetur secunda & tertia excommunicatio. Glo. & Ab. de iudi. c. In Quorundam. Vide. Excommunicationis effectus.

Exeommunicari potest executioni sententiæ resistens. Abbas de sponsa. c. Veniens.

Excommunicari ab homine quis non potest immediate propter crimen, sed requiritur contumacia semper & consequenter monitio. Suspendi potest propter crimen immediate sine monitione, secus ubi propter contumaciam suspendi debet. Excommunicatio nunquam fertur in pœnam, quia si excommunicatus uult se corrigere debet incontinenti reconciliari. Abb. de

cle.

cle.excom.c.Si quis. Vbi in iure inuenitur quod quis excommunicetur pro delicto debet intelligi pro contumacia ex delicto insurgente. Ab.ubi supra. c.Fraternitatis. Quod non possit quis excommunicari ab homine nisi pro contumacia. Ab. de sen. exco.c.Officii.

Excommunicari potest post mortem episcopus qui instituit hereticum hæredem uel paganum. Sunt & alii casus. Ab.de hæreti.c.Si quis episcopus. Quod mortuus possit excommunicari.Ab. de senten. excommu.c. A nobis. Vide. Excommunicatus post mortem potest absolui.

Excommunicari debent qui capiunt & spoliant fideles ex iusta causa nauigantes. Qui spoliant naufragium patientes nisi ablata restituant excommunicati sunt.De rapto.c.Excommunicationi.Hodie est pœnale & excommunicatur a papa quater in anno. Ab. ubi supra.

Excommunicari potest laycus pro excessibus manifestis, licet illa crimina non sint ecclesiastica, Ex notorietate deprehenditur negligentia secularis iudicis, & de quolibet notorio potest episcopus se intromittere non solum ut ad pœnitentiam compellatur, sed etiam ad satisfaciendum. Ab. de sepul.c. Parochiano.

Excommunicatus ab episcopo qui appellat ad archiepiscopum ab eo potest absolui. Volens tamen suo suffraganeo deferre potest ad illum remittere absoluendum, & ad hoc tenetur quando propter excessum manifestum fuit excommunicatus & ante absolutionem non auditur uolens probare se iniuste excommunicatum, secus si uult probare sententiam esse nullam. Ab. de senten.exco. c.Per tuas.

Excommunicatus non absoluitur si causam falsam dicit absoluenti, nec si uerum tacet, aut quando pluribus de causis fuit excommunicatus siue ab uno siue a pluribus nisi omnes exprimat, potest tamen absolui ab una excommunicatione & non ab alia. Qui excommunicatus est a pluribus potest unica absolutione liberari si absoluens habet auctoritatem iure proprio, uel ex commissione aliorum. Glo.& Ab. de off.& pot.iud. de ordi.c. Ex parte tua. Absolutio per subreptionem non prodest excommunicato. Ab. de sent. excom.c.Officii.

Excommunicatus ex pluribus causis si in absolutione non expressit omnes non est absolutus. Ab.de sent. exco.c.Cum per causam. Si excommunicationes fuerunt plures & per plures causas si indeterminate & generaliter fuit petita absolutio,& ita generaliter fuit impẽsa,tũc prodest quo ad omnes excõmunicationes.& licet talis non debeat fieri facta tñ tenet,si petitio absolutionis restricta fuit ad certã causã & absolutio subsecuta est generalis absolutio restringitur ad causã expressam tãtũ, quia species præcedẽs restringit genus sequẽs.Si petitio sit generalis & absolutio restricta ad certã excõmunicationẽ nõ operatur nisi respectu illius,quia attẽditur mẽs absoluẽtis.Si excõmunicatio est una & causę plures & quælibet per se sufficit & uidetur considerata principalis non tenet absolutio nisi expressis omnibus,quia superior non intendit absoluere nisi ex causa expressa. Si non quælibet per se sufficit si expressit sufficientem tenet absolutio,si non sufficit nisi simul iuste uidentur omnes causæ pariter considerate & non tenet absolutio nisi omnes exprimantur.Ab.de sent.exco.c.Cum pro causa.

Excommunicatus a pluribus ob plures causas non debet absolui si de una uelit satisfacere sic ut restituatur communioni hominum. Si impetrauit absolutionem tacitis aliis causis non ualet absolutio. Ab. de sen.exco. c.Officii.

Si idem prælatus excommunicat pluries subditum propter plures causas potest una absolutione omnes excommunicationes tollere. Si sint latæ a pluribus unus de consensu alterius absoluet, ita quod unus alteri committat uices suas. Potest etiam quilibet separatim absoluere. Ab. de senten. exco. cap. Officil.

Excommunicatum absolui ad cautelam papa non mandat, nisi id exprimat. Glo. & Ab. de rescri. c. Capitulum Sanctæ crucis.

Excommunicatus absoluitur ad cautelam.i. ad maiorem securitatem ut res potius sit in tuto quam in periculo, ne prætextu nullitatis sententiæ se immisceat diuinis, & notetur apud uulgares, sic absoluitur ab excommunicatione præstita cautione de parendo mandatis ecclesiæ. Item ut tute possit se miscere diuinis, & alii possint ei communicare. Quandocunque & ex qua cunque causa allegatur nullitas excommunicationis habet locum ista absolutio ad cautelam. Iudex quilibet potest hic absoluere a sententiis suis non tamen sententias aliorum relaxare nisi in casibus iuris, An delegatus hoc possit. Vide Glo. de rescrip. c. Cap. Sanctæ crucis. Nunquam tamen intelligitur absolutio fieri ad cautelam, nisi exprimatur. Ab. de excep. c. Apostolicę. Nunquam absoluitur ad cautelam nisi allegetur probabiliter nullitas excommunicationis. Ab. de testi. c. Veniens. Si per exceptionem suspensionis contra quam replicatur de nullitate ordinatio ecclesiæ retardatur sit absolutio ad cautelam. Abb. de excep. c. Apostolicæ. Absoluitur excommunicatus cautione recepta licet excommunicator, & aduersarius appellent, ne absoluatur, nisi excommunicatio sit lata pro manifesta contumacia uel offensa, quia tunc debet precedere satisfactio. Abbas de appella. cap. Qua fronte.

Excommunicatus contra formam concilii debet absolui sine difficultate nec tenetur iuramentum petere, nec debet facere cautionem, nec debet illi fieri aliquod mandatum in satisfactionem excommunicationem. Ab. de rescri. c. Ab excommunicato.

Excommunicatus per concilium prouinciale per uim statuti & non sententiæ potest absolui per episcopum suum, ubi papa uel concilium sibi non reseruat. Ab. de præben. c. Graue nimis.

Si excommunicatio est confirmata per papam, solus papa absoluit si fuit lata ab homine per sententiam quia per confirmationem accipit uires ac si fuisset lata a confirmante. Si fuit lata per statutum non tollitur potestas superioribus aliis, quia statutum confirmatum per papam non est maioris roboris quam statutum papæ. Ab. de institu. c. Ex frequentibus.

Excommunicatus pro contumacia dubia debet absolui præstita cautione, nec tenetur satisfacere ante absolutionem, nec tenetur litigare, nec satisfacere, nisi prius absoluatur. Si sit manifesta, non debet absolui nisi prestita satisfactione puta restitutis expensis, nec sufficit præstare cautionem, ubi satisfactio consistit in exercitio actus temporalis. Secus in exercitio actus spiritualis quia tunc debet absolui, ne excommunicatus attemptet spiritualem actum. Dicitur manifesta offensa, quando constat per confessionem, uel legitimam probationem, uel rei euidentiam. Abb. de uerbo. signifi. capit. Ex parte.

Excommunicatus per constitutionem quam post papa reuocat & uult illam pro infecta haberi non indiget absolutione. Ab. de sent. exco. c. Nulli. & ubi supra. Si aliquando.

Qui

Qui non ſunt pro abſolutione mittendi ad curiam. Ab. de ſentent. excom. c. Mulieres. & ubi ſuprà. c. Ea noſcitur. Vide in excommunicatione. c. Mulieres. & excommunicatus propter uiolentam manum in clericum.

Excommunicatus a delegato non poteſt abſolui per eum elapſo anno, ſed tantum a papa. Idem de excommunicato a ſubdelegato cui delegatus totum commiſit, & poteſt ſententiam exequi, Eodem modo de delegato ordinarii qui per annum poteſt exequi ſententiam, & non uult, ideo elapſo remittitur ad ſuperiorem. Ab. de offi. & pot iud. deleg. c. Querenti. Intelligitur de anno poſt ſententiam quia ante diffinitiuam ſententiam durat ſemper eius iuriſdictio, ſed data ſententia habet iuriſdictionem exequendi per annum integrum. Glo. ubi ſuprà. Qui excommunicatus a delegato mortuo uel amnioto uel reuocato poſt ſententiam diffinitiuam quando terminus eſt elapſus debet per alium abſolui. Abb. de ſentent. excommun. c. Ad hæc.

Si papa delegat abſolutionem ab excommunicatione mandat recipi cautionem de parendo mandatis eccleſię. Ab. de ſenten. exco. c. Ad hæc. Si iniuria eſt manifeſta, non debet abſolui ante ſatisfactionem. Ab. ubi ſuprà.

Excommunicatus an debeat haberi pro abſoluto quia communicat ſuo excommunicatori, opiniones. Ei communicantes uidentur excuſari, reſpectu autem excommunicati uidetur relinquendum arbitrio iudicis. Ab. de cle. exco. c. Propoſuit. Epiſcopus non abſoluit ab excommunicatione per communionem ſuam, & ſi uellet aliquem propter hoc eſſe abſolutum non eſſet abſolutus, ſecus eſt de papa qui non ſubiicitur iuri. Abb. de ſen. excom. c. Cum deſideres. Si admittitur ad oſculum propter hoc non eſt abſolutus, fallit in papa, quando hoc intendit. In dubio non præſumitur abſoluere tali modo. Si tamen ſuperior hoc facit cognita cauſa eſt preſumptio quod non ſit legatus, ſecus ubi non præceſſit cognitio cauſæ. Ab. de pri. c. Cum olim. Excommunicatus propter participationem cum excommunicato licet poſtea eum impugnet, ex hoc ſolo non habetur pro abſoluto. Ab. de ſen. exco. c. Sacris. Non abſoluitur quis ab excommunicatione per hoc quod ſalutatur a papa in litteris ſuis. Ab. de ſen. exco. c. Aliquando. Si tamen papa ex hoc & certa ſcientia intenderet abſoluere, abſolutus eſſet. Ab. ubi ſupra.

Excommunicatus abſoluitur ab epiſcopo in reſeruatis papæ non autem ab inferiori, niſi habeat iuriſdictionem epiſcopalem. Ab. de iudi. c. At ſi clerici. §. de adulteriis. Excommunicatus a canone non poteſt abſolui ab inferiori epiſcopo, niſi in caſibus in iure expreſſis, ut patet clemētina ſecūda. de pri. Ab. de uoto & uoti redē. c. De peregrinationis. In alia diœceſi nō pōt epiſcopus abſoluere ſubditum ſi requiritur cognitio cauſæ, quia in territorio alieno poteſt tantum quæ ſunt uoluntariæ iuriſdictionis. Ab. ne cle. uel mona. c. Super ſpecula. Excommunicatum a canone abſoluit inferior, ſi conditor canonis non ſibi reſeruauit, etiam ſi ſit lata a canone uel ſtatuto alicuius epiſcopi uel prælati poteſt abſolui a proprio ſacerdote, ex quo conditor non ſibi reſeruauit. Si tamen excommunicatio eſſet maior, nullus citra epiſcopum abſoluit regulariter. hic tamen uidetur fieri mentio de proprio ſacerdote. Abbas de ſenten. excommun. cap. Nuper. Vide in articulo mortis uel impedimento dato. Sacerdos ſimplex abſoluit &c. Nullus inferior epiſcopo etiam religioſus abſoluit ab excommunicatione, niſi in caſibus expreſſis a iure ut pro iniectione manus, uel niſi talis prelatus habeat iura epiſcopalia. Abbas in rubr. de ſenten. excommun. & ubi ſuprà. c. Peruenit.

nit.Monachi. Mulieres. & Ab.probat ubi supra. c. Porro.

Excommunicatus a iure si sit exemptus non potest absolui per episcopum etiam si excommunicatio non sit reseruata papæ, quia nullam iurisdictionem habet super eum. Ab. de off. & pot. iud. de ordi.c.Graue.

Excommunicatus in foro animæ non debet absolui nisi cum onere ut satisfaciat læso, & si non satisfecerit reincidet in eandem excommunicationem. Ab.de sen.exco. c.Porro.

Episcopus quacunque excommunicatione excommunicatum absoluit si non potest adire papam ut dictum in excommunicato ex percussione clerici. Ab. de sen.excom.c.De cetero. An possit religiosus exemptus absoluere ubi non se extendit auctoritas prælatorum suorum, opiniones. In quadam disputatione tenui, quod non potest. Abb.de sen.excom. c.Monachi. Vide. Exemptus religiosus.

Excommunicatus si absoluitur contra formam hominis non est absolutus, quæ tamen tenet si fiat contra formam iuris, si mandat homo ut aliquem excommunicet, uel absoluat certa forma data, illa non seruata neutra ualet. Abb. de restitu. spolia.c.Pisanis.

Excommunicatus ab homine non potest absolui nisi ab excommunicatore uel superiore eius, excepto articulo mortis, etiam si excommunicatur sibi non reseruauit, ideo excommunicatus a papa ab illo solo absoluitur, & mortuo legato absoluit tantum superior, uel qui sibi succedit in onere & honore. Si excommunicatur per constitutiones uel statuta, potest absolui ubi non reseruatur absolutio. Ab.de off.& pot.iud.de ordina.c. Pastoralis. Excommunicatus ab homine non potest absolui, nisi ab excommunicatore uel superiore, idem est de interdicto & suspenso. Ab.de pri.c.Tua. Si propter in alia dioecesi potest absolui a suo episcopo. Si est per statutum & non reseruata. Si per sententiam non potest, quia ab homine est. Statuta episcoporum non sunt maioris roboris, quam statuta papæ. Ab.de præben. c. Graue nimis.

Excommunicatus non absoluitur per impetrationem rescripti, nisi exprimat omnes causas propter quas fuit excommunicatus. Glo. de cohabi. cle.c.Super eo. Absolutio obtenta per subreptionem non ualet. Ab. ubi supra.

Excommunicato per absolutionem tollitur infamia canonica quæ est sequela excommunicationis non infamia facti quæ non tollitur a mentibus hominum nisi per contrarium factum. Infamia iuris quando irrogatur non potest tolli nisi per principem, unde secundum aliquos hæreticus qui post sententiam reuertitur ad fidem non recuperat ius patronatus, quem tamen recuperat si reuertitur ante sententiam. sed melius dicitur, ubi præcessit publicatio bonorum a iure uel ab homine, illa non recuperantur per pœnitentiam, quia semel concessum non retrahitur, nisi restitutio fiat per principem, quæ tamē se extendit ad bona per principē alienata. Si nō est facta publicatio sed perdidit tātū exercitiū iurium suorū ut in excōmunicato & scismatico integre recuperat bona sua, ex quo redit ad unitatem ecclesiæ. Ab.de elec.c.Quia diligentia. Versus. Vsus redit ut pridem cum stat redit idem. Glo. ubi supra.

Excommunicati incendiarii post publicationē a solo papa absoluuntur. Ab. de sen.exco.c.Tua. Si incendit ecclesiā, uel locū religiosum est excōmunicatus ipso facto, si alia loca non est excommunicatus, sed excōmunicandus per episcopū, & utroq; modo publicatus a solo papa absoluitur. ante publicationē potest episcopus, post non, potest etiam legatus, quia in exorbitantibus non fit extensio etiam per maioritatem rationis. Ab. ubi supra.

Excom-

Excommunicatus iniuste prius absoluitur a delegato impetrato per eum quam audiatur, nisi executor, uel ille, ad cuius petitionem lata est sententia, uellet probare sententiam esse latam pro offensa notoria, quia tunc non absoluitur nisi prius satisfaciat, dummodo probetur excommunicatio. Si dicit excommunicationem nullam, prius audit utranque partem & eorum probationes, nisi excommunicatus petat absolui ad cautelam prius præstita cautione. Si dicit sententiam esse nullam, & probat iniustam, sed non nullitatem, condemnabitur in expensis, quia adduxit in iudicium quod post non probauit. Ab. de offi. & potest. iud. delega. c. Cum contingat.

Excommunicatus potest inuitus absolui, sicut & inuitus excommunicatur. Iudex regulariter non debet absoluere inuitum uel non pœnitentem, si tamen magis indurescit debet absoluere, quia excommunicatio est medicina. Compelli potest ad petendum absolutionem indirecte prohibendo aliis eius conuersationem, & ipsum ad satisfactionem etiam inuocato brachio seculari. Ab. de eo qui dux: quam pollu. c. Significasti. Inuitus debet absolui quando non proficit nisi fiat manifeste iniuria aduersario, ut dicit S. Tho. in. 4. immo excommunicatus iuste perseuerans in sua contumacia quantumcunque fiat deterior non debet absolui, ne malitia sua illi prosit, & detur malignandi causa. si tamen absoluitur tenet absolutio quo ad ecclesiam. Inuitus absoluendus est quando satisfacit, uel excommunicatio est iniusta. Hæc calderinus. Mihi occurit alia uia si spes est quod alio remedio reuertatur sublata excommunicatione uera est uia. S. Tho. quam sequitur Io. Andr. si non est spes uera est opinio calderini, quia ex quo non uult obedire ecclesiæ, debet haberi ut publicanus, uel gentilis, quia sustinet excommunicationem tanto tempore, præsumitur hæreticus. Ab. de rescrip. c. Ab excommunicato. & de off. & pot. iud. ordi. Ad reprimendam.

Excommunicati absolutio facta a iudice suo quantumcunque sit iniusta tenet si fiat ab excommunicatione. Abb. de appella. c. Qua fronte. Quando potest fieri a iudice appellationis a quo & ad quem, an requiratur citatio partis aduersæ. Ab. ubi suprà.

Excommunicatus absoluitur cum iuramento de stando mandatis ecclesiæ quando excommunicatus est pro dubia offensa uel contumacia. Si pro notoria nõ absoluitur cum iuramento, sed oportet prius satisfaciat. Ab. de off. & potest. iud. deleg. c. Prudentia. §. Si uero. Ex iuramento quod stabit mandatis ecclesiæ non tenetur, nisi ad licita & honesta. Ab. ubi suprà. c. Ex litteris. Absolutus cum solennitate de parendo mandatis non reincidit ipso facto licet non pareat mandato, sed oportet de nouo reducatur in illam excommunicationem. Ab. de iur. iuran. c. Ad nostram. sic excommunicatus pro delicto si reincidit non est ipso facto excommunicatus, sed est per iudicem reducendus in excommunicationem, nisi in casibus a iure expresis. Ab. de appella. c. Quæstioni. Absolutus cum iuramento pro dubio offensæ, uel contumaciæ regulariter non absoluitur, nisi præcedat satisfactio integra. Ab. de appella. c. Cum parati. Iuramentum introductum est de more, nec est necessarium ad absolutionem. Si causa indiget longo tempore sufficit in tempore satisfactio pro posse recepta cautione absoluitur. Ab. ubi suprà. c. Quæstioni. Iuramentum non est de substantia, absolutionis & sine eo ualet absolutio. Si non seruetur forma absolutionis, ualet tamen absolutio, ideo etiam per procuratorem potest quis absolui. Ab. de sen. excom. c. Cum desideres. Licet excommunicatus uel suspensus non debeat absolui sine iuramento si

tamen sine scandalo non potest haberi iuramentum potest fieri absolutio per manualem promissionem. Ab. de senten. excommu. c. Super eo. Hæc constitutio continet ius commune uidelicet quando scandalum non subest ut possit fieri absolutio sine iuramento. Ab. ubi supra. Iuramentum non est de necessitate absolutionis G'o. ubi supra. c. Super eo.

Excommunicatus alia excommunicatione præter quam uiolentam manum in clericum in reseruatis non potest absolui ab inferiori in casibus in quibus potest absolui propter uiolentam manum in clericum nisi in articulo mortis, quia permissio ista inuenitur tantum in excommunicatione illius canonis. Si quis suadente. Ab. de sen. excommu. c. Quamuis.

Episcopus excommunicatum ex leui iniectione manus in clericum absoluit. Ab. de senten. excommu. c. Peruenit. De leui iniuria absoluit episcopus clericos & laycos non tamen inferior prælatus regulariter. De mediocri absoluit priuilegiatus. De enormi nullus nisi de mandato speciali papę. Abbas ubi supra.

Enormis excessus est extendere manum in prelatum uel episcopum. Abb de senten. excom. c. Cum illorum. Ratione notoreitatis dicitur excessus enormis ut percussus in platea, in theatro, in ecclesia, dicitur atrociter iniuriatus, & tales non potest episcopus absoluere, Non semper effusio sanguinis est enormis etiam in abundantia sicut & enormis quandoque est sine sanguine. Ad iudicandum an sit enormis iniuria sufficit episcopus uel alius, nec oportet recurrere ad papam. Caueat tamen sibi ne leuem dicat ubi est enormis. Vbi monasterium non habet Abbatem ista locum habent in priore quod possit absoluere. Idem in aliis prelatis qui loco Abbatis habentur, secus de prioribus claustralibus habentibus priorem supra se. Si percussus est alterius monasterij uterque; absoluet uel unus auctoritate alterius. uerberabitur tamen ab Abbate percussi, quia pro iniuria tenetur illi in pecunia, quam quia non potest soluere, uapulabit ab eo & a proprio Abbate. Ab. de senten. excom. c. Cum illorum.

Excommunicatum pro percussione clerici absoluit episcopus si sine periculo nequit adire papam. debet tamen sibi mandare quod cessante periculo uadat ad papam. Abb. de senten. exco. c. De cetero. Inimicitia est sufficiens causa undecunque ueniat ex ista causa inferiores episcopo non absoluunt. Cessante impedimento debet adire eum qui potest absoluere. Hæc locum habent in omni excommunicatione quando quis non potest adire papam, quia tunc debet absolui per episcopum. Si non uadit habita oportunitate statim reincidit in nouam excommunicationem & est periurus. Si uadit tempore oportuno non absoluitur sed recipit mandatum papæ. Ab. ubi supra. & ubi supra uende de his. Infirmus qui non potest ire licet non sit in periculo mortis potest absolui. In periculo mortis potest quis esse pluribus modis qui tamen non est infirmus & econtra. Ideo ponuntur hic diuersa & pro quolibet potest absolui. Abb. ubi supra. c. Quod de his. Quando ex aliqua causa excusatur ab itineratione ad papam, inferior absoluens debet in recompensationem laboris qui subesset in itinere satisfactionem aliam iniungere. Ab. de sen. excom. c. Relatum.

Hostiarius qui clericum percussit non grauiter absoluitur ab episcopo. Ab. de sen. exco. c. Si uero. Episcopus absoluit istum etiam a mediocri, quia papa sibi tantum reseruat grauem. Ab. ubi supra.

Impubes qui clericum perculsit potest ab episcopo absolui. Qui ioco uel discipli-

disciplinę causa etiam si sit maior, non est excommunicatus. Qui odio excommunicatus est & absoluitur a papa, non autem qui non potest euadere & percutit defendendo se. Ab. de sen. exco. c. Super eo.

Excommunicatus propter manum uiolentam iurat stare mandatis ecclesiæ & potest sibi imponi sub iuramento, ne de cetero manus iniiciat in clericum, nisi quando de iure licet. Debet tamen prius lęso satisfacere antequam absol uatur. Ab. ubi suprà. c. Ex tenore.

Monialis potest absolui per episcopum. Ab. de senten. excommu. c. De monialibus.

Mulieres & personæ quę non sunt sui iuris & delicatę de quibus dubitatur quod non possunt ire ad curiam excommunicatæ propter manum uiolentam possunt absolui per episcopum. Ab. de sententia exco. c. Mulieres. Intelligitur de omnibus mulieribus cuiuscunque sint status. An filius familiæ teneatur ire ad curiam, opiniones; Credo quod non teneatur & soluuntur rationes aliorum. Glo. quæ uidetur uelle quod pro delicatis non ualentibus ire ad curiam prius scribatur papæ de eorum conditione quam absoluantur mihi non placet, licet in fine concedat quod si fuerit necesse possint absolui. Ab. ubi suprà.

Excommunicatus propter uiolentam manum licet sit occultus per solum papam absoluitur. Ab. de sen. exco. c. Porro. Ad eius absolutionem requiritur speciale mandatum, nisi absolutio accessorie ueniat ad mandatum. Abb. ubi suprà.

Officialis deliberate iniiciens manum &c. per solum papam absoluitur. Ab. de sen. exco. c. Si uero. Laycus officialis quocunque modo iniiciat manum in clericum deliberate in nullo casu potest per episcopum absolui, quia non est leui delictum cum usurpet iurisdictionem in clericum. Ab. ubi suprà.

Excommunicatus propter uiolentiam in clericum absoluitur per papam uel legatum. Fallit in muliere in sene, in infirmo in mutilato qui possunt absolui per episcopum. Ab. de sen. excom. c. Ea noscitur. Mulier indistincte non tenetur ire ad curiam. Destituti membris sicut claudi ceci & alias mutilati omnes dicuntur miserabiles personæ & gaudent priuilegio. An teneantur presentare se legato transeunti recepturi mandatum, opiniones, satisfactio debet attendi secundum iniuriam & qualitatem persone iniuriate etiam post annum, quia alias petens absolutionem non auditur. Pauper qui mendicando solet uiuere tenetur ire ad curiam nisi forte mendicando prouidebat sibi & uxori, quia tunc non tenetur ire. similiter non tenentur qui ex artificio uiuunt. Abb. ubi suprà. Et licet absoluantur a solo papa fallit tamen in his casibus. Regula mos, sexus, hostis, puer, officialis. Deliciosus, inopes, eger, senex, adde sodales. Ianitor astrictus dubia causæ leuis ictus, Debilis absolui sine summo merentur. Atroces uero soli papæ retinentur, omnia declarantur, licet episcopus possit absoluere ab excommunicatione non tamen dispensare cum ordinato in excommunicatione. Absoluit tamen Abbas ab excommunicatione contracta in seculo. Ab. de sen. exco. c. Cum illorum.

Pueri excommunicati propter uiolentiam in clericum absoluuntur ab episcopo etiam si ante absolutionem sint effecti puberes. Abbas de senten. exco. cap. Pueri.

Religiosus percutiens clericum secularem potest absolui ab episcopo in eo casu in quo secularem potest absoluere. Ab. de sen. exco. c. Cum illorum.

Religiosi seinuicem percutientes absoluuntur per Abbatem & eius discretione deficiente mittuntur ad episcopum. Ab. de sen.exco.c.Monachi. Casus enormis semper intelligitur exemptus quantumcunque uerba præmissa sint generalia. In aliis casibus semper potest absoluere etiam si percusit extra claustrum. Ab.ubi suprà. Dummodo non imposuerit manum in episcopum uel Abbatem uel clericum secularem uel in monachum alterius monasterii, quia tunc uapulabit ab Abbate percussi & absoluetur ab utroque Glo.ubi suprà.& Ab.ubi suprà. c.Cum illorum. Si monialis monialem, uel conuersa conuersam, uel clericum secularem absoluitur per episcopum. Glo.ubi suprà. cap. Monachi. Hoc statutum de seinuicem percutientibus quod possint absolui extenditur ad hospitalarios qui possunt per eorum priores absolui, non tamen si sint subditi alterius prioris. Glo. de senten. excom. c.Canonica. Abbas potest etiam absoluere ab excommunicatione contracta in seculo. Ab. ubi suprà. c. Cum illorum. Si clerici in communi uiuunt etiam seculares possunt absolui per episcopum pro leui & mediocri iniuria & monachi ab Abbate, pro atroci a solo papa. Ab. de ui.& honesta.cle.c.Quoniam.

Excommunicatus satisfaciens clerico quem uerberauit non potest propter hoc absolui ab episcopo, nisi in periculo mortis in infirmitate, inimicitia, inopia, puerili uel senili ætate, fragilitate sexus uel alia corporis impotentia, uel alio impedimento canonico retrahatur. Hi exceptis pueris iurabunt quod cessante impedimento præsentabunt se sedi Apostolicę eius mandatum suscepturi. Abb. de sent. excom.c. Quamuis. Senex indifferenter excusatur, quia licet sit potens ad eundum, tamen in itinere possent sibi pericula imminere. Ista specialia sunt in hoc canone, si quis suadente, unde ex alia causa excommunicatus non potest in prædictis casibus absolui ab episcopo, nisi in mortis articulo. Abb. de sentent. excommu. c. Quamuis. & Ab. ubi supra.

Excommunicatus pro uiolenta manu in clericum potest cogi ire Romam pro absolutione. Abb.de excep.præla.c.Tanta.

Excommunicatus qui absoluitur in mortis periculo iurabit quòd cessante infirmitate præsentabit se papæ uel legato eius mandatum suscepturus. Abb. de sent. excom. c. Ea noscitur. Si non uadit reincidit ipso facto. An sufficiat præsentare se legato transeunti opiniones. Ab. ubi supra. In mortis articulo absoluitur tam ab excommunicatione ab homine, quam à iure obseruatis. Vbi satisfactio exigit longum tractatum, sufficit quòd cautionem faciat. Absoluitur tamen secundum formam à quolibet sacerdote. Abb. de sepul. c. Parochiani.

Excommunicatus potest absolui post mortem si ignoranter sit excommunicatus. Glo. & Abb. de cle. excom.c. Apostolicæ. Vide. Excommunicatus sepultus. Ecclesia potest mortuum excommunicare & absoluere, sed hoc est quo ad nos ut habeamus illum pro excommunicato aut absoluto, non autem quo ad ecclesiam triumphantem, sed est quædam denunciatio. Illud quodcunque ligaueris super terram refertur ad ligantem, ut sit sensus te existente super terram, quia post mortem potestas papæ transit ad successorem. Abb. de sent. excom. c. A nobis.

Excommunicatus pro offensa manifesta non absoluitur, nisi præuia satisfactione quando absoluitur in uita, in mortem sufficit promisio, quia timetur ne cito moriatur in peccato, sic pœnitenti in morte non est imponenda

nenda pœnitentia sed innotescenda. Ab. de raptoribus. c. In litteris. Si pro offensa Dei solius ita quod non uertitur intereſſe hominis, ut quia blasphemauit, satis est quod conteratur, nisi alias ecclesia fuisset illusa, uel quia sepe promisit abstinere & non abstinuit, quia tunc absoluitur prestito iuramento de stando mandatis ecclesię. Abbas de uerbo. signifi. capitulo. Ex parte.

Excommunicatus per ordinarium si appellat ad archiepiscopum & excommunicatio non sit notorie iniusta remittitur ad excommunicatorem, & potest dari iudex qui absoluat inuito episcopo, quia non se intromittit archiepiscopus de subditis suffraganei nisi appelletur. Si superior absoluit licet sit absolutio iniusta, tenet tamen. Si a delegato est appellatum non tenetur superior remittere. Si non appellauit & est excommunicatus per diffinitiuam potest remitti ad eum. Si post sententiam excommunicat potest remitti infra annum sed non post annum, quia non habet tunc iurisdictionem. Quando remittitur ad excommunicatorem cum mandato quod nisi ipse absoluat alius absolute si præfigitur tempus dicente primo nolo hunc absolue re uel in iudicio duntaxat nolo absoluere potest per iudices datos absolui ante tempus. Vbi non præfigitur tempus oportet expectet donec constet de eius negligentia. Debent illi iudices primum eum absoluere facta cautione de parendo mandatis antequam illum audiant. secundo debent cognoscere de iustitia uel iniustitia excommunicationis & punire delinquentes. tertio si constat de excommunicatione iniusta debent cognoscere de causa principali, maxime si ab excommunicato est appellatum, uel si excommunicatio est annexa negocio principali, quia tunc uidetur tacite commissa. Vbi nihil prædictorum occurrit nisi exprimatur in mandato non habet se intromittere. Ab. de rescrip. c. Ab excommunicato. Primo debet absolui, nisi manifesta iniuria fiat aduersario. Glo. ubi supra.

Excommunicatus ad instantiam partis non debet absolui quantumcunque contumacia sit dubia uel offensa, nisi prestet cautionem pignoratiuam uel fideiussoriam. Ab. de uerb. signi. c. Ex parte.

Excommunicato petente absolutionem si dicit excommunicationem latam post appellationem citari debet pars ad cuius instantiam lata est excommunicatio, uel ipse iudex, si eam tulit ex officio, nisi periculum sit in mora, quia tunc præstita cautione debet absolui. si aduersarius dicit excommunicationem latam pro manifesta offensa datur ei terminus ad probandum. Si dicit appellationem frustratoriam cum constet excommunicationem precessisse ex causa legitima, licet non appareat de ueritate causæ fiet absolutio prestita cautione, & post de ueritate causæ inquiretur, si dicit appellationem non interuenisse legitimo tempore, tunc ante omnia debet constare de appellatione ante excommunicationem & post absolutionem inquiretur de ueritate. Idem dic de iudicibus inferioribus. Ab. de sen. exco. c. Per tuas.

Excommunicatus non absoluitur per salutationem in rescriptis papæ. Glo. in prohemio in uerbo. salutem. Nec per rescriptum pontificis tacita causa excommunicationis. Glo. de rescrip. c. Dilectus filius Abbas.

Excommunicatus donec satisfecerit facta satisfactione adhuc oportet quod absoluatur, secus de suspensione sic lata. Abb. de iudi. c. De quo uult Deus. Indiget absolutione nec est aliter absolutus, quia in absolutione est certa forma. Si excommunicatur per papam qui non subijcitur formæ in dubio

indiget

indiget absolutione, quia alio non apparente non uidetur papa uti potestate absoluta sed ordinaria, & secundum iuris ordinem debet absolui, secus in suspensis ab interdicto quando feruntur ad tempus, quia ista non requirunt certam formam sufficit constet de mente iudicis. Ab. de matrimo. contrac.contra interdi.eccle.c.De muliere.& de Simo.c. Ad aures.

Excommunicatus ad tempus quodcunque semper oportet fiat absolutio post tempus, secus in interdicto a suspensione, quia facta satisfactione non requiritur absolutio. Ab. de sponsa. c.Non est. Suspensus ad tempus statim completo tempore potest exercere officium suum absque alia absolutione. Ab. de sotileg.c.Ex tenore.

Excommunicatus absoluitur ad testificandum, si allegat excommunicationem probabiliter nullam, absoluitur ad cautelam. Si iustam, absoluitur donec ferat testimonium. Si constat de iusta excommunicatione, non debet absolui, quia etiam absolutus testificari non potest propter perseuerantiam in peccato. Ab. de testi. c. Veniens & ubi supra. c. Testimonium.

Excommunicatus non potest accusare alium etiam si prosequatur iniuriam propriam. Generaliter iura repellunt excommunicatum ab agendo, unde etiam petenti restitutionem obstat exceptio excommunicationis. Qui minori excommunicatione tenetur, non repellitur in iudicio, nec ab exceptione. Ab. de excep.c.A nobis.

Excommunicati gesta quæ ualent & quæ non, quæstiones plures. Quos contractus possunt facere & alii cum illis tam publicis quam priuatis in temporalibus, & spiritualibus, siue sint excommunicati notorie siue non. Quando possunt stare in iudicio & quando non. Quando possunt agere puta si fiat eis iniuria in concessis sibi a iure, & plura alia omnia ad longum tractat. Ab.de dol.& contuma.c.Veritatis. Quos actus possit habere & quos non quod possit testari & legare pro anima sua, nisi sint hæretici. Lex inter excommunicatum occulte & publice non distinguit in his, quæ non geruntur ratione publici officii. Quid etiam de intruso. Ab. de sen. & re iudi. cap. Ad probandum. Quando sunt aliqui excommunicati in uniuersitate, an ualeant acta per illam. Ab. de procura. c. Consulti. Vide. Excommunicatus admittitur ad litigandum.

Excommunicati iudicis gesta tollerantur, nisi partes scientes & litigantes coram eo explicant, quia tunc non tenent, uel saltem debent retractari. Si occulte excommunicatus contulit alicui beneficium scienter, non tenet collatio, uel retractabitur & sic limitatum lex illa Barbarius. Ab.de præben.c.Dilectus.Vide. Excommunicatus in una diocesi.

Excommunicatus actum uniuersitatis non uitiat, nisi scienter fuerit admissus, secus si fuerit simoniacus. Abb. de Simo.c. Nobis fuit. & de procura. cap. Consulti.

Excommunicati gesta publica auctoritate tenent si sit occultus, non autem quæ agit ut priuata persona. Ab.de iur. patro. c. Consultationibus.

Excommunicatus completo anno habetur pro conuicto, & contra eum potest ferre sententiam, non tamen si excommunicetur procedendo ciuiliter. Abb. de dol. & contum. c. Veritatis & ubi supra. Contingit & de iudi.c. De quo uult Deus. Excommunicatus per annum pro quocunque crimine si est contumax habetur pro conuicto. Ab.de hæreti.c.Excommunicamus. Non solum pro crimine hæresis sed etiam pro quacunque alia causa suspectus est de hæresi, talis non uidetur bene sentire de sacramentis cum non faciat nec

facere

facere possit quod alii fideles tenentur. Ab. de homici. c. Postulasti. Vide. Excommunicatus in causa heresis. Post annum non auditur, non tamen perdit beneficium, nisi crimen pro quo excommunicatur sit tale, quod ipso facto sit priuatus uel priuandus. Quia tamen non caret scrupulo hæreticæ prauitatis, potest priuari beneficiis. Abbas de iudi. capitulo. De quo uult Deus.

Excommunicatus potest appellare a diffinitiua & a grauamine ante sententiam, uel post, & potest esse in iudicio per se impetrare litteras, nec potest compelli ad constituendum procuratorem. Valet rescriptum impetratum super causa appellationis uel grauaminis post appellationem non facta mentione de excommunicatione, etiam si excommunicatio sit lata ex alia causa. Ab. de excep. c. Dilecte in Christo.

Excommunicatus licet appellet ab excommunicatione potest tamen non obstante appellatione denunciari, ac redditibus & beneficiis expoliari. Abb. de appella. c. Pastoralis. §. Verum quia. Si delegatus detulit appellationi non potest eum denunciare, quia non est iudex. Si non detulit & appellatio recepta est a superiore, non potest denunciare, quia per exceptionem reuocatur ab eo iurisdictio. Si nondum recepta potest denunciare pendente tamen quæstione iurisdictionis, qua dicitur appellationem non tenere, non potest iudex ad quem se intromittere de principali. Ab. ubi suprà. c. Pastoralis. Si petit absolutionem a iudice a quo uerum renunciet appellationi, & si non renunciat, an possit absolui ab eo. Ab. de appella. c. Quæstioni.

Excommunicatus potest appellare, quia hoc est de lege naturæ, tamen propter hoc non suspenditur excommunicatio, sed causæ cognitio transfertur ad superiorem. Ab. in rubr. de appella. & de appella. c. Ad nostram. Potest excipere & appellare & omnem suam defensionem facere, non autem potest alium conuenire. Abb. de excep. c. Cum inter. Si est in iudicio ut actor in casu in quo potest esse in iudicio, puta in causa absolutionis potest petere sententiam ferri pro se. Si est in iudicio in casu in quo non potest esse actor in qualibet parte iudicii, potest repelli etiam officio iudicis, si est in iudicio ut reus non potest petere sententiam pro se, nec petere actorem compelli ad eligendum, quia nihil potest petere, sed solum potest stare in iudicio, quatenus ab alio stimulatur, iudex tamen põt ex officio illum absoluere. Si reus cõparet in iudicio pro suo interesse ut aliquid consequatur, non admittitur, quia est uere uoluntarius, si uult uitare præiudicium uel damnum sibi iminens, nisi compareat debet audiri. Si extra iudicium grauatur per priuatum, non auditur etiam si petit restitutionem spolii, si reus est fugitiuus debet audiri, non autem si res est tempore peritura. Si contra reum est missio in possessionem propter contumaciam, & excommunicatus possessionem restituit sibi, debet audiri. Ab. de excep. c. Cum inter. An possit appellare, opiniones. Ab de maio. & obe. c. Dilecti.

Excommunicatus licet non possit appellare potest tamen post dies decem adire iudicem per modum querelę. Idem si petit absolutionem & sibi negatur, quia hoc est nouum grauamen potest appellare ad superiorem. Ab. de sen. & re iudica. c. Consanguineos. Appellatio ab excommunicatione quando est necessaria, quando utilis, ad quem sit appellandum, an sit exprimenda appellatio. Ab. de sen. & re iudi. c. Quod ad consultationem.

Excommunicatus post appellationem, quia excommunicatio est nulla, non tenetur desistere a diuinis. In iudiciis uitari debet pendente appellatione, nõ

extra.

extra. Ab.de appella.c.Ad præsentiam. Est etiam nulla, si sit lata extra iudicium appellatio, similiter omnia gesta post. Abbas ubi supra. capitulo. Cum parati.

Excommunicatus ex hoc non debet priuari beneficiis sed redditibus. Ab.de iudi. c. De quo uult Deus. Beneficii redditus debent ei subtrahi etiam si dicit excommunicationem iniustam, & tunc expectatur aduentus causæ. Ab. de appella.c.Pastoralis.§.Verum.Nec oportet exprimere in sententia quod sit priuatus redditibus beneficii. Si tamen esset suspensus a beneficii & non excommunicatus & appellaret, suspenderetur sententia. Item si esset suspensus ab administratione temporalium debent redditus conuerti in utilitatem ecclesiæ, non autem debent dari excommunicato iuste, etiam post absolutionem. Excommunicato suspenso propter contumaciam non est prouidendum de bonis ecclesiæ, nisi fame periret. Deposito suspenso est prouidendum, ne cogatur mendicare, Excommunicato non est fienda eleemosina, nisi in necessitate. Ab.ubi supra. Excommunicatus est ipso facto suspensus ab administratione officii sui, etiam si nihil dicatur in sententia. Ab.de cleri.non resid.c.Ex ruę deuorionis.

Excommunicatus repellitur a beneficiorum adeptione, ab honorabili officio & publico, ab officio uili & oneroso ut prioratus, & hoc in odium sui, quia potest sibi esse utile. Excommunicatus tempore assumptionis mandati repellitur ab officio promotionis, & etiam reddit eum incapacem ut nulla potestas etiam in habitu transeat in eum, sicut impedit in acquisitione beneficii & aliorum officiorum. Si constituitur procurator non potest ante absolutionem officium exercere, nisi constituenti de absolutione constaret, & tacite consentiret in eum, uel approbaret gesta per illum antiqua uoluntate perseuerante nihil agir expressus consensus, si fuit excommunicatus postquam constitutus est. habita absolutione potest officium exercere. Repellitur excommunicatus si sit procurator rei, quia est uoluntarius, reus uero non, quia est necessarius. Gesta per excommunicatum quando constitutus est, non tenent, si post institutionem tenent nisi excipiatur contra eum, nec potest excommunicatus constitutus substituere procuratorem, nec ipse potest esse procurator pro consorte. Abbas de proba. capitulo. Post cessionem.

Excommunicatus qui tenetur cautionem præstare ubi non potest aliam, iurabit si ad pinguiorem fortunam uenerit &c. nisi fuerit excommunicatus pro pœna applicata fisco, quia tunc si non potest soluere, mutabitur in pœnam corporalem. Ab.de uerb.signifi. c.Ex parte.

Excommunicati an possint recipere aliquem in canonicum. Glo.& Ab.de pręben.c.Pro illorum.

Qui excommunicato communicat in crimine damnato est excommunicatus, qui in crimine propter quod incurreret excommunicationem non inuoluitur excommunicatione, quia adhuc alius excommunicatus non est, sed oporret quod prius actus perficiatur & tunc si illi communicat in crimine damnato, eadem excommunicatione inuoluitur. Ab.de loca.c. Ex rescripto. Qui communicat in crimine damnato incidit in maiorem excommunicationem. Ab. de sent. exco.c.Si concubinæ. Vt incidat in excommunicationem maiorem requiritur. primo quod communicet post latam sententiam, secundo quod communicet in crimine damnato. Si mulier sit excommunicata propter concubinatum, clericus cognoscens eam carnaliter non est excommunicat

nicatus secus si generaliter propter fornicationem esset excommunicata. Ab. ubi suprà.

Excommunicato communicans scienter in crimine excommunicatus est, & nisi difficultas impediat, debet absolui ab excommunicatore cum iuramento. Communicans extra crimen reconciliari potest per simplicem sacerdotem sine iuramento. Ab. de senten. exco. c. Nuper. Communicat in crimine præstans consilium auxilium, uel fauorem, & tenetur eadem pœna cum principali, si ante factum, sed tunc non communicat excommunicato. Melius. Si quis excommunicatus est quia tenet concubinam communicat in crimine qui dat consilium, uel auxilium ad tenendum eam. Si dat consilium in alio crimine propter quod non fuit excommunicatus ille, non dat consilium excommunicato. Ista est sententia iuris, quia tamen sic communicans uidetur deliquisse in persona excommunicatoris, ideo papa non reseruauit illi absolutionem. Sic excommunicans communicans excommunicato est excommunicatus, quia hæc excommunicatio est iuris, secus si esset sententia hominis, quia seipsum ligare nô potest, si communicat extra territorium est excommunicatus, quia hæc sententia est eius, cuius est totus orbis territorium. Ab. ubi suprà. Excommunicato communicans in eo propter quod est excommunicatus si id non est crimen, non est excommunicatus. Ab. de sen. exco. c. Inquisitioni. Vide. Obediendum.

Qui excommunicato a papa communicat incurrit excommunicationem maiorem. Ab. de sen. exco. c. Significauit. Ista requiruntur ut incurrat. primo quod sit clericus. secundo quod scienter participet. tertio quod sponte participet. quarto cum excommunicato a papa, quinto quod communicet in officiis diuinis. Ab. ubi suprà.

Excommunicato communicare tenetur qui prius erat obligatus ad obsequiû familiare, alii non tenentur de necessitate, sed interdum urgente necessitate. Ab. de senten. exco. c. Inter alia. Licet in iudicio non possit repetere uxorem, debet tamen iudex ex officio illum restituere. Veniente termino an debitor teneatur reddere excommunicato, opiniones, mihi uidetur quod debeat fieri depositum. Ab. ubi suprà.

Excommunicato prohibentur communio actiua & passiua. unde grauiter peccat aliis communicando, quia uidetur contemnere, & usurpare communionem sibi interdictam, Nec debet excommunicatus excommunicato communicare etiam prætextu priuilegii. Ab. de cleri. excom. c. Illud.

Excommunicato nullus debet communicare etiam si iurauit stare mandatis nisi sint personæ exemptæ, alias incurrit excommunicationem, nisi ille sit excommunicatus cum participantibus, quia tunc esset excommunicatus maiori. Qui incidit in crimine post monitionem est excommunicandus maiori, nisi eos uitauerit. Ab. de sen. exco. c. In dubiis.

Qui participat excommunicato etiam in contemptum superioris etiam pertinaciter non est excommunicatus, sed debet excommunicari. Ab. de cle. excom. c. Si celebrar. Licet participare excommunicato quando participatio tendit ad correctionem. Ab. de sen. excom. c. Responso. Qui est excommunicatus propter participationem non est absolutus ex hoc quod post impugnat. Vbi suprà. c. Sacris. Loquacitas cum excommunicato de pertinentibus ad salutem animæ etiam si alia uerba interponat non est excommunicatus. Vbi suprà. c. Cum uoluntate. Participans excommunicato an peccet mortaliter. Abb. de cleri. excom. c. Si celebrauerit. Et de his quæ ui

metus

metus ca. si. c. Sacris. Vide. Metus excusans.

Excommunicato morienti in excommunicatione contrito non est communicandum ante absolutionem nec pro eo orandum, licet quo ad Deum sit absolutus. Si constat de contritione absoluitur etiam post mortem ab eo a quo uiuus erat absoluendus, & hæredes compellunur ad satisfaciendum. Ab de sen.excom.c.A nobis.Ecclesia legitur ligasse & soluisse mortuos. Licet in articulo mortis potest absolui per simplicem sacrdrdotem, post mortem non absoluitur, nisi a quo uiuens erat absoluendus, quia cessat necessitas. Oratio secreta potest fieri ab his qui uiderunt signa contritionis non autem publica. Licet non baptizetur mortuus, absoluitur tamen excommunicatus, quia uinculum non tollitur per contritionem, secundo ut censuræ ecclesiæ magis timeâtur, etiam sicut damnatio facta est per sententiam publicã ita & absolutio.ideo contritus non absoluitur de mortali post mortem, quia nullum est uinculum quod contritione non tollatur. Ab. ubi suprà. Communicando excommunicato mortuo incurritur excommunicatio minor, uidelicet lauando, uel uestiendo corpus, sepeliendo, & associando ad sepulturam. Abb. ubi suprà. c. Mulieres. & de priuil. Ad hæc. Qui communicat mortuo incurrit minorem excommunicationem, ac si communicasset in uita. Ab. de sepul.c.Sacris.

Excommunicatus contemnit excommunicationem si infra terminum sibi præfixum non satisfacit. Abb.de homici.c. Pastoralis. Contemnit qui celebrat in ea non petita absolutione, qui se ingerit communioni hominum, qui longo tempore in ea existit non petens absolutionem, talis potest puniri priuando illum iure acquisito in ecclesiis. Et si layci essent obligati sibi in debito pecuniario ratione huius contemptus potest ecclesia eos absoluere ab illo debito, & laycum pertinaciter perseuerantem mulctare & temporaliter punire, licet non sit in usu. Ab.de pœn.c. Grauem.

Excommunicati contractus an ualeant in fauorem suum. Abb.de cle. excom. c. Postulasti. An ualeant, opiniones. Moderniores tenent quod ualeant quia contractus est de iure gentium nec communio prohibetur in odium contrahentis, sed sufficit communicet in pœnam. Societate contracta ante excommunicationem uti possunt, si sequitur non debeo uti, quia deliquit contrahendo. Si successi in ius alterius possum uti ea, quia ego non sum in culpa, licet successerint tempore excommunicationis. Intellige prædicta quod non debet abstinere a societate, quando in damnum contingeret. secus si damnum contingit excommunicato, quia non teneor sibi communicare in fauorem suum. Excommunicatio superueniens in eum qui tenetur aliquid præstare non excommunicato non dissoluit nec impedit contractum, etiam si sine communione expleri non possit. Abbas de senten. excommu. c. Si uero.

Excommunicatus licet non possit alium conuenire in iudicio, potest tamen conueniri & respondebit per alium. Ab. de iudi.c.Intelleximus. Non tamen compellitur constituere procuratorem, sed per seipsum potest respondere, excipere & appellare, non autem reconuincere. Glo. ubi suprà.

Excommunicatus conuictus debitum compensare potest si est liquidum & confessum a parte, si pars non acquiescit de rigore iuris non potest, credo tamen possit de æquitate. Dato quod excommunicatus non possit illum compensare, potest tamen fideiussor debitum excommunicato recompensare. Ab. de excep. c. Cum inter.

Ab ex-

Ab excommunicato potest peti & exigi debitum quia ex excommunicatione non debet commodum reportare, superueniens tamen in familiarem conductum non impedit quin libere uti posśimus eius obsequio. Licet exercitium obligationis impediatur ex parte excommunicati incommodum eius, secus in exercitio obligationis ex parte non excommunicati. Habens necesśitatem communicandi cum excommunicato debet quantum potest uitare eius communionem, non tamen tenetur uitare excommunicatum cum damno rei temporalis respectu obligationis præcedentis. Nam committere damnum non debet, ut uitet damnum. Abbas. de sent. excommun. c. Si uero.

Excommunicato uel hæretico nunc qui tenebatur antequam esset excommunicatus uel hæreticus soluere infra terminum amplius non tenetur, quia res non permanet in eodem statu, & non licet communicare excommunicato. Ab. de hære. c. Absoluto.

Excommunicatum a iure debent prælati denunciare etiam nullo requirente & facere euitare ab aliis. Si notorium est incidisse in excommunicationem appellatio non impedit denunciationem, quia per ea non amplius ligatur. Si uertitur in dubium, deferendum est appellationi, ideo debet ipsum citare coram se ut se defendat antequam denunciet, & ab hac denunciatione potest appellare, nisi constet notorie de contrario. licet non appelletur a lege, potest tamen appellari a sententia iudicis declarantis incidisse in pœnam legis. Ab. de sen. excommu. c. Parochianus. Prius debet declarare excommunicatum quam publicare, si a publicatione appellet, debet supersederi, nisi crimen sit notorium, quia tunc prędictę solennitates non requiruntur, sed potest denunciari. Vbi constat de excommunicatione, appellatio non tollit denunciationem. Ab. de appella. c. Peruenit.

Excommunicato conceditur omnis defensio in iudicio & extra. Abb. de iudi. c. Significauerunt. Consequenter potest impetrare litteras pro appellatione nulla facta mentione de excommunicatione. Si non excommunicatus petit aliquid ex aliquo contractu non excommunicatus cogitur dare excómunicato omne id quod tenetur ex contractu illo. unde potest excipere quod non tenetur dare quod uendidit nisi precium sibi numeretur. Si tamen propriam iniuriam prosequi uoluerit iura indistincte excommunicatum repellunt. unde potest appellare iudicialiter & appellationem prosequi ipse tamen appellatus per aduersarium non potest prosequi appellationem aduersario non prosequente. Si appellatio est mere extraiudicialis non potest appellare, & si non est, potest. Si non excommunicatus appellauit extra iudicium & post excommunicetur non potest prosequi appellationem quia in hac appellatione est actor. An post absolutionem & dies decem posśit appellare, opiniones. Abb. de excep. c. Cum inter. Non potest impetrare rescriptum tacita excommunicatione ut sententia executioni non mandetur, nec potest implorare officium iudicis ut reuocet sententiam, potest tamen proponere legitimas exceptiones. Ab. de senten. & re iudi. Quod ad confiskationem. Si habet exceptionem non potest antequam conueniat implorare officium iudicis ut silentium imponat actori ea approbata sicut potest non excommunicatus. Ab. de exceptioni. c. Cum inter. Pro excommunicato sententia condemnatoria fertur contra actorem in expensis, sed executio differtur post absolutionem. Quando causa grauaminis est coniuncta cum causa principali ut in causa appellationis potest fieri sententia

tentia contra actorem originalem. Ab. de excep. c. Exceptionem.

Excommunicati sunt doctores & scholares Bononienses, qui ante tempus conductionis conducunt hospitium aliorum doctorum & scholarium sine eorum consensu. Ab. de loca. c. Ex rescripto.

Domino excommunicato manente subditi fidelitatem non debent in qua si longo tempore perstiterit & monitis non paruerit ab eius debito absoluuntur. Ab. de pœn. c. Graue. Vasalli non subditi ipso facto absque alia sententia sunt absoluti ab omni obedientia domini excommunicati. Ecclesia autem pure & simpliciter absoluitur ab eius debito, alii autem quousque remanet excommunicatus. Abbas de sentent. excommun. cap. Conquesisti.

Excommunicatus in una diocesi habetur pro excommunicato per totum uniuersum. Abb. de treg. & pa. c. Treguas. Excommunicatus notorie in una prouincia si in alia ubi ignoratur exercet officium publicum tenent gesta per eum. Abb. de iur. iuran. c. Ad nostram. Gesta excommunicati publice sunt ipso iure nulla, si tolleratur quia occultus, ualent gesta, licet post sciatur. Idem est de confirmatore electionis & collatore beneficii si tollerantur. Abb. de sen. & re iudi. c. Ad probandum. Si tolleratur, ualent gesta ratione publici officii, non autem quę concernunt utilitatem ipsius priuatā uel alterius, unde collatio beneficii facta excommunicato qui putabatur absolutus non ualet. Quæ concernunt pœnam contemptus ut irregularitas non afficiunt excommunicatum qui non contempsit, puta quia ignorauit se excommunicatum. Ab. de appella. c. Pastoralis. §. Verum quia.

Excomunicatus licet ecclesiam ingrediatur ad prædicationem non tamen aliter permittitur, & hoc ut facilius corrigatur. Abb. de senten. excommu. cap. Responso. Si ingerit se diuinis debet aggrauari & pœna augeri, Excommunicati etiam layci non debent ingredi ecclesiam, & peccant non uitando communionem aliorum. Abbas de cle. excommun. capitu. Si quis presbyter.

Excommunicatus non potest eligi etiam ad dignitatem secularem. Abb. de elec. c. Venerabilis.

Excommunicatus & periurus possunt se opponere contra electionem factam de indigno in ecclesia sua & ea crimina, quibus tenentur ipsi opponere electo, unde non est ipso iure priuatus titulo sui beneficii, Prædicta potest quia licet se defendere eo quod electus sit factus eius prælatus, & si indignus grauantur subditi. Vnde attentari potest quod etiam quilibet laycus qui sit futurus subditus sit admittendus etiam uoluntarius. Si excommunicatio uel periurium superuenient electioni, agi potest ut electio cassetur. Ab. de excep. c. Dilecti filii.

Excommunicatus maiori potest excipere contra excommunicatum minori si eum accusat existens in ea. In mortali existens repellitur ab accusatione infans & criminosus possunt excipere contra accusatorem, infamis non repellitur a replicatione. Iura defensionis omnia seruantur reo excommunicato. Ab. de excep. c. A nobis.

Excommunicatus notorie non potest excommunicare, nec ualet collatio beneficii facta per eum, nec alia gesta sustinentur ratione publici officii. Si tollerantur gesta ratione publici officii, ualet præter hoc quod non potest eiicere alios de ecclesia cum ipse sit extra & sustinetur donec patefacta sit excommunicatio. Si aliqua agit ratione priuati officii circa spiritualia non ualent

ualent; unde electio facta per excommunicatum occulte non tenet. In his quæ non geruntur ratione publici officii non est differentia inter publice & occulte excommunicatum. An ordinatus ab excommunicato occulte possit exercere actum ordinis. Ab. de sen.exco.c. Si uero.

Excommunicatus potest iterum excommunicari secundo, & tertio, & quid operetur secunda excommunicatio. Glo.& Ab.de iudæis.c.Ita quorundam. Idem est de suspenso.Glo.de rescrip.c.Capitulum Sanctæ crucis. & Abb. de fo.competen.c.Nullus. Potest etiam pro eodem facto sepius excommunicari. Ab.de cri.fal.c. Dura sæpe.

Qui excommunicatus est a iure excommunicari potest ab homine ad maiorem terrorem & ut multiplicato uinculo obtineatur absolutio cum maiori difficultate. Ab.de sen.exco. c. Grauem.

Qui ex fama scit se excommunicatum non potest allegare probabilem ignorantiam. Ab. de senten.excommun.cap.Apostolicæ.Vide.Clericus excommunicatus.

Excommunicatus in causa hæresis pro contumacia post lapsum anni habetur pro conuicto hæretico,& potest puniri ut hæreticus, si pro contumacia in alia causa licet fuerit ultra annum in excommunicatione,non tamen habetur pro conuicto de hæresi. Insurgit tamen contra eum de hæresi suspitio ut est lex hic. Hæc suspitio est probabilis non uiolenta,ideo non sufficit ad condemnandũ ipsum de hæresi,sed potest sibi indici purgatio,in qua si defecerit,habetur pro conuicto. Ab.de pœn.c.Graue.

Excommunicatus clericus tenetur dicere horas ut priuata persona,ideo non debet dicere, dominus uobiscum,nec horas cum alio excommunicato. Ab. de cleri.exco.c.Si quis presbyter.

Excommunicatus potest impetrare rescriptum contra iniustitiam excommunicantis. Abbas de rescript. capitulo. Ab excommunicato. Siue per se siue per alium si impetrat rescriptum, siue excommunicatio sit publica, siue occulta, rescriptum est nullum ipso iure. Abbas de procura. capitulo. Consului.

Excommunicatus non est irregularis si celebrat post appellationem quam constat esse legitimam. Abbas de appella. capitulo. Ad præsentiam. Ignorans se esse excommunicatum qui ingerit se diuinis non est irregularis,quia pœna inducitur propter contemptum. Abbas ubi supra. capitulo. Pastoralis. §.Si uero. Non est irregularis exercendo iurisdictionem etiam in spiritualibus, ubi ista non sunt annexa ordini certo. Abb. de excess. prela. cap. Tanta.

Excommunicatus in iudicio non potest stare nisi ut reus, non ut iudex, nec aduocatus, uel testis, uel assistens, uel notarius, uel promouens inquisitionem, uel accusator, uel procurator publicæ causæ, & generaliter repellendus est tam in iudicio quam extra in omnibus, nisi in casibus a iure expressis, reseruatur tamen excommunicato omnis legitima defensio,ideo potest procuratorem instituere, appellare, impetrare litteras super appellatione & similia; & tunc potest illi procurator communicare. Si impeditur ab instituendo procuratorem,uel ab alio permisso sibi a iure, potest agere contra impedientem non autem cessante impedimento. Vnde non potest petere restitutionem, nisi ueniat in iudicium ut reus principaliter non ut actor. In omni casu in quo excommunicatus potest esse in iudicio potest constituere procuratorem. Eius qui dicit se excommunicatum iniu-

sic non admittuntur probationes ante absolutionem. Si cepit agere & fuit admissus potest reus compellere ipsum ad prosequendum, quia sic agere est in detrimentum sui, concedit ad commodum alterius potest agere suspensus & interdictus. Ab. de iudi. c. Intelleximus. & de dol. & contuma. c. Veritatis. Repelluntur in iudicio etiam a prosequtione iuris proprii etiam priuati sed non a prosequtione iuris publici, ex quo uoluntarie se opponit & non necessitatur. Si electus agit contra opponentem se electioni ex quo uenit ut reus admittitur, quia uenit ad defensionem ecclesię. Si specialiter uocatur ad iudicium per electum admittitur etiam si ueniat cum interesse ecclesiæ suæ, si uenit pro interesse publico non admittitur. Si electus petit confirmationem admittitur ad opponendum, quia tunc est reus non omnino uoluntarius propter præiudicium ecclesiæ. Abbas de iudi. capitulo. Exhibita.

Excommunicatus admittitur ad iuramentum calumniæ, quia admittitur ad respondendum, & quia hoc est oneris. Abbas de iuran. calum. capitu. Cum causam.

Excommunicatus admittitur ad litigandum de iniusta excommunicatione sine absolutione, quando prius fuit absolutus, & postea negligens in procedendo, alias debet in principio absolui, & aliter non audiri. Glo. & Abbas de ordi. c. Significauit. Non admittitur ad iudicium ubi ipse est actor. Si probabitur excommunicatus quando impetrauit rescriptum iudex pronunciabit se non esse iudicem. Si tunc non erat excommunicatus sed post & excommunicatio est papalis remittitur ad papam, si non est reseruata ad excommunicatorem. Et si negat absolutionem nec assignat sufficientem causam sed constat de malitia excommunicatoris tunc absoluitur a delegato, Similiter si fuit excommunicatus propter causam quæ committitur, quia hoc est accessorium, excommunicatus tunc absoluitur a delegato. Ordinarius non potest absoluere actorem. Abbas de officio & potestate iudicis deleg. cap. Prudentiam. §. Sexto. Absolutus a delegato. Super qua fuerat excommunicatus coram excommunicatore comparebit & respondebit super illa causa, nisi sit alteri delegata, & si excommunicator malitiose distulerit delegatus qui absoluit cognoscet. Abbas ubi supra. §. Si uero. Absoluto excommunicato repellitur eius procurator si uice eius uult aliquid agere in iudicio, etiam si excommunicatio superueniat post contestationem, secus si procurator uelit agere nomine proprio. Ab. de off. & pot. iud. deleg. c. Licet undique.

Excommunicatus matrimonium contrahere ualet, & profiteri potest, & in ordinibus imprimitur caracter. Abbas de eo qui dux. quam pollu. capitulo. Significasti.

Excommunicatus nominatim ubi agitur de inijciendo pœnam ipso iure non dicitur, nisi exprimatur nomen proprium. In odiosis non est recedendum a proprio significato uerborum, nisi eius circumstantię sint ita strictæ quod teneant ex toto nim nominis proprii. si non agitur de incurrendo pœnam ipso facto sufficit quod per circumstantias aliquas nominentur. licet non ita stricte, cum interdicitur populus ciuitatis quilibet de ciuitate est interdictus nominatim. secundo modo non primo. Abbas de præben. cap. In Lateranensi.

Excommunicatus occultus in his quæ tendunt in fauorem excommunicati nihil differt ab excommunicato publice. Idem in his quæ fiunt nomine alterius

rius, nisi ratione publici officii. Abbas de cleri. excommun. capitulo. Postulasti.

Excommunicatus ratione delicti, ratione publici officii non desinit esse excommunicatus finito officio, & tunc compelli potest ad satisfaciendum,& tenetur satisfacere etiam si commoditas non sibi sed uniuersitati uel domino præuenerit, quos si non potest inducere ad satisfaciendum tenetur de suo. Excommunicatio lata sub nomine officii non transit ad successorem ipso facto, sed quando noluerit satisfacere pro delicto prædecessoris. Successor incurrit excommunicationem. Vbi officialis prior deliquit ad commodum officii uel uniuersitatis successor satisfacere tenetur, secus si deliquit uel contraxit ad commodum proprium, uel ad libidinem suam exercendam, & tenetur quando prius est excommunicatus propter libertatem ecclesiæ quouis modo. Melius. quando successor fouet factum damnatum propter quod prædecessor excommunicatus fuit eandem excommunicationem incurrit statim, puta si tenet clericum incarceratum per prædecessorem. Vbi non fouet, nec satisfacit, debet expectari per mensem. Excommunicatio etiam si fertur contra dignitatem est personalis. Si rector tempore grauaminis non contradixit, sed dedit consilium uel auxilium, tenetur satisfacere. Si contradixit & non obtinuit, an teneatur dimittere officium, similiter successor si facit quod potest, ut satisfaciat, & non obtinet, opiniones. Consiliarii licet taceant nec pro nec contra loquantur incurrunt pœnam & peccatum sicut qui consentiunt,& dubium est an teneantur dimittere officium. Mensis qui datur successori ad satisfaciendum, datur prædecessori, ubi admonitio cessat. Si admonitus exequitur, statim est excommunicatus. Ab. de immuni. eccle. c. Aduersus.

Excommunicatus semper præsumitur excommunicatus, nisi probetur absolutio. Qualitas positiua posita semel quæ ex concursu temporis non tollitur semper præsumitur existere, nisi probetur sublata, ideo semel malus &c. & hęc est pręsumptio iuris,& impossibile est aliter probare aliquem excommunicatum. Intellige quando excommunicatio fuit pura non sub conditione. si feceris uel non feceris hoc uel illud, quia tunc non sufficit probare excommunicationem sic conditionaliter promulgatam respectu tertii uolentis probare excommunicationem de præsenti, secus respectu eius ad cuius instantiam emanauit præceptum, quia satis est sibi probare obligationem eo quod aduersarius debet probare satisfactionem. Abb. de cle. excommu. c. Proposuit. Semper præsumitur excommunicatus, ideo necesse est seruare litteras absolutionis. Glo. de officio & potestate iudicis deleg. c. Cum in iure peritus.

Excommunicatus probatur. Vide suprà immediate. probatur etiam per litteras cuiuslibet ordinarii & a procuratione repellitur. Abbas de procura. c. Post cessionem. & Abbas ubi suprà. & de sentent. & re iudi. c. Ad probandam. Denunciato aliquem excommunicatum nec est quis uitandus propter denunciationem, si probabiliter constet ueritatem esse in cōtrarium, puta si est lata post appellationem. Abbas. de appella. c. Dilectus. Vbi tamen non agitur de magno periculo probatur per denunciationem, non autem per famam, quæ est loco unius testis. Ab. de off. & pot. iudi. deleg. c. Prudentiam. §. Sexta.

Excommunicatus non potest procuratorem instituere ad actum quem non potest per seipsum facere,& pręsidentes excommunicati non possunt offi-

cium suum exercere. Abbas de procura. capitulo. Consulti.

Excommunicatus publice dicitur quando sententia est lata à iudice præsentibus officialibus & partibus, sed hoc non sufficit ad incurrendum pœnam respectu aliorum oportet sit publica. Ab. de excep. c. Exceptionem.

Excommunicati sunt sepelientes excommunicatum manifestum uel usurarium. Ab. de priuileg. c. Ad hæc. Episcopus potest excommunicatum sepelientes in ecclesia exemptorum extumulare, si exempti sunt negligentes hoc facere, non tamen potest punire sepelientes, nec admittere ad diuina, si personæ & loca sunt exempta. Ab. de priuileg. c. Ad hęc. Sepultus ante absolutionem non debet exhumari si non defuit pro eo quo minus fuit absolutus sed debet absolutio fieri in tumulo in fauorem & respectu humanitatis. Glo. & Ab. ubi supra. Excommunicatus ex causa falsa non sepelitur in ecclesia, nisi prius absoluatur. In mortis articulo potest absolui, & tamen propter iuramentum de parendo mandatis non stabit cum consanguineo suo, quia iuramentum non ligat contra animam, nec contra Deum. Si iterum excommunicatur in articulo mortis absoluitur sicut prius & sic in infinitum, & sepelietur. Ab. de restitu. spolia. c. Litteras.

Qui spoliant ecclesias cum effractione sunt excommunicati, & post denunciationem tantum per papam absoluuntur. Si sine fractione & sine incendio non sunt excommunicati. De sen. exco. c. Conquesti.

Excommunicatus potest testari & de bonis suis donare. Ab. de appella. c. Pastoralis. §. Verum.

Excommunicatus non admittitur ad testificandum, nisi prius absoluatur uel probet excommunicationem esse nullam. Ab. de testi. & attestationibus. c. Veniens. Post absolutionem potest esse testis & quando. Item quando debet absolui ut possit esse testis. Ab. ubi suprà. c. Testimonia. Absoluitur si alleget excommunicationem esse nullam probabiliter, & absoluitur ad cautelam. si iniusta, absoluitur donec ferat testimonium, si iusta, non debet absolui, quia etiam absolutus testificari non potest propter perseuerantiam in peccato. Ab. ubi suprà. c. Veniens.

Excommunicatos tolleratos ab ecclesia & peccatores præcisos non tenemur uitare etiam in diuinis, nisi sint simoniaci in ordine, qui uitandi sunt quantumcunque sint occulti. Ab. de Simo. c. Tanta.

Excommunicatus ab uno episcopo ab aliis est uitandus, & archiepiscopus aditus per querelam non absoluit, nisi primo remittat ad ordinarium, nisi periculum sit in mora, uel excommunicatio euidenter nulla, uel iniusta. Absolutus si non facit quod iurauit debet excommunicari, fallit in casibus qui habentur lib. 6. Ab. de sen. excommu. c. Eos. Nec debet quis absolui sine cautione ubi non confidit de iuramento. Excommunicatio nunquam transit in rem iudicatam quo ad effectum quin possit reiterari, quo ad alios effectus potest appellari infra decem dies, & licet non auferatur uinculum, tamen causa ad superiorem defertur, in aliis appellatio extinguit sententias. Abb. de off. & pot. iud. de ordi. c. Ad reprimendam.

communicatus in diocesi est excommunicatus per uniuersum. Ab. de treg. & pace. c. Treguas. Non tamen est uitandus etiam in diuinis, nisi possit excommunicatio probari, nisi forte qui celebraret uoluntarie etiam si sciat illum excommunicatum non debet sacerdos illi negare sacramenta. Ab. de off. & pot. iud. de ordi. c. Sacerdos. Excommunicatus occultus uitandus est. Ab. de appella. c. Pastoralis. §. Verum.

Excom-

Excommunicatum quilibet uitare tenetur etiam habēs priuilegium quod pos sit cum eis participare, si priuilegium est datum sine causa. Vnus excommunicatus tenetur uitare alium, quia si non potest quis iuuare per priuilegium minus potest per delictum. Abb. de sentent. excommu. c. Nulli. Semper uitari debet ut, excommunicatus, nisi probet se absolutum. Vbi supra. c. Sicut nobis. Tolleratum ab ecclesia non tenemur uitare, nisi sit simoniacus in ordine quantumcunque occultus. Ab. de Simo. c. Tanta. Excommunicatum a iure uitare tenemur etiam non denunciatum quando certum est illum esse excommunicatum, non tamen in publico nisi possit excommunicatio probari. Si plures sciunt licet non sit notorium, uel sit notorium in prouincia una, & non in alia, & ego solus scio, in utroque casu teneor eum uitare. Abb. de senten. excommu. c. Cum non ab homine. Infamato de excommunicatione non est communicandum, nisi se purget, uel ad cautelam absoluatur. Cum fama inualuit incontinenti uitandus est, quia agitur de modico praeiudicio & fauore animae. Fama in hoc casu facit plenam probationem. Ante absolutionem non est communicandum excommunicato etiam si iuret parere mandatis ecclesiae, uel composuerit cum offenso. Episcopi & alii cuiuscunque dignitatis communicando excommunicato incurrunt excommunicationem, quia ius indifferenter excommunicat. Papa licet non sit excommunicatus communicando eis peccat tamen, quia agit contra euangelium. Sit tibi tanquam ethnicus & publicanus, Alii tenentur uitare ubi excommunicatio pluribus est nota, etiam si non sit denunciatus, quia sufficit fama. Ab. ubi supra. c. Cum desideres.

Cum excommunicatur unus ex his qui furtum fecerunt & sunt plures, uel excommunicatur Ioannes de puteo & sunt duo in nomine conuenientes & crimine nec exprimitur, quis sit ille, neuter eorum est excommunicatus. Glo. & Ab. de offi. & pot. iud. de ordi. c. Si sacerdos.

Executorum alius mixtus, alius conseruatorius, alius referendarius, alius denunciator seu executor purus & merus, horum quidem executor purus & merus & alius sententiae, horum qui possunt admittere exceptiones & qui non. Ab. de offi. & pot. iud. deleg. c. Pastoralis. §. Quia uero.

Executor ad conferendum beneficium non potest procedere ad collationem non citata parte, quando gratia mandatur fieri sub conditione si tibi constiterit. Ab. de restitu. spolia. c. Conquerente.

Executor datus cum clausula uocatis uocandis non est merus executor, sed mixtus, unde tenetur assumere partes iudicis. Abbas de iudi. capitu. Exhibita.

Executio potest committi parti uictrici ubi nō adhibetur cognitio causae, dum modo non adsit resistentia. similiter potest ex pacto inter partes remota resistentia propter scandalum. Abbas de sentent. & re iudi. capitu. De caetero.

Executor quandoque dicitur delegatus, stricte tamen non dicitur. Ab. de for. competen. c. Si quis.

Executor cum a iudicibus diuersis mandantur opposita, quid agere debet. Ab. de rescrip. c. Cum contingat.

Executor datus simpliciter ad faciendum prouideri potest excommunicare contradictores, etiam si hoc non exprimatur in litteris. Glos. Idem est de simplici legato papae. Ab. de rescrip. c. Abbatem.

Executor purus & merus dicitur quando iudex plene cognouit de causa & de-

executione fiendi & purani executionem alteri committit. Ab. de deleg. c. Pastoralis. Mixtus dicitur qui habet cognitionem annexam & hic debet exceptiones admittere, non autem qui est merus executor. Merus executor habet correctionem saltem contra impedientem. Glo. ubi supra. c. Ex litteris. Melius dicitur quod nullam iurisdictionem habet quando committitur sibi nudum ministerium, secus cum dicitur committimus tibi uices nostras, uel contradicentes auctoritate nostra compescendo, uel similia, & hoc de iure inspecto. Si cui committitur est absens, tunc executor habet iurisdictionem ex quadam æquitate. Abb. de offi. & pot. iud. deleg. c. Ex litteris. Merus executor potest admittere exceptiones nullitatis ad effectum differendi executionem, & referendi superiori. Abbas de crimi. fal. capit. Super eo.

Executor an possit recusari, & an possit ab eo appellari. Abb. de appella. c. Nouit ille.

Exequenti sententiam nullam potest uiolenter resisti etiam per laycum, si faciens sententiam non habet iurisdictionem. Abb. de offi. & potest. iud. delegat.

Executor sententię quid potest quid debeat facere si cognoscit sententiam iniustam, an debeat exercere pœnam in personam condemnati, item si sententia est notorie nulla an debeat eam exequi quam habet iurisdictionem. Ab. de senten. & re iudi. c. De cetero. Tenetur sententiam exequi etiam iniustam, quia tenuit licet iniusta & imputandum est non appellanti. Secus si sit executor extra iudicium, & sententia sit notorie iniusta. In dubio debet obedire. Ab. de sen. exco. c. Vniuersitatis.

Exemplatum si in eo reperiatur aliquid scriptum, quod non in originali, præsumitur semper falsum, nisi probetur quod sit facta additio per habentem potestatem. Ab. de celebra. mis. c. Cum Marthæ.

Exemptus etiam religiosus secundum federicum de senis & Ioannem de Lignano potest absolui ab episcopo ab excommunicatione non reseruata papæ, secundum Io. Andr. ab illa tantum quæ est propter uiolentiam in clericum. Sed tenendum quod episcopus nec in foro contentioso, nec pœnitentiali potest absoluere exemptos in quos non habet iurisdictionem, nec exempti possunt renunciare priuilegio exemptionis, horum prędictorum rationes hic ponuntur. Ab. de for. competen. c. Significasti.

Exemptus a iurisdictione episcopi nullus est cuiuscunque sit dignitatis in sua dioceli nisi ex priuilegio quod allegans tenetur ostendere. Ab. de Simo. c. Ne dei ecclesia. Nec censetur quis exemptus ex eo quod receptus est sub protectione papę. Abb. de priuile. c. Ex parte. Ista intellige si persona aut ecclesia sub propriis nominibus recipiuntur. Ab. ubi supra.

Exemptus ratione unius beneficii & subiectus ratione alterius per episcopum punitur, si deliquit. Ab. de priuile. c. Cum capella. Si in loco exempto deliquit uel sit contentio super iuribus beneficii exempti & in omnibus concernentibus illud, exemptio habet effectum. Si deliquit extra locum exemptum, uel conuenitur ratione beneficii non exempti, potest excommunicari per episcopum loci, quia habens domicilium in uno loco & prędium in alio ibi potest conueniri ratione prædii, licet alias non sit subditus illius. Ab. de priuile. c. Cum capella.

Exempti sunt clerici ecclesiarum & capellarum si capellæ uel ecclesiæ sunt exemptæ. Ab. de offi. & pot. iud. de ordi. c. Graue & de. maio. & obe. Is

qui

qui & de priuile. c. Recepimus. Populus non censetur exemptus quia ecclesia sit exempta, nisi in priuilegio specialiter exprimatur. Ab. de priuileg. c. Ex parte.

Exemptus delinquens in loco non exempto perdit priuilegium si sit exemptus respectu certi loci, non autem si priuilegium sit personale, quia non restringitur ad certum locum ut habent officiales papæ. Abb. de hære. cap. Ad abolendam.

Ecclesia utens duplici priuilegio exemptionis si succumbit in uno potest se iuuare ex alio & obtinere; nec tenetur promittere obedientiam diocesano. Rigore tamen exemptionis non potest construere ecclesiam in loco non exempto sine licentia episcopi, & si de facto construit cedit iuri episcopi. Ab. de priuile. c. Olim.

Exemptus tenetur interdictum generale ab episcopo impositum seruare, non autem speciale, & assignatur ratio diuersitatis. Ab. de consue. c. Cum inter uos.

Exemptus habens ius patronatum, in nullo potest diminuere uis episcopi. Ab. de iur. patro. c. Cum secundum.

Exemptus si litigat coram ordinario & non allegat exemptionem, sententia non tenet, quia etiam nolens non potest in illum iudicem consentire, secus si allegat & iudex dicit non obstante exceptione. Ab. de sent. & re iudi. cap. Sententiam.

Exemptione concessa monasterio capellæ illi subiectæ non censentur exemptę. Ab. de priuile. c. Ex ore. Nec membra monasterii gaudent exemptione, quia exemptio monasterii est odiosa. Si deliquit in monasterio exempto. Abbas non potest conueniri coram episcopo nec super iuribus monasterii. si respectu membrorum tenetur respondere coram episcopo, sed ratione domicilii non potest conueniri, nisi coram illo ubi habet monasterium. Ab. ubi supra.

Exemptus obediens episcopo non transfert possessionem in episcopo, quia exemptus non possidet, sed papa, ideo non sufficit Abbas solus, sed requiritur totus conuentus. Ab. de religio. domi. capit. Cum dilectus.

Exemptus immediate sub papa potest præscribi spacio annorum quadraginta, quatenus præiudicatur priuilegiato, sed quatenus præiudicatur papæ, requiruntur anni centum. Abbas de confirmatio util. uel inutil. capitu Cum dilectam.

Exemptio ex iurisdictione episcopi non probatur per solutionem annui census solum. Ab. de priuile. c. Recepimus. Eximi potest ecclesia sine solutione census, nec census & receptio sub protectione papę simul probant exemptionem, quia per receptionem sub protectione papę non detrahitur alicui iuri, Cottidie domini temporales recipiunt sub protectione, & tamen non preiudicant iuri alieno, si bellum iustum mouetur contra eos non tenetur recipiens defendere illos, qui tamen tenetur cum iniuste grauantur. Vnde respectu subditorum tantum hoc operatur quod superior facilius mouetur pro eis quam pro aliis & pro istis papa debet fulminare & scribere, ut iustitiam faciant. Si dicitur recipimus te in ius speciale beati petri, ista uerba exemptionem inducunt. In dubio solutio census non probat exemptionem. Ab. ubi supra.

Exemptus non potest renunciare priuilegio exemptionis sine licentia papę. Abb. de priuileg. c. Si de terra. & de præscrip. Ad audientiam & de for. comp.

c.Significasti,nec potest se submittere ordinario sine licentia papæ uel eius cui subest, unde sententia acta per ordinarium contra eum est ipso iurę nulla, nec potest ordinarius absoluere exemptum excommunicatum a iure in casu non reseruato, quia non habet iurisdictionem super eum. Abb de offi.& pot.iud.de ordi.c.Graue. Nec potest renunciare priuilegio libertatis & exemptionis,quia tangitur fauor exempti & superioris qui eximit. Vnde sua interest perdere istam iurisdictionem,secus de aliis priuilegiis datis tantum in fauorem priuilegiari,nec potest exemptus litigare coram alio iudice subiiciendo se illi,nec absolui ab episcopo ab excommunicatione non reseruata nec a peccatis nec potest compromittere super exemptione ubi potest sequi alienatio exemptionis uel rei exemptę. Si ista non sequuntur potest compromittere de iure tantum,non autem de iure & de facto, quia potest lædi ecclesia. Ab.de arbi.c. Cum tempore.

Expensæ probantur iuramento, damna ratione contractus per testes si ex dolo uel uiolentia alterius partis probantur per iuramentum.Glo.de for.competen.c. Dilecti filii. Omnia declarat. Ab. ubi suprà.

Expoliatus debet plene consequi restitutionem tam rei principalis, quam accessorię antequam teneatur respondere super petitorio, unde prius debent restitui fructus & expensæ. Abbas ubi suprà ut lite non contest. capitu. Accedens.

FAber qui conduxit hospitium prope scholas uel prope domum doctoris, uel scholaris ibi prope existentium potest expelli propter bonum publicum & utilitatem. Ab.de iudi. c. Significauerunt.

Facere non dicitur,qui facit aliter quam debeat. Ab.de reg.iur.c.Qui ex timore. Considerari maxime debet animus quo ad Deum. Qui facit ex præcepto iudicis excusatur a totali culpa,non autem si ex præcepto priuati. Ab. ubi suprà. Fecisse non dicitur qui non perseuerauit, & ex hoc excusantur apparentes repugnantiæ scripturarum. Ab. ubi suprà.c. Nam & ego. Facere incontinenti dicitur qui facit antequam ad alia negotia ueniatur nec deuenitur ad alia negotia quando dormit, comedit,uel bibit,sed quando relicto primo tendit ad alia. Abbas de homici. capitulo. Significasti secundum. fit seorsum quod fit exclusis omnibus testibus, fit publice quod fit coram duobus uel tribus testibus. Abbas de purga. cano. capitulo. Si quis.

Faciens per alium habetur pro faciente licet uerba sint concepta in personam propriam & in iure pœnali & odioso,ideo mandans percuti clericum est excommmunicatus. Si uerba statuti sunt concepta in rem ut cum dicit. Pro homicidio talis pœna ponatur, mandans homicidium fieri debet puniri ut principalis,ita ut includatur sub dispositione iuris in propria significatione uerborum. Si committit per instrumentum quod necessario operatur factum ut qui mittit sagitam,talis committit delictum. Idem dic si instrumentum operatur necessitate iuris,ut si mandaui filio uel seruo ut aliquid explicaret quod explicare tenebatur. Dicitur pater principaliter facere,quia filius & seruus tenebantur obedire, idem si mandauit procuratori ut exciperet. Si instrumentum quo explicatum est delictum operabatur propria uoluntate non necessitate facti nec iuris in dispositione iuris communis comprehenditur mandator ex interpretatione iuris quod interpretatur eum facere,licet non faci at. In peccatis mandans dicitur uere facere,& hoc quia

peccatum

peccatum & pœnam iuris incurrit. In statutis si statutum indulget ut si dicit remittatur certa pœna homicidæ comprehendit mandatorem, quia cessat odium, & fauor ampliatur. Si statutum punit & prouidet de pœna regulari & multum exorbitat a pœna iuris, non comprehendit mandatorem, sed habet locum tantum in suo statu. Si prouidet de pœna irregulari non multum exorbitante ad dispositionem iuris ut quando apponit pœnam ubi ius non apponit, tunc includitur mandatum, quia ex quo statutum non est exorbitans recipit interpretationem, sicut ius commune. Vbi dispositio iuris aliquem personaliter punit tunc faciens per alium non tenetur de pœna, licet peccet, secus ubi non additur uerbum personaliter. Ab. de senten. exco. c. Mulieres.

Factum in absentia alicuius cuius præsentia requirebatur in fauorem rei publicæ, uel ex forma mandati non ualet, nec potest ipse actum ratificare, secus si propter utilitatem propriam, licet contemptus possit prosequi contemptum ut in electione. Abbas de officio & potest. iudi. deleg. c. Causa matrimonii.

Falcidiam potest hæres detrahere quando hæreditas est extenuata, propter legata, & sic quartam partem etiam si hæreditas sit exhausta ratione pœnę inflictæ propter testatorem. Qui non conficit inuentarium non potest detrahere falcidiam, quia non præsumitur hæreditas exhausta legatis. Detrahitur falcidia contra uoluntatem testatoris tacitam non expressam. In legatis ad pias causas non est detrahenda, de aliis sic, Nec falcidia nec tabellianica potest detrahi, ubi hæreditas est restituenda ad pias causas. Glo. & Ab. de testam. c. Rainaldus.

Falsarius in iudicio regulariter non perdit causam, licet perdat in causa fiscali, si producit instrumentum falsum quando debet uel non debet iudicari secundum illud. Quid etiam si instrumentum non sit sufficiens. Ab. de excep. c. Cum uenerabilis.

Falsarius puniendus est & priuandus beneficio etiam si sigillum iudicis niolauerit continens acta causæ, quæ diriguntur ad superiorem. Glo. de off. & potest. iud. deleg. c. Cum olim.

De falsitate rescripti suspectus potest capi & detineri donec reperta sit ueritas. Ab. de crimi. fal. c. Super eo. Quomodo punitur qui falsat & qui utitur eo. Ab. de crimi. fal. Vide in rescripti falsitas.

Fama est illæsæ dignitatis status uita & moribus approbatus in nullo diminutus. Glo. de cohabita. cleri. c. Vestra. Vide. Notiora in iudiciis. Fama est quæ traxit originem ex pluribus causis quæ inducunt populum ad dicendū sic uel credendum, alias non est fama sed uana uox populi, de qua non est curandum. Fama proprie est quando tota ciuitas uel uicinia uel maior pars eorum acclamat. Rumor quando aliqua pars acclamat puta tertia uel quarta pars. Abb. de eo qui cogno. consangui. uxo. c. Super eo. In minus se habet fama quam manifestum contra Glo. Abb. de consangui. & affini. capitulo. Super eo.

Fama inducit crudelitatem iustam, unde accusans infamatum si deficit in probatione, non tenetur ad pœnam taleonis. Abbas de rescript. cap. Cum contingat.

Fama quando facit probationem, quando sufficit cum uno teste, & quando non, quando inducit purgationem quando dat materiam inquirendi. Abb. de testi. c. Veniens. Habet uim unius testis tantum. Abb. de officio & potestate

testate iudicis delega. c. Prudentiam. §. Sexta.

Fama etiam diuulgatissima non facit plenam probationem. Ab. de iur. iuran. c. Ex litteris. Cum uno teste probat. Vbi tamen alia probatio aperte concurrit cum fama & uno teste tantum standum est probationi clariori & meliori. Licet testis & fama deponant de tempore anteriori si unus probat de titulo suo anteriori per unum testem & famam alius per testes apertos de titulo anteriori iudicandum est secundum probationem clariorem, nec est uerum quod fama faciat semper probationem semiplenam. Idem est in matrimonio clandestino & publico. Ab.de clandesti.desponsa. c. Quod nobis. Quandoq; facit plenam probationem. Ab. de cleri.exco.c.Illud. Vide. Clericus iniiciens manum.

Fama sola probat impedimentum matrimonii contrahendi. Intelligitur de omni impedimento quia est eadem ratio, In hoc casu facit plenam probationem, quia agitur de modico preiudicio, & ut euitetur periculum animæ in istis fama facit plenam probationem, secus si de magno preiudicio ageretur. Vnde sola fama non sufficit, si matrimonium sit contractum, minus tamen ualet, quam unus testis integer. Abb. de consangui. & affini. capitu. Super eo.

Fama probatur per duos testes & dicta paucorum non infamant. Ab. de sponsa. c. Cum in tua. Testis de fama oportet audierit ante litem, & ita credat, & ipse testis sit bonæ famæ. Abb. de testi. c. Licet ex quadam. Cum probatione famæ potest adduci probatio contraria, & si secunda probatio est clarior, offuscatur effectus primę probationis. Idem cum probatur infamia contra aliquem & si in casu in quo infamia sufficit ad torturam. Si per aliam partem probabitur bona fama tollitur prima præsump. Abbas de sponsa. c. Cum in tua.

Ad famam non restituitur infamis infamia facti nec potest. Quis potest restituere in famam infamiam iuris. Abb. de sentent. & re iudi. capitulo. Cum te.

Infamia triplex iuris ciuilis, iuris canonici, & infamia facti, quomodo differunt ad inuicem & repellunt testimonium. Canonica tollitur per pœnitentiam. Abb. de testi. c. Testimonium. Et incurritur pro quolibet mortali quo ammoto tollitur infamia. Ab. ubi suprà. & de maiori. & obe. c. Illud. Quæ est iuris directe tollitur per solum principem & per episcopum cum dispenset in casibus a iure concessis. Infamia facti originatur ex facto publico. Ab. de Simo c. Ex diligenti.

Infamatus propter sententiam si appellat ualet actus gestus stante suspensione. Ab. de appel. c. Sæpe contingit.

Infamiam inducit sola confessio quando est tale delictum de quo condemnatus efficeretur infamis in ciuili. In criminali requiritur sententia. Ab. de pœn. c. Super his.

Infamia comitatur infamatum & sic ei inheret quod nunquam eum derelinquit. Ab. de testi. c. Testimonium.

Infamatus de crimine graui potest incontinenti suspendi, donec se purget, ne populus scandalizetur. Ab. de purga. cano. c. Ex tua Infamatus propter magnitudinem criminis potest suspendi ab officio, & etiam post purgationem præstitam potest suspendi ad tempus ex causa. Deficiens in purgatione punitur ut conuictus. Vbi suprà. c. Inter. Non tamen debet regulariter suspendi antequam deficiat in purgatione sed propter criminis enormitatem

uel scan-

uel scandalum imminens. Suspendi etiam potest a beneficio, donec se purgauerit. Absoluitur & restituitur famę, nisi infamatus male uiuendo per contractus illicitos a iure reprobatos dedit causam infamię & scandalo, quia oportet tunc & opera illicita precedentia sopiuntur. Abbas ubi suprà. cap. Inter.

Infamatus de crimine successiuo ut quia tenet concubinam, talis purgatur, & emendatur abstinendo, ideo requiritur cum suspensione monitio. Secus ubi delictum est momentaneum ut quia occidit, uel est simoniacus. Ista non requirunt admonitionem cum non possint emendare ideo potest procedi ad suspensionem quę tamen non debet fieri semper ab officio ante prestitam purgationem, sed quando crimen est enorme uel est scandalum uel purgandus est negligens in prestanda purgatione, si prestiterit purgationem absoluitur; & si defecerit condemnabitur. Ab. de purga. canoni. c. Si quis.

Infamatus ab aliquo quod sit eius debitor, uel quod possideat sua bona, uel aliquid simile potest adire iudicem & impetrare ut terminus ei prefigatur ad docendum de intentione sua, alias elapso termino imponitur illi silentiũ. Abb. de off. & pot. iud. de ordina. c. Conquerente. Potest etiam in instanti prefigi terminus ad accusandum, & si non fecerit, imponitur illi silentium. Ab. de accusa. c. Licet in beato.

Infamis efficitur qui sustinet pœnam de tali delicto, de quo condemnatus confessus uel conuictus efficeretur infamis etiam si nulla sequatur condemnatio, opiniones. Ab. de pœn. c. Super his.

Infamia quę oritur ab emulis non impedit promouendum ad dignitates. Ab. de purga. cano. c. Cum in iuuentute.

Infamatus infamia facti admittitur ad se purgandum cum iuramento sed non admittitur ad iurandum cum prẹiudicio alterius, Infamatus infamia iuris non purgat se cum iuramento, nec admittitur cum prẹiudicio alterius. Ab. de purga. canoni. c. Nobis.

Infamatus apud iudicem non debet quis reputari per dicta paucorum, nec puniri de crimine de quo non constat, nisi per famam & crudelitatem testium. Ab. de accusa. c. Inquisitionis. Quęsiti. Pauci sunt duo uel tres qui non infamant quando deponunt de infamia existente apud eos, quia si de fama apud graues duo probant famam, uel infamiam. Infamatus quis dicitur quando eius opinio est lęsa apud graues & bonos, secus si apud maliuolos & uiles personas. Item requiritur maior pars eorum qui possint uel scire debent uerisimiliter attenta qualitate facti & personarum, nec oportet adire uicinos ut dicit hic Glos. & male. Infamatus episcopus de fornicatione probabitur per canonicos. Si crimen sit paruum & persona uilis probabitur per uicinos, & debet esse maior pars non puerorum uel mulierum, sed proborum, & non sufficiunt primi. Ab. de accusa. c. Inquisitionis. §. Quęsisti.

Infamatus est infamia iuris prẹlatus qui remouetur per sententiam ratione dolia, unde non habet amplius executionem ordinum, quia hęc infamia tollit executionem cuiuscunque dignitatis, & adimit acquisitum & acquirendum honorem. Ideo cautelę est quando prẹlatus suspectus est de sua depositione propter administrationem dolosam non expectet sententiam, ne efficiatur infamis sed sponte a principio cedat ante sententiam & soluat ante condemnatiuam sententiam. Ab. de Simo. c. Licet Hely.

Infamatus tertio monitus se non corrigens suspenditur usque ad purgationem. Ab. de purga. cano. c. Si quis.

Infamatus repellitur ab officio publico si infamia præcedit collationem officii publici, an impediat eius executionem. Si sibi exhibetur officium publicum tenetur suam inhabilitatem confiteri aliter, sibi imputatur. Abb. de testi. cogen. c. Præterea.

Infamia orta contra aliquem oritur probabilis præsumptio, & tenet locum accusatoris, & facit gradum probationis secundum aliquos, alii tamen tenent oppositum. Abb. de Simo. c. Insinuante.

Infamato potest ordinarius purgationem inducere absque eo quod statuatur terminus accusare uolentibus, uel quod præmittatur inquisitio super ueritate. Ab. de purga. cano. c. Cum dilectus.

Infamatus infamia facti non potest restitui ad famam, licet princeps possit facere quod non habeat effectum. Si sit infamia iuris potest papa etiam laycum in terris suis restituere, in aliis si eo indiget ad clericatum. Cardinalis non potest, episcopus non dispensat super infamia principaliter sed tantum ubi uenit accessorie ad casum sibi permissum. Inferiores prælati non possunt restituere famæ. Imperator in terris papę non potest, in suis potest. Sic restituti famæ possunt promoueri ad ordines de licentia episcopi. Senatus poterat, modo non est cum ista potestate. princeps non recognoscens superiorem potest, alii non possunt nisi infamia sit ex statuto iudicis, Infamans non potest restituere famę. Ab. de senten. & re iudi. c. Cum te.

Infamatus potest suspendi, donec se purgauerit. Abbas de purga. cano. cap. Si quis.

De familia alicuius dici potest quilibet existens in loco sibi subiecto. Ab. de sententia exco. c. Si uero.

Familiares dicuntur consanguinei, coloni, ascriptii, mercenerarij. Ab. de testi. c. In litteris.

Familiares papæ non obstante constitutione contraria fructus præbendarum suarum recipiunt in absentia. Ab. de cleri. non residen. c. Cum dilectus. Non omnes existentes in curia gaudent hoc priuilegio, sed oportet sint in seruitio papę, & dicuntur seruire ecclesię uniuersali, ideo reputantur præsentes, & gaudent omni priuilegio præsentium, etiam quo ad ea quæ conueniunt de iure speciali. Hoc priuilegio gaudent qui stant in curia de mandato papæ & sibi seruiunt, non autem qui propter lucrum, quia potius seruiunt sibi ipsis, quam papę. Hoc priuilegio gaudent familiares Cardinalium ex priuilegio non de iure si sint ueie familiares, non qui impetrant litteras & non sunt. Abb. de cle. non resid. c. Cum dilectus. Et licet familiares papæ habeant hoc priuilegium quod non possint conueniri, coram ordinariis ex quacunque causa, possunt tamen conueniri sicut alii, preterquam ratione domicilii. Abb. de for. compet. c. Dilecti filii. Vide. priuilegium quod quis non possit conueniri.

Familiaris inferioris debet pasci a domino. Glo. de cle. non resid. c. Ad audientiam. Non tamen ad magnas expensas tenetur ratione familiaritatis. Non tenetur infirmo dare salarium quando debetur alicui ratione suæ personę tantum, secus si datur contemplatione aliorum sicut potestati datur propter iudices & familiares a quorum obligatione non liberatur etiam per mortem. Ab. de cleri. egro. c. Percusso.

Familiaritas parit contemptum, intelligitur inter rusticos & parum prudentes, inter prudentes non parit contemptum, sed beneuolentiam, affectionem & amicitiam,

amicitiam, Confabulatio conuiuare inducunt conformitatem & augent amicitiam & affectionem. Ab. de iude. c. Et si iudæos.

Feriam dicit ecclesia omnem diem & sic dicitur a faciendo quia in creatione pluribus diebus Deus dicebat fiat hoc uel illud. Antiqui diem solennem dicebant feriam,& dicitur a feriendis uictimis,quia offerebantur, & dicitur feria quia illo die a malis operibus uacare debemus & seruilibus. Ab. in rubri. de feriis.

Feriarum tempore potest appellari. Secundo si sunt introductæ propter homines potest sententia mandari executioni, & si res peritura est compelluntur partes ire ad iudicium. Tertio possunt fieri quæ pertinent ad pacem. Quarto si res eget celeritate. Quinto si pietas suadeat. Glo.de fer. c. Conquestus. Quæ in iudiciis possunt facere in feriis introductis in honorem Dei, & quæ in introductis in utilitatem hominum,& quæ facta tenent & quæ non tenent. Ab. de iudi. c. Significauerunt.

In feriis introductis in honorem Dei & sanctorum non ob necessitatem uel pietatem iudicium exerceri non potest etiam de consensu partium, in introductis in fauorem hominum partes renunciare possunt. Abb. de fer. c. Conquestus.

Festum consecrationis ecclesię debet celebrari sic,ut cessetur die illa ab omni opere seruili & iudiciali foro, consuetudo tamen est in contrarium. Abb. de consecra. eccle.& alta. in rubr. In festo solenni possunt homines accipere aliquam delectationem in cibis & uti uestibus magis preciosis in ueneratione festiuitatis. Ab. de obser. ieiu. c. Explicari.

Dominica die non debet dici flectamus genua nec in diebus precipuis nec inter pascha & pentecostem, nisi in ordinatione clericorum & episcoporum. Ab.de fer. c. Quoniam.

Diebus dominicis mercari, litigare, iudicare uel iurare nemo debet & de uespera in uesperam debet celebrari. Ab. de fer. c. Omnes dies. A uespera ad uesperam consuetudo seruetur secundum Papiam. Vespera capitur pro ortu solis. Dominica dicitur a domino quia ea die fecit omne insigne. Die festo studere licet ubi studium non est principaliter propter lucrum,sed accessorie uenit,ita tamen quod debitis horis instetur circa diuina. Legentes propter salarium excusare nescio a peccato si hoc est principale,secus est de scholari qui legit ut asuescat. Testis non debet diebus feriatis iurare licet non possit tunc deponere, nec cogi ad deponendum illa die. Abbas ubi supra.

In festo gesta quę sunt uoluntarie iurisdictionis tenent,licet sint cum peccato. Vnde tenent instrumenta,pacta, excommunicationes & absolutiones. Ab. de fer. c. Conquestus. Propter necessitatem alimentorum in festo licet intendere operi seruili maxime circa peritura. Abb.de fer.c. Licet. Nó autem prohibetur studere. Quando ex necessitate intendit seruile opus debet eleemosinam facere. Ista necessitas est alimentorum quæ non solum est de præsenti, sed etiam quę potest in futurum contingere. Abbas ubi suprà.

Festi principium & finis secundum eorum magnitudinem & consuetudinem fieri debet. Ab.de fer.c. Quoniam. Quo ad cessationem ab opere incipiunt in ortu solis Ab. de fer. c. Quoniam.

Festa quæ sunt in præcepto & quę dubia. De nouo potest episcopus cum populo pręcipere festa,non autem sine populo. Ab. de fer.c. Conquestus.

Festum trinitatis non celebrat ecclesia Romana. Ab. de fer. c. Quoniam.

Feudum alienans cadit a iure suo in feudo & potest alteri dari. Non potest dari in dotem nec usuarius uendere usum irrequisito domino, neque emphiteota meliorationes suas. Glo. de consti. c. Quę ecclesiarum. Si uasallus alienet feudum redit ipso facto ad dominum, nec requiritur alia sententia, quo priuato priuatur filius. Non tamen inhabilitantur filii consanguinei quin de nouo possit eis concedi. Si ecclesia per se non potest de nouo recuperare de manu potentis potest cedere iura sua potentiori ut ipse recuperet & habeat in feudum. Alia bona non feudatalia si inuadantur etiam si non possunt per prelatum recuperari non possunt in feudum alteri dari qui recuperet, maxime si prælatus iurauit non infeudatare. Si alienat cum clausula saluo iure domini perdit feudum, quia factum subsequens est protestationi contrarium, si addit aliter & alio modo non intendit alienare non perdit feudum, quia hæc uerba operantur quod contradicente domino non ualet alienatio. Ab. de feud. c. Ex parte.

Dominus non potest subiicere locum alteri domino contradicentibus hominibus loci, nec potest dominium feudi inuito uasallo transferre in alium. Vasallus non tenetur præstare iuramentum pluribus filiis domini sed sufficit uni. Rex non potest ciuitatem uel castrum sibi subiectum alteri subiicere inferiori, nec dominus potest componere super iura superioritatis in præiudicium subditorum, aliter non ualet ubi subditi prætendunt aliquod eorum interesse. Ab. de maio. & obe. c. Dilecti. Si dominus recipit in pignus feudum a uasallo abstinendo ab eius seruitio non tenetur computare fructus in sortem. Ab. de feud. c. Insinuatione. Hic sunt opiniones. Vltima hec est, ex natura feudi dominium directum remanet pœnes dominum, ideo si utile ad eum reuertitur ex uoluntate pignorantis uasalli consolidatur dominium utile cum proprietate, unde non dicitur excipere fructus ex aliena re sed ex propria. Interim liberatur uasallus ab obligatione qua domino tenetur. Dissoluitur ergo uel suspenditur obligatio inter eos contracta, hec ratio facit ut idem sit in layco. Si dominus interim recipit seruitium, uidetur huic iuri renunciare, nisi protestetur. Ab. ubi suprà.

Feudum non potest dari in dotem in uita feudatarii. Glo. de feud. c. Ex parte. Si sit temporale non potest alienari, si perpetuum potest, & etiam pro mortuario eccclesiæ donari, si partem alienat uel pignorat illam perdit. Abbas ubi suprà. Feudatarius potest concedere feudum in dotem uel donationem propter nuptias. Ex causa dotis sola potest alienari secundum Hostiensem. potest etiam alienari ex alia causa ad tempus. Ab. de dona. inter uir. & uxo. cap. Nuper.

Feudi dominus habet iurisdictionem ordinariam in uasallos quia a lege ut prorogari possit iurisdictio respectu similis causę feudatalis, & potest iurisdictionem committere, si nolit uel non potest iurisdictionem exercere, prouidebit superior. Ab. de iudi. cap. Cęterum. Per consuetudinem contrariam uel priuilegium detrahitur iurisdictioni dominorum feudi. Papa iudicat in eis ratione peccati iuramenti uel pacti & pro pace seruanda. Ab. ubi suprà. c. Nouit. Adiri potest alius iudex super re feudatali prætermisso domino feudi. Vbi agitur iudicio possessorio per miserabilem personam clerici & miserabiles personæ & ecclesię si fuerint expoliatę, possunt adire iudicem ecclesiasticum, & non dominum feudi, secus de aliis personis. Ab. de for. competen. c. Ex parte. B.

Feudi

Feudi quæstionem inter clericum & laycum cognoscit dominus feudi & eo negante cognoscit delegatus papæ etiam datus ante negligentiam. Ab. de for. competen. c. Ex transmissa. Laycus subiectus ratione feudi non potest profogare iurisdictionem iudicis alterius sine consensu domini qui potest præcipere quod non respondeat corâ alio iudice de concernentibus ad feudum sub debito fidelitatis, & tenetur subditus sub domino immediate respondere, & eo negante sub mediato quia non succedit ordinarius. An sit feudum ecclesiasticum debet attendi prima origo in feudationis non autem superuenientes. Ab. ubi suprà. Dominus terminare debet quæstionem feudi etiam si uasalli sunt clerici. si plures sunt domini non potest unus absente alio cognoscere an ad eum pertineat feudum. Vbi suprà. c. Verum. Supposito quod ecclesia sit domina feudi iudicabit de causa feudatali, si secularis, iudicabit secularis, & econtra. uel pro clerico eo quod res feudatalis sit sua quo ad directum dominium, ideo iudicat potius de re sua quam de clerico, & si ab eo appellatur, appellatur ad imperatorem, si layci feudum habent ab episcopo eo negante ordinarius secularis supplebit negligentiam eius. Dominus feudi habet iurisdictionem ordinariam in uasallos etiam clericos si agitur ciuiliter contra eos, si in criminali ad priuationem feudi pro crimine iudex ecclesiasticus erit. Si feudum sit paternum priuabitur clericus, si sit ecclesię priuabitur in uita sua & post reuertetur ad ecclesiam. Si sit episcopi & capituli, non priuabitur. Si clericus absoluitur a pręlato suo non priuabitur amplius pro illo delicto. Layci non possunt sententiam exequi uiolenter in personam clerici, sed fit compulsio per iudicem ecclesiasticum. Ab. ubi supra. c. Verum.

Feudo priuatur filius propter delictum patris, quia propter delictum pater uenit directe priuandus, si uenit priuandus in consequentia, puta quia eius bona publicantur si est feudum paternum nocet filiis, secus si est ex genere. Ab. de feud. c. Ex parte.

Feudum potest integrare prelatus si apparet uasallum in mensura deceptum non obstante iuramento de non infeudando de nouo. Abbas de dona. cap. Per tuas.

Feudum reuersum de nouo ad ecclesiam non obstante iuramento de non infeudando potest episcopus de nouo concedere uasallo. De feud. cap. Ex parte. Si feudum sit personale per mortem uasalli redit ad dominum. Si datum sibi & filiis si moritur non relictis filiis masculis redit ad dominum, quia femina nisi expresse sit dictum non succedit in feudum. De feud. cap. Ex parte.

Fiat quia futuri temporis est non, infert pœnam ipso iure sed inferendam per sententiam. Glo. de electione. c. Quisquis.

Fidelitas est, quando quis promittit alteri seruare fidelitatem & continet in se hoc iuramentum fidelitatis multa capitula. Abbas de Simo. capit. Si diligenti.

Fides dicitur quando fit quod promittitur, uel a firmitate omnis promissio & pactum quantumcunque simplex dicitur fides. Abbas de spon. duorum. c. Duobus.

Fidei dubia quo ad maiores quęstiones declarare pertinet ad papam. Abb. de baptis. c. Maiores.

In fide dubius infidelis est, & ei non est credendum. Ab. de hęreti. c. Dubius. Intellige de habente in se in animo firmatam pertinaciam in qua perseuerat.

uerat. Secus est de primis motibus quibus resistit & meretur. Qui paratus est tenere fidem ecclesię, etiam si in aliquo erret, non est hæreticus. Ab. ubi suprà.

Fidei uiolator & periurus æquiparantur. Abbas de iur. iuran. capitu. Querelam.

Fidei bonæ dicitur esse etiam qui errat in iure ubi non est conscientia rei alienæ. Ab. de pręscrip. c. Si diligenti. Bonæ fidei dicitur qui non habet notitiam rei alienæ, & semper pręsumitur nisi facta fuerit denunciatio acquirenti quod res erat aliena, Secundo si contra ius agitur, Tertio si emit a procuratore meo pro collisione. Quarto si emit a prodigo uel luxurioso cui bonum est interdictum, cum sciret illum protinus consumpturum pecuniam & omnia uendat. Ab. ubi suprà. Qui dicuntur bonę & malæ fidei possessores uel bonæ uel malæ fidei. Ab. de restitu. spolia. c. Grauis.

Fides bona præsumitur in dubiis mala probatur confessione possidentis inquisitione & fama quæ erat in uicinia denunciatione facta tempore contractus. Ab. de præscrip. c. Sanctorum. Quando fides præsumitur bona uel mala. Ab. ubi suprà. c. Si diligenti.

Fidei malę possessor non potest præscribere nec eius hæres in bona fide, quia censetur eadem persona cum omne ius causetur a defuncto. Cum fides in anima sit probatur tantum excommunicaturis primo si ius resistit possidenti pręsumitur mala, sed diuturnitatem possessionis hoc purgatur uel iusto colore in acquirendo, secundo si tempore acquisitionis ei denunciatum fuit quod res esset aliena, Tertio si coram aliquibus dixit se sciuisse rem esse alienam, quia præsumitur sic habuisse in mente, Quarto si de hoc erat fama in uicinia & ipse erat uicinus possessor. Quinto si fuit sibi denunciatum post acquisitionem possessionis ab eo cui uerisimiliter erat credendum si noluit informari, habetur pro informato. Ab. de pręscrip c. Si diligenti. & Quoniam omne.

Fides mala prædecessoris in beneficio non nocet successori sicut in hęrede. Abbas de pręscriptio. cap. Nihil. & de quarta. Non nocet successori, quia causam non habet ab eo nec ius eius causatur a defuncto, sed a superiori. Abbas de no. oper. initia. capitulo. Cum ex iniuncto. Vide suprà immediate.

Fideiussor agit contra debitorem antequam soluat, ut a fideiussione liberetur si diu a solutione debiti cessauit, si cœpit dissipare bona sua, si condemnatus fuit super hoc. De fideius. c. Eum pro quo. Item si in hoc a principio conueniat. Glo. ubi suprà. Creditor si fideiussor & denunciat quod debitor dissipat bona sua & aliter non ualet tenere propter hoc non obligatur ad agendum contra debitorem, si fideiussor uellet ad studium ire ex aliqua causa ad partes longinquas potest agere ut a fideiussione liberetur. An diu stetetit quod non soluit arbitrabitur iudex. Ab. ubi suprà.

Clericus inseruiens fideiussionibus abiiciatur. De fideius. c. Clericus. Potest quidem sed non debet frequentare si tamen fecerit ipse obligatur, non tamen in preiudicium ecclesiæ, prohibetur nec hoc officium generaliter sumat, sicut etiam quod non sit procurator, Potest tamen unum negocium exercere pro seculari. Licet fideiussor sit idoneus in contractu non tamen de iudicio sisti. Contrafaciens debet abiici de ecclesia a clero & a fideiussione, ut possit illum recusare, & non recipere aduersarius. Si clericus detur fideiussor. Ab. ubi suprà. Compellitur clericus fideiussorem indemnem seruare

uare per assignationem redditunm suorum. Vbi supra.c. Peruenit. Clericus licite fideiubet pro clerico. Quo ordine procedendum sit contra debitorem a quo incipiendum, a fideiussore, uel a debitore. Intelligitur quod satisfaciat de redditibus patrimonii non beneficiorum. Quando tenetur soluere usuras, & quando non. Ab.ubi supra.

Fideiussor in criminali nemo esse potest ubi agitur ad pœnam corporalem. Ab. in rubr. de fideius.

Fideiussorem qui a creditoribus molestatur per districtionem ecclesiasticam compellitur debitor absoluere. De fideius. c. Constitutus. Non tamen fideiussor ex mora rei principalis pro debito tenetur ad augmentum debiti nec ad usuras nisi obligasset se ex omni causa ex illo ueniente. Si obligauit se ad annum non tenetur post tempus illud, si simpliciter se obligauit, & solutio differtur etiam eo ignorante remanet obligatus. Ab.ubi supra.

Filiorum nomine quando ueniunt naturales tantum, spurii & incestuosi. In emphiteotesi ecclesiæ non ueniunt naturales tantum. Abb. de præsump.c. In præsentia. Si pater nominauerit aliquem filium, & ita communiter reputatur non creditur post alteri parentum iuranti contrarium. Ab.de proba. c. Per tuas.

Filius debet ali cum matre usque ad triennium quæ etiam tenetur eum lactare & si non uult debet facere expensas ablactionis nisi forte esset principissa magna, uel professa post diuortium, uel infirma, uel aliter legitime impedita. Intellige ista de legitimis qui sunt in potestate patris. De spuriis credo quod parentes non habita distinctione ætatis teneantur equaliter alere filios secundum eorum facultates, Tales non sunt in potestate parentum. Alimenta decernuntur ex spuriis instinctu naturæ secundum quem filii non magis obligantur matri quam patri. Pater tamen non tenetur alere filium. Primo si eum accusauit, Secundo si est minor triennio, quia debet ali a matre, Tertio si pater eget quia non tenetur ultra uires suas, Quarto si filius est spurius secundum ius ciuile, hodie statur indistincte iure canonico, Quinto si filius potest uiuere aliquid aliud operando nisi dedeceat filium aliquam artem exercere, Sexto si filius commisit ingratitudinem contra parentes. Omnis causa sufficiens ad exhæredıtandum filium sufficit ad priuandũ eum alimentis & has causas ponit Glo. de iur.iuran.c.Quintiualis. Ab. de eo qui duxit quam pollu. c. Cum haberet. Vide. Filius in potestate patris.

Filius non acquirit patri in spiritualibus. Ab. de iur. iuran. c. Consuluit.

Filius ciuilitatem consequitur ex origine patris licet ipse alibi sit natus, nisi bastardus sit, quia tales sequuntur matrem & non patrem. Ab.de paroch. c. Significauit. Filius sequitur conditionem matris, unde natus ex patre seruo & matre libera liber est & potest promoueri ad ordines nec impediri potest a dominio patris sui. Ab.de seru.non ordinan.c.Dilectus filius.

Filius quandoque denominatur a matre licet regulariter debeat denominari a patre, qualitas tamen filiationis non facit relictum acquiri patri. Ab.de testam. c. Raynaldus

Filius donare potest si liberam administrationem peculii habet. Ab. de dona. c. Cæterum.

Infans expositus a patre uel ab alio patre consentiente uel ratum habente eo ipso est a patria potestate liberatus. Ab. de infan. & lang. & lang. expo. c. Si a patre. Intellige de legitimo quia illegitimus non est in potestate patris.

tris. Priuatur etiam potestate patria uel dominica pater negando alimenta filiis & dominus seruis. Ista tria ęquiparantur, exponere infantem infra septemnium, exponere languidum & languido alimenta negare. De canis hoc non intelligitur. Qui alimenta ministrat si tenebatur uel illi coniunctus erat, nec fuit protestatus de expositis, talis non repetit expensas. Si fuit protestatus, & ista cessant, potest petere omnes expensas. Si non fuit protestatus & fecit causa pietatis & hoc constabat saltem ex coniecturis nō repetit alimenta, nisi in casu uideatur petere. Si non constat quod fecerit causa pietatis, repetit omnes expensas. Ab. ubi suprà.

Filius familias nihil habens compellitur cedere bonis, & potest in carceribus detineri, sicut obligatur ex contractu ita ex delicto. Ab. de delicto pueror. c. Referente. Quando tenetur ex uoto. Ab. de uo. c. Scripturę. Vide. Votum irritatur.

Filius dicitur primogenitus qui primo nascitur, etiam si nullus sequatur. Abb. de uerb. significa. c. Ioseph. Dicitur unigenitus qui non habet fratrem, uel si habuit, natus in continenti decessit, & hoc modo dicitur improprie. Abbas ubi suprà. cap. Nam & ego. Primogenitura transfertur in posteros etiam uiuente patre & auo. In lege primogenitus habebat benedictionem patris, & hereditatis duplicem partem, & benedicebat fratribus. Ab. de uo. c. Licet.

Filius potest abstinere ab hereditate paterna nec tenetur adire pretorem, sed sufficit se non immisceat hęreditati, nec præsumitur hęres, sicut oportet probare quod se non immiserit hæreditati. Ab. de solu. c. Ad hoc. Si sit institutus hæres non potest renunciare hæreditati & legitimam petere, sed nec si pater moritur ab intestato. Ab. de testam. c. Raynutius. Institutus hæres non implens uoluntatem defuncti in relictis ad non pias causas solum priuatur successione defuncti, & non debito suæ naturę. Si ad pias causas relictum priuatur etiam illo iure naturæ. Glo. de testam. c. Si hęredes. Credo secundam partem esse ueram, quia quæ sibi debentur ex iure naturæ, non debentur sibi cum aliquo onere uel emolumento. Ab. ubi suprà. Rogatus restituere hæreditatem detrahit tertiam partem iure naturæ & quartam trabellianicam, in quibus potest legata relinquere, hæredes instituere & pœnam imponere. Ab. de testam. c. Raynaldus. Naturales legitimati si contingant alii post uere legitimum, omnes pariter in hęreditate succedunt. Ab. de deci. Sugestum. & Qui filii sunt legi. c. Per uenerabilem. Vide. Priuilegium reuocatur.

Filius exhæredari potest. Primo si parentibus manum immisit. Secundo si iniuriam grauem eis fecerit. Tertio si eos criminaliter accusauit in causa quæ non fuit aduersus principem, nec rem publicam. Quarto si uitæ parentum est insidiatus. Quinto si concubinæ uel uxori se immiserit. Sexto si dilapidatione bilii graue dispendium instinuit. Septimo si fideiubere pro parentibus noluit. Octauo si prohibuit eos testari. Nono si contra eorum uoluntatem inter errenarios & inimicos perseueret cum pat res non essent illius professionis. Decimo si cum maleficis uersatur. Vndecimo si maleficus efficitur. Duodecimo si uitam luxuriosam exercet cum parentes uellent filiam pro posse dotare nisi negauerint eam maritare usque ad uigintiquinque annos. Tertiodecimo si parentibus furiosis debitam curam non impendit. Quartodecimo si parentem captum de carcere educere neglexit. Glo. de iur. iuran. c. Quintiualis. Quintodecimo si filius

si filius est hereticus. In omnibus prædictis casibus potest etiam alimenta negare. Si tamen filia uult de luxuria penitere, tenetur eam alere, & dotare. Ab. ubi suprà.

Filij infidelium qui conuertuntur sunt legitimi etiam si parentes contraxerunt in casu lege humana prohibito. Qui fil. sunt legi.c. Gaudeamus. Etiam si nati sint ex secunda uxore post diuortium uiuente prima legitimi sunt, quia nati sunt ex matrimonio putatiuo secundum legem, licet impedimentum sit de iure diuino. Ab. Qui fil. sunt legi.c. Gaudeamus.

Filius presumitur qui nascitur in domo ex uxore uel concubina etiam si tempore illo uxor concubina cognoscebatur simul ab alio, & a uiro etiam si mulier aliquo tempore discesserit, nec admittuntur probationes in contrarium, nec tenentur filii credere parentibus dicentibus oppositum etiam in morte. Alia quæ probant filiationem hic ponuntur. Sufficit quod natus sit in domo, si natus est extra domum, sola nominatio etiam facta in iudicio & extraiudicialis confessio facta nominato præsente sufficiunt. Abb. de proba.c.Per tuas.

Qui nascitur ex concubina presumitur legitimus & legitimationis fauore præsumitur inter eos matrimonium, sed respectu ipsorum uiuentium præsumitur potius stuprum, & hoc ut inducantur ad contrahendum precipue si isti uocabant se coniuges. Abb. Qui fi. sunt legi.c.Lator. Si nascitur in domo uiri ex uxore presumitur legitimus, etiam si probetur quod tempore conceptionis adulteretur pariter cum alio, quia ex quo eodem tempore simul cognoscebatur a uiro & adultero fauore filiorum debet præsumi filius mariti. In dubio debet fieri interpretatio benigna. Ab. de adul.c. Intelleximus.

Legitimi non sunt qui nascuntur postquam coniuges mutuo uoto continentiæ se astrinxerunt, quia parentes non sunt coniuncti secundum leges. Non enim est amplius matrimonium quo ad exercitium carnis. Idem dic si uxor uouit continentiã uiro religionẽ ingresso, uel ordinato ad sacros ordines si cõiungantur de nouo, ut dicit Inno. Ab. de conuersio. coniuga.c. Carissimus.

Filii ex secundo matrimonio sunt legitimi, si mulier per iudicium ecclesiæ primo separata ipso uiuente contraxit cum secundo Qui fi. sunt legi. c. Prælatum. Licet sententia seperationis sit nulla, ex quo tamen lata est ab ecclesia filii ex secundo matrimonio sunt legitimi. Glo. ubi suprà. Error iuris non potest eos excusare, sed potest dici quod sit error probabilis. Ab. ubi suprà. Qui oriuntur ex matrimonio contracto in faciem ecclesiæ, uel etiam auctoritate ecclesiæ sunt legitimi si concipiantur ante prohibitionem etiam si prima sententia separationis sit nulla, ideo ignorantes impedimentum & ius excusantur quo ad legitimationem prolis. Abb. ubi suprà.c. Per uenerabilem. Si coniugatus uiuente prima uxore contraxit cum secunda hoc ignorante filii sunt legitimi. Vbi suprà.c. Ex fauore. Ad legitimationem prolis sufficit ignorantia unius coniugis, etiam si subsit impedimentum tempore conceptionis. Nec sufficit ignorantia tempore contractus matrimonii, si contraxit in faciem ecclesiæ, & ambo sciebant impedimentum, quodcunque sit illud, non erunt filii legitimi. Qui sunt ex matrimonio putatiuo sunt legitimi etiam quo ad ordines, propter ignorantiam parentum sunt uere legitimi, nec debent putari illegimi pro una parte & pro altera legitimi, si est matrimonium Clandestinum non prodest ignorantia parentum, si in faciem ecclesiæ, & ambo sciunt impedimẽtum, cui coniuges renunciare nõ poterãt, filii sunt illegitimi. si alter tãtũ ignorabat & est ignorãtia facti legi-

 tima

tima est proles,si ignorãtia iuris est magis dubiũ.Ab.ubi suprà.c.Ex tenore.

Filii ex matrimonio clandestino approbato per ecclesiam sunt legitimi. Qui fi.sunt legi. c.Quod nobis. Si nullum impedimentum probatur contra matrimonium,omnes sunt legitimi. Si probatur post contractum matrimonium & post approbationem ecclesiæ impedimentum,sunt legitimi. Qui ante,opiniones. Verius uidetur quod non sunt legitimi. Qui fingunt contraxisse ab initio,quando non apparet post de impedimento contrahentes in occulto uidentur affectare ignorantiam,& sic præsumitur fuisse impedimentum. In tex. finali. de desponsatione clandestina ubi expresse dicitur quod sunt illegitimi detecto impedimento. Ab.ubi suprà.c. Quod a nobis.

Filii concepti ante sententiam separationis matrimonii contracti in faciem ecclesiæ sunt legitimi.Qui fi. sunt legi. c.Cum inter. Etiam si post constet inter eos matrimonium non fuisse propter impedimentum,idem si alter coniugum solus erat in bona fide.etiam si concepti sint post litis contestationẽ, quia etiam tunc coniuges legitime utuntur matrimonio. Sed quo ad hoc quod filii sequantur conditionem matris,inspicimus tẽpus post litis cõtestationẽ,quia partus sequitur uẽtrẽ,& uterq; incipit esse in mala fide post litis contestationem. Ab.ubi suprà. Qui oriuntur ex secunda uxore uiuente prima si secunda ignorabat,sunt legitimi ex bona fide matris. Glo. de eo qui dux. quam pollu.c.Proposita.

Filius potest petere ut pronuncietur legitimus ad aliquem effectum,& non aliter. Nec tamen pronunciatio aliis non nocet,cum sit acta inter alios. Ab. Qui fi. sunt legi.c.Causa.& Quod nobis.& Peruenit.

Legitimum se probat qui docet parentes contraxisse publice. secundo si uicinia habet quod erant coniuges. tertio si se tractabant sicut uir & uxor, si aduersarius uult probare quod non contraxit uel si habet impedimentũ uel quod clandestine contraxerunt, cum esset impedimentum debet admitti. si uult probare impedimentum solum non debet admitti,quia impedimento non obstante propter ignorantiam parentum proles est legitima, & prǽsumitur ignorancia,nisi sit factum manifestum.Ab.Qui fi.sunt legiti.c. Peruenit. Sufficit probare quod genitus sit ex uxore ut inferatur quod sit filius uiri etiam si uir negaret eum esse filium. Nec potest maritus non agnoscere eum in filium, nisi probaret se fuisse absentem tempore conceptionis,uel impotentem ad generandum. Idem dic si maritus asserit post eum esse filium alterius ut non credatur ei in prǽiudicium filii. Si probaretur quod tempore conceptionis maritus habet contubernium cum adultera, ex quo semel reputatus est filius fama sequens non nocet. Ab. & Glo.de purga.cano. c. Accedens. Ex quo quis natus est ex uxore alicuius in tantum præsumitur filius mariti fauore matrimonii ut non credatur matri asserenti contrarium, immo quando potest generari ex marito, nunquam prǽsumitur ex alio genitus, etiam si probaretur adulterium, eo tempore commissum, uel quod mulier ex domo mariti etiam in loco suspecto. Qui non credit matri habet fortem animum,& non tenetur cedere bonis.Qui credit ex cõscientia sua ligatur ad cedendum bonis,& ad restituendum hereditatem, & hunc dicunt legistę fatuum esse.Ab.de pœni.& remis.c.Officii.

Statur uerbis uiri & uxoris negantium aliquem esse filium suum nisi iudiciis & testibus probetur. Qui fi. sunt legi. c. Transmissæ. Ex quo nutritus est in domo non præsumitur filius dictum parentum præualet famæ uiciniæ si tamen filius est in possessione filiationis non debet excludi a iure

filiatio-

filiationis nec ab hęreditate ex sola negatione parentum,nec tenetur filius credere uerbis parentum,etiam in articulo mortis dicentium eum non esse filium,ex quo est in possessione filiationis maxime quando tractauerunt eum ut filium,& nominauerunt. Qui natus est de uxore alicuius præsumitur eius filius,si non erat absens quando generari potuit, nec potest probari ex parte patris filiatio. Si probaretur adulterium & uir & uxor cohabitabant,præsumitur filius mariti fauore filiationis, idem dicitur de nato ex concubina in domo manente, nec creditur parti asserenti in contrarium,etiam si cum hoc est fama uicinia. Si probatur quod eum tenuerit ut filium & ipse eos ut parentes,hæc probatio prefertur negationi parentum subsecuta fama sola, ubi nihil probatur contrarium sufficit secundum aliquos, sed hoc est ualde durum. Dictum parentum præfertur famę. Abb. ubi suprà. Statur dicto testium quod aliquis sit legitimus, licet fama uicinia & tractatus parentum habeat contrarium. Vbi suprà. c.Per tuas. Viciniæ partes maiores,opinio, quod parentes non essent coniuges probât illum legitimum uel illegitimum, nisi per testes probaretur oppositum, nec statur iuramento parentum si tractatus pręcedens & opinio uicinia sint in contrarium. Abbas ubi suprà. c. Per tuas.

Filij legitimi tantum sunt adoptiui uel arrogati, & dicuntur legitimi tantum, quia non sunt naturales. & hi si mancipati sunt,in nullo patri succedunt. si non sunt mancipati,succedunt patri cum aliis legitimis. Naturalis dicitur qui secundum naturam est genitus, & legitimi quando coniunctio eorum parentum approbata est a lege. Isti succedunt ab intestato parentibus & omnibus aliis exclusis præferuntur, & sunt quasi domini uiuentibus parentibus quibus tamen deficit administratio, ideo ex consuetudine filius comitum appellantur comites. Alii sunt spirituales & legitimi ut leuati in baptismo & confirmatione & hi in nullo succedunt. Naturales tantum secundum ius ciuile dicuntur qui nascuntur ex concubina in domo loco uxoris,& hi succedunt patri in duabus unciis hæreditatis si non sunt alii legitimi, uel quasi legitimi.. Nec hoc reprobatur a iure canonico & imperator qui hoc statuit potest hoc facere,cum etiam possit legitimare.Ab. Qui fi. sunt legi. c. Tanta.

Filius naturalis legitimatur. primo si pater in testamento dicat eum filium & hæredem instituat. Si non habet alios legitimos, secundo si pater obtulit illum imperatori & fiat eius curialis. Tertio si nullo alio filio existente interim patre defuncto ipse filius offert se curiæ imperatoris. Quarto si pater in instrumento publico uel subscriptione testium nominauerit eum filium non addendo naturalem. Glo. Qui fi.sunt legi. c. Peruenit. Cætera uide in legitimatio.& legitimare.

Filius naturalis ex soluto & soluta genitus legitimatur per sequens matrimonium parentum etiam quo ad hæreditatem. Qui fi. sunt legi. c. Tanta. & Conquestus. Ideo in hæreditate paterna præfertur suo patruo etiam sine assignatione dotis,uel instrumentis dotalibus legitimatur. Ab. ubi suprà. c. Conquestus. Naturales legitimantur per matrimonium sequens, spurii non. Vbi suprà. c.Tanta. Propter bonum matrimonii fingitur matrimonium a principio contractum, nec requiritur dos,nec instrumentum eius, licet ius ciuile hoc habeat, nec requiritur ut matrimonium nullum mediet inter filiorum natiuitatem,& contractum matrimonium cum illa concubina. Isti non sunt proprie legitimi,sed textus dicit pro legitimis habeantur quod

est uerbum futuri temporis, quia tamen uerbum profertur ab habente potestatem idem est dicere, sint legitimi, & pro legitimis habeantur, sic nomina legitimorum etiam in statutis ueniunt etiam nati ante matrimonium. Qui legitimatur per sequens matrimonium est legitimatus quantum ad omnia ut dicit hic Glo. ideo succedit in feudum & potest eligi in episcopum. Vbi coitus non potest esse uxorius obstante aliquo impedimento non reuocabili sine dispensatione ecclesiæ non legitimantur filii per sequens matrimonium, quia matrimonium non potest retro trahi ad tempus natiuitatis. Vt fictio operetur uim suam oportet habeat extrema habilia, uidelicet tempus a quo & ad quod. Ab. Qui fi. sunt legi. c. Tanta.

Legitimatus a principe seculari non potest promoueri ad ordines, nec etiam habilitatus ad spiritualia, infamis restitutus per principem an censeatur restitutus quo ad spiritualia. Ab. de deci. c. Tua.

Quæstio natiuitatis opposita petenti hæreditatem coram iudice seculari reducenda est ad iudicem ecclesiasticum. Qui fi. c. Sunt legi. c. Lator.

Filius potest legitimam petere uiuente patre si pater monasterium ingreditur, secundum alios requiritur mors naturalis & eo uiuente tenetur ei monasterium alimenta ministrare. Ab. Qui fi. sunt legi. c. Transmissa. & de regula. c. Cum suis. Vide. Si pater cum bonis suis ad monasterium & legitimæ debitæ filio.

Legitimam in bonis patris matris & auiæ habet quis debitam iure naturæ in qua grauari nequit & filius rogatus restituere hæreditatem sub conditione detrahit debitam iure naturæ & Trebellianicam in qua computantur fructus percepti post litis contestationem. Ab. de testam. c. Raynutius. Legitimæ debitę iure naturæ nullum grauamen nulla conditio apponi potest, & si apponatur habetur pro non adiecta. Glo. ubi supra. c. Raynaldus. Potest tamen omnia bona consumere. Glo. hic. Intelligitur nisi faciat in fraudem filio suo quo casu reuocaretur uenditio uel donatio usque ad portionem debitam filiis. Iudex etiam potest refrenare prodigalitatem illius interdicendo sibi administrationem bonorum. Ab. de sepul. c. De his.

Filius potest de qualibet re parua deducere suam legitimam pro rata nisi testator aliter ordinauerit uel iudex ex officio, qui potest arbitrari ut de certa re deductio fiat. Si heres de singulis uellet soluere legitimam non esset audiendus, quia multa incommoda haberet, si alienare uoluerit uocandus est fideicommissarius, & debet fieri diuisio ut ualeat alienatio. Idem dicendum de repetitione legitima, quando testator non tantum relinquit filio quantum sibi debetur. Abbas de testamen. capitulo. Raynaldus. prope finem.

Legitimę debitæ filio non potest pater aliquod grauamen apponere, licet per statutā non possit apponi, sic quod tollatur in totum, quia esset contra æqui naturalem quia succedit in locum alimentorum, quæ debentur filiis de iure communi, potest tamen diminui ut quod filia dotata non succedat. Item potest qualificari ut quod accipiatur tantum in immobilibus secundum opinionem aliquorum, credo ubi filius non habet aliud unde uiuat non ualet statutum in totum absorbens, si habet aliter unde uiuat, ualet statutum & consuetudo. Quarta debita iure institutionis cum hæreditas est exhausta legatis est priuilegiata magis quam trabellianica & trabellianica magis quā legitima quæ debetur iure naturæ. Quæ in quolibet horum computanda sunt. Viuente patre non potest filius legitimam petere etiam a monasterio.

rio si pater fiat religiosus. Ab. de testamen. c.Raynutius. Pater non potest grauare filium in debitis sibi pro legitima uel trebellianica, sed filius dispo-nere potest ut uult non obstante uoluntate patris nec legitima succedit omnino loco alimentorum, quia tunc pater posset disponere de ea post mortem filii, cum non possit testari pro filio pubere, nec de eius rebus disponere. In singulis bonis paternis & de singulis habet filius legitimæ ius, idem de trebellianica in casu hereditatis restituende, licet non possit detrahi legitima, potest tamen trebellianica, & falcidia. Abbas de testamen. cap. Raynaldus.

Si pater se cum bonis suis & filio impubere obtulit monasterio filius factus maior potest exire religionem & legitimam a monasterio petere & paterna bona quæ sibi ex successione proueniunt. Ab. de regula. c.Cum simus. Filius potest petere legitimam uiuente patre. Si pater ingreditur monasterium & tunc debet separari & dari tutoribus, quia cum professus sit in potestate alterius non potest habere in potestate sua filium, & hoc est æquum & de iure canonico. De iure ciuili si intrat in monasterium non condito testamento post professionem potest bona sua diuidere inter liberos connumerando monasterium inter filios. Si prius decesserit, liberi capiunt legitimam debitam iure naturæ, & reliqua remanent monasterio. Legitima non debetur nisi post mortem patris. immo hoc casu remanet medietas usufructuum bonorum aduenticiorum ipsius filii pœnes monasterium. licet dominium sit filii, & hoc forte uerius de subtilitate iuris. Ab. ubi suprà.

Filius illegitimus qui nascitur ex scorto dicitur manzer, spurius qui de professo uel professa, uel de his quibus non licet nubere. Nothi qui ex adulterio. hi omnes repelluntur ab honoribus. Naturalis dicitur qui ex concubina una nascitur quę in domo tenet locum uxoris. Talis in bonis paternis succedit ab intestato in duabus unciis substantiæ paternæ si non sunt alii legitimi, nec legitima coniunx. In bonis maternis succedunt cum legitimis. Glo. de renuncia.c.Nisi pridem.

Filius illegitimus est quem uiro uiuente uxor ex adulterio concipit siue moretur cum adultero siue cum uiro. Qui fi. sunt legi. c. Causam. Intellige, si probatur quod tẽpore conceptus uir non conuersabatur cum uxore, alias puto contrarium. Ab. ubi suprà. Illegitimi sunt, qui nati sunt ex matrimonio contracto cõtra publicæ honestatis iustitiam, & ab hereditate excludun tur. Vbi suprà. c.Referente. Intellige nisi præcedat dispensatio, uel excuset ignorantia. Ab. ubi suprà.

Filio illegitimo pater tenetur ad alimenta, licet non teneatur ei aliquid relinquere. Abb. de testamen. c. Raynutius. Spurii & nati ex coitu damnato debent ali a parentibus secũdum facultates eorum, & huic iuri hodie statur etiam de iure ciuili, ideo parentes possunt spuriis ratione alimentorum & dotis filiabus aliquid legare, cum dos succedat ratione alimentorum. Ab. de eo qui dux. quam pollu. c. Cum haberet.

Filii clericorum in sacris dicuntur adulterini etiam si sint nati ex concubina uera, ideo nec matri succedere possunt, quia nati ex coitu damnato ab hæreditate parentum excluduntur. Quid de natis ex beneficiatis non existentibus in sacris. Vide Ioan. Andr. Abbas Qui fi. sunt legi. cap. Per uenerabilem.

Illegitimus si dispensatur circa dignitatem inferiorem non intelligitur dispensatus circa maiorem. Abb. de elec. c. Innotuit. Legitimatus per papam re-

 stituendo

stituendo eum primeuo iuri & antiquioribus natalibus ita quod decernit eum legitimum ac si esset legitime natus, potest eligi in episcopum. Si dispensauit ut promoueri possit ad dignitates non propter hoc potest eligi in episcopum. Dignitatis nomine non comprehenditur episcopatus, nec dispensatus in minori est dispensatus in maiori. Dispensatio est iuris strictissimi. Glo. & Ab. de elec. c. Cum utinensis. Illegitimus non est ordinandus nec promouendus ad dignitates. Glo. ubi suprà. c. Cum in cunctis. unde non potest eligi nec potest episcopus dispensare quod promoueatur ad episcopatum. Glo. ubi suprà. c. Innotuit.

Illegitimus omnis est irregularis, nec potest promoueri ad ordines, nisi sit religiosus, nec propter hoc potest fieri prelatus. Abbas de fi. presby. c. Vt filii. Idem dicitur de filio sacerdotis ex legitimo matrimonio nato post diuortium. Vbi suprà. c. Litteras. Si legitimus fuerit, & post mortem uxoris uir efficiatur sacerdos, utrunque licite potest, dummodo non succedat patri in eodem beneficio. Vbi suprà. c. Ad hoc ex parte tua. Licet episcopus dispensare possit in beneficio simplici cum illegitimo, non tamen in ecclesia in qua pater habet beneficium. immo nec cum legitimo. Vbi suprà. c. Ad abolendam. Ad dignitates personatus & beneficia habentia curam animarum nō potest promoueri sine licentia papæ. Vbi suprà. cap. Nimis. In beneficio simplici & ad sacros ordines potest episcopus dispensare. & licet per ingressum religionis possit ad sacros ordines promoueri, non tamen ad dignitates sine dispensatione. Ab. ubi suprà. c. Nimis.

Qui ex cōiugatis nascitur dicitur spurius, nec potest legitimari ex sequenti matrimonio. Qui ex solutis legitimatur & potest eligi episcopus. Glos. de elec. c. Innotuit. Legitimatur etiam si mulier non sit concubina etiam si ex fortuitu accessu genuit, licet secundum ius ciuile requiratur quod sit concubina ut per sequens matrimonium legitimetur & sit prolis certitudo. Ius canonicum fauore matrimonii si tempore generationis potuit inter eos esse matrimonium prolem legitimat, nec requirit concubinatum. Vnde nomine legitimorum etiam in materia stricta ueniunt sic legitimati per sequens matrimonium & succedunt in feudo paterno, si non sequitur matrimonium in nullo succedunt patri ab intestato. Iura quæ dicunt non existentibus legitimis & uxore succedunt legitimi in duabus unciis. Loquuntur de natis ex solutis ubi mulier sola concubina fuit propter certitudinem prolis. Filij presbyterorum semper dicuntur spurii. Ab. ubi suprà.

Filii illegitimi nati ex ea quę dedit fidem uiuente uiro de contrahendo cum alio subsequuta copula succedunt cum legitimis ex quo non potuit probari impedimentum, debent tamen parentes inducere ut intrent religionem, ut sic non succedant, & si hoc non possunt relinquēt eis modicam quantitatem ut non possint agere, nisi ad supplementum, etiam seruabit mulier hanc cautelam si habet filios ab alio, quam a uiro suo. Ab. de eo qui dux quam pollu. capit. Veniens.

Illegitimo ascendente excluso ab hæreditate excluduntur omnes descendentes ab eo etiam legitimi, ideo legitimus ex patre illegitimo non admittitur ad hæreditatem alii & aliorum ascendentium, ideo ex sobole naturali tantum non possunt haberi filii legitimi, quia omnes proueniunt ex radice infecta, ideo si pater illegitimus non potest succedere in hæreditatem, nec filii possunt. Abbas Qui fi. sunt legitimi. capitulo. Causam. & ubi suprà. Lator.

Illegi-

Illegitimi ut probentur filij nõ sufficit probare impedimentum matrimonii, si matrimonium contractum est in faciem ecclesię. Abbas Qui fi. sunt legiti. cap. Peruenit.

Filij naturales dicuntur adulterini, incestuosi, & similes large, proprie oportet quod habeant tria. primo quod nati sint ex solutis inter quos possit esse matrimonium. secundo quod concubina sit retenta in domo. tertio quod sit unica quia si plures propter parentum effrenatam libidinem non merentur dici naturales. horum ratio, quia concubinatus non reprobatur iure ciuili. Ab. Qui fi. sunt legi. c. Per uenerabilem.

Filius spurius est qui natus est ex adulterio. Alii dicunt quod qui nascitur ex coitu damnato omnes dicuntur spurii, secundum alios etiam si nascantur ex solutis exceptis qui nascuntur ex concubina. Isti non legitimantur ex sequenti matrimonio etiam si alter eorum ignoret adulterium. Si tamen uxoratus contrahit cum alia ignorante de prima qui ex secunda oriuntur sunt legitimi, quia nõ dat operam rei illicitæ, ideo non imputatur ei quod euenit. Spurii possunt dici omnes nati ex repudiato ciuili lege concubinatu & sic omnes nisi nati ex concubina sunt spurii. Hi non succedunt immo de iure ciuili negantur eis alimenta, non tamen de iure canonico. Istis potest aliquid legare pater pro alimentis uel dote tantum. Matri concubinę succedit cum aliis legitimis, etiam si mater sit illustris, si uulgo quæsitus succedit matri cum legitimis nisi mater sit illustris, si natus ex coitu damnato in nullo succedit etiam matri. Sed nec parentes succedunt filiis eo casu quo filii non succedunt parentibus. Ab. Qui fi. sunt legi. c. Tanta. Spurii filii non succedunt parentibus, intellige de natis ex coitu damnato qui non potest esse uxorius tempore conceptionis. Qui ex coitu non ita damnato succedunt matri cum legitimis, nisi sit illustris. Patri aut coniunctis non succedit per lineam paternam, quia non est agnatus. licet parentes non possint instituere filios spurios hæredes, extraneos tamen possunt, quia non prohibentur nisi parentes. Ab. de eo qui dux. quam poilu. c. Veniens.

Illegitimi nobilium non dicuntur de stirpe parentum, quia sordes non computantur inter præcipuos, nec possunt portare arma & insignia parentum. An in statutis pro certa domo punienda ueniant bastardi. Ab. Qui fi. sunt legi. c. Per uenerabilem.

Si libera contrahit cum seruo quem putabat liberum, filij sunt legitimi & liberi, quia sequuntur conditionem uentris. Si econtra filii sunt legitimi propter ignorantiam patris, cuius ignorantia non potest facere quin fœtus sequatur uentris conditionem. Ab. Qui fi. sunt legi. c. Ex tenore.

Filia si contrahit matrimonium sine consensu patris non incurrit uitium ingratitudinis ut per hoc possit exhæredari nisi eligeret uitam luxuriosam si contraxit cum promissione dotis pater tenetur illam dotare si sine promissione non tenetur, quia ad dotem tenetur ut inueniat uirum. Abb. de desponsa. impube. c. Tua fraternitas.

Filius est in potestate patris non matris, unde pater potest filium uendere propter famem & quicquid acquirit filius acquirit patri quo ad usufructum præter quam in bono castrensi, sequitur etiam familiam patris & ab ea debet denominari & sequitur ciuilitatem patris & personę patris. In potestate est patris etiam iudei, quia ex iustis nuptiis est creatus. Illegitimus non est in potestate patris. Infans post triennium debet ali apud patrem & infra triennium lactari a matre expensis patris. Si mater est diues & pater

ter pauper tenetur mater alere filios etiam maiores & potest compelli ad hoc per iudicem si pater negat alimenta filio iuste perdit patriam potestatem. Si filius moritur propter defectum alimentorum, puniri potest, ac si filium propriis manibus necasset, ob negligentiam patris potest filius compellere patrem ut eum mancipet. Alii non recognoscentes imperium romanum non habent filios in sua potestate. unde dubitatur de Venetis & quibusdam aliis. Non est speciale in patre quod hic dicitur, sed etiam mater conuersa potest petere sobolem communem, & inuito patre perducere ad baptismum quo soluitur ius patriae potestatis. Non est conueniens Iudeum habere in potestate filium Christianum, unde si alter coniugum conuertitur ad fidem soboles communis est assignanda conuerso ad fidem indifferenter, nisi filius sit doli capax & quo ad subreptionem baptismi. Si pater baptizatur & habet filium maiorem potest illum petere, quia per baptismum non perdit patriam potestatem quam habet in filium, cum sit melioris conditionis quam prius. Si pater causa diuortii praestitit siue de iure siue de facto filii ali debent apud matrem, & econtra, ideo si propter adulterium mariti separatur matrimonium, filii debent ali apud matrem, expensis tamen patris. Ab de conuersio. infide. c. Ex litteris.

Filius licet sit in potestate patris non tamen pater potest eo inuito eius uxorem detinere, Quo ad ista spiritualia non censetur in potestate patris, & ratione peccati potest filius agere contra patrem. Castrensia etiam bona potest inuito patre tractare. Ab. de sponsa. c. Non est.

Filius punitur propter crimen laesae maiestatis commissum a patre qui infamis efficitur & excluditur ab omni successione parentum & uita ex sola misericordia saluatur. Ab. de elec. c. Venerabilem. Punitur pro delicto patris quia parentes puniuntur in personis filiorum, & exempla criminis paterni timentur in filiis, nunquam tamen spiritualiter puniuntur. Haereticorum filii exhaeredantur non tamen perdunt beneficium ecclesiasticum. Abb. de haereti. c. Vergentis. Punitur tamen pro delicto patris ut non promoueatur ad clericatum. Ab. de poen. c. In quibusdam.

Filius ante annos pubertatis potest a parentibus etiam inuitus tradi monasterio potest autem & ipse post inuitis parentibus ad religionem confugere & soluitur a cura parentum. Ab. de elec. & elect. potest. c. Officii.

Fine concesso conceduntur omnia quae sunt ad finem ut ex hoc liceat ingredi domum etiam inuito domino, & frangere pauimenta ut in pignorando. Ab. de sepul. c. Cum liberam.

Fiscus ecclesiae. Abb. de succes. ab intesta. cap. Sancto. Vide. Haeres serui ordinati.

Flobothomia. Qui minuit sanguinem die 13 Februarii non potest illo anno ex febrili distemperatione mori. & hoc dicit Ioan. And. reuelatum esse ab angelo. si non indiget, non est facile consulendum. Ab. de sta. mona. c. Cum ad monasterium.

Fornicatio est generale nomen comprehendens in se adulterium, & omnem coitum illicitum. Abb. de dona. inter uir. & uxo. c. Plerique. Simplex est peccatum mortale licet ignorantes teneant oppositum. Ab. de sponsa. c. Inter opera. Cum moniali est adulterium quia cum sponsa Dei, sacrilegium, quia ledit sacrum, Incestus, quia filij Dei sumus, de horum quolibet potest accusari. Ab. de iudi c. At si clerici. Est autem notoria ex sola retentione mulieris in domo si in lecto, uel in mensa simul morantur, uel natus est filius.

filius. Abbas de purga. cano. capitulo. Cum dilectus.

Casus fortuitus non imputatur danti operam rei licitæ, secus danti operam rei illicitæ. Abbas de homici. cap. Ioannes. Nec tenetur quis prouidere casui fortuito in quo diligentissimus prouidere non potest. Ab. ubi suprà. cap. Quidam.

Forte quandoque ponitur dubitatiue quandoque affirmatiue. Glos. de celebrati missa. c. Ex parte.

Forus generis masculini est locus ubi exercetur iudicium. Ab. de uerbo. signi. c. Forus. Neutri generis est territorium iudicis. Ab. ubi suprà. & in rubr. de for. competen.

Forum sortitur quis ratione contractus non solum quo ad id quod principaliter uenit in ipso contractu sed etiam quo ad accessoria. Abb. de for. competen. c. Dilecti filii. Conueniri potest ubi contraxit & ubi habet domicilium. Abb. ubi suprà. cap. Proposuisti. Existens in uno territorio uel loco exempto si percussit existentem in alio territorio potest in utroque territorio conueniri. idem est de delinquentibus in confinibus, & locus est præuentioni, idem si ecclesia edificatur in confinibus. Mandans delictum in alio territorio cõuenitur ubi cõmissum est delictum, quia regulariter ex solo mandato nemo punitur. Si ciuitas mandat exercitum alibi & ibi aliquis deliquit punietur per potestatem ciuitatis mandantis exercitum, quia qui tenet ibi dicitur habere territorium. Testis qui examinatur a proprio iudice ad instantiam alterius iudicis si sciebat eius dictum alibi debere trãsmitti, ibi puniri potest, si dixit falsum, si ignorabat, punietur ubi dixit falsum sicut dictum est de sagitante, si tamen agitur de pœna uacillationis, punietur ubi examinatur, idem dic de falsificante instrumẽtum deferendum ad alium locum. Ab. de for. competen. c. Licet.

Forum quis sortitur ratione delicti, & quando delictum incohatur in uno territorio & in alio consumatur, in quo potest conueniri. Ab. ubi suprà. Vide suprà immediate.

Forum quis sortitur ratione cuiuslibet delicti, ubi quis deliquit excommunicari potest si ibi reperiatur, capi & puniri secundum eius demerita, deponi & beneficio priuari per iudicem loci delicti, sententia tamen exequenda est per episcopum territorii. Si sententia est corporis afflictiua illam exequetur iudex loci delicti qui habet plenam iurisdictionem, & punit secundum statuta sua quia ratione delicti efficitur subditus suus. Iudex domicilii, si statutum ponit pœnam, ipso facto non ligat delinquentem in territorio alterius. Si ex statuto est ferenda sententia, potest illam pœnam imponere dum tamen statutum non causet delictum de nouo. puta si episcopus prohibet sub certa pœna ne quis in nocte parasceue uadat, & eius subditus alibi ubi est consuetudo uadit nõ uidetur posse puniri per episcopum proprium, quia in loco in quo iuit, non erat peccatum. Potest tamen de omni delicto etiam criminoso in territorio alieno puniri per iudicem domicilii. An qui furatus est & rem alienam portauit in territorio alieno possit ibi puniri per iudicem illius territorii, qui non est iudex delicti nec domicilii, opiniones. Abbas de rap. capitu. De illis. Vide. Prelatus superior non potest ligari.

Forum quis sortitur ratione rei de qua agitur. Abb. de for. competen. capit. Sane. In potestate actoris est, an uelint conuenire coram iudice rei sitæ, uel domicilii. Si res est sita in diocesi alterius episcopi conueniendi sunt

coram

coram episcopo in cuius dioecesi res scita est. Si est in dioecesi alterius litigantium si in dioecesi rei conuenitur reus coram episcopo, si in dioecesi actoris cum archiepiscopus non habeat regulariter iurisdictionem in personis existentium in dioecesi suffraganei, ita nec in rebus ideo cum deficiat iudex rei sitæ, quia cum non debeat esse iudex in propria causa, recurret ad iudicem domicilii eius. Si dubitat de limitibus prouinciæ eius quilibet cognoscet cum parte contradicente, an res uel locus sit in prouincia sua, quia hæc sententia non preiudicat alteri prelato, qui non fuit in causa. An iudex ratione rei sitæ possit excommunicare contumacem, dic ut in capitulo finali. Ab. de for. competen. c. Sanè.

In foro pœnitentiali non potest quis absolui a non suo iudice nec sortitur quis forum ex delicto commisso in alia parochia. Licet exerceat actum in dioecesi alterius episcopi propter quem conceditur indulgentia, non tamen gaudet indulgentia, & si delinquo in aliena parochia non teneor confiteri presbytero parochiæ alienæ, nec potest laycus se subiicere iurisdictioni alterius licet aliud sit in foro iudiciali. Abbas de pœni. & remiss. capitulo. Quod autem.

Fratrum nomine intelliguntur carnales, non autem religionis. Abbas de officio & potestate iudicis delega. cap. Licet. Tenentur etiam dotare sororem. Ab. de arbi. c. Peruenit. Inter religiosos fratrum nomine non ueniunt monachi in materia odiosa, nec sororum nomine monachę. Abbas de iudi. cap. Causam.

Fratres in primitiua ecclesia dicebantur omnes fideles, in concilio antiochiæ nocati sunt Christiani, religiosi modo appellantur fratres omnes per excellentiam. Qui de tertio ordine non dicuntur fratres simpliciter sed fratres de pœnitentia. Monachi dicuntur qui uirtute regulæ stant solitarii in monasterio, nec si immiscent prędicationibus, nec habent administrationem. In odiosis nomine fratrum non ueniunt monachi, nec nomine monialium sorores mendicantium, quia communis usus loquendi debet attendi. Ab. de iudi. c. Causam.

Fratres possunt dici omnes Christiani per regenerationem baptismatis. Abb. de sen. excom. c. Porro. & de iudi. c. Nouit ille. Vterni dicuntur qui ex eadem matre nati sunt, qui ex eodem patre dicuntur fratres, consanguinei, quia ex eodem processerunt sanguine. Isti differunt quo ad multa, Vterinus non potest rumpere testamentum fratris, & instituta uili persona hærede. Secus est in fratre consanguineo. Abbas de uerbo. signifi. cacitulo. Nam & ego.

Si unus fratrum aliquid occultat & post sequitur transactio generalis in diuisione rerum, non tenet quo ad occulta. Abbas de transactio. capitulo. Sicut.

Fraus fit legibus septem modis. Primo de persona in personam ut si uxor uult donare uiro & supponat aliam personam capacem. Secundo de re ad rem ut quia prohibitum est filiofamilias mutuare pæcuniã tu accipis aliam re, ut uendatur. Tertio de contractu ad contractum, ut si uxor quę uiro donare non potest, uiro uendit. Quarto de contractu ad contractum alio modo, ut mulier quæ non potest pro alio fideiubere constituit se debitricem principalem. Glo. de priuile. c. Quanto. Quinto denominat nomen, ut electus non habens administrationem facit se institui icomicum. Sexto de tempore ad tempus, ut quando sententia fit contra maiorem & processus est fa-

est factus contra minorem . Septimo de loco ad locum. Abbas ubi suprà. c. Quanto.

Frequenter dicitur fieri quod bis fit. Glos. de ui.& honesta. cle. capitu. Monasteria.

Fructus dicitur, quod superest deductis expensis, Vnde in pignore ante omnia deducuntur expensæ. Ab. de iut. iuran. c. Ad nostram.

Fructus sunt ciuiles & naturales, industrii & non industrii. Possessor quos facit suos & quos non. Ab. de restitu. spolia. c. Grauis. Fructus naturalis dicitur quicquid percipitur ex re non deductis expensis secundum leges ciuiles quod superest deductis expensis, in solutione decimæ accipitur patrio modo ubi fructus refertur ad aliquotam partem non deducuntur expensæ ut in decimus. ubi quis obligatur restituere omnes fructus prius deducuntur expensę ne quis locupletetur cum iactura alterius si inter contrahentes fit mentio de fructibus debet intelligi non deductis expensis, quia contrahentes maxime rustici capiunt uerba naturaliter ut uulgariter proferuntur, debet tamen magis inspici mens quam uerba. Ab. de deci. cap. Pastoralis.

Fructus quando & quomodo possunt peti. Ab. de restitu. spolia. c. Grauis.

Furiosus non potest pro se stare in iudicio, & sententia lata contra eum non ualet, sed pro eo stabit ad proponendum curator uel procurator. Abb. de iudi. c. Pastoralis.

Furiosus non potest aliquo casu obligare se etiam Deo, & benefaciendo non præsumitur sane mentis, unde licet faciat testamentum tanquam mentis compos non propter hoc ualebit testamentum. Idem dicitur si daret omnia bona pro anima sua. Si profitetur & post certificetur de professione non sufficit rati habitio, sed requiritur quod spontanea uoluntate professionem fecerit sana mente redeunte. Ab. de regula. c. Sicut tenor.

Frumenti nomine uenit omne id quod habet aristam. Abbas de deci. cap. Ex multiplici.

Fur dicitur nocturnus a furno. i. nigro, qui incedit in rebus de noctæ, latro dicitur de die, uterque potest apprehendi non autem occidi impune, & licet non possit apprehendi de nocte ex quo tamen fuit cognitus possunt eius bona per iudicem re haberi quia tunc non debet occidi etiam de iure ciuili. Eadem est ratio de fure nocturno qui cognoscitur & est soluendo sicut in fure diurno qui non potest occidi quando cognoscitur. Non excusatur ab occisione furis nocturni nisi liberet se & sua. Nec licet pro rebus domini liberandis interficere furem etiam nocturnum quia ista ponuntur copulatiue ideo non sufficit altera pars. In iure tamen ciuili sufficit altera pars sed non euitatur peccatum, sicut pater potest occidere filiam suam adulteram & uir uxorem non tamen sine peccato nec tamen excusatur quis a peccato homicidii propter concessionem iuris nisi concessio sit rationabilis & iuri diuino consona. Ab. de homi. c. Interfecisti. Latrocinium inter magna scelera computatur & pro eo fit depositio & detrusio, non sic de furto. Latro est qui de die & quandoque cum uiolentia sicut in stratis publicis depredatur. Fur qui de noctæ, etiam licet pro furto simplici possit deponi non tamen debet tradi alteri monasterio. Ciuilis lex longe magis punit latrones quam fures. Ab. de pœn. c. Tuæ discretionis. Fur & latro accipiuntur quandoque equiuoces & sunt sinonoma & horum nominum differentia non est perpetuo uera. Ab. de homici. c. Suscipiens. & ubi suprà. Ad ultimum.

Fur rem ecclesię etiam sacram capiens non est excommunicatus, sed excommunicandus, secus si frangit hostia ecclesiæ, uel etiam rumpit, semper tamen peccat. Ab. de fur. c. Ex litteris.

Qui furatur hominem & uendit, conuictus morte moriatur. Ab. de fur. Qui furatur. Committitur furtum in homine libero. Qui præsentat domino homines uanos & ioculatores non incidit in hanc pœnam, quia non pręsentat ut auferat libertatem sed ut seruiant illis ad placitum. Vendentes, ementes, donantes, omnes tenentur ad eandem pœnam ex quo scienter faciunt. Ista non est institutio canonica, sed lex antiqua, quæ imponitur ut sciatur quam acrirer puniantur qui furantur hominem liberum per iudicem ecclesiasticum, citra mortem tamen. Mortis nomine ius canonicum interpretatur excommunicationem. Ab. ubi supra.

Fur dicitur manifestus quando deprehenditur in furto, uel cum re furtiua antequam ducat ad locum destinatum. Ab. de fur. c. Ex litteris.

Fur punitur ubi agitur ciuiliter si furtum est manifestum pœna quadrupli, si non est manifestum pœna duplici. si criminaliter aute aggressionem, non debet imponi pœna mortis, nec mutilationis, sed potest fustigari. secus si est latro cum aggressione. Nec mihi placet opinio quod recipiens ultra quinque solidos possit puniri pœna mortis, quia iura illa intelliguntur quando ex tam modico furto sequitur fractio partis. Hodie ubique statuta prohibent. De iure canonico clericus debet deponi & incarcerari ad agendum pœnitentiam. Ab. de fur. c. Ex litteris. Qui furatur ultra. 5. solidos debet suspendi secundum leges federici, intellige si pax rumpitur, alias pro tam modico forte non debetur mors. Ab. de homici. c. Ad ultimum.

Furibus & latronibus in peccato morientibus denegantur sacramenta, secus si in morte pœniteant. Ab. de fur. fures.

Furtum est usurpatio rei alienæ inuito domino. Non sufficit dicere credebam illum esse contentum, nec etiam quod dominus dicat ego sum contentus, quia fur posset semper capi de manu iudicis, sed requiruntur circumstantię uerisimiles quod sit contentus. Non est furtum respectu bonorum immobilium, est autem beneficiis non habitis canonice, quia sunt bona Christi. Ab. de elec. c. Dudum.

Furtum est contrectatio rei alienæ fraudulentissima inuito domino animo lucrandi, siue ipsius rei siue usus rei siue possessionis eius. Si rem alienam contractat credens esse suam uel dominum ratum habere, non erit fur, sed iudex arbitrabitur ex coniecturis, quia aliter non euadet furtum dicendo se ita credere, sed nec creditur domino, qui potest hoc dicere ut illum liberet. Siue quis accipiat ut habeat rem uel usum, uel possessionem semper committitur furtum, sic etiam si proprietarius subiiciat rem usufructuariam. Ab. in rubr. de fur.

Qui accipit rem quę pro derelicta habetur, non committit furtum. si non habetur pro derelicta etiam si proiiciatur in mari timore mortis est furtum. Quando habetur pro derelicta, recurrendum est ad coniecturas. Qui inuenit rem quam credit habere pro derelicta, potest retinere. Si non putat & non inuenit dominum, facta proclamatione debet dare pauperibus. Ab. de accusa. c. Cum dilectus.

Furtum cōmittitur, etiā capiendo rem alterius minus caute dimissam. Qui in uia reperit florenum uel aliam rem si in qualitate rei pręsumitur quod habeatur pro derelicta nō cōmittit furtum, quia non est intentio fraudulēta. Si

præsu-

præsumitur uel præsumere debet ex rei qualitate quod non habeatur pro derelicta committit furtum, nisi præconizari hoc faciat. Hodie consuetudo est quod qui rem perdit, facit illam præconizare, & expectat. Si non inuenitur dominus, & præsumitur rem haberi pro derelicta potest sibi retinere aut dare pauperibus. Ab. de fur. c. Ex litteris.

In defectum iustitiæ uel probationum potest quis in occulto satisfacere de rebus sibi subtractis, dummodo abstineat a mendacio. Abb. de his quę ui me. uel cau. fi. c. Perlatum. Potest quis rem suam propria auctoritate furtiue accipere, dummodo ex acceptione non oriatur scandalum nec malum. Si etiam inique acceperit, licet peccet, non tamen tenetur ad restitutionem. Ab. de restitu. spolia. c. Olim.

Furtum commissum & furem iudicare potest iudex secularis, & corrigere, ecclesiasticus excommunicare, & hoc probat pratica episcoporum qui excommunicant fures, & qui sciunt, nisi reuelent. Abbas de excess. præla. capitu. Dilectus.

Furtum non indicans propter lucrum quod ab eo consequitur reus est peccati. Abb. de fur. c. Qui cum fure. In furto agentes & consentientes pari pœna puniuntur. Qui socius est furti tenetur reuelare domino quærenti, alias peccat. Ex textu isto possunt iustificari episcopi qui cottidie excommunicant non reuelantes furtum. Si non esset peccatum, posset tamen excommunicare. Sunt tamen opiniones, quod non teneatur quis indicare furtum. Si perdidi rem meam & suspicer quod sit in tali domo non debet iudex requirere in domo illa per scrinia, quia periculosum est ut habeat patrimoniũ suum pandere alteri, nisi quæratur persona quæ potest dolum se occultando committere, ut seruus & uxor, non autem in aliis rebus quæ non possunt committere fraudem, nisi esset uehemens suspitio, quod esset in domo illius. Qui non indicat furtum, reus est furti, quia diuisit rem furatam secum ut sentit hic Glo. tacite. Ab. ubi supra.

Furtum committens ex necessitate non multum urgente peccat, sed non grauiter, unde imponenda est leuis pœnitentia, & licet restituat tenetur tamen facere pœnitentiam. Ab. de fur. c. Si quis.

Furtum peculatus est furtum factum de re publica & grauiori pœna punitur, quam simplex furtum. Quod furtum committit qui usurpat bona ecclesiæ uacantis. Ab. de elec. c. Vt præteritę.

In generatione non requiritur semen mulieris, licet alii teneant oppositum. Ab. de eo qui cogno. consangui. uxo. c. Fraternitati.

Ad generandum potest quis reddi impotens ex sortilegiis. Abb. de homici. c. Si quis. Posse generare non præsumitur masculus ante quartumdecimum annum, puer tamen annorum nouem dicitur impregnasse nutricem suam. Ab. de delic. puero. c. Pueris.

Gentilis dicitur qui sic est, qualis est genitus, sic est omnis infidelis qui non est regeneratus. Ab. de iudi. c. Nouit ille.

In genere aliquid est licitum quod non est licitum in specie, & econtra, nisi descensus ad specialia, uel generalitas occasionem mali inducat. Glo. & Abb. de ordi. c. Si sacerdos.

Genus masculinum concipit femeninum non solum in lege humana, sed etiam in diuina. Ab. de baptis. c. Maiores

Gloriatio delicti etiam si aliter nõ cõstet de delicto, est graue peccatum, & aggrauat

grauat præcedens delictum. & licet quando gloriatur, non possit puniri propter hoc de delicto, potest tamen puniri quia gloriatur. Ab. de exces. prælato. c. Quando sit graue.

Gratia concessa non expirat morte concedentis & re integra, quia priuilegii efficaciam suscepit ideo sufficit ad priuilegiati notitiam ueniat. Abbas de officio & potes. iud. delega. c. Gratum. Non extinguitur morte concedentis, sicut inhibitiones. Abb. de cleri. non resid. cap. Cum ad hoc. Vide. Licentia.

Gratia indulta ratione minoris ætatis postquã cepit habere locum non extinguitur licet minor perueniat ad maiorem ętatem. Ab. de sen. exco. c. Pueris. Quidam sunt actus in quibus requiritur maior ætas tempore quo actus exercetur ut in testamentis & non sufficit quod maior ętas superueniat ubi sunt actus hoc non requirentes satis est ut sit idoneus tempore quo perhibuit testimonium; ideo potest quis testis esse de his quæ uidit in puerili ętate. Ab. ubi supra.

Græcus clericus licite utitur matrimonio etiam inter latinos, si tamen noluerit ritus suos seruare non debet ei conferri ecclesia latina. Papa etiam cum maiori parte concilii non potest inducere continentiam certo generi personarum post promotionem ipsis resistentibus. Continentia persuaderi potest non impetrari. Hoc esset uitam arctiorem inducere iam promotis, Greci non emisserunt, uotum continentię, quia noluerunt se obligare huic uoto, nec approbauerunt legem concilii. Abbas de cleri. coniuga. c. Cum olim.

Filius græci sacerdotis in legitimo matrimonio genitus ad sacerdotium inter latinos licite promouetur & in episcopum, nisi hoc sit scandalum. Ab. de cleri. coniuga. c. Cum olim.

Greco sacerdoti procuranti oppressionem filiorum uel necanti non imponitur pœnitentia publica, sed debet abstinere ab altari & aliter in secreto agere pœnitentiam. Ab. de pœni. & remis. c. Quæsitum.

Gręci in eorum ritibus tollerandi sunt ab ecclesia si possibile est sine uiolatione fidei. Ab. de baptis. c. Si quis. Tollerandi sunt in ritibus suis etiam in sacramentis etiam in nostris prouinciis ubi possunt tollerari sine periculo animarum. Abb. ubi supra. cap. Licet grecus. Non tamen debet eis uolentibus seruare ritus suos tradi ecclesia latina. Ab. de cleri. coniuga. cap. Cum olim.

HAbeatur pro Ciue uel pro legitimo si proferatur ab habente potestatem puta a principe uel statuto patria quia sunt sicut dicere sit ciuis. Ab. Qui fil. sit legat. c. Tanta.

Hæreditas quomodo diuiditur in legitimam, trebellianicam & falcidiam. Ab. de testam. c. Raynaldus.

Hæres in relictis ad pias causas potest adire iudicem ecclesiasticum etiam si hæres sit secularis, quia papa mandat ea decerni non secundum leges, sed secundum decretorum statuta, ergo causa est ecclesiastica, quia alias papa, non posset se intromittere tollendo dispositionem legis. Iste sunt causę mixti fori, ideo in potestate actoris est adire iudicem ecclesiasticum uel secularem. Ab. de testam. c. Relatum. Vbi restitutio hæreditatis debet fieri ad pias causas licet hæres possit detrahere legitimam non tamen trebellianicam nec falcidiam, licet Io. And. sentiat oppositũ. Ab. de test. c. Raynaldus.

Hæres

Hæres clerici compellitur reddere ecclesiam olim defuncti indemnem, & tenetur pro mala administratione rectoris, & si sua negligentia permisit perscribi rem ecclesiæ renetur de patrimonio satisfacere, & ad hoc potest compelli eius hæres, idem ubi potuit aliquid acquirere ecclesiæ, & neglexit. Ab. de pigno. c. Ex præsentium. Si pignorauit res ecclesiæ. Vide. Beneficiatus non est dominus fructuum. Hæres clerici ab intestato ubi non sunt consanguinei est ecclesia in qua habet beneficium, & de eis nihil potest episcopus habere, si non habet ecclesiam nec consanguineos episcopus recipiet non pro se sed ut distribuat in eleemosinas, si tamen episcopus esset pauper posset ipse retinere. Ab. de pœn. c. Presbyteri. Et de hæreti. c. Excommunicamus. & de testam. c. Relatum secundum.

Hæres potest conueniri coram iudice ecclesiastico ut satisfaciat pro defuncto. Ab. de sepul. c. Parochiano. & de testam. c. Raynaldus.

Hæres renetur indistincte pro debito defuncti de iure canonico, non de iure ciuili, nisi in quibusdam casibus. Glo. hic quam plures sequuntur. Tunc quod non est differentia inter ius canonicum & ius ciuile, nisi quando quis est contritus in morte, quia uidetur mandasse tacite satisfactionem fieri per heredes. Vbi ista cessant non uideo quod possit agi contra hæredem pro delicto defuncti nisi quatenus potest agi de iure ciuili. Contritus quantum in se satisfecit, ideo & hæredes compellendi sunt ad satisfactionem. Quando potest agi pro delicto defuncti contra hæredem, & quando non potest ponuntur dicta Bar. Abb. de sepul. c. Parochiano. Vide. Sacerdos in actu confessionis.

Hæres non tenetur pro delicto defuncti si nihil ex delicto defuncti peruenit ad eum nisi decesserit contritus, quia qui uult antecedens uult omnia per quæ peruenitur ad illud, & sic uidetur mandasse satisfactionem. Glo. de senten. exco. c. A nobis.

In dignitatibus secularibus & regnis succedunt filii ordine geniture ut primogenitus primo succedat, & eo decedente sine sobole succedat secundo genitus. Nepos patrui præfertur etiam si primogenitus sit mortuus ante adoptionem regni patre uiuente. Si comes habet filium & post acquirit aliam dignitatem qua acquisita generat secundum filium succedit primogenitus. Ab. de uoto, & uoti redem. c. Licet.

Hæres priuatus de legato ecclesiæ non detrahit falcidiam, secus si ecclesia est hæres, quo casu concurrit priuilegium cum priuilegio, & sic conquassatis priuilegiis utuntur iure communi. Ab. de proba. c. In præsentia. & de præb. c. Cum causa.

Si ecclesia non fecit inuentarium, non tenetur ad onera hereditatis ultra uires, Vnde si aliquid est relictum ecclesię cum onere excedente lucrum potest ecclesia ex post facto relictum repudiare. Abb. de testamen. c. Quorundam.

Hęres qui non fecit inuentarium in foro animæ, non tenetur ad solutionem debitorum ultra uires hęreditatis. Ius ciuile fundatur super præsumptione quod occultauerit bona hęreditatis, quę præsumptio cessat in foro animæ, quia creditur confitenti de omnibus. Filius si non fecit inuentarium in foro iudiciali non tenetur de sua legitima satisfacere creditoribus. Ecclesia ultra uires hæreditatis non tenetur, si non fecit inuentarium, sicut nec fiscus. Hæreditas ad ecclesiam delata intelligitur quando non est onerosa, ne ecclesię bona alienentur indirecte. Ab. de solutio. c. Ad hæc. Si non fecit in-

cis inuentarium non tenetur ex delicto defuncti ultra uires hæreditatis etiã in foro contentioso, quia ex quadam æquitate inductum est per ius canonicum ut teneatur hæres ex delicto defuncti. Ex eadem æquitate non debet teneri ultra uires hereditatis, quia lex fundatur in presumptione quod hæres defraudauerit bona hæreditatis. Secundo quia est pœnalis lex qua nemo arctatur soluere in foro pœnitenciali. Abbas de immuni. eccle. c. Quia plerique.

Hæres tenetur soluere legata relicta in testamento minus solenni, & sufficit unus testis in foro conscientiæ. Iste solennitates sunt adinuentæ ad remouendum fraudes. Vbi ergo constat de ueritate &c. Ab. de immuni. eccle. c. Quia plerique.

Obligatio contracta cum defuncto quando transit in hæredem. Ab. de arbi. c. Compromissum.

Hæres pro parte in qua institutus est tenetur approbare alienationem quam defunctus fecit dum uiueret, quia tenetur de euictione, & quilibet de parte sua. Ab. de testam. c. Quorundam. Vide. Hæres laycus. Institutus in parte cohærede nolente hereditatem adire institutus in certa parte habet totam hereditatem. Si autem est legatarius perdit legatum. Ab. ubi supra. c. Raynutius.

Hæres non desinit esse hæres, si ab eo ratione pœnæ iniunctæ in testamento totum patrimonium hereditatis perdit, sed retinet ius & nomen hæredis, & falcidiam detrahit tanquam hæres. Ab. de testam. c. Raynaldus.

Hæredes si instituuntur pater & filius, non succedunt successiue sed admittuntur æqualiter, & uterque illorum consequitur medietatem, quia coniunctim sub nomine collectiuo habentur loco unius. Abb. de testam. c. Raynaldus.

Vbi consuetudo est quod primogenitus succedat, & sit hæres, ipse tenetur prouidere competenter fratribus suis in uita sua. Ab. de uoto, & uoti redem. cap. Licet.

Hæredes plures non tenentur pro debito defuncti, nisi secundum portionem hæreditatis. Ab. de usur. c. Tua nos.

Hæres serui ordinati Si uni ex hæredibus aufertur sua portio ut ab indigno non applicabitur fisco seculari, licet hæres sit secularis, sed fisco ecclesiæ habito respectu ad qualitatem relinquentis, quia fuit clericus. Id quod uenit applicandum fisco de bonis clericorum non uenit applicandum fisco papæ, sed potius episcopi loci ut dispenset ad usum ecclesiæ. Vnde si clericus decedens sine consanguineis intestatus bona debent uenire in manus episcopi. ut in usum ecclesiæ distribuat non ut sibi appropriet. Ab. de success. ab intesta. c. Sanctorum.

Hæredi non implenti iussa testatoris ab episcopo interdicitur res a testatore relicta. Ab. de testam. c. Si hæredes. Si res relicta est in patrimonium testatoris uel pecunia, statim debet dari. Si neglexit soluere post sex menses cogitur soluere cum omni emolumento; Si hæres legatum negat ad pias causas cogitur duplum soluere. Si est negligens ultra annum post monitionem iudicis priuatur hæreditate. Si habet executorem, ad ipsum pertinet executio. Si non habet in his quæ legantur pauperibus succedit episcopus. De incertis dubium est. In aliis exequitur hæres, & si monitus neglexerit completo anno exequitur episcopus, ad quem etiam deuoluitur potestas legatorum, non ad pias causas. Abbas de testamen. capitulo. Si hæredes.

Hæres compellitur satisfacere pro mortuo excommunicato contrito tamen, quia est actus pius & pro anima, & defunctus est miserabilis persona, si non fuit contritus secundum Hosti. potest compelli, quia res transit cum onere suo. sed hoc secundum non puto uerum ex quo ecclesia desperat de sic defuncto, nec debet se intromittere nec ex causa pia ex quo decessit in mortali. Vnde etiam secundum leges de delicto defuncti non tenetur hæres nisi quatenus ex delicto peruenit ad hæredem, uel nisi lis fuerit contestata cum defuncto. Ab. de sen. exco. c. A nobis.

Hæres compellitur ad satisfaciendum pro defuncto absoluto non ualente restituere propter casum mortis. De iure canonico tenetur pro delicto defuncti, licet ex illo delicto nihil perueniat ad hæredes, & potest iudex ecclesiasticus compellere ad satisfaciendum, & contumacia hæredis nocet defuncto, non tamen tenetur ultra uires hæreditatis, etiam si inuentarium non fecit, licet teneatur ex delicto. Ex quo ille pœnitentiam accepit, uidetur mandasse restitutionem. Si hæres ultra teneretur, nimis grauaretur. Si non satisfacit defunctus diutius in purgatorio tenetur, & hæres peccat. Si non fuit absolutus, & apparuerunt signa contritionis idem est. Ab. de rap. cap. In litteris.

Hæres laycus compellitur per excommunicationem & bonorum subtractionem ad exequutionem uoti ultramarini, ad quod se obligauit pro defuncto. Abb. de uo. & uoti redem. c. Licet. Voluntatem defuncti non implens etiam circa executionem uoti perdit omne emolumentum successionis, similiter si non soluit legata & fidei commissa & si non implet onera extrinseca sibi a defuncto iniuncta, etiam si decessit intestatus. Ab. ubi supra.

Hæres obligatur ad subsidium terræ sanctæ si uouerit ille cuius est heres, & compelli potest per priuationem hæreditatis & ex quo sponte adiit hæreditatem potest excommunicari, quia redeundo hæreditatem quasi contraxit. Ab. ubi supra. c. Licet.

Hæres debitoris potest allegare contractum cum defuncto esse federaticium & probare per præsumptiones, licet defunctus in uita tacuerit. Dicitur patere quod ex præsumptionibus constat. Abb. de uendi. & emp. cap. Ad nostram.

Hæres usurarii usuras extortas per defunctum restituere compellitur. De usur. c. Tua nos. Conuenitur hæres non præcise ex delicto defuncti, sed ex contractu uel quasi gesto cum defuncto. Indebite enim recepit usuras. Bona usurariorum nõ sunt obligata creditoribus pro usuris, nec illi ad quos peruenerunt titulo singulari possunt compelli ad dimittendum ipsa bona, sed potest compelli hæres per omnes pœnas ad restituendum, sicut potest usurarius uiuens. Hæredes non tenentur in solidum, sed pro hæreditariis portionibus, & uno eorum ueniente ad paupertatem alius qui diues est non tenetur de rigore iuris nisi ad soluendum portionem, quia bona non erant obligata in solidum, licet Glo. teneat oppositum & male. Ista opinio potest intelligi in foro animæ ut citius liberetur defunctus, cogi tamen non potest alius ad soluendum totum, nec alii ad quos bona deuenerunt ex causa lucratiua uel onerosa, quia non sunt hæredes. Hæres tamen non tenetur ultra uires hæreditatis in foro animæ, etiam si non fecit inuentarium. Ab. de usur. c. Tua nos. Potest hæres exigere usuras extortas ab eo cuius est hæres, non tamen auditur hæres nisi prius restituat usuras extortas ab eo cuius est hæres. Si tamen clericus exigit usuras nomine ecclesiæ non potest excipi

contra eum quod ab alio recepit, quia delictum suum non nocet ecclesiæ, idem dic in procuratore. De iure ciuili hæres tenetur restituere, licet de usuris nihil perueniat ad eum, quia non conuenitur ex delicto hæredis, sed quasi ex contractu. Ab. de usur. c. Michael.

Hæres in nullo casu tenetur ultra uires hæreditatis in foro animæ, licet non fecerit inuentarium, lex præsumit plus fuisse in hæreditate. In foro animæ creditur confitenti ex quo cessat ratio legis debet cessare lex, in foro animæ non habet locum solutio pœnæ, satis est satisfacere. Ab. de usur. c. Tua nos.

Heremita est religiosa persona secundum Innocen. & tenetur continentiam promittere & seruare. sed melius dicitur quod non inuenitur in iure quam uitam debeat ducere, sed sunt sicut locustæ sine rege. Ab. de elec. cap. Cum monasterium. Possunt tamen habere proprium. Glo. ubi suprà. Hæremita non renunciat proprio & sic non potest appellari religiosus, nec habent regulam sed sunt sicut locustæ sine rege, & dubium est utrum gaudeant priuilegio ecclesiastico. Ab de conuersio. coniuga. c. Ex parte. Hæremita potest nomine ecclesiæ uniuersalis recipere uotum continentiæ. Abb. Qui cleri. uel uouen. c. Veniens.

Heresis dicitur ab electione erroris, uel ab erro erras, uel ab hereo heres, quia hæret opinioni, uel ab Ercisco quod idem est quod diuisio, quia ab unitate ecclesiæ sunt diuisi. Ab. de hæreti. c. Firmissime.

Hæresis crimen quo ad cognitionem est mere ecclesiasticum, quo ad executionem spectat ad iudicem secularem post sententiam. Ab. de hæreti. c. Ad abolendam. Sola ecclesia uidelicet papa, episcopus & inquisitor de hæresi damnare possunt, quia est crimen mere ecclesiasticum. Ab. ubi suprà. c. Excommunicamus secundum. Quando factum est clarum cognoscit episcopus, si quæstio est dubia remittitur ad solum papam. De hæresi cognoscit episcopus ut delegatus. Ab. ubi suprà. c. Ad abolendam.

Hæreticus dicitur. 8. modis. Primo qui peruertit sacramentum ecclesiæ ut simoniacus. Secundo qui se ab unitate ecclesiæ scindit. Tertio omnis excommunicatus. Quarto qui errat in expositione scripturæ sacræ. Quinto qui confingit nouam sectam uel confictam sequitur. Sexto qui aliter sentit de articulis fidei quam ecclesia Romana. Septimo qui male sentit de sacramentis. Glo. de hæreti. c. Firmissime. Duobus ultimis modis dicitur proprie quis hæreticus. Octauo large iudæi possunt dici hæretici, quia sunt extra ecclesiam. Ab. ubi suprà.

Herretico auctore damnato omnes scripturæ eius, libri, & opera damnantur. Ab. de hæreti. c. Fraternitatis.

Hæretici non possunt bona prius propria postquam sunt heretici retinere etiã in foro conscientiæ. Ab. de arbi. c. Dilecti filii. Vide. Confessor. Hæreticus nihil habet quia omnia bona sua sunt confiscata. Ab. de iur. patro. c. Nobis. Bona sunt confiscata, in terris ecclesiæ applicantur fisco ecclesiæ, in terris imperii fisco iudicis secularis, etiam si habeant catholicos filios. De hæreti. c. Vergentis. In terris imperii apprehensio bonorum fit per iudicem secularem. Ipso facto post mortem sunt publicata & capi possunt, si probetur quod uiuens fuit hæreticus. Si uult redire ad fidem non recuperat bona, quia ex quadam misericordia conceduntur. Pro delicto patris punitur filius, quia perdit beneficium, & laycis confiscantur feuda. An in publicatione omnium bonorum per iudicem secularem, ueniat ius patronatus.

In ter-

In terris imperii filii exhæredantur. In uita & post mortem Damnari possunt aliqui de hæresi, licet in animo teneant contrarium. Abb. ubi suprà. Bona clericorum hæreticorum sunt ipso facto confiscata & applicantur ecclesiis, in quibus habent stipendia, si non habent ecclesias, applicantur episcopo qui ea distribuat in pias causas: Abb. ubi suprà. c. Excommunicamus. Bona hæreticorum non occupantur per seculares ante sententiam nisi factum eorum sit adeo notorium quod non indigeat declaratione. Ab. de iudi. c. Cum non ab homine. Si ignorabatur in uita quod essent hæretici præscribuntur eorum bona per catholicos spacio annorum. 40. etiam contra Romanam ecclesiam etiam contra principes quinquennio si bona fide possideant. Ab. de prescrip. c. Cum nobis. Reuersus ad fidem an recuperet ius patronatus & bonam famam & alia bona. Ab. de elec. c. Quia diligentia. Vide. Excommunicatus per absolutionem.

Clericus si deprehenditur in hæresi non sufficit quod carceri perpetuo tradatur, sed debet prius deponi uerbaliter, satis est quod uita sibi donetur. Ab. de hæreti. c. Excommunicamus secundum. Clericis hæreticis nihil debet dari. Abb. de hæreti. c. In eos. In necessitate tamen magna subueniendum est pœnitentibus ne fame pereant. Abb. ubi suprà. Iure subueniendum est magis fratri carnali in necessitate quam extraneo catholico. Ab. ubi suprà. c. Si quis episcopus.

Hæreticorum credentes, receptatores & fautores puniuntur. Ab. de hęreti. c. Excommunicamus.

Hæreticus deprehenditur, primo euidentia facti, secundo per legitimos testes conuincitur, tertio propria confessione. Glo. de hæreti. c. Ad abolendam. Deprehensi si ad fidem redire noluerint, debent detrudi in monasterio arcto ad agendum pœnitentiam uel in carcerem. Vbi suprà. cap. Excommunicamus. Hodie ista pœna debet mutari in aliam, si usum fuerit superiori. Ab. de hæreti. c. Excommunicamus secundum.

Errare in fide conuincitur qui errantes ab errore non reuocat cum possit. Ab. de hęreti. c. Qui alios. Intelligitur de errore fidei, potest tamen intelligi etiam de aliis, sed præsertim habet locum fauore fidei, & quandoque magis peccat quam qui errat ut cum illum errorem defendit. Qui alium reuocare potest, & non reuocat ab errore fidei peccat indistincte. Abbas ubi suprà.

Qui est excommunicatus per annum an sit hæreticus. Ab. de pœn. c. Grauem. Vide. Excommunicatus in causa heresis. Presumptio orta contra suspectum de hæresi transit in uiolentam si stat in excommunicationem per annum, ideo punitur. Ab. de Simo. c. Insinuatum.

Hæreticorum fautores, & receptatores & defensores sunt excommunicati. Abbas de sentent. excommun. cap. Nouerint. Decedentes in hoc peccato non debent sepeliri in cimiterio, nec debet pro eis orari. De hæreti. c. Sicut. Idem dic de fautoribus. Ab. ubi suprà. c. Excommunicamus.

Hæreticus qui male sentit de sacramentis ecclesię excommunicatus est, & conuictus, nisi se correxerit & abiurauerit, si clericus est, degradabitur & tradetur curiæ seculari, per quam punietur. Eadem pœna puniuntur suspecti si non se correxerint, & relapsis omnino audientia denegatur. Principes seculares qui iuuare nolunt ecclesiam contra hæreticos, excommunicantur, & terræ eorum supponuntur interdicto. Ciuitates episcopo resistentes commertio aliorum & episcopali dignitate ciuitas priuatur. Exempti subsunt

ordinario in his quæ contra hæreticos instituuntur. Abb. de hæreti. c. Ad abolendam.

Heretico qui tenebantur astricti liberantur ab omni obligatione. Ab. de hæreti. c. Absolutos. Isti uendicant sibi locum si incidunt in hæresim manifestam, si etiam sit occulta, liberantur, bona sunt confiscata, licet executioni non mandentur, nisi constet de heresi, idem de libertis hæreticorum. Filij hæreticorum eximuntur a potestate patris, & fiunt sui iuris, sicut mancipatio facta post hæresim sit ipso iure nulla, ut facta de hominibus sui iuris. Si ad fidem redeunt non recuperant pristinam obligationem, quia obligatio extincta non reuiuiscit, idem dic de eorum bonis, quia non sunt de necessitate restituendi, immo possunt tolli etiam post mortem, quia eorum confiscatio facta est statim tum inciderunt in herefim. Qui promisit soluere in termino ei qui post cecidit in heresim, non tenetur post soluere. Abbas ubi supra.

Hereticus manifestus est qui prædicat publice contra fidem, uel qui profitetur, uel defendit eorum errores. Qui coram prelatis suis conuicti sunt, uel confessi ab eis per sententiam condemnati de hæresi. Ab. de uerb. signi. c. Super quibusdam.

Hereticis mors non indulgetur nisi incontinenti & sponte reuertantur ad fidem, si ex interuallo, uel metu pœnæ & probationum non eis parcendum. secundo ut euadant requiritur, ut errorem suum publice abiurent ad arbitrium episcopi, & condignam satisfactionem faciant de peccato, quia indicitur eis pœnitentia etiam pecuniaria. Ab. de hæreti. c. Ad abolendam. De heresi damnato antequam tradatur curiæ seculari uel degradetur, nisi sit relapsus potest indulgeri. Hæc opinio licet non probetur in iure, quia tamen mitior est sua opposita, ideo sequenda est, & sustinetur. Ab. ubi supra. c. Excommunicamus secundum.

Hereticus nemo est propter motus primos contra fidem quibus resistit, immo talis meretur, sed nec qui errat in fide paratus semper concordare in fide ecclesie. Ab. de here. c. Dubius.

Si prælatus cum toto populo labitur in hæresim uel scisma, ecclesia non perdit honorem suum uel subiectionem quam habent alie ecclesiæ ad eam, quo ad proprietatem perdit, quia non debent subesse heretico. secus si persona particularis in hæresim labatur. Abbas de maio. & obed. capitu. Inter quattuor.

Hæreticus condemnatus punitur per iudicem secularem, & bona secularium applicantur fisco seculari, clericorum autem bona ecclesiis, in quibus habent beneficia. Ab. de hæreti. c. Excommunicamus.

Hæreticus deficiens in purgatione nunquam traditur curię seculari, quia hec est probatio presumptiua non uera & directa, secundo quia potest redire ad fidem. Glo. de purga. cano. cap. Inter. Doctores tenent oppositum, quia ad quamcunque pœnam agatur deficiens in purgatione punitur ut conuictus. Ab. ubi supra. Deficiens in purgatione suscepta incontinenti punitur, qui est contumax & non acceptat excommunicatur, & si in ea excommunicatione fuit per annum habetur pro conuicto & ut conuictus punitur, idem si fuit citatus per annum ut ueniret ad se purgandum, & noluit uenire. Ab. de here. c. Excommunicamus.

Hæreticus reuersus ad fidem incidens in manifestum peccatum præsumitur relapsus uel non plene conuersus, non tamen sufficit ad condemnationem,

A su-

A suspecto de non agendo pœnitentiam potest exigi cautio pœnę, si pœnitentiam non peregerit, Idem est de pœnitentia iudicialiter imposita de quolibet manifesto. Si paratus est cautionem dare pœnitentiam benigne suscipere & directe & efficaciter implere, de uera conuersione presumitur si aliquod prædictorum deest, contrarium presumitur, Non solum deficiens in purgatione punitur, sed etiam contumax in acceptatione pœnitentię. Ab. de presump. c. Litteras.

Hereticus relapsus audirur quo ad sacramenta, sed non quo ad euitationem pœnę; debet ergo cremari iuxta euangelium, colligent & in ignem mittent; secundum ius ciuile debent decapitari, de consuetudine puniuntur pœna ignis. Ab. de hereti. c. Ad abolendam.

Religiosus si contrahit matrimonium palam presumitur errare in fide, & inquisitor potest contra eum procedere, non autem si occulte, quia non presumitur errare, in fide. Ab. de celebra. miss. c. De homine.

De heresi suspectus se non purgans ad arbitrium superioris excommunicatur, & existens per annum in excommunicatione, ut hereticus condemnatur. De hæreti. c. Excommunicamus. §. qui autem.

Hæreticus est qui sentit Christum non esse Deum uerum & uerum hominem & est excommunicatus. Ab. de hæreti. c. Cum Christus.

Histriones, buffoni, illusores non possunt promoueri ad clericatum, etiam post pœnitentiam. Infames enim sunt si habent hoc officium in curia uel saltem bis exercuerint in publico. An sit peccatum eis aliquid donare. Ab. de uita & honesta. cle. c. Cum decore.

Homagium est quando quis facit promissionem alteri genibus flexis & manibus intra manus illius positis, ita quod efficiatur homo illius, & talis hologius dicitur. Homagium solet præstari imperatori & regi, ita quod non cognoscant alium superiorem. Ab. de Simo. c. Si diligenti.

Homagium in spiritualibus non præstatur. De regulis iuris. cap. Indignum. Iuramentum tamen obedientiæ præstatur in spiritualibus, Iuramentum fidelitatis quod dicitur homagium proprie respicit temporalia, & hoc iuramento efficitur quasi homo illius cui iurat, & eius uasallus, & dicitur homagium quasi habens ligamen, quia ligatur, & obligatur ei cui iurat. In spiritualibus hoc interuenire non debet, ne uideantur spiritualia uendita. i. ne prelatus acquirat hanc utilitatem & nouum hominem pro spiritualibus ab eo collatis. Iuramentum obedientiæ concernit spiritualia, & pertinentia ad officium prælati, & licitè tamen taxat, & hoc habet in se spiritualium datio, quia subditus debet obedire prælato. Ab. ubi suprà.

Homo non est dicendus qui est ignarus, sed hominis imago, quia eius intellectus est sine forma. Abbas de officio & potestate iudicis delega. capi. Prudentiam.

Homo grauis dicitur, non qui est in dignitate, sed qui est bonæ famæ, & opinionis antiquæ. Ab. de testi. c. Licet ex quadam.

Homo liber pro debito detineri non potest, etiam si non habeat, unde satisfaciat. Ab. de pigno. c. Lator Si quis de facto recipit hominem in pignus perdit debitum, etiam alimentorum quantitem tenetur soluere, & relegatur. An homo possit se obligare ad carceres pro debito, opiniones, & declinat quod non, quia regulariter nemo debet incarcerari, nisi condemnatus nolit cedere bonis, uel suspectus sit de fuga. Ab. ubi suprà. Vide. Qui furatur hominem.

Homicida proprie est qui interficit, non autem qui mandat, licet teneatur de homicidio. Ab. de cleri. pugnan. in duel. c. Henricus.

In bello licet filio interficere patrem pro fide & patria, immo & patrem bannitum, quia hostis est patriæ quæ patri præfertur. Ab. de conuersio. infide. c. Laudabile.

Homicidium committitur facto consilio, præcepto, & defensione. Si committitur uoluntate talis non solum non debet promoueri, sed etiam debet deponi in perpetuum, etiam si paganum interficiat, est irregularis, nec cum eo dispensatur, nec ministrare potest, etiam si sit occultum. si casu committitur & dabat operam rei licite adhibita debita diligentia non imputatur ei, nisi scandalum esset, & tanta laboraret infamia quod inducenda esset purgatio. Si non adhibuit diligentiam debitam imputatur ei, & non promouetur ad ordines, nec in susceptis ministrat, nisi papa dispenset, si dabat operam rei illicitæ, siue adhibuerit diligentiā siue non, semper ei imputatur. Si ex necessitate euitabili ut defendendo se, imputatur ei, ut ultra ad ordines non possit promoueri, in susceptis tamen tolleratur. Si fuit ineuitabilis potest sine dispensatione in suscepto ministrare, sed ad superiores non ascendit sine dispensatione. Glo. de homici. c. Sicut dignum. Clamans submissa uoce, uel post casum contingentem non excusatur per protestationem hanc, sed debet monere ita tempestiue & fortiter clamare, ut quibus iminet periculum possint præcauere & fugere. Abb. de homici. c. Quidam. Committitur homicidium facto consilio, defensione, & præcepto. Ab. de cleri. pugnan. in duel. c. Henricus. Imputatur homicidium danti operam rei illicite, licet sine culpa processerit. Ab. de homici. c. Tua nos. Is quo prohibente & causam non dante a consanguineis homicidium committitur non est homicida. Ab. de homici. c. Petrus.

Homicida est, qui percutit, si ex percussione moritur infra paucos dies uel plures, uel ex alia infirmitate causata ex uulnere illo. Recidiuatio primo morbo attribuitur, Vnde non dicitur liberatus qui recidiuauit. Credo melius hoc committendum iudicio medicorum. Abbas de homici. capit. Presbyterum.

Quando non potest apparere quis interfecit, ille solus secundum ius ciuile de homicidio tenetur, & primus, licet letaliter percusserit, tenetur tantū de uulnerato secus secundum ius canonicum quo ad irregularitatem, quæ concernit animum & subsecutum actum. Abbas de homici. cap. Significasti. secundum.

Qui aborsus causam dedit si fœtus uiuebat anima rationali est homicida, alias secus. Ab. de homici. c. Sicut. Talis est irregularis, & secundum leges capite punitur. Ludus leuis in pregnante non est prohibitus. In dubio an esset anima rationalis debet abstinere a diuinis, si erat anima debet priuari capite, si non erat anima, & erat nobilis, fit publicatio in parte bonorum, si ignobilis damnatur in metallum, nisi fecisset propter pœcuniam, quia tunc punitur pœna capitali. si non erat animatum, lege canonica tenetur, quo ad peccatum & pœnam peccati, non tamen est irregularis. Ab. de homici. c. Sicut ex.

Homicidium casuale imputatur qui dedit operam rei illicitæ, uel etiam licitæ non adhibita debita diligentia. De homici. cap. Continebatur. Non tamen imputatur ei qui non fuit in culpa. Vbi supra. capit. Lator. Talis absque dispensatione promouetur ad ordines. Glos. & Abbas ubi supra.

Imputa

Imputatur danti operam rei illicitę non adhibita diligentia. Vbi suprà. c. Ad audientiam. Non autem danti operam rei licitæ, qui non fuit in culpa. Vbi suprà. c. Dilectus.

Homicidium propter consilium & mandatum. Ab. de exces. prælat. c. Ex litteris. Vide. Verba enunciatiua.

Homicidium causa defensionis non imputatur ad culpam etiam quo ad imponendum pœnitentiam, nec priuat generaliter spe coniugii, sed tantum in casibus exceptis. Abb. de diuor. c. Si qua. Licet occidere pro defensione sui, nec tenetur quis fugere etiam si potest de rigore iuris, in foro animæ si potest euitare fugiendo debet fugere. Pro rebus conseruandis aut reparandis non licet clerico occidere. Legistæ tenent laycum posse occidere. Citra occisionem uel mutilationem licet clerico & layco resistere & quam citius possunt, sed pro iniuria personæ non licet alicui defendere nisi incontinenti. In prima perdit tantum possessionem naturalem non ciuilem, ideo redeundo defendit possessionem suam ciuilem. seipsum nemo possidet, nec dicitur expoliatus seipso. Abbas de homici. capit. Significasti. secundum.

Homicida ex proposito debet deponi ab altaris ministerio & tradi curiæ seculari ut moriatur si est incorrigibilis. Ab. de homici. c. Si quis. Possunt dici layci euelli ab altari. i. a communione fidelium per excommunicationem. unde lex antiqua in canone nomine mortis intelligit excommunicationem, quia sicut mors separat a corpore, ita excommunicatio a communione hominum. Secundo potest intelligi in clerico qui proprie euellitur ab altari cum ipse sit affixus & obligatus altari, & intelligitur de depositione quæ est quędam ciuilis mors, uel de morte naturali propter homicidium qualificatum. Ab. ubi suprà. Deponitur homicida a sacerdotio etiam si percutiat causa disciplinæ, & inde sequatur mors. Vbi suprà. c. Presbyterum. Licet patri occidere filiam adulteram si eam inuenerit in turpibus actibus secundum leges ciuiles, non autem secundum ius diuinum aut canonicum. Abb. de sponsali. c. Veniens. Licet & filio occidere patrem in bello pro fide, uel patria, immo etiam patrem bannitum. Abbas de conuersio. infide. capitu. Laudabilem. In foro animę non punitur quis pro homicidio, licet culpa præcesserit homicidium, ubi defuit uoluntas in committendo. Ab. de homici. c. Presbyterum.

Infans si reperiatur mortuus, & non appareat utrum a parentibus sit suffocatus uel propria morte, non debent parentes esse sine pœna, & si sciunt se occisores, debent grauiter puniri. Ab. de his qui fili. occid. c. De infantibus. In parte hac multum ualet iudicium sacerdotis discreti, qui secundum circumstantias potest augere uel minuere pœnitentiam, etiam in iure expressam. Non debent parentes collocare filios in proprio lecto, & si aliter faciunt sunt in graui culpa casu aduerso superueniente. In aliquibus locis consueuerunt imponere publicam pœnitentiam pro hoc delicto, quod fieri non debet, nisi crimen sit adeo graue, ut commoueat totam ciuitatem. Ab. ubi suprà. Non occiditur fur diurnus sine culpa, sed nocturnus sic de homici. capitu. Si perfodiens. Intellige quando fur nocturnus non potest comprehendi sine occisione, licet teneatur ad pœnitentiam. Abbas ubi suprà.

Qui occidit latronem qui se potest liberare punitur, & quomodo. Si aliter se liberare non potest, non tenetur agere pœnitentiam, nisi ad cau. elam. Ab. de

homici.

homici. c. Interfecisti. Occidere latronem pro rebus conseruandis non licet clerico, immo potius debet sustinere omnem iacturam rerum, non tamen prohibetur defendere ipsas res, unde pro conseruatione rerum licet clerico manum iniicere, & baculo, & gladio defendere, non tamen debet procedere ad seua, nec ad occisionem. Ab. ubi supra. c. Suscepimus.

De homicidio tenetur qui interficit, sicut qui ligauit, & de damno tenetur qui tenuit, sicut qui percussit. Imputatur homicidium sequens licet fuerit causa defensionis, quia præcessit culpa in ligando, quia iam habebat res suas saluas. Ab. de homici. c. Suscepimus.

Ad homicidium non pertinet occisio hominis licita, quia homicidium sonat in delictum secundum communem usum loquendi. Ab. de homici. cap. Si perfodiens.

Homicidium non imputatur medico ubi moritur infirmus, requiritur Primo quod sibi conueniat officium, ideo imputatur clerico cui nō conuenit officium cirogiæ. Secundo quod sit peritus reipsa. Tertio quod habeat diligentiam secundum artem suam. Quartò quod informauerit egrum de his quę sunt contraria cgritudini. Ab de homici. c. Tua nos.

Homicidam associans animo occidendi licet non moueat, si tamen ex causa sua secuta est mors, tenetur feriri pari pœna sicut homicida. Qui associat animo prohibendi ne impediatur tenetur paulo minori pœna, incitans ad homicidium minus punitur quam homicida, si incitat ad certum homicidium tenetur ut homicida, custodientes sarcenas occidentium facientes eos esse sicarios non sunt immunes a pœna homicidii. Occupantes bona occisi nō propter hoc tenentur de homicidio, tenentur tamen illa restituere, nec sufficit dare pauperibus, Participantes interfectoribus in excommunicaitone puniuntur secundum diuersitatem participationis. Clericis præstantibus in homicidio consilium, auxilium uel fauorem imponitur pœnitentia. Ab. de homici. c. Sicut dignum.

Mulier occidens sponte filium debet perpetuo in monasterio pœnitere, si tamē timetur de incontinentia non negabitur licentia nubendi. Ab. de his qui fi. occid. c. Veniens. Hæc decretalis loquitur in foro animæ. secundum leges suitur in eculeo in sacro coreo cum cane, simia, gallo gallinacio, & uipera, & sic ponitur in mari, uel in flumine. Si mare uel flumen non sint, portatur ad siluas a feris laceranda, & imponitur hæc pœna ut uiua careat usu elementorum omnium, & superstiti desit cœlum, & mortuæ terra. Canis naturaliter fugit simiam, & simiam gallus, & gallum uipera, quæ cum non inueniat refugium intrat corpus mulieris. De iure canonico si est laycus in terris ecclesiæ punitur sicut per ius ciuile. Si clericus debet deponi & tradi curię seculari. Ab. ubi supra.

Mulier occidens filium non debet propter hoc a uiro separari, sed alia pœna sibi imponitur. Ab. de his qui fi. occid. c. Intelleximus. Hæc decretalis loquitur in foro animæ. de pœna in foro contentioso Ecclesia non se intromittit, cum sit causa layca. Ab. ubi supra.

Homicidæ non debetur pœna capitis, nisi adsit dolus de quo possit apparere per circumstantias. Ab. de iniur. & dam. datis. c. Si rixati.

Occidens prælatum priuatur beneficiis, & feudis quæ habet ab ecclesia cui præerat prælatus ille, nec ei nec hæredibus suis illa restituuntur, nec alia de nouo concedi debent. Ab. de pœn. c. Ad aures. Occidens prælatum, uel clericum ecclesiæ per se uel per alium perdit quod habet ab illa ecclesia,

& eorum

& eorum nulli usque ad quartam generationem admittuntur ad clerum, nec in religionibus præferuntur. Ab. de pœn. c. In quibusdam. Non subsunt huic pœnę descendentes per lineam femineam nec hæredes extranei. Ista pœna an extendatur ad canonicos ecclesiæ, uel tantum ad patronos, aduocatos, & uice dominos, opiniones. Secunda pars uidetur magis consona litteræ. Istæ pœnæ sunt inflictę ipso iure, quia licet uerbum sit futuri temporis, addit tamen prorsus quod inducit pœnam ipso facto. Ab. de pœn. c. In quibusdam.

Presbyteri interfecti compositio est ut bonorũ pars detur ecclesiæ, cui pręfuit & altera distribuatur pauperibus pro anima eius. Ab. de pœn. c. Presbyterum. Si episcopus est indigens potest sibi partem retinere, & aliam dare in eleemosinas. Si habet hæredem iure sanguinis excludit ecclesiam quatenus iura tangunt personam presbyteri. Ab. ubi supra. c. Presbyteri. Hęc est pœnitentia. Primo pœniteat duodecim annis secundum discretionem sacerdotis. Secundo priuatur militia. Tertio priuatur facultate contrahendi matrimonium. Ab. de peni. & remis. c. Qui presbyterum. Propter hoc non tollitur potestas secularis iudicis & ecclesiastici, quin possint illum grauius punire. Ab. ubi supra.

Homicida est qui dat sortilegia uel uenena sterilitatis. Ab. de homici. c. Si aliquis. Dispositio huius capituli habet locum si hoc facit causa libidinis, odii, amoris, uel amicitiæ, uel auaritiæ, & si inde sequitur mors etiam præter intentum tenetur de homicidio. Ab. ubi supra.

Occidens uxorem uel filiam deprehensam in adulterio non punitur lege ciuili, est tamen peccatum graue, punitur per ecclesiam. Ab. de sen. excommu. c. Si uero.

Homicidium de iure communi nec papæ nec episcopo reseruatur quo ad absolutionem, sed quilibet simplex sacerdos potest absoluere, nisi episcopi sibi reseruant per statuta & indirecte restringant auctoritatem mendicantium, qui non possunt absoluere, nisi ut presbyteri parochiales. si tamen multum arctauerint in casibus reseruatis, licet recurrere ad superiorem. Ab. de pœni. & remis. c. Deus qui. & de sen. exco. c. Perpendimus. Vide oppositum in confessores in ordine prædicatorum.

Honorandi sunt uiri litterati & æquiparantur nobilibus, & istis ecclesia debet prouiderę de pinguioribus beneficiis. Idem dic de religiosis. Conferuntur eis beneficia maiora non propter utilitatem beneficii, sed propter meritum personarum & cum eis papa dispensat de pluralitate beneficiorum. scientia nobilitat hominem, & maiores natu possunt dici uiri litterati. Ab. de præben. c. De multa.

In honoribus doctor præfertur militi. Abb. de magistr. c. Quanto. Vide. Doctoratus est dignitas. Inter doctores. Primum tenet locum magister in theologia. Secundum doctor iuris canonici. Tertium legis ciuilis. Quartum doctores artium & medicinæ & hoc patet ex nobilitate subiectorum in prædictis. Si tamen quis sit uere doctor in utroque præcedit doctores iuris canonici, dico uere, quia plures doctorantur, qui canones ignorant. Magis sufficientes præponuntur & non doctores doctoribus & in quibus. Ab. de indi. c. Clerici. Iuris doctores sunt medici morum & administratores institiæ qui tantum præstant medicis quantum anima corpori & iustitia ægritudini, habet ergo nobilius subiectum. Ab. de iuram. calum. c. Cæterum. In honoribus episcopus præfertur Cardinali quia episcopo

scopo uisitanti conceduntur plures æqui quam Cardinali. Abb. de censi. c. Cum Apostolus.

In honoribus miles præferendus est monacho non sacerdoti, secus si sacerdos. & hoc probatur ex ordine litteræ in qua semper præferuntur digniores ut habetur lib. 6. de elec. c. Quies. in Glo. Ista procedunt quando monachi non erant clerici, Ab. de appella. c. Nicolao.

In honoribus qui sunt proferendi cognoscitur ex ordine litterarum Apostolicarum, unde qui plus nominantur sunt magis honorandi aliis. Abb. de iudi. cap. Decernimus. Vide in religiosus. Canonici regulares.

In honoribus & reuerentialibus prius ordinatus cæteris paribus prior & maior est habendus. Ab. de maio. & obe. c. Cum cæterum. Maioritas consistit in loco, quia habet primum locum ad sedendum in scribendo, in respondendo, in sigillando in perceptione præbendæ, in collatione beneficiorum uacantium. In ordinatis non considerantur merita, sed in promouendis melior proponitur. Si merita sunt paria præponendus est qui prius ordinatus est, & primo ordinatus magis honoratur, licet secundo ordinatus sit sufficientior nisi habeat dignitatem a principe. Si simul ordinati sunt præferendus est qui functus est maioribus beneficiis uel pluries assumptus est ad honores ciuitatis. Data paritate præferendus est antiquior ætate, habens filios præfertur non habenti, electione facta antiquior inter lectores debet erigere solenniter nominatum & uacante ecclesia antiquior in ordinatione potest conuocare, & cæteri tenentur uenire. & licet non habeat iurisdictionem habet tamen hæc uocatio effectum hunc, quod potestas residet apud uenientes, & sic facit absentes contumaces, nisi in collegio sit aliquis ad quem de iure uel consuetudine spectat conuocatio capituli. Ab. ubi supra.

Qui maior est ordine licet posterius in ecclesia sit receptus in loco & portione præfertur. Ab. de maio. & obedien. c. Statuimus. Ordo præfertur Senectuti & clericus Abati non ordinato. Nec ualet consuetudo quod prius recepti canonici præferantur post receptis qui sunt maiores in ordine, quia hoc est contra honestatem ecclesiæ. Qui maior est ordine est beneficiandus primo & potior in præbenda accipienda. Inter eos qui sunt eiusdem ordinis præferendus est qui est primo ordinatus. Ista de minoribus ordinibus & prima tonsura intelliguntur, in portionibus tamen fiendis seruanda sunt statuta ecclesiæ. Minori tamen prius recepto prouidebitur prius de præbenda uacatura quam post recepto maiori, maiori tamen in ordine, si uterque receptus sit auctoritate Apostolica. Si capitulum præbendam contulit extraneo prouiso minori tenetur ad prouidendum maiori, donec prouiderit & de præbenda. Ab. ubi supra.

In honoribus præfertur qui candem dignitatem habet a principe & maiori puta militiam. Si tamen in aliis sunt æquales. Ab. de maio. & ope. c. Per tuas. Vide. Ordinatus a papa. Inter eos qui sunt eiusdem ordinis præfertur qui immediate ordinatus est a papa etiam si sit ordinatus post alios. Ab. de concel. præben. c. Pastoralis.

Prælati in collegio in quo non sunt ut prelati non habent primum locum sed ratione dignitatis habent secundum. Sicut episcopus, qui est canonicus habet locum post prepositum uel archidiaconum, & in studiis post rectorem, secus si ibi esset ut episcopus. Abbas de conces. preben. cap. Postulastis.

Inte-

Inter religiosos illi magis honorantur quorum regula prius fuit approbata, uel ordo, sicut prædicatores minoribus. Ab. de exces. præla. c. Nimis praua. In honoribus sacerdos præfertur medico, quantum anima præstat corpori. Ab. de pœni. & remis. c. Cum infirmitas.

Ad horas canonicas tenentur clerici de iure diuino, nec potest papa dispensare quod clerici nullum teneantur dicere officium, licet possit mutare, & distinguere officium, quia hoc est de iure positiuo. Abb. de celebra. mis. c. Presbyter.

Ad horas canonicas tenentur secundum omnes qui sunt in sacris & beneficiati, Qui in minoribus est an releuetur ab officio dicendo si est absens ab ecclesia in qua est beneficiatus & seruit ecclesiæ per uicarium, opiniones, declinatur quod non satisfaciat. In minoribus constituti non beneficiati de communi consuetudine excusantur, secus dicitur de mente iuris diuini, & humani, quia ad ordines assumptus eo ipso assumitur in sortem domino & transfert se in Deum & in ecclesiam. Vnde eximitur a potestate seculari & debet uiuere de patrimonio Christi, uel saltem episcopus debet prouidere. Ab. de celebra. mis. c. Presbyter.

Qui tenetur cantare horas non satisfacit legendo. Abb. de pœni. & remis. c. Quod in te.

Inter horas canonicas credo computari officium beatæ uirginis & illud esse in præcepto propter consuetudinem. Item ab antiquo publice dicitur in ecclesia. Multa ex antiqua traditione sunt præcepta, quę non sunt scripta. Ab. de celebra. mis. c. Presbyter.

Diuinorum officiorum nomine ueniunt baptisma paruulorum & pœnitentia morientium. Ab. de sponsa. c. Non est.

Qui non dicit officium an faciat fructus suos. Calderi. tenet quod teneatur ad restitutionem fructuum. Cardinal. oppositum & soluit rationes eius. In foro animæ prima opinio est tutior. Si confitetur in potestate est confessoris indicere sibi quod omissum dicat, uel in aliud mutare. Qui infirmus est, & dicere officium ei multum nocet, excusatur, non autem ex antiqua quartana uel leui febre. Ab. de celebra. mis. c. Presbyter.

Horæ canonicæ sub præcepto debent dici studiose & deuote. Ab. de celebra. mis. c. Dolentes. Studiose quo ad os ut non sincopando uel aliquid amittendo. Deuote refertur ad officium cordis. Qui intendit officio & Deo etiã si nihil intelligat meretur. Cogitans in officio de bono temporali, uel spirituali si necessitas non capit dilationem excusatur a peccato, alias peccat non tamen mortaliter. Si ex causa legitima non occurrit in principio, uel fine officii, reassumere non tenetur, nisi in magnam partem omiserit, cum suppleat defectus per alios. Confabulantes in officio diuino uel non dicentes studiose secundum aliquos mortaliter peccant, secundum alios uenialiter, secundum alios tamen obligantur ad pœnam. Mihi uidetur quod quantitas sit consideranda ex quantitate & qualitate contemptus & negligentiæ. Ab. ubi supra.

Horæ canonicæ debent dici temporibus suis in ecclesiis. In priuato ex causa mane possunt dici omnes usque ad uesperas inclusiue, & adducitur exemplum de uuis bonis & acerbis, quia ille hæremita alias occupationes non habebat. Tempus dicendi horas est quando creditur quod populus sit uenturus alias debet conformari horis diei. Matutinę prima & completorium sunt horę nocturne. Ab. de celebra. mis. c. Presbyter.

Horas

Horas canonicas qui non recordatur dixisse, tenetur reiterare, & generaliter ubi actus de necessitate debet explicari si ambigitur utrum sit gestus debet reiterari, nec dicitur reiterari quod ambigitur factum. Abb. de presby. non bapti. c. Veniens.

Te Deum in commemoratione sanctorum congruentius dimittitur, quam dicatur: Abb. de celebra. mis. cap. Consilium. Dicitur ad laudes de domina. Ab. ubi supra. c. I.

Hortamur aliquando habet uim praecepti secundum subiectam materiam quandoque committitur iurisdictio. Ab. de praesump. c. Quia iudicante.

Hospitale in alienatione rerum in solennitate equiparatur ecclesiae similiter loca pia. Abbas de rebus eccle. non alienan. cap. Nulli: Vbi est necessitas qua alii fame deficerent, & aliter prouideri non potest tenentur uendere preciosa, & immobilia, qua cessante non tenentur subuenire ultra quae ex redditibus habent, unde tot in hospitali sunt accipiendi quot gubernari in hospitalibus possunt, & non ultra. Abbas de pigno. capitulo. Nullus.

Hospitale edificare potest priuata persona sine auctoritate episcopi & ibi oratorium, dummodo in eo non celebretur. Ab. de religio. domi. c. Ad haec. §. Celebrandi. Interdum actus non concludit locum esse publicum & religiosum, nisi actus publicus sit, & omnes admittantur indifferenter. Tale hospitale priuatum non gaudet immunitate ecclesiae, quia est locus priuatus, & est hodie hospitale, & cras si uidebitur domino, erit domus priuata eiuis. Ab. de censi. c. Auctoritate. Oratorium non est signum quod hospitale sit religiosum, nec sufficit probare quod aliquando ibi celebrentur missae, si tamen probaretur quod omnes admitterent ad missam indifferenter, signum esset quod locus esset publicus. Si habet in campanili campanam eleuatam in altum, quia ista non solent esse in locis priuatis. Si denominetur a sancto aliquo non concludit locum esse religiosum. Qui tenetur hospitalitatem in aliquo loco priuato potest iura collegii exercere, quia exercet actum licitum & pium, ideo potest collegium ibi constituere erigere rectorem & sindicum & alia iura collegii habere, potest etiam quis se obligare ad seruiendum hospitali perpetuo etiam priuato, & potest dici talis hospitalis dominus, patronus, ratione hospitalitatis ad quam deputatur hospitale. Signa supradicta simul iuncta non concludunt hospitale esse religiosum, & consequenter non concludunt quod subiiciatur episcopo. Vbi hospitale est priuatum & institutum auctoritate defuncti episcopus habet auctoritatem uidendi, & ingrediendi an cuncta procedant secundum uoluntatem defuncti, etiam si defunctus hoc noluisset. Ab. de donatio. c. Inter dilectos.

Hospitale ubi non apparet, quod sit constructum auctoritate episcopi si ibi campana est quae publice pulsetur, signum est hospitale esse publicum, & subiectum episcopo. Idem si ibi celebretur publice, & populus admittatur ad diuina. sunt & alia signa. Ab. de priuile. c. Patentibus.

Locus hospitalitati deputatus auctoritate episcopi est religiosus, & ad mundanos usus redire non debet. Ab. de religio. domi. c. Ad haec. & infra. Si sine auctoritate episcopi, non est locus religiosus, & potest uiuente eo qui aedificauit redire ad humanos usus, non autem si decessit qui hospitalitatem ordinauit. Ab. ubi supra.

Hospitalia gaudent priuilegiis ecclesiae unde priuilegia fauorabilia concessa ecclesiis uidentur concessa hospitalibus & piis locis, & sic uidentur ista equiparari.

parari. Ab. de priuile. Accedentibus. & de consue. c. Ex litteris. Gaudent priuilegio ecclesiæ in hoc quod malefactores eorum possunt conueniri in utroque foro, & quo ad restitutionem in integrum. Ab. de for. competen. c. Cum sit generale.

Si episcopus exercet unum ius tantum in hospitali per hoc non probatur possessio quo ad alia, quia hospitale non est religiosum nec tenetur ad iura episcopalia, ideo ubi hospitale non apparet religiosum, tantum pręscribit quantum possidet episcopus. Ab. de religio. domi. c. Nunc autem.

Hospitalia & alia pia loca sunt episcopi, & ad ipsum pertinet illa ordinare ad destinatum usum. De religio. domi. cap. De zenodochiis. Ad episcopum pertinet in hospitali ponere rectorem alio non apparente, & si habet patronum ad episcopum pertinet confirmatio, non tamen disponit episcopus de bonis eorum ad libitum, sed ad destinatum usum, si ędificata sunt auctoritate episcopi tanquam religiosa. In aliis hospitalibus non episcopus sed patronus disponit ad libitum, nisi patronus esset mortuus, quia tunc ad episcopum pertinet ut piæ uoluntates executioni mandentur, & debet habere curam illius ex quo est locus pius, non tamen respondebit episcopo in episcopalibus. Rectores hospitalis non debent esse religiosi nisi sit subiectum monasterio, uel habeant ecclesiam curatam. Clerici seculares possunt esse rectores, sed non possunt habere hospitalia in titulum. layci possunt esse rectores nisi sint suspecti. Ab. ubi supra.

Qui sunt in hospitali possunt eligere rectorem si sint ibi instituti per superiorem perpetuo ad hoc dedicati, si exerceant aliquod opus eligunt rectorem potius quam personam loci, secus si non essent instituti per superiorem ita ut facerent collegium, quia hospitale de iure est in dispositione episcopi. Abbas de arbi. capitulo. Cum olim. Quis, & qualis debet esse rector. Abbas de religio. domi. capitulo. De zenedochiis. Vide suprà immediate.

Hospitalarii in præiudicium suum se & domum suam alteri religiosæ domui subricere & donare possunt. Ab. de donatio. c. Inter dilectos.

Hospitalia uisitare potest archiepiscopus, & episcopus. Abbas de censi. capitu. Sopite.

Humores quattuor respondent quattuor elementis secundum qualitates, maninconia habet naturam terrę. flegma aque, colera ignis. Sanguis aeris. Ab. de celebra. mis. c. In quadam.

Ieiunium dicitur multipliciter & dicitur a quodam intestino, sic dicto quod semper uacuum est, & ponuntur diffinitiones. Ab. in rubr. de ieiunio.

In aduentu domini non est ieiunandum de necessitate sed tamen seruanda est consuetudo loci. Ab. de obserua. ieiu. c. Consilium. Ieiunandum est in uigiliis Apostolorum præterquam in exceptis. In uigilia assumptionis, natalis domini. omnium Sanctorum, Sancti Laurentii, Pentecostes, In diebus rogationum seruanda est consuetudo loci. Ab. ubi supra. c. Ex parte. & in rubr. Vigiliæ assumptionis & natiuitatis domini, & Apostolorum & S. Mathiæ sunt necessario obseruandæ. Si non ieiunat quis in uigilia, non tenetur propter hoc ieiunare alia die propter causam quæ fit in ipso. Ab. ubi supra. c. Ex parte. Excipiuntur uigiliæ. Ioannis, Iacobi & Philippi, quæ non sunt seruandę, In uigilia Bartholomei, seruetur consuetudo. Ab. ubi supra. c. Consilium.

Ieiunium non debet dimitti quia noceat corpori, quia anima pro qua institu-

tum est ieiunium præcisior est corpore. Si tamen probabiliter induceret infirmitatem dimittendum est. Ab.de pœni. & remis.c. Cum infirmitas. In pane & aqua. Ab. ubi suprà. c. Licet.

Ieiunium quo ad assumptionem eucharistiç interumpitur propter potum uini, ieiunium abstinentiæ nunquam per potum nec per sumptionem medicinæ. Ab.de celebra.mis.c. Ex parte.

Ieiunii tempore non licet comedere carnes. Lacticinia, excepta quadragesima concedi possunt, ubi est consuetudo. Hora prandii in quadragesima est dictis uesperis, sicut Christus ieiunauit. 40. diebus ita & nos. forte completis uesperis non est aliud officium diurnum & sic ficte. 40. diebus non manducamus, quia uere ieiunare sicut Christus fecit nō patitur natura, ideo qui comedunt ante, peccant. In aliis ieiuniis non est hora præfixa ab ecclesia & communiter tenetur quod in nonis sit hora prandii, potest tamen post comedi de sero pro collatione dummodo hoc temperate fiat, & secundum cōsuetudinem. Nec frangunt ieiunium seruitores mensæ aliquid sumentes præueniendo. Qui custodiunt reliquias, qui faciunt credentiam, qui recipiunt medicinam necessariam, hi non frangunt ieiunium. Abb. in rubr. de obserua. ieiu.

Ieiunans in die natalis & pentecostes meretur nisi faciat ex superstitione. Ab. de obserua. ieiu. c. Explicare.

In ieiuniis solennibus inductis ab ecclesia nihil potest consuetudo quando ex toto uult tollere ieiunium, secus quando interpretatur, quis explicandum est ieiunium prædicto modo. Abbas in rubr. de obserua. ieiu. cap. Valet consuetudo in relaxatione ieiuniorum etiam si ieiunia sint indicta per ecclesiam, ubi est rationabilis causa, alias non ualet contra ius in concernentibus salutem animę. Ab. ubi suprà. c. Explicari.

In ieiuniis inductis ab ecclesia solus papa dispensat. Ex causa potest episcopus in aliud bonum commutare. Causa sufficiens est debilitas personæ undecunque ueniat, non tamen intelligas quod propria auctoritate possit quis hoc ieiunium commutare; In ieiuniis ex uoto potest episcopus etiam sine causa in melius commutare, horum ratio quia primum fuit a principio necessarium, nec est obuiandum præcepto superioris sine causa, secundum in principio uoluntarium & constat de uoluntate Dei quod commutetur in melius. Ab. in rubr. de obserua. ieiu.

Ieiunium an sit sub præcepto. Ab. de proba. c. Quoniam contra. Vide. Constitutio continens aliquid non propter se sed propter fidem.

Ad ieiunium nemo obligatur ante uigesimum primum annum. debent tamen iuniores assuescere. Coniugatę mulieres non tenentur ad ieiunia uoluntaria, Ad ea ad quæ tenentur si oriretur scandalum propter coniuges de licentia suorum sacerdotum possunt ieiunium dimittere. Ab. de obseruantia. ieiu. in rubr. Peregrini in ieiuniis & abstinentia ciborum debent se conformare consuetudini loci. & ad hoc possunt compelli per episcopum ne sint aliis in scandalum. Cathelani concedentes hic carnes in sabbato peccant, licet concedant in partibus suis. Ab. ubi suprà. c. Consilium. Peregrini debent se conformare consuetudini loci. Ab de sepultur. c. Certificari. Qui non ieiunat ubi uerba canonis præceptiua sunt uel equipolentia peccat mortaliter, si communia, non, & recitantur opiniones. Ab. in rubr. de obserua. ieiunii.

Ieiunium ecclesiæ potest transferri de die in diem, unde si festum est in secunda feria

da feria ieiunatur in sabbato,& pari ratione si uigilia in festo solenni,potest uigilia explicari die præcedenti quo ad ieiunium,sicut in francia ieiunatur in uigilia.S.Quintini pro omnibus sanctis.Idem potest fieri per episcopum, quando accidit uigilia uel ieiunium in festo principali alicuius ciuitatis,uel loci. Ab.in rubr.de obserua. ieiu. Credo quod uigilia Ioannis, Iacobi & Philippi non transferantur, quia sunt inter festa diuturna non debet fieri commutatio in diem sic longiorem. Ab.ubi supra.c.Consilium.

Ignorantia crassa & supina dicitur quando quis potest de facili scire,& non curat indagare,sicut existens superius potest uidere quę ibi aguntur leuando caput & crassus quando respiciet ad pedes leuando caput. In simili potest scire,& non curauit. Ignorantia crassa & supina latissimæ culpę æquiparatur,seu etiam impetus delictorum. Licet regulariter in delictis lata culpa, non æquiparetur dolo,sed bene æquiparatur latissima culpa. Ab.de cle.excom. c. Apostolicę.

Ignorantia facti excusat, si sit probabilis, de ignorantia iuris,opiniones. Ab. Qui fi.sunt legiti.c.Referente. In facto alieno non excusat, quando tenetur quis indagare diligenter custodire, & præcauere. Abb. de reg. iur. c. Quamuis.

Ignorantia iuris non excusat a delicto, minus tamen peccat, quam qui scienter peccat. Abb. de Simo.cap.Per tuas. Ignorare ius positiuum quamuis licitum sit, non tamen licitum est ius diuinum, aut naturale, nec uenire contra sacramenta. Ab. de aposta. c. Ex litteris. Licet ignorantia iuris non excuset,error tamen probabilis excusat. Abb de frigid. & malefi. c. Fraternitatis. Error iuris excusat ubi agitur de pœna adulterii & incestus, non de perditione proprię substantię dotis aut donorum, non autem excusat ubi agitur de pœna perditionis lucri.Ab.de dona. inter uir.& uxo. c.Et si necesse. Ignorantia legis excusat quando omnino est sine culpa, quia requirit dolum uerum uel interpretatiuum,ut non excuset. Abb. de constitu. c. Cognoscentes.

Ignorantia præsumitur in aliquo antiquo facto & proprio,nisi factum sit arduum uel notabile,uel nisi faciens sit discretus,& adultus. Ab. de sent.excom. c. Cum illorum. Non præsumitur in facto proprio nec in alieno iudicialiter indagato, In facto proprio semper pręsumitur scientia,nisi factum sit intricatum & de longinquo. In alieno non præsumitur scientia regulariter,nisi sit publice notum. Abb. de rescrip. c. Ab excommun. Ignorantia non prætenditur de facto alterius quando tenetur eius facta & uitam indagare,ut in electionibus, & collationibus beneficiorum, nisi idem probet iuramento, si non erat publicum. Quo casu non stabitur iuramento. Glos. & Abbas de elect. capitulo. Innotuit. Ignorantia non excusat prælatum in peccatis subditorum. Abbas de reg. iur. capitulo. Quamuis.

Illegitimus. Omnia uide in filius.

Impeditur matrimonium contrahendum per dictum unius asserentis impedimentum,etiam si non iuret. Ab.de sponsa.c.Præterea secundum. Si testis sit uilis persona,uel mulier reperitur uirgo,uel quid simile,si sponsalia sunt honorata, puto illa non impediri per dictum unius. Si fama defert impedimentum nullo etiam opponente episcopus potest ex suo officio inquirere, & si impedimentum est notorium,potest episcopus eos separare. Ab.de diuor. c. Porro.

Impedimentum affinitatis contrahitur ex copula cum consanguinea uxoris, nõ dirimit matrimonium contractum prius, sed soluit sponsalia de futuro, & priuat facilitate contrahendi, & executione debiti cum uxore prius habita. Ab. in rubr. de eo qui cogno. consangui. uxo. Affinitas superueniens non soluit matrimonium præcedens, sed impedit exactionem debiti. Ab. ubi supra. c. Si quis. Copula carnalis habita cum puella septem annorum dirimit matrimonium post contractum cum eius consanguinea. Vbi supra. capitulo. Fraternitatis.

Incestus inhabilitat ad matrimonium contrahendum, & priuat facultate exigendi debitum à propria uxore. Committitur proprie cum affinibus & consanguineis propriis. Licet per copulam contrahatur affinitas etiam ab ignorante, tamen ignorans has pœnas non incurrit, si tamen incestuosus scienter contrahit, post matrimonium tenet. Si est uere incestus, episcopus dispensare non potest, nisi ratione iuuentutis, si non est uere incestus puta cum consanguinea sponsæ, episcopus potest dispensare citra iuuentutem. Ab. de eo qui cogno. consangui. uxo. c. Si quis. Incestuosus non potest contrahere matrimonium. Vbi supra. c. Veniens. Quod episcopus possit dispensare sicut dictum est, Ab. ubi supra. Sponsa si ignorauit incestum uiri ante copulam cum eo, potest alteri nubere. Ab. ubi supra. c. Ex litteris.

Incestuosus matrimonium contrahere non debet, si tamen contrahit, tenet, & tenetur debitum reddere, sed non potest exigere, & tenetur uxori ministrare necessaria. Ab. de eo qui cogno. consangui. uxo. c. Transmissæ. Incestus nõ dirimit matrimonium contractum, & potest cum eo dispensari super exactione debiti existente causa puta iuuentute. Vxor incestuoso non tenetur reddere debitum, etiam si semel post incestum petiit, quia hæc pœna sibi non imponitur contemplatione uxoris sicut in adulterio, sed propter atrocitatem delicti, quam maritus non potest remittere, sed de adulterio sibi semel reconciliatus est, ideo secus de eo. Ab. ubi supra.

Impediunt matrimonium contrahendum sed non dirimunt contractum incestus, raptus sponsæ alterius, uxoricidium, qui monialem scienter accipit in monasterio, rebaptizans filium suum, ut separatur ab uxore, presbytericidium, Glo. de pœni. & remiss. c. Qui presbyterum.

Impedimentum consanguinitatis. Isti tamen sunt prohibiti lege diuina, mater, nouerca, soror neptis, amita, matertera, uxor patrui, uxor fratris, filia & prigneua. Glo. de diuor. c. Gaudeamus. secundus gradus in linea in æquali in patruo & nepte est prohibitus lege diuina, in linea æquali, ut in filiis duorum fratrum est prohibitum tantum lege canonica. Ab. ubi supra.

Impedimentum cognationis legalis. Inter adoptatum & filium adoptantis adoptione durante non potest consistere matrimonium. Ab. de cogna. leg. c. Siqua. Si uult filium naturalem cum adoptata, illum mancipet. Si quis acceperit coram personis honestis aliquem in filium citra solennitatem legalem, non acquirit iura legitime adoptati, nec impeditur contrahere matrimonium. Inter filios adoptantis & adoptatum non potest esse matrimonium. Licet adoptata non transeat in potestatem adoptantis, quia filia est durante adoptione dirimit matrimonium contractũ post impedimentũ. nec oportet impedimẽtũ esse perpetuũ, sed sufficit quod possit esse perpetuum. Illegitimus filius non potest contrahere cum adoptata. Abb. ubi supra. Inter adoptantem & adoptatam semper impeditur matrimonium, licet soluatur adoptio. Adoptati inter se possunt contrahere matrimonium, quia hoc

non

non est prohibitum. Glo.ubi supra.

Impedimentum cognationis spiritualis est uinculum proueniens ex eo quod quis baptizat, uel confirmat, uel baptizatum, uel confirmatum tenuit, in baptismo, uel confirmatione. Ex his duobus sacramentis tantum oritur impedimentum contrahendi post, In catachismo & si contrahitur paternitas, non tamen dirimit contractum matrimonium post. Prima dicitur paternitas. compaternitas & fraternitas respectu diuersorum. Ab. in rubr. de cogna. spirituali.

Compaternitas contracta per catachismum impedit matrimonium contrahendum, sed non dirimit contractum. Ab. de cogna. spiritua. c. Contracto. In catachismo, baptismo, & confirmatione debent esse singuli patrini, non autem debet unus in omnibus tenere. Vnus solus debet tenere, si tamen oppositum fiat, actus tenet. Ab. ubi supra.

Inter patrem baptizati & uxorem leuantis prius cognitam ab eo contrahitur paternitas. Abbas de cogna. spi. capitulo. Martinus. Coniuges communicant sibi actus spirituales, & extenditur paternitas contracta per uirum ad uxorem prius cognitam, non autem si non erat cognita, & licet communicent actiones, non tamen passiones, ideo si baptizatur primæ uxoris filius, secunda uxor etiam cognita non est conmater. Ista cognatio extenditur etiam ad filium illegitimum leuantis uel baptizantis, non tamen ad illicitum coitum, puta ad concubinam leuantis. Inter simul leuantes nulla est compaternitas, nec impedimentum, sed contrahitur inter leuantem, & baptizatum, & inter leuantem, & parentes baptizati inter baptizatos & filios leuantis. Quarto inter baptizatum, & uxorem cognitam leuantis. Quinto inter parentes baptizati, & uxorem leuantis prius cognitam, idem respectu baptizantis, & confirmantis, & tenentis in confirmatione. Abbas ubi supra. Inter patrem baptizati, & leuantem contrahitur cognatio spiritualis ualida ad impediendum, & dirimendum matrimonium post contractum. Vbi supra. c. Veniens. Cognatio spiritualis inter coniuges superueniens scienter, uel ignoranter non dissoluit coniugium. Vbi supra. c. Si uir. Si parentes in necessitate baptizant filios, nullum impedimentum oritur inter illos. Qui scienter filium baptizat, an possit petere debitum, opiniones. Iste tenetur debitum reddere, sed petere non potest. Qui ignoranter, utrunque potest. Ab. ubi supra. c. Si uir. Cognatio spiritualis non acquiritur, nisi adsit intentio. Ab. ubi supra. c. Veniens. Oppositum habes ubi supra. c. Ex litteris.

Cognatio spiritualis non extenditur ad coitum illicitum, puta ad concubinam leuantis filium alterius. Ab. de cogna. spiritua. cap. Martinus. Extenditur tamen ad filios spurios leuantis, uel baptizantis. Abbas ubi supra. c. Ex litteris.

Compaternitas an possit acquiri per procuratoré, opiniones. uidetur quod sic, quia non eligitur industria personæ, nec agitur de magno facto, & multa prohibentur, quæ tamen facta tenent. Cum procuratore non contrahitur, quia hoc non intendit. Contrahi etiam potest cum aliqua uniuersitate, si illi ad hoc constituunt sindicum. Abbas ubi supra. capitulo. Veniens.

Filii duorum compatrum si per eorum neutrum deuentum est ad compaternitatem, licite contrahunt matrimonium, nisi consuetudo repugnet. Si per eorum alterum deuentum est ad compaternitatem, separantur. Ab. de co-

gna. spiri. c. Verum autem. Baptizatus non potest contrahere cum filiis baptizantis, uel leuantis, siue nati sint ante, siue post. Leuans non baptizans potest contrahere cum sorore baptizati. Pater potest contrahere cum filia spirituali filii sui, licet descendat impedimentum a patre in filios, non tamen ascendit a filio ad patrem. Ab. ubi supra. Si filii duorum compatrum per quorum alterum deuentum est ad compaternitatem, contrahunt matrimonium, separantur, & tempore contractus scientes impedimentum denunciare tenentur. Vbi supra. c. Tua nos. Etiam si filij sint geniti ante compaternitatem. Abb. ubi supra. Si per neutrum eorum deuentum est ad compaternitatem, licite contrahunt matrimonium, si tamen consuetudo est, quod impediat & dirimat matrimonium, illa seruanda est. Vbi supra. c. Super eo. Si autem per alterum eorum deuentum est ad paternitatem separandi sunt non obstante contraria consuetudine. Si per neutrum ubi non est consuetudo contraria possunt contrahere libere. si consuetudo disponit, quod permittatur, fortius possunt contrahere. Si disponit ut nō contrahatur etiam de facto præsumptum separatur salua consuetudine, si ex eius prætermitione generetur scandalum. Vbi consuetudo est approbata per papam, non potest dici quod isti coniuncti sint adeo. Si consuetudo est quod per neutrum deuētum est ad compaternitatem quod impediat, sed non dirimat, seruanda est. Inter filios leuantis & baptizatum non potest esse matrimonium. Ab. ubi supra. Vide. Consuetudo.

Impedimentum criminis. Qui uiuente uxore contrahit cum secunda ignorante prima mortua ad suam petitionem non separabitur a secunda. De eo qui dux. quam pollu. c. Propositum. Tria uidentur impedire matrimonium. Primo si uiuente uxore cum alia contraxit & commisit adulterium. Secundo si uiuente uxore dedit fidem alteri. Tertio si mulier machinata sit in mortem iuri, Si tantum interuenit adulterium, potest uxorem illam habere. Si etiam uiuente prima contraxit cum alia, & ultra non processit, hoc non impedit quin mortua prima possit contrahere cum secunda. Idem est ac si dedisset fidem de contrahendo post mortem coniugis, si contraxit & secutum est adulterium cum ignorante potest esse matrimonium post mortem coniugis, ut est casus hic. si tamen nunquam fuit cognita ipsa sciente de alia uxore uiua quia tunc non potest esse uxor etiam si in principio ignorasset. Idem præcise quando præcessit fides de ducendo secundam secuto adulterio. Quo ad tertium, si sine adulterio sit machinatio in mortem uiri cum extraneo ut illum habere possit in uirum, secuta morte non potest illum habere. Si interuenit machinatio unius tantum sine adulterio non impedit matrimonium cum adulterio, impedit in casu huius capituli. Si post mortem uxoris contrahit cum tertia, matrimonium tenet, quia cum secunda non fuit matrimonium, & matrimonium non potest claudicare, sed ratione promissionis compellitur uir ad contrahendum, non autem mulier decepta, nec tenet matrimonium, nisi nouo consensu saltem tacito. Ab. de eo qui cogno. quam pollu. c. Propositum.

Si uiuente prima uxore, & cognita quis contraxit cum alia, & non cognouit eam, mortua prima non potest secundam habere. secus si prima non erat uxor legitima. Abb. de eo qui dux. quam pollu. cap. Significau t. Qui uiuente uxore etiam ab eo separata quo ad thorum secundam conscium ducit uxorē, mortua prima, secunda separabitur, sed cum alia potest cōtrahere. Vbi supra. c. Ex litteris. Si etiā cum adultera habet plures filios separabitur.

Vbi

Vbi suprà. c. Cum haberet. Qui contrahit cum secunda uiuente prima potest per iudicem eccclesiasticum puniri, etiam in foro contentioso, & potest eos dehonestare ut abscindantur panni ante & retro & mulier crinibus incisis. In quibusdam locis mittantur qui habent duas uxores. Ab. ubi suprà. c. Cum haberet.

Qui uiuente prima duxit secundam huius rei nesciam mortua prima remanet licite cum secunda nouo consensu interueniente. De eo qui dux. quam pollu. c. Veniens. Consensus præstitutus secundę uiuente prima non inducit matrimonium, & quo ad consentientem, ideo oportet ut sit nouus consensus, saltem tacitus puta si scienter post mortem cohabitauit. Si stante matrimonio requiratur ut impediat matrimonium non sufficit sola fides, quia matrimonium non consumatum non ita inducit ad machinandum mortem alterius. Si stante matrimonio quis dedit fidem sine copula & mortua prima contraxit cum tertia & cognoscit illam cui dedit fidem an possit illam habere uxorem, opiniones. mihi uidetur quod sic, quia per contractum cum tertia uidetur recessisse a fide secundæ. Iura inducunt hoc impedimentum ut uitetur machinatio, & hoc cessat, quia mortua prima noluit cum ea contrahere. Ab. ubi suprà. c. Si quis.

Si quis uiuente prima secundam huius rei nesciam duxerit si uir confitetur in iudicio se prius contraxisse cum alia, secunda non tenetur credere & donec probauerit pendente lite potest debitum exigere. ille autem nec petere nec exigere potest, sed potius debet pati excommunicationem. Ab. de eo qui dux. quam pollu. c. Si quis. Si secundam non cognouit nec ante nec post prima mortua potest contrahere cum secunda. Vbi suprà. Si etiam non sequatur copula grauiter peccat, & efficitur infamis. Ab. ubi suprà. Si mortua uxore contrahit cum ea quam cognouerat etiam prima uiuente, & non data fide tenet matrimonium. Si neuter est machinatus in mortem. Vbi suprà. c. Significasti. Solo adulterio non impeditur matrimonium, sed si ambo uel eorum alter machinatus sit in mortem. Ab. ubi suprà.

Machinatio in mortem coniugis priuat spe coniugii, non autem homicidium uoluntarium. Ab. de diuor. c. Si qua. Propter machinationem in mortem coniugis sequuto homicidio priuatur machinator spe coniugii. Vnde post mortem coniugis non potest cum alia contrahere. Propter homicidium non priuatur quis spe coniugii, nisi in casibus exceptis. Ab. ubi suprà. Non potest quis habere uxorem, quam uxore uiuente cognouit, si machinatus est in mortem uxoris. Vbi suprà. c. Super hoc. Adulterium per se non sufficit, nisi adsit machinatio unius cum effectu. alias non impedit matrimonium etiam cum adultero, nec sola occisio mariti etiam cum intentione habendi uxorem, quia machinatio unius non sufficit sine adulterio. Ab. ubi suprà c. Super eo.

Alteri desponsatam ducens in uxorem nunquam eam in uxorem habere potest & punitur. Abbas de spon. duo. capitu. Accepisti. Si contrahit cum duabus est infamis, & puniri potest per utrunque iudicem, quia sacrilegium est mixti fori. si non cognouit mortuo primo uiro potest illam habere ex nouo consensu. Si cognouit, nunquam potest illam habere. Abb. ubi suprà.

Impedimentum disparis cultus. Si Christianus contrahit cum iudea, uel pagana matrimonium est nullum. Glo. de conditio. apponen. c. Si conditiones. Cum hæretica est matrimonium, cum habeat baptismum. Ab. ubi

 suprà.

supra. Inter eos potest esse matrimonium prius contractum, si unus eorum conuertetur, & non alter. non autem potest esse ab initio. Ab. de diuor. c. Gaudeamus.

Impedimentum conditionis. Error impedit matrimonium quando deterioratur conditio contrahentis, secus ubi melioratur, similiter impedit error personæ, non autem fortunæ, aut qualitatis. Abb. de coniug. seruo. cap. Proposuit.

Si liber contraxit ignoranter cum ancilla separatur matrimonium, nisi post hoc sciens cognouerit eam. Abb. de coniug. seruo. cap. Proposuit. Inter liberum & seruum potest esse matrimonium, quando sciunt. Si credens contrahere cum libera contrahit cum serua non tenet matrimonium, si cum serua & contraxit cum libera, opiniones. Credo matrimonium impediri ubi deterioratur conditio contrahentis, secus si melioratur, uel conseruatur in qualitate. In ascriptitio communiter tenetur quod non impediat matrimonium. Si uir mouet litem super seruitutem non debet reddere debitum, nec propter præceptum ecclesiæ debet uenire contra conscientiam suam bene informatam. Dos tamen debet restitui domino non petente ancilla. Ab. ubi suprà. Si liber contraxit cum ancilla hoc ignorante & ex quo sciuit non consensit, separatur matrimonium, & cum alia potest contrahere. Vbi suprà. c. Ad nostram. Copula non firmat matrimonium contra errorem conditionis serui, sed imputatur ei qui non detexit conditionem sui status. Dicens se conditionem mulieris ignorasse habet hoc probare, sed dicitur probare eo ipso quod non probatur contrarium, quia in facto alieno non præsumitur scientia, nisi conditio mulieris esset communiter nota in loco. Eo ipso quod dominus ancillam tradidit libero incontinenti confertur libertas, & sic tenet matrimonium, ut cum libera contractum. Ab. ubi suprà. c. Ad nostram.

Seruus contradicente domino potest contrahere matrimonium, sed propter hoc non liberatur a seruitio debito domino. Abb. de coniug. seruo. c. Dignum. Filii qui nascuntur, sequuntur uentrem. Si contrahit cum uoluntate domini tenetur prius obedire uxori quo ad necessaria impendenda. Si dominus non consensit, debet prius obedire domino, nisi timeatur fornicatio. Si sunt diuersorum dominorum debet dominus uendere seruum ita ut possit debitum reddere, si ambo unius, compellitur dominus aut ambos uendere, aut ita distrahere ut matrimonium non careat effectu, si contraxit cum libera, tenetur libera sequi maritum. Si ignoranter, non tenet matrimonium. Ab. ubi suprà.

Impotens ad copulam impotens est, ad matrimonium contrahendum, siue impedimentum sit ætatis, siue naturæ. Ab. de frigi. & maleficia. c. Quod sedem. Senex contrahere potest quod habet habitum reducibilem ad actum, hic prohibetur omnino impotens. Qui caret utroque testiculo non potest contrahere, qui si habet unum tantum, potest. Qui uirgam habet erectam sed non potest emittere semen propter impedimentum naturale uel accidentale, licet possit mulierem prouocare, communiter tenetur quod non possit contrahere. Ab. ubi suprà. Contrahens cum impotente scienter non separatur ab eo. Vbi suprà. c. Consultationi. Ideo si potens cum alia contrahit tenet matrimonium cum secunda, prouidebit tamen primæ ut sorori. Ista intellige de omni impotentia etiam accidentali ante contractum matrimonium. Ab. ubi suprà. c. Consultationi.

Impe-

Impedimentum naturale ad coitum irreparabile arte medicorum impedit matrimonium. Ab. de frigi. & malefi. c. Ex litteris. Intellige quod reparatio possit fieri sine periculo corporis. Si impedimentum superuenerit matrimonio contracto per uerba de presenti, licet non sit consumatum, non separabitur, quia non inuenitur quod posfit separari, nisi per profesfionem, est tamen causa sufficiens ut papa illud separet, si timeatur de incontinentia sani, licet lex loquatur de impedimento naturali. idem tamen erit de impedimento accidentali, si præcesit matrimonium. Ab. ubi supra.

Impedimentum coeundi ubi potest in principio probari, non oportet coniuges cohabitare per triennium, nec quod iurent ipsi uel propinqui, quia frustra expectatur euentus huius effectus qui non inducitur. Vbi non potest probari. datur triennium ad experiendum utrum sit impedimentum temporale, Confesfio coniugum non probat sufficienter nec proquinquorum qui iurant de credulitate. Ab. de frigi. & malefi. c. Laudabilem. Coniuges non habent iurare specifice super aliquo impedimento, sed sufficit generaliter dicere quod nunquam potuerunt consumare matrimonium. Vbi supra. c. Laudabilem.

Impediti propter maleficium oportet per triennium cohabitare dando operam efficacem copulæ. Ab. de frigid. & malefi. c. Accepisti. & Laudabilem. Si post separationem alteri nupserit cum quo habet copulam, non restituetur primo, quia cum primo præsumitur impedimentum perpetuum. ut quia mortuus est qui fecit maleficium uel maleficium est perditum uel datum in potu. Item reuocatio dependet ex facto unius. Abb. ubi supra. cap. Fraternitatis. Ex quo matrimonium non est consumatum præsumitur maleficium præcesfisse matrimonium. In maleficiis semper oportet expectare triennium, quia quandoque peracta pœnitentia soluuntur. In impeditis etiam naturaliter debet priuilegialiter, secus si sit euidens & non dubium. In separatione non requiritur uirginitas, ideo extenditur ad uiduas, & ad secundas nuptias. Ab. ubi supra. c. Latore.

Mulier si sine miraculo & periculo corporis reddi non potest habilis ad copulam separabitur matrimonium, restringitur tamen si post non apparet ecclesiam fuisse deceptam. De frigid. & malefi. cap. Fraternitatis. Impotentia alterius coniugis potest allegari post plures annos. Mulieres respicientes debent esse prouide & honeste & de eadem parochia, Mulier prius lauari debet in aqua calida & morari in ea diu, quia quandoque per medicinas fiunt arctæ. Impedimentum omne quod non potest reuocari arte humana sine periculo corporis reddit inhabilem ad contrahendum. In dubio præsumitur præcesfisse matrimonium ex quo nunquam potuit eam cognoscere. Si cognita a secundo uiro redditur apta primo uiro debet ei restitui, nisi constet de differentia utriusque uiri. Si primus est adeo carnosus quod non potuit deflorare mulierem sine periculo mortis, secundus magis gentilis, puto quod non sit restituenda primo, cui reddita est apta per usum frequentem secundi, quia textus arguit a simili. Si restituta primo non potest coniungi, debet restitui secundo irreuocabiliter. Ab. ubi supra.

Impeditus ad coitum. Vir potest petere separationem in impotentia sua ut non teneatur ad onera matrimonii, nec sufficit confesfio coniugum, sed quæritur alia probatio. Quando ambo confitentur impedimentum quod etiam potest probari per signa & iuramentum coniugum & propinquorum, possunt separari incontinenti. Triennium requiritur, ubi per signa

euidentia probari non potest. Tria sunt argumenta ad probandum impotentiam, uide licet aspectus corporis secundo cohabitatio triennalis. tertio proprium iuramentum cum septima manu. Si mulier negat se cognitam & uir affirmat & mulier non statim reclamauit impedita propter maleficium debet ad minus cohabitare per triennium, quia hoc impedimentum remoueri potest. Si impedimentum probatur per respectum corporis, uel apparent signa euidentia impotentiæ, tunc cum iuramento proprio & propinquorum possunt in conscientia separari non expectato triennio. Si post separationem uir frigidus aliam cognouit cogitur primam accipere, quia constat ecclesiam esse deceptam, secus si propter maleficium quod impedire potest respectu certæ personæ tantum. Ab. de frigi. & malefi. c. Accepisti. Cum uxor dicit non habere potētiam coeundi secum, exprimat causam. Si tamen per triennium cohabitauerit coniugibus hoc iurantibus cum septima manu propinquorum separatur matrimonium. Vbi suprà. c. Litteræ. Tempus non currit quando allegari potest impotentia coeundi. Prædictorum confessio etiam cum iuramento & si probetur uirgo non sufficit ad separationem, nisi cohabitent per triennium. Non tenetur specificare causam impotentiæ. Vbi non possunt haberi ex propinquis pauciores sufficiunt maxime cum fama & in eorum defectum assumuntur uicini. Sufficit quod per triennium cohabitauerint ante uel post pœnitentiam & monitionem. Deest etiam quod peracta pœnitentia aliquod tempus stent simul nec oportet hoc triennium esse continuum, sed sufficit si suplet de eo quod deficit. Ab. ubi suprà.

Qui sunt in ordinibus sacris & qui professi solenniter non possunt contrahere matrimonium. Abb. in rubr. c. Qui cleri. uouen. Qui sunt in sacris etiam si facti sint irregulares si contraxerint, separantur. Vbi suprà. De diacono. In sacris existens si matrimonium contrahit est irregularis, potest tamen dispensari. Irregularis & depositus ab ordine non potest contrahere matrimonium, quia semper retinet caracterem. Glo. & Ab. ubi suprà. Subdiaconus compellendus est abiurare uxorem, & tamen perdit executionem omnium ordinum. Dispensat tamen episcopus cum eo, nisi factus sit bigamus contrahendo. Ab. ubi suprà. c. Litteris.

Impedimentum honestatis publicæ oritur ex sponsalibus contractis cum impubere maiore septennio. Ab. de desponsa. impube. c. Continebatur. Oritur si maior septennio duxit in uxorem minorem septennio, & traduxit ad domum. De sponsa. cap. Iuuenis. Ex sponsalibus oritur publicæ honestatis iustitia inter sponsam & consanguineam sponsi usque ad quartum gradum dirimens matrimonium contrahendum inter eos. Impedimentum hoc est positum ab ecclesia ad tollendas inimicitias consanguineorum. Inter minores septennio non contrahitur impedimentum hoc, nisi forte sint uerba de præsenti, & illam duxerit. Si sponsa minor est septennio & temptauerit copulam uel sponsus secum cohabitauerit, uidetur oriri publica honestas ex quadam æquitate, hoc tamen iure non probatur. Ab. ubi suprà. c. Iuuenis. Si sponsalia sunt cum minori septennio conualescunt per cohabitationem post septennium, & inducunt publicæ honestatis impedimentum. soluuntur tamen per matrimonium de præsenti. De desponsa. impube. cap. Duo pueri. Impedimentum hoc dirimit matrimonium & sponsalibus legitime dissolutis dirimit sequens matrimonium etiam consumatum. Ab. ubi suprà. Impedimentum hoc non oritur ex sponsalibus contractis a minori septennio,

secus

secus si post septennium consentiant, & affinitas sequens soluit sponsalia præcedentia. Ab. de desponsa. impube. c. Litteras.

Impedimentum publicæ honestatis an oriatur ex copula, utraque pars sustinetur. Ab. de eo qui cogno. consanguineam uxo. c. Tuæ fraternitatis. Oritur ex sponsalibus cum puella non completo septennio si attemptata est copula, & impedit matrimonium cum consanguinea. Vbi supra. c. Fraternitati. Oritur ex sponsalibus conditionalibus conditione superpræueniente, non autem si non superueniat conditio. Ab. de conditio. apponen. c. De illis. Oritur autem inter sponsam & consanguineam sponsi. Abb. de sponsa. c. Sponsam. Extenditur hoc impedimentum usque ad quartum gradum. Abb. ubi supra. Oritur ex sponsalibus contractis cum consanguinea. Vbi supra. c. Ad audientiam. Oritur ex sponsalibus omnino nullis de iure positiuo, si tamen sunt aliqua de iure naturæ. Ad hoc impedimentum satis est teneat ratione consensus, ideo oritur ex contractis sponsalibus cum sacerdote, quia non peccat in consensu naturali, sed anuullatur ex statuto ecclesiæ. Interueniente morte unius impedit alterum usque ad quartum gradum. In matrimoniis contrahendis considerantur magis facta quam iuris effectus, hic non est orta obligatio inter contrahentes, quia contra legem, sed ex illo contractu honestas inducitur, quod non liceat. Si sponsalia sunt conditionata non oritur impedimentum ante existentiam conditionis. Ab. ubi supra. c. Ad audientiam. Sponsalia nulla ex defectu consensus non causant impedimentum honestatis. sponsalia autem aliqua sic licet sint legitime dissoluta. Ab. de desponsa. impube. c. Accessit. Dirimit hoc impedimentum matrimonium, licet sponsalia sint soluta in uita uel in morte. Abb. ubi supra. Hoc impedimentum est iuris positiui non diuini, ideo dispensat ecclesia in eo. Abb. qui fi. sunt legiti. c. Referente. & de sponsa. c. Ad audientiam. Impedimentum publicæ honestatis habens si duxit consobrinam sponsæ subsecuta copula non priuantur matrimonio ambo in perpetuum, sed altero uiuente tantum, quia hic non est proprie incestus, quia per sponsalia non contrahitur affinitas. Ab. de desponsa. impube. c. Duo pueri.

Votum castitatis de præsenti impedit matrimonium contrahendum, ecclesia tamen ex causa permittit contrahere matrimonium. Qui cleri. uel uouen. cap. Veniens. Votum simplex impedit sponsalia de futuro non autem dirimit matrimonium sequens, secus est in uoto solenni. Abbas ubi supra. c. Rursus.

Votum solenne impedit matrimonium post contractum. Qui cleri. uel uouen. c. Insinuante. Professio impedit & dirimit matrimoniũ ex constitutione ecclesiæ, ideo ea remota si professus contraheret, matrimonium teneret. Ecclesia potest statuere, quod professus possit contrahere matrimonium. Vt uotum sit solenne oportet quod uouens profiteatur unam de regulis approbatis & ita quod sit religiosus uere illius religionis, & non sufficit, si uouit in genere tria substantialia uota, nec si in specie unius religionis uoueat castitatem. Glo. & Abb. ubi supra. c. Rursus. Votum potest esse solenne absque ingressu religionis sufficiens ad dirimendum matrimonium, & hoc probatur. Ab. de frigi. & malefi. c. Fraternitatis. Solenne dirimit matrimonium post contractum. simplex uotum impedit contrahendum, sed non dirimit contractum post. Qui cleri. uel uouen. c. Meminimus. Vouens religionem antequam contrahat matrimonium potest compelli, non autem post. Intelligitur etiam de professione tacita. Abb. ubi supra. Susceptio

habitus

habitus sine professione non dirimit matrimonium contractum, impedit tamen contrahendum. Susceptio habitus professorum extra religionem a non habente potestatem incorporandi in religione impedit in dubio contrahendum, sed non dirimit contractum. Qui cleri. uel uouentes. c. Consuluit. Si habitum professorum accepisset ab habente potestatem incorporandi in religione non posset contrahere. Qui assumit probationis habitum non impeditur. Abb. ubi suprà. c. Consuluit.

Imperator non potest alienare ad libitum iura imperij. Donatio tamen constantini facta ecclesiæ tenet, quia papa habet in habitu omnem iurisdictionem temporalem, ideo non est proprie alienatio. Intellige prædicta de donatione uel alienatione notabili, quam non potest facere, secus de modica. Ab. de iur. iuran. c. Intellecto. Donatio constantini tenet, & approbatur. Ab. Qui fil. sunt legiti. c. Per uenerabilem.

Imperator secundum aliquos iurisdictionem a Deo habet immediate, non autem a papa, quia imperium præcessit Apostolatum. Alii dicunt quod executionem habet ab ecclesia, papa tamen utranque habet iurisdictionem. Glo. qui fi. sunt legiti. cap. Causam. Imperator non est simpliciter uicarius papæ nec simpliciter habet iurisdictionem a papa, cum non possit indistincte illum reuocare. Ab. de for. competen. c. Licet ex suscepto.

Imperator non potest habere iurisdictionem in clericos, etiam papa consentiente. Ab. de maio. & obe. c. Si quis. Et ubi suprà. c. Solitæ. Vide clericorum exemptio.

Imperator a decimis nullum eximere potest. Ab. de deci. c. Tua.

Imperator si donat rem alterius donatio est firma, nec agitur contra donatarium sed contra fiscum ad æstimationem infra quatriennium, alias præscribitur. Intelligitur quando ignoranter donauit, si scienter, non ualet donatio, quia non potest imperator sine causa aliquem priuare iure suo. Item speciale est in principe, ut si habet rem communem cum priuato potest disponere in totum, & satisfacit priuato ad extimationem. Ista lex non ualet in præiudicium ecclesię & rerum subiectarum ecclesię, in cuius præiudicium imperator non potest legem condere. Ab. de rebus eccle. non alienan. c. Qui res.

Imperator rem immobilem ecclesię potest acquirere permutatione, data re meliori uel ęquali. Ab. de rerum permuta. c. Si princeps. Non requiritur necessitas nec utilitas ecclesiæ sed sufficit quod non deterioretur, cum hoc sit inductum in fauorem, & recompensationem imperatoris qui dedit priuilegia ecclesiæ. Non tamen potest disponere de bonis ecclesiæ sine uoluntate prælatorum, qui si nolunt consentire permutationi, debent cogi per superiores. Ab. ubi suprà.

Imperator non potest in præiudicium ecclesiæ, uel rerum eius subiectarum condere legem. Ab. de reb. eccle. non alienan. c. Qui res.

Imperator eligitur & a quibus & quę impediunt eligendum. Glo. & Ab. de elec. c. Venerabilem.

Imperator non potest legitimare incipiendo a radice matrimonii, quia non potest dispensare super matrimonio, nec potest legitimare per rescriptum in spiritualibus. In temporalibus potest, in terris sibi subiectis mediate, uel immediate, immo solus potest legitimare, quia hoc est unum de reseruatis principi. Ciuitates & principes non recognoscentes superiorem habent eandem potestatė, & quantam habet imperator in suo imperio. In terris ecclesiæ

clesiæ imperator non potest legitimare. Idem dic de habentibus auctoritatem ab eo. Ab. Qui fi. sunt legiti. c. Per uenerabilem.

Imperator solus potest exonerare aliquem ab aliquo onere in temporalibus in præiudicium aliorum, & papa in spiritualibus. Abb. de præscrip. cap. Accedentes.

Imperator coram papa potest conueniri ratione pacti seruandi. Imperator imperium habet a papa qui habet potestatem temporalem, quam exercet in grauibus negociis, & ubi est defectus iudicum, unde subditus potest conuenire superiorem coram papa, etiam si non recognoscat superiorem. Ab. de proba. c. Ex epistolæ.

Imperatori omnes subduntur de iure communi. Glo. de priuileg. cap. Super specula. Quid de gallis, & hispanis. Ab. ubi supra. c. Vide Rex.

Imperator non potest priuare uasallum sine causa. Ab. de for. compet. c. Verum. Iura imperii possunt præscribi. Ab. Qui fi. sunt legitimi. c. Per uenerabilem. Vide. Rex Franciæ.

Verum & mixtum imperium quid sit & quorum. Ab. de off. iud. ord. c. Quod sedem. Vide. Iurisdictio comprehendit.

Impubes quis præsumitur usque ad decimumquartum annum, tamen puer annorum nouem impregnauit nutricem. Abbas de delic. puero. capitulo. Pueris.

Immunis a peccato quis dicitur peracta pœnitentia, & dimisso peccato etiam si prius illud commisit. Ab. de purga. cano. c. Accepimus.

Immunitas ecclesię non restringitur ad parietes ecclesiæ sed progreditur ultra. 30. uel 40 passus, ideo claustrum adhęrens ecclesiæ gaudet immunitate, nec potest quis in claustro capi, sicut nec in ecclesia. Ab. de sen. exco. c. Cum pro causa.

Immunitatem ecclesię uiolans non est ipso facto excommunicatus, nec spolians ecclesiam nec accipiens uasa sacra sine fractione & incendio. Ex hoc tamen textu potest argui ad utranque partem. Ab. de sent. excommun. c. Cum pro causa. Incurrit tamen minorem excommunicationem. Loca, quę gaudent immunitate ecclesiæ. Vide. Ecclesię immunitas. Quo ad onera. Vide. Clerici ad onera. Talea. capitu. Ecclesiæ dos. Ecclesia in diocesi.

Incendiarius ecclesię in morte absolutus in cimiterio sepelitur, & hęredes ad satisfaciendum compellnntur. Ab. de rapto. c. In litteris.

Incestuosus priuatur spe contrahendi matrimonium ipso iure. Ab. de præscrip. c. Litteris. Vide. Impedimentum.

Incontinenti mox ilico. ubi non habent totam determinationem a iure recipiunt interuallum ad arbitrium boni uiri. Ab. de appel. c. An sit.

Incorrigibilis dicitur non solum qui reuertitur & perseuerat in delicto, sed etiam qui committit alia. Qui non facit pœnitentiam non dicitur incorrigibilis, sed qui pœnitentia non peracta accipit fugam, uel occultat se, uel aliter impedit, ut iudex non possit eum citare. Abbas de iudi. cap. Cum non ab homine.

Indictio ab indicendo, quia singulis quindecim annis indicebantur tributa a Romanis. Tribus quinque primis annis indicebatur tributum in ferro pro armis. in secundis quinque in argento pro stipendiariis, in tertij in auro seruando pro republica. simile est de corona imperatoris. Indictio inuenitur diuisis annis domini per 15. additis tribus, quia natus est dominus indi-

tione

tione tertia. Abb. de fid. instrumen. c. Inter dilectos.

Indicium quid sit. Abb. de cohabita. clerico. c. Vestra. Vide. Notitia in indiciis. Quædam sunt quibus conuincitur delictum, quædam faciunt dubitationem, & sufficiunt ad torturam, & quæ sunt illa. Abb. de proba. c. Tertio loco.

Indulgentiā potest dare inferior papa, In dedicatione ecclesiæ potest episcopus dare annum, in anniuersario eius, & in aliis litteris eius non debet excedere dies. 40. Ab. de pœni. & remis. c. Cum ex eo. Inferiores episcopo non possunt concedere indulgentias. Ipse episcopus in dedicatione ecclesię, & quando celebrat solenniter potest concedere annum. pro aliis causis tantum. 40. Isti 40. dies debent esse utiles & annuales, non ut iniungitur in pœnitentia. i. si debet ieiunare in anno 40. dies, licet interpollatim puta in sexta feria. Valet indulgentia. 40. dierum ad tollendum omnes istos dies 40. non currunt cottidie, sed sunt utiles. De anno sic debet intelligi. si debet agere pœnitentiam per annum qualiscunque sit illa pœnitentia, puta ieiunare per annum semel in septimana, tollitur per hanc indulgentiam, ita quod indulgentia anni non diuiditur per dies, sed ualet respectu anni integri prout pœnitentia est annualis. Si episcopi excedunt, an ualeant indulgentiæ, opiniones. Ab. ubi suprà.

Si plures episcopi in dedicatione concedunt quilibet eorum annum, credo, quod teneant, licet quilibet eorum faciat contra mandatum papæ, qui non irritat, si secus factum fuerit. Glo. ubi suprà. Siue sint datæ ab uno siue a pluribus, cum excedunt prædictum numerum ut dicitur eodem titulo finali. lib. 6. Indulgentia est ipso iure nulla ultra terminum. Ab. ubi suprà.

Indulgentias potest concedere episcopus confirmatus qui non est sacerdos & Cardinalis diaconus si est legatus, quia ista sunt iurisdictionis. Ab. de excess. pręla. c. Accedentibus. In prouincia potest concedere archiepiscopus & fortius legatus, quia hoc est iurisdictionis quam maiorem habet legatus in prouincia, quam archiepiscopus. Ab. de pœni. & remis. c. Nostrum. Indulgentias possunt dare episcopi non consecrati & Cardinales, quia concernunt iurisdictionem non administrationem sacramentorum ut dicit S. Tho. Ab. de elec. c. Suffraganeos.

Indulgentia concessa uere pœnitentibus & confessis prodest confessis semel in anno si habent propositum confitendi & contritionem de peccato præterito, quia uere pœnitentes sunt ex quo sunt uere contriti, & uere confessi, quia confessi tempore determinato & habent propositum confitendi. Abb. de pœni. & remis. c. Omnis utriusque sexus.

Indulgentia dicitur indiscreta quando non ponderata qualitate, & quantitate causæ indistincte conceditur, debet autem concedi secundum qualitatem & quantitatem causæ. Ab. de pœni. & remis. c. Cum ex eo.

Indulgentia plenaria conceditur euntibus in subsidium terre Sanctæ. Papa uicarius est Christi & summus administrator. Sunt in ecclesia multa bona non remunerata ut mors Christi, passiones innocentium martirum ex quibus & aliis meritis constat thesaurus ecclesiæ cuius papa habet plenam dispensationem. Cum remittit pœnam uidetur donare de hoc thesauro ut sit sensus quod in recompensatione illorum bonorum remittit pœnam & fit recompensatio hinc inde. Hanc remissionem potest facere inferior prælatus cum certa limitatione, quia & ipse electus est in partem solicitudinis, & ualet indulgentia talis quo ad pœnam tam imponendam quam imposi-

impositam. Abbas de iude. capitulo. Ad liberandam.

Indulgentiæ quando dantur a pluribus prælatis simul pro eadem causa. Vide. Indulgentias potest dare inferior papa. Archiepiscopus potest indulgentias.

Indulgentiæ, quæ conceduntur a prælatis, non ualent non subditis eorum, nisi proprii, iudices hoc concedant. Ab. de pœni. & remissio. c. Quod autem. Licite conceduntur indulgentias in dedicatione ecclesiæ, secundo pro ædificatione pontium in loco periculoso, ubi peregrini & pauperes patiuntur mortis periculum in transitu. Idem dic in aliis locis piis & actibus. Volentes peregrinari debent petere licentiam percipiendi indulgentias aliorum episcoporum. Indulgentiæ papales ad omnes extenduntur, quia omnes sunt subditi eius. Ab. ubi supra. Ratione delicti ampliatur iurisdictio, cum sit odiosa auctoritate iuris, ut delinquens cognoscat ibi satisfacere rei publicæ quam læsit ibi delinquendo, sed ratione indulgentiarum nulla ratio est ampliandi non sui iudicis iurisdictionem. immo confunderentur iurisdictiones, & eneruaretur pœnalis satisfactio. Abbas de sent. excommu. cap. Nuper.

Indulgentiæ prosunt in purgatorio quo ad pœnitentiam hic iniunctam. Si tenetur quis ieiunare. 40. diebus habita indulgentia. 40. dierum non tenetur ieiunare, & hic probatur. Cautius tum est indulgentias seruare pro pœnitentiis illorum peccatorum, quas homo non potest hic perficere. Ab. de pœni. & remis. c. Cum ex eo.

Indulgentiæ ad quid ualent, quinque opiniones. Glo. hic reprobatur. Valet ut uerba sonant quo ad Deum, & homines, quo ad pœnitentiam hic iniunctam, & concedens intendit recompensare meritum Christi, & Sanctorum. Per indulgentias potest quis euacuare pœnitentias sibi iniunctas, nec requiruntur illa sex de quibus Innocen. loquitur. Abb. de pœni. & remis. cap. Quod autem.

Infamia. Vide omnia in fama.

Infidelibus deferentes arma, ferrum, uel alias merces prohibitas, uel in ipsorum nauibus nauigantes excommunicati sunt, & rebus ipsorum priuandi, & serui fiunt capientium. De iude. capit. In quorundam. Qui deferunt arma, ferrum, lignamina saracenis, sunt excommunicati, & ipso facto priuantur omnibus bonis suis, & efficiuntur capientium serui. De iure ciuili capite puniuntur, & confiscatione bonorum. Istam pœnam incurrunt etiam qui deferunt prædicta absque intentione ut impugnentur Christiani. sufficit enim, quod possint impugnari. Prohibentur, & fustes, & lapides. Qui incidit in hanc seruitutem, non potest manu mitti. Ab. ubi supra. Tenentur dare in subsidium terræ Sanctæ duplum eius quod lucrati sunt, & alia eorum bona confiscantur. Ab. de iude c. Ad liberandam. Istud duplum dabit ante confiscationem, uel tempore confiscationis, uel de acquisitis post confiscationem, uel dicendum quod ecclesia imponit hanc pœnam, & princeps secularis aliam. Ab. ubi supra. Pro redimendis captiuis licet alexandriam ire nunciantibus quod nihil deferunt auxilii, uel subsidii. Extra redemptionis articulum portans uel mittens etiam post treguas merces prohibitas, est excommunicatus. Pacis appellatione non ueniunt treguæ. Ab. de iude. c. Significauit.

Infidelibus tempore belli non licet per Christianos aliquod subsidium afferri. & non solum prohibentur merces, sed etiam non prohibita excepto pretio, capti-

captiuorum. Merces prohibitas non licet deferre etiam pro captiuis redimendis, licet alii teneant contrarium. Ab.de iude. c.Significauit. Qui cum saracenis tempore guerræ habent aliquod commercium, uel eis præstant subsidium, sunt excommunicati. Abb.de iude. c.Quod olim. Excommunicati sunt, qui deferunt merces tempore belli quascunque, & qui habent cum eis commertia, impendentes consilia non solum realiter, sed etiã cum ingenio, sed pro guerra cessante non sunt excommunicati, nisi deferentes merces prohibitas. Ab. ubi supra.

Infidelium cibis uesci regulariter non licet, nec eis prædicare, nisi habita licentia a superiore. Ab. de iude.c. Quam sit.

Si unus coniugum infidelium conuertitur ad fidem, illi debetur filius. Ab. de conuersio infide.c.Ex litteris. Vide. Coniugium infidelium. in littera.M.& filius in potestate patris.

Infideles licite possunt habere dominia, nec debent Christiani impugnare eos, si cognoscunt ecclesiæ dominium, & non sunt infesti Christianis. Non tamen possunt habere dominium terrę sanctæ, quia consecrata est Christi sanguine & acquisita ab imperatoribus Christianis. Hæretici possunt omnibus bonis spoliari, Infideles qui non habent nisi legem naturæ, si in illam delinquunt, per papam, qui est uicarius Christi, possunt puniri. Similiter iudei delinquentes contra legem in moralibus puniuntur per papam quo ad crimina ecclesiastica, in aliis puniuntur per imperatorem. In mixtis locus est præuentioni. Nec licet priuatis Christianis eos expellere de regnis, aut eorum bona auferre. Principibus uero licet, si immineat periculum fidei, alias secus, nec debent compelli ad suscipiendum fidem. In bello iusto licitum est Christianis uti auxilio infidelium, quia etiam machabei fecerunt ligam cum romanis. In bello iusto licitum est parare insidias & simulare & fideles licite iuuant infideles. Ab.de uo.c.Quod super. Quod possint habere dominium temporale. Ab.de iur.iuran.c.Nimis.

Infideles ligantur lege diuina, non autem canonica quo ad spiritualia, unde contrahunt matrimonium contra canones tantum, & ualet, non autem si contrahunt contra legem diuinam, ideo pagani, & iudei delinquentes contra legem diuinam possunt puniri, non autem si contra legem canonicam tantum. Ab. de diuor.c. Gaudeamus Vide suprà immediate.

Infidelis minus malus est eo qui accepta fide retrocedit, quo autem ad aliquid est econtra, quia in baptizato bona prius gesta reuiuiscunt, non autem in pagano. Ab.de aposta.c.Quidam.

Infirmitas sex de causis potest prouenire. Primo ut homo plus mereatur, Secundo ut custodiantur uirtutes, Tertio ad correctionem peccati, Quarto ut manifestetur gloria dei, Quinto ut sit initium pœnæ æternæ. Sexto ex mala dispositione corporis. Abb. de pœni. & remiss. cap. Cum infirmitas.

Infirmus non incurrit crimen inobedientię non obediendo medico, quia non est eius prælatus. Si est sanus, peccat sumendo nociua. Custodes infirmorum grauiter peccant dando infirmis nociua, & non obediendo medicis. Ab. de homici.c.Ad ultimum.

Infirmi clerici debent habere præbendam, & cottidianas distributiones. Ab.de cleri.non resid.c.Ad audientiam. Vide. Præbenda.

Ingratitudo est maximum peccatum. Quid sit, quomodo propter eam in sex casibus reuocatur donatio. Ab.de dona. c. Propter. Vide. Donatio.

Inhibi-

Inno-

Innocens quis dicitur post pœnitentiam. Ab. de exceptio. c. Denique.

Imputanda sunt alicui quæ ueniunt ex culpa sua immediate, non autem si mediate, puta ex sententia, uel pœna. Culpæ regulariter debet inspici causa immediata, non mediata. Ab. de conces. præben. c. Quia diuersitatem.

Inquisitio de quibus delictis, & de quibus locus debet fieri. Ab. de confes. c. Cum monasterium. Vide. Confesso crimen proprium. Inquisitione. Confessio aduersarii potest pro parte recipi, & pro parte reiici. Idem si continet plura, secus si factum singulare. Abbas de excep. cap. Cum Venerabilis.

Vbi de crimine clerici constat per eius confessionem apponitur pœna ordinaria, non obstante quod processum sit per uiam inquisitionis. Ab. de celebra. mis. c. Litteras.

Inquisitio si fiat contra Abbatem ut remoueatur ab administratione, si ea pendente promoueatur ad episcopatum, debet inquisitio cessare, nisi tendat ad correctionem. An promotio reneat. Ab. de Simo. c. Per tuas.

Inquisitio potest committi ad denunciationem unius tantum, & contra episcopum denunciatum, & licet denunciator non se inscribat ad pœnam, tamen puniri debet, si deficit in probatione, & absoluitur denunciatus. Si crimina non sunt probata sufficienter, non est locus delationi iuramenti in supplementum probationis. De calumnia conuincitur accusator, uel denunciator eo ipso quod non probat, nisi accusauerit ex necessitate officii. Secundo quando ex necessitate, ut quod heres tenetur uindicare mortem defuncti. Tertio ex immensitate doloris, ut quando uir accusat uxorem de adulterio. Quarto propter immensitatem delicti, ut quando accusat de falsa moneta. Quinto si accusatus erat diffamatus de delicto. Sexto si audiuit illum esse criminosum a fide dignis, secus si a uilibus personis. Septimo si testes deceperunt accusatorem, ut quia promiserunt testificare, & defecerunt. Octauo si accusator semiplene probauit. In his & similibus casibus licet quis deficiat in probando, non præsumitur statim calumniari, sed iudex ex officio suo debet inquirere, & si inuenit euidenter calumniam puniet calumniatorem, etiam in his casibus. Extra prædictos & similes casus regulariter communis opinio est, quod eo ipso quod quis deficit in probatione præsumitur calumniator, & sine aliis indiciis potest puniri de calumnia. Iudex pœnam iuris non tenetur imponere, nisi auditis prius excusationibus, sed pœnam successiuam propter ortam præsumptionem ex deficientia probationis potest imponere cum limitatione, donec se purgauerit. Ista intellige etiam in denunciatione, quæ fuit ad pœnitentiam, quia licet non se inscribat, punitur tamen propter infamiam, quam conatus est inferre, quia infamare est graue delictum. In odium calumniatoris est quod simili pœna puniatur. Si non reperitur consimilis pœna, quia ad pœnam non agebatur, debet alio modo puniri, quia crimina non debent remanere impunita. Ab. de calum. c. Cum dilectus.

Inquisitio committitur ad dicta plurium, & licet pauci non infament, inquisitor tamen inquiret de fama. secundo si inuenerit diffamatum inquiret de ueritate rei. Committitur contra prelatum ad denunciandum de dilapidatione bonorum, & pendente causa debet sibi interdici potestas administrandi. Ab. de accusa. c. Prælatorum.

Inquisitionem si papa committat per uerba assertiua, eum infamatum, contra quem mandat inquiri, non debet inquirere de fama, ut cum dicit constat nobis,

nobis, uel accepimus a fide dignis uel similia, alias inquiri debet de prius de infamia. Valet tamen processus delegati super crimine sine inquisitione famæ, si processit ipso præsente & nõ contradicente. Inquisitus si erat præsens & ignorabat quod testes deponerent super principali non ualet processus. Idem si erat absens, & non contumax. Si contumax non potest excipere, quod non præcesit infamia nisi processus sit in statu in quo si esset præsens posset admitti. Inquisitus si erat præsens & opposuit ut prius inquireretur de infamia & appellauit non ualet processus, nec sufficit delegato dicere, quod sibi constet de infamia, sed debet recipere testes. Si ordinarius præcedit alio promouente inquisitionem idem si ex officio puro, non tenetur recipere testes super infamia, satis est sibi constet extra, si tamen appellauerit ordinarius debet sibi facere fidem iudici appellationis de infamia. Si probata infamia ipse probet bonam famam respectu loci & temporis stabitur uerisimiliori probationi, & debet reddi causa, unde præsumatur oriri infamia. Si testes de infamia deponunt pro præterito tempore, & alii de præsenti, isti de præsenti stabitur si in diuersis locis debet attendi ratio super qua se fundant testes, si omnia æqualia prçualet probatio bonç famç secus, si instituta esset in loco delicti. Abbas de accusat. cap. Cum oporteat.

Inquisitio de crimine non fit nisi prius constet de infamia non inimicorum, nec periuri, sed idonei uiri ad prosequendum inquisitionem, si admittuntur etiam non probant ipsum crimen infamato inducitur purgatio. Abbas de accusa. capitulo Cum oporteat. Infamia quæ oritur ex denunciatione, non sufficit ad inquirendum contra eum, si inquisitio simpliciter super crimen tantum committitur. Intelligitur prius inquirat de fama. Abbas ubi suprà. Crimen probatum per modum inquisitionis, ordinaria pœna non punitur, sed si impedit ordinis executionem fit depositio sicut in accusatore, si impedit tantum beneficii retentionem fit priuatio de beneficio, nec potest iudex hanc pœnam moderari. Ab. de accusa. cap. Inquisitionis.

Inquiri non potest contra absentem, nisi absolutio sit facta per collisionem. Abbas de collisio. capitulo In tantum. Si accusator ab accusatione desistit potest iudex ex officio suo inquirere super crimine delato. Ab. de collisio. capitulo. Scripta. Si statim ut desistit ab accusatione facti, sunt amici accusans, & accusatus debet iudex inquirere de modo desistendi an liceat an non. Abbas ubi suprà. Desistente accusatore & accusato iudex prosequitur. Ab. ubi suprà. capitulo Crimina. Si crimina sunt probata potest procedere ad punitionem, si non sunt probata, & pendet infamia iudex potest inquirere ex officio, si est translatio illicita iudex procedet, super instantia etiam si non præcesit infamia, quia reus habetur pro confesso, si non gratuita portio, & accusator auctoritate propria recedit a lite, iudex potest procedere super eadem instantia. Abbas ubi suprà. cap. Crimina. Inquiri debet ubi est infamia cum scandalo. Glo. ubi suprà. c. In tantum.

In inquisitione ad pœnam debet exprimi delictum, & circumstantiæ, nec sufficit delictum inquirere, secus si inquisitio fiat tantum, ut ammoueatur, prælatus ab administratione, opinio Bar. Alii tenent oppositum. Inquiritur in generali contra infamatum in generali, & inquiruntur circumstantiæ, ubi prçlatus contra beneficiatum procedit. Quando exprimit ad

quem finem cum pœna sit arbitraria, & potest aliter punire, quam priuando beneficiis non admittitur inquisitio sine circunstantiis. sicut nec agitur de iniuria criminaliter. Ius in foro criminali cum inquisito cum semper facit ad pœnam imponendam semper debet exprimi circunstantia. Ab. de purgatio.cano.c.Accepimus.

Inquisitio potest fieri ad instantiam partis, & tunc si lis non est contestata processus est nullus, secus si iudex inquirat ex officio. Ab. de purga.cano. capitu. Cum dilectus. Potest fieri contra suspectum, & prius inquirendum est de infamia, quam de crimine. Ab. ubi suprà.c.Si quis. Inquisitioni non præfigitur tempus ultra quod non posit inquiri. Abb. de purga. cano. c. Accepimus.

In inquisitione quæ fit ad denunciandum alteri requiritur quod præcesserit admonitio. Abb. de calum. cap. Cum dilectus. Vide Inquisitio potest committi.

Inquisitionem debet præcedere frequens insinuatio. Quota esse debet dico: quod est arbitraria, cum non sit iure expressum, & habetur respectus ad numerum insinuantium, & ad qualitatem denunciati. Iudex non tenet locum partis, nec debet faciliter credere in præiudicium partis, secus in aliis. Si inquisitio fiat uirtute denunciationis præcedentis requiritur præcedens admonitio, non autem si fiat ex mero officio iudicis, si fiat contra prælatum suspectum non incontinenti remouebit ab administratione secus in tutore. Ab. de Simo.c.Licet Hely.

Inquisitio ad denunciationem alicuius personæ, probe committitur super denunciati fama, non super criminis ueritate. Abbas de accusa. c. Licet in beato.

Inquisitionis uia deponitur qui per pecuniam eiecerat aliquem de ecclesia sua, post se introducendo. Ab. de Simo. c. Qui alium.

Inquisitio famæ cum non sit multum præiudicialis poterit fieri modica præcedente infamia, uel ad denunciationem probæ personæ. Super ueritate criminis non debet fieri inquisitio nisi præcedente infamia, ideo quando denunciatur non infamatus a persona idonea inquisitio debet prius fieri super infamia quam super ueritate. Si persona denuncians non est idonea nulla fiet inquisitio nisi ad cautelam, & si de infamia constiterit procedetur post super ueritate. Abbas de accusa. capitulo. Licet in beato. Si quis pluries est diffamatus potest inquisitio fieri contra eum. Ab. ubi suprà.c. Cum dilecti.

Inquisitio non est fienda propter infamiam a maliuolis ortam nisi infamia sit etiam apud graues personas, sed nec est indicenda purgatio, potest tamen occulte indagari de credulitate famæ. Abb.de præsump.c. Cum iuuentute. Inquisitio fieri potest pro utilitate ecclesię etiam nulla præcedente infamia. Ab. de iur.iuran. c. Sicut nostis.

Inquisitionem oportet præcedat infamia. In generali inquisitione, quæ fit in tota prouincia, & in generali quando inquiritur super ciuitate uel castro & si contra aliquem specialiter ex debito officii. In prædictis non oportet infamiam pręcedere & denunciantur tantum notoria. Si fit inquisitio contra prelatum secularem ex speciali infamia non debet fieri nisi præcedat tanta infamia ut sine scandalo uel periculo dissimulari non possit. Contra subditum secularem sufficit præcessisse infamiam clamosam. Contra regularem si agitur ad pœnitentiam non oportet istum ordinem seruare, sed de fa-

de facili, & sine strepitu procedi potest. Contra prælatum regularem debent ista seruari, sed non ad unguem. Contra alium regularem obedientiaruim, non seruatur iste ordo quia ad libitum superioris remoueri potest. si agitur contra regularem ad depositionem ab ordine etiam si sit subditus talis ordo debet seruari, quia agitur de grauissimo preiudicio. Inquisitio si fiat per ordinarium ex mero officio non debent recipi testes super infamia, sed sufficit sibi constet, quod ad aures eius peruenerit a uiris honestis, & prouidis secus in delegato, uel ordinario procedente ad instantiam partis. Abbas de accusa. capitulo Qualiter & quando secundum. Inquisitio non debet fieri specialiter ad pœnam nec contra prelatos nec contra subditos regulares uel laycos non potest fieri sine infamia secus si sit generalis inquisitio. Ab. de accusa. c. Olim.

Inquirit superior contra subditum maxime prelatum de his tantum de quibus tantum præcessit infamia, & tunc uocabit eum, & dabit illi copiam nomina, & dicta testium publicabit, & ipsius legitimas exceptiones admittet & probato graui crimine eum ab administratione remouebit. In regularibus non est hic ordo seruandus ad unguem. Abbas de accusa. capitulo Qualiter & quando. Vide Inquisitio generalis. Inquiri non debet contra non infamatum etiam oblato libello famoso contra eum in secreto, nec creditur periuro super principali, qui iratus dixit se iniuriam illius &c. Idem si dixit ante iuramentum quia præsumitur dixisse in fraudem. Ab. de accusa. c. Inquisitionis. & tertio.

Inquisitio generalis puta contra collegium, si quis reperitur culpabilis, potest ei imponi pœna, nec oportet de nouo accipere probationes contra ipsum specialiter. Quando inquiritur in certo genere personarum, si extra illud genus, quis inueniatur culpabilis, An possit puniri. Potest etiam quilibet de collegio opponere contra inquisitionem, cum agatur de interesse, & pœna cuiuslibet, secus si exceptio concernit collegium, quia tunc requiritur maior pars eorum. Abbas de accusa. capitulo Ad petitionem. Generalis inquisitio potest fieri nulla præcedente infamia, non autem specialis in qua inquiritur persona specialis. Abbas de preben. capitu. Graue nimis. Non oportet precedere infamiam quando fit non contra certam personam nec de certo crimine. Ab. de accusa. c. Cum olim.

Inquisitio iterari potest ex noua infamia. Abbas de celebra. mis. capitulo Litteras.

In inquisitione ex mero officio recipitur iuramentum ab eis contra quos est fienda. Secundo non tenetur recipere testes super fama. Tertio non admittuntur probationes contrariæ super fama, quia non ita præsumitur contra iudicem sicut contra partem, Quarto non fit litis contestatio, quia non est cum quo. Quinto possunt recipi testes etiam publicatis attestationibus. In his differt ab inquisitione quæ fit ad instantiam partis. Ab. de accusa. c. Qualiter & quando.

Si prælatus est diffamatus inquisitio potest fieri contra eum, non autem contra canonicos, uel alia membra debet fieri de crimine, potest tamen inquiri de fama eorum quia hoc modici est præiudicij. Ab. de accusa. c. Cum dilecta. Inquisitio contra prelatum non debet fieri nisi sit infamia scandalosa uel periculosa. Cum subditis ad inquirendum sufficit sola infamia. Ab. de collisio. c. In tantum.

Inquisitio contra prçlatos regulares differt ab aliis. Primo non seruatur ordo ad unguem & permittitur regularibus iure ignorare magis quam secularibus. Secundo non habent titulos ita firmos, & fixos sicut seculares cum non habeant multum curare si remoueantur ab administratione. Tertio facilius remoueri possunt quia leuiores, & probabiles causas eis sufficiunt. Quarto liberius remouentur ideo non admittuntur tot exceptiones; nec superior tenetur formam exactam seruare. Ab. de accusa c. Qualiter & quando. secundum. In inquisitione tamen prælati regularis seruandus est aliquis ordo, sed non usque quaque sicut contra secularem. Hic mandat papa dicta testium exhiberi Abbati inquisito secus si inquisitio sit facta contra claustrales simplices. Quando inquiritur contra prçlatum regularem debent illi dari dicta & nomina deponentium, quia publicatio nominum non est de subtilitate iuris tantum, ed ubi supprimitur prçbetur audacia infamandi. Inquisitio specialis ad pœnam nunquam debet fieri contra prçlatum regularem nec secularem, nec contra subditum nisi prçcedat infamia. Ab. de accusa. c. Olim.

Inquisitio debet fieri contra præsentem nisi sit contumax. Exponuntur ea de quibus inquiri debet dicta & nomina testium publicanda, exceptiones & reprobationes legitimæ admittuntur. Ab. de accusa. c. Qualiter & quando. secundum. Ista requiruntur in inquisitione speciali, ualet tamen inquisitio non traditis capitulis si non fuit oppositum. Ab. ubi supra.

Inquisitio de occultis. Vide. Inquisitor generalis. Confesso crimen. Inquiri tamen debet de quibus præcessit infamia. Abb. de accusa. c. Inquisitionis. §. Tertio.

Inquisitionis processus proprie est quando iudex potest ex officio suo puro & mero nemine deferente & impetrante inquisitione. Quando fit ad alterius denunciationem est proprie processus per uiam denunciationis ideo requiritur quod promoueatur. Ab. de accusa. c. Qualiter & quando.

Inquisitionem promouens si crimen executionem ordinis impedit debet obligari ad pœnam taleonis, & consideratur effectus pœnæ imponendæ, non autem modus procedendi. Idem dic de denunciante, uel excipiente ubi reus coniunctus, non uenit omni beneficio priuandus & ordine. Si crimen priuat tantum beneficio, & non executione ordinis non habet locum pœna taleonis, quia non tenditur ad depositionem sed quando deiicit a beneficio debet se obligare ad pœnam extraordinariam. Idē de excipiente dicitur ab obtento beneficio, admonitio tamen semper debet præcedere. Si crimen probatum est graue regulariter per uiam inquisitionis, fit priuatio ab administratione. Si delictum non impedit executionem ordinis nec retentionem beneficij post peractam pœnitentiam potest eam moderari secundum quantitatem excessus & personæ. Ab. de inquisitio. c. Inquisitionis.

Inquisitio si fiat contra simoniacum in ordine fiet depositio etiam ab ordine. Si sit simoniacus in beneficio non debet fieri depositio. Abb. de Simo. c. De hoc.

Inquisitio contra subditum &c. sufficit infamia etiam non scandalosa. Contra prçlatum oportet sit infamia, quæ sine scandalo uel periculo dissimulari non potest, ita quod timetur scandalum futurum nisi fiat inquisitio & periculum. Huius ratio quia prælati exercentis officium non possunt omnibus placere, ideo de facili infamantur, ideo sola infamia non sufficit. Ab. de accusa. c. Qualiter & quando.

Inquisitor generalis si non seruauit inquisitionis ordinem prudenter & caute corrigere debet. Iurabunt clerici quod super his quæ sciunt uel credunt in ecclesia sua reformanda tam in capite quam in membris exceptis criminibus occultis, meram & plenam dicent ueritatem inquisitoribus. Ab. de accusa. c. Qualiter & quando. In inquisitione speciali iuratur tantum super capitulis. Inquisitio tamen non debet fieri nisi contra infamatum, nec debet fieri de occultis si tamen fiat, & non opponitur quod sit diffamatus ualet processus. Super occultis circumstantiis interrogandi sunt testes quia sufficit crimen non esse occultum, si est infamatus de fornicatione in genere, & mulier est incerta, non debent testes illam reuelare quia est occulta. Si mulier super hoc est diffamata testes debent super hoc deponere, etiã si extra iudiciũ iurassent hoc non pandere quando iurauit si cogitauit hunc casum iuramentum est temerarium. Si non cogitauit non extenditur iuramentum. Hoc uerum nisi habeat in confessione. Non tamen dicitur reuelatum peccatum in confessione ex eo quod quis dicit amico, dico tibi in confessione uel similia uerba, sed oportet quod dixerit in confessione ad salutem animę suę. Ab. ubi suprà. c. Qualiter & quando. Potest autem inquirere de ueritate criminis etiam non acceptis testibus super infamia. Sufficit ei constet de infamia propter frequentem clamorem, secus in delegato ad unam causam tantum. Inquisitori generali iurant primo testes uel inquisiti dicere meram ueritatem & plenam. secundo interrogati ueraciter respondebunt si confessio fit cum iuramento primo modo non recipiet excusationes, recipiet autem si iurauit sub secunda forma, ita tamen quod excusationes non perimant confessionem sed exponant iuramentum semper debet fieri sub prima forma, & si iudex aliter facit malefacit quia Papa hoc mandat actus tamen tenet, si iurant secundo modo. Abb. de accusa. cap. Cum dilecti.

Inquisitores hæreticæ prauitatis habent auctoritatem delegatam non ordinariam. Ab. de restitu. in integr. c. Cum restitutionis. Non est delegatus papæ ad uniuersitatem causarum. Ab. de sen. & re iudica. c. Duobus. Non procedunt contra episcopum sed cum eo procedunt. Abb. de hære. c. Excommunicamus. De sortilegiis & aliis non se possunt impedire etiam si hæresim sapiant nisi sapiant heresim manifestam, Nec possunt cognoscere an sapiant hæresim quia data est eis iurisdictio existente qualitate notoreitatis secus ubi cognoscere uellent an sapiant hæresim manifestam. Ab. de sortileg. c. In tabulis. Vide Sortilegia.

Inquisitus si iurauit tantum respondere ad interrrogata post confessionem auditur uolens probare excusationes quæ confessionem non perimunt sed exponunt secus si iurauit meram & plenam ueritatem dicere. Ab. de accusa. c. Cum dilecti. An teneatur dicere cum quo peccauit. Vide Inquisitor generalis. Confesso crimen.

Instantia dicitur quasi iuris stantia. Ab. de uerb. significa. c. Forus. Quando transit uel non transit in hæredem successorem. Ab. de iudi. c. Quia. G. In iudicio quanto tempore periit de iure canonico & quanto de iure ciuili qui actus pereunt simul cum instantia. An instantia posit prorogari per compromissum an ualeat sententia lata post præfixum terminum. Instantiæ sunt a iure & a statuto, si statutum apponit pœnam iudici & pars non petierit litem finiri in tempore, non tenetur iudex ad pœnam. Arbitri instantia statuta est sicut & iudici non autẽ arbitratori in causis summariis habet locum

petitio instantiæ omnia prædicta. Abb. de iudi. c. Venerabilis. Instantia non periit per spacium triennii de iure canonico. Ab. de priuileg. c. Cum olim. secundum.

Instrumentum abrasum quando uitiatur & instrumentum autenticum facit consuetudo loci. Abb. de fid. instrum. c. Cum dilectus. & Glos. & Abbas ubi suprà.

Instrumenta communia peti possunt ut edantur non solum ad causæ cognitionem principali sed etiam in causa reconuentionis ad instructionem. Ab. ubi suprà. c. Perpetuis.

Instrumenta clericorum ex sola ostensione iudici facta absque productione iudiciali non dicuntur facta communia ita ut altera pars possit illius æditionem inuito domino petere nec cogitur ædere suum proprium instrumentum etiam si sit contrarium illi quo in iudicio utitur. Ab. de fid. instrum. c. Imputari.

Instrumentorum omnium quæ faciūt ad instructionem alicuius causæ possunt peti exemplaria etiam dicta testium & hoc ex quacunque iusta causa, nec debet ordinarius hoc negare etiam si sint contra ipsum coram quo debet fieri exemplatio uel eius delegato speciali qui debet diligenter inspicere, & mandare tabellioni &c. Vitia si qua sunt in instrumento impediunt exemplationem hanc ad hunc actum sufficit unus tabellio cum auctoritate iudicis. Talia exempla habent auctoritatem eandem quam originalia. Ab. de fid. instrum. c. Instrumenta.

Instrumenta contraria ab eodem producta non faciunt fidem. Ab. de fid. instr. c. Imputari. potest tamen uti altero eorum. Nec dicitur quis instrumento uti antequam sit productum in iudicio etiam si ostendat iudici. Intelligitur de contrarietate directa uel indirecta quando producantur ab eodem non autem a diuersis. Intelligitur etiam de priuatis scripturis & hoc tenet tam in reo quam in actore. Ab. ubi suprà.

Instrumentum corruit si testes inscripti decesserunt, nisi sigillum habeat autenticum uel a notario sit factum. Ab. de fid. instrum. c. Scripta.

In instrumento debiti si exprimitur causa condemnatur debitor nisi probet indebitum. Si non exprimitur necesse est ut creditor probet id fore debitum. Ab. de fid. instrum. c. Cautio.

Instrumentum exemplatum per tabellionem auctoritate ordinarii, eandem uim habent quam originale. Ab. de fid. instru. c. Instrumenta. Exemplum non solenniter sumptum non facit fidem absque originali. Vbi suprà. c. Si scriptura. Si non sit publica manu confectum uel litteræ non sunt legibiles uel deletæ scripturæ uel enormem patiantur fracturam non probant. Vbi suprà. c. Inter dilectos.

Instrumenta & libri quando exhibenda sunt. Ab. de procura. c. Ex epistolæ. Vide. Reus.

Instrumenti falsitas uel quod deest instrumento potest probari per testes. Ab. de fid. instrum. c. Cum Ioannes. Quando dicitur in totum falsum quia in aliqua parte quandoque non admittitur probatio. Quando additur ad instrumentum sufficiunt duo testes, Quando reprobatur requiruntur quinque uel quattuor, ut dicit hic Glo. Quando testes non inscripti impugnant duo testes omni exceptione maiores arbitrio iudicis sufficiunt. Si testes scripti contradicunt instrumento quia dicunt sic non fuisse actum. dic ut suprà. Si dicunt se non recordari, an interfuerint sustinetur instrumentum.

mentum. Si absolute unus dicit se non interfuisse & hoc probat per alios sufficit ad probandam falsitatem. Si non probatur per alios & testis necessarius est non ualet. si eo excepto sunt quot sufficiunt ualet. Si plures dicunt se non interfuisse & probant absentiam per alios, non ualet. Si non probant per alios aut sunt de necessitate ut suprà si non sunt necessarii sunt opiniones, Dic tamen ut suprà quia sunt singulares. Quando producuntur duo testes ascripti oportet probare quod hi eo tempore habebant hæc nomina & cognomina & quod tunc non erant alii qui uocarentur his nominibus quia aliter non reprobatur instrumentum. Abb. de fid. instrum. c. Cum Ioannes.

Fidei instrumentorum detrahitur, primo si instrumentum est consumptum, abrasum, uel subtiliatum in loco, in quo facile potest deprehendi, ut in notatione indictionis. secundo quando carta est uetustissima, & littera recentior. tertio si subscriptio notarii est alterius litteræ quam tenor totius instrumenti, & notarius fatetur propria subscripsisse. quarto quando non fuit confectum publica manu nisi habeat signum autenticum, & dicitur non autenticum quando litteræ non sunt legibiles uel non est integrum. Abb. de fid. instrum. c. Inter dilectos.

Instrumentum quo quis utitur debet legi aduersario coram iudice integraliter. Edi autem non debet nisi capitulum de quo agitur. Ab. de fid. instrum. c. Contingit.

Instrumentum locationis non probat proprietatem rei locatæ nec possessionem. Ab. de fid. instrum. c. Inter dilectos. Non probat nisi sit tanti temporis locatio quod sufficiat ad præscriptionem, quo casu probando locationem probatur dominium, quia detinens præsumitur possidere. Ab. de religio. domi. c. Cum uenerabilis.

In instrumento non ponitur nomen consulis sed papæ & imperatoris. cap. Ex epistolę.

Instrumentum notarii falsi uel excommunicati an ualeat. Ab. de hæreti. cap Fraternitatis. Vide Notario damnato.

Instrumenta non pereunt per spacium triennii de iure canonico. Ab. de priuileg. c. Cum olim, secundum.

Instrumenta irritantur quando subscriptiones sunt eadem manu notatæ. Perditum quomodo probatur. Ab. de priuileg. cap. Cum olim. Potest reprobari per aliud instrumentum dignius. Abb. de natis ex libe. uener. cap. Indecens.

Instrumento præsidis alicuius non creditur etiam si sit regis quia creare tabellionem spectat ad imperatorem. ualet tamen consuetudo circa solennitates & alios actus, etiam circa seruata principe disponens. unde consuetudo potest dare alicui tabellionatus potestatem. Iudex etiam potest scribere acta & adhibebitur ei fides si hoc habet consuetudo. Vbi ex consuetudine quis conficit testamentum creditur illi etiam in ecclesiasticis spiritualibus etiam sine testium alia superscriptione. Ab. de fid. instrum. c. Cum dilectus.

Instrumentum probat patenter, & notorium est quod instrumento constat. patet etiam quod indirecte continet. Abb. de censi. c. Cum olim. Facit etiam probationem euidentem etiam si non expresse sed ex coniecturis colligatur mens disponentis in instrumento. Abb. de dona. cap. Cum dilectus.

Instrumentum producens uidetur confiteri omnia contenta in eo, unde si qua sunt contra eum potest alia pars adducere in fauorem suum. Ab. de censi. c. Cum olim. Instrumentum quod quis producit pro se tenetur recipere contra se. Glos. ubi supra. Qui impugnauit instrumentum perdit illius commodum si continet tantum unum articulum qualificatum. Impugnatus fauor non est diuisibilis. Si continet plures articulos iudicabitur tantum pro producente & non quatenus facit etiam pro impugnante, quia uidetur renunciasse suo beneficio. In conscientia producens secundum aliquos tenetur per omnia instrumenta. Ab. ubi supra. c. Cum olim. Qui producit instrumentum non potest uenire contra illud. Ab. de excep. c. Cum uenerabilis. Possunt produci post attestationes productas usque ad conclusionem. Abbas de fid. instrumen. cap. Cum dilectus. Post conclusionem non licet regulariter, excipiuntur tamen aliqui casus. Ab. ubi supra.

Portacollum nisi sit extensum cum omnibus solennitatibus sed breuiatum ut communiter faciunt notarii non facit fidem nec creditur notario quando scriptura est necessaria ex natura actus, uel ex conuentione partium. Oportet portacollum legi presentibus partibus & testibus, nec sufficit scriptura, secus est in aliis nisi forte ex scriptura appareret notarium plus uoluisse scripsisse, puta uendidi Titio domum cum his conditionibus, nec est dictio &cetera. & alia similis. Ab. de fid. instrum. c. Cum. P.

Instrumenti redditio quando arguit solutionem debiti uel etiam cancellatio instrumenti. Ab. ut lite penden. c. Ecclesia. secundum.

Instrumentorum solennitas intrinseca, uel extrinseca quando præsumitur. Quæ dicitur solennitas intrinseca & quæ extrinseca. Admittuntur tamen probationes contra præsumptionem solennitatis instrumentorum. Ab. de senten. & re iudi. c. Sicut nobis.

Instrumentum redditur suspectum ex rasura, uel ex superlinealis scriptura in loco suspecto, licet uideatur reposita eadem manu. Hoc non sufficit, quia plures sciunt dissimulare scripturas aliorum. Assume cautelam ubi in scriptura notarius errauit ita ut oporteat radere, & iterum reponere, uel finire lineam in margine debet notarius in fine instrumenti continuando se mentionem facere qualiter ipse errauit tale uerbum uel fecit talem lineam in margine. Ita habet hodie stilus notariorum quando rasura est in loco suspecto. Nec tamen necessaria non sunt ubi ex precedentibus uel sequentibus potest elici ueritas eorum quæ cancellata sunt. Abb. de religio. domi. c. Cum uenerabilis.

Instrumentum potest loqui per uerba preteriti temporis, licet actus interueniat de præsenti, & præsumatur actus gestus tempore confecti instrumenti, si tunc interuenire potest. Ab. de iur. patro. c. Quod autem.

Intentio ligat omnes. Intelligitur quo ad ea quæ sunt indifferentia & ad bonum & ad malum, in aliis non sufficit intentio. Ab. de ui. & honesta. cleri. c. Cum ab omni.

Cui interdicitur gressus ecclesiæ ad iudicium potest ingredi, ut reus non ut actor, nec potest aliter ingredi etiam quando non dicuntur diuina. Ab. de immunita. eccle. c. Cum ecclesia.

Interdicere ecclesiam non possunt canonici, sed hoc debet facere episcopus cum capitulo. De his quæ fi. a maio. parte capitu. Quæsiuit. Capitulum sine episcopo non potest ecclesiam subiici interdicto, nec indicere cessationem

tionem a diuinis, nisi aliud habeat consuetudo quæ potest iurisdictionem præscribere. Rector ecclesie parrochialis nec excommunicare nec interdicere potest ecclesiam, quia hæc sunt iurisdictionis contentiosæ. Ab. ubi supra.

Interdicti tempore quando celebratur de licentia papæ potest teneri quod interdictum non relaxetur sed papa operatur. Ab. de priuilegiis. c. Vt priuilegia.

Interdicitur ciuitas propter delictum personæ singularis, quæ de facili non potest cogi. Ab. de priuileg. c. Petistis.

Interdicta ecclesia propter delictum populi & in eius pœnam non potest populus eligere sepulturam etiam in loco non interdicto. Ab. de priuileg. c. Vt priuilegia.

Quando interdicitur locus personæ alibi extra locum, licite percipiunt diuina, si personæ sunt interdictæ sequitur eos interdictum. Ab. de sponsa. c. Non est. Interdicto loco non interdicuntur personæ nisi respectu illius loci ideo alibi possunt celebrare & audire diuina. Ab. de exces. præla. c. Tanta. Interdicto loco tantum potest populus alibi audire diuina, interdictæ personæ nullibi possunt. Ab. de priuil. c. Quod nonnullis. Interdicto loco semper excipitur baptismus etiam adultorum pœnitentia morientium, crismatis confectio cum sine ea non fiat baptismus. Matrimonium licet de solennitate dubitetur. Attentari potest quod quis ordinetur in loco interdicto ex quo conceditur quod possit confici eucharestia quod fieri non potest nisi per ordinarios sicut de crismate dictum est. Ab. de sponsa. c. Non est. Vide Interdicti generalis. Interdici potest persona & talis priuatur perceptione sacramentorum non hominum. Abb. de excessi. prelato. cap. Dilectus.

Interdictum ubi tantum notitia est ex fama an debeat seruari. Abb. de cleri. exco. c. Illud.

Interdictum generale dicitur quod fertur non solum in prouincia sed etiam in castro uel in uilla. Ab. de uerbo. significa. c. Cum in partibus. Particulare dicitur quando una tantum ecclesia uel plures specifice & non sub nomine uniuersitatis interdicuntur. Generale quando unius loci uniuersitas interdicitur siue locus sit magnus siue paruus, si in uilla sit tantum una ecclesia, & tamen apta nata est habere plures ideo continet in se uniuersitatem. Ab. ubi supra. c. Cum in partibus.

Interdictum generale pro debito pecuniario per ordinarium, uel delegatum sine speciali licentia pape non debet poni. Abbas de uerbo. significa. cap. Cum in partibus. Est ipso iure nullum. Abbas de iur. iuran. cap. Ex rescripto.

Interdicti generalis tempore concedi potest baptismus, confirmatio, & pœnitentia morientium. Abb. de sen. excommun. c. Responso. Baptismus conceditur etiam adultis. Hodie etiam uiuis datur pœnitentia. Eucharistia non datur nisi morientibus. Confirmatio conceditur indifferenter paruulis & adultis. Quid in matrimonio & ordinibus. Ab. ubi supra. Conceditur quod semel in septimana celebretur, ut seruetur eucharistia pro morientibus. Abb. de sen. excommu. c. Permittimus. Conceditur pœnitentia & uiaticum morientibus clericis qui seruauerunt sepultura, conceditur cum silentio. In conuentualibus ecclesiis conceditur quod possint bini uel terni dicere horas submisse. Cruce signatis & peregrinis conceditur

tur pœnitentia. Ab. de pœn. & remiſ. c. Quod in te. Hodie pœnitentia omnibus conceditur, de uiatico ſtatur huic iuri. Si perſona non eſt interdicta poteſt ſepeliri in alio loco non interdicto. Campanæ pulſatio prohibetur quia pertinet ad ſolennitatem exequiarum. Clericis licet concedatur ſepultura non tamen extrema unctio, An clericus ex hoc priuilegio poſſit ſepeliri in eccleſia ſpecialiter interdicta, opiniones, & uidetur quod poſſit. Qui extra eccleſiam ſepulti fuerunt ſi non fuerint culpabiles poſſunt exhumari & ſepeliri in eccleſia. Ab. ubi ſuprà. c. Quod in te. Vide Interdictum uiolans.

Interdicto iuriſdictio prælati non ſuſpenditur etiam circa ſpiritualia, unde poteſt excommunicare, beneficia conferre. Virtus interdicti tantum fertur ad executionem ordinis non ad iuriſdictionem. Per uiolationem interdicti perditur iuriſdictio, & ſuſpenditur ab omni poteſtate. Abb. de exceſ. præla. c. Tanta.

Interdictum quando fertur pro delicto non oportet monitionem præcedere. Ab. de appella. c. Reprehenſibilis. Interdici poteſt terra domino eius perſeuerante in quacunque contumacia. Abbas de iur. iuran. cap. Sicut & infra. Ex facto principis interdici poteſt prouincia & ſic indirecte punitur populus. Ab. de ſponſa. c. Non eſt.

Interdictum eſt odioſum, cum ad correctionem animarum infligatur, ideo ſententia interdicti non debet ſtricte interpretari ſed late quia uenit ad animæ correctionem, & ſeuerior eſt fienda interpretatio in concernentibus pericula animæ. Ab. de uerbo. ſignifi. c. In partibus.

Si his propter cuius delictum poſitum eſt interdictum non ſeruat illud alii tamen tenentur ſeruare, ſecus ſi ille non ſeruat in cuius eſt fauore latum. Abbas de priuileg. capitu. Petiſtis. Vt tamen illi dicantur uiolare interdictum requiritur quod illi uel maiores, uel maior pars uiolet. Abbas ubi ſuprà.

Interdictum quod ſeruat metropolis eccleſia tenentur epiſcopi ſuffraganei ſeruare, licet de ſententia interdicti non habeant plenam probationem. Ab. de poſtula. c. Ad hoc in beato. Ad interdicti obſeruantiam ſufficit præcedens fama quia in dubiis ſpiritualibus tutior uia eſt eligenda. Ab. ubi ſuprà. Vide. c. Conſtitutio uel liget.

Interdictum poteſt ſuſpendi per iudicem interdicentem & appellatio tempore ſuſpenſionis interpoſita operatur dilationem ſuſpenſionis in aduentum appellationis. Ab. de appella. c. Dilectus. Iudex qui tulit ſententiam poteſt interdictum ſuſpendere, & ſi ſtante ſuſpenſione appelletur, ſuſpenditur ſententia ſicut ſi interdictum eſſet conditionale, ſi fertur pro delicto proprio non poteſt ſuſpendi ſecus ſi in perſonam pro delicto alieno. Abb. de appella. cap. Ad hæc. Si interdictum ſuſpenditur ab epiſcopo an poſſit appellari. Gl. ubi ſuprà. Non ſuſpenditur per appellationem ſequentem. Idem dic de ſuſpenſione a beneficio, unde prædicta habent locum in excommunicatione interdicto, & ſuſpenſione ſuppoſitis. Abb. ubi ſuprà. Interdictum loci poteſt ſuſpendi, & poteſt ibi celebrari de licentia ſuperioris, ſed latum in perſona non poteſt, quia ſi perſonam pœnitet debet relaxari ex toto ſi non pœnitet eſt in peccato, ideo non debet celebrare. Si tamen latum eſſet in perſona ratione delicti alterius poteſt ſuſpendi, quia ceſſat ratio prædicta. Abb. de priuileg. c. Vt priuilegia. Interdictum & ſuſpenſio ſi ferantur ad tempus eo lapſo non indigent abſolutione. Cum dicitur ſuſpendo te donec ſatisfe-

satisfeceris, facta satisfactione non requiritur absolutio. Ab. de sponsa. c. Non est. Interdictum & suspensio possunt fieri sub certo modo, quo existente habebunt uires suas, & modo cessante cessabit earum effectus, secus est de excommunicatione quia etiam deficiente modo remanet excommunicatus nisi absoluatur. Ab. de appella. c. Dilectus.

Qui uiolat interdictum est ineligibilis & impostulabilis, & potest dici quod sit irregularis & suspensus, ideo nec eligi nec eligere debet, nec excommunicare nec beneficia conferre potest, quia claues ecclesię contemnit. Glo. de postula. c. Ad hoc in beato. Delegatus papæ potest interdicere propter crimen episcopi ubi habet iurisdictionem temporalem, non autem ubi spiritualem tantum. Ab. de off. iud. deleg. c. Ex parte.

Interdictum uiolans si est clericus secularis priuatur beneficio, & religiosus in artius monasterium detruditur. Ab. de sen. excommu. c. Postulasti. Celebrans in loco interdicto efficitur irregularis & ineligibilis actiue & passiue, & consequenter potest deponi ab omnibus ordinibus. Abb. ubi supra. Violans interdictum iurisdictione, & clauium potestate se priuat, quia suspensus est ab officio, beneficio, & iurisdictione. Ab. de exces. præla. cap. Tanta. Non tamen est ipso facto priuatus beneficiis nec excommunicatus, sed est priuandus per sententiam, est tamen suspensus. In loco interdicto uel si est persona interdicta celebrans est irregularis & per solum papam absoluitur, & suspensus est ab omni potestate clauium & officio, & ratio est, Ex quo suspensus est simpliciter respectu loci, ergo si celebrat est irregularis & iurisdictio competens prælato habet dependentia ab ordine post eius collationem. Dicitur uiolare interdictum qui exercet aliquid deputatum ordini, & hoc facit ut clericus, uel sacerdos siue etiam sit inferioris ordinis. Si Accolitus exercet officium suum est irregularis, secus si aliquid exercet non deputatum ordini ut cantare responsoria non officiando principaliter in benedictione mensæ, & cantando episcopalem sine apparatu, quia ista indistincte exercentur etiam per non ordinatos, & si fiant ab excommunicato & interdicto non incurritur irregularitas. Similiter si exerceat ea quæ sunt iurisdictionis, quia hęc non sunt prohibita ideo nec si excommunicatus ea exerceat est irregularis. Excommunicans uel absoluens tempore interdicti non est irregularis si hoc facit sine solennitate non tanquam sacerdos. Idem dic in aliis si non sunt deputata certo ordini, uel si deputata sunt ex consuetudine quicunque exercet illa. Interdictum ergo ad ordinem refertur & quædam alia. Audiens diuina ex quadam deuotione licet peccet, non tamen est irregularis. si audit authorizando, ut quia pręlatus præcipit celebrare, irregularis est, quia ingerit se diuinis, & uiolat interdictum. Caueat prælatus ne tempore excommunicationis suspensionis, uel interdicti faciat ante se celebrare, aut intersit celebrationi, quia uidetur authorizare. Ab. de exces. præla. c. Tanta.

Interrogatus a iudice tenetur respondere, & si non responderit habetur pro confitente in suum præiudicium, & hoc etiam habet locum in procuratore, ut eius taciturnitas habeatur pro confessione in præiudicium domini, quia iura interpretantur quod tacite confiteatur. Si etiam fiat per alterum ex procuratoribus tamen nocet domino suo. Potest etiam aduersarius partem confessionis quæ pro se facit acceptare, & aliam repellere. Ab. de postula. cap. Ad hoc in beato. Idem dicitur de confessione aduocati. Glo. ubi supra.

Inter-

Interloquutoria sententia ex qua quis pronunciat se iudicem nemo est diffinitiua, habet tamen uim diffinitiue eo quod de iure ciuili possit appellari. Ab. de rescrip. c. Ex parte decani. Iudex tamen talis potest uariare sententiam. Glo. de elec. c. Nosti.

Interpretatio in contractibus fit plena, in ultimis uoluntatibus plenior, in donationibus plenissima, similiter in beneficio. Ab. de dona. c. Cum dilectus. Contractus inducit obligationem ex utraque parte, ideo debet seruari æqualitas ut fiat interpretatio plena. In legato res disponitur in fauorem legatarii tantum, & est quasi quoddam beneficium, ideo interpretatio plenior fit quam in contractu. Donatio exercet liberalitatem, unde sicut fuit largus in dando ita præsumitur quod uerba sua intelligat largissime. In beneficii largissima quando alteri non fit enorme preiudicium, sed agitur tantum de præiudicio concedentis. In præiudicium tertii locum non habet plenissima interpretatio. Item procedit in beneficiis non deuiantibus a iure communi, quia recessus a iure communi est odiosus, ideo dispensationes sunt stricti iuris. Ab. de dona. c. Cum dilectus.

Interesse non solum consistit in damno habito sed etiam in lucro cessante, quia hoc mercator potest & habet precium in termino. Item si passus est damnum quia exequutor percepit fructus quos ipse percepisset si haberet rem. Idem puto in uiduis, quæ solent habere dotem in banchis ut lucrentur ex honestis matrimoniis. Idem est in mutuante si debitor non soluit in termino, quia potest haberi respectus ad lucrum cessans, sic talis ultra sortem potest aliquid petere ratione interesse damni & lucri cessantis. Ab. de usur. c. Conquestus.

Intrusus in ecclesia uel beneficio dicitur qui illud assequitur a non habente ius conferendi illud. Ab. de excess. prela. cap. Ad aures. Dicitur qui habet beneficium a non habente potestatem & peracta per eum non ualent licet colleretur. Abb. de restitutione in integrum. c. Cum uenisset. Nec potest intrusus habere titulum uerum prelaturæ. Ab. de elec. cap. Qualiter. Vide Electio scienter.

Intrusus dicitur qui obtinuit beneficium sine auctoritate illius ad quem de iure spectat collatio. Ab. de conces. præben. c. Quia diuersitatem. Non solum qui propria auctoritate intrusit in beneficio uiuentis inhabilis est ad illud beneficium, sed etiam qui aliquo quæsito colore fecit se institui si hoc sciuit, uel si fuit ignorantia crassa. Ab. ubi supra. Post electionem uidetur intrusus qui titulo legitimo non præcedente administrat, etiam si præcessit electio. talis si post impetrat beneficium non facta mentione de intrusione est repellendus, quia eius promotio est subreptitia. Abb. de præben. cap. Cum iamdudum.

Inuentarium est scriptura continens omnia inuenta, & reperta in patrimonio defuncti. Ius canonicum approbat inuentarium quo ad excludendum hæredes a beneficio falcidiæ. Approbatur etiam quo ad forum contentiosum ut hæres teneatur creditoribus hæreditariis ultra uires hæreditarias sicut dispositum est de iure ciuili fundato super præsumptione. In foro conscientiæ non tenetur ultra uires hæreditatis qui est hæres. Abb. de testam. cap. Raynaldus.

Ioan. And. commentatus est omnes decretales incipientes. Ioannes. Abb. de regula. c. Ioannes. Raro habet opinionem non probabilem. Ab. de hæreti. c. Vergentis.

Ira non excusat a peccato ex quo non tollit sensum hominis, secus si inducit furorem, quia delictum commissum tempore furoris non imputatur ad culpam. Satis punitur suo furore. Abbas de his qui fili. occid. capitulo Veniens.

Iratus si uouit uotum religionis uel obligat se ad eleemosinam tenent quia ista non indigent deliberatione nisi saperent mentis alienationem. Puto tamen quod si irascatur tantum quod secuto furore non fecisset illum non obligari coram Deo. Sed quia difficile est hoc probare expedit ut eleemosina teneat & uotum obliget. Ab. de conuersio. coniuga. c. Dudum.

Irrefragabilis, idem est quod irretractabilis & generale. Abb. de ordina. cap. Quod sede.

Irregularis est qui causat abortum. Abb. de homici. cap. Sicut. Non est irregularis nisi interficiat animatum. Glo. ubi supra. c. Si aliquis.

Irregularis non est clericus qui in bello iusto uel conflictu speciali associat repellentes uiolentiam ex magna necessitate & proiicit lapides in quo bello aliqui moriuntur non tamen passi ab eo quia dabat operam rei licitæ. Ab. de cleri. percus. c. Presbyterum.

In bello iusto si aliqui occiduntur uel mutilentur clerici præstantes potentiã sunt irregulares si iustum ex facto alieno non sunt irregulares, sed ex proprio, si ipsi non occiderunt nisi aliter uitare non possint. Qui arma exhibet alteri pro defensione sua quia uerisimiliter euadere non posset, non est irregularis secus si pro suarum rerum defensione. Ab. Ne cleri. uel monach. c. Sententiam.

In bello iniusto clericus qui exhibet præsentiam suam auxiliando, licet non interfecerit ex quo à sociis perpetratum est homicidium, est irregularis. Ab. de homici. c. Significasti. secundum. & de pœn. c. Quod in dubiis. Vide Clericus in bello.

Clericus pugnando cõtra infideles si aliquem percussit & de interfectione sibi remordet conscientia a ministerio altaris debet abstinere. Ab. de homici. c. Petitio. In bello iusto possunt clerici intrare pugnando & interesse sed non pugnare & licet percutiendo malefaciant non tamen est irregularis ex quo non occidit nec mutilet licet alii occidant. Vbi bellum est iniustum quouismodo clericus præstet opem uel cõsilium est irregularis secuto homicidio per alios. Si uadit cum pugnantibus ut fint audaciores & inimici magis timidi sicut per alios homicidio sunt irregulares secus si ex bona causa etiã si inimici non defendant se putantes contrarium dummodo absit dolus. Ab. de cleric. percussor. cap. Petitio.

Qui assumit arma contra predones non est irregularis, nec tenetur de homicidio ibi facto, si absque eius consilio & facto est processum, neq; indiget dispensatione ut promoueatur ad ordines. Abbas de cleri. percusso. capitu. Continentia.

Irregularis est clericus si pugil ab eo datus aduersarium occidat, nec excusat consuetudo, potest tamen dispensari cum eo circa beneficium. Ab. de cleri. pugnan. in duel. c. Henricus. An episcopus possit dispensare cum isto in minoribus ordinibus, opiniones. Videtur quod non quia homicidium uoluntarium est, & iurat dispensationem antecedentia loquuntur de homicidio casuali. Ab. ubi supra.

Irregularis est qui dat causam homicidio. Ab. de homici. c. De cetero. Nec potest in ordinibus susceptis ministrare. Pro causa proxima imputatur non

pro

pro remota, & quando imputatur pro causa remota. Ab.ubi suprà.Causæ remotæ imputatur homicidium. Si id animo nocendi fecit. Glo.ubi suprà. Qui dat causam. Intellige de causa uel occasione propinqua, propter quam occisus est. Ab.de homici. c. Petrus.

Irregularitatem quis incurrit per solam mortem, uel membrorum detruncationem, secus si aliam uindictam sanguinis exercet, si membrum debilitatur, non propter hoc est irregularis. Abbas Ne cleri. uel monach.capitu. Clericis.

Qui distat sententiam quacunque modo in causa mortis uel mutilationis membrorum est irregularis, licet non peccet si sit secularis & minister iustitiæ. Non requiritur ad irregularitatem quod propriis manibus occidat. Incurritur etiam si præcepto, consilio, fraude uel auxilio quis occidatur. Qui præsentes sunt sententię, uel exequutioni, si non præstant auxilium, non sunt irregulares, etiam si sint clerici. Si clericus scribit, uel distat litteras in causa sanguinis irregularis est, si sequitur mors uel mutilatio membri. Qui scribit de mandato iudicis, ut quis capiatur, si clericus in causa criminali irregularis est, si captura simpliciter credo, idem a quocunque fuerit iniunctum, si fuit in culpa in scribendo puta quia non spectabat ad officium suum, & mandatum est sibi ab eo cui non tenebatur obedire Si recipit & scribit dicta testium etiam si non sit scriptura autentica, & ex hoc sequitur mors, uel detruncatio membri erit irregularis. Si clericis litteras missas, ut quis suspendatur legerit ei cui dirigūtur ex tali lectionę irregularis est, etiā si prius ignorabat quod in eis contineretur. Si in sacris existens sit aduocatus & sequitur mors ex parte rei uel actoris qui se ad pœnam taleonis obligauit est irregularis, quia dedit operam rei illicitæ. In layco dubium est ubi sequitur mors accusatoris & tutius tenetur quod sit irregularis licet oppositum forte sit uerius de iuris subtilitatem. Ista uidentur habere locum in quolibet clerico, quia lex uniuersaliter loquitur. Abb.Ne cleri.uel monach.c. Sententiam.

Ipso iure fit excommunicatus per hæc uerba infligitur pœna ipso facto, quia uerba sunt pręsentis temporis. Ab.de solut. c.Si quorundam.

Irregularis est qui dat consilium in homicidio. Ab.de uo. c. Ex multa. Qui sunt in consilio principis consulere possunt super absolutione. Si quis damnandus est ad mortem, uel ad detruncationem membrorum nullum dabunt consilium. Si tamen casus immineret de præsenti possunt de iure respondere ubi reus uenit absoluendus, quia non nutum debet consulere si pœna taleonis immineat contra actorem. Ex consilio incurritur irregularitas.Ab. ne cleri. uel monach. c. Clericis.

Irregnlaris est clericus auctoritatem uel consilium præstans directe, uel indirecte homicidio. Abb. de exces. præla.c. Ex litteris. Habens iurisdictionem temporalem in loco si exhibet præsentiam suam quando ex iustitia sequitur mors, uel mutilatio est irregularis. si non habet iurisdictionem temporalem non est irregularis, peccat tamen grauiter. Interrogatus si dicit in tali casu est pœna mortis si crimen tunc non est puniendum, non est irregularis, alias si ex consilio suo generali, uel particulari sequitur mors est irregularis, secus ubi non ex consilio suo quia iudex uolebat eum omnino decapitare. Ab. de exces. præla. c.Ex litteris.

Irregularis est qui consulit homicidium, Idem si præstat causam propinquam ad mortem puta iactum balistæ, uel machinæ ad quam sequitur homicidium.

dium. Si res pro qua consulit sit licita puta quod capiatur maleficus, uel exponat se morti pro fide, uel patriae, si sequitur homicidium non imputatur consulenti. Idem dic in similibus casibus. Qui consulit, ut alium interficiat, & dum aggreditur interfectus est ipse sic consulens est irregularis quasi dans operam rei illicitae. Si quis consulit, ut interficiat amicum suum & longo tempore interposito interfecit est irregularis, quia debuit consilium reuocare. Et si sibi non obtemperabat debebat ei qui sic occisus est intimare ut sibi caueat alias non euadit irregularitatem. Qui ursum, uel leonem tenet ex quo quis occisus est an sit irregularis. Ab. de homici. c. Ad audientiam.

Homicidium per consanguineos clerici clerico ignorante non imputatur clerico, secus si sciuit & non contradixit. Idem ubi de homicidio uel mutilatione suspicatur cautela est ut expresse prohibeat. Si clericus dat auxilium, consilium uel fauorem ut alii occidant, homicidium imputatur clerico. Si clericus rixabatur cum aliquo, & a superuenientibus amicis alius occiditur clericus est irregularis, quia fuit in culpa rixando nisi ex alia causa qua ex rixa fuisset interfectus. Clericus non solum prohibere sed etiam reuelare debet tractatum, saltem de consilio, quia alias culpa esset in foro animae. Ab. de homici. c. Petrus.

Irregularis est qui letaliter alium percussit licet ab aliis sit extinctus. Item si non apparet quando letaliter ex cuius uulnere obiit. Item si percussit non letaliter habens animum occidendi & ex aliorum uulneribus percussus expirauit. Ab. de homici. c. Significasti, secundum. Qui non percussit letaliter, & habet animum occidendi una cum aliis est irregularis, quia dabat operam rei illicitae. Qui percussit non letaliter sic tamen quod non potest fugere, & ab aliis ille occisus est, si dabat operam rei licitae puta defendendo sua, non est reus homicidii cum non sit culpabilis, debet tamen cessare a diuinis, & haec uia tutior. Si quis clamauit latrones, & alius interfectus est erit irregularis, quia promotionis lex considerat factum non uoluntatem quia potuit cogitare quod ex hoc sequeretur mors tamen non est sine dubio si auditus non fuit ad mortem, ubi nullus solus percutiens occidisset sed omnes simul omnes tenentur de homicidio. Ab. ubi supra.

Irregularitatem incurrit sacerdos ex lata culpa ad homicidium commissum, quantumcunque delictum sit occultum, leuissima tamen culpa homicidii, non inducit irregularitatem. Abbas de poeni. & remissio. capitulo Licet.

Irregularis non est infans homicida, quia non consentit in homicidium. Intellige nisi sit doli capax. Abbas de delictis puero. cap. Pueruimus. Irregularis est puer decem annorum percutiens. Glos. ubi supra. cap. Percutiens.

Homicidium casuale non imputatur ei qui non occidit, nec fuit in culpa etiā si ad cautelam ueniam postulauerit. Abb. de homici. c. Exhibitam. Non imputatur etiam promouendo. Ab. ubi supra. Nec imputatur ei qui dedit operam rei licitae nec fuit in culpa. Ab. ubi supra. c. Ioannes. & ubi supra. cap. Quidam. Dicitur dare operam rei licitae, qui exercet actum non prohibitum sibi, licet ad illum non teneatur nec possit cogi sicut sacerdos pulsans campanam ubi non est custos uel hoc facit ex officio custodis. Casus fortuiti non imputatur danti operam rei licitae sed illicitae. Ab. ubi supra. c. Ioannes. Si culpa homicidium casuale praecedit, est irregularis, immo etiam

mo etiam deponendus ab omni officio cuiuscunque ordinis. Potest tamen episcopus dispensare in minoribus. Intellige si uulneratus infra paucos, uel plures dies moritur, si tamen constat quod mortuus sit propter uulnus etiam si prius aliquantulum conualuisset. Item ex uulnere grauata est infirmitas propter quam mortuus est. Ab. de homici. c. Presbyterum. In homicidio casuali solus Papa dispensat in sacris ordinibus, si culpa præcessit casum in minoribus dispensat etiam episcopus propria auctoritate, ut in iam susceptis ministret. Abb. ubi suprà. c. Continebatur. & ubi suprà. cap. Ad audientiam. Cum eo qui non fuit in culpa, in homicidio casuali dispensatur facilius. Abbas de homici. capitu. Tua nos. Qui dat operam rei illicitæ, & sequitur homicidium est irregularis. Abb. de homici. c. Suscepimus.

Irregularis non est qui interficit proijciendo nec clamat ubi consuetudo non est esse homines, nec transire. Abb. de homici. c. Ex litteris. Æquitans si æquus rupto freno occidit infantem non est irregularis. Ab. de homici. c. Dilectus. Intellige de freno quod de leui frangi non debebat, alias in culpa esset. Item si nec ipse lasciuire fecit æquum, nec ex eius imperitia lasciuit. Glo. ubi suprà. c. Dilectus.

Irregularis non est quis ex solo actu homicidii in ordine suscepto nisi adsit uoluntas, uel culpa, uel scandalum solo tamen actu ne ad superiores ordines promoueatur impedit. Glos. de homici. c. Dilectus. Ista differentia inter promotum & promouendum non probatur iure, ideo tenendum sicut de promoto. Ab. ubi suprà. c. Significasti.

Irregularis est quis ex homicidio propter scandalum, & si non cessat per purgationem non debet celebrare diuina. Glo. & Ab. c. Ex litteris.

Irregularis est qui defendendo sua interficit non autem defendendo se si non potest aliter euadere. Abbas de homici. cap. Interfecisti. Si pro defensione proximi uel rerum suarum, est irregularis. Idem ubi necessitas erat euitabilis, quia potest aliter se seruare. Idem si potest fugere licet legistæ dicant quod non tenetur fugere, si occidit aggressorem non tenetur de homicidio. Abbas de homici. capitu. Sicut dignum. Clericus si potest fugere, & occidit, peccat, & irregularis est, quia excedit mansuetudinem ecclesiasticam uolendo potius occidere quam fugere. Laycus quia opprobriosum, & iniuriosum est ei fugere, potest licite resistere & liberare se. Ab. de homici. c. Suscepimus.

Clerico petenti iustitiam ciuiliter de layco, si iudex exercet uindictam sanguinis, non imputatur homicidium. Abbas de homici. capitu. Postulasti. Si clericus sciebat, quod sine sanguinis effusione non potest consequi debitum potest iustitiam petere præmissa protestatione, quod non intendit ad uindictam sanguinis, nec imputatur clerico si iudex post imponit pœnam sanguinis, nec tenetur a petitione iustitiæ desistere alias daretur commodum expoliandi clericos. Ab. de homici. c. Postulasti.

Qui interrogatus respondet, quod pro tali delicto est pœna mortis quando casus non imminet de præsenti non est irregularis, alias si ex sua responsione & consilio sequitur mors est irregularis. Abbas de fur. capitu. Qui furatur.

Qui audito seculari dedit insignia furis a quo fuit uulneratus, si fur post occidatur non est irregularis. Iste non reperitur in culpa in morte istius, quia non accusauit, nec fuit testis, nec mandauit occidit, nec illum subiecit

morti

morti sed tantũ requisitus dedit signa, fuit ergo causa iste multum remota ideo non sequitur irregularitas. Ab. de homici. c. Tua nos. & ubi suprà. c. Ad ultimum.

Medicus laycus peritus in arte in quo non reperitur culpa etiam in foro animæ non est irregularis nec ei imputatur mors. si est in aliqua culpa, quia non est peritus, uel non adhibuit diligentiam, uel ex certa scientia dat medicinam nociuam, uel differt liberationem ut salarium consequatur, uel ponit species antiquas, uel malas in medicina, uel si dubitat de medicina non relinquit in manu Dei, sed exponit medicina dubia peccat. Ab. de homici. c. Ad ultimum.

Clericus cirugicus si artem exercet & sequitur mors uel truncatio membri est irregularis etiam si non culpa sua quia dabat operam rei illicitæ, secus si est laycus & non culpa sua. Ab. Ne cleri. uel monach. c. Sententiam. Irregularis est clericus exercens artem si sequitur mors etiam si sit peritus & diligens, & hoc fecerit causa pietatis, licet pro satisfactione possit cum eo dispensari. Ab. de homici. c. Tua nos. Laycus tamen non esset irregularis sed clericus quia culpa sua fuit miscendo se delicto illi & hoc quo ad irregularitatem. Ab. ubi suprà. c. Ad ultimum.

Prelatus habens iurisdictionem temporalem potest committere alicui generaliter & specialiter quod faciat iustitiam in casu occurrente, nec erit irregularis, licet qui exequitur incurrat. Papa tamen potest licentiam dare quod clericus in bello iusto &c. Mihi hoc non placet de honestate. Ab. Ne cleri. uel monach. cap. Clericis.

Irregularitas ex homicidio uoluntario procedit, de iure diuino, non autem quæ est ex homicidio casuali. Abb. de homicid. c. Si quis.

In irregularitate homicidii papa non potest dispensare quia est de iure diuino. Glo. de homici. c. Sicut dignum. Alii tenent oppositum & iura in contrarium exponenda sunt non potest difficiliter dispensat, quia hoc permissum est a lege diuina & dispensatum in filio Aaron in testamento ueteri, & cum Paulo in nouo qui erant iregulares propter homicidium. Ab. de homici. c. Sicut dignum. Vide Peccati complices. Homicidium committitur facto si clericus exhibet præsentiam suam, ad homicidium committendum, uel uidit cum aliis ad pugnandum, & quandoque efficitur irregularis; licet ipse manum non apposuerit ad homicidium. Abbas ubi suprà.

Irregularitas causatur ex mutilatione membrorum. Quid si membrum non sit detruncatum, sed debilitatum tantum quod si propter incisionem neruorum non potest eo uti. Ab. de cleri. pugnante in duel. c. Porro. Qui occidit uel mutilat irregularis est, non autem qui sanguinem tantum fudit nec qui debilitat membrum etiam si reddatur inutile, nec qui digitum abscidit cum non sit proprie membrum secus si abscidit manum uel oculum. Abb. Qui cleri. uel uouen. c. De diacono.

Irregularis non est qui celebrat ubi clerici de communi concordia cessant a diuinis. Ab. de appellatio. c. Dilectus.

Celebrans in excommunicatione minori non est irregularis. Ab. de cleri. exco. c. Si celebrat. Irregularis est qui uiolat interdictum. Ab. de excessi. præla. c. Tanta. Si in ecclesia est interdictam iuris uel hominis celebrant in ea est irregularis. Si interdictum iuris non uerum sed suspensio organorum ut quando ecclesia est polluta, tunc celebrans non est irregularis. Si

interdictum hominis est irregularis si ponit nouum interdictum, secus ubi recensetur prohibitio iuris quod in dubio præsumitur. Ab. de priuileg. c. Tua. Qui celebrat coram excommunicatis & interdictis non est irregularis, si tamen celebrat coram excommunicato manifeste est suspensus per mensem. Ab. de priuil. c. Cum & plantare.

Irregularis est quilibet excommunicatus celebrans diuina, etiam si sit tantum in minoribus ordinatus. Abb. de cleri. excommu. capitu. Fraternitatis. Item si facit excommunicatum celebrari coram se. Item qui ex fama notitiam habet excommunicationis si celebrat. Ab. ubi suprà. c. Illud. Vide Clericus notitiam excommunicationis. & irregularis est qui suspensus.

Qui excommunicatus est si exercet iurisdictionem non deputatam certo ordini, etiam in spiritualibus non est irregularis. Ab. de exces. præla. c. Tanta.

Irregularis qui ordinem recipit furtiue, ubi prius est lata excommunicatio in eos qui hoc faciunt & in ea solus papa dispensat, etiam si ingrediatur religionem, sicut & cum eo qui post interdictum ministrat. Si non est lata excommunicatio & intrat religionem, episcopus potest dispensare. Si remanet in seculo solus papa dispensat, quod in suscepto ministret, & ad superiores promoueatur. In inferioribus præhabitis potest episcopus dispensare. Ab. de eo qui suscipit ordi. furti. c. Veniens.

Irregularitatem potest incurrere clericus cuiuscunque ordinis. Ab. de purga. cano. c. Si quis de gradu.

Suspensio minor suspendit sicut excommunicatio minor, & est eandem ratio si celebrat quo ad irregularitatem. Suspensus maiori a iure, uel ab homine propter delictum, si celebrat diuina est irregularis, quia exercet officium sibi interdictum. Qui est suspensus propter defectum, ut quia illegitimus non est irregularis, sed peccat quia non est sibi interdicta executio officii, & iure non cauetur quod sit irregularis, suspensus propter infamiam & directe a superiore est sibi interdictum officium, si celebrat est irregularis, si non directe ut quia in iure non dicitur quod notorię criminosi non debent celebrare propter infamiam & scandalum quæ oriuntur in populo, sic celebrās non est irregularis quia directe nec a iure nec ab homine est suspensus, sed est quædam prohibitio propter scandalum euitandum. sic potest sciri an notorius fornicator celebrans sit irregularis. Ab. de cleri. exco. c. Si celebrat.

Irregularis est qui suspensus ab officio attentat aliquid attributum ordini, quia ab officio ecclesiastico est suspensus, ideo sacerdos exercens officium deputatum minoribus est irregularis. Abb. de cleri. exco. c. Si quis presbyter. Irregularis est clericus excommunicatus, uel suspensus qui est in minoribus si exercet aliquid de pertinentibus ad minores ordines, non autem si dicit officium cum aliis, quia hoc layci possunt. Ab. ubi suprà. Irregularis est clericus excommunicatus si celebrat uesperas, uel matutinas in ecclesia. cum Glo. hic dicat diuina officia. Ab. ubi suprà. c. Clerici.

Irregularis est qui existens in sacris contrahit matrimonium. unde in susceptis ministrare non potest nec ad superiores promoueri. Abb. Qui cleri. uel uouen. c. De diacono. Dispensat tamen cum eo episcopus ubi non est diuulgatum populis, nec timetur quod eius exemplo corrumpantur, si tamen in contrahendo factus esset bigamus solus papa dispensat. Ab. ubi suprà. c. Ex litteris.

Irregularis omnis propter crimen est depositione dignus. Abbas de cleric. excommuni. capitulo Lator.

Irre-

Irregularis in dubio censendus est ubi non agitur ad impositionem pœnæ, sed ut cesset a diuinis. Ab. de homici. c. Significasti secundum.

Irregularitas non tollitur per ingressum religionis nisi in casibus a iure expressis, nec tollitur in totum quia non possunt habere beneficium. Ab. de aposta.c. Ex litteris. Irregularitas proueniens ex proprio delicto non tollitur per ingressum religionis, sed datur facultas citius dispensandi. Abb. de eo qui furti. ordi. recipit. c. Veniens.

Irregularis non est priuatus ipso iure officio & beneficio, sed debet priuari. Ab.Ne cleri. uel monach. c. Clerici.

Iterum dicit actum geminatum. Glo. & Abb. de appel.c. Sicut nobis.

Itinerantes ad papam maxime clerici cum omnibus rebus suis dicuntur esse sub sedis Apostolicæ protectione securi. Contra sic itinerantes non est aliquid innouandum. Ab. de cleri. peregrinan.c.Conquerente. Nec restringitur ad itinerantes causa deuotionis immo ex quacunque causa ut prouideatur & de facto temptata contra, possunt recuperari sibi ablata. Vt acta iudicis contra eum non teneant requiritur causa probabilis eundi ad papã. Hoc priuilegio gaudent etiam nuncii euntes pro aliis. Expoliatus solum probat quod tempore accepti itineris possidebat rem. Item reuocatur quicquid fecit iudex contra absentem ex causa probabili post iter aceptum si sit grauis præiudicii unde non tenet processus nec excommunicatio lata contra tales. Abb. ubi suprà. Talis defenditur non uirtute appellationis sed per titulum de peregrinantibus. Abb. ubi suprà. cap. Dilecti filii. & c. Meminimus. Intellige prædicta, quando reus ante citationem, uel notitiam litterarum impetratarum iter arripuit ad curiam etiam si in rescripto sit clausula, appellatione remota, secus si post alterum prædictorum. Ab.ubi suprà.c.Meminimus.& de cleri.peregri.c.Conquerente. Itineris acceptio ad papam habet uim appellationis si seruantur quæ seruanda sunt in appellatione.uidelicet si causam exprimat & petat Apostolos. Si prædicta non seruat potest defendi per capitulum. De clerico peregrinante, non solũ uenientes personaliter ad papam sunt sub protectione papę, sed etiã nuntii uenientes pro aliis. Idem dic si accepit iter ad alium superiorẽ quãdo procedit iudicialiater, si autẽ extraiudicialiter oportet sit talis iudex qui adiri possit per modum querelę. Abb.de appel.c. Dilecti filii. Si mittit nuncium, an ipse sit sub protectione principis. Quid suspenditur. Abb. de appella. c. Vt debitus.

Iudæorũ pueri an sint baptizãdi inuitis parentibus opiniones, ego dubito, quia proprie & stricte nõ sunt serui, nec possunt seruitia coacta exigi ab eis & eo tũ parentes cogerentur ad fidem. Iudæi non sunt baptizandi inuiti, nec cogendi sunt ad hoc, nec sunt puniẽdi, nec sunt expoliãdi de rebus suis, nec in suis festiuitatibus molestandi, nec eorum cimiteria uiolanda aut corpora exhumanda. Ab.de iude.c. Sicut Iudæi. Primum tantum est Abbatis. Nec compellendi sunt ad fidem, nec debent baptizari postulantes, nisi prius appareat quod recta intentione petant & debent expectare per dies 40. Ab.ubi suprà.c.Sicut Iudæi. Baptizati iudaicos ritus dimittere compelluntur. Ab. de aposta. c. Quidam.

Iudæus baptizatum uel baptizari uolentem non potest in seruum retinere. Ab. de iude. c Nulli. Ex quo sequitur quod si emit non tenet uenditio & sic emptus erit liber. Ab. ubi suprà. c.Nulli.

Iudæos baptizatos qui expoliant bonis suis principes seculares debent excommunicari.

municari. Ab.de iude. c.Iudæi secundum. Baptizati dum perdunt bona nec tenentur illa distribuere pauperibus & existentes. Iudæi licite habent rerũ dominia si tamẽ sunt iuste acquisita nec perdũt agnitionẽ immo succedũt atti nẽtibus & parẽtibus ut prius, quia nõ sũt deterioris cõditionis. Ab. ubi supra.

Iudęi possunt habere rerum dominia inter Christianos. Ab. de deci. c. De terris. & de iude. c. Iudæi secundum. Subduntur etiam imperio Romano & legibus eius. Ab. de conuersio. infide. c. Ex litteris.

Iudæi compellendi sunt ad decimas soluendas, & ad oblationes soluendas de possessionibus eorum. Ab. de usu. c. Quanto. Infideles omnes tenentur soluere decimas prædiales etiam si Christiani illa prædia nunquam possederunt. Quo ad decimas personales opiniones. Vbi onus nõ est annexũ rei puto standum esse consuetudini secus ubi est annexum. Ab. ubi supra.

Iudæi de iure ciuili nullam dignitatem nullum honorem nullam præeminentiam possunt habere inter Christianos, ideo non debent doctorari. Inter ipsos tamen iudæos habere possunt. Ab. de iude. c. Cum sit. Non debent doctorari quia doctoratus est dignitas. Ab. ubi supra. c. Presenti. Iudæum uel passarium proponens publicis officiis per concilium prouinciale corripitur & præposito denegatur Christianorum commertium donec deposuerit officium & in usus Christianorum pauperum restituet inde acquisita secundum prudentiam episcopi. Ab. de iude. c. Cum sit. Iudæi & pagani non sunt publicis officiis præferendi, & si eis regalia iura uendantur ad ea colligenda præferendus est Christianus non suspectus. Ab. de iude. c. Ex speciali. Iudæis non solum officia publica sunt interdicta inter Christianos, sed etiã quodlibet officium uel cõmerciũ per quod Christianis aliquod grauamen ingeri potest. Licite uẽditur iudæis & aliis paganis redditus regalis & qui deputantur Christianis ad colligendũ debent eligi per principes. Ab. ubi suprà.

Iudæus sortitur forum ecclesiæ ratione usurarum, unde directe cõpelluntur ad restitutionem usurarũ per ecclesiam quæ subtrahit eis cõmertium Christianorũ & potest excõmunicare Christianos cõtrafacientes & hæc est maxima pœna inter homines esse & hominũ commertiis carere. Ab. de usur. c. Quanto. Iudicatur ab ecclesia in casibus. 17. Cardina. distin. 5. ar. 2.

Iudæus non est ecclesiæ subiectus quo ad temporalia de iure communi, sed domino temporali. idem est de layco. In aliquibus tamen casibus ecclesia iurisdictionem exercet in eos propter sacrilegium, & uiolentam manum in clericum potest a principio in eis exercere iurisdictionem etiam cum inuocatione brachii secularis quia tamen summa pœna ecclesiæ est excommunicatio quæ non cadit in iudæum, ideo tanquam uiam facillimam ecclesia requirit temporalem dominum. Ab. de iude. c. Postulasti. Iudæi & infideles alii existentes in terris Christianorum subduntur temporaliter de iure communi iudici seculari. Ab. de iudi. c. In nonnullis.

Iudæi in qualitate habitus debent distingui a Christianis, in omni tempore debent portare signum distinctionis publicæ. Ab. de iudæis. c. In nonnullis. Iudęi & saraceni in terris Christianorum debent uti habitu quo discernantur a Christianis. Vbi suprà.

Iudęis cohabitare prohibetur Christianis, unde non debent remanere in eadẽ domo & eorum uitanda sunt consilia, ne corrũpantur Christiani, nec debent Christiani medicinas accipere ab eis nec esse cum eis in balneis nec lauari, nec debent intrare scholas eorum causa discendi, quia contrahitur amicitia. Consuetudo tamen habet contrarium. Ab. de iude. c. Præsenti.

Iudæi

Iudæi non astringuntur legibus canonicis circa sacramentalia, & concernētia animam. unde licitę contrahunt matrimonia in gradibus prohibitis lege humana tantum, & per superuentionem nouæ legis, non debet immutari quod gestum est secundum antiquam, ex quo nondum emanauerat noua lex. Non astringitur iudæus ad seruandum ius canonicum nisi post baptismum. Id ergo quod gessit antequam subiiceret se legi Christianæ debet tenere ex quo non est gestum contra legem diuinam. Lex diuina sic astringit eos, quod papa potest eos punire de transgressione eius. Inter iudæos & alios infideles est uerum matrimonium ut hic patet. Deus non coniungit Christianos in casibus prohibitis sed coniungit infideles quos lex canonica non includit, ubi lex diuina eos non astringit. Abb. de consangui. & affinita. c. De infidelibus. Si non subduntur ecclesiæ, quo ad iurisdictionem temporalem canones ad eos non extenduntur etiam indirectè, quia ecclesia non se impedit de laycis nisi ratione animæ, de animabus iudæorum non curat ex quo uolunt uenire ad fidem, si tamen contra legem delinquunt possunt puniri a papa uicario eius etiam indirectè, ut si essent infesti Christianę. Iudæi subiecti sunt imperio & delinquentes puniri possunt etiam per iudicem secularem etiam dum ueniunt contra legem diuinam contrahendo matrimonium. Ab. de diuor. c. Gaudeamus.

Iudæi possunt mercimonia cum Christianis habere, sed eis interdicitur familiaritas, & nimia conuersatio. Ab. de usur. c. Post miserabilem.

Iudæi in parasceue non debent tenere fenestras & ostia aperta. Ab. de iude. c. Quia super. In diebus dominicæ passionis non debent progredi in publicum nec in contumeliam creatoris prosilire, alioquin puniuntur. Ab. de iude. c. In nonnullis.

Iudæus qui percussit clericum temporaliter punitur, & si de facto puniri non potest sibi interdicitur Christianorum commercium donec satisfecerit iniuriam passo, Ab. de iude. c. Postulasti.

Iudæus non potest habere seruum Christianum siue ante siue post sit Christianus, uel etiam desierit esse Christianus. Ab. de iude. c. Præsenti. Iudæus emens seruum causa mercimonii qui desiderat fieri Christianus est factus datis duodecim solidos protinus subtrahitur ab eo. Si infra tres menses ipsum uenalem non exposuerit uel ad sibi seruiendum emerit, nec ipse uendere nec alius emere audeat nullo dato pretio reducitur ad libertatem. Abb. de iude. c. Nulli. Hi tres menses incipiunt a uenditione & traditione serui non autem a petitione Christianitatis, alias sepe esset fraus. Solidi debent esse aurei. Ab. ubi suprà. Licet non possit habere Christianum in seruum, potest tamen habere origenarium & aschiptium. Ab. de iude. c. Multa.

Iudæi facti sunt serui in morte Christi, ideo Christiani qui eadem morte liberati non debent eis seruire. Item propter familiaritatem cum sint eorum inimici. Ab. de iude. c. Et si iudæos. Possunt tamen Christiani licite habere commercium licet non familiaritatem cum eis. Ab. ubi suprà. c. Postulasti. Iudæis, saracenis uel paganis seruientes in domo debent excommunicari. Ab. de Iudæis, c. Iudæi. secundum. Indistinctæ prohibetur habitatio cum eis. Ab. ubi suprà.

In iudęorum familiari seruitio Christiani esse non debent. Ab. de iude. c. Ad hæc. Christiani non debent se exponere seruitio iudęorum, quo contrahant cum iudæo familiaritatem, ideo prohibetur hic assidua mora & seruitium in domo, & magis prohibetur simplicibus conuersatio iudæorum

quam uiris litteratis, quia simplices facilius subuertuntur. Æquiparantur assiduum seruitium extra domum & seruitium in domo respectu causæ prohibitionis sed ne ex familiaritate subuertantur & ne iudices superiores & quilibet horum militat in seruitio quotidiano. Ista intellige quando Christianus uult seruire personæ iudæi secus si uellet in domo sua ædificare. An possint nutrire pueros extra domum, opiniones, credo quod sic quia alias perire possent. In eorum domibus non potest episcopus dispensare, quia non dispensat contra ius nisi tacite uel expresse permittatur, maxime quia ista dispensatio tendit in dedecus fidei & commodum priuatum. Ab. de iudæis. c. Ad hæc.

Iudæi nutrices & seruitrices Christianas habere non debent, contrarium facientibus interdicitur Christianorum commercium. Abb. de iude. c. Et si iudæos. Hec constitutio non prohibet iudæos habere nutrices Christianas nisi in domibus eorum, & quia faciunt prius imitare lac in latrinam. Ab. ubi supra.

Iudæi sinagogas antiquas retinere possunt nouas erigere non possunt. Abb. de iude. c. Iudæi. Si corruunt possunt de nouo illas ędificare in pristinum statum non ut ampliores fiant. Glos. ubi supra. Veteres in pristinum statum reformare possunt non ampliores, nec præcisiores. Abb. de iude. cap. Consuluit. Constantinus contulit libertatem ecclesiæ, & iudæos seruituti subiecit. Iulianus apostata dedit licentiam iudæis construendi nouas sinagogas. Glo. ubi supra. c. Christus. Post mortem suam subito iudęos seruituti subiecit, & ecclesiam erexit. Constantinus imperator exequutor fuit, si sinagoga ex toto corruit non licet reædificare in loco ubi erat antiqua quia uidetur noua. Tollerantur iudæi, quia spes est conuersionis. Ab. ubi supra. c. Consuluit.

Iudæi compelluntur restituere usuras. Ab. de usur. c. Post miserabilem. Peccant iudæi exercendo usuras in Christianos, & compellendi sunt ad restituendum usuras. Ab. ubi supra. c. Quanto.

Iudex dicitur quasi ius dicens populo, uel quod de iure disceptet, quod est iuste iudicare, Non est iudex nisi sit in eo iustitia. Abb. de uerbo. signifi. cap. Forus.

Iudex esse non potest quis impedimento naturę ut surdus, mutus, perpetuo furiosus, impubes, quia discretione caret. Lege impeditur qui a senatu remouetur ratione infamiæ. Item moribus ut serui & feminę, qui non funguntur seruilibus officiis. Glos. de lega. c. Cum uigesimum annum. Idoneus iudex debet habere quinque sensus. Glo. in princip. prohe. In iure tantum inuenitur de uisu & auditu. Idem dicitur de notario. Abb. ubi supra. Iudex esse non debet seruus manifestus. Si tempore sentētiæ fuit occultus tenet sententia, etiam si postea sciatur, nec infamis, nec excommunicatus, suspectus autē potest repelli. Illiterato nisi consuetudinem habeat causarum non potest committi ut iudicet, nec si habet impedimentum non per petuum, ut infirmitas, surditas. De infamia dicit quidam tantum habere locum in iudice delegato, quia ordinarius remouetur tantum per excommunicationem. Glo. & Ab. de rescrip. c. Scisictatus. In omnibus prædictis potest fieri exceptio. Ab. ubi supra.

Iudex contra absentem procedens supplet defectum illius ex officio, & si inuenit sententiam iniustam debet illam infirmare. Abbas de appella. cap. Per tuas.

Iudex

Iudex de aduocato debet prouidere parti quando pars non potest habere, & potest dare domesticum etiam si sit iudex delegatus. Ab. de officio. iudi. c. Ex litteris. Sunt quædam personæ quibus iudex debet prouidere etiam si non petant ut sunt pupilli, feminæ, debiles personę quæ non sunt menti compotes qui propter potentiam aduersarii non possunt aduocatum habere. Iudex pro prædictis potest compellere aduocatum ad aduocandum, & si pars est potens ad soluendum constituet salarium, si impotens tenetur iudici obedire sine salario, & potest iudex compellere aduocatum ad patrocinandum gratis in hoc casu. Ab. ubi supra. Iudex potest allegare pro utraque parte, & dubia processus aperite gratis in hoc casu. Glo. de postula. c. Bonæ memorię. secundum. Item supplere defectum in sibi notis ut iudici puta ne pars ignoret deposita sibi. Tertio facit in facto sibi notorie noto. Quarto in exceptione quę reddit iudicium retro nullum. Quinto ubi uertitur periculum animarum. Sexto circa repulsionem testium nisi exceptio sit talis, quę possit a parte remitti. Septimo in fauorem publicum cum procedit ex officio nobili. Octauo ad utilitatem ecclesiarum, uel miserabilium, uiduarum, & pupillorum. Nono quando altera parte absente allegatur cum proceditur contra absentes in utilitatem eorum potest testes adducere. Decimo potest in omni causa, & casu interrogare testes qui obscure deposuerunt, quando sunt iam inducti testes. Vndecimo interrogare partes quantum sibi uisum fuerit. Duodecimo in his quę iudicantur in persona iudicis potest semper ex officio supplere utraque parte petente ut examinare libellum, iuramentum pręstare, dilationem dare. Tertiodecimo absente parte non supplet pro ea nisi altera parte petente. Quartodecimo in his quæ ordinantur in partes iudicii, regulariter non supplet ut excipere, petere quia non debet assumere officium partis, & supplere ad commodum priuatum ubi bonum commune impeditur per priuatum debet tolli priuatum. Abb. de postula. c. Bonæ memorię. Si scit aliquem excommunicatum publice debet illum repellere ab agendo etiam si non excipiatur ab aduersario. Glo. ubi supra.

Iudex quando uult, quod non potest, uel potest quod non uult, si agit, an agat id quod potest. Abbas de officio & potestate iudicis delega. c. Cum super. Vide delega.

Agi potest contra iudicem iniquæ sententiæ ad interesse siue appellatum fuerit siue non sidem, dic de arbitro. Ab. in rubri. de appella. Si elegit opinionem quam multi sequuntur licet non sit bona quando potest, uel non potest iudicari. Ab. de sen. & re iudi. c. Sententiam.

Iudex in arbitrariis excedit modum imponendi pœnam. si imponit ordinariam, uel maiorem quia datur arbitrium ut moderetur non ut augeat, uel puniat quantum ordinarie puniretur, ideo si crimen non impedit executionem ordinis nec retentionem beneficii non debet iudex priuare clericum officio & beneficio, sed beneficio translato etiam est iudex si mandat pœnam consuetam imponi tali delicto. Arbitrium iudicis restringitur ex consuetudine. Ab. de accusa. c. Inquisitionis. In commissis arbitrio suo debet seruare ęqualitatem. Ab. ubi supra. c. Licet in beato.

Iudex articuli ut se informet & referat potest citare partes ut coram eo compareat, ad quem fit remissio, cum hoc potest iudex ergo & iste ne causa remaneat sine termino. Item commisso principali commissa uidentur comitantia & accessoria ad causam. Ab. de accusa. c. Prælatorum.

Iudex potest assessorem eligere, quem uoluerit etiam inuitos partibus, quæ etiam tenentur illi de salario. Ab. de off. & pot. iud. delegato. c. Super quæstione. §. Verum.

Iudex ne auctoritas eius uilescat debet laborare, & debet illam augere. Ab. de accusa. c. Qualiter & quando. Iudex honorari debet alias euanescet eius auctoritas & conari debet quantum potest ne contemnatur a subditis, ideo euitare debet eorum familiaritatem, & augere dignitatem suam. Abb. de pœnis. c. Dilectus.

Iudex citare non tenetur in notoriis nec sententiam ferre in scriptis, sed sufficit præceptum ad executionem si notorium aliis & non sibi, & est notorietas fundamentum suæ iurisdictionis non tenet processus qui in notoriis sufficit si non erat fundamentum sed solum præstabat facultatem respectu ordinis iudiciarii ualet processus. Cautela est ut prius pronunciet etiam notorium & sic etiam si non sit notorium ualet processus. Abb. de iur. iuran. cap. Ad nostram.

Iudex non debet uelle uideri clementior lege. Abb. de senten. & re iudi. cap. Iurgantium.

Iudex cui committitur articulus ut instruat superiorem potest partibus constituere terminum ita quod coram delegante compareant etiam si in commissione hoc non dicatur. Abbas de senten. & re iudi. cap. Cum Bertoldus.

Iudex cui committitur causa intelligitur committi tantum de iure tam communi quam speciali, hic iudicabit secundum priuilegia consuetudines & alia iura specialia etiam iuri communi contraria. Abb. ut litis penden. cap. A memoria.

Iudex non tenetur sequi consilium sapientum, sed potest sequi simpliciter iudicium suum, immo potest & leges interpretari quo ad decidendum causam suam. Item potest iudicare contra communem opinionem doctorum si illa opinio communis sit notoriæ falsa, uel possit conuinci pluribus rationibus. Ab. de appella. c. Vt debitus.

Iudex si uult consulere superiores eo quod dubitet de iure debet copiam consultationis partibus edere, alias uerbis consultantis fides non adhibebitur. Abb. de appella. c. Intimasti. Copiam debet dare per manum notarii uel duorum uirorum, uel roboratã sigillo autentico ut nihil possit immutari, unde punctus est formandus de consensu partium. si consentiunt omnes, uel non contradicunt consultationi formatę per iudicem, non possunt amplius contradicere. Si fit relatio parte contradicente non facit fidem nisi aliter probetur in actis. Idem dic si pars est absens per contumacia, uel si non fuit facta relatio. Si partes non concordant in formatione puncti. Iudex compellit ad concordiam si noluerint potest interloqui factum sic se habere prout ipse format, & nisi appelletur stabitur interloquutorie. Si iudex de consultatione fienda pronunciat, non possunt partes appellare. si in ea formanda, non exprimit uerum potest appellare. A responsione principis non potest appellare, a diffinitiua quam iudex profert secundum responsionem principis potest appellare. Ab. ubi supra. c. Intimasti.

Iudicem si quis constituat submittendo se ei, & ille acceptet non potest post pœnitere, non tamen potest quis aliquem constituere sibi iudicem alias iurisdictionem non habentem. Abbas de foro competen. cap. Significasti.

Iudex

Iudex ratione contractus. Vide Conueniri potest ratione contractus. Iudex delicti. Iurisdictionem dat delictum.

Iudex propter contumaciam rei potest rem petitam sequestrare, & contumacem condemnare in expensis quas propter contumaciam illius, uel exceptionem dolosam actor fecit. Abb. de dolo. & contuma. c. Ex litteris. Iudex potest contumaci gratiam facere puta expectare in alium diem nisi alteri sit ius acquisitum, puta quia appellatio est deserta. Ab. de appella. c. Sæpe contingit.

Iudex debet credere peritis in arte, & illis debet præstare iuramentum non quod sit sed quid credunt dicant. Ab. de frigid. & malefi. c. Fraternitatis. Vbi est probabile dubium quod iure non possit decidi, debet iudex sumere peritos uere in arte & secundum eorum depositiones sententiare & debent esse plures. Circa hoc ponuntur duæ quæstiones. Ab. de homici. c. Significasti. Vide Iudex deponit.

Iudex in quem partes compromittunt potest utraque auctoritate procedere uidelicet ut iudex, & ut arbitrator: si excedit metam iuris in pronunciando attribuitur arbitratori potestati, & si procedit iuridice, iudiciariæ potestati, Vnde actus gestus ab habente duplicem potestatem præsumitur gestus in dubio a potestate secundum quam actus tollerari potest. Ab. de præben. c. Nisi esset.

Iudex nullus potest compellere partes ad compositionem & concordiam. Ab. de elec. c. Cum inter. Si causa est ciuilis nec princeps ordinaria potestate nec iudex potest compellere ad compositionem, si tamen lis non potest de facili decidi ab eo credo quod iudex possit. Abb. de maio. & obe. c. Humilis. Iudex nullus potest compellere partes ad pacem & treguam in causis ciuilibus in criminalibus nisi sit adeo longa & intricata quod de facili non possit extirpari. Idem potest arbiter super pacifico statu ciuitatis. Abb. in rubri. de pace & treg. Sed nec papa potest compellere partes ad componendum, potest tamen si res super qua litigatur esset in libera eius dispositione & hoc ex plenitudine potestatis. Inferior papa non potest nisi lis esset adeo intricata, quod non posset de facili expediri. Ab. de pact. cap. Cum pridem. & transactio. c. Ex parte. Vide Papa.

Iudex omnis potest committere aliquem articulum saltem non iurisdictionalem causę sibi commissæ. Abb. de off. & pot. iud. delega. c. Super quæstionem. Potest tamen deputatus ad aliquem articulum sine iurisdictione recusari pro parte quando est suspectus & ex actu suo potest grauare partem, ut quando committitur nuda examinatio testium uel quis datur ad arbitrandum excessus qui in prędictis potest lædere partem occulte. Si deputetur merus exequutor ad exequendum inter discussa & decisa per superiorem, tunc prætextu suspitionis non potest accusari, puta si deputetur ad denunciandum aliquem excommunicatum, uel ad citandum uel quid simile, Vnde subdelegatus ad causam particularem nullum actum iurisdictionalem committere potest, unde non potest examinationem testium committere nisi sine iurisdictione, puta quia ipse iudex prius approbat personas testium, & examinat interrogatoria. & capitula, & tunc committit nudum ministerium. unde si fieret die feriata teneret, non autem potest committere nisi prędicta precedant quia committeret iurisdictionem quam non potest committere. Ab. ubi suprà.

Iudex condemnans quando potest ferre sententiam in dominum, & quando in

procura-

procuratorem. Glos. & Abb. de elec. cap. Querelam.

Iudex an conueniri possit pro delicto durante officio, qui habet dignitatem sine administratione potest ut sunt comites palatini, qui sepe possunt conueniri. Si delinquunt extra officium, & sunt iudices inferiores habentes simplicem iurisdictionem possunt conueniri. si iudices maiores perpetui similiter possunt, si temporales non possunt regulariter conueniri durante officio, compelluntur tamen prestare cautionem de respondendo deposito officio. Ab. de maio. & obedien. c. Legebatur.

Iudex potest dari ad petitionem partis, & quando. Abb. de rescrip. c. Ceterum. Non potest iudex dari contra mortuum. Abb. ubi supra. c. Significauit nobis. Iudex quot modis incedit quomodo contra delegatum impeditum uel ordinarium potest excipi. Si impeditus restituatur, iurisdictionem habet, si impedimentum erat occultum, & post sententiam detegitur an retractum sit a sententia. Iudex cui sit commissio an possit se excusare praetextu suae infamiae. Ab. de rescrip. c. Suscitatus.

Iudex potest se offerre ad defensionem causae si uult etiam non uocatus quando processit ad instantiam partis. Ab. de rescrip. c. Dilectus filius.

Iudex deponit ut testis coram aliis iudicibus de gestis coram se. Ab. de excess. prael. c. Inter dilectos. Deponere potest super gestis coram se, & ei creditur deposito officio creditur & actis contra partem, uel deponentem, licet pars uel deponens dicat se aliter dixisse. In officio existens non potest esse testis. Ab. de accusa. c. Cum dilecti.

Iudex desinit esse iudex quando causa remittitur ad superiorem. Si tamen sit ordinarius potest eam reassumere de consensu partium nisi causa sit praesentata principi, quia illuderetur superior. Abbas de off. & potest. iud. deleg. c. Licet undique.

Iudex dilationes datas a lege quando potest breuiare uel elongare. Abbas de appella. cap. Cum Romana. Dilationem datam de consensu partium, non reuocat parte inuita nisi ex magna causa, si est data non de consensu partium potest reuocare. Ab. de appella. c. Significauit.

Iudex potest dimidiare rem quando probationes sunt equales, non tamen debet ad hoc esse facilis, haec est sententia rusticorum. Abb. de praesump. cap. Afferte.

Iudex domicilii si reus inuenitur in loco domicilii potest in eum exercere iurisdictionem omnimodã, & potest conueniri de omnibus contractibus alibi gestis, & de re sita alibi, & de criminibus alibi commissis. Hic forus est ordinarius & ad omnia generalis. Si statutum loci delicti imponit poenam ipso facto punietur secundum illud, si poena uenit imponenda per iudicem si per legẽ loci delicti magis aggrauatur poena, uel iudicatur delictum quod non erat puniendum secundum eam. Si neutrum horum est, potest punire eum secundum legem suam. Si est absens potest citari per iudicem domicilii quo ad omnes effectus. & licet plures teneant quod extra territorium non possit excommunicari, tamen oppositum est uerum. Nec uiolatur territorium alterius quia hoc uinculum iniicitur animae inuisibiliter sine uiolatione territorii. Ab. de foro competen. c. Licet.

Iudex admittens exceptionem quam non debet admittere si exceptiones de sui natura non concludatur non tenetur iudex secundum eas iudicare, si autem concludunt licet a principio non deberent admitti, tenetur secundum eos iudicare, puta quando tempore in competenti producuntur exceptiones.

nes. Abb. de officio & poteſt. iud. delega. cap. Cum contingat.

Iudex deputatus ſuper exequutionem ſententiæ fraudis, uel nullitatis ſententiæ admittit exceptionem non ut ſuper ea pronunciet, ſed ut negocium ad ſuperiorem tranſmittat ſi exceptionem probabilem inuenerit. Ab. de ſenten & re iudi. cap. De cetero. Qui iudex poteſt uel non poteſt ſententiam exequutioni mandare. Abbas de foro competen. cap. Si quis. Iudex quando alterius poteſt ſententiam executioni mandare. Abbas ubi ſuprà. c. Poſtulaſti.

Iudex non condemnans reum in expenſis ſi petitæ fuerunt tenetur ad reſtitutionem de ſuo. Glo. de reſcrip. c. Nonnulli. Non habet locum quando expenſæ non fuerunt petitæ, quia iudex non tenetur officium impartiri non poſtulanti. Contra iſtos iudices ſi petitæ ſunt expenſæ poteſt appellari & ipſi poſſunt conueniri coram ordinario. Non poteſt appellare a iudice ſi non fecit quod potuit ex officio, ſed debet imputari non petenti. Abbas ubi ſuprà. Qui pronunciat reſcriptum ſibi directum eſſe nullum, poteſt per totam illam diem etiam poſt pronunciationem in expenſis & damnis datis. Ab. ubi ſuprà. c. Quia nonnulli. Sententia condemnatoria expenſarum lata contra abſentem ex probabili cauſa per nuncium excuſata legitime eſt nulla. Ab. de procura. c. Querela. Iudex quando poteſt in expenſis futuris condemnare. Ab. ubi ſuprà. c. Auditis. Poteſt taxationem expenſarum ſibi reſeruare quando eum diffinitiua condemnatur in expenſis in generali. Ab. de ſequeſtra. poſſeſ. c. Ad hæc. Poteſt etiam condemnare in expenſis poſt diffinitiuam per totam diem illam poſt interloquutoriam poteſt. Ab. de appella. c. Sepe contingit. Poteſt etiam condemnare partem in expenſis prius quam ſuper principali pronunciet in ſententia, licet ſeruetur oppoſitum. Ab. de priuileg. c. Cum olim.

Iudex non procedit contra infamem ſibi notum ut priuata perſona, ſed oportet probetur in iudicio, ſecus in aliis notoriis ſibi. Abb. de ſponſa. cap. Cum in tua.

Iudex contra delinquentem poteſt procedere ut caueat ne in futurum ſimile delictum committat, & erit iſta cautio fideiuſſoria, uel pignorantia pœna appoſita. Qui me offendit poteſt cogi & diſtringi ad præſtandum cautionem ne me offendat in futurum. Ab. de ſen. exco. c. Grauem.

Iudex non debet incipere ab excommunicatione ſed a ſuſpenſione & interdicto uenire ad excommunicationem qua nulla pœna eſt maior in eccleſia & ex frequentia contemnitur. Vbi multi ſunt illaqueati non debent omnes ſuſpendere, interdicere, uel excommunicare, ſed debet incipere a principalioribus nec tenetur iudex illum abſoluere ſi non ſe corrigit. Ab. de cohabita. cleri. c. Clericos.

Iudex incompetens. Si partes litigantes coram eo ſciebant eum incompetentem & poterant iuriſdictionem eius prorogare, non poſſunt contrauenire ſententiæ. ſi ignorabant poſſunt contrauenire. Si poſt ſententiam latam ipſi approbauerunt, tacite uidentur contrahere, & paciſci, & ſicut pactum tenet, ſecus ſi non approbauerunt. Abb. de foro competen. cap. Significaſti.

Si iniuriam paſſus abſoluit eum qui intulit, iudex tamen debet procedere in quantum tangit ius rei publicæ quod pars dimittere non poteſt. Ab. de iur. iuran. c. Veniens. Iudex etiam poteſt ulciſci iniuriam ſibi notorie illatam. Ab. de appella. c. Nouit ille.

Iudex

Iudex si iniuste procedit extraiudicialiter non potest amplius in illum procedere etiam iudicialiter, similiter si assumit defensionem super sua iurisdictione. Abb. de restitu. spolia. c. Conquerente. Iudex faciens contra iustitiam est suspensus. Ab. de priuileg. c. Dilecto.

Iudici qui iniuriatur per superioris arbitrium debet puniri. Abbas de pœn. c. Dilectus. Ordinarius ubi iniuria est notoria & pœna taxata potest eum qui sibi iniuriam dixit punire. Si non est notoria & tangitur principaliter persona iudicis, non potest ipse punire ne sit iudex in facto proprio. Si tangit principaliter dignitatem potest punire, sed quia consequenter tangit personam potest recusari ut suspectus. Ordinarius punire potest aduocatos, procuratores, notarios, & consimiles excedentes in officiis. Delegatus potest procedere contra impedientes iurisdictionem suam, si iniuria lata non impedit iurisdictionem debet per superiorem eius puniri. Idem eum quis temere contradicit iudici ut cum dicit, mentiris, uel nihil scis. Ab. de pœn. c. Dilectus.

Iudex non debet inquirere nisi præcedat infamia. Intelligitur de promoto ut puniatur. De promouendo debet inquirere etiam non præcedente infamia, sed non oportet quod testes sint iurati nec quod fiat solennis inquisitio, nec de crimine speciali sed in generali. Abb. de postula. cap. Ad hæc. Non debet inquirere contra infamatum. Abb. de electio. cap. Cum uobis olim. Iudex inquirens non præcedente infamia absoluto reo tenetur ad expensas. Ab. de dolo. & contuma. c. Cum dilecti.

Iudex raro inquirit contra prælatum quin inquirat contra ecclesiam eius totam, quia ex mala uita prælati insurgit præsumptio contra totam ecclesiam quæ eam tollerauit. Ab. de elec. c. Per inquisitionem.

Iudex iudicare tenetur secundum allegata & probata etiam si ut priuata persona iudicat contra conscientiam. Glo. de officio & potestate iudicis deleg. cap. Pastoralis. Vnde non iudicat secundum conscientiam quam habet ut Deus uel homo, nec potest quia iurare debet quod iudicabit secundum leges. Abb. de iure iuran. cap. Venientes. Quando autem potest secundum proprium sensum iudicare & quomodo intelligatur. Ab. de constitu. cap. Canonum.

Iudex iudicare potest de eo quod est sibi notorium etiam non probatum in actis nec allegatum quod notorium allegari potest. Post conclusionem, si tamen sit notorium facti permanentis quod non indiget probatione & sufficit quod allegetur, secus in notorio iuris, uel actus transeuntis. Appellatione notorii, uenit tantum notorium facti. Abbas de elec. cap. Dudum.

Iudex potest iudicare secundum id quod est sibi notum notorie sine probatione alia secus si sit notum sibi ut priuato. Abb. de iudi. c. Dilecti filii. Ex officio supplet in publice notis ne possit iudicare de eo quod est notum sibi & potest inhabilem repellere etiam si non repellatur a parte etiam si pars ex culpa sua non potest excipere. Ab. de excep. c. Exceptionem. In notoriis etiam in facto proprio potest procedere quando pœna est determinata a lege quia est potius exequutor legis quam iudex secus si committitur arbitrio iudicis. Ab. de appella. c. Proposuisti.

Iudex non debet iudicare die ultima suæ iurisdictionis, si tamen iudicat ualet sententia. Intelligitur quando successor est presens. Item in ordinario non autem in delegato. Ab. de iure iuran. c. Si Christus.

Iudex

Iudex qui non est instructus, & qui non potest instrui de re probanda quia in expertus, uel honestas non patitur debet recurrere ad iudicem peritum in illa arte, & secundum eius testimonium iudicare. Peritis in arte, sua iuramento creditur. An sufficiat iudicium unius periti. Eligentur periti a partibus in facto dependentiæ à plena facultate partium, alias ex officio eliget iudex. Et licet post sententiam appareant peritiores non tamen sententia retractabitur de rigore iuris nec de æquitate, secus si sententia sit lata ad partis iuramentum quia non est plena probatio. Ab. de proba. c. Proposuisti. Quando causa decidenda est per iudicem peritum ita quod testes non possunt deponere nisi de credulitate secundum peritiam artis possunt testes peritiores non obstante publicatione priorum recipi immo ad hoc debent compelli contra eam pro quo iurauit licet contra alium si producantur testes possunt repelli nisi post iuramentum. Abb. de testi. & attest. c. Intimauit.

Iudex si ignorat fundamentum suæ iurisdictionis etiam si habeat illam non ualet processus, ualet tamen sententia ubi iudex ignoret suam iurisdictionem prorogatam. Ab. de iureiuran. c. Ad nostram.

Iudex cognoscit an iurisdictio sit sua parte negante quando procedit ex officio suo. Ab. de appella. c. Solicitudinem.

Iudex si scit se non habere iurisdictionem uel quod de facili sit elidibilis eius processus non ualet contra absentem etiam contumacem qui tamen ualet in quantum punit contumaciam si ignorat. Ab. de appel. c. Si duobus.

Iudex potest habere iurisdictionem ordinariam & delegatam simul & utraque auctoritate procedere & tunc appellatio erit ad papam propter delegatam. Si habet tantum unam & credit se habere aliam quam eligit non ualet processus quia errat in eo quod necessario requiritur ad exercitium iurisdictionis, & ualiditas omnis actus dependet a uoluntate & iurisdictione & altero deficiente non potest solide explicari. In casu in ordinaria deficit uoluntas, in delegata potestas. Si iudex errat in sensu legis indulgentiæ uel priuilegii tenet sententia. Si habens iurisdictionem delegatam & ordinariam procedit simpliciter si citando non exprimat quam habet potestatem non tenetur citatus comparere si tamen comparet uidetur elegisse potestatem quam habuit. Dignitas sæpe exprimitur ad demonstrandum personam. Si habenti iurisdictionem fit delegatio inutiliter partes scientes litigant coram illo, qui si processit ut delegatus non ualet processus, si ut ordinarius ualet, quia eius iurisdictio prorogabilis est. Si in principio delegationis delegans carebat iurisdictione & post est eam adeptus si iurisdictio delegantis causa incerta erat uel radicata licet non haberet exercitium puta quia iam electus erat confirmatus delegatio superueniente iurisdictione, secus si non erat radicata tempore delegationis, quia non ualet processus. Si antequam superueniat iurisdictio delegantis exercuit actum substantialem iudici non potest conualidari processus etiam quo ad alia. Si nihil de substantialibus & iurisdictio uenit ex causa de præterito confirmatur. Si ex causa de præsenti orta post delegationem non ualet nisi forte delegans approbet. Ab. de præsump. c. Cum ex.

Iudex potest leges interpretari & canones quo ad causam uertentem coram se. Ab. de feriis. c. Capellanus.

Iudex debet prouidere quod partes sint in loco securo. Abb. de procura. c. Accedens. Locus excusari potest non solum propter inimicitias proprias, sed

fed etiam propter inimicitias ciuitatis suæ. Ab. de off. & pot. iud. delega. c. Cum secundum cano.

Iudex in causa matrimoniali debet habere potestatem & non ignorare canones. Si non habet potestatem non tenet sententia, si non habet scientiam peccat, & tenet sententia, debet ergo peritiori causam delegare uel partes consulere. Abb. de consangui. & affini. c. Ex litteris. Adiri potest iudex secularis ut compellat sponsum ad contrahendum de præsenti ubi non uertitur in dubium de ueritate sponsaliorum. Item ut cogat ad obseruantiam iuramenti. Ab. de sponsa. c. Ex litteris secundum. Siue uxor detineatur inuita, siue uolens potest adire iudicem ecclesiasticum, uel secularem ex quo non contenditur de substantia uinculi matrimonialis, & eorum quilibet est iudex competens. Item potest maritus uxorem sibi uendicare, & econtra adducta causa de iure canonico uel diuino. Abbas de sponsa. cap. Non est.

Iudex in causa matrimoniali potest esse laycus. Vide supra immediate.

Iudex potest mulctare etiam non petente parte, immo parti nulla cōpetit actio respectu mulctæ. Abb. de iudi. c. De quo uult Deus. Potest in primo præcepto ponere mulctam & pœnam excommunicationis ex causa rationabili. Ab. de testi. cogen. c. Cum super.

Iudex debet habere notarium, uel duos qui scribant acta iudicialia qui sint idonei, si quid emerserit difficultatis per superiorem puniatur, nec credittur ei super processu, nisi inquantum peracta, uel alias per legitima documenta constabit. Abbas de proba. cap. Quoniam contra. Non creditur ei nisi in leuibus & arbitris quando partes concedunt quod procedant sine scriptis. Ab. ubi supra.

Iudex in notoriis licet non teneatur recipere probationem, potest tamen seruare iudiciarium ordinem si uult, sed aduersarius non tenetur probare, quo non contradicente tenet processus. In notoriis non exigitur examinatio nec citatio si sit adeo notorium quod parti absenti nulla debeatur defensio. Vbi non est sic notorium sine citatione processus & sententia sunt nulla. Si delictum sit notorium & persona occulta quæ deliquit, potest iudex sine citatione inquirere in generali, sed non contra certam personam, & si qui inueniantur in illa inquisitione generali debet post procedere specialiter contra sic nominatos, quia processus factus in generali non probat in speciali, quia pars non fuit citata, nec uidit iurare testes, & similia. Hodie hoc totus mundus seruat. Si notoriis iudex seruauit ordinem iuris & in aliquo deliquit non propter hoc irritatur totus processus quia non tenebatur. Abbas de elec. cap. Bonę memoriæ. Vide Iudex citare. In actibus notorie iustis procedit extraiudicialiter, si ergo quis notorię tenet ecclesiam iniuste, non oportet quod episcopus eum uocet in iudicio, sed potest eum expoliare de facto sicut de facto se intrusit. Ab. de iure patrona. cap. Quia clerici.

Iudex officium suum impartiri non tenetur ad utilitatem priuatam nisi postulatus. Ab. de rescrip. c. Quia nonnulli.

Iudex sequens opinionem communem legis etiam si erret siue in iudicio siue extra immunis est a pœna. Sequens opinionem sui magistri debet excusari a condemnatione expensarum, quem magistrum debet defendere quantum potest. Abb. de postula. c. Ad hoc in beato. Sequens opinionem communem si errat excusatur, non autem sequendo singularem opinionem. Si

tamen

tamen opinio communis est notoriæ falsa, uel potest conuinci apertissimis rationibus, licite iudex sequitur opinionem singularem spernendo communem. Ab. de sponsa. c. Ex litteris.

Iudex cum datur ei optio imponendi diuersas pœnas, illam imponere debet quæ magis timetur. & licet a principio possit eligere unam, post potest procedere ad alias si hoc meruerit proteruitas contumaciæ. Ab. de uerbo. significa. c. Quærenti.

Iudex pœnam imponit secundum modum processus. si procedit per accusationem imponitur pœna debita accusato conuicto, si per inquisitionem minor, si nullomodo agendi præcedente inducit purgationem in ea deficiens minus sumitur & arbitrarie, propter tamen grauitatem criminis quandoque suspendit quandoque priuat beneficiis. Abb. de purgatio. cano. cap. Cum dilectus.

Iudex potest pœnam dimittere ex amicitia. Glo. de off. & pot. iud. delega. c. Nisi specialis. Si tamen amicitia sit fundata in uirtutibus, & pœna sit applicanda iudici & quando potest imponere arbitrio suo, & etiam potest remittere sine graui præiudicio alterius non autem pœnam iam impositam. Si est interesse solius fisci, illam potest remittere princeps etiam sine causa. Si uertitur interesse alterius tunc potest princeps ex causa tantum, & semper præsumitur moueri ex iusta causa. Si ipso iure imponitur non potest remittere nisi ex cognitione causę. Si uenit imponenda per iudicem a principe moderari potest etiam si sit statuaria, & tenet remissio etiam sine legitima causa, licet iudex malefaciat qui etiam potest puniri. Post sententiam non potest dimittere taxatam, nec quando condemnauit de delicto. potest tamen remittere pœnam qua uenit immediate ipso iure puniendus, nisi iudex dispensare possit de delicto. Abbas ubi suprà. capitulo Nisi specialis.

Iudex ex gratia potest pœnam remittere contumaci & delinquenti. Glos. de postula. cap. Ad hoc in beato. Vbi pœna posita est a iure, uel statuto, iudex ab eo non recedit, ubi non est apposita est arbitraria. Ab. de off. & pot. iud. delega. c. De causis. §. Certum. Iudex habet potestatem parcendi contumaci & expectare eum usque in sequentem diem, nec potest aduersarius contradicere, quia utitur potestate sua, non tamen potest expectare post terminum ultra duos dies. Ab. ubi suprà. c. Consulit. Non tamen potest remittere expensas. Glo. ubi suprà.

Iudex non debet imponere omnem pœnam iuris si subest causa, puta quia multitudo delinquit quæ sine scandalo plecti non potest. Item potest moderari pœna statuti. Vbi iura non sunt expressa debet inclinari in mitiorem partem, & imponere pœnam habito respectu ad personas, causas, loca, & tempora, & æquitatem seruare. Quando nec ius nec æquitas sunt scripta, debet seruare ęquitatem, quando alterum tantum est scriptum illud est seruandum. In omnibus relictis arbitrio iudicis debet seruare ęquitatem si unum scriptum est in genere aliud in specie seruandum est quod in specie scriptum, si utrunque in genere aut in specie æquitas præferenda est semper quia fauorabilior. Iura non admittunt compositionem nec dispensationem in crimine publico quia quantumcunque composita iudex punire debet. Secundo in aliis ciuilibus, & criminalibus ubi ex compositione, uel dispensatione quis incurrit peccatum mortale, uel remanet in eo. Tertio in iure pręceptiuo præceptorio, quia eius transgressio inducit mortale.

Quarto

Quarto in his quæ determinantur iure naturali uel diuino. Ab. de transa-
lusctio. c. Ex parte.

dicis auctoritate omnia præsumuntur rite, & recte gesta postquam sententia transijt in rem iudicatam. Ab. de electio. c. Bonæ memoriæ. Semper pro iudice præsumitur donec contra ipsum aliquid legitime probetur. Ab. de renunciatio. cap. In nostra præsentia. Si sententia diceretur esse nulla, uel quod lis non fuit contestata, uel non seruatur ordo probaretur ex processu. Glos. ubi suprà. capitulo Bonæ. Pro iudice præsumitur quando procedit iudicialiter, secus si procedit extraiudicialiter in actu qui solet iudicialiter exerceri. Abbas de restitutio. spoliato. capitulo Conquerente.

Iudex habet sex modos procedendi. Primo in notoriis procedit puniendo. Secundo per accusationem. Tertio per denunciationem. Quarto per inquisitionem. Quinto per exceptionem. Sexto per uiam actionis, quæ improprie dicitur accusatio. In qualibet harum secundum formam iudicii debet sequi sententiam, & fatuus est qui condemnat in alio quam fuerit petitum. Si processum per inquisitionem debet iudex imponere pœnam ordinariam, si per denunciationem tantum debet compellere ad pœnitentiam. Ab. de accusa. c. Qualiter & quando secundum.

Iudex non potest procedere nec cognoscere de causa. Primo si exceptio posita contra illum sigillum infamia, uel defectu, uel crimine. Secundo quando exceptio excludit illum a principali, ut quia furiosus minor ætate, uel quia mulier, uel alium patitur defectum naturæ. Tertio quando opponitur de principali fundamento iurisdictionis, ut quia non est episcopus, uel habet affectionem ad causam puta quia est causa propria. Quarto cum agitur de nudo iurisdictionis exercitio, puta, citatus dicit se exemptum & iudex negat. Quinto quando notorium est ipsum non esse iudicem, uel saltem ipse sic. Sexto quando iudex se ingerit ita quod iurisdictionem contendit ac si esset pars. Extra prædictos casus cognoscit an sua sit iurisdictio. Casus in quibus dubitatur sunt tres, quando excipitur locus delicti. Secundo quando iudex est habiturus commodum sportularum. Tertio quando rescriptum dicitur falsum. Abbas de rescrip. cap. Super litteris.

Iudex non potest pronunciare processum nullum absente parte. Abb. de rescrip. c. Causa quæ.

Iudex qui promisit non declinare, penitere non potest. Ab. de iudi. c. De quo uult Deus. Nisi otiatur noua causa, uel antiqua prius manifestetur & respectu iam habentis iurisdictionem. Quid operetur nuda promissio quod non declinabit iudicium eius. Quid etiam operetur iuramentum opiniones. Ab. ubi suprà.

Iudex debet punire reum in eo in quo deliquit quantum potest. Abb. de off. & potest. iud. delega. c. Cum olim secundum. Minister mitius agit cum confesso quam cum conuicto. Intelligitur si a principio, & sponte confessus & non metu probationis. Ab. de elec. c. Per inquisitionem. Potest punire si crimen probatur contra aliquem eo assumente defensionem, licet ad hoc non ageretur secus si non assumpsisset defensionem. Ab. de fideiussio. c. Peruenit.

Iudices duo quando possunt punire eundem pro eodem delicto. Ab. de offi. & pot. iud. delega. c. De causis. Vide Statutum. Iudex ecclesiasticus, & secularis

fecularis ad eũdem blasphemum puniendum concurrunt, & pœna imposita per unum non impedit imponendam per alium. An etiam sic sit in aliis delictis mixti fori. Ab. de maledi. c. Statuimus.

Iudex recusari potest, si est dominus aduersarii. Ab. de off. & potest. iud. delega. c. Causam quæ inter. Idem si sit uasallus impetrantis. Item si consanguineus, uel aduocatus in causa eadem extiterit. Idem uidetur si habet consimilem causam. Versus. Quattuor ista timor, odium, dilectio, sensus. Semper solent hominum rectos peruertere sensus. Glo. ubi suprà. Hec siue iudex sit solus siue habeat collegium qui potest ferre sentẽtiam inuictam. Idipsum scholares, si habent doctorem suspectum in examine suo. Item recusari potest, quando iudex succedit in totum, uel in partem litigatori suo, quia iudicaret in facto proprio. Ista locum habent etiam in ordinario qui tamen potest esse arbiter, quia adest consensus partium, etiam in facto proprio. Abb. ubi suprà. Iudex potest propter tria recusari quando agitur de interesse suo. Glo. & Ab. de off. & pot. iud. delega. c. Cum super. Item recusari potest a parte quæ litem habet cum iudice, uel ratione dignitatis. Secundo quando iudex noluit cum parte recusante exercere dignitatis actum, & pars quæ solet exerceri cum aliis est in tali gradu cum parte recusante puta si iudex noluit admittere in ecclesia ad osculum pacis, quia præsumitur inimicus, etiam si neget inferiori. Tertio quando iudex est comminatus parti quod sibi noceret. Minæ iudicis probant iustam causam accusandi. Quarto quando quis non uult eum salutare. Glo. & Ab. de off. & potest. iud. delega. c. Cum super. Vicarius episcopi potest recusari quando episcopus est suspectus, siue habeat iurisdictionem ab episcopo, siue sit delegatus papæ, uel eius uicarius. Ab. de off. & potest. iud. delega. cap. Insinuante. Iudex datus in causa ecclesiæ potest recusari ex persona rectoris, uel prælati suspecti, ideo si sit consanguineus prælati, immo etiam ordinarius potest recusari in causa sui familiaris. Si dominus sit suspectus, potest recusari tota eius familia propter dominũ. Si iudex est suspectus domino, redditur etiam suspectus toti familię. Intelligitur de familiaritate qua quis habet potestatem in alterum, alioquin quilibet posset recusari. Ab. de off. & potest. iud. delega. c. Insinuante. Subdelegatus auditor, & exequutor possunt recusari, si adsit legitima causa, quę habeat proponi ipsis, quare recusantur, sed habent probare coram ipso subdelegante, siue sit delegatus, siue ordinarius, etiam si in toto subdelegauit, si autem sit datus de consensu partium non potest accusari, quia suspectus. Glo. & Ab. de off. & pot. iud. delega. c. Super quæstione. §. Si uero. Iudex datus a principe proprio motu potest recusari propter rationabilem causam, quia princeps in dubio non uidetur uelle committere suspecto. Ab. de off. & pot. iud. delega. c. Cum olim magister. Iudex potest accusari, si sit familiaris uni parti, uel eius socius. Et dicitur socius, qui habet conuenire sæpe cum illo ad aliquod unum ut canonici, & scholares, & eorum præceptor. Item si sit oriundus de terra impetrantis, si suffraganeus eius, si consanguineus, si habet consimilem causam. Canonicus iudex inter canonicos duos non recusaretur, quia ad eos par est affectus. Iudex quando potest esse, qui non potest esse testis, ut pater in causa filii, & criminosus. Facilius & ex modica causa recusatur iudex, quam testis, quia facilius est inuenire iudices, quam testes. Glo. & Ab. de off. & potest. iud. delega. cap. Cum secundum cano. Locus testium recusari potest non solum propter inimicitias

proprias, ſed etiam propter inimicitias ciuitatis. Ab. ubi ſupra. Iudex faciens aliquid ex quo concluditur minus fauere parti legitimæ, poteſt recuſari. Ab. de reſtitu. in integr. c. Cum ueniſſent.

Iudex accuſari poteſt ſi eſt conſanguineus inimici capitalis partis aduerſæ. Secundo quia iudex eſt clericus commenſalis amici mei. Tertio quando iudex eſt oriundus de terra partis. Quarto quando iudex eſt de diſtrictu aduerſarii mei. Quinto quando non poteſt haberi acceſſus ad iudicem, niſi per terminum inimicorum. Glo. ut litis non conteſta. c. Accedens. Sexto quando ex circumſtantiis concluditur quod iudex nimis fauet alteri parti. Septimo quando ſocius. Ab. de appella. c. Ad hæc. Recuſari poteſt etiam in cauſa eccleſiæ ſi habet litem aliam cum prælato eccleſiæ, immo etiam ſi ſit dominus eius. Ab. de iudi. c. De quo uult Deus. Item ſi in facto manifeſto. i. quod probari poteſt ex legitima cauſa, non autem poteſt accuſari in notorio. Intellige quando pœna non uenit imponenda arbitrio iudicis, quia tunc ſemper recuſari poteſt. Qui ut priuata perſona habet cauſam conſimilem, quam habet ut iudex, a iudicãdo remouetur. Ab. de iudici. cap. Cauſa quæ inter. Generaliter ex cauſa propter quam uerisimiliter concluditur iudicem minus fauorabilem, poteſt recuſari. Si cauſa non ſit omnino ſimilis, ex quo tamen redditur aliqualiter ſuſpectus ex affectione, quam habet ad cauſam ſuam poteſt recuſari. Hoc ſufficit non ſolum ad ſubrogandum alicui, ſed etiam ad recuſandum. Abbas ubi ſupra.

Iudex dum recuſatur, cauſa recuſationis eſt proponẽda coram illo, uel arbitris probanda. Abb. de appella. cap. Secundo requiris. Si timetur ſcandalum cauſam proferendo, ſtabitur iuramento partis, licet non probetur iure. Ab. ubi ſupra. Exceptio recuſationis eſt proponenda ante litis conteſtationem, quia ſi ingreditur iudicium, recuſationi renunciat, niſi talis exceptio eſſet occulta, uel ſit orta poſt litis conteſtationem. Si propoſitam recuſationem litigat ſuper principali, uidetur illi exceptioni renunciare. Qui litigat coram iudice ſuſpecto ſuper exceptionibus aliis, uidetur illum approbare, & renunciare exceptioni ſuſpitionis, licet in hoc ſint opiniones. Ab. de ſen. & re iudi. c. Inter monaſterium.

Iudicem recuſare uolens debet coram eo cauſam ſuſpitionis probabilem proponere, & eam coram arbitris communiter eligendis probare, qua non probata iudex utitur ſua iuriſdictione in principali, ea autem probata remittit negocium ad ſuperiorem, uel cauſam committit de conſenſu partium. Ab. de appella. cap. Cum ſpeciali. Non oportet, quod cauſa iuſta ſit in iure, ſed ſtabitur iudicio arbitrum, an ſit iuſta, & ſi male iudicabunt, poſſunt appellare, nec debet reſtringi iſta littera ad ordinarium, ſicut Gloſ. quia hæc uera ſunt etiam in delegato. Arbitri præfigunt terminum accuſatori approbando cauſas ſuſpitionis, & iudex arbitris ad decidendum cauſas ſuſpitionis. Vt ordinarius committat, an requiratur accuſatoris conſenſus, opiniones, & ſuſtinetur quod ſic. Qui recuſat ſufficit proponat coram iudice cauſam probabilem ſuſpicionis, nec tenetur offerre probationes, nec petere, ut eligantur arbitri. Si tamen cauſa recuſationis eſſet friuola euidenter, non tenetur iudex uenire ad electionem arbitrum, ſed exceptionem debet ſpernere, ſicut nec etiam oportet arbitros eligere, quando cauſa eſt iuris, & in facto notoria. Iudicis recuſati proceſſus recuſator amplius non appareat in iudicio etiam citatus eſt ipſo iure nullus, ſi autem comparet, & eſt præſens in proceſſu, proceſſus tenet.

net. Abb. de appella. căpitu. Cum speciali.

Iudex non potest recusari ex eo quod appellatum fuit ab eo in alia causa, sed propter grauamen malo animo illatum, & ex hoc presumitur de futuro. Idem dic si appellatio transierit in rem iudicatam, & si appellans fuit contumax. Abbas de appella. capitulo Adhæc. Iudex non potest recusari, si est suspectus ex culpa recusantis. Glos. de appella. cap. Vt debitus. Immo potest, nisi quando appellatur irrationabiliter, quia tunc non potest recusari, nisi forte Iudex comminatus esset. Ab. ubi suprà.

Iudicis recusatio, & relatio ad superiorem suspendunt iudicis iurisdictionem, & reddunt nullum, quicquid post fuit attentatum. Abbas in rubri. de appella. Iudex recusatus committit alteri uices suas. Abb. ubi suprà. cap. Ad hec.

Iudex recusatus potest compellere partes, ut iudicem eligant, cui ipse uices suas committat. Ab. de appella. c. Ad hæc.

Iudici resisti potest & quando. Abb. de officio & potest. iudi. delega. cap. Si quando.

Iudice procedente non rite potest peti restitutio in integrum, sicut de expoliato, quia agi potest possessorie sicut contra expoliationem factam per priuatum, & sicut priuato sisti potest, ita & iudici in hoc casu, secus si iudici non deficiebat potestas, & iudicialiter processit, quia tunc licet iniuste aliquem deiecerit a possessione non tamen potest contra eum agere possessorio. Ab. de off. & pot. iud. delega. c. Cum causa.

Iudex ratione rei de qua agitur coram eo potest conueniri. Quilibet qui ibi rem habet pro qua conuenitur, siue res sit mobilis, siue immobilis ibi permansura, secus si ad custodiam, uel in transitu. si tamen sit suspectus, potest fieri sequestratio, nisi præstetur cautio. si non est suspectus, neutrum potest fieri. Ab. de foro compet. c. Licet.

Iudicis sententia est nulla, si fertur exprimendo causam non concludentem, licet ex causa non expressa possit iustificari. Ab. de concessi. præben. c. Ex parte Astensis.

Iudicis sententia in beneficialibus post decem dies transit in rem iudicatam nullo contradicente, sed non respectu beneficiati, cum iudex possit inquirere de legitimo titulo, intelligitur etiam de interloquutoria. Ab. de elec. c. Cum dilecti filii.

Iudex per rescriptum falsum impetratus potest detecta inualiditate rescripti condemnare impetrantem in expensis. Abbas de iudi. capitulo De quo uult Deus. Si de consensu partium sit datus, non potest recusari, nisi superueniente legitima causa. Abbas de foro competen. cap. Si quis. Iudex per litteras nullas datus potest pronunciare se non iudicem, quia in hoc est iudex, & potest condemnare partem in expensis, si ab eo fuit appellatum, quia pronunciauit se non iudicem, non extinguitur iurisdictio sua, & potest ad eum causa remitti. Abbas de præben. capit. Dilecti filii.

Iudicis sententia si profertur parte non citata etiam per legatum de latere, uel etiam per principem est nulla, secus si crimen sit sic notorium, ut absenti nulla defensio possit competere. Ab. de elec. c. Venerabilis. Requiruntur tres citationes, uel una pro tribus. Ab. de off. & pot. iud. delega. c. Consuluit.

Iudex non poteſt ferre ſententiam contra non confeſſum, uel conuictum, alioquin ſententia eſt nulla ipſo iure. Idem ſi non præceſſit citatio, item ſi præcedit non data copia parti ad ſe defendendum. item ſi non informatus de meritis cauſæ tulit ſententiam. In omnibus prædictis eſt ſententia nulla. Abb. de conſtitu. c. Eccleſia.S. mariæ.

Iudex qui tenetur proferre ſententiam cum conſilio alicuius ex ſtatuto poteſt ſubdelegare auctoritatem ſuam, & uicarius tenebitur procedere cum conſilio ſicut prius. Ab. de elec. c. Cum in ueteri.

Si iudex profert ſententias contrarias, & in ſecunda non fit mentio de reuocatione primæ, tenet prima & non ſecunda, quia præſumitur. Ab. de ſen. & re iudica. c. Cum olim.

Iudicis ſententia lata in eccleſia etiam ſi ſint arbitres non tenet. Ab. de iureiuran. c. Quintiualis.

Iudex omnis poteſt ſententiam executioni mandare, quo ad ea quæ pertinent ad ſuam iuriſdictionem. Si requiratur ad exequutionem id quod excedit iuriſdictionem ſuam puta incarcerare, debet recurrere ad ſuperiorem. Ab. de ordina. capitu. Cum ab eccleſia. Quando ſententia eſt nulla, non eſt exequutioni mandanda. immo exequenti impune non paretur, & uiolenter reſiſti poteſt, ſicut & officiali uenienti ad recipiendum bona alicuius, niſi prius forma data fuerit ab imperatore. Gloſ. de officio & poteſtate iuſticis delega. cap. Ex litteris. Immo etiam per tertium poteſt reſiſti, cum poſſit quilibet iuuare proximum, ut hic probatur ex textu expreſſo. Ab. ubi ſuprà.

Iudex non poteſt ſententiam ferre ſuper futuro quando obligatio nondum orta eſt de præſenti reſpectu futuri temporis, quia non poteſt iudex ſe intromittere, quia actori deficit actio. Vnde non poteſt condemnare ad uſuras futuri temporis, ſi obligatio eſt de preſenti etiam ratione futuri temporis. Iudex poteſt proſpicere futurum, ut quod parrochianus habeat ius quod nemo poſſit ſepelire ſuum parochianum. Idem eſt in ſeruitutibus, & annuis præſtantiis. Ab. de ſepultu. cap. In noſtra. Iudex in ſentẽtia non reſpiciet futura, niſi natura actionis hoc patiatur. Abb. de deci. c. Dudum.

Iudicis non inſtructi de meritis cauſæ ſententia præſumitur iniuſta, & quando eſt nulla, & quando exprimit unam cauſam cum dictione præcipue licet in proceſſu temporis appareat, quod illa cauſa ſit falſa, non tamen propter hoc ſententia eſt nulla. Abbas de reſtitu. in integr. capitu. Cum ex litteris

Iudicis ſententia contra ius eſt nulla quando clarum, & indubitabile eſt. Quando ius clarum non eſt, ſed dubitabile, tenet. Ab. de conſuetudi. cap. Cum dilectus.

Iudex non poteſt interpretari ſententiam ſuam, ſi eſt delegatus. Ordinarius uel inferior, ſi habet merum imperium poteſt, & ita debet interpretari, ut non corrigat, nec mutet, ſed tantum declaret. Ab. de uerbo. ſignifica. c. Ex parte tertium.

Iudex de notorio ſibi, ut notorium poteſt ferre ſententiam, etiam ſine teſtibus, ſi ſit notorium facti tranſeuntis. Abb. de eo qui cognouit conſangui. uxo. c. De illo.

Iudicis ſententia in nocte lata ad lumen licet non ſit lata congruo tempore tamen

tamen tenet, maxime quando iudex est honestus. Glo. & Ab. de off. & pot. iud. delega. c. Consuluit.

Iudex potest ferre sententiam contra communem opinionem doctorum. Ab. de dolo & contuma. c. Fidem.

Iudicis sententia cuius obseruatio est peccatum, nunquam transit in rem iudicatam. Ab. de elec. c. Cum dilecti.

Iudices quando sunt plures quando requiruntur omnes ad ferendam sententiam ut processus sit ualidus, quando conualescere potest processus, uel sententiæ ubi non conueniunt omnes, quando plures possunt aliquid facere potestate ordinaria, uel delegata, an oporteat quod omnes conueniant, & quod incohatum est per unum an possit per alium prosequi & finiri. Abb. & Glos. de offi. & pot. iud. deleg. c. Prudentiam.

Quando duo iudices constituuntur per diuersa rescripta, uel dubitatur an possint sibi inuicem deferre, uel altera pars uideat quis sit iudex, etiam non consentientibus his quorum est causa, si sibi inuicem non deferunt, cuius ualet processus, si simul cognoscere uolunt qui sunt iudices, & non concordant, non stabitur iudicio plurium sed eligetur arbiter, & stabitur sententiæ suæ. Ab. de rescrip. c. Pastoralis.

Iudex ex præsumptione potest ferre diffinitiuam sententiam, si sit uiolenta etiam si non allegetur præsumptio, nec probetur per partes, nec sit per partes excogitata, quando eligitur præsumptio ex facto ipsius de cuius facinore agitur sic sententia fertur sine probationibus, quando tamen agitatum est aliquid in causa, quia non præsumitur minus iusto data, debet tamen scribi in actis uiolenta præsumptio mouens animum iudicis. Debet etiam iudex moderari sententiam, ne condemnet, nisi raro, & modice ad pœnam quamcunque, nisi præsumptiones sint urgentissimæ, quia tunc punitur pœna ordinaria. Ab. de præsump. c. Afferte. & ubi suprà. c. Auditis. Ab. de cohabita. cleri. c. Si quis.

Iudicis sententia post terminum impositum per statutum in quo mandatur, quod iudex puniatur, tenet, non autem si iudici non apponitur pœna, quia tunc non habet iurisdictionem, & in odium litis est introducta. Ab. de off. & potest. iudi. delega. cap. Quoniam. §. Cæterum. Sententia contra ius ualet de quo potest probabiliter dubitare ratione consuetudinis, uel alterius. Abb. de elec. cap. Cum causa. Iudex & testis quando possunt uariare sententiam, uel dicta similiter contrahentes. Glo. & Abbas de elec. cap. Nosti.

Iudici licet dissimulare gratia ueritatis inquirendæ se aliquid facturum, quod in ueritate non intendit facere ut ducere reum ad locum tormentorum, uel uelle torquere. Ab. de præsump. c. Afferte.

Iudex potest stipulari pro priuato, & cautionem accipere pro parte. Abb. de ordina. c. Pro parte.

Iudex superiori refert negocium tripliciter. Primo ex natura causæ, quæ reseruatur superiori. Secundo uirtute delegationis iam factæ. Tertio fit relatio causæ consulendę de dubio iuris, & tunc remittitur tantum punctus dubius. Ab. de appella. c. Intimasti.

Iudex supplet ex officio suo in publice notis, unde potest iudicare de sibi notorio & inhabilem a iudicio repellere, etiam si pars ex culpa sua non potest excipere. Ab. de excep. c. Exceptionem. Supplere etiam potest ex officio

fuo ut ufurç reftituantur,& quod non foluatur. Cum iudex uidet aliquem in precipitio peccandi poteft prçuenire executionem eius. Supplet etiam ad commodum perfonæ priuatæ,quando mandat ufuras reftitui, fed hoc facit potius propter utilitatem publicam & falutem animarum, ut obuiet periculis & peccatis alias non faceret. Ab.de ufur. c.Tuas.

Iudex fi de principali & exceptionibus præiudicialibus fimul cognofcit uel fuper principali lite non conteftata teftes recipit,licite ab eo appellatur. Ab. de iudi. c. Exhibita.

Iudex unius territorii non poteft exequi fententiam fuam in alio territorio, etiam refpectu bonorum illius quæ habet infra fuum territorium. Quando poteft, uel non poteft alterius fententiam excutioni mandare. Ab.de foro competen. c. Poftulafti.

Iudex territorii poteft repetere malefactorem captum in territorio fuo per alienum iudicem. Ex tali captura uiolatur eius territorium. Si captus reftitui non poteft, agi poteft ad fatisfactionem uiolati territorii. Idem dic in epifcopo, quando fuus clericus capitur per iudicem laycum. Ab.de uerbo. fignifica. c. Ex parte.

Iudex poteft terminum præfigere partibus ad agendum abfque eo quod citet per nuncium,quia monitio per iudicem facta habet uim trinç citationis.Ab. de off.& pot.iud.deleg.c.Quoniam.

Iudex in tranfactione inter partes debet fe interponere,prætterquam in cafibus ubi iura non admittunt. Abb. de tranfactio. c. Ex parte. A principio conari debet ad compofitionem partium,non tamen poteft compellere partes ad concordiam,nifi fit papa,qui plenitudinem poteftatis habet. Iudex cum bona confcientia poteft inducere compofitionem, ubi iura partium funt ignota. ubi funt clara, non debet, nifi ex circumftantiis appareat, puta quia exequutio poteft uerti in longum litigium, uel actor eft pecuniofus, & paratus ad appellandum. Ab. de tranfactio. c. Ex parte.

Iudices duo poffunt fimul procedere. fi eorum unus eft inhabilis puta excommunicatus, corruit totum quod fecerunt, etiam fi fint delegati cum claufula. Quod fi non omnes. Ab.de fen. & re iudica. c. Ad probandum.

Iudex appellationis a quo poteft abfoluere excommunicatum non obftante appellatione legitima propter periculum mortis,& quia tendit in faciliorem exitum caufç appellationis, & quia iudex ad quem hoc debet facere. Abb. de fen. exco. c. Sacro.

Iudex appellationis non habet in poteftate fua admittere uel reiicere appellationem, fed iuftam tenetur admittere,& iniuftam repellere. Ab.de appella. c. Accepta. Si non admittit appellationem, & fuperfedet ut non procedatur, eft monendus ut acceptet, quod fi non fecerit, appellabitur eo quod appellationem non acceptat. Ab. ubi fuprà. c. Ex parte. M. Iudex appellationis remittit appellantem, & caufam ad priorem iudicem,nifi fibi conftiterit de grauamine, uel ex iniufta caufa fuiffe appellatum. Abb. ubi fuprà. c. Cum in ecclefia. Si iudex appellationis fit talis qui poffit adiri per modum querelæ, uel etiam fi iudex a quo admifit appellationem poteft dimiffo articulo appellationis procedere fuper principali, fi appellatus hoc petat etiam appellante inuito cui nec iudici in aliquo præiudicatur, non autem ubi conditio prædictorum abeft. Ab. de appella.c.Vt debitus. Si contra iudicem a quo in una caufa appellatur, poteft in alia caufa coram eo conueniri, nifi eum recufet ut fufpectum. Ab.de appella. c. Ad hoc. Si appellatum eft a graua-

grauamine si illud reuocat, potest procedere in causa principali. Abb. ubi supra. c. Cum cessante.

Iudex qui non detulit appellationi, potest terminum statuere ad prosequendum appellationem. Abb. de accusa. c. Prælatus. Qui autem deferi appellationi potest præcipere parti, ne attemptet id propter quod appellauit, & sic appellatio non tuetur appellantem, ut possit illud facere propter quod appellauit. Iudex potest omnia temptare quæ tendunt in faciliorem exitum causæ appellationis non cognoscendo de iuribus appellationis. Ab. de matrimonio contracto contra interdic. eccle. c. Ex litteris.

Iudex si procedit ex officio, & ab eo appellatur uocandus est alias, non ualet processus immo non oportet nisi ageretur ad condemnationem iudicis. Ab. de appella. c. Cum speciali. §. Porro.

Iudex a quo appellatione existente friuola reassumit iurisdictionem, & causa secundæ iurisdictionis sententię latæ quam exequitur, si nihil additur, sed confirmatur præcise prima sententia, exequitur illam, quam etiam exequi potest iudex ad quem. Ab. de appella. c. Cum in ecclesia.

Iudex appellationis a quo non potest præfigere terminum ad finiendum appellationem, sed ad prosequendum potest sic quod a neutra parte possit præueniri. Quod si fecerit, intelligitur statuisse ad se præsentandum. Si tamen statuit ad finiendum terminum illi, licet sit contra intentionem iudicis. Ab. de appella. c. Ex insinuatione. Si infra terminum sibi prefixum a iudice a quo non prosequitur appellationem, ipse iudex a quo reassumit iurisdictionem. Ab. ubi supra. c. Reprehensibilem. Habet prefigere terminum siue procedat ad instantiam partis, siue ex officio, & si breuiorem assignat, potest pars appellare. Abbas de appellatio. capitulo Cum speciali. §. Porro.

Iudex appellationis ad quem habet cognoscere de causa appellationis, & interim ille a quo est appellatum, est suspensus. Glo. & Ab. de rescrip. c. Cum dilectus filius. De iure ciuili non potest causam subdelegare. secus de iure canonico. Glo. & Abb. de officio & potestate iudicis delega. cap. Super quæstione.

Iudex appellationis potest cognoscere absente excommunicatore per contumaciam altera parte præsente, & petente de iniustitia excommunicationis. Intellige quando sententia est lata ad instantiam alterius, quia tunc defendere sententiam ad eum principaliter pertinet, non autem ad iudicem qui potest assistere, si uult. Vbi iudex ex officio suo tulit sententiam, tenet partem cum aliis, ideo semper debet citari. Abbas de senten. excommun. cap. Sacro.

Iudex appellationis habet pronunciare bene, uel male appellatum, refo rmare sententiam in toto, uel in parte ut opus fuerit, quia succedit loco primi iudicis. Idem est de iudice qui additur ut reducat laudum ad arbitrium boni uiri. Ab. in rubri. de appella. Non solum pronunciat bene, uel male appellatum, sed etiam condemnat ubi quis de iure debet condemnari, & potest sententiam reformare. Vbi perpendit eam de iure reformandam etiam si a parte non allegetur, potest. & hoc potest etiam quilibet alius iudex & supplere defectum partis. Vbicunque aliquod ius deductum in iudicio competit parti, licet pars ignoret, potest, & debet iudex ex officio suo supplere, quia illud est sibi notum & notorium ut iudici. Abb. de testamen. cap. Raynutius. Cum succedit in locum primi iudicis, potest, & de-

bet omnia facere quæ primus iudex poterat, & debebat. Ab. ubi supra. c Raynaldus.

Iudex appellationis ad quem condemnat appellantem in expensis, si non prosequitur appellationem. Si appellatus non instat ad ulteriora, quia sic proceditur contra contumacem absentem expectabitur rei euentus. Abb. de appella. c. Nicolao.

Iudex appellationis non semper satisfacit sententiando bene appellatum esse, uel ratificando sententiam, sed oportet quod quandoque condemnet, absoluat, & adiudicet. Ab. de senten. & re iudica. c. Lator. Potest autem sententiam resecare, & addere in fauorem appellati, nisi ille qui appellat se restringat ad certos articulos, unde potest facere totum quod poterat primus iudex, cui succedit. Cautela appellantis est, ut se restringat ad certos articulos qui sunt contra se, & cautela appellati, ut & ipse appellet, quo ad omnia, quæ sunt pro se. Abb. de fide instrum. cap. Cum Ioannes.

Iudex appellationis potest sententiam pro parte confirmare, & pro parte cassare Quando tamen reuocat debet exprimere causam propter honorem primi iudicis. Abbas de priuileg. capitulo Cum olim. secundum.

Iudex delegatus potest in dubio cognoscere de ueritate rescripti, ut si excipiatur de subreptione. Ab. de rescrip. cap. Super litteras. Item potest, si contendatur de omnimoda nullitate iurisdictionis. Abb. ubi supra. c. Ex parte decani.

Iudex delegatus non potest exire locum commissionis. si deputatur in certa dioecesi, extra illam nec cognoscere, nec subdelegare potest. Dicitur deputatus in certo loco quando dignitas iudicis est expressa in certo loco, puta cum dicitur episcopo Senensi. Vnde extra dioecesim non habet cognoscere nisi in rescripto dicatur quod commemoratur in alio loco, ut si dicatur. Committimus causam episcopo Senensi commoranti Romæ. Abb. de rescrip. c. Nonnulli gratia.

An quis possit conueniri coram duobus iudicibus, uno delegato, & alio ordinario, uel coram duobus delegatis, uel duobus ordinariis, an possit conueniri in duobus locis. Glos. & Abbas de rescrip. capitulo Quia nonnulli.

Iudex delegatus cum clausula. Quod si non omnes &c. Si constat de impedimento tertii duo procedent, nec oportet admonere tertium. Abb. de præben. c. Excitante. §. Qui uero in repetitione.

Iudex ecclesiasticus rector ecclesiæ potest esse iudex in causa suæ ecclesiæ, quia causa non est sua sed ecclesiæ. Ab. de postulan. c. Clerici. An prælatus possit esse iudex in causa suæ ecclesiæ subiectionis alterius, & an possit in eo cognoscere, & an sua sit iurisdictio. Abb. de appella. cap. Ad audientiam.

Iudex ecclesiasticus de quibus criminibus potest cognoscere. Abb. de foro competen. cap. Cum sit generale. Vide. Iudex laycus de usuris. Crimina ecclesiastica. Licet non habeat iurisdictionem in laycum, tamen si crimen de quo cognoscit, est ecclesiasticum potest punire delinquentem, & in bonis temporalibus. Ab. de pœnis. cap. Ad aures. & ubi supra. cap. In quibusdam.

In iudicio seculari si excipiatur de excommunicatione Simonia, exceptiones prius terminabuntur per iudicem ecclesiasticũ. Ab. de ordine cogni. c. Tuã

Iudex

Iudex ecclesiasticus siue ordinarius siue extraordinarius non potest excommunicare, nec absoluere extra territorium suum, nec aliquid eorum facere, quæ requirunt causæ cognitionem, cum non possit ibi tribunal eligere, sed potest exercere quæ sunt iurisdictionis uoluntariæ, ut conferre beneficia, causas delegare. Extra territorium non ualet processus, nisi de consensu iudicis in cuius territorio sunt & partium, quæ inuitæ extra trahi non possunt. si tamen esset causa notoria, potest excommunicare. Abb. de off. & potest. iudi. delega. c. Nouit ille.

Iudex ecclesiasticus potest excommunicare omnes impedientes produci testes coram se cuiuscunque sint conditionis, & compellere subtrahentes se a testimoniis. In causa ciuili si testis impeditur per se uel præsumptiue per alium debet pro producto haberi, & extraordinarie puniri, non autem in causa criminali. Ex facto amici, uel consanguinei præsumitur consensus partis, quando actus est successiuus, & perseuerat, non autem quando momentaneus, ut homicidium. Potest tamen præsumptio per coniecturas elidi. Abb. de testi. cap. Cum causam. Excommunicare etiam potest quoscunque impedientes partes in explicandis his quæ in iudicio sunt necessaria, & fertur excommunicatio generalis ex quo ignorantur impedientes. Ab. ubi supra. c. Constitutus. Vbi potest excommunicari iudicialiter concluditur iurisdictionem habere, non autem si extraiudicialiter. Ab. de foro competen. c. Cum sit generale.

Iudex ecclesiasticus potest excommunicare, & interdictum ponere pro conseruatione iurium suorum. Ab. de uerbo. significa. c. Ex parte.

Iudex ecclesiasticus non debet incipere ab excommunicatione sed a suspensione, & interdicto uenire ad excommunicationem, qua nulla pœna est maior in ecclesia, & ex frequentia contemnitur, ubi multi sunt illaqueati, non debet omnes suspendere, interdicere, & excommunicare, sed incipere a principalioribus, nec tenetur iudex ipsum absoluere, si non se corrigit. Ab. de cohabita. cleri. c. Clericos.

Iudex ex officio suo potest inquirere. Primo ubi agitur de restitutione usurarum, quas debitores iurauerunt non repetere. Secundo de consanguinitate inter coniuges. Tertio de iuribus principis. Quarto super iuribus ecclesiæ. Quinto etiam ad priuatam utilitatem, quando agitur de miserabilibus personis, & actu pio. Sexto in exequutione ultimarum uoluntatum, & aliis piis causis procedit per uiam inquisitionis, unde etiam recipit testes lite non contestata. In criminalibus non præcedente infamia non procedit nisi ad correctionem delicti. Abbas de iureiuran. capitu. Ad nostram.

Iudex ecclesiasticus tenetur iudicare secundum quod papa inter certas personas iudicauit. Abb. de senten. & re iudica. cap. In causis. De re confirmata per papam scienter non potest inferior cognoscere, si confirmatio tenet, secus si sit subreptitia, uel litigiosa. Ab. de confirmatio. uti uel inuti. c. Si quis. Inferiores iudices debent iudicare sicut papa uel ecclesia Romana. Intellige sicut papa præcipit iudicare, non ut ipse iudicet, quia uult etiam consuetudines aliorum locorum seruari. Glo. & Ab. de frigid. & malefi. c. Consultationi.

Iudex ecclesiasticus etiam delegatus debet gratis iudicare, nec potest exigere aliquam quotam litis, etiam si hoc habeat consuetudo. De uita & honesta. cleri. c. Cum ab omni. Si recipit pecuniam pro sententia in spiritualibus,

ritualibus, uel annexis est simonia. si in prophanis, non, licet grauissime peccet. An liceat dare pecuniam ad obseruationem sui iuris. Si dat pecuniam ut corrumpat iudicem non potest illam repetere, sed hoc potest fiscus, cum sit turpitudo ex parte utriusque, si ut recte iudicet, si timebat grauari potest illam repetere, alias non. Nec delegatus nec ordinarius ecclesiastici debent recipere sportulas, cum ad hoc habeant beneficium ut recte iudicent, nec ualet consuetudo in oppositum, secus in iudice seculari. Delegatus non habens beneficium sufficiens an possit recipere, opiniones. & uidetur quod sic. Ordinarius non potest petere expensas cum proficiscitur quas facit extra domum, nec computando quas domi fecisset, nec expensas uictualium nec uictualium aequorum, quia ad hoc habet beneficium, nisi in casu hic excepto uidelicet quando consecrat, uel uisitat ecclesiam. Delegatus eius ad uniuersitatem causarum nihil petere potest. si ad unam tantum & non ex malitia potest petere expensas. Ordinarius non potest exigere salarium pro assessore, quia ipse debet canones scire, & habet redditus ut subeat onera, nec reperitur iure statutum. Dubitari potest de notario, sed episcopus prouidere debet suis officialibus. Delegatus papae licet beneficiatus licite petit expensas pro uictualibus uicturis. Beneficia illi non conferuntur cum hoc onere, cum non habeat iurisdictionem, nec tenetur computare expensas, quas fecisset domi. Potest etiam petere salarium pro assessore, & pro notario, Aduocati procuratores possunt exigere mercedem. Quid quando moriuntur ante finitam causam. Ab. de ui. & honesta. c. Cum ab omni.

Iudicem ecclesiasticum potest laycus adire ubi est contentio de obseruantia iuramenti, uel de fructibus in sortem computandis, qui & potest compellere ad restituendum quicquid accepit pro pignore. Abb. de iureiuran. c. Ad nostram.

Iudex ecclesiasticus potest per uiam denunciationis euangelicae, uel iudicii procedere contra quemlibet laycum ratione peccati, uel periurii, uel pacis fractae. Ab. de iudi. c. Nouit ille. Non debet tamen admittere omnem denunciationem iudicialem, sed tantum eam quae est in defectum iustitiae. Si de natura sua crimen est ecclesiasticum, uel ratione pacis, uel iuramenti, uel quando crimen est notorium, uel quando non auditur in foro seculari, uel quando obligatio est naturalis tantum, uel ubi ex iure ciuili nutritur peccatum, uel ubi quis propter potentiam alterius non potest se iuuare, debet tamen se fundare semper super peccato principaliter, & tendere ad correctionem, & quomodo sit formandus libellus, & quomodo iudex procedet, & quae requiruntur ad hoc iudicium. Abb. ubi supra. c. Nouit ille.

Imperator concessit ecclesiae, quod litigantes in quacunque parte litis possunt petere se remitti ad iudicem ecclesiasticum cum monimentis causae. Hoc priuilegium secundum canonistas est irreuocabile. Ab. de appellatio. c. Super eo secundum. Iudex ecclesiasticus potest adiri inter laycos, ut fructus rei pignoratę restituantur, uel computentur in sortem. Item ut interpretetur iuramentum an ligauerit iurantem, uel non, cum iudex secularis non possit interpretari iuramentum dubium. Ab. de pignori. c. Significante. Adiri potest ubi agitur de matrimonio, & de consequentibus ad matrimonium, ut pro poena, & pro dote. Ab. de sponsa. c. Genitus. Et qui fil. sunt legiti. c. Et si.

Iudex

Iudex ecclesiasticus potest inhibere iudici layco, ne procedat super causa dependente ex causa quę uertitur coram iudice ecclesiastico. Abb. de ordi. cognitio. c. Tuam.

Iudex ecclesiasticus iudicat inter laycos de rebus eorum ubi statutum, uel consuetudo nutrit peccatum, uel præstat pronitatem peccandi, licet etiam iudex secularis possit potest declarare tales consuetudines non tenere. Ab. de ordi. cognitio. c. Tuam.

Iudex ecclesiasticus potest implorari, quando in ciuitate non est iudex, uel si est, recusat, uel negligit facere iustitiam, nec est in ciuitate superior iudice ad quem recurratur pro defectu iudicis secularis. Vnde uacante imperio ecclesia in iurisdictione succedit. quando iudex secularis est in ciuitate, si sint personæ quæ miserabiles non sint, actu, nec habitu, illæ non possunt trahi ad forum ecclesiasticum, nisi sint de foro ecclesiæ ratione causæ, uel personæ, & si impetrantur litteræ ad delegatum, sunt ipso iure nullæ. Tales personæ sunt masculi & potentes coniugatę feminæ diuites, quę non habent aliquam qualitatem, propter quam natura moueatur ad miserendum. Quædam miserabiles sunt habitu, sed non actu, & uiduæ diuites, & pupilli. Hæ personę si opprimantur, possunt aduersarios trahere ad iudicium ecclesiæ. Sub hac specie comprehenduntur peregrini quo ad ea quæ deferunt secum, & quo ad iniurias illatas. Idem in causa libertatis & in causa ecclesię & officialibus suis & eorum rusticis, & similibus. Si tamen non opprimantur, debent recurrere prius ad iudicem secularem contra laycos. Si prius impetrat litteras, non sunt ipso iure nullæ, sed impeditæ tantum. Data negligentia unius iudicis secularis non tenentur ire ad superiorem iudicem secularem, sed possunt immediate ire ad ecclesiasticum quod non poterant facere prius, immo etiam data negligentia omnium iudicum secularium. Quædam sunt actu & habitu miserabiles, ut uiduæ & pupilli pauperes & diu infirmi, & hi possunt trahere ad iudicem ecclesiasticum, etiam nulla data negligentia iudicis secularis. Idem est de peregrinis quo ad contractus initos in ipsa peregrinatione. Idem de pœnitentibus. Et licet possint trahere ad forum ecclesiasticum, si tamen ipsi trahantur ad forum secularem, non possunt declinare illud. Si tamen grauantur sententia secularis iudicis appellandum est ad superiorem iudicem secularem, non ad ecclesiasticum, quia appellatio fieri debet gradatim. Abb. de offi. & potest. iud. delega. c. Significantibus.

Iudex ecclesiasticus non cognoscit inter laycos de causa ciuili, cognoscit qui sint ex legitimo matrimonio. Abb. Qui fi. sunt legiti. c. Causa. Cum de legitimis cognouerit, debet se interponere, ne is quem legitime pronunciauit, ab hæreditate excludatur, & sic impedit se de temporalibus quando accessorie ueniunt ad spiritualia. Abb. ubi suprà. c. Prælatum. Qui pronunciat filium legitimum, potest pronunciare hæredem. Ab. ubi suprà. c. Quod uobis. Inter laycos cognoscit de legitimatione quando accessorie uenit ad causam matrimonialem, etiam si sit contentio super hereditate temporali. Ab. ubi suprà. c. Conquestus. Cognoscit de causa temporali inter laycos quando uenit accessorie ad causam ecclesiasticam, licet non sit sibi preiudicialis. Si causa spiritualis incidit coram iudice seculari, non potest cognoscere de illa, sed remittit ad iudicem ecclesiasticum. Commissa causa principali uidetur commissa accessoria. Abb. de dona. inter uir. & uxo. cap. De prudentia. Potest se intromittere in dote restituendi maxime quan-

me quando difficultat dissolutionem illiciti matrimonii. Abbas ubi su prà. cap. Et si. Cognoscit de causa natiuitatis. Abb. Qui fi. sunt legiti cap. Lator.

Iudex ecclesiasticus potest compellere clericum ad seruandum nullam promissionem. Abb. de pactis. c. Antigonus. Coram ordinario, & delegato habet locum reconuentio, non autem coram delegato. Ab. de arbi. c. Cum dilectus.

Iudex ecclesiasticus potest procedere contra laycos adulteros etiam quando non agitur ad thori separationem, sed ad uindictam. Abb. de appella. cap. Consuluit. Compellit laycum relaxare iuramentum ab eo turpiter receptũ qualitercunque turpitudo requiratur, ex quo ex parte suscipientis seruari non potest sine peccato. Abb. de iureiuran. c. Sicut & infra. A iuramento per metum extortum ecclesia solet absoluere, & transgressores eius, non puniet ut peccantes mortaliter. Vbi suprà. c. Verum. Iurisdictionem habet in laycos ratione pacis fractæ. Abb. de iureiuran. c. Sicut & infra. Compellit laycum ad ferendum testimonium etiam in causa uertente coram iudice seculari, etiam per generalem excommunicationem, etiam nulla prȩcedente infamia. Ab. de iureiuran. c. Ad nostram.

Iudex ecclesiasticus debet clericis, & laycis iustitiã ministrare non obstante appellatione frustratoria, clerici tamen non debent ad forum secularem trahi etiam data negligentia prælati. Ab. de iudi. c. Qualiter & quando. Potest etiam ex officio suo occurrere peccato futuro, & impedire ne fiat, & compellere laycum ad restituendum id quod non potest sine peccato retinere. Ab. de iureiuran. c. Administrationis.

Iudex ecclesiasticus supplet negligentiam iudicis secularis, & non econtra, quia ecclesia habet iurisdictionem in habitu quam exercere potest, & debet negligentia iudicis secularis qui censetur minister ecclesiæ. Iudices seculares non habent iurisdictionem in clericos nec actu nec habitu. immo sunt omnino eius incapaces. Abb. de iudi. cap. Qualiter & quando. Laycus non potest esse iudex ecclesiasticus, etiam cum mixtura clerici. Ab. de foro compet. c. Significasti.

Iudex ecclesiasticus habet mulctare subditos, & condemnationem ad utilitatem ecclesiȩ conuertere. Ab. de ordina. c. Dilectus.

Iudex ecclesiasticus potest imponere pœnam corporalem, non tamen quȩ transeat in uindictam sanguinis, etiam si sit delegatus regis in criminalibus. Ab. de raptor. c. In archiepiscopatu. Potest imponere pœnam pecuniariam mulctando, & hoc potest quilibet iudex si illa magis timetur. Diffinitiua potest imponere quando ius imponit pœnam pecuniariam. Si statutum uel consuetudo habet, quod pro quolibet delicto imponatur pœna pecuniaria, non ualet, quia insurgit dissolutio, quia non timent pecuniis redimere delictum. Si ultra pœnam ius imponit, quod puniantur pœna pecuniaria ualet statutum, si tamen non ex auaritia, si nec statutum nec consuetudo subest prelatis extra iudicium non possunt exigere pecuniam, quia certi sunt modi procedendi a iure. Si uult iudicialiter procedere, si certa pœna non est imposita, potest pœnam pecuniariam imponere, si illa magis timetur. Si certa pœna sit statuta, tunc si cum cognitione causæ uolunt illa temperare permutando, possunt. Hoc conceditur cuicunque iudici cognoscenti de crimine. postquam pronunciauit non potest, nisi possit dispensare super crimine illo, nisi esset mulcta imposita, quæ etiam potest propter inopiam rei temperari

temperari etiam ex post facto. Episcopus potest pecuniariam imponere layco temporaliter sibi non subiecto in casibus, in quibus iurisdictionem habet in laycos. licet Ioan. And. & Hostien. dicant quod debet facere infligi per iudicem laycum. Istam pœnam potest episcopus sibi retinere, sed si uult euitare suspitiones cupiditatis, debet deputari ad pias causas. Ab. de pœn. c. Licet archidiaconi.

Iudex ecclesiasticus potest procedere simpliciter & de plano in usuris non autem iudex secularis, quia lex canonica non potest dare foro seculari modum procedendi. Ab. de constitu. c. Ecclesia.S. Mariæ.

Iudex ordinarius uel delegatus non potest accipere, nisi esculenta, & poculenta, quæ in paucis diebus consumi possunt. Legati & prælati alii forte licite possunt accipere alia dona, si omnino cesset fraus. Ab. de simo. c. Et si questiones.

Iudex ordinarius potest inquirere de fama alicuius simpliciter, & de plano sine ordine iudiciario, & sine testibus ubi non inquirit respectu magni præiudicii. In præiudicium absentis nihil est innouandum. Ab. de sponsa. c. Cum in tua.

Iudex tam ordinarius quam delegatus possunt suam interlocutoriam reuocare, etiam si appellatum fuit ab eo, & pendeat appellatio, nec exigitur consensus partium, nec grauatur appellans, quia ab eo remouetur grauamen. Interlocutoria non transit in rem iudicatam per decennium quo ad iudicem, ideo potest reuocare, licet non ad petitionem partis. Fallit tamen ubi interlocutoria habet uim diffinitiue. Secundo quando finitur iurisdictio iudicis, quia in his duobus functus est officio suo, nisi sit appellatum, & tunc reuocare potest. Tertio quando ab interlocutoria fuit bis appellatum, & semper confirmata est. Quarto si fuit lata de consensu partium, quia tunc non sufficit consensus alterius. Quinto si iudex appellationi detulit. Sexto si finita iurisdictione quouis modo deuenit in alium iudicem. Septimo si iudex ad quem appellatum est inhibuit, ne procedat in causa, ne illudatur, sed hoc dubium, quia appellatio nō suspendit iudicem a quo respectu reuocationis a grauamine. Octauo quando iudex ad quem commisit causam appellationis, & excitatus est in prædicta causa. De duobus ultimis dubito ratione prædicta. Ad petitionem partis non potest iudex reuocare interlocutoriam ultra decennium, ex officio suo potest usque ad diffinitiuam, quia tanto tempore durat iurisdictio in principali, sine causa reuocari non potest citra appellationis timorem, si subest causa debet adhiberi cognitio causæ uocata parte. Si est dicta contra cognitionem causæ, si est mandata executioni non potest reuocari, nisi consentientibus partibus, uel cognita causa. Licet iudex fateatur grauasse, ex quo tamen reuocat, non potest ab eo ob hanc causam appellari, nec potest recusari. Quibus uerbis utetur ad saluandum honorem suum. Abb. de appella. c. Cum cessante causa.

Coram ordinario delegato locum habet reconuentio, non autem coram arbitris. Ab. de arbi. c. Cum dilectus.

Iudex ordinarius recusatus, quia suspectus semper potest causam committere etiam inuitis partibus, licet de æquitate debeat esse consensus partium, nec proceditur in infinitum in recusando delegatos. Non sic est de delegato papæ, & assignatur ratio. Ordinarius semper habet iurisdictionem committendi. unde ab eius delegato semper appellatur ad ipsum ordinarium

narium non ut cognoscat quia recusatus, sed ut committat alteri non suspecto, non autem appellabitur ad superiorem. Episcopo præsente appellabitur a suo delegato ad ipsum episcopum, & eo absente ad suum uicarium. Ab. de foro competen. c. Si quis contra.

Iudex ordinarius non potest repelli propter exceptionem criminis quamdiu tolleratur in officio, nec ab eo contra quem procedit ad correctionem, nisi excedat modum. Ab. de iudi. c. Qualiter & quando secundum.

Iudex secularis tenetur impendere auxilium iudici ecclesiastico, & econtra Ecclesiasticus potest ad prædicta cogere iudicem secularem, sed non econtra. Quando iudex uterque tenetur facere fidem de suo processu, & quando non. Ab. de off. iud. ordina. c. Pernitiosum.

Iudex secularis in causa clerici in præparatoriis seruat consuetudinem & statuto laycorum, quia causa regulatur secundum naturam fori in quo agitatur. Ab. de constitu. c. Ecclesia. S. Mariæ.

Iudex secularis si clericum distrigit per se uel condemnat debet excommunicari. Abb. de foro competen. c. Nullus. Clericus in quocunque ordine constitutus gaudet priuilegio fori, oblati perpetuo seruitio ecclesiæ, qui sunt de familia episcopi, qui conueniendus est super re quam tenet ab ecclesia. Clericus coniugatus si incedit in habitu & uxor eius in criminalibus non in ciuilibus. Similiter uxor quæ uouit castitatem, & uir eius promotus est ad ordines gaudet priuilegio fori. Qui sequuntur non gaudent priuilegio fori in criminalibus, uidelicet pœnitentes, hæremitæ, rectores hospitalium, fratres & sorores tertii habitus, fratres gaudentes. Iesuati. Horum ratio est, quia nullus eorum eximitur a iurisdictione imperatoris, nisi per professionem trium uotorum in religione approbata, uel susceptionem ordinis. Ex his patet quid dicendum de disciplinis & aliis. Abb. ubi supra. Perturbans uel cogens clericum litigare in foro suo est excommunicatus. Ab. de immunita. eccle. c. Aduersus.

Iudex secularis potest punire crimen spiritualiter punitum per iudicem ecclesiasticum. Ab. de ordina. c. Pernitiosam.

Iudex superior cui non est causa plene remissa non debet in contumacem sententiam ferre, nisi pateat de meritis causæ, etiam si fit ex defectu contumacis, nisi forte ex processu alterius partis plene instruatur iudex, alioquin sententia est nulla, quia lata a iudice non instructo de meritis causæ. Sunt alii modi quibus punitur contumacia, quibus utendum est. Ab. de elec. c. Dudum.

Iudex secularis nec in ecclesia nec in eius domo debet ius reddere. In ecclesia processus & sententia corruunt ipso facto. In domo ecclesiæ utrunque ualet. Non extenditur hoc capitulum si habet domum conductam, uel gratis concessam ab ecclesia, cum dicat quod pro consuetudine iudici assignari debet locus publicus ad hospitandum, & ius reddendum, ut facilis sit accessus ad eum. Abb. de immunita. eccle. cap. Vt in domibus. In ecclesia & cimiteriis processus, & sententia sunt nulla ipso iure. Abb. ubi suprà. cap. Cum ecclesia.

Iudex secularis non potest priuare laycum iure patronatus per se, potest autem cum uniuersitate bonorum. Vnde in crimine læsæ maiestatis transit ad fiscum, & non ad filios hæredes. Abbas de iure patro. capitu. Cum layci.

Iudex secularis non tenetur stare processui iudicis ecclesiastici danti cleri-

cum

cum uel laycum puniendum. Fallit in crimine hæresis in quo iudex secularis habet nudam executionem. Ab. de statu mona. c. Ea quę.

Iudex secularis si quæstio spiritualis incidit coram ipso, debet remitterre ad ecclesiasticum, & supersedere super principali, donec quæstio terminetur per ecclesiasticum, qui postquam causa est sibi delata, potest terminum præfigere opponenti exceptionem, infra quem tenetur probare, si sibi uidebitur expedire. Vbi quæstio principalis fuit intentata coram iudice seculari iudex ecclesiasticus qui incidenter cognouit non potest cognoscere de principali, sed debet partes remittere ad iudicem secularem, quia causa principalis est incohata coram eo, secus si nulla quęstio mota esset coram iudice seculari, & ageretur de legitimatione. Abbas Qui fi. sunt legiti. cap. Lator.

Iudex non debet ad aliud laborare: nisi ut partes ad concordiam reducat. Vnde superior committendo causam non tollit libertatem componendi, & transigendi super illa causa. Ab. de transactio. c. Contingit.

Iudex potest & debet se interponere pro transactione inter partes facienda præterquam in casibus, in quibus hoc iura non admittunt. Vbi supra. cap. Ex parte.

Iudicis officiũ consistit nõ solum in decidendo causas secundum iuris regulas: sed etiam in componendo inter partes: debet enim iudex a principio conari quantum potest, ut partes reducat ad concordiam, uel ad bonam compositionem.

Iudex secularis remissus potest compelli per excommunicationem ad faciendum iustitiam. Glo. de foro competen. c. Cum sit generale.

Iudex secularis de usuris. Si dubitatur de substantia contractus an sit usurarius solus iudex ecclesiasticus cognoscit, quia hæc est determinatio peccati, & illius prohibitio, & ortum habet a iure diuino, & canonico. Vbi usuræ repetuntur, si clare uult probare sic quod non dubitatur, de usura uterque iudex potest cognoscere. Iudex secularis compellit ad obseruantiam iuramenti, & punit periuros, & sacrilegos. Si dubitatur de peccato recurritur ad ecclesiasticum, nec obstat quod leges permittunt usuras, quia ubi concluditur peccatum mortale, iudex secularis compellit obseruare ius canonicum. In crimine hæresis Iudex secularis non potest cognoscere, sed tantum habet exequutionem ad petitionem ecclesiæ. Similiter nec in simonia. De iuramento quo ad remissionem, & an sit licitum, pertinet ad ecclesiasticum, quo ad pœnam transgressorum, & quo ad exceptiones ad utrunque iudicem. De adulterio citra pœnam sanguinis cognoscit ecclesia. Falsarii litterarum Apostolicarum ad utrunque iudicem. Concubinatus ad iudicem ecclesiasticum, maxime si sit cum clerico. Sortilegi & diuinatores possunt ab utroque iudice puniri. Item delictum concernens statum totius Christianitatis. Item crimen layci commissum in ecclesia. Item ratione pacis fractæ. In prædictis potest ecclesia se intromittere. Item de quolibet peccato, quando indirecte agitur ad pœnitentiam. Item de raptoribus, & inuasoribus aliorum locorum. In prædictis se intromittit ecclesia. Abb. de foro competen. c. Cum sit generale. Vide crimen ecclesiasticum.

Iudicium dicitur quasi iurisdictio. Ab. de uerbo. signifi. c. Forus.

In iudicio uno acta quando ualent, & non ualent in alio iudicio. Abb. de testi. capitulo Causam. Vt actus sit iudicialis. 14. requisita reponuntur.

Abbas de proba. capitulo Quoniam contra.
In iudicio nullus compellitur ad respondendum, nisi habeat aduocatum, & potest quilibet implorare officium iudicis, ut prouideat sibi non ualenti aduocatum habere, siue sit iudex ordinarius, uel delegatus. Ab. de officio iudi. cap. Ex litteris. In iudicio principalis pupillus debet proponere per se non per aduocatum, nisi sit indiscretus. Ab. de iudi. c. Pastoralis. Quæ consistunt in facto debent proponi per partes, non per aduocatos. Indiscretæ personæ sunt simplices. Non tamen excluduntur procuratores, qui dicuntur principales personæ, excipiuntur tamen prodigus, & mulier luxuriosa. Licet aduocati excludantur a propositione, & responsione, tamen quicquid iuris tangit, expeditur per aduocatos, & quę sunt illa. Quo ad illa quæ consistunt in facto, illa erunt inter partes. Ab. ubi supra.
Ille in quo facta est alienatio iudicii conuenitur per rescriptum contra alienantem. Ab. de alienatio. iudi mutand. causa. c. Ex quorundam.
In iudicio ab aduersario potest capi pars eius dicti, & non alia, quando dicit duo. Quando dicit aliquid qualificatum non potest nisi assumatur totum. Hæc intellige, nisi cõtra illam partem, quę faceret pro confitente, fuerit urgens præsumptio, ut si dicit se occidisse hominem pro sui defensione, & hoc probet. Ab. de postula. c. Bonę memorię. & de confes. c. Ex parte. Vide. Interrogatus.
Iudicium dicitur criminale quando pœna uenit applicanda fisco. Ciuile quando applicanda parti, uel criminale quando est pœna corporis. Ciuile pecuniaria. Melius agitur criminaliter, quando directa uia crimen deducitur ad iudicium, ut puniatur acrius, quam possit cuicunque applicetur pœna. Si crimen non deducitur sic directa uia, dicitur agi ciuiliter, etiam si pœna non applicetur parti, & dicitur ciuiliter, quia remota stricta seueritate. Ab. in rubri. de iudi.
In iudicio quando potest excipi. Abb. de procura. c. In nostra. In iudicio & extra quando potest quis uenire contra factum suum proprium. Ab. & Glo. de elec. c. Notti.
In iudicio inquisitionis ex mero officio iudicis tenetur criminosus respondere positioni, si id de quo quęritur est notorium, uel famosum, alias secus. Ad instantiam partis necessario est respondendum positioni criminosæ, si id de quo quæritur sit famosum, & impediat ordinis executionem, uel retentionem beneficii de quo agitur, nec ueniet imponenda temporalis pœna. Abbas de confes. cap. Cum super. Si positio sit falsa in qualitate, potest negari tota, si in quantitate, uel in parte summa, uel rei non potest negari tota, sed debet confiteri partem debitam. Abb. de plus petitio. cap. Consilium.
Iudex interrogare potest usque ad sententiam. Ab. de fide instrumen. c. Cum Ioannes. In casibus in quibus iudex potest interrogare non respondendo, sed negando, uel celando peccat quis mortaliter, quia debet quilibet obedire superiori. In spectantibus ad officium suum, unde accusatus timens condemnari si negat ueritatem, peccat mortaliter. Item qui negat ueritatem cum possit prodesse proximo. Item si quis falso deponit contra seipsum etiam timore tormentorum, omnes peccant mortaliter. secus ubi iudex interrogat de non spectantibus ad officium suum. Ab. de testi. cogen. c. Causam. De quibus potest interrogare. Vide. Confessio crimen. In iudicio qui negat ueritatem, peccat. Ab. de sepultu. c. Ex parte.

Iudicij

Iudicij locus debet esse securus omnibus qui uenturi sunt ad iudicium in fauorem partium. unde non sufficit quod sit tutus domino, & non procuratori, nec procuratori, & non domino. si locus sit notorie non tutus, potest pars citata appellare. immo potest etiam appellationem omittere, & de citatione non curare, quia citatio non artat citatum. Abb. de appella. cap. Ex parte tua.

In iudicio potest quis gerere personam duorum, puta quãdo potest esse iudex, & notarius. & quando non potest & quæ officia sunt incompossibilia. Ab. de proba. c. Ex litteris.

In iudicio partes possunt prorogare tempus ferendæ sententiæ, quia renunciare possunt his quę in fauorem eorum sunt introducta, non autem possunt renunciare diebus feriatis & statutis ad publicam utilitatem, ut quod sententia feratur in scriptis. Glo. de officio & potest. iudi. delega. c. De causis quæ infra. Si prædictis renuncient, non erit sententia, sed pactum. Ab. ubi supra.

In iudicio seculari si excipiatur de excommunicatione, uel simonia, exceptiones prius terminabuntur per iudicem ecclesiasticum. Abb. de ordine cogni. c. Tuam.

De substantia iudicii sunt tantum hæc, citatio, si pars est absens, libelli oblatio, contestatio litis, iuramentum quod sententia feratur in scriptis congruo loco & tempore, seruatis debitis circumstantiis, & solennitatibus. Ab. de sen. & re iudica. c. Çum. I. & A.

In iudicio terminus præfixus ad aliquid faciendum non præcludit uiam ad faciendum & proponendum id, cuius promissione imminet periculum animæ. In causa matrimoniali sententia non transit in rem iudicatam, unde crimen quod potest proponi tempore ordinario, & extraordinario in subsidium potest proponi tempore extraordinario, etiam si malitiose fuerit prætermissum propter peccatum imminens. alias secus. Abb. de excep. c. Exceptionem.

Iudicium uniuersitatis potest recusari, non autem concilium generale papę. Abb. de foro competen. cap. Licet ex suscepto. & de iudi. c. De quo uult Deus.

Iurare licet pro causis contentis in his uersibus. Pax, & fama, fides, reuerentia, cautio damni. Defectus ueri sibi potest magna caueri. Glo. de elec. c. Significasti. An sit licitum uel non, nullo modo cognitio pertinet ad principem secularem, sed ad episcopum, & ad papam tantum in arduis & quando inter magnas personas & quando uult dare licentiam contrauenicndi sine commutatione in melius. Ab. de elec. c. Venerabilem.

Iuramento oritur actio semper, quæ & quomodo. Ab. de institutio. c. Cum uenisset. Actus tamen gestus contra iuramentum tenet. Abb. de præbe. cap. Dilecto. Iuramento actoris, quando statur. Vide. Violentia probatur.

Iuramentum calumniæ continet quinque, uidelicet quod credit bonam causam habere interrogatus non negabit quod crediderit esse uerum, non utetur scienter falsa probatione. Dilationem non petet in fraudem. Non dedit, nec dabit, nec promittet aliquid pro hac causa, nisi illis, quibus leges permittunt dari. Glo. de iuramen. calum. c. Inhærentes. Non ualet consuetudo quod iuramentum calumniæ omittatur. Ab. de fideiusso. cap. Constitutus.

Iuramentum contra canones, uel in fauorem publicum proditum non ligat. Ab. de iureiuran. c. Ad nostram. Nec obligat ubi reprobatur, & est ecclesiasticum, unde statuta laycorum non possunt impedire absolutionem iuramenti. Ab. ubi supra. c. Quemadmodum.

Iuramentum contra officium caritatis, & pietatis, & proprietatis rationem non ualet ut de non præbendo consilium, subsidium cum sibi coniuncto, uel ei loquendi est illicitum. Ab. de iureiuran. c. Cum quidem.

Iuramentum ubi eius obseruantia in casu ficto non tendit in aliquam læsionem illius cui fuit præstitum, immo subest causa large interpretandi, tunc debet uerificari etiã in casu ficto, secus ubi iuramenti obseruantia tendit in fauoré alterius, nec ita uerificatur in casu ficto, immo potius contra intentum, quo casu potest habere locum contrarium, quia specifice esset obseruandum. Ab. de cleri. non residen. c. Ex parte tua secundum.

Iuramentum præstans alicuius rei cessante re illa absolutus est a iuramento. Qui iurauit obedire episcopo, uel facere residentiam destructa ecclesia auctoritate superioris absolutus est a iuramento, eo etiam deposito a dignitate non tenetur obedire ei, quia cessat causa, cuius ratione iurauit. Abb. de noui operis initia. c. Cum ex iniuncto.

Iuramentum habet uim clausulæ. Si non ualet, quod ago, ut ago, ualeat ut ualere potest. Ab. de iureiuran. c. Quanto. & cum contingat in fine. & Abb. de foro competen. c. Si diligenti. Valet ubi supra. ideo promittens factum alienum interpretari debet quod faciat, quod in se est, ut sequatur effectus. Ab. de sponsa. c. Ex litteris secundum.

Iuramentum quando obligat clericum in præiudicium ecclesiæ. Ab. de censi. c. Grauis. Qui iuramentum recipit de nouo censu imposito ecclesiæ persoluendo compellitur iurantem absoluere. Ab. de censi. c. Significauit.

Iuramentum præstitum ad commodum hominis potest remitti ab eo ad cuius commodum fuit iuratum, si iurauit tibi soluere decem, non sum periurus si remittis iuramentum, uel das dilationem ad soluendum. si intuitu Dei iurauit, non potest iuramentum remitti ab homine. Abbas de sponsa. capitu. Præterea.

Iuramento statur alicuius in dependentibus a conscientia illius, & ab animo eius, nisi ubi præsumptio certa extrinsecus coniecturat animum, quia tunc non statur iuramento in contrarium in præiudicium alterius. Ab. de regula. c. Vidua.

Iuramentum ubi conualidat contractum, eo soluto non rescinditur contractus. Ab. de iureiuran. c. Ex administrationis. Quando iuramentmm confirmat contractum. Abb. ubi supra. c. Cum contingat. Vide. Lex prohibens. c. Et iurans.

Iuramento licito licet contrauenire sine auctoritate superioris urgente necessitate, si non potest haberi, qui absoluat. Idem est si utilitas magna hoc exigat. Ab. de iureiuran. c. Quanto. Qui iurauit quod licitum est, ut canonicus, si post fiat episcopus, ratione dignitatis non personæ potest contrauenire. Abb. ubi supra. c. Ex nostris. Quando potest quis propria auctoritate contrauenire, quando oportet absolutionem petere, quando omnino est seruandum, quando potest quis compelli ad relaxandum. Ab. ubi supra. c. Cum contingat.

Iuramentum est deferendum ei qui habet semiplenam probationem pro se. Glo. Licet textus hoc non probet, potest tamen iuramentum deferri habenti

benti unum testem pro se in supplementum probationis etiam in causa non leui. Ab. de procura. c. Ex insinuatione. Nunquam differendum est illi, contra quem uehementer præsumitur de transgressione, immo deferens peccat, quia est causa interitus illius. Ideo prouidendum esset quod scholares non iurarent obedire rectori. Abb. de cohabitatio. cleri. c. Clericos. Non defertur etiam prælato in defectum probationis, ubi agitur de magno præiudicio. Ab. de successione ab intesta. c. Cum dilectus.

Iuramentum cui sit deferendum in causa matrimoniali in defectum probationis. Ab. de iureiuran. c. Muliere. Debet autem deferri primo deferenti ubi debet esse uerisimiliter informatus is, cui defertur. Ideo in actionibus famosis non debet deferri iuramentum, sicut in aliis actionibus. Ab. ubi suprà. c. Iuramentum. Non debet deferre petenti, sed alteri parti, quando etiam potest deferri, & quæ pœna quando per iuramentum non probatur. Iuramentum est deferrendum causa legitima existente, alioquin pars potest appellare, ut quando actor aliquid probat, uel est aliqua præsumptio pro eo, non autem ubi plene, aut nihil probat. Dato aliquo gradu probationis recurrendum est ad iuramentum. Semper tamen si præsumptio pro actore non facit semipleenam probationem, non potest iuramentum deferri actori, sed reo. Iuramentum purgationis ad hoc sufficit unus testis cum actore. Cui sit defertendum actori, an reo, sunt opiniones, sed prima fronte placet quod defferatur reo, nisi consideratis circumstantiis personarum, & causis iudex deferrat actori, puta si actor melius scit ueritatem. Si actor plene probaret, & reus semiplene defendit, iurabit actor. Ab. ubi suprà. c. Iuramentum. §. Sane. Post iuramentum delatum a iudice sine consensu partis potest recedi a decisione propter probationes, non auté post iudiciale quod defertur de consensu partis, quia quędam est transactio, nisi uergat in periculum animæ irremissibile per partes, ut in matrimonio, & similibus, secundo quando petitur legatum etiam non apparente testamento defertur iuramentum. si lis deciditur uigore iuramenti necessarii potest appellari a sententia, antequam transeat in rem iudicatam. Si rigore iudicis qui detulit appellationi, non potest. Si is cui primo fuit delatum, detulit deferenti, qui noluit iurare, & fertur sententia contra eum, non potest appellare, quia elegit decisionem per iuramentum, ideo non debet sibi delatum recusare, nisi ex iusta causa recuset. Si is cui defertur, iurat uoluntarie, appellare non potest, si per approbationem iudicis, & eius mandatum, potest appellare. si recusat iurare ad mandatum iudicis sententia fertur contra eum, sed potest appellare, & nisi probauerit iustam causam non iurandi, confirmabitur sententia. Ab. de iureiuran. c. Iuramentum.

Iuramentum semper exigi debet a reo, ubicunque uertitur periculum animæ, licet actor nihil probauerit. Ab. de desponsa. impuber. c. Continebatur. Semper debet exigi a reo ubi agitur de sacramento matrimonii, licet actor nihil probet. Idem ubi uertitur periculum animæ. Ab. ubi suprà. c. Attestationes. Vbi deficit probatio matrimonii, non est exigendum iuramentum a reo, sed est pure absoluendus. Iura in oppositum intelliguntur, quando est aliqua suspitio pro matrimonio, secus ubi pro eo nihil apparet. Abb. de clandesti. desponsa. c. Quod nobis.

Iuramentum licet principaliter fiat Deo, si tamen ille in cuius fauorem fit, remittit obligationem non indiget alia absolutione, si iurat principaliter contemplatione Dei etiam papa non remittit sine causa. Ab. de iureiuran. c.

Ex administrationis. Quando clarissime continet turpitudinem, non oportet quod uocetur pars coram relaxante, si actus super quo iurauit non apparet prima fronte uitiosus. non tenet absolutio non uocata parte, secus est de absolutione ab excommunicatione. si est obligatorium ex parte iurantis, & cōtinens utilitatem ex parte recipientis, nunquam debet reuocari, nisi uocata parte, & cognita causa, cū episcopus non possit relaxare sine causa. Alias absolutio non ualet, nisi notorie constet. Iuramentum continens turpitudinem ex parte recipientis ita quod certum est parti absenti nullam defensionem competere, potest reuocari, potest autem peti relaxari, ubicunque quis turpiter recipit iuramentum quocunque modo. Ab. de iureiuran. c. Ex administrationis. Quando licitum est ex parte recipientis potest compelli recipiens ad relaxandum, & si uoluerit, iudex relaxabit. Ab. de testi. cogen. c. Venerabilis. Si impletio iuramenti continet turpitudinem, agi potest ad relaxationem. Ab. de iureiuran. c. Ex administrationis. Iuramentum turpiter receptum obligat parti. Ab. de iureiuran. c. Sicut & infra.

Iuramentum quo quis principaliter intendit duo probare nō requirit alterius consensum, si intendit probare parti principaliter, Deus illud recipit ad commodum partis etiam absentis, ideo si pars non curat de implendo, nec Deus, & hoc respectu ut obliget, requiritur consensus partis, cui iurauit. Ab. de iureiuran. c. Sicut & infra.

Iuramentum triplex, uidelicet necessarium, decisiuum litis, iudiciale & quod a parte defertur parti, ex eorum quolibet oritur ratio agendi, primum non potest recusari sine iusta causa nec secundum, nisi a iudice approbetur. Iusta causa rescindendi potest esse, quia is cui defertur, non est informatus, uel est talis materia, super qua non potest conueniri, uel actor plene probauit, & sic est iusta causa recusandi ex parte rei. Abbas de iureiuran. cap. Iuramentum.

Iuramentum dolo præstitum non obligat, quando dolus potest auferre consensum Ab. de iureiuran. c. Cum contingat.

Iuramentum de ecclesiæ bonis non alienandis præstant omnes episcopi in consecratione sua, non tamen extenditur nisi ad alienationem illicitam, non ad necessariam, nec ad eam quę est pro utilitate ecclesiæ. Iuramentum præstitum in materia iuris restringitur ad limites iuris. Vnde iurans residere potest pro necessitate, uel utilitate ecclesiæ abesse. Vbi per se iurat non alienare inconsulto papa intelligitur de licita & illicita alienatione. si tamen immineret summa necessitas alienandi, & celeritas tanta esset, ut non posset consuli papa, uel superior, credo alienationem posse fieri sine licentia papę, uel superioris. Hoc nota pro exemptis habentibus superiorem in remotis. Iuramentum non extenditur ad alienationem modicæ rei. Legatus licet ubi non est iuramentum, possit dare licentiam alienandi, & ubi quis iurauit legato suæ prouincię, non tamen si iurauit papæ, uel prælato alterius prouincię. Potest tamen prelatus uendere fructus, & locare possessionem, licet non ad magnum tempus. Iuramentum de non alienando bona ecclesiæ extenditur ad iura ecclesiæ directe & indirecte. Ab. de eccle. edificar. c. Tua nos. Iuramentum præstitum prelato de non alienando res ecclesiæ inconsulto papa extenditur tantū ad res, quarum ecclesia habet dominium directum, & utile, non autem ad feudataria, & emphiteotica, quia si reuertantur ad ecclesiam, potest prelatus de nouo concedere alteri, quia non est noua alienatio. Ab. de feud. c. Ex parte.

Iura-

Iuramentum super iuribus ecclesię præstitum per prælatum ualet quatenus preiudicat ipsi prælato, non autem quatenus præiudicat ecclesię. Vnde si prælato silentium imponitur ad petitionem ecclesiæ, uel iudicis officio con sulitur dignitati. si iurauit non contrauenire contractui, nec petere restitutionem in integrum, potest petere restitutionem in integrum. Quando est se parabile a præiudicio ecclesię, sed præiudicat in uita sua. Abb. de institu. c. Cum uenisset.

Iuramentum tendens contra ecclesiæ utilitatem non ligat: unde seculares qui iurant seruare statuta ciuitatis inter quæ sunt aliqua contra libertatem ecclesiæ & utilitatem, & prælatus cuius iuramentum tendit in damnum ecclesiæ, etiam si per alium possit consuli ecclesię, non ligantur. Ab. de his quæ fi. a maiori par. capi. Cum in cunctis. Nullomodo ligat etiam si per alium possit consuli indemnitati ecclesiæ, quia non uinculat iniquitate, nec ligat administrationi ecclesiæ, unde non potest restitutionem petere. Preiudicat tamen inquantum concernit honorem & prędicium prelati. Ab. de reb. eccle. non alienan. c. Si quis. Iuramentum contra ecclesiæ utilitatem non tenet. Iurans ante promotionem suam in præiudicium dignitatis non tenetur post ad obseruandum. quod nota pro canonicis & Cardinalibus. Ab. de iureiuran. c. Sicutnostis.

Iuramentum episcoporum & Abbatum in eorum consecrationibus. Abb. de iureiuran. cap. Ego episcopus. Iurant episcopi & sacerdotes in casibus expressis, & in omnibus arduis & ubi episcopus est diffamatus sacra tangendo in leuibus, & casibus priuilegiati sunt ut non tangant, sed interrogandi sunt super conscientiam. Abbas de iuramen. calum. capitulo Cum in causa.

A iuramento excusat difficultas, & necessitas. Abbas de iureiuran. capitulo Breui.

Iuramentum non debet extendi de facili, cum sit stricti iuris propter periculum periurii. Qui primo iurauit & post dicit promitto per idem iuramentum facere, si intendit extendere iuramentum & sic teneri ad obseruantiam alterius actus, non fit extensio, quia non extenditur iuramentum ex simplici consensu, & forma iurandi est de substantia, nec intendit de nouo iurare & sic non obligatur. Si autem intendit per relationem ad primum, & exprimit formam prioris, ut si dicit iuro per primum iuramentum, & secundum formam ibi expressam obligatur nouo iuramento non quod extendatur antiquum, quia iuramentum non extenditur ex simplici consensu, & forma iurandi est de substantia eius. Qui asserit aliquid facturum per iuramentum non est periurus, licet id sit falsum. Si detur licentia notario ut extendat instrumentum ut uult, nō potest addere iuramentum, uel stipulationem, si formaliter non interfit, quia non potest hoc supplere simplici consensu, cum habeant certam formam. Ab. de iureiuran. c. Clericis.

Iuramentum non extenditur ad ea, de quibus non est cogitatum in iuramento, nec ad ea quæ tunc non extant. Glos. de renunciatio. capitu. Cum inter. P.

Iuramenti prestatio & fidei promissio quomodo differunt. Ab. de his quæ ui metus caus. fi. c. Ad aures.

Iuramentum generale debet intelligi, si fieri potest, ut non obuiet iuri, alias temerarium est, nec obligat ad iuris obseruantiam. Abb. de iureiuran. c. Ad nostram secundum. Debet etiam secundum subiectam materiam reduci ad

terminos iuris communis. Ab. ubi supra. Iuramentum generale præstitum debet intelligi ciuiliter, & restringi ad causam honestam, & uerisimiliter cogitatam, aliter non urget, & potest appellare. Ab. de appella. c. Ad hæc. Intelligitur si res sic permanserit. Abb. de iureiuran. c. Petitio. Non extenditur, ut quis teneatur ad homicidium. Abb. de homici. cap. Cum iuramento. Sub eo non ueniunt illicita. Abbas ubi supra. Debet restringi ut minus obliget iurantem quantum potest. Vbi tractatur de obligatione debet fieri interpretatio stricta. Abbas de uerbo. significa. cap. Cum clerici.

Iuramentum non transit ad hæredes iurantis licet transeat ex parte recipientis ratione dignitatis quatenus potest quis se obligare. In spiritualibus non potest quis alium obligare, nisi habeat mandatum speciale. Vnde hæres nunquam erit periurus propter iuramentum defuncti, nec potest conueniri propter illud coram iudice ecclesiastico. Abbas de iureiuran. capitu. Veritatis.

Iuramentum siue sit calumniæ, siue non, semper possunt peti induciæ ad deliberandum, & respondendum. Abbas de iuramen. calumn. cap. Cum causam.

Impedimentum iustum impedit commissionem pœnæ, & transgressionem iuramenti, quia non incidit in pœnam, quia non seruat iuramentum quando non potest, & si præcipitur sub pœna excommunicationis, ut aliquid faciat, uel impleat, si non potest adimplere, non incidit in excõmunicationem, licet aliqui dicant aliud esse in excommunicatione. Abb. de pignori. cap. Significanti.

Iuramentum impuberis obligat, si sit doli capax. Ideo si contrahit matrimonium, & iurat, cogitur seruare contractum. Abbas de sponsa. cap. Ex litteris.

Iuramentum quo inquiritur quale esse debeat. Ab. de accusa. c. Qualiter & quando. Vide. Inquisitio generalis.

Iuramentum intelligitur stricte, quatenus uenit in derrogationem iuris communis. Ab. de iniuria. & damno datis. c. In nostra.

Iuramentum contra ius commune, uel in præiudicium dignitatis non debet seruari. Ab. de iureiuran. c. Intelleximus.

Iuramentum contra legem æditum in fauorem publicum non obligat, quia non ligat ad illicita. Abb. de foro competen. cap. Si diligenti. Si sit præstitum super actu a lege infirmato principaliter fauore iurantis, licet secundario in fauorem publicum est necessario seruandum, si non ui, nec dolo præstitum est, & in alterius preiudicium principaliter non redundat. Abb. de iure iuran. cap. Cum contingat. Si lex aliquid prohibet propter bonos mores naturales conseruandos, aut fundatur super bono publico utroque modo iuramentum contra legem non obligat. Si lex fundatur non in prædictis, sed in odium aliquorum uel principaliter super fauore priuato & in consequentia super publica auctoritate, utroque modo iuramentum in contrarium obligat, & horum assignantur rationes. Improbatur illa distinctio Barto. aut uerba dirunguntur ad personas aut ad rem pro qua contrahitur. Si lex ciuilis uel statutum irritat iuramentum, & contractum nisi saluetur certa solennitas si sine alia præsumptione fraudis prohibet obligationem, uel alium actum, iuramentum seruandum est. Nec potest imperator tollere iuramentum, sed ecclesia tantum. Si statutum non seruata solennitate præ-

sumit

sumit dolum, uel aliam causam illicitam, si nulla apparet specifica, & uerisimilis coniectura præsumendi fraudem, tenet iuramentum, quia sine tali causa non potest impediri obligatio acquisita Deo. Si subest causa præsumendi ut quia in loco communiter & qui & sic arguitur a communiter accidentibus quod fuerit dolus. Si in foro animæ contractus fuit uerus, tenetur seruare iuramentum, & in foro contentioso si hoc publice confitetur, quia sibi creditur contra se. Si allegat fraudem præsumptam per legem, & statutum, iuramentum obligat. Iudex tamen secularis in prædictis casibus an iuramentum debeat ligare non debet cognoscere, sed tantum ecclesiasticus, ex quo oritur probabile dubium, quando res ardua est & inter personas magnas, uel uult dare licentiam contraueniendi sine aliqua permutatione ad solum papam pertinet. Vbi iuramentum interpositum contractui astringit contra dispositionem legis, uel statuti, an audiantur petentes ab illo absolui, & ponuntur plures casus. Iuramentum contra legem est pluribus modis. Primo quando lex uersatur circa bonos mores. Secundo quando circa utilitatem publicam. Tertio quando prohibet in odium alicuius. Quarto quando prohibet fauore iurantis. Quinto quando prouidet aduersus exceptiones. Sexto quando prohibet ratione solennitatis. Septimo quando prohibet contractum ratione rei uel materiæ super qua fit contractus. Octauo quando aliquid prohibetur propter aliorum subditorum utilitates. Nono quando iuramentum interponitur in actu, cui lex non assistit. In prædictis quando est obligatio. Abb. de iureiuran. cap. Cum contingat. Iuramentum præstitum in casu a lege prohibito obligat iurantem, si prohibitio legis emanauit in odiū aliorum, & fauorem iurantis, quia seruari potest sine peccato, licet non firmet contractum. Ab. de pigno. c. Significante.

Iuramentum præstitum in materia iuris secundum materiam subiectam debet intelligi. Ideo si præstatur in materia seu natura legitimationis debet intelligi a legitimatione. Vnde cum ius permittat absentiam clerici ex legitima causa suę ecclesiæ, uel etiam propria debet intelligi quod residebit, nisi ex legitima causa se absentet, petita tamen licentia. Abb. de cleri. non resideo. c. Ex parte tua.

Iuramentum est litis finis, uerum quando datur in supplementum probationis, secus ubi datur aliter. Ab. de iureiuran. c. Mulieri.

Iuramentum litis decisorium a iudice delatum sine iusta causa. recusari non potest, delatum a parte recusatur licite in actione criminosa. non licet reo iuramentum deferre. Ab. de iureiuran. c. Iuramentum.

Iurans stare mandatis ecclesiæ, uel iudicis non obligatur nisi ad mandatum iustum, & secundum ius. Ab. de his quæ ui metus & cau. fi. c. Perlatum. Qui iurat stare mandatis ecclesię non auditur appellans contra iuramentum. si tamen de facto grauatur, appellare potest. Ab. de appella. cap. Ad hæc secundum & c. Quæstioni. Si præcipit contra iuramentum prius licite factum non tenetur præceptum seruare. Abb. de iureiuran. c. Veniens. Nec tenetur obedire, si præcipit illicita, ut quod filium exhæreditet. Vbi supra. c. Quintiualis. Vide. Pręcipiens.

Iuramentum non impedit matrimonium sequens. Vnde ualet matrimonium a periuro contractum. Cum actus spiritualis teneat contra iuramentum fortius debet tenere actus temporalis uidelicet testamentum. Ab. de sponsal. cap. Sicut. Si præstitum sit metu, ut quis contrahat matrimonium non est

obligatorium forte, quia est contra bonos mores, & contra substantialia matrimonii, quia non dat libertatem consensus, & consensus coactus est nullus. Ab. de eo qui duxit quam pollu. c. Significauit.

Qui iurauit cum aliqua contrahere, si uult religionem ingredi, debet primo contrahere, ut seruet iuramentum, & ante copulam monasterium ingredi. Ab. de sponsa. c. Commissum. Contrahere est de consilio non de necessitate, ut non notetur de periurio secundum opinionem uulgi. In omni iuramento intelligitur si res in eodem statu permanserit, sed hic non permansit. Si post matrimonium de presenti licet intrare religionem inuita sponsa fortius hoc fieri potest post sponsalia cum iuramento, licet secundum alios ille non debet intrare tunc religionem, sed in domo sua experiri austeritates, & de suis disponere. Si tunc ingredi uoluisset papa non consuluisset ut contraheret, sed ut religionem ingrederetur. Ab. ubi supra.

Iuramentum metu extortum ecclesia solet absoluere, & transgressores eius non punit ut peccantes mortaliter. Ab. de iureiuran. c. Verum. & ubi supra. c. Peruenit. Si potest seruari sine interitu salutis saluandum est, in tali tamen ecclesia Romana solet absoluere. Vbi supra. c. Si uero. Idem est de episcopo, nec oportet mouere partes. Ab. ubi supra. Iuramentum metu mortis, uel amissionis bonorum est obligatorium quo ad ecclesiam, absoluit tamen ecclesia etiam si metu sit improbabilis. Nec oportet, ut prius compellat partes ad renunciandum, sed potest superior illud dimittere directe. Ab. ubi supra. c. Verum. Si iurans non habet animum se obligandi quo ad Deum, non indiget absolutione, peccat tamen uenialiter, si habet animum se obligandi contraueniendo peccat mortaliter. In dubio praesumendum est quod non habet animum se obligandi, uult tamen ecclesia, quod obseruet, post factum tamen non punit pro mortali. Votum metu factum non tenet. De iuramento statuit ecclesia quod teneat ne detur materia allegandi metum, & sic ueniendi contra iuramentum, cum interueniat frequenter in actibus humanis, & pro reuerentia petatur absolutio, quae ratio cessat in uoto. Ab. ubi supra. c. Si uero. Extortum metu in casu non prohibito a lege obligat, secus ubi lex prohibet, ut de alienatione dotis, uel donorum. Ab. ubi supra. c. Cum contingat. Si metu iurauit id quod tenebatur de iure communi obligatur, & si non seruat, est periurus, potest tamen petere absolutionem. Ab. ubi supra. c. Ad nostram secundum. Metu extortum obligat, licet possit peti absolutio. Qui impletionem iuramenti in melius commutat, non periurat. Si impletio concernit honorem Dei & utrunque potest impleri, potest episcopus commutare in melius, si non potest seruare iuramentum sine perturbatione maioris boni, potest propria auctoritate mutare, non tamen semper. Si concernit utilitatem priuatam sine consensu eius cui est praestitum, commutari non potest, nec prodest superioris auctoritas. Ab. de iureiuran. c. Peruenit.

Contra iuramentum metu praestitum nullus auditur, nisi fuisset metus, qui potuisset in constantem uirum cadere. Ab. de his quae ui metus & cau. fi. cap. Cum dilectus. Dolum passo. Vide.

Iuramentum contra bonos mores non obligat. Intellige de moribus naturalibus non de ciuilibus, alias nunquam obligaret contra leges. Ab. de dona. inter uirum & uxo. c. Donatio.

Iuramentum quando potest mutari. Ab. de iureiuran. c. Peruenit.

Iuramentum exigi potest ab aliquo per nuntium, & tunc idem est, ac si ipse iurasse

rasset. Abbas de elec. capitulo. Significasti.

Iuramentum præstitum alicui ratione dignitatis non obligat, si ille deponatur a dignitate, sed nec depositus tenetur ad ea quæ gessit ratione dignitatis, quia non sequuntur obligationes personam, sed computatur ut mortuus. Si subsit necessitas uel magna utilitas, præsumitur probabiliter quod superior qui non potest adiri, dispensaret ut contrauenire t iuramento. Quando quis iurat principi, intelligitur obligari eo in dominio perseuerante. Ab. de elec. c. Venerabilem.

Iuramentum est obseruandum in forma specifica, nec sufficit adimplere illud in effectu. Ab. de iureiuran. c. Ad nostram.

Iuramentum obligat semper ubi non habetur respectus ad dignitatem recipientis, nec præstantis, si iuramentum est respectu alicuius dignitatis, uel alterius qualitatis existentis in persona iurantis, uel recipientis, cessat obligatio cessante illa dignitate uel qualitate. Ab. de iureiuran. c. Veritatis. Non est iuramentum obligatorium ultra intentionem iurantis. Abb. ubi supra. c. Quintiualis. Cum contingat. Iuramentum non obligat si ab alia parte non impletur conditio respectu cuius iurauit. Vbi supra. c. Peruenit secundum. Secus ubi promissiones non se respiciunt mutuo. De specie ad speciem non admittitur compensatio. Si ex necessitate uel iusto impedimento non implet, non tenetur altera pars ad iuramentum. Abb. ubi supra. cap. Sicut, & infra. Vide. Iuramentum quod seruari non potest sine peccato.

Iuramentum ut obliget requirit deliberationem, propositum uoluntatis, & promissionem, nec obligatur iuramento alterius, nisi ille sit procurator capituli, nec obligat successores iurantis. Ab. de iureiuran. c. Sicut ex litteris. & de restitutio. spolia. c. Olim.

Iuramentum obligat, si sit præcibus extortum, si metu cadente in constantem uirum obligat, sed potest peti absolutio. Abb. de iureiuran. capitu. Petitio nostra.

Iuramentum si sit præstitum in materia principaliter spectante ad papam potest papa sine causa absoluere. Si in alia materia & in honorem Dei nullus præter Deum potest sine causa remittere. Si subest iusta causa, potest papa remittere. Iusta causa est, si continet turpitudinem ex parte recipientis, uel propter scandalum euitandum, uel in melius commutando. Idem facit episcopus, nisi in causis magnatum in quibus est ad papam recurrẽdum, & in multum dubiis. Alii prælati qui non habent iurisdictionẽ episcopalem non possunt absoluere. Si respicit commodum hominis principaliter papa non dispensat sine causa. potest tamen remittere ille de cuius commodo agitur, si ad commodum proprium, nec ipse nec alius potest remittere sine causa. Ab. de iureiuran. c. Quanto.

Iuramentum quando præsuponit uoluntatem papæ. Ab. & Glo. de rescrip. c. Constitutus.

Iuramentum in pactis, quando obligat. Vide. Pactum cum iuramento.

Iuramento partis non fit plena probatio. Abb. de proba. c. Proposuisti. In dependentibus autem a conscientia sua statur iuramento eius. Ab. de testi. c. Præsentium.

Iuramentum ut sit sine culpa requirit: primo ut fiat necessitate, uel proutilitate sua, uel proximi. secundo debet habere comites, ueritatem, iudicium, & iustitiam, alias est potius periurium. In ueritate conscientiæ, ut iurans credat

credat id esse uerum. Iudicium.i.discretionem ex modo iurandi & ex causa propter quam iurat. Si iurat per Deum, & causa est necessaria satis est discretum. Iustitia.i.quod iustum est iuret. Iuramentum indiscretum ex parte eius quod iuratur, puta quia illicitum, non obligat. Si ex modo puta per creaturam, uel sine deliberatione, uel sine utilitate obligat, & dicitur periurium.i.incauta iuratio, nec tamen semper est peccatum mortale. Abb. de iureiuran. c. Et si Christus.

Iuramentum quod saluari non potest sine peccato mortali non est obligatorium, sed iurans auctoritate propria potest contrauenire. Item si uergit in interitum salutis corporis. Item si in dispendium salutis, ut quando obligat ad ueniale. Quarto quando uergit in peiorem exitum quod est. 6. modis. Primo quando iurat mortale. Secundo quando ueniale in se. Tertio quando ex se indifferens, quod tamen ex circumstantiis est mortale, uel ueniale, quia si a principio fuissent circumstantiæ, iuramentum fuisset temerarium. Quarto quando excludit opus ex necessitate faciendum. Quinto quando excludit opus de genere bonorum, ut acceptare episcopatum, quia in præiudicium boni publici, secus si acceptasset propter priuatum ut s. præesset & non prodesset. Sexto quando excluditur opus indifferens pia intentione Deo uel proximo faciendum, ut si iurauit non esse fideiussor non mutuare, uel alia perfectionis opera non facere. Quinto si contra bonos mores naturales, ut si præbet occasionem peccandi, secus contra mores ciuiles. Sexto si ex ira, quia consensum non habet. Extra prędictos casus iuramentum est seruandum regulariter, etiam si est temerarium, eo quod nulla necessitas impellat ad iurandum. Ab. de iureiuran. c. Si uero. Cuius seruatio est contra animam, uel contra Deum, si iurat stare mandatis ecclesię non debet intelligi præstitum secundum intentionem recipientis, sed iurantis, ideo non tenet. Item intelligitur quod satisfaciat pro quo fuit excommunicatus, si tamen excommunicatio sit iusta. Abbas de restitutio. spolia. cap. Litteris. Quando non potest saluari sine interitu salutis, non obligat, nec quando pręstitum est de non reuelando certum quid. Si iurans perducitur in testem. Abbas de testi. cogen. capitu. Venerabilis.

Iuramentum præstitum a prelato super rebus ecclesiæ non recuperandis non ualet. Abb. de iureiuran. c. Peruenit. Nullum iuramentum potest ligare prælatum in damnum ecclesiæ, quia iuramentum non debet esse uinculum iniquitatis, nec per iuramentum potest quis se subtrahere ab onere publico. Ab. ubi supra. Si iurat præsentibus de antiquo censu augendo, & post contrariũ iurat instituenti, ualet secundum, & non primum, & tamen ab ecclesia remouetur. Ab. de iureiuran. c. Tua nos.

Iuramento perpetuitatis actus statur deficiente probatione super circumstantiis, ubi aperte constat de hoc casu. Ab. c. Significasti.

Iuramento fit probatio, ubi uenit aliquod probandum consistens in conscientia. Ab. de crimine falsi. c. Accedens. In dependentibus a conscientia alicuius statur iuramento eius, nec aliter grauari potest ad probandum. Ab. de sen. exco. c. Si uero.

In iuramento promissorio intelliguntur hæ conditiones, si Deo placuerit, si papę placet, si res in eodem statu permanserit, si mihi seruabitur fides honesta, & possibilis, si mihi numerauerit pecuniam, si nuptiæ sunt sequutæ, si moderatum quod pręcipiatur. Commoditates conditiones speciales non

intel-

intelliguntur, nisi exprimantur, licet animo concipiantur nisi ubi lex exprimit aliquid agi inter contrahentes, quia tunc pro expresso habetur. In assertorio nulla intelligitur conditio, nec tamen propter prædicta iuramentum est conditionale, nisi interdicat iudex, uel ius commune. Quando pater iurat se daturum filiam in uxorem, item saluo iure alterius. Item intelliguntur dicta in capiulo. Quintiualis. Si iuraui alicui, ab eo debeo absolui. Ab. de iureiuran. c. Quemadmodum.

Iuramentum contra promissionem alicuius simplicem factum non ualet, licet Innocen. oppositum dicat. Ab. de sponsa. c. Sicut.

Iuramentum proprium excludit præsumptionem leuem, non autem urgentem, & stringentem. Glos. & Abb. Qui matrimo. accusa. possunt. capitu. Cum in tua.

Iuramentum recusare potest qui plene probauit. similiter reus, si actor non probet. Vbi est semiplena probatio, uel præsumptio, potest exigi iuramentum. Ab. de proba. c. Sicut consuetudo.

Iuramentum potest relaxari per episcopum non uocata parte, si constat esse illicitum ex parte recipientis, si non constet, non ualet relaxatio, nisi uocata parte. Abbas de iureiuran. capitu. Sicut & infrà. Abbas de appella. cap. Qua fronte. Vide. Iuramentum fit Deo. Episcopus absoluit à iuramento.

Iuramentum reprobatur non solum quando continet peccatum, sed etiam si occasio est peccati. Ab. de iureiuran. c. Cum contingat.

Iuramentum est seruandum in specie, nec sufficit implere illud in effectu. Ab. de iureiuran. cap. Ad nostram. An sit seruandum in arduis & inter magnos, & quando datur licentia contraueniendi sine commutatione in melius, pertinet ad iudicem Apostolicum. Ab. de iudi. c. Cum uenisset.

Iuramentum in præiudicium superioris non ualet. Abb. de iureiuran. c. Venerabilis. Intelligitur in materia in qua subditur. Vnde clericus iurans non recedere de aliqua ciuitate non obligatur si reuocetur per episcopum ex iusta causa, secus si iurasset pro necessitate studii, & haberet licentiam eundi ad studium. Idem est de patre reuocante filium, & principe ciuitatis subditum. Ab. de iureiuran. c. Veniens. Si subditus iurauit obedientiam, & fidelitatem ei cui non debet, in præiudicium superioris iuramentum est illicitum. Abb. ubi suprà. c. Ea te.

Iuramentum ubi dispositio exigit quod sit tactus scripturæ non sufficit sine tactu. Ab. de testi. c. Testibus. & ubi suprà. c. Tuis quæstionibus. Vbi exigitur iuramentum corporale pro solennitate non satisfit iuri ex iuramento uerbali solo. Ab. in rubri. de iureiuran. c. De regula. Nullus. Quando forma & dispositio requirit Euangeliorum tactum non ualet actus, nisi iuramentum sit cum tactu corporali Euangeliorum. Abb. de frigi. & malefi. cap. Laudabilem.

Iuramentum de non præbendo testimonium, consilium, auxilium, contra aliquem non ligat, quo minus ductus in testem non teneatur contra illum testimoniū ferre, immo debet compelli contra eum pro quo iurauit, licet contra alium si producatur, repelli possit, nisi post iuramentum fecerit pœnitentiam. Ab. de testi. c. Intimauit. Iuramentum de non testificando contra alis in criminali non ualet. Abb. ubi suprà. c. Constitutus. Iurans non reuelare secretum, si post deducatur in testem, tenetur reuelare iudici. Abb. de testi. cogen. c. Veritatis.

Iura-

Iuramentum non conualidat transactionem illicitam. Abb. de transactio. cap. Constitutus.

Iuramentum non continens turpitudinem ex parte iurantis semper est seruandum, etiam si non ualet contractus super quo est præstitum. Ab. de transactio. c. Constitutus. Vide. Pactum. In omni iuramento continente turpitudinem ex parte iurantis potest, episcopus dispensare, & absoluere iurantem, nec oportet ut prius impleat iuramentum, uel compellere faciat recipientem ad relaxandum, sed potest directe petere absolutionem ab episcopo. Abbas de his quæ ui metus & cau. fi. capitu. Ad aures. Ad audientiam.

In ueritate est iuramentum, nec oportet quod addatur uerbum, iuro sed sufficit ad confirmationem quod interponat Deum implicite uel explicite. Ab. de iureiuran. c. Et si Christus.

Iuramentum de ueritate dicenda potest exigi etiam in fine causæ. Ab. de iureiuran. cap. Ex litteris. In causa usurarum, uel alia in qua imminet peccatum, licet ex natura causæ non sit præstandum, ex quo non est spiritualis, deficientibus tamen aliis probationibus, & existentibus aliquibus præsumptionibus potest iudex ex officio exigere iuramentum de ueritate dicenda. Ab. ubi supra.

Iuramentum etiam ui extortum obligat parti. Ab. de iureiuran. c. Ex administrationis.

Iuramentum contra uotum & professionem non obligat. Abb. de iureiuran. c. Ex litteris. Non est uinculum fortius uoto, tamen contractus etiam iurantis contra uotum non tenet, Vnde non ualet iuramentum contra uotum, sed est temerarium. Ab. Qui cleri. uel uouen. c. Rursus.

Iurans non accusare potest illum denunciare; si iurat non denunciare, non ualet iuramentum, si uult denunciare principaliter propter periculum animæ si mouetur propter proprium interesse non potest sine metu periurii, quia iuramentum ualet respectu interesse priuati, non autem respectu publici. Iuramentum quod non accusabit de commisso adulterio licitum est, si de committendo respectu accusationis criminalis non ualet iuramentum, nec pactum. si respectu accusationis ciuilis est dubium, cum agatur ad diuortium propter commodum uiri, ideo dicitur in littera. Tutius est ut denunciet. si se non correxerit, potest uir eam deferre, corrigere, & in uinculis tenere. Si iurauit non accusare uxorem est iuramentum temerarium si specialiter de adulterio potest denunciare, sed non debet accusare. Ab. de iureiuran. c. Quemadmodum.

Iurans redire ad carceres obligatur, si bellum est iustum, & non est detentio iniuriosa, nec timetur de periculo personæ. unde periurus esset non redeundo, uel fugiendo carcerem. Ab. de iureiuran. c. Sicut & infra. Si subsit periculum mortis tenetur redire, dummodo carcer non sit iniuriosus. Abb. ubi supra. c. Si uero.

Iurans non esse contra aliquem in causis propriis, & ecclesiæ suæ potest esse contra eum, etiam si timenti conspirationem iurauit. Ab. de iureiuran. cap. Petitio uestra. Ex generali sermone persona loquens intelligitur excepta, & quælibet alia quę adiuuari debet, ut persona propria, ut ecclesia iurantis, patria, coniunctæ personę, omnia declarantur. Ab. ubi supra.

Iurans seruare contractum etiam iurat omnia & singula esse uera, si uult probare simulationem uetam ex actis, & sic contrauenire instrumento iurato an

possit

possit non petita prius absolutione a iuramento & quando. Ab. de iureiuran. c. Cum contingat. Si iurauit non contrauenire contractui, an renunciauerit iuri quod ignoret, an oporteat illum certiorari de illo iure, an possit contrauenire, opiniones. Potest tamen petere absolutionem a iuramento. Ab. de empt. & uenditio. c. Cum causa.

Iurans seruare contractum intelligitur se obligare quantum alius seruat pro parte sua, alias non tenetur ad obseruantiam. Si rumpunt pacem, qui frangit secundo potest accusare primum, & non econtra. Intelliguntur etiam quę communiter sunt de natura contractus esse iurata, & promissa, etiam si non exprimantur, sicut quod uxor sit casta. Iuramentum appositum in aliquo contractu recipit omnes conditiones, additiones, subauditiones, limitationes, quas habet ille contractus, si etiam in alia dispositione, uel obligatione reguletur ab illa. Ab. ubi supra. c. Quemadmodum.

Iurans cui non debet, cui debet iurare compellitur. Abbas de iureiuran. cap. Ea te.

Iurans per creaturas peccat, quia contra præceptum Dei, obligatur tamen, si illud potest seruari sine periculo animę, per creaturas quę in iure exprimuntur licet iurare, & tantum per illas, quia per ipsas habetur respectus ad creatorem, non sic faciliter in aliis, ut per salutem principis. Ab. de iureiuran. c. Et si Christus.

Iuramento potest quis se obligare quod non mouebit quæstionem super beneficio in quantum concernit fauorem suum, non autem in quantum concernit fauorem ecclesię, uel parochianorum, quia in eorum præiudicium non potest. Ab. de restit. expoli. c. Audita.

Iurans per Deos alienos licet peccet, obligatur tamen, & transgrediendo minus peccat, similiter quia per creaturas, quam qui transgreditur iuramentum per Deum uerum, qui ab infidelibus recipit iuramentum secundum eorum ritum. Qui sine causa & iocose iurat, qualiter peccet. Ab. de iureiuran. c. Et si Christus.

Iurans defendere ecclesiam si requisitus sine iusta causa recusat, est periurus, nec eum defendit appellatio. Abb. de iureiuran. cap. Breui. Tenetur etiam sine recusatione, si sit quod suo indiget patrocinio, si ecclesia non seruauit sibi fidem, uel subtraxit salarium consuetum, uel remorder conscientia de iniusta causa, non tenetur, & tamen si sua conscientia sit erronea in iudicio ecclesiæ erit periurus. Ab. ubi supra.

Qui iurauit residere in ecclesia, licite se absentat pro seruitio ecclesiæ. Abb. de cleri. non residen. c. Ex parte.

Qui iurat aliquid facere, si post contra iuramentum facit, an teneat. Ab. de iureiuran. c. Intellecto. Vide. Alienatio in ecclesia.

Iurare est licitum ex causa necessaria, etiam religioso. Abbas de iureiuran. cap. Si Christus. Iuratur licite ut recedatur a lite, & exceptio quod causa fuit iuramento firmata impedit litis contestationem. Abbas ubi supra.

Iurans scienter illicitum non indiget absolutione, sed tenetur illud non obseruare, si ignoranter, debet obseruare si licito modo est obseruabile, si licitum, & putabatur illicitum, debet obseruare, & de animo deprauato pœnitere. Ab. de iureiuran. c. Quanto.

Iurans licitum scienter, & iocose, uel indeliberate, si post transgreditur, peccat mortaliter. Qui iurat etiam falsum scienter, peccat mortaliter, si iurat ex leui-

ex leuitate quod post implere non potest ex aliqua necessitate, est ueniale. Si credit id esse uerum non peccat, si adhibuit omnem diligentiam, alias est ueniale, & si fuit in culpa, est mortale. Iurans illicitum ex deliberatione, & proposito peccat mortaliter, si iocosa leuitate incaute, est ueniale. Ab. de iureiuran. cap Tua nos. Iuramen um ex iracundia ex abrupto factum non obligat. Ad cautelam tamen potest peti absolutio. Abb. de iureiuran. c. Ex litteris.

Iurans contrahere matrimonium propter superuenientem fornicationem, uel deformitatem superuenientem potest ea repellere, non autem propter precedentem. Ab. de iureiuran. c. Quemadmodum.

Iurans obedire prælato & ecclesie, non alio diocesano, sed capitulo cathedralis ecclesiæ obedire tenetur. Ab. de uerbo. significa. c. Cum clerici. Non tamen tenetur obedire cuilibet canonico, sed obligatur ei, ut uniuersitati & episcopo, ut capiti, ideo si episcopus, & capitulum mandat contraria, obediet episcopo quo ad spiritualia, habet ea ab episcopo & capitulo, sed si haberet feudum a capitulo, iuraret capitulo, & si ab episcopo, iuraret episcopo. Ab. ubi supra.

Iurans non reuelare secretum, si illud sit inhonestum, aut alicui nociuum, potest reuelare ei qui potest prodesse. Abb. de iureiuran. cap. Ego. Si etiam post producitur in testem, non tenetur seruare. Ab. de testi. cogen. cap. Veritatis.

Iurans seruare statuta ędita, & post per illud iuramentum aliter non iurando promisit seruare ædenda, uel post ædita, non tenetur ex iuraméto ad nouiter ædita. Ab. de iureiuran. c. Clericos. Si iurat seruare statuta simpliciter, non obligatur ad statuta, quæ post fiunt, nisi sint modici preiudicii, non autem si grauis. Abb. ubi supra. Iurans seruare statuta, si post tollunt statutum collegialiter, an sit periurus. Quando collegium potest eum absoluere a iuramento. Quando ligat singulariter, & quando collegialiter. Si singuli de collegio iurant in fauorem collegii, potest collegium iuramentum remittere, si in fauorem singulorum, potest collegium iuramentum remittere, si in fauorem singulorum, uel ecclesię, non possunt hoc iuramentũ remittere, quia non ualet quis seipsum absoluere, quia uinculat se Deo, cui primaria obligatio acquiritur. Ab. de præben. c. Dilecto.

Iurans temere non admittitur stante temeritate in testimonium, nisi contra eũ pro quo iurauit, si pœnitet, post admittitur ad omnes. Ab. de testi. cogen. c. Constitutus. Periurat, & potest cogi ad agendum pœnitentiam. Abb. de sponsa. c. Ad audientiam.

Iurans temere illicitum peccat mortaliter, non autem si sit sine necessitate, uel utilitate, uel iocose non tamen illicitum, quia tunc est ueniale. Impedit primum ab electione fienda non autem a facta, quia inter mortalia est leue, eo quod illi debeatur tantum unius anni pœnitentia. cæteris pœnitentia centum annorum. Ab. de iureiuran. c. Sicut nostris. Iurans temere peccat mortaliter, & qua pœna punitur. Ab. de his quę fiunt a maio. parte. capi. Cum in cunctis.

Iurans usuras soluere habet multa remedia, etiam si iuret non denunciare iudici, nec querelam quouis modo mouere. Ab. de iureiuran. c. Ex administrationis. Si iurauit non repetere usuras, & non adire iudicem, & episcopus facit edictum generale, debet deponere, quia ad hoc obligare se non potest, & si denunciat, potest testes producere. Ab. ubi supra. cap. Ad nostram.

ſtram. Iuramentum de ſoluendis uſuris compelluntur creditores relaxare per ordinarium, & delegatum. Abb. ubi ſuprà. c. Ex adminiſtrationis. Iuramentum nullum ligare poteſt eum qui uſuras ſoluit, quod peccatum uſurarii non denunciet eccleſiæ. Ab. de regula. c. Veniens.

Iurans creditori nullum grauamen ſuper pignore inferre donec ſoluerit debitũ nõ auditur repetens pignus uolendo compenſare fructus in ſortem ſed debet prius debitũ integraliter ſoluere, & demũ rem cum fructibus inde perceptis expoſcere. De iureiuran. c. Ad noſtram. Si iurauit ſoluere poteſt abſolutionẽ petere a iuramento. Ab. ubi ſuprà. Per iuramentum præſtitum ſuper uſuris reſtituendis acquiritur obligatio ſuſcipienti, unde ex puro iuramento oritur parti ſuſcipienti obligatio naturalis, etiam ſi iuramentum ſit extraiudiciale, ſi continet turpitudinem ex parte præſtantis, eſt tamen obligatorium. Abbas de iureiuran. capitu. Ex adminiſtrationis. Vide. Vſurarii ad reſtituendum.

Periurus non eſt qui neceſſitate non implet iuramentum. Ab. de iureiuran. c. Querelam. Largo modo periurus eſt, qui iurat illicitum, uel indiſcretum. Ab. ubi ſuprà. c. Et ſi Chriſtus.

Periurus admittitur de nouo ad iurandum quando iuramentum tendit in præiudicium ſuum, non autem ſi rendit in ſui releuationem, uel honorem, uel ut gerat officium aliquod. Vnde nunquam admittitur in teſtem. Si poſt ſecundum iuramentum uenit contra primum, puniri poteſt ut de pluribus periuriis. Ab. de maiori. & obe. c. Cum in eccleſiis. Non admittitur ad iuramentum honoris, ſed oneris, quod illum obligat. Ab. de appella. cap. Quæſtionem. Ab. de iudi. c. Intelleximus. Si eſt in ſacris, quando poteſt eſſe teſtis. Ab. de teſti. c. Teſtimonium.

Condemnatur periurus, qui dat cauſam periurii. Ab. de præben. c. Dilecto ſecundum.

Periurus eſt ab eccleſia remouendus, quia non neceſſitate, ſed uoluntate uenit contra licitum iuramentum. Ab. de iureiuran. c. Querelam. Periurus eſt dignus remotione beneficii, & depoſitione ab ordine. Abb. ubi ſuprà. Qui conſtituit ſe inter iuramenta contraria eſt ab omni officio perpetuo remouendus, & qui periurus eſt reſpectu certi beneficii, priuatur omnibus aliis & inhabilitatur perpetuo ad beneficium ſuſcipiendum etiam ſi periurium non irroget infamiam. Ab. de iureiuran. c. Tua nos. Non tamen ex periurio perdit ſtatim cauſam, etiam ſi litiget ſuper ſpirituali re. Abbas de do. & contuma. capitulo. Prout. Periurus poteſt puniri ab eccleſia, ſimiliter fractor fidei. Abbas Ne prælati uices ſuas. capitu. Querelam.

Iurgium dicitur quaſi ius garium. Ab. de uerbo. ſignifica. c. Foris.

Iuriſdictionem ampliant incidentia cauſæ, intelligitur ſi iudex eſt capax Ideo iudex laycus non cognoſcit in cauſa ſpirituali incidenti. Abbas Qui fi. ſunt legiti. capitu. Lator. Vide. Papa iuriſdictionem inter laycos.

Iuriſdictio poteſt acquiri conſuetudine, ſiue ſit iuriſdictio ſimplex, ſiue imperii, ſiue mixti imperii. Quomodo acquirantur ea quæ ſunt papæ, imperatoris, & epiſcoporum ex talibus præſcriptionibus. Ab. de foro competen. c. Cum contingat.

Iuriſdictio comprehendit ea quæ ſunt mixti, & meri imperii, & quæ ſimplicis iuriſdictionis. Imperium eſt iuriſdictio, quæ exercetur officio iudicis, nobili. i. quod non deſeruit intente alicui actioni per partem. Merum imperium

rium est quæ exercetur officio iudicis nobili respiciens publicam utilitatem. Mixtum imperium est iurisdictio quæ exercetur officio iudicis nobili respiciens priuatam utilitatem. Dicitur imperium merum, quia mere collatum a principe nec alicui necessitati subiectum, quia iudex ex officio suo procedit ad utilitatem publicam sine impedimento aliorum. per hoc episcopi habent liberam potestatem inquirendi. uel potest dici merum, quia non habet aliquam mixturam cognitionum pecuniariam. Tertio dicitur merum, quia in nullo participat alicui cum iurisdictione. Vnde non habet mixturam iurisdictionis ut partim accedat ad imperium, & partim ad iurisdictionem. Quæ exercentur officio iudicis nobili ad publicam utilitatem, dicuntur meri imperii, quæ ad utilitatem priuatam, mixti, quę officio iudicis mercenario ad utilitatem priuatam, iurisdictionis simplicis sunt. Imperium merum dicitur sex modis qui inueniuntur in iure ciuili, & canonico, & ponuntur exempla. Ista omnia imperia de iure canonico possunt subdelegari. Mixtum imperium dicitur, etiam sex modis. Verum & mixtum imperium habet iudex, qui præest prouinciæ, non autem qui preest ciuitati de iure communi. Ciuitates Italiæ hodie habent omnia, quæ olim prouincia, ideo potestas habet omnia ista non castri subiecti ciuitati, cuius iudices non cognoscunt de maioribus criminibus sed ad ciuitatem remittunt. Rectores artium non habent ea quæ sunt imperii, qui cognoscunt tantū ea, quæ eueniunt ratione illius societatis. In ecclesiasticis episcopi & superiores, legati papæ habent quę sunt imperii, inferiores prælati non habent regulariter & de iure communi, nisi forte quæ sunt in minori, & minimo imperio. Possunt tamen excommunicare quod est imperii. Quando excommunicant in fauorem priuatum, credo sit mixti imperii. Fallit in prælatis regularibus qui cognoscunt in criminalibus contra subditos, dummodo non procedant ad depositionem. Abbas de officio & potest. iudicis ordinarii. c. Quod sede.

Iurisdictio quando respectu certæ causæ per legem ciuilem attribuitur uniuersaliter alicui, talis actiue & passiue comprehendit etiam clericos, in quibus uiget illa qualitas, super qua fundatur iurisdictio etiam in præiudicium ordinarii. Vnde dominus feudi exercet iurisdictionem in uasallos clericos, licet ipse sit laycus remoto episcopo loci. Ab. de iudi. c. Cæterum.

Iurisdictionem dat delictum, & quare opiniones. Si delinquens reperitur in loco delicti est de iurisdictione iudicis loci delicti quo ad omnes effectus respectu personę, & bonorum quo ad forum contentiosum, non autem quo ad pœnitentiale, si non reperitur in loco delicti, & præuentus est citatione, potest excommunicari & processus fieri super personam, quantum patitur status, & causę qualitas, & potest citari extra territorium uerbaliter, quia iam contumax & præuentus. Si non fuit pręuentus citatione, potest citari ad effectum distringendi bona, & potest acquiri iudex, ubi degit ut eum citet, aut remittat, & ille debet facere, & si fit citatus, non comparet, potest excommunicari per iudicem delicti, & processus fieri contra personam ubi supra. Si iudex ubi degit non facit citationem aut remissionem, puto quod non possit processum facere, nec citationem ad istum effectum extra territorium constituto. Si extra territorium non habet iudex iurisdictionem in persona, sed in bonis, non potest iudex delicti citare. Hic forus est accidentalis, & non debet extendi ad constitutum alibi, nisi quando permittitur a iure per recursum ad alium iudicem, & remissionem fiendam. Si agitur ciuiliter

uiliter contra eum qui degit in territorio alieno non tenetur iudex facere remissionem rei ad iudicem delicti, secus si agitur criminaliter, nisi sit iudex domicilii, qui uelit eum punire. Si tamen sit præuentus a iudice delicti debet remitti ad ipsum, si contumacia præcessit, satis præsumitur contra reum. si non præcessit, iudex domicilii antequam remittat, habet summariam cognitionem delicti. Nec ualet consuetudo de fienda remissione, nisi inter iudicem, qui uult ipsum punire, & iudicem delicti. Iudex delicti puniet secundum statuta loci delicti, nisi ignorantia probabilis excuset. Abb. de foro competen. c. Licet. Vide. Forum quis sortitur.

Iurisdictio defuncti antequam successor instituatur. Si defunctus exercebat solus iurisdictionem, uel aliquem actum, ea quæ habet ab alio, deuoluuntur ad eum, a quo habet. Si potestas archidaconatus reuertitur ad episcopum, cuius uices gerit. Si habet a se & non ab alio, ut si ædificauit ecclesiam de bonis archidiaconatus, non deuoluitur potestas, sed reseruatur successori. Quando exercitium spectat ad defunctum & ad alium, potestas deuoluitur ad collegium, non ad superiorem. Si habet iurisdictionem a pluribus deuoluitur prout ab ipsis tenebatur, ideo mortuo episcopo potestas confirmandi prælatos deuoluitur ad capitulum. Si episcopus exercebat alia cum aliis, deuoluitur ad illos non ad capitulum. Quod dictum est de defuncto, idem intelligo in absente, uel negligente. Ab. de hęre. c. Ad abolendã.

In iurisdictione inferior non potest exercere sententiam censuræ, uel aliam in maiorem, nec potest absoluere. Archidiaconus qui potest delicta corrigere, non potest punire episcopum suum, sed alium delinquentem, quia in territorio alieno censetur priuata persona. Suffraganeus non potest punire archiepiscopum suum in prouincia sua, potest autem in alia. si in alia habet episcopatum. Si superior submittit se inferiori, non ualet, nisi forte de licẽtia superioris illius, sine quo nõ põt cõsentire. Ab. de maio. & obe. c. Cũ inferior.

Iurisdictio data inferiori respectu certæ causæ per legem data impotentia propter uoluntatem ipsius iudicis aut rebellionum subditorum deuoluitur ad ordinarium. Ab. de iudi. c. Ceterum.

Iurisdictio iudicis layci potest per laycos prorogari sine consensu superioris. Hoc non possunt clerici, & assignatur ratio diuersitatis. Layci si sunt uasalli non possunt sine licentia domini feudi quo ad temporalia. In sacramentalibus spiritualibus non posset prorogari iurisdictio sine licentia proprii iudicis ecclesiastici. Iurisdictio layci non posset prorogari in spiritualibus etiam cum commixtione, clerici possunt tamen pro interesse suo prorogare iurisdictionẽ iudicis ecclesiastici. Ab. de foro compet. c. Significasti.

Iurisdictio eorum quæ sunt in aliquo collegio, & omnis ordinaria iurisdictio prorogari potest, non solum si competit ex iure communi, sed etiam si ex consuetudine. Ab. de foro competen. c. Significasti.

Iurisdictio ordinaria competit alicui ex lege, ex consuetudine, ex priuilegio principis. Ab. de off. iud. ordina. c. Duo simul. Semper iurisdictioni coniungitur aliqua coactio, alioquin nulla esset. Glo. & Ab. de off. & pot. iud. delega. c. Pastoralis. & c. Ex litteris.

Iurisdictionem ordinariam non habet dominus in seruos, nec pater in filios, nec maritus in uxorem, potest tamen dominus ei seruientes castigare. Seruum potest castigare & mittere in uinculis, non tamen seuire, & cognoscere iudicialiter. Vir non habet potestatem in uxorem sicut in filium, potest tamen castigare, & uerberare ex causa, non tamen enormiter. An pos-

sit eam uinculare & recludere in apro loco. Licet pater possit delictum filii leuiter corrigere & tradere iudici ut puniat secundum eius uoluntatem iuste, delicta tamen eius attrocia debent puniri per iudicem. Si tamen prædicti sunt etiam ordinarii non delegati, licet sint uariæ opiniones, possunt tamen prædictam iurisdictionem exercere, nisi recusentur. Melius est a principio committant omnia. Ab. de foro compet. c. Cum contingat.

Iurisdictio potest prorogari. Delegatus potest prorogare sex modis. Primo de tempore ad tempus, si sit delegata, sed oportet sit eiusdem naturæ, & fori, sicut prima, aliter non potest fieri. si sit ordinaria & perpetua, potest prorogari in extraneum, qui acceptat subiici usque ad tale tempus, si sit ordinaria, & temporalis, sicut ea quæ est potestatis, non potest prorogari, quia in præiudicium sui successoris & partes possunt constituere sibi iudicem perpetuum. Secundo de re ad rem, & hæc prorogatio potest fieri tam coram ordinario, quam delegato, siue res sit eiusdem quantitatis, siue maioris, quia non uariatur species. Tertio de persona ad personam. & si est delegata, non potest ad personas non expressas, nisi causa contingat illas personas non expressas in rescripto, ut cum agitur de iure prælationis, & alii comparent dicentes se potiores, tunc isti possunt prorogare iurisdictionem delegati. Ordinaria iurisdictio prorogabilis est ad extraneos quouis modo sit ordinaria. Quarto de loco ad locum, quæ in delegato potest fieri, si partes consentiant expresse. Si ordinaria, potest prorogari in toto territorio suo, non autem extra, quia ibi censetur priuata persona, nisi consentiant partes, & iudex territorii. Iurisdictio inhæret territorio. Quinto de casu ad casum, quæ fieri non potest. Sexto de causa ad causam, uel de una specie iurisdictionis ad aliam speciem prorogatio fieri non potest. Qui deputatus est per mercantias non potest prorogare ut cognoscat in aliis causis separatis, & qui in maleficiis ut cognoscat in ciuilibus, quia oportet illam iurisdictionem habeat in subditos suos, ad hoc ut prorogari possit ad extraneos. In causis meri & mixti imperii prorogatio potest fieri, si iudex habeat iurisdictionem consimilem, & prorogatio sit in præiudicium prorogantis, non autem si in præiudicium proprii iudicis, uel reipublicæ, cui condemnatio ueniebat applicanda. Laycus in spiritualibus nullam prorogationem potest facere sine consensu superioris in foro conscientiæ, in contentioso potest in iure patronatus prorogationem facere non sui iudicis. Si tamen fieret collisio, posset iudex suus procedere. Glo. & Ab. de off. & pot. iud. delega. P. & G. c. Per litteras. Clericus quo ad personam uel beneficium non potest prorogare iurisdictionem nō sui iudicis sine licentia papæ uel episcopi proprii, tacite tamen per actum contrarium clericatui fit prorogatio, uel propter inobedientiam, contrahendo tamen de liquido in diocesi aliena clericus tacite prorogat iurisdictionem non sui iudicis. Iurisdictionem iudicis layci prorogare non potest in se etiam de consensu episcopi, sicut nec episcopus de consensu metropolitani, papa non potest se submittere imperatori. Layci sine consensu superiorum possunt prorogare iurisdictionem, qui hoc a lege habent. In causa feudatali si laycus prorogat iurisdictionem sine consensu domini, non ualet iudicium. Vnde non potest iudex subdito super quo non habet iurisdictionem nisi quo ad nudum exercitium prohibere, quin sub alio iudice iudicetur. Clericus tamen non potest prorogare iurisdictionem iudicis ecclesiastici præterquam in criminalibus. Ad prorogationem requiritur. Primo quod is cui uult se submittere, iurisdictionem habeat. Secundo

cundo quod partes consentiant ex certa scientia, quia. s. sciunt illum non esse iudicem proprium, & sufficit tacitus consensus. Tertio quod iudex saltem non contradicat, si tamen ignorat prorogationem factam, uitiare hoc non potest in prorogatione personarum. In prorogatione ad tempus requiritur tacitus consensus iudicis. Quarto quod partes non consentiant per metum, quia iurisdictio data per metum nulla est. Glo. & Ab. ubi supra.

Iurisdictio prorogatur tacite adeundo iudicem alienum & coram eo litigãdo. Nec requiritur expressus consensus. Sola patientia sustinendo iudicem alienum procedere non prorogat iurisdictionem, sed oportet ex parte illius interueniat aliquid facti. Vt fiat prorogatio oportet, quod non erret, nec in iure, nec in facto, nisi procedat iudex proprius, qui tamen potest aliqua exceptione repelli secundum aliquos. Melius. si inquisitor datus est ad petitionem partis, & re integra patitur alium iudicem procedere, uidetur renunciasse litteris. Si papa ex certa scientia reuocat negocium, non ualet processus per inferiorem factus, etiam si non excipiatur, si papa uni commisit, & alius procedit præsente parte & non excipiente, non ualet processus. Ab. de accusatio. c. Ad petitionem.

Iurisdictio fundata in qualitate. Vide. Qualitas.

Iurisdictio tẽporalis pleno iure quid sit, opiniones. Ab. de fo. cõp. c. Cõquestus.

Iurisdictionem uoluntariam qui non potest exercere, minus potest exercere contentiosam, ut hic arguit papa. Ab. de paroch. c. Nullus episcopus.

Ius est ars boni & ęqui, & fit secundum communes regulas iuris. Iuris rigor est iuris excessus, qui quandoque statuitur ad terrorem aliorum, quandoque tamen sumitur pro ordine iuris. Æquitas est ordinata iustitia temperata dulcedine misericordiæ. Ab. de sen. & re iudica. c. Iurgantium. Iuris apices dicuntur obiectiones contra processum, & non posse post publicationem producere testes. Ab. de testi. c. Constitutus.

Ius est decisio, quæ fit secundum iuris regulas. Æquitas uero est quędam continentia, & quoddam temperamentum recedens ex causa a communibus regulis iuris. Ab. de transactio. c. Ex parte.

Ius acquiri potest alicui ut uictualia non uendantur, nisi in locis suis. Idem est de furno, molẽdino, & huiusmodi. & hoc potest competere ex priuilegio, & consuetudine Si alibi uolebant hæc exercere, & inhibiti acquieuerunt inhibitioni per legitimam præscriptionem completam. Ius hoc potest etiam clericis cõpetere, licet ipsi non habeãt talia exercere. Causa fraudis nõ licet, sed ex priuilegio, uel cõsuetudine. Licet lex hoc phibeat respectu personarũ uel rerũ, non tamẽ respectu loci, primũ uerius est. Ab. de appel. c. Significate.

Iuri contrarium dicitur non solum quod de directo illi obuiat, sed etiam secundum mentem. unde & sententia dicitur data contra ius, si data sit contrã mentem. Ab. de capellis monach. c. Ex parte tua.

Ius diuinum est inuariabile &c. Tamen etiam in præceptis moralibus, ubi transgressio non est peccatum, cõsuetudine & legibus potest limitari, & hoc ubi ponitur regula generalis. Consuetudo potest ius diuinum augere diminuere, & distinguere, sicut lex positiua. immo hoc potest lex ciuilis, ubi ratio naturalis hoc dictat, & suadet, & tunc præsumitur Deum sic uoluisse, & sic limitandi, augendi, & diminuendi potestatem dedit uicario suo. Vbi ratio naturalis non suadet, nulla lex, nulla consuetudo ualet, & dum papa disponit circa ius diuinum, potius dicitur errare, quã legẽ condere. sic nõ ualẽt multa statuta, puta quod homicida puniatur poena pecuniaria propter pronitatẽ pec-

 cati

cati, nec quod interficiatur a consanguineis interfecti,& occidens sit impunitus, si fiat odio. Quo cessante potest fieri statutum quod illi sint ministri iustitiæ,ualet etiam quod banniti interfici possint,& occidens sit impunis, quia sunt inimici ciuitatis. Ab.de consuetu. c. Cum tanto.

Ius diuinum quandoque dicitur canonicum. Abb. de iureiuran. c. Nimis.

Ius reuocandi domum,& ius declinandi forum differunt.Declinat quis forum, quando non est subiectus iurisdictioni alterius. Reuocat domum, quando est suppositus,sed ex legitima causa non tenetur tunc respondere,quia non uenit ad hoc deliberatus. Ab. de foro competen.c. Licet.

Ius reuocandi domum competit uenienti Romam ex causa necessaria,uel quasi necessaria,uel probabili. secus si ex causa uoluntaria omnino. Exemplum primi, si uenit ut legatus etiã pro particulari utilitate, sicut procurator eius, qui ei imperare potest,si ut testis,uel iudex.Causa probabili si uenit ut uideret filium causa uoti,peregrinationis,uel deuotionis. Voluntaria omnino,cũ uagatur causa solatii,uel est nuncius eius, cui non tenetur obedire, si pro negocio suo omnino uoluntario ueniens Romam ut petat restitui in integrum, si iudex qui protulit sententiã potest hoc facere,non gaudet priuilegio reuocandi domum,secus si non potest restituere, uel ubi non est remedium, nisi sedes Apostolica,uel commode non est aliud,& hoc est ęquum,licet de rigore iuris nõ gaudeat,sicut & legatus,si agit,tenetur se defendere aduersus omnes.Nec oportet qui petit redire domum pręstet cautionem de reuertendo Romam,sed sufficit certo die promittat stare iudicio. In prædictis non potest quis reuocare domum in causis electionis pręlati alicuius, nec in aliis, quæ celeritatem desiderant,& quæ tempore sunt peritura. Secundo si in curia contraxerunt ante legationem legati non possunt conueniri.Tertio quãdo agunt,tenentur ipsi respondere. Quarto si uoluntarie stant in curia perfecta legatione. In his quattuor casibus non competit ius reuocandi domum. Ab. de foro competen. c. Licet. secundum.

Iura episcopalia in capellis & in ecclesijs hæc sunt. Primo tenentur ad canonicam obedientiam,& per hoc recognoscunt episcopum iudicem etiam layci in pertinentibus ad animam. Secundo tenentur ad subiectionem,ideo episcopum recognoscunt in dominum, non tamen sicut dominum secularem. Tertio ad reuerentiam,ideo episcopum recognoscunt ut patrem. Quarto iurisdictio libera, institutio,& destitutio, nisi ecclesia sit collegiata, quia tunc electio pręlati est collegii,& institutio episcopi. In patronatis præsentatio pertinet ad patronos,destitutio ad episcopum,etiam si alius habet ius instituendi. Quinto episcopus habet correctionem. Sexto reformationem morum. Septimo habet ius omnium causarum pertinentium ad suam ecclesiasticam iurisdictionem,etiam si habeat alium prælatum inferiorem. Octauo habet pœnitentias laycorum,& clericorum publicas,uel reseruatas. Nono debent recipere ab eo sacramenta,quæ sunt ordinis episcopalis.Decimo clericus tenetur ire ad synodum eius. Vndecimo habet senodochium,& cathedraticum.i.duos solidos aureos, uel argenteos a qualibet ecclesia secundũ consuetudinem.Duodecimo quartam decimarum,& mortuorum. Tertiodecimo habet uisitationem,& pro ea procurationẽ. Quartodecimo potest petere caritatiuũ suffragiũ ad quod tenẽtur etiã capellæ subiectę monasteriis. An teneantur monasteria,dubium est. Hoc intellige ex causa rationabili,puta quia episcopatus tenuis est, uel redditus non sufficiunt, uel grauatus est debitis,uel episcopus uult ire ad concilium,uel alibi pro communi utilitate.

Ista iura possunt praescribi per prelatum inferiorem episcopo in aliis ecclesiis in toto, uel in parte. Ad hoc tamen requiritur scientia episcopi. Ab. de off. iud. ord. c. Conquerente.

Ius huiusmodi non sunt statuta concilii,& papae, nec dicuntur propriè ius diuinum, quia hoc est de necessitate salutis,& ueniens contra illud semper peccat mortaliter, non autem si uenit contra ius positiuum ex rationabili causa. Ab. de testi. c. Licet ex quodam.

Ius litigatoris dicitur quando in sententia non exprimitur error contra ius cõmune, cuius gratia fertur sententia. Abb. de senten. & re iudica. c. Causa inter.

Iuris ordo seruandus est in inquisitionibus,& in aliis iudiciis ordinariis, & hoc uerum in secularibus. In regularibus secus, in quibus usquequaque seruatur, quia de plano & sine strepitu iudicii debet procedi. Glo. de accusa. c. Ad petitionem. Cum agitur contra praelatos regulares non solum renunciatur in parte ordo iuris, sed etiam fit remissio iustitiae communis, quia ex familiaribus causis etiam non seruato ad unguem ordine iuris potest remoti. Inter aequales personas seruatur aequalitas secundum iustitiam, sed non inter inaequales. Abb. de simo. cap. Per tuas. & de accusa. cap. Qualiter & quando.

Ius permutare uolentibus in rebus permutandis acquiritur in spiritualibus interueniente auctoritate superioris absque alia traditione. Ab. de praeben. c. Inter caetera.

Iuris ordo. Si is de cuius crimine constat in iudicio petit restitutionem propter iuris ordinem non seruatum non est audiendus, sed eum tanquam criminosum notorium debet superior de nouo punire. Abb. de accusa. c. Ad petitionem.

Iure pleno una ecclesia subditur praelato, quando episcopus nullam iurisdictionem episcopalem in ea exercet, uel quia prelatus possidet in temporalibus & spiritualibus. Ab. de restitutio. in integrum. c. Auditis.

Ius positiuum & consuetudo possunt ampliare leges, & interpretari ius diuinum. Ab. de feriis. c. Quoniam. Vide. Ius diuinum.

Iuris positiui solennitas in quocunque actu si sit pretermissa, non tenetur quis sibi conscientiam facere, ex quo non interuenit deceptio,& affuit consensus eorum qui habent actum explicare de iure naturae. In foro conscientiae aequitas iuris naturalis praefertur rigori iuris positiui. Abb. de restitu. in integr. c. Requisiuit.

Ius in re obiectum est in iure possidendi. Ius generaliter dictum est a iustitia, & est pars boni & aequi, cuius species sunt ius ciuile & ius gentium. Ab. de uerbo. significa. c. Ius dictum.

Iuris rigor scriptus praefertur aequitati. Ab. de dona. c. Propter.

Iura loquentia de societatibus possunt adaptari scholaribus, & aliis in cenaculo eodem habitantibus. In materia tamen odiosa nomine socii non uenit scholaris. Si statutum dicit quod socius teneatur pro socio, non tenetur scholaris. Ab. de fide instrum. c. Inter dilectos.

Ius patronatus Patroni aduocati, uel uicem domini uendicantes sibi in ecclesiis plus quam iura permittant, per censuram ecclesiasticam compelluntur. Ab. de poenis. c. In quibusdam.

Ius patronatus patroni alienare non possunt propria auctoritate, nisi uelint donare ecclesiae. Nec possunt ab ecclesia aliquod temporale exigere, nisi

tempore

tempore fundationis illud reseruatum sit ab episcopo. Ab. de iure patro. c. Praeterea secundum. Vendi per se non potest, quia extimaretur res inextimabilis, & esset simonia, transit tamen cum uniuersitate uendita accessorie, sed praecium pro re temporali constituitur. Abb. de iure patrona. c. De iure.

Ius patronatus dicitur annexum spirituali, quia ad institutionem non debet perueniri, nisi praesentatio praecedat, & huic iuri spirituali institutionis est annexum. Praesentatio non est spiritualis cum per eam nullum ius acquiratur, ideo patroni semper ante institutionem possunt uariare praesentandum. Licet transeat ad haeredes, tamen iudex secularis de eo non cognoscit, quia layco ex quadam gratia conceditur ut praesentet, & quia haec concessio est exorbitans, non debet extendi in praeiudicium ecclesiae. Potest, tamen si est in aliqua uniuersitate seculari, quia priuando uniuersitatem est consequenter priuatus iure patronatus, sicut uendendo uillam transfertur ius patronatus in ementem. Sed tunc oportet quod nec in libello, nec in sententia, nec uenditione fiat mentio de iure patronatus, quia tunc non ualerent. Si laycus donauit, uel promisit donare ista, non potest causa tractari nisi coram iudice ecclesiastico. Ab. de iudi. c. Quanto.

Ius patronatus non acquiritur consuetudine in laycum, quia habet spirituale annexum. Licet concedatur layco fundare ecclesiam fauore ecclesiae, quia plures mouentur ad eas fundandas, non tamen potest extendi, ubi non est haec causa. Ab. de elec. c. Quaerelam. Acquiritur ex sola fundatione ecclesiae, & transit ad haeredes licet fundator hoc ius sibi expresse non reseruet. Ab. de testi. c. Significauit. Non acquiritur nisi aedificatione, constructione, uel dotatione. Vnde communis error est, quod si ecclesia sit sita in aliqua parrochia quod parrochianus debet praesentare. Ab. de excep. c. Cum uenerabilis. Acquiritur ex fundatione ecclesiae etiam a muliere & ab excommunicato, licet non quo ad exercitium, non autem a iudeo, nec ab haeretico. Ab. de iure patro. c. Nobis. Vide quod sequitur.

Ius patronatus est ius honorificum, onerosum, utile, competens alicui in ecclesia, pro eo quod diocesani consensu ecclesiam construxit, uel fundauit, uel dotauit ipse, uel ille a quo causam accepit, honorificum, quia patronus praesentat, & prae ceteris honoratur in ecclesia, onerosum, quia tenetur defendere bona ecclesiae, utile, si deuenit ad inopiam tenetur ecclesia alere illum. Acquiritur ex constitutione ecclesiae, uel quia dedit fundum, uel quia dotauit, & sic possunt esse tres patroni diuersa ratione, & plures eadem, ut si plures eam dotauerunt, construxerunt, uel dederunt fundum. Ab. in rubri. de iure patro. Ex noua constructione tali de consensu episcopi, si etiam non possit haberi recursus ad eum, qui construxit, si per alium dotatur de consensu episcopi, his duobus modis acquiritur nouus patronus, ideo in ecclesiis cōuentualibus fauore ecclesiae haec constitutio dotis retrahitur, & uidentur donata ante consecrationem, nec tamen quis patronus efficitur, nisi nomine dotis det. Si ecclesia ex toto reficiatur, prior patronus ex constitutione tantum desinit esse patronus, secus si reficiatur secundum partes. Ab. de iure patro. c. Quoniam in quibus.

In institutione beneficii patronatus etiam ecclesiasticus patronus non potest apponere certum modum celebrandi diuina, nec restringere instituendum in illo beneficio, sed hoc explicare, & instituere pertinet ad superiorem. Qui instituit, debet ordinare beneficium, ut sibi uidebitur, & illum ordinem porrigere

rigere episcopo, uel papæ, & superior instituet beneficium, & apponet onera uel modos, qui sibi legitimi uidebuntur. Licet canonici instituant beneficium, non tamen tollitur iurisdictio episcopi. Vnde institutus non potest dimittere beneficium sine consensu episcopi, & patroni. Ab. de præben. c. Significatum.

In ecclesia collegiata si patronus sine causa non uult consentire electioni, confirmabitur tamen electio. An possit fieri collegiata inuito patrono. Ab. de iure patro. c. Nobis. Si ecclesia collegiata habet presentare, præsentabit prælatus de consensu maioris partis capituli, nisi de consuetudine, uel priuilegio conueniat soli prælato. Ab. de his quæ fiunt a maio. par. capi. Ea noscitur. Patronus ecclesię collegiatæ habet consentire electioni prælati, etiam si patronus sit laycus, & eo nolente consentire non confirmatur electio. Glo. de Simo. c. De hoc. Hoc est falsum si patronus non pretendit causam legitimam, uel habeat hoc speciale a solo papa. Abb. ubi suprà. Patronus non habet ius præsentandi prælatum, quia electio pertinere debet ad collegium, potest tamen præsentare ad præbendas, quando est patronus, & presentatio potest dici donatio. Nemo citra papam potest concedere quod laycus cum clericis eligat prelatum, potest tamen de consensu episcopi interesse tractatui, nec ualet consuetudo contraria. Ab. de iure patro. c. Nobis.

Patronus non potest conferre ecclesiam loco religioso sine licentia episcopi. De iure patro. capitu. Nullus. Si episcopus noluerit licentiam dare sine causa, archiepiscopus compellit dare licentiam. Ab. ubi suprà. Non potest conferre ecclesiam etiam clerico, & si contulit, potest præsentare ad illam. Collatio facta per patronum clericum non habet uim præsentationis. Patronus non consequitur ius conferendi, nec eligendi, sed tantum præsentandi. Ab. ubi suprà. c. Transmisse.

Concessio secunda facta per episcopum & patronum ualet non obstante priori facta per patronum. De iure patrona. capitu. Suggestum. Episcopus non potest concedere sine consensu patroni, nec econtra, sufficit tamen consensus episcopi ex post facto, licet actus a principio fuerit nullus, nec potest eligi in collegiatam, nec bona conuerti, ut deseruiant aliis ecclesiis sine consensu patroni. In primo ius patronatus perdit. in secundo interest eius, ne bona ecclesię alienentur. Potest tamen episcopus sine eius con sensu concedere iura episcopalia, & constituere præbendam pro uno clerico. Ab. ubi suprà.

Iuris patronatus directa, uel indirecta promissio de beneficio uacaturo facta a patrono non tenet. Ab. de concessio. præben. c. Cum dilecta. Non potest dare potestatem alicui præsentandi, cum uacauerit. In genere tamen potest dare alicui potestatem præsentandi, cum subest causa ut peregrinatio longa, quia laycus non habet uicarium, sicut episcopus. Ab. ubi suprà.

Ius patronatus laycorum potest papa conferre sine patrono. Si tamen non facit mentionem quod pertineat ad laycum, non ualet prouisio tanquam subreptitia. Legatus non potest conferre inuito patrono. Quando pertinet ad clericum ratione ecclesiæ, ut ad clericum pertinet. Quando ad clericum ut laycus censendus est ut laycus, & non mutat naturam suam, cum per successionem possit redire iterum ad laycum. Ab. de præben. cap. Dilectus filius. Si tamen patroni sunt ecclesiastici, potest legatus conferre il-

 lum.

lum. Ab. de iure patro. c. Illud prętereundum. Licet ecclesia ex donatione layci conferat beneficium, tenet tamen illius beneficii impetratio de hoc non habita mentione. Ab. de præben. c. Dilectus filius.

Si patroni discordant, & ecclesia caret administratore, in ecclesia cessatur a diuinis, tolluntur reliquiæ, hostia clauduntur, si aliter sine scandalo prouideri non potest. Ab. de iure patro. c. Relatum. Reliquiæ tollendæ de ecclesia sunt illæ, quæ sunt in capis non autem quæ in altari, quia execraretur altare ex amotione earum. Ab. ubi supra. cap. Quicunque. Si discordant, præfertur præsentatus a maiori parte, si idoneus est. si sine scandalo fieri non potest, uel patroni non præsentant infra tempus debitum, episcopus ordinabit ecclesiam. Vbi supra. c. Quoniam in quibusdam. Si contentio est super idoneitate præsentati, uel inter patronum, & episcopum, nó prouidebit episcopus post tempus prędictum. An requiratur maior pars simpliciter uel respectu aliarum partium. Ab. ubi supra. Vide. In electione requiritur maior pars.

Si iuris patronatus quæstio non diffinitur infra quattuor menses, episcopus ordinabit ecclesiam. Ab. de iure patro. c. Cum propter.

Ius patronatus potest patronus donare religioso loco sine auctoritate episcopi, sed non ecclesiam, in qua habet ius patronatus. Glo. & Ab. de dona. c. Consultationibus. Non potest donari layco sine licentia episcopi, ualet autem donatio, si fiat religiosis, & tunc assumit naturam iuris patronatus ecclesię. Vnde habet quattuor menses ad præsentandum, & possunt patroni religiosi rationem exigere de temporalibus. Abb. de præben. cap. De monachis.

Patronus in dote necessaria non potest sibi retinere aliquod seruitium, unde si dat tantum dotem necessariam, non potest sibi retinere pensionem, nec aliquod seruitium, nec prodest episcopi auctoritas, cum sit contra ius. Dicitur dos necessaria sine qua ecclesia in debito statu commode sustentari non potest, secus si ultra necessitatem dedit. Nec potest clericus aliquod seruitiū impartiri pro decimis receptis, & si ad hoc se obligauerit, est obligatio nulla. Præstatur tamen seruitiū ecclesiasticum, unde soluitur decima, si illa prædia prius erant tributaria. Si habet ultra necessitatem ecclesiæ, tenetur ad onera perpetua. Ab. de censi. c. Sancitum.

Patronus ecclesiasticus potest exigere rationem ab instituto de rebus temporalibus ecclesiæ, nec tamen est exigenda ratio multum subtilis, & fortius episcopus potest exigere. Si patronus laycus, & ecclesiasticus simul currunt censetur ius patronatus ecclesiasticum. Ab. de iure patro. cap. Cum propter.

Ius patronatus emens ut possit præsentare filium, uel nepotem, eo debet expoliari. Abb. de iure patro. cap. Quia clerici. Idem si emit uniuersitatem temporalium hac intentione, licet Glo. teneat oppositum In hoc casu ecclesia libera remanet. Si etiam ecclesiam emat, remanet libera non ratione contractus sui, sed quia uenditor debet expoliari. Ab. ubi supra.

Patronus si sit episcopus, quomodo præsentabit. Abbas de iure patrona. cap. Significasti. Si ius patronatus deuenit ad exemptos, propter hoc in nullo lædi debet ius episcopale. Abb ubi supra. cap. Cum secundum.

In fundatione ecclesiæ non solum potest poni pensio soluenda patrono, sed etiam tertio, uel alteri ecclesiæ, & tamen una ecclesia non erit alteri subiecta, licet illa soluat pensionem. Abb. de censi. c. Quanto. Qui iura-

mentum

mentum recepit de nouo censu imposito ecclesiæ persoluendo compellitur iurantem absoluere. Vbi suprà. c. Significauit.

Ius patronatus transit ad hæredes omnes etiam extraneos. Qui habet filium, si instituit hæredem uniuersalem extraneum, ad istū transit ius patronatus, non ad filium. Indifferenter transit ad hæredes masculos, & fœminas, & succedunt per stipites non per capita, possunt etiam patroni conuenire, ut alternatim præsentent. Et si plures habet, quod quilibet eorum habeat unum. Licet patroni non sint æquales in hæreditate, sunt tamen equales in iure patronatus. Ab. de iure patro. c. Relatum. Si filia est hæres, succedit sicut masculus. Vbi ex consuetudine tantum primogenitus est heres, solus succedit in patronatu. Abb. ubi suprà. c. Cum secundum. Ius patronatus non potest diuidi inter hæredes, si æqualiter sunt hæredes, non potest uni ad iudicari, si inequaliter non potest ad iudicari habēti minorem partem, quia commutaretur cum re temporali, & reciperet extimationem. Nec potest patronus nihil habens in bonis ius patronatus credere creditoribus, quia non recipit extimationem. Licet patroni non possint diuidere ius, possunt tamen diuidere exercitium presentandi, nec diuidi potest ubi sunt plures hæredes, nec potest cadere sub extimatione, nec possunt layci mutare ad inuicem ius patronatus, si plura habent sine episcopo. Ab. ubi suprà. c. Querimoniam.

Si episcopus non uult instituere præsentatum, potest præsentatus appellare, & adire superiorem, ut eum compellat ad instituendum. Appellatio ante præsentationem dupliciter ualet, sed quæ est post, tollitur, quia non est appellatio contra patronum, nec quo ad hoc potest appellare, quia ius concedit, quod possit presentare secundum. Tempus institutionis post præsentationem non est a iure determinatum, ideo post sex menses non deuoluitur potestas ad superiorem. Si episcopus malitiosè primum repulit compellitur eidem prouidere de competenti beneficio, si est notoriè dignus. si non examinauit eum, præsumitur de malitia. si male iudicauit, habet præsentatus contra episcopum regressum. si sine causa rationabili ante præsentationem secundi noluit admittere primum, incurrit hanc pœnam. si non dixit se nolle admittere, sed forte uolebat examinare, & interim præsentatus est secundus, si constare potest de malitia episcopi instituentis secundum, habet locum pœna. In dubio si secundus idoneior est, non præsumitur malitia, que præsumitur, si primus est idoneior data paritate nullus est potior. Ab. de iure patro. c. Pastoralis. Presentatus non confirmatus si appareт quod nolit residere, non debet institui per superiorem, & confirmatus ex nō iusta causa non residens priuatur appellatione remota. Abb. de clerico. non residente. c. Relatum. Ad presentationem religiosorum in eorum ecclesiis nullus debet institui per episcopum, nisi ei prius congrua portio redituum assignetur. Abb. de præben. c. De monachis. Institui non potest nisi præsentatus per patronum. Fallit primo, quia data negligentia patroni potestas deuoluitur ad eum, qui habet instituere, etiam si non sit episcopus. Secundo quando patronus præsentat indignum, quia ea uice priuatur. Tertio si per papam fiat concessio, non autem si per legatum, qui non potest instituere, nisi præsentatum per patronum laycum. si tamen ius patronatus sit ecclesiasticum, legatus posset conferre illud. Ab. de iure patro. c. Illud prætereundum.

Instituti in ecclesiis patronalibus per nouos patronos mutari non possunt, nec

possunt

possunt per eos fieri uicissitudines ecclesiarum. Abb. de iure patro. cap. Querimoniam. Institutus ad præsentationem eius qui ius patronatus possidebat, reuocari non debet, licet ius illud post amittat, secus si non possidebat, sed tantum credebatur esse patronus. Vbi supra. c. Consultationibus. Si nullus est in possessione ualet collatio per uerc. patronum, si alius est in possessione præsentandi, eius præsentatio tenet, quia est quidem fructus, & est possessor bonæ fidei, qui facit fructus suos, secus si esset in mala fide, quia presentatus & institutus reuocaretur. In dubio si auctoritate iudicis seruato ordine missus est in possessionem, præsumitur bonæ fidei, si tamen esset in mala fide, gesta per patronum non ualent, quia agit ut priuata persona, non ut publica. Si possessor bonæ fidei presentat, & eius præsentationi secuta est institutio, præfertur presentationi ueri patroni. secus si mala fide uel postquam succubuit, quia nullius eorum ualet præsentatio. Ab. ubi supra.

Patronus laycus a patrono clerico differt. Primo laycus potest uariare post præsentationem. Secundo habet tantum quattuor. menses. Tertio legatus non potest conferre beneficium sine eius præsentatione. Quarto clericus præsentans indignum priuatur ea uice. Quinto layco non redditur ratio de temporalibus. Sexto in ordinatione tituli. Septimo ius patronatus potest donari clerico, non autem layco sine consensu episcopi. Octauo laycus non habet custodiam ecclesię uacantis. Nono in ecclesia patronata in oneribus debet iuuare patronum. Ab. de iure patrona. cap. Cum propter. Laycus potest uariare præsentatum etiam interposita appellatione per primum, quia non potest appellare, quod alius non præsentetur, & instituatur patronus. Ecclesiasticus secundum præsentare non ualet, nec eius institutio. Ab. ubi supra. c. Pastoralis. Laycus uno præsentato potest alium præsentare accumulatiue, non autem refutare primum. Clericus non potest uariare, si præsentatio competit sibi iure ecclesię, quia habet uim electionis, secus si præsentat iure patrimonii. Vbi plures præsentantur, magis idoneus obtinere debet. Abbas ubi supra. cap. Cum autem.

Si patronus laycus clerico uel religioso loco concedit ecclesiam sine consensu episcopi non obstante tali concessione, quæ non ualet ad ipsam ecclesiam, cum uacauerit præsentare potest. Abb. de iure patro. c. Illud prætereundum. Si patronus concedit ecclesiam loco religioso & hoc constat, concessio sine licentia episcopi est nulla, nec transfertur ius patronatus, quia non intendat illud concedere. Hic locum habet regula, quod noluit, potuit, & quod uoluit adimplere nequiuit. Si concedit ius patronatus & constat & hoc concedit cum uniuersitate quadam transfert etiam sine auctoritate episcopi. non tamen debet exprimi, uendo uillam cum iure patronatus existente in ea, quia non ualet uenditio respectu iuris patronatus. Si legatur ius patronatus in testamento de consensu episcopi ualet. Si concedit ecclesiæ, uel religioso loco etiam inter uiuos, & sine auctoritate episcopi ualet. Consensus episcopi ut uidetur requiritur an expediat ecclesiæ mutare patronum, ne sit fraus, & ficta uenditio, non tamen ualet concessio ubi clericus recipit nomine proprio. Si concedit ecclesiam, & non apparet quid uelit concedere, si concedit cum consensu episcopi transfertur ius patronatus, & omne ius quod habet in ea, sine consensu episcopi non ualet concessio, quia peccat in forma, si intendit donare ecclesiam non uacantem loco reli-

eo religiosa cum consensu episcopi ut ualeat ex nunc in praeiudicium rectoris non ualet donatio, si sine praeiudicio eius, ualet. Ab. ubi supra.

Ius patronatus cadit in mulierem siue habeat dignitatem siue non. Si est patrona ratione suae dotis praefertur praesentatus per uxorem praesentato per uirum, & praesentatus per pupillum praesentatur per tutorem. Ab. de praeben. c. Cum dilecta. Si filia est haeres, succedit sicut masculus. Ab. de iure patrô. c. Cum secundum.

Ius patronatus est quid mixtum ex spirituali, & temporali, ideo cadit in laycum, qui potest semper alium praesentare ante confirmationem. Ab. in rubri. de iudi. Causa eius spectat ad iudicem ecclesiasticum. Abb. de iudi. c. Quanto. Et licet quia.

Patronus existens in possessione iuris patronatus, licet non habeat proprietatem iuris illius, ualide praesentat, ita quod praesentatus per eum, & institutus per superiorem non debet post remoueri, licet appareat in futurum praesentatorem non habuisse ius praesentandi, quia praesentatio censetur fructus iuris praesentandi, & fructus ad possessionem pertinet. Nec tenetur restituere, si bona fide consumpsit. Antequam moueretur quaestio existens in possessione boni fide potest praesentare, non autem si mala, quia non facit fructus suos etiam quos consumpsit, ita nec uolens praesentare potest. Si ante praesentationem ei qui est in bona fide, & controuersia est qua negatur possidere, non debet admitti eius presentatio, quia super hoc pendet quaestio, si mota est super proprietate iuris, quia alius dicit se non esse patronum, licet alius sit in possessione, admitti potest presentatio, sed institutio differtur in euentum causae, quia tenetur omnes fructus restituere post litis contestationem, quos iste non potest in casu, quia non potest remoueri institutus. Ab. de iure patro. c. Ex litteris.

Pendente lite uel sequestro facto nec patroni nec alii presentare possunt. Ab. de iudi. c. Ex animato. Si primo presentato patronus presentat alium accumulatiue, potest episcopus alterum eorum quem uoluerit confirmare. Si neutrum uoluerit, potest cogi ad confirmationem unius eorum. Si confirmauit presentatum per non uerum patronum, & uerus patronus alium presentat hunc debet confirmare, etiam non cassando electionem primi, quod si non fecerit, habet ius, & agere potest contra episcopum, & contra intrusum. Si primus presentat aliquem, & in presentatione persistit, acquiritur illius non in re, sed ut possit petere confirmationem. Iura, quae habent quod presentato non acquiritur ius, hoc ideo dicunt, quia patronus non potest uariare non refutando primum, sed accumulatiue alium presentando, & tunc erit in potestate episcopi alterum eligere. Ab. de sen. & re iudica. c. Cum Bertoldus.

Patronus existens in possessione si donat alteri, potest donatarius donatorem presentare, quia presentat nomine proprio. Si patronus concesit pro illa uice ius presentandi, non potest illum presentare, quia nomine eius facit. Ab. de iure patro. c. Ex insinuatione.

Patronus non potest presentare seipsum, licet possit preces fundere pro se, si est pauper in alio beneficio simplici, quia hoc uidetur petere ex debito, nec debet iudicare de persona sua, nec auctorizare in seipso, si tamen episcopus sponte confert, ualet collatio facta patrono, qui etiam potest rogare episcopum ut sibi de hoc prouideat, si est simplex beneficium. Ab. de iure patro. c. Per uestras. Potest tamen presentare filium suum, uel nepotem.

Glo.

Glo. & Abb. ubi supra. c. Quia clerici. Vbi patroni sunt plures possunt præsentare unum ex ipsis. Ab. ubi supra. c. Consuluit.

Patronus potest præsentare per litteras, sed præsentatus debet esse præsens, nisi sit notus. Ab. de his quæ fi. a maio. parte capi. Ea noscitur. Layci qui in ecclesiis patronalibus instituunt, & destituunt, uel bona eorum administrant, excommunicantur. Abb. de iure patro. c. Præterea. Nec potest patronus hanc iuris dispositionem immutare. Patronus etiam clericus non consequitur institutionem, sed illa pertinet ad episcopum, quam non potest patronus uariare. Abb. ubi supra. De conditioni. apposi. c. Si conditiones. Si patronus laycus præsentat duos successiue, & secundus instituitur, ualet ius institutio. Abb. de iure patro. c. Quod autem. Potest patronus præsentare quemcunque clericum, etiam extraneum, si sit notus, & idoneus. Ab. ubi supra. c. Significasti.

Ad præsentandum tempus præfixum layco sunt quattuor menses, clericis sex. Si contendunt, debet episcopus expectare usque ad tempus prædictum, si non constat ecclesiam esse patronatam, non debet episcopus differre institutionem propter dicta contendentium de illo iure. Si elapso hoc tempore episcopus aliquem instituerit qui ex contendentibus euicerit, ille præsentabit institutum per episcopum, ut adipiscatur possessionem præsentandi. Si noluerit illum presentare, non nocet instituto, qui iam habet ius plenum. Ab. de iure patro. c. Si uerum. Si quæstio patronatus non terminatur infra prefatum tempus a uacatione, episcopus instituet rectorem sine presentatione. Vbi supra. c. Ea te. Si contenderet clericus cum layco de patronatu, expectabit per sex menses. Cum dicitur, clericus habet sex menses, intellige si est patronus nomine ecclesiæ, quia si sit ratione patrimonii habet tantum quattuor menses, sicut & laycus. Ab. ubi supra. Si patronus infra tempus concessum non presentat, episcopus ordinabit ecclesiam, & qui euicerit presentabit institutum per episcopum. Abb. ubi supra. cap. Si uero. Hec presentatio est ut cognoscatur ille esse patronus. Glos. ubi supra.

Si patroni non presentant infra sex menses, potestas deuoluitur ad prelatum etiam inferiorem episcopo, si habet ius instituendi, non ad episcopum. Institutor non habet sex menses, ideo si distulerit instituere, debet cogi per superiorem. Ab. de concessio. preben. c. Nulla ecclesiastica. Si potestas libere conferendi deuoluitur ad eum qui habet ius instituendi, habet semestre ad prouidendum, & incipit currere tempus a die notitiæ & sic successiue ad quos deuoluitur gradatim potestas. Abb. ubi supra. cap. Quia diuersitatem. Si propter negligentiam præsentandi patroni potestas est deuoluta ad episcopum, habet episcopus alios sex menses ad prouidendum, & hoc tempus non currit collectori primo uel secundo, nec ulterioribus, nisi a notitia. Ignorantia tamen suppina non excusat. Abb. de iure patro. capitu. Transmisse.

Presentatus non consequitur ius ex sola præsentatione in ecclesia, ideo patronus potest semper uariare accumulatiue, non tamen prorsus recedendo a primo. si patronus in proposito manet potest præsentatus prosequi suam presentationem, ut habeat effectum, non autem consequitur ius ad beneficium, si patronus transit ad secũdam presentationem, & episcopus secundum instituit, primus non potest agere. Ex institutione quis consequitur plenum ius in beneficio, etiam si non habet possessionem. Ab. de iure patro. c. Quod autem.

autem. Institutus sine præsentatione potest reuocari. Abb. ubi suprà. cap. Querimoniam.

In iure patronatus succedunt hæredes, pariter masculus, & fœmina. Ab. de testi. c. Dilectus. Vide. Ius patronatus ad hęredes.

Ius patronatus non transit in contractu pignoris, quia in hoc contractu debet restitui omnis fructus uel æquiualens quod hic non potest seruari. Abb. de sen. & re iudica. c. Cum Bertoldus.

Ius patronatus consistens in uniuersitate temporali transit cum illa, etiam si uniuersitas transeat tantũ quo ad utile dominiũ, nisi ius patronatus fuerit specifice exceptum. Ab. de iure patrona. c. Ex litteris. Potest esse accessorium rebus temporalibus. Transit cum locatione non ad modicum tempus, quia facit fructus suos, & habet quasi utile dominium. In pignore non transit, quia tenetur restituere omnes fructus. Vt transeat cum uniuersitate oportet rem esse talem, quod absque expressione alia contineat in se iura uniuersitatis, ut uilla, castrum quę habent in se honorem, iurisdictionem, & districtum ex consuetudine, uel statuto hominum, secus de iure communi. Si uenditur fundus uel palatium non transit, quia non habent uniuersitatem. Si uendit omnia bona, uel hæreditatem, transit ius patronatus cum eis, quia habet uniuersalitatem. Abb. ubi suprà. Si ecclesia constituta est in fundo tuo per alienationem fundi non transit ius patronatus. Ab. ubi suprà. c. Cum secundum. Donari potest, & legari, si legatur layco, uel clerico nomine proprio requiritur consensus episcopi, non autem si legatur ecclesiæ. Abb. ubi suprà. Si uenditur fundus pręsumitur quod uoluntate domini. Secundo transfertur successione. Tertio permutatione, alienatione, uniuersitatis donatione cum consensu episcopi. Glo. ubi suprà. In donatione etiam cum patrono facta requiritur consensus episcopi, nisi recipiatur nomine ecclesiæ. Ab. ubi suprà. c. Ex insinuatione. Publicatis bonis parentum an filij perdant ius patronatus descendens a suis antiquioribus. Abbas de feud. cap. Ex parte. Transit ius patronatus cum confiscatione bonorum. Abbas de iure patrona. cap. Nobis. Patronus ius patronatus alienare non potest. Vide. Ecclesiæ bona.

Ius patronatus potest uendi. Ab. de Simo. c. Quærelam. Vide. Propositio copulatiua.

Iustitia dicitur quasi iuris status. Ab. de uerbo. significa. c. Forus.

LAycus dicitur quasi populus. Abb. de uita & honesta. clerico. cap. Vt clerici.

Laycus non potest accusare clericum criminaliter. Abb. de accusatio. cap. Nullus. Ad accusandum clericum criminaliter non admittitur, qui præsumitur quod ex odio, & qui debet eos reuereri. Fallit, si laycus uult prosequi iniuriam suam, uel suorum. Secundo quando crimen est exceptum, si laycus sit bonę famæ, & non uilis persona. Si clericus est infamatus admittitur etiam uilis persona, oportet tamen quod accusans possit ascendere ad illum ordinem, ideo irregularis non admittitur ad accusandum clericos, si uult clericum accusare ciuiliter etiam ut priuetur beneficio, admittitur patronus. De parrochianis dubium est, alii non admittuntur. Ab. de accusa. c. Cum. P. In notoriis potest accusare clericum. Abb. de purgatio. canoni. c. Cum dilectus secundum.

Laycus quilibet potest accusare laycum, si crimen est publicum, nisi sit specialiter

liter prohibitus. si est crimen priuatum tantum ad pœnam capitalem cuius interest. Ad pœnam pecuniariam admittitur quilibet de populo.. Si layci sunt malæ famæ, non admittuntur. Abbas de accusat. cap. Cum. P. 1

Laycus prope altare dum celebratur officium stare non debet, sed communicandi causa accedere potest. Abb. de uita & honesta. cleri. c. Vt layci. 1 Accessus ad altare non est prohibitus layco tempore celebrationis, sed tantum prohibetur ibi stare, uel sedere. Potest accedere ad altare ad communicandum, & orandum, etiam mulier etiam offerendi causa. Hic prohibetur laycus, ne impediantur clerici. Secundo ut clerici honorentur, & sic eis deferatur in sedibus per accessum causa offerendi. Cessant ista duo, non prohibetur accessus, nisi aliqui prohibeantur specialiter ut diffidentium, & usurariorum oblationes. Layci tamen non obseruantes hanc legem non peccant, si layci innitentur a clericis possunt inter eos stare, quia hic dicitur non præsumant. Deficientibus clericis licite boni cantores intrant ad cantandum, non tamen debent ibi stare, ut clerici magis uacent diuinis. Abb. ubi supra.

Laycus qui bamniuit clericum condemnari debet per iudicem ecclesiasticum secundum extimationem iniurię in expensis, & damnis. Ab. de iniuri. & dam. datis. cap. Olim. Hodie attenditur alia pœna. In clementina. De pœnis. 1

Laycus in canonicum institui non potest. Abb. de institutio. cap. In ecclesiæ. Possunt tamen esse monachi, etiam non conuersi. Antiquitus monachi non erant clerici, ideo layci monachi possunt interesse singulis tractatibus monasterii cum clericis, & interesse electioni, ubi est consuetudo. Ab. ubi supra. c. In ecclesiis. Licet non possint esse canonici, possunt tamen habere præbendam. Ab. de constitu. c. Cum. N. Ferrariensis. Layci professi non debent tractare spiritualia, unde nec uocem habent in electione licet professi. Abb. ubi supra. c. Ecclesia. S. Marię. Layci de quorum manibus recipitur beneficium, sunt excommunicandi, non excommunicati. Clerici uero sunt ineligibiels ipso iure, & suspendendi. Glo. de testi. c. Quod in dubiis.

Laycorum bona si conferantur, assumunt naturam rerum ecclesiasticarum, & gaudet priuilegiis concessis rebus ecclesiæ, unde non debent amplius subiici gabellis, & aliis oneribus, quæ ad libitum domini temporales prius imponebant, & res perueniens ad manus exempti debet gaudere priuilegio exemptionis. Si laycus dat ius patronatus ecclesiæ, censenda est illa ecclesia ut patronus ecclesiasticus, non ut secularis. Intellige prædicta, quando res layci ex toto confertur ecclesiæ, ita quod incorporatur ecclesiæ, ideo in feudotalibus habet locum contrarium, in quibus directum dominium remanet apud laycum infeudotantem. Abb. de præben. cap. Dilectus filius. secundum. 1

Laycus non potest conferre ecclesiam de consensu episcopi quo ad proprietatem religioso loco, nisi quando laycus de facto tenebat, & erat ita potens quod de eius manibus eripi non poterat, alias nec conferre, nec donare potest, quouis modo interueniat consensus episcopi. Ab. de iure patrona. c. Cura pastorali. Nullum spirituale potest conferre etiam ecclesiæ sine consensu papæ, sed nec reliquias concedere potest ecclesiæ ad libitum, eo quod reliquie non possint esse laycorum, quia non cadunt in eorum dominium. Cum consensu episcopi possunt conferre decimas, quas ab antiquo habent in feu-

in feudum, & ecclesiis monasteriis, quando layci sunt potentes, & non possunt aliter eripi de manibus eorum, alias non possunt se impedire de spiritualibus, etiam in fauorem ecclesiarum. Abbas de iure patrona. cap. Nullus.

Layco ut conferat beneficia potest papa dare sicut dicitur de rege franciæ, & aliis principibus, hoc tamen non potest acquiri consuetudine etiam si memoria non habeatur de initio. Ab. de Simo. c. Ad hoc.

Laycus non potest esse coadiutor clerici, nec in temporalibus, nec in spiritualibus, quia non potest esse generalis administrator ecclesiæ, potest tamen hoc sibi dare papa etiam in spiritualibus, qui layco potest dare auctoritatem excommunicandi, & committere spiritualia, non tamen ea quæ spectant ad solum sacerdotem. Abbas de cleri. ægrotan. cap. Consultationibus.

Laycus potest concilio generali interesse, & prouinciali, si specialiter inuitetur. Secundo si tractatur causa fidei. Tertio si tractatur causa matrimonii, & generaliter ubicunque tractantur negocia laycos tangentia possunt interesse, ut consulant. Quando negocia ecclesiæ, uel clericorum tractantur, debent excludi. Abbas de his quæ fi. a maio. parte cap. Et si.

Laycus compellens clericum litigare in foro seculari est excommunicatus, & sic sunt ligati iudices, qui non solum diminuere, sed etiam subtrahere nituntur iurisdictionem ecclesiasticam, immo etiam perturbantes illam. Ab. de immunita. eccle. c. Aduersus.

Laycum non potest conuenire uidua in foro ecclesiastico, nisi in causa ecclesiastica, uel in defectum iudicis secularis. Abb. de foro competen. cap. Ex tenore. Ista intellige, nisi sit uidua pauper, uel oppressa. Abbas ubi supra.

Laycus iurans super contractu etiam tanquam fideiussor potest conueniri coram iudice ecclesiastico, & fideiussor clerici coram iudice seculari, licet nó possit conueniri principalis. Abb. de iureiuran. c. Ex rescripto. Conueniri etiam potest pro iniuriis irrogatis clerico coram iudice ecclesiastico, & si non uult satisfacere, potest excommunicari, etiam si conuictus non uult parere iuri. Ab. de pœn. c. Graue. Potest etiam conueniri ratione pacis fractæ, ex qua læditur caritas, & ipse Christus. Item pro miserabili persona etiam si non sit ecclesiastica. Abb. de uerbo. signifi. cap. Super quibusdam. Conueniri potest coram iudice ecclesiastico in re dubia, & non solum quando supponitur subtractio rei ecclesiasticæ, sed etiam libertas possidendi, quia etiam ex hoc læditur ecclesia. Abb. de restitutione spolia. c. Pisanis.

Laycus super re ecclesiæ, uel clerici potest coram iudice ecclesiastico conueniri, sed si rem esse ecclesię probabiliter negat ad declinandam iurisdictionem ecclesiasticam conuenitur coram suo iudice. Abb. de foro competen. c. Si clericus. Quia est quoddam sacrilegium ecclesia habet iurisdictionem, papa tamen indistincte concedit litteras clerico agenti contra laycum in quacunque causa, non tamen concedit layco contra laycum, nisi in certis casibus, nec potest iudex secularis impedire iurisdictionem delegati, nisi causa feudalis, & dominus sit negligens, quia tunc iudicabit dominus feudi, si laycus negat rem esse ecclesię, uel clerici & actor uoluerint probare, potest iudex cognoscere, an iurisdictio sit sua. Quod hic dicit Glo. eo negante remittitur ad iudicem suum, intelligitur quando actor non uult

uult assumere onus probandi. Quod conueniri possit coram iudice ecclesiastico non est propter sacrilegium, sed quia res ecclesiæ & clericorum sunt priuilegiatæ, quando potest laycus coram iudice ecclesiastico conueniri. Abb. ubi supra. & ubi supra. c. Cum sit generale. Vide. Actor consequitur forum rei.

Laycus laycum conuenire non potest super re ciuili coram iudice ecclesiastico, nisi in defectum iustitiæ secularis, uel consuetudo id exposcat. Abb. de foro competen. c. Licet ex suscepto. Potest tamen laycus adire papam. Primo quando est consuetudo. Secundo quando terre subiiciuntur ecclesiæ in temporalibus. Tertio si causa est ecclesiastica. Quarto quando uacat imperium. Quinto quando iudex est negligens. Sexto quando impetratur a persona miserabili, paupere, uel oppressa, quia sunt sub protectione papæ. Septimo quando recusatur iudex, qui immediate subditur imperatori. Octauo in causa reconuentionis. Nono pro relictis a defunctis. Decimo quando iudex laycus inuocat auxilium ecclesiæ. Vndecimo ratione admiuistrationis assumptæ a layeis. Duodecimo si homines ecclesiæ fatigantur indebite, uel ecclesiæ indebitè collectantur. Tertiodecimo si locus caret iudice. Quartodecimo quando est aliquod ambiguum, cuius determinatio pertinet, ad ecclesiam. Quintodecimo quando agitur per uiam denunciationis euangelicæ. Sextodecimo quando est quid connexum causæ spectanti ad ecclesiam. Prius tamen semper recurrendum est ad imperatorem, quam ad papam, etiam si iudex non recognoscat imperatorem. Abbas ubi supra. In causa mere ciuili non possunt layci conueniri coram legato papæ in terris imperii. secus in terris ecclesię. Abbas de eo qui mittitur in possessio. capitu. Cum uenisset.

Layci decimas possident cum bona conscientia, quas in feudum, ante conciliũ lateranense habuerunt, & sufficit non sit memoria de initio, & sit fama quod erant eorum ante concilium lateranense. Ab. de his quæ fiunt a pręlato. c. Cum Apostolica.

Laycis decimę, oblationes, uel ecclesię concedi non possunt, & pręlatus contrafaciens est puniendus. Abb. de deci. c. Quamuis. Nullus prælatus potest dare decimam, uel oblationes, nec episcopus potest concedere domino domus ubi est depicta imago, ut de oblationibus disponat ad libitum. Laycis tamen in seculo non remanentibus concedi potest, qui tamen debent ecclesiam curare per clericos, non per seipsos, Laycus conuersus est capax iuris spiritualis, non autem existens in seculo. Prælatus concedens laycis existentibus in seculo decimas, uel oblationes, uel ecclesiam de rigore iuris potest deponi, & excommunicari. Ab. ubi supra. Non potest laycus transferre decimam in alium laycum, etiam si pro titulo illam possideat. Abb. de deci. c. Prohibemus. Layci si detinent decimas hoc faciunt cum periculo animæ suæ, & omnis modus transactionis est eis prohibitus, nec possunt si ipsi habent in feudum in alium locum infeudare decimam, licet Glo. hoc hic dicat. Ab. ubi supra. Layci etiam reges ecclesias uel decimas donare non possunt, nec in eorum titulo præstetur causa prescribendi. Abbas de decim. cap. Dudum. Laycus pignorare non potest decimas, sed nec clericus laycis. Si decimæ tenentur a layco in feudum, mihi placet opinio quod de consensu episcopi possint pignorari clericis, licet alii teneant oppositum, sed si detinentur a layco sine titulo, non sufficit etiam consensus

ſenſus epiſcopi. Abb. de deci. cap. Interdicimus.

Laycus qui decimas non ſoluit, poteſt excommunicari, & arceri perſonaliter & ſi eſt neceſſe, perſonaliter affici. Ab. de homici. c. Poſtulaſti.

Laycus in donatione quam facit eccleſiæ, poteſt apponere pactum de ſoluendo certam penſionem hæredibus, uel quod res donata incidat in commiſſum, ſi non obſeruentur pacta. Ab. de dona. c. Cum dilecti.

Layci poſſunt compelli ad ſoluendum quod dare conſueuerant presbytero eorum. Ex quo infertur quod donatio rei multo tempore continuata inducit in eccleſia obligationem in futurum, ut ſingulis annis donetur more ſolito. Ab. de teſti. c. Veniens. Vide. Oblationes.

Layci de eccleſiaſticis negociis non debent ſe intromittere. De iudi. c. Decernimus. Poſſunt tamen eis delegari cauſæ ciuiles mere, & pecuniariæ, & in eis poſſunt eſſe arbitri. Glo. ubi ſuprà. Layci nec principaliter, nec miniſterialiter poſſunt tractare eccleſiaſtica, nec ſpiritualia, etiã ſi cauſæ ſint ciuiles, uel criminales, uel mixtæ, auctoritate propria, ſecus ſi delegentur ut dicit Gloſ. Licet clericus non poſſit in iudicem laycum conſentire, poteſt tamen epiſcopus delegare, & ponitur ratio diuerſitatis. Layci non poſſunt prædicta tractare nomine proprio, poſſunt autem nomine eccleſiæ, poſſunt eſſe procuratores, non tamẽ poſſunt eſſe procuratores ſi habent in iudicio ſuo exercere actum ſpiritualitatis, ſicut eligere, nec poteſt eſſe icomicus, nec generalis adminiſtrator, quia non poteſt ſe intromittere de ſpiritualibus, licet omnes redditus eccleſiæ poſſint layco locari. An poſſint eſſe operarij.i.habere officium fabricæ eccleſię, licet dominus Anto.& Inno.teneant, quod nullomodo poſſint eſſe, dicerem tamen. Si deputatus ad prædictum officium eſt aliquo modo ſuper clericos, & habet præeminentiam, & poteſtatem diſtribuendi redditus inter clericos, & percipiendi, tale officiũ non poteſt concedi layco niſi auctoritate Apoſtolica. Si habet purum, & nudum officium conuertendi redditus in fabricam eccleſiæ, & tenetur reddere rationem adminiſtrationis perſonæ eccleſiaſticæ, non uideo quod hoc debeat layco interdici. Laycus non poteſt eſſe uicarius epiſcopi niſi quo ad iuriſdictionem temporalem. poteſt tamen eſſe aſſeſſor, nec poteſt epiſcopus delegare cauſam ſpiritualem cum hac conditione quod proferat ſententiam prout laycus dictauerit, uel quod eius ſententiam, ferre teneatur ſuper conſilium layci. Licet poſſit obligare ad petendum eius conſilium, non tamen ad ſequendum. In his quæ ſpectant ad clericos, id ſolum licet laycis, quod a iure eſt conceſſum ſpecifice. Ab.ubi ſuprà.

Layci uſurpantes iura eccleſię ut ſacrilegi per iudicem eccleſiaſticum compelluntur. De fo. comp. c. Conqueſtus.

Layci efficiuntur de foro eccleſiæ ſi frequentant monaſteria. Ab.de uita & honeſta.cle.c. Monaſteria. Laycus delinquens in eccleſia eſt puniendus per iudicẽ laycum non per eccleſiaſticum, ſi tamen delictũ ſit ſacrilegiũ puniri & poteſt per iudicem eccleſiaſticum. Ab.de immunita.eccle.c.Immunitatem.

Layco non debet cõcedi eccleſia titulo conductionis. Ab.ne cleri.uel mona.c. Secundum. Nec poteſt layco locari ratione ſpiritualium oblationum, ne eccleſia ſubiiciatur regimini & gubernationi laycorum. Inſtante tamen magna neceſſitate fieri poteſt ita tamen ut laycus, non per ſe, ſed per clericum gubernetur, eccleſię tamen redditus & oblationes, quæ fiunt in eccleſia, nõ poſſunt layco concedi. Ab.ubi ſuprà. c. Immunitatem. Layco iudicare prohibetur ſuper iure ſpirituali, & etiam arbitrari, non poteſt eſſe delegatus

in causa spirituali, nisi papę, nec per uiam reconuentionis de spiritualibus cogno sc ere, nec potest compromitti in eum ut arbitratorem & amicabilem com positorem in spiritualibus. Nullus citra papam potest committere causam spiritualem layco. Episcopus tamen potest licentiam dare, quod compromittatur in clericum & laycum, nec tamen potest causa spiritualis delegari clerico & layco quia proprium arbitrium de re spirituali non est actus spiritualis, sed iudicare de re spirituali est quid spirituale, cuius laycus non est capax, etiam cum clerico associato. Ab. de arbi. c. Contingit. Quod laycus etiam cum clerico non possit esse arbiter auctoritate superioris, & delegati. Ab. ubi suprà. c. Per tuas.

Laycus non potest ius spirituale habere puta in electione, nec consuetudine, uel auctoritate clericorum hoc fieri potest. Solus papa in hoc dispensare potest. Si de initio non esset memoria hominum huius consuetudinis, quod layci habeant ius spirituale, adhuc non ualet. Ab. de elec. c. Messana. Sacrosancta. Non potest præscribere ius disponendi de rebus spiritualibus. Intelligitur etiam de regibus, & imperatoribus. Ab. de deci. c. Tua. Non præscribit ius spirituale etiam si de initio non habeatur memoria, quia sine possessione nō ꝓcedit præscriptio & laycus nō est capax possidere ius spirituale, sic nō pn̄t reges præscribere collationē beneficiorū. Ab. de præb. c. Dilectus filius.

Laycus non potest habere ius sepeliendi in ecclesia, quia loca religiosa & sacra nō pōt habere in eius dominio, potest tamē habere usum, ut ibi ipse sepeliatur, & nō alii ipso inuito, nisi ꝓpter necessitatē. Idem dicendū est in sedibus, & banchis quæ loca in multis ecclesiis a laycis sibi uendicantur, quia inuito episcopo nō possunt layci hoc ius sibi acquirere. Ab. de sepultu. c. Abolendæ.

Laycus non potest præscribere ius spirituale, sicut nec possidere, sed nec annexum ut ius patronatus contra ecclesiam. Conuersi religiosi hoc possunt. Ab. de præscrip. c. Causam.

Laycus possidet ius faciendi sepulturā. Glo. Intelligitur in loco religioso facto ex sola illatione corporis humani, nō autē in sepulchro existente in ecclesia, uel cimiterio sacro, quia sunt spiritualia, quæ nec in toto nec in parte possunt possideri a layco. Tollerantur tamen ex quadam humanitate. Ius sepeliendi spectat ad iudicem secularem, quo ad expensas factas inter laycos ad iudicem ecclesiasticum. Ab. de iudi. c. Quanto.

Layco non possunt concedi spiritualia possidenda iure hæreditario, unde non potest possidere sepulchrum in terra, cimiterio, uel ecclesia consecratis. Spiritualia quæ sunt religiosa tantum potest possidere de iure ciuili, non potest possidere ius decimandi nec fructus decimarum ad magnum tempus, quia citra papam nemo potest laycū capacē reddere iuris spiritualis. Ius decimandi nullo modo potest concedi layco, sed nec de fructibus potest cum layco fieri cōtractus, quo alienetur directū dominiū, uel utile. Vnde nō potest concedi ad longum tempus. Ab. de deci. c. Ad hæc. Glo. & Ab. c. Quamuis.

Layci non predicent, nec occulte conuēticula faciant, nec reprehēdant sacerdotes. De hære. c. Cum ex iniuncto. Potest tamen quilibet hortari primum secundum scripturam, nec tamen potest laycus etiam occulte prædicare, nec credendum est se esse missum a Deo, nisi probet per miraculum, uel specialiter per dictum scripturæ. Abb. ubi supra. Cuiuscunque professionis sint prædicare, non debent. Ab. de hæreti. c. Sic layci. Ergo prædicantes peccant mortaliter, & grauiter, quia contra preceptum ecclesię, & mandatur, quod excommunicentur. Ab. ubi suprà. c. Excommunicamus.

Layci

Layci non possunt statuere super rebus clericorum, nec super spiritualibus, nec super annexis, nec de mortuariis quo ad concernentia cultum diuinum, & refrigerium animæ defuncti, quia ista sunt annexa spiritualibus. Circa pompas mundanas credo statuta eorum ualere. Abb. de rebus eccle. non alienan. c. Cum laycis.

Layci testificari possunt pro clerico in causa criminali, licet non econtra. Vnde si duo clerici dicunt me commisisse crimen unum tali die, & duo layci dicant me fuisse cum eis tota die, & non uiderunt me delictum illud commisisse, statur dicto laycorum. Ab. de accusa. c. Cum. P.

Laycorum uita est clericis passio, sed mors est consolatio. Ab. de sepultu. c. Nos institura.

Layci in crimine usurarum subduntur ecclesiæ, & possunt excommunicari, in uita, nisi desistant, & satisfaciant de preteritis, & malefaciunt episcopi pauidi. Ab. de usur. c. Præterea. Layci possunt adire papam in materia usurarum, & rescriptum impetrare pro usuris restituendis. Ab. de usuris. c. Michael.

Latro suspenditur in furca pro furto quinque solidorum secundum leges. Glo. Quando propter furtum sequitur turbatio pacis. Ab. de immunita. eccle c. Inter alia.

Legatus non de latere, sed ratione personæ extra suam prouinciam non potest absoluere excommunicatos propter manum uiolentam in clericum, sed nec in sua prouincia, si sic excommunicati aliunde ueniant. Legatus uero ratione dignitatis nullus talis absoluit. Abb. de officio lega. cap. Excommunicatus. Legatus non potest absoluere incendiarios, excommunicatos post denunciationem excommunicationis. Ab. de sen. exco. c. Tua.

Legatus licet non possit se intromittere de appellatione ad papam in præiudicium appellantis, potest tamen se ingerere extraiudicialiter, ut causam instructam remittat ad papam. Ab. de appella. c. Constitutus.

Legatus non de latere non potest conferre beneficia. Ab. de appella. c. Dilecti filii.

Legatus non potest committere causam simpliciter, & de plano, quia non potest tollere substantialia iuris. Ab. de electio. & elect. potest. c. Officij tui. Qui detulit causam papæ desinit illius causæ esse iudex. Ab. de off. legati. & pot. iud. c. Licet tranensis. Nec potest committere causam de plano appellatione remota. Ab. de off. leg. c. Quod translationem.

Legati constitutio de terra mortuariorum soluenda intelligi debet de mortuariis in quibus de iure communi debetur, & potest legatus constitutionem suam interpretari durante legatione, non autem post ea cessante. Ab. de uerbo. significa. c. Ex parte.

Legato dicenti se legatum non creditur sine litteris, ubi agitur de præiudicio alicuius. Ab. de priuilegiis. c. Cum olim. Cardinali non creditur de iure communi in preiudicium partium. Ab. de appella. c. Constitutus.

Legatus non potest dispensare in iuramento quo iurauit prælatus non alienare bona ecclesiæ inconsulto papa, quia non potest dispensare in his, quæ papa sibi specialiter reseruat. si sit præstitum inferiori prelato, concurrit cum quolibet in sua prouincia. Potest licentiam dare, quia iuramentum est præstitum dignitati secus si sit præstitum prelato alterius prouincie, cum quo non concurrit. Potest dare licentiam alienandi bona in prouincia, licet prælatus sit extra prouinciam, circumscripto iuramento. Abbas

de eccle. ædifica. capitulo. Tua nos.

Legatus non potest dispensare, quod scismaticus, qui tamen reuersus est ad unitatem ecclesiæ, promoueatur in episcopum, sed solus papa (ut puto) dispensat. Abb. de elec. c. Quia diligentia. Nec potest dispensare contra concilium generale. Ab. & Glo. ubi suprà. c. Cum dilecti. Nec quod filius immediate succedat patri in beneficio. Abb. de filiis presbitero. c. Dilectus filius. Immo nec legatus de latere, sicut nec potest dispensare contra concilium lateranense. Glo. ubi suprà. Nec potest aliquid attentare contra canones regulariter, nec contra generalem consuetudinem, nec committere causam simpliciter, & de plano, quia non potest ordinem iuris dimittere, nec potest priuilegium alteri concessum deuiare. Ab. de autho. & us. pal. c. Nisi specialis. Nec potest perturbare priuilegium alicui concessum a papa. Ab. de elec. c. Venerabilem. Congregare potest concilium prouinciale, non tamen dispensare in criminibus grauioribus adulterio. Ab. de off. lega. cap. Quod translationem. Nec potest dispensare in gradibus consanguinitatis, & affinitatis circa matrimonium, sed hoc potest solus papa, & Cardinali licet dicenti se esse legatum credatur, non tamen si reseruata dicat sibi esse concessa, nisi ostendat. Ab. de off. legato. c. Quod translationem.

Legatus potest confirmare electiones exemptorum, & prælatis exemptis dare licentiam transeundi ad tales dignitates, etiam si sit electio ad episcopatum, & licet non possit transferre episcopum, potest tamen electum confirmare ad episcopatum, etiam exemptum. Ab. de consuetu. c. Cum uenerabilis. De elec. cap. Nicolao. Non potest admittere postulationem quando monachus alterius ordinis, uel clericus secularis in Abbatem postulatur, licet alii teneant oppositum. Abb. ubi suprà. c. Officii tui. Non tamen potest abbreuiare tempus electionis, nec cogere ad petendum consilium ab extraneis, sed hoc potest solus papa. Ab. de elec. c. Cum in ueteri.

Legatus generalis in aliquibus partibus potest prohibere delegato speciali papæ, ne procedat in causa sibi commissa, licet delegatus quo ad hanc causam sit maior legato generali, hoc tamen admittitur ex noua causa non considerata per papam. Abb. de consuetu. c. Cum tanto. De elec. c. Dilecti. Ab. de off. & pot. iud. delegati. c. Studuisti. Potest prohibere ubi suprà. Ex causa nouiter orta, uel probabiliter non considerata per papam ne delegatus in causa speciali procedat. Ab. de appella. c. Dilecti. Legatus etiam de latere si qua inquisitio etiam per papam committitur alteri specialiter, non potest legatus se de illa intromittere. Ab. de accusa. c. Ad petitionem.

Legatus potest interpretari mandatum papæ in rescriptis, non autem in constitutionibus. Glo. de postula. c. Ad hoc in beato petro.

Legatus habet iurisdictionem ordinariam in loco suæ delegationis, quę quia est extraordinarie inducta tanquam preiudicans iurisdictioni episcoporum, est restringenda. Iurisdictio episcoporum quia est naturalis, est fauorabilis, & amplianda. Abb. de iudi. c. Si quis contra. Legatus omnia potest, quę episcopus potest in sua diocœsi, & potest unam ecclesiam alteri unire, & alteri subiicere. Vnit etiam ecclesiam mensæ episcopali, quod non potest episcopus. Vnire etiam potest si collatio beneficii sit deuoluta ad papá, quia unio respicit proprietaté bonorũ, ideo licet non habeat ius cóferendi, habet tamé ius uniẽdi, quod est necessariũ. Ab. de excess. præla. c. Sicut. Canonicatus uacantes in sua prouincia conferre potest. Ab. de cleri. exco. c. Proposuit.

Legatus

Legatus in pluribus locis potest in quolibet eorum exercere iurisdictionem, ita quod facta unius loci possunt in alio explicari. Ab. de off. & pot. iud. delega. cap. Nouit ille. Non tamen potest homines unius prouinciæ ad alias trahere, sed intra eandem prouinciam negocia unius ciuitatis potest in alia expedire. Potest etiam sibi substituere uicarium. Abb. ubi suprà.

Legato de latere præsente minor legatus debet executionem sui officii dimittere, nec tamen ex creatione secundi legati primus remouetur, siue ambo sint unius speciei, siue diuersarum. Ab. de off. & pot. iud. delega. c. Volentes.

Legatus natus dicitur quando officium commissum est certo loco uel dignitati exercendum per præsidentem in illa dignitate. Quando conceditur personæ, extinguitur cum persona. Abb. de præsump. capitu. Mandata celestia.

Legato obediendum est tanquam papæ. Glos. & Abb. de appella. capitu. Cum parati.

Legatus non potest uenire contra priuilegium concessum alicui ecclesiæ, nec delegatus potest in ecclesia numerata dare beneficium nisi fiat mentio de numero. Ab. de præben. c. Pro aliorum. Nec potest uenire contra constitutionem papæ in præiudicium personarum priuilegiatarum. Ab. de institutio. c. Auctoritate.

Legatis & nunciis Apostolicis procurare omnes ecclesiæ tenentur, nisi quæ sunt priuilegiatæ, nec in hoc perscriptione iuuantur. Ab. de censi. c. Cum instantia. Intelligitur etiam de transeuntibus, nec tenetur legatus recipere procurationem per omnes ministros, cum grauati regressum habeant in alios ut ab eis restaurentur. Nullus grauari debet ultra proprias facultates. Clerici pauperes non debent grauari. Ab. ubi suprà. cap. Cum instantia. Sunt etiam procurandi pro diebus his quibus moram trahunt, & contra hanc constitutionem exactum restituitur duplicatum. Vbi suprà. c. Procurationis. Legatus est nuncius papæ, licite debet habere procurationes ab episcopo & clero, quas non possunt præscribere, & ad hoc omnes tenentur, nisi sint priuilegiati. Abbas de præscript. capitu. Accedentes.

Legatus ex causa potest instituere maiorem contra suam sententiam, idem potest episcopus & quilibet alius habens merum & mixtum imperium. Ab. de sen. & re iudica. c. Cum Bertoldus.

Legatus non potest attentare reseruata papæ in signum uniuersalis dominii, potest autem reliqua secundum. Glo. sed puto falsum. Non potest dare ius ad uacaturam beneficiorum, nec dispensare contra concilium generale, nec committere causam simpliciter tractandam de plano sine strepitu, nec potest supplere defectum commissum in contractibus uel in iudiciis, & generaliter non potest omnia quæ sibi sedes Apostolica sibi reseruauit, si illa sint ardua, quia illa sunt ad papam referenda. Abb. de præscrip. cap. Mandata celestia.

Legatus potest statuta facere pro bono pacis infra limites legationis suæ præter iuris communis dispositionem, quę durant etiam completa duratione. Abb. de loca. & condu. c. Ex rescripto. Potest ædere canonem latæ sententiæ, & constitutiones, contrauenientesque excommunicare, dare litteras indulgentiarum, & dispensare sicut prælati inferiores. Concurrit etiam cum quolibet prælato suæ prouinciæ in exercenda iurisdictione, & habet

obtinere iurisdictionem. Omnes etiam suæ prouinciæ possunt ad eum referre tam ciuiles quam criminales causas, & possunt adire per uiam querelæ. In exemptos non habet potestatem, nisi sit legatus de latere, & specialiter concedatur. Abb. de offi. & potest. iudi. legati. cap. Quod translationem.

Legatorum statuta durant legatione finita, & similiter sui delegati iurisdictio, si præcessit citatio. Ab. de off. & pot. iud. delega. c. Nemini. Delegati nomen generaliter intelligitur. Et potest delegare causas motas coram eo. Potest tamē facere statuta de pertinentibus ad iurisdictionem legati solius, si tamen statuta non sint contra canones, uel iura generalia. Quis non potest quocunque modo derogare, si uellet statuere in aliorum præiudicium, uel negocium debet habere eorum præsentiam, & consensum episcopi, & inferiores prælati possunt facere statuta, & durant post mortem in casibus, in quibus possunt statuere, non tamen super maioribus negotiis, etiam si sint legati. Non possunt episcopi facere statuta sine consensu capituli. Iura etiam legati in pertinentibus ad populum licet requirant consensum prælatorum prouinciæ, si in prædictorum statutis inferatur pœna est, ciuile nisi facta sint cum consensu aliorum, cum indulgentia, seu licentia data a legato, habet etiam fructum liberum sic quod ex sola concessione recipit suam essentiam, nec dependet a futuro euentu, durat ultra tempus concedentis, quia priuilegia & statuta debent esse perpetua. Vbi dispositio dependet ex futuro euentu quia nondum erat uinculum, si erat uinculum tempore existentis conditionis, quo tempore ipse disponens est mortuus, uel reuocatus, cessat sententia. Vnde cum ipse profert sententiam excommunicationis, si quis fecit furtum, non durat post mortem episcopi. idem dico de licentia quæ non potest perpetuo concedi sine cognitione causæ si fuit concessa simpliciter, intelligitur concessa ad tempus concedentis, ut si episcopus dedit licentiam eligendi confessorem, cum sit in præiudicium parrochialis ecclesiæ, non potest dari in perpetuum sine cognitione causæ, nec sine consilio capituli, ideo per mortem episcopi extinguitur. Ab. de off. lega. c. Nemini.

Legatus papæ potest uisitare, & accipere procurationem ratione uisitationis, & si una ecclesia non sufficit ad procurationem, plures debent coniungi, nec debet morari in una ecclesia ultra unum diem, potest exigere expensas, quas facit eundo, & redeundo ad locum, ad emendum æquum mortuum, uecturas æquorum, uestes, & similia ultra procurationem uictualium, quia uenit propter utilitatem loci. Non autem potest episcopus, qui propter onera habet redditus episcopatus. Si etiam legatus non uisitat, debetur ei procuratio, quia non debetur ei principaliter ratione uisitationis, sed quia subit onera aliorum. Abb. de censi. cap. Procurationes. Legato papæ debentur procurationes, & alia seruitia, clerici debent ei subuenire in omnibus necessitatibus. Abb. de immunita. eccle. c. Quia plerique.

Legati de latere sunt tantum Cardinales, qui semper assistunt lateri papæ, licet Glo. sentiat quod quandoque non Cardinales sint legati de latere, & in hoc male. Soli qui sunt de latere, habent iurisdictionem super exemptos. Ab. de officio lega. capitulo Cum non ignoretis. Dicitur de latere Cardinalis legatus qui mittitur de latere papæ. Cardinales assistunt papæ, quia fere omnia eorum consilio explicat super his, quæ ueniunt iure legationis, uel dispositione legis, uel consuetudinis, non oportet quod ostendant mandatum

datum expressum quia transferuntur ista ex generali donatione legationis, secus in aliis quæ non competunt iure delegationis, quia tunc oportet quod probetur mandatum expressum. Abb. de sentent. excommun. cap. Ad eminentiam.

Legatus de latere potest absoluere ab excommunicatione. pro uiolenta manu in clericum. Abb. de off. legati. c. Quod translationem. Et si iniuria sit enormis, & hoc in prouincia sua, & extra tam subditos quam extraneos, uel uenientes ad eum donec reuertatur ad curiam, & potest insignia suæ legationis portare, quando exit curiam, donec ad eum reuertatur, & iurisdictione uti, nisi reuocetur. In præsentia papæ nunquam exercet dignitatem, nec utitur insignus suæ legationis. Quod dictum est de absolutione ab excommunicatione pro uiolenta manu non credo extendi ad absolutionem aliarum excommunicationum reseruatarum papæ. Non potest absoluere quos papa uel eius delegatus excommunicauit, quia in exorbitantibus non fit extentio de uno casu ad alium ratione personæ. Potest absoluere existentes in prouincia subditos, extra prouinciam non potest absoluere extraneos. Aliunde uenientes potest de consensu iudicis, uel diocœsani illius prouinciæ, quia potestas datur legatis, cum hac forma præfixa. Vnde potestas collata alicui in certo loco non potest exercere etiam in subditos in alio loco, licet consentiat dominus illius territorii, secus in iurisdictione competenti de iure communi, potest tamen subditum delinquentem extra prouinciam in prouincia absoluere. Si non subditi ueniunt ad prouinciam legati, & ibi incurrunt excommunicationem, possunt absolui a legato. Legatus ratione dignitatis nullum potest absoluere ab excommunicatione prædicta, nec in prouincia, nec extra, nec subditum, nec extraneum, sic generaliter est dicendum de reseruatis papæ. Glo. & Abb. de off. lega. cap. Excommunicatus. Absoluere potest excommunicatos pro uiolenta manu in clericum. Ab. de senten. excommun. c. Ad eminentiam. Etiam si iniuria sit enormis ut homicidium, & mutilatio clerici. Iura quæ dicunt solum papam absoluere in enormi, non excludunt legatum. Aliqui tamen abstinent ab hac absolutione. Ab. ubi supra. c. Ad eminentiam, & ubi supra, c. Quod de his. & ubi supra. c. Quamuis. Potest absoluere ab excommunicatione manus uiolentæ, ubi episcopus non potest. Ab. de senten exco. c. Ea noscitur.

Legatus de latere potest adiri per simplicem querelam. Ab. de off. lega. c. Cum non ignoretis. Et super episcopos, archiepiscopos, & patriarchas, & potest exercere in prouincia omnia, quæ illi possunt, & conferre beneficia. Hęc potestas, licet sit ordinaria, est tamen inducta modo extraordinario, quia de iure non est deputatus certus locus legato. Dicitur gerere uices papę, quia papa per totum mundum potest exercere iurisdictionem. Habet tamen ordinariam ex eo quod regit totam prouinciam ex commissione principis. Licet sint legati ad instar procohsulis, qui olim præerat prouinciæ, possunt tamen audire causam depositionis episcopi, uel archiepiscopi, licet non diffinire. Glo. & Ab. ubi supra.

Legatus de latere non potest remouere appellationem, quia non potest tollere dispositionem iuris fundatam super iure naturali. Abb. de off. & pot. iud. deleg. c. Super quæstionum.

Legatus de latere habet auctoritatem maiorem quam alii, quia multa habent de consuetudine, alii autem tantam habent, quantum litteris exprimitur.

qui præsente legato de latere non debent officium exercere suæ iurisdictionis. Glo. de filiis presbytero. cap. Dilectus filius. & Glo. de off. lega. cap. Excommunicatos.

Legatus de latere potest conferre beneficia, non autem alii. Glo. de off. lega. c. Excommunicatos. Confert beneficium uacans, licet præsentatio illius pertineat ad clericum. Ab. de off. lega. c. Dilectus. & Glo. ubi supra. Qui non sunt de latere non possunt conferre beneficia. Si pertinent ad clericos & laycos pariter non possunt conferre. Si collatio pertinet ad collegium, uel ad aliquem ex priuilegio uel præscriptione potest legatus ea conferre, si priuilegium sit generale, non autem si alicui sit concessum, quod possit conferre certa beneficia. Ab. ubi supra. Vbi ius patronatus ad clericum pertinet, uel collegium, potest legatus eis inuitis conferre beneficium. Glo. de off. & pot. iud. delega. c. Dilectus filius.

Legatus de latere licet possit beneficium uacaturum reseruare suæ collationi etiam pro certa persona, non tamen potest dare ius ad beneficium uacaturum. Ab. de præben. c. Dilectus. Conferre potest beneficia deuoluta ad sedem Apostolicam, non autem uacantia in curia romana, quæ solus papa confert. Quæ dicuntur uacare in curia. Abb. ubi supra. c. Venerabilis. Non potest etiam confirmare auctoritatem datam alicui ab ordinario ut conferat primum beneficium uacans. Ab. de concessio. præben. c. Constitutus. Nec delegare potest in genere, uel in specie potestatem recipiendi resignationem beneficiorum, & illa sic uacantia conferendi, sed uicario suo generali potest. Abb. ubi supra. c. Constitutus. Potest etiam ecclesiam cuius alia ecclesia est patrona reseruare suæ collationi, licet non uacet, & illam conferre cum uacauerit sine præsentatione. Ab. de iure patro. c. Cum dilectus.

Legatus de latere potest reseruare beneficium primo uacaturum suæ collationi conferendum per se certæ personæ, ius tamen non acquiritur illi personæ, ut dicit hic Glo. Si legatus exiit prouinciam non ualet eius reseruatio, quia functus est officio suo, non potest reseruare beneficium collationi papæ, nisi de speciali mandato eius. Non tamen confert uacatura beneficia, quia acquireretur ius, & faciliter posset desiderare mortem possidentis secundum Glo. Potest etiam papa sibi reseruare, & nisi mansionem faciat de patronatu, non ualet rescriptum papæ. Ab. de iure patro. c. Cum dilectus. Si patronatus simul ad laycum & clericum pertineat, non potest legatus inuito layco conferre beneficium, quem non potest suo iure piruare, potest tamen de consensu solius layci conferre, & uti iure clerici. Abb. de iure patro. c. Transmisse.

Legatus de latere non potest unam ecclesiam cathedralem alteri submittere, & alteri concedere ius præeminentię, nec duos episcopatus unire, nec unum diuidere. Ab. de off. lega. c. Quod translationem. Ex generali legatione non potest episcopus transferre. Abb. de off. lega. capitu. Nisi specialis. Non potest se intromittere in ecclesiis collegiatis quo ad eorum prælatum principalem. Abb. de elec. c. Nullus in ecclesia.

Legatus de latere non potest committere causam sublato ordine iudiciario, ut quod procedatur simpliciter, & de plano. Ab. de iudi. c. Dilecti filii. Nec committere potest causam appellatione remota, nec aliam apponere clausulam contra dispositionem iuris communis in detrimentum partis. Ab. de appella. c. Pastoralis.

Legatus

Legatus de latere habet iurisdictionem super exemptos. Ab. de off. lega. c. Cum non ignoretis.

Legatus de latere potest dispensare in casibus, in quibus dispensant episcopi archiepiscopi, & patriarchæ, & quilibet alius ordinarius, cum ipse sit ordinarius in tota prouincia, & maior omnibus post papam. Item dispensat in omnibus reseruatis papæ. Contra concilia generalia non potest, sed nec in gradibus consanguinitatis, & affinitatis humana lege prohibitis. Abb. de transactio. capitu. Ex parte. Non tamen dispensat, nisi in casibus a iure expresis, nisi speciale priuilegium concedatur ei. Ab. ubi suprà. Nec legatus, nec quicunque alius inferior papa supplere potest defectum commissum in contractibus, uel iudiciis. Abb. ubi suprà. cap. Sicut. Non dispensat contra concilium. Glo. de præbend. capi. Dilectus filius. & ubi suprà. cap. Dilecto filio. Tuæ fraternitatis. Nec in constitutione papæ, nisi ubi episcopus dispensat. Ab. ubi suprà. c. Dilectus secundum.

Legatus de latere non potest concedere ecclesiam iuris episcopalis, nec eximere ecclesiam ab ordinario, quia solius principis hęc sunt, ius tollere, uel minuere, nec potest uiolare ius commune in preiudicium alterius. Qui non est de latere non potest unire duas ecclesias. Qui est de latere collegiatas ecclesias unire, uel subiicere non potest, si non est collegiata, uidetur quod posit unire, etiam si ecclesiæ sint exemptæ. Sunt tamen hic opiniones de potestate legati. Abb. de confirma. uti. uel inuti. capitulo. Tua nobis.

Legatus de latere potest in prouincia sua audire causas matrimoniales, & separare matrimonia in casibus a iure permissis. Concurrit legatus cum episcopo in prouincia etiam in pertinentibus ad dignitatem episcopalem. Ab. de coniugio seruo. c. Ad nostram.

Legatus papæ quandoque utitur insigniis papæ, uidelicet quando proficiscitur ultra mare, & sunt hæc insignia. Vestis rubea, palafrenus albus, frenum, & calcaria deaurata. Ab. de priuileg. c. Antiqua.

Legere capi potest pro studere. An habilitatus ad studium, in aliqua facultate posit in ea legere, & doctorem legere nemo debet, nisi petita licentia & obtenta. Ab. de magis. c. Quoniam.

Legere competit doctoribus & scholaribus. Vnde dispositio loquens de legentibus locum habet in scholaribus in proprio significato, sed propter communem usum loquendi, qui tantum debet attendi, includit tantum legentes magistraliter. Ab. ne cleri. uel monach. c. Non magno. Audiens unam scientiam & in ea studens dicitur eam legere. Iuris enim interpretatione intelligi debet. Ab. ubi suprà. c. Super specula.

Legitimi. Legitima. Vide omnia in filios.

Legitimatio est dispensatio quædam, & princeps potest cum propriis filiis dispensare, sicut cum alii subiectis, non sicut pater cum filiis, sed ut princeps cum subditis. Ab. Qui fi. sunt legiti. c. Legitimatio. Non debet fieri sine causa rationabili. Qui dispensat sine causa, peccat, etiam papa, sed non potest reprehendi quo ad ecclesiam militantem, potest tamen dispensare cum adulterinis ut sint etiam summi pontifices, ut de facto fuerunt plures. Ab. ubi suprà. c. Per uenerabilem.

Legitimatio est decor & honor. Illegitimatio ignominia. licet non sit peccatũ, est tamẽ defectus, iõ qui sunt illegitimi, nõ possũt promoueri. Ab. ubi suprà.

Legiti-

Legitimare est iurisdictionis. Iste textus multum facit quod non sit prorogabilis in eo quod uult, quod rex Franciæ potest se subiicere iurisdictioni papæ, quia non cognoscebat in temporalibus superiorem. Iste nobilis subiectus erat alteri, ex quo patet, quod non potest se subiicere iurisdictioni alterius sine consensu sui domini. Abb. Qui fi. sunt legiti. cap. Per uenerabilem.

Legitimati ab imperatore non sunt legitimati quo ad spiritualia. Comites non possunt legitimare sine consensu patris, & agnatorum. Ab. ubi suprà. c. Per uenerabilem.

Legitimationis solennitas. Primo debet qualitas illegitimi referari principi, puta quia est incestuosus, uel adulterinus. Omne tacitum quo expresso princeps non ita de facili concederet legitimationem, habet ipsam uitiare. Si dixit se esse spurium cum esset spurius duplicatus qui natus ex uxorato, & maritata, non ualet legitimatio. Si habens legitimos filios non facit mentionem de eis, non ualet, quia princeps non solet legitimare, quando pater habet filios legitimos non ita de facili. Secundo requiritur quod legitimandus consentiat, & pater, si uiuit, nec oportet quod agnati consentiant quibus legitimatus iste succeditur ab intestato. Princeps qui abstulit ab istis bastardis ius agnitionis, & cognationis potest restituere eos sine alterius iniuria ad ius naturale primæuum. Si pater est mortuus, & disposuit ut iste legitimaretur, non oportet uocare agnatos. Si nihil disposuit oportet uocare eos quibus hæreditas primo acquisita est; alias non ualet, nec habet regressum ad bona paterna, nisi princeps ex certa scientia uellet legitimare non uocatis agnatis. Potest etiam princeps ex certa scientia restituere in integrum, cum præiudicio alterius. Abb. qui fi. sunt legiti. c. Per uenerabilem.

Legitimatus si post pater eius habet alios filios legitimos, non euanescit eius legitimatio, sed succedit cum aliis legitimis. Abb. Qui fi. sunt legiti. c. Per uenerabilem. Vide. Filius.

Lego additum uniuersitati bonorum inducit hæredis institutiones. Abb. de testam. c. Raynaldus.

Lepra superueniens non dissoluit matrimonium, nec matrimonii affectum, ideo ad inuicem maritali affectu coniuncti se debent tractare aut induci ad uouendum perpetuam continentiam. Abb. de coniugio leproso. c. Peruenit. Propter lepram non sunt a coniugio separandi, & possunt contrahere matrimonium, & tenentur inuicem reddere debitum. Vbi suprà. c. Quoniam. Lepra superueniente sponsalibus de futuro non compellitur ad contrahendum matrimonium cum leproso. Vbi suprà. capit. Litteras. Sponsalia de futuro dissoluentur superueniente lepra ad instantiam sani. Idem dic in qualibet alia enormitate superueniente, quia in obligatione generali de contrahendo matrimonium intelligitur, nisi quodcunque turpe superueniat. Si matrimonium est contractum per uerba de præsenti ante copulam non soluitur matrimonium, licet hic textus uideatur tenere contrarium, quia non repperitur in iure, quod matrimonium contractum de præsenti dissoluatur, nisi per ingressum religionis. Hic dicitur matrimonium consumatum quo ad sui essentiam, non quo ad copulam. Ab. de coniugio leproso. c. Litteras.

Leprosi licite excluduntur a communione fidelium ex consuetudine generali, ex dispositione ueteris testamenti, & canonis, & alter coniugum sanus ul-

tra

tra debitum carnis tenetur sibi ad mutua obsequia, & ministrare egrotanti. Si leprosus instat petendo, ut coniunx teneatur sequi, & debitum reddere, debet compelli ad predicta. Si non petit, sufficit exhortatio. Ab. de coniugio leproso. c. Peruenit.

Leprosi permitti debent sine praeiudicio ecclesiae parrochialis antiquam habere ecclesiam propriam & presbyterum, nec tenentur soluere decimas de hortis, nec de animalium nutrimentis. Abb. de eccle. aedifica. c. Cum dicat. An debeat sepeliri cum aliis, ad utranque partem sunt argumenta. Tenentur ad decimas aliarum rerum. faciunt etiam collegium, & eis iura collegii debentur. An possit praeesse religiosis, de licentia episcopi. Si sit unus solus potest aedificare ecclesiam, & habere proprium sacerdotem, si dat dotem competentem, si episcopus negat, debet recurrere ad superiorem. Ab. ubi supra.

Letania &c. Clerici in diebus rogationum tenentur ire ad ecclesiam cathedralem. Qui alteri ecclesiae subduntur, tenentur ad illam ire. Ab. de sen. & re iudica. c. Cum inter.

Legis appellatione uenit consuetudo. Abbas de sponsa. cap. De francia.

Lex ad absoluendum facilior est, quam ad condemnandum. Intelligitur etiam de lege diuina, quando non potest haberi ueritas, ut in gradibus matrimonii lege diuina prohibitis. Ab. de testi. c. Licet ex quodam.

Actus gestus in contrarium legis prohibitione non annullatur, ubi prohibitio legis non habet perpetuam causam prohibitionis. Item ubi prohibitio concernit fauorem alterius, habet uim exhortationis. Si mulier prohibetur contrahere sine consensu duorum agnatorum ualet contractus in contrarium gestus, ex quo lex specifice non annullat actum. Vbi prohibitio, fit simpliciter in fauorem prohibiti, non impeditur obligatio quae acquiritur Deo principaliter, sed tantum quae acquiritur homini. In dubio non uidetur excogitasse lex. Ab. de regula. c. Ad apostolicam.

Legis auxilium inuocat frustra qui committit in lege. Non potest dari certa regula, nisi in casibus iure expressis. Ab. de usur. c. Quia frustra. Contra legem ueniens, si scienter uenit, non potest allegare legem in sui fauorem ad actum ualidum. Abb. de eo qui duxit quam pollu. capitulo. Proposuit.

Lex canonica etiam in foro iudiciali aliquid scienter cum periculo animae nō dicit seruandum, immo dicit quod omni constitutioni est derogandum, quae sine peccato potest saluari, ideo qui praescribit potest completa perscriptione retinere id quod prescripsit, etiam in foro conscientię. Ab. de immunita. eccle. c. Quia plerique.

Constitutio papae non extenditur ad infideles in prohibitione matrimonii. Idē dico in aliis spiritualibus, ideo si in his contrauenerint, non sunt puniendi, secus si peccant contra legem diuinam. Abbas de diuor. capitu. Gaudeamus.

Constitutiones papę contra legem diuinam non ualent. Vnde dictum alicuius sancti fultum auctoritate scripturae praefertur constitutioni papae, etiam in decisionibus causarum. Cessante lege diuina constitutio papę in decisione prefertur dicto cuiuslibet sancti; quia potestas data est papę condendi leges, non autem sanctis. Abbas de accusa. capitulo. Qualiter & quando.

Lex canonica praefertur ciuilibus. Vnde leges dicuntur familiaribus canonibus,

nibus, & in concernentibus animam eis subduntur, & leges in foro canonico in subsidium recipiuntur. Vbi canones sunt expressi, non debent decidi casus, & dubia per leges. Maior pars Christianitatis non recipit leges, canones recipiuntur per totum orbem a Christianis. Item statuta laycorum ualent contra leges, non autem contra canones, sed nec statuta episcoporum. Abb. de priuileg. c. Super specula. Leges ciuiles famulantur canonibus. Ab. ubi suprà. Leges debent canones adiuuare, quia papa potest ligare imperatorem, non autem econtra. Abb. de noui operis initiatio. c. Intelleximus. Leges ciuiles subduntur dictis Apostolorum, & canonum. Ab. de secundis nuptiis. c. Super illa. & ubi suprà. c. Cum secundum. Lex tamen ciuilis potest deduci in argumentum. Ab. de sen. exco. c. In audientia.

Lex canonica subalternatur pro parte ethicæ, & pro parte theologię. Ab. de iuramen. calum. c. Inhærentes.

Lex canonica seruanda est in terris ecclesiæ, & præualet iuri ciuili, etiam quo ad laycos, nec ualent in prædictis terris statuta contra canones. Abb. de appella. c. Si duobus.

Leges ciuiles sequuntur canones, & sic non datur contrarietas inter leges, & canones in materia spectante ad ecclesiam. Sic uidua nubens infra annum non est infamis. Vsura & concubinæ, non permittuntur, quia canones prohibent. In materia indifferenti si est contractus, leges ciuiles seruantur in suo foro, & canones in suo. Ab. de iudi. c. Clericos. Ecclesia adducit legem pro se, contra se non tenetur recipere, quia hoc fit in fauorem ecclesię Glo. & Ab. ubi suprà. c. Nouit. In concernentibus animam sequitur dispositionem iuris canonici. Abb. de foro competen. c. Cum sit generale. Vide. Lex canonica præfertur. Vbi ius canonicum introducit certam formam, & ita difficilem sicut ciuilis stamus iuri canonico, non ciuili, nec suppletur ius canonicum per ciuile, ideo appellans temerarie non condemnatur nisi in expensis, licet aliter sit de iure ciuili. Abb. de appellatio. c. Vt debitus.

Leges principum non contradicentes canonibus sunt approbatæ per ecclesiam. Idem dic de constitutionibus approbatis per principem ut sunt ædita a iurisconsulto, nec dicuntur præiudicare ecclesiæ, quando possunt se habere ad præiudicium & fauorem. Licet lex imperialis damnosa ecclesiis non sit recipienda, tamen non dicitur pœnalis quando disponit generaliter, & potest se habere ad commodum, & damnum. Vnde ecclesia construcfa post denunciationem noui operis uenit destruenda auctoritate legis. Cum eadem causa potest terminari per leges & canones. Canonista potest allegare leges, & fortior est decisio, ubi currit duplex dispositio. Ab. de noui oper. initiatio. c. Intelleximus.

Leges concernunt necessitatẽ & utilitatem subditorum, ideo propter necessitatem, uel utilitatem recedendum est a dispositione iuris. Ab. de consangui. & affinita. c. Non debet.

Legis ciuilis dubia debent declarari per papam. Glo. & Ab. Qui fi. sunt legiti. c. Per uenerabilem.

Lex imperialis fauens ecclesiis, & clericis est ipso facto approbata per ecclesiam, nisi expresse reprobetur, si est damnosa, non ualet in præiudicium ipsorum, nisi approbetur expresse per ecclesiam inferiorem ab imperatore siue sint in fauorem, siue in damnum, non ualent in præiudicium, uel fauorem

rem ecclesiæ nisi approbentur expresse per ecclesiam. Nec hosti. Ab. de solutio. c. Is qui.

Leges ciuiles non debent legi parisius, nec in locis uicinis. Ab. de priuileg. c. Super specula.

Leges ciuiles quæ ex aliqua speciali causa prohibent matrimonium contrahi ante aliquod tempus, uel inter aliquas personas, recipiunt correctionem a iure canonico, nec possunt leges secularium prohibere matrimonium ad tempus, nec inter certas personas. Abb. de secundis nuptiis. cap. Cum secundum. Lex ciuilis non inhabilitat matrimonium, nisi quatenus approbatur à iure canonico. Abbas in rubri. de cognatio. capitulo. Legali.

Lex condita ab habente potestatem non continens manifestam iniquitatem debet seruari, etiam in foro animæ. Intelligitur quando in foro animæ non cessat respectus legis, sed est eadem ratio in utroque foro, alias secus sicut in hærede, qui non fecit inuentarium. Abb. de usur. capitulo. Tua nos.

Lex ciuilis. In materia concernente peccatum, uel in interpretatione directa iuris diuini, uel in uarietate opinionum debet seruari lex canonica, non ciuilis, quia imperator est subiectus papæ in concernentibus animam, & tenetur eius legem seruare. Ex hoc casus, Si deficit dispositio iuris ciuilis, aut sunt uariæ opiniones, debent seruari canones in utroque, cum sint maioris auctoritatis, quam consuetudo. In dubiis iuris ciuilis debent canones seruari. Si lex & canon contradicunt ad inuicem, & quęlibet rationabilis est in se, quælibet seruanda est in foro suo, maxime in ordinatoriis iudicii, in quibus etiam layci subduntur foro ecclesiastico, & clerici foro seculari. In decisionibus clerici iudicantur in foro ecclesiastico secundum canones tantum, & layci in seculari secundum leges tantum. Si non contradicunt, & sunt leges imperiales, seruantur leges, ubi deficiunt canones, & ubi concurrunt cum canone, nisi sit lex mere damnosa ecclesiis; quia illa non recipitur nisi approbetur per papam. Si sunt leges principum inferiorum, non sunt seruandæ in foro ecclesiæ, siue contradicant, siue non, etiam si fauorem afferant, si procedunt imperiose disponendo ut habentes iurisdictiones, secus si afferant fauorem, & supponant priuilegium, ut quod astantibus agnatis non succedant masculis fœminæ. Clericus agnatus excludit fœminam. Ab. de noui operis initiatio. c. Intelleximus. Lex ciuilis est seruanda, ubi ius canonicum non disponit contrarium. Fallit, ubi lex ciuilis non potest commode coaptari ad mentem papæ concedentis priuilegium, ut in priuilegio de decimis noualium. Abb. de uerbo. significa. capitu. Quid per nouale.

Legibus ciuilibus est standum, ubi in canonibus non reperitur contrarium. Ista non procedunt, quando lex imperatoris est damnosa ecclesiis, uel ecclesiasticis personis, quia tunc non tenet, nisi specifice approbetur ab ecclesia. Quando lex generaliter disponit, est seruanda in foro canonico, si canoni non contradicit, secus quando specifice disponit super rebus, & personis ecclesiasticis, quia talis lex est nulla ex defectu potestatis, licet canon specifice non prohibeat. Ab. de immunita eccle. c. Non minus. Lex humana non contraria legi diuinę obseruanda est, etiam in foro animæ, nisi aliquid fiat fraudulenter. Abb. de testamen. c. Quia ingredientibus. Vbi lex ciuilis fouet laycum proximo odiosum, uel rigorem, non est talis lex seruan-

seruanda in foro canonico, licet expresse non reprobetur. Ab. ubi supra, c. Filius noster. Non est seruanda in foro animæ, quando fundatur super præsumptione ueritatis manifestæ. Cedit opinio, & præsumptio ueritati. In pœnitentia creditur pœnitenti, & confitenti, si ueritas est contra præsumptionem, eliditur præsumptio. Abbas de testamen. capitu. Raynaldus.

Lex ciuilis non potest statuere, & indirecte circa spectantia ad ecclesiam sicut matrimonium. Nec sunt seruandæ leges imperatorum circa bona ecclesiarum, quia non habet superioritatem super ea, debet tamen seruari, si sint priuilegia concessa ecclesiis, uel personis ecclesiasticis. Abb. de constitutio. c. Ecclesia. S. Mariæ.

Legis commissione pactum reprobatur in pignoribus, & admittitur in emptionibus, & quare. Ab. de pigno. c. Significante.

Lex conformari debet temporibus, ideo propter fragilitatem non seruatur rigor iuris. Ab. de consangui. & affinita. c. Non debet.

Leges concernunt necessitatem, & utilitatem subditorum, ideo propter necessitatem, & utilitatem recedendum est a dispositione iuris. Abbas ubi supra.

Lex consuetudini prefertur, ideo cum arguitur a lege, ad consuetudinem arguitur a maiori. Lex non potest, ergo nec consuetudo, quę & si ualet contra legem, est ex pręmissione legis. Abbas de iudi. capitulo. Clericos.

Lex diocesana est eorum, quę consistunt in recipiendo, lex iurisdictionis eorum, quę consistunt in dando. Glo. & reprobatur ideo dicendum, quod ea in quibus monasteria sunt de iure exempta ab episcopo, sunt de lege diocesana, alia spectant ad legem iurisdictionis. Monasteria sunt exempta a cathedratu. Secundo a debita parte obligationum. Tertio a quarta parte decimarum, & mortuorum. Quarto episcopus potest in qualibet ecclesia suę diocœsis potest missam solenniter celebrare, cathedram tenere gratia audiendi causas, & prædicare. Quinto caritatiuum subsidium. Sexto pro communibus potest episcopus mittere quencunque clericum ad curiam, uel ad alium expedientem locum, & non potest clericus retractare. Septimo uocatio ad exequias. Octauo cogere ad synodum. Nono quod ecclesiæ contribuant, quando episcopus uult ire ad papam. Decimo hospitium, & alia obsequia. Omnia prædicta sunt de lege diocesana, quia quo ad prędicta monasteria sunt exempta ab episcopo, alia sunt de lege iurisdictionis. Lex diocesana, & lex iurisdictionis sunt diuersæ leges. Vnde res in una iudicata non obstat agenti in alia. Abb. de ordina. cap. Dilectus. Lex diocesana large sumpta in se comprehendit omnem iurisdictionem episcopi. Abb. de restitutione in integrum. c. Auditis. & Glos. & Abb. de præscrip. cap. Auditis. Vide. Abbas tenetur ad synodum.

Lex diocesana, & lex iurisdictionis sunt nomina primo inuenta a doctoribus, licet post sint usi, ideo iura non ponunt quæ ad utranque legem spectant. Hodie illa sunt de lege diocesana, a quibus monasteria sunt exempta, sed ueritate inspecta lex diocesana est una comprehendens omnem iurisdictionem episcopi. Ad legem diocesanam pertinet ecclesiarum contributio communibus negotiis. Si episcopus uult ire ad concilium, papam, uel regem, pro communibus negociis, item caritatiuum suffragium. Abbas de statu mo-

tu monacho. capitulo. Theodosius.

Legis dispositio quælibet est ut ex ea producatur aliquis effectus. Intellectus ergo qui seruit tantum de uento remouendus est, si deseruit uerbo, & non rei. Ab. de cleri. non residen. c. Relatum.

Lex non dicitur in præiudicium ecclesiæ, si ecclesia potest habere commodum & incommodum. secus si incommodum tantum, hæc in uenditionibus, & emptionibus sunt, simul seruanda. Abb. de constitutio. cap. Ecclesia S. Mariæ.

Lex ueniens exceptiue sine limitatione ad regulas iuris communis exemptionem illius iuris facit per idemptitatem rationis. Abb. de probatio. cap. Iurauit.

Per legem exclusus una uia admittitur ad illam alia uia, uidelicet per restitutionem in integrum. Abbas de restitu. in integr. cap. Coram. Vide. Prohibitio.

Lex intelligitur non solum in propriis terminis, sed etiam extenditur ad connexa, & similia. Abb. de constitu. c. Translato. In lege quando excipitur unus casus extenditur per idemptitatem rationis ad alios, ubi unica tantum potest coniecturari. Abb. de electio. capit. Cum inter. Casus exemptus contra regulam iuris non debet extendi ad alium casum eiusdem, uel pars rationis, nisi per principem. Io. And. Immo ubi est eadem ratio debet esse eadem iuris dispositio, etiam in pœnis. Abb. de his quę ui metusue cauf. cap. Sacris. Verba legis intelliguntur secundum modum consuetum loquendi, magis quam secundum proprietatem. Abbas in prohemio.

Legem male intelligere non est peccatum, nisi ex hoc committatur delictum, quia ignorantia non excusat in delictis. Abbas de simo. capitu. Per tuas. Pro euitanda absurditate, uel uiolatione aliarum gratiarum intelligi debet dispositio legis cum aliqua improprietate, si aliter seruari non potest. Abb. de clan. desponsa. c. Si quis.

Leges interpretantur ab eo, qui ædidit interpretatione generali, ut faciant fidem quo ad omnes. Solus princeps potest interpretari, quando ius est ualde dubium. Iudicum & doctorum interpretatio non faciunt fidem, nisi quo ad causam, quæ uertitur coram eis. Abb. de sentent. excommu. c. Inter alia. Leges potest quis interpretari simpliciter, & in casu. Glo. & Abb. de constitutio. cap. Quando. Quando sunt necessario restringendę interpretationes in scriptis. Glos. & Abb. de postula. cap. Ad hoc in beato. Si ex uno textu possunt haberi plures lecturæ illa amplectenda est, quæ conuenit rubricæ, sub qua ponitur. Vnde ualet argumentum a situatione rubricæ. Ab. de confir. uti. uel inuti. c. Bonæ.

Lex leonina quæ sit. Ab. de reb. eccle. non alienan. c. Nulli.

Lex noua licet non concernat prętерita, sed futura, non tamen concernit illa futura, quę habent omnimodam dependentiam a præteritis, secus ubi actus, qui fuit factus, non est ita accessorius ad actum de præterito, licet conformitatem aliquam habeat cum eo. Abbas de appella. cap. Pastoralis. Verum.

Legis dispositio occultum quantumcunque afficit delinquentem. Abb. de sentent. excommun. capitu. Porro. & ubi suprà. capitu. Cum non ab homine.

Lex ligat ad mortale, si certum sit de mente legis, quod intendatur a principe.

Simi-

Similiter cum utitur hoc uerbo præcipio, uel æquipolenti, ut cum dicitur Inhibemus, nisi quando materia legis non est necessaria, quia improprian tur uerba, & exponitur etiam uerbum præcipio.i. rogo. Verbum imperatiui modi non semper habet uim præcepti, nisi forte propter consuetudinem. Quando sunt talia uerba, recurrendum est ad materiam, quæ si sit multum ponderosa apud præcipientem, inducunt præceptum, secus si alias. Si uerba sunt exhortatoria, uel etiam consultoria, uel communia, ut statuo, decerno &c. neutro modo ligant ad mortale. Abbas de constitutio. cap. Nam concupiscentiam. Cum dicitur excommunicationi subiaceat, intelligitur ipso facto inferri excommunicatio. Cum ponuntur uerba futuri temporis pœna uenit imponenda per sententiam. Ex proprio significato requirunt exequutionem ordinis. Abb. de elec. c. Licet ad deuitanda. Vbi lex apponit pœnam, seruatur per pœnę solutionem a transgressoribus. Abb. de arbi. c. Dilecti filii. Quos ligant, & quos non in foro conscientie. Ab. de constitu. c. Littera.

Lex ubi dirigit uerba ad personas, obligat illas, non autem ubi dirigit ad rem, uel contractum, opinio Bar. Improbatur. Ab. de iureiuran. c. Cum contingat.

Lex quę non potest seruari sine peccato, est ipso iure nulla. Item si continet peccatum, uel aliquod inhonestum, & si contra ius aut utilitatem publicam in talibus subditi non debent obedire contra legem Dei. Abb. de præscriptio. c. Quoniam omne.

In legem peccans an possit consequi beneficium legis. Ab. de appella. c. Reprehensibilis.

Legis pręcepta cerimonialia non sunt modo seruanda, secus est de moralibus Ab. de purifica. post partum. c. Volens.

Lex præceptiua si nunquam fuit recepta in obseruantia sciente legislatore ualente contradicere & non contradicente non ligat, nec requiritur tempus ad præscribendum, sed sufficit binus, uel trinus actus in contrarium, quia sic apparet de consensu superioris. Si aliqui in eodem loco seruant, non excusantur non seruantes, si superior ignoret. Tempus. 40. annorum præscriptioni ita datur, quod consuetudo sit rationabilis. Non oportet quod primi peccauerint, quia forte moti sunt ex rationabili causa, quia superior indulsisset. Successores existimare possunt, quod ex causa rationabili non fuit lex obseruata. Si lex apponit pœnam ipso facto potest tolli consuetudine contraria. Ipsi priuati non tollunt legem consuetudine, sed superior, qui statuit leges per consuetudines posse tolli. Ab. de treg. & pace. cap. Treguas. Si lex sit recepta in certo genere personarum, & non recepta ab alio, non recipientes non peccant, saltem post longo tempore non seruando, secus quando in eodem genere personarum, quando maior pars recipit. Lex præcepti tollitur, si moribus utentium non recipitur, nisi id quod præcipitur inducat ex natura sui peccatum ex contrauentione. Ab. de cleri. coniuga. c. Cum olim.

Si constitutio papæ a principio non recipitur communiter papa sciente, & tollerante, tunc tollerantia excusat a peccato contrauenientes. Idem dic quando maior pars populi non recipit, sed tantum minor. In consuetudine educenda attenditur quod maior pars populi facit, non quod minor. Si a principio fuit recepta communiter, uel a maiori parte, & ex post facto aliqui transgrediuntur. Papa scribente quod uult certum actum tollerare,

uel

uel dissimulare talis dissimulatio habet uim dispensationis, si nihil specificè scribit non uidetur dispensare, nisi papa dispenset cum transgressoribus circa aliquem actum, tanquam habilibus. Idem per omnia dic quoad statuta episcoporum. Ab. de consangui. & affi. c. Quia circa.

Lex quando in ea nominatur persona singularis, non restringitur ad illam, secus est de priuilegio. Ab. de priuileg. c. Sacro. Vide. Priuilegium non concessum.

Lex priuata dicitur spiritualis inspiratione diuina, & dicitur priuata, quia non cuilibet accedit. Lex publica est ius commune, quod omnibus patet, lex priuata tanquam dignior præfertur legi communi. Abb. de regula. c. Licet.

Lex prohibens unum prohibet quæ ex eo sequuntur. Vnde tam primum quam sequentia sunt peccata. Ab. de constitu. c. Nam concupiscentiam. & Ab. ubi supra.

Lex si aliquid prohibet in fauorem alicuius, si ille eam transgreditur, non peccat, nisi iurauerit obseruare, quia tunc tenetur. Si prohibet in fauorem contractus, qui fit contra legem prædictam ualidatur iuramento, & obligat etiam hæredes. Vnde si absoluatur a iuramento, nec ille, nec hæredes possunt uenire contra contractum, secus ubi lex inducta est in fauorem publicum, uel odium alicuius principalis. Quando contractus ualidatur iuramento solo eo remoto potest agi ad illius destitutionem, secus ubi ualidatur ex iuramento, & lege. Abbas de iureiuran. capit. Cum contingat.

Lex quando introducit plura remedia alternatiue, licet uerba non concernant partem, sed iudicem, ex quo tamen concernunt utilitatem priuatam, optionem eligendi alterum dat non iudici, sed parti. Ab. de dolo. & contuma. c. Prout.

Legis reuocatione nõ censetur reuocatus effectus iam causatus per statutum, nec approbatur actus gestus contra legem, ideo excommunicatus ex antiqua lege indiget absolutione post reuocationem legis, nisi dicatur quod lex habeatur pro infecta, quia tunc reuocatur omnis eius effectus. Ab. de consangui. & affinita. c. Non debet.

Legis est scientia, quia licet uarientur constitutiones, non tamen finis, uidelicet ut appetitus sub eius regula limitetur. Item fundatur super ratione naturali, quę immutabilis est. Abb. de consangui. & affinita. cap. Non debet.

Lex quando promulgatur per participium preteriti temporis, regulariter latæ est sententiæ, nisi alio iure sint ferendæ sententiæ, ut quando sunt uerba declaratoria, tunc est canon latæ sententiæ, ut si dicit declaramus uiribus carere. Si sint uerba dispositiua in futurum sonantia, respicientia actum iudicis ut priuetur, excommunicetur &c. in dubio est ferendæ sententię, nisi addatur aliquid per quod appareat, quod sit latæ sententiæ, ut ipso facto, eo ipso &c. Cum dicitur subiaceat excommunicationi, non requiritur alia sententia. Abb. de foro competen. cap. Si diligenti.

Libellus est breuis scriptura continens claram intentionem actoris, uel accusatoris, sufficit contineat quis petit, quod petitur, coram quo, quo iure, & a quo petit. Ab. in rubri. de libelli oblatione. Continere debet prædicta, & dari iudici, & ille reo. In ciuilibus causis non requiritur scriptura.

Oblatio libelli est de substantia iudiciarii ordinis. Glo. de libelli oblatio. c. Ignarus.

In libello actionis personalis si non exprimitur causa petendi, non tenetur reus respondere. De libelli oblatio. cap. Dilecti. Si tamen non excipitur, nec appellatur, ualet iudicium. Excipiens debet dicere, non teneor respondere, quia non exprimitur causa, uel quia obscurus est libellus. Causa debet esse talis, quæ iustum inferat id, quod petitur. Vnde non est admittendus libellus, si causa expressa non concludit de iure, licet ex aliquo incidenti possit iustificari, nisi id quod exprimitur concludat inspecto iure communi, non tamen oportet exceptiones excludere, quæ possunt competere. Exceptio peremptoria non debet admitti ante litis contestationem. Si in libello ponitur una causa, & alia iustificatur, succumbit actor, quia debet libellum iustificare ex causa adducta, & non ex alia. Abb. de libelli oblatio. c. Dilecti.

Libellus cum agitur reali non sufficit quod petatur in generali, sed debet ita specificari ut euitetur absurditas, & equiuocatio. De libelli oblatio. c. Significantibus. Licet secundum Glo. & doctores liceat in libello ponere plura, pro omnibus tamen illis sufficit certificare aduersarium in libello, & specifice, nisi actor sit incertus, & imputatur reo, qui eum certificare non uult, uel si ex aduersarii facto causetur certitudo. In reali sufficit exprimere causam propinquam, nisi ius commune resistat agenti, qui tunc debet exprimere causam remotam. In uniuersalibus libellus concipitur uniuersaliter, fertur sententia, nec cogitur quis res exprimere. In generali concipitur libellus generaliter, sed litis contestatione exprimitur, & diuersitatis ratio est, quia iudicium uniuersale secundum propriam naturam actoris datur ad declarandum ius auctoris, sed restitutio rerum fit officio iudicis. Iudicium generale datur ad reum condemnandum, ideo debet probari id super quo fit condemnatio. Ab. ubi suprà.

Libellus in ciuilibus sufficit sit scriptus a notario. In criminalibus debet inscriptus esse a parte & est offerendus iudici, & per ipsum reo etiam non citato, si tamen est præsens, quia cogitur recipere, licet non cogatur respondere tunc. Mitti etiam potest reo, dum tamen copia remaneat apud iudicem, & oportet offeratur in scriptis. In uilibus causis, uel personis non requiritur scriptura, oblatio eius est de substantia iudicii, ut dicit. Glo. An debeat dari expensis rei, uel actoris seruanda est consuetudo, qua non apparente credo non sufficiat, si fiat copia ad scribendum. Originale debet remanere apud iudicem, uel notarium. Abbas de libelli oblatio. cap. Ignarius.

Libellus continens multos modos agendi quorum aliquis sunt inepti, illi non uitiant modum aptum. Abbas de desponsatio. impube. cap. Ad dissoluendum.

Libellus quando potest corrigi emendari, uel mutari. Glo. & Ab. de libelli obla. c. Significantibus.

Libellus est interpretandus latißime. Ab. de restitu. in integr. c. Cum uenisset. & ubi suprà. c. Auditis.

Libellum in scriptis tenetur actor porrigere iudici, aliter non debet iudex admittere actorem ad litigandum. De libelli oblatio. cap. Ignarus. In eius oblatione potest iudex suplere pro parte. Quando illa non perit, potest ipse petere, quia sua interest. In scriptis est offerendus, & necessa-

tius

tius regulariter & de ordine iuris, licet aliqui teneant oppositum, immo est de substantia ordinis iudiciarij in inquisitione. Si quis inquisitionem prosequitur, datur libellus. Si iudex procedit ex officio, dantur capitula. In interdictis datur libellus, nec possunt renunciare partes, quæ si renunciant, non erit propria sententia. Fallit quando consuetudo est in contrarium, si tamen petitio fit apud iudicem peracta, alias non ualet consuetudo, quia non est rationabilis. Secundo quando res, uel personæ sunt uiles, immo nec requiritur scriptura. Iudex etiam potest in libro suo scribere, & sufficit, sic seruetur in castris ubi uicarii cognoscunt tantum in modicis. Tertio fallit, si sententia mandatur exequutioni in manu militarii. Quarto quando iura contendunt eandem rem possidere, & quilibet uadit ad possessionem, & ex indignatione nemo uult libellum offerre. Ab. ubi suprà.

Libri antiqui, & scriptura in pariete fidem faciunt, ubi de nullius, uel modici præiudicio agitur. Quando agitur de magno præiudicio, si sit talis scriptura cui ab antiquis nostris communiter creditum est, uel reperitur in loco ubi solum reseruantur scripturæ autenticæ, faciunt plenam fidem, sicut cronicę, & libri Aristotelis. Si sit scriptura, cui non est a maioribus creditum, nec reperitur in loco ubi seruantur autenticę, faciunt præsumptionem, non plenam fidem. Scriptis quæ olim fiebant in albo prætoris, fides adhibebatur. Scripturę secularium non probant proprietatem ipsius. Abb. de probatio. c. Cum causa. Libro tamen sensuali antiquo ecclesiæ creditur, & libro producto ex archiuo publico. Abb. de præscrip. c. Ad audientiam.

Liber feudorum est approbatus ex quo legitur in scholis, & communiter in studiis, & ab omnibus eorum dicta sunt recepta, sicut & dicta doctorum, ut libris galieni. Ab. de feud. c. Ex parte.

Libris mercatorum est fides adhibenda, cum scribunt pro se, & contra se, si tamen quantitas parua sit, est enim eorum officium communiter approbatum, & tacite eis mandatum. In magna quantitate, & in eorum fauorem non est credendum, nisi consuetudo habeat quod indistincte credatur eis, quia datur occasio malignandi. Consuetudo potest inducere, quod scriptura priuata sit autentica, non tamen si sit in proprium commodum, nisi cum prædicta distinctione. Abbas de postula. cap. Bonæ memoriæ.

Liberalis potest dici nobilis, cuius proprium est donare. Donationi liberali dicitur annexa quædam beatitudo. Ab. de donatio. c. Prudentes.

Liberorum nomine, an ueniant bastardi. Ab. de testamen. c. Raynaldus.

Libera potestas quando ponitur in instrumento, ille cui datur, potest ea quæ exigunt mandatum speciale. Vnde potest omnia, quæ potest dominus in propria persona facere, dum tamen dolus absit, non tamen potest donare, nisi specifice concedatur. Hæc potestas libera solum datur cum exprimitur specialiter, non autem si per uerba communia, & generalia. Videtur tamen dari cum dicitur, do tibi plenam potestatem, & cum dicitur, quod possit facere, quæ ego possem in propria persona. Ab. de procura. c. Petitio.

Libere importat hoc, quod est alium non debere requirere. Abb. de præben. c. De multa. Ex significatione eius est, quod non requiratur con-

sensus alterius. * Ab. de locat. c. Vestra. Ideo nouitius recedens a monasterio sine licentia prælati non potest licite dici fugitiuus, nisi furatus sit aliquid. Ab. de testa. c. Raynutius. Vbi ponitur libere, nullius requiritur licentia. Ab. de spons. c. An illis.

Liber est qui natus est ex libera, uel liberta. Nec curamus de seruitute paterna, quia respectu libertatis, uel seruitutis consideramus seruitutem matris. Ab. de nat. ex libe. uent. c. Indecens. Filij liberæ sunt liberi, nec possunt per dominum in seruitutem reuocari. Ab. ubi suprà. Fallit tamen in aliquibus casibus. Glo. ubi suprà. Item si maior uigesimo anno permisit se uendi ad pretium participandum. Secundo si erat minor, & factus maior sciens participare de pretio. Tertio propter ingratitudinem libertas reuocatur in seruitutem. Abb. ubi suprà. Si consuetudo est in loco quod partus conditionem patris sequatur, natus ex libero, & ancilla liber est, & ut liber contrahit matrimonium. Ab. de coniugio seruo. cap. Licet.

Libertati quando quis tenetur restituere aliquem, non sufficit si illum relaxat in suo territorio, sed debet secure deduci extra, ubi potest secure morari. Nec dicitur liberatus quis a uinculis, si custoditur in publico. Captus apud hostes non potest testari, nec actum facere ut liber homo. Si in carcere priuato iniuriose puta a latronibus aut tyranno aliquid agit, cum detentore potest allegare metum, & facere actum rescindi, cum alio a detentore potest contrahere, & testari. Si iuste in carcere publico, & damnatus ad mortem, nihil potest agere tanquam liber, & eius bona ueniunt ad succedentes ab intestato, nec potest disponere de eis etiam ad pias causas. Si in carcere ad tempus tantum, potest contrahere, & alios actus agere, etiã cum illo ad cuius petitionem detinetur. Si obses datus hostibus, perdit libertatem, nec potest aliquid agere ut liber, nec potest testari, secus si una ciuitas daret alteri, uel unus nobilis alteri, quia tunc non perdit libertatem. Ab. de procurato. c. Accedens.

Libertatem quando quis amittit, qua amissa potest, uel non potest. Vide suprà immediate.

Liberi status dicuntur illi quorum libertas est redacta ad incertum tempus, & sub certa conditione, uel si relinquatur libertas seruo post decennium, uel sub certa conditione, interim antequam compleatur conditio, uel ueniat tempus, dicuntur status liberi. Ab. de regu. iur. c. Cum in contemplatione.

Libitum uoluntatis non importat uoluntatem uiri boni, sed inducit uoluntatem liberam freno rationis non submissam. Cum dicitur in statutis pro libito, importat liberam uoluntatem. Abbas de consuetu. capitu. Ex parte.

Licentia concessa quando durat post mortem concedentis. Abb. de off. lega. cap. Nemini. Vide. Legatorum statuta durant. Licentia. & Indulgentia.

Licentia ubi in aliquo casu requiritur, non sufficit eam petere ex post facto, sed peti debet a principio. Ab. de regula. c. Licet.

Licentia, & indulgentia non residendi differunt. Indulgentiam dat solus papa, quia hoc est contra ius commune, & in præiudicium ecclesiæ, licentia non importat nudam uoluntatem, sed concessionem ex

causa

causa facta. Descendit a uerbo licet, quod uerbum sonat arbitrium boni uiri. Potest ergo inferior dare licentiam absentandi se ex causa a beneficio, sed non potest dare indulgentiam causa non existente. Licentia, uel indulgentia data a præsidente in officio, uel dignitate durat post mortem concedentis, cum beneficia sint interpretanda late, siue sint data cum cognitione causæ, siue non. Cessante autem post mortem præsidentis dignitate, & officio, inhibitio, & interdictum alias acta, uel alterius facultatis cessant. Successor tamen potest reuocare licentiam datam a prædecessore ex causa. Abb. de clericis non residentibus. c. Cum ad hoc.

Limina Apostolorum dicuntur curia Romana ubicunque fuerit, ibi etiam dicitur Roma esse. Ab. de iureiuran. c. Ego. I

Lis dicitur a contentione, quæ erat inter discrepantes de iuribus agrorum, quę contentio potest esse iudicialis, & extraiudicialis, ideo de utraq; potest lis uerificari. Intelligenda tamen est secundum subiectam materiam. Ab. de uerbo. signifi. c. Ex parte. Dicitur a contentione limitis a quo prius nomen accepit. Vbi suprà. c. Forus.

Litis contestatio fit non per positiones, & responsiones, sed per petitionem in iure propositam, & responsionem sequutam, qua omissa processus est nullus. Vt litis contesta. cap. Olim. Non tamen requiritur litis contestatio, quando iudex procedit ex officio suo, nec quando per inquisitionem. Ab. de sen. & re iudi. c. Cum. I. & A. Litis contestatio requiritur de rigore iuris. Ab. de appellatio. c. Interposita. §. Sane. I I

Lite pendente suæ possessionis commodo priuari non debet. Si pendeat super priuilegii concessione, non debet quis priuari usu possessionis, uel quasi possessionis, etiam si possessio sit contra ius. Vnde si ad hoc concedantur litteræ, præsumuntur falsæ. Abbas ut litis penden. capitu. A memoria. I

Lite pendente non ualet priuilegium, nisi mentionem faciat de lite. Vt litis penden. c. Dilecti. Ius nouum superueniens an aliquid faciat ad sententiam. Ab. ubi suprà. I

Lis dicitur mota, cum fuerit contestata. Ab. de uerbo. significa. c. Ex parte secundum.

A lite quot modis, & quibus, & quando licet accedere, uel non recedere. Glo. & Ab. de collisio. c. Scripta.

A lite qui recedit, magnum commodum consequitur. Abb. de transactio. c. Sicut.

Lites debent celerrime terminari. Ab. ubi suprà. de sen. & re iudica. cap. Iurgantium. Si tamen iudex sic festinat, ut possit præsumi, quod non bene instructus tulit sententiam, non ualet quod agit. Ab. ubi suprà.

Litigans condemnatur in expensis, si habet proprium. Non habent proprium religiosi, nec qui ex toto sunt impotentes ad soluendum. Beneficiatus si condemnatur in expensis in causa propria, soluet de patrimonio, si non habet nisi beneficium, non debet manus extendi, quia ecclesia tenetur clericos alere ad decorem suum, nec tenetur condemnationes clericorum soluere, nec debet clericus de prædictis bonis percipere, nisi quatenus indiget ad uictum. Si litigat nomine ecclesiæ collegiatę, soluet de bonis ecclesiæ, si prælatus solus, soluet de suo, si non habet de suo, dic ut suprà, quod ecclesia non tenetur. Abb. de appella. cap. Reprehensibilem. Qui non habet proprium, non condemnatur in expensis, si agit causam propriam, si agit cau-

ſam monaſterii condemnatur moneſterium, uel eccleſia in expenſis. Abb. ubi ſuprà. c. Nicolao.

Litigans qui eſt in principio in bona fide, ſi in proceſſu cauſæ inſtruitur de iniuſtitia ſua, & cauſam non deſerit, ex tunc uenit condemnandus in expenſis. Ab. de ſecundis nuptiis. c. Dominus.

Litigioſa res non poteſt alienari. Ab. de confirmatione uti. uel inuti. cap. Si quis. Eius alienatio ualet in preiudicium alienantis, qui non poteſt allegare nullitatem in ſui fauorem, quia proponeret fraudem, & turpitudinem propriam. Ab. de donatio. c. Inter dilectos.

Litteras alterius qui aperit, & oſtendit aduerſario mittendas, incidit in pœnam falſi. Sic etiam qui depoſita inſtrumenti oſtendit aduerſatio, incidit in pœnam falſi, qui aperit teſtamentum clauſum, incidit in pœnam ut ſuprà. Qui aliter aperit litteras non punitur pœna falſi, etiam ſi ſint iudicis, ſed peccant, ſicut qui ponit ſigillum adulterinum, & punitur pœna extraordinaria. Nullus tamen prædictorum eſt excommunicatus, licet ſic loquantur uulgares. Abb. de officio & poteſtate iudicis delega. cap. Cum olim. Qui litteras continentes acta cauſæ, quę ſuperiori mittuntur, uiolauit in ſigillo, punitur ut falſarius, & priuandus eſt beneficio. Glo. ubi ſuprà.

Litteris arbitrum non creditur niſi ſicut libris priuatorum, cum arbiter poſſit eſſe infamis. Ab. de proba. c. Poſſeſſionem.

Litteris nomine capituli ſine eorum conſenſu etiam ſi ſint maiores illius eccleſiæ ſubſcribentes, non ſunt impune relinquendi. Ab. de teſti. c. Tam litteras.

Litteræ teſtimoniales capituli, & prælati faciunt præſumptionem non modicam, licet non faciant plenam probationem. Glo. de electio. cap. Cum inter ſecundum. Litteris prælati ubi agitur de modico crimine ſubditorum creditur, ubi agitur de magno præiudicio faciunt aliquialem probationem. Ab. de maio. & obe. c. Cum in eccleſiis.

Litteræ credentis ut inferant præiudicium ſcribenti ſi ſint generales, ut omnibus referendis per talem præſentium latorem adhibeatis plenam fidem. In hoc caſu non poſſunt iſti aliquid attentare in præiudicium ſcribentis, ideo ſi ille cui ſcribit mutuauit pecuniam nuncio, uel contraxit nomine ſcribentis, non præiudicat ſcribenti, ſic, ut contra eum poſſit agi actione mandati. Senſus harum litterarum eſt, quod nuncius eſt bonæ conditionis, ſi ſcribit. Credas ſuper periculo meo, licet aliud præſumeretur in qualitate deferentis, quia eſt factor, uel procurator ſcribentis, tunc præiudicaretur ſcribenti. Idem puto ſi commendauit eum dolo, & ille paſſus eſt damnum illi credendo, poteſt agere actione doli contra ſcribentem. Si litterę ſpecialiores ſint, ut cum ſcribitur tali de intentione mea plene informato adhibeas plenam fidem, ſi damnum paſſus eſt illi credendo, poteſt agere contra ſcribentem actione mandati, ſed non debet ſecum contrahere, uel ſibi in aliquo credere, ex quo appareat ſibi officium, uel commodum aliquod, quia daretur uia malignandi. Latori litterarum creditur ſine iuramento, qu a eius fides probata eſt a ſcribente. Ab. de cleri. non reſiden. c. Fraternitati.

Litteris epiſcopi, & cuiuſlibet ordinarii autentico ſigillo ſigillatis ex ſuperſcriptionibus teſtium manu propria roboratis creditur in ſpectantibus ad officium ſigillantis, & in aliis negociis leuibus, & arduis, ſiue ſint promulgatoriæ, ſiue diſpoſitiuæ, ſiue teſtimoniales. Atteſtationes tamen factæ de præ-

præsenti secundum data litterarum, siue contineantur extraiudicialia, siue iudicialia sine subscriptione non creditur, nisi in casibus exemptis, nisi tractaretur de modico præiudicio, opinio propria. Idem dicitur de litteris delegatorum. Ab. de probatio. c. Post cessionem.

Litteris iudicum & prælatorum non sic creditur, quin possint per testes reprobari. Vbi agitur de præiudicio alterius, excipiuntur principales. Verbis prælatorum non creditur excepto pontifice in his, in quibus habet liberam potestatem tantum. In causis laycorum prophanis in quibus non potest uti potestate absoluta in præiudicium aliorum, non creditur nudo uerbo papæ, quia nec Christus sic sibi credi uoluit. Legati uerbo in his, quę sunt modici præiudicii, creditur. Cardinali non legato non debet regulariter credi in præiudicium alterius. Episcopi & inferiores, quando possunt esse, uel non esse testes. Abbas de testi. capitulo. Cum a nobis.

Litteris papæ super quibus fundat intentionem suam an credatur in præiudicium layci, non suppositi, licet narrata tendant in commodum, & fauorem Romanæ ecclesiæ, opiniones. Ab. de præscriptioni. capitulo. Ad audientiam.

Litteræ pœnitentiarii domini papę faciunt fidem in pertinentibus ad officium suum. Ab. de sen. exco. c. Sicut nobis.

Loca uicina quæ dicantur, opiniones, conclude, stabitur consuetudini, uel interpretatione communi, quibus deficientibus recurritur ad arbitrium iudicis. Ab. de priuilegiis. c. Super specula.

Locans domum &c. Conductor rei urbanæ dicitur inquilinus, rei rusticanæ Colonus. Ex causa necessaria potest dominus licentiare ante finitum tempus locationis. Primo quando domus indiget refectione. Secundo quando dominus uult in ea habitare ex necessitate superuenienti, & aliter prouideri non potest commode. Sic contractus dissoluitur superueniente causa necessaria etiam altero inuito. Inquilinus etiam ex causa superuenienti domum potest dimittere inuito domino, puta propter pestem. Ab. de loca. c. Propter.

Locans æquum an subeat periculum fortunæ. Abb. de comoda. cap. Cum gratia.

Locatur res ad formam, cum locatur ad annuum censum. Locatio ad magnum tempus est prohibita ei, cui alienatio prohibetur. Ab. de loca. c. Vestra. Locatio perpetua est quędam alienatio. Ab. de reb. eccle. non alienan. c. Ad audientiam.

Locatio propter sterilitatem grauem sine culpa conductorum contingentem tunc remittitur pensio pro rata, nisi ex ubertate præcedentis temporis, uel sequentis compensari possit. Abb. de loca. c. Propter. In locatione sterilitatis contingentis sine culpa coloni inducitur remissio pensionis pro rata, non autem in uenditione, nec in amphiteotesi. In locatione pensio soluenda est in fine temporis. Propter ubertatem non tenetur colonus soluere maiorem pensionem. Si locatio facta est ad longum tempus, & pro toto tempore constituta est una pensio, potest colonus compelli, si non soluit tempore conuenienti. Si constituta est singulis annis, requiritur biennium ut possit expelli, & tunc expelli potest, etiam si sit facta inter contrahentes, ut durante locatione expelli non possit. Quando locatio est facta ad modicum tempus, non oportet expectare biennium, sed si non soluit tempore debito, potest expelli etiam propria auctoritate domini. Quando di-

citur hic esse penuria, opiniones. Ista non intelliguntur in colono, qui partitur cum domino, qui magis est socius, quam locator. Longum tempus dicitur ad minus decem annorum propter ubertatem, quia fructus plus soliti ualebant, uel quæ est propter industriam coloni, uel propter bonitatem rei, nec augeri, nec minui debet pensio. Si autem ex casu fortuito, puta, quia molendina alia sunt destructa, debet augeri pensio, sicut propter casum fortuitum fit remissio. Ab. ubi supra.

Locans uas uenenosum tenetur ad interesse, etiam si ignoranter locauit. Similiter uendens, quando uitium est occultum. Ab. de comoda. cap. Cum gratia.

Locationi factæ successor & hæres uniuersalis stare tenetur. Si est singulari successor, & non habet plenum ius in rem ut qui missus fuerat in possessionem causa rei seruandę, non tenetur stare contractui locationis iam factę. Si habet plenum ius, & colonus habet ius in re tenetur successor stare illi contractui, ideo cautela est conducentis, ut pro contractus obseruantia recipiat obligationem omnium bonorum locatoris; quia tunc ex quo habet ius in re locata pro obseruantia contractus non potest expelli per successorem etiam singularem. Si colonus non habet ius in re, & qui locauit non habet plenam administrationem ut usufructuarius, successor non tenetur stare huic contractui. Si habet plenam administrationem rei, & successionis, tenetur successor stare contractui, ut in prędio dotali locato per maritum, quia soluto matrimonio uxor tenetur locationi factæ per uirum, & pupillus factę per tutorem. Si locator habet administrationem respectu rei, & non successionis in dubio non tenetur successor stare illi locationi. Successor ab intestato tenetur stare illi contractui, si recte sit factus. Ab. ne prælati uices suas. c. Querelam. Locatio redituum beneficiorum. Ab. ubi supra. Vide. Ecclesiæ rector.

Loca pia dicuntur in quibus exercetur officium pietatis, & hæc priuilegiata sunt sicut ecclesia quo ad quartam non soluendam, regulariter tenentur ad canonicam portionem. Ab. de testam. c. De his.

Locum religiosum non facit priuata persona; unde licet cadauer sepeliatur in certo loco, non tamen ille locus efficitur religiosus, licet ius ciuile disponat contrarium. Abbas de religiosis domi. c. Ad hæc. & infra.

Loca uicina quæ dicantur, opiniones, stabitur consuetudini, & interpretationi communi, quibus deficientibus recurritur ad arbitrium iudicis. Ab. de priuileg. c. Super specula.

Lucrum turpe est appetere plus iusto precio, ideo emens rem scienter minus, quam ualeat ignorantę uenditore turpiter acquirit. Ab. ne cleri. uel monach. c. Multa sunt.

Ludus alearum in tantum est clericis prohibitus, ut etiam consuetudo non ualeat ad oppositum, etiam si fit respectu uoluptatis cuiuscunque, sed clericus aleator debet reputari uilis, & indignus ad beneficium obtinendum, & hoc sufficit ad irritandum collationem beneficii factā clerico aleatori. Clericus aleator indistincte repellitur ab obtinendo beneficio, & collatio est nulla, si constat de eo tanquam facto uili, & indigno. Si erat oculus, irritari debet collatio beneficii. Antequam exerceat ludum non debet incontinenti priuari, & puniri, nisi monitus nollet se corrigere. Si se correxerit, potest dispensari per episcopum. Qui ludit causa conuiuii an peccet, opiniones, credo tamen, quod talis non debet reputari uilis, ita quod repella-

repellatur ab obtinendo beneficium. Abb. de excel. præla. cap. Inter dilectos.

Ludus baculorum ita quod unus tangat alium, & uictor equitet alium, an liceat clericis, opiniones, Clerici tamen non debent cum laycis ludere, eo quod casus inde ueniens imputatur eis. Alias ludus licitus clericis fit illicitus propter commixtionem laycorum. Abbas de homici. capitulo. Continebatur.

Ludus inter clericos, & pueros non uidetur prohibitus. Ludus tamen lapidum, si sit licitus pueris, non tamen maioribus. Vnde casus contingens ex ipso imputatur maioribus, non autem minoribus. Ab. de homici. cap. Exhibita.

Ludus solaciosus non est clerico interdictus, nec ludus schacorum, uel alius ludus leuis, nec ludus ad brachia. Ab. de homici. c. Lator.

Ludi theatrales etiam prætextu consuetudinis in ecclesiis nec per clericos fieri debent. Ab. de uita. & honesta. cleri. c. Cum decorem. Hi sunt ludi seculares, & nullibi licet eos per clericos fieri, nec debent clerici his interesse. immo adueniente histrione, uel buffone debent clerici surgere de mensa, & recedere. Non prohibentur repræsentationes fidei nostræ. Ab. ubi supra. Ludus taxillorum, & tabularum prohibetur clericis, nec debent stare ubi exercentur, non autem prohibetur ludus scachorum. Non debent clerici habere histriones, nec eos audire. Ab. ubi supra. c. Clerici secundum.

Ludus exerceri non debet ad ostensionem uirium, & causa uirtutis demonstrandæ, si ex eo immineat periculum mortis, & animarum. Ludum periculosum potest ecclesia laycis prohibere, & apponere pœnam contrafacientibus. Ludi alii a torniamentis ad ostendendum uires non prohibentur de iure canonico, sic quod ad damnum inde non contingens teneantur. Ab. de torniamentis. c. Felicis.

Magister dicitur quasi maior. In italia doctores artium magistri dicuntur, in iure doctores. Apud ultramontanos doctores omnes dicuntur magistri. Ab. de magistr. c. Quoniam. Magistrorum nomine ueniunt omnes doctores cuiuscunque qualitatis, & est ultramontanorum communis usus, & papæ. In Italia promoti in iure dicuntur doctores, in aliis facultatibus magistri. Omnes qui præsunt exercitio alicuius disciplinæ, possunt appellari magistri. Nomine tamen magistrorum, uel doctorum non ueniunt scholares, nec econtra, largo tamen nomine dici possunt qui frequentant scholas. Ab. de loca. c. Ex rescripto.

Magistratus officium est iudicandi, quãtumcunque uilissimum, & sunt plures magistratus, & qui sunt illi. Ab. de ordina. c. Quod sedem.

In maleficiis debet attendi propositum, & mens delinquentis. Vnde accipiens rem alterius non intendens furari, non committit furtum. Ab. de sen. exco. c. Cum uoluntatem.

Malitia suplet ætatem, exponitur malitia. i. uigor naturalis, uel potentia coeundi. Ab. de desponsa. impube. c. De illis.

Mala non sunt fienda ut eueniant bona, quia contra legem diuinam bonũ nõ compensatur. Contra ius positiuum potest auctoritate papæ fieri. Nemo debet committere malum, ut alius euitet malum. Perplexus non datur. Scrupulosus consulitur, ut incurrat minus malum, ut euitet maius.

-ius. Ab. ne cleri. uel monach. c. Non magno.

Maior in honoribus, & dignitatibus quis sit inter homines. Ad quid se extendat ista maioritas. Ab. de maio. & obe. cap. Cum cæterum. Vide. In honoribus. Maior in præsentia maioris potest exercere officium sibi iniunctum, & uti insignijs sibi concessis per superiorem, nisi ille qui concessit sit præsens, uel nisi aliud in iure disponatur. Legati quorum unus est papæ alius imperatoris utuntur suis insignijs, & sua officia exercent, quia ex separatis non fit illatio. Ab. de off. lega. c. Volentes.

Mandatum generale restringitur secundum potestatem mandantis. Vnde si iuret quis obedire mandatis rectoris, intelligitur de pertinentibus ad officium. Ab. de uerbo. significa. c. Super quibusdam.

In mandato non solum ueniunt expressa, sed etiam præparatoria, & uicina istis expressis præsertim quando ex non expressis ad id quod est expressum uenitur, & in pœnalibus. Glos. & Abbas de elec. c. In causis.

Manifestum dicitur id quod colligitur ex coniecturis uerisimilibus, & dicitur euidens uoluntas testatoris, quæ ex coniecturis elicitur. Ab. de cleri. non residen. c. Non liceat.

Mansionarii non sunt de capitulo, nec possunt per se facere capitulum, uel collegium, & dicuntur Asini, quia portāt onus ecclesiæ, uel dicuntur quasi Asisij, cum illi exponant se morti obediendo dominis, etiam in malum, ita isti quia occidunt canonicorum animas eis portando mulierculas. Ab. de cleri. non residen. c. Cum ad hoc.

Mariam uirginem matrem domini esse conceptam sine peccato originali teneo, licet multi contradicant, etiam sanctus Bernardus, quia audiui prædicatorem hæremitanum prædicantem oppositum. Abbas de ferijs. cap. Conquestus.

Matrimonium dicitur quasi matris munium. i. officium, quia magis uersatur officium maternum, quam paternum, quia plura sunt onera mulieris, quam uiri. Ab. de conuersio. infideli. c. Ex litteris.

Matrimonium quod non est, accusari non potest, ut si contractum sit cum minori septennio, potest tamen denunciari impedimentum ne contrahatur in posterum. De desponsa. impube. cap. Ad dissoluendum. An possit accusari post quinquennium a morte coniugum, opiniones. Glo. & Ab. Qui fi. sunt legiti. c. Peruenit.

Matrimonium potest contrahi inter affines secundi, uel tertii generis, & soboles ex secundis nuptiis cum cognitione prioris uiri, & inter omnes qui sunt primi generis, si. sint ultra quartum gradum consanguinitatis. Intellige inter collaterales, inter ascendentes & descendentes nunquam. Vnde mortua Eua, Adam nunquam potuisset habere uxorem. Ius ciuile hoc prohibet, & est honestum, ideo non reuocandum, sed seruandum. Abb. de consangui. & affinita. c. Non debet. Inter patrem & filiam, & matrem prohibuit Deus matrimonium, cum dixit relinquet homo patrem, & matrem. S. quo ad thorum. Abb. de restitutio. spolia. cap. Litteras. A stipite distans quarto gradu cum eo qui distat quinto gradu, uel ultra potest contrahere, & seruanda est regula. Quanto gradu distat remotior a stipite a quolibet per aliam lineam descendentium distat. Abb. de consanguini. & affini. c. Vir qui. Intellige regulam in linea transuersali etiam non equali. In linea ascendentium regula est, quot sunt personæ tot sunt gradus dempto stipite, quia filius est de sanguine patris, ideo non fit descensus per duos gradus.

gradus. Abbas ubi supra.

In matrimonio contracto in gradibus prohibitis lege diuina non potest dispensari. Glo. intelligit quod non potest sine causa. Si maxima causa subsit in secundo gradu etiam in æquali linea potest papa dispensare. Ab. de transac. c. Ex parte.

Affinitas primi generis oritur ex copula inter uirum, & uxorem, & eius consanguineos; & econtra. Affinitas secundi generis ex additione personæ, ut duæ cognatæ uxores duorum fratrum. Tertij generis, si uno fratre mortuo uxor illius nubat cognita a priori, sponsus est in tertio genere affinitatis. Glo. de consanguinita. & affinita. cap. Non debet. Persona addita per carnis copulam consanguineo alterius inducit primum genus affinitatis. Persona addita primo generi inducit secundum affinitatis, & persona addita secundo inducit tertium genus. Ab. ubi supra.

Consanguinei uiri cum consanguineis uxoris licite contrahunt. Abb. de consanguini. & affini. c. Quod super. Consanguinei uiri efficiuntur uxoris affines, & econtra, quia una extranea persona uenit ad fines generationis alterius in unione carnis, ideo communicant sibi consanguineos adinuicem. Inter consanguineos uiri, & uxoris nulla proximitas oritur, & uinculum nullum, ideo licite inter se contrahunt. Abb. ubi supra. c. Quod inter. Consanguinitatis gradus computandi sunt a stipite, uel a fratribus, uel sororibus genitis. Abbas de consanguinita. & affinita. cap. Tua nos.

Matrimonium si contrahitur in gradu prohibito, filij qui ex eis oriuntur, sunt illegitimi. Ab. de clandestina desponsa. cap. Cum inhibitio. Intellige si contrahant clandestine, quia si in faciem ecclesiæ ignorantes impedimentum, filij qui oriuntur ex eis, erunt legitimi. Abb. ubi supra.

Si dispensatur cum aliquibus, ut possint contrahere in certo gradu, requiritur, quod uterque contrahentium tanto gradu distar a stipite, præsertim si hoc habeat consuetudo. Abb. de consangui. & affini. c. Quod dilectio. Solus papa potest dispensare in gradibus humana lege prohibitis, nec legatus potest, quia esset dispensare contra concilium. Si non fuisset consuetudo, papa interpretatus esset dispensationem tenere, sed propter consuetudinem restringitur priuilegium. Dispensatio licet sit iuris strictissimi, intelligi tamen debet, & interpretationem sumere secundum ius commune, Papa se fundat super consuetudinem. Ab. ubi supra.

Matrimonium præsumitur contractum per uerba de præsenti per missionem anuli, nisi probetur oppositum. Glo. & Ab. de senten. & re iudica. cap. Tenor.

Matrimonium contrahitur de præsenti, cum dicitur. Promitto quod tenebo te pro legitima uxore, In dependentibus a mera dispositione disponentis paria sunt dicere. nolo quod sit ciuis, & quod habeatur pro ciue. Abb. de iureiuran. c. Quemadmodum. Verba exequutiua matrimonij tacite præsupponunt matrimonium de præsenti. Si dicitur promitto quod tenebo te pro uxore legitima, uel quod illum in uirum sim habitura & similia, tunc tacite cōtrahitur matrimonium de præsenti, quia qui uult consequens, uult antecedens. Ab. de proba. c. Iurauit. Contrahitur per uerba futuri tempori, quando uerbum denotat exequutionem matrimonij, non autem principium actus. Qui uult consequens tacite, uult antecedens. Ab. de sponsali. c. Ex parte. Vide. Verba. Volo, & placet. Cum dicitur

pro-

promitto te ducere in uxorem, non contrahitur matrimonium de præſenti, ſecus ſi dicitur promitto te tenere in uxorem. Deſponſare poteſt maritus coniugem de præſenti, & dicitur deſponſatio promiſsio reſpectu traductionis ad domum, & copulæ futurę, non autem reſpectu contractus. Ab. de ſponſa. c. Veniens. Contrahitur de præſenti, cum dicitur promitto quod non habebo aliam mulierem in coniugem niſi te, quia uidetur uelle, quod iſtam habebit in uxorem, qui incontinenti cum non ſit appoſita dies, licet alii teneant oppoſitum, quia uerbum eſt futuri temporis. Vir & mulier promittentes quod ab illa die ſe in coniuges habebunt, contrahunt de præſenti Ab. de ſponſa. c. Ex parte. Quando contrahitur per uerba. Volo & placet. Ab. ubi ſuprà. c. Ex litteris. Vide uerba. Volo. & placet.

Si alter contrahentium utitur uerbis dubiis animo decipiendi mulierem, & eã cognoſcit carnaliter, iudicatur pro matrimonio in foro iudiciali, non autem in pœnitentiali. Si contrahendo doloſe mutato nomine non uitiatur matrimonium in foro iudiciali. Ab. de ſponſa. c. Tua nos. Si contrahunt per uerba obſcura tenentur ſequi communem intellectum uerborum. Ab. de ſponſa. c. Ex litteris. Si contrahentes ſunt diuerſarum linguarum contrahere poſſunt per interpretem. Si uterque profert uerba in ſuo idiomate recurrendum eſt ad uerba præcedentia tractatum locum, & tempus, ſi ſint eiuſdem linguæ, & alter dicit quod non credebat uerba habere tantum effectum, quin poſſent ſe ad libitum relinquere, recurrendum eſt ad intellectũ iuris, nec excuſat ignorantia iuris. Si dicebat quod putabat per uerba illa contrahere ſponſalia tantum, non eſt ſibi acquieſcendum. Si uerba ſunt ſophiſtica tenebo te pro uxore legitima donec terra cooperiat oculos meos. Iſta uerba intelligenda ſunt de morte naturali, in foro iudiciali erit matrimonium, non autem in foro animę, quia non fuit conſenſus, ſed intendebat deceptionem. Ab. de ſponſa. c. Ex litteris.

Matrimonium contrahi poteſt omni tempore, ſed nuptialis ſolennitas traductionis, & copula prohibentur diebus feriatis. Iura prohibent uxorem domum ducere ſimpliciter, nec debent tunc conſumare. Iſtę prohibitiones non ſolum procedunt in uirginibus, ſed etiam in uiduis, quæ non debent coniungi hoc tempore, nec adduci ad domum. Nuptię poſſunt celebrari poſt feſtum epiphanię ſequenti die immediate, non autem in octaua pentecoſtes, quæ eſt ſequens dominica. Abb. de feriis. c. Capellanus.

Matrimonium contrahentes non ſubduntur legibus ciuilibus, nec ſtatuto ciuitatis. Vnde omnis pœna legalis ſublata eſt, etiam ſi ſit appoſita in fauorem filiorum ſimpliciter, niſi ſit appoſita ex facto culpoſo ipſius matris, cum lex ciuilis non poſsit ſtatuere de ſpectantibus ad eccleſiam, etiam indirectè. Ab. de conſtitu. c. Eccleſia S. Mariæ.

Matrimonium contractum per clericum exiſtentem in ſacris non tenet. ſi eſt tantum in minoribus ordinibus tenet, ſed cogitur dimittere beneficium. Ab. de cleri. coniugato. c. Si quis.

Matrimonium debet contrahi in faciem eccleſiæ, quando coadunatis amicis nullo ſerioſe expulſo matrimonium contrahitur. Ab. Qui fili. ſunt legiti. c. Ex tenore.

Matrimonium furioſus contrahere non poteſt. Abbas deſponſa. cap. Dilectus.

Infideles contrahentes in gradu prohibito lege canonica poſt baptiſmum non ſeparantur. Ab. de conſangui. & affinita. c. De infidelibus. Vide. Iudei.

Hoc

Hoc ideo est quia lex canonica non astringit eos. Ab. Qui filii sunt legiti. c. Gaudeamus. Si habentes plures uxores conuertuntur ad fidem, adhærebunt primæ, & si prima repudiata est, contrahitur cum secunda, post baptismum dimittit secundam, & adhærebit primæ, etiam si repudiata cum alio contraxit, secus si fornicata fuisset. Ab. de diuor. c. Gaudeamus. Contrahens cum relicta fratris secundum legem Moysi si conuertitur, utitur matrimonio contracto, non tamen de nouo contrahere potest. Abb. ubi suprà. c. Deus. Infidelis si dicit pluribus simul accipio uos omnes in uxores, & ille omnes dicant & nos te, nulla est uxor etiam si una tantum sit habilis, quia uir non habet animum obligandi se præcise ad unam, & deficit consensus respectu istius uiri tantum. Abb. ubi suprà. c. Gaudeamus. Si alter coniugum uenit ad fidem altero manente in infidelitate communis proles assignabitur fideli. De conuersio. infide. c. Ex litteris. Vide. Filius in potestate patris. Matrimonium licet possit esse sine baptismo, non tamen potest esse ratum. Abbas de presbytero non bapti. cap Veniens.

Impubes intêdens côtrahere matrimoniũ iuris interpretatione contrahit sponsalia de futuro, & sicut ante pubertatem non licet resilire a sponsalibus ueris, ita nec a presumptis. Ab. de desponsa. impube. c. A nobis. Contrahentes ante pubertatem non faciunt matrimonium, etiam cum concursu copulę carnalis. Vbi suprà. cap. Attestationes. Si sit contractum per triduum ante duodecimum annum mulieris, & ante decimumquartum uiri, an teneat matrimonium, opiniones. Credo ubi de potentia coeundi non constaret ex signis, non teneret matrimonium, nisi in ultimo die ultimi anni. Abb. ubi suprà. c. Tuà nobis. In contrahendo matrimonium uiri potentia, & malitia suplet ętatem. Abb. de testam. cap. Raynutius. Vide. Malitia. Minores apti ad matrimonium obligantur, ex contracto matrimonio, nisi uiolentia interdicat. De desponsatione impuber. c. De illis. Proximitas ætatis non sufficit, sed oportet talis sit, quod possit coniungi carnaliter. Vnde secundum sufficit sine primo, dummodo sit doli capax, ita ut discernere possit uires matrimonii. Hæc potentia coeundi satis patet, si cum alia persona habet copulam. Item si ex signis puta ex aspectu corporis, uel aliis signis intrinsecis uidetur aptus ad copulam. Nixus ad copulam consensu adhibito prope ætatem legitimam sufficit ad matrimonium. Abb. ubi suprà. Matrimonium tamen quod nullum fuit propter defectum ætatis, uel metus, conualescit spontanea cohabitatione post ętatem legitimam maxime, copula superueniente. Ab. Qui matri. accusa. possunt. c. Insuper.

Matrimonium contrahentes contra interdictum ecclesiæ, si interdictum habet causam perpetuę prohibitionis, matrimonium est nullum. si temporalem, tenet, & decretum debet referri ad causam, ut sic durante causa matrimonium debet separari. Inferior papa non potest impedire uires matrimonii ex impedimento temporali. In papa est dubium. Abb. de desponsa. impuber. c. Ad dissoluendum. Si causa perpetua est, separantur, si temporalis, aliter puniuntur, licet ad tempus possint separari. Abb. de sponsa. duorum. c. Tuę fraternitatis. Si contrahunt contra interdictum ecclesiæ, uel iudicis, propter hoc non dirimitur, sed separantur, donec cognoscatur de causa, & puniantur. De matrimo. contra interdi. eccle. c. Litteræ. Si causa impedimenti est perpetua, matrimonium contractum iam contra impedimentum ecclesiæ est nullum, secus si est temporalis. Hic non

non ualet matrimonium contractum cotnra præceptum iudicis propter suspitionem consanguinitatis. Ab. ubi supra. c. De muliere.

Qui iurauit cum aliqua contrahere, si non subsit impedimentum per censuram ecclesiasticam, contrahere compellitur. De desponsa. cap. Ex litteris. Si contrahit contra iuramentum cum alia, matrimonium tenet. Ab. ubi suprà. c. De illis.

Contrahentes contra legem, quando perdunt dotem. Idem dic si contrahant contra canones, qui dicuntur & ipsi leges, & approbantur lege ciuili. Glo. de dona. inter uirum & uxo. c. Et si necesse. In contrahendo non statur dispositioni iuris ciuilis, sed attendendum est ius canonicum. De iure ciuili raptor non potest contrahere cum rapta, secus de iure canonico, & sufficit consensus tacitus. Ab. de rapto. c. Accedens.

Matrimonium dum contrahitur, interrogari, & loqui prius debet masculus. Paduę seruatur contrarium, forte quia mulier uariabilis est oportet quod uerba exprimant consensum de præsenti, nec oportet sint similia in utroque. Si uir dicit capio te in meam, & mulier dicit consentio, uel placet matrimonium est, quia non refert, quibus uerbis exprimatur consensus, immo etiam si mulier annuit capite, uel porrigit manum, ut desponsetur nihil dicendo, etiam si loqui poßit. Abbas de sponsa. capitu. Si inter uirum. I

Litis pendentia super matrimonio non impedit secundum matrimonium contrahi, si primum matrimonium erat nullum, puniuntur tamen contrahentes. De sponsa. c. Cum apostolica.

Matrimonium contrahere cum meretrice uolente se corrigere proficit ad remißionem peccatorum. De sponsali. c. Inter opera.

Matrimonium metu contractum est ipso iure nullum. Abbas de sponsa. c. Veniens secundum. Vide. Metus. Non oportet quod rescindat. Metus sufficiens impedit matrimonium, etiam si interueniat iuramentum. Ab. de eo qui duxit quam pollu. c. Significauit.

Non potest quis uxorem illam habere cuius maritum ille machinatione occidit, secus si sine machinatione. De conuersio. infide. c. Laudabile. Si non præceßit adulterium, requiritur machinatio utriusque uolentis contrahere, si præceßit, sufficit unius machinatio, ut dirimatur sequens matrimonium. In primo licet impediat matrimonium, non tamen probatur iure, quod contractum matrimonium dirimatur. Ab. ubi supra.

Si uxor non sit certa de morte uiri non potest contrahere cum alio, licet ignoret quid sit de marito, qui longo tempore abest. De sponsa. cap. In præsentia. Vt contrahere poßit, sufficit constet de morte uiri, uel uerisimiliter. An sufficiat fama, opiniones. Si habet certum nuncium de morte, potest contrahere. Ab. ubi suprà. Dubitans de morte coniugis nisi prius certificetur, non debet contrahere, si tamen contraxit, reddet debitum, sed non exiget, si post scit primum uiuere, dimittet secundum. De secundis nuptiis. c. Dominus. Intellige quando uerisimiliter dubitat. Certa de uita primi nisi relinquat secundum, est adultera. Ab. ubi suprà.

Matrimonium tam carnale, quam spirituale potest contrahi per procuratorem. Potest & quis profiteri per procuratorem. Abb. de preben. cap. Accedens.

Matrimonium contrahere potest seruus & mutus, & omnis qui non prohibetur. De sponsa. cap. Cum Apostolus. Consensus est necessarius, non uerba

uerba, nec solennitas patriæ, nec consensus parentum, uel dominorum. In aliis sacramentis ubi uerba requiruntur de substantia non potest surdus, & mutus sacramentum exercere. secus ubi consensus sufficit. Vnde potest baptizari, sed non baptizare. Si cecus, surdus, & mutus potest conceptum suum exprimere, & consensum in contrahendo, debet admitti, alias debet repelli, & hoc considerabit iudex ex gestis, & signis. In dubio consulendus est pontifex. Ab. ubi suprà.

Matrimonium contractum per uim conualescit cohabitatione spontanea. De sponsa. cap. Ad id quod. Conualescit ex nunc ut ex tunc, quia nullum fuit ipso iure. Cohabitatio spontanea suplet defectum ætatis præcedentis, & purgat uim metus præcedentis. Non requiritur necessario cohabitatio, nisi usque ad legitimam ætatem contrahendi, & quod possit fugere. In hoc arbitrabitur iudex, nec requiritur copula. Abb. ubi suprà.

Matrimonium contrahens cum duabus per uerba de præsenti tenetur accipere primam. Si cum ea contraxit per uerba de futuro, & cum secunda per uerba de præsenti, accipiet secundam. Abb. de spon. duorum. cap. Duobus.

In matrimonio contrahendo magis consideratur honestas, quam rei ueritas, & ipsum factum, quam iuris effectus. Ab. de sponsa. & mat. c. Iuuen. & cap. Ad audientiam.

Matrimonium contrahendum impeditur ad dictum, uel denunciationem unius honesti uiri, qui defert de consanguinitate, & de fama, & scandalo doceat. Ab. de sponsa. c. Cum tua. Sola fama sufficit ad impediendum, ubi timetur scandalum, & iudex interdicere debet matrimonium. Ab. ubi suprà. Sola fama, uel unus testis cum iuramento probant impedimentum ad contrahendum. Abbas de consanguini. cap. Super eo. In contracto matrimonio non probant, quia agitur de magno præiudicio. Abbas ubi suprà.

Si contrahens credit impedimentum esse quod non est, puta credit uxorem uiuere, non est matrimonium quo ad Deum in foro animæ, licet quidam teneant oppositum. Ab. de sponsa. c. Cum Apostolica.

Matrimonii uires non impediuntur per propositum non consummandi matrimonium, nisi hoc deducatur in pactum expresse. Sic fuit inter beatam uirginem, & Ioseph. Similiter quando quis in morte desponsat concubinam ut legitimentur filij. Ab. de sponsa. c. Commissionem.

Si conditio turpis apponitur, non uitiatur matrimonium. De conditio. apposi. cap. Quicunque. Conditio turpis etiam non contraria matrimonio habetur pro non adiecta, nec conditio resoluens, ut si non dederis mihi decem, uolo te relinquere, licet tecum contraham, ex quo a principio fuit matrimonium, non potest dissolui. Ab. ubi suprà. Fundans se super uero matrimonio obtinet probando præsumptionem iuris, & matrimonium de iure si contrahitur cum conditione, si te inuenero uirginem, tenet matrimonium, nec retrahitur matrimonium, ubi ab initio non fuit. Si conditio est omnino extrinseca, non est matrimonium, sed expectatur euentus conditionis, & tunc primo erit matrimonium, & si medio tempore contrahit cum alia, tenet matrimonium, licet uideatur quod a futuro euentu dependeat. Si contraxit cum aliqua animo extorquendi copulam, nihil operatur copula carnalis, quia nihil est ibi, quod firmet, uel ducat ad esse. Ab. de conditio. apponen. c. Per tuas.

Matrimo-

Matrimonium dum contrahitur, potest apponi pactum, ut uxor non teneatur sequi uirum, & uir moretur in certo loco cum uxore, nisi oriatur noua causa per quam oporteat maritum se absentare, & si abierit non existente causa, committitur pœna, quia non est contra libertatem matrimonii, nec in coniungendo, nec in separando. Si noua causa absolute oritur, non committitur pœna, quia pactum illicitum esset, quia si non sequeretur uirum, daretur uia utrique ad adulterandum, nec per pactum expressum potest se obligare ad hoc, etiam cum iuramento. Ab. Qui matrimo. accusa. possunt. c. Relatum.

Matrimonium contrahitur consensu, nec inualidatur, si consuetudo patriæ non seruetur. Ab. de sponsa. & mat. c. De francia. Si inuita cum aliquo contrahit, & post nubat alteri, matrimonium tenet. Vbi supra. c. Veniens. Si contrahat, ne displiceat parentibus, tenet matrimonium, si propter metum etiam potentem cadere in constantem, uirum non ualet matrimonium, si tamen sequitur copula, purgat metum præcedentem, & ualidat matrimonium. Abb. ubi suprà. c. Vt contrahat. Sufficit solus consensus cum plena libertate. Ab. de sponsa. c. Cum locum. Violentia impedit quia consensus liber est de substantia matrimonii. Abb. ubi suprà. c. De muliere. Requiritur consensus legitimus legibus qualificatus. Vnde qui est in sacris, licet habeat consensum, non tamen legitimum, oportet simul tempore esse consensum utriusque, uel quod unus perseueret, & alius de nouo consentiat. Vtrunque horum sustinetur primum uerius dicitur ex subtilitate iuris secundum æquius. Ab. ubi suprà. c. Dilectus. Si unus hodie consentit, & alius cras. si primus consensus perseuerat, tenet matrimonium. similiter in uenditionibus. Ab. de elec. c. Cum inter canonicos. Matrimonium quod a principio nullum fuit propter metum, retificatur per consensum subsequentem. Abb. de his quæ ui metue cau. fiunt. c. Perlatum. Consensu solo legitimo contrahitur, sed uerba requiruntur ad probationem, uel signa æquipolentia. De sponsa. c. Tuæ fraternitati. Verba non sunt necessaria, sed sufficit, consensus per signa appareat, & probetur. Ab. ubi suprà. In contrahendo sufficit consensus tacitus. Ab. de rapto. c. Accedens. Mulieri neganti se in matrimonio consensisse non creditur, marito probante in contrarium, secus si probet se contraxisse per metum cadentem in constantem uirum. De sponsa. & mat. c. Consultationi. Testes duo extranei probant matrimonium. Si uir non potest probare matrimonium, non præsumitur matrimonium, etiam probata cohabitatione per longum tempus, puta si per annos. 40. tenuisset eam in lecto. Abb. ubi suprà. cap. Consultationi. Si quis protestatur coram pluribus, quod omnia quę dicit, uel facit, non dicit, nec facit animo contrahendi, post publice dicit consentio in te, si iusta causa protestandi fuit, ut metus non dicitur recessus per contrarium factum, si subsecuta est copula, recessus uidetur, similiter si non suberat iusta causa protestandi, recurrendum est ad intelligentiam communem uerborum, & potuit ab illo proposito recedere. Si dicit quod etiam tunc erat in illa uoluntate, non creditur ei. Glo. & Ab. de sponsa. c. Tua nos.

Matrimonium non potest elaudicare, intellige quo ad substantiam uinculi, non autem quo ad reddendum debitum, uel quo ad obligationem expectandi alterum. Ab. de diuor. c. Quanto.

Matrimonium antequam contrahatur, debet publicari in ecclesia, & puniuntur

contra-

contrauenientes layci, clerici, & religiosi. De clandesti. desponsa. c. Cum inhibitio. Allegant matrimonium clandestinum incumbit probatio. Vbi supra. c. Si quis.

Matrimonium clandestinum dicitur tripliciter. Primo, quando non habet testes. Secundo quando non fit cum solennitate. Tertio, quando fit non præmissa denunciatione, & si est impedimentum, filij sunt illegitimi. Glo. addit quartum, quando matrimonium contrahitur contra interdictum ecclesiæ generale, uel speciale, expressum, uel tacitum. Dicitur clandestinum, & habet locum pœna huius capituli, quod non seruatur secundum Hosti. Credo si contrahit coram multitudine, & nemo contradicit, etiam si non proponantur edicta, quod non incurrit pœnam huius capituli. Ex quo contraxit in faciem ecclesiæ nemine contradicente, & prohibente, cum illud sit sacerdotis officium, & non contrahentium, non potest dici, quod clandestine contraxit, contra quos pœna apponitur, non autem contra contrahentes non positis cædulis. Glo. tamen tenet contrarium. Ab. de clandesti. desponsa. c. Cum inhibitio.

Matrimonio clandestino si layci intersunt, puniendi sunt ut clerici, & regulares. Dispositio huius capituli locum habet & in sponsalibus de futuro, & generaliter prohibito matrimonio prohibentur sponsalia, quia sunt præambula, ideo contrahentes sponsalia clandestina peccant. Edicta debent poni in diuersis ecclesijs, uel in loco publico, si parentes in diuersis parrochiis morati sunt, alias sufficit in una. Si quis in hoc iuratus succumbit, admitti possunt alii, etiam qui erant præsentes occultæ desponsationi propter periculum animæ. Ab. de clandesti. desponsa. c. Cum inhibitio. Contrahentes non præsumuntur coniuges, nisi respectu filiorum. Abb. Qui fi. sunt legiti. c. Lator. Sacerdos parochialis qui præsens est huiusmodi nuptiis clandestinis, debet suspendi ab officio per triennium. De clandesti. desponsa. c. Cum inhibitio.

In causa matrimoniali qui appellat, interdici debet aliud matrimonium ne contrahat lite pendente, & si contraxerit, debet separari. De sponsa. duo. c. Tua fraternitas. Lite pendente siue appellatum sit, siue non, non licet transire ad matrimonium, etiam si per partem prætendatur nullitas primi. Ab. ubi supra.

Matrimonii causa de iure communi spectat ad episcopum, cum sit grauis, sic inferior de iure communi non debet hoc attentare, nisi iuuetur a iure speciali. Ex consuetudine & præscriptione potest acquiri ius iudicandi in causa prædicta. Potest etiam delegari non episcopo, licet curia de communi consuetudine non consueuit committere nisi episcopis, potest committi cuicunque clerico salua dispositione, & statuto de rescriptis libro sexto. Ab. de consangui. & affini. cap. Ex litteris. Potest tamen delegari inferiori etiam per episcopum, & delegatum pontificis. Abb. de restitutio. expoli. cap. Ex litteris. In causa matrimoniali non potest assumi arbiter, nec compromitti in arbitris. Ab. ubi supra. c. Cum restitutionis. De arbi. c. Ex parte. Non admittitur compositio, nec transactio in matrimonio, intelligitur contra uinculum matrimonii, quia ad contrahendum de nouo potest fieri compositio. Abbas de transac. cap. Ex parte. Inferior episcopo potest cognoscere. Abbas de frigid. & malefi. cap. Fraternitatis.

Matrimonii causa, & qui filij sunt legitimi, pertinent ad ecclesiam. Ab. de ordi. cognitio. c. Tuam. Causa matrimonialis ex consuetudine cognosci potest per inferiorem, puta per archidiaconum. Ab. de restitu. spolia. c. Litteras.

Matrimonii causa est fauorabilis. Vnde in dubio standum est pro matrimonio dicto unius doctoris, & si plures teneant contrarium, nisi illa opinio unius esset euidenter falsa, uel probabilibus rationibus posset conuinci. In fauore matrimonii præualet sententia unius contra iuris regulas. Abbas de senten. & re iudica. cap. Si duobus. Si allegetur impedimentum iuris diuini, & probationes sint dubiæ, sententia erit absolutoria pro reo. Ab. de testi. cap. Licet ex quadam. In dubio iudicandum est pro matrimonio, ubi matrimonium potest habere suum effectum, uidelicet euitationem fornicationis, & bonum prolis, secus ubi ista non sunt. Abbas de frigid. & malefi. cap. Fraternitatis. In causa matrimoniali opinio unius doctoris præfertur pro matrimonio. Abbas de cognatio. spiri. cap. Si uir uel mulier.

Matrimonii causa dum agitatur, si timetur de uiolentia puellæ, iudex sibi prouidebit de loco tuto, & honesto, donec terminetur, si de uiolentia, & metu parentum, puta quia puella contraxit occulte ad petitionem sponsi, iudex debet surripere puellam de potestate parentum, & locare in domo honesta. Ab. de sponsa. c. Cum locum.

In causa matrimoniali an sit iuramentum deferendum in defectum probationis. Abb. de iureiuran. cap. Mulieri. Si mulier iurauit aliquem esse maritum suum, & succumbit, quia aliter non probauit, non datur, nec negatur ei licentia contrahendi cum alio. Vbi supra.

Vbi sententia transit in rem iudicatam obstat publicatio attestationum, ne adhibeantur testes alii. Vbicunque uinculum sententię pro parte est remissibile, sententia transit in rem iudicatam, non autem ubi non est remissibile, quia transitus in rem iudicatam causatur ex aquietatione partium. Ab. de proba. c. Iurauit.

Coniuges possunt compelli ad simul habitandum per excommunicationem, & potest uxor ui adduci ad domum mariti, & præcise compelli ad exhibendum alteri coniugum affectum coniugalem. Id ipsum potest iudex secularis. Ab. de conuersio. coniuga. c. Ex publico.

Coniuges tenentur reddere debitum. Si uxor continentiam uouit, tenetur reddere debitum coniugi, licet concesserit ad tempus. De conuersione coniugato. cap. Carissimus. Vxor tamen non tenetur reddere debitum post partum, nec tempore menstruorum. Abbas de purifica. post partum. cap. Volens. Nec debet reddere debitum, si scit pro certo impedimentum matrimonii, sed debet potius pati excommunicationem, si hoc credit ex causa probabili, uel discreta potest reddere debitum, sed non exigere. Si ex leui, uel temeraria causa deposita conscientia potest exigere, & reddere. De senten. excommu. cap. Inquisitioni. Vide. Matrimonium dissoluitur infirmitate.

Coniuges possunt compelli, ut redeant in unum, cum ista obligatio descendat a iure diuino, & humano, potest quis præcise compelli ad factum. Abb. de sponsa. c. De Francia.

Copula non est de essentia matrimonii. Primo quia non est quis bigamus, nisi

nisi consummauerit. Secundo post consummationem non potest alter ingredi religionem. Tertio consummatum significat coniunctionem inter Christum & naturam assumptam, ideo indissolubile, cum sit sacramentum. Quarto operatur ad susceptionem sobolis. Quinto firmatur per copulam. Ab. de conuersio. coniuga. c. Verum.

Copula carnalis probatur per conueniens testimonium de uisu. Idem in testimonio auditus adminicula, & fama coadiuuant. De testi. cap. Praeterea. Qui actus uisi probant, & quod sola fama non probat, sed cum auditu proprio, quo audiuit eos immisceri. Adminicula in hoc casu quae sint. Abbas ubi suprà. Probatur per uiolentam praesumptionem, ut si nudus cum nuda iacet, & in locis secretis. De praesump. cap. Litteras. Ex solitudine loci, & diuersitate sexus praesumitur fornicatio, si repertus fuerit in camera cum muliere solus horis commodis sufficit ad probationem, uel ipsam osculantem, uel tangentem, uel in similibus propinquis actibus. Abb. de presump. cap. Tertio loco.

In matrimonio contracto per uerba de praesenti consummato, uel non consummato, an possit dispensari. Ab. de conuersio. coniuga. c. Ex publico. Vide. Matrimonium uerum institutum.

Matrimonium consummatum inter Christianos est indissolubile, & ratum, quia denotat unionem Dei, & naturę assumptę, sicut Deus nunquam dimisit carnem, quam assumpsit, ita oportet esse in matrimonio hoc significante. Hoc significatum nō habet inter infideles, quia hoc negant, & sic significatū inter eos non est ita firmum, quia cessat inter eos ratio dissolubilitatis, ideo ecclesia interpretatur hoc ius diuinum, uel inducit in fauorem fidei, ne infideles tepescant uenire ad fidem uidentes se artari ad continentiam uxoribus renuentibus cohabitare, sic non separat homo, sed ecclesia auctoritate diuina. Ab. de diuor. c. Quanto.

Matrimonium non dissoluitur propter affinitatem superuenientem. De eo qui cognouit consangui. uxo. cap. Descriptionem. Reddit debitum ad petitionem affinis eius, qui non fuit conscius affinitatis illicitę. Abbas ubi suprà. Priuat solum culpabilem iure exigendi debitum, sed non absoluit eum a reddendo. Consilium tamen est ut, uterque abstineat. Vbi suprà. cap. Tuae fraternitatis. Iordanę. Affinitas superueniens non dissoluit matrimonium pręsumptum. Debet quis exactus uerbo, uel signo reddere debitum. Qui prohibitus est exigere propter incestum, peccat mortaliter exigendo, & uxor non debet consentire. Si timetur de incontinentia, potest cum eo dispensari. Abbas ubi suprà. cap. Iordanae.

Matrimonium de pręsenti non dissoluitur, si alter coniugum captus efficiatur seruus, nec per quantacunque absentiam etiam si ignoretur ubi sint & de uita, etiam si fuerit iuuenis, & incontinens, secus in sponsalibus, quę dissolui possunt. Ab. de sponsa. cap. In praesentia.

Matrimonium non dissoluitur, si alter coniugum sit lapsus in haeresim. Si unus coniugum conuertatur ad fidem, & alius nolit illi cohabitare, uel non sine blasphemia, uel sine peccato mortali, soluitur matrimonium, & conuersus potest contrahere. De diuor. cap. Quanto. Soluitur etiam matrimonium consummatum, nec oportet quod iudex faciat sententiam diuortii, licet tutum esset assignare terminum ad cohabitandum, cum con-

uerso, & si nolit, solutum erit matrimonium. Si apparet quod nolit cohabitare, solutum erit matrimonium absque alio. Abbas ubi suprà. Vxor si a uiro lapso in heresim propria auctoritate diuertit, ad eum reuersum compellitur redire, secus si per iudicium ecclesiæ fuit separata. De diuor. cap. De illa. Propter fornicationem spiritualem licitum est innocenti propria auctoritate recedere, nec compellitur redire eo perseuerante, secus in carnali, nisi sit notoria. Si per iudicium ecclesiæ separatur, & uult intrare religionem, non compellitur redire ad conuersum. Si non uult religionem intrare, opiniones. Ab. de diuor. c. De illa.

Matrimonium nulla infirmitate quantumcunque graui dissoluitur etiam quo ad thorum, uel mutuam seruitutem. Infirmitas non impedit etiam contrahendum, in articulo mortis potest quis contrahere, & filij prius geniti legitimantur, & tenetur alter coniugum alteri in quacunque infirmitate depresso reddere debitum ex præcepto ecclesiæ. Si non potest ex horrore reddere debitum, pro tunc non dissoluitur per lepram superuenientem. Ab. de conuersio. coniuga. c. Ex parte secundum.

Matrimonium dissoluitur per professionem tacitam, quæ obligat religioni in genere. Abbas de regula. cap. Cum dominus. Non consummatum soluitur per professionem, non autem per propositum seruandæ castitatis in seculo. De conuersio. coniuga. cap. Ex parte secundum. Non soluitur si uxor fiat mantellata, sed oportet sit astricta ad religionem approbatam, in qua tria uota promittet. Ab. ubi suprà. Vide. Matrimonium uerum ante copulam institutum.

Ante consummationem matrimonii potest unus coniugum altero inuito ingredi religionem, & remanens in seculo potest ad secunda uota transire. De conuersione coniugatorum. cap. Verum. Ordinatus qui non est religiosus, compellitur ad uxorem redire. Ante consummationem coniuges non dicuntur una caro. Sponsa ui cognita potest intrare religionem inuito sponso, ne delinquens sit melioris conditionis sapiente. Item non uidetur communicasse corpus suum. Per ingressum religionis dissoluitur ipso facto, quia significat non consummatam unionem inter Christum, & animam per gratiam, quæ dissoluitur per peccatum mortale, ex quo intrat religionem, & non intendit consummare, satis uidetur hoc uinculum dissolutum. Ab ubi suprà.

Sponsa de presenti non cognita quæ dicit se uelle religionem ingredi, compellitur profiteri infra certum tempus, uel adhærere marito. De conuersio. coniuga. c. Ex publico. Si non est cognita, potest indistincte intrare religionem, nec potest excipi de causa leuitatis, uel temeritatis. Licet papa hic præfigat tempus duorum mensium, non tamen propter hoc statuit ut illud sit regulare, sed potest tempus abbreuiari, & elongari secundum circumstantias, licet de facili non debeat recedere a termino statuto. Iste terminus non solum est ad ingrediendum religionem, sed ad profitendum. Ab. ubi suprà.

In matrimonio non est seruandus iuris rigor. Vnde potest iudex recipere testes ex officio, etiam si attestationes publicatæ sint, uel renunciatum est eis, & hoc propter periculum animæ. Ab. de sponsa. c. Sicut.

Matrimonium uerum ante copulam institutum est in statu innocentiæ, in quo non fuit copula, & significat unionem inter Deum, & animam, quæ dissolubilis

bilis est. Consummatum est magis firmum, & significat unionem inter Deum & naturam assumptam, quæ indissolubilis est. Inquantum contractus potest dissolui. Similiter inquantum signum rei sacre non consummatum. Consummatũ non potest dissolui inter fideles, & illa retificatio fundatur super sacramento baptismi, de potentia absoluta potest papa dissoluere matrimonium non consummatum de consensu partium absque alia causa, & de potentia ordinaria ex causa. Inno. tamen dixit ei qui hic allegauit istam glosam. Maledictus qui te docuit glosam. Ioan. And. quærit an papa possit dispensare cum filio regis religioso, ut contrahat matrimonium, donec habeat filium, & post ad monasterium redeat, sed non soluit opiniones. Eligerem hanc partem quod papa non dispenset in matrimonio iam consummato inter fideles, quia perpetuitas illa est de iure diuino, unde potius diceretur errare, quam legem condere. Circa non consummatum potest dici indissolubile, nisi reperiatur interpretatio ecclesiæ, & doceret quod non potest dissolui, nisi in casu expresso nidelicet per ingressum religionis, nec hoc statuisset ecclesia, nisi esset inducta exemplo sanctorum, & ad hoc probandum sufficit, quod matrimonium etiam non consummatum est de iure diuino. Abb. de conuersio. coniuga. c. Ex publico. Nullo alio casu potest dissolui inter uiuentes nisi ex professione. Abb. ubi suprà. c. Ex parte. Non consummatum non potest solui, nisi in casibus iure expressis. Vnde possunt compelli partes ad consummationem, nisi alter uelit intrare religionem approbatam, nec soluitur inter fideles, si alter coniugum efficiatur hæreticus & nolit cohabitare sine iniuria creatoris, nec potest ecclesiá statuere, quod dissoluatur, sicut statuit si alter infidelium conuertatur, quando non est consummatum, & assignatur ratio diuersitatis. Ab. ubi suprà. c. Ex parte. Nec dissoluitur per lepram superuenientem. Abb. ubi suprà. cap. Ex parte secundum.

De occulto matrimonio non iudicat ecclesia, approbat tamen illud iudicare uolentes. De clandesti. desponsa. c. Quod nobis. Qui sic contrahunt, non sunt aliquatenus compellendi etiam per iuramentum. Super tamen contractu matrimonii debet credi simplici uerbo eorum, & tunc habetur ac si a principio fuisset publicum, & proles nata ante publicationem censetur legitima. dicta eorum non præiudicant matrimonio contracto post publice, immo si fama esset, & unus testis pro primo iudicabitur in fauorem secundi. Ab. de clandestina desponsa. c. Quod nobis.

Matrimonium præsumptum habet tantam uim, quantam matrimonium uerum, quia si concurrit uerum cum præsumpto præfertur prius tempore, ex hoc infertur quod dispositum in uero habet locum in præsumpto. Ab. de sponsa. c. Veniens. Et ubi suprà. c. Is qui.

Matrimonium probatur per nominationem, cohabitationem diuturnam, famam, contractus matrimoniales, & alia adminicula. De præsump. c. Illud quoque.

Coniugum consumato matrimonio unus non potest intrare religionem, etiam de consensu alterius, si remanens in seculo est uiuens, & de incontinentia suspectus. Abbas de rapto. cap. Cum causam. Vir factus monachus a coniuge adultera reuocari non potest. De conuer. coniuga. cap. Constitutus.

Coniuges religionem profitendo seinuicem dimittere possunt, si abiurant se,

 & non

& non continent, illicitum est iuramentum. De regula. c. Veniens. Si fit uoluntaria separatio utriusque, potest tamen hoc non obstante alter eorum repetere etiam petendo restitutionem, quæ debet fieri non admissis exceptionibus concernentibus proprietatem monasterii. Quando sunt suspecti de incontinentia, non possunt separari, nisi intrent religionem. si se abiurant, & alter emittit uotum perpetuæ continentiæ, ualet uotum quo ad se, & sic non potest resistere alteri uolenti ingredi religionem, si non uouit, non potest altero inuito intrare religionem. Ab. de regula. cap. Veniens.

Si uir de licentia uxoris profitetur ipsa suspecta, nec continentiam uouente, nec religionem ingrediente, episcopus uxori uirum restituet. De conuersio. coniuga. cap. Præterea. Ambo simul uouere possunt continentiam statu non mutato, alter potest uouere in præiudicium sui, non coniugis, si uolunt mutare statum, & uir uult esse episcopus, oportet mulierem intrare religionem, etiam si non sit suspecta de incontinentia. Si uult ordinari, & uxor est suspecta, debet intrare religionem. alias sufficit quod uoueat. Si uult intrare religionem, & alter commisit adulterium, potest eo inuito, si non cómisit, & intrauit eo ignorante, uel contradicente, uel dissimulante potest reuocari. Si in uita non reuocauit, non potest post mortem in seculo remanentis qui professus est exire monasterium. Idem est quandocunque in uita coniugis reuocatur, quia cessat causa, quæ inualidat ingressum. Si alter consensit inuitus, fit reuocatio ad eius petitionem. Idem si consensit in dolum. Si consensit in ingressu alterius sponte, nec tamen uotum emisit, opiniones, si remanens in seculo est iuuenis potest ex officio iudicis reuocari, sed post mortem uxoris debet compelli ad redeundum ad monasterium, quia est uere religiosus. Si dans licentiam sit conscius iuris reductio non fit, quia tacite uidetur uouere dando sententiam. Si consensit in ingressu alterius uouendo continentiam, si est senex, potest in seculo remanere, & alter perseuerare in religione. Si manens in seculo est iuuenis suspectus de incontinentia, non debet superior pati, nisi ambo ingrediantur. Si unus solus profitetur, tenet professio, & manens in seculo compellitur ingredi religionem, ex quo uouit continentiam. An possit compelli ut profiteatur, opiniones. Vxor si uouit continentiam, compellitur profiteri, non autem si licentiam dedit. Vir iuuenis si dedit licentiam, compellitur intrare religionem. Ab. de conuersio. coniugato. c. Preterea.

Qui inuita uxore est professus, & ei restitutus non compellitur post mortem eius ad monasterium redire, tamen cum alia non debet contrahere. De conuersio. coniugato. cap. Quidam. Si habet ab uxore licentiam intrandi religionem, tenet ingressus, ideo si restituitur uxori, post mortem tenetur redire ad monasterium. Vbi uxor non contradixit, nec maritum reuocauit, mortua uxore non potest maritus redire ad seculum. Vbi uxor contradixit, & maritum reuocauit, soluta est obligatio, si qua erat ex parte sua cum monasterio, & uotum nullum fuit respectu ingressus monasterii, cum tunc non haberet consensum habilem ad obligandum. Requiritur ergo consensus de nouo, ideo non tenetur etiam mortua uxore redire ad monasterium. Talis si contrahat in casu huius capituli matrimonium tenet, quia uotum non est solennizatum, nec tacite, nec expresse, & paria sunt non profiteri, & inualide profiteri. Vnde nec papa mandat, ut compellatur

tur redire, ad monasterium. Abbas ubi supra.

Vxoratus religionem intrare non potest, nisi & uxor ingrediatur, uel non sit suspecta, & continentiam promittat. De conuersio. coniugato. c. Cum sis. & ubi supra. cap. Ad Apostolicam. Si intrauit uxore suspecta remanente in seculo, & promittente continentiam tenet ingressus, & compellitur uxor intrare monasterium. Si non seruantur prædicta, potest episcopus prohibere ingressum. Fallit tamen in adulterio, quia iuuenis parte suspecta profiteri potest, & quæ remanet in seculo non potest nubere, nisi qui ingressus est, sit mortuus naturaliter, nec sufficit mors ciuilis. Abb. ubi supra. cap. Cum sis. An uxor coniugati uolentis intrare religionem teneatur profiteri, uel solum esse in monasterio, si est suspecta de incontinentia, ut arceatur a purgationibus, opiniones. Puto quod teneatur profiteri, & hoc est uerum a principio antequam maritus ingrediatur. Quid seruandum sit post ingressum, dictum est supra. Ab. ubi supra. cap. Vxoratus. De substantia alterius coniugum non est quod alius uoueat continentiam, sed est de iustitia. Si uxor uoueat continentiam, etiam si post uiuit incontinenter, non reuocatur uir, si solum dedit licentiam, reuocatur officio iudicis si illa incontinens est, licet illa non possit illum reuocare. In hoc casu uerus religiosus habitat cum uxore, & tenetur reddere debitum. Idem dic si uxoratus sit promotus in papam, quia tenetur instante uxore reddere debitum, aut relinquere papatum. Ab. ubi supra. Vide. c. Ordinari non potest Professus religionem. Si uxor est antiqua sine suspitione incontinentiæ, & tamen suspecta in aliis malis moribus, nisi sit sub cura mariti, non potest uir ingredi religionem uxore uouente continentiam, quia eadem est ratio de malis moribus, & de incontinentia, si tamen ingreditur, tenet ingressus, si post ingressum turpiter uiuit, debet compelli ad bene uiuendum, non ut monasterium ingrediatur, ex quo non peccat contra matrimonium. Ab. ubi supra. c. Ad apostolicam.

Coniugatus professus uxore consentiente licet nunquam intrauerit monasterium si mortua uxore cum alia contrahat, non tenet matrimonium, & monasterium intrare compellitur. De conuersio. coniugato. cap. Ex parte. Non sufficit licentia uxoris ut maritus religionem ingrediatur, nisi illa promittat continentiam, & non sit suspecta. Si tamen hoc ius non seruat, propter hoc non annullatur professio. De substantia professionis non est quod alter coniugum continentiam uoueat, sed nec licentia episcopi. Si uxor sciebat hoc ius scilicet quod nō potest uir ingredi nisi uxore uouente, si est suspecta tacite uidetur uouisse continentiam. Ex sola licentia uxoris uir non debet profiteri, si tamen de facto profitetur, tenet professio. Glo. & Ab. ubi supra.

Professus religionem uxore sciente, & dissimulante, ea mortua ad seculum redire non potest. Ab. de conuersio. coniugato. c. Consuluit. Qui profitetur sine licentia uxoris, si ea uiuente non reuocatur, non potest ea mortua redire ad seculum. Quo ad substantiam professionis uxorati non concurrunt necessario posita supra in capitulo. Cum sis. Si uxor dissimulauit, uel ignorauit, uel contradixit, ex quo de facto non fuit reuocatus mortua uxore ualidata est professio, quia semper uidetur intrasse causa seruiendi Deo, & continuandi uotum, ideo soluto impedimento ualidata est professio, quæ quo ad ipsum semper tenet, secus in carnali matrimonio, quia contrahens cum secunda semper habet animum deprauatum, & non inten-

dit matrimonialiter consentire. Vnde est illegitimus, & magis dissensus quam consensus. Ab. ubi supra.

Si alter coniugum alio ignorante profitetur, & propter hoc de monasterio educitur illo mortuo ad monasterium redire non cogitur. De conuersio. coniugato. Placet. Mortuo coniuge non potest redire ad seculum, si habita cognitione altera pars non reuocat professum, satis est retificet, & caste uiuat in seculo, etiam si sit iuuenis. Ab. ubi supra. Si ad inuicem se absoluunt continentiam promittendo uterque nel alter profitetur, alter alterum repetere non potest. Abb. de conuersio. coniuga. c. Dudum. Sic continentiæ causa non possunt coninges se absoluere. Ab. ubi supra.

Vxor non potest repetere uirum de cuius licentia est professus, si post non contineat, licet ad dandum licentiam dolo sit inducta. De conuersio. coniugato. cap. Veniens. Qui de consensu uxoris intrat religionem, habet terminum probationis, sicut cæteri. Consensus uxoris per dolum exactus non inualidat professionem uiri, etiam si mulier ignoret ius. Ex eo quod mulier licentiam dedit sine alio uoto compelli non potest intrare religionem. Ingressus coniugis inualidus a principio ualidatur ipso facto quod uxor perdit seruitutem in marito, ideo ea mortua si prius non fuit reuocatus, exire non potest. Si non tenet ingressus a principio, ea fornicante tenet, quia mnlier perdit ius suum. Si post adulterium nxoris uir profitetur, non potest episcopus eum educere de religione, si professus in monasterio fornicetur post professionem non potest uxor repetere, quia ius omne emisit, & transit in monasterium, ex quo dedit licentiam, & ille professus est. Glo. & Ab. ubi supra. c. Accedens. Licentiam oportet esse liberam, alioquin est nulla, ideo hic uir potest propria auctoritate exire. Ab. ubi supra.

Vxor professi quæ dedit licentiam uiro profitendi nō compellitur religionem ingredi, si est continens, & non suspecta. De conuersio. coniugato. cap. Significante. Si mulier dedit licentiam, & est suspecta, officio iudicis restituitur sibi uir. si continentiam uouit, compellitur intrare monasterium, ut honeste uiuat, quia hoc est accessorium suæ promissionis. Abbas ubi supra.

Matrimonium est sacramentum dignius aliis in his. Primum institutum est a Deo in statu innocentiæ. In paradiso. In principio mundi. Abb. de frigi. & malefi. c. Litteræ. Confert gratiam, licet Spiritus.S. non adsit carnali copulæ, quia efficitur carneus totus, potest tamen dari pecunia pro dote, & pro donatione propter nuptias, quia hæc non dantur ut contrahant matrimonium. Ante contractum matrimonium potest interuenire donatio inter sponsas, dummodo conferatur in tempus matrimonii, non tamen prohibetur donatio remuneratiua, quæ proprie non est donatio, cum non sit ex liberalitate. Abb. de simo. c. Cum in ecclesiæ. Dicitur autem matrimonium perfectum post copulam, non autem ante, sed quo ad significationem, & ut amplius non potest dissolui ex quacnnqne causa. Ab. de rapto. c. Cum causa.

In matrimonio licet sententia non transeat in rem iudicatam, possunt tamen separati se coniungere quandocunq; uoluerint, nec possunt coniuges iuramento se separare, etiam quo ad mutua seruitia. Ab. de senten. & re indica. cap. Lator. Vbicunqne sententia transit in rem indicatam, obstat attestationum publicatio, nec adducuntur ei testes. Vbicunpue miraculum

lum sententiæ pro parte contra quam fertur est remissibile, sententia transit in rem iudicatam. Vbi non est per partes remissibile, non transit, quia transitus in rem iudicatam causatur ex aquietatione partium. Ab. de proba. c. Iurauit.

Coniuges ex leui causa, & temeraria separari non debent, etiam quo ad thorum, & cohabitationem mutuam separari non possunt, & cum interpositione iuramenti. De iureiuran. c. Tua nos secundum. Quo ad cohabitationem, & mutuam seruitutem non dependet ex eorum uoluntate, licet possint se separare propter continentiam, non tamen si sint iuuenes suspecti de incontinentia, quia tunc iudex ex officio debet impedire. Iudex ecclesiasticus, & secularis potest coniugem ad petionem alterius compellere & ad cohabitandum matrimonialiter, & uterque eorum est iudex competens. Si iurant non coniungi nolentes continentiam seruare, iuramentum est temerarium, & coguntur cohabitare, & puniuntur pro mortali. Si unus ingreditur religionem oportet alium ingredi. Si uouent continentiam de licentia episcopi, & unus cadit, si suspitio est quod perseueret, iudex reintegrabit. Si non est suspitio, sic relinquetur. Vbi nullum est uotum, compellit alterum, si iurauit quod separatus remaneat in casu dic ut suprà. Si propter continentiam non coniungitur uiro sine licentia superioris, si propter lasciuiam iurauit propria auctoritate potest redire, quia iuramentum est temerarium. Ab. ubi suprà. c. Tua nos. secundum.

In matrimonio propter adulterium potest unus ab alio separari, si tamen ambo adulterantur, non potest unus alteri obiicere, sed potest petere restitutionem. Ab. de regulari. c. Veniens. Si una commisit adulterium alia potest intrare religionem etiam inuita, & contradicente illa, & quæ remanet in seculo non potest nubere uiuente eo qui intrauit religionem. Ab. de conuersio. coniugato. cap. Cum sis. Si propter adulterium separentur altero adulterante debet matrimonium reintegrari, quia adulterium cum adulterio est compensandum. Abb. ubi suprà. c. Carissimus. Adulterium commissum etiam in figura matrimonii priuat iure coniugali, quod habet in coniuge etiam si non esset transitus ad alia uota, & talis potest profiteri tria uota, si adulterium est notorium potest propria auctoritate deserere uxorem, & promoueri se facere ad ordines. Adultera in his post mortem uiri potest matrimonium contrahere, quia nullo modo solemnizauit uotum, secus ubi de consensu uxoris esset professus, uel ordinatus, quia post mortem non potest, cum alia contrahere, quia non soluitur matrimonium. Ab. de conuersio coniuga. cap. Constitutus. Si uir non uult reconciliare adulteram, debet ipsa adultera in claustro ad agendum pœnitentiam collocari. Vbi suprà. cap. Gaudeamus. Propter adulterium licite fit separatio thori, & qui non deliquit, non tenetur alteri reconciliari. Post pœnitentiam potest etiam inuitam renunciare. manet tamen semper uinculum usque ad mortem. Si adulterium est notorium, non requiritur sententia, sed innocens propria auctoritate potest relinquere coniugem. Adultera collocatur in monasterio non ad agendum pœnitentiam, sed ut honeste uiuat, quia coram iudice ecclesiastico non agitur criminaliter. Abbas ubi suprà.

Vir factus monachus a coniuge adultera reuocari non potest. De conuersio. coniu. c. Constitutus.

Matrimonium separatur propter adulterium. Post sententiam innocens potest

test adulterum inuitum reconciliare antequam profiteatur, quia uterque potest religionem intrare. Separationis sententia lata in fauorem non delinquentis retorqueri non debet in eius læsionem, cum inter eos duret matrimonium. Ab. de diuor. c. Ex litteris. Si uir adulter sit ad petitionem uxoris separabitur matrimonium, & perdit donationem propter nuptias. Ab. de donatio. inter uirum & uxo. c. Plerique. Separantur propter adulterium uxoris, & si uit postea fornicetur, reintegratur. Ab. de diuor. c. Ex litteris.

Matrimonium non separatur, quando ambo coniuges sunt adulterati. De adulter. cap. Tuæ fraternitatis. Propter adulterium separatur quo ad thorum tantum, non tamen potest alteri nubere, sed potest ad cohabitandum redire. Vir non tenetur adulteram alere, & lucratur dotem, & uxor donationem propter nuptias. Si post sententiam contra adulteram uir adulteratur, licet nulla actio competat mulieri, iudex tamen ex officio debet reintegrare matrimonium, ne propter separationem iaceant in peccato. Licet adulterium sit occultum, potest tamen uir non reddere debitum, & separare se ab uxore, & econtra absque alia sententia, & potest expellere uxorem, quia hoc fit Dei auctoritate. Qui non peccauit reddendo debitum, sibi præiudicat, si sponte reddit, secus si ex mandato, quia uidetur ei parcere. Si uir egit pœnitentiam, & post accusat uxorem, potest uxor excipere, quia pœnitentia non præiudicat iuri acquisito uxori. Potest autem exceptio proponi, uel dilatoria, item potest procedi criminaliter, & ciuiliter. Abb. ubi suprà.

Vxor post sententiam diuortii, quo ad separationem thori propter spiritualem fornicationem mariti potest religionem ingredi. De conuersio. coniuga. cap. Mulier. Fornicatur spiritualiter qui fidem deserit, & ad infideles se confert. Id euangelij de uxore non dimittenda &c. intelligitur de utraque fornicatione, & in utroque casu uir perdit donationem propter nuptias, & mulier dotem, & potest intrare religionem inuito marito etiam iuuene. Si unus eorum fornicatus est carnaliter, & alius spiritualiter, si redire uoluerint, debet fieri compensatio. Antequam ingrediatur monasterium si uir conuertitur de spirituali fornicatione, compellitur mulier reconciliari uiro, etiam si fuit soluta per sententiam, non autem in fornicatione carnali, in qua plus offenditur uir. In spirituali si ante conuersionem uiri uxor intrasset monasterium, non potest compelli exire. Ab. de conuersio. coniuga. c. Mulier. §. Coniuges.

Matrimonium non potest separari, nisi propter fornicationem, non autem propter aliud crimen, etiam si ueniat puniendus ultimo supplicio, etiam si communem filium uxor occidisset. Ab. de his qui occidunt fi. cap. Intelleximus. Separari potest propter fornicationem. Fornicationis nomine intelligitur omnis coitus illicitus, ut sodomia, & mollicies. Propter horum quodlibet potest thorus separari. Abbas de adulter. cap. Maritus.

Coniuges propter alterius crimen non separantur, nisi spiritualiter fornicetur, & tamen durat coniugium ejs separatis. De diuor. cap. Quæsiuit. Propter qualecunq; delictum non potest alter petere separationem, etiam quo ad thorum, nisi propter fornicationem spiritualem, uel carnalem. Secundo si uir conatur uxorem ad alium delictum adducere præter hæresim, si non potest compensari, potest fieri separatio. Nam præsumptio cuiusdam infideli-

infidelitatis est si persistit. Quando separatur matrimonium propter fornicationem spiritualem, innocens est absolutus a redditione debiti. Christus qui excepit fornicationem, non distinxit de illa. Ab. ubi supra. Vide. c. Vxor post sententiam.

Matrimonium non est separandum propter diuturnam absentiam coniugis, etiam si contumax dicit se amplius non posse continere. Ab. Qui sunt legitimi fi.c. Prælatum.

Matrimonium separatur, si contrahitur inter affines primi generis usque ad quartum gradum. Abb. de consangui. & affi. c. Ex litteris. Non tamen separatur ad dictum unius asserentis affinitatem inter coniuges præcessisse. De eo qui cogno. consangui. uxo. c. De illo. Consanguinei si contrahunt, separari debent, donec de causa cognoscatur. Ab. de matri. contrac. contra interdi. eccle. c. De muliere.

Matrimonium non separatur ad confessionem coniugum, qui dicunt affinitatem præcessisse, etiam si rumor uiciniæ consentiat. De eo qui cogno. consangui. uxo. c. Super eo. Ad non contrahendum sufficit fama, & unus testis integer, uel alter coniugum qui stat pro matrimonio. & si præcesserunt sponsalia iurata. Si matrimonium est uidelicet contractum, & confessio est ad separationem thori, ualet confessio contra confitentem, si sit pro substantia uinculi ualet pro matrimonio, dummodo non sit in præiudicium alterius, si confessio sit contra matrimonium, & coniuges stant contra matrimonium, non ualet confessio etiam cum fama, quia confessio non probat ex quo est pro confitentibus, & fama per se non sufficit, si coniuges stant pro matrimonio, puta, quia accusati sunt, uel iudex inquirit ex officio, ualet eorum confessio, maxime si cum hoc est fama. Si alter qui stat contra matrimonium confitetur, non ualet. Si confitetur qui stat pro matrimonio etiam suam turpitudinem allegando, auditur, & ualet. Ab. de eo qui cogno. consangui. uxo. c. Super eo.

Matrimonium contractum non debet separari absque iudicio ecclesiæ, etiam si impedimentum sit notorium. Notoria existimantur quandoque, quæ non sunt, nec debet ex opinione credentium impedimentum coniugii notorium matrimonium rescindi, immo potest quilibet compelli per excommunicationem ad recipiendum uirum sine causa dimissum. Abb. de diuor. cap. Porro.

In matrimonio habere uxores plures simul non licet etiam apud infideles, quia iure diuino prohibetur. Ab. de diuor. c. Gaudeamus.

Filia inuito patre promissa dote dum tamen idoneum acceperit uirum, potest agere contra patrem pro dote. Si nulla dos fuit promissa, non potest agere, quia pater non obligatur ad dotandum filiam, sed officio iudicis compellitur ad dotandum, ut possit nubere. Quando iam nupta est, cessat ratio compellendi patrem, non tamen excluditur a bonis paternis, sed mortuo patre succedit saltem in legitima. Si statuto cauetur ne filia dotata succedat cum masculis, non habet locum in hac muliere, quæ nupsit sine dote inuito patre. Ab. de procura. c. Accedens.

Mariti & uxoris nomine in materia odiosa non ueniunt contrahentes per uerba de præsenti, nec matrimonii nomine sponsalia. In materia fauorabili ueniunt etiam qui contraxerunt per uerba de futuro. In indifferenti ueniunt contrahentes per uerba de præsenti, licet non interueniat copula. In materia odiosa uerba non recipiuntur ita stricte, sicut possunt importare ex pro-

proprio significato, maxime quando uidentur habere significationem uiciniorem. Hęc nota pro statutis disponentibus de dote uxoris, ex proprio significato tamen, & statu, matrimonium, maritus, & uxor dicuntur postquam interuenit consensus de præsenti, nec dicuntur proprie sponsalia sponsus & sponsa. Abb. de pręsump. cap. Tertio loco. & in rubri. de sponsalibus.

Viri & uxoris nomine in materia stricta ueniunt tantum, qui matrimonium consummauerunt. Si statuto cauetur, quod uir lucretur dotem mortua uxore sine filiis, habet locum tantum, ubi matrimonium non est consummatum. Ab. de conuersio. coniugato c. Ex publico.

Vir si accusat uxorem ciuiliter non admittitur procurator, si ipse se obligat ad pœnam taleonis, secus in foro ecclesiastico. De adulterio postquam una persona punita est per iudicem secularem, an possit per ecclesiasticum puniri, & econtra, opiniones. Ab. de procura. c. Tuę.

Vir accusare potest uxorem de adulterio, licet ad tempus adulterii non prouiderit sibi in necessariis, quia non ideo excusatur, sed debet petere alimenta. Separantur coniuges propter adulterium quo ad thorum. Adulteria compensantur etiam ante sententiam, quia uxor aliter debet sibi quærere uictum. Abb. du diuor. cap. Ex litteris. Vir propter suspitionem potest accusare de adulterio, & in accusando præfertur cæteris. Vbi supra. cap. Maritus. Intellige quo ad separationem thori, quia ubi agitur ad pœnam, uir debet se inscribere ad pœnam taleonis. Ab. ubi suprà.

Vir retinens adulteram non peracta pœnitentia particeps est delicti, secus si egit pœnitentiam, non tamen debet eam sæpe recipere. Abb. de adulter. c. Si uir. Retinens uxorem perseuerantem in adulterio peccat, non tamen si ignorauit, licet bigamus efficiatur. Si scit, non debet ei administrare necessaria. Ab. ubi suprà.

Maritus quando potest agere in iudicio nomine uxoris. Abb. de procurato. cap. Constitutus. Potest agere nomine uxoris etiam sine mandato, ex quo non apparet de uoluntate contraria nxoris. Abbas de confes. cap. Ex parte.

Vir potest cogi ad bene tractandum uxorem per ecclesiam. Abbas de off. & potest. iud. delega. cap. Causam matrimonii. Item cogi potest ut ad uxorem redeat, & tractet eam affectu maritali. Ab. de sponsa. cap. ex parte. Vir debet tenere uxorem in lecto suo, & ad mensam suam. Abb. de præsump. c. Illud quoque.

Vir & uxor quo ad copulam parificantur, non autem in aliis. Vxor magis tenetur seruire uiro, quam econtra. Vnde est quasi famula uiri. Ab. de consangui. c. Non debet.

Marito dicenti & iuranti se cognouisse, & non cognouisse uxorem, creditur. Si tamen copula perfecisset matrimonium, stabitur mulieri asserenti copulam fauore matrimonii magis quam uiro neganti. Abb. de sponsa. impube. c. Duo pueri. Non tamen creditur uiro circa essentiam matrimonii. Abb. ubi suprà. c. Si quis.

Maritus potest corrigere uxorem secundum quantitatem delicti, & in uinculis tenere. Seua tamen sunt iudici relinquenda. Ab. de iureiuran. c. Quemadmodum.

Vir priuatus facultate exigendi debitum, non releuatur propter hoc ab onere administrandi necessaria uxori. Abbas de eo qui cognouit consangui-

sanguineam uxo. cap. Transmissæ.

Vir uxorem dimittere non debet sine iudicio ecclesiæ etiam propter impedimentum parentelæ notorium. De diuor. c. Porro. Nec potest dimittere ex confessione gloriantis de delicto commisso cum illa. Ab. de excess. prælа. c. Quia sit graue.

Vir non tenetur uxorem uocare dominam, si uir sit doctor, uel miles, quia illo priuilegio utitur iure mariti, ideo non potest illo uti contra eum. Ab. de foro comp. c. Ex parte B.

Vir expellere potest uxorem si dos sibi promissa non fuit data, cum ex dote teneatur sustinere onera matrimonii. Potest ergo hæc onera recusare ex quo non habet, unde accipiat emolumenta. Vxore etiam abiecta potest cogere ad dotem sibi promissam, ex quo priuatum se reddit soluta dote recipere uxorem, nec tenetur uxorem ducere, nisi prius soluta dote. Si duxit sine dote, tenetur alere eam de suo secundum statum personæ. Ab. de donatio. inter uirum & uxorem. c. Per uestras. Vnde uir tenetur prouidere uxori in necessariis, si habet dotem secundum quantitatem dotis, quam si non habet, tenetur prouidere de suo. Ab. de diuor. c. Ex litteris. Vir si habet bona alia unde uxor possit sibi consulere, & consentiente uxore rem donatam uxori propter nuptias uendiderit, emptorem qui spacio. 30. annorum possedit non potest uxor inquietare super ea, maxime si præcium conuersum fuit in communem usum uiri & uxoris. De emptio. & uenditio. cap. Peruenit. Vir non potest alienare rem donatam uxori etiam illa consentiente si donauit propter nuptias, nisi uxor consentiat post biennium secunda uice, & sit in bonis uiri tantum ut possit consuli indemnitati uxoris, non solum tempore contractus, sed etiam tempore quo uxor agere potest. Ab. ubi supra.

Vir uxoratus an possit ordinari. Vide. Ordinari potest.

Vir habet potestatem magnam in uxorem, cum sit quasi famula eius. Abb. de sponsa. c. Non est.

Vir non potest uouere in præiudicium uxoris sine consensu eius regulariter. Potest tamen emittere uotum terræ Sanctæ, uidelicet peregrinationis in eius subsidium. Vxor etiam potest uouere pro subsidio terræ Sanctæ sine consensu uiri, sed non potest exequi sine consensu eius, si est iuuenis, uel suspecta. Si est senex & potens ad conducendum exercitum bellatorum, compellitur exequi uotum. Ab. de uoto. c. Ex multa.

Vir reuocat uotum uxoris, & non econtra, ideo accusat uxorem de adulterio, & non econtra. Glo. & Ab. de diuor. c. Gaudemus.

Vir si sit adulter ad petitionem uxoris separabitur matrimonium, & perdit donationem propter nuptias. Abb. de dona. inter uirum, & uxo. cap. Plerique.

Vxor accusans maritum de aliquo impedimento si non habet dotem, debet expensas habere a marito. Ab. de accusa. c. Ex parte.

Vxor adultera perdit dotem, si separatur iudicio ecclesiæ, non autem si separatur per iudicem secularem, qui non est in hoc iudex competens, quando agitur ciuiliter. Si propria uoluntate a uiro recedit propter adulterium, quia timet maritum sibi repetenti dotem, obstat exceptio adulterii, & sic sine accusatione perdit dotem. Idem si uir eam expulit propter adulterium notorium. Si est reconciliata uiro non perdit dotem. Si uir uiuens tacuit non potest hæres pro adulterio opponere pro dote non restituenda.

Perdit

Perdit etiam separato matrimonio donationes propter nuptias, quas debet lucrari ex' pacto soluto matrimonio, & palafrenaria. Si post separationem probat impedimentum, quo matrimonium erat nullum, & consequenter nec adulterium, non propter hoc recuperat dotem. Ab. de donatio. inter uirum & uxo. c. Plerunque. Propter adulterium lucratur uxor donationes nuptiales, & dos sibi restituitur. Glos. ut lite non contesta. cap. Ad hæc.

Adultera petens restitutionem mariti repellitur per exceptionem adulterii, nisi uir adulteratus fuerit. De adulter. c. Intelleximus. Adulterium potest esse notorium per euidentiam facti, uel confessionem partis. Per testes non potest probari ad impediendum restitutionem expoliati, quia expoliatio priuilegiata est. Abb. ubi suprà. Vxor petens restitutionem uiri repellitur, si notorie fornicata est, & maritus conticuit. Vbi suprà. cap. Significasti. Nec excusatur uxor de adulterio, si temere dimissa est a uiro, qui tamen excommunicari potest, si ex iniusta causa uxorem dimisit. Ab. ubi suprà.

Mulier agit pro dote contra quemlibet detinentem bona mariti. De pigno. cap. Ex litteris. Propter maleficium mariti non debet uxor capi, nec dote priuari, etiam ut satisfaciat læso. Fallit in uxore primi pilarij, quia dos capi potest ex quo mulier deliquit in illo officio. Si tamen habens ipothecam uelit precium dotis dare, non potest cogi ad dandum ipothecam uxori. Constante matrimonio potest uxor agere ad restitutionem dotis, ex quo uir cepit male uti substantia sua, & male uersari, ex quo exulat a patria sua propter maleficium, maxime cum peruenitur ad distractionem bonorū, & potest petere dotē, & donata propter nuptias, quæ hic debent deseruire oneribus matrimonii. Omnia bona uiri tacite obligātur uxori legis beneficio pro dote restituēda. An mulier præferatur creditoribus anterioribus mariti habentibus actum personalem in dote consequenda, uel ipothecam tacitam, opiniones, ideo standum consuetudini, qua cessante dicitur cum Glo. quod sic, non autem præfertur anterioribus habentibus ipothecam expressam. Quo ad donationem propter nuptias, si mulier agit, non ut ea lucretur, sed ut sibi specialiter obligata, gaudet priuilegio dotis, & hoc casu agit potius pro dote, quam pro donatione. Si agitur pro donatione ut lucretur dotem, non præfertur anterioribus. Bona uiri sunt obligata etiam ad palefrenalia uxoris, si uir illa administrat, non autem si mulier retineat apud se. Ab. ubi suprà. Si uir cœpit bona sua dissipare, potest uxor petere dotem, etiam matrimonio constante. Glos. de fideius. cap. Eum pro quo.

Mulier nihil habens si acquirit aliqua bona, præsumitur, quod acquisierit ex bonis uiri. Ab. de peculio cleri. c. Inuestigandum.

Vxoris bona sunt obnoxia pro culpa mariti in causa primi pilarii. Glos. de consuetu. cap. Ex parte. Etiam bona filij mancipati, & secundum hoc potest defendi statutum fallentium. uidelicet quod pro defectu fallentiæ patris possunt capi bona uxoris, immo & ipsi filij pro tali delicto possunt capi, quando pater fallit, & cedit foro, quia ex eadem causa sunt inducta. Ex amore uxoris & filiorum retrahuntur sæpe ab illa fallacia. Hæc statuta inducta sunt contra eos, qui fallunt ex proposito, non autem quando ex necessitate, quia essent iniqua. Ab. ubi suprà. Nec ualet alienatio talis feudi etiam uxore consentiente, nisi iuret non contrauenire. Glo. ubi suprà.

Vxor

Vxor expoliata uiro est ei petenti restituenda, alias uir expoliatur ea, etiam si fuisset pactum de ea non repetenda. Abb. de restitutio. spolia. cap. Litteras.

Vxor respectu seruitiorum dicitur quasi famula uiri. Abb. de couersio. coniuga. cap. Quidam. De consanguini. & affini. c. Non debet. Tenetur marito seruire affectu coniugali, & debet teneri in mensa, & in lecto a uiro. Ab. de præsump. cap. Illud quoque. In quibus tenetur seruire uiro, & quando tenetur laborare, uel non laborare. Ab. de restitutio. spolia. cap. Litteris.

Vxor infidelis si conuertitur ad fidem, gaudet priuilegio imperatoris, uidelicet ut in dote repetenda preferatur omnibus aliis, & sufficit quod tempore, quo uult uti priuilegio, sit fidelis. Abbas de diuor. capitu. Gaudemus.

Vxor si machinatur in mortem uiri, nec potest compesci, potest expelli a uiro, & petenti restitutionem obstabit exceptio seueritatis. Idem dic in marito persequente uxorem odio capitali. prædictis casibus matrimonium separari potest quo ad cohabitationem mutuam. Ab. de diuor. c. Siqua. & Glo. ubi suprà. c. Quæsiuit.

Vxor non certa de morte uiri non potest contrahere cum alio, licet ignoret de marito, qui longo tempore abfuit, quid sit. De sponsa. c. In præsentia. Vt possit contrahere sufficit, constet de morte uiri uere uel uerisimiliter. An sufficiat fama, opiniones. Si habet certum nuncium de morte potest nubere. Ab. ubi suprà. Dubitans de morte couiugis nisi prius certificetur, contrahere non debet, si contraxerit, reddet debitum, sed non exiget. Si post scit primum uiuere, dimittet secundum. De secundis nup. c. Dominus. Intellige quando uerisimiliter dubitat. Certa de uita prioris nisi secundum relinquat, est adultera. Ab. ubi suprà.

Vxorem transire ad secundas nuptias, uel incontinenter uiuere paria sunt eo casu quo transitus ad secunda uota non est licitus. Vnde uidua perdit tutelam filii, si incontinenter uiuat, sicut per transitum ad secundas nuptias. Si incontinenter uiuat, perdit legatum sibi factam a uiro. Ab. de conuersio. coniuga. c. Vxoratus.

Vxor restituitur uiro probanti desponsationem, & copulam, & de ipsius impunitate caueuti, nisi magna sit seuitia uiri. Abb. de restitutio. spolia. c. Ex transmissa. Vnde relinquenda est uiro, etiam si insidietur uitę uiri, si tamen uir potest esse tutus. Abb. de iureiuran. cap. Quemadmodum. Compelli etiam potest brachio seculari ire ad domum uiri post sententiam etiam ex falsa causa. Ab. de restitutio. spolia. c. Litteras.

Vxoris supponentis partum alienum, uel proprium ex adulterio nolentis illum marito detegere suscipitur confessio. Abb. de pœni. & remis. c. Officii. An mulier excusetur non reuelando, opiniones, si non est periculum in reuelando, & uerisimiliter creditur mulieri, peccat non reuelando, & durante fraude pœnitentia non est fructuosa, si non crederetur mulieri non habenti probationes sufficit, quod peniteat absque eo quod detegat, ne inducat scandalum sine utilitate, si habet probationes promptas, uel uerisimiliter sibi creditur, sed subest periculum mortis reuelando, debet tacere, quia sic tantum est periculum rerum, sed reuelando periculum corporis, & animæ, ideo debet eligere minus malum. Quod facilius permittatur scandalum, quam relinquatur ueritas intelligitur in teste & iudice, nec perit

iustitia in non reuelando. Debet tamen dare de suo tantum hæredibus uiri, uel eis quos uir instituisset probabiliter hæredes si crederet hunc non esse filium suum, & si dubitat, det pauperibus. Si non est potens ad satisfaciendum, pœniteat. Ab. ubi supra.

Vxor est sub potestate patris non uiri, nisi quo ad reddendum debitum, & ut operetur marito. Ab. de sen. exco. c. Mulieres.

Vxor si sponte recedit, nec suscipitur a uiro, dum uoluerit redire, non dicitur spoliata uiro, quia non perdit propter hæc quasi possessionem. Ab. de adulter. c. Intelleximus. Vxor potest repeti coram iudice ecclesiastico etiam contra laycum detinentem, quanquam non disputetur de ualiditate matrimonii & eius substantia. Vxorem pater tenetur restituere filio, & compellitur per censuram ecclesiasticam, quam iniuste detinet. Ab. de sponsa. cap. Non est.

Vxor non restituitur uiro expoliato, cum timetur de seuitia uiri. Secundo si incontinenti probatur impedimentum in aliquo gradu indispensabili. Tertio si publice fornicetur. Quarto si uirgo fuerit, & rimeatur corrumpi. Quinto si non uult cohabitare sine iniuria creatoris. Glo. ut lite non contesta. c. Ad hoc. Nec est restituenda, si non potest cum ea secure morari absque periculo personæ, nec potest cautione sufficienter prouideri. In similibus nec uir debet restitui uxori, sed separandi sunt quo ad thorum. Cautio debet fieri etiam si mulier incitat in odium culpa sua, puta propter adulterium. Ab. de restitu. spolia. c. Litteras.

Vxor tenetur sequi uirum uagabundum, si quando contraxit sciebat illum uagabundum esse. Si ignorabat, uel post factus est uagabundus, non tenetur sequi. si tamen se transfert ad alia loca, tenetur sequi. In casu in quo non tenetur sequi, non tamen potest cum alio contrahere, secus est de sponsa. Abb. de sponsa. c. De illis. Non tenetur sequi maritum exequentem uotum terræ Sanctæ. Potest tamen ipsa uouere in subsidium terræ Sanctæ. Ab. de uo. c. Quod super.

Vxor tenetur sequi uirum, nec ualet contraria consuetudo. Si etiam uxor se absentet ex causa necessaria, uir tenetur sequi eam. Obligantur uir & uxor ab obsequia mutua, & sanus ministrare ęgrotanti. Vir tamen absentare se potest ab uxore, dum tamen non diu stet seorsum, nec dicitur stare diu, nisi quando alter fuit conquestus, uel constet notorie quod incontinenter uiuat. si ambo sunt iuuenes, non debet iudex concedere seorsum ut diu stent propter periculum adulterii. Non tamen uxor tenetur sequi uirum uagabundum, nisi tempore contractus esset uagabundus. Ab. de coniugio leprosorum. c. Peruenit.

Vxor si uouit abstinentiam, non obligatur marito inuito, & si uir consensit prius, potest post reuocare, licet peccet, non tamen peccat uxor desistendo, quia in hoc lege humana & diuina tenetur obedire uiro, non autem econtra, quia uxor est magis subiecta marito. Si uouit continentiam tenetur in præiudicium sui, non autem uiri. Si de consensu uiri ad tempus, potest uir reuocare uotum, licet peccet ueniendo contra id in quod consenserat. Vxor tamen resistere non potest. Idem si uouit perpetuam continentiam, si uir non uouit continentiam, licet in uotum uxoris consenserit. Si ambo uouerunt, non tenetur uxor obedire uiro petenti debitum. Si unus non seruat continentiam, an alius possit illum repetere, opinones. Videtur tamen obligatio acquisita Deo esse. Licet unus post peccet, non tamen alius

debet

debet assumere causam peccandi. Abb. de conuersio. coniuga. c. Carissimus.

Vxor uouens de consensu uiri non potest uiro inuito persoluere uotum personaliter. Abb. de confir. uti. uel inuti. cap. Ad audientiam. Nec potest uouere quod cum camisia dormiat inuito uiro. Abb. de præsump. c. Illud quoque.

Vxores plures esse unius uiri non licet etiam apud infideles, quia de iure diuino prohibetur. Ab. de diuor. c. Gaudeamus.

Medicus peccat multipliciter medendo. Ab. de homici. c. Tua nos.& c. Ad ultimum. Vide. Irregularis medici.

Medicus promittens sanare aliquem, qui conualescens postea recidiuat,an debeat mercedem recipere, opiniones. Melius est stetur iudicio medicorum. Ab. de homici. c. Presbyterum.

Medicus salariatus de publico non debet accipere ab infirmis, sed a sanis licite recipit, quia salaria non sunt constituta pro sanis, sed pro infirmis, simile est de aduocatis salariatis. Ab. de postulan. c. Clerici.

Medici uocati ad infirmum debent ante omnia infirmum inducere ad confessionem, nec debent persuadere quodcunque pro salute corporis tendens in periculum animæ, alias ab ecclesia debent arcari. De pœni. & remis. c. Cum infirmitas. Per ista uerba debet intelligi, quod inducant cum effectu. Non est hic lata sententia, sed inferenda, quia lex loquitur per uerbum futuri temporis. Nec ualet consuetudo in oppositum, quia non est rationabilis. Nec tamen imponenda est pœna nisi in iure expressa, uidelicet arcendo ab ingressu ecclesię. Debet autem inducere ad confessionem antequam incipiat curam, & antequam conueniat de salario. Nec excusatur medicus dicens, non consulo, si tamen haberetur talis mulier incantatrix, de facili liberaretur, quia in fraudem legis dicitur. Abbas ubi suprà.

Medium semper est tenendum, quando aliquid mandatur fieri ad instar alterius, quod tamen non est diuersum, sumendum est magis rationabile alteri minus præiudicans. Ab.de consuetu. c. Cum olim.

Membrum dicitur quod habet officium. Vnde secundum aliquos digitus non est membrum. Doctores tamen hic colligunt quod sit membrum. Abbas de elec. cap. Significauit. Ne cleri. uel monach. cap. Clericos.

Membrum dicitur quod habet officium distinctum, & separatum. Digitus non est membrum, sed pars membri. Abb. de iureiuran. cap. Ego. Qui cleri. uel uouen. cap. De diacono. Vngula non est membrum, & male hic sentit Hosti. sed nec digitus,qui tamen si abscidatur,iniuria est enormis. Dicitur mutilatio membri proprie quando impeditur officium membri exerceri libere, & inducit irregularitatem. Ab. de senten. excom. cap. Cum illorum.

Mendax qui solet dicere mendacia quotidiana, licet nullum ledat non admittitur in testem, uel modica fides ei adhibetur. Repellitur magis dicens mendacium cum iactura alterius, & perseuerans in eo. Ab. de testi. c. Testimonium.

Contra mendacem de facili præsumendum est, & conuictus in una exceptione potest ad aliam transire, etiam contrariam puta si conuictus est de homicidio ad defensionem sui si se fecisse allegat, debet admitti, sed onus pro-

bandi sibi incumbit. Abbas de solutio. cap. Is qui.

Meretrix est qui duos admisit causa quæstus. Ab. de uita & honesta. cleri. c. Cum decorem. Item si duos admisit inhoneste, & tunc uidetur quæstum palam facere. Ab. de sponsa. c. Inter opera.

Meretrix non comprehenditur sub dispositione generali, qua criminosi admittuntur ad exercitium aliorum actuum, nisi de eo specialiter caueatur. Licet criminosi sint tamen propter eius uilitatem repellunt generaliter a legitimis actibus, & specialis prouisio requiratur circa ipsorum habilitatem. Ab. de simo. c. Tanta.

Meretrix quando potest recipere premium, & quando non potest. Abb. de immunita. eccle. c. Quia in plerisque.

Qui per metum amissionis patrimonii renunciat beneficio, illud potest repetere. De his quæ ui metus uel causa fiunt. c. Abb. Admissio partis maioris omnium bonorum infert iustum metum, & renunciatio beneficii per metum tenet, potest tamen peti restitutio. Licet perdatur titulus, tamen restitutio fit in integrum sine noua collatione, etiam quo ad damna quę passus est. Superiorum preces non causant iustum metum nisi tales sint qui seuire soleant in eos qui uotis eorum non placent. Non potest peti quod rescindatur quando incidit in metum culpa sua. Quæ metu fiunt tenent nisi in his casibus. Primo in matrimonio contracto per metum. Secundo in dote promissa, uel soluta per metum. Tertio in rebus ecclesię traditis per metum. Quarto in uoto propter mentum humanum, non autem propter metum Dei. Quinto in iurisdictione extorta per metum. Sexto auctoritas tutoris extorta. Septimo absolutio ab excommunicatione. Octauo in testamento quando testes sunt detenti inuite. Nono in sententia ferenda secundum aliquos. Decimo in constitutione procuratoris. Vndecimo in actu qui non potest seruari sine peccato. Duodecimo in his quę iniuste fiunt inter incarceratum & detentorem. Ab. ubi supra.

Metus cadens in constantem uirum non est propter amissionem temporalium, nisi amittantur omnia, uel maior pars. Ab. de sponsa. c. Gema.

Metus & coactio excludunt consensum, & consequenter annullant actum dependentem a consensu in spiritualibus, ubi requiritur liber consensus, quia metus regulariter non excludit consensum, nec annullat actum ipso iure, quia uoluntas coacta est uoluntas. Matrimonium est ipso iure nullum si interueniat metus & coactio, nec reperitur quod rescindatur sicut in aliis contractibus. Matrimonium ut sacramentum significat unionem inter uerbum, & carnem, quæ libera fuit. Secundo ubi non est consensus non intenditur ad procreationem sobolis & faciliter sequitur adulterium. Cum ergo sit contra tria bona matrimonii, ius non uult matrimonium ualere, sed nec ualet dos metu constituta. In aliis gestis ubi metus infertur super quo detinet, non ualet in aliis sic. Incarceratus potest matrimonium contrahere, si non sit propter hoc incarceratus. Abbas de sponsa. capitu. Cum locum. Minor metus requiritur in muliere quam in uiro, propter eius fragilitatem. Vnde metus cadens in constantem mulierem dirimit matrimonium, & qui non cadit non impedit actum, etiam requirentem summam libertatem. Abbas ubi supra. c. Veniens. Consultationi. Si quis sponte contraxit sponsalia, & compellitur ad contrahendum per uerba de præsenti, metu non tenet matrimonium. Ab. ubi supra. c. Requisiuit.

Qui metu

Qui metu laycorum electioni de se factæ renunciauit, si renunciatio sit iuramento, uel fide firmata ad quod electus erat regimini perfici poterit. De his quę ui metus& caus. fiunt. cap. Ad aures. Ab isto iuramento potest episcopus absoluere. Qui per metum cadentem in constantem uirum beneficio iurauit renunciare, & renunciauit potest illud repetere. Requiritur quod metus sit non solum quando iurat, sed etiam quando renunciat, alias non potest repetere, licet alii teneant, quod non oportet sicut iurans quod restituat usuras. Abb. ubi supra. Qui absolute coactus communicat excommunicato, non est excommunicatus, secus si coactio fuit conditionata puta metu mortis. De his quæ ui metus uel caus. fi. cap.Sacris.

Metus excusans infertur per minas eius qui post solet seuire & non aliter. Ab. de off. & potest.iud. delega. cap. Quia quæsitum. De his quæ ui metus uel caus. fiunt. Abbas. Non excusat ubi agitur de mortali, & mitius agitur cum ignorante quam cum patiente metum. Qui metu agit contra statutum incurrit pœnam statuti. Iudex tamen cum eo mitius agitur. Metus non excusat ab irregularitate, nec a periurio, nec ab excommunicatione. Quomodo metus quilibet non excusat a participatione cum excommunicato, & tamen excusat participantem ne moriatur fame, opiniones. Licet participans cum excommunicato sit excommunicatus, non tamen participans cum participantibus, quia excommunicatio non transit in tertiam personam. Vir perfectus potius debet pati mortem, quam peccare uenialiter. Communicans excommunicato peccat tantum uenialiter nisi in sex casibus. Primo si in contemptum clauium. Secundo in contemptum superioris. Tertio si communicat in diuinis. Quarto in crimine propter quod excommunicatur. Quinto si est excommunicatus cum participantibus. Sexto si frequenter, & hæc opinio S. Tho. quæ utinam sit uera. Primo quia Christus hoc prohibuit & Apostoli, sit tibi tanquam ethnicus, & publicanus. Secundo canones diuersorum pontificum hoc prohibent. Abb. de his quæ ui metus & caus. fi. cap. Sacris. Excommunicatio iusta, uel iniusta non excusat, quia ipse dedit causam metus, nisi esset impedimentum ad promotionem, si sic cito non possit adiri superior, & tunc relinquitur arbitrio iudicis. Dignitas non excusat ubi non sunt minæ, sed nec reuerentia mariti nisi præcesserint uerba, uel uerbera. Quando quis consueuit male tractare, eos qui sibi non consentiunt solæ minæ, uel sola potentia inducere potest iustum metum, immo solas prę-ces. Ista relinquenda sunt arbitrio iudicis, quia etiam minor metus excusat mulierem, magis quam uirum, possunt tamen prædicti implorare officium iudicis, qui non debet pati quod commodum reportet de uiolentia sua. Abbas de his quæ ui metus uel causa fiunt. cap. Cum dilectus.

Quę metu fiunt tenent etiam in spiritualibus, licet ueniant rescindenda restitutione petita probando metum. Abbas de his quæ ui metus uel cau. fiunt. capitu. Cum dilectus. Fallit in duobus ordinibus. Abbas ubi supra. cap. Vide. Metus amissionis. Metu aliquid faciens, & post tacens non uidetur facere nisi interueniat aliquis actus positiuus puta primi actus approbatiui. Abbas de conuersio. coniugato. capitu. Accedens.

Metus iustus tollens actum non inducitur præcibus principum, nisi quando solent male tractare non consentientes. Abb. de elec. cap. Cum inter.

ter. Metus iustus non causatur ex imperio principis uel parentum, nisi præcedant minę uerborum, uel essent consueti maletractare inobedientes. Ab. Qui cleri. uel uouen. c. Insinuante. Minæ parentum inducunt iustum metum in muliere considerata qualitate parentum & minarum. Ab. de desponsa. impuber. c. Ex litteris.

Metus licet annullat matrimonium, ipso iure tamen per sequentem copulam conualescit, ut ex nunc nisi probet se per uim cognitam, siue sit ius præcise puta, quia detenta suis conditionalis ut metus mortis, quia excludit libertatem consensus. Abbas de sponsa. cap. Consultationi.

Qui metu mortis profitetur religionem post ratum non habens, potest exire & contrahere matrimonium, secus si a principio, uel post factum consensit. De his quę ui metus uel caus. fiunt. cap. Perlatum. Metus uno modo probarur si in loco solitario quis euaginato gladio minatur mortem. Metus mortis annullat actum ipso facto, nec tenetur protestari, sed sufficit probare metum. Durat metus durante uiro, quando uir est ita potens, quod uerisimiliter mulier tenet, nec potest adire locum tutum. Ab. ubi supra.

Metum passo non subuertitur nisi sit talis, qui cadat in constantem uirum. De his quæ ui metus uel caus. fiunt. cap. Cum dilectus. Metus mortis, & cruciatus corporis, dicuntur cadere in constantem uirum, & dicitur talis, quando uir constans motus esset ex illo actu, & excusat quando fit id quod de se non est peccatum, alias non excusat. Abb. ubi supra. cap. Sacris.

Metus peccati non excusat nec dat causam retractandi actum, secus in metu mortis corporalis, quia pater incutitur a Deo, ideo appetendus est. Metus mortis naturalis non excusat accidentalis, casualis non impedit actum nec inualidat professionem quia talem metum quandoque incutit Deus ut homo conuertatur. Si sit metus uiolentæ mortis non tenet egressus, ex quo fuit ut euaderet. Deus respicit cor. Prædicta adduci possunt ad ualiditatem, & inualiditatem cuiuslibet actus & uoti. Ab. de regula. cap. Sicut nobis.

Meum & tuum quum sint pronomina demonstratiua uerificantur de præsenti. Ab. de priuil. c. Cum capella.

De minimis curamus ubi est eadem ratio cum magnis. Ab. de appella. c. De appellarionibus.

Misterium idem est quod sacrum misterium. Misterium sacrum officium. Ab. de uita & honesta. cleri. c. Vt layci.

Missam audire diebus dominicis, & aliis præcipuis festiuitatibus completam usque ad benedictionem inclusiue est sub præcepto cessante causa iusta tam laycis quam clericis. Textus dicit implorari missas quia tam pro uiuis quam pro defunctis celebratur. Qui non audit peccat mortaliter. De iure intelligitur de missa maiori in cantu, sed consuetudo habet oppositum. Ab. de uita & honesta. cleri. c. Clerici.

Presbyter parrochialis dominicis & festis alienos parrochianos ad missam admittere non debet, si ex contemptu sacerdotis ae eorum ecclesiam accedūt. De parroch. cap. Vt dominicis. Tenetur parrochianus audire missam diebus festiuis, & facere oblationes, in propria parrochia, in aliis diebus, ubi uult. Si in diebus festis audit missam, alibi in contemptum proprii sacerdotis sine legitima causa peccat, quia contra præceptum

iuris,

iuris, & qui admittit tenetur restituere omnes oblationes, secus si ex legitima causa, & non ex contemptu, sed quia alibi deuotius, & frequentius celebratur, uel propter prædicationem. Ex leui causa non debet dimitti parrochia, maxime in præcipuis festiuitatibus. Ad ecclesiam cathedralem omnes possunt ire. Omnes Christiani peccant mortaliter, nisi in diebus dominicis, & festis audiant integre missam. Ab. de paroch. cap. Vt dominicis.

Missam qui celebrat sine aqua, igne, in fermentato, uel in calice ligneo, ab officio, & beneficio deponitur. De celebratio. mis. cap. Litteras. An quodlibet eorum ad depositionem sufficiat, doctores non ponunt, regula tamen est, quod pro delicto enormi potest fieri depositio, nec semper requiritur dolus, sufficit quandoque minima dissipientia, uel crassa ignorantia. Abb. ubi suprà. Celebrans in fermentato in ecclesia occidentali, non conficit corpus Christi. Glos. ubi suprà. Theologi tenent oppositum. Abb. ubi suprà. De uino plus ponendum est in calice quam de aqua. Vbi suprà. c. Perniciosus. Non tamen debet poni tantum gutta aquæ, licet plus oporteat poni de uino, quia populus transit in Christum per unionem caritatis, & plus exiuit de sanguine ex latere Christi, & non legitur quod Christus aquam apposuerit. Abb. ubi suprà. Aqua transubstantiatur cum uino in sanguinem. Vbi suprà. cap. Cum Marthæ. Aqua non conuertitur in flegma. Vbi suprà. c. In quadam.

Missa celebrari potest dormitione non facta, sed sufficit sit digestio perfecta Ieiunus dicitur qui digestionem perfecit. Abb. de accusa. cap. Si steterit. Non licet celebrare in loco non consecrato, etiam cum altari portatili sine priuilegio quod episcopus concedere potest in sua diocesi tantum. Hoc priuilegium ubique habent fratres prædicatores, & minores, & episcopi, quando sunt in transitu. Ab. de priuileg. c. In his. De iure communi missa non est celebranda, nisi in loco consecrato etiam cum altari uiatico. Abbas in rubr. de consecra. eccle. & alta. In diebus communibus celebrari potest usque ad sextam, in uigiliis usque ad nonam, in quatuor temporibus usque ad uesperas. Abbas de celebratione mis. cap. Presbyter.

Missam celebrare non debet qui scit se esse in mortali, nisi prius confiteatur, nec sufficit contritio, nec propositum confitendi, ex quo de præsenti confiteri potest. Non est necesse quod pœnitentiam expleet, antequam celebret. Ab. de celebratio. mis. c. De homine. Contritus qui non habet cum quo confiteatur cum proposito satisfaciendi quam primum poterit, si est necessitas, potest celebrare, dum tamen propositum impleat efficaciter. Glos. ubi suprà. Celebranda est missa a ieiunis tantum, & contrafacientes possunt beneficio priuari. Abbas de celebrat. missa. cap. Ex parte.

Campanarum pulsatio, & cantus non sunt de solennitate missæ, nec requiritur quod alta uoce celebretur. Abb. de senten. excommun. cap. Permittimus.

In missa deficiente subdiacono accolitus legit epistolam, nisi prius prophetiam legerit, quo casu diaconus legit epistolam, & non aliter. Glo. de uita & honesta. cleri. cap. Vt quisque. Ista Glo. non tenetur, quia qui habet maiores ordines potest semper ea, quæ sunt minoris ordinis. Abbas ubi suprà.

In canone missæ si aliqua uerba reperiantur, quæ non inueniuntur in euangelijs credendum est quod Apostoli a Christo, & Apostolorum successores ab Apostolis acceperunt. De celebra. missa. cap. Cum marthæ. Canon missæ non est omne quod dicitur in secreto, sed illa uerba, quibus transubstantiatio fit. Abb. ubi suprà. 1

In missis quæ de commemoratione Spiritus. S. Crucis, uel sanctorum celebrantur, nec Gloria, nec Credo, sunt dicenda. Dicitur tamen præfatio Beatæ uirginis. De celebratio. missa. c. Consilium. Intellige quando dicuntur extra festum proprium. In missa commemorationis uirginis debet præfatio dici. Sunt tantum decem præfationes, aliæ si reperiantur, debent deleri. Ab. ubi suprà.

In missa oratio. S. Leonis, quæ dicitur secreta, mutata est, quia sancti non indigent orationibus nostris. De celebra. mis. c. Cum Marthæ.

Qui simulat consecrare in missa, & non consecrat, grauius peccat eo, qui celebrat in mortali. Vbi suprà. c. De homine.

In missa post communionem sacerdos debet manus perfundere uino, & sumere uinum superfusum, nisi sit celebraturus aliam missam, & perfusione sumpta non debet aliam celebrare. De celebra. missa. cap. Ex parte. Intellige quod dicitur de superfusione etiam in die natalis domini, & quando est de necessitate celebrandum. Ieiunium non est de necessitate sacramenti, sed de honesta. Ab. ubi suprà.

In missa euangelium Ioannis non est de necessitate, & damnantur superstitiones. Qui audit non potest &c. Abbas de celebratione missa. c. Quidam.

In cena domini episcopus tantum celebrare debet in ecclesia sua, & crisma conficere. De celebra. missa. c. Te referente.

Missa de feria non est dimittenda propter missam specialem. De celebra. missa. cap. Quidam. Intelligitur quando non est nisi unus sacerdos in ecclesia illa, quia sufficit dicat missam occurrentem. Ab. ubi suprà.

Missa non est de substantia ordinis, nec consecrationis ecclesiarum, episcoporum, uirginum, nec crismatis, tamen prædicta ob reuerentiam sacramentorum non debent expleri sine missa. Glos. de electio. cap. Quod sicut ex litteris.

Missæ pecuniales dicuntur speciales appropriate sicut peculium appropriatur alicui, ita & tales missæ appropriantur ei quod est quasi peculium. Non debent peculiares audiri nisi ob reuerentiam Dei, & sanctorum, non autem propter aliam deuotionem, puta ut habeat meliores segetes. Ab. de celebra. missa. c. Quidam.

Missæ de sanctis prosunt. Primo ut magis glorificentur in terris a fidelibus. Secundo ut apud Deum augeatur gloria secundum opinionem. Tertio ut sit gratiarum actiones. Abbas de celebratione missa. cap. Cum Marthæ.

Missæ duæ in ecclesijs collegiatis debent collegialiter celebrari, una pro defunctis, alia secundum occurentiam diei. De festo, si festum fuerit, uel de feria. De celebra. missa. cap. Cum creatura. Clerici ecclesiæ collegiatæ peccant non dicendo solenniter duas missas in die. Missa defunctorum præfertur missę de feria, quę propter festum omittitur, non autem missa pro defunctis. Ab. ubi suprà.

Missas plures non debet quis celebrare, nisi in natiuitate domini, & propter aliquam necessitatem. De celebra. missa. cap. Consuluisti. Vtilitas intelligitur

telligitur hic non sacerdotis, sed tertiæ personæ. Necessitas bis celebrandi est, si aliqua magna persona superuenerit, puta episcopus, uel alius magnus uir. Item quando in ecclesia consueuerunt duæ missæ celebrari, & defuit unus sacerdos. Item quando non habet eucharestiam, & infirmus debet communicari. Glosa quę dicit quod potest unam de dieo & aliam pro defunctis dicere, uidetur contra textum, quia non excipitur nisi dies natalis, & necessitas. Ab. ubi suprà.

Missam nullus debet celebrare sine clerico. Ab. de uita & honesta. cleri. cap. Vt quis. Potest tamen missam dicere cum laycis deficientibus clericis. Ab. ubi suprà. c. Vt layci.

Missa dicitur mysterium, quia habet ueritatem reconditam, & sacramentum, quasi sacræ rei signum. Abbas de uita & honesta. cleri. cap. Vt layci.

Moderationis uerbum diminutionem continet, non augmentum. De uerbo. significa. c. Transmissæ.

Momentum est 40ª pars horæ. punctus quarta pars. Ab. de causa possessio. & proprieta. c. Susceptis.

Monachorum nomine ueniunt omnes religiosi, ubi prohibens aliquid monachis habet respectum ad religionem, & non ad ordinem monachorum tantum. Constitutio fundata super qualitate aliqua ad omnes existentes sub illa qualitate extenditur, licet ex aliqua incidenti habeat diuersa nomina. Religiosi omnes profitentur tria uota, ideo ubi canon fundatur super religione extenditur ad alios, quia in his conueniunt, & constitutio emanauit respectu religionis. Si constitutio de monachis nigris loqueretur ratione additi, uidelicet nigri ad monachos nigros tantum extenderetur. Ab. de postulan. c. Ex parte.

Qui efficitur monachus ut efficiatur Abbas etiam si dignitatem resignat tenetur tamen esse monachus, licet ficta & non sincera fuerit eius intentio. Simulatio fuit ob inhonestam causam, ideo non excusat, ut dicit Glo. Ab. de elec. c. Cum ad nostram.

Monachus siue sit prælatus, siue non, quicquid acquirit, monasterio acquirit, & non sibi, siue acquirat ex aliis donnibus religiosis, siue ex successione agnatorum, siue aliorum, siue ex contractu. Licet simplex monachus non possit contrahere ad utilitatem suam, tamen ad utilitatem ecclesiæ, tenet contractus, siue stipuletur sibi, siue monasterio, siue impersonaliter semper acquirit monasterio ad instar serui. Iura quæ loquuntur de acquisitione seruorum, possunt trahi ad acquisitionem religiosorum. Ab. de ordina. c. Quanta deuotio.

Monachus existens in studio potest obligare omnia bona monasterii in necessariis sibi, in aliis non potest. Sed nec potest obligare bona monasterii, quando est ibi sine licentia sui Abbatis. Ab. de off. iud. ordinar. c. Quanta deuotio. Monachus est melioris conditionis clerico, cum possit ad clericorum officium eligi, & ad beneficia, & non econtra. Omnis monachus est clericus, & in clericali officio constitutus, sed non econtra. Glos. de elec. cap. Cum ad nostram. Non tamen potest religiosus habere beneficium non curatum, quia conceditur hoc in beneficium curæ, & prædicandi quod est ualde priuilegiatum, & in fauorem religionis, & quia clerici non de facili possunt institui in ecclesia monachali, sed econtra. Abb. ubi suprà.

Monachus coram, quo iudice debet conueniri, quando coram Abbate, & quando

quando coram episcopo, opiniones. Ab. de officio iud. ordina. c. Quanta deuotio.

Monachus potest concedi procurator amico monasterii per Abbatem. Ab. ubi suprà.

Monachus potest recipi uacante monasterio, quando eius receptio pertinet ad Abbatem, & monasterium simul, quia eo casu potestas residet in conuentu uacante monasterio. Induci tamen potest consuetudo, quod receptio pertineat tantum ad conuentum. Vbi receptio pertinet ad Abbatem tantum, non potest recipi. Abbas de e'ec. & elect. potest. cap. Officii tui.

Monachus potest stipulari suo monasterio sine alio mandato. Abb. de off. iud. ordina. c. Quanta deuotio.

Monasteriorum bona quando quilibet locus est ab alio diuisus, sic quod quilibet locus recognoscit sua bona, unius loci bona non possunt alteri applicari, etiam per superiorem prælatum. Ab. ubi suprà.

Monasteria in quibus sunt exempta ab episcopo. Vide. Lex diocesana. Possunt habere iurisdictionem temporalem, & exigere condemnationem pecuniariam pro excessibus subditorum. Abb. de off. iud. ordina. cap. Dilectus.

In monasterio delinquens non subiicitur ratione criminis Abbati, sed episcopo, qui solus habet diocesim. Ab. de off. iud. ordina. cap. Cum ab ecclesia.

Monasteria non debet episcopus molestare præterquam in causa correctionis, nec debet eis oblata uendicare sibi. De statu monacho. cap. Theodosius. De iure communi sunt tamen sub cura episcopi, qui non potest eis imponere grauamen præter correctionem, cum sint exempta sicut a communibus obsequiis. Si monasterium habet populum est subiectum episcopo, quo ad legem diocesanam, quæ concernit populum. In non concernentibus populum monasterium seruatur exemptum, potest tamen episcopus si monasterium habet populum, mittere monachum ad aliquam legationem in concernentibus facta populi, nec tenetur monasterium ad caritatiuum suffragium. Abb. ubi suprà. cap. Monasterium. Subijcitur episcopo in cuius est diocesi, nisi probetur exemptum. Ab. de religio. domi. cap. Cum dilectus.

Monasterium licet mutet statum de regularibus ad seculares non propter hoc mutat subiectionem, sed remanet ecclesia subiecta illi, cui primo subiiciebatur, licet in aliis mutet mores. Si monasterium exemptum reducitur ad statum secularem, ecclesia remanebit exempta. Ab. de capell. monacho. c. Dilectus.

Domus religiosa potest ex toto se transferre ad artiorem religionem alterius ordinis auctoritate superioris, puta episcopi. Abbas de statu monacho. c. Recolentes.

Monasterium si unitur alteri monasterio ut monasterium habeat Abbatem suum, & monachos, sicut prius, secus si uniatur ut capella. Ab. de religio. domi. c. Quia monasterium. B.

Monasteria monialium clerici frequentantes deponuntur, layci excommunicantur. De uita & honesta. cleri. c. Monasteria. Ex frequentatione præsumitur malum. Nec excusantur consanguinei, sed nec qui uadunt ad monasteria, & non loquuntur, ideo requiritur causa rationabilis & manifesta.

Sicut

Sicut nec hospitia commatrum, & beghinarum sunt frequentanda, nec sufficit conscientia. Qui peccat cum moniali si est clericus in quocunque ordine debet deponi,& in monasterium trudi. Si laycus, decapitatur,& omnia eius bona applicantur monasterio. Talis committit sacrilegium, & adulterium, & potest accusari accumulatiue de singulis. Abbas ubi suprà.

Moneas, & inducas, per ista non datur potestas compellendi. Ab. de simonia. c. Per tuas.

Mores referuntur ad ea quę sunt extra sacramenta, & ritus ad ea quæ sunt in sacramentis. Ab. de baptis. c. Licet grecos.

Mortis nomine uenit mors naturalis, & ciuilis, ubi mors ciuilis operatur eundem effectum, quem naturalis, nec mors naturalis sequens allatiua est aliquid ad mortem ciuilem. In aliis non oportet. Ab. de conuersio. coniuga. cap. Cum sis. Vbi mors ciuilis operatur effectum omnem quem naturalis, ciuilis, & naturalis æquiparantur, nunquam tamen æquiparantur nisi in casibus in iure expressis. Ab. de præben. cap. Nisi esset. In lege antiqua quando mors in fertur, in canone nomine mortis uenit excommunicatio. Ab. de homici. cap. Si quis.

Interfectus in aliquo facinore præsumitur mortuus in illo peccato, etiam in extremo uitæ, nec præsumitur contritio ex quo patet de peccato præcedenti nisi per signa extra contrarium constet de contritione, pro talibus non est orandum in ecclesia aliquo modo. Ab. de fur. fures.

Mulier non potest adoptare nec leuare de fonte, quia per arrogationem filius transit in potestatem arrogantis. Femina non potest habere filium in potestate. Ab. de cogna. spiritua. c. Veniens.

Mulier non debet stare ad altare dum celebratur, potest tamen accedere causa communionis, & offerendi. Consecrata etiam mulier non debet incensum ad altare portare. Ab. de uita & honesta. clerico. c. Vt layci. Nec præsumat ad altare accedere, aut presbytero ministrare, aut inter capellas stare, uel sedere. De cohabita. cleri. & mulie. c. Inhibendum.

In mulierem compromitti potest ut in arbitratorem, nō autem ut in arbitrum, nisi ex dignitate habeat iurisdictionem. Abb. de iureiuran. cap. Quintiualis.

Mulier est capax iuris conferendi præbendas etiam sacerdotales ex priuilegio papæ, non autem ex consuetudine, quia hoc non licet layco. Sine alio priuilegio in eam cadit ius patronatus, Vnde hæredes maris & fœminæ pariter succedunt in iure patronatus. Ab. de testi. c. Dilecto. Potest etiam esse procuratrix papæ, & ecclesię de mandato speciali papæ. De confir. uti. uel inuti. c. Cum dilectus.

Mulier præcidens capillos sine causa est excommunicanda. Coma signum est subiectionis. Moniales debent habere tonsuram usque ad aures, Nupta debet caput uelare in signum subiectionis. De uita & honesta. cleri. c. Si quis.

Mulier conuenitur per clausulam, quidam alii qui succedunt. Ab. de arbi. c. Dilecti filii.

Mulieri dicenti se concepisse ex monacho asserente contrarium non creditur, nec si dicit se aborsum passam ex leui causa, uel ludo cum ea. Ab. de homici. c. Sicut.

Mulier in dignitate constituta potest habere ius patronatus, & consequenter ius

ius præsentandi. Idem est de priuata persona. Si mulieri data est in dotem uilla in qua erat ius patronatus, præferendus est præsentatus per uxorem præsentato per uirum. Abb. de concessio. præben. cap. Cum dilecta.

Mulier contra alienationem rei dotalis, cui sponte consensit, & non contrauenire iurauit, non auditur. De iureiuran.cap. Cum contingat. Consentiens alienationi factæ per maritum de re dotali, uel donata, uel de re utrique communi non præsumitur inducta dolo, uel ui, nisi probetur, nec excusat reuerentia mariti, & consensus sine iuramento nullam obligationem inducit constante matrimonio. Vnde si maritus, uel alius uendit, tenetur fideiussor, non autem si uendat mulier. Abb. ubi supra.

Vidua sequitur domicilium uiri præmortui, & retinet honorem mariti primi, & dicitur regina si uir fuit rex, donec uiro inferioris gradus nupserit. Milles tamen & doctor non tenentur uxorem uocare dominam, quia illa priuilegio utitur iure mariti, ideo non potest illo uti contra eos. Abb.de foro compet. c. Ex parte. B.

Mulier obligatur ex fideiussione, si iurauit, & non aliter. Ab. de iureiuran.c. Ex rescripto.

Mulier est de foro ecclesiæ, si peccat cum clerico. Qua pœna puniatur iura sunt uaria. Ab. de cohabitatio. cleri. c. Si quisquam.

Mulier habens iurisdictionem de iure communi, uel consuetudine potest per se in sua iurisdictione iudicare, & de meritis causæ cognoscere. Regulariter tamen remota est ab omni officio publico uirili, quale est suscipere arbitrum. potest tamen amicabiliter componere. Non potest in mulierem compromitti etiam per iuramentum, quia tollerare hoc officium in muliere non descendit a consensu partium. Consuetudo potest dare iurisdictionem mulieri, quia non prohibetur nisi propter honestatem, contra quam ualet consuetudo. Præcedentes tamen.i.quæ nuptæ sunt principibus, quia dignitatem non habent iure proprio, sed ex radiis uiri admittuntur. Si tamen ipsa habet commitatum cessante omni consuetudine potest exercere iurisdictionem in subditos. Ab. de arbi. c. Dilecti filii.

Mulier post partum statim potest ingredi ecclesiam, nec tenetur abstinere per aliquot dies secundum legem moysi. De purifica. post partum. cap. Volens. Approquinquanti ad partum an debeant fieri quæ conceduntur in articulo mortis, opiniones. Mihi uidetur quod consideretur qualitas mulieris, & eius consuetudo, & si uerisimiliter dubitatur de morte sit locus indulgentiæ. Ab. de pœni. & remissio. c. Quod in te.

Mulier non potest prædicare, nec docere, nec sacra uasa contingere, nec uelare moniales, nec absoluere, nec iudicare, nisi forte aliqua nobilis hoc habeat ex consuetudine, nec arbitrum in se suscipere, nec esse procuratrix in iudicio, nisi forte pro patre morboso, uel ætate impedito, nec potest aduocare in iudicio, & generaliter uiri officium est mulieribus interdictum. Glo.de pœni. & remis. c. Nouit.

Mulier secundum consuetudinem gallicanam succedit in dignitate, sed non de iure communi in dignitatibus feudatalibus nisi aliud sit dictum in concessione feudi. In dignitatibus non feudatalibus de iure communi succedit. Abb. de rescriptis. cap. Significauit. Succedere potest ab intestato in dignitatibus habentibus iurisdictionem in terris, & in castris. In feudo non succedit, etiam coexistentibus fratribus, nisi in concessione feudi hoc di-

ctum

ctum sit, & tunc succedit deficientibus masculis, & non aliter. In non feudatalibus succedit in principatu primogenitus de consuetudine, & illi secundo genitus, & deficientibus masculis fœminæ. Si non sit dignitas, indifferenter succedunt mares, & fœminæ. Si tamen feudum est fœmineum, succedit fœmina, licet aliud non sit dictum in concessione feudi. Ab. de arbi. c. Dilecti filii.

Mulier potest esse tutrix filiorum, & nepotum si renunciat secundis nuptiis, & renunciat beneficio uelleiano, uidelicet quod non obligetur pro alienis debitis, alias non potest; tenet tamen administratio etiam sine inuentario. Non tamen compellitur esse tutrix, si non uult, potest etiam dari tutrix in testamento paterno. Prædicta non procedunt, si mater non petierit tutorem dari filio infra annum, & priuatur successione pupilli si defecerit in pupillari ætate. Idem est de quolibet alio qui potest succedere ab intestato impuberi. Mater & auia possunt esse curatrices. Ab. de appellatio. c. Ex parte. M.

Mulier dicitur uidua ex nominis significatione omnis quæ est sine uiro, etiam nunquam nupta, ex usu tamen dicitur cuius maritus mortuus est, si tamen prius fuit cognita ab eo, & non aliter. Abb. de foro competen. c. Ex tenore.

NAtus non dicitur, qui statim decesit. De uerbo. significa. cap. Nam & ego.

Necessitas in his quæ sunt secundum se mala ut adulterari non excusat, quia prætextu paupertatis non sunt committenda. Si sint in se mala quæ tamen tempore necessitatis desinunt esse mala, ut furtum in extrema necessitate excusat ab omni culpa. si non est tanta necessitas, alleuiat, seu non excusat ex toto. Abbas de simo. cap. Quoniam. A peccato excusat necessitas, quia contraria uoluntati sine qua nullum est peccatum. Ab. de regu. iur. cap. Quod non est. Necessitas facit quod est illicitum licitum. Abb. ubi supra.

Qui negat aliquid, negat omne id per quod peruenitur ad illud. Ab. de cleri. exco. c. Postulasti.

Dictiones negantes aliquem actum certo tempore non ponunt implicite illum actum alio tempore, & sic facto negatiuo non ponitur aliquod inesse. Si testis deponit antequam titius ueniret domum filius percussit. Si probatur quod titius non uenerit domum, non propter hoc testimonium est falsum. Ex facto negatiuo non sequitur necessario aliqua affirmatio. Ab. de uerbo. signifi. c. Quod dicitur.

Negatio præcedens uerbum potest denotat necessitatem. Ab. de fid. instrum. c. Si scripturam.

Negationes duæ faciunt affirmationem unam quando referuntur ad idem, non autem si ad diuersa puta una ad cor, alia ad os. Item ubi referuntur ad diuersa in eadem oratione contenta. Item nisi sequatur contrarius, & absonus sensus, quia una stat proprie, & alia superabundanter. Ex abundantia cordis quandoque quis geminat negationes. Si ponuntur tres, & non sequitur contrarius, & absonus sensus, erit negatio. Ab. de iureiuran. c. Et si Christus.

De negligentia redargui non potest qui rem custodiendam ponis sub clauibus, sed nec de incauta custodia, & hoc nota pro recipientibus accommoda-

modatum, uel depositum. Abb. de custodi. eucha. c. Statuimus.

Negligentia prçlati est peccatum mortale. De accusa. c. Proposita. Vbi superior debet supplere negligentiam inferioris, & ius non præfixit terminum inferiori, debet monitio præcedere prouisionem superioris. Abb. de magistr. c. Prohibemus.

Negocium significat actum alicui rei cuius contrarium est ocium, ideo nomine causæ actio dicitur negocium, quia sine ocio. De uerbo. significa. c. Forus.

Negociatio est iusta causa nauigandi, & itinerandi, & quę dicatur proprie iusta negociatio. Ab. de rapto. c. Ex communi.

Negociatio propter lucrum est illicita. Ex iusta & honesta causa puta propter utilitatem rei publicę, & conseruationem familię est licita, ita tamen quod res integra non uendatur carior, quam sit empta, nisi fiat mutatio loci, uel temporis. Non tamen licita est negociatio in his, quæ nec per se, nec admixta possunt esse usui. Negociatio coloris quo mulieres colorantur secundum Hosti. est illicita. Si exerceat negociationem licitam, sed ex causis prædictis illicitam tenetur ad restitutionem. Abb. ne cle. uel monach. c. Multa.

Negocia secularia enumerat concilium a quibus iubet clericos in sacris & monachos abstinere. Ab. ne cle. uel. monach. c. Multa sunt. Includuntur beneficiati in minoribus. Ab. ubi supra.

Nepos proprie filius filii, ex communi tamen usu nomine nepotis uenit filius fratris uel sororis, & sic intelligitur in statutis, quia communis usus loquendi refertur proprie significationi uerborum. Abb. de consangui. & affi. c. Tua nos.

Neruus ecclesiasticæ disciplinæ dicuntur censuræ, quia in eis consistunt uires ecclesiæ, quæ flectuntur, sed non franguntur, & contra eas non potest induci consuetudo, sed nec contra ecclesiasticam disciplinam. Ab. de consue. c. Cum inter uiros.

Nobilitas secundum homines mundi est quædam qualitas illata per habentem principatum, qua discernitur inter plebeos, ideo non quilibet natus liber etiam uirtuosus est, uel dicitur nobilis. Apud Deum nobilitas summa est clarum esse uirtutibus. Monachus propter monachatum perdit nobilitatem. Glo. hic. Ex quo debet una cum aliis uiuere & sine delectu personarum sunt omnes æqualiter tractandi per superiorem. perdit nobilitatem in statutis, ubi sit mentio de nobilibus, illa non extenduntur ad religiosos. Ab. de purga. cano. c. Nobilis.

Nobilitas est generis, & in hac laudantur parentes, alia est uirtutum, & hæc est nobilitas animi, & præponitur nobilitati generis. Vbi quis est utroque modo nobilis est magis honorandus, licet magis sit comendandus qui ex parentibus pauperibus uirtuti se dicauit. Nobilis ex genere non est respuendus. In Dei ecclesia nobiles, & ignobiles sunt admittendi, dummodo aliter sint sufficientes. Qui sunt præferendi cęteris paribus. Ab. de præbend. cap. Veritatis. Nobilis moribus pręfertur nobili ex genere, quia ille acquirit nobilitatem a se, alter ab alio. Ab. de donatio. c. Prouidentes.

Nobilitati deferendum est in pœnis inferendis etiam per papam. Non enim seueritas contra omnes est æqualiter exercenda, quia sæpe contingerent scandala, & scismata. Ab. de pœnis. c. Graue.

Igno-

Ignobilis dicitur qui uilem artem exercet, & talis non debet promoueri ad regimen ciuitatis. Ab. de cleri. non residen. c. Quia nonnulli.

Nomen appellatiuum uel ab euentu remanet, si tamen habitus de facili reducibilis sit ad actum. Vt augustus. Ab. in prohe.

Nomen bonum habere est bonum, quia horrendo nomine sæpe suspicantur mala, & a malo euentu impositum. Si nomina uenderentur deberent bona nomina emi magno precio. Hac causa mutantur nomina in creatione papę. Ab. de præben. c. Cum secundum.

Nomina quæ possunt capi, & in genere & in specie ut ciuitas & dioecesis in materia odiosa, debent capi in specie non in genere, secus in materia fauorabili. Ab. de rescrip. c. Rodulphus.

Nomen proprium mutatur ex causa. In papa & religiosis, & in libero mutari potest, non autem in seruo. Abb. in procem. in uerbo. cap. Gregorius.

In nominibus propriis non ualet argumentum ab ethimologia, quia imponuntur ad placitum. In appellatiuis negatiua ualet, si nomina sumantur ex essentiali natura rei, non autem si ex eo quod desideratur uel rationabiliter in esse deberet nominato. Affirmatiua ualet, nisi ethimologia contradicat diffinitioni, quę prefertur ethimologiæ. Abbas de iudi. cap. De quo uult Deus.

Nomina uerbalia significantia dignitatem, uel exercitium ad quam, uel quod non sufficit unus actus exercitus, exercentes si dependeant ab alio, tunc exercitium nominis uerbalis non habet inducere illum effectum. Vnde non omnis qui docet dicitur doctor, quia ad hoc requiritur quod sit approbatus, nec omnis qui imperat dicitur imperator, sed oportet quod eligatur. Fallit tamen in aliquibus in abigeo, in errore, in mercatore, quia proprie mercator est qui plures negociationes facit. Abb. de iudi. cap. De quo uult Deus.

Notarius quot & quibus nominibus nominatur. Abbas de proba. cap. Quoniam. Dicitur publicus seruus. Abbas de fid. instrumen. cap. Inter dilectos.

Notarius factus clericus, uel religiosus non perdit ipso facto officium, sed non debet illud exercere nisi in crimine hæresis. Idem si fiat decurio, uel aduocatus. Si clericus fiat tabellio non perdit beneficium, nec priuilegium clericale, nisi exerceat officium in pœna sanguinis. Ab. ne cle. uel monach. c. Sicut te. Vide. Clericus.

Notarius quomodo potest creari. Abb. de fid. instrumen. c. Cum dilectus. Vide Instrumentum pręsidis. Creare notarium potest papa & imperator & princeps non recognoscens superiorem de facto. Ciuitas exercens iura principis & habentes iurisdictionem respectu iurisdictionem eorum prælati in eorum iurisdictionibus & spiritualibus pertinentibus ad eos. Ab. de fid. instrum. c. Cum. P.

Notario non creditur de his quæ incidenter narrat & nominat, sed tantum de his de quibus rogatus est. Abb. de off. & potest. iud. delega. c. Cum in iure peritus. Creditur in examinatione testium. Vnde dum publicantur si unus negat se ita dixisse, in ciuilibus creditur notario, quia persona publica est, nisi sit suspectus, uel testis sit persona multum notabilis. In criminalibus, non creditur scripturæ notarii contra examinatum, quia in talibus oportet probationes esse clariores luce meridiana. Abbas de præ-

de præsump. capitulo. Ad audientiam.

Notarius curiæ si iudex sibi aliquid commisit non debet scribere, quia non adhibetur sibi fides in attribuendo sibi officium. Abb. de cleri. non residen. c. Fraternitati.

Notario damnato de falso, scriptura confecta post damnationem, in officio commisso non debet recipi ut autentica. Ex quo damnatus est auctor, opera sua non faciunt fidem. Scriptura ante condemnationem ualet, quia in publico officio tolerabatur, non autem confecta post condemnationem. Si damnatus est de falso extra officium tenent instrumenta. Si instrumentum continet plura capitula, & tollitur falsitas ex uitio notarii, instrumentum corruit ex toto, licet non sit falsitas nisi in uno capitulo. Circa substantiam negocii, uel eius circunstantias. Si falsitas sit circa ea quę non faciunt ad negocium puta, quod contrahentes sunt consanguinei ualet instrumentum. si sit conspectus circa substantialia non ex uitio notarii, ut si non sit posita iuditio, non ualet instrumentum. Abbas de hære. c. Fraternitatis.

Notarius non habet dignitatem sed habet quoddam munus. Ab. de hære. c. Fraternitatis.

Notarius in crimine hęresis. Abb. de hære. cap. Si aduersus. Vide. Aduocatus.

Notarius imperatoris, uel alterius layci potest conficere instrumenta in terris ecclesię & super rebus ecclesiasticis, etiam in causa electionis, quia stipulatur in usuris recipiendis. Secundo consuetudo patriæ potest dare potestatem conficiendi instrumenta non habenti, ergo est officium seculare & non clericale, & extenditur hoc officium per uiam facultatis cuiusdam, & officii obtenti a principe, non autem per uiam iurisdictionis. Non autem potest præcipere clericis, ut impleant promissa. In spiritualibus notarii exercent nudum ministerium. Abbas ne cleri. uel mona. cap. Sicut te.

Notarii infamis an ualeant instrumenta. Abb. de fid. instrumen. cap. Cum dilectus.

Notarius potest per alium instrumentum subscribere, dummodo in subscriptione hoc ipsum fateatur. Ab. de fid. instrum. c. Inter dilectos.

Notarius requisitus semper potest conficere instrumenta, etiam si sit infamis, nisi commiserit falsitatem in officio. Ab. ne cleri. uel monach. c. Sicut te. Perdito instrumento potest ex originali aliud facere, nec uitiatur instrumentum, si in alia persona loquatur, quam instrumentum perditum. Instrumentum super eodem facto confectum non uitiatur, licet diuersimode loquatur dummodo in substantia conueniant. Instrumentum potest loqui in prima, uel tertia persona, licet inter contrahentes multa præcesserint, tamen si tempore instrumenti uerbo omnia non fuerunt replicata illud uideatur actum esse quod reperitur scriptum, etiam si aduersa pars probet aliter esse contractum, quam sit scriptum. Ab. de conuersio. coniuga. c. Dudum.

Notarius in instrumento non debet ponere nomina canonicorum absentium, sed tantum præsentium, & propria, uel eorum circunstantias. Si uniuersitas constituit Sindicum ad uendendum, debent exprimi nomina singulorum de uniuersitate. Si ad alia negocia in collegiis magnis non oportet, in paruis debent exprimi secundum aliquos, & tutius est secundum aliquos ut om-

ut omnium nomina exprimantur. Ego concluderem quod exceptis causis a iure expressis non oportet nomina singulorum exprimere, licet sit utile. Hic tamen dicitur quod non scribantur nomina absentium. Si notarius non est conscius falsi, sed scripsit secundum quod dicebant partes, instrumentum non est falsum, nec partes accusare possunt de falso, punitur tamen pœna falsi. Ab. de his quæ fiunt a capi.c Quanto.

Notarius an possit producere instrumentum de quo ipse est rogatus quando est procurator in eadem causa de qua est instrumentum. Ab.de transactio. c. Ex litteris.

Notarius auctoritate tabellionis mortui, auctoritate ordinarii potest in publicam formam redigere. De fid. instrumen. c. Cum. P. Vt unius notarius publicet instrumentum de quo alius fuit rogatus. 6. requiruntur. Primo quod fiat ad petitionem eorum quorum interest. Secundo quod fiat auctoritate ordinarii habentis administrationem, uel delegati a sede Apostolica specialiter ad hoc. Tertio is cui fit commissio sit notarius, & quod fideliter fiat non addendo, nec diminuendo, subtrahendo, uel commutando de substantialibus. Quarto quod reducat in publicam formam. Quinto requiritur licentia generalis, & specialis. Sexto quod fuerit rogatus, ab eo qui morte prçuentus est uel in longo impedimento detentus, alias non potest in publicam formam redigere, uel quod notarius qui fuit rogatus deduxerit rogationem in portacollum. Alias scriptura non ualet nisi probetur per testes. Iudicis auctoritas non est necessaria quando notarius cui incumbit non est hæres, nec legatarius, nec donatarius, sed alio modo rogationes, ad manus eius uenerunt, & tunc fit citatio generalis. Quando notarius publicat instrumentum alterius breuiatum, si scriptura est necessaria nihil potest addere, uel diminuere. Quod non est scriptum legi non potest. In aliis seruabitur consuetudo primi notarii si ex aliis instrumentis potest deprehendi. Subscribit autem sic. Ego.N. Tabellio suprascriptum instrumentum de uerbo ad uerbum accepi de nota. N. tabellionis mortui, qui ipse manu propria, quam bene noui subscripsit, & hoc de mandato iudicis talis quo ad substantiam nullo addito, distracto, minuto, uel transportato, nec detracto & in publicam formam redegi, & meum signum apposui. Abb. de fid. instrumen. cap. Cum. P. Quando instrumentum alterius notarii scribit in publica forma, quando uetus innouatur, quando proprium dat parti, quæ & quot requiruntur. Abb. de testi. c. Albericus.

Notarius in iudicio debet quatuordecim scribere. Ab. de proba. cap. Quoniam contra.

Notarius in sua creatione iurat. Primo de his quæ uidebit, & audiet & fuerit requisitus sine diminutione ueritatis & commixtione falsitatis conficiet instrumentum. Secundo quod secreta sibi iniuncta celabit quando ex causa iusta iniungentur. Tertio quod super contractu usurario, uel in fraudem usurarum, non conficiet instrumentum, quia superiori nullo illicito contractu debet instrumentum conficere, alias debet deponi. Quarto quod de omnibus instrumentis quæ edet retinebit apud se portacollum. Quinto quod erit fidelis illi a quo creatur, & si sciuerit suum damnum tractari reuelabit. Sexto quod officium exercebit cupiditate, amore, odio & timore remotis secundum bonam conscientiam. Ab. ne cleri. uel monach.c. Sicut te.

Notarii

Notarii officium quale sit. Ab. ubi supra. Vide. Clericus non potest exercere. Si quis publice exercebat officium & non erat uere notorius non ualent instrumenta, si a nullo habet potestatem, secus si habet potestatem a superiore, sed propter defectum non potest habere illud officium. Abb. ne cleri. uel monach. c. Sicut te.

Notarius pro ordinandis nihil debet recipere temporale, nec etiam pro pastellis. De simo. c. In ordinando. Si notarius habet salarium de publico nihil potest exigere, si non habet & officium suum necessario requiritur ut ordo sit collatus rite nihil recipere potest, si sine officio suo potest conferri ordo quod uerius credo, si non habet salarium pro labore suo recipere immo etiam pro spiritualibus non debet conferri etiam uel gratiis principaliter secus si ex carta aliquid datur sponte: in curia Romana notarii non habent salarium. Item titulus de simonia non habet locum nisi in simonia de iure diuino, debet tamen papa ab aliis abstinere. Ab. de simo. c. In ordinando.

Notarius creatus a papa potest exercere officium in terris subiectis papæ, & in spectantibus ad suam iurisdictionem tantum. Idem dic de creato ab imperatore respectu suæ iurisdictionis & territorii. Qui creatus est a papa, non potest in terris imperii, nec qui ab imperatore in terris ecclesiæ, nisi de consensu partium. Extra territorium concedentis est priuata persona. instrumentum tamen confectum, in territorio constituentis fidem facit extra territorium. Idem est de creato ab inferiori & a principe. Ab. de fid. instrum. c. Cum P.

Notarius a papa deputatus ad examinationem testium potest alteri committere, si autem ab inferiori potest committere nudum misterium. Ab. de sen. & re iudica. c. Cum Bertoldus.

Quomodo probatur quod quis sit notarius & quod requiruntur 12. conditiones, & si usurpat officium an ualeant instrumenta. Ab. de fid. instrum. c. Scriptura.

Notarius tenetur scire summam notariæ, & requisita ad practicam illius. Quilibet tenetur scire requisita ad officium suum, alias tenetur si per ignorantiam committit. Ab. ne cle. uel monach. c. Sicut te.

Notarius debet habere quinque sensus. Ab. de off. & pot. iud. delega. c. Cum uigesimum annum.

Notarius potest stipulari in iudicio alteri ubi iudex procedit ex officio, de mandato tamen iudicis & ex iusta causa, in conuentionalibus etiam potest alteri stipulari. Ab. de conuersio. coniuga. c. Dudum.

Notarius potest examinare testes & habet nudum ministerium, & potest dare auctoritatem scripturæ alterius. Quando ex statuto requiruntur duo notarii, non oportet quod ambo scribant sed sufficit quod alius subscribat. Ab. de proba. c. Quoniam contra.

Notarii uerba in instrumento non semper ita late accipiuntur sicut sonant, quia ibi ponuntur de cuius persona non cogitat. Abb. de iureiuran. cap. Cum contingat.

Reliqua uide. Instrumenta. c. Scripturę.

Notitia in iudiciis & scire dicitur quando notitiam alicuius facti per sensum corporis peruenimus, & hæc scientia requiritur in teste. Occultum est quod probari non potest. Pœnæ occultum, quod probari potest licet cum difficultate. Publicum est generale nomen. Similiter hoc nomen

manifestum. Proprie tamen est publica, uel famosa insinuatio ex certo auctore, & ex certis causis proueniens, & probari potest, licet non ita clare. Fama est locutio communis ex uerisimilibus coniecturis consurgens. Rumor in minus se habet, quam fama. Indicium est notabile signum alicuius dicti rei, uel facti, quod subijcitur necessitati probandæ, & possunt indicia esse ita urgentia quod inducent iudicem ad credulitatem, & sufficient ad faciendam sententiam etiam in criminalibus. Abb. de cohabita. cleri. c. Vestra.

Manifesta offensa dicitur per confessionem propriam, uel legitimam probationem, uel rei euidentiam. De uerbo. significa. c. Ex parte. & c. Cum olim. Manifestum idem est quod notorium, ut est species distincta a notorio. Manifestum dicitur, quod potest probari. Vocabula interpretationem recipiunt secundum subiectam materiam. Ab. ubi supra. c. Cum olim.

Notorium dicitur omne quod in iudicio est probatum, quando probatio est perfecta in conclusione causę, ita quod nihil opponitur, uel opponi potest. Abb. Vt lite penden. c. Laudabilem. De fid. instrumen. c. Cum P. Multa dicuntur notoria, quæ non sunt, ideo non facile cognoscuntur. Abb. de appella. cap. Consulto. Notorium est quod ita se exhibet quod nulla potest transuergitione celari, ideo plus dicit, quam fama. Abb. de iureiuran. cap. Ex litteris. Item quod constat ex litteris papæ. Abb. de confirma. uti. uel inuti. cap. Si quis. Notorium inducunt sententia, & acta iudicij, ideo ubi totum ius partium est redactum in scriptis, potest iudex procedere etiam parte absente tanquam super notorio. Ab. de appella. c. Ex insinuatione.

Notorium est aliquod tripliciter propria confessione, euidentia rei, & per legitimam sententiam. Item per testes contra quos non opponitur. Ab. de appella. c. Cum speciali. Tria prima. Glo. de tempore ordina. c. Ex tenore. & c. Quæsitum.

In notoriis non requiritur accusator, nec testis, nec inquisitio, nec denunciatio. Glo. de simo. c. Licet Hely. Intelligitur in notorio facti permanentis. In notorio iuris requiritur probatio, ut si negetur sententia lata. Idem dic in notorio facti transeuntis. Ab. ubi supra.

In notoriis nullo accusante procedit iudex. De accusatio. cap. Euidentia. Accusatio requiritur ut manifestetur crimen, & in iudicio publicetur. Hunc finem habemus ex euidentia facti, & hoc puto procedere in euidentia facti permanentis. Euidens est quod semper apparet, & in tali notorio non requiritur accusatio, nec probatio. In notorio facti transeuntis licet ista sint notoria alicui, non tamen iudici, ut iudex est, ideo debet procedere ordine iudiciario. Iudex de eo quod fit in præsentia sua & aliorum, si factum est permanens certo tempore, ita quod non possit transuergisari, nec iudici, nec aliis, iudex ex officio suo potest iudicare. Abbas ubi supra.

In notorio facti non requiritur monitio, sed potest fieri excommunicatio sine monitione. Ab. de cle. exco. c. Illud.

Notorium redditur probabiliter quod a iudice est factum, & non solum sententia, quia quicquid fit in iudicio dicitur notorium, sed non facit rem illam super qua inducta est probatio notorium, nisi postquam conclusum est, ita quod nihil potest obiici ad obfuscandum notoreitatem, uel reddit rem notoriam præsumptione iuris, quia non præsumitur reuocatio, nec pro-

 batio

batio, quia non facta non præsumitur. Ista notoreitas est conturbabilis usq; ad conclusionem in causa. Notorium consistit in facto, non in opinione. Ab. de uerbo. signifi. c. Ex parte.

In notis uel notoriis iudici potest iudex ferre sententiam sine testibus etiam si sit notorium facti transeuntis. Ab. de eo qui cogno. consangui. uxo. c. De illo.

In notoriis non seruatur ordo iuris, ideo non requiritur inscriptio, nec monitio præcedens, nec clamosa insinuatio. Ab. de simo. c. Licet Hely. Si factum est notorium in una prouincia, & non in alia, non debet iudex procedere non seruato iuris ordine, nisi uelit recipere probationes, an factum sit notorium. Abb. de iniuri. c. Olim.

Notorium iuris triplex, uidelicet spontanea confessione, clara probatione, iuste, & indubitata diffinitione & irreuocabili. Prima quia oritur ex confessione spontanea in iure facta. Secunda quia oritur notorium ex clara probatione. Tertia quia sententia non potest retractari. Dicitur notorium iuris, quia ex his quæ fiunt in iudicio oritur, uel quia ex iuris artificio oritur. Notorium præsumptionis est iuris euidentia præsumptionis uehementis præsumpta. Notorium facti est crimen uel factum cuius testis est populus, & simulationis locus non est ut nox, uel sic est clara, & famosa locutio ex euidentia rei surgens quæ non potest celari aliqua transuergisatione. Hoc notorium triplex uidelicet facti permanentis. Secundo facti transeuntis & non redeuntis, ut si in conspectu populi quis occidatur. Tertio facti interpollati, ut qui paratus est dare ad usuras. Ad inducendum notorium facti requiritur notitia uiciniæ ad minus decem hominum, & causatur ex tribus ex hominum scientia & loci & temporis qualitate, ut scilicet homines non decipiantur faciliter. Ad probandum notorium sufficiunt duo testes, non autem ad causandum. In notorio præsumpto seruatur ordo iuris. In notorio facti non requiritur, sed citatio, & scientia, si illi competit aliqua defensio, quia si competit sine citatione non ualet sententia. Quę requiritur, sed non cum solennitate. In notoriis facti permanentis non requiritur probatio, sicut in notorio iuris, & in præsumpto. In notorio facti interpollati requiritur probatio, licet non multum plena. In notorio facti transeuntis requiritur plena probatio. Vtile est quod iudex declarat factum esse notorium. Notorium fit aliquid per euidentiam, per confessionem, & per sententiam. Abbas de cohabitatio. cleri. c. Vestra.

Notorium releuat ab onere probandi, sed non ab onere præponendi, si appellat ante sententiam. Ab. de appella. c. Vt debitus.

Notorium causatur ex eo, quod est notum uicinię, & sufficienter probatur cum dicitur, omnes de uicinia hoc dicunt. Ab. de purga. cano. c. Cum dilectus secundum.

Notorium præsumitur quod palam fit in ciuitate ab eo qui est in diocesi, & in eo præsumitur ignorantia, si is tunc existebat extra diocesim. Secundo si in tali ætate erat, ut non ualeret eius gesta comprehendere. Tertio si in infirmitate patiebatur mentis excessum, uel ex alia legitima causa. Ab. Qui matri. accusa. possunt. c. Cum in tua.

Noualia de quibus non tenentur religiosi dare decimas quid sint. Glos. de deci. cap. Commissum. Vide in decima. Monachi. Nouale est terra de nouo ad culturam reducta. De uerbo. significa. cap. Innouate. Dicitur

citur ager noualis non habito respectu ad quamlibet partem, sed habito respectu ad totum, uel ad maiorem partem. Abbas ubi supra. Quod semel est nouale semper est nouale quo ad solutionem decimarum. Glo. ubi supra. capitu. Innouate. In priuilegiis decimarum noualia dicuntur de cuius clutura non est memoria, & quod prius nullum uel modicum fructum afferebat. Abb. de uerbo. significa. capitu. Quid per nouale.

Numerus septenarius inuenitur in horis canonicis, in donis. S. Sancti in diebus creationis seculi, in ætatibus eius, in petitionibus in oratione dominica in psalmis pœnitentialibus, in diaconibus, in candelabris. Glo. de celebra. mis. c. Presbyter.

Nunc non semper denotat tempus instans. Vnde hic refertur ad id quod est nouiter factum, licet non tempore instanti. Abb. de uerbo. signi. c. Innouate.

Nuncio creditur non solum super nuda citatione, sed etiam super his quæ uicina sunt, & proxima citationi, ut quod inuenit citatum in certo loco. Quando est contentio inter nuncium etiam partem de citatione, uel inter nuncium & notarium de relatione iudex arbitrabitur cui sit magis credendum. Si est contentio in partem & nuncium non super nuda citatione, sed super uerbis prolatis a parte non creditur nuncio, quia officium suum uersatur circa citationem & relationem, quibus non sunt annexa, quia citatio ualet, & est perfecta, etiam si pars nihil dixerit. Abb. de appella. c. Comparati.

Nuncio deferente signum mittentis puta anulum ad recipiendum aliquid in domo excusatur qui uigore illius signi aliquid dedit nuncio, nisi signum illud posit uerisimiliter subtrahere, & is erat solitus talia signa mittere. Sufficit etiam sit consuetudo in loco licet non sit mittentis. Limita etiam quando quis dedit rem nomine eius cuius petita fuit, secus si dans erat obligatus in genere, quia si recipiens infideliter egit quum non esset missus a creditore, non liberatur debitor, sed debet agere contra eum, qui recepit quantumcunque dederit signum, quia res petiit domino suo. Ab. de appella. c. Significauit.

Qui tenetur per se aliquid facere si facit per nuncium, debet eligere idoneũ, alias factum nuncii sibi imputatur. Si remisisti librum tibi accommodatum per nuncium non idoneum, illo asportante librum tibi imputatur, secus si elegisti nuncium uerisimiliter idoneum. Abb. de crimine fal. cap. Dura sæpe.

Nuptię in iure dicuntur. Primo essentia coniugii per uerba de pręsenti. Secundo copula carnalis contracto prius matrimonio. Tertio quę fiunt, dum uxor ad domum uiri ducitur, & hoc nota pro statutis. Ab. de pręsump. c. Tertio loco.

Nuptię non celebrantur per tres ebdomadas ante festum Ioannis Baptistæ, quomodo intelligitur quando etiam prohibentur. Abb. de feriis. c. Capellanus. Vide Matrimonium omni tempore.

Nuptię secundę non benedicuntur, & benedicens est puniendus. Abb. de secundis nup. cap. Capellanus. Ista pœna suspensionis ab officio, & beneficio, & quod benedicens mittatur ad sedem Apostolicam, non est ordinaria, sed fuit hic quędam prouisio Apostolica, & hæc pœna est arbitraria, ideo ista suspensio non infligitur ipso facto, ut uoluit hostien. quinimmo ex

mo ex grauitate pœnę putat Ioannes And. istum actum procedere cum uiuente prima sacerdos benedixit secundas nuptias. hoc tamen dicit non patere ex antiqua, & puto quod hodie attentis circumstantiis & consuetudine loci pœna sit arbitraria. Abbas de secundis nupt. c. Capellanum.

Si unus coniugum fuit alias benedictus non debent coniuges de nouo benedici. De secundis nup. cap. Vir autem. Cum benedictio sit communis utrique si una persona in eis fuit benedicta reiteraretur in personam alias benedictam. Si uirgo duceretur a transeunte ad secundas nuptias, non debet benedici, nisi ubi est consuetudo, quam papa scit, & tollerat. Ab. ubi suprà.

Nubens infra annum lucubrem non incurrit infamiam. De secundis nup. cap. Super illa. Et ubi suprà. cap Cum secundum. Secundum leges ciuiles incurrit plures pœnas, quę hic enumerantur. Illę pœnę quę positę sunt in odium matrimonii omnes correctę sunt per ius canonicum, ideo illas non incurrit mulier nubens infra annum lugubrem, licet alii teneant quod si nubat infra tres menses, & superueniat incerta proles quod illas incurrat, sed tene primum. Si pœnæ sunt appositæ fauore filiorum, illas non euitat, & hoc tenent omnes doctores. Si auderem contra doctores loqui posset dici quod etiam istę sublatę sunt, quia fauor filiorum non debet esse causa puniendi matres, uel impediendi matrimonium concessum a Deo. Item imperator non potest interdicere matrimonium ad tempus pœnam apponendo, per quam tollatur indirecte libera facultas contrahendi, nec lex tollit hoc casu lucrum, quod ipsamet impendit, sed tollit relicta uxori ab ipso marito. Istæ pœnę fauore filiorum introductæ intimidant matrimonium, & tollunt liberam facultatem contrahendi, & sic potest mulier incurrere fornicationem abstinendo, ne incurrat pœnas iuris. Admitterem tamen pœnas quas incurrit ex facto suo, puta si obligauit se ad tutelam, & non reddita ratione transiuit ad secundas nuptias, quia non punitur quia contraxit, sed quia administrauit illicite. In iudiciis tamen tene communem opinionem, quia non auderem uenire contra opinionem tantorum doctorum, præsertim quia nullum inueni discrepantem ab eis. Ab. ubi suprà.

OBediens &c. Veniens contra mandatum superioris potest excommunicari, ideo peccat mortaliter. Non obediens principi seculari debet mori, unde peccat mortaliter, & potest iudex ecclesiasticus ad petitionem iudicis secularis eum excommunicare. Abbas de maio. & obedi. cap. Si quis. Propter commodum temporale nullus debet uenire contra canones, quod si fecerit, incurrit infamiam canonis, quæ prouenit ex omni peccato mortali, & eo amoto tollitur. Abb. ubi suprà. cap. Illud.

Obedire an quis magis teneatur prelato ecclesiastico, & papæ, quam regi a quo tenet temporalia. Abbas de appellat. capitu. Cum parati. Non tenetur quis obedire papæ, quando mandatum suum est contra Deum, aut timetur scandalum. Abbas de maio. & obed. cap. Quod super.

Obedire tenentur subditi prælato qui tolleratur ante sententiam nisi prelatus hæreticus aut scismaticus sit, uel notorius fornicator, aut simoniacus, uel suspensus, uel depositus ab ecclesia. Glos. & Abbas de præsump. cap. Cum non liceat. Quidam addunt quando prelatus non seruat

uat canones illos contemnendo. secundo quando laborat eodem mortalem maior, uel minor, quo corrigit subditum, sed hoc secundum non credo uerum. Ab. ubi suprà. Quando obediendum papæ. Ab. de iureiuran. c. Quanto. Vide. Papa non potest tollere iuramenti obligationem &c. & quod sequitur.

Obedientia non est contra legem conscientiæ etiam papæ. Contra conscientiam erroneam, non debet aliquis operari, sed debet eam prius deponere. Si inferior papa mandat aliquod iniustum, etiam si non sit peccatum, puta ut dem sibi libros meos, non debeo illi obedire. si excommunicat debeo adire superiorem ut relaxet præceptum. Consulens in tali facto non est excommunicatus quia non participat in crimine cum hoc non sit crimen. Si papa præcipit iniustum sapiens hæresim non est sibi obediendum, si non sapit in spiritualibus ecclesiasticis est sibi obediendum, ex quo præceptum non continet in se peccatum, licet uideatur durum. Idem in ecclesiasticis personis nisi ex præcepto papæ uehementer præsumatur statum ecclesiæ perturbari, uel aliqua mala futura, quia tunc non est sibi obediendum: ideo uidetur quod Cardinales uocati tempore scismatis, sub pœna excommunicationis non tenebantur redire, quia impediebatur concilium & unitas ecclesiæ, & timebantur futura mala, & status ecclesiæ perturbari. Si alicui seculari non subdito ecclesiæ ratione causæ, uel personę mandet circa temporalia non est sibi obediendum, ut si mandet layco sine causa quod sibi det sua bona quia non est sibi subiectus ratione causæ, nec personæ in temporalibus, secus si mandat aliquid spirituale uel ecclesiasticum. Ab. de sen. exco. c. Inquisitioni.

Oblationis nomine continetur quicquid fideles offerunt ecclesiæ, & hæc a secularibus non debent possideri. De uerbo. signi. c. Causa. Tria requiruntur ut sit oblatio, uidelicet quod offerens sit Christianus, quod offeratur ecclesię, & quod sit de licite acquisitis, nec refert an in uita, uel in morte, nec an de mobilibus, uel immobilibus. Stricto nomine & secundum usum tantum dicitur oblatio quod offertur in missa, & in materia odiosa. Abbas ubi suprà. Oblationes nomine uenit quicquid offertur ecclesiæ, quocunque modo in missa, uel extra. In ecclesia uel extra. Ab. ubi suprà. cap. Cum inter uos. Veniunt etiam immobilia bona & decimę, primitiæ, & ad omnia prædicta extenditur præscriptio quotæ oblationum. Abb. ubi suprà.

Quod accedit altari posito in aliqua ecclesia non accedit ipsi ecclesiæ quando uenit proprie contemplatione altaris, secus si contemplatione ecclesiæ uidelicet si fiant oblationes in illo altari. Oblationes sunt de iure parochiali, ideo non cedunt altari sed ecclesiæ, secus de clerico decedente ab intestato si habeat altare. Abbas de successio. ab intesta. c. Sed hoc.

De acquisitis male an possint fieri oblationes in ecclesia opiniones. Abb. de deci. c. Ex transmissa. Vide. Oblatio peccatoris.

Oblationes ab antiquo consuetæ dari ecclesiis, uel monasteriis, non debent aliquo modo immutari. Si ciuitas est solita dare certum quid ecclesiæ non potest illud per statutum tollere, sic senenses non possunt per statutum tollere oblationem in assumptionem beatæ mariæ. Ab. de sepul. c. Abolendę. Vide. Layci.

Oblatio in capella facta sita in parrochia alicuius ecclesiæ de iure cedit ecclesiæ parrochiali, nec pertinet ad capellam. Ab. de præscriptio. c. Ex transmissa.

Oblationes quæ fiunt ecclesiæ, ubi est monasterium, cedunt monasterio non ecclesiæ parochiali, nec episcopo. Si in ecclesia seculari non curata, cedunt parochiali in qua est capella. Cum oblationes sint de iure parochialis ecclesiæ, illa fundat intentionem suam de iure communi super omnibus prouentibus spiritualibus infra parochiam. Propter hoc oblationes quæ fiunt imagini religiosę existenti in pariete domus secularis, in quocunque loco spectat ad presbyterum parochialem non ad dominum domus in cuius pariete est imago, maxime si est persona secularis, quia non possunt seculares habere usumfructum religiosę rei quæ non est in alicuius secularis dominio. Angelus de perusio sic consuluit. Si imago in nullius esset parochia, oblationes essent episcopi. Ab. de ordina. inqui. c. Dilectus. Oblationes, & collectæ in domibus religiosorum, & eorum ecclesiis spectant ad religiosos, nec possunt rectores & prælati aliarum ecclesiarum sibi aliquid de eis uindicare, quia uidetur collecta intuitu eleemosinę data, secus ubi oratorium, uel imago esset in parochia alicuius, quia tunc oblationes essent presbyteri parochialis. Abb. de excessi. præla. cap. Nimis iniqua. Quæ fiunt layco religioso non debent cedere episcopo nec ecclesię curatę, & hoc est ex priuilegio religionis, quia de iure communi sunt parochialis ecclesiæ, si fiant capellę habentes peculium, debent cedere ad utilitatem parochialis ecclesiæ. Abb. de statu monacho. c. Theodosius.

Ecclesia parochialis fundat intentionem suam de iure communi super omnibus obuentionibus spiritualibus contingentibus in parochia, ideo decimæ & oblationes que fiunt in parochia cedunt ecclesiæ parochiali. Si capella est infra parochiam, oblationes ibi factę, non cedunt capellę sed parochiæ, similiter quæ fiunt imagini depictæ in muro. Quæ fiunt capellę, uel altari non cedunt capellæ, nec eius presbytero, sed parochiæ. Fortius si fiant imagini depictę in muro priuato laycus non est capax horum spiritualium. Si in alterius ecclesia celebratur oblationes cedunt rectori ecclesiæ non celebranti. Abb. de his quæ fiunt a præla. cap. Pastoralis. Qui ex oblationibus uel uotis alieno nomine res comparauit committit sacrilegium. Ab. de peculio cleri. cap. Inquirendum. Oblationes factę iniustę in aliqua ecclesia possunt repeti per ecclesiam in qua uerisimiliter fuissent factæ. Si quis indebite audit diuina in aliena parochia, uel recipit sacramenta per curatum proprium potest cogi ad restitutionem oblationum integraliter, & nihil remanere debet apud ecclesiam ubi indebite ministrata fuerunt diuina. Ab. de sepul. cap. Cum liberum. Vide. Parochiæ ius. Spiritualis redditus in parochia peruenientes debentur ecclesiæ parochiali generaliter non episcopo, sicut decimam noualium, & oblationes imaginum in muro layci: secundo redditus spirituales infra parochiam debentur ecclesiæ parochiali. Ab. de deci. cap. Quoniam. Nullus prælatus potest concedere layco oblationes que sunt iuris spiritualis cuius non est laycus capax nec potest episcopus cōcedere domino domus in cuius muro est imago, ut de oblationibus disponat ad libitum. Concedi tamen potest laycis religiosis ita tamen quod gubernentur per clericos & non per ipsos. Prælati cum oblationes concedunt laycis in seculo remanentibus de rigore iuris possunt deponi & excommunicari donec ecclesiam reddant indemnem. Ab. de deci. c. Quamuis. Redditus spirituales infra ecclesiam prouenientes, oblationes, & similia credo non posse concedi laycis ne uideantur habere administrationem ecclesię. Ab. ne cleri. uel monach. secundum.

Obla-

Oblationes non debent recipi ab excommunicatis, nec ab usurariis, quia ista recipiuntur in publico, possunt tamen prædicatores & confessores recipere eleemosinas ab eis. Abbas de sentent. excommuni. cap. Cum uoluntate.

Oblationes ad usum sacerdotis, uel pro diuino cultu, regulariter non sunt in præcepto, nisi primo ratione census. Secundo quando quis obligatus est ex testamento, uel inter uiuos. Tertio si sacerdos indiget. Quarto quando hoc habet consuetudo. Ab. in rubr. de patoch. Vide Parochianus. Oblationes primitiarum an sint in præcepto, opiniones, Mihi placet opinio, quod sint in præcepto; sed quantitas est uoluntaria. Ab. de deci. c. Decimam.

Oblatio peccatoris publici admittitur in ecclesia nisi in casibus a iure expressis. De illicite acquisitis non debet fieri oblatio, potest tamen fieri eleemosina, nisi sint obnoxia restitutioni, quia oblatio de sui natura fit in publico ideo prohibita, non autem eleemosina, ideo prohibitus facere oblationem propter hoc non est prohibitus facere eleemosinam. Ab. de usur. c. Quia in omnibus.

Oblationes facere in diebus dominicis & in præcipuis festiuitatibus tenentur parochiani secundum Host. Mihi uidetur standum consuetudini, & intelligi de his quæ fiunt in missa, nisi sacerdos indigeret. Ab. de uerbo. significa. c. Causa.

Oblationes sunt in præcepto & de iure parochialis ecclesiæ, & iudæi tenentur eas soluere si stant in domibus solitis habitari per Christianos. Abb. de usur. c. Quanto.

Oblatus dici potest conferre qui manet in seculo si assumpsit habitum religionis, & receptus est in confratrem uel oblatum, uel si dederit omnia bona sua retento usufructu. Isti qui non sunt plene oblati non tenentur ex toto recipere habitum religionis cui se dedicauerunt, satis est quod deferant habitum honestum distinctum ab habitu laycorum, nec sunt religiosi nisi largo modo, nec gaudent priuilegio immunitatis personæ & sic percutiens eos non est excommunicatus secus est in plene oblatis & conuersis, si non plene oblati contrahunt matrimonium, tenet quia uotum non dirimit matrimonium nisi sit solennizatum in religione approbata, uel per susceptionem ordinis sacri. Non gaudent etiam priuilegio fori, sed debent conueniri coram iudice seculari ut hic dicitur. Oblati etiam non plene oportet quod fuerint recepti in confratres & habitum mutauerint, uel dederint sua bona. Ab. de priuileg. cap. Vt priuilegia. Oblati non plene non gaudent priuilegiis illorum in quorum societate recepti sunt nisi in casibus in iure expressis. Mantellatæ nisi in speciali habeant priuilegia non eximuntur ab ordinario & tenentur ad episcopalia & parochialia, & si non erigunt sepulturam debent sepeliri in sepulturis maiorum suorum. Ab. de priuileg. c. Quidam confratres.

Quis potest se & sua donare monasterio per modum conuersionis, licet aliter non fiat monachus, & erit conuersus monasterii, & magis monasterio astrictus quam monachus quia censetur quasi seruus monasterii, sic ut etiam causa maioris religionis non possit inde discedere & talis non potest testari. Si etiam obtulisset se per consequentiam transeunt bona in monasterium. Non enim potest offerre sua & non se. Ab. de proba. cap. In præsentia. Dicuntur oblati qui se & sui donauerunt monasterio, habitu etiam

non mutato. Ab. de relli. cap. Tuis quæstionibus. Potest quis se & sua dedicare monasterio & non fieri monachus, & sic oblatus est quasi seruus monasterii. In dedicatione ista ueniunt etiam bona futura, secus si dedicauit se ecclesiæ layce, quia munus obtinet secundum qualitatem ecclesiæ, cui fit dedicatio. Potest quis bona sua presentia & futura dare ecclesiæ & non se. Ab. de succes. ab intesta. cap. Cum dilectus. Probatur oblatio per unum testem de ueritate & confessionem oblati extraiudicialiter facti, etiam quo ad consequendum bona oblati. Vbi suprà. cap. Cum dilectus. Oblati & conuersi sepeliuntur apud ecclesiam in qua sunt oblati, nec soluitur quarta ecclesiæ parochiali si sint plene oblati & conuersi. Intellige cum glosa. Si ante infirmitatem sunt oblati. Ab. de sepulturis. c. In nostra.

Oblati non gaudent priuilegio religiosorum nisi sint ex toto translati se & sua tradendo religioni, sed nec qui sunt tertii ordinis cum uiuant in coniugio. Idem dicitur de rectoribus hospitalium, cum non sint plene translati. Ab. de priuileg. cap. Cum & plantare. & ubi suprà. cap. Tua. Oblati plene qui se & sua obtulerunt de presenti & intrauerunt religionem non possunt eligere sepulturam. Si mutauit habitum & tamen manet in seculo & confrater receptus est potest eligere, & si non eligit sepelitur in sepulchro maiorum. Ab. de priuil. c. Priuilegia.

Oblatus est seruus, nec potest recedere a monasterio, etiam causa arctioris regulę. Ab de cle. coniuga. c. Quod a te.

Obligatio est uinculum iuris, quo astringimur de necessitate ad aliquid dandum, uel faciendum secundum iura more ciuitatis. Abb. de iudi. c. Dilectus filius.

Obligatio conditionalis si fiat usque ad annum, & sequenti die fiat alteri absolute adueniente conditione prima habet locum, non secunda, si tamen res in termino conditionis reperiatur, alias secus. Abb. de appella. cap. Preterea.

Obligatus ad dandum rem aliquam, debet illam dare liberatam ab omnibus creditoribus. Ab. Vt litis penden. c. Ecclesia.

Obligatio dicitur diuidua quando sunt partes offerentes tantam commoditatem respectu partis sicut substantia totius. Obligatio indiuidua dicitur, quando solutio partis non affert commoditatem tantam, & hoc procedit, quando quis obligauit se ad aliquid faciendum sub aliqua pœna. In talibus committitur pœna si obligatio sit indiuidua ad totam pœnam tenetur, si diuidua tenetur ad ratam. Si aliquid soluit, & totum, & si nihil. Ab. de pœnis. c. Suam ad nos.

Obligationem non inducit illicite factum. Ab. de reg. iur. cap. Quod latenter.

Si prælatus probat seruitium præstitum, ita quod de initio non est memoria, si sponte consuetudo ualet si probat quod per uim non ualebit. In dubio præsumitur pro prælato. Ab. ubi suprà. Quod per uim & metum introductum est non habet stabilitatem. Glo. ubi suprà.

Obligans se ad certum quid faciendum potest per alium expedire si non potest per se, sicut est in episcopi uotis. Ab. de uo. c. Licet.

Obligatio generaliter concepta ualet & tenet, sed quantitas uenit soluenda arbitrio soluentium. Intelligitur de arbitrio boni uiri. Idem dicitur ubi lex mandat aliquid solui generaliter non exprimendo certam quantitatem,

non

non tamen debet secundum magistros solui minimum. Si promisit tibi dare frumentum de æquitate canonica ualet obligatio, & solutio est fienda arbitrio boni uiri, habito respectu ad causam promissionis, & ad qualitatem personarum, ad causam promissionis, & ad tempus. Abb. de deci. cap. Decima.

Obligatio sub nomine collectiuo crescit & diminuitur sicut crescit, uel diminuitur comprehensum. Ab. de censi. c. Quanto. Vide in eleemosina. Qui tenetur.

Obligatio ad aliquid faciendum ex officio. si promittit certum quid facienti illud, si facit qui ex officio tenetur, non oportet illi premium conferre, puta si familia potestatis occidit bannitum. Abbas de censi. capitu. Ecclesijs.

Obligatus ratione oneris realis, potest se exsoluere relinquendo ipsam rem oneratam. Vnde hic compelluntur alternatiue, uidelicet aut soluendo decimam, aut predia dimittant. Ab. de deci. c. De terris.

Obligatio quando tollitur, uel non tollitur propter impedimentum difficultatem, uel casum. Ab. de iureiuran. c. Breui.

Obligatio ad terminum. Si terminus apponitur ad solicitandum impeditum lapsus termini non liberat ab obligatione. Si apponitur ad faciendum & limitandum obligationem lapsus termini liberat ab obligatione ex quo non stetit per promissorem quin satisfecerit. Si terminus ab uno contrahentium opponitur respectu impedimenti, ab altero tantum uidetur poni ad solicitandum impletionem, ideo post tempus non tollitur obligatio, sed magis firmatur. Si terminus ab utroque ponitur respectu implendi ab utroque uidetur appositus ad faciendum obligationem, ideo elapso termino, si per unum stetit alter eximitur ab obligatione, quia contractus recipit conditionem. Si tu imples uolo obligari, si non imples nolo. Si apponitur tempus ad solicitandum complementum contractus imperfecti non soluitur contractus lapsu temporis. Si ad solicitandum principium, noui contractus ex parte utriusque, tunc tempus soluit primum contractum in finem contrahendi ordinatum. Ex quo labitur tempus contrahendi quilibet declarat se nolle contrahere, & consequenter se discedere a primo contractu. Vnde si sponsalia a principio sint pure contracta, licet post sponsus & sponsa conuenirent de die nuptiarum, non propter hoc lapsus huius diei ab obligatione liberat, quia terminus ex post facto appositus est pro solicitanda impletione promissionis perfectæ, & prius factæ. Abb. de sponsa. cap. Sicut.

Obsides possunt dari & a quibus. Abb. de iureiuran. cap. Ex rescripto. Vide, Religiosi.

Offendens potest se subiicere iudicio offensi pro satisfactione ut arbitrio boni uiri. Non enim potest illum arbitrum uel iudicem facere in facto proprio. Intellige quando non fit uulneratio, quia nemo est dominus membrorum suorum. Ab. de sen. exco. c. Contingit.

Offensus potest agere. Vide. Qui appellationem renunciauit.

Officium est quod naturaliter legibus necesse est implere. Et dicitur ab efficiendo, uel ab officiando per contrarium, quia nemini debet officere. Ab. de proba. c. Post cessionem.

Ab officium aliquem approbans non potest illum reprobare respectu eiusdem officii nisi ex causa superueniente, nec respectu alterius dummodo sit tale in

quo

quo consimiles personæ admittuntur. Nec statutum in contrarium ualet, & hoc limita respectu priuati, secus respectu superioris qui potest examinare, quia forte factus est indignus. Abb. de exceptio. cap. Vt cum uenerabilis.

Officium assumens contra iuris dispositionem, tenetur officium cum pudore deponere & acquisita restituere. Ab. de iude. cap. Cum sit. Si officium habet iurisdictionem tenetur dare pauperibus, quia uidetur acquisisse per præsumptionem & uiolentiam, secus in eo qui non habet iurisdictionem ut in aduocato si precium plus accepit. Qui habet iurisdictionem dabit pauperibus, & quæ habuit sicut habuisset quilibet alius iudex. Si plus ultra accepit dabit illis a quibus extorsit. Ab. ubi supra.

Officialis deposito officio ratione delicti commissi, in officio semper potest conueniri in patria sua secundum naturam actionis. In loco ubi exercuit officium conueniri non potest, nisi in sindicatu suo qui debet expediri infra 50. dies. Ab. de immuni. eccle. c. Aduersus.

Officialis depositus propter baratarius, non debet habere salarium, nisi pro tempore quo fuit in officio, quia depositus est culpa sua, immo tenetur condücenti quo ad interesse. Ab. de iude. c. Cum sit.

Officiales seculares in ciuitate non debent esse perpetui, unde solum per biennium potest quis esse in officio, & debet uacare biennio. Ab. de iude. c. Significauerunt.

Officiales quibus datur plenum & generale arbitrium super statuta, non possunt statuta specialiter edita tollere, nisi aliqua causa noua, uel antiqua uerisimiliter non considerata emerserit. Possunt autem statuta noua facere. Ab. de off. lega. c. Studuisti.

Oleum non consecratum si misceatur consecrato totum est consecratum. Ab. de consecra. eccle. uel alta. c. In dubiis. Compositum ex diuersis assumit naturam simplicis dignioris. Vinum tamen si apponatur in sanguine eucharestiæ permanet uinum, quia uinum post consecrationem desinit esse uinum, ideo non fit commixtio, secundo non est ibi tantum sanguis, sed etiam corpus, ideo non transit uinum, quia non est ibi purus liquor sanguinis, tertio sicut sanguis est incommutabilis ita & incommixtibilis. Abb. ubi supra.

Aborrere quod ciuitas uel collegium habet, si princeps aliquem eximit ex priuilegio an ciuitati diminuatur onus, uel totum remaneat super non priuilegiatos. Ab. de præscrip. c. Accedentes. Vide Talea. Abb. de immuni. eccle. c. Peruenit.

Onera ordinaria sunt quæ imponuntur a lege, uel a principe. Abb. de censi. cap. Licet. Ordinaria sunt quę habent determinationem certam, uel ordinatam prestantiam, extraordinaria quæ quandoque per accidens imponuntur, uel quę non imponuntur a lege, uel a senatus consulto uel constitutionibus principis. Ab. de immuni. eccle. c. Non minus.

Onus quod imponitur habito respectu ad redditus, diminuitur & augetur secundum facultates redditūum. Ab. de censi. c. Quanto.

Exigens collectam pro oneribus publicis non debet aliquam utilitatem consequi, immo punitur si plus exigit, quam impendat: quia quod plus accepit restituet & tantundem pauperibus largietur. Abb. de immunita. eccle. c. Quia plerique.

Si quis exoneratur ab oneribus, an debeant diminui onera communitatis. Ab. de im-

de immuni. eccle. cap. Peruenit. Vide. Talea.

Onera si clerici soluunt contra ius non obstante possessione facti, potest episcopus clericos interdicere, ut illa amplius non soluant. Ab. de censi. c. Significauit.

Opera bona etiam hereticorum ualent ad bona temporalia promerenda, & ad minus subeundum supplicia. Glo. de hære. cap. Firmissime. Valent etiam quo ad illustrationem mentis, quia facilius merentur gratiam conuersionis, quam illi qui semper sunt in peccato. Item mortificatis peccatis, illa bona opera interdum resurgunt. Abb. ubi supra. De aposta. c. Quadam.

Operatio non attribuitur ciuitati, uel collegio, nisi quando congregato concilio legitimo illud fuit prius obtentum, alioquin singuli dicuntur fecisse non ciuitas, etiam si omnes operationem illam faciant. In re spectante ad plures, ut ad singulares omnes debent conuenire, ubi maior pars præiudicat minori, quia minor posset trahere maiorem ad sententiam suam, ut quando sunt plures patroni ecclesiæ. Ab. de elec. c. In genesi.

Contra opinionem communem iudicatur. Glosa quando illa opinio iure non probatur, nec tenetur iudex sequi opinionem communem ubi euidenter illa est falsa, & hoc extimabit iudex acutissimi ingenii. Abb. de usur. cap. Tua nos. In dubio sequenda est opinio a pluribus approbata, nisi sit euidenter falsa. Ab. de uerbo. signi. c. Nouimus.

Opiniones ubi sunt diuersæ tenenda est media. Glo. hic nisi alia sit probabilior. Contra opinionem communem debemus iudicare si potest de falsitate communi. Ab. de censi. c. Sciente.

Opiniones ubi sunt uariæ in uno articulo sequi debet rationabilior & equior. Si utraque est rationabilis sustineri debet ea quæ est plurium. In matrimonio quando doctores in suis locis separant matrimonium, nec assignant casum expressum in iure, si inuenitur unus doctor sustinens matrimonium illius opinio est sequenda, & singularis opinio est præferenda communi, nisi communis habeat textum pro se. Abb. de cogna. spiritua. capitu. Si uir.

Opinio falsa euidenter in iure potest appellari præsumptio & temeritas. Ab. de sen. exco. c. Quanto.

Opinio præfertur ueritati in casibus contentis in his uersibus. Testamenta fauor, odium, sententia, proles. Ex istis causis prefertur opinio ueris. Glo. de biga. non ordinan. c. Nuper qui nobis.

Opinio sequenda est quæ meliori innititur rationi, & inferioris sententia potest aliqua sententiam maiorum superare. Communis opinio est sequenda nisi notorie dicat male, nec semper consideranda est multitudo sequentium. Ab. de fer. c. Capellanus.

Oportet regulariter importat necessitatem, quandoq; honestatem, secundum materiam subiectam. Ab. de libel. oblat. c. Ignarus.

Oratio non debet fieri pro decedentibus in mortali. Abb. de hære. cap. Si quis episcopus. Pro excommunicato potest fieri oratio in ecclesia sicut in parasceue. Orat ecclesia pro hæreticis dum uiuunt, pro recedentibus in excommunicatione non est orandum. Ab. de senten. excommu. cap. Si aliquando.

Oratio generalis pro defunctis, non tantum ualet quantum particularis, licet honor deferri uideatur his pro quibus offeruntur. Glo. hic. Si attendatur ratio caritatis facientis plus, non dicuntur nec plus letantur, qui plus ha-

bent

bent de caritate. Si respectu suffragii plus ualet particularis. Si tamen hi pro quibus fiunt non indiget, Deus indigentibus distribuit & semper prosunt facienti. Ab. de sepultu. c. Fraternitatem.

Oratorium proprie est locus ad orandum, quod quisquis in domo sua ædificare potest, nec debet ibi celebrare sine licentia episcopi. Ab. de eccle. edifican. c. Tua nos. Priuata persona potest sibi edificare oratorium sine licentia episcopi, dummodo non celebretur ibi absque eius licentia. Ab. de religio. domi. c. Ad hoc & infra.

In oratoriis priuatis campanæ publicæ teneri nõ possunt etiam per religiosos. De priuilegiis. cap. Parentibus. Non prohibetur teneri campanula parua & priuatim pulsari. Ista oratoria non gaudent priuilegio ecclesiarum. Dicũtur oratoria loca apta ad orandum non consecrata, nec habentia dotem sicut habent magni domini in domibus suis, & possunt destruere quando uolunt. Ecclesiæ sunt consecratæ publice & habent dotes suas. Si sunt constituta auctoritate episcopi potest ibi publice celebrari, sin autem celebrari non potest nisi priuatim. Exempti tenentes campanam in oratorio possunt puniri per episcopum, quia campana pulsatur propter audientes, & sic leduntur personę non exemptæ & committitur delictum extra locum exẽptum sicut proiiciendo lapidem de loco exempto, percutiendo in loco non exempto, & mandans delictum in uno loco committi punitur per ordinarium loci delicti. In ecclesiis tamen possunt religiosi habere campanas de iure communi, uel etiam ex priuilegio. Non tamen possunt religiosi in eorum ecclesijs tenere nisi unam campanam de iure communi, & hoc debet sufficere maxime mendicantibus, cum ipsi non habeant populum. Abb. ubi suprà. c. Patentibus.

Oratorium priuatum, non est sub potestate episcopi quo ad ius uisitandi & procurationem exigendi, nec uenit nomen pii loci, nec actus celebrandi, ibi interdum concludit locum esse publicum, nisi publice celebretur, & omnes admittuntur. Cognoscitur ab ecclesia quia non consecratur nisi constituatur sibi dos, nec principaliter fit ut ibi celebretur sed ibi oretur. Sine licentia episcopi non est celebrandum in eo, nec potest habere campanam publicam. quod habet oratorium nisi illud tractet honeste, potest episcopus illud facere destruere. Ista oratoria non gaudent immunitate ecclesiæ cum hodie sint oratoria & cras cameræ ad utilitatem domini. Si tamen sint constructa auctoritate episcopi erunt publica & religiosa, & non possunt ad usus humanos deputari. Licet episcopus non possit uisitare oratoria priuata, potest tamen ad illa accedere, ut uideat quomodo se habeant, & si præter formam iuris constituta sunt, & an honeste tractentur ut uideat. Ab. de censi. c. Auctoritate.

Ordinarius si aliquid agit contra inhibitionem papæ est ipso iure nullum. Ab. de concess. præben. c. Constitutus.

Ordinarius suplet negligentiam Abbatis non reuocantis monachum uagabundum uel habentem proprium. De off. iud. ordina. c. Quanta deuotio. Vide Delegatus.

Ordinarius qui scit non ut iudex sed ut homo, uel Deus, subditum esse reum criminis, potest eum corrigere uel punire indeterminate, sed non nominatim, quia non creditur superiori, nisi probet delictum, potest tamen excommunicare in communi, non in speciali. De off. iudi. ordina. cap. Si sacerdos.

Si ordi-

Si ordinarius subiectus episcopo infert in subditum iustam censuram, episcopus illam debet seruare, nec debet illam relaxare sine satisfactione, & cum scientia proferentis. De officio iudicis ordina. c. Cum ab ecclesiarum.

Ordinarius cui constat quod absolutus a papa suppressit ueram causam quare fuit excommunicatus, debet illum remittere ad papam, si autem non constat & est urgens suspitio contra eum, debet eum cogere ad se purgandum. De off. iud. ordina. c. Ex parte tua. Si non potest se purgare habetur pro conuicto. Ab. ubi supra.

Ordinarius licet possit cogere subditum ad acceptãdum delegationem suam, non tamen ad exequendum delegationem papæ, quia non spectat ad eius officium sed papæ. Potest tamen punire eum quia contempsit mandatum superioris, quia hoc casu punit non ut delegatum sed ut in crimine perseuerantem, & cessat maioritas. Ab. de off. & pot. iud. delega. c. Prudentia §. Adiicimus. Non obstante quod commissa sit delegato, supplet, si ex desidia uel malitia delegati quis perseueret in peccato. De off. iud. ordina. c. Significauit. Non autem potest ubi non imminet peccatum. Ab. ubi suprà.

Ordinarius exequitur sententiam delegati ad mandatum eius, etiam si sciat illam esse iniustam. De off. & pot. iud. delega. c. Pastoralis. §. Quia uerò. Intelligitur de sententia iniusta, quæ tamen alias tenet, quia erat contra ius litigatoris, uel transierat in rem iudicatam, quia non fuit appellatum. Nec sententia est solum iniusta ex parte pronunciantis sed ex iuris dispositione tenet, & est executioni mandanda ut sit finis litis. Non tamen habet locum in causa criminali ubi sententia est corporis afflictiua, quia tacitus consensus partis non habet purgare uitium sententiæ, quia nemo est dominus membrorum suorum. Hinc est quod condemnato inuito potest tertius appellare. Ab. ubi suprà.

Ordinarius cui papa mandat ut corrigat clericos suæ diocesis propter hoc non habet iurisdictionem super exemptos. De officio iudi. ordina. cap. Graue.

Ordinarius credens se esse delegatum causa non sit si procedit auctoritate delegata non tenet processus, etiam si potuisset procedere ut ordinarius, & hoc ex defectu uoluntatis. Glo. & Abb. de off. & pot. iud. delega. cap. Ex litteris.

Ordinarius cui competit absoluere ab excommunicatione potest aliis absolutionem delegare, & hoc de excommunicatione intelligitur. De off. iud. ordina. c. His quibus.

Ordinaria iurisdictio radicata in persona illius cui conceditur. Vnde immediate per concessionem inhæret ossibus istius, ideo per mortem concedentis non expirat, quia quod nostrum est sine facto nostro a nobis euelli non potest. Cognoscitur ordinaria concessio, si princeps, lex, uel consuetudo dat simpliciter iurisdictionem super prouinciam, ciuitatem, uel castrum, uel concedit simpliciter iurisdictionem super uniuersitatem causarum, quia tunc uidetur concedere ordinariam, nisi exprimatur uerbum, delegamus, uel hoc, fac auctoritate nostra, quia tunc facit delegatum. Nemo potest dare ordinariam iurisdictionem nisi princeps, uel lex, uel consuetudo, uel uniuersitas dum eligit rectorem. Abb. de offi. & potest. iud. delega. cap. Relatum.

Ordi-

Ordinari non possunt scholares per episcopum ciuitatis in qua student. Quo ad sacramenta necessaria episcopus studii est iudex competens, non autem quo ad uoluntaria. Nec potest episcopus studii commutare uota scholaris extranei. Ab. de paroch. c. Nullus.

Ordo inter aliquos. Vide in honoribus.

Ordo quandoque consistit in non seruando ordinem solitum secundum tela iudicii dicitur ordo, quia ordinate proceditur. Tertio dicitur ordo religio quia debet esse ordinata & approbata, Quarto caracter clerici. Ab. de iurciuran. c. Ad nostram secundum.

Ordo episcopatus conferri non potest non sacerdoti. Glo. de cleri. per saltum promoto. cap. Tuæ litteræ. Communiter tenetur oppositum. non tamen potest exequi. Ab. ubi suprà. Tenendo opinionem theologorum in substantia non uidetur differre ordo sacerdotalis, & episcopalis, nisi quod episcopalis ampliat sacerdotalem potestatem, sic non potest conferri non sacerdoti, Hanc opinionem sequitur dominus Anto. & ad hoc adducuntur plura. Ab. de excessi. præla. c. Ex litteris.

Episcopus pro ordine conferendo ab eo, uel ministri uel notarii nihil temporale debent exigere. De simonia. c. In ordinando. Vide Notarius. Simonia. Nec ualet consuetudo quod aliquid exigatur pro ordinibus. De simo. c. Sicut pro certo. Non potest etiam accipere ex post facto. Induci tamen potest consuetudo ut ordinandus aliquid det pro fabrica ecclesiæ, uel ad cultum diuinum ita tamen ut ordo libere conferatur, & post compellatur ad seruandum laudabilem consuetudinem. Non tamen ualet pactum uel statutum etiam in fauorem ecclesiæ. Valet etiam consuetudo ut census debitus episcopo deferatur tempore crismatis, quia non datur principaliter pro crismate. Ab. ubi suprà. c. Sicut pro certo.

Qui ordinauit aliquem sub promissione de non petendo ab episcopo prouisionem per triennium a collatione ordinum, & præsentator per triennium ab executione ordinum sunt suspensi. Ordinatus autem est perpetuo suspensus, & solum per sedem Apostolicam cum eo dispensatur. De simo. c. Si quis.

Ordinem conferens simoniace est ipso facto suspensus a collatione ordinum, & sic ordinatus ab ordine suscepto, & solus papa dispensat si ipse est simoniacus, secus si eo ignorante per alium data est pecunia. De simonia. cap. Si quis.

Ordinatus in subdiaconum qui prius præsentatori suo promisit quod nihil petet ab eo in suscepto ordine ministrare uel ad superiores ordines ascendere sine dispensatione non potest, etiam si non credebat se non peccare. De simo. cap. Per tuas. In hoc dispensat episcopus, quia non est proprie simonia, & si est non est ita graue peccatum sicut quando proprie interuenit donatio. In casu isto est suspensus tantum ab ordine simoniace suscepto, non ab aliis ratione prędicta. Sic ordinans uel prę sentans mitius puniuntur. Licet de præsenti non esset obligatio, tamen post prę sentationem obligatur præsentator dare certam portionem, quæ consideratis fructibus est quid temporale. Remisit ergo obligationem rei temporalis ut acquirat ius spirituale, & remittere in istis idem est quod dare, ideo est simonia. Abb. ubi suprà. Ista renunciatio si fiat post ordinationem ualet, non autem ante. Si interueniat iuramentum, ordinatus nihil potest petere, sed ordinator, & præsentator non possunt sine peccato desistere, quin illis proui-

prouideant. Si proprie esset simonia in ordine, ordinator esset perpetuo suspensus, & ordinatus suspensus ab omnibus ordinibus. Est ergo simonia in consecutiuo ad ordines, in qua solus papa dispensat, qui tamen non punit ut simoniacos in ordine. Ab. de simo. c. Si quis.

Ordinem non potest quis recipere ab eo quem credit simoniacum, sed ministrare potest in prius acceptis ab eo. De simo. c. Per tuas secundum. Vbi non est pactum in credendo, uel non credendo potest quis informare conscientiam suam, ut libet. Ab. ubi supra.

In ordinatione archidiaconus dicens ordinandos esse dignos non peccat, nisi sibi constet de opposito. De scruti. in ordi. c. Ex parte.

Ordo clericalis dicitur prima tonsura. De æta. & qualita. ordinando. cap. Cum contingat.

Ordo ubi dubitatur an sit collatus probabiliter debet de necessitate iterari, uel ad cautelam conferri, & debet præmitti protestatio quod non intendit ordinare, si alias fuit ordinatus. Ab. de cleri. ordina. per saltum. c. Tuæ litteræ.

Qui ordinem furtiue recipit in suscepto ministrare, uel ad superiores ascendere non potest, & contra hoc faciens si erat excommunicatio lata, non potest sine dispensatione papæ, & si non erat lata, episcopus & Abbas possunt dispensare cum eis. De eo qui furti. ordinem recip. c. Veniens. Furtiue recipit, qui sine licentia superioris. Talis recipit ordinem, sed non exequutionem. Si recipit ordinem in excommunicatione solus papa dispensat, quia incidit in irregularitatem, sicut ministrans post interdictum etiam si religionem ingrediatur. Abb. ubi supra. Qui furtiue recipit subdiaconatum potest per episcopum dispensari in minoribus. Si ingreditur religionem & eius mores hoc exigant, potest episcopus dispensare. Vbi supra. c. Cum licet Lator.

Ordines minores quattuor conferri possunt simul & eadem uia, non autem accolitatus cum subdiaconatu. Ab. ubi supra. c. Cum. N. laor.

Ordo sacer liberat a patria potestate. Glo. de æta. & qualita. ordinando. c. Indecorum. Liberat a seruitute non a patria potestate, quia non est indecens ut clericus sit sub potestate patris. In spiritualibus non est clericus sub potestate patris. Vnde in beneficio potest agere, & conueniri sine consensu patris. Liberat tamen ordo sacer a potestate patris, quo ad percussionem, quia pater percutiens incurrit excommunicationem. Episcopatus liberat a patria potestate. Abb. de senten. excommun. cap. Cum uoluntate.

In ordine sacro constitutus uidetur homo sacratus. Ab. de calumnia. c. Cum fortis.

Ordinem sacrum suscipiens ante pubertatem si ueniens ad pubertatem contradicit non tenetur ad castitatem, si non uult gaudere priuilegio clericali, quia non potuit renunciare ei quod nesciuit. Ab. de cleri. per saltum pto mo. c. Tuę litteræ.

Ordines sacros duos contra excommunicationem latam per ordinatorem recipiens suspensus est ab executione, si tamen intrat religionem, episcopus potest dispensare in susceptis ordinibus. De eo qui furti. recipit ordi. c. Innotuit. Licet duo ordines non debeant conferri simul, collatio tamen tenet, & furtiua & per saltum. Si præcessit excommunicatio etiam si intrat religionem, non dispensat episcopus suo iure in suscepto. Vbi excommu-

communicatio non præcessit, est suspensus tantum a secundo ordine suscepto. In minoribus prius susceptis si non præcessit excommunicatio, dispensat episcopus. Ab. ubi suprà.

Ordo subdiaconatus gaudet priuilegio, & iure diaconatus ex quo declarauit ecclesia quod sit sacer, & hoc quo ad libertatem. De seruis non ordinan. c. Miramur. Item quo ad electionem. Glo. ubi suprà.

Ordinandus debet esse dignus scientia, moribus, & ętate, siue ordinetur ad sacros ordines, siue ad episcopatum. De elec. c. Cum in cunctis. Versus. Ordo, natura, fidei decus genitura. Ætas, & mores, & littera præstant honores. Glos. ubi suprà. Scientiam non oportet esse eminentem, qua sciat sine libris soluere quæstiones difficiles, nec oportet mediocrem qua potest prędicta discutere cum libris, sed oportet habeat sufficientem requisitam secundum qualitatem officii, uel beneficii, ut explicari possunt necessario officio, quæ sufficientia consideratur ad arbitrium boni uiri considerantis qualitatem loci, ubi conuersatur, & qualitatem officii, uel beneficii. Papa cum preponatur omnibus Christianis debet esse doctior cunctis, episcopus debet scire nouum, & uetus testamentum, quia tenetur reddere rationem de fide, & secundum Hosti, tenetur scire ius canonicum cum habeat iudicare secundum illud, maxime in causa matrimonii. Archidiaconus debet scire iura si habet iurisdictionem contentiosam, secus ubi habet tantum nomen. In religiosis charitas suplet scientiam. Abbati sufficit quod sciat legere, & cantare collectas ut dicit archidiaco. Quod non credo uerum cum habeat curam fori pœnitentialis saltem respectu monachorum. Presbyter debet scire canones pœnitentiales, & quæ habentur. 36. distin. Qui episcopus. Illiterati non sunt promouendi etiam dociles, nisi ex magna causa, consideranda tamen est qualitas loci. Qui præponitur ruri non oportet habeat scientiam, quantam qui præponitur curæ magnorum dominorum. Qui non habet sufficientem scientiam prædicto modo, non acceptet dignitatem, uel officium. Idem dicitur de promouendis ad doctoratum, ad quem paucissimi digni attingunt. Abb. ubi suprà. Et de scientia episcopi. Idem ponit Glos. infra. cap. Cum uobis olim.

Ordinandus uel promouendus ad dignitatem tenetur pandere delictum impediens ordini executionem, uel retentionem beneficii sine dispensatione, secus in aliis occultis. Si crimen irregularitatem, uel incapacitatem inducit ad beneficium, & hoc crimen habet tempore promotionis non potest beneficium retinere quantumcunque crimen sit occultum, uel defectus, si superueniat prouisio papæ, uel alterius dispensatio; si defectus non inducebat nullitatem ipso iure, sed dabat facultatem cassandi, sufficit dispensatio. ubi suprà. Si non fuit notorium non sufficit dispensatio, sed requiritur consensus electorum. Si crimen est graue & notorium, licet non inducat irregularitatem, non tenet promotio, nisi forte scienter sit promotus a papa, & tunc uidetur tacite dispensatus, non autem si promoueatur ab episcopo. Si crimen sit occultum peracta pœnitentia potest tenere beneficium. Ab. de elec. c. Innotuit.

Accolitus qui baptizandi prebuit ministerium, si crimen est occultum, potest promoueri, non autem si publicam, nisi dispensetur cum eo intrante religionem. De aposta. c. Ex litteris. Iste accolitus præbuit ministerium respondendo rebaptizanti. Ab. ubi suprà.

Ad or-

Ad ordines sacros promoueri potest fur occultus post restitutionem, & pœnitentiam. De fur. c. Ex litteris. Confessus in iudicio uel conuictus de furto non potest amplius promoueri ad ordines sine dispensatione. Idem est in quolibet notorio peccato. Vt semel fur possit promoueri, requiritur quod sponte sit confessus, quod satisfecerit læso, quod infamia non superuenerit contra eum, quod peregerit pœnitentiam, uel partem ipsius, & quod alias sit idoneus. Ab. ubi suprà.

Ordinandum clericum secularem non potest superior impedire a susceptione ordinis causa non apparente. Potest tamen hoc prohibere prælatus regularis, quia magis subduntur religiosi suo prælato, quam clerici episcopo. Non tamen potest regularis ex sola inhibitione prælati impediri quo ad executionem ordinis iam suscepti nulla alia causa apparente. Multa impediunt promouendum, quę non deiiciunt iam promotum. Ab. de simo. c. Ex tuis.

Ad ordines promouendum impedit crimen publicum. secus si est occultum, quia tunc regulariter non requiritur dispensatio, sed sufficit sola pœnitentia. Cęteris paribus facilius dispensatur cum intrante religionem, quam cum remanente in seculo propter pœnitentiam duriorem. Ab. de aposta. c. Ex litterarum.

Ordinandum potest presbyter parrochialis præsentare ad titulum ecclesię suæ, & uigore huius præsentationis ordinatus debet consequi alimenta ab illa ecclesia etiam si sit patronata, non tamen fit præiudicium patrono non consentienti, ad titulum ecclesiæ huius possunt ordinari plures, non tamen omnes erunt rectores, sed habent solum alimenta, donec fuerit eis prouisum aliter. Si ecclesia non est patronata, & redditus sufficiunt post mortem rectoris, iste remanet in ecclesia, si non sufficiunt debet puniri rector, ideo reuocabuntur. si est patronata ad petitionem patroni reuocabitur, quia sine consensu eius non potest constitui titulus perpetuus, & si uenit ad inopiam non potest ita abundanter alimentari. Vbi essent plures intitulati si etiam patronus consenserit cessante consuetudine patronus non tenetur presentare unum de intitulatis, sed tantum de honestate, secus ubi esset consuetudo. Patronus tamen consentiens sibi præiudicat, inquantum non potest eos remouere, & quia erunt illi primo alimentandi. Ab. de iure patro. c. Postulasti.

Ad ordines minores nullus debet promoueri, nisi etiam uelit promoueri ad sacros. Ab. de conuersio. coniuga. c. Coniugatos. Vide. Ordinari ad sacros ordines non potest coniugatus.

Ordinari non potest qui non est baptizatus, nec ordinem recipit. De presby. non baptiza. c. Veniens.

Ordinari prohibetur bigamus. De bigam. non ordinan. c. Vt bigami. Nec potest papa dispensare cum bigamo, quod ordinem suscipiat, uel ministret in suscepto ordine sacro, quia non potest restituere sacramentum unionis. Potest tamen dispensare cum ordinatore suo. Glo. ubi suprà. Nec tamen est bigamus qui uxorem alterius duxit, si cum prima non consummauit matrimonium, quia neuter diuisit carnem suam. Vbi suprà. c. Debitum. Si ducit in uxorem prius a se corruptam non est bigamus, quia non diuisit carnem suam. Glo. ubi suprà. Subdiaconus qui contraxit cum uidua, licet matrimonium sit nullum, reputatur bigamus, nec licet dispensare cum eo. Vbi suprà. c. A nobis.

Ordinari non potest corpore uitiatus, secus si parte digiti careat, & non sit scandalum. De corpore uitiatis. c. De presbytero. Nec habens maculam in oculo. Vbi supra. c. Cum de tua. Potest tamen si unus oculus sit maior altero. Glo. ubi supra. Eunuchi ex indignatione non possunt ordinari, secus si ex alia causa. Vbi supra. cap. Ex parte. Etiam si arbitrentur obsequium se præstare Deo. Vbi supra. c. Significauit. Episcopus tamen dispensat quod faciant sacerdotalia excepto quod non celebrent. Glo. ubi supra. Carens manu uel digito si impeditur a fractione hostiæ, non potest ordinari, & priuatur beneficio quod habens illud tenetur ordinari sacerdos, puta si cum tali defectu factus sit Abbas. Vbi supra. c. Exposuisti. Qui patitur in police si potest frangere hostiam, ordinatur. Vbi supra. Thomas monachus. Si ex culpa sua sine causa iusta habet deformitatem repellitur. Si casu uel iusta causa sit corpore uitiatus, non remouetur a susceptione ordinum, nisi sit deformitas. Glo. ubi supra. c. Exposuisti. A

Ordinari & ministrare in susceptis ordinibus non prohibetur clericus propter crimen occultum. De tempore ordina. c. Ex tenore. Quæsitum. Excipitur tamen homicida. Intelligitur quando clericus habet ius petendi ordines, & non aliter. Glo. ubi supra. Si crimina sint notoria post pœnitentiam dispensat episcopus, & ante quando sunt occulta, & tunc non potest de crimine accusari, & ad hoc ualet dispensatio. Glo. ubi supra. c. Quæsitum. A

Ordinari non debet obligatus ad ratiocinia, nisi prius debitis se exoneret. De obliga. ad ratiocinia. c Magnus episcopus Augustinus.

Ordinari non potest quis nisi ab episcopo suo, uel de eius licentia. alias ambo puniuntur. Ab. de eo qui furtiue ordi. recip. c. Innotuit.

Ordinari non possunt histriones, & buffones. Ab. de uita & honesta. cleri. c. Cum decorem.

Ordinari potest clericus qui fuit in aliquo conflictu, in quo aliqui occisi sunt sine eius facto, & consilio, & hoc de iure communi. De cleri. percusso. c. Continentia.

Ordinari non potest illegitimus, nec seruus. De filiis presby. c. Vt filij. Possunt tamen ordinari serui origenarii & areptitii, licet non sint liberi. Glo. de iude. c. Multa. Nec debet ordinari infamis super defectum natalium, nisi prius purget se. De purga. cano. c. Accedens. Iurabit iste quod fuit reputatus, & nunc nominatus filius petri, & alii iurabunt quod credunt eum uerum iurasse, & hic est modus huius purgationis. Ab. ubi supra.

Ordinari qui non potest propter infirmitatem superuenientem ad ordinem requisitum non est remouendus a beneficio. Ab. de præben. c. Ex parte.

Ordinari quis potest ad minores ordines post septennium, Corona secundum aliquos potest conferri infanti, si uult ingredi religionem. alias secus. Ab. de regulari.

Ordinari potest monachus ab episcopo ciuitatis in qua natus est, etiam si eius monasterium sit in alia dioceſi. Abbas de foro competen. c. Postulasti.

Ordinari non potest sacerdos qui non bibit uinum, etiam si policeatur se suscepturum sacramentum, quia ex horrore posset euomere. Ab. de celebra. missa. c. Ex parte.

Ordinari ad sacros ordines non potest coniugatus, nisi uxor continentiam profiteatur. De conuersio. coniuga. c. Coniugatus. Ordo sacer large accipitur hic ut extenditur ad minores. Imponitur pœna danti coniugato coronam.

sonam. Minores ordines non debent dari nisi ei qui uult promoueri ad sacros, ideo si coniugatus ad minores uult ordinari, debet ab eo exigi uotum continentiæ, non autem a non coniugato. Si uxor sit iuuenis an teneatur religionem intrare, opiniones. Mihi placet quod teneatur. Si uxor non sit suspecta, satis est separetur thorus. Apostoli secum duxerunt uxores, ut eis ministrarent. Si aliunde non habet potest de redditibus prouidere uxori, & filiis illegitimis. Fallit tamen hoc in episcopo. Abbas ubi suprà. Ordinatus ad sacros ordines ignorante uxore ea mortua tenetur ad castitatem, & si contrahit, matrimonium non tenet, & tamen si professus ignorante uxore reuocetur ea mortua, si contrahit cum alia matrimonium tenet, quia professio, & usus matrimonii sunt incompossibilia, nec professio imprimit caracterem, sicut ordo. Ab. ubi suprà. c. Placet.

Ordinari non potest uxoratus in episcopum, nisi uxor religionem profiteatur. De conuersio. coniugato. c. Sane. Si post mortem uxoris admisit concubinam post longam continentiam potest in episcopum promoueri. Idem dic in uxore papæ, & Cardinalis esse honestum, si uxorati promouentur. Abbas ubi suprà. Coniugatus est habilis ad papatum etiam uxore ignorante, & contradicente, & potest repeti per uxorem, sicut qui est professus, & ordinatus, ex quis erit iudex? Abbas ubi suprà. c. Constitutus.

Si ordinetur quis ad titulum ecclesiæ patronatę, præsentatus per rectorem cui patronus non consensit cum uacauerit, potest patronus alium præsentare, quia sibi pręiudicium nunc generatur. De iure patro. c. Postulasti.

Ordinari potest legitime ad sacros ordines non beneficiatus habens patrimonium sufficiens. De prębend. cap. Tuis. Nec oportet patrimonium assignari sibi in titulum, sed sufficit habeat illud. Talis potest petere beneficium, & de illo uiuere, licet non debeat compellere episcopum ad conferendum, cum non teneatur. Si patrimonium periret, tenetur episcopus illi prouidere, non quia ordinauit sed quia tenetur pauperibus subuenire, & prouidere, licet sit ordinatus ad patrimonium, tamen soluet decimas de illo, quia non debet ordinari, cum damno ecclesiæ parrochialis. Potest tamen recipi ad beneficium in alia diocesi, quia ratione patrimonii nulli ecclesię obligatur; tenetur ad officium ratione ordinis sacri. si ordinatur simpliciter potest disponere, & alienare patrimonium. Si non habet nisi patrimonium in titulum ex quadam benigna interpretatione uidetur quod non possit alienare, sed de rigore iuris potest, nec requiritur consensus episcopi. Operatur tamen quod non erit clericus pauper, & mendicus nisi uolens. Abbas ubi suprà. cap. Tuis. Ordinatus ad titulum patrimonii potest post recipere beneficium, & de fructibus eius honeste uiuere, ex quo seruit beneficio, & matrimonium conseruare hæredibus suis. Si non habet beneficium gaudet in bonis patrimonialibus priuilegio clericali, sicut in bonis ecclesiæ, quia bona sunt accessoria personę. Nam propter pręrogatiuam personæ sępe priuilegiantur in bonis. Glo. & Ab. de pręben. c. Episcopus.

Abbates & inferiores pręlati, rectores ecclesiarum possunt pręsentare ordinandos ad titulum suarum ecclesiarum sine pręiudicio patronorum, nec requiritur quod ordinandus habeat proprium beneficium, sed sufficit ordinetur ad titulum alterius ecclesię, de cuius fructibus debet sustentari, nec

tamen debet habere tantam partem, ut uideatur facta secatio beneficii, sed debet sustentari tanquam clericus. Quando ordinatur ad titulum alicuius ecclesiæ, quę sufficit ad prouidendum utrique potest ordinatus directe petere portionem,& tenetur ibi residere,& seruire in diuinis, & si ibi non residet,potest puniri,& priuari portione & titulo,si nó sufficit utrique,potest successor sic ordinatum priuare, non autem præsentator qui fuit in culpa. Si pręsentator non potest sibi subuenire, compellitur ordinator ad prouidendum. Ab. de simo. c. Per tuas. secundum.

Ordinare non potest episcopus parrochianum alterius sine licentia illius nec potest eum aliter iudicare. De parroch. c. Nullus. Extenditur hoc capitulum ad primam tonsuram, nisi ratione beneficii, uel nisi mutauerit domicilium, nec sufficit habitatio. Non possunt scholares ordinari per episcopum ciuitatis, in qua student. Ab. de parroch. c. Nullus.

Ordinans ante ætatem legitimam est suspensus a collatione ordinum, & ordinatus est suspensus usque ad legitimam ætatem. De tempor. ordina. c. Vel non est. & Glo. ubi suprà.

Ordinans extra tempora est suspensus a colllatione ordinum, & ordinatus ab executione ordinis, cum quo solus papa dispensat. De tempor. ordina. c. Cum quidam. Consuluit. & Glo. ubi suprà. Sic ordinatus potest dispensari per episcopum proprio iure, nisi papa sibi hoc ex certa scientia reseruet. Glo. ubi suprà. c. Consuluit. Ordinans ad duos sacros ordines eadem die est suspensus a collatione ordinum, & cum eo solus papa dispensat. Vbi suprà. c. Dilectus. Ordinans die sabbati ad unum ordinem sacrum,& dominica sequenti continuato ieiunio ad alium est suspensus a collatione utriusque ordinis collati, & ordinatus solum a recepto die dominico. Vbi suprà. c. Litteras uestras. Potest tamen ordinator complere ordinationem incohatam, sed non conferre alium ordinem. Glo. ubi suprà. Ad quattuor minores potest ordinare omnibus diebus dominicis, & aliis diebus festiuis unum uel duos. Ad alios ordines tantum in sabbato quattuor temporum, & sabbato passionis, & resurrectionis. Vbi suprà. c. De eo quod quæsisti. Ad minores diebus festiuis possunt ordinari plures, dummodo non uideatur ordinatio generalis. Glo. ubi suprà.

Ordinare clericos sine titulo non licet episcopo. De præben. c. Non licet. Non habentes unde possint uiuere non debent promoueri ad ordines, & si ordinantur debet de suo prouidere episcopus qui semper est in culpa, quia debuit discutere, & examinare, an sufficiat patrimonium ad uitam honestam. Abbas ubi suprà. Qui ordinat aliquem ad sacros ordines sine titulo non habentem de suo, unde uiuat tenetur prouidere de suo donec aliquem titulum, sit consecutus. De præbend. c. Episcopus. Sic ordinato sine titulo nemine præsentante ordinator uel successor tenetur in necessariis prouidere, donec habeat titulum. Vbi suprà. c. Cum secundum. Intellige ista, si episcopus examinauit, quia si alii examinauerunt, illi tenentur. Glo. ubi suprà Si ordinauit ad titulum, & alius euicerit, non tenetur episcopus, nisi fraudulenter hoc fecerit sciens beneficium illud non uacare, nec debet opponi quod sit indignus, ex quo reputatus fuit dignus ad ordinem, est dignus etiam beneficio, nisi superueniant noua. Glo. ubi suprà. Si ordinatur ad pręces alterius non tenetur ordinator, sed præsentator, alias tenetur ordinator, uel successor prouidere ordinato in omnibus uitæ necessariis uidelicet in

cet in uestibus medicinis, cibis &c. & assignantur rationes. Vbi ecclesia cathedralis est pinguis episcopus tenetur prouidere de bonis illius; ubi autem est pauper tenetur de patrimonio proprio suo, & episcopo mortuo tenentur heredes. Cum hæc dispositio sit fundata super publicam utilitatem non potest clericus huic fauori renunciare. Ab. de preb. c. Cum secundum.

Ordinatus in apostasia religiosus non potest sine dispensatione papæ in ordine suscepto ministrare. De aposta. cap. Consultationi. Intellige prædicta etiam si resipiscat, & agat pœnitentiam, sed nec potest ad maiores ordines promoueri, si tamen religiosus intrat aliud monasterium etiam magis largum in casu non concesso, non dicitur apostata, quia non uenit contra substantialia regulæ. Ab. ubi supra.

Qui credit se esse ordinatum, cum non sit, non conficit euchareistiam celebrando, tamen ex bona fide prodest sibi & aliis. Glo. de presbyter. non ordina. c. Apostolica.

Ordinatus ab eo qui putabatur episcopus & non erat, nullum ordinem recipit, ualent tamen sic gesta quo ad meritum propter fidem. Abb. de præsby. non baptiza. cap. Apostolicam. Qui non est baptizatus post baptismum ordinabitur. De presby. non ordina. c. Si quis. Si dubitatur de baptismo probabiliter debet baptizari & ordinari sub forma. Si non es &c. Si non uult ordinari denuo remanebit laycus & si contrahit matrimonium, tenet, quia uotum non est solennizatum, ex quo uere non recepit ordinem, debet tamen compelli ad suscipiendum ordines propter intentionem, quam habebat. Ab. de presbyter. non baptiza. c. Si quis.

Non ordinatus minister in pertinentibus ad ordinem quem non habet deponendus est, & amplius non est ordinandus. De cleri. non ordina. c. Si quis. Tenetur etiam pœna falsi, sicut non habens dignitatem simulans se illam habere, qui utitur insigniis. Intellige si ministrat in solenni apparatu, secus si aliter, talis debet excommunicari, & priuari beneficio, & deponi, & hoc ultimum plus placet. Ab. ubi suprà. Diaconus celebrans non promouetur ad sacerdotium, & a diaconatu suspenditur ad tempus, in beneficio potest dispensari cum eo. Vbi suprà. cap. Ex litteris. Episcopus potest dispensare in beneficio & in ordine quem habet, non autem ut talem ordinem recipiat. Ab. ubi suprà.

Ordinatus ab excomunicato scienter est suspensus, nec potest episcopus dispensare, nisi ignoranter ordinatus sit. De ordina. ab eo qui resignauit. c. Cum clericus. Qui ab episcopo qui loco renunciauit, non dignitati non est suspensus. Qui recipit minores ab eo qui utrique renunciauit, non est suspensus, si sacros, est suspensus. Si ignoranter probabiliter episcopus dispensat cum eo. Vbi suprà. c. Requisiuit. Si ordinatur excommunicatus propter uiolentam si est secularis deponendus est, si regularis manum iniecit, est suspensus ab executione ordinis, ignorans ius uel factum si ordinatur solus papa dispensat cum seculari. Cum regulari dispensat Abbas, si ignorantia sit probabilis, & factum non sit graue. De sen. excom. c. Cum illorum.

Impedimentum habens ordinatus scienter ab eo qui potest dispensare super impedimento si ordinator est inferior papa propter hoc non dispensat, nisi præcedat cognitio causæ, secus si per principem, qui non subiicitur legibus. Glo. & Ab. de scisma. c. Fraternitatis.

Ordinatus in maioribus ordinibus in ecclesia collegiata licite recusat imminente necessitate in minoribus seruire. Ab. de uita & honesta. cleri. cap. Vt quisque.

Ordinatus per metum conditionalem tenetur ad obseruantiam ordinis, & eius sequelam, nec debet fieri restitutio, quia caracter est indelebilis, si tamen habet uxorem, & non cognitam potest matrimonio uti, quia non potuit ordinari in præiudicium uxoris. Abb. de baptis. cap. Maiores. §. Item queritur.

Ordinatus a papa non potest per alium ad altiores ordines promoueri. Abb. de cleri. excommu. cap. Postulasti. Ordinato a papa defertur, non tamen propter hoc eximitur a iurisdictione episcopi. De maio. & obedien. c. Per tuas. Si alii clerici eiusdem ordinis sint in maiori dignitate, uel digniores, uel utiliores, uel peritiores, non præferuntur etiam eis ordinati a papa. Qui tamen preferuntur inter æquales prius eis ordinatos. Sic ordinatus a papa non potest deponi per episcopum, nec perpetuo suspendi ab illo ordine. Alii tamen tenent quod potest priuari propter sequens crimen, quod credo uerius. Quod possit priuari beneficio accepto a papa, tenet Glo. hic. Non potest etiam ordinari ad alios ordines sine licentia pape, quos si sic recipit ab inferiori, priuatus est priuilegio, cui uidetur renunciasse ex tali ordinatione. Ab. ubi supra. c. Per tuas.

Qui ordinatur ignoranter per saltum a subdiaconatu in presbyteratum post pœnitentiam ordinatur diaconus, & potest dispensari secum in sacerdotio. De cleri. per saltum permoto. c. Tuæ litteræ. Tenet tamen collatio ordinis per saltum. In hoc casu dispensat episcopus. Collatio ordinis sacri ubi non sunt minores ordines, tenet, & sacer ordo uere confertur eis. Ab. ubi supra.

Ordinatus a scismatico ab officio est repellendus, nisi probet secum dispensatum per habentem potestatem. De scisma. c. Fraternitatis. In episcopatu & dignitate exempta, & in aliis ordinibus scienter, & ubi fuit ignorantia crassa, solus papa dispensat, si ignorantia fuit probabilis, dispensat episcopus, nisi ipse fuerit in causa ordinandi. Ab. ubi supra.

Ordinatus ad sacros ordines qui prius erat seruus si moritur intestatus de eius patrimonio fient partes quattuor, una est episcopi, secunda ecclesiæ, Tertia pauperum; Quarta patroni, qui tantum habet hanc partem quando est idoneus, alias in usum ecclesie dispensatur per episcopum. Liber respectu diuinorum censendus est etiam respectu temporalium, & sic in eo dominus perdit ius succedendi, cum ordinatur de consensu suo. Tenetur tamen domino impendere diuinum officium, si dominus retinuit sibi has operas. Ab. de succes. ab intesta. c. Sancto.

Ordinatus a symoniaco, uel scismatico caret effectu ordinis, nec dispensatur cum eo, nisi probauerit se ignorasse illam ordinationem esse damnatam. Glo. de elec. c. Quia diligentia. Vide. Ordinem recipiens.

PActum dicitur inter partes ex pace conuentio scripture legibus ac moribus comprobata, & dicitur pactum quasi ex pace factum. De uerbo. signi. cap. Pactum. Pollicitatio potest esse unius partis, pactum semper est partium. Scriptura non est necessaria, nisi partes conueniant quod fiat scriptura. Ab. ubi supra. Pactum est placidus consensus duorum, & dicitur quasi ad pacem habendam factum. Sub pacti nomine continetur generaliter

liter omnis conuentio, habet tamen nomina specialia ut emptio. Vbi non est specificum nomen, retinet nomen generis. Abbas de pac. cap. Antigonus.

Pactum per quod beneficium ecclesiasticum debet pecunia resignari, non ualet. De pac. c. Cum pridem. Vnde pactio non est licita ut litigans liti super beneficio renunciet, & consequatur aliquid temporale, etiam si illud recipiat nomine expensarum, quia si renuncians habet ius in beneficio uidetur simonia renunciare spirituale pro temporali, & potest fingere quod pro expensis in fraudem. Secundo iuri spirituali debet quis libere renunciare. Ab. ubi suprà. cap. Pactum. De succedendo in aliqua ecclesia post mortem prælati non ualet pactum. Vbi suprà. cap. Accepimus. Pactum quod ecclesia rem suam locando, uel concedendo in feudum apponit in præiudicium iuris parrochialis alterius ecclesiæ, non tenet, & quicquid hac occasione percepit, reddere cogitur. De pac. cap. Plerique. Pactum licet possit ualere in præiudicium paciscentium, non tamen in præiudicium ecclesiæ. Abb. ubi suprà. Pactum in spiritualibus obtinendis cessare debet, & si de facto apponitur non inducit obligationem, in conuentione inhonesta & de re spirituali nullum pactum obligat in præiudicium animarum, etiam cum iuramento. Vbi suprà. c. Pactiones.

Qui per pactum augendæ pensionis consecutus est ecclesiam, debet ea priuari, & alias canonice puniri. Ab. de pac. c. Cum clerici.

Pactum de non cedendo bonis obligat, nisi paupertas faciat illicitum, quia tunc obligat se ad carceres in effectu, quod non potest. Abb. de pac. cap. Pactiones.

Pactum appositum contra naturam contractus non ualet, sed nec consuetudo nisi propter pactum appositum contra naturam contractus possit transire in naturam alterius contractus, sicut de natura donationis causa mortis est ut possit reuocari. Si apponatur pactum quod non possit reuocari, transit in donationem inter uiuos. Abb. de Præcar. cap. Precarium. Licet non ualeat pactum contra substantialia contractus, ualet tamen contra accidentalia eius, & tunc pactum iuuat legem. Abb. de commoda. c. Cum gratia. Per pactum quis renunciat accidentibus contractus ut in deposito. Ab. de deposi. c. Bona fides.

Pactum de limitanda dote, & donatione propter nuptias matrimonio soluto ualet, si sit æqualitas hinc inde. Post nuptias contractus debet esse æqualitas dotis, & donationis, & lucri quærendi, nec potest augeri unum sine alio. Pactum de limitanda dote extenditur ad donationes propter nuptias uno promouente, & si pactum sit de parte reducitur ad partem æqualem, & hoc post nuptias, quia ante potest inter dotem & donationem esse disparitas, etiam in quantitate lucri. Abbas de dona. inter uir. & uxo. cap. Donatio.

Pactum contra ius non ualet. Si præter ius, ualet pœna apposita, sed non pactum, si secundum ius, ualet utrunque. Ab. de pac. cap. Plerique. Contra leges, & bonos mores pacta non ualent. Glo. & Abb. de uerbo. signi. cap. Pactum.

Pacta non ualent si dissolutione matrimonii contra iuris dispositionem difficultat, quia liberi esse debent in contrahendo, & dissoluendo matrimonium. Ab. de dona. inter uir. & uxo. c. Et si.

Pactum impossibile de iure, uel de facto non obligat, si impossibile de iure

non obligat si de facto tantum, & impossibilitas est perpetua, non obligat; si ad tempus tantum sic obligat. Ab. de pac. c. Pactione.

Pacta inter alios acta: aliis obesse non debent. Abbas de transacti. cap. Veniens.

Pacta priuatorum non ualent in prejudicium eorum quæ statuta sunt in publicum fauorem, secus si in priuatum. Per pactum non derogatur publico iuri, sed per statutum sic, nisi sit de reseruatis principi, uel contra mores bonos. Ab. de foro compe. c. Si diligenti.

Pacta & iuramenta seruari mandat indistincte ius canonicum. Ab. de iureiuran. c. Quintiualis in 8. differentia. Obseruantia eorum est de iure communi, ideo obligat etiam papam. Ab. de proba. c. Ex Epistolę.

Pacta quantumcunque nuda seruanda sunt. De pac. c. Antigonus. Episcopus potest ad ea seruanda cogere, quia non seruare est peccatum etiam inter laycos. Ab. ubi suprà. c. Qualiter. Est autem pactum nudum, quod stat puris finibus conuentionis, quia non est aliquod extrinsecum, puta stipulatio, nec interuentus alicuius rei, nec litteratum solennitas, nec cirographum, inest tamen eis obligatio iuris gentium. Pactum autem uestitum habet aliquid aliud. Vestimenta eius sunt stipulatio, cirographum, consensus ut in emptione & uenditione, res alia puta ut facias hoc, uel illud. Ex nudo pacto oritur actio. Ab. de pac. c. Antigonus. Omnis promissio etiam nuda est necessario executioni mandanda. Ab. ubi suprà. c. Qualiter. De arbi. c. Dilecti filii.

Pactum turpe, uel turpis rei non obligat. Et dicitur turpe omne pactum contra ius rei. Turpis est quando interponitur super re turpi, ut si capio. 10. ut interficiam hominem. Pactum cum iuramento si contineat turpitudinem ex parte recipientis & iurantis, non tenet, si ex parte iurantis non tenet quia non potest quis se uinculare ad peccatum, nec contra bonos mores. Si continet turpitudinem ex parte recipientis solum, obligat, licet post solutionem possit ab eo repeti, quod turpiter accepit. Ab. de pact. c. Pactiones. Conuentio inualida per consensum superioris ualidatur. Ab. ubi suprà. c. Quotiens.

Pactum nouissimum seruandum est; rumpit enim precedentia. Abb. de transact. c. Sicut.

Petrus constitutus est papa a Christo per illa uerba, pasce oues meas. De elec. c. Significasti. & Glo. ubi suprà.

Papa non potest dare auctoritatem absoluendi a peccatis non sacerdoti, etiam in mortis articulo. Ab. de fur. c. Fures.

Papa potest absoluere uasallos laycorum ab omni obligatione, & aliis ratione criminis ecclesiastici. Ab. de hæreti. c. Absolutos. Solus absoluit uasallos a fidelitate domini, & terram aliorum exponit aliis in prædam, & hoc potest propter delictum ecclesiasticum. Solus etiam potest prædicare crucem contra aliquem dominum, & exponere illum dominum criminosum ut impune inuadi possit. Ab. de hæreti. c. Excommunicamus.

Papa potest accusare de hæresi, & ab alio condemnari, & concilium est iudex. Similiter si est dubium inter duos quis eorum sit papa. Si est in peccato debet moneri secundum euangelium. Si peccatum sit publicum & inde scandalizatur ecclesia, & monitus non desistit, denunciari debet concilio, & ab eo puniri potest, quia tunc est contra eum suspitio de hæresi, & uix potest fieri, quod eius peccato publico non scandalizetur

lizetur ecclesia. Abb. de concess. præben. cap. Proposuit.

Papa potest adiri contra omnes qui non recognoscunt superiorem, & quando iudices inferiores sunt negligentes in faciendo iustitiam. Ab. de iudici. c. Nouit ille.

Papa ardua non debet explere sine consilio cardinalium, & uidetur ad hoc teneri de iure diuino, licet alii dicant quod Cardinales sunt quasi in possessione ex consuetudine, ego autem dico quod est de iure diuino, nec congruit litteræ ut hoc intelligatur de episcopis. Abb. Qui filij sunt legiti. c. Per uenerabilem.

Papa potest articulum nouum inducere declarando ius diuinum. Ab. de hæreti. c. Cum Christus.

Papa baculo pastorali non utitur, quia habet curuitatem ad retrahendum, nemo autem potest ab eo diuertere. Secundo alii ab eo recipiunt baculum sicut iurisdictionem, papa a solo Deo. Tertio propter historiam &c. De sacra unctio. c. Cum uenisset. Quia Petrus uni discipulo dedit baculum ad suscitandum martialem defunctum. Glo. ubi suprà.

Papa potest beneficium, uel ecclesiam patronatam conferre sine præsentatione patroni, qui ex sola gratia habet ius præsentandi. Hoc nullus inferior papa potest. Ab. de iure patro. c. Quoniam in quibus.

Papa licet ad beneficia uacatura possit dare ius, non tamen debet de honestate. Vnde Innocentius ratum habuit, quod fecerat Celestinus. Abb. de conces. præben. c. Proposuit.

Papa non potest tollere canonem. Si quis suadente; nec concedere, quod communicetur excommunicato sine causa rationabili. Abb. de sentent. excommun. cap. Nulli. Vide. Priuilegium quod possit communicare.

Papa indirecte ex quacunque causa committit litteras clerico agenti contra laycum, non autem layco contra laycum nisi in certis casibus, nec potest iudex laycus impedire iurisdictionem delegati, nec quod laycus non respondeat coram delegato, & hoc nisi quæstio sit feudalis, & dominus non sit negligens. Glo. & Abb. de foro competen. cap. Si clericus. & c. Ex transmissa.

Papa potest statuere quod clerici possint contrahere matrimonium, sicut greci faciunt respectu eorum, qui non sunt obligati ex uoto tacito, uel expresso. Si ordinatus tenetur ad castitatem ex uoto tacito, uel expresso, papa non potest dispensare, nisi ex magna, & urgenti necessitate, quia uotum est de iure diuino, & non debet commutari, nisi in melius. Vbi tenetur tantum ex constitutione ecclesiæ, ut quia erat in sacris, uel expresse non nouit, facilius papa dispensare potest, non tamen credo quod ex facili causa possit dispensare, quia esset dispensate contra statutum uniuersalis ecclesiæ, uel saltem decoloraretur status ecclesię, quo casu papa non dispensat, nisi ex maxima causa. Ab. de cleri. coniug. c. Cum olim.

Papa solus in concilio auctorizat, deponit, & similia, concilium tamen approbat secundum Glo. Hosti. dicit quod papa non potest Cardinales deponere sine concilio generali, & ex consuetudine papa non præcipit, nec excommunicat Cardinales sine eorum consilio, quia eorum collegium est quasi in possessione, ut papa non explicet ardua sine eorum consilio, & aliqua exigunt consensum, & multa gesta per solum papam retractata sunt. Papa habet Cardinales de iure diuino. hæc Hosti. Credo non posse induci consuetudiné, ut papa hæc ardua non agat sine consilio Cardinalium, quia

esset præscribere summam potestatem. Cardinales, Imperator, Reges, omnes dependent a papa, qui solus potest prædictos deponere. Ab. de cleri. non resid. c. Ex gestis.

Papa potest compellere ad componendum litigantes in beneficialibus, qnando scit aliquem indignum, licet non possit probari, & hoc præcise quo ad ea quæ dependent a potestate sua, maxime in dubiis. In his quę non dependent ab ea, credo quod non possit sine causa rationabili. Causa legitima in quolibet iudice est quando partes diu litigauerunt, & quando est multum dubium. Iudex ecclesiasticus potest excommunicare partes, nisi ueniant ad compositionem. In casu episcopus potest compellere clericos litigantes super beneficiis ad concordiam. In aliis debet hortari ad componendum, sed non compellere. Ab. de elec. c. Cum inter. R.

Papa constitutionibus suis astringitur, si fundentur super iure diuino quo ad mentem, licet non quo ad uerba, & quo ad pœnas quæ æduntur ultra ius diuinum. Ab. de foro compe. c. Significasti.

Papa potest corrigere omnem Christianum de quolibet peccato, & si non se corrigit potest in eum exercere censuras, siue sint magni, siue parui. De iudi. c. Nouit ille. & Ab. ubi suprà.

Papa pót delegare causas ciuiles & criminales spirituales layco, & ut excommunicet. Glo. & Ab. de iudi. c. Decernimus. Potest etiam fœminæ delegare causam spiritualem etiam inter clericos. Ab. de arbi. c. Dilecti filii. Non potest tamen causam committere suspecto sine facultate recusandi eum, etiam ex plenitudine potestatis. Abb. de rescrip. c. Ad hoc sumus. Solus delegat causas appellatione remota. Glo. & Ab. ubi suprà. c. Quod translationem. & c. Super quæstiones.

Papa si delegat causam iudici suspecto ex certa scientia, & decisio a sua potestate dependeat, ualet commissio. Si non dependet, puta quia agitur de statu personę, uel de temporalibus, non ualet nisi habeat causam legitimam, quia quæ sunt de iure naturali non possunt tolli per principem, nisi ex legitima causâ, quæ in dubio præsumitur. Ab. de excep. c. Cum inter. An possit committi suspecto ita quod non possit recusari. Ab. de foro compe. c. Ex transmissa. Omnem causam uertentem inter clericum & laycum potest committere. Ab. de iudi. c. Venerabilis.

Papa non potest deponere episcopum sine causa, nec diocesim eius diuidere ipso inuito, nec transferre ad alium episcopatum, potest tamen propter bonum publicum etiam sine culpa episcopi ipsum deponere. Ab. de confirmatio. uti. uel inuti. c. Tuæ nobis. Papa solus transfert episcopum confirmatum etiam ante consecrationem. De translatio. c. Cum ex generali. & c. Inter corporalia.

Papa potest destruere quę prædecessor fecit, quia omnes habentur pro una persona. Glo. in prœmi. c. Reseratis. Vnde non potest legem imponere successori quam obseruet necessario, quia par in parem &c. Si germani duo sint principes de pari, non possunt gesta per unum ab alio iudicari. Abb. de elec. c. Innotuit.

Papa non dispensat contra Apostolum in his quę sunt fidei, in aliis ut bigamia potest ex causa. Item in decimis non dandis. Non dispensat in uoto, nec in iuramento sine causa. Episcopus cum non liberet ex toto, potius commutat quam dispenset, papa uero proprie dispensat. Verisimile est, quod Deus potestatem dederit uicario suo ut possit omnibus consulere, cum sit

idem

idem conciftorium Dei,& uicarii fui. poteft papa omnia facere quę Deus poteft claue non errante. Non tamen poteft difpenfare contra uniuerfalem ftatum ecclefię, fi decoloratur ftatus ecclefiæ ex tali mutatione. Ex hoc patet, quod papa non poteft dare principi feculari fine caufa poteftatem iudicandi inter clericos, cum priuilegia clericorum fint de iure diuino. Si non decoloretur ftatus ecclefiæ, ut quia fubeft difpenfandi, uel mutandi caufa, credo quod circa unum cafum, uel duos pofsit. Non difpenfat etiam in fecundo gradu pro matrimonio inter afcendentes, & defcendentes. In collateralibus difpenfat in linea ęquali, non autem in inequali. Ab. de concef. præben. c. Propofuit.

Papa difpenfat fuper pluralitate beneficiorum, quando unus non fufficit ad honefte uiuendum. Si propter utilitatem priuatam difpenfat, grauiter peccat quia alteratur ius diuinum, in quo non habet poteftatem. Hoc cafu patrimonium Chrifti iniufte difpergitur. Vnde apud Deum & in foro confcientiæ non eft difpenfatus. Ab. de elec. c. Dudum.

Papa non poteft difpenfare cum bigamo quod recipiat diaconatum, & fuperiores ordines, uel quod miniftret in fufceptis, quia difpenfatio papæ non reftituit unitatem facramenti, ficut non poteft difpenfare cum monacho, quod habeat proprium. Glo. de bigam. non ordinan. c. Super eo.

Papa difpenfat contra concilia, & contra Apoftolum, dummodo non ftatuat contra fidem. Glo. de translatio. c. Poft translationem. Difpenfat contra concilium, & folus poteft reuocare conftitutionem concilii, non tamen debet hoc uelle. Ab. de capel. monacho. c. Ex parte tua.

Papa nihil poteft difponere contra euangelium. Concilia generalia non funt fuper papam, nec poffunt ei imponere legem. In omnibus conciliis intelligitur excepta auctoritas papæ, qui a nullo iudicatur, nec ab augufto, nec a populo, nec a clero. ideo ftandum eft fententiæ papæ, fi contradicit fententiæ totius concilii. Solus papa interpretatur ftatutum concilii, limitat, & aufert quo ad ea quæ funt iuris pofitiui, quæ omnia dependent a papa. In concernentibus fidem concilium eft fupra papam, qui non poteft difponere difpofita per concilium, quod poteft papam damnare de hærefi. Si tamen papa uel alius moueretur melioribus rationibus, & auctoritate quam concilium, ftandum effet eorum fententię, quia concilium poteft errare. Alias errauit fuper matrimonio contrahendo inter raptorem, & raptam, & dictum Hieronymi prælatum fuit ftatuto generalis concilii. ut patet 36. q. 2. Tua. Licet concilium reprefentet ecclefiam quæ non poteft errare, pro qua Chriftus orauit, non tamen eft ecclefia uniuerfalis uere, quæ conftat ex fidelibus omnibus per totum orbem, cuius caput eft Chriftus, & papa eius uicarius, quo mortuo non eft ecclefia fine capite. Poffibile eft quod fides Chrifti remaneat in uno folo, ficut uniuerfitas in uno folo peccantibus aliis. Tempore pafsionis fides fuit tantum in uirgine, & tamen Chriftus orauerat pro ecclefia. In concernentibus ftatum uniuerfalem ecclefiæ non poteft papa difponere contra ftatutum concilii, fi ftatuendo contrarium decoloratur, uel deformatur ecclefia, fecus ubi non decoloraretur, uel deformaretur ftatus ecclefiæ, & ex rationabili caufa. Si papa eft in mortali notorio, & fcandalizat ecclefiam, nec eft corrigibilis, cum iugiter perfeueret, poteft tanquam hæreticus puniri, quia uidetur male de fide fentire & hoc tenent omnes, fimonia non eft proprie hærefis, pro qua poteft accufari, nifi notoria fit, & incorrigibilis, & fcandalizans.

zans. Abb. de elec. c. Significasti. An posit contra ius diuinum & positiuum statuere respectu secularium. Abb. de constitu. c. Quæ in ecclesia. Dispensare potest papa contra nouum testamentum ex maxima causa, ut quod quis utatur matrimonio contracto cum uxore fratris sui iam defuncti secundum legem moysi. Ab. de diuor. c. Deus. Non dispensat contra dispositionem utriusque testamenti, intellige in eo quod ex se malum est, & nulla ratione potest bonum fieri. Ab. de usur. c. Super eo.

Papa non dispensat in iuramento sine rationabili causa, nec potest sicut nec in uoto, & aliis quæ sunt iuris diuini, & si fecerit, non tenet apud Deum. Ab. de elec. c. Significasti.

Papa non potest dispensare de matrimonio in gradibus prohibitis lege diuina, nec contra ius diuinum morale præcipere contra precepta moralia negatiua, nec contra statum uniuersalem ecclesiæ sine rationabili causa. Super statu uniuersali ecclesię non potest legem condere sine consilio Cardinalium, & Glo. hic dicit quod non dispensat contra substantialia monachatus, nec ubi decoloratur ecclesiæ status, ideo puto quod non posit dare principi seculari quod iudicet & condemnet clericos suæ prouinciæ. Potest tamen dispensare in secundo gradu collaterali consanguinitatis, non autem respectu ascendentium, & descendentium, puta quod quis accipiat neptem, uel amitam suam. Dispensat tamen in gradibus prohibitis lege diuina ex rationabili causa, non tamen dispensat quod nati ex eis ante dispensationem sint legitimi. Ab. de restitu. spolia. c. Litteras. Papa solus dispensat in matrimonio, in gradibus humana lege prohibitis. Abbas de consangulni. & affinita. c. Quod dilectio. Dispensans super matrimonio per consequentiam dispensat super legitimationem filiorum etiam respectu hæredum, & sic est casus in quo papa dispensat super legitimatione cum layco. Abb. Qui filij sunt legiti. c. Referente. Dispensat in primo gradu affinitatis. De diuortiis. c. Deus qui.

Papa potest dispensare in matrimonio contracto per uerba de præsenti non consumato impedimento superueniente in altero ad coitum, si de incontinentia sani timetur. Abbas de frigid. & malefi. c. Ex litteris. In consumato dispensare non potest, ante carnalem copulam potest. Glo. de translac. c. Inter corporalia. In matrimonio contracto per uerba de presenti potest dispensare, si non sit consumatum, & potest statuere quod secundum matrimonium dirimat primum. Glo. de conuersio. coniuga. c. Ex publico. Vide. Matrimonium uerum ante copulam. Item potest dispensare in secundo gradu. Vide. Papa non dispensat, contra Apostolum. Potest etiam ratione delicti inducere nouum impedimentum habile ad impediendum & dirimendum matrimonium post contractum. Ab. de conuersio. infide. c. Laudabilem.

Papa potest dispensare in preceptis diuinis. In preceptis decalogi, in quibus uersatur honor Dei, & utilitas publica humana, non potest dispensare, quia ista sunt irremissibilia. In decimis quatenus uersatur honor Dei qui decimas sibi retinuit in signum uniuersalis dominii non potest dispensare uniuersaliter, quia non potest facere ut honor non exhibeatur creatori, maxime quando sibi reseruauit. In decimis est commodum clericorum, ideo papa ut generalis uicarius potest hanc commoditatem remittere quo ad ecclesiam militantem quo ad Deum inter clericos potest, laycis etiam uni non potest sine causa. Nec est tutus laycus quo ad Deum ubi decimę facto soluuntur

uuntur. Vbi de facto non soluuntur potest dispensare, ut non soluentes euitent peccatum non in totum præceptum tollendo sed ex hac causa tollerando non soluentes peccatum non incurrant. Abb. de deci. c. A nobis tua.

Papa ubicunque dispensat contra ius diuinum sine causa dispensatus non est tutus quo ad Deum, Vnde non ualet dispensatio uoti, nec iuramenti sine causa. In his quę sunt iuris positiui, dicunt quidam quod non potest dispensare. Ego puto papam non posse dispensare sine causa super pluralitate beneficiorum, nec quod religiosus transeat ad laxiorem regulam, uel præficiatur ecclesiæ seculari. Ius positiuum est fundatum super ratione, ideo non debet relaxari sine causa rationabili. Abbas de uo. c. Non est. Dispensare potest ex causa rationabili circa dispositionem ueteris, & noui testamenti, & circa præcepta affirmatiua. Abbas de fer. c. Licet causa.

Papa non potest dispensare cum monacho, quod habeat proprium. Glo. de biga. non ordinan. c. Super eo.

Papa non potest dispensare in uoto continentiæ. Glos. hic quam sequitur. S. Tho. Canonistæ tenent contrarium. Abb. de uo. c. De peregrinationis.

Papa dispensat in uoto simplici religionis uoto non completo ut acceptet ecclesiam curatam propter maius bonum, quia potest alijs prodesse & in monasterio tantum sibi. Curatus exercens officium recte plus meretur, quam religiosus. Permittitur tamen prelato citra episcopum, intrare religionem, quia uita tutior, & forte uidet se in seculo non posse proficere. Ab. de sta. mona. c. Quod Dei.

Papa non habet dispensare in uoto solenni religionis nisi ex magna causa. Ab. de conditioni. appo. c. Cum sit proprium. Non potest dispensare in uoto solenni religionis. Glo. de sta. mona. c. Cum ad monaster. Potest etiam commutari in melius. Alias non. si sine causa legitima dispensat nō tenet dispensatio. Si contrahit cum aliquo matrimonium illud tenet, quia non debet decipi licentia principis, & dispensatus tenetur reddere debitum, sed non debet exigere. Abb. ubi supra. Cum uiuentibus profitentibus continentiam ante plenam pubertatem papa facile dispensat ut intrent religionem laxiorem, non tamen dispensat circa uotum, quia uotum principaliter respicit tria substantialia regule quę reperiuntur in qualibet regula. Plures tenent quod episcopus, immo Abbas potest dispensare ex causa, alii tenent hoc esse uerum solum de professione tacita per susceptionem habitus professorum. Ab. de regula. c. Significauit.

Papa dispensat in uoto ultramarino maxime cum his qui uouerunt rei in ætate puerili. De uo. c. Venientes.

Papa non est dominus rerum ecclesię, nec licet illi alienare bona illius sine causa, licet quam diu uiuit gaudeat sicut uult. Si alienat sine causa rationabili puta in turpes usus, uel dat consanguineis, peccat mortaliter. Et si in hoc est incorrigibilis, & notorie scandalizat ecclesiam potest accusari. Valet tamen alienatio quomodocunque fiat per papam. Ab. de iudi. c. Cum uenissent.

Papæ electio habet quædam specialia. Primo quod fit a duabus partibus Cardinalium. Secundo duo genera scrutatorium, uidelicet tres qui scrutentur uota omnium Cardinalium, & alii tres qui scrutentur uota illorum, & hi sunt

sunt de quolibet ordine Cardinalium, uidelicet episcoporum, presbyterorum, & diaconorum. Tertio quilibet potest nominare quos, & quot uoluerit; nec refert si dicit, nomino, eligo, uel consentio in talem, nec oportet fiat per unum nomine totius collegii. Quarto non refert, an sit primus uel ultimus nominatus, qui eligitur. Quinto durante scrutinio, & illo publicato possunt Cardinales resilire, & accedere ad electum, etiam si per unum solum esset electus, & sic auget numerum ut habeat consensum duarum partium, nisi forte sic electus a minori parte gerat se pro papa, quia esset excommunicatus. Sexto licet possint resilire ut supra, non tamen possunt eligere innominatum. Septimo fit collatio solum quo ad numerum, non quo ad merita. Octauo contra electum a duabus partibus nulla exceptio admittitur. Nono absentes Cardinales debent expectari. Decimo nulla est forma data pro electione ista. Vnde possunt procedere ad electionem per scrutinium secretum, uel publicum, uel per compromissum. Vndecimo electio papae non requirit confirmationem. Duodecimo quo ad personas contemptus hic non habet locum, sicut in aliis electionibus. Tertiodecimo non admittitur exceptio excommunicationis, suspensionis, & interdicti contra eligentes. Horum quaedam sunt de iure, & quaedam de facto. Ab. de elec. c. Licet de euitanda.

Papae electio pertinet ad Cardinales. Si uacauerit per depositionem in concilio, uel quando concilium congregatum propter discordiam Cardinalium decernit nullum esse papam, electio pertinet ad concilium, licet constantiae concessum fuerit quod Cardinales eligerent illa uice propter pacem, qui elegerunt ex potestate propria, & concilii. Abb. de elect. c. Licet de euitanda. Si deponitur per concilium dubium est an ad Cardinales, uel ad concilium tantum spectet electio. Abb. de accusa. c. Ad petitionem. Si sint tantum duo, unus potest eligere alium, & electus consentire. Si unus tantum sit non potest se eligere, qui tamen potest dare potestatem eligendi alteri qui eligat eum, nisi hoc faciat in fraudem. Si omnes Cardinales essent mortui, esset tutius quod clerici Romani eligerent papam, iustius autem quod eligeret concilium. Ab. de elec. c. Licet de euitanda.

In electione papae oportet concurrant duae partes Cardinalium. Non intelligitur quod formaliter concurrant, sed sufficit in effectu, ut si conuenirent, quod a maiori parte electus sit papa. Item quod duae partes praesentium consentiant, non omnium. Debent tamen partes esse duae praesentes, si tamen per debitum tempus expectati sunt alii. Abb. de elec. c. Licet de euidentia.

Papa potest constitutionem facere super electione successoris, & hoc habet a Christo dicente quodcunque ligaueris super terram &c. s. per statuta & praecepta claue scientiae non errante. Non tamen potest sibi eligere successorem, quia effectus huiusmodi electionis refertur ad tempus quod non est futurus papa, sed constitutio quam facit pro electione admittitur, quia prouidet futuris scandalis in casu, in quo nullus praeter eum prouidere potest. Potest tamen alteri dare ut eligat successorem. Electo a duabus partibus Cardinalium non potest opponi, quod non sit de collegio Cardinalium, nec quod sit uxoratus, uel monachus, nec repugnat subiecto papatus, nec clericatui esse uxoratum. Cum hic remoueatur omnis exceptio, remouentur omnia impedimenta iuris positiui. sic electus non est papa electus tantum, sed papa, quia non indiget confirmatione alterius. Abbas de

bas de electio. capitu. Licet de uitanda.

In papam potest eligi uxoratus. Abb. ubi supra, & tunc papa debet reddere debitum, nec propter hoc uitiatur electio. Abbas de regula. c. Ioannes. Vide in matrimonio. Vxoratus. Ordinari potest.

Papa non potest eligere successorem, quia porrigitur electio ad tempus in quo non est futurus prelatus, & tunc non potest disponere. Abb. de dona. cap. Apostolicæ. Et in rubrj. de testamen. & de electio. cap. Licet de uitanda.

In papam electus a duabus partibus Cardinalium nulla exceptione obstante est papa. Qui electus est a minori numero si ingerit se pro papa incidit cum sibi adhærentibus in excommunicationem, & priuatur omni sacro ordine, & communione, uiatico, excepto in mortis articulo. De elec. c. Licet de uitanda. Electo potest opponi, quod eligentes non fuerunt duæ partes Cardinalium. Excipi etiam potest contra eum si habet impedimentum de iure diuino, uel naturali, puta si sit hæreticus, mulier, furiosus, puer, quia per hanc constitutionem remouentur tantum ea quæ sunt iuris positiui, ideo non opponitur quod sit laycus, uel scismaticus. Non potest etiam opponi quod sit electus per ingerationem in susceptionem, uel elationem, uel seditionem, nisi sit talis exceptio quæ ipso facto annullet electionem. In concilio fuit quæstio magna an electio facta per impressionem uiolentam teneat, uel sit ipso iure nulla ut in electione urbani. Ego puto sic distinguendum. Si electores compelluntur eligere unum certum electio est nulla, quia libertas eligentium est nulla, si compelluntur ad eligendum unum de certo genere personarum, puto quod ualeat electio, quia libertas non amittitur, sed restringitur tantum. Abb. de elec. c. Licet de uitanda. Quo ad ea quæ non possunt opponi. Vide. Papa potest facere constitutionem.

Papa potest electores arctare ut aliquem determinate eligant, & tempus abbreuiare, & mandatum papæ ualet, nec minus dicitur electio. Ab. de his quæ fiunt a maio. par. capi. Ex ore.

Papa non potest sine causa priuare electores imperii, nec aliquatenus impedire, nec debet de temporalibus istis se intromittere, nisi ex maxima causa, nec potest laycos priuare iure eis competenti. Abb. de elec. c. Venerabilem.

Papa potest episcopo auferre potestatem ordinandi, & confirmandi, & tunc non imprimeret caracterem. Vide. Sacerdos simplex. Potest etiam conferre cuilibet habenti ordines quod quos habet ordines, alteri conferat. Ab. de consuetudine. Quanto de benignitate. Potest episcopum priuare episcopatu sine sua culpa propter bonum publicum. Ab. de parroch. c. Si episcopus.

Papa communicans excommunicato non est excommunicatus. Abb. de sen. excom. c. Nulli. Male tamen agit. Vnde imbasiatores excommunicatos mandat prius absolui quam audiat, & post restituit in gradum pristinum. Ab. ubi supra. c. Si aliquando.

Papa neminem potest eximere a sua potestate, quia per hoc eximeretur a Dei potestate. Ab. de censi. c. Cum instistiæ.

Papæ familiares an possint puniri per ordinarium. Abb. de foro competen. cap. Licet. Vide. Priuilegium fori. Priuilegium quod quis non possit conueniri.

Papa licet concedat gratiam sine litteris tamen recipientes sine illis aliquem prælatum, & pro prelato se ingerens graues incurrit pœnas. Abb. de rescrip. c. In nostra proposuit.

Papa potest esse hæreticus, licet rogauerit Christus pro petro. Fides petri est fides uniuersalis ecclesiæ, quæ potest remanere in sola muliere. Ab. de baptis. c. Maiores.

Papa est imperator in spiritualibus cuius sedes est diuinitus collata Romæ, quam non potest sine causa inde transferre. Abb. Qui filij sunt legi. c. Per uenerabilem.

Papa est maior imperatore, & simpliciter prior, cuius iurisdictio tam in spiritualibus, quam in temporalibus se extendit ad omnes, licet exercitium iurisdictionis temporalis relinquatur principibus. Imperium, & aliæ potestates sunt a Deo mediante papa. Quomodo potestas spiritualis est dignior temporali. Ista potestate quandoque papa destituit imperatores. Secundo ubi est scandalum inter Christianos potest papa ea uti inter laycos etiam in arduis. Abb. de iudi. c. Nouit ille. Vide. Iudex ecclesiasticus. Papa habet potestatem super principes seculares, inquantum abutuntur temporali iurisdictione in gubernatione subditorum. Ab. de sentent. excom. c. Canonicorum.

Papa imperatori succedit sede uacante. Abb. de off. & pot. iud. delega. c. Significantibus. Succedit imperatori non tamen regibus, & principibus uacantibus eorum sedibus, etiam si reges, & principes non recognoscant imperatorem, nec potest papa de eorum regnis se impedire, nisi per uiam denunciationis; uel occurrat casus arduus pro quo possit se intromittere, non uacante sede, sed succedit imperator. Quando principes sunt negligentes, etiam si non recognoscant imperatorem debent eorum subditi adire imperatorem, & appellare ad illum prius quam ad papam. Vacante imperio papa non cognoscit loco imperatoris, sed iure proprio. Iurisdictionem habet in habitu, & uacante imperio assumit illam non tanquam subrogatus, sed iure proprio ex habitu antiquæ iurisdictionis. De facili res ad naturam suam redeunt, sicut feudum inpignoratum reuertitur ad dominum. Ab. de foro compe. c. Licet ex suscepto.

Papa non potest esse iudex in omnibus causis ecclesiæ, nec alius ipsum iudicat, nisi de honestate ipse uelit. Glo. & Abb. de iudi. c. Cum uenisset. Accidit hoc ex superioris defectu. Iudicari tamen potest in causa hæresis, & quando delictum est notorium, & scandalosum, & est incorrigibilis per concilium. Quando duo contendunt de papatu, ipse non cognoscit, sed concilium. Ab. ubi supra.

Papa non potest tollere iuramenti obligationem acquisitam layco, nec est obediendum papæ ubi uerisimiliter timetur scandalum. Ab. de appella. c. Cum parati. Nec potest remittere obligationem Deo acquisitam sine causa, puta iuramentum præstitum in honorem Dei principaliter, sicut non potest alium absoluere fortius nec seipsum. Si tamen absoluit, præsumatur in dubio quo ad ecclesiam militantem. Ab. de iureiuran. c. Quanto.

Papa dicitur iura omnia habere in sinu suo propter ualentes doctores, qui debent papæ assistere. Abb. de restitutio. in integr. c. Cum ex litteris.

Papa potest tollere ius ciuile in concernentibus peccatum. Abb. de præsump. c. Quoniam omne.

Papa in sententiis suis non tenetur seruare ordinem iuris positiui. si non seruat ordi-

uat ordinem fundatum super spirituali ratione non tenet sententia. Abb.de sen. & re iudica. c. In causis.

Papa non potest ius diuinum tollere. Potest tamen illud interpretari, seu distinguere, sicut in matrimonio, & in uoto. Abbas de regula. cap.Significauit.

Papa potest de iure unius ecclesię alteri dare sine causa, non tamen debet hoc facere, quia non habet dominium rerum ecclesiæ, nec possidet nomine proprio, sed est administrator. De patrimonio clericorum non potest disponere ad libitum, sicut nec princeps de bonis subditorum. De titulis potest papa disponere, ut uult remouendo sine causa a beneficio. In concilio constantiensi ordinatum fuit, quod episcopus, & Abbas non possint transferri inuiti sine causa rationabili. Credo quod papa possit de iure unius ecclesiæ alteri dare sine causa, sed non sine peccato. Si etiam alienat bona ecclesiæ in casu non licito donando consanguineis, uel aliis ut diuites eos faciat, peccat mortaliter. Abbas de religio. domibus. c. Constitutus.

Papa non debet exercere iurisdictionem inter laycos, quia executionem eius non habet in temporalibus. De consuetudine dat clericis litteras contra laycum, & non econtra, nec potest cognoscere de causa expoliationis inter laycos, nisi sint miserabiles personæ. Potest tamen incidenter pronunciare de hæreditate postquam cognouit de legitimatione, & hoc accessorie. Non potest autem principaliter & ante probationem legitimationis mandare restitutionem fieri. Licet papa habeat utranque iurisdictionem, non tamen exercet temporalem in præiudicium alterius. Ab. Qui filij sunt legitimi. c. Causam. Cum aliquem pronunciat legitimnm debet se intromittere ne excludatur ab hæreditate, quia uenit accessorie ad spiritualia. Abb. ubi suprà. c. ePlatum. Vnde iurisdictio iudicis ecclesiastici temporalis. potest etiam ratione criminis punire laycum suspendere eum ab officiis suis, & pena infamia. Ab. de here. c. Si aduersus. Potest etiam addere infamiam ciuilem. Glo. ubi suprà.

Papa in terris alienis regulariter non potest exercere iurisdictionem temporalem, casualiter sic ubi factum est ualde arduum ex auctoritate Dei, & tunc potest deponere principes sibi non subiectos in temporalibus, alias deposuit regem franciæ. Ab. Qui filij sunt legiti. c. Per uenerabilem. In terris imperii ratione delicti ecclesiastici potest infligere publicationem bonorum, apprehensio tamen fit per iudicem secularem. Abb. de hære. c. Vergentis.

Papa in terris ecclesiæ habet plenissimam potestatem in temporalibus, & donatio constantini approbatur. Abb. Qui filij sunt legiti. c. Per uenerabilem. In terris ecclesiæ potest libere legitimare, in alienis non potest, nisi ex causis multum arduis, uel nisi in spiritualibus, & tunc indirecte in temporalibus legitimat per quandam consequentiam. Vbi suprà. Dispensare potest, quod adulterini promoueantur ad episcopatum, & de facto fuerunt plures summi Pontifices. Abb. ubi suprà. In terris alienis potest, si subest causa ardua. Licet legitimandus recognoscat alium in dominum, ut si ex legitimatione filii principis sequatur fidei dilatatio. Papa non potest exercere iurisdictionem temporalem si cessat ardua causa, potest legitimare filios non recognoscentis superiorem non autem recogno-

scentis, nisi uelit legitimare in spiritualibus, licet non ualeat incipere a radice matrimonii, & consequenter quo ad hereditatem. Ab. ubi suprà. cap. Per uenerabilem.

Papa habet iurisdictionem in habitu in temporalibus, non tamen potest illam regulariter exercere, nec pro libito uoluntatis, nec potest iurisdictionem concessam imperatori reuocare, nec ipsa remanente exercere. Potest tamen ratione iurisdictionis in habitu illam exercere, quando omnino iustitia deficit, uel princeps non uult eam exercere. Ab. de foro compe. c. Licet ex suscepto.

Papa habet iurisdictionem in principes. Abb. de iudi. c. Nouit ille. Vide, Princeps secularis non recognoscit. Iurisdictionem habet in iudeos, & alios infideles, si peccant contra legem naturæ, uel contra leges eorum in moralibus, & potest eos punire. Ab. ubi suprà. Vide quod sequitur.

Papa non potest layco concedere quod iudicet clericos, quia decoloraretur status ecclesiæ. Abb. de restitutio. spolia. c. Litteras. Potest autem statuere inter laycos etiam infideles in concernentibus decorem Christianæ religionis etiam cessante peccato. Vt quod Christiani non sint serui infidelium. Abbas de appella. c. Consuluit. Potest etiam bona laycorum dare in prædam & personas in seruitutem, & omnes uasallos imperii absoluere a iuramento fidelitatis. Ex causa ardua potest priuare imperatorem, & alios reges, & contra eos indicere bellum publicum, & iurisdictionem, quam a Deo accepit in habitu in temporalibus deducere ad actum contra quoscunque. Abbas de iureiuran. c. Sicut & infra. Non tamen potest obligationem acquisitam layco per iuramentum tollere. Ab. de appella. c. Cum parati. De iureiuran. cap. Quanto. Potest autem laycum priuare dignitate seculari, & iure succedendi. Abb. de uoto. c. Licet.

Papa potest layco dare potestatem excommunicandi, conferendi beneficia, & decimas. Hæc non possunt præscribi, sicut nec annexa spiritualibus. Abbas de præscrip. cap. Causam. Potest dare potestatem excommunicandi layco, hoc autem non potest episcopus. Abb. de sen. excom. c. Canonica.

Papa non potest absoluere clericum laycum ab obligatione acquisita alteri layco, quando obligatio uenit accessorie ad actum spiritualem, nec laycus potest pretendere commodum bursale puta dispensando a uoto absoluatur a promissione. Si obligatio sit orta ex fidei protestatione potest papa absoluere a iuramento causa interueniente, & maxime quia prestiterat fidem ob causam sui itineris, quę defecit propter dispensationem. Ab. de uo. c. Venientis.

Papa legitimat in terris suis, extra illas tantum quo ad spiritualia. Ab. de sen. & re iudi. c. Cum te.

Papa habet potestatem condendi leges, & immutandi. Ab. de constitu. cap. Translato sacerdotio.

Papę maledicens puniendus est ut alii taceant, abstineant, timeant, & arceantur. De maledi. c. Innotuit.

Papæ mandatum sine cognitione causæ, ubi sententia requirit cognitionem causę, non habet uim sententiæ. Abbas de in integrum restit. cap. Ex litteris.

Papa

Papa an possit uires matrimonii ex aliquo impedimento temporali tollere, dubium est. Inferior eo non potest. Abbas de desponsa. cap. Ad dissoluendum. Potest etiam statuere quod matrimonium per uerba de præsenti dirimatur per secundum consummatum. Hæc Hosti. Dubito an hoc sit uerum, quia non sine magna causa dispensatur contra hoc matrimonium secundo si hoc esset, papa reuocasset diffinitionem suorum prædecessorum. Ab. de spon. duorum. c. Tuas.

Papæ non est obediendum, si mandat ordinario quod non molester consanguineos in matrimonio coniunctos in gradu, in quo non posset dispensare, quia non tenetur subditos in mortali dimittere propter præceptum eius, nec est obediendum quando mandat prouideri indigno notorie, cui non potest conferri beneficium sine mortali, nec quando ex mandato suo præsumitur malum futurum, uel scandalum, quia mandando id quod in se est, peccatum, excedit fines suæ potestatis. Idem dicitur de lege cuiuslibet principis, si continet iniusta non dispensabilia per eum, quia non sunt recipienda a subditis. Abbas de ordi. c. Significasti.

Papæ præcepto quantumcunque duro est obediendum, si ex certa scientia præcipit, nisi præcipiat quod est scandalum, uel peccatum. A præceptis aliorum potest appellari, si grauiora sunt. Abbas de fid. instrumen. cap. Accepimus. Nec est obediendum, ubi uerisimiliter timetur scandalum, uel malum futurum, nec si præcipiat contra statuta uniuersalis ecclesiæ sine causa manifesta. Abbas de appella. c. Cum parati. In omnibus obediendum est papæ, nisi certum sit quod contineat peccatum mortale. Abbas de concessio. præbend. cap. Proposuit. Quando præcipitur sub pena excommunicationis latę sententiæ, si timetur de scandalo propter executionem mandati, uel dubitatur de mente principis, licite potest mandatarius non exequi, & rescribere principi, quia hoc facit auctoritate legis. Abb. de rescrip. c. Si quando.

Papa potest pacto inito inter partes ecclesiasticas super iuribus ecclesiarum derrogare. Si conuentio fiat super iure priuato, nec papa, nec imperator potest illam conuentionem destruere. Abbas de deci. capitu. Ex multiplici.

Papa plenitudine potestatis uti non debet nisi raro, & ex causa, si tamen intelligatur de ca que supra legem est, & aliquid facit contra legem scriptam. Ab. de elec. c. Illa cottidiana.

Papa potest priuilegium suum interpretari, etiam in absentia partis, & extra iudicium. Quando aliquid tractatur de priuilegio debet fieri præsentibus partibus, licet papa possit in absentia. Si iudicialiter fiat interpretatio, debent uocari partes, & iudex inferior papa debet seruare ordinem iudiciarium. Ab. de uerbo. signi. c. Olim.

Papa solus cognoscit de dubiis priuilegiorum sedis Apostolicæ. De iudi. cap. Cum uenisset. Si priuilegium est concessum a Deo sedi Apostolicæ solus papa cognoscit, similiter si papa potest concedere priuilegium. Si sit priuilegium concessum a papa iudicat papa per se, uel per suos delegatos, incidenter iudicant inferiores, non tamen in pręiudicium papæ. Inferior tamen potest diffinire an priuilegiatus sit capax, & an priuilegium sit subreptitium, quia tunc iudicat de priuilegiato. Si dubitatur circa uerba priuilegii, & casus est clarus de facili decidibilis, potest infe-

rior in partium præiudicio cognoſcere. Si dubitabilis & poteſt adiri princeps, eius erit interpretatio. ſi longa diſtantia, uel difficultas adeundi, poteſt diffiniri per rationem naturalem, & uerifimilem, quę poteſt probari per uerba priuilegii, uel per aliud ſimile, poteſt inferior diffinire. Vbi dubium conſiſtit in intentione principis, & non poſſit decidi ex ſua difficultate, uel non ſine magno dubio ſolus princeps priuilegium interpretatur. ſi tamen inferior cognoſcat ubi non poteſt cognoſcere, tenet ſententia in præiudicium partium tantum. Ab. de iudi.c. Cum ueniſſet.

Papa quæſtiones magnas habet decidere, ſi eſt depoſitio epiſcopi, ſi quæſtio tangit fidem, uel ſacramenta eccleſiæ ſolus papa poteſt decidere. Contra ſtatutum uniuerſalis eccleſiæ non poteſt decidere ſine concilio, quia in concilio conſtat de iudicio totius eccleſiæ, & papa poteſt eſſe hæreticus, ſed tota eccleſia non poteſt errare. Abb. de baptiſ. cap. Maiores.

Papę reſeruata his uerſibus continentur. Reſtituit papa, ſolus deponit & ipſe. Diuidit & unit eximit atque probat. Articulos ſolus ſinodumque facit, & generalem. Transfert, & mutat, appellat nullus ab ipſo. Glo. de transla. c. Cum ex illo generali.

Papæ reſeruatur determinatio grauium quęſtionum inter quas ſunt dubia legis diuinæ, & ciuilis inquantum concernunt clericos. Si concernunt laycos, ad imperatorem pertinet. Abb. de iuramen. calum. c. Inhærentes. Reſeruatur etiam epiſcopatuum unio, & ſubiectio. Ab. de exceſſi. præla. c. Sicut.

Papæ reſeruata ſpecialiter non conceduntur legatis de latere in mandato generali. Gloſ. de officio lega. cap. Cum non ignoretis. Reſeruata ſpecialiter, & quæ ſunt meri imperii non transferuntur in generali mandato. Gloſ. ubi ſuprà. cap. Niſi ſpecialis. Reſeruata proprie papæ ſunt quæſtio fidei, maiores cauſæ eccleſiæ. Translationes epiſcoporum, mutatio ſedium, depoſitiones epiſcoporum, ceſſiones eorundem. Translationes eorundem epiſcoporum, ſumma negotia eccleſiarum, exemptio epiſcoporum, commutatio quorundam uotorum, diſpenſare in maioribus criminibus, quod illegitimi promoueantur ad dignitates, ſimiliter filij presbiterorum, quod omiſſis mediis ad ipſum immediate appelletur. Subdiaconum facere die dominico, primum uacans dare, abſolutio excommunicati a delegato, uel ab ipſo papa. Glo. de officio lega. capitulo. Quod translationem. Hęc reſeruata principi acquiruntur. Primo ex priuilegio principis. Secundo ex conſuetudine de cuius initio non eſt memoria, quia conueniunt papæ in ſignum ſpecialis priuilegii. Contra tamen ſummam poteſtatem papę, ut quis ei non ſubiiciatur, nemo poteſt preſcribere, quia præſcriberet contra Deum, qui nollet ſubeſſe eius uicario. Si unum de reſeruatis ſpecialiter papæ conceditur, uel præſcribitur, non fit extenſio ad alia reſeruata, licet ſint unius naturæ. Similiter conſuetudo in uno non extenditur ad alia, licet ſint eiuſdem naturæ, quia conſuetudo onerosa eſt contrariis. Abbas de officio lega. cap. Niſi ſpecialis.

Papa poteſt reuocare ſententiā prędeceſſoris ſui, & contrariā conſtitutionē facere,

cere, & aliter declarare etiam præcepta iuris diuini quam prædecessor, ut hic contra eos declarat, quod matrimonium contractum per uerba de præsenti non soluitur per sequens consummatum. Abbas de spon. duorum. c. Licet.

Papa potest sacerdoti simplici committere consecrationem ecclesiæ, & omnia quæ sunt iuris episcopalis ex dispositione humana, quia in illis habet plenitudinem potestatis. Quæ ex dispositione diuina sunt alicui ordini data non possunt committi non habenti illum ordinem, etiam per papam. Ab. de consecra. eccle. & altar. c. Aqua.

Papa tempore scismatis quando dubitatur quis sit papa, subditur determinationi concilii, ad quod pertinet eo casu discutere quis sit papa. Ab. de elec. c. Quia diligentia.

Papa scribens anteponit se in litteris suis, quæ aliter non ualent. Scribit se episcopum a dignitate, seruum ut humiliet, filios appellat propter dilectionem, & onera. In Christo tantum Abbatissæ, & regibus. In uniuersitate si in ea sint episcopi scribit filiis, & non fratribus. Ab. in proœm. in uerbo. c. Gregorius. Seruus quia humilis & per ipsum omni ecclesiæ acquiritur ius. Glo. ubi suprà. in uerb. c. Seruus. Episcopos & supra dicit fratres, inferiores filios. Glo. ubi suprà. in uerb. c. Filiis. Vocat se episcopum quia supra episcopatum non est alius ordo, licet sit maior dignitas. Ordo autem dignior est officio. Ab. de elec. c. Licet ad deuitanda. In suis titulis quomodo omnes appellet. Ab. de erimi. fal. c. Quam graue. Scribit se seruum seruorum Dei, quia inseruit commodis, & utilitatibus seruorum Dei. Ab. de cleri. uenato. c. Omnibus.

Papa scribens alicui quod conferat beneficium grauat ecclesiam. Ab. de rescrip. c. Mandatum.

Papa solus potest confirmare statuta laycorum circa clericos & eorum bona; non tamen potest subiicere se imperatoris iudicio, quia hoc concernit utilitatem ecclesiæ & Dei, sed nec potest facere quod layci suo iudicio clericos iudicent. Ab. de constitutio. c. Ecclesia. S. Mariæ. Non potest statuere contra uniuersalem statum ecclesiæ ecclesia resistente. Abb. de consuetudi. c. Quanto de benignitate.

Papa supplet deficiente potestate seculari de iure quia nõ est dare superiorem, uel quia superior de facto non potest exercere suam iurisdictionem. De fid. instrumen. c. Cum Ioannes. Vide. Papa maior imperatore. Papa succedit. Papa habet iurisdictionem. Potest etiam supplere defectum commissum in transactione iuris & facti. Quando papa dicit supplentes defectum refertur tantum ad solennitates iuris. Abbas de transac. c. Sicut.

Papa nullum habet superiorem. De elec. c. Licet ad deuitanda. c. Cum maiori parte concilii non potest parte non consentiente arctare ad uitam arctiorem. Abbas de cleri. coniuga. cap. Cum olim. Vide. Grecus clericus.

Parasceue dicitur, quia iudei die ueneris solent parare escas pro sabbato, & dicitur ab apparatu ciborum. Ab. de iude. c. Quia super. Parcendum est multitudini, ubi multitudo est in causa, & propter scandalum, uel aliam causam parcendum est ei. Principaliores tamen in delicto debent pœna ordinaria affici. In aliis mitigatur pœna, propter tamen causam extrinsecam potest parci multitudini, ut quando in ciuitate interdicta coguntur clerici celebrare. Si omnes damnarentur ciuitas indigeret sacerdotibus.

Abbas de cleri. excommun. capitu. Lator.

Palafrenalia dicuntur a pala quod est iusta & frena quod dicitur dos, quia iuxta dotem, & sunt bona uxoris præter dotem. Ad hæc obligata sunt bona uiri si illa administrauit non autem si uxor retinet penes se. Ab. de pigno. c. Ex litteris.

Parochia dicitur quasi portio curę. De præbend. de multa. c. In additionibus. Parochia est locus in quo degit populus deputatus alicui ecclesiæ certis limitibus constitutis, & dicitur parrochia quasi portio curæ. Abb. in rubr. de parroch. Ecclesia dicitur parrochialis, quia rector eius habet curam animarum populi in illius limite congregati. Parrochianus dicitur qui habitat in parrochia animo manendi, ita quod sit ibi uere translatus, siue ibi audiat diuina, siue non. Curatus non potest committere curam nisi ad breue tempus, & spectat ad episcopum, si curator est absens. Ab. de præben. c. Extirpandæ. §. Quod uero. in repetitione.

Parrochiæ fines de quibus constat uel fieri coherentia præscribi non possunt. De parroch. c. Super eo. Idem est de episcopatu. Intellige de communi præscriptione. Quomodo probentur fines. Intelligitur de his qui adhærent principaliter. Quod si manet limes, & in eo ædificetur cuius erit, opiniones. Licet limitibus remanentibus possit certa pars diocesis infra limites præscribi, limites dignitatum secularium præscribi non possunt, licet male obseruentur. Ab. ubi supra.

Parrochiæ ius consistit primo ut parrochiani diebus festis audiant missam in parrochia. secundo ut sacramenta recipiant in hac ecclesia, uel a presbytero eius, & in ea sepeliantur. Tertio in præceptione decimarum personalium. Quarto in oblationibus fiendis, & comprehenditur quicquid infra limites parrochię peruenit, etiam oblationes quæ fiunt imagini pictę in muro layci, si sit infra limites parrochiæ. In multis locis parrochiani offerunt semper diebus festiuis, & in festo alicuius sancti cum candelis. Ex quo consuetudo inoleuit, possunt ad hoc compelli. Istæ oblationes ita sunt de iure parrochię quod si fiant in capellis uel altaribus fundatis intra eam, debentur rectori ecclesiæ parrochialis. Abbas in rubri. de parroch. c. Vide. Missam.

Clerici audientes diuina in alienis ecclesijs, ut parrochiani aliarum ecclesiarum, & ibi accipientes sacramenta tenentur ad iura parrochialia, & ad oblationes in casibus, in quibus layci debent offerre. Monachi antequam essent clerici, tenebantur parrochiali ecclesiæ offerre. Vbi bona sunt communia religiosis, uel clericis fiet oblatio, & alia iura parrochialia soluent de communi. Monachus in studio de licentia superioris debet offerre, sicut layci, & potest de sibi concessis congruentem eleemosinam facere. Ab. de deci. c. Nouum genus.

Si parrochianus, uel diocesanus domicilium transferat, primus prelatus in eo iura episcopalia, uel parrochialia non uendicat sibi. Decimæ tamen prædiales debentur parrochiæ illi, nisi ex consuetudine aliter fiat. De parroch. c. Significauit. Subiectus ratione originis, si domicilium transfert non tamen propter hoc eximitur a iurisdictione naturalis dominii, nec quo ad temporalia, nec quo ad spiritualia. Vnde episcopus ratione originis potest clericum promouere ad ordines; & ille potest coram eo conueniri, si ibi reperiatur, nec potest ciuilitatem originis abdicare a se, & remanet subditus quo ad onera personalia. Vnde si extrahatur ad officium tenetur subire il-

bire illud, licet alibi habitet. In nullo astrictus est oneribus loci domicilii; & loci originis. Ab. ubi supra.

Parrochianus episcopi est quilibet de diocœsi. Abbas de sepul. capitu. Parrochia.

Parrochianus potest transferri inuitus. Abb. de postula. c. Et si unanimiter. Nec potest presbyter parrochialis absolui nisi ab episcopo, uel eius uicario, quia ipsi sunt immediate episcopo subiecti. Ab. de off. iud. ordinar. c. Conquerente.

Partis nomine intelligitur dimidium. Si dicitur aliqua pars sufficit portiuncula totius. Ab. de off. & pot. iud. delega. c. Pastoralis. Partis nomine uenit medietas, si addatur aliqua uerificatur de qualibet minima, quia dictio aliqua restringit. Abbas de eo qui cognouit consanguini. uxor. capitu. Super eo.

Partialitas in Italia quomodo, & quo tempore incepit. Ab. de restitu. spolia. c. Pisanis.

Patris appellatione in lata significatione ueniunt omnes ascendentes. De uerbo. significa. c. Nam & rex. In propria non comprehendit auum, sed genitorem tantum. De benigna significatione & scripturæ consuetudine omnes ascendentes in infinitum dicuntur patres, & descendentes filij. Abbas ubi supra.

Pater tenetur alere filios, & alia necessaria præbere, etiam si sint spurii, & hoc de iure canonico. Abbas de magistr. cap. Quoniam. Compellitur pater officio iudicis alere filios. Si tamen filius potest aliunde alimenta quærere, cessat compulsio paterna. Abbas de procura. cap. Accedent.

Pater quam iurisdictionem habet in filium, maritus in uxorem, dominus in famulum & seruum. Ab. de foro compe. c. Cum contingat. Vide iurisdictionem ordinariam.

Parentes possunt impuberem filium offerre religioni. si non concordant, præualet contradicens, si unus tacet, uel mutus est, potest alius offerre. Pater offerre potest inuito auo, quia filius magis astringitur patri, quam auo. Tutores offerre possunt, & reuocare, sicut parentes. Inuitum nec parentes, nec tutores offerre possunt, nec monasterium debet recipere. Oblatio operatur ut impubes non possit exire monasterium ante pubertatem. Si ingreditur non oblatus potest exire quando uult ante professionem. Ab. de regulari. c. Si quis.

Pater potest maledicere filio ex causa, & aliquid sibi iniungere sub pœna maledictionis, cuius uisi sunt magni effectus. Ab. de uo. c. Licet.

Pater non tenetur ad pœnam pecuniariam in qua filius condemnatur, nec tenetur ex legitima filij soluere, nec de alimentis filio debitis soluere condemnationem. Viuente patre non potest legitima separari a bonis paternis. Si statutum est quod pater teneatur pro filio, dic ut dicit Bar. Ab. de delic. puero. c. Referente.

Pater priuatur potestate patria. Abb. de infanti. & languid. expositis. c. Si a patre. Vide. Filius. infans.

Pater uendens filium non peccat, quia hoc facit auctoritate legis. Filia quę post annos 25. nupta peccauit in corpus suum non potest exheredari, quia in odium patris inducitur, & non propter famam fecit, cui aliter potest prouideri. Ab. de diuor. c. Ex litteris.

Patriarcha non cognoscit de causis subditorum archiepiscoporum, & episcoporum, nisi per appellationem legitimam, aut uigore consuetudinis, aut priuilegii. De off. iud. ordi. c. Duo simul.

Patriarcharum ordo primus est Constantinopolitanus, secundus Alexandrinus, tertius Antiochenus, quartus Hierosolymitanus. Hi omnes utuntur pallio quorum suffraganei sunt archiepiscopi, quorum sunt ordinarii, sicut archiepiscopi episcoporum. Iurisdictionem ordinariam habent super omnes archiepiscopos in prouincia, non autem in eorum subiectos. Hi quattuor patriarchæ præcedunt omnes Cardinales in concilio, & in concistorio excepto Cardinali Hostiensi, qui coronat papam, & ungit imperatorem. Hi largiuntur pallium archiepiscopis, & faciunt ubique deferri crucem ante se nisi Romę, & ubi papa est præsens uel legatus eius utens insigniis. Ad eos etiam potest appellari per totam prouinciam. Abb. de priuileg. c. Antiqua.

Pauidus nuntius incidit in pœnam statuti, uel consuetudinis, sed iudex dispensare potest, & imponere minorem pœnam. Abbas de delic. puero.

Paupertas est res periculosa etiam curialibus. Hinc est quod pauper propter suspitionem non admittitur ad testimonium. Ab. de usur. c. Quanto.

Pauperes dici possunt uiuentes ex proprio artificio. In consideranda facultate alicuius debemus inspicere utrum habeat aliquam artem. Abb. de uot. & uot. redemp. c. Quod super. Dicitur pauper qui non habet in bonis quinquaginta aureos, melius relinquitur arbitrio iudicis. Abb. de accusa. c. Si legitimos. Non dicitur pauper qui potest opibus parentum adiuuari, sed qui non potest per se nec per parentes adiuuari. Ab. de magistr. c. Quoniam.

Pauper non cogitur ad restituendum furtum, quando non est soluendo, si agitur ciuiliter, si agitur criminaliter fit commutatio in pœnam corporalem. Ab. de restitu. spolia. c. Olim nobis.

Pauper alias honesta persona potest esse testis. De testib. c. Si quis testium. Glo. & Abb. ubi suprà. Pauper qui non potest esse testis est qui minus habet in bonis quam aureos quinque. Ab. ubi suprà. c. Cum causam.

Pacis nomine non ueniunt treuguæ. De iudi. c. Significauit. Non saluatur inter homines. Primo quia non puniuntur maleficia. Secundo propter abundantiam temporalium. Tertio quia non occupantur in pugna contra demones. Quarto quia non considerantur guerræ damna. Quinto non consideramus dubium euentum belli. Sexto quia non seruamus præcepta Dei. Ab. de restitu. spolia. c. Pisanis.

Quando aliquid disponitur in finem alterius, si id in cuius finem fuit statutum non uiolatur, quis contraueniendo non peccat. Ab. ne cleri. uel monach. c. Relatum.

Peccatum committitur ubi consumatur non ubi mandatur, nec ubi incohatur. Ab. de immunita. ecclesia. c. Immunitatem.

Peccatum contra peccatum compensatur. Non tenet ubi agitur ad pœnam legalem infligendam, sed cum agitur ciuiliter ad separationem thori, & si agitur ad priuatam utilitatem tunc paria delicta mutua compensatione tolluntur. Semper debet aduerti quod unus non consequatur lucrum, & alter damnum. Hic uir lucraretur dotem, & mulier esset in damno, nisi posset obiicere adulterium uiri, si criminaliter delicta non tolluntur mutua compensatione. si ciuiliter & delicta commissa sunt circa idem compensari possunt.

possunt. si circa diuersa ut quia dixisti mihi conuitium, & ego tibi, uel tu furatus es mihi unam rem & ego tibi aliam, non fit compensatio, immo quilibet potest agere pro iniuria sua, & pro suo damno, nec repellitur ab agendo propter exceptionem furti, uel iniuriæ. Ab. de adulter. c. Intelleximus. Vide. Compensari delicta.

Peccati complices. Præstans opem ut delictum non impediatur non tenetur tanta pœna in foro animæ, sicut qui commisit delictum principaliter. Qui non obuiat delicto quando potest, præsumitur socius delinquentis. Qui prouocat in odium, uel detrimentum alterius delicto inde secuto tenetur de delicto. Si tamen prouocat ad odium in genere non tenetur de delicto post perpetrato, sed pœna minori. Si incitauit ad delictum speciale eo sequuto tenetur de delicto. Qui præstat auxilium quantumcunque modicum in delicto committendo, tenetur de delicto, etiam si custodit uestimenta delinquentium. Qui perseuerat in peccato diutius, est diutius puniendus. Ab. de homici. c. Sicut dignum.

Peccatum nullum est adeo ueniale, quin consuetudine fiat mortale. Ab. de reliquiis & uenera. Sancto. c. Audiuimus.

Peccatum ex deliberatione non consecuto opere non est æquale coniuncto operi etiam apud Deum. Ab. de homici. c. Sicut dignum. Vide. Pœnitentia in foro animæ.

Peccanti quanto est in maiori dignitate datur maior pœna, secundo ex correctione proximi propter malum exemplum, ut si palam peccauit. In foro conscientiæ attenditur contemptus maior. In dubio præsumitur magis contemnere qui habet dignitatem maiorem, quia magis ingratus. In foro contentioso corporali pœna plus punitur rusticus quam nobilis, & habens dignitatem in pecunia econtra. Minus peccat quis cum muliere pulchra quam cum turpi, quia plus temptatur, & qui occulte periurat quam qui palam, quia in utroque casu minus contemnit. Viles personæ suspenduntur in furca, non nobiles. Ab. de iureiuran. c. Cum quidam. Vide. Religiosus minus peccat.

Peccans mortaliter dicitur dormire. i. abstractus a contemplatione Dei, & preceptis eius, qui uenialiter, dicitur dormitare. Ab. de adulter. c. Si seduxerit.

Peccans enormiter perdit commodum ingenuitatis, & tractatur ut seruus, & si in eo diu perseuerat, non præsumitur uetum dicere etiam cum iuramento. Ab. de purga. cano. c. Nobilis.

Peccati grauitas attenditur ex maiori contemptu apud Deum, non ex qualitate peccati, & deciditur quæstio an grauius sit peccare cum turpi quam cum pulchra, uel cum pudica. Abb. de eo qui cognouit consanguineam uxoris. c. Veniens secundum. Vide. Peccata leuia. Et ubi supra. cap. Peccanti.

Peccata quæ impediunt executionem ordinis etiam peracta pœnitentia, sunt simonia, homicidium, & omne crimen, quod ipso iure irrogat infamiam. In his non potest quis pœnitere, nisi renunciet. Glo. de renuncia. c. Nisi cum pridem. Per pœnitentiam notorii peccati non restituitur habilitatio, quam perdit ex peccato notorio. Abb. de elec. cap. Quia diligentia.

Peccatum pluries commissum, licet pluries fuerit punitum aggrauat peccatum ultimo commissum. Vnde licet quis pro primo furto non debeat suspendi

spendi, si alias commisit furtum potest suspendi, quia uidetur consuetus furari. Ab. de cleri. percusso. c. Si quis.

Peccata leuia dicuntur ubi dolus non reperitur ut per imperitiam, uel si non interuenerit dolus, & circa rem modicam. Grauia sunt in quibus reperitur dolus, & in graue preiudicium alterius tendunt, uel rei publicæ, & magna imponitur pœna, ut in furto, periurio, & similibus. Grauiora sunt, quæ sunt publica quando pœna mortis non imponitur, grauissima ubi ponitur pœna mortis. Ab. de pœn. c. Tuæ discretionis.

Peccatum luxuriæ in quo est maius in uxorato relinquente thorum, an in presbytero, opiniones, & declaratur quod est maius in presbytero. Abb. de uita & honesta. cle. c. Vt clerici.

Peccato mortali debetur pœnitentia septem annorum ordinarie. Potest tamen sacerdos hanc mitigare. Abb. de pœniten. & remis. c. Quia presbyter. Non tamen oportet quod pro quolibet mortali pœniteat per septennium, quia contritio & alia circumstantia alleuiare possunt. Abb. ubi suprà c. Deus qui. Pro quolibet mortali est imponenda pœnitentia septem annorum, nisi sacerdos abbreuiauerit. Ab. de sponf. duo. c. Accepisti.

Peccatum commissum prętextu officii alleuiatur quando delinquens excessit modum, quia uidetur motus bono zelo. Committens delictum iusto dolore mortis aliqualiter est excusabilis a peccato & pœna. Ab. de sen. exco. c. Si uero.

Peccato originali non debetur pœna sensus post mortem. Glo. de baptis. c. Maiores. Sola priuatio uisionis diuinæ est pœna originalis peccati, quæ est maxima pœna, & tamen respectu pœnæ actualis dicitur mitissima. Ab. ubi suprà. §. Sed adhuc.

In peccato perseuerat qui non egit pœnitentiam, uel egit simulatam, uel redit ad uomitum. Hæc perseuerantia in peccato impedit promotionem ad ordinem, & est species hęresis. Talis in ecclesia habetur quasi pro infideli, & infamis infamia canonica. Quod quis emendatus sit creditur confessori si satisfactionem probet, quando crimen erat occultum. Si autem occultum præsumitur quod satisfecerit, & sic creditur uni testi, quia confessio fit in secreto. Ab. de testi. c. Testimonium.

Peccatum publicum an sit grauius peccato occulto. Ex parte inferentis animi consideratur ubi contemptus maior est, ex parte effectus plus peccat qui publice, quia scandalizat. Ab. de celebra. mis. c. De homine.

Peccatum quandoque non punitur propter multitudinem, ut uitetur scandalum, quandoque autem punitur. Versus. Est ueritas uitæ, doctrinę, iustitięque. Primum semper habet duo propter scandala linguæ. Glo. de tempor. ordina. c. Sane super eo.

Peccatum unum non remittitur sine alio, nec originale sine actuali, quia Deus non nouit opus imperfectionis. Abbas de baptis. cap. Maiores. §. Sed adhuc.

Ex eodem facto oriuntur quandoq; duæ species delicti, ambæ punibiles ut incestus, & adulterium, & de quolibet accusari potest, & puniri. Abb. de eo qui cognouit consangui. uxor. c. Transmissæ.

Peccans sub spe ueniæ grauius peccat secundum aliquos, & est peccatum in Spiritum. S. Ab. de immunita. eccle. c. Immunitatem.

Peccatum in Spiritum. S. proprie est peccatum obstinationis, & non remittitur nec in præsenti, nec in futuro seculo. Ab. ubi suprà. c. Immunitatem.

Peccare

Peccare dicitur quis in te qui te sciente, uel in damnationem tuam, si celaueris, si non monueris, & monitione non proficiente ecclesiæ non denunciaueris, uel quia offendit. Ab. de indici. c. Nouit ille.

Peccans in territorio alterius sortitur forum contentiosum illius iudicis, non autem pœnitentiale alterius sacerdotis. Contentiosa pena imponitur, quia iudicem offendit, & bonum publicum, ideo debet puniri, ubi deliquit. Si peccat propter offensam Dei, & animę, proprie ad iudicem animę pertinet, cui subiicitur loco Dei, secundo iura particularia non concernunt proprie locum, sed personas propter locum, secus in iurisdictione contentiosa. tertio ne diuidatur confessio. quarto interest sui iudicis cognoscere uultum pecoris sui. Vnde in territorio, & extra parrochianus absoluit etiam de commissis extra territorium, quia hæc fiunt in silentio, nullius territorium læditur. Ab. de foro compe. c. Cum contingat.

Peccator an sit tutus ubi confessor imponit pœnitentiam minorem debita, uel minus debite exercet officium suum. Abbas de simo. cap. Si diligenti.

Peccare nemo debet pro aliena uita, sed nec mentiri, quia nemo debet peccare etiam uenialiter pro euitanda morte temporali, uel æterna alterius. Ab. de usur. c. Super eo.

Peccatum unum committens factus est omnium reus quo ad uitam æternam. De regu. iur. c. Desleat.

Peccatum ueniale quot modis dimittitur. Glo. & Ab. de pœni. & remis. c. Omnis utriusque sexus.

Pecunia quando tempore contractus currebat, & cursu temporis deteriorata est, & non currit melior moneta deteriorari potest pecunia primo respectu cursus stante bonitate intrinseca, secundo ex defectu pecuniæ, quæ diminuta est in bonitate primo modo si est in totum reprobata respectu cursus si debitor non fuit in mora non potest solutio fieri de antiqua, quia non habet eandem bonitatem intrinsecam, quia in pecunia consideratur magis ratio cursus, quam materiæ. Debet ergo solui secundum extimationem antiquam similiter. Si expendit sed minus soluerit secundum extimationem antiquam. Si diminutio est ad tempus puta quia hodie minus & cras plus, & sic successiue, ista uariatio non debet attendi nisi deficiente spe augmenti in breui, multi tamen tenent oppositum. Si ex defectu pecuniæ contingit deterioratio. Damnum pertinet ad debitorem, quia non habet bonitatem intrinsecam, quam habuit tempore mutui. Omnia prædicta intellige quando debitor non fuit in mora, quia si fuit, omne periculum spectat ad eum, & debet redere secundum extimationem quæ erat tempore, quo debebat soluere, nisi fuisset momentanea. In legato ex testamento debet attendi ualor qui erat tempore testamenti, quia de eo uidetur testator sensisse. In iudice condemnante in certa quantitate pecuniæ ex statuto ciuitatis quod tantum detur officiali, mihi dubium est. Si princeps centum florenos donat in talibus redditibus annuatim, & ignorabat ualorem floreni recipiet centum de moneta currente, alias puto secus. Si quis mutuauit centum libras in florenis satis est ei restituat centum in quacunque moneta. Si dixit, nolo restitutionem fieri in florenis, augumentum & diminutio pertinet ad debitorem, & tenetur restituere in florenis secundum extimationem existentem tempore solutionis fiendæ. si simpliciter mutuat centum florenos, & si sim passus damnum in alia forma recipiendo, tunc non

teneor recipere, sed si nullum damnum patior in alia materia non teneor recipere puta argentum pro auro, quia mutuum debet restitui in eodem genere & in eadem bonitate. Teneor tamen recipere florenos pro senensibus. Consuetudo tamen loci ubi fuit contractus debet seruari. Abb. de iureiuran. c. Quanto.

Pecuniam falsans uel diminuens qua pœna sit dignus. Qui expendit falsam. Qui potest cudi facere pecuniam. Quomodo requiruntur materia, qualitas, & forma publica, & quantitas. Quot modis princeps defraudat pecuniam. Qui cudi facit pecuniam defraudat primo quando diminuitur determinatum pondus a principio, secundo quando a principio cuditur minoris ponderis quam esse debeat, uel ualoris deductis expensis, nisi fieret de consensu populi, & pecunia non expenderetur extra regnum, quia tunc si indigeret posset lucrari quid parum. Tertio si princeps bonam monetam reprobat, & æquiualentem, uel minus bonam suscipit ut de reprobata bonum forum habeat, & conflare faciat, & cudi. Quatto in materia quantitate & publica forma. Ab. de iureiuran. c. Quanto.

Pecuniam falsam expendens debet puniri ut falsarius, nisi in casibus expressis in l. Cornelia, etiam si scienter expendat. Abb. de crimi. fal. cap. Ad falsam.

Pecuniam soluens uni quam debet alteri non liberatur, nisi sit compulsus iniuria ipsius creditoris, uel aliter sine iniuria debitoris, quia tunc habet exceptionem contra uerum creditorem ut qui soluit intruso. Si soluit creditori sui creditoris & inuitus creditor meus liberatus est, si soluit creditori creditoris mei qui habet me, uel bona mea obligata, liber sum ipso iure, cum possim ad soluendum ab illo cogi, puta quia conduxi domum ab eo, qui ab alio conduxerat. Si nec me, nec bona mea habet obligata, & teneor ego creditori meo, quia ipse alteri tenetur, possum alteri soluere, & sum liber, ut si tua geras negocia accepi mutuo nomine tuo &c. Si causa est separata omnio a prima, & tunc si soluo creditori creditoris me ipso uolente, uel in dubio sum liber. Si eo inuito non sum liber, si eo ignorante sum liber opere exceptionis. Si primus creditor habet instrumentum in quo secundus obligauit omnia bona sua, potest illi soluere. Glo. tamen tenet, quod semper possum soluere creditori primo, & sequitur liberatio, etiam si eo inuito soluit, primum tamen est uerius. Abbas de iureiuran. cap. Ea te.

Peculium quandoque dicitur patrimonium alicuius, & dicitur peculium a pecunia, & est nomen diminutiuũ quasi parua pecunia, alio modo dicitur pecunia quam habet existens in potestate alterius. Castrense peculium est quod filiusfamilias acquirit in bello, & de isto potest disponere ut uult, quasi Castrense est quod acquirit filius in aduocatione, uel officio publico, de quo dicitur sicut de castrensi. Profectiuum est quod filio obuenit ex bonis paternis, & istud non acquiritur filio. Aduentitium dicitur quod aduenit filio aliunde puta ex successione, donatione, industria. Huius proprietas acquiritur filio, & pater in uita sua habet usumfructus. In clerico uidetur differre a layco in peculio aduentio, quia clericus non eximitur a potestate patris in temporalibus, nisi sit episcopus, ideo de eius peculio dicendum sicut in layco, nisi in aduentitiis. Quod est castrense, uel quasi castrense in layco est aduentitium in clerico, quia acquirit peculium aduentitium etiam quo ad usufructus. In clerico potest dici peculium castrense, uel

se, uel quasi castrense quod peruenit ex beneficio spirituali, & hoc tenendo quod clericus faciat fructus suos, sed tenendo quod contrarium, quod mihi placet, potest dici peculium profectiuum, & ut profectiuum iudicari. Abb. in rubr. de peculio. Quod est aduentitium in layco in clerico est castrense. Abb. de testa. c. Quia nos.

Pedagia noua imponens sine consensu principis communione priuatur. De censi. c. Innouamus. Inferiores principes, & imponendo peccant, & tenentur ad restitutionem, & ratione delicti ecclesia exercet iurisdictionem in eos. Imperator, & rex Romanorum, & qui horum iura prescripserunt ad quod requiritur quod memoria non habeatur de initio, possunt noua pedagia imponere, Est autem pedagium præstatio quę fit a transeuntibus pro rebus, quæ uehuntur, uel portantur, etiam quandoque soluitur pro persona, & idem est quod uectigal. Est autem onus personale & persona clerici nullo modo est subiecta layco, ideo clerici non debent soluere pedagia, & licite defraudant ea ex quo non sunt legitime eis imposita. Ciues in eorum præiudicium possunt statuere, sed non in præiudicium extraneorum. Abbas ubi suprà. Exigentes a clericis pedagia sunt ipso facto excommunicati, non autem collectas, nisi post admonitionem. Idem dic de turbante iurisdictionem prælatorum. Ab. de immunita. eccle. c. Non minus.

Pedagia, guidagia, salarina interdicta sunt quæ non apparent imperatorum, uel regum, uel concilii Lateranensis auctoritate concessa, uel ex consuetudine antiqua, de cuius initio non est memoria introducta. De uerbo. significa. c. Super quibusdam. Pedagia sunt quę dantur a transeuntibus in locis constitutis a principe. Guidagia dantur pro ducatu ad terram, ut securius uadant, Salarina quę dantur pro sale. Nec danda sunt ista nisi cum negociationis causa aliquid portatur, secus si ad propriam utilitatem. Glo. ubi suprà. Papa solus sine concilio potest concedere, quia concilium habet robur, & potestatem a papa. Nomine regum intelligitur rex Romanorum, alii non possunt ponere ista, & si imponunt, malefaciunt. Domini territorii non debent recipere guidagia, quia tenentur custodire territorium suum securum, secus est de rusticis locantibus opera sua. Post pacem constantiæ ex quo ciuitates Italiæ receperunt sibi merum, & mixtum imperium usurpauerunt sibi de facto ius imponendi huiusmodi uectigalia. Abb. ubi suprà.

Pœna alternatiua ubi uerba diriguntur ad iudicem, uel per uerbum impersonale, optio datur iudici quam uelit inferre, ubi uerba diriguntur reo, ipsi reo datur optio. Abb. de uita & honesta. cleri. c. A crapula. De iudeis, & sarac. c. Sicut iudei.

Pœna canonis semper minor est intelligenda pœna capitalis est triplex. Ab. de iudi. c. At si clerici. Pœna iuris non est necessario seruanda in foro animæ, quia pena imponitur a iudice ut satisfaciat rei publicæ scandalizatæ in delicto, quæ ratio cessat in foro animæ, quia ibi pœna imponitur principaliter pro satisfactione delicti. Ab. de testam. c. Raynaldus.

Pœna in foro animæ non est necessario soluenda, si ratione pœnæ indicitur per constitutionem papæ. Ab. de simo. c. Audiuimus.

Pœna priuationis a communione, propter contumaciam si infertur, est temporalis, non perpetua, uel sic pœna simpliciter apposita propter contumaciam in dubio intelligitur temporalis, non perpetua. De constitu. c. Ex litteris. Quando pœna potest esse perpetua ratione contumaciæ, uel criminis,

nis, uel sit arbitrio iudicis inferenda. Abbas ubi suprà.

Pœna posita ex conuentione committitur ex sola conuentione facta, licet conuentio non habeat iuris effectum. Idem dic in compromissariis aduersus contrauenientes. similiter pœna committitur ex conuentione iuris, uel de iure facta. Si quis promisit sub pœna habere ratum aliquid, non committitur pœna, si contrauenit de facto, secus si promittit habere firmum, quia uerbum ratum refertur ad ius, & uerbum firmum ad factum. Ab. de testam. c. Raynaldus.

Pœna apposita uni ex correlatiuis an extendatur ad aliud correlatiuum. Quæ imponitur uendenti an extendatur ad ementem, & quę danti ad recipientem, opiniones, etiam ubi est eadem ratio in utroque uidetur apponi utrique, uel saltem statutum extenditur ad utrunque, licet forte non pœna. Ab. de locato. c. Ex rescripto.

Pœnalis dispositio ubi est dubia ante factum consulitur uno modo, & post factum alio, uidelicet quod non incuratur. Ab. de electio. c. Nihil.

In pœnis dispositum in casu uero non uerificatur in ficto, etiam si alias quo ad hoc inueniantur parificata quo ad certam pœnam, ut patet in bigamo, uero & ficto. Ab. de cleri. coniuga. c. Ioannes.

Pœna dicitur expressa quando in canone cauetur, uel lege, uel statuto, uel consuetudine, uel iure. Vbi deficit pœna canonis recurritur ad leges ciuiles, uel ad consuetudinem, si non contradicunt menti canonum. Immo sententia esset iniusta si pena excederet consuetudinem loci, nisi ex causa, quia tunc sicut a lege possumus recedere, sic & a consuetudine. Abb. de off. & pot. iud. deleg. c. De causis.

Pœnalis constitutio extenditur ubi est idemptitas rationis, ubi non est eadem ratio extendi non debet. Abb. de præben. c. Extirpandæ in repetione. Vbi extrema sic se habent quod de uno peruenitur ad reliquum, uel ad eundem finem in materia restringibili fit extensio, sic quod dispositum in uno habet locum in reliquo, cui prohibetur matrimonium, prohibeatur sponsalia, licet ad ea non extendatur pœna quæ debetur contrahentibus, tamen eligentes & postulantes indignum priuantur uoce, licet id dictum sit de eligentibus. Ab. de postula. c. Ad hęc in beato. De elec. c. In causis. Dispositio debet large interpretari quantumcunque sit pœnalis si non potest aliter habere suum effectum. Ab. ubi suprà. c. Gratum. Quę sunt in fauorem ecclesiæ licet sint pœnalia extenduntur. Ab. de elec. c. Nihil.

Pœna quæ a lege imponitur ipso iure non debet extendi per idemptitatem rationis. Ab. de iure patro. c. Transmissæ. Si imponitur per uerba futuri temporis importantia executionem actus intelligitur imposita ipso facto ut cum dicitur excommunicationi subiaceat, uel sit excommunicatus, si uerba fuit denunciatiua exercitium actus, uel ministerium, pœna uenit imponenda per sententiam iudicis. Abbas ne cleri. uel monachi. cap. Clericos.

Pœnam falsi incurrit non habens dignitatem qui simulat se habere, & utitur eius insigniis, & qui dicit in studiis se esse doctorem cum non sit. Abbas de cleri. non ordina. cap. Si quis. Qui exercet spectantia ad dignitatem quam non habet, nunquam debet illam dignitatem consequi, immo puniri debet circa dignitatem habitam. Abbas ubi suprà. c. Ex litteris. Hac pœna non potest puniri utens instrumento falso, nisi probetur quod ipse falsauerit, uel scienter usus fuerit, & præsumitur ignorantia, si post obie-

ctione

ctionem desistit ab eius usu. Ab. de exces. prela. c. Inter dilectos.

Pœna imponitur non solum ad castigationem delinquentium, sed etiam ut alii arceantur a simili reatu, & ubi quis est impotens ad soluendum debet castigari. Ab. de iude. c. Ad liberandam. Imponitur ut delinquentes puniantur,& cæteri metum habeant. Ab. de exces. prela. c. Peruenit. Est autem pœna imponenda pro delicto habito respectu ad tempus delicti, non ad tempus sententiæ. Ab. de sen. exco. c. Pueris.

Pœna ubi imponitur in iure ipso facto pro aliquo delicto nunquam habet locum nisi delictum sit consummatum, quantumcunque sit inchoatum, ut Io. And. dicit, sed nec pœna debet sumi secundum latum significatum uerborum, sed debet restringi ex quo subest aliqua ratio, uel æqualitas restringendi. Pro uno etiam delicto possunt imponi duæ pœnæ. Abb. de elec. c. Cum in cunctis.

Pœna non est inferenda sine culpa uel causa. Glo. & Abb. de constitu. c. Cognoscentes.

Pœna ubi ponitur ipso iure contrafacientes, & consentientes plectuntur pari pœna, & hoc est potius ex interpretatione, ideo non habet locum in statuto ubi non habet locum fictus & interpretationis intellectus. Ab. de sen. exco. c. Quanto. Si imponitur ipso iure ex aliquo maleficio ad incurrendam illam non sufficit maleficium inchoatum, nisi plene sit consummatum. Ab. de sponsal. c. Adolescens.

Pœna non incurritur statim ubi iudex mandat aliquid fieri, uel non fieri sub pœna decem ducatorum. Abbas de simo. cap. Sicut tuis. Quando etiam pro eodem delicto potest quis puniri a iudice layco, & ecclesiastico. Abb. de off. & pot. iud. delega. c. De causis. Vide. Statuentes quod homicida.

Pœna mortis ubicunque inuenitur in iure canonico debet exponi pro sententia excommunicationis, quia per eam separatur Deus qui est uita animæ. Abbas Qui filij sunt legiti. cap. Per uenerabilem. Pœna mortis potest commutari in pœnam pecuniariam, uel temporalem si non est scandalum, & subest causa etiam per iudicem delegatum. Ab. de rapto. c. In archiepiscopatu.

Pœna ubi ponitur negatiue non committitur, nisi precedat monitio, secus si affirmatiue secundum Inno. immo intelligitur apposita eo ipso quod habet facultatem faciendi, & non facit, etiam si sit occulta iniuria quo ad Deum. etiam in diuersis se habet hæc pœna negatiua. Ab. de præben. c. Extirpandæ. Vbi pœna ponitur negatiue, puta qui non fecerit sic sit excommunicatus, non est ipso iure inflicta, sed requiritur admonitio præcedens. Vbi etiam ponitur sine determinatione temporis, & hoc quo ad ecclesiam, quia nobis est occultum, an habeat iustam causam, sed post monitionem conuincitur. Quo ad Deum sola mora sufficit. Si ponitur affirmatiue non requiritur monitio, quia secundum leges non facta latent, sed facta se manifestant. Hæc ualent pro intellectu statutorum. Abb. de rapto. c. Excommunicationi.

Pœna pecuniaria mutatur in corporalem non solum quando est applicanda fisco, sed etiam quando soluenda est ex parte utriusque, etiam si ex parte rei sit pœna, & ex parte actoris recipientis interesse, secus ubi pecunia soluenda non est pœna ex parte rei, qui soluendo non est donec ueniat ad pinguiorem fortunam. Ab. de dol. & contuma. c. Finem. Si quis conueniatur ad

tur ad intereffe non fit commutatio in pœnam corporalem fiue agatur ex contractu, uel quasi ex delicto fed differtur ad pinguiorem fortunam. Si conuenitur ad intereffe, & ad pœnam quæ eft applicanda parti non debet fieri commutatio quatenus eft pœna, nifi auctore confentiente. Si pœna uenit applicanda fifco, & agitur ad uindictam etiam inuicto accufatore poteft commutari pœna pecuniaria in corporalem. Ab. de folu. c. Odoardus. Ad pœnam pecuniariam obligatus pro maleficio commiffo fi non eft foluendo debet luere in corpus, fecus fi eft obligatus ex contractu, uel quafi, quia expectatur, donec ueniat ad pinguiorem fortunam. Abb. de maledi. c. Statuimus.

Pœna pecuniaria a iure pofita debet intelligi de moneta ufuali loci, ubi delinquitur. Vbi plures funt uifitatæ exigi debet, quæ magis eft in ufu, fi æqualiter funt in ufu, exigitur minor. Abbas de maledi. c. Statuimus.

Pœnam pecuniariam, prælati qui in criminalibus difpenfare non poffunt imponere non poffunt, ubi a iure alia ftatuitur. Ab. de pœn. c. Licet iuxta Apoftolum.

Pœna impofita pofteritati alicuius non extenditur ad defcendentes ab eo per lineam fœmineam. Ab. de pœn. c. In quibufdam.

Pœna priuatiua poteftatis eligendi, uel præfentandi non debet imponi, nifi exprimatur a iure. Ab. de iure patro. c. Tranfmiffæ.

Pœna purgatorii eft maior omni pena præfentis feculi. Ab. de celebra. mif. c. Cum Marthæ.

Pœnæ funt reftringendę. Conftitutio principis locum habet non folum contra directe uenientem contra iuris difpofitiones, fed etiam contra ficte, & indirecte uenientem. Vnde pœna contra ufurarios ftatuta procedit contra fictos emptores qui in ueritate funt ufurarii, ideo teftamenta eorum, qui uendunt rem carius proper folutionem præcii dilatam funt ipfo iure nulla per difpofitionem capituli. Quicunque de ufur. lib. 6. Præfupponendo, quod hoc fit indubitatum, & publicum, tales funt publici ufurarii, ex quo exercent ifta publice. Ab. de emptio. & uenditio. c. Ad noftram. Vbi duo funt æquiparantia, pœna addita in uno uidetur addita in alio. fecundo fi in fine alicuius ftatuti pœnalis fiat aliqua additio, pœna appofita in principio repetita uidetur in illa actione ex quo adiicitur uidetur quod fit pars illius ftatuti. Intellige cum dicitur adiicientes, uel idem iudicium effe uolumus. Ab. de præben. c. De multa. Conftitutio pœnalis debet extendi & large interpretari, quando emanauit ut euitetur periculum animæ. Abb. Qui filij funt legiti. c. Ex tenore.

Pœna talionis &c. Talio idem eft quod reprefentatio, uel confimile, eo quod quis debet confimile pati quod inferrat, fiue in iniuriam, fiue in beneficium. Ab. de accufa. c. Super his.

Pœna temporalis quę imponitur pro aliquo delicto eo durante fi recidiuat cófunditur tempus utriufque, ut quidam dicunt, fed melius fi dicitur ipfo facto fit per annum priuatus a commiffione delicti, tempus confunditur. Si dicitur priuatus fit per annum. duobus annis integris erit priuatus. Ab. de elec. c. Confiderauimus.

Pnœa in teftamento appofita ualet quatenus fufficit patrimonium teftatoris, licet proprie non dicatur pœna, cum non adimat patrimonium eius, fed potius adimit bona eis donata. Ifta pœna habet locum etiam in foro confcientiæ, quia naturaliter obligatur oneratus a teftatore feruare eius

re eius uoluntatem. Abb. de testamen. cap. Raynaldus.

Pœnitentia non tollit quin quis possit de eodem crimine accusari, & puniri in foro contentioso. Punitur quis quia Deum offendit, & quia scandalizauit rem publicam. Ab. de purga. canoni. c. Accepimus.

Pœnitentiam arbitrabitur sacerdos secundum quantitatem excessus, & coniecturas, & alias circumstantias. De pœni. & remis. c. Deus qui. Contritio multum consideratur. Moderabitur pœnitentiam secundum arbitrium discreti uiri, & hoc sonat diminutionem, non ergo dimittitur suę uoluntati liberæ. Potest tamen ex causa recedere a pœna canonis, & illam minuere. si tamen hic non faciat condignam, complebit in purgatorio. Abb. ubi supra. Imponenda est pœnitentia consideratis circumstantiis eius qui se defendendo excessit modum. Vbi supra. c. Significauit. Non debet sacerdos austerus esse, immo si peccator dicit se pœnitentiam non posse agere debet eum absoluere sine pœnitentia, quam in purgatorio faciat. Non imponit pœnitentiam ut uult, sed ut discretus. Abbas ubi supra.

Pœnitentia imponenda in foro animæ sunt canones. 46. & tamen non tenetur eam imponere, quia hodie arbitraria est, nec tamē de facili debet recedere a determinata per canones. Ab. de emptio. & uendi. c. Vt mensuræ. Quæ imponitur iure per numerum annorum, uel dierum non specificando modum pœnitentiæ, intelligitur quod debet ieiunare semel, uel pluries in septimana, uel aliquod bonum agere secundum discretionem, & iudicium sacerdotis. Abb. de sponsa. duorum. cap. Accepisti. De accusa. cap. Accusasti.

Pœnitentia in casu dubio & probabili est imponenda, non autem in foro contentioso, quia in primo agitur de salute animæ, non autem in secundo. Ab. de his qui occid. filios. c. De infantibus. Debent attendi circumstantiæ quibus augetur, uel minuitur delictum. De homici. cap. Sicut dignum. Circumstantiæ attendendæ a sacerdotibus tempore pœnitentiæ hę sunt. Quantitas delicti, qualitas, ætas delinquentis, scientia, sexus, conditio, ut si seruus, clericus, uel religiosus & si in sacris, tempus delicti, locus, principaliter animus delinquentis. Ex his patet quod pœnitentia est arbitraria, nec possunt dari certæ regulæ propter uariationem prædictorum, ideo possunt sacerdotes recedere a pœnitentiis iuris, & auctoritate sibi commissa de pœna debita minuere, ideo bonum est quod sacerdos dispenset cum confitente de residuo pœnæ, si maior ei debetur. In foro etiam conscientiæ non debet quis puniri pro uoluntate deliberata sicut si delictum esset perpetratum, sic etiam apud Deum uoluntas mala non habetur pro facto, & minore pœna astringitur. Iura quæ dicunt illa esse paria, intelliguntur quo ad interitum salutis, sed quo ad qualitatem pœnæ differunt, quia consummatio operis aliquid agit. Ad delictum præstans opem minus punitur quam principalis in foro animę. Debet etiam attendi quanto tempore fuit in peccato, quia pro longa mora debet imponi maior pœnitentia. Ab. de homici. c. Sicut dignum.

Pœnitentia imponitur propter solum affectum delinquendi, licet non habeat effectum. Ab. de cogna. spiri. c. Contracto. Non est imponenda morienti, sed innotescenda. Ab. de rapto. c. In litteris.

Pœnitentiam a sacerdote iniunctam non ualens facere non liberatur ab obliga-

tione, sed debet fieri commutatio, uel redemptio, & potest sacerdos iniungere diuturnam peregrinationem pro remedio peccatorum. Iniuncta per sacerdotem regulariter potest commutari per eundem, uel suum maiorem, sed speciale est quod iniuncta in subsidium terræ Sanctæ solus papa commutat. Si tamen pro solo labore itineris iniungitur potest inferior dispensare. Abbas de uo. cap. Quod super. Peregrinatio in terram Sanctam iniuncta a sacerdote mutari potest ex causa. Quod hic dicitur solum intendit, quod causæ hic nominatæ, quæ concernunt inhabilitatem ad pugnandum non sunt sufficientes ad commutandum peregrinationem hic iniunctam in pœnitentia, quia in his non consideratur habilitas pugnandi; sed etiam potentia itinerandi. Non ergo tollit ista lex quin in aliis, possit commutari. Ab. ubi suprà. c. Ex multa.

Pœnitentiæ tempore non debet quis uti cibis exquisitis & uoluptuosis. Cibi quadragesimales inducti sunt ad carnem macerandam, & cohibendam libidinem, & concupiscentiam, ideo non debent esse multum delicati, alias parum prodesset. Ab. de homici. c. Interfecisti.

Pœnitentia ubi conceditur, conceditur & uiaticum. Glos. de torniam. cap. Felicis.

Qui tenetur ieiunare in pane & aqua, deficiente pane potest uti aliis cibariis. De pœni. & remis. cap. Licet. Approbatur quod sacerdos potest dare pœnitentiam ieiunandi in pane & aqua. Qui non ualet pœnitentiam iniunctam complere potest illam commutare, & agere ut potest. Idem si uouit ieiunare in pane & aqua, quia deficientibus aliis cibis potest uti carnibus. Idem si propter infirmitatem impediatur. Hanc commutationem non potest propria auctoritate facere, ideo si non potest adire superiorem adibit quam citius poterit. Ab. ubi suprà.

Pœnitentia publica debet imponi pro manifesto peccato. De pœni. & remis. c. Manifesta. & Ab. ubi suprà. c. Quæsitum.

Pœnitentiam in purgatorio faciet qui hic condignam non fecit, & qui non implet, quam confessor imposuit. Abbas de rapto. capitulo. Super eo.

Pœnitentia solennis omnis est publica, & non econtra. Solennis non imponitur nisi pro enormi delicto scandalizante totam urbem. Quę publice sine solennitate imponitur siue crimen sit graue, siue leue, publica est. An ista possit imponi clericis. Abbas de pœni. & remis. cap. Manifestum. Solennis pœnitentia non debet reiterari. Glos. de secundis nup. c. Vir autem. Intellige de solenni, & publica, quæ non imponitur nisi pro scelere adeo graui, quod commouet totam urbem. Ab. ubi suprà.

Pœnitens uere non est qui animum peccandi non deponit, recipitur tamen eius confessio. De pœni. & remis. c. Quod quidam.

Pœnitus & prorsus addita uerbo futuri temporis inducunt dispositionem pœnę ipso facto. Ab. de pœnis. c. In quibusdam.

Pensiones antiquæ ad antiquam monetam, uel si non est in usu, ad extimationem eius sunt soluendæ. De censi. cap. Cum canones. Præscribi tamen potest, ut solutiones fiant in moneta noua. Abbas ubi suprà.

Pensio annua non est beneficium, sed quid mere temporale. Abb. de rescrip. c. Ad audientiam.

Pensio

Pensio quando potest, uel non potest augeri interueniente consensu superioris. Ab. de pact. c. Cum clerici. Vide. Simonia.

Pensionis solutio nec dominium, nec possessionem probat, nec priuat alium sua possessione, nisi pendente titulo, & consensu superioris. Glos. & Abbas de appella. cap. Bonæ memoriæ.

Pensionem potest episcopus imponere ecclesiæ abundanti ad sustentandum religiosam uitam, quando illa detracta potest ecclesia uiuere. Abbas de his quæ fiunt a præla. cap. Pastoralis. Super redditibus unius ecclesiæ potest institui certum beneficium assignando certam pensionem ex redditibus ecclesiæ pro temporalitate beneficii nouiter creati. Abb. de cleri. non residen. c. Conquerente.

Pensio una constituta pro pluribus rebus tacite uidetur distributa in singulas res, sic ut quælibet res teneatur pro rata ad pensionem. Idem seruatur, si plures condemnentur condemnatione una, & sententia mea. Idem si plures permutant certam quantitatem. Idem quando plures simul conducunt hospitium. Abbas de religio. domi. capitulo. Constitutus.

Per notat perfectionem, & augmentum eius cui additur. Abb. de accusa. c. Si constitui.

Percussus si iacuerit in lecto, & non fuerit mortuus, qui percussit operas, medicos, & impensas restituet. De iniur. cap. Si rixati Rixa præcedens non excusat percussionem sequentem. Si percussus non iacuerit in lecto, & tamen non potest exercere artem suam, tenetur ut supra. & percussor tenetur ad operas quas percussus amissurus est toto tempore uitæ suæ, & mortuo percusso potest hæres agere pro operibus, quas iste exercere poterat in tota uita sua, & habetur respectus quanto tempore uerisimiliter potuisset uiuere. Si uulneratus remisit iniuriam, etiam si recepit pecuniam potest agere ad interesse, ad quod non extenditur pecunia. si confessus omnibus remisit iniuriis potest tamen agere de iniuria, quia uidetur remisisse rancorem non satisfactionem, quam nemo remittere tenetur, siue sit subditus, siue prælatus. Pro iniuria potest quis agere criminaliter, & ciuiliter, non tamen simul. Si agit criminaliter pœna est arbitraria, & applicatur fisco, si ciuiliter iniuria extimatur per iuramentum iniuriati, præmissa taxatione, ut pœna applicetur iniuriato. Abbas ubi supra. Vide. Compensari non debet, si episcopus uel alius prælatus iniuriatum sibi recipit ad osculum, & salutat, & a principio fecit eum citari propter hoc non remisit iniuriam. Si ante citationem potest agere pro expensis, & damnis. Ex huiusmodi signis non intelligitur remissa satisfactio ad quam nemo tenetur. Abbas ubi supra. c. Olim.

Peregrini in ieiuniis & cibis debent se conformare consuetudini loci, & ad hoc compelli possunt per episcopum, ne sint aliis in scandalum. Ideo peccant cathelani comedentes carnes in die sabbati in partibus nostris, licet hoc posisint in partibus suis. Abbas de obserua. ieiunio. c. Consilium.

Peregrini possunt recipere sacramenta in casu necessitatis, & a parrochiali sacerdote & in eius ecclesia debent sepeliri, si alibi non eligunt sepulturam. Abb. de sepultur. cap. Nos instituta. Sacramenta recipiunt

in ecclesia parochiali ad quam declinant, & in ea sepeliuntur nisi alibi elegerint sepulturam, & quarta ei debetur. Ab. de celebra. missa. c. Presbyter.

Permutans beneficium auctoritate propria illud perdit. De rerum permuta. cap. Cum olim. Dignitates diuersę qualitatis possunt ad inuicem permutari, si permutatio exhibeatur ex dispositione superioris. Episcopi permutare possunt de consensu papæ. Abbates de consensu superioris, & religiosi habentes beneficia manualia. Commendę permutari possunt auctoritate illius qui commendauit, non alterius. Expectatiuas habentes a papa non possunt permutare. Qui prius tractauit de resignatione, & pactum fecit, & resignauit superiori cum pacto precedente priuatur. Abbas ubi supra. Volentes permutare si resignant beneficia in manu superioris, & tertius noluit post resignare, uel morte preuentus est, primus de iure restituendus est ad beneficium suum, sed noua prouisione, quia beneficium uacauit hac resignatione. Si permutatio beneficiorum completa una parte per alteram stat quo minus compleatur, restituitur pars ad suum beneficium. Clerici tractare possunt de beneficiorum permutatione, antequam uadant ad superiorem. Ab. ubi supra. c. Cum uniuersorum.

Permutari non possunt ecclesiæ iure proprietatis ad inuicem, & earum possessiones permutari possunt, & pro minus ualentibus precium eius suppleri. De rerum permuta. cap. Ad quæstiones. Non solum beneficia, sed etiam iura qualiacunque in eis possunt auctoritate superioris permutari. Quando permutatur ecclesia pinguior potest intrauenire pecunia, non propter spiritualia, sed propter pinguiores redditus, & tunc debent fieri duo contractus, & nullo modo commisceri, & hęc erit permutatio, & non uenditio. Si de hoc non constat, recurrendum est ad coniecturas. Quando permutantur beneficia iure proprietatis possessa, possunt partes pacisci, & requiritur consensus superioris in completione actus tantum. Ab. ubi supra.

Permutatio rerum ecclesię in casu non concesso, uel non seruata solennitate iuris reuocanda est per successorem. De rerum permutatione. cap. Vt commutationes. Mancipia ecclesiastica non conuenit permutari, nisi ad libertatem. Vbi supra. capitulo. Mancipia. Iniustum. Ecclesia non permutat seruos ecclesię distincte, nisi sint fugitiui, sed nec uendi debent, nisi emantur in libertate. Ab. ubi supra.

Permutari non debent præbendæ pacto præcedente. Episcopus tamen potest de loco ad locum permutare personas. De rerum permutatio. capitulo. Quæsitum. Beneficia quæ possident etiam præbendæ permutari non possunt, nisi auctoritate episcopi, uel habentis iurisdictionem episcopalem. Dum una persona est utilior in alio loco, sufficit expedientia personarum, uel utilitas ecclesiæ. Si sit necessaria, & per coadiutorem non potest prouideri, potest episcopus inuitum transferre, aliter non potest. Idem iudicium est, sicut de infirmo. Si collatio beneficii permutandi pertinet ad alium quam ad episcopum, permutabit episcopus de consilio eorum, & si noluerint consentire, potest inutilis priuari, & per nouam electionem, uel collationem prouidebitur de digno etiam ipsis nolentibus. Qui habent permutare possunt inter se tractare de permutatione fienda, non autem concludere, sed debent se

suppo-

supponere dispositioni superioris. Abbas de rerum permuta. capitulo. Quaesitum.

Permutari non potest spirituale cum temporali. De rer. permuta. cap. Exhibita.

Persona miserabilis potest laycum interdicto coram iudice ecclesiastico conuenire, etiam si res subiecta dicatur feudatalis. De foro comperen. c. Ex parte. B. Data negligentia secularis iudicis potest adire ecclesiasticum, etiam si agat petitorio, nec oportet adire iudicem superiorem negligentis. Abb. ubi supra. Vbi grauatur in collectis potest implorare auxilium ab ecclesia. Ab. de censi. c. Licet. Potest conuenire laycum coram ecclesiastico iudice, etiam si causa de se non sit ecclesiastica, quia hae personae sunt sub protectione ecclesiae. Ab. de uerbo. signifi. c. Super quibusdam. De dona. inter uir. & uxo. c. Per uestras.

Pertinentia ad ecclesias, & hospitalia, & castra quae dicantur. Ab. de restit. spolia. c. Cum ad sedem.

Petit plus, qui ultra quantitatem, qui plus causa, qui in alio loco, qui ante tempus & hi puniuntur. De plus. petitio. c. Consilium. Punitur etiam qui plus negat. Si quid debetur in genere petitur in specie, etiam quod debetur disiunctiua, si petitur determinate. Ab. ubi supra.

Pignorari non potest res, quae non potest alienari. Abb. de feud. c. Ex parte.

Pignorari non debet res ecclesiae, nisi ex necessitate, & rationabili causa. De pigno. c. Nullus. Et tunc uestes, missale & calices pignorari possunt etiam layco. Alia possunt uendi pro utilitate ecclesiae. Praeciosa non possunt obligari nisi cum solennitate requisita ad alienationem. Ab. ubi supra. Si rector ecclesiae rem ecclesiae pro facto proprio pignorauit, cogitur heres eius illam redimere, & ecclesiae restituere. De pignori. c. Ex praesentia. In infirmitate si est impotens ecclesia ad sustentandum non tenetur ecclesia ad debita, sed haeres si est potens si sub spe satisfaciendi de redditibus contraxit debita successor & ecclesia tenentur, quia ubi redditus sufficiunt, uiuere potest de redditibus, si etiam habeat patrimonium. Heres praelati tenetur ex facto praelati sicut haeres curatoris, qui tenetur ex dolo, & lata culpa curatoris, non autem ex leui. Abbas de pignori. cap. Ex praesentium.

Si res sua eo ignorante pignoratur potest ille cuius res est rem suam uendicare a creditore etiam non soluto debito, quia sine eius consensu ius pignoris non potest constitui in re aliena. Idem dic in furto. Abb. de pigno. cap. Ex praesentium. Si pignorauit quis rem suam sub pacto legis commissione, & iurauit non contrauenire iuste impeditus in die statuta non redemit, post diem redimere potest. Vbi supra. c. Significante.

In pignus capi potest res ab habente proprietatem cuius usus ad alium spectat, secus si res esset omnino sua. Creditor habens proprietatem rei ignorate non tenetur computare fructus in sortem, quia quasi consolidatur usus cum proprietate rei. Abb. de usur. c. Conquestus.

Pignoris fructus non potest capi pro mutuo. Ab. de usur. Plures. Vide. Vsura est rei pignoratae.

Pignus restitui debet debitori, si creditor, uel qui ab eo causam habet tot fructus ex eo percepit quod satisfecit sorti. De pigno. c. Cum contra. Creditor potest rem sibi pignoratam alteri pignorare, non tamen obligare in

maiori quantitate, quam sibi obligata fuerit, nec pignorare ultra tertiam uicem. Si tertius cui fuit pignorata sit absens, agitur contra primum, qui liberabitur reddendo actionem contra secundum, qui cum legitime pignorauerit ex quo pignus accepit, & fructus quos communiter ille percepisset. Qui utitur pignore committit furtum, nisi credat dominum permissurum. Ab. ubi suprà. Vide. Deposito utens.

Pluries nihil operatur, ubi est aliquid determinate proban. Ab. de dilati. c. Litterę.

Placet, & uolo, si eis addatur uerbum infinitiuum denotans actum non dependentem ab eo, non inducunt dispositionem de præsenti, sed dispositionem in futurum. ut cũ dicitur placet mihi ascendere in arborem. si addatur infinitiuum denotans actum a libera uoluntate proferentis, si uerba denotant principium actus non inducitur dispositio de præsenti, ut si dico uolo, & placet mihi in te desponsare, uel contrahere tecum, si uerbum infinitiuum denotat executioně actus inducitur dispositio de pręsenti, & si dico. uolo te habere in uxorem. Non possum te habere in uxorem, nisi contraham tecum, & inducitur matrimonium. Ab. de spons. cap. Ex litteris. Vbi actus dependet ex mera uoluntate loquentis uaria sunt, dicere talem uolo pro uxore uel ciue, & dicere duco te in uxorem, & facio te ciuem. Vnde si statutum dicit habeatur pro ciue factus est ciuis. Ab. de despon. c. Ex parte.

Pluralitas resoluitur in singularitatem propter pluralitatem subiectorum etiam in priuilegiis, si ex hac expositione non receditur nimis a iure communi, sic hic dicitur ne uilescat ecclesiasticum interdictum. Secus putarem, si illa ratio cessaret, & priuilegium esset contra concedentem tantum, quia tunc intelligitur largissime in sensu in quo affert maiorem utilitatem. Ab. de priuileg. c. Vt priuilegia.

Populi nomine non uenit clerus, licet ueniant ciues, & habentes dignitates, cum sint eiusdem professionis. In materia tamen priuilegiata nomine populi uenit clerus. Ab. de uita & honesta. cleri. c. Vt layci.

Populum & gentem constituunt decem homines. Si tamen essent equites, quinque sufficiunt Plures quam 10. aut 15. faciunt turbam. Idem dic de cetu. Ad familiam requiruntur saltem tres. Glo. & Abb. de elec. c. Nullus in ecclesia. Omnes habitantes & habentes domicilium in aliqua ciuitate dicuntur de populo illo, & hoc nota in materia interdicti, & represaliorum Ab. de ordinar. c. Quoniam in plerisque.

Pro populo minus bonum pręsumitur quam pro aliquibus prudentibus, quia in populo sunt multi non habentes iudicium rectum rationis, & corruptibiles pecunia. Ab. de elec. c. Osius episcopus.

Possessio quandoque dicitur titulus, substantia alicuius, aliquando proprietas rei. Abb. de pœniten. & remis. cap. Officii. Possessa quandoque sumuntur pro dominio, & sic uerbum possessionis denotat proprietatem rei. Si testator legat possessionem, quam habet in tali loco, legare uidetur non nudam possessionem, sed proprietatem rei. Abb. de fur. c. Qui cum fure.

Possidet is cuius nomine possidetur, & illo expoliato potest restitutionem petere. De restitu. spolia. cap. Cum uenisset. & Abb. ubi suprà. Non dicitur quis possidere pacifice rem, si super ea mouetur quæstio. Ab. de confirma. uti. uel inuti. cap. Si quis. Quiete possidet qui non stimulatur in iudicio, nec qui patitur controuersiam, licet illa iudicialis sit sincere se-

cure

cure possidet, qui habet bonam fidem. Ab. de præscrip. c. Sanctorum.

Possessio ciuilis est quæ fructum parit. s. acquirendo dominium. Naturalis possessio est ius insistendi rei non prohibitæ possideri. Ab. de præscrip. c. Causam. Non dicitur proprie possessio in incorporalibus, sed dicitur quasi in possessione, quia dicitur possessio quasi pedum positio. Incorporalia non proprie apprehenduntur. Ab. & Glo. de foro compe. c. Conquestus.

Possessio colorata quid sit. Abb. de concessio. præbend. c. Cumnostis.

Si iudex dat creditorem mitti in possessionem usque ad biennium ualet mandatum, quo completo non sit nouus processus, quando pro eo non defuit quod non intrauit possessionem, alias secus. Si nuncius unam rem pro alia assignauit, possessio non transfertur, quia oportet intret omnia in quibus missio sit, nisi consuetudo aliter habeat. Melius dicitur quod sufficit possessionem esse præsentem. Ab. de sen. & re iudica. cap. Cum aliquibus.

Possessor malæ fidei dicitur qui habet conscientiam rei alienæ. Ab. de prescrip. cap. Vigilanti. Nullum commodum potest habere, nec suffragium suum computari debet in numero aliorum. Ab. de elect. & electi potes. c. Constitutis. Non præscribir. De præscrip. c. Vigilanti. Possidet quis male dupliciter. Primo habito respectu ad iniustam causam possidendi, ut qui habet alienum. Secundo habito respectu ad rem quam tractat sicut auarus, & qui possidet aliis debitum. Ab. de uerbo. signifi. c. Ius.

Si papa indulget reo qui propter absentiam actorie non potest possessionem recuperare, quod ei lapsus anni non noceat, intelligitur indulgentia secundum ius commune. De uerbo. signifi. c. Dilecto. Possessio non debet restitui reo etiam parato satis dare, si missus in possessionem est absens ex causa necessaria. Vnde ad restituendam possessionem traditam causa contumacię debet missus citari, quia eius interest ut sit præsens. Vt annus non noceat propter absentiam aduersarii potest offerri cautio cum effectu iudici, & in defectum eius idoneis personis. Indulgentia papę tamen operabitur, quod sine oblatione cautionis impedietur cursus anni, & per indulgentiam totum tempus absentiæ subducitur de medio. Ab. ubi supra.

Possessor non tenetur dicere titulum. Fallit per præscriptionem contrariam. Ab. de elec. & elec. potest. c. Constitutis.

Possessio rei quot & quibus modis & quando transfertur. Glo. & Ab. de consue. c. Ex litteris.

Posse id dicimur id quod de iure possumus, uel de facto. Abb. de pact. c. Pactiones. Posse quidem rebus dat ius, natura, potestas, Officium, meritum, sexum diuina uoluntas. Glos. de rescrip. cap. Sciscitatus. & Pastoralis.

Potens aliquo iure explicare actum aliquem, si alio iure mouetur, corruit actus. Ab. de conces. præben. c. Ex parte.

Potest si negatio præcedit uerbum potest importat necessitatem nisi resultet absorsus intellectus, & tunc importat præsumptionem. Ab. de prescript. c. Venies.

Potestas disponendi de aliquo si ad me pertinet, & credens ad te pertinere consensi, ut tu potestatem expleres, actus sic expletus non tenet, quia tu non potes, & ego non intendebam. Ab. ubi supra.

Potestates perpetuæ, uel temporales tenentur iurare, quod uniuersos hæreti-

cos ab ecclesia damnatos pro uiribus exterminabunt, & dominus temporalis non purgans terram suam hæreticis excommunicatur, & si perstiterit in excommunicatione per annum nunciabitur papæ, qui fideles a iuramento absoluet, & eius terram fidelibus exponet, saluo iure principalis domini, nisi & ipse sit in culpa. De hęreti. c. Excommunicamus.

Potestas libera quando ponitur in instrumento ille cui datur potest ea quæ speciale mandatum requirunt, ideo omnia potest quę dominus potest facere in propria persona, dum tamen dolus absit, non tamen potest donare nisi specifice hoc concedatur. Hæc potestas libera solum datur, cum dicitur do tibi plenam potestatem, uel quod possis facere quæ ego possum in propria persona. Ab. de procura. c. Petitio.

Potestas non habentis iurisdictionem potest prorogari de re ad rem etiam per tacitum consensum. Abbas de offi. & potest. iudi. delega. c. Super quæstionem. §. uerum.

Postulatio est quædam gratiæ petitio facta a superiore de promouendo aliquem ad prælationem, ad quam de iure communi propter defectum aliquem, uel impedimentum eligi, uel promoueri non poterat. Vnde innititur gratiæ. Ab. in rubri. de postula.

Postulatus prius absoluitur quam admittatur eius postulatio de iure communi, & si nulla mentio fiat de absolutione, tamen tacite uidetur absolui a priori uinculo, quo stante non potest consentire in matrimonium alterius ecclesię. Ab. de elec. c. Scriptum.

Postulatio per quam utilitas priuata, uel minor communi, uel maiori præfertur, uel quę fit a minori quam tertia parte collegii, non est admittenda. De postula. cap. Bonæ memorię. Facta a maiori parte capituli, & si non a duabus partibus contradicente minori parte potest admitti, si currit sine electione, non autem si de alio sit facta electio. Abb. ubi supra.

Postulari potest archiepiscopus ad archiepiscopatum, & quando postulatio prę sentata est superiori, non possunt postulantes resilire, sed debent expectare iudicium superioris. De postula. c. Bonæ memoriæ. secundum.

Postulatio contra quam agitur de contemptu potest sine præiudicio alicuius reijci. Potest tamen ex speciali gratia admitti. De postula. c. Postulationem.

Postulare potest, quicunque potest eligere. Glo. de transla. c. Post translationem.

Postulari potest non professus in Abbatem ex rationabili causa, & si sit alterius conuentus, uel alterius ordinis. De elec. capitu. Cum monasterium. Talis postulatio per solum papam admittitur. Abbas ubi supra. Qui uiolat interdictum inpostulabilis est. De postula. cap. Ad hoc in beato.

Postulantes semper possunt resilire a postulatione etiam publicato scrutinio. Possunt etiam reuocare nuncium, non autem si postulatio sit superiori prę sentata. Ab. de postula. c. Bonæ memorię. secundum. Glo. dicit quod non possunt recedere publicato scrutinio &c. possunt tamen uariare de consensu superioris etiam post prę sentationem. Potest etiam postulatio approbari ex consensibus singulariter superuenientibus etiam in diuersis temporibus. In electione non possunt recedere, quia electio innititur iustitiæ, & electus habet ius, non autem in postulatione, nec validatur ele-

tur electio per consensum superuenientem. Abb. ubi supra. Publicato scrutinio uariare non possunt. Glo. de elec. c. Cum inter canonicos. Oppositum dicit hic. Ab. c. Cardinalis distin. 59. in ar. 5.

Præbenda quæ non est annexa canonicatui est quid temporale, & potest conferri layco. Quę est annexa est quid spirituale, & non possunt recipi duo ad eandem, nisi numerus canonicorum multiplicetur, & ius canoniæ. Ab. de præben. cap. Maioribus. Potest etiam præbenda annecti capellę propter paupertatem ecclesiæ cathedralis presbyteris eorum scruata debita portione. De pręben. c. Exposuisti. P.

Præbenda datur canonico non ut sit sua proprie, sed ut inde uiuat, & quod superest conuertat in pios usus. Ab. de pręben. c. Ratio nullla. Debet præbendam habere qui receptus est in canonicum ex prouisione capituli, quando facultas se obtulerit. De præben. c. Relatum. secundum. Si post præbenda uacans conferatur alteri, ualet collatio, sed capitulum tenetur prouidere illi primo de communibus. Si talis sit receptus de mandato papæ in canonicum, collatio alteri facta non tenet. Ab. ubi supra.

Præbendam qui scienter contulit quam non potest hoc ignoranti, illa euicta aliam quam potest conferre, tenetur. De præben. c. Inter cætera.

Præbendę uacantis custodia pertinet ad capitulum non ad episcopum. Ab. de testam. c. Relatum. secundum.

Prębendę & dignitates non debent diuidi. De præben. cap. Maioribus. Intelligitur nisi ex causa legitima, & licentia, non tamen debent poni duo ad eandem præbendam. Abb. ubi supra. Præbenda & canonicatus, quando sunt annexa, non possunt diuidi. Vbi consistit in mera temporalitate, quia non est annexa potest dari duobus, & uterque habet ius canoniæ distinctum, non tamen debet fieri sine magna causa. Ab. de præben. c. Fraternitatis. Præbenda uacans potest diuidi in duas, si suppetant facultates, alias diuidens integrare tenetur. Vbi supra. cap. Vacante. Vt diuidatur requiritur. Primo quod constituentes hoc intendant, secundo quod fiat de consensu capituli, tertio rationabilis causa, quarto quod redditus sufficiant utrique, quia si non sufficiunt potest canonicus agere ad reintegrandum, secus ubi ex post facto redditur incompetens. Diuidentes prouidere tenentur de suo, quando insufficientes sunt ex diuisione, donec illam reintegrent, & potest integrari ex alia multum pinguiori, sic tamen quod præbendarius possit competenter uiuere, nec sufficit ad diuisionem quod præbendæ sint pingues, nisi subsit causa rationabilis. Si redditus communes excrescerent, multum esset rationabilis causa creandi nouum beneficium. Ab. de præben. c. Vacante. Præbenda una non debet diuidi pro alterius integratione. Vbi supra. c. Cum causa. Integrari potest ex bonis communibus si supersunt, secundo ex redditibus superexcrescentibus, tertio ex fructibus præbendæ uacantis, dummodo sufficiat canonico instituendo. Ista intelligenda sunt quando prębenda non esset sufficiens ad unam reintegrandam, & ad prouidendum congrue canonico instituendo. Ab. ubi supra. c. Cum causam.

Præbendam habet infirmus & distributiones cottidianas. Intelligitur de infirmo qui impeditur residere, uel interesse diuinis ratione infirmitatis tantum. Qui alias non erat solitus residere, uel non interesse diuinis, si infirmatur non recipit prædicta, quia infirmitas non præstat causam absentiæ. Ab. de cleri. non residen. c. Ad audientiam.

Pre-

Prębenda est ius spirituale indiuisibile si est annexa canonicatui, alias si est temporalis tantum, potest conferri layco. Ab. de præben. cap. Dilecto. Potest præbenda consistere in temporalibus tantum, & hæc cadere in laycum. si est annexa canonicatui, est ius spirituale non cadens in laycum, ideo pro ea habenda non licet dare temporalia. Ab. de simo. c. Tua nos.

Prębendas possunt recipere layci, si tamen conferatur clerico, uidetur institui canonicus. Ab. de constitu. c. Cum causam. M.

Prębendæ uacanti potest prælatus & capitulum onus imponere, ad quod præbendarius teneatur. De præben. c. Significatum. Præbendæ uacatio non est possibilis, nec canonicatus in ecclesiis non numeratis, nec fit deuolutio ad superiorem ex negligentia semestri in non prouidendo ecclesię de ministris. De concess. preben. c. Ex parte. In hoc casu receptio canonicorum potest pertinere ad solum capitulum, nec tenetur propter litteras papæ recipere aliquem ultra facultates, & consuetudinem, quam receptionem unus solus potest impedire. Siquis habet instituere in tali ecclesia, non instituit secundum facultatem, & consuetudinem ecclesiæ eius superior archiepiscopus episcopo præfigit terminum, qui succedit loco termini iuris, quo elapso potestas prouidendi ad ipsum deuoluitur. Ab. ubi suprà. c. Ex parte. Astensis.

Pręcariæ de quinquennio in quinquennium sunt renouandæ. De præcar. c. Præcariæ. Pręcariæ rationabiliter factæ reuocantur per successorem. Vbi suprà. cap. De præcariis. Concessio præcarii extinguitur uoluntate concedentis, aut ei succedentis præcario non concesso. Vbi suprà. cap. Præcarium. De natura pręcarii est quod duret ad uoluntatem concedentis, nec ualet pactum oppositum in contrarium, & concessio eius extinguitur cum persona, nec conceditur, nec transit ad hæredes. Licet præcarium reuocetur ad libitum concedentis, non tamen remouetur per mortem ipsius. Differunt precarium neutri generis & feminei. Item accommodatum ad certum usum, & consequenter ad præfinitum tempus non potest ante illud reuocari. Præcarium semper potest reuocari. In pręcario uenit solus dolus, & lata culpa, quæ equiparatur dolo, sed non uenit leuissima culpa, secus in accommodato, quod fit gratia recipientis tantum. Item præcarium dependet semper a mera uoluntate, sed commodatum reuocari non potest ante usum completum. Abb. ubi suprà. & Glo. de commoda. c. Cum gratia.

Præcipiens alicuius auctoritate debet dicere, Auctoritate, qua fungimur, mandamus. Abbas de officio & potestate iudicis delega. cap. Cum iureperitus.

Præceptum datum capitulo cuilibet de capitulo qui implere potest intelligitur datum, etiam quando poterit. De rescrip. cap. Ex te. & Glos. ubi supra.

Præcepto quod est ipso iure nullum nemo tenetur obedire, sed nec sententiæ, quia non est in ea parte iudex, immo uolenti exequi resisti potest. Ab. & Glo. de off. & potest. iudi. delega. cap. Pastoralis. Præcepto legis ui prælati non debet quis obedire si præcipit illicita; nec obediendum est papæ, si ex eius mandato sequitur malum, uel scandalum. In peccatis eius auctoritas non excusat. Ab. de sen. excommu. cap. Vniuersitatis. Quando obediendum est, uel non obediendum. Ab. ubi suprà. c. Inquisitioni. Vide. Obediendum.

Prę-

Præceptum iudicis post confessionem ante litis conteſtationem nõ habet uim diffinitiue, niſi ſit factum cum cognitione cauſæ. Vt ſi fuit datus terminus ad allegandum quare non debet confeſſio mandari executioni. Abb. de. uerbo. ſignifi. c. Ex parte.

Præceptum iuris non ſeruans ubi ſunt uarię opiniones non peccat, licet poſt appareat opinionem contrariam fuiſſe ueram, & quam tenebat non ſubtiliter inueſtigatam. Abb. de fer. c. Capellanus. Vide. Conſtitutio continens aliquid non propter ſe. Præceptum iuris poſitiui neminem obligat cum ſcandalo. Ab. in rubr. de obſerua. ieiu.

Præceptum factum layco quod de ſe conquerentibus reſpondeat in foro eccleſiaſtico quomodo ſit intelligendum. De uerbo. ſignifica. c. Super quibuſdam.

Præcipiens ei, qui iurauit ſtare mandatis formaliter. i. præcipio tibi ſub iuramento debito non extenditur pręceptum hoc ad contrarium iuramentum alteri pręſtitum, nec ad non uerisimiliter cogitata, ſed tantum ad mandatum idoneum rationable & honeſtum, & ad id quod deberet cogitare, nec extenditur ad id quod mandatur, ſi eſt tale quod nunquam iuraſſet, ſi hoc credidiſſet ſibi mandari ſecundum communem extimationem. In foro iudiciali iudicatur iuramentum ſecundum ius. In foro animæ ſecundum intentionem iurantis. Item non ualet, ſi mandat aliquid contra promiſſum reo, immo nec ſi iurauit contra promiſſum alteri, quia nuda promiſſio obligat de iure diuino, & canonico, ſic quod peccat non ſeruans eam. Ab. de iureiuran. c. Veniens.

Præceptum papæ ubi eſt ſcandalum non obligat. De pręben. c. Cum teneamur. Vide. Promiſſa ad mandatum papæ. Item in papa, item lex præceptiua.

Pręceptum factum prædeceſſori debet impleri per ſucceſſorem. De reſcrip. c. Litteras Apoſtolicas. De elec. c. Venerabilem.

Præceptum principis ſecularis ligat ad mortale. Abb. de maio. & obedien. c. Si quis. Vide. Obediens.

Præciſe importat abſolute, & ſine cauſæ cognitione. In ſtatuto habet uim clauſulę derogatoriæ ad aliud ſtatutum, ſic quod non ualeat ſecundum contrarium, niſi fiat mentio de primo. Ab. de reſcrip. c. Ex parte.

Pręcium rei attenditur ſecundum communem extimationem rei attenta eius qualitate, quantitate, & oportunitate temporis, loci & huiuſmodi. Ab. de teſtib. c. Cum cauſam.

Prædicare non poteſt de iure communi, niſi qui habet curam animarum, & omnes tales poſſunt. Ab. de elec. c. Officii tui. De iure communi ſpectat tantum ad eum qui habet populum. Ad mendicantes tantum ex priuilegio. Ab. de ſta. monachorum. c. Quod Dei. Prædicare poſſunt epiſcopi per totum orbem, niſi a dioceſano prohibeantur, qui tamen hoc facere non debet ſine cauſa. ſecundo prędicare poſſunt omnes habentes curam animarum in eorum locis, quia eſt officium curæ. tertio mendicantes ex priuilegio per totum mundum, limitari tamen ut in clemen. De ſepultur. c. Dudum. Inferiores prælati in locis ſibi ſubiectis, & poſſunt licentiam dare prædicanti, ſi perſona eſt approbata ad officium prædicandi. Licentiam generalem per totam dioceſim non dat niſi epiſcopus. Abb. de hæreti. c. Excommunicamus. De iude. cap. Quia ſit. Vide. Prædicantes apud infideles.

Prædi-

Prædicandi officium nullus debet sibi assumere nisi sibi hoc a iure, uel sede Apostolica, uel ab episcopi licentia concedatur, alias excommunicetur. Et si non resipuerit, alia pœna sibi imponatur. De hereti. c. Excommunicamus. Prædicatio est officium sanctum, & prædicatio est officium, & ad episcopum principaliter pertinet. De iure communi nemo prædicare potest, nisi qui habet curam animarum, & prædicatores debent esse potentes in opere & sermone. Opus sermoni præfertur, quia plus proficit uita sancta, quam scientia, licet scientia requiratur propter errores. Ab. de off. iud. ordi. c. Inter cætera. Prædicatio dicitur officium, ideo cui interdicitur officium, interdicitur & prædicatio. Ab. de sta. monacho. cap. Quod Dei.

Prædicare possunt layci de licentia episcopi. Mulierem credo non posse prędicare, etiam cum licentia episcopi, quia est uirile officium, & detraheretur honori fidei propter imbecillitatem sexus. Abb. de iudi. cap. Decernimus.

Prædicator licite accipit temporalia pro sustentatione, non tamen potest exigere ab inuito, nisi sit ordinarius. Abb. de pręscrip. cap. Cum ex officii. Potest eleemosinas accipere ab excommunicatis, & a detinentibus bona aliena. De sen. exco. Cum uoluntate. Cessante necessitate non recipiunt licite predictas eleemosinas. Ab. ubi suprà.

Prædicari potest excommunicatis etiam interdictis. De sen. excommu. c. Responso.

Prædicatores apud infideles possunt uti cibis eorum seruata temporum qualitate, & clerici & religiosi qui eis uolunt adhærere habita licentia suorum pręlatorum habent auctoritatem prędicandi. De iude. c. Quam sit. Non potest quis infidelibus prædicare, nisi habeat licentiam a superioribus. Nec possunt religiosi ire ad prædicandum infidelibus, nisi habita licentia a superioribus suis, & a sede Apostolica. Prædicare est officium curæ, ideo non competit non habentibus curam animarum. Mendicantibus competit ex ex priuilegio, nec sufficit religioso petere licentiam, sed oportet quod obtineat. Ab. ubi suprà.

Prælatus stricto nomine dicitur solus qui habet iurisdictionem fori contentiosi, largo nomine parrochiani ecclesiarum. Ab. de ordinar. cap. Cum ab ecclesia. Non est prlęatus cuius electio est nulla, licet sit confirmatus ex certa scientia per habentem potestatem supplendi omnem defectum electionis. Quo tamen ad gesta per eum, si publice habebatur ut prelatus, non potest impugnari. Ab. de elec. c. Quod sicut ex litteris. Largo modo prelati dicuntur qui habent curam animarum. Stricte autem qui habent iurisdictionem fori contentiosi. Ab. de elec. c. Nihil. De iudi. c. Decernimus. Archidiaconus non est prelatus nisi eligatur, quia uniuersitas eligendo tribuit iurisdictionem electo, saltem in ipsos de collegio. Abb. ubi suprà. cap. Decernimus. Ecclesiæ parrochialis rector potest dici prelatus largo uocabulo, non autem stricto. Ab. de cleri. egrotan. c. Tua nos.

Vbi actus explendus est per prælatum & capitulum unus non supplet negligentiam alterius. si tempus ad explendum utrique est lapsum, & hoc si prelatus debet interesse capitulo, ut prelatu, non ut canonicus. Ab. de concess. preben. c. Postulastis.

Prælatus quando agere debet in iudicio nomine ecclesiæ, & quando nomine suo. Ab. de dilatio. c. Littere. Vide. Prælatus iurans non alienare.

Prela-

Prelatus non debet aliquid agere ex zelo, nisi subsit iudicium rationis, ideo non debet punire delicta non seruato ordine iudiciario, nec inquirere de omnino occultis. Periculosum est in episcopos promouere ignorantes iura. Ab. de purga. cano. c. Cum iuuentute.

Prælatus iurans non alienare inconsulto papa &c. non intelligitur iuramentum de alienatione modica, quia iuramentum non extenditur ad uerisimiliter non cogitata. potest alienationem quam ipsemet fecit in iudicio reuocare, & quæ est de iuribus dignitatis administrationis suæ. Abb. de iureiuran. c. Intellecto. Comparatur curatori & procuratori quo ad impotentiam distrahendi bona ecclesiæ. Habet tamen ius pinguius in bonis ecclesiæ. Prælatio etiam est honor & dignitas, illa sunt onera. Ab. de pignor. c. Ex præsentium. De donatio. c. Fraternitatem. In iudicio potest petere, & defendere nomine ecclesiæ. Idem potest episcopus nomine ecclesiarum subiectarum, etiam si habeant proprium rectorem. An debeat præferri episcopus, uel rector. Licet prælatus fuerit in iudicio, sententia tamen fertur in ecclesiam, & hæc procedunt etiam de iure ciuili. Ab. de succes. ab intesta. c. Cum dilectus.

Subditus appellare a prelato non potest propter correctionem. Ab. de appella. c. Ad nostram.

Prælatus acquirens bona ecclesiæ potest liberius disponere, quam qui non acquisiuit. Ab. de reb. eccle. non alienan. c. Consensus.

Prælatus potest mouere bellum ex iusta causa si habeat iurisdictionem temporalem, potest etiam interesse bello, sed non pugnare manibus. potest etiam clamare, pugnare, & capite, non autem occidere. si non habet iurisdictionem licet se & sua defendere etiam iniiciendo manus in clericum, cum moderamine inculpatę tutelę, non tamen debet pro defensione rerum occidere, uel alia seua facere. Abb. de iureiuran. c. Sicut & infra. Prælatis licet pugnare, non tamen debent personaliter pro defensione suæ ecclesiæ, possunt tamen alios ad pugnam excitare. Ab. de dilationi. c. Exposuit. Vide. Prælatum non tenetur subditus adiuuare.

Prælatus non debet cedere prelationi, nisi ratione criminis quod peracta pœnitentia impedit executionem officii. Secundo propter debilitatem, qua impeditur ab executione officii. Tertio propter defectum scientiæ. Quarto propter maliciam subditorum, quãdo ad bonum sunt irreuocabiles, alioquin sunt sustinendi. Quinto pro graui & uero scandalo euitando, quod aliter non potest sedari. Sexto propter irregularitatem, de qua tamen potest laudabiliter dispensari. His exceptis non debet cedere. De renunciatio. c. Nisi cum pridem. Versus. Debilis ignarus, male, conscius irregularis. Quem mala plebe odit dans scandalum cedere potest. Si habet titulum uere, uel secundum opinionem tenetur petere licentiam. Glo. ubi suprà. Si beneficium habet simoniace tenetur petere licentiam. Qui renunciauit aliqua prædictarum causarum, potest postulari ad dignitatem episcopalem, nec tamen de nouo consecratur, si resignauit ordini, quia habet caracterem. Glo. de transla. cap. Quod translationem. Cessio debet fieri in manibus eius ad quem pertinet confirmatio, alioquin non tenet. Glo. ubi suprà. c. Dilecti filii. Qui non suscipiunt sacerdotium, & archidiaconatum, & qui inhabiles sunt ad ordines, amittunt dignitatem. De æta. & qualita. ordinan. c. Vt Abbates. Intelligitur in omnibus prædictis, si ex culpa sua sunt inhabiles, & non aliter. Glo. ubi suprà.

Prælatus non poteſt cedere liti motæ pro re eccleſiæ, quando non poteſt rem alias uindicare. Ab. de elec. & elect. poteſt. c. Dudum. Non poteſt liti & cauſæ cedere, niſi ſit euidens cauſa, & tunc non requiritur ſolennitas debita ſi actio competebat ad rem immobilem. Ab. de depoſi. c. Grauis. Prælatus habens coadiutorem tenetur in eius adminiſtratione conſilium, & conſenſum eius habere. Ab. de officio & pot. iud. delega. c. Venerabilis frater. In his quę pertinent ad ipſum iure deuoluto non tenetur petere conſilium, uel aſſenſum a capitulo, licet de honeſtate debet requirere. Abb. de elect. & elec. pot. c. Ne pro defectu.

Prælatus poteſt committere cauſam ſanguinis, ſi habet iuriſdictionem. Ab. de rapto. c. In archiepiſcopatu.

Prælatus condemnatus & priuatus per ſententiam ſi appellat, eccleſia ſua non debet expoliari, quia uirtus ſententię tollitur, & ſuſpenditur per appellationem, & poteſt interim excommunicare, & officium ſuum exercere. Ab. de accuſationibus. c. Si conſtiterit.

Prælatus non poteſt conditionem eccleſiæ facere deteriorem in faciendo, ſed omittendo, ut quando negligentia eius præſcribuntur res eccleſiæ, ſecundo non cognoſcendo rem legatam eccleſiæ. In utroque caſu poteſt agi contra prælatum, & eius heredes ad damnum etiam lucri ceſſantis, ſi eccleſiam damnificauit petendo in iudicio, in poteſtate eccleſie eſt petere reſtitutionem, uel agere contra prælatum, & eius heredes ad ſatisfactionem. Ab. de reſtitu. ſpol. c. Requiſiuit.

Prælati qui habent confeſſorem eligere, uel non eligere. Ab. de pœni. & remiſ. c. Ne pro dilatione.

Prælatus eccleſiæ collegiatæ tamen ſecularis, quam regularis poteſt agere nomine dignitatis ſuæ, & conueniri etiam ſine mandato capituli. Poteſt etiam ſolus inſtituere procuratorem nomine eccleſię ſuæ, & nomine eius conuenitur. Ab. de fid. inſtrum. c. Dilectus.

Ad prælationem non compellitur laycus. Clericus per papam preciſe poteſt per cenſuram artari, ut de nolente fiat uolens, etiam per inferiores prælatos. Quidam dicunt, quod nec per papam compelli poteſt, requiritur conſenſus ſine quo nihil factum eſt, nec compellitur quis acceptare beneficia, immo non promotus ad epiſcopatum non poteſt preciſe conſtitui epiſcopus etiam per papam ſine eius conſenſu. Licet papa poſſit compellere eum ad acceptandum pro bono publico, uel ſi non inueniatur aliquis eque idoneus. In concilio piſano ſtatutum eſt, quod epiſcopi, & Abbates non poſſint transferri inuiti niſi ob cauſam rationabilem euidentem. Ab. de poſtula. c. Et ſi unanimiter.

Prelatus ſi contrahit nomine eccleſię contractus tranſit in ſucceſſorem cum ſuis qualitatibus, etiam reſpectu tacitæ renunciationis priuilegii. Ab. de foro compe. c. Dilecti filii.

Prelatus poteſt de bonis eccleſie contrahere etiam cum conſanguineis ſuis ſicut cum aliis, dummodo ammoueantur fraudes etiam dando in emphiteoteſim. Qui contrahit cum prælato de euictione caueat ut ſic poſſit agere contra prælatum. Ab. de reb. eccle. non aliena. c. Vbi ſupra. Contractus irrationabiles prælati non obligant ſucceſſorem, immo ſucceſſor debet contrauenire. Si contractus rationabilis eſt, poteſt addere pœnam pro obſeruantia eius, & ad illam obligare ſe, & ſucceſſores. Si contractus eſt contra ius, tollitur appoſitio pœnæ. Si præter ius, tenet appoſitio pœnæ, licet contractus

tractus sit nullus, & non possit prælatus habere fidem de precio rei uenditę. Abb. de precar. c. De precariis. Precatus solus non potest contractum refutare per quem aliquod ius est acquisitum ecclesię, & possunt illi de collegio agere ad reuocationem eorum, quæ prælatus illicite alienauit. Abb. de simo. c. Querela.

Prælatus etiam sanctus in se potest damnari, & grauari ex subditorum excessibus, quos negligenter omittit incorrectos, ideo prælatura non est modicum onus. Qui eminet plus meroribus afficitur, quàm honoribus gaudeat. In præsenti etiam seculo punitur morte uiolenta. Idem dico in patre negligente corripere filios suos. Abbas de simonia. cap. Licet Hely.

Prælati non compellentes subditos ad solutionem decimæ peccant mortaliter, quia contra pręceptum superioris, secundo quia debent obuiare peccatis subditorum, & negligentia prælati circa bona ecclesiæ, & pauperum est peccatum mortale. Dissimulatio etiam prælati est peccatum mortale. Ab. de deci. c. Peruenit. Qui non administrat spiritualia non debet exigere temporalia, si petit decimas, uel alia temporalia potest opponi, quod non sunt debita nisi propter administrationem, & sic cum non seruit, non tenetur. Si administrat, percipiet temporalia cum bona conscientia. Ab. de parroch. c. Significauit.

Prælatus pro debito personali an possit satisfacere de fructibus ecclesię, opiniones. Ab. de restitu. spolia. c. Olim uobis.

Prælatus potest esse delegatus imperatoris. Ab. de fid. instrum. c. Cum dilectus. Quando possunt accipere delegationes principum. Abb. de iudi. cap. Decernimus. Episcopus quando licite potest recipere delegationem regis. Abb. de appella. c. Cum parati. Ex delegatione principis layci potest iudicare de raptu, & aliis enormibus, pœnam tamen sanguinis infligere non potest. De rapto. c. In archiepiscopatu. De iure canonico possunt causæ criminales delegari clericis a principibus laycis. Abbas ubi supra. Potest etiam esse de consilio regis. Abb. de uoto. c. Non est.

Prælati delictum non nocet ecclesiæ in iam acquisitis, nocet autem in acquirendis. Prelatus solus potest repudiare hæreditatem, siue legatum factum ecclesię, sine solennitate tamen. Si aliquid relictum est ecclesiæ sub conditione, si fecit tale quid infra certum tempus, solus prælatus impedit acquisitionem. Si prælatus in culpa fuit non agendo, tenetur ecclesię de suo interesse, & multo fortius in prędictis præiudicabit factum prelati, & capituli. In acquisitis in contractu modico tempore solus pręlatus preiudicat ecclesię, & si contingat grauis lesio, competit restitutio in integrum. Ad magnum tempus, uel si agitur de alienatione non præiudicat, prælatus etiam cum capitulo, nisi saluetur solennitas iuris, & in casu licito. Extra iudicium præiudicat patiendo præscriptionem. Idem si donatum est aliquid ecclesiæ sub condititione reuocante si aliquid fuerit factum, quia tunc agitur de iure quæsito perdendo. Item in iudicio nocet factum prælati omittendo debitas exceptiones, & probationes, sed datur ecclesiæ restitutio, sic potest dici de confessione prælati, & capituli, & de contumacia, si factum prælati consistit in faciendo, uel in delinquendo non nocet ecclesię, sicut supra dictum est. Abb. de dolo. & contuma. cap. Ad hæc. Præiudicat ecclesiæ etiam in graui pręiudicio, si per pactum, uel tacitam renunciationem

reddea-

redeatur ad ius commune. Abb. de præscrip. c. Veniens. Præiudicatur etiam ecclesiæ, quando agitur nomine ecclesię, & condemnatur in expensis. Ab. de appella. c. Nicolao. Taciturnitas prælati non nocet ecclesię, donec fit prescriptum. Ab. de prescrip. c. Nihil.

Prælatus solus nocet ecclesiæ in non agendo, unde si recipit pensionem pro futuro tempore ab emphiteota qui per biennium non soluit, non potest ecclesia amplius emphiteotam expellere. Abb. de loca. c. Potuit. Potest conditionem ecclesię facere deteriorem, puta omittendo, & permittendo prescriptionem currere, & contra eum ecclesia potest agere pro quanto est damnificata. Abb. de dona. cap. Fraternitatem. In iudicio si habet mandatum a capitulo, eius delictum nocet ecclesię. Item cum habet potestatem promouendi iura ecclesiæ factum suum in coniunctis ecclesiæ mandato nocet. Ab. de censi. cap. Cum olim. Nocet in acquirendis non autem in iam acquisitis, etiam si habeant deuolutionem. Ab. de conditio. apponen. c. Verum. Delictum solius prelati non nocet ecclesię, secus si sit totius ecclesię. Negligentia prelati in conditione implenda, ut cum donatur possessio ecclesię sub certa conditione non nocet ecclesię, si conditio ex negligentia prelati non adimpletur. Nocet autem, si negligentia sit prelati, & capituli. Abb. de uerbo. significa. c. Abbate. Nocet autem dictum prælati, tacendo, & patiendo prescriptionem, & non protestando. Potest tamen conueniri, & tenetur ad restitutionem etiam si potuit acquirere ecclesiæ, & non acquisiuit. Ab. de priuileg. c. Si de terra.

Prelatus potest repudiare legatum factum ecclesię, quia dominium non est uere acquisitum ante eius acceptationem in immobili. Vnde repudiando non acquirit, nec alienat. In non agendo non requiritur solennitas iuris. In acquirendis potest prelatus conditionem ecclesię deteriorare, si tamen sine causa repudiauit, potest compelli ad satisfaciendum de suo. Ab. de his que fiunt a prela. c. Ius nuper.

Prelatus diffamatus de dilapidatione bonorum potest compelli ad reddendum rationem administrationis, ante diffamationem non tenetur. Abb. de accusa. c. Qualiter & quando.

Prelatus licet non sit dominus rerum ecclesiasticarum, est tamen loco domini, sicut & tutor. Vnde etiam permutat. Abb. de excep. c. Cum uenerabilis. Est plus quam procurator, & tutor. Ab. de rescrip. cap. Edoceri. Non dicitur dominus respectu subditorum, nisi quando præstat iuramentum ab eo qui recipit dignitatem, uel ecclesiam a prelato, quia si tunc negat eum esse dominum suum, deponitur. Abb. de exces. præla. c. Grauem.

Prelatus debet esse magis doctus canonista, quam doctus theologus ceteris paribus, nisi ubi sunt multi heretici. Abbas de cleri. non residen. c. Tuæ fraternitatis.

Prelatus etiam religiosus potest donare aliquid de bonis ecclesię ratione administrationis, quam habet etiam cessante consuetudine, & intelligitur de uera donatione facta amico, uel consanguineo, si sit consuetudo. Non tamen potest donare immobilia, nec preciosa, in quibus non ualet consuetudo, quia damnosa esset ecclesię. Cessante consuetudine credo quod nihil donare possit sine rationabili causa, cum qua tamen potest. Expedit ecclesię habere amicos defensores, & seruitores. Abbas de donatio. ç. Ceterum.

Prela-

Prælatus electus & confirmatus cum administrat &c. omnia facta per eum tenent, quando a superiore habet potestatem administrandi, non autem si præcessit condemnatio, uel inhibitio superioris, uel notoria suspensio. Si quis gerit se pro prelato, cum non sit in possessione, & post contingat illum deponi, non ualent gesta per eum. Intruso soluentes per contractum cum eo initum liberantur, non autem si ex antiqua conuentione, quia non facit auctoritate superioris. Cum quis gerit se pro prelato confirmatus a superiore, si confirmatio, uel electio non tenuit ex aliquo defectu, gesta per eum non restaurantur. Vbi electus administrat ex dispositione iuris, si putabatur legitime electus, omnia gesta per eum tenent, licet post electio renuncietur nulla. Quando prouisus aliquid facit propter quod est priuatus ipso iure, si priuatio sit occulta, uel dubia, tenent gesta per eum, non autem si suspensio, aut priuatio, aut inhibitio notoria sint. Si sit in possessione potest obiici quod non habeat legitimum titulum. Si possessio sit recens tenetur probare titulum, si antiqua, præsumitur quod habeat titulum. Exceptio quod non habeat legitimum titulum non admittitur, exceptio, quod sit excommunicatus, etiam si non sit notoriũ, semper admittitur. Ex contractu gestorum potest uerus prelatus agere in utilitatem ecclesię, si non tenet, in damnum ecclesię facit, & tenetur ad recompensationem, & quando. Ab. de elect. & elect. potest. c. Nihil.

Prælati qui subsunt domino papę, & sunt ab eo remoti post electionem statim administrant. Glo. de consuetu. c. Cum uenerabilis. Ex quo papa uoluit exemptos honorare conferendo eis exemptionem, magis honorandi sunt, quam non exempti in eadem dignitate. Etiam si exempti sint posteriores in dignitate. Glo. de maiori. & obedien. cap. Per tuas. Ab. pro secunda parte tenet oppositum. Vbi supra. Vide. Electus in concordia.

Si prælatus emit de bonis ecclesiæ debet fieri instrumentum nomine ecclesiæ, alias debet ab administratione remoueri. De peculi. cleri. c. Presbyter. Sicut qui alienat rem acquisitam, debet priuari administratione, ita qui defraudat ecclesiam in acquirendo, ut qui acquisita per ecclesiam appropriat sibi, & tenetur satisfacere quo ad interesse. Abbas ubi suprà.

Prælatus non debet excommunicare, nec suspendere subditum nisi monitione præmissa, nec subditus contra disciplinam ecclesiasticam appellare. De appella. c. Reprehensibilis. Potest autem prælatus etiam religiosus excommunicare subditum, & facere denunciare excommunicatum ab aliis, si est fugitiue manens extra monasterium, & se celans suo prælato. Abb. de regular. c. Ne religiosi. Potest excommunicare pro defensione iurium suorum, sicut & se defendere materiali gladio. Ab. de uerbo. significa. c. Ex parte.

Prelatus non debet exactiones, & talias indebitas in clericos exercere, nec irrationabiliter eos grauare, nec suspendere, nec eorum ecclesias interdicere, nec duas ecclesias sufficientes uni dare, uel permittere ut teneant sine consensu capituli, nec excommunicare sine ordine iudiciario, & contrafacientes debent puniri. De exces. præla. c. Peruenit.

Prælatus non excusatur si eo ignorante subditi peccant. Ignorantia non excusat eum, si lupus oues rapit. De regul. iuris. c. Quamuis. Pastor te-

netur pro ouibus comestis lupo, quia tenetur ad custodiam, ideo si non adhibuit diligentiam debitam, non est sine culpa. Idem dic in prælato qui acceptando prelaturam obligauit se ad custodiam subditorum, qui dicitur pastor, quia debet pascere subditos. Diabolus dicitur hic lupus. Ab. ubi supra.

Prælati exempti possunt sibi eligere confessorem, sed puto quod sic electi non possunt absoluere ab excommunicatione, nec a casibus reseruatis episcopo, nisi habeant priuilegium. Abbas de foro competen. cap. Significasti.

Prælatus inferior episcopo non potest cognoscere de causa matrimoniali, nec de pœnitentiis publicis, nec indulgentias concedere, nisi eis competat iure speciali. De excessi. prælato. c. Accedentibus. Non potest spectantia ad dignitatem episcopalem, nisi hoc competat ex speciali iure, uel consuetudine. Quæ sunt dignitatis episcopalis, uel iurisdictionis possunt acquiri consuetudine, uel superioris concessione. Episcopus ipse potest concedere, non tamen quod utatur insigniis episcopalibus, quia hoc solus papa concedit: possunt etiam præscribi pertinentia ad dignitatem, & iurisdictionem. Ab. ubi supra.

Prælati inferiores episcopo non habent proprie territorium, nec iurisdictionem in contrahentes, nec in ibi delinquentes, nec in ibi residentes, sed solus episcopus est ordinarius in tota diocœsi, quæ est eius territorium, habet tamen forum pœnitentię in ibi habitantes, in omnes de collegio habet iurisdictionem ordinariam, hi concurrunt cum episcopo, & locus est præuentioni. Episcopus tamen superior est ad curam. Quidam habentes dignitatem habent parochiam, & tales in tota parochia habent curam animarum. Prelati religiosi possunt exercere curam in eos, qui elegerunt eos, & eorum iurisdictio plus dirigitur ad certas personas in loco, quam ad locum. Vnde non habent iurisdictionem in ibi delinquentes, uel contrahentes, uel habitantes, sed tantum in illos de collegio. Distinguendum tamen uidetur, quia Abbates habent iurisdictionem inter monachos, ubicunque delinquant, contrahant, uel resideant. In ciuilibus & criminalibus correctionaliter, & iudicialiter, nisi agatur ad depositionem, & primo conueniendi sunt coram Abbate, si commode potest adiri. Seculares prælati habent iurisdictionem in eos qui eos elegerunt.i. in eos de collegio, & tantum in ciuilibus etiam in figura iudicii, & possunt hi de collegio conueniri coram prælato suo, & coram episcopo. In criminalibus coram episcopo tantum. Diuersitatis ratio quia monachi subduntur magis Abbati, quam clerici suis prelatis. Prælati habentes subditos sub se ratione seruili tantum, & curati non habentes forum contentiosum, qui non sunt prælati stricto uocabulo nullam iurisdictionem habent in foro contentioso, unde non possunt excommunicare, licet multi teneant oppositum. Abbas tamen & alii prelati inferiores episcopo habentes iurisdictionem in illos de collegio possunt illos excommunicare. Archipresbyter ruralis in figura iudicii non cognoscit, nec potest aliquem priuare titulis suis. Archidiaconus ecclesiæ cathedralis habet ea, quæ continentur de officio archidiaconi in cap. Ad hæc. In aliis seruatur consuetudo. Inferiores prælati habentes iurisdictionem in personas collegii, si ad eos non pertinet institutio, non possunt

sunt destituere a beneficio; si ad eos pertinet institutio de iure communi, pertinet & destitutio propter non residentiam, aut malam administrationem, non autem propter aliud, quia de crimine clerici solus episcopus cognoscit. Si beneficium spectat ad eos, pleno iure possunt destituere. si ex priuilegio conditione restrictiua, uel maxima non possunt destituere, si priuilegium simpliciter institutionem concedit, destitutio intelligitur concessa. Tales prælati qui habent iurisdictionem in collegiis ex quo non habent territorium in tota diocœsi possunt sedere, ex quo etiam ecclesiæ eorum sunt in territorio alieno si habent territorium, non debent uiolare territorium alterius, sed possunt in qualibet parte sui territorii ponere sedem. Ab. de foro compe.c. Cum contingat.

Prælatus inferior episcopo potest ex consuetudine acquirere, ut possit interdicere ciuitatem. Ab. de appella.c. Dilectus.

Prælati inferiores habentes iurisdictionem episcopalem possunt exercere omnia pertinentia ad episcopi iurisdictionem. Vnde possunt compellere executores testamentorum, & ipsi exequi, & hoc est officium potius oneris, quam honoris. Ab. de testam. c. Ioannes.

Prælatus inferior præscribit iura episcopalia. si ambo in eadem diocœsi exercent diuersa, inferior non prescribit nisi quo ad ea, in quibus exercet iurisdictionem. Si inferior exercet aliquem actum animo utendi iurisdictione uniuersaliter, & episcopus nihil exercet, inferior præscribit iurisdictionem episcopalem uniuersaliter. Ab. de deci. c. Cum in tua.

Prelatus inferior episcopo non potest ecclesiam suam, uel sibi subiectam unire alteri sine consensu episcopi, etiam interueniente auctoritate metropolitani. De excess. prælato. c. Sicut. Intellige quod prælatus inferior hoc non potest auctoritate ordinaria sibi a iure data. Si tamen hanc potestatem uniendi, uel etiam iurisdictionem ecclesiæ præscripsit, qui præscripsit non potest unire auctoritate archiepiscopi, potest tamen auctoritate legati, nec in hoc præiudicatur episcopo, quia debuisset ipse unire, cum unio non fiat, nisi ex causa, & in ea habeat ius diocœsani. Ab. ubi suprà.

Prælatus non potest iniuriam in se commissam remittere, quatenus tangit ecclesiam. Abb. de iniuri. & dam. datis. c. Olim. Iniuriam sibi illatam ratione personæ debet remittere, uel ad superiorem remittere puniendam, non autem si sit illata dignitati. Quando pœna est iure expressa; & iniuria notoria, potest ipse punire. Vbi pœna uenit imponenda officio iudicis regulariter, & secundum ius commune, superior ut suspectus recusari potest, quia in arbitrando potest excedere modum, nec excusat notoreitas delicti. Si non est notoria & illata personæ, non potest, quia nemo potest esse iudex in facto proprio, si est illata dignitati, potest. Si conuitium tangit personam delegati, potest recusari, si ordinarii, dabitur sibi adiutor. De iure episcopus recusari potest in totum, si est suspectus, etiam si iniuria tangat dignitatem. Abbas de maledi. cap. Innotuit. Potest punire iniuriam sibi illatam etiam occultam extraiudicialiter per uiam correctionis, & impositionis cuiusdam pœnitentiæ, & hoc maxime inter religiosos. Abbas de iudi. cap. Cum uenisset.

Prælatus non debet instituere, nec destituere, uel alia negocia ecclesiæ

tractare sine consilio sui capituli. De his quę fiunt a prela. cap. Nouit. Vnde gesta per episcopum sine consilio capituli sunt nulla, nisi consuetudo habeat oppositum. Consuetudo quod requirat consilium aliquorum spectantium ad canonicos forte non ualet. Minora negocia potest solus prælatus explere, & potest procedere contra consanguineum, uel amicum collegii irrequisito consilio, & consensu capituli. Secundo in omnibus concernentibus præiudicium ecclesiæ. Tertio in spectantibus ad capitulum, & episcopum communiter. Quarto in concernentibus interesse capituli. Quinto institutio, & destitutio sine consilio sunt ipso iure nulla. Ab. ubi supra.

Prælatus potest esse iudex in causa suæ ecclesiæ. Abbas de testi. c. In sua. Potest esse iudex in causa sua, si factum, uel iniuria est notoria, quando pro illo delicto est in iure pœna expressa, secus ubi est arbitraria, quia recusari potest. Si delictum non est notorium, & tangit personam suam principaliter, non potest esse iudex, nec si causa ecclesiæ spectat ad mensam prelati, si spectat ad ecclesiam suam, uel iniuria tangit dignitatem, potest esse iudex. Alii tenent, quod potest recusari, & hoc uerum, si criminaliter proceditur, secus si extraiudicialiter. Si delictum est notorium, potest excommunicare etiam pro facto proprio, Item quando impeditur sua iurisdictio, & hoc etiam potest delegatus, qui tamen non potest procedere ad punitionem, si sibi inferatur iniuria etiam notorie, secus est de ordinario. In prædictis quando non potest esse iudex, non ualet processus, quando potest recusari, & non recusatur, ualet processus. Abbas de iudi. c. Cum uenisset.

Prælatus non debet esse iudex ubi oritur contentio inter religiosum, & superiorem suum; sed superior immediate debet adiri; & dicitur causa prelati, licet omnia contingant ratione superioritatis. Vnde iudex uolens pertinaciter cognoscere an sua sit iurisdictio, est suspectus. Abb. de regulari. c. Licet.

Prælatus in iudicio potest conueniri, & conuenire sine consensu capituli. si per transactionem res immobilis alienatur, uel res mobilis preciosa non potest transigere sine consensu capituli, & auctoritate superioris. si res litigiosa remanet penes ecclesiam aliquo dato uel facto per prælatum potest transigere sine alia licentia, si ius ecclesiæ non est clarum. Si sit alienatio rei immobilis perpetuo requiritur consensus capituli expressus, si temporalis, sufficit tacitus consensus qualitercunque possit probari per inditia. Non potest prælatus compromittere super re immobili, uel ad inferendum præiudicium perpetuum ecclesiæ sine auctoritate superioris, & consensu capituli, nec potest dare potestatem arbitro ut procedat de iure, & de facto, licet ergo possit agere, non tamen compromittere, quia iudicium est necessarium, compromittere uoluntarium. Ab. de transac. c. Contingit.

Prælatus potest habere iurisdictionem in habitu tantum, & non in actu, & tunc non potest illam exercere. Ab. de rescrip. c. Pastoralis.

Prælatus dicitur habere iurisdictionem cum administratione, quando iurisdictio est cum distinctione territorii, uel cum administratione bonorum, uel iurium aliquorum, ut patet in episcopo, & potestate seculari. Ab. de in integr. restitu. c. Cum restitutionis.

Præla-

Prælatum etiam papam non tenetur subditus iuuare contra ordinem suum puta cum crimine. Glo. de iureiuran. c. Ego. Potest tamen hortari ad bellum iustum, & etiam interesse & de licentia papæ arma assumere. Abb. ubi suprà.

Prælatus lite pendéte inter ipsum & subditum debet abstinere a negocio super quo pendet lis, & a dependentibus. In aliis potest contra subditum exercere iurisdictionem, nisi ratione litis pendentis inter eos recusetur, ita tamen ut prosecutio negocii principalis non impediatur. Vbi crimen est notorium, & pœna expressa in iure non potest recusari prælatus, nec tenetur monachus obedire quando per mandatum impeditur prosecutio negocii, alias secus. Inter denunciantem & denunciatum solet oriri grauis inimicitia, ideo recusari potest. Ab. de accusa. c. Olim.

Prælatus negligens in exequenda iustitia potest deponi a dignitate sua, & eius negligentia est mortale peccatum. Idem est de dissimulatione, nec propter timorem debet deponere iustitiam. Ab. de pace & treug. c. Treuguas. Vide. Prælatus potest damnari.

Prælatus cuius iurisdictionem præscribit inferior eo negligenter se habente, potest superior uti sua iurisdictione, nec oportet recurrere ad alium superiorem. Idem est ubi lex dat in specie iurisdictionem adimendo eum ab ordinario generali. Conuincitur negligentia inferioris, quando superior præfigit sibi terminum ad actum faciendum, quo elapso potest superior supplere. Abb. de off. iud. ordinar. c. Irrefragabili. Propter negligentiam prælati exempti potestas non deuoluitur immediate ad ordinarium, sed ad superiorem prælati exempti, tam in correctione, quam in collatione beneficiorum. Si tamen papa dat alicui inferiori iurisdictionem in aliquibus ecclesiis, uel etiam uillam acquirit ex præscriptione in utroque casu, si fuerit negligens episcopus super negligentiam non potest archiepiscopus supplere negligentiam sui suffraganei, nisi in casibus, in quibus subditi suffraganeorum sunt subditi sibi. Ab. de off. iud. ordinar. c. Graue.

Prælato obedire non semper tenetur subditus; & quandoque non potest recusari. Ab. de accusa. c. Olim. Vide. Prælatus lite pendente.

Si prælatus obligauit ecclesiam pro alienis debitis est suspensus ipso facto ab administratione spirituali, & temporalium, & ecclesia non tenetur. De solutio. c. Si quorundam. Ista tenent in prælato, in commendatario, in intruso, qui siue fideiubeat pro alio, siue accipiat mutuum, siue aliam obligationem in se, semper incurritur pœna huius capituli. Idem si recipiat mutuo pro facto suo obligando ecclesiam, nisi accipiat pro sustentatione sua, hic actus est nullus, & tamen pœna incurritur. Si prælatus mutuat rem ecclesię non incurrit istam pœnam, maxime si indiget, quia tenetur ad eleemosinas. Ab. ubi suprà.

Prælatus non potest obligare unam rem ecclesię specialiter. In genere potest etiam sine licentia episcopi, & sic contrahendo potest generaliter obligare bona ecclesiæ sine licentia episcopi pro obseruantia contractus. Ab. de reb. eccle. non alienan. cap. Nulli. Potest ubi supra dictum est. In ista generali obligatione non ueniunt calices, patenę, uestes sacerdotales, libri ecclesiastici. Specialem obligationem non potest facere sine solennitate requisita ad alienationem, nec sine ea rem mobilem preciosam pignorare. Ab. de pignori. c. Nullus.

Prælatus licite se occultat deserendo ecclesiam, & clerum imminente periculo

corporali, quando solum queritur persona prælati. Vbi quæritur tota ecclesia, se occultare non potest. Ab. de deci. c. Per tuas.

Prelatus ordinarius est qui eligitur a collegio, uel uniuersitate clericorum, & obtinet confirmationem a superiori habente potestatem, & oportet electores esse clericos, quia iurisdictio spiritualis non cadit in laycum. Vniuersitas censetur ecclesiastica, si maior pars sit clericorum. Licet illi de collegio subsint ei quem elegerunt post confirmationem in criminalibus, tamen sunt per episcopum conueniendi, in ciuilibus si conueniantur coram episcopo, non possunt eius iudicium declinare. In quibus casibus religiosi conueniendi sunt suo proprio prælato, & in quibus sub episcopo. Prelati modo prædicto electi possunt excommunicare, non autem anathematizare, ut dicit hic. Glo. Ab. de off. iud. ordinar. c. Cum ab ecclesia. Idem dicendum de prælato qui preficitur collegio, uel uniuersitati ab eo qui habet administrationem, licet subsint episcopo, habent tamen iurisdictionem cognoscendi, & excommunicandi. Glo. de off. iud. ordinar. c. Cum ab ecclesia.

Prælatus potest imponere pœnam pecuniariam pro delicto, quia plus timetur, quam spiritualis, & maxime conuertendo pecuniam in pios usus. Ab. de uita & honesta. cleri. c. Vt clerici. De pœn. c. Licet in archiepiscopatu. Quandoque prælati puniuntur pecunialiter, & pecunia uertitur in pium usum, nec potest superior pœnam remittere a iure impositam pro libito uoluntatis, immo punitur, si negligit illam imponere. Ab. de immunita. eccle. c. Quia plerique.

Prælatus licet sit malus notorie non perdit potestatem corripiendi, si in officio tolleratur, quia hoc non facit merito personæ sed ex officio. Abb. de off. iud. ordin. c. Licet in colligendis. Non tamen tenetur assidue monere peruersum, & negligentem, ex quo uehementer præsumit se non esse profecturum, & tunc debet tacere, ne mittat margaritas ante porcos. Ab. de presump. c. Sciebam.

Prælatus solus potest priuilegio ecclesiæ competenti renunciare in contractu quem facit nomine ecclesiæ, & præiudicat etiam successori, quando est super modica re, & reditur ad ius commune. Abb. de foro competen. c. Dilecti.

Prælatus tenetur priuilegiatis iustitiam plenam facere secundum tenorem priuilegii, alias debet priuari suis. Si prelatus stat in meris terminis negligenter, puta quia non facit iustitiam petenti, non est suspensus. Si negligentia resoluitur in facto ut quia non uult dare dilationem contra iustitiam, & contra conscientiam, est suspensus, quia iniustitiam facit, & locum habet capitulum. Cum eterni. Ab. de priuil. c. Dilecto.

Prelatus solus reuocat procuratorem datum a conuentu super rebus communibus, ut ipsemet agat. Ab. de dilatio. c. Litteræ.

Prælatus tenetur solus procurare negocia sibi & capitulo communia. Quilibet prælatus est suæ ecclesię legitimus procurator, & habet legitimam administrationem a iure. Quando potest agere sine conuentu, & conuentus siue eo, quando potest instituere icomicum siue procuratorē sine capitulo, & capitulum potest idem facere sine eo, nisi causa sit ardua, ut constituendo procuratorem generalem in perpetuum. Vbi conuentus non potest, prelatus potest ratificare post factum, & hoc intellige de omni prelato. Abbas de rescrip. c. Edoceri. Quilibet prælatus potest agere in

iudicio

iudicio pro ecclesiis sibi subiectis. Abb. de offi. iudi. c. Ex litteris.

Prælatus non potest compromittere super re in qua non potest solus disponere: Vnde non potest compromittere super re immobili, seu ad inferendum perpetuum præiudicium ecclesiæ sine auctoritate superioris, & consensu capituli sui. Et licet solus prælatus possit agere in iudicio etiam de re immobili: non tamen potest compromittere, quia iudicium est necessarium, compromissum uoluntarium. Ab. de transa. c. Contingit.

Prælatus qui periurat grauissime puniendus est, & debet deponi ut magis timeatur quam ut delictum puniatur. Abbas de cleri. percusso. capitu. Præterea.

Prælatus quilibet citra papam tenetur recuperare rem ecclesiæ. Si tamen credit probabiliter quod ad tempus differendo recuperabit sine litigio, non peccat supersedendo. Vbi hoc, quia non est probabile puto ipsum peccare, quia conuincitur de negligentia, quæ est peccatum mortale. Abb. de præscrip. c. Nihil. Successor debet male alienata per prædecessorem reuocare. Ab. de donatio. c. Fraternitatem. Male alienans potest repetere. Ab. de reb. eccle. non alienan. c. Si quis.

Prælati etiam irregulares non sunt ammouendi sine causa, & dum deponuntur, non oportet seruare ordinem iudiciarium. Abb. de sta. monacho. c. Ea que. Regulares deponuntur facilius, & ex leuiori causa, quam seculares, quia delictum in secularibus est magis nociuum. Abbas de accusa. c. Inquisitioni. Ex modica causa possunt remoueri. Abb. de appella. c. Inter cætera.

Prælatus licite remunerat de bonis ecclesiæ eos, qui se exhibuerunt obsequiis ecclesiæ. Ab. de reb. eccle. non alienan. c. Consensus.

Prelatus habens conscientiam rei quam possidet nomine ecclesiæ, si notorie constat rem illam esse alienam, solus debet illam restituere. si solus prelatus scit, nec aliter potest probari, debet tenere, quia sibi non creditur, nec peccat, quia hoc facit ut persona publica, & habet conscientiam ut persona priuata. si probari potest, & tamen non est notorium, non debet restituere ex quo capitulum habet bonam conscientiam, sed debet intimare illi cuius res est, ut illam petat, & præcauere, ut nihil agat, uel procuret contra conscientiam. Credo quod prælatus cum capitulo non sufficiat ad illam restituendam, ex quo non constat notorie rem esse alienam. si domino petenti rem suam prælatus confiteatur rem esse illius, & non habet capitulum in foro contentioso, sua confessio præiudicat ecclesiæ, similiter si habet capitulum, & mandatum ab eo. Confessio quę est uoluntarię iurisdictionis non præiudicat in immobilibus, licet forte quo ad factum. Ab. de præscrip. c. Quoniam omne.

Prælati scriptis creditur, quando agitur de modico prętudicio subditorum. Ab. de maiori. & obe. c. Cum in ecclesiis.

Prælatus ecclesiæ potest exigere a subditis in temporalibus seruitia consueta prętari dominis temporalibus. Abb. de reb. eccle. non alienan. cap. Consensus.

Prælatus potest statuere cum maiori parte capituli contradicente minori parte quo ad necessariam reparationem fabricæ, quod quilibet canonicus teneatur conferre. De his quæ fiunt a maio. par. cap. Ex parte. Ideo potest episcopus cum maiori parte statuere, quod quisque canonicus debeat conferre ad sustentandum scholares pauperes, dociles existentes in studio. sic

ualet ſtatutum ſuper redditibus pertinentibus ad canonicos, ut ad ſingulos ſi fiat a maiori parte quæ poteſt diſponere de bonis pertinentibus ad ſingulos, iure tamen collegii ſi decretum fiat pro opere pio, neceſſario, & utili collegio, Quibus ceſſantibus non poteſt maior pars ſtatuere in præiudicium minoris. Vnde non poteſt gratiam facere alicui de redditibus prouenientibus ad ſingulos nomine collegii contradicente minori parte. Non poteſt maior pars etiam obligare minorem quo ad ea, quæ conueniunt eis iure proprio. Epiſcopus etiam ſolus poteſt cogere eos, ut ſuperflua uiĉtui donent fabricæ. Quando etiam poteſt imponere collectas. Abb. ubi ſuprà.

Prælatus quilibet habens iuriſdiĉtionem poteſt ſtipulari alteri etiam non ſubdito, eo quod ſit publica perſona. Ab. de off. iud. ordinar. c. Paſtoralis. §. Prætorea.

Prelati ſucceſſor ſuccedit quo ad omnia iura, & fingitur ille qui prius, quia dignitas non moritur, ideo omnia habet, quæ ille ratione prælaturæ. Succeſſor canonici tantum quo ad prębendam. Vnde iura eius tranſeunt ad capitulum. Nouus prælatus poteſt agere de iniuria illata prędeceſſori. Ab. de elec. cap. Quod ſicut. Succeſſor prælati contempti facit caſſare eleĉtionem, non autem ſucceſſor canonici. Glo. ubi ſuprà. Poteſt rem eccleſiæ male alienatam reuocare, & non poteſt opponi, ſufficit dicere rem illam fuiſſe in bonis eccleſiæ, & male alienatam. Ab. de reb. eccle. non alienan. c. Epiſcopi. De donatio. c. Fraternitatem.

Prælatus ſuperior non poteſt ligari ab inferiori, nec incidit in ſtatutum eius, & qui facit ſtatutum non incidit in pœnam, quia non poteſt ligare ſeipſum. In dignitate par, uel etiam maior qui non eſt ſibi ſuperior, poteſt puniri ab inferiori, quia ratione deliĉti efficitur minor, & ibi cenſetur perſona priuata. Archiepiſcopus delinquens in epiſcopatu, quem habet ſuus ſuffraganeus ex diſpenſatione non poteſt puniri a ſuo ſuffraganeo, quia ſemper eſt eo inferior. Glo. & Ab. de rapto. c. De illis.

Pręlatus omnis transferri poteſt etiam inuitus intuitu maioris officii. Ab. de ſta. mona. c. Monachi.

Prælatus non tenetur uti rebus eccleſiæ in ſtatu in quo reperit, ſed poteſt meliorando mutare formam, & rei qualitatem. Si ex induſtria ſua meliorem facit rem eccleſię, non poteſt repetere, quod impendit ex induſtria, ſed cedit eccleſiæ. Si tamen ex patrimonio impendit aliquid eccleſię contemplatione eccleſiæ, poteſt ipſe, uel eius hæres repetere pro ſeruitiis impenſis. Et poteſt epiſcopus concedere penſionem ad uitam. Abb. de peculi. cleri. c. Si quis.

Prælati non poſſunt eccleſias eis commiſſas conuertere in proprios uſus, etiam ſi ſint prioratus manuales, uel reuerentiales, ſed debent inſtituere reĉtores. Ab. de priuil. c. Paſtoralis.

Prępoſitus dicitur, quaſi quandam primitatis curam ſuper alios gerat, & hoc ex communi uſu, quia rite præpoſitus dici poteſt quicunque alteri preeſt. De uerbo. ſignifica. c. Quamuis.

Presbyter dici poteſt omnis prælatus. Eſt enim nomen dignitatis, quod etiam de epiſcopus dicitur. Abbas de elec. capit. Nullus in eccleſia. Presbyteri nomine quandoque uenit omnis clericus. Abb. de pignori. c. Nullus.

Præſcriptio eſt quoddam ius ex tempore congruens auĉtoritate legis uim capiens

piens, negligentibus pœnam inferens, & finem litibus imponens. Ab. in rubr. de præscrip.

Præscriptio omnem actionem prorsus tollit. Abbas de præscrip. capitu. Ad aures.

Præscriptione acquiri possunt omnia, quæ priuilegio sunt acquisibilia. Non tenet in his quæ de iure possideri non possunt data incapacitate possidendi. Potest priuilegium principis operari tollendo incapacitatem, non autem præscriptio. Ab. de præscrip. c. Causam.

Præscriptione acquiritur ius, & seruitus, quando habet causam confirmatam perpetuam spacio decem annorum inter presentes. Dicuntur præsentes, qui habent domicilium in eadem ciuitate. Inter absentes spatio. 20. annorum. In quibusdam tamen requiritur titulus. primo quando præscriptio est contra ius. secundo in usufructus. tertio ubi agitur de obliganda, uel destinanda persona. quarto quando præscribitur contra ecclesiam. In predictis omnibus requiritur etiam scientia aduersarii. Seruitus rusticana quæ non habet intermedium perditur spacio annorum decem inter præsentes, & 20. inter absentes, si habet interuallum, duplicatur tempus. Seruitus rusticana perit certo tempore non utendo. Vrbana per solum non usum non perit omnino. Ab. de præscrip. c. De quarta.

Præscribens articulum unum non præscribit omnes. Abb. de religio. domi. c. Nunc autem. Si in aliquo loco quis exercet actus iurisdictionales occurrentes animo utendi iurisdictione uniuersaliter completa præscriptione, potest uti in aliis casibus iurisdictione, si occurrunt. Non tamen præscriptio iurisdictionis actus extenditur de persona ad personam. Abb. de deci. c. Cum in tua. Intendens præscribere iurisdictionem uniuersalem, si aliquos iurisdictionales exercet præscribit totam iurisdictionem. Ab. de uerbo. significa. c. Cum inter uos.

Præscribi non potest census qui debetur principi in signum subiectionis, sicut nec subiectio. Census qui debetur patrono, uel ecclesiæ potest præscribi. Ab. de censi. c. Significauit. Census qui debetur in signum uniuersalis dominii non potest præscribi, ideo respectu summæ & uniuersalis potestatis, non potest præscribi, secus respectu principum inferiorum. Si census datur ex alia causa, potest præscribi etiam contra papam. Ab. de præscrip. c. Si diligenti.

Præscriptio currit contra ignorantem, si adsunt alia substantialia, & hoc in præscribendo dominium, secus in immobilibus corporalibus, quia ex iusta causa datur restitutio, non tamen currit contra absentem, & ignorantem. si possident ciuiliter non incipit præscriptio etiam bona fide parte absente. Abb. ubi suprà. c. Vigilantis. Præscribitur contra ignorantes, & contra soluentes. Ab. de priuil. c. Si de terra.

Præscriptio non currit iacente hæreditate. Abbas de præscrip. cap. De quarta.

Præscriptio non currit tempore hostilitatis. De præscrip. c. Ex transmissa. Sed dormit, quia tansit tempore hostilitatis. Continuatur tempus sequens cum præcedenti non computato tempore hostilitatis. Abb. ubi suprà. Non currit præscriptio in 20. casibus, & quandoque sunt, & non possunt præscribere. Glo. de præscrip. c. Cum non liceat. In contractu superueniente impedimento dormit præscriptio, sed non intercipitur. Ab. ubi suprà. c. Cum nobis. Non currit præscriptio in rebus inuasis. De

præscrip.

prescrip. c. Nihil. Dormit in 18. casibus. Abb. de præscrip. c. Ex transmissa. In rebus inuasis & occupatis non currit, ideo ciuitates italiæ, quæ per usurpationem exercent merum & mixtum imperium, non possunt allegare præscriptionem iuridice, licet aliud sentiat Bar. & minus bene. Ab. de purga. uulgar. c. Significantibus.

Prescribit decimas una ecclesia in parrochia alterius spacio annorum.40. De prescrip. c. Ad aures. Requiritur tamen necessario titulus. Abb. ubi supra. Præscribitur quarta decimarum, & funeralium contra episcopum, si 40. annorum spacio non soluitur, & ecclesia cathedralis interim non uacauit. Ab. de prescrip. c. De quarta

In prescribendo delictum prælati, uel eius mala fides non nocet successori, quia non censetur eadem persona cum predecessore, & ius eius non causatur a defuncto, sed a superiore, qui promouit eum, ideo non potest præscribere, si ignorabat prædecessorem esse in mala fide, oppositum est de herede. Ab. de iure patro. c. Cura pastoralis.

Præscribi potest dominium directum, quod erat pœnes dominium utili remanente apud uasallum. Abb. de præscrip. c. Si diligenti. Præscribit uasallus dominium, & alius uasallum, & præscribit feudum, & quomodo prædicta. Abb. de prescrip. cap. Ad audientiam. Prescribi potest feudum, si quis soluit domino, & habet bonam fidem. Abb. ubi suprà. c. Quoniam omne.

Præscribit in dubio inferior contra superiorem, & par in parem iurisdictionem exclusiue ad ipsum superiorem, non accumulatiue. Ab. de off. iudic. ordin. c. Irrefragabili. Prescribit prælatus inferior ecclesias in parte diocœsis totale ius episcopale, & prælatus inferior solus exercet iurisdictionem episcopalem. Idem potest præscribere religiosus. Tempore uacationis non currit præscriptio, currunt tamen præscriptiones iudiciales, ad quas tamen ecclesia restituitur, nec oportet ecclesiam omissionem probare ad impetrandum, probat autem læsionem. Abbas de restitutio. in integr. c. Auditis.

Præscribit ecclesia priuatam rem priuati per quietam, & sinceram possessionem. 30. annorum. De præscrip. c. Sanctorum. Præscribit autem bona fide, & sine titulo spacio 30. annorum. Si habet titulum præscribit sicut priuatus contra priuatum spacio. 10. annorum inter præsentes, & 20. inter absentes. Contra aliam ecclesiam, uel contra piam causam requiruntur anni.40. Ab. ubi suprà.

Prescriptio contra ecclesiam in re immobili, uel in corporali currit per spacium triennii etiam cum mala fide, & hoc auctoritate canonum monitione præcedente, sed in fidei fauorem est inductum, ut prælati essent promptiores in reducendo ad fidelitatem loca collapsa in heresim. Ab. de præscrip. c. Placuit. Contra ecclesiam non currit prescriptio nisi.40. annorum. Idem in hospitalibus, & piis locis, ac in legatis ad pias causas. Ab. ubi suprà. c. De quarta. Nihil. Non currit contra ecclesiam nisi quadragenaria, etiam si agatur de modico præiudicio, ut de prædii fructibus. Ab. ubi suprà. c. Quia iudicante. In illis in quibus de iure ciuili requiritur tempus de cuius initio non habeatur memoria, etiam requiritur contra ecclesiam, non autem ubi requiritur tempus duplicatum. Si ecclesia succedit layco incohata prescriptio currit, sed pro tempore præterito ut inter laycos, & pro futuro ut pro ecclesia. Abb. ubi suprà. c. De quarta. Si contra prescri-

ſcriptionem. 40. annorum opponitur, uterque probabit. Vbi ſuprà. c. Illud autem.

Præſcribere poteſt eccleſia contra eccleſiam iure proprietatis, ut eccleſiam habeat ad proprios uſus tanquam ſubiectam, uel unitam, reſpectu tituli non poteſt, ut eccleſiam habeat tanquam prælatus, uel rector. Ab. de iure patro. c. Curę paſtorali. Præſcribitur contra eccleſiam ſpacio annorum. 40. In actionibus perſonalibus non datur tantum tempus, ſed ſumunt uires ſecundum diſpoſitionem iuris ciuilis, a quo inuenta ſunt cum limitatione. Abb. de emp. & uenditio. c. Cum cauſa. Non currit præſcriptio contra eccleſiam, nec contra iura epiſcopalia, niſi poſt annos. 40. Ab. de cenſi. c. Olim.

Pręſcriptio eccleſiæ matricis uacantis, uel habentis prelatum inutilé ad agendum non currit, & ſi incohata fuerit tempore habili, in prędictis caſibus dormit. Quo ad bona pręlati non currit, ſed nec quo ad communia prelato & capitulo, ſecus quo ad ea, quę capituli tantum. Credo uacante ſede capitulum non poſſe agere quo ad communia ſibi, & pręlato. Si epiſcopus eſt excommunicatus, non currit pręſcriptio, cum non poſſit agere, ſed nec in iuribus, & rebus propriis ipſius excipientis excommunicati, quia eſt impeditus a lege. Abb. de pręſcrip. cap. Placuit. Vacante ſede non præſcribuntur bona communia epiſcopo, & capitulo. Ab. de præſcrip. cap. De quarta.

Pręſcriptio contra eccleſiam romanam reſpectu pręlationis, & ſupremę poteſtatis non currit, ſed in rebus, & poſſeſſionibus, & iuribus ipſius currit pręſcriptio centum annorum, & requiritur ſcientia papæ. Quomodo poteſt probari hæc præſcriptio tam reſpectu bonorum incorporalium, quam delictorum. Fallit tamen in bonis hæreticorum, quę pręſcribuntur ſpacio annorum. 40. Abb. de præſcrip. c. Cum nobis. Et ſi diligenti. Præſcriptio centenaria ſola currit in iuribus eccleſiæ Romanę ſpectantibus. De pręſcrip. c. Ad audientiam. Intelligitur de ſpectantibus principaliter, non ſecundario. Eccleſię omnes ſecundario ſpectant ad eccleſiam romanam. Idem dicitur de exempto, quatenus pręſcriptio ſibi præiudicat, non papæ. Epiſcopus contra exemptum pręſcribit ſpacio. 40. annorum ſecundum multos, tamen oppoſitum forte eſt uerius, cum non poſſit exemptus renunciare exemptioni ſine licentia papę. Abb. de pręſcrip. c. Ad audientiam. Nec pręſcriptio iſta centenaria tollitur per ſtatutum, quo cauetur quod in tali re non currat pręſcriptio. Abb. ubi ſuprà. c. Quoniam omne. De pręſcriptione centenaria tempora ſciſmatum deducuntur. Vbi ſuprà. c. Cum a nobis. Poteſt etiam pręſcriptio centenaria probari per teſtes. Abb. de confirmatio. uti. uel inuti. c. Cum dilectus. Quomodo papa pręſcribit contra alias eccleſias, & econtra. De pręſcrip. c. Cum nobis. Quomodo præſcribi poſſunt iura papæ, epiſcoporum & imperatoris, quę iura, & a quibus. Ab. de foro compe. c. Cum contingat. Pręſcribit epiſcopus contra epiſcopum locum per ſe conuerſum ad fidem triennio, ſed cum uacat eccleſia, uel eſt in ſciſmate, uel epiſcopus eſt hæreticus, non pręſcribit contra ipſam. De præſcrip. c. Placuit. Contra iura debita epiſcopo ut epiſcopus eſt, uel capitulo, etiam canonicis, ut canonicis non currit pręſcriptio: niſi ſpacio annorum. 40. quia cenſentur debita eccleſię. Abb. ubi ſuprà. c. De quarta. Abbas in capellis pręſcribit iura epiſcopália, obtinet tamen in his ſolis quę pręſcripſit. Vbi ſuprà. c. Cum Olim. Inferior pręſcribit

contra

contra episcopum. Primo ius instituendi in ecclesia etiam in capellis. Secundo destituendi. Tertio clericorum ordinationem. Quarto ius baptizandi. Quinto pœnitentiam. Sexto sepulturam. Septimo perceptionem decimarum. Octauo ius celebrandi diuina in his ecclesiis. Nono potestatem excommunicandi, interdicendi, & absoluendi. Vndecimo alio possidente iurisdictionem uniuersalem in loco. Si quis exercet aliquam iurisdictionem in aliquo articulo tantum præscribit, quantum possidet. Præscribens potestatem excommunicandi propter hoc non prescribit potestatem interdicendi, etiam suspendendi. Ab. de præscrip. c. Cum olim. Præscribi possunt, quę ad dignitatem episcopi spectāt per inferiorem. Ab. de testib. c. Albericus.

Prescribi possunt episcopalia iura, uel parochialia cum titulo per alium episcopum, uel presbyterum, licet sint hæc iura infra limites. Sicut limites episcopatus uel parochiæ non possunt præscribi, ita nec iura adherentia limiti, ne ex hoc oriatur confusio limitum. Glo. & Abb. de decim. c. Cum sint. Decimæ adhęrentes limitibus non possunt prescribi, nisi omnes decimę parochiæ præscribantur, & tunc non sequitur confusio limitum. Ab. ubi suprà. c. Cum contingat. E.

Errans in iure nunquam præscribit, licet habeat bonam fidem, præscribitur tamen ubi est error facti. Abbas de decim. c. Dudum. De censi. c. Significauit.

Præscribi non potest potestas excommunicandi, & interdicendi, nisi ab habente aliam iurisdictionem, uel aliquam prærogatiuam in alios, ut sunt capitulum. Archidiaconus, uel præpositus. Abb. de his que fiunt a maio. par. c. Quæsiuit.

Præscribere potest exemptus, licet non possideat. Vnde quatenus est fauorabilis exemptio præscribitur spacio competenti, sicut alia iura ipsius subiecti, sed non contra papam possidentem. Abb. de capell. monacho. c. Dilectus.

Præscribi possunt, quæ sunt mere facultatis ut mendicare. Ab. de priuil. c. Priuilegia.

Prescribens bona fide si completa præscriptione scit rem ad alium pertinere, non tenetur ad restitutionem, si ante completam superuenerit mala fides, interumpitur prescriptio. Qui dubitat, prescribit, quia ad impediendam prescriptionem requiritur conscientia rei alienæ, nec ratione dubii tenetur rem dimittere. Ab. de prescrip. c. Quoniam omne.

Præscribens malæ fidei non acquirit dominium, sed tantum exceptionem, cum bona fide acquiritur dominium directum, & utile, & omnem actionem pœnitus excludit. Statuta quod post certum tempus non admittantur creditores ad agendum, an possint reiici in foro ecclesiastico ratione peccati, notanda sunt uerba statuti. An etiam quis possit renunciare prescriptionem ex pacto, uel mala fide. Abb. in rubr. de prescrip. Præscriptio cum mala fide potest induci ex urgenti, & rationabili causa, sed cum agitur de exclusione peccati, est necessaria auctoritas canonis. Lex ciuilis hoc non potest inducere. Abb. de præscrip. c. Placuit. Vbi mala fides non prescribit qui habet, sed nec eius hęredes præscribunt, quia eorum ius causatur a defuncto, secus ubi non causatur, sicut in beneficiis. Ab. ubi suprà. c. Nihil. Præscriptio cum mala fide nec in foro canonico, nec ciuili ualet. De prescrip. c. Quoniam omne. Bona fides requiritur toto tempore

pore præscriptionis corriguntur iura ciuilia de mala fide; ideo ubi est cum peccato, non ualet prescriptio, secus ubi non est peccatum. Vbi tamen esset equitas etiam sine peccato habet locum denunciatio euangelica. Ab. ubi suprà. c. Quoniam omne. Mala fides superueniens ante completam præscriptionem illam interumpit, si autem post, qui prescripsit non tenetur ad restitutionem in foro contentioso, nec in foro animę. Glo. & Ab. de præscrip. c. Vigilanti.

Prescriptio hereditate iacente non currit. Abbas de præscrip. cap. De quarta.

Præscriptio contra imperium non currit nacante imperio, licet succedat. Idem dic, si imperator est in partibus remotis, & non habet aliquem in prouincia loco sui, ut hodie. Inferiores non possunt præscribere merum & mixtum imperium, quia in istis incorporalibus non acquiritur quasi possessio, nisi sciente aduersario, & possessore. Ab. de prescrip. c. Placuit. Licet principes, & ciuitates possint prescribere iura imperii, non tamen possunt præscribere, quin ipsi subditi sint imperatori, qui nec potest hoc illis concedere. Abb. ubi suprà. c. Cum non liceat. Non prescribitur contra imperatorem quo ad subiectionem, & quo ad ea quæ sibi dantur in signum subiectionis. In specialiter reseruatis requiritur quod non habeatur memoria de initio. In aliis si sint principi incorporata, requiritur prescriptio annorum. 40. Si non incorporata sed delata, sufficiunt anni. 5. Si præcessit denunciatio bonorum uacantium, sufficiunt quattuor anni. Si non interuenit denunciatio, requiruntur. 20. si titulum habet, sufficiunt decem. Ab. de prescrip. c. Cum nobis.

Prescriptio quomodo interrumpitur. Abb. de præscrip. c. Nihil. & ubi suprà. c. In fine. Quando currit, quando dormit, quando interrumpitur naturaliter, uel ciuiliter. Ab. ubi suprà. c. Illud autem. Interrumpitur in certis articulis possidente alio iurisdictionem uniuersaliter non operatur effectum suum, nisi respectu articulorum illorum, in quibus facta fuit, nec extenditur possessio etiam ad alios articulos consimiles, sed tantum prescribit, quantum possidet. Interruptio post completam prescriptionem non habet ledere ius acquisitum ex prescriptione. Vnde semel uel bis factum non tollit prescriptionem, nec consuetudinem. Abbas de prescrip. c. Auditis.

Prescribi non potest contra ius commune, nisi adsit titulus uerus aut putatiuus, aut de suo opposito non sit in memoria hominum. Abb. de præscrip. c. De quarta. Ad prescribendum contra ius commune, si præscriptio est contra prescribentem non sufficit sola fides, sed requiritur titulus, & hoc intellige in urgenti, non autem in qualibet præscriptione contra præscribentem, secus quando currit modica prescriptio, quę hic faciliter tollitur, & sufficit titulus putatiuus. Ab. ubi suprà. c. Si diligenti.

Contra prescriptionem iuris uidetur admitti probatio per coniecturas, dummodo coniecturę sint uehementiores illis, super quibus ius fundat prescriptionem. Abb. de testamen. c. Requisisti. Præscribentes contra ius oportet habeant titulum, bonam fidem, uel quod tanto tempore possederint, quod de initio non sit memoria. Abbas de censi. cap. Significauit.

Prescriptio est iuris strictissime. Ab. de decim. c. Cum contingat. Vide. Decima noualium.

Pre-

Pręſcriptio iuris de pręſenti non extenditur ad futura omnino ſimilia iuribus pręſentibus pręſcriptis. Verba contractus referuntur tantum ad præſentia. Ergo magis præſcriptio, quę interpretatur ſtrictius. Ab. ubi ſupra.

Præſcriptio iuris patronatus currit contra patronum, ſi fiat per laycum, quia eſt ius priuatum, ſecus contra eccleſiam patronatam. Abb. de priuileg. cap. Sane.

Pręſcribere non poteſt laycus decimas, nec ſpiritualia, cum illa poſſidere non poſſit. De pręſcrip. c. Cauſam. Nec iuuat quod de eius initio non habeatur memoria, nec poteſt pręſcribere ius patronatus contra eccleſiam non patronatam. Conuerſi layci poſſunt pręſcribere ſpiritualia iura, cum poſſint dici religioſi. Abb. ubi ſupra. & ubi ſupra. c. Ad aures.

Pręſcribi poteſt contra ius percipiendi certam quotam oblationum alterius eccleſię, requiritur tamen titulus, uel quod non ſit memoria de initio, cum ſit contra ius commune, & talis debet accipere quotam ſecundum antiquam conſuetudinem, & debet quotam integraliter habere, nec tenetur pro rata fabricę de bonis illius eccleſiæ. Abb. de uerbo. ſignifica. c. Cum inter uos.

Pręſcribi licet non poſſint limites, poſſunt tamen quæ ſunt infra limites. Ab. de uerbo. ſignifica. c. Cum inter uos. Dignitatis limites non poſſunt præſcribi, ſed nec limites diocœſis, licet poſſit pręſcribi quę intra ſunt. Vnde limites ducatus, aut comitatus non poſſunt præſcribi. Abb. de paroch. c. Super eo.

Pręſcribit quis quantum poſſidet, non autem quo ad alia. Ab. de priuileg. c. Accedentibus. Non præſcribit qui alieno nomine poſſidet, nec qui proprio, niſi habeat bonam fidem, & iuſtum titulum, ſi contra eum eſt præſumptio. Ab. de preſcrip. c. Si diligenti.

Pręſcribi non poteſt poteſtas ſumma. Abbas de cleri. non reſiden. cap. Ex geſtis. Nemo poteſt contra eam pręſcribere, ſaltem quin ſit ſubditus papæ, ſicut nec contra Deum, cuius papa eſt uicarius. Abbas de cenſi. cap. Omnis.

Pręſcribere poteſt prælatus inferior in certis eccleſiis diocœſis totum ius epiſcopale, tamen de pręſcriptione diminuitur tempus, quo uacauit eccleſia cathedralis. De pręſcrip. c. Auditis. Poteſt etiam præſcribere cognitionem cauſæ matrimonialis, & quę ſunt dignitatis epiſcopalis. Item inſtitutionem auctorizabilem reſpectu curæ populi, partem diocœſis excludendo epiſcopum ex toto, & ſufficit exercitium, nec exigitur prohibitio. Abb. ubi ſupra. & ubi ſupra. c. Cum ex officii. Præſcribit accumulatiue quando ambo idem exercent, uidelicet epiſcopus & prælatus inferior, excluſiue, quando prohibet exercitium alteri. Si epiſcopus exercet unum, & Abbas alia, non excludit Abbas epiſcopum, niſi quo ad iura quę exercet, & epiſcopus Abbatem quo ad illa quę ſolus exercet. Abbas poteſt præſcribere iura epiſcopalia in eccleſiis ſubiectis epiſcopo, licet ipſe Abbas remaneat ſub obedientia epiſcopi, immo non poteſt libertatem ſuam præſcribere ſi eſt ſub epiſcopo ſicut nec poteſt ſeipſum poſſidere, quæ ſunt epiſcopalis ordinis, non poſſunt præſcribi. Abbas de præſcriptio. cap. Auditis.

Præſcriptio dicitur pertinere ad aliquem ab antiquo, quando pertinet ex preſcriptione, & probat dominium rei, ſi probat ſe recepiſſe fructus illius rei tanto tempore, quod probet dominium ſufficienter. Abb. de decim. c.

Cum

Cum contingat. Præscribere non potest princeps contra imperatorem; præscribi autem possunt iura principis, si de eius initio habeatur memoria. Abb. Qui filii sunt legiti. c. Per uenerabilem. Vide Rex franciæ. Præscribuntur reseruata principi iure speciali, consuetudine tanti temporis, cuius memoria non extat. sic domini inferiores & ciuitates possunt præscribere potestatem legitimandi, & restituendi famæ, creandi tabelliones, & similia. Et requiritur tantum tempus, quantum cum præscribitur contra principem, secus si contra priuatum qui acquisiuit ista priuilegio, uel consuetudine, quia tunc sufficit tempus decem annorum cum titulo, uel 30. sine titulo. Ab. de uerbo. significa. c. Super quibusdam.

Præscribitur contra priuilegium ecclesiæ spacio. 40. annorum. De priuileg. c. Accedentibus. Hæc præscriptio. 40. annorum de necessitate est probanda. Idem dic de bonis ecclesiæ, & statutis, & consuetudinibus fauorabilibus ecclesiis. Ad probandum præscriptionem sufficit probare initium, & quod modo sit in possessione. Nec oportet probetur de medio tempore, quia præsumitur. Decimæ hoc spacio præscribuntur. Abb. ubi supra. Sicut contra ius commune non currit præscriptio nisi 40. annorum, ita nec contra priuilegium ecclesię, & contra bona competentia ecclesiis. Vnde priuilegium datum ad non faciendum non tollitur per unum contrarium factum, sed requiritur spacium. 40. annorum. Si competit contra ecclesiam, dicunt quidam quod pręscriptio currit, quando sponte facta est solutio, & non puto uerum, quia præscriptio currit contra ignorantes. Inuitis etiam soluentibus præiudicat, ex quo præscribentes sunt in bona fide. Imputandum ergo est eis, quare non allegabant priuilegia, secus si propter hostilitatem non reddebatur iustitia in loco. Abb. de priuil. c. Si de terra. Præscribitur contra priuilegium ecclesiæ spacio annorum. 40. Vbi supra. c. Si de terra. Hodie præscribitur spacio annorum. 40. Ab. ubi supra.

Præscribi non potest procuratio debita legatis, & nunciis Apostolicis, etiam contra aliquos ut soli habeant hoc onus. Abb. de censi. c. Cum instantia. Nec potest præscribi procuratio pro uisitatione, sicut nec uisitatio, licet unus prælatus possit utrunque pręscribere contra episcopum. Sed nec procuratio debita legatis, & nunciis Apostolicis. Glo. de censi. c. Venerabili.

Præscribere non potest religiosus contra bonum obedientię. Abb. de regular. c. Sicut nobis.

Si præscribitur sententia non habet locum denunciatio, quia ex ea non oritur naturalis obligatio, nec probatur peccatum pręscribentis. Immo pręsumitur iusta. Abb. de præscrip. c. Quoniam omne. Præscribitur contra seruitutem, & conuenit tam affinibus, quam parentibus. Ab. de coniugio seruo. c. Licet.

Præscribere non potest subditus contra prælatum obedientiam. Ab. de præscrip. c. Cum non liceat. Licet non possit præscribere libertatem simpliciter, si tamen iurisdictionem exercet in eum, præscribit contra prælatum, & contra subditos. Ab. ubi supra.

Pręscribere non potest in seipso subditus contra prælatum superiorem, uisitationem, & procurationem debitam ratione uisitationis, licet alius in persona alterius posset præscribere. De præscrip. c. Cum ex officii. Procuratio non potest præscribi, nec in toto, nec in parte, sicut nec uisitatio,

tio, potest autem procuratio singulo anno remitti, dum uisitat, non autem futuris annis, potest etiam fieri compositio, ita tamen quod procuratio non tollatur indirecte, & uisitatio debita non negligatur. Potest etiam prælatus commutare & accipere a uolentibus pecuniam, non autem ab inuitis, quia incurreret pœnas. Dum uisitat per alios non potest a uisitatis aliquid petere, sed tenentur procurare tantum uisitantem in uictualibus. Illa procuratio quæ debetur ratione uisitationis non potest consuetudine tolli, secus de debita alia ratione. Abb. ubi suprà. Non potest etiam præscribi procuratio, quę debetur legatis & nunciis Apostolicis. De præscrip. c. Accedentes. Quę sunt pręscriptibilia. Abb. ubi suprà.

Ad præscriptionem completam non prodest titulus putatiuus etiam conferentis, ubi ius resistit, licet præscribens erret in iure, ubi ius est clarum. Vbi probabiliter potest dubitari, ualet pręscriptio, licet erret in intellectu uero. Error facti non impedit præscriptionem, licet ius resistat. Ab. de dona. c. Apostolicæ. Vbi requiritur titulus sufficit quod quis credat titulum episcopalem interuenisse probabilem credulitate, ut quia audiuit a fide dignis, uel est fama uiciniæ. Abb. de iure patro. c. Cura pastoralis. Qui possidet iure resistente præsumitur malę fidei, nisi longo tempore possederit, uel possessionem probabilibus coniecturis acquisierit. Abb. ubi suprà. c. Consultationibus.

Qui pręscriptione completa priuilegium impetrat contrarium, & utitur illo, præscriptioni renunciat. Si non erat completa, nullam fidem habet, ideo non præscribit. De præscrip. c. Veniens. Intelligitur quando pręscriptio non est priuilegio conformis. si completæ præscriptioni est priuilegium conforme, ualet. Si incomplete, præsumitur mala. Abbas ubi suprà.

Præsens dicitur qui intelligit, quæ ibi geruntur. Abbas de clerico non residente. cap. Ex parte tua. Non dicitur pręsens quis actui, nisi intellexerit quæ ibi agebantur. De testib. cogen. c. Peruenit ad nos.

Pręsentat se qui exhibet præsentiam suam corporalem. Abb. de appella. c. Cum parati.

Præsertim & maxime possunt exponi pro tantum, & etiam comparatiue, quia idem supponunt. in suo positiuo, seu in casu contrario. & hęc est propria expositio, & prima est impropria. Ab. de simonia. c. Per tuas.

Præsertim ex suo significato denotat idem in casu contrario. Ab. de præsump. c. Veniens.

Pręsumit significat eum, qui explicat rem propria auctoritate, cum non posset, licet ex demandatione, uel delegatione posset. In statutis cum dicitur non præsumat, intelligitur nomine proprio, non uice alterius. Ab. de iudi. c. Decernimus.

Præsumptio hominis in iudiciis alia est suspitio, alia præsumptio uehemens, alia probabilis, alia uiolenta, alia urgentissima. Violenta dicitur quæ sufficit ad sententiam, eo quod uiolenter trahat animum iudicis ad credendum, Vehemens quia urget in tantum quod uehementer facit iudicem suspicari in iudicio contra reum, probabilis quasi proba uel recta. i. iuste cau sata, & non temere, uel reddit factum uerisimile non ita uiolenter quod ad sententiam sufficiat. Quę sufficiat ad tormenta, uel sententiam, non potest tradi certa doctrina. Hic Abbas plures quæstiones. Abb. de pręsump. c. Quanto & infra. Præsumitur affirmare, qui ex duobus illatis al-

tectum

terum negat. De præsump. c. Nonne. Præsumitur animus malus in maleficiis, nisi uehementior præsumptio contraria adsit. Vnde qui in aliquo festo facit aliquid ignominiosum contra aliquem occasione ludi, non excusatur. Ab. de præsump. c. Sicut.

Actus qui prima facie præsumitur iniustus, ex quo certo casu potest iustificari, si gestus est a prouidis & honestis personis, non præsumitur malus, immo iustus, & in casu possibili gestus, sicut in citatione, & ordinatus a uiro prouido, & honesto. Similiter actus gestus ab habente duplicem potestatem in dubio præsumitur gestus a potestate, qua actus gestus potest tollerari. Ab. de præben. c. Nisi esset.

Præscriptioni iuris & de iure confessio propria præiudicat debita adhibita solennitate. immo & sententiæ, quæ transit in rem iudicatam. Ab. de iureiuran. c. Cum contingat.

Quando cótrariæ præsumptiones occurrunt circa idem standum est ualidiori, etiam si minus ualida sit cum iuramento. Abb. de præscrip. c. Litteras. Vbi ista reperiuntur, fortior elidit debiliorem. Vbi sunt æquales, confunduntur. In his arbitrabitur iudex, quæ fortior sit. Abb. de crimi. fal. c. Accedens.

Non præsumitur quis deliquisse scienter pro modico. Vnde circa modica dolus non præsumitur. Abb. ubi suprà. c. Accedens. Præsumitur de delicti fauore qui obuiare potuit, & non obuiauit, & hoc ex iuris interpretatione. Abb. de sen. exco. c. Quantæ.

Præsumitur contra illum, qui dilationibus subterfugit iudicium. De præsump. c. Nullus.

Præsumitur dominus is qui possidet alio non occurrente. Vnde ad ueritatem iurium sacramentalium sufficit possessio conferentis habentis alias potestatem conferendi. Vbi ius commune non fundat intentionem alterius per exercitium certi articuli probatur possessio uniuersalis iurisdictionis, secus ubi locus pertinet ad alium, quia tunc possessio non extenditur ad articulos non possessos, ut quando locus erat in diocœsi alterius episcopi, uel non constabat oppositum, ideo qui est in possessione præsentandi rectorem ecclesiæ, ex quo non constat quod ius patronatus pertineat ad alium, probat totum ius patronatus. Ab. de religio. domib. c. Nunc autem.

Præsumitur dolus in dubio in delictis. De præsump. c. Sicut noxius. Contraria præsumptio tollat præsump. fraudis intelligitur in præsump. uehementiori. Vbi suprà.

Præsumitur aliquid factum in ætate uel tempore consueto, si conuenit fieri in certa ætate, & tempore. si apparet factum, & non constat de ætate, & tempore similiter si apparet factum præsumitur ab eo qui ad hoc tenebatur. Ab. de regular. c. Cum uirium.

Possidens iure resistente præsumitur mala fide possidere, nisi longo tempore possideat, uel possessionem probabilibus coniecturis acquisierit. Ab. de iure patro. c. Consultationibus.

Præsumitur circa futura ex præteritis. De præsump. cap. Mandata cælestia. De senectute præsumptionem facit conuersatio in adolescentia. Vbi suprà. cap. Ex studiis. Non præsumitur incontinens in senectute, qui continens fuit in iuuentute. Vbi suprà. c. Cum in iuuentute.

Præsumitur quilibet talis, qualis est habitus quem gestat. Ab. de sen. exco. c. Si uero. secundum. Et ubi suprà. c. In audientia.

Præſumitur idoneus is pro quo beneficiando ſcribitur cum clauſula, ſi idoneus fuerit, nec tenetur probare ſe idoneum. De præſumptio. cap. Dudum.

Preſumptio iuris quando ius præſumit ſuper incerto in tantum quod ex illa præſumptione ſtatuit aliquid ac ſi ueriſsimum eſſet, ut quod cognoſcens ſponſam per uerba de futuro uoluerit contrahere per uerba de preſenti non admittit probationem in contrarium, & hæc eſt præſumptio iuris, & de iure. Nec oportet exprimatur quod non admittitur probatio in contrarium, licet hoc ſæpe ſiat. Quando ius preſumit aliquid ſed ſuper preſumptione non firmat pedem, ut ſuper illa aliquid ſtatuat certum, illa dicitur ſimpliciter præſumptio iuris, & contra eam ſemper admittitur probatio, & tunc quandoque ius exigit ſtrictiorem probationem in uno caſu, quam in alio. Quandoque non preſumitur in tantum, ut requiratur probatio in contrarium, ſed ſolum inducitur purgatio. Quia non datur certa doctrina, ſerua legem, ſecundum quod diſponitur. Ab. de præſump. c. Quanto infra.

Præſumptio iuris eſt quando ius in aliquo facto dubio præſumit, ſed non figit pedem in tantum ut ſtatuat ſuper facto preſumpto, & contra hanc admittitur probatio in contrarium. Quando ultra præſumptionem ſtatuit ac ſi ex facto præſumpto ſibi conſtaret uere, & contra non admittit probationes, dicitur præſumptio iuris, & de iure, & dicitur preſumptio iuris, quia a iure originem habet, & de iure, quia ius in tantum figit pedem quod ſtatuit ſuper eam, & non admittit probationem in contrarium, ſed habet illud ac ſi eſſet de mero iure. Præſumptio hominis eſt quando iudex præſumit in caſibus ſpecifice non præſumptis a iure. Ius dat iudici facultatem preſumendi in tantum quod ex ſola præſumptione, ſi fieret uiolenta, poſſit ferri ſententia. Hec præſumptio quandoque cauſatur ex facto, & dicitur præſumptio facti, quandoque ex cauſa naturali, & dicitur præſumptio naturæ, quandoque ex geſtis & ex conſuetudine hominis, & hec dicitur præſumptio hominis, ſed iſta ſe habent ut materia ad preſumptionem iuris iudicis, & hominis. Ab. de ſponſa. c. Is qui. Omnia ſupradicta, & quod quandoque non requiritur probatio, ſed purgatio. Abb. de præſump. cap. Quanto infra. Contra præſumptionem iuris, & de iure admittitur probatio per confeſsionem illius, in cuius utilitatem ius induxit illam præſumptionem. Abb. de immunita. eccle. c. Plerique.

Præſumptio iuris de iure operatur tantum quantum ueritas in foro iudiciali, & quod diſponitur in caſu uero habet locum in præſumpto. Quando ius preſumit in alterius fauorem, & ille confitetur contrarium, tollitur præſumptio iuris. Coniuges tamen confitendo non poſſunt præiudicare matrimonio, & ſic non ſtatur confeſsioni etiam utriuſque partis. ſi dicerent quod non cognouerunt matrimoniali affectu, poſſunt probare indirecte contra preſumptionem iuris probando quod prius renunciauerat ſponſalibus, uel quod mulier eſſet conſanguinea, & huiuſmodi. Contra probationem iuris, & de iure admittitur probatio in contrarium indirecte. Ab. de ſponſa. c. Is qui. Vbi ius aliquid inducit ex præſumptione certa, uel ex aliquo facto, non eſt ſatisfactum iuri, niſi id factum ſit perfectum. Nec ſufficit incohaſſe, quia odia ſunt reſtringenda, ideo ſponſus qui nititur ad copulam non contrahit, niſi ea completa. Abb. de ſponſa. cap. Adoleſcens.

scens. Præsumptio in casu præsumpto operatur idem quod ueritas in casu uero, ideo contra absentem dum proceditur, non proceditur in fraudem. Ab. Qui filij sunt legitimi. c. Perlatum.

Præsumptio inducit magnam suspicionem, & ordinatio sequens cui non obeditur, non tamen probat delictum, licet aliqui teneant quod sic. Ab. de cohabita. cleri. c. Si quis.

Præsumptio pro litteratis est in bonum. Abb. de procura. c. In nostra. Item quod non ita inclinentur ad passiones, sicut cæteri. Ab. de præsump. c. Cum in iuuentute.

Præsumptio est contra ea quæ fiunt statim, ut si factus monachus statim eligatur prælatus, præsumitur quod ambitione prælaturę sit inductus ad monachatum. Glo. & Ab. de elec. c. Officii tui.

In maleficiis non præsumitur bonus animus. Abb. de regul. iur. c. Estote. Præsumitur matrimonium contra præsentes, & tacentes aliorum errores, quia error cui non resistitur, approbatur. Ab. de hæreti. c. Qui alios. Non præsumitur pro matrimonio in dubio, quando non potest habere suum effectum, uidelicet bonum prolis, & euitationem fornicationis. Ab. de frigid. & malefi. c. Fraternitatis.

Præsumitur nemo mortuus, licet habita diligenti inquisitione ignoretur ubi sit, nam præsumitur quis uiuere posse per centum annos. Abb. de sponsa. c. In præsentia.

Præsumitur quis sanę mentis etiam in extremis positus, & asserenti contrarium incumbit onus probandi. Abbas de successio. ab intesta. cap. Cum dilectus.

Præsumitur occulte nocens pœnę obnoxius, sicut manifeste nocens, licet post dicat se iocose fecisse. De præsump. c. Sicut noxius.

Præsumitur notitia facti uicini ex uicinitate loci. De præsump. c. Quosdam. Præsumitur factum in uicino loco quod in remoto est notum. Vbi suprà. c. Quanto. Præsumitur quis scire etiam in facto alieno, ubi factum est de se illicitum, ideo præsumitur scire illum esse clericum, quem percussit. Ab. de sen. exco. c. Si uero. secundum.

Præsumptionem magnam inducit suspicio & admonitio sequens, cui non obeditur, non tamen probat delictum, licet alii teneant quod sic. Abb. de cohabita. cleri. c. Si quis.

Ex præsumptione uiolenta fertur sententia diffinitiua. De præsump. cap. Afferte. & ubi suprà. c. Ex litteris. Nec admittitur probatio contra eam. Vbi suprà. c. Litteras. Nemo tamen debet condemnari ex præsumptione uehementi de graui crimine, puta de hæresi. Vbi suprà. c. Litteras. Vehemens præsumptio non sufficit ad condemnationem, potest autem condemnari ex uiolenta, quæ satis oritur ex deficientia in purgatione, quantumcunque sit crimen graue, nec admittitur probatio in contrarium. Abb. ubi suprà. Violenta pręsumptio transfert onus probanda in aduersarium, & contra eam admittitur probatio in contrarium. Abb. de presby. non baptiza. c. Veniens.

Præsumitur de uoluntate alicuius fieri, quod eius fauore agitur. Delictum uel impedimentum habens causam continuam, si fiat a consanguineo, uel ab amico in fauorem illius, ipse cuius fauore hoc fit, potest puniri, donec delictum uel impedimentum cesset. Abb. de testib. c. Constitutus.

Preuaricator est qui colludit cum reo admittendo falsas probationes,& ueras simulando. Et dicitur præuaricator, quia consistit ex utraque parte. & uidetur esse contra reum, & eius partem fouet tacite. Iste punitur arbitrio Iudicis. Ab. in rubri. de calumniator.

Primas & patriarcha idem sunt,& habet ordinariā authoritatem in prouincia archiepiscoporum subditorū,seu in personas. Vnde ab eis appellatur ad patriarchas,sicut ab episcopo ad archiepiscopum. Ab.de dilatio.c. Exposuit.

Primus dicitur ante quem nullus. Vnde si dicitur primo uenienti dabitur brauium, si solus uenerit, ei dabitur. Abb. de uerbo. significa. c. Ioseph.

Princeps nihil debet agere in præiudicium populi irrequisito eorum consensu. Vnde non debet componere sine eis de damnis belli, nec potest ad libitum de substantia subditorum disponere. Abb. de iureiuran. c. Quanto.

Princeps etiam imperator non potest bona unius auferre, & alteri dare sine causa. Licet imperator habeat iurisdictionem in toto uniuerso, non tamen dominium rerum priuatarum. Vnde non potest alicui aufere ius suum, licet possit læsionem breuem offerre,puta differendo tempus, in quo non possit petere debitum, ut dicit Inno. Ab. de constitu. c. Quæ ecclesia. Si etiam donauit bona publicata alicuius alteri, potest in restitutione certam partem bonorum illi subducere, & restituere primo. Ab. de priuileg. c. Si episcopus.

Princeps potest cognitionem causæ committere appellatione remota,& tunc pręsumitur quod nō minus recte iudicabit iudex, quam ipse princeps,a quo appellare non potest. Ab.in rubr. de appellatio.

Princeps laycus non cognoscens superiorem non potest conueniri coram papa pro re temporali, nisi indirecte ratione peccati. In spiritualibus tamen subijcitur papę, episcopo, & sacerdoti parochiali. Clericos nullus subiicitur principi seculari, etiam imperatori, ideo dignitas ecclesiastica & sacerdotalis excedit secularem etiam regalem. Quando imperio uacante succedit papa ex hoc ipse exercet iurisdictionem temporalem in eos, in quibus imperator exercet, cui subrogatur. Si talis princeps procederet contra subditum suum, ipse potest esse iudex.si sit alius qui illi non subditur, potest pro causis suis adire papam, quia summa potestate est iudex, quam nullus potest pręscribere.si dubitatur de peccato papa cognoscet,uel etiam si appareat de iniusta sententia, & quod non appellauit propterea tyrannidem. Ab. de iudi. c. Nouit ille.

Princeps non cognoscens superiorem in temporalibus saltem de facto potest exercere, quæ sunt reseruata imperatori in signum specialis priuilegii, ut legitimare, restituere famę, interponere auctoritatem in arrogatione,& similia, ideo ciuitates Italiæ quæ hodie non recognoscunt superiorem,possunt exercere hęc iura. In temporalibus iura imperatoris possunt præscribi per tempus,de cuius initio non habetur memoria.Ab.Qui filij sunt legiti. c. Per uenerabilem.

Princeps confirmando non potest supplere defectum iuris naturalis, puta consensus, nisi sit talis actus qui dependeat ab eius mera uoluntate, sicut contractus ecclesiastici qui dependent a uoluntate papę. Ab. de confirma.uti. uel inutil. c. Si quis.

Princeps quādo potest deponi. Itē quādo negat auxiliū expresse ecclesię suæ. Abb. de

Abb. de electio. c. Venerabilem. Princeps secularis ratione delicti ecclesiastici potest priuari dignitate, honore, & officiis, & inhabilitari ad alia officia per iudicem ecclesiasticum. Abb. de hæreti. c. Ad abolendam.

Princeps excipere potest contra electum & confirmatum prælatum, quando timet de commotione, proditione, uel reuelatione secretorum ratione pœnitentię, unde electus est oriundus, uel propter parentes qui sibi fuerunt infesti, & tunc princeps est audiendus. Abb. de accusa. c. Super his. Obijcere potest contra electum quod sit suspectus in regimine, nec tenetur mittere illum, de quo non confidit, etiam si de eo sit prouisum per papam. Ab. de elec. c. Nullus in ecclesia. Quod fic ex litteris.

Princeps in rescripto ad delegatum an possit tollere omnes exceptiones. Ab. de off. & potest. iud. deleg. c. Ex parte tua.

Princeps potest imperatori resistere pro defensione ecclesiæ, pro donatione cuius tenetur esse aduocatus, & protector, nec tenetur obedire imperatori contra ecclesiam, & iustitiam, potest etiam pugnare contra imperatorem pro libertate sui iuris, si imperator iniuste uelit eum captiuare. Ab. de pœni. & remis. c. Significauit.

Pubes mortuo patre completo. 14. anno potest exercere quæ sunt iurisdictionis, quia delegatur ab imperatore, & in ea ętate potest subdelegare. Alia quę non sunt iurisdictionis, sed concernunt administrationem regni, debet exercere auctoritate sui tutoris, & a tutoribus qui non possunt esse de decurionibus, nec de consilio, nec habere officium quod uersetur in administratione, nisi incohauerit. 25. annum. Ex necessitate tamen & uigore consuetudinis possunt admitti minores. Abb. de off. & pot. iud. delega. c. Cum uigesimum.

Princeps laycus interpretatur ius diuinum in his in quibus habet iurisdictionem, uidelicet in prophanis. In spiritualibus pertinet ad papam. secundo in casibus sibi concessis, quia non pręsumitur quod statuerit contra ius diuinum, quia non debet inferior statuere contra superiorem, nisi ubi aperta est causa, nec potest uenire contra statutum uniuersalis ecclesię sine rationabili causa, etiam papa respectu suę iurisdictionis, qui tamen potest statuere respectu laycorum ex causa graui concernente statum totius Christianitatis. Contra ius gentium, uel naturę non potest, nisi ex causa, sed nec papa potest mandare alicui ut det rem suam altari, & si mandat, non tenetur obedire, nisi appareat causa, contra ius positiuum potest, si tamen facit sine legitima causa peccat etiam papa. Abbas de constitu. c. Quæ in ecclesia.

Princeps laycus non habet iurisdictionem in bonis ecclesiæ temporalibus, sed in eis censetur priuata persona, nisi sint feudatalia habentia originem a laycis. Ab. de reb. eccle. non alien. c. Qui res. Quam potestatem habet in clericos tempore scismatis. Ab. de deci. c. Tua.

Princeps non ligatur legibus suis, ligatur tamen qui cum principe contrauenit legi, sicut qui committit simoniam iure positiuo tantum cum papa, & qui ludit ad taxillos cum episcopo, ubi episcopus statuit quod ludentes ad taxillos sint excommunicati ipso facto. Omnes prædicti delinquentes incurrunt pœnas contentas in eorum constitutionibus, licet papa, & episcopus non incurrant. Ab. de simo. c. In ordinando.

Princeps obligatur naturaliter ex contractu inito cum subdito, ita quod etiam successor tenetur ad eius obseruantiam, si sit factus ratione dignitatis. Non

potest princeps tollere quæ sunt iuris naturalis, & diuini. Idem dic de papa. Ab. de probatio. c. Ex epistolę.

Princeps ex speciali dilectione circa aliquem potest sine legitima causa indulgere pœnam condignam ex debito, si affectio causata sit in uirtute hominis, quia per merita pręcedentia potest diminui pœna debita. Vnde regulariter dicitur, minus puniendus est clericus, & religiosus, quam laycus delinquens, ut dicit Io. And. post. S. Tho. Nec debet princeps propter delictum minus diligere uirtuosum paratum se corrigere. Ab. de off. lega. c. Nisi specialis.

Principis pręceptum sine distinctione factum admittit excusationem causæ probabilis. Ab. de uo. c. Quod super.

Princeps potest concedere priuilegium uni cum leui præiudicio alterius. In dependentibus a principe ut in spiritualibus a papa potest papa etiamcum grauissimo preiudicio, si præsumitur hoc omnino uelle concedere. Ab. de foro compe. c. Ex tenore.

Princeps potest punire eos qui non sunt de territorio suo; & quando potest, siue habeat possessionem in territorio suo, siue non. Ab. de foro compe. c. Postulasti.

Princeps si concedit rescriptum super dilatione debiti non ualet, nisi alter caueat de soluendo in termino. Vnde si dat saluum conductum ut infra certum terminum non possit a suis creditoribus conueniri, debet intelligi dummodo fideiussionem det de soluendo post terminum, & hoc quia iterum posset fugere, quod est iniquum. Ab. de sen. & re iudica. c. Quoniam consultationem.

Principes Christiani omnes subduntur papę, ideo in concernentibus salutem animę, uel decorem Christianæ religionis tenentur omnes constitutiones papę seruare. Ab. de appella. c. Consuluit.

Principes & potestates tenentur sub præcepto compellere iudeos ad restituendum usuras. De usur. c. Post miserabilem.

Prioratus est dignitas. Intellige de conuentuali & collegiato, alias secus. Ex quo habet collegium, iurisdictionem habet in illos de collegio. Ab. de præben. c. Nisi esset. Prioratus est dignitas, siue sit regularis, siue secularis. Ab. de statu monacho. c. Monachi.

Prior claustralis si fuit electus a toto conuentu, non expirat per mortem Abbatis. Si positus est per superiorem tantum uidetur per mortem instituentis expirare eius officium. Abbate suspenso eius potestas deuoluitur ad capitulum. Ab. Ne sed. uacan. c. Nouit.

Prior generalis habet auctoritatem excommunicandi tam prelatos, quam inferiores totius ordinis, quando religio habet unum caput super totam religionem. Ab. de regular. c. Ne religiosi.

Priores regulares communiter sunt perpetui ex quo eliguntur per capitulum. Collegium siue seculare, siue regulare habet electionem sui prelati, etiam si sit sub alia ecclesia. Prior conuentualis habet gubernare collegium, & est loco Abbatis, & habet dignitatem, ideo non debet remoueri sine causa, sicut nec Abbas. si in monasterio ubi est Abbas eligitur prior per capitulum, Abbate consentiente ista non habent locum in eo, quia cum sit monachus non potest inuito Abbate administrationem habere, nec potest Abbas officium conferre monacho. Abbas de statu monacho. c. Monachi.

Prior

Prior est loco Abbatis ubi monasterium regitur per priorem in exercenda iurisdictione. Vnde potest excommunicare. Ab. de maio. & obe. c. Cum in ecclesiis.

Priuilegium dicitur eo quod praeiudicat iuri communi, & dicitur quasi priuans legem communem, & dicitur lex priuata, quia non facit ius quo ad omnes, sed tantum quo ad illum cui concessum est. Abbas de uerbo. significa. c. Abbate.

Priuilegium quandoque amittitur uno actu, quandoque pluribus, & quando. Glo. & Ab. de constitu. c. Cum accessisset.

Priuilegium concessum personę, uel collegio perditur una contrauentione spontanea, etiam si sit concessum in rebus ecclesię, si loco pio, uel ecclesiae, requiritur tempus annorum. 40. Intellige primum quando concernebat tantum fauorem personę, secus si utile sit ecclesię. Si obligatio sit personalis, & in consequentia lęditur ecclesia, potest petere restitutionem in integrum, secus ubi laeditur tantum persona quo ad fructus, quos faciebat suos. Ab. de praeben. c. Pro illorum.

Priuilegium amittere meretur, qui permissa sibi potestate abutitur. De priuileg. c. Tua. & ubi suprà. Priuilegia. Vide. Priuilegia perpetua.

Priuilegium perditum de cuius ueritate & tenore & perditione constat per testes, potest innouari. De priuileg. c. Cum olim. Non debet innouari priuilegium, nec instrumentum nisi citatis his quorum interest, & si non apparet de interesse alicuius, debet fieri edictum generale. Qui putat sua interesse compareat. Tria sunt de necessitate probanda primo tenor instrumenti, & comprehenditur dies, locus, & alia substantialia. secundo auctoritas instrumenti quod fuerit sine aliquo uitio falsitatis. Tertio requiritur quod probetur perditio instrumenti. Qui testes requiruntur ad probandum instrumentum. Litterę papae de iustitia possunt probari per testes, si perditae sunt, quia in eis non pręsumitur falsitas, nec possunt faciliter haberi. Ab. de priuil. c. Cum olim.

Priuilegio antiquissimo ecclesiae non creditur, si sigilla consumpta sunt, uel enormiter laesa, & fracta. Ab. de proba. c. Cum causam.

Priuilegio acquiritur, quod non potest acquiri praescriptione quando pręscriptio non adducitur ad conscientiam eius, qui priuilegium potest dare. Ab. de pręscrip. c. Accedentes. Vnde praescriptio non reddit laycum capacem iuris spiritualis, quod tamen priuilegio acquiritur. Abbas de censi. cap. Cum instantia.

Priuilegio concesso arti qui illam non exercet eo non gaudet, ideo scholaris intrans scholas non attendens, nec studens non gaudet priuilegio scholarium. Qui de collegio alicuius artis sunt, & non exercent illam, priuilegio illius non gaudent. Ab. de iudici. c. De quo uult Deus.

Priuilegium habens quod ubique celebrare possit cum altari portatili, hoc potest sine pręlatorum licentia. De priuileg. cap. In his. Hoc priuilegium episcopus potest concedere in sua dioecesi tantum. Abbas ubi suprà.

Priuilegium quod quis celebrare possit in ecclesia interdicta non extenditur ad ecclesiam pollutam. Glo. de priuil. c. Tua.

Priuilegium quod quis possit celebrare tempore interdicti praescribitur infra decem annos, si est datum personae. si est datum ecclesię spacio. 40. annorum. Si tamen interdicti casus aduenerit, & non aliter. Abb. de priuileg.

uileg. c. Vt priuilegia. Priuilegium quod quis possit celebrare tempore interdicti, intelligitur de his qui non dederunt causam interdicto, nec propter eorum delictum est latum, nec præstiterunt fauorem illis, propter quos fui latum interdictum. Ab. de priuileg. c. Quod nonnullis.

Priuilegium nobilis quod tempore interdicti possit audire diuina habens tale priuilegium potest secum ducere familiares, alias priuilegium esset inutile. Ab. de priuileg. c. Quod nonnulli.

Priuilegium cessat si eius causa ex toto cesset, & priuilegium de præsenti. Si tamen remanet spes causæ in futurum, remanet priuilegium. Ab. de uerbo. significa. c. Abbate.

Priuilegium contra consuetudinem diu obtentam large interpretandum est De uerbo. significa. c. Cum tibi. Priuilegium non præiudicat consuetudini nisi in eo fiat mentio de consuetudine. In dubio non uidetur princeps uelle tollere consuetudinem. Ab. de præben. c. Licet uobis.

Priuilegium quod quis non possit conueniri, nisi in certo loco, si sic priuilegiatus promittit in alio loco respondere, uel soluere ibi potest conueniri. Vel sic. Priuilegium alicui concessum ut non teneatur citatus, nisi in certo loco respondere, non extenditur ad locum, ubi ex aliqua causa de iure communi potest conueniri. De foro compe. c. Dilecti filij.

Priuilegium quod quis non possit conueniri ex quacunque causa coram ordinario, sicut familiares papæ debet intelligi stricte, & uerificatur tantum quando concurrit alia causa, & speciale ius conueniendi, non autem ubi concurrit multiplicitas causę, uel unica de iure communi. s. ratione contractus, quia hoc priuilegium tendit ad præiudicium alterius, ideo debet intelligi ratione homicidii tantum, secus si de iure, puta quia ibi habet beneficium, maxime si in eo residet. Debet ergo intelligi de causa surgente ratione domicilii tantum. Abb. de foro compe. c. Dilecti filii. Vide. Priuilegium fori.

Priuilegio clericali gaudentes non possunt conueniri coram iudice seculari. Tales sunt qui habent coronam, & qui sunt de familia episcopi. Ab. de iudi. c. Quum non ab homine.

Priuilegium de decimis noualium non soluendis non comprehendit decimas tempore priuilegii impetrati possessionis possessæ ab aliis, nisi de possessione alterius fiat mentio. De priuileg. c. Dudum. Si priuilegium esset impetratum simpliciter super decimis ualet non facta mentione de possessione alterius. Et quia decimæ ab aliquo possidentur concedendo derogat possessoribus. Nouales nondum sunt redactæ ad culturam, & eorum concessio non est graue præiudicium. Si papa eximit monasterium cum capellis propter hoc non præiudicat possessori. Eximendo etiam capellas propter hoc tamen non sunt capellæ monasterii, nisi concedat motu proprio. Si possessio propter hoc redacta est ad culturam, sed nunc non soluit decimas, doctores communiter tenent quod ualet priuilegium, quia non est alius in possessione decimarum. Disputatiue tenerem oppositum, quia priuilegium contra ius alterius esset strictissime interpretandum, & potest intelligi de redeuntibus ad culturam, alias est graue præiudicium alterius. Ab. ubi supra. c. Dudum.

In priuilegiis species non derogat generi. Abb. de off. & pot. iud. delega. c. Ex parte. Priuilegium speciale derogat generali obtento secundum ius commune. De rescrip. c. Sicut Romana. Speciale secundo impetratum

tum non derogat primo speciali, nisi fiat mentio de primo, uel præseruetur prius incohata iam lite secundum priuilegium ante primum. Litteræ etiam super eodem beneficio obtentæ quando tenent primæ, & quando secundę. Glo. ubi supra. Intelligitur quando per generale rescriptū non est acquisitum ius in qualibet re per speciem, non in specie derogatur iuri acquisito in re, secus si iuri ad rem. Ab. ubi supra. & ubi supra. c. Cum ordinem. & Glo. de rescrip. c. Cęterum. Vbi priuilegium primum dat formam generaliter rescriptis impetrandis non ualet rescriptum etiam speciale non seruata forma data in priuilegio primo. Abb. de rescrip. c. Cum ordinem. Glo. tamen hic tenet oppositum. & Abbas ubi supra. c. Pastoralis.

Priuilegium nunquam refertur ad specialem dispositionem initam inter partes, nisi de ea fiat specialis mentio. Ab. de decim. c. Ex multiplici.

Priuilegium dubium. Vide. Papa solus cognoscit.

Priuilegium quod excommunicatis quis possit communicare, uel quod non teneatur eos uitare si sit concessum sine causa non ualet, quia non potest papa sine causa tollere ius positiuum, nec in eo dispensare. secundo hoc esset decolorare, uel tollere uniuersalem statum ecclesię & graue scandalum, quod non potest papa. Si faceret, non esset tollerandus. Propter hoc dico quod non potest tollere canonem. Si quis suadente diabolo sine causa rationabili. Ab. de sen. exco. c. Nulli.

In priuilegio exemptionis non oportet fieri mentionem de episcopo loci, nec de iure suo, quia satis tacite fit mentio de iure ordinarii. Ab. de priuileg. c. Cum olim. Vide. Exemptus contra exemptum.

Priuilegium ecclesiæ. Vide. Priuilegia perpetua. Pręscribitur contra priuilegium.

Priuilegium rei non existenti conferri non potest, ideo collegio nondum existenti, & ecclesiæ construendæ concedi non potest ut ualeat ut ex nunc, sed tantum quando ecclesia constructa fuerit. Nec donare potest ecclesiæ construendę, quæ tamen potest esse hæres & legataria in testamentis. Donatio cum sit contractus requirit personam cui acquiritur obligatio, uel res ipsa. Legatum non requirit præsentiam personę. Abb. de eccle. ædifica. c. Ad audientiam.

Priuilegium extenditur ad casum non expressum, quando ex necessitate priuilegiantis potest ille casus comprehendi. Abb. de celebra. missa. c. Sane. Non extenditur ad non expressa in exorbitantibus etiam cum maiori ratione. Ab. de sen. excommu. c. Tua. Nec debet extendi per similitudinem rationis, nisi fiat extensio per habentem potestatem, licet ius commune debeat extendi per talem idemptitatem rationis. Abb. de sen. excommu. c. Canonico. Concessum uni non debet ad alium extendi propter idemptitatem rationis. De priuileg. c. Sane. Priuilegium est ius singulare, & sequitur personam priuilegiatam, & extinguitur cum ea, nec transit ad aliam personam, nec potest per alium usurpari. Nec est simile de lege, quia priuilegium est lex priuata, & conceditur ex quadam ratione speciali, ideo non extenditur ad non expressa nisi auctoritate concedentis. Lex autem debet esse communis omnibus, cum sit conscripta pro communi utilitate, ideo si in lege exprimitur una persona, uidetur expressa causa exempli, non quod dispositio legis restringatur ad illam personam tantum. Ab. de priuileg. c. Sane. Priuilegium non extenditur ad illicitum casum, nec tenetur

netur iuuare aliquem in malo. Cessante omni priuilegio mali sunt puniendi. Glo. de hęreti. c. Sicut. Priuilegium concessum monasterio, & capellis suis non extenditur ad post acquisitas, cum sit odiosum. Ab. de priuileg. c. Cum capella.

Priuilegium si arguatur de falso, iudex facit illud exhiberi coram paucis in loco congruo, & securo. Interim stabitur sententię latę per illud. De fid. instrumen. c. Accepimus. Priuilegium potest redargui de falso etiam post sententiam, & tunc compellitur originalia ostendere palpanda, & examinanda parti in loco securo, & congruo. Nec debet iudex compellere ad hoc in loco remoto propter periculum itineris. Sic impugnanti debet iudex constituere terminum peremptorium ad probandum de falsitate, & si non probauerit, debet imponere silentium perpetuum. Si aduersarius priuilegium lacerauerit, procedendum est ac si priuilegium plene probaret contra lacerantem, & ultra punitur propter contemptum iudicis. si prælatus lacerauit partis aduersæ priuilegium, & aliter non potest ius eius probari, sententia nocet illi prælato, & successoribus, quia presumptio est quod priuilegium probaret, & probatio nunc facta est impossibilis, secus si aliter potest probari. Ab. ubi supra. c. Accepimus.

Priuilegium fauore alicuius introductum non debet retorqueri in læsionem ipsius, si sit concessum motu proprio, non autem si ad instantiam partis. Vnde ecclesia non admittit præscriptionem. 40. annorum, licet hoc priuilegio utatur contra laycum, si motu proprio tolluntur substantialia iudicii non debet hoc seruari in causa reconuentionis, secus si ad instantiam partis. Hoc non est uerum, quia conuentio, & reconuentio parificantur, ideo dispositio pœnalis in uno uidetur in alio concepta, & allegantur plura. Ab. de mutuis petitio. c. Prudentiam.

Priuilegio concesso principaliter in fauorem collegii, uel in fauorem publicum, licet consequenter concernat fauorem personarum priuatarum, non potest persona illa renunciare. Abbas de senten. excommun. capitu. Contingit.

Priuilegium fori perditur propter delictum, & priuilegium eximens a certo genere iudicum, & in aliud genus transferens non tollitur. Vnde clericus non conuenitur coram layco. Si eximitur a certa specie iudicum, puta ab episcopo, & tamen remanet sub papa, tunc eximitur a iurisdictione certi loci: propter delictum extra locum perditur priuilegium. sic eximuntur officiles papæ, & familiares, qui non possunt puniri in loco delicti per ordinarium. Si tamen de fuga timetur, puto quod ordinarius possit eos incarcerare, & remittere ad superiores pro maioribus criminibus. Priuilegiatus ratione personæ cui conceditur quod non possit excommunicari, non potest ratione delicti conueniri. Si priuilegium eximit principaliter causam, non personam, puto quod inferior non possit iudicare de crimine exigente depositionem. Hoc priuilegium non perditur. Ab. de foro compe. c. Licet secundum.

Priuilegium de gratia per Apostolicam sedem datum debet constare per literas. Vnde de stillo curiæ est, quod non possit probari etiam per testes, nisi litterę simul habitæ essent perditæ. Abbas de simonia. cap. Si diligenti.

Priuilegium perditum quomodo debet innouari. Abb. de priuileg. c. Cum olim V. ide. Priuilegium amissum. Priuilegii innouatio nouum ius non tribuit

tribuit, sed antiquum conseruat. De priuileg. c. Ex parte. Quando innouatio priuilegii fit per eum qui potest de nouo concedere illud, non oportet citare aliquem ad contradicendum, secus si fieret per inferiorem, nec ualet transumptum, nisi citata parte, uel præmisso ędicto generali, quia innouatio non dat ius nouum, si primum erat falsum, corruit. Quando litterę impetrantur contra exemptum de stillo curiæ, fit mentio de exemptione, quia alias iudices sunt dati. Contra exemptos non solet dari ordinarius in iudicem, & hoc habet stillus curię. Abb. ubi supra. Ius nouum non inducit, sed uetus conseruat. De priuileg. c. Quoniam. Intellige quando primum priuilegium extat, secus ubi esset sublatum, & remotum. Vnde intelligitur quando innouatur propter uetustatem, uel propter aliam causam. Abb. ubi supra. Innouatio priuilegii nullum ius nouum tribuit, nec antiquum confirmat, sed si quid competebat, conseruat. De confirmatio. util. uel inutil. c. Cum dilecta. Illa tamen quę sunt præscripta, uel exceptione elidi possunt, non sunt renouanda. Innouatio parte non uocata non ualet. Ab. ubi supra.

De priuilegiis non est iudicandum nisi tenore inspecto, & secundum continentiam, & sic ab omnibus subditis seruandum. De priuilegi. capit. Porro.

Priuilegium concessum contra iurisdictionem concedentis debet contra concedentem interpretari largissime. Quod dicitur priuilegia esse strictissime interpretanda, intelligitur nisi pręiudicent tantum concedenti, quia tunc censetur beneficium principis, quod debet largissime interpretari. Si est concessum a papa contra ius ordinarii, debet strictissime interpretari. Ab. de priuil. c. Quia circa.

Priuilegium ubi iuri diuino, aut inspirationi potest præiudicare in aliquo, strictissime est intelligendum. Vnde non debemus interpretari, quod aliquid operetur, si non potest operari sine derogatione iuris diuini, uel libertatis spiritus. Ab. de regular. c. Licet.

Priuilegium reducens aliquem ad id quod sibi debetur de iure communi recipit limitationes alias traditas de iure communi, sicut priuilegium sepulturæ liberæ ut soluta quarta recipiat solum, quod alia ecclesia non sua parochia potest. Ab. de sepultur. c. In nostra.

Priuilegium contra ius commune tenet etiam non facta mentione de iure communi, & concessum in terminis iuris communis intelligitur mere secundum ius commune, & quod non debet interpretari ut operetur aliquid ultra ius commune. Abb. de rescrip. c. Sicut Romana. Concessum contra ius commune debet strictissime interpretari, si sit odiosum, si non sit odiosum, latissime. Abb. de consangui. & affinita. c. Quod dilectio. Priuilegium iuri communi derogatorium, uel alteri pręiudicans non debet interpretari sic strictissime, ut parum, uel nihil operetur, sed debet intelligi ut aliquid inducat, & ut potius ualeat, quam pereat. Abb. de uerbo. signifca. c. Abbate.

Priuilegium quatenus tangit ius tertii, debet stricte intelligi. Vbi enormis læsio tangitur non reducitur ad modificationem, sed totum reuocatur, ideo priuilegium concessum super decimis non soluendis non extenditur ad ea, quæ ex prædiis conducta recipiuntur. Ab. de decim. c. Dilecti filij. Quatenus tangunt ius tertii sunt stricte interpretanda, ideo nullomodo excedere debent casum proprium. In materia priuilegii qui per alium facit, dicitur

ctur facere per seipsum. Ab. de decim. c. Licet. Licet sit alteri nociuum & stricte interpretandum, non tamen sic quod recedatur a proprietate uerborum. Idem dic in statutis. Si uerbum positum in dispositione odiosa habeat plura significata, debet intelligi in significato strictiori, si in fauorabili, in latiori. Ab. de decim. c. Ad audientiam. Si sit contra ius commune, & alteri nociuum, debet intelligi secundum quod uerba sonant, & importare possunt ex significato proprio. Vnde nomine decimæ non soluendæ ueniunt noualia. Vel dic quod extenditur ex maioritate rationis, uel quod impeditur restrictio. Ab. ubi supra. c. Ex parte, tertium. Quatenus tangit ius tertij est stricte intelligendum, etiam si sit concessum causa pietatis. Ab. de ecclesijs edif. uel repar. c. Cum dicat.

Priuilegium quando laceratur ab aduersario, uel a prælato. Abb. de fid. instrumen. cap. Accepimus. Vide. Priuilegium si redarguatur de falso.

Priuilegium quo quis utitur non debet legi aduersario coram iudice integraliter, sed solum capitulum de quo agitur debet ædi, nec tenetur utens in iudicio originale dimittere apud acta, sed sufficit præsentare in iudicio parte præsenti, & copiam capituli de quo agit, credere. Semper & ædi, & legi debet præsente parte. Ab. de fid. instrum. c. Contingit.

Priuilegio libertatis, uel præstantis aliquam immunitatem ecclesiæ inferiori non intelligitur exempta auctoritas episcopi, immo episcopus tenetur illam conseruare, & sic potest papa in præiudicio episcoporum ecclesias inferiores priuilegiare. Ab. de exces. prela. c. Sane.

Priuilegium concessum monasterijs & capellis suis non extenditur ad post acquisitas, cum sit odiosum. Abb. de priuileg. c. Cum capella. Concessum monasterio ne eius monachi excommunicari possint, intelligitur de monachis existentibus in monasterio, uel in ecclesijs sibi subiectis utroque iure. De priuileg. c. Quoniam. Concessum monasterio eo destructo auctoritate superioris perditur irrecuperabiliter. Si destructum non auctoritate superioris, reædificato illo redit priuilegium. Idem dic de priuilegio dato ordini. Si detur possessoribus destructo monasterio non perditur priuilegium. Ab. de uerbo. significa. c. Abbate.

Priuilegium motu proprio mihi concessum non teneor obseruare illud contra me, ut patet in præscriptione ecclesiæ, quæ tamen præscribit, sicut laycus contra laycum. Ab. de uita & honestate cleri. c. Ex litteris.

Priuilegium si post concessionem incipit esse ualde nociuum debet a principe reuocari, qui non debet uni consulere cum graui præiudicio alterius, sicut priuilegium de decimis soluendis pro noualibus, & quod mendicantes possint audire confessiones, cum hodie multum noceat, quia fere omnes relictis proprijs sacerdotibus confluunt ad mendicantes in graue præiudicium ecclesiæ parochialis. Abb. de uerbo. significa. c. Quid per noualia. Si post concessionem incipit esse nociuum ecclesiæ sine mora reuocandum est, quia non est de intentione principis priuilegiare unum cum graui dispendio alterius, maxime ecclesiæ, & honestum est, quod inferior petat a papa, qui dedit, priuilegium illud reuocari. Quando priuilegium tenuit a principio, quia enormiter non lædebat, & nulla mentio facta est de læsione, priuilegium non est nullum ipso facto. Alias non ualet priuilegium ualde nociuum ecclesiæ, quia in dubio non intendit concedere priuilegium uni cum præiudicio graui alterius, taciturnitas inducit subreptionem. Ex hoc infringi possunt multa priuilegia, quæ cottidie emanant a curia. Ab.

ria. Abb. de cle. non residen. c. Cum ad hoc. Priuilegium reuocatur si ex post facto incipit esse nociuum enormiter. De decim. c. Sugestum, Interpretari sic debet ut enorme præiudicium non inferatur tertio. Quando enormiter incipit lædere ius tertii, reuocatur. Vbi de causa priuilegii reuocatorii constat, iudex inferior debet assistere in hoc. si dubitatur solius principis erit existimatio. Cum enormiter lædit non modificatur, sed reuocatur, quia non apparet quod magis debeat consistere in una parte, quam in alia. Priuilegium quod habuit perfectionem suam, nec continet actum successiuum, non reuocatur, licet post causa priuilegii cesset, ut si habens filios naturales eos legitimari faciat, & post accepta uxore alius generet, omnes pariter succedunt. Abb. de decim. c. Sugestum.

Priuilegiuum quando inductum est sub nomine appellatiuo puta scholaribus habet effectum, quando diuertitur a studio animo redeundi. Si sine causa puta animo uagandi, caret priuilegio. Abb. in procem. in uerbo. Studentium. Concessum hominibus alicuius patriæ sub nomine appellatiuo transit etiam ad clericos, quando materia subiecta, & persona concedens pariter proportionatur utrique. Ab. de foro compe. c. Dilecti.

Contra tenorem sui priuilegii nullus obedire tenetur superiori, præcipienti, licet sit subditus. De excessi. prçla. c. Sane.

Priuilegium odiosum debet strictissime interpretari. Vnde non comprehendit alia quæ in dispositione fauorabili uenirent, sicut noualia in concessione decimarum facta layco, quç tamen ueniunt in concessione facta clericorum. In concessione antiquorum iurium facta non ueniunt iura quæ de nouo oriuntur, licet similia sint iam ortis. Abb. de decim. c. Tua. Si priuilegium sit partim fauorabile, & partim odiosum debet restringi, quatenus præiudicat alteri, uel cultui domino. Ab. de præben. c. Licet nobis. Si odiosum sit laycis, & fauorabile ecclesiæ ut priuilegium. si quis suadente in fauorem ecclesiæ est late interpretandum.

Priuilegium in prçiudicium ordinarii, si conceditur a papa, debet strictissime interpretari, si ab episcopo, latissime. Ab. de hæreti. cap. Sicut ex iniuncto.

Priuilegium ordini certo indultum propter artitudinem uitæ ipsius perditur si non seruatur regula antiquitus instituta. Vnde clericus negociator non gaudet priuilegio in patrimonialibus bonis. Abb. de statu monacho. c. Recolentes. Quando duo ordines æquiparantur in multis exorbitantibus dispositio in uno non extenditur ad alterum, ideo in odiosis appellatione monachorum non ueniunt canonici regulares. Abb. de statu monacho. c. Quod Dei.

Priuilegium concessum patri ratione dignitatis ignotæ transit in filium; si pater nobilitatur ratione dignitatis, hoc priuilegium transit ad filium. Si ratione officii, transit in filios legitimos uiuente patre. si ratione necessitatis, non transit in filios. Ab. de censi. c. Licet.

Priuilegia sunt perpetua, perduntur tamen ex noua causa. Primo si quis abutitur eis. Secundo propter delictum. Tertio propter negligentiam spacio annorum 40. Quarto per factum contrarium. Quinto quando enorme prçiudicium inducit alteri. Glo. de decim. c. Sugestum. Sexto propter sententiam latam contra priuilegium, a qua non fuit appellatum. Septimo propter priuilegium secundum faciens mentionem de primo, uel priuilegium transiuit in contractum, uel quia concessum fuit non subdito.

quia tale priuilegium non poteſt reuocari a concedente. Octauo per renunciationem tacitam, uel expreſſam. Nono ſi priuilegium eſt ſpeciale, & primum generale. Decimo ſi apponatur in reſcripto, non obſtante priuilegio tali. Vndecimo ratione pacti. Abb. ubi ſuprà. c. Sugeſtum. Priuilegia debent eſſe perpetua, ideo noualia quo ad ſolutionem ſemper ſunt noualia. Glo. & Abb. de priuileg. cap. Conſultationi. Priuilegia eccleſiæ ſunt perpetua, quę ſunt perſonarum extinguuntur cum perſonis. Glo. de off. iud. ordina. c. Duo ſimul. Contra priuilegia eccleſię geſta non ſunt nulla ipſo iure, ſed annulanda, quia ſunt priuatæ leges, quas poteſt quis ignorare, non autem ius commune, ideo geſta contra illa non ſunt nulla. Ab. de elec. c. Conſiderauimus.

Priuilegium conceſſum perſonæ ſecundo loco certo non ſequitur perſonam extra locum, ideo ſi in alio loco moratur, non gaudet priuilegio. Ab. de priuileg. c. Quoniam. Non extenditur extra locum. Vnde cenſetur potius priuilegium reale, quam perſonale. Abb. ubi ſuprà. cap. Cum capella.

Priuilegium non præiudicat poſſeſſori. Abb. de priuileg. c. Dudum. Vide. Priuilegium de decimis noualium.

Priuilegium præſcribitur. Vide. Præſcribitur contra priuilegium. Item priuilegium quod quis celebrate. Item priuilegium tollitur. Item priuilegia ſunt perpetua.

Priuilegium principis ſemper ſic debet interpretari, ut aliquid de nouo conferat. Abb. de priuileg. c. In his. Debet autem interpretari latiſſime. De uerbo. ſignifica. c. Olim. Si conſonum eſt iuri communi, uel etiam contra ius commune, ubi uerba hoc patiuntur, uel ſi inductum ſit contra ſtatutum, uel conſuetudinem, eſt tamen conſonum iuri communi, ſemper eſt latiſſime interpretandum. Idem ſi priuilegium prẹiudicat tantum concedenti, ſecus ſi conceditur ad lites, uel in præiudicium tertii, quia tunc eſt ſtrictiſſime interpretandum. Abb. ubi ſuprà. Si tendit in præiudicium tertii debet intelligi ſtricte, ut minus præiudicet tertio quam poſſit. Ab. de uerbo. ſignifica. c. Dilecto. Priuilegio conceſſo per principem non poſſunt ſubditi reſiſtere, ſed poſſunt ſupplicare principi, ut ammoueatur. Abb. de immunita. eccle. c. Peruenit.

Priuilegiis ſuis priuandus eſt, qui alienis priuilegiis derogat. De priuileg. cap. Dilecti. Et priuari meretur qui auctoritate, uel permiſſione abutitur. Vbi ſuprà. c. Tua. & ubi ſuprà. c. Vt priuilegia.

Priuilegium papę probatur principaliter per ſcripturam, poſſunt tamen adduci probationes extrinſece declarantes ſcripturam. Abb. de in integr. reſtitu. c. Auditis. Dicenti ſe priuilegium habere non creditur. Glo. & Abb. de priuileg. cap. Porro. Priuilegiatus tenetur oſtendere priuilegium, alioquin tenet ſententia, quomodo, & quando. Glo. & Abbas de reſcrip. c. Paſtoralis.

Priuilegium conceſſum religioſis non extenditur ad epiſcopos. Ab. de priuil. c. Quod nullus.

Priuilegio ſuo renunciare omnibus eſt liberum. Intellige quando non tangit ius ſuperioris, nec tertii. Vnde priuilegio exemptionis non poteſt quis renunciare ſine licentia papæ. Ab. de priuileg. c. Si de terra.

Priuilegia reuocari non poſſunt, quando dantur non ſubdito, ideo imperator reuocare non poteſt priuilegium datum eccleſię. Abb. de immunita. eccle. c.

cle. c. Inter alia. Reuocatio quo ad unum ubi pariter duo sunt priuilegiati non extenditur quo ad alium, nisi princeps expresse extendat. Idem est in dispositione odiosa. Abb. de decim. c. Nuper. Priuilegia concessa studio Bononiensi & post concessa studio Senensi non extenduntur ad post concessa Bononiensi, quia cum sint contra ius commune sunt strictissime interpretanda. si modo reuocarentur a studio Bononiensi, non propter hoc reuocarentur a studio Senensi, quia illi acquisitum est ius, & sufficit, quod fuerint tempore impetrationis. Ab. Ne cleri. uel monach. c. Super specula.

Priuilegium quod quis non teneatur soluere nisi de eis fiat mentio specialis de uerbo ad uerbum, reuocatur per secundum, si in eo dicatur non obstantibus priuilegiis de quibus mentio esset habenda de uerbo ad uerbum, quæ hic uolumus haberi pro expressis. Ab. de censi. c. Cum instantia.

Priuilegium secundum quando oportet mentionem facere de primo. Ab. de præscrip. c. Veniens. Priuilegium sequens non tollit compositionem super decimas, nisi de eo fiat mentio. De deci. c. Ex multiplici.

Priuilegium religiosorum quod tempore interdicti possint sepelire confratres, intelligitur de omnibus illis, qui licet maneant in seculo, obtulerunt tamen se ordini mutato habitu seculari, uel de illis, qui bona sua eis dederunt retento usufructus. De priuil. c. Vt priuilegia. Non extenditur priuilegium ad excommunicatos, uel specialiter interdictos, sed potest intelligi quando locus est interdictus, uel personæ, sed non nominatim. Similiter quod uenientibus ad locum interdictum semel in anno aperiatur ecclesia, ut celebrentur diuina, intelligitur quod una sola ecclesia tantum aperiatur in loco interdicto. Ab. ubi suprà.

Priuilegium concessum non subdito, & statutum si in conuentionem transit, reuocari non potest, si sit speciale re non integra. si conceditur subdito, & non habet actum successiuum, reuocari potest, si momentaneum, non potest, nisi sic immutetur ius gentium, similiter non potest abrogari quando per papam canonizatum est. Priuilegium tempore interdicti. Vide. Priuilegium quod celebrare. Priuilegium religiosorum.

Priuilegium tollitur per non usum uoluntarium, sed non per non usum necessarium. Ex quo quis non potest uti priuilegio, non est in mora, nec in culpa. Ab. de uerbo. signifi. c. Abbate.

Priuilegii uerba debent intelligi, ut aliquid afferant, & non remaneat ambiguitas, & ideo uerba, secundum, & iuxta uidentur posita, causatiue & non conditionaliter. De uerbo. signifi. c. Abbate. Intelligi debent, ut aliquid inducant, & ut potius ualeant, quam pereant, etiamsi derogent iuri communi, uel alteri. Ab. ubi suprà.

Priuilegia non sunt uiolanda etiam indirecte. De priuileg. c. Quanto. Contra priuilegium, & legem facit qui seruat sola uerba, & uenit contra mentem, cum dicitur. Tenor priuilegii est seruandus, debet intelligi nisi de mente constet, ideo non ualens excommunicari ex priuilegio non potest etiam indirecte excommunicari, uidelicet excommunicando communicantes cum eo. Istæ tamen sententiæ tenent, quia non constat de priuilegiatorum fraude, & afficiunt subditos, licet indirecte, & per consequentiam priuilegiatum, nisi appellet, uel exprimatur error in sententia. Si constat de mente legis, seruantes uerba & uenientes contra mentem committunt in legem. si non constat de mente, in dubio ueniens contra uerba di-

ba dicitur uenire contra legem. Abb. ubi suprà. cap. Quanto.

Priuilegiatus quod habeatur pro ciue, & præsente debet gaudere omni priuilegio præsentium, & ciuium, etiam competentibus iure speciali. Ab. de cleri. non residen. c. Ex parte tua.

Priuilegiatorum confratres, nisi se ad eos in totum transtulerint, ad episcopalia iura tenentur. De priuileg. c. Quidam. Priuilegiatorum socii gaudent eodem priuilegio, quo priuilegiati, quoniam priuilegium esset inutile, nisi socii eo gauderent. Ab. de iude. c. Quia sit.

Priuilegiatus tenetur ostendere priuilegium, alioquin tenet sententia contra eum. Et quomodo, & quando. Glo. & Abbas de rescrip. c. Cum ordinem. Dicenti se habere priuilegium non creditur. Glo. & Abbas de priuileg. cap. Porro.

Priuilegiatus non utitur priuilegio suo contra pariter priuilegiatum. Abb. de præscrip. c. Ad aures. Vnde si ecclesia sit hęres debet detrahere falcidiam de legatis factis ad aliam ecclesiam. Abb. de pręben. c. Cum causam. & de probatio. c. In præsentia. Contra alium similiter priuilegiatum non utitur priuilegio, ubi est eadem causa, & respectu eiusdem, si duo sunt pariter priuilegiati, secus ubi non sunt pariter priuilegiati. Abb. de senten. excommu. c. Cum pro causa. riuilegiatus contra priuilegiatum in genere, sed non in causa, de qua agitur, utitur priuilegio suo. Si uterque est priuilegiatus respectu eiusdem causæ, præfertur qui habet priuilegium potentius, si sint paria, ambo pariter admittuntur, & potior est conditio possidentis. Ab. de proba. c. In pręsentia.

Probatio est rei dubiæ in iudicio per legitimos modos facta declaratio. Et dicitur a probe aduerbium, quia probe facit qui dubium rei manifestat. Vincit aduersarium, & pœnas euitat, qui probat. Vel dicitur quasi propalatio, uel quasi proba actio. Ab. in rubr. de proba. In testibus & fide titulorum constat probatio. De uerbo. signifi. c. Forus.

Acta litis ordinariæ facta coram primis iudicibus fidem faciunt coram secundis. De probatio. c. Cum bonę. Attestationes in uno iudicio receptæ fidem faciunt in eodem, etiam inter easdem personas coram alio iudice. De testib. c. Causam. Quæstiones in hoc plures. Abb. ubi suprà. Probationes factæ ad unum effectum, uel extraiudicium, ideo faciunt fidem ad alium effectum, seu in iudicio, & probatio summaria extraiudicium ad certum effectum non impedit probationem fiendam in iudicio plenarie, quo ad illum effectum, nec quo ad effectum contrarium. Abb. de testib. cap. Cum in tua.

Probatio quando admittitur, uel non admittitur contra uerisimile, testes debent esse tales de quibus non est uerisimile, quod debeant deuiare. Ab. de præsump. c. Quia uerisimile.

Probationes in criminalibus debent esse luce clariores, ut delicta puniantur. De accusatio. c. Inquisitionis. §. tertio. Regulariter debet esse luce clariores, tamen in crimine hæresis, & simoniæ in odium admittuntur præsumptiones. Ab. de simo. c. Sicut simonia.

Probatio facta contra unum quantumcunque plures teneantur ex communi delicto, non faciunt fidem contra alium, quia forte ille conuictus est ex probationibus falsis, & res acta est inter alios. Abb. de adulter. cap. Significasti. Probatio contra testem in uno iudicio non facit plenam fidem contra eum in alio iudicio, inducit tamen quandam

dam præsumptionem. Abb. de purga. cano. cap. Inter.

Si probari potest reum deliquisse, eius probatio quod non deliquerit non est admittenda. De probatio. c. Ad nostram. Intelligitur per purgationem, non autem si uelit partem negatiuam probare per testes. Abb. ubi suprà. Probatio dubia non iuuat nec releuat totaliter, tamen probatio tollitur per exceptionem dubiam. Nec ualet probatio in genere, quando qualibet species generis non consequitur illum effectum, ad quem proponatur. Ab. de probatio. c. In præsentia.

Probationes quando sunt æquales, res petita dabitur primo probanti, & uictor præstabit cautionem reo de conseruando ipsum indemnem respectu alterius petitoris. Si tamen posset esse periculum animarum ex iudicio, uel traditione, non dabitur primo rectori, sed differenda est sententia, donec alius probauerit ut si probetur quod uxor sit equaliter duorum. Abb. in rubri. de sponsa. duorum. In communi iudicio, si actor & reus equaliter probant, reus absoluitur, nisi actor foueat causam fauorabilem. De proba. c. Ex litteris.

Violentia probatur per testes, res amissæ iuramento super ualore rerum amissarum taxatione iudicis præmissa & secuto iuramento per testes fit condemnatio. De his que ui met. ue caus. fiunt. c. Super eo. Violentia & delictum probanda sunt per testes, quia non statur iuramento conquerentis. Possunt autem probari per indicia. Item per unum testem cum iuramento partis. Vt stetur iuramento duo concurrunt, uidelicet difficultas probationis, & odium delicti, si contra uim in qua quis est expoliatus proceditur, non stabitur iuramento expoliati. Ista probatio per iuramentum habet locum in qualibet re siue sit expulsiua, siue ablatiua, siue compulsiua, inquinatiua, inturbatiua in furto. In deposito sigillato stabitur iuramento depositantis si reddidit depositum sine sigillo. Si iudex condemnaret in minori quantitate, quam fuerit per partem iuratum, non ualeret eius sententia. Ab. ubi supra. c. Super eo.

Probatione completa non exigitur iuramentum, nec ualet ad hoc consuetudo. De probatio. c. Sicut consuetudo.

Probationes plures imperfectæ quando tendunt ad idem coniungibiles sunt ad faciendum perfectam probationem, non autem si ad diuersa. Ab. de proba. c. Cum causa.

Probatio ubi ius exigit scripturam debet solennitas probari per eum qui stat pro solennitate, & non per excipientem. Vnde si excipiatur quod sit clericus, clericus debet probare, & hoc nisi sit præsumptio in ordinato, uel clerico tanta quod transferat onus probandi in excipientem, ut si multo tempore seruisset. Ab. de probatio. c. Quoniam. De sen. & re iudica. c. Sicut nobis.

Probatio testium præfertur instrumento. c. Tertio loco. In probatione uirginitatis attestatio matronarum præfertur iuramento uiri. De probatio. c. Proposuisti.

Processus nomine uenit etiam sententia. Abb. de senten. & re iudica. c. Cum. I. & A. An ualeat probata excommunicatione. Abb. de excep. c. Exceptionem.

Processus quando non inquiritur de principali contento in rescripto, uel non seruatur ordo unus, est nullus. Glo. de rescrip. cap. Cum dilecti. Factus uigore rescripti male intellecti non sustinetur, & si reperiatur con-

tra ius debet pronunciari nullus etiam parte absente. Abb. de rescrip. c. Causa quę.

Processus factus ab ordinario qui putabat se legatum quum non esset non ualet, quia processit auctoritate quam non habebat, & non intendebat procedere secundum illam quam habebat. Abb. de ordinar. c. Licet in corrigendis.

Processus in quo ante litem contestatam recipiuntur testes, est nullus, etiam si inquiratur ad instantiam partis. Abbas de iniur. & damn. capitu. Olim.

Procuratio nunquam exigi debet nisi in casibus in iure expressis secundum aliquos. Credo tamen quod possit peti in similibus expressis. Ab. de simo. cap. Cum sit. Exigentes plus debito a subditis eius pretextu alterius seruitii legato impensi, uel alteri prelato, restituere illud, & tantundem pauperibus errogare tenentur. De immunita. eccle. cap. Quia plerique.

Procurator ad agendum cum mandato quod possit agere totum quod potest dominus personaliter, habet potestatem agendi etiam quæ requirunt speciale mandatum, & sic ampliatur procuratorium per hanc clausulam. Ab. de religio domi. c. Cum dilectus.

Procurator ad agendum intelligitur etiam ad defendendum dominum. Si dicatur ad agendum tantum, si debet admitti ad defendendum dabit cautionem de iudicato soluendo, alias potest esse contra ipsum. Abb. de procura. cap. Accedens. Constitutus. Defensor requiritur in ui consequentiæ ut quia constitutus procurator ex parte actoris. Non autem quando defensio requiritur principaliter, & constituitur a reo ad agendum, quia tunc non uenit defensio. Abb. ubi supra. cap. Constitutus. Constitutus cum clausula quod possit omnia quę constituens in propria persona, an possit explicare, & exigere quę requirant specialia mandata. Item si promittit se ratum habere quicquid procurator fecerit. Abb. dilatio. capitu. Exposuit. Quot modis excipitur contra procuratorem. Abbas de probatio. c. Quoniam omne. Si sit excommunicatus. Ab. ubi supra. c. Post cessionem.

Procuratoris confessio nō potest per dominū aliter de errore cōfessionis non edocto reuocari in continenti. Idem dic de propria confessione, quæ ex interuallo reuocari non potest, nisi doceat de errore. Abb. de elec. cap. Scriptum.

Procurator potest constitui per litteras priuatas constituentis dummodo habeat sigillum ipsius autenticum. Abb. de appella. significa. Quando quis tenetur constituere procuratorem, si non inuenit, quid agendum. Ab. de dolo & contuma. c. Cum dilecti. Procurator quandoque fit dum principalis tacet, quandoque non. Abb. de rescrip. cap. Ex parte decani. Vide. Procurator filiusfamilias.

Procurator potest dari ecclesiæ per capitulum quia beneficiorum curam habet, donec prouideatur. Idem potest episcopus in beneficiis reseruatis papæ. Procuratorem qui in temporalibus & spiritualibus ministrat ecclesiæ cathedrali, solus papa dat. Idem potest episcopus in ecclesiis pertinentibus ad collationem suam, donec ipse prouideat infra legitimum tempus. Ab. de elec c. Cum uobis olim.

Procurator in electionibus non potest constitui inuito capitulo, nisi principalis sit

lis sit impeditus, quia ex electione uidetur electa industria personæ. In aliis potest constituere etiam qui non est impeditus. Impeditus non potest constituere procuratorem extraneum ad electionem, sed oportet sit de collegio suo quo ad explenda per capitulum, nisi capitulum illi faciat gratiam. Ab. de elec. c. Quia propter.

Procurator repetit expensas qui de mandato domini causam promouit. De procurato. c. Cum pro causa. Quilibet siue extraneus siue de ecclesia potest repetere expensas a capitulo, quas fecit pro utilitate eius. Actor etiam si pro utilitate capituli expendit pecunias potest illas repetere, & de eis testari in morte. Nec oportet quod in mandato procuratoris fiat mentio de expensis, quia si nihil dicitur potest eas repetere. Si etiam negocia sua facit non potest petere expensas eundo & redeundo, nisi quas fecisset pro negotio sibi iniuncto. Contra dominum admittitur probatio mandati per testes. Si procurator fuit expoliatus uel infirmus domino nõ potest expensas computare, quia tunc sunt extrinseca mandato, sed imputanda sunt fortunæ & casui. Si domino pręsente & sciente sed tacente suscepit negocia, repetit expensas, etiam si non habeat bonum exitum. Ab. ubi suprà. c. Cum pro causa.

Procurator falsus est qui nunquam fuit procurator. Talis nec dominum obligat, nec soluentem liberat, secundo qui fuit & non est, & talis liberat soluentem sibi, sed non ligat dominum. Glo. de rescrip. c. Ex parte decani. Si tamen dominus gesta per procuratorem retificat uel tacet non potest postea contradicere. Idem dicitur si procurator patitur aliquem se gerere pro substituto, & non contradicit. Ab. ubi suprà. Acta falsorum procuratorum non semper possunt per dominum retificari, ut cum sunt acta coram principe, uel cum lex ad oppositum est in fauorem reipublicę. Ab. de rescrip. c. Nonnulli gratiam.

Procurator alterius potest esse filiusfamilias etiam in iudicio, nec requiritur consensus patris si est maior. 25. annis. De procura. c. Non iniuste. Instrumentum quo constituitur procurator, quot & quæ debet habere. Glo. ubi suprà. c. Mandato. Vt procurator existat non refert, an sindicus, uel procurator nominetur, uel alio nomine in instrumento, dum tamen constet de intentione instituentis. Ab. ubi suprà. c. Petitio. Quilibet beneficiatus potest constituere procuratorem ad agendum sine licentia alterius superioris. Ab. ubi supra. Nemo tamen tenetur in graui causa instituere procuratorem, secus est in causa leui. Abb. de procura. cap. Querelam.

Procurator generalis non potest per dominum impetrare litteras ad lites sine mandato in personam domini. Si tamen prosequitur appellationem potest in suo nomine proprio impetrare, & tenent. Abb. de rescrip. c. Nonnullis. Sunt & alii. Si impetrat litteras ad lites speciali mandato domini debet puniri ut falsarius, quia non est falsarius uere sed cõparatur falsario, quia ad hoc generaliter ut puniatur, sed non in quantitate pœnæ. Ab. de rescrip. Abb. ubi suprà. Potest prorogare iurisdictionem de tempore ad tempus, quia potest prorogare mandatum ad ea quæ sunt uicina mandato, & si dominus scit, & non contradicit, sibi præiudicat. Glo. & Abb. de off. & pot. iud. delegati. c. Cum olim. Potest inhibere procuratori speciali ne exequatur mandatum domini sibi iniunctum si oriatur noua causa incognita probabiliter domino tempore mandati specialis. Ab. de elec. c. Cum dilectus. De off.

lega.c.Studuisti. Potest ei inhibere ne procedat in causa, quando oritur causa non uerisimiliter cogitata per dominum. De appella. c. Dilecti. Sine mandato speciali potest litteras impetrare in causis, in quibus ex suo mandato potest agere. Ab. de excep. c. Venerabilis.

Infamis etiam infamia facti non potest esse procurator, nec icomicus ecclesię, nec clericorum etiam in patrimonialibus. Ab. de iuramen. calum. c. Imperator.

Procurator interrogatus super his de quibus probabiliter dubitat potest petere dilationem ad dominum consulendum, licet dominus multum distet, & si negatur, potest appellare. Si a principio citatur procurator uel dominus sed non est expressum super qua causa in his duobus casibus potest procurator petere inducias. Si specifice citatus est dominus super certa causa, non debet procurator habere inducias, nisi emerserit aliquod nouum, quia a principio dominus debet illum instruere. Episcopus si interrogatur super facto capituli potest petere inducias ad consulendum capitulum. Ab. de procura. c. Dilectus.

Per procuratorem non habentem mandatum de re ad rem iurisdictio prorogari non potest. De delega. c. Cum olim. Mandatum procuratorium non extenditur ultra comprehensa in eo si instituitur ad exigendum recipiendum, ad faciendum fidem de receptis, ad liberandum per confessionem suá non præiudicat domino, nisi appareat de receptione, eo quod confessio non probet mutuum naturale quod est in rei receptione, sed tantum ciuile, ideo per confessionem procuratoris constituti ad recipiendum mutuum non præiudicatur domino, nisi appareat de receptione illius mutui. Si fuit constitutus ad uendendum certam rem, & pro certa causa, & confitetur se recepisse pecunias, tenet. Si non pro certa re, nec pro certa causa non præiudicat domino, quia aliud est uendere, & aliud recipere pecunias, ideo oportet constet de uenditione. Ab. ubi suprà. c. Cum olim.

Procurator non auditur tanquam alterius procurator, nisi habeat mandatum legitimum. De procurato. c. Alia quidem. Gesta cum falso procuratore non tenent in præiudicium domini, ualeat tamen in præiudicium falsi procuratoris. Nec creditur asserenti se procuratorem, nisi faciat fidem de mandato. Si tamen cautionem facit, recipiendus est. Procurator potest probari per instrumentum, & per testes, licet quidam opinentur contrarium. Ab. ubi suprà.

Si procuratori excedenti fines mandati dominus non contradicat statim, consentire uidetur si procurator procedit coram ordinario uel delegato qui est iudex. Idem puto si iurisdictio est delegabilis per dominum, quia tanto uidetur prorogare iurisdictionem, & consentire ut procurator agat ut patet ex hoc textu. Si scio aliquem se gerere pro procuratore meo, & non contradico, uideor consentire. Vnde ratio quæ est in toto quo ad totum est etiam in parte quo ad partem. Abbas de officio & potest. iud. delega. c. Cum olim.

Procuratores possunt esse personæ coniunctę etiam agere sine mandato speciali. Ab. de rescrip. c. Nonnulli. Non sunt hæc uera, nisi de coniunctione carnali, nec tamen coniunctę personæ soluitur debitum. Ab. de offi. & pot. iud. delega. c. Coram dilecto. Monachus non potest agere in causa conuentus, licet sit persona coniuncta, nec canonicus pro ecclesia sua, nisi habeant mandatum. Ab. de consuetud. c. Cum dilectus.

Procu-

Procuratores quando dantur plures in solidum simul, & unus siue alio potest exercere officium, si non dantur simul, per creationem secundi reuocatur primus. Qui datur ad certam causam post sententiam potest appellare, sed non tenetur prosequi appellationem, si est minor, non admittitur pro extraneo. Si qui habetur pro procuratore non potest esse procurator, sicut fœmina, & religiosus sine licentia superioris, non ualet iudicium. Vnus eorum potest exigere debitum a comprocuratore suo ubi non est dominus qui possit sibi prouidere. Ab interlocutoria si appellat procurator illam prosequitur, a diffinitiua si appellat, & habeat mandatum, non prosequitur illam, sed domino significat, si mandatum sit generale, illam prosequitur. Ab. de procurato. c. Non iniuste.

Procurator primus reuocatus censetur per creationem secundi, quia mutuo se impedirent. Ab. de off. & potest. iudi. deleg. c. Volens. Procurator potest reuocari etiam post litem contestatam, & inuitus ex suspitione, quia affinis est aduersarii, uel ei familiaris, & quotiens causa noua superuenerit causa cognita, si consenserit, potest reuocari sine cognione causæ. Glo. de rescrip. c. Ex parte decani.

Procurator reuocatus antequam sibi uel iudici constet de reuocatione, potest agere negotia eius, cuius est procurator, & tenet processus. Antequam sciatur de reuocatione liberat soluentes sibi, sed non ligat dominum. Antequam reuocatio ueniat ad eum, potest per se, uel per alium rescriptum ad beneficia impetrare, eo quod quo ad negotia quilibet procurator potest alium substituere. Extra iudicium sufficit quod reuocatio ueniat ad procuratorem. In iudicio oportet ueniat iudici uel aduersario, ad negotia sufficit sit sibi nota reuocatio, non autem in iudicio. Glo. de rescrip. c. Ex parte decani.

Procurator reuocatus & de hoc certificatus quicquid agit in iudicio in fauorem domini non tenet, licet reuocatio non perueniat ad notitiam iudicis, nec aduersarii, secus si intendat ad commodum aduersarii. Ab. de rescrip. c. Ex parte decani. Quicquid agit reuocatus antequam certificatur etiam in fauorem domini tenet, sic quod non potest aduersarius allegare reuocationem in præiudicium reuocantis. Glo. & Ab. ubi suprà.

Procuratore reuocato & de hoc certificato sententia lata non præiudicat domino. De procur. c. Ex insinuatione. Institutus per scriptum potest reuocari uiua uoce. Vnde oportet ad notitiam iudicis uel aduersarii ueniat reuocatio, & sunt opiniones. Abb. ubi suprà. c. In nostra. Non ualet rescriptum super consecutiones iudicii impetratum ab eo, nec processus, nec sententia lata pro ipso, si reuocatio peruenit ad aduersarium. Vbi suprà. c. In nostra pœnitentia. Eo reuocato iudicium agitatum cum eo tenet, si reuocationem iudex & aduersarius ignorauerunt. Vbi suprà. cap. Mandato. Ad nullitatem iudicii sufficit reuocationem peruenisse ad notitiam partis, uel iudicis. Si mandatum fuit speciale ad litigandum cum certa persona semper debet certiorari de reuocatione. Si generale & nondum conuenit aliquam personam, sufficit procuratorem certiorare. Si uigore mandati generalis descendis, & ad certam personam, illa persona debet certiorari, nec sufficit iudicem, uel aduersarium aliunde cognouisse reuocationem, sed oportet reuocantem certiorare eos. Mortuo domino reuocatur procurator re integra, nec oportet prædictos certiorare, & iudicium est nullum, nisi dominus cauerit pro suo procuratore in mandato, quia tunc

non reuocatur mandatum. Abb. ubi suprà. cap. Mandato.

Procurator quilibet potest substituere ad negocia. Glo. de rescrip. c. Ex parte decani.

Prodigus dicitur non solum rerum, sed etiam famę. Talis est qui non curat de infamia turpiter uiuendo. Talis negligens dicitur crudelis. Abb. de accusa: c. Prelato.

Prohibitum est aliquid dupliciter uidelicet ex modo, secundo ex effectu. Si prohibitus primo modo, succedit alicui in aliquo, licet ipse sit prohibitus potest tamen id retinere, sicut clericus locationem, quia tunc cessat auaritia. si secundo modo, non potest successor hæres retinere, sicut minorum immobilia. Ab. Ne cle. uel monach. c. Multa.

Prohibitus exercere aliquem actum ei non est prohibitum omne id per quod ad illum actum uenitur. Abb. de cleri. exco. c. Si celebret.

Prohibentur multa, quæ facta tenent. De regula. c. Ad Apostolicam.

Prohibitum una uia non conceditur alia uia. Clericus tamen in infirmitate potest eleemosinam facere qui non potest testari, quia effectus differtur in tempus in quo non est futurus prælatus, qui tamen existens potest dare. Ab. de testam. c. Relatum. Quando prohibetur aliquid una uia a toto effectu intelligitur prohiberi alia uia, & omnis modus per quem potest perueniri ad talem effectum. Quando prohibetur una uia attento modo tunc non prohibetur alius modus, nec alia uia. Si in ciuitate obsessa mandatur quod nullus per portam exeat, non licet exire per murum, quia prohibitio facta est propter hostes. Vnde omnis modus exeundi est prohibitus. si mandatur quod nullus exeat per murum potest quis exire per portam, quia prohibitio facta est attento modo. Ab. de procura. c. Tuæ. Vide. Per legem exclusus.

Polliceri est quando non præcedente rogamine aliqua promittimus, promittere nó præcedente rogamine, & sic etiam differt pollicitatio a pacto nudo, quia pollicitatio est unius, pactum uero duorum. Ab. de homi. uol. uel cas. c. Cum iuramento.

Promittens pro amico quod retificabit contractum sub certa pœna, uel pro filio quod aliquam accipiet in uxorem, si facit quantum in se est euitat pœnam, si pœna consistat in perdendo uel diminuendo patrimonium, si consistit in lucro perdendo ualet. Ab. de sponsali. c. Gemma.

Promissio beneficii non uacantis nó obligat eo quod nulla sit, quia a iure damnata. Abb. de concessione præbendæ. cap. Relatum. & Glo. ubi suprà. c. Nulla ecclesia. Promissio beneficii uacaturi non ualet. De concessio. præben. c. Ex tenore. Nec ualet per scripturam, nec per iuramentum. Abb. ubi suprà. c. Relatum. Qui promittit prouidere de beneficio cum poterit, obligatur. Vbi suprà. c. Accedens. Hodie nullomodo ualet promissio siue fiat de uacaturo, siue in genere, cum facultas se obtulerit. Ab. ubi suprà. c. Relatum.

Promissio omnis & pactio potest dici fides, ideo ueniens contra promissum dicitur uenire contra fidem per eum prestitam. Dicitur promissio fides, ad instar religionis fidei. Sicut credimus quę non uidemus, ita in promissione credo te facturum quod promittis, licet non uideam. Et dicitur fides, quia fiet, uel a firmitate. Ab. de sponsa. duor. c. Duobus.

In promissione generali omnia illicita intelliguntur excepta, nec etiam ueniunt quæ specialiter non dedisset. Ab. de homici. c. Cum iuramento.

Promissio nuda obligat, quia inter iuramentum & simplicem loquelam Deus non facit differentiam, quo ad interitum salutis, quia utrumque transgrediens peccat mortaliter. Abb. de iureiuran. c. Clericus. Vide. Praecipiens. Intelligitur quando causa exprimitur, alioquin praesumitur errore promisisse cui contrariatur consensus. Abb. de fid. instrumen. c. Si cautio. Vide. Cautio. Non tamen obligat ubi uersatur turpitudo ex parte recipientis obligationem, & non ex parte obligantis se promisso, sicut in solutione usurę. Si tamen adsit iuramentum, obligat. Tali promissione non oritur obligatio, quia resistit lex, & ecclesia irritat. Ab. de iureiuran. c. Debitores. Ex promissione nuda etiam inter subditum & praelatum oritur obligatio de iure canonico, ut sic posśit agere ad interesse ex non implendo, & extimabitur quantum intereſt quod illa promisśio non habeat effectum. Abb. de conceſ. pręb. c. Accedens. Nuda promisśio obligat ad peccatum mortale, nisi obseruetur, & poteſt ecclesia agere ad eius obseruationem. Ab. de sponsali. c. Ex litteris secundum.

Promisśio obedientię facta per praelatū alios non obligat, nisi habeat eorū mandatum, sicut nec uotum, nec iuramentum. Si tamen quis cognouit hoc praeſtari a pręlato, uel procuratore & taceat, obligatur. Ab. de iureiuran. c. Veritatis.

Compromissum cum clausula quod non ualeat nisi habita confirmatione a papa, intelligitur de confirmatione ex certa scientia. Ab. de confir. utili. uel inuti. c. Venerabilis.

Compromissum licet non posśit fieri ubi agitur de crimine criminaliter, poteſt tamen ubi agitur ciuiliter. Ab. de iureiuran. c. Veniens.

Compromissum factum per praelatum super iuribus pręlaturę transit in successorem, licet de eo expresse non caueatur in compromisso, si fiat auctoritate superioris, alias secus. Abb. de teſtib. cap. Pręterea. Compromitti poteſt de iuribus ecclesiae in personam illius ecclesiae. Ab. de praescrip. c. Cum olim.

Compromittere poteſt quis in eum quem iniuriatus eſt pro satisfactione iniurię, si agitur ciuiliter, non autem si criminaliter. Abb. de iureiuran. cap. Quintiualis.

Propositio copulatiua cuius partes sunt incomposśibiles resoluitur in disiunctiuam. Si extrema composśibilia sunt, & copulata non sunt omnino diuersa, eſt impropria copulatiua. si unum aduenit alteri ut accidens, tunc subiectum exponitur adiectiue. Si copula mediet inter genus & speciem, uel indiuiduum. Vide. Dinum in regula de genere. De regulari. lib. 6. Si inter duo separata, & communia extra iudicium copula ſtat proprie, & requiritur quod utrunque copulatum uerificetur. In iudiciis si plura copulata ueniunt ad diuersos effectus consequendos, non sufficit alterum ad consequendum omnes effectus. Si plura copulantur ad unum effectum consequendum, & qui se aſtrinxit ad utrunque probandum non sufficit probare unum, si ex ęquo utrunque uenit, & neutrum per se sufficiat, tenetur probare utrunque. Si sufficit alterum, sufficit & unum probare. Cauti procuratores solent opponere in fine quod non aſtringunt se ad probandum, nisi quod necessario incumbit. Ab. de rescrip. c. Ex parte.

Propositio copulatiua facit copulatum uenire principaliter & non accessorie. Et si copulat rem, quae principaliter uenire non poteſt sed accessorie, impedit actum, quia copulat principaliter, quod principaliter uenire non

potest. Si uendo tibi uillam & ius patronatus quod habeo in ea, non tenet uenditio respectu iuris patronatus, quia ex quo copulatur dicitur uenire ut uenditum principaliter sicut uilla, quod esse non potest, & tamen tenet si uendo uillam cum iure patronatus, quia dictio, cum, denotat accessionem quandam. Ab. de simo. c. Querelam.

Propositio disiunctiua quandoque ponitur pro copulatiua. primo quando ex coniecturis ipsius testatoris patet. secundo ut cesset intellectus abusiuus, & res potius ualeat, quam pereat. Abb. de sponsal. c. Ex litteris. Ad ueritatem disiunctiuæ sufficit quòd eius una pars sit uera. Si sit de uerbis negatiuis requiritur quod utreque partes eueniant. Quę sunt dictiones disiunctiuæ. In pœnis disiunctiue positis si uerba ad reum diriguntur ad reum spectat optio, si ad iudicem, uel sint impersonalia, optio spectat ad iudicem, licet Bar. aliter sentiat, nisi una pœna sit translata in aliam per lapsum temporis. Vbi est consuetudo de altera tantum, licet disiunctiue loquatur lex dubium mihi est. Ab. de rescrip. c. Inter cętera.

Propositio indefinita ęquipollet uniuersali. Abb. de præben. c. Extirpandæ. §. Qui uero. In repetitione habetur pro uniuersali secundum consuetum modum loquendi, etiam si non omnibus conueniat. Glo. in procem. in uerbo. c. Iudiciis. Si dispositio concipiatur per nomina collectiua, indefinita æquipollet uniuersali. Cum dicitur capitulum hoc fecit perinde est ac si diceret, omnes de capitulo. si concipiatur per nomina singularia. puta canonici talis ecclesię non æquipollet uniuersali, sed in duobus canonicis uerificatur. Hoc facit ad instructionem & institutionem procuratoris, quia si dicitur, canonici hoc faciunt, non probat. Abb. de coniug. leproso. cap. Quoniam. Æquipollet uniuersali si lege uel canone non determinatur. Glo. ubi suprà. Non semper ęquipollet, & quando æquipollet. Ab. de uerbo. significa. c. Tua nobis.

Propositio negatiua probatur quando affirmatiua est determinata ad certum locum, & tempus, quia in alio loco erat illo tempore, nec potuit esse oppositum, nisi testis cognouisset. Abb. de testib. c. Ex tenore. Probatur quando restricta est ad certum locum, & ad certam scripturam, puta probatur non matriculatus, quia non est descriptus in matricula. Ab. ut lite. non contesta. c. Olim inter. Restricta ad certam personam, & tempus, & locum potest probari per testes, qui licite iurare possunt. Ab. de purga. cano. c. Quotiens. De testibus.

Propositum faciendi aliquod bonum obligat ad faciendum secundum canonistas, sed secundum. S. Tho. tria requiruntur ad obligationem, uidelicet deliberatio, propositum, & promissio. Et hoc mihi placet. Dicta canonistarum glosanda sunt, quando ex proposito deuentum est ad promissionem saltem in corde. Ab. de uo. & uot. redemp. c. litteraturam. Ex proposito faciendi aliquod bonum non obligatur Deo, sic quod non implendo illud peccat. Ab. de iureiuran. c. Peruenit secundum.

Prorogatio de re ad rem non ualet inuito reo deficiente iurisdictione, quia non potest inuito reo imperator extendere rescriptum ad res non expressas in eo, sed per reconuentionem extenditur ad non contenta in rescripto inuito actore, si in sua petitione consistere uellit. Glo. & Abb. de offi. & potest. iud. deleg. cap. Cum olim. Diuersitatis ratio esse potest quia in potestate impetrantis fuit in rescripto exprimere plures res, ideo sibi imputandum si non expressit, sed reo non est quid imputetur, cum non impetrauerit

trauerit rescriptum, ideo potest reconuenire actorem super non expressis Durum esset quòd posset molestari, & non posset contra molestantem insurgere. Si prorogatio fiat in legatum qui reuocet, non potest causam prosequi, quia prima iurisdictio non remanet. Ab. de iureiuran. c.Peruenit secundum. De legato. c. Nouit.

Protestatio tollitur per actum contrarium. Melius. Protestatio tendens ad tollendum ius quod uenit consecutiue ad factum ex iuris dispositione non ualet, seu tollitur per explicationem actus. Quando sic, & quando non. Glo. & Ab. de constitu. c. Cum N. Ferrariensis. Tollitur per contrarium factum post secutum, nisi sit uestitum causa iusta. Abb. de his quæ ui me. & caus. fiunt. c. Perlatum. Non excusat id quod indebite fit, quando uidetur contrarium facto, sicut quia suspendit saluo iure, & qui dicit iniuriam salua reuerentia tua. Ab. de iure. iuran. c.Ea te.

Protestatio non impedit perscriptionem. Glo. de censi. c. Olim.

Prouisor. Ad mandatum papę non tenetur quis prouidere illi qui in litteris beneficium tacet, nec si sine scandalo prouideri non possit. Ab. de præben. c. Cum teneamur. Si papa scribit non obstantes scandalo præcipimus, si id non potest exequi sine peccato, puta quia mandat prouideri sic indigno, cui non potest prouideri salua conscientia, non est papę obediendum, quia non habet hanc potestatem a Deo. Quantumcunque beneficium sit tenue semper est mentio fienda de eo, etiam si beneficium sit sibi subtractum, uel occupatum, alias non ualet rescriptum. Ab. ubi supra. c. Cetera. Vide. Beneficium.

Pubertas incipit in quartodecimo anno, & completur in decimo octauo. Ab de regulari. c. Quia in insulis.

Puberes sunt quo ad contrahendum matrimoniũ qui ex habitu corporis concipere, & generare possunt. Ab de desponsa. impube. c. Puberes. Primum signum fallax est, quia non omnes pilosi sunt puberes, & non pilosi impuberes. secundum est etas, & hoc etiam fallax, quia puer nouem annorum impregnauit matrem. tertium signum est infallibile cum quis habet potentiam coeundi. Ab. ubi supra. Potest pubertas multum præueniri. Hic puella non completo decimo anno potuit cognosci naturaliter, & iudicatum fuit pro matrimonio. Vnde cum ex copula cum maiori habita præsumitur in ea potentia coeundi uidelicet in minori, licet aliter non probetur, potest tamẽ probari contrarium per respectum corporis. Ab. de eo qui cogno. consagui. uxo. c. Indicimus.

Impuber propter crimen carnis puniri potest, mitius tamen quàm adultus. De delic. puero. c. Pueris. Omne peccatũ attribuitur eis pręter crimen carnis, quia ad coitum inhabilis præsumitur. Vnde minor duodecimo anno non accusatur de adulterio, nec punitur ita grauiter sicut maiores. Doli capaces sunt communiter in septẽnio, possunt tamen præuenire sicut de illo quinque annorum de quo Gregorius in dialogo dicit, qui ereptus est a diabolo. Ab. ubi supra. Percutiens alium non debet puniri pœna pecuniaria secundum terræ consuetudinem, nec debet exigi a patre, qui non tenetur de delicto filii impuberis. De delictis puero. c. Referente. Punitur tamen alia pœna. Glo. ubi supra.

Publiciana est remedium introductum in fauorem illius qui habet rem ab eo quem putabat uerum dominum, cum non esset. An publiciana competat ecclesię ante traditionem possessionis, plures doctores tenent quòd sic, ego.

semper

ſemper tenui quòd non competat, ſicut non eſt tranſlata poſſeſſio. Ab. de conſue. c. Ex litteris.

Pueri nomine uenit quis uſque ad quartumdecimum annum, improprie uſque ad decimumoctauum,& tunc eſt pubertas plena requiſita ad hoc quòd quis poſſit alium adoptare. Ab. de regulari. c. Quia in inſulis. Dicitur quis puer a ſeptimo anno uſque ad quartumdecimum. Ab. de homici. c. Exhibita. Pueritia incipit in ſeptennio, & finitur in 14. in maſculo, in fœmina in 12. In maſculo quandoque extenditur uſque ad 18. fauore alimentorum,ut quando alimenta legantur uſque ad pubertatem,quandoque uſque ad 17. annum reſpectu exercendi officium aduocati. Ab. in rubr. de delict. c. Puero.

Punitur quis bis pro ſacrilegio, quia per iudicem eccleſiaſticum, & iudicem laycum. Ab. de foro compe. c. Cum ſit generale.

Puniri debet quis quotiens deliquit. Ab. de pœnis. c. Ea quæ. In contumacia tamen pro eadem re non punitur ultra tertium. Item quando una hora,& loco dedit tres alapas,uel pugno percuſſit,& gladio,an pluries ſit puniendus. Si quis in uno loco commiſit plura delicta, puta furta, & in alio loco unum tantum, non poteſt hic puniri niſi pro uno, niſi alia ratione hic ſortiatur forum, poteſt tamen pœna grauari, & ſic ſuſpendi ut famoſus latro. Ab. ubi ſupra. De diuor. c. Si qua mulier.

Puniuntur complices delicti. Ab. de homici. c. Sicut dignum. Vide. Peccati complices. Punitur mitius conuictus de crimine qui per uiam inquiſitionis, quàm per uiam accuſationis. Vnde inquiſitus non efficitur infamis,ubi tamen accuſatus fieret propter crimen, & hoc de canonico non de iure ciuili. Diuerſitatis ratio etiã eſſe poteſt,quia inquiſitio de iure ciuili non fit niſi in exceptis caſibus, de iure canonico inquiri poteſt contra quemcunque diffamatum, ideo ſi grauatur in uno, in alio ſubleuatur. Quando inquirit iudex debet moderari pœnam attenta qualitate perſonæ, & exceſſus, quę duo conſideranda ſunt ubi pœna eſt arbitraria. Ab. de accuſa. c. Inquiſitionis.

Punitur quis ſine culpa ſua ratione uniuerſitatis. Ab. de priuileg. c. Super ſpecula. Item innocens punitur propter nocentem. Ab. de ſimo. c. Dilectus filius. ſecundum.

Punitur regulariter quis licet delictum nõ perfecerit, ex quo peruenit ad actũ propinquum,& per eum non ſtetit quin delictum perficiat. Ab. de diuor. c. Si qua.

Punitio in foro animæ non impedit punitionem in foro iudiciali, nec econtra, ſed utroque modo poteſt puniri peccatum. Ab. de emptio. & uenditio. c. Vt menſura. Qui punitur in iudicio in foro contentioſo, ſi eum hic penitet & recipit pœnam patienter, ſi pœna eſt condigna, non punitur amplius a Deo, nec a iudice eccleſiaſtico. Ab. de rap. c. Super eo.

Quando nõ poteſt puniri malus niſi etiã bonus puniatur, potius debet tollerari malus, quàm puniri bonus. Ab. de ſepultur. c. Sacris. Punitur quandoque tamen innocens propter nocentem. Ab. de ſimo. c. Dilectus filius. ſecundum.

Punitur quis non ſolum de negligentia commiſſa in officio, ſed etiam de omni delicto,& damno inde ſecuto. In punitione non ſolum conſideratur uoluntas peccantis, ſed etiam exitus delicti. Vnde imputatur totum id quod præter uoluntatem inde ſecutum eſt, etiam ſi ſit præter intentionem.

In

In foro tamen animæ non punitur nisi pro delicto, nisi illud aggrauatur per sequentia, unde non tenetur ad satisfaciendum pro damno quod quis intulit præter propositum. Ab. de custod. eucharist. c. Statuimus.

Punitur quis ex uerisimili præsumptione delicti. Ab. de testib. c. Constitutus. Vide præsumptio.

Purgatio nunquam admittitur quando probationes legitimę non desunt. Est enim subsidiaria. Ab. de proba. c. Ad nostram. Accusari potest si non fuit canonice peracta. Si canonica, & interuenit accusator, non admittitur accusatio. si non interuenit & pręfixus est terminus omnibus accusare uolentibus post terminum non audietur, nec debet admitti accusator, si non est posita illa clausula, ante absolutionem admittitur accusatio. si est præstita absolutio, non potest accusator onerare etiam onere se purgandi. si uult suscipere in se onus probandi, debet admitti non obstante absolutione facta per probationes non integras. Ab. de purga. canoni. c. Ex tua.

Si accusatus de adulterio deficiat in purgatione suspenditur ab officio, non autem deponitur, ubi non agitur ad certam pœnam. Ab. de adulter. c. Significasti. In causa matrimoniali indicitur purgatio. si uxor est infamata de adulterio in qua si defecerit, punitur ut conuicta. Si agatur ad dissolutionem coniugii, non indicitur. Ab. de purgatio. cano. c. Nos inter.

Purgatio arbitraria respectu numeri conpurgatorum, non autem respectu purgationis indicendæ. Ab. de iure. iuran. c. Iuramentum. §. sane. Quia arbitraria, iudex potest illam indicere per iuramentum proprium, & addere duos, uel tres conpurgatores, ut sibi uidebitur. Ab. de calumnia. c. Cũ dilectus. In purgatione canonica iudex moderabitur numerum conpurgatorum secundum qualitatem personæ, & infamiæ. Ab. de accusatio. c. Inquisitionis. Quæsisti. Conpurgatorum numerus est arbitrarius, si tamen excedit debitũ numerum, uel debitam pęnam, potest appellare. Ab. de purga. cano. c. Quotiens. Nos inter. Licet sit arbitraria maior tamen numerus adhibendus est maiori, quia habet notitiam pluriũ, & propter potentiam facilius inueniet conpurgatores. Conpurgatores sunt uoluntarii, nec compelli possunt sicut testes. sic habetur modus cognoscendi, aut iudex excedat numerum, & si excedit, potest appellare. Ab. ubi supra. c. Nunc inter. Non possunt conpurgatores compelli quia deponunt secundum conscientiam & opinionem eorum, possunt tamen esse periuri, & possunt hoc habentes deponere secundum conscientiã, quibus iudex mandat ut aliquid existiment, non possunt compelli, secus est de testib. quia habent deponere de gestis coram eis. Ab. de purga. cano. c. Cum dilectus. Debent esse uicini, & honesti. Ab. ubi supra. c. Cum dilectus. Quia uicini melius sciunt conditionem & qualitatem conuicinorum. Si ex aliqua causa non inueniuntur uicini, puta quia exosi, sufficit habeant alios. Ab. ubi supra. c. Cum dilectus. Sufficit conpurgatores esse tollleratos ab ecclesia, & esse bonę famę, & non esse de crimine damnatos. Ab. ubi supra. c. Constitutus. Debent conpurgatores primo iurare secundum conscientiam & eorum opinionem, quòd credunt illum uerum iurasse, secundo debent esse tollerati ab ecclesia, tertio debent esse bonę famæ, quarto quòd non fuerint de criminibus condemnati. Vnde prætextu criminis de nouo obiecti non potest conpurgãtor repelli. secus si opponatur de infamia. Quinto requiritur notam habeat conuersationem illius, quem purgare uult. Ab. ubi supra. c. Constitutus. Debent autem esse honesti, & no-

tum

tum habere eum quem purgare uolunt, nec debet a iudice impediri. Ab. ubi supra. Deficiens in purgatione punitur ut conuictus. Ab. de purga. cano. c. Cum.P. Item debet habere notitiam purgandi etiam de praeteritis. Ab. ubi supra. c. Inter. Iurant de credulitate. Ab. de purgatio. cano. c. De testib.

Ad purgationem canonicam compellitur quis ex sola suspitione. si tamen publica infamia laborat apud graues & bonos, immo sola suspitio episcopi, & aliorum sufficit, similiter infamia. Glo. & Ab. de offi. iud. ordinar. c. Ex parte tua.

In purgatione deficiens non dicitur uere conuictus, sed interpretatiue. Statuta facientia mentionem de conuictis non extenduntur ad hunc casum. Ab. de iudi. c. At si clerici. Punitur tamen conuictus, si nullus alius praecessit modus agendi ante indictionem purgationis, & erat in possessione beneficii. si iudex propter infamiam indicit purgationem punitur extraordinarie. si non erat in possessione beneficii imponitur ei silentium super eo, & debet illo beneficio priuari. Si praecessit talis modus agendi puta accusatio, licet deficiens puniatur ut conuictus secundum illum modum agendi uidelicet ut accusatus, uel inquisitus, & hoc facit, quia licet iudicium purgationis non faciat ex toto cessare primum iudicium, sed propter infamiam ortam onus probandi transfert innocentiam per purgationem, ideo si defecerit, habetur pro conuicto primo iudicio instituto. Ab. de accusa. c. Accedens. Punitur ut conuictus non ex praesumptione probabili, quia illa non sufficit ad condemnandum de crimine, sed praesumptio probabilis orta ex infamia transit in uiolentam, cum deficit in se purgando, & uiolenta sufficit ad condemnandum, non tamen deficiens in purgatione punitur poena statuti, quia non est conuictus nisi interpretatiue. In statutis requiritur quòd sit uere conuictus; qui deficiens in purgatione priuatur beneficio. An possit cũ eo dispensari per episcopum, opiniones, Concludo, quòd potest aliquando. Ab. de simo. c. De hoc. Deficiens in purgatione non debet puniri poena legis uel statuti conuictis debita, quia non est conuictus uere, sed praesumptiue. Glo. de purga. c. Inter. Doctores communiter tenent oppositum uidelicet quòd ad quantamcunque poenam agatur, punitur ut conuictus. Ab. ubi supra. Deficiens in purgatione super graui crimine potest priuari beneficiis, licet nullus alius modus agendi praecesserit. Ab. ubi supra. c. Cum dilectus.

Purgatio indici potest propter irregularitates. Ab. de testib. c. Causa. Item contumacia ut ueniat ad purgandum se in termino, quo elapso habetur pro conuicto. Ab. de contuma. c. Veritatis. Indici etiam potest ex qualibet prę sumptione, uel suspitione orta contra aliquem, si tamen ex ea quae generat scandalum. Et tunc deficiens in purgatione punitur ut conuictus, & contumax in purgatione assumenda. Ab. de cohabitatio. cleri. c. Tua nos. Indicitur non tantum propter crimen, sed etiam ex alio defectu, etiam super inhabilitate. Ab. de purga. cano. c. Accedens. Item propter infamiam uulgarẽ, propter graue scandalum, propter uehementem praesumptionem. Si quis suspectus est suo superiori soli, & suspitio probabilis est, indici ei potest purgatio. si suspectus aliis, & est suspitio probabilis tanta ut inducat scandalum, indicitur purgatio, secus ubi nõ est scandalum. Minus praesumitur contra praelatos, quàm contra alios. Ab. de accusa. c. Qualiter & quando secundum. Cessat autem purgatio ubi

ubi delictum probari potest. Ab. de purga. cano. c. Monialis. Nec apparente accusatore. Ab. ubi supra. c. Si quis. Non indicitur nisi in defectum probationis, ideo non potest per episcopum indici etiam layco pro quocunque crimine. Ab. de purga cano. c. Nos inter.

Purgatio indicenda est propter infamiam uulgatam, uel graue scandalum, uel uehementem suspitionem apud iudicem. Debet autem præstari in loco infamiæ, ut ibi deleatur, & quia ibi facilius conpurgatores inueniet. Ab. de purgatio. cano. c. Inter. Non est indicenda de necessitate, si infamia ortum non habet ex probabilibus coniecturis, potest tamen indici ad instantiam purgandi. Si constat infamiam processisse ab emulis non est indicenda purgatio etiam ad instantiam aliorum. Ab. ubi supra. c. Cum in iuuentute. Non indicitur infamato præsente accusatore & apparente, quia subsidium est quando aliter probari non potest, nec indicitur ubi delictum est probabile, alias secus. Ab. ubi supra. c. Si quis. Indici potest infamato etiam de graui crimine etiam a principio, & deficiens in ea potest puniri ut sceleris auctor. Ab. de simo. c. De hoc. Deficiens punitur ac si esset conuictus per inquisitionem, & hoc est speciale in simonia, ubi nullus modus agendi præcessit, quia non requiruntur probationes ita clare. Ab. ubi supra. c. Insinuatum. Indicitur contra partem, & contra testem propter exceptionem ex qua orta est infamia ex satis probabilibus. Ab. de purgatio. cano. c. Inter. Indicenda est etiam propter scandalum. Vbi non est scandalum, & non ex probabilibus coniecturis oritur infamia etiam apud magnos non est indicenda, quia non est infamia, sed sunt uoces populi uani. Ab. ubi supra. c. Cum dilectus. Purgationem indicit suspitio probabilis, quam si non facit, punitur, tamen attendi debet qualitas personæ, & infamiæ. Glo. de hereti. c. Excommunicamus.

Purgatio non est indicenda super notorio crimine, & pendente causa super crimine coram delegato papæ, purgatio ab ordinario recepta super eo nō tenet. Ab. de purgatio. c. Cum dilectus secundum. Nec est indicenda ubi sunt probationes. Ab. ubi supra. c. Moniales.

Purgationem non indicit episcopus layco ad pœnam inferendam nisi pro criminibus spectantibus ad ecclesiam. Si ut inducat ad pœnitentiam, potest contra quemlibet criminosum notorium, uel infamatum indicere. Ab. de purga. cano. c. Nos inter.

Infamatus fide dignus purgat se per iuramentum, alias secus, & censetur nō idoneus enormiter peccans. Ab. de purga. cano. c. Nobilis. Purgatur ignobilis sicut nobilis, liber tamen infamatus contra quem probatum est crimen purgat se iurando de ueritate, conpurgatores de credulitate iurāt. Ab. de purga. cano. c. Quotiens.

Purganti se prælato non sufficit iurare quòd immunis sit ab illo peccato de quo infamatus est, sed iurare debet quòd post sui promotionem crimē illud non commisit. Ab. de purga. cano. c. Accepimus. Prælatus non compellitur se purgare nisi a tempore suę promotionis. Vnde de delicto commisso ante promotionem non potest accusari, nec potest contra eum inquiri, nec indici purgatio. Glo. ubi supra. Si tempore promotionis non emanauit edictum ut qui uolunt obiicere compareant infra terminum accusari potest ipse, & promotor eius. Inquisitio non debet fieri per eum qui promouit, nisi crimen esset adeo occultū, ꝙ superior posset ignorare. Idem

est

est de purgatione indicenda. si præfixus est terminus, & qui uult accusare erat in diocesi, non debet audiri, secus si erat extra, nec potest contra eũ inquirere. si crimen inducit irregularitatem, & sic nunc ex probabilibus coniecturis orta est infamia, uidetur dicendum quòd potest superior inquirere, cum non sit in culpa. Ab. ubi suprà. c. Accepimus.

Si negat quis uenire ad se purgandum non habetur pro conuicto, sed debet suspendi, uel excommunicari donec se purgauerit. Idem si non potest habere compurgatores, sperat tamen habere in breui, si deficit in purgatione debet puniri ut conuictus, & si delictum & modus procedendi exigebat depositionem, debet deponi, si alia pœna, illa imponitur. Si non comparet in termino peremptorio ad se purgandum, habetur pro conuicto. si conuincitur absens si est infamatus, uel uehementer suspectus de crimine citatur præfixo termino ad se purgandum, & si non se purgauerit præfixo termine peremptorio habetur pro conuicto. Conuincitur secundo si contumax super crimine excommunicatur, si per annum stetit in excommunicatione, habetur pro conuicto, & pro conuicto potest puniri. Ab. de purga. cano. c. Cum P. Si non potest habere tot compurgatores, quia de eo non confidunt, uel non est fidus aliis, habetur pro conuicto. si non reperit, quia pauper & extraneus est, si non potest habere clericos, admitti debent layci, & fœminę, quibus deficientibus stabitur iuramento ipsius. Ab. ubi suprà. c. Inter.

Purgatur regulariter secundum regulam canonicam. Ab. de purga. cano. c. Moniales. Item etiam secundum propriam regulam. Ab. ubi supra.

Purgatio uulgaris & duella prohibita sunt. Ab. de purga. uulga. c. Cura. Quia pro eis sępe condemnatur absoluendus, & Deus tentatur, ideo quilibet prelatus, uel etiam legatus debet impedire ne fiant in plateis eorum, uel prope possessiones ecclesiarum. Ab. ubi suprà. Purgatione uulgari absolutio facta non tenet, ea non obstante potest indici de nouo purgatio, & admittitur accusatio. Ab. de purga. cano. c. Ex tua. Qui absolutus est semel purgatione canonica nõ tenetur amplius se purgare, nisi oriatur infamia de nouo, uel superueniant noua inditia. Præstita purgatione debet absolui, & denunciari bonitas testimonii, sic tollitur infamia. Ab. ubi suprà. c. Ex tuarum.

Purgatio in ferro candenti, & similibus est prohibita, quia temptatur Deus, & quia est indicium fallax, eo quòd cessante diuina potentia naturaliter debeat comburi. Ab. de exces. præla. c. Ex litteris.

Purgatio in aqua frigida sic fit. Impletur uas aqua tantæ profunditatis quòd excedit altitudinem hominis, & ponitur purgandus super illud, & dimittitur cadere, si purgandus nõ attingit fundũ uasis innocens iudicatur, aliter iudicatur nocens. In feruenti aqua, & ferro candenti quando non lęditur ab eis, iudicatur innocens. Ab. Ne cleri. uel monach. c. Sententiam.

QValitas aliqua fundat iurisdictionem. Quando iurisdictio fundatur super existentia qualitatis, si qualitas allegata negetur, excluditur iurisdictio, nisi ille qui eum allegat offerat se probaturum, & tunc examinabitur summarie, ut uideatur si sua est iurisdictio. secundo quando nõ requiritur ad fundandum iurisdictionem existentia qualitatis, sed sufficit dubietas, tunc sufficit illam qualitatem allegare, licet negetur. tertio iurisdictio fundatur super existentia qualitatis notorię, & tunc si qualitas non allegetur

allegetur notoria & negetur, excluditur iurisdictio. Ab. de foro compe.c. Si clericus.

Quamuis: proprie stat aduersatiue. quandoque ampliatiue. Ab. de priuileg.c. Porro.

Quarta non debetur episcopo, nec ecclesiæ parochiali de legatis pro ornamentis cereis, fabrica, luminaribus, uniuersario, septimo, uigesimo, siue aliis legatis ad cultum diuinum perpetuum ecclesiis, uel piis locis, dummodo non fiat in fraudem. De testam. c. De his. In ornamentis ut in calicibus, capis, & uestibus ecclesiasticis habendis, recuperandis, uel reficiendis. Ad perpetuum cultum Dei ut si legauit ut celebretur in certo altari, uel pro dote capellæ, & similibus concernentibus perpetuum cultum diuinum. Quarta debetur parochię si alibi eligit sepulturam, & episcopo propter onus episcopale, & has portiones habet ex legato facto ecclesiæ sepulturæ, si tamen ecclesia subiiciatur episcopo. Si parochianus est sepultus in ecclesia exempta portio debetur tantum ecclesiæ parochiali. Si parochianus ecclesię exemptę eligit sibi sepulturam, nulli debetur canonica portio. De relictis priuilegiatis de quibus soluunt mendicantes partem fuit hoc inductum in recompensationem damnorum, quod sustinuerunt parochiales ecclesiæ propter priuilegia concessa mendicantibus in eo quòd possunt audire confessiones, prædicare, & recipere parochianos alienos ad sepulturam. Ecclesia parochialis debet dare de prædictis portionem episcopo. Ab. ubi suprà. c. De his. Episcopo tamen debetur quarta de oblationibus quæ fiunt in prima missa, & licet non debeatur quarta pro uniuersario, debetur tamen quarta de oblationibus sibi factis. Ab. de sepultur. c. In nostra. Canonica portio quo ad quantitatem debitam debet stare consuetudini loci. Ab. ubi suprà. c. Certificari. Consuetudine tamen potest præscribi ut ecclesia parochialis habeat ultra dimidiam partem, & minus quàm quartã, immo etiam quòd nihil habeat, si non est memoria de initio. Ab. ubi suprà. c. Certificari. Ecclesia etiã secularis non tenetur dare episcopo partem acquisitorum inter uiuos, & ualet consuetudo ut de relictis ecclesiis nihil debeatur episcopo. Item possunt præscribi cum titulo, uel tanto tempore de cuius initio non habeatur memoria. Ab. de statu monacho. c. Theodosius. Vide. Episcopus de legatis ecclesię.

Quarta debetur parochię ab ecclesia sepulturæ. Episcopus ab utraque ecclesia suam portionem habet, nisi sint exemptę. si ecclesiæ sunt in diuersis diocesibus quilibet episcopus recipiet ab ecclesia subiecta sibi. Debetur quarta non tantum de funeralibus, sed et de relictis omnibus. Ab. de sepultur. c. Relatum secundum. Si parochianus eligit alibi sepulturam tacite, uel expresse aliquid reliquit parochię tenetur id relictum cõputare in sortẽ, & canonicam portionem, licet aliud sit in episcopo. De legatis uel relictis in uita nulli datur canonica portio, & nihil debetur. Ab. ubi suprà. c. De his. Quarta debetur ecclesiæ parochiali ubicunque sepeliatur parochianus, non autem ecclesiæ in cuius parochia decessit. si elegit sepeliri in aliqua ecclesia cui multa reliquit, & in ea non potest sepeliri, quidam tenet quòd non debetur quarta nisi de facto ibi sepeliatur, quod de funeralibus admitto, sed respectu legatorum debito, quia certum est quòd ratione sepulturæ relictum est, & casus contingens non debet obesse ecclesię parochiali. Electio sepulturę ualet siue relinquat aliquid ecclesiæ parochiali, siue

li, siue non. Ab. ubi suprà. c. Cum super. Ecclesiæ parochiali & episcopo debetur qnarta ab ecclesia sepulturæ, si sit subiecta episcopo, & præfertur ecclesia parochialis, quæ primo quartã habet, & de residuo habet episcopus quartam. Qui etiam habet quartam illius quartæ, quam habet parochianus. Et hoc facit differentiam in portione quando ecclesia parochialis & ecclesia sepulturæ sunt subiectæ uni episcopo, & quando una uni, & altera alteri, ut patet si relictum sit 80. Ab. ubi suprà. c. Certificati. Si quis ex toto transtulit domicilium secunda ecclesia est parochialis. si retento domicilio priori constituit nonum in alia parochia, & pariter se collocauit in utraque, utraque est parochialis. Si retento domicilio decedit in alia parochia tanquàm peregrinus, ita quòd non habeat ibi habitationem non dicitur parochianus illius ecclesiæ ubi decessit. si retento domicilio priori transfert se ad aliam parochiam constituendo ibi habitationem ad tempus sola habitatio non facit ipsum parochianum huius ecclesiæ, licet quo ad ministrationem sacramentorum succedat in necessitate. Propter multam distantiam multa permittuntur, quæ alias sunt prohibita. Ab. de sepultur. c. In nostra.

Quarta debetur ecclesiæ parochiali propter labores quos sustinet in exhibitione sacramentorum, & aliorum diuinorum. si in una ecclesia recipit sacramenta, & in alia audit diuina iuridice fiet diuisio huius portionis per rationes huius capituli. Quidam tenent quòd quarta debeatur de omnibus relictis omnibus ecclesiis, & uerius est quòd tantum de relictis ecclesiæ sepulturæ, etiam si sint relicta iure institutionis. De donatis inter uiuos nulla portio debetur parochiæ. Ab. de sepultur. c. Nos instituta. Si in capella audiuit diuina, & in plebe recepit sacramenta, fiet diuisio inter capellam, & plebem. si in plebe tantum baptizatus est, & alia sacramenta accepit in capella parochiali, uel etiam audiuit diuina, superior arbitrabitur inter eos portiones condignas. Respectus tamen magnus debet haberi ad baptismũ, cum sit ianua sacramentorum. Abb. ubi suprà. c. De his. Si prælatus parochianus uiolentiam fecit sepeliendo corpus eius, qui alibi eligit sepulturam perdit ex hoc canonicam portionem, & integraliter omnia restituet. Ab. de sepultur. c. Cum liberum.

Quarta debetur ecclesię parochiali de oblatis factis pro sacramentis recipiendis in aliis ecclesiis. Cedunt oblationes illę ecclesię in qua fiunt, sed quarta parochiæ debetur, quãdo licite percipiuntur in alia ecclesia. Et licet doctores hoc approbent, ego tamen dubito, quia nullo iure probatur. Ab. de sepultur. c. Relatum. Non solum debetur quarta pro relictis, sed etiam de oblationibus, & aliis quæ ponuntur cũ funere, ut de cereis & similibus, etiam de candelis quę dantur ad manus. Item de equis & armaturis, & de quibuscunque bonis de iure communi. Debetur autem de relictis solum intuitu sepulturæ. In dubio uidetur ex quo elegit sepulturã in aliqua ecclesia omnia relinquere pro sepultura. Si testator post legatum eligit alibi sepulturam uidetur admisisse legatum, quia adeptionem oneris sequitur adeptio honoris seu relicti, secus si ibi sepeliri non potest sine culpa ecclesiæ, puta quia mortuus est in bello, & non reperitur. Si tamen quis dolo uero elegit sepulturam illa ecclesia debet habere. Quando testator uolebat simpliciter legatum facere, sed rector ecclesiæ sepulturæ induxit eum dolo ut relinqueret in priuilegiata, ut ecclesia parochialis priuaretur, hoc comperto debet ecclesia parochialis habere suam portionem canonicam.

nonicam. Abb. de sepultur. cap. In nostra.

Quarta de funeralibus, uel relictis ecclesiæ sepulturæ debetur capitulo eccle siæ cathedralis, si eius parochianus alibi sepeliatur. Ab. de sepultur. c. Cum super. Episcopus relicta diuidet cum capitulo, & de portione parochiæ habebit quartam. si parochianus inferioris ecclesiæ eligit sepulturam in ecclesia cathedrali, ecclesia parochialis habebit quartam relicti ecclesiæ cathedrali ratione sepulturæ quocunque titulo relinquatur, etiam si titulo institutionis. Ab. ubi suprà.

Quarta de legatis quibus, & quando debetur. Ab. de testamen. c. Officii. Vide. Episcopus de legatus ecclesiæ.

Quarta non debetur ecclesiæ parochiali de relictis pauperibus, cui tamen debetur ecclesiæ sepulturæ, sed nec episcopo, quia sibi nõ debetur portio de re licto nisi de relictis ecclesiæ, & piis locis. Si tamẽ reliquit pauperibus certi loci uidetur relictũ intuitu loci, & tunc per omnia procedendum esset, ac si reliquisset pio loco. Ab. de sepultur. c. Relatum. Paria sunt quòd quis depu tet se obsequio talis hospitalis, uel obsequio pauperi illius. semper uidetur oblatio facta hospitali etiam non personis. sic non est differentia si legatum fiat pauperibus talis hospitalis, uel hospitali, ideo quarta debetur episcopo. si legaretur pauperibus sine mentione loci episcopus nihil caperet Ab. de conuersio. coniugato. c. Dudum.

Si quis ingreditur religionem sanus nihil debetur parochiæ, si in egritudine ex qua moritur debetur quarta, non tamen debetur quarta ex professione, quia iura loquuntur de morte naturali. Ab. de sepultur. c. Relatum. & ubi suprà. c. De his. & ubi suprà. c. Cum super. Si non est monasterium exemptum ex his bonis detrahuntur duæ quartæ, quarum una erit parochiæ, alia episcopi, & potest ecclesia parochialis agere, & interdicere hæredi, uel fidei commissario, ut portionem sibi debitam non soluat ecclesiæ sepulturæ. De episcopo dubito, quia suam portionem recipit de directo ab ecclesia legataria, & defunctus non tenetur sibi aliquid relinquere. Ab. de sepultur. c. De his.

Quasi dictio est diminutiua, sed improprie est ueritatis responsiua. Ab. de uerbor. signi. c. Quæsiuit.

Querimonia non debet fieri ante litem contestatam, unde qui obligauit se ad pœnam quòd querimoniam non faciat si illam exponit iudici, incidit in pœ nam. Ab. de appella. c. Dilecti filii.

Ad quæstiones potest quis poni propter cõfessionem extraiudicialem, si in ea non persistit. Vnus testis sufficit ut quis ponatur ad torturam. Ab. de iudi. c. At si clerici. Quæsito incerto, non potest dari certum responsum. De spons. duorum. c. Mulieres.

Quæstores eleemosinarum sine Apostolicis, uel diocœsanorum litteris admitti non debent, nec tunc proponant ultra id quod in ipsis litteris continetur. Debent autem esse modesti, & a locis, & expensis incongruis abstinere. De pœnit. & remis. c. Præterea. Isti quæstores. S. Antonii, uel etiam hospitalium etiam exempti non debent admitti sine prędictis litteris, quia sæpe fallunt homines. Qui quærunt pro seipsis non indigent litteris. Isti non possunt prædicare, nec proponere, nisi quod in litteris continetur. Et hoc est statutum, quia solebant dicere. plura mendacia, absoluere a pœna & culpa, & commutare uota. si non sint honesti habitantes in locis con gruis, & si portant falsò habitum religionis potest episcopus eos punire, ut

excedentes in eius territorio. Curatus sacerdos sine prædictis litteris non debet tales quęstores admittere. Si habent ueras litteras tenetur recipere eos, secus si sint suspectæ, aut falsæ, quia tunc potest episcopum consulere. Idem dic de episcopo, quando isti deferunt litteras Apostolicas. Caueat tamen ne hoc faciat in fraudem. Ab. ubi suprà. c. Cum ex eo.

Quirite dicuntur Romani. Et dicuntur a quiris quod est hasta. Nam hastati incedebant qui iuuerunt patriam potestatem. Ab. de conuersio. infide. c. Ex litteris.

RAptor est de immobilibus, depredator de mobilibus, tamen æquiuoce sumitur. Abb. de rapto. c. De illis. Raptor est qui inuadit rem alterius ex titulo aperte inualido, quia pro non dato habetur quod ab illo datur, qui de iure dari non potest. Abb. de reb. eccle. alienan. cap. Quæ res.

Raptor, uel ecclesię uiolator si restituit, uel de restituendo caueat in uita, uel in morte ad pœnitentiam & sepulturam admittitur, si nolit cauere cum possit, clerici non possunt eius sepulturæ interesse, nec debent. Clerici contrauenientes prędictis deponuntur, & beneficiis priuantur, nec debet sacerdos ab eis oblationes accipere. Clerici raptores, uel cum eis participantes debent irrecuperabiliter deponi. De rapto. c. Super eo. Occultus non priuatur sepultura sed notorius, cui etiam negatur pœnitentia in totum, uel saltem solennis. Si pœnitet in morte, & non potest satisfacere cimiterium ei non denegatur, sed clerici non possunt interesse. Abbas ubi suprà.

Qui spoliant, uel capiunt fideles ex iusta causa nauigantes sunt excommunicandi. Qui spoliant naufragium patientes sunt excommunicati, nisi ablata restituant. De rapto. c. Excommunicationi.

Raptor ab episcopo punitur in cuius diocœsi rapinam commisit, & domicilii iudex suffragatur. De raptor. c. De illis.

Rapta mulier potest contrahere matrimonium cum raptore, ubi datur libera facultas in contrahendo. De rapto. c. Accedens. Contrahere potest, & consumato matrimonio alter siue alterius consensu religionem ingredi non potest, nec dicitur rapta ubi uolens pro matrimonio abducitur. Vbi suprà. c. Cum causa. Raptus proprie est ubi mulier rapitur causa libidinis, secus si causa matrimonii. Vbi præcessit tractatus non incurritur pœna legis. Hodie standum est huic iuri canonico. si non præcessit tractatus de nuptiis siue puella consentiat, siue non, raptus committitur, non autem si præcessit, quia matrimonium debet esse liberum, & puella non potest in domo contrahere patentibus renitentibus, quod ius canonicum considerauit. Ius ciuile considerauit delictum raptoris, & deceptionem mulieris, ideo sunt contraria iura, sed in matrimonio & accessoriis stamus iuri canonico, & dubitari potest an ius ciuile tollat bona delata raptæ, quia matrimonium contraxit cum raptore. Nec pater tenetur dotare filiam quæ nupsit sine consensu suo, quia cessat ratio dotis, & hoc nisi filia promisisset uiro dotem, sit ergo filia cauta. Ab. ubi suprà. c. Cum causa.

Ratihabitio retrahitur ex iuris fictione, sed ut fictio procedat requiruntur duo extrema habilia ad illum actum perpetrandum, uidelicet tempus in quo actus fuit gestus, & tempus ratihabitionis, alias non procedit, quia fictio super impossibili non causatur. Si quis occidit nomine infantis, ratihabi-

tio

rio non retificat, quia impossibile erat tunc infantem mandare delictum. Non debet plus posse fictio, quam ueritas, & hoc dicitur extremum ad quod. In extremo a quo si fit contractus habens terminum ad certum quid agendum, ut si amicus egit nomine meo illud ego post terminum habeo ratum, hoc non sufficit, cum post terminum ego non potuissem facere uere, ergo nec ficte. Cum post mortem mariti non possit uxor machinari in ipsius mortem deficit extremum a quo, & sic non procedit machinatio, quia deficiente altero extremo non habet locum ratihabitio. Ab. de conuersio. infide.c.Laudabilem. Habet ratihabitio locum in his quę possunt per alium explicari, ut sunt uulnera, homicidia, non autem in his quę non possunt explicari, ut adulteria. Ab. de sen.exco. c. Mulieres.

Rebellis dicitur qui domino suo naturali resistit, uel iudici non uult parere, uel impedit iurisdictionem. Ab.de off.& pot.iud.deleg.c.Sane.

Reconuenire potest reus actorem etiam coram delegato, qui compellit actorem ad respondendum, non sic de arbitro. sic iudicis delegati iurisdictio extenditur ad causam non expressam. In quibus causis locum habeat reconuentio, & coram quibus iudicibus. Abbas de mutuis petitio. cap. Ex litteris.I.

In causa reconuentionis actor qui impetrat rescriptum appellatione remota tenetur respondere appellatione remota. De mutuis petitio. c. Prudentiam. Reus qui conuincitur in una causa potest actorem reconuincere in pluribus causis. Actor non sed tantum pro ea in qua litteras impetrauit. An possit conueniri reus ultra dietas. Post reconuenire actorem de actione orta post rescriptum, dummodo habeat ortum tempore reconuentionis. Ab. ubi supra.

Rector clericus habet iurisdictionem in scholares clericos, in negociis ortis ratione suæ professionis, licet in uniuersitate plures sint layci, quam clerici, nec tamen pręiudicat ordinario, cum etiam possit conueniri coram eo. Ab.de foro compe. c. Si diligenti.

Regnum, & aliæ dignitates non diuiduntur, sed patri succedit primogenitus, & eo sine sobole mortuo, secundo genitus, & sic successiue. Si primogenitus filium habeat ille pręfertur patruo, & succedit auo, etiam si pater eius nunquam sit adeptus regnum, quia præmortuus est patri suo ne fiat diuisio. Vnde secundogenitus priuatur legitima sine culpa sua, si pater non habet alia bona. Debet tamen primogenitus subuenire fratribus suis, ita tamen ut remaneat primogenito, unde possit honorifice regere principatū quem habet possidere, quando expediet diuisio eorum qui non habent dignitatem. Quod dictum est de regno intellige in comitatu, ducatu &c. Si fiat diuisio regni læderetur respublica. Ab. de uo.c. Licet.

Regula religiosorum quando ligat ad peccatum mortale. Ab. de ui. & honesta. cleri.c. Clerici. secundum. Vide. Constitutio an sit preceptum. Religiosus ex uoto non tenetur.

Regula ponens certam formam professionis non ponit formam substantialem. Vnde ualet professio per quæcunque uerba facta non seruata regulari forma. Defectus formæ non habet uitiare actum obligationis directæ in Deum. Ab. de regular.c.Porrectum.

Reiterari non dicitur quod ambigitur factum. Vnde qui non recordatur horam dixisse tenetur reiterare, & generaliter ubi actus de necessitate explicari debet, si ambigitur ut non sit gestus, debet reiterari, nec intelligitur

reiterari quod ambigitur factum. Abbas de presbyte. non baptiza. c. Veniens.

Ad religionem non debet quis admitti nisi uolens, & in ętate idoneus. De regulari. cap. Nullus. Si ingressus uult exire, ipsi incumbit probare quod non habebat aetatem tempore professionis. Abb. ubi supra. Nec malitia supplet aetatem. Ab. ubi supra. c. Significatum. &. c. Cum uerum.

Religio arctior &c. Non debet attendi simpliciter dispositio originalis regulae, sed etiam statuta ordinis quae inducunt duriorem modum uiuendi, & debet considerari austeritas in obseruatione de pręsenti, & non respectu institutionis antiquae. Vnde non potest quis ex religione laxiore intrare arctiorem respectu antiquae institutionis de praesenti, si austeritas non obseruetur, quia uidetur non spiritu diuino, sed aduersarii inductus. Praedicatores ex regula non sunt mendicantes, & ex illa possent transire ad ordinem benedicti, secus ex constitutionibus suis. Ab. de appella. c. Ad nostram. Vide. Religiosus potest transire.

Religionem nouam non licet instituere sine licentia papae. De religio. domi. c. Ne nimia. Ista est constitutio concilii contra quam episcopus non potest licentiam dare. Hodie excommunicati sunt facientes nouam religionem, & praelati qui dant eis facultatem seruandi talem ritum. Nec isti excusantur propter bonam intentionem, quia ista prohibentur propter confusiones quae in ecclesia generantur, & mala quę possunt accidere. Ab. ubi supra.

Religiosorum nomine ueniunt omnes Christiani. Secundo omnes honeste uiuentes, & non quilibet Christianus. Tertio clerici seculares. Quarto stricte, & ueniunt tantum professi obedientiam. & quanto magis exhibent religionem Deo, tanto magis possunt dici religiosi. In statutis ubi cauetur ne religiosi assumantur ad officia debet intelligi stricto nomine, licet alii aliter sentiant. Abb. in rubri. de regularibus. In materia odiosa debet capi multum stricte, nisi adiiciatur uerbum generale, puta si dicatur quocunque modo religiosi, quia tunc includuntur qui non possunt contrahere matrimonium, & promiserunt obedientiam superiori, nec possunt ab isto statu recedere, quibus conferri possunt ecclesiae decimę, ut hospitalarii Hierosolimitani, sed rectores hospitalium utentes matrimonio deferentes certum habitum non sunt religiosi etiam largo nomine, nec gaudent priuilegio clericali in persona, nec in rebus patrimonialibus. Vnde etiam gaudentes non sunt religiosi, licet gaudeant priuilegio fori. Non uideo quòd tales hospitalarii, & alii religiosi improprie dicti comprehendantur in statutis odiosis. Vbi statutum loquitur in materia iuris communis non debent ampliari uerba, ut statutum aliquid operetur, sed satis est aliquod remedium adducat praeter ius commune, nisi ius commune loqueretur improprie, quia tunc statutum debet intelligi proprie, ut aliquid addat ad ius comune, si statutum loquitur improprie, sicut ius commune. Ab. in rubri. de regulari. De uoto. c. Ex multa.

Religiosi omnes monachorum nomine ueniunt in constitutionibus. Abb. de postulan. c. Ex parte. Vide. Monachorum nomine.

Religiosi, & regulares proprie dicuntur qui profitentur tria uota religionis approbatae. In materia odiosa hoc nomine non ueniunt fratres de tertio ordine, nec mantellatę, nec iesuati. Isti non habent proprie regulam, sed certum modum uiuendi. In dispositione tamen fauorabili ueniunt, qui largo mo-

go mo-

go modo uidentur sub regula ratione promissionis factæ superiori. Abb. in rubri. de regulari. Regularium nomine ueniunt omnes qui profitentur tria uota, sicut & nomine religiosi. Abb. ne cleri. uel monach. cap. Non magno.

Religiosus potest accusare prælatum suum, & de bonis monasterii expensas litis habebit. De accusa. c. Ex parte. In licitis tenetur obedire, non autem tollerare si malus est. Accusando procurat bonum monasterii, cui non debet lupus præesse, ideo debet habere expensas. In aliis pendente lite tenetur obedire. Prælatus etiam habebit expensas etiam si priuatus sit administratione, dum tamen habeat titulum. Extraneum prælatum non potest accusare nisi intersit monasterii, & de licentia Abbatis. Potest tamen denunciare alium ad pœnitentiam extraiudicialiter. Si sequitur causam propriam puta suę electionis non habet expensas a monasterio. si monasterii causam puta accusando Abbatem si non habet peculium expensas habebit a monasterio, secus si habet peculium. Si admittitur ad accusandum, uel denunciandum in continenti habebit expensas. Intellige etiam de expensis litis. Ab. ubi supra. c. Ex parte.

Religiosus non potest esse aduocatus, nec in foro ecclesiastico, nec seculari nisi pro utilitate monasterii, & præcepto Abbatis sui, sic tamen quod utilitas monasterii, & præceptum superioris concurrant, & tunc in utroque foro potest esse aduocatus. Licet possit pro amico monasterii aduocare, non tamen pro aliis ut releuetur monasterium grauatum ære alieno, licet lapus sentiat contrarium. An possit esse procurator, & arbiter, opiniones. Ab. de postulan. c. Ex parte.

Religiosus potest agere ad satisfactionem iniuriarum. Abb. de sen. excom. c. Parrochia. Ipse religiosus non agit sed monasterium, uel eius prælatus. Glo. ubi supra. Limita nisi monachus esset absens ut in studio, præsens & prælatus longe absens non dimisso procuratore, quia tunc posset agere præsupposita uoluntate, & licentia superioris. Clericus secularis potest agere & remittere iniuriam sibi competentem, non autem eam quæ competit ecclesię. Iniuria illata sibi est, & ecclesiæ illata. Ecclesia in qua est intitulatus habet actionem iniurię. Si plures habet in titulo actio competit ecclesiæ propter quam illata est iniuria, si propter utranque illata est, actio competit utrique. Inquantum emenda fit ratione iniuriæ tangentis personam clerici debetur emenda clerico. Inquantum tangit ecclesiam debetur ecclesiæ iniuriatæ. Abb. ubi supra. cap. Parrochianis. Clericus potest agere pro iniuria, & ecclesia, & sic satisfactio pro uno non est pro alio, nec econtra, immo alius potest agere postquam alteri est satisfactum, puto etiam quod clerici possunt agere. Abb. ubi supra. c. Cum desideres.

Religiosus appellans a sententia si est secundum regulam, uel statuta eius appellatio non est admittenda, sicut nec alterius quando sententia est notoria secundum leges, secus si in corrigendo excedat modum. Abb. de appella. c. Ad nostram. Nec appellat a disciplina ecclesiastica. Vbi supra. c. Reprehensibilis. Si appellat a pœna infligenda secundum ecclesiam, uel statuta eius appellatio est nulla. Si prælatus punit iniuste, uel contra regulam potest appellare. Abb. ubi supra. c. De priore. Appellatio non defendit religiosum, si appellat contra legem, & statuta. Vbi supra. c. Quia nos. Permittitur religiosis appellatio, quando indebite gra-

dantur, uel superior non incedit per uiam correctionis. Abb. ubi suprà. c. Ad nostram. Si religiosus appellat a pręcepto prælati sine causa legitima non euadit notam transgressionis obedientię, quia appellatio non suspendit obligationem prius acquisitam. Abb. de iureiuran. cap. Breui. Generalis prædicatorum, & generalis carthusiensium non possunt appellare, si in capitulo generali deponuntur a diffinitoribus. Ab. de appella. c. Quia nos.

Religiosus dicitur apostata eo ipso quod recedit a monasterio, & non est sub obedientia prælati. si transit ad aliud monasterium, quia superiore fuit eiectus culpa sua forte exigente dicitur eiectus. Abb. de regulari. c. Ne religiosi. Qui deponit habitum est excommunicatus ipso facto, nisi ex causa rationabili dimittat, ut qui transit per loca periculosa, uel ex alia iusta causa. Abb. de aposta. c. Præterea.

Religiosus quicquid acquirit, acquirit monasterio, & ea quę habet intrans religionem tam in re, quam in spe. Si tamen promouetur ad aliud monasterium etiam quæ habet in spe acquirit monasterio secundo, & non primo. Acquisita ipsi monasterio sequuntur personam, & circa hoc longa est quæstio, si promouetur ad episcopatum, uel ad aliam ecclesiam acquirit secundæ ecclesiæ ad quam promouetur, non autem monasterio. Nec potest disponere pro libito uoluntatis, quia substantialia regulæ remanent. Abb. de priuileg. c. Cum olim. Episcopus religiosus omnia acquirit ecclesiæ sui episcopatus, & cum nihil habeat donare non potest. Glo. ubi suprà. Religiosus & fugitiuus quicquid acquirit, acquirit monasterio. Abb. de cleri. coniuga. cap. Quod a te. Si promouetur ad prælaturam acquirit prælaturę, habet tamen administrationem bonorum ex quo est pręlatus, & debet illis uti non ut propriis, sed ut bonis ecclesię. Abb. de testamen. c. Quotundam.

Religiosus non potest beneficium acceptare sine licentia prælati, nec electioni consentire. Si eligatur in papam, ut dicit quædam. Glo. & Abb. de regulari. cap. Non est. Nec potest habere beneficium simplex in ecclesia seculari, pot est tamen esse episcopus. Abb. ubi suprà. cap. Super eo. Non potest esse canonicus in ecclesia seculari, nec haberi beneficium simplex in ea. Potest tamen promoueri ad curam animarum. In ecclesia cathedrali regulari potest esse canonicus, etiam si alibi sit professus, dummodo sit eiusdem obseruantiæ. Ab. de ui. & honesta. cleri. c. Deus qui. Potest tamen ei constitui pensio, uel prouisio non ut faciat eam suam, sed ut habeat dispensationem Abbate sciente & non contradicente, & potest Abbas illam auferre quandocunque uoluerit, nisi subditus habeat illam a papa. Abb. de præben. c. Nisi esset. Non tamen potest diuidere redditus respectu portionis debitę rectoribus, uel uicariis, nec parrochias diuidere. De præben. cap. Auaritiæ. Licet habeat parrochiam subiectam non tamen potest parrochiam diuidere, quia hoc non potest inferior episcopo. Abb. ubi suprà. c. Auaritia.

Religiosus potest habere ecclesias subiectas. 5. modis. Primo quo ad ius patronatus tantum. Secundo quo ad collationem, uel institutionem tituli collatiuam. Tertio quo ad institutionem authorizabilem ut possit instituere presbyterum, etiam quo ad curam animarum. Quarto quo ad temporalia tantum. Quinto quo ad temporalia & spiritualia. In primo nihil habet de redditibus, habet tamen ultra laycos quod potest exigere rationem

tionem de temporalibus ecclesiæ, & custodiam ecclesiæ uacantis, & commune cum laycis quod potest præsentare. In secundo, & tertio casibus non potest extendere manus ad temporalia ecclesiæ, nisi quo ad iura episcopalia. In quarto potest conuertere redditus in utilitatem propriam conseruata ecclesia in gradu pristino, ex tali concessione habet præsentationem rectoris. In quinto si ecclesia est ipsi subiecta pleno iure non oportet ire ad episcopum pro institutione, sed ipse ponit uicarium, & deponit, si non est subiecta pleno iure pro cura populi debet ire ad episcopum. Ab. de præben. cap. De monachis. In ecclesiis eis subiectis pleno iure instituunt & destituunt rectores sine episcopo, si populus est exemptus, alias ratione curæ recurrunt ad episcopum, nec possunt ignotum instituere. Episcopus tamen non potest examinare præsentatum, si religiosi habent collationem, quia hoc pertinet ad collatorem, quo ad mores, nisi esset ignotus quem episcopus non tenetur admittere, quo ad scientiam utique debet examinari per episcopum. Ab. de pręben. c. In lateranensi.

Ad religiosos potest ecclesia secularis pertinere quattuor modis. Primo ex donatione layci. Secundo ex donatione episcopi. Tertio ex propria fundatione. Quarto ex transactione iuris patronatus, quia acquisiuit uillam, uel patronatus cessit. Ex primo uidelicet ex concessione layci & consensu episcopi habet ius præsentandi, non autem temporalia, licet Glo. teneat contrarium. In secundo modo aduerte ad formam concessionis, si donauit quo ad temporalia ex causa & consensu capituli, quia aliter non ualet donatio, potest recipere temporalia. Idem si donauit pleno iure. Si ex sola fundatione habet tantum ius patronatus. Quarto quando habet tantum ius patronatus. Abbas de prębend. capit. De monachis.

Religiosus si præficitur ecclesiæ non ut prosit, sed ut pręsit, acceptando peccat mortaliter, cum ueniat contra uotum, nec est securus si dispensetur sine legitima causa ut præsit ecclesiæ curatæ, puta quia non aptus ad prædicandum, uel ad exercitium curę, quia propter hoc bonum publicum emanauit hoc ius, ut religiosus possit præfici ecclesiæ curatę. Abb. de uoto. cap. Non est.

Religiosi ecclesias eis concessas a laycis retinere non possunt sine consensu episcopi, nisi præscripserint, uel post episcopi concesserint. De iure patro. c. Cura pastoralis.

Religiosorum bona ad quę monasteria, & ad quas personas spectant. Abb. de proba. c. In pręsentia. Vide duo quæ sequuntur.

Religionem ingrediens potest bona sua alienare in quartodecimo anno, & tamen in ea ætate non potest alienare ad pias causas, quia religiosus pręsumitur mori. Minor 25. annorum si ingreditur religionem, sine curatore, & decreto alienat, secus si non intrat. Testari potest & disponere de bonis suis ut sibi placet. Si patet exhæreditauit filium non potest testamentum rumpere, licet possit legitimam petere, nec reuocatur testamentum per ingressum religionis. Si nihil reliquit filiis non rumpitur testamentum. Minor, prodigus, furiosus possunt testari ingrediendo religionem etiam sine curatore, si tempore ingressus non sunt filiifamilias. Filiusfamilias de profectitiis non potest testari, quia sunt patris. De castrensibus, uel quasi potest. Aduentitia post ingressum sunt monasterii, quę autem pterius, sunt opiniones, & uidetur quod possit disponere de eis, quia sic pa-

ter priuabitur usufructus in uita, si filius disposuerit de eis. Idem est de libris collatis magistris artium, & doctoribus legum, secus si scholaribus. Si pater monachatur dimidia pars usufructus intrat monasterium, & dimidia erit filii. Heredes legatarii ingredientium monasterium nihil possunt petere nisi post mortem naturalem. filii post professionem patris possunt petere legitimam, licet secundum aliquos possit reuocari testamentum, nisi sit ordinis minorum. Verius tamen est quod ipse ut ipse nihil potest disponere de rebus prius suis. si ingreditur ordinem minorum nullo condito testamento eius bona ueniunt ad successores ab intestato. si ad alios mendicantes bona eorum spectant ad eos ut uendantur, non ut retineant immobilia. Idem de relictis illis si sint immobilia. Si aliquo testamento hospitali relinquitur ut annuatim in perpetuum tantum detur minoribus, non possunt minores illud habere, quia non possunt habere annuos redditus. Si quis profitetur tria uota, uel regulam mendicantium ante annum probationis, & similiter qui tenetur religioni in genere non in specie absque testamento eorum bona erunt in dispositione episcopi. Si profitetur in genere subalterno puta quia sunt plura monasteria sub uno capite, sicut in ordine mendicantium, & montis OlIueti bona acquiruntur toti ordini, & non monasterio, & sunt in potestate superioris ut distribuantur sicut uult. si essent plura monasteria sub uno capite, & monachi unquam remouerentur de suo monasterio bona acquirerentur monasterio recipienti, & cessat ratio predictorum. si profitetur in monasterio, certo alteri non subiecto eius bona ad illud monasterium pertinent. Si transferatur ad aliud monasterium bona uenientia ex professione sunt monasterii in quo professus est, alia ad monasterium ad quod translatus est, a quo remoueri potest. Hereditas acquiritur loco, in quo erat monachus tempore delationis. Si moritur infra annum, & alias non contulit bona sua monasterio, si intrauit causa probationis bona pertinent ad proximos illius hæredis, quia moritur ab intestato. Feudatalia si debent seruitium quod monasterium potest præstare per se, uel per alium transeunt ad monasterium, nisi electa esset industria personæ. Emphiteotesis transit in monasterium, nisi dominus reuocet. Si recipit feudum pro se, & filiis suis, non transit ad monasterium, usufructus transit ad monasterium, & durat ad uitam ingredientis. Bona collata ingredienti monasterium ea lege, ut alienari non possint, transeunt ad monasterium. Monasterium habet statim dominium & possessionem omnium bonorum profitentis facta professione. Similiter acquiruntur omnia iura competentia eidem monacho in spe, uel competitura, post ingressum religionis non potest quis exhæredari. Ab. de proba. cap. In præsentia. Si quis ingreditur religionem & credens quod teneat, cum tamen non teneat ingressus exiens bona recuperat, etiam expresse collata, quia præsumuntur collata ratione ingressus, secus si alio tempore si sciebat ingressum non tenere, non reuocantur bona collata. Ab. de proba. c. Causam.

Religionem intrans ut oblatus si recedit non reuocantur eius bona oblata, quia non potest recedere cum sit quasi seruus, si moritur ante professionem dic ut dictum est in cap. In præsentia de proba. Si recedit ante professionem, & donauerat omnia bona illa reuocat ad se etiam in dubio, sicut in donatione causa mortis morte non secuta. Si professus recessit, & professio non tenuit recuperat omnia bona, si sciebat professionem tenere. si sciebat

bat tamen non tenere recuperat ea, si professio tenet & in alio monasterio collocatur ad agendum pœnitentiam culpa sua, ususfructus bonorum est secundi monasterii, & post mortem ad primum monasterium redeunt cum proprietate. si fugit non recuperat bona, immo quicquid aquirit monachus fugitiuus acquirit monasterio, etiam si sit in remotis partibus. Si egreditur licite ut ad artiorem regulam, uel promoueretur in prælatum ecclesiæ alterius patrimonialia sequuntur personam, & monachus factus episcopus potest adire hæreditatem paternam, quam acquirit episcopatui non monasterio. Ista intellige quando fit donatio ratione ingressus puta tempore ingressus, secus si ex alia causa, uel etiam ante ingressum. Item si donata ecclesiæ seculari sunt accessoria, personæ recuperantur, alias non nisi ex gratia. Abb. de cleri. coniuga. capit. Quod a te.

Religiosi si propter bona temporalia habenda alliciunt aliquem ad religionis ingressum nullum commodum inde consequi debent. Hęc tamen est præsumptio quod alliciant, si recipiunt iuramentum. Abbas de proba. cap. In præsentia. Si dolo quis indueatur ad religionem tenet ingressus. Si dolus fit propter bona temporalia religio non debet habere illa. Abbas de his quę ui meue cauf. si. cap. Cum dilectus. Si auiditate patrimonii indueunt aliquem ad religionem priuantur eo, & tamen tenet ingressus. Abb. de sepultur. cap. In nostra. Additio in fine. Monasterium priuatur bonis quando induxit aliquem dolosè ad ingrediendum non propter Deum, sed propter temporalia bona. Limita tamen quando totum monasterium fuit in culpa, quia delictum particularis personæ non debet obesse monasterio. Abb. de conuersio. coniuga. c. Dudum.

Canonici regulares possunt fieri monachi, si religio ad quam transeunt sit artior. De regulari. c. Sane.

Canonici regulares in subscriptione præferuntur monachis, quia hic tractatur de auaritia, secus ubi agitur de laudabili exercitio, ut in cap. Deus qui. De ui. & honesta. cleri. ubi primo nominantur monachi, secundo canonici regulares, tertio religiosi alii. Ex ordine illius textus debet argui prærogatiua in aliis. Institutio monachorum est antiquior institutione canonicorum regularium, uel aliorum religiosorum. Cum aliqui notantur de aliquo uitio nominari debet prius non dignior, sed qui magis est infectus in illo, secus in actu uirtuoso. Abb. de præben. cap. Auaritia.

Canonici regulares possunt pręferri ecclesiæ parochiali etiam seculari, sed debent habere socium sui ordinis, si comode fieri potest. De statu monacho. c. Quod Dei. Hi quandoque habent prælatum abbatem, quandoque priorem. Ab. de sen. & re iudica. c. Cum I. & A. Eorum regula est laxior regula monachali. De statu monacho. c. Quod Dei.

Carthusiensium generalis non potest appellare si deponitur a diffinitoribus capituli, sicut nec generalis prędicatorum. Ab. de appella. c. Quia not. Vbi dubium est secundum medicos de uita corporali, nisi comedant carnes, possunt illas comedere non obstante professione. Abb. de iure iuran. c. Si uero.

Cistercienses si ad aliud monasterium trãseunt sine licẽtia Abbatis ad propriũ coguntur redire. Ab. de regulari. c. Non est. Prælati ad instantiam Abbatis tenentur compellere monachos ad proprium monasterium. Glo. dici

dicit quòd ordo istorum sit artior aliis regulis. sed hoc non placet aliis. Ab.de regulari. c. Non est.

Religiosus non desinit esse ciuis per ingressum religionis, quia retinet iura cognationis, & per meliorem statum superuenientem non perditur ciuilitas, efficitur tamen ciuis illius loci ubi monachatur. Idē dic de Abbatibus, & præpositis ecclesiarum quia ciues efficiuntur ubi habent dignitatem. Filius consequitur ciuilitatem ex origine paterna etiam si alibi oriundus sit, nisi sit bastardus, quia tales consequuntur matrem. Ab. de paroch. c. Significauit. Retinet etiam consanguinitatis iura, & eorum cōsanguineis succedunt non ipsi, sed monasterium. Ab. de testam. c. Quia nos. Per ingressum religionis perditur nobilitas. Glo. & Ab.de purga.cano. c. Nobilis. Vide. Nobilitas.

Religionem uolenti intrare coniugato contra eum oritur suspitio, si iuuenis est, & periculum habeat. Si post professionem exit de monasterio allegās causam iustam non compellitur intrare, nisi prius discutiatur causa. Metus mortis annullat professionem ipso facto. Professio nulla potest retificari post per consensum. Monasterio satis est probare professionem sed recedenti incumbit onus probandi metum cui cum duobus testibus magis creditur quàm monasterio cum centum, quia illi testificantur de sensibilibus & qui de monasterio de intelligibilibus, quæ sunt in corde. Cessante metu si remanet in monasterio probare uidetur professionem, obligat uouētem professio, nisi metus cadens in constantem uirum probetur. In susceptione habitus professorum ad tollendum præsumptionem professionis tacitę sufficit qualiscunque metus. Vnde etiam minæ parentum excusant. Ab.de his quæ ui met. ue caus. fi. c. Perlatum.

Religiosus uerus professus habitat cum uxore & tenetur reddere debitū quando transitus a principio non fuit omnino licitus, quia uidelicet intrauit, & professus est de licentia uxoris quæ non uouit continentiam, & post incontinens est, & uir officio iudicis reuocatur. Ab. de conuersio. coniuga. c. Vxoratus. Ex parte.

Religiosus si conuenitur ex eo quod fecit in seculo potest monasterium eius defensionem suscipere, & illo inuito ponere omnes exceptiones sibi competentes, & sic non tantum professi pœna transferuntur in monasterium, sed etiam omne ius reale & personale sibi competens. Licet ipse possit in iudicio esse de consensu superioris, primum tamen plus placet. Ab. de conuersio. coniuga. c. Venientes. Si sententia est absolutoria præuocationis concipitur in personam religiosi. Si agitur in bonis ita quòd condemnatio & absolutio sint reales, siue professus condemnetur, siue e contra, sententia concipienda est in personam monasterii, cum religiosus nō habeat propriū, non potest sententia condemnatoria uel absolutoria concipi in personam professi. Ab.de conuersio. coniuga. c. Dudum.

Conuersi sunt qui se & sua donauerunt monasterio habentes habitum dispa- rem a clericis professis, & litteratis. Hi possunt esse testes in causa monasterii. Ab. de testibus. c. Tuis quæstionibus. Potest quis se & sua donare monasterio per modum conuersionis, licet aliter non fiat monachus, & erit iste cōuersus monasterii, & magis astrictus monasterio, quàm monachus. Cum sit quasi seruus monasterii, sic ut etiam causa religionis maioris non possit inde recedere, & talis non potest testari. Ab. de proba. c. In præsentia. Conuersi non sunt de capitulo. Ab. de iure iuran. Et si Christus, licet

licet non possint tractare spiritualia, possunt tamen ea præscribere, quia non sunt mere layci. Ab. de præscrip. c. Causam.

Conuersi eo ipso quòd recipiuntur conuersi fiunt quasi serui monasterii sic ut non habeant facultatem intrandi religionem artiorem ut dicit Glo. in cap. Lex continentie 27. q. 1. Nec est ratio sufficiens salus animæ quam non ex eundo consequi possunt. Ab. de elec. c. Cum causam. Non sunt uocandi ad spiritualia puta ad electionem prelati, sed nec in temporalibus, & hoc de iure. Consuetudo tamen seruanda est. Appellatione capituli non comprehenduntur conuersi. Vbi omnes sunt conuersi & layci, sicut Iesuati supposito quòd sint approbati omnes habent uocem in electione prælati, & in aliis negociis. Ab. de procura. c. Alia quidem. De arbi. c. Cum olim. Ab. de regulari. c. Non est. Factus conuersus non potest instare ut illum recipiat monasterium in clericum, quia quasi seruus receptus fuit, & si fiat clericus, monasterium non tenetur eum tenere. Ab. de elect. c. Cum causam. Non possunt tractare spiritualia, nec habent uocem in capitulo. Abb. de constitu. c. Ecclesia S. Mariæ. Conuersi sunt religiosi & possunt præscribere iura spiritualia. Si sit eorum tantum collegium, habent ius eligendi eorũ prælatum. Vbi sunt clerici & conuersi simul, non possunt conuersi interesse actibus spiritualibus una cum clericis. Ab. de institutio. c. In ecclesia. Conuersi non sunt monachi, quia non ordinantur, nec oblati, quia mutant habitum, & sunt magis astricti monasterio, quàm monachi. unde etiam causa artioris uitæ iure non possunt transire ad alia monasteria, licet petant licẽtiam a suo superiori, quia efficiuntur quasi serui monasterii, ut dicit. Glo. ubi suprà. Ab. de regulari. c. Non est.

Religiosus qui corrigitur secundum statuta ordinis non potest superiorem recusare ut suspectum, nec appellare, nisi superior excedat fines regulæ. Ab. de appella. c. Cum speciali. §. Porro. Vide. Monachi correctio. Incorrigibilis de monasterio expellitur, & reformabitur monasterium de fratribus alterius ordinis, si de religiosis eiusdem ordinis reformari non potest. Ne cleri. uel monach. c. Relatum.

Religiosus potest decimas exigere ab aliis religiosis si habet parochiam sicut clerici seculares, nec in hoc est differentia inter eos. Ab. de decim. c. Sugestum. Decimas possunt præscribere sic ut clerici seculares, quia uterque eorum habens parochiam potest præscribere, quam si non habet non potest præscribere, cum ius commune resistat eis. Abb. de decim. c. Nuper.

Religiosi decimas tenentur soluere de fructibus possessionũ quas acquisierunt post concilium generale, si de illis possessionibus soluebantur prius decimę, non obstantibus eorum priuilegiis pręcedentibus. Ab. de decim. c. Nuper. Concilium hoc celebratum est sub Innocen. anno domini 1237. nec tamen reuocatum est priuilegium de decima non soluenda pro nouालibus, quo priuilegio gaudent omnes religiosi, quia reuocatur solum priuilegiũ laborum suorum. Ab. ubi suprà.

Religiosorum coloni non tenentur soluere decimas si prædia sunt exempta, secus si exemptio religiosorum est personalis. Abb. de decim. cap. Ex parte.

Religiosi decimas non soluunt de ortis, & nutrimentis animalium, nec de noualibus quæ propriis manibus, aut sumptibus excolunt. Cistercienses. templarii hospitalarii non tenentur soluere decimas prædiorum suorũ, quę

propriis

propriis manibus aut sumptibus excolunt. Ab. de decim. c. Ex parte. De dote monasterii, uel ecclesiæ decimę sunt soluendę, dicuntur colere propriis sumptibus quando soluunt certum præcium pro illorum cultura. Item quando in omnem euentum colonus debet habere certas mensuras, secus si est partialis, quia tunc proprie est socius, nec sunt etiam immunes de omnibus hortis, sed de his tantum quos colunt ad usum proprium. De nutrimentis animalium est de animalibus quæ ipsi nutrirent, uel alii ex pensis religiosorum. Abb. ubi suprà. c. Ex parte. Priuilegium super decimas laborum comprehendit etiam ea quę non sunt noualia. Ab. de decim. c. Ad audientiam.

Religiosi exempti ecclesias & decimas non debent recipere a laycis sine consensu episcopi, nec debet admittere excommunicatos, & interdictos ad diuina in ecclesiis non pertinentibus ad eos pleno iure, nec instituunt, nec destituunt inconsulto episcopo, sed rationem excolunt temporalem ab institutis. si contra prædicta uenerint, ecclesię in quibus ista aguntur, interdicto subiaceant, quod egerint irritum habeatur. Ab. de priuileg. c. Cum plantate. An ipso facto ecclesia sit interdicta, uel debeat interdici per episcopum, opiniones. Ab. ubi suprà.

Religionis ingressu non tollitur defectus causatus ex delicto alterius quo ad prælaturam consequendam. Ab. de pœn. In quibusdam. Nec habilitat simoniaci in ordine ad eius exercitium, licet tollatur defectus sine peccato ingredientis & contrahentis. Ab. de simo. c. Ex tuæ.

Religioso licet se defendere, sed si potest comode petere licentiam a superiore, debet petere, si autem non potest, tunc potest agere, quia quo ad actus naturales non censetur mortuus, sicut etiam potest subuenire morienti fame sine licētia. Ab. de ui. & honesta. cleri. c. Clerici.

Religiosi possunt esse delegati papę si sint priores, uel si tanquàm canonici in ecclesiis cathedralibus. sicut Panormi & Cathaniæ quia non sunt peioris conditionis, sed melioris quàm seculares. Ab. de iudi. cap. Causam.

In religioso depositio operabitur quod in aliis clericis, si ipse religiosus sit clericus. si non sit clericus non uocabitur ad capitulum, ad alios tractatus, nec recipiet præbendam suam, nec uictualia cum aliis, & in loco stricto stabit, uel in carcere. In tali non cadit depositio ab ordine. Ab. de simo. c. Dilectus filius.

Religiosorum diffinitores capituli possunt excommunicare. Ab. de regulari. c. Ne religiosi.

Religiosus habens certam dispensationem confirmatam a papa non potest priuati per abbatem. Idem est de possessione, si sic habet eam. Ab. de præben. c. Nisi esset.

Religiosi non habent domicilium nisi in claustro ubi habent residere, & hoc quo ad onera, quo ad cōmodum habent domiclium ubi nati sunt. Vnde non desinunt esse ciues, quia retinent quo ad cōmodum iura ciuilia. Vnde religiosus ordinari potest per episcopum in cuius diocesi natus est, licet suum monasterium situm sit in alia diocesi. Abb. de foro compe. c. Postulasti.

Religiosi quibus concessum est ut ecclesias eis subiectas in proprios usus possint conuertere non auctoritate propria, sed diocesani, possessionem illarū ecclesiarum debent recipere, nisi in priuilegio aliud exprimatur. Ab. de priuileg. c. Pastoralis.

Religio-

Religiosus impetrans confirmationem a papa super temporali administratione, uel prioratu, si tacuit se esse regularem, non ualet, si expressit rescriptum, præsumitur falsum, quia papa non cósueuit concedere. Ab. de confirma. util. uel inutil. c. Ad nostram audientiam. Non potest esse administrator qui non habet proprium; sed omnia acquirit monasterio, concedi tamen potest hoc collegio, uel monasterio. Si religiosus de consensu prælati administrationem recipit ad tempus, & post ex certa scientia confirmatur per papam, licet in aliis subdatur prælato, non tamen potest eum remouere. Si papa confert prioratum quem abbas conferebat, & remouebat ad nutum, & hoc ex negligentia abbatis, potest abbas illum remouere, similiter si non ex negligentia sed simpliciter contulit, secus si dedit, quousque uixerit. Ab. ubi suprà. Et ubi suprà. c. Porrecta.

Religiosus potest habere facultatem eligendi potestatem secularem, & ex sola electione competit electo facultas administrandi absque alia confirmatione. Ab. de iudi. c. Significauerunt.

Religiosi clerici in electione prælati non habent uocem nisi in sacris ordinibus. Ab. de institutio. c. In ecclesia.

Religiosus potest eligi episcopus, & promoueri ad episcopatũ, & ad dignitatẽ ecclesiæ collegiatæ, etiam ad parochiam propter curam animarum, & prædicationem, non autem potest esse canonicus in ecclesia seculari, nec habere beneficium simplex. Si est monachus debet habere socium sui ordinis. si canonicus regularis debet habere, si comode potest habere. Glo. & Ab. de statu monacho. c. Quod Dei. Non tamen potest ad prædicta promoueri sine licentia prælati, & si non uult consentire, & utilitas suggerit, debet compelli prælatus ad dandã licentiam, & superior potest hanc licentiam dare. Ab. ubi suprà. c. Potest promoueri in episcopum. Ab. de simo. c. Sicut tuis. Religiosus potest eleemosinas facere de bonis monasterii sine consensu superioris, ubi tanta est necessitas quòd non potest habere recursus ad superiorem. Vbi est absens sine tanta necessitate potest facere eleemosinam competentem. Si est in studio ex quo ab aliis percipit diuina, debet eis facere eleemosinas, & oblationes, sicut layci faciunt. Ab. de fur. c. Si quis.

Religiosus factus episcopus non absoluitur a uotis, nec ab habitu, nec ab abstinentia. Ab. de ui. & honesta. clerico. c. Clerici in additionibus. An consequatur patrimonium suum. Ab. de cleri. coniuga. c. Quod a te. Vide. Religionem intrans ut oblatus bona &c. Vbi scandalum est, potest habere habitum aliis conformem, & in moribus aliis cóformari saluis substantialibus. Ab. de ui. & honesta. cleri. c. Deus qui.

Religiosi licet sint episcopo subiecti de iure communi, sunt tamen exempti quo ad 12. contenta in capitulo. Ab. de excessi. præla. c. Nimis praua. Nec tenentur episcopo obedire contra regulam & statuta approbata, nec obedire rectori parochię, nec ab eis accipere eucharistiam. Ab. ubi suprà. c. Nimis iniqua.

Inter religiosos semper debet esse æqualitas respectu pœnarum, & bonorum monasterii, nisi aliqui sint male complexionati. Glo. & Ab. de statu monacho. c. Ea quæ.

Religionem ingrediens debet esse annorum 14. perfecte. Ab. de desponsa. impuber. c. Attestationis.

Religiosi excómunicatos & interdictos nominatim admittentes ad diuina non sunt

ſunt irregulares, licet incurrant aliam pœnam. Abb. de præben. cap. In Lateranenſi.

Religioſus expulſus a monaſterio, uel etiam redire uolens ſalua ordinis diſciplina, ſi ex culpa abbatis tantum non debet puniri monaſterium. ſi monaſterium expulit antequàm ingrediatur aliud monaſterium, acquirit primo monaſterio, ſecus ſi poſt ingreſſum. Hoc ultimum placet, ſed de primo dubito, quia expulſus de monaſterio non uidetur amplius habere communionem cum monaſterio. Abb. de infan. & languid. expoſi. cap. Si a patre.

Religioſus ſi ſine licentia prælati & maioris partis capituli fideiubet, uel mutuum accipit, non tenetur eccleſia, & recipiens punitur, niſi mutuum uerſum ſit in utilitatem eccleſiæ. Ab. fideiuſ. c. Quòd quibuſdam. Si in ſtudio eſt de licentia prælati, & fideiuſſerit, nec eccleſia, nec peculium conceſſum ſibi obligatur, quia fideiuſſor eſt extra cauſam, propter quam conceſſum eſt peculium. Obligatur tamen cauſa ſtudii. Si accepit mutuum ex contractu inito cum particulari non obligatur eccleſia ubi non habet mandatum, niſi id uerſum ſit in utilitatem eccleſię, etiam ſi pecunia mutuata ſit prælato & capitulo, quia non poſſunt prędicta diſtrahere ſine neceſſitate, & utilitate euidenti, & exigitur probatio uerſionis, quia de redditibus prælatus & capitulum habent adminiſtrationem plenam. Si mutuum & receptum a prælato ſolo, credo quòd in uita prælati non oportet probare uerſionem, ſed hoc requiritur quando perſona particularis accepit mutuum ſine licentia prelati. Adminiſtratio prælati omnia excepta alienatione immobilium comprehendit. Poſt mortem prælati credo eccleſiam non teneri niſi probata uerſione, quia non poteſt poſt tempus uitæ ſuę eccleſiam obligare niſi ex neceſſitate, & utilitate eccleſiæ, ad quod probandū neceſſe eſt probare uerſionem, nec aliter tenetur ſucceſſor ad debita prædeceſſoris. Alii tenent quòd ſufficit probare quòd tunc eccleſia indigebat, & hec opinio eſt æquior quo ad mutuum acceptum a prælato, niſi ubi opus eſſet diſtrahere immobilia. Si particulari perſonæ, & nulla ſumma eſt taxata per eccleſiam, uel recepit ultra ſummā non tenetur eccleſia, niſi probetur uerſio prædicta. ſi in ſumma, tenetur, nec requiritur ex uerſione utilitas perpetua, ſufficit quòd eccleſia ex eo ſit facta locupletior, & tenetur probata uerſione, quando utile eſt eccleſiæ illam uerſionem eſſe factam, quia ueriſimiliter feciſſet de proprio, alias ſecus. Credo eccleſiam teneri quantum lucrata eſt, licet plus expenſum ſit, & ſi plus fuit meliorata quàm fuerint expenſæ, tenetur ſolum ad expenſas. Vbi inferior non habet adminiſtrationem ſaltem peculii, alias tenetur ſuperior quantum patitur adminiſtratio, uel peculium. In monacho peculium dici poteſt quicquid tenet ſciente & patiente abbate, nec peccans ſic detinentes religioſi. In religioſis reſpectu acquirendi, & obligandi idem eſt, quòd de ſeruis reſpectu dominorum ſuorum. Idem forte poteſt dici de clerico. ſumma taxata hic poteſt intelligi in habentibus aliquam adminiſtrationem in monaſterio. In aliis reſpectu conſuetudinis religioſorum, qui præfigunt quandam ſummam in qua iſti poſſunt mutuo accipere pro utilitate eccleſiæ, uel neceſſitate propria qui mutuauit agit contra eccleſiam actione rei uerſę in eius utilitatem, uel negociorum geſtorum. Ab. ubi ſuprà.

Religioſi fugitiui annuatim ſunt requirendi, & cogendi ut ad monaſterium reuertantur. Ab. de regular. c. Religioſi. Fugitiuus qui non mutat ſtatum

quic-

quicquid acquirit, monasterio acquirit. Vnde abbas potest eum uendicare cum omnibus bonis acquisitis. Si promouetur ad ecclesiam secularem quæ acquiruntur intuitu ecclesiæ, acquiruntur ecclesiæ, si intuitu personæ, monasterio acquiruntur, quia remansit monachus monasterii sui, ex quo non fuit legitime promotus ad ecclesiam secularem. Si legitime esset promotus ad ecclesiam secularem, quia tunc nullam communionem habet cum monasterio, acquirit ecclesiæ seculari. Si dubitatur an acquisitum sit intuitu personæ, uel ecclesiæ, recurrendum est ad coniecturas. si intrauit aliud monasterium minus legitime reuocatur cum omnibus bonis acquisitis, si legitime intrauit acquisita ante ingressum secundi monasterii cedunt primo monasterio, tunc erat monachus primi, etiam si habebat licentiam intrandi aliud monasterium. Si post ingressum secundi acquiritur secundo monasterio. Quilibet abbas debet reuocare fugitiuos sui monasterij, & peccat, nisi reuocet, licet regula hoc non patiatur, quia mens huius constitutionis uendicat sibi locum in quolibet monasterio. Ab. de regulari. c. Ne religiosæ.

Religiosis 15. grauamina imponere prohibentur prælati. De excessi. præla. c. Nimis iniqua. Licet quidam dicant ista prohibita esse respectu mendicantium, tamen uidentur prohibita respectu omnium habentium regulam approbatam. Ab. ubi suprà.

Religiosi habitum ex causa honesta accipientes, similiter qui extra monasterium portant, coguntur habitum deponere, uel profiteri. Si quis profitetur ex causa inhonesta, puta ut efficiatur Abbas tenet professio, etiam si non efficiatur Abbas. Qui protestatur nolle profiteri etiam post annum, non est professus. Abb. de regulari. c. Clerici.

Religiosus tenetur habitum deferre, nec ualet consuetudo in oppositum; nec tamen oportet prælatum religionis habere habitum, nec quod prius sit professus. Abb. de testamen. cap. Quia ingredientibus. Vide. Religiosus profitetur. Deferentes habitum interius non incidunt in pœnam, sicut nec clericus secularis. Abb. de ui. & honesta. cleri. c. Deus qui.

Habitus nouitiorum ubi non distinguitur ab habitu professorum in professione benedicitur. De regulat. c. Statuimus.

Religiosi diuersi habitus missi ad prædicandum de nouo conuersis ad euitandum scandalum possunt se quo ad unum superiorem habitum & propositum conformare. De uita & honesta. cleri. cap. Deus qui. Ex honesta causa ubicunque conueniunt dispares habitus & obseruantiæ, si ex diuersitate generetur scandalum, possunt se conformare in unum honestum habitum, & modum uiuendi. Monachus factus episcopus, uel canonicus regularis potest si scandalum generetur aliis se conformare in superiori habitu, & moribus eorum, inter quos uiuit. Vnde extra substantialia uota potest se conformare moribus eorum, nec potest sic stricte seruare regulam, sicut in monasteriis. Ab. ubi suprà.

Religiosus qui habitum religionis professorum portat. Vbi distinguitur ab habitu nouitiorum censetur professus. De regular. c. Ex parte. Si distinctio habitus est talis, ut distinguatur tantum benedictione, deferens illum per annum est professus, similiter quando habitus est indistinctissimus. Vbi distinctio est patens, etiam si per 20. annos deferat habitum nouitiorum, non est professus. Vbi habitus est communis etiam secularibus ut sit

professus oportet quod assumptus fuerit maior à 14. annis. Si erit minor ubi habitus est indistinctus, non obligatur, quia potest præsumi quod illum portet sicut alii, qui non sunt religiosi, sed uiuunt cum eis. Vbi habitus est indistinctus per eius delationem per triduum scienter factam censetur quis professus, sed obligatur religioni in genere, si assumpsit infra annum probationis. Ab. ubi suprà.

Religiosus profitetur tacite, si ingrediens religionem assumit habitum indistinctum ab habitu professorum, & ibi stat per annum, etiam si non seruetur regula. Si assumitur in Abbatissam etiam tacite profitetur, quia ingerit se actibus professorum. Licet nouitia non possit eligi, potest tamen fieri Abbatissa per postulationem, uel collationem. Ab. de testamen. c. Quia ingredientibus. Admittitur quandoque professio tacita per delationem indistincti habitus, si portetur per annum, & obligat ad illam religionem in specie. Quandoque per susceptionem habitus professorum. Si concurrant ista primo quod habitus sit distinctus ab habitu nouitiorum. secundo quod sciens recipiat illum habitum sponte, & perseueret tridno, professio talis obligat ad religionem in genere tantum, & possunt ire ad laxiorem religionem. Ab. de regulari. c. Ad nostram. Qui recipit habitum professorum ubi sunt habitus distincti, compellitur ibi uel alibi esse religiosus. Si portat habitum nouitiorum, potest ad seculum redire. De regulari. c. Super eo.

Qui recipit habitum nouitiorum cum proposito mutandi uitam, & relinquendi seculum obligatur religioni in genere ut non ualeat amplius redire ad seculum. Licet fere omnes doctores sentiant hunc esse uerum religiosum, & si matrimonium contrahat, quod non teneat. Mihi tamen uidetur quod non sit religiosus, & uotum non sit solennizatum, & matrimonium post cõtractum teneat, peccat tamen mortaliter in seculo remanendo, quia ex tali proposito uidetur uouisse. Potest tamen ire ad laxiorem regulam. Si infra annum recepit habitum professorum est professus in genere, & matrimonium contractum post non ualet. In primo tamen casu ecclesia non compellit ipsum, nisi euidenter appareat illum uoluisse mutare uitam, sed relinquit conscientiæ suæ. Alias potest nouitius redire ad seculum libere, nisi appareant signa quod absolute uoluerit mutare uitam, puta ex propria confessione, uel quia renunciauit beneficia, alias secus. Ab. de regulari. c. Postulasti.

Qui habitum professorum recepit a non habente potestatem incorporandi non est professus, sed censetur habere uotum simplex, quia quantum in se est, potest ad hoc se obligare. Ab. Qui cleri. uel uouentes. c. Consuluit. Portantes habitum religionis etiam conuersorum falso, possunt coherceri per episcopum. Idem dic de fratribus. S. Antonii. & S. Ioannis missis pro eleemosinis. Contra tales, & contra eos qui mittunt, potest episcopus iurisdictionem exercere, etiam si sint exempti, quia deludunt fingentes se esse religiosos, cum non sint. Abbas de priuilegi. cap. Tua.

Promissio alicuius substantialis regulæ una cum susceptione habitus religiosorum inducit plenam professionem, & obligat ad omnia substantialia, immo susceptio sola habitus ad hoc sufficit. Abb. Qui cleri. uel uouen. cap. Insinuante. Vbi constat de animo deferentis habitum quod non intendit profiteri, ipsa delatio habitus per quantumcunque tempus

non

non inducit professionem. Vnde simulans se monachum causa libidinis non obligatur ad monasterium. Glo. & Abb. de priuileg. cap. Tuarum.

Hospitalarii & templarij semel in anno celebrant missas in ecclesia supposita interdicto, non tamen sepeliuntur mortui confratres, & oblati eorum, qui in totum non se transtulerunt iudicari possunt ab ordinariis de priuileg. cap. Cum & plantare.§. Quod si, &.§. de confratri. Qui mittunt pro eleemosinis cruce falso signatos in prouintia tota priuantur exhortationis officio. Si missi sunt layci, excommunicantur, si clerici, ab officio, & beneficio suspenduntur, & eadem suspensione puniuntur qui ante reconciliationem in ecclesia polluta celebrant, & suspensi per episcopos exemptos absolui non possunt, & fratres priuilegiatorum qui ad eos non omnino se transferunt, non sunt priuilegiati. De priuileg. c. Tuarum.

Iesuati non gaudent priuilegio fori, cum non sint clerici, nec profiteantur tria uota. Qui ex eis exiit potest matrimonium contrahere, & habere proprium. Nescio si dicam eos mortaliter peccare, quia ueniunt contra præceptum de noua religione ut ex hoc magis peccent, quam mereantur priuilegium fori. Status eorum cum non sit approbatus est expresse prohibitus. Martinus.V. concessit quod possint in eodem statu permanere ad beneplacitum sedis Apostolicæ. Abb. de foro compe. c. Nullus.

Religioni impubes oblatus a parentibus non potest exire ante.14. annum, secus si non fuit oblatus. Abb. de regulari. cap. Significatum. Cum uirum. Si ingreditur religionem post annum non potest a parentibus reuocari, & pubes per uim ingressus post annum exire, uel a parentibus reuocari non potest. De regulari. cap. Siquis. Nec oportet ut citius reclamet. Abb. ubi supra. Vide. Parentes. Si a parentibus inuitus monasterio traditur, & maior factus recipit professorum habitum sponte, non potest amplius redire ad seculum. Ante pubertatem cogitur filius sequi mandatum patris circa ingressum religionis. Ab. ubi supra. c. Cum uirum.

Ad religionem non potest induci qui suspectus est de incontinentia castitatis. Abb. de his qui fili. occide. cap. Veniens. Ingredi tamen potest religionem qui prohibitus est clericari. Abb. de pœn. cap. In quibusdam.

Si religiosus abiurat claustrum iuramentum non tenet, & sibi de hoc grauior pœna imponitur. De iureiuran. cap. Sicut ex litteris. Potest tamen iurare pro contractu obseruando. Abb. ubi supra. c. Ex rescripto. Conuersi possunt iurare pro testimonio ferendo in causa monasterij, & hoc fit tantum deficientibus testibus. Abbas de foro compe. cap. Et si Christus.

Religiosi possunt compelli per iuramentum ad promittendum obedientiam suo prælato, si prius reddiderunt se suspectos, & contumaces in præstando obedientiam. Idem est in clericis secularibus non habentibus curam. Sic excommunicati possunt incarcerari non autem aliter expelli a monasterio. Ab. de maio. & obe. c. Cum in ecclesiis.

Religiosi in ecclesia habentes ius patronatus tantum possunt præsentare, nec habent iurisdictionem in clericos institutos. Possunt tamen exigere ra-

tionem generalem de temporalibus. Si habent ecclesiá ut redditus possint conuertere in proprios usus, non habent iurisdictionem in clericos, nec possunt ibi instituere, quia populus est subiectus episcopo. Si habent ibi collationem nihil ultra possunt sibi usurpari. Quando habent pleno iure si populus est eis subiectus pleno iure, habent etiam institutionem, & destitutionem liberam. Si ecclesia est subiecta pleno iure, & non populus, habent institutionem, & collationem tituli, sed institutio auctorizabilis quo ad curam populi pertinet ad episcopum. Habent iurisdictionem super clericos, & possunt interponere auctoritatem alienandi res ecclesiasticas. Ab. de priui.c. Cum & plantare.

Religiosi professi exeuntes ad audiendum leges, uel physicam, nisi infra duos menses redierint ad monasterium, sunt excommunicati. In nulla causa possunt patrocinari. In choro, in capitulo, & in cæteris locis erunt ultimi, & sine dispensatione papæ non promouentur. Ne cleri. uel mona. cap. Non magno. Nullus papa inferior dispensare potest, quia est statutum concilii. secundo propter uerbum, omnino, Decreta & theologiam audientes cōmendantur. si exeunt monasterium gratia audiendi prędicta, etiam si post non audiant siue in eis studeant, siue non, excommunicationem incurrunt, secus si ex alia honesta causa sint extra monasterium, & incidenter audiunt leges. Ista habent locum in professo tacite, & in nouitio qui uouit religionem, si eam ingressus est. Hodie non expectatur lapsus duorum mensium. Abb. ubi suprà. Est canon latæ sententiæ, & in illum incidens debet per ordinarium publicari. Vbi suprà. cap. Super specula. Incidens in hanc excommunicationem nec ad ordines, nec ad beneficia potest promoueri sine licentia papæ, & clerici plures incidunt in hanc pœnam. Bononienses habebant super hoc priuilegium temporale, an modo habeant, nescio. Nec tamen ex tali ignorantia excusantur ab excommunicationę. Religiosi non sunt excommunicati, nisi post duos menses, si etiam infra id tempus non possunt redire. Secularibus currit tempus quando incipiunt audire. si religiosus exiit, & mutato proposito se ad theologiam transfert, non est excommunicatus. In pœnalibus uerba debent intelligi cum effectu. Sic excommunicati licet absoluantur non admittuntur post ad patrocinandum etiam in causis, in quibus alii religiosi admitterentur. Qui in claustro audit, uel studet in prædictis, non est excommunicatus. Si existens in studio theologiæ gratia honorandi amicum uadit ad principium philosophię non est excommunicatus, nec si propter paucitatem scholarium continuat ultra duos menses, nisi faciat in fraudem. Docere & legere non prohibentur, ideo religiosi legentes in monasterio siue extra non incurrunt excommunicationem. Si alicui conceditur priuilegium, quod possit in prædictis studere, potest etiam in eis doctorari, & consequenter leges legere & docere. Possunt tamen religiosi, & alii prohibiti in camera sua habere libros legis ciuilis, & studere in eis, non ut principaliter adiscant leges ciuiles, sed ut magis intelligant ius canonicum. Ab. ubi suprà. c. Super specula.

Religiosi si ignorant leges excusantur, quia sicut rustici habent intendere agriculturæ, ita religiosi diuinis officiis. Ab de uo. & uoti redemp. cap. Ex multa.

Religiosi litterati honorari debent præ cæteris, & eis est pinguius prouidendum, quia sunt utiliores toti ecclesiæ & æquiparantur nobilibus.

bus. Abb. de præbend. capitu. De multa.

Si religiosus litigat non debet prælatus incohare processum, quo impediatur uisitatio, & licet ei de bonis monasterii accipere inuito Abbate sententiæ excommunicationis, suspensionis, & interdicti factę post denunciationem per Abbatem denunciatum, uel per alium pro ipso in denunciantes, & eis adhærentes relaxantur, expoliati restituuntur. Iuramenta de ueritate tacenda relaxantur. Dicta testium denunciantium traduntur. Expensæ de bonis monasterii monachis denunciantibus ministrantur. Tamen propter hoc non eximuntur ab obedientia Abbatis sine litis prędiudicio. De accusa. cap. Olim. Superior non debet incohare processum contra subditum, per quem possit impediri uisitatio contra eum. Monachi possunt petere quod restituantur contra Abbatem eos illicite uexantem. Si monachi Abbatem denunciant, & non possunt expensas habere ab Abbate, licet eis propria auctoritate capere de bonis monasterii, cum eius utilitatem procurent, nec possunt contra eos agentes excipere de expoliatione. Abbas ubi supra. c. Olim.

Religiosi mendicantes in ecclesiis suis non possunt habere nisi unam campanam, in eorum oratoriis nullam, & si habeant, & publice pulsent, possunt per ordinarium puniri, licet sint exempti. Abb. de priuileg. cap. Petentibus.

Priores mendicantium possunt esse delegati papæ. Abb. de maio. & obe. c. Cum olim.

Minores non possunt habere legata perpetua, & si relinquantur hospitali ut annuatim eis dentur. Abb. de proba. c. In præsentia. Habent priuilegium ut possint hortum habere, intelligitur ad proprium usum tantum, non autem ut possint de oleribus, uel herbis aliquid uendere. Ab. de decim. c. Ex parte.

Qui sunt tertii habitus minorum non sunt proprie religiosi, nec proprie habent regulam, sed quendam modum uiuendi, & possunt conueniri in foro sęculari. Abbas de iudi. cap. Causam & rubri. de regulari.

Religiosi etiam mendicantes licite celebrant suas primas missas solenniter. Ab. de excessi. præla. c. Nimis iniqua.

Monialium nomine non uenit Abbatissa, nec alia prælata, nec monachi, quia licet masculinum concipiat fœmininum, non tamen econtra. Abb. de simo. c. Quoniam. Gaudent priuilegio. Si quis suadente. Abb. de senten. excommu. cap. Veniens. Si ignorant iura, excusantur, & generaliter mulieres. De clericis monachis dubium est. Monialium receptio simul spectat ad prælatam cum monialibus. Ab. de simo. c. Quoniam. Moniales tenentur deferre habitum, nec ualet consuetudo in oppositum. Ab. de testam. & ultimis. c. Quia ingredientibus. Possunt intrare monasterium artius. Ab. de statu monacho. c. Ea quæ.

Monachorum nomine non uenit Abbas in materia odiosa, nec in alia non odiosa. si prouisio sit fienda per ipsum, si autem per alium sit facienda, uenit. Ab. de simo. c. Mandato. De senten. excom. c. Vniuersitatis. Veniunt etiam conuersi in materia fauorabili, non autem in materia mere pœnali. Ab. de sen. excommu. c. Non dubium. Veniunt omnes religiosi. Ab. de postulan. c. Ex parte.

Abbas si contulit prioratum alicui quousque uixerit, potest illum ab officio absoluere, etiam si iurasset non reuocare illum. Si non est in memoria quod aliquis prior sit ammotus, non tamen propter hoc potest induci consuetudo quod non moueatur per Abbatem. Ab. de confirma. uti. uel inuti. cap. Ad audientiam. Potest autem prælatus irregularis ex modica causa ammoueri. Abb. de appella. cap. Inter cetera. Abbas potest esse procurator alterius, licet principaliter non uersetur utilitas monasterii coram iudice ecclesiastico. Abb. de appella. cap. Constitutus. Propter negligentiam potest deponi. Abbas de statu monacho. capitu. Monachi.

Religiosi monachi non dicuntur canonici, nisi sint instituti in ecclesia cathedrali, ut quando ecclesia cathedralis est monachalis. Abb. de senten. & re iudica. c. Cum.I. & A. Possunt esse canonici in ecclesia cathedrali, non tamen si illa sit secularis. Abb. de confirma. uti. uel inuti. cap. Ad audientiam.

Monachi & fratres sunt clerici, & litterati, habent habitum distinctum a conuersis. Abb. de testam.c. Tuis quæstionibus.

Monachorum correctio spectat primo ad Abbatem, nec requiritur capitulum, quia ex regula potestas monasterii est penes Abbatem. Vbi autem esset nimis seuerus in corrigendo, adhiberi debet capitulum. Ab. de regulari. cap. Ioannes. Non concurrit episcopus cum Abbate, ut sit locus præuentioni, in defectum tamen Abbatis episcopus potest supplere, secus in aliis prælatis secularibus habentibus subditos. Abb. de capel. monacho. cap. Ad audientiam. De senten. excommu. cap. Monachi. Correctio monachi spectat principaliter ad Abbatem, etiam exclusis capitulo, & episcopo quo ad regulam, & constitutiones. Abb. de appella. c. Ad nostram.

Monachi possunt habere ecclesias parrochiales sibi subiectas quo ad temporalia, & ipsi habent tantum præsentationem ad eas. Institutio pertinet ad episcopum, nec possunt redditus recipere superfluos prius detracta debita portione pro uicario, uel rectore instituendo, & pro episcopalibus iuribus soluendis. Non est distinguendum de uicario an habeat, uel non habeat patrimonium, quia semper potest uiuere de redditibus ecclesiæ, cui seruit. Abb. de præben. c. Monachis. Non tamen possunt poni singuli per parrochias. De statu monacho. c. Monachi. Si ecclesia est subiecta monasterio non debet institui solus, si non est subiecta, potest, & tunc nullam communionem habet cum monasterio. Abb. ubi supra. cap. Monachi. Monachus potest præfici ecclesiæ cathedrali, si tamen sit in congregatione, non potest exercere curam animarum, quam nunquam exercere debet. In defectum tamen clericorum si eligitur a populo, debet institui per episcopum. Vbi reperitur clericus secularis idoneus, episcopus illũ instituet de consilio monachorum, non tamen requiritur assensus. Si monasterium habet ius patronatus præsentabit clericum, sin autem, modo supradicto instituet episcopus. Vbicunque populus non est exemptus, instituit episcopus. Valet tamen consuetudo quod monachi per se exerceant curam. Ab. de capel. monacho. c. In ecclesiis. De iure communi monachi non habent populum, sed datur eis ex priuilegio. Ab. de sepultur. c. In nostra.

Monachus excommunicatus propter impositionem uiolentã extra claustrum absol-

absoluitur per Abbatem non per episcopum, secus si percussit clericum secularem. Ab. de sen. exco. c. Cum illorum.

Monachus filius unius monasterii ut dicatur filius alterius monasterii oportet iterum profiteatur in secundo monasterio. Abb. de uerbo. significa. c. Abbate.

Monachum non facit habitus, sed professio regularis. De regulari. c. Porrectum. Professio quandoque resultat ex deportatione habitus, & facit monachum, quia præsumptio est pro professione. Vbi præsumptio cessat quantumcunque portet habitum, nunquam est professus, nec monachus. Glo. & Ab. ubi suprà.

Monachus aliquod monasterium tenere, uel habere peculium non potest. De regulari. c. Ioannes. Si sit in alio monasterio potest Abbas repetere suum monachum, & Abbas habet primum corrigere monachos, nec requirere consensum tenetur capituli, nec consilium. Si ad aliud monasterium transit etiam eiusdem ordinis potest dici apostata quo ad obedientiam sui prælati. Abb. ubi suprà.

Monachus non potest quis esse in duobus monasteriis, nec Abbas in duabus Abbatiis, nec quis in duobus collegiis. De præben. c. Præterea. Non potest monachus in diuersis monasteriis habere locum monachi, nec Abbas potest esse in duabus Abbatiis. De religio. domi. c. Ne nimia. Potest tamen si unum monasterium est sub alio. Si monachus sit prior in conuentu qui habet electionem per se, uel habet bona diuisa non debet uocari ad electionem Abbatis, & si aliquid acquirit, acquirit monasterio, ubi est prior, non autem illi in quo receptus est. Ab. ubi suprà.

Monachi non possunt singuli in prioratibus commorari, etiam si super hoc habeant rescriptum Apostolicum, nisi in illo fiat mentio de concilio Lateranensi, etiam si deficiant facultates. Abb. de capel. monacho. c. Ex parte tua. Ordinarius compellit Abbatem, & monachos ad redeundum ad monasterium, uel quod eis socios adiungant. Vbi suprà. cap. Ad audientiam. Si redditus non sufficiunt, potest Abbas regularem prioratum dare secularibus. Vbi sufficiunt pro duobus, nec secularibus, ne alterius monasterii monachis potest dare. Si cum auxilio consanguineorum potest tenere socium, cum pulsio ista cesset. Intellige prædicta de monasterio claustrali, quia non desinit esse monachus, quia si ad ecclesiam non subiectam monasterio perpetuo promoueatur, non tenetur Abbas sibi dare socium. Ab. ubi suprà. c. Ad audientiam.

In prioratibus conuentualibus per electionem instituti non sunt reuocandi sine rationabili causa, ut si sit dilapidator, uel incontinenter uiuat, uel pro maiori officio. De statu monacho. c. Monachi. Abbas propter negligentiam potest deponi. Ab. ubi suprà.

Ex malitia Abbatis monachi puniuntur. Abbas & maiores de conuentu, quando ipsi tantum fuerunt culpabiles. Si conuocato consilio delictum explicatum est omnes debent puniri, etiam qui in capitulo interfuerunt, & tacuerunt. Ab. de simo. c. Veniens. & melius. Abb. ubi suprà. c. Dilectus filius. secundum.

Monachi debent studere non solum in gramatica, sed etiam in scientiis non interdictis eis. Ab. de magistr. c. Quia nonnulli.

Religiosi possunt habere monasterium in uillis, debent tamen esse honorabiles. Ab. de excessi. præla. c. Nimis praua.

Nouitius non tenetur probare regulam in habitu religionis semper, cum non habeatur ex regula, tamen standum est consuetudini. Ab. de regulari. c. Super eo. Qui habitum nouitiorum assumpsit potest in tempore probationis ad seculum redire, nisi appareat eum omnino uoluisse uitam mutare. In iure dubium est, an debeat experiri in habitu seculari religionem. Abb. de regular. c. Consulti. Infra annum probationis liber redit ad seculum, nisi sit professus tacite, uel expresse, uel appareat eum uitam uoluisse mutare. De regulari. c. Statuimus. Post annum non potest, ubi habitus nouitiorum non est patenter distinctus. Si protestatus est quod intendebat probare regulam, exeundo recuperat omnia bona, quę donauerat monasterio, si non præsumitur quod uoluerit mutare uitam ex eo quod prius disposuit de bonis. Si ex confessione sua patet, quod uoluerit uitam mutare, ideo habitum assumpsit, uel prius fecit testamentum, uel donationes, uel resignauit beneficio, uel quid simile præsumitur quod uoluerit uitam mutare. Ab. ubi supra. c. Statuimus.

Religiosi quot debent esse in monasterio. Ab. de institu. c. Non amplius. Vide. Clericorum numerus. Oblatus.

Religiosus non tenetur obedire prælato, quando mandatum est impeditiuum notorii, quod contra prælatum agitur. Ab. de accusa. c. Olim. Vide. Prælatus lite pendente.

Religiosus quando obligat, uel non obligat monasterium. Abb. de fideiussio. cap. Quod quibusdam. Vide. Religiosus qui fideiubet. Obligatio inter subditum & prælatum est nulla. Vnde transigi non potest cum subiectione temporali. Abb. de transac. cap. Præterea. De arbi. c. Quo tempore.

Religiosus ad obseruantiam religionis potest compelli, quæ proprie consistit circa contenta in regula, & ad obseruantiam ordinis, quæ est circa statuta ordinis facta post regulam. Vnde religioso post professionem potest indici durior uita, quia tenetur ad statuta ordinis, & statuta ab aliis, & capitulo monachos ligant, & sufficit notitia, quia renunciauit proprię uoluntati, secus est de clerico seculari. Abb. de appella. c. Ad nostram. Compelli possunt religiosi ad obseruantiam per Abbatem, & eo negligente, uel dissolute uiuente per episcopum, & si resistunt uiuere regulariter, possunt de monasterio expelli. quod si non potest reformari de fratribus eiusdē ordinis, reformabitur de fratribus alterius ordinis. Si omnes defecerint ponet episcopus clericos seculares, non tamen potest episcopus indicere arctiorem regulam, quam sit natura monasterii. Papa tamen potest arctiorem indicere uitam. Abb. ne cleri. uel monach. c. Relatum.

Religiosus si recipiatur in monasterio, in quo non est memoria in contrarium quod esus carnium sit prohibitus, de nouo assumens habitum non peccat sequendo mores diuturniores eorum, maxime papa sciente, & tollerante. Consuetudo tanti temporis inducit præscriptionem. Idem est de aliis concernentibus solennitatem. Idem uidemus in clericis secularibus. Si reformetur monasterium prius recepti tenentur ad obseruantiam. Abb. de ui. & honesta. cleri. c. Deus qui. Qui ingreditur monasterium, ubi non seruatur antiqua regula etiam quo ad habitum, & non profitetur regulam antiquitus institutam, sed illam quæ seruatur de præsenti, talis secundum Hosti. religiosus non est, sed reformato monasterio com-

compellitur profiteri, uel exire. Abb. de regular. cap. Vt clerici. Qui intrauit monasterium ubi non seruatur antiqua regula, si reformatur monasterium qui professus est tempore uitę laxioris si sit iurisperitus, uel ei fuit lecta regula, est simpliciter professus ex regula, & potest compelli ad obseruantiam regulæ reformatæ. Secus si dixit se nolle obligari nisi secundum consuetum modum uiuendi, uel obligatus est solum ad ea, ad quæ habet animum se obligandi ultra tria substantialia. Antequam reformetur monasterium, si non est memoria quod illa accidentalia seruarentur, non peccant seruantes substantialia, & non accidentalia. Maior pars potest reformare monasterium, & statuta regulę facere inuita parte minori. Papa potest uitam religiosorum arctare, & puto quod etiam solus Abbas hoc possit, quia quantumcunque sit durum quod per Abbatem præcipitur, non habet monachus unde resistat, si id sit licitum, & possibile. Ab. de regulari. c. Super eo. Si in monasterio non est memoria an ibi licitus fuerit esus carnium, nec apparet de licentia superioris, possunt impune uesci carnibus, donec monasterium reformetur, ex quo isti non fuerunt auctores. Idem potest dici de accidentalibus regulæ. Superior tamen ex officio suo debet his superintendere. Ab. de statu monacho. c. Cum ad monasterium.

Religiosi qui pro debito monasterii iurant stare in obstagio, & fideiussores iurantes creditorem indemnem seruare coguntur iuramenta seruare. Ab. de iureiuran. c. Ex rescripto. De licentia prælati possunt se obligare ad standum in obstagio personaliter, & cum iuramento, non tamen potest prælatus concedere quòd totus conuentus remaneat extra monasterium, nec quòd monachus remaneat extra in perpetuum, nisi ex urgenti causa, & magna necessitate. Licet possit cogi ad seruandum iuramentum, non tamen possunt teneri inuiti, de licentia tamen abbatis obses potest teneri inuitus. si sine licentia retinet, excommunicationem incurrit, similiter excommunicatus est qui clericum detinet inuitum, nec episcopus in hoc potest dispensare. Ab. ubi suprà.

Religiosus ab ordinis promotione impeditur sola inhibitione prælati nulla causa apparente, non autem ab executione ordinis iam suscepti. Glo. & Ab. de simo. c. Ex tuis.

Religiosi habentes ortum ex priuilegio de quo non soluunt decimas intelligitur de horto ad proprium usum tantum, non autem de herbis uenditis. Ab. de decim. c. Ex parte.

Religiosi omnes utriusque sexus existentes in parochia subditi sunt parochia no nisi ipsi sint clerici. Ab. de capel. monach. c. Dilectus.

Religiosus minus peccat quã laycus in eodem genere peccati, nisi peccet contra uotum, & quando per contẽptum excedit, quia magis ingratus, & quando peccat publice propter scandalum. Minus peccat propter merita pręcedentia, & sequentia. In dignitate positus ut episcopus leuius peccat quàm inferior, cum religiosus sit in statu perfectionis, & hoc nisi peccet contra uotum in receptione ordinis, uel ex contemptu, uel publice scandalizet alios. Meretur etiam magis religiosus quàm laycus ex eodem generę boni. Ab de iureiuran. c. Cum quidam. Vide. Peccato datur pœna. Religiosus ueniens cõtra regulam non peccat mortaliter, nisi sit contra uotũ, uel peccet ex contemptu, uel ducat in consuetudinem. Abb. de constitu. c. Concupiscentiam. Religioso debetur minor pœna quàm layco, si ambo

bo equaliter delinquunt. Ab. de offi. lega. c. Nisi specialis. Vide. Princeps ex speciali. Cum religioso agitur durius quàm cum seculari quo ad priuationem beneficii. In aliis pœnis agitur mitius, nisi sit contra substantialia, & facilius dispensatur quàm cum clericis secularibus. Ab. de dolo & contuma. c. Ex litteris. Religiosus grauius puniendus est data paritate delicti, quàm clericus, quia non tantum a uetitis, sed etiam a licitis debent abstinere, & hoc ubi peccant ex contemptu, uel contra uetum, uel publice cum scandalo aliorum, alias nec grauius peccant, nec grauius puniuntur propter bona opera præcedentia. Ab. Ne. cleri. uel monach. cap. Sed nec.

Religiosi peculium est quicquid tenet sciente prelato, & patiente. sola patientia sufficit ut dicatur peculium, nec peccat religiosus sic tenens. Ab. de fideiuss. c. Quod quibusdam. Habens peculiũ sine licentia abbatis a communione remouetur, & si moritur sepultura, & communione fratrum priuatur. Ab. de statu monacho. c. Monachi. Nullus religiosus potest habere proprium, possunt tamen de licentia abbatis habere administrationem pro utilitate monasterii, uel alendo seipsum, non autem potest prelatus nec papa concedere quòd disponat ad libitum. Ab. ubi suprà. cap. Monachi.

Religiosi ad processiones cum episcopo & clero non tenentur ire ex leui causa, etiam si subiiciantur episcopo, secus si ex magna, ut in primo ingressu episcopi, uel legati, uel propter aliquod flagellum, uel ad letanias. Credo quòd prædicatores & minores propter eorum exemptionem non releuentur, quin teneantur uenire, quando processio fit ex magna causa. Exempti in multis subduntur episcopo, & eorum exemptio eos non releuat. Ab. de excessi. prela. c. Nimis praua. Non possunt cogi per episcopum ad processiones, nisi ex magna causa de iure communi. Abb. de offi. iud. ordinar. cap. Dilecti.

Religiosus potest prædia aliena conducere, ubi propria non sufficiunt, alias secus. Glo. & Ab. de decim. c. Dilecti filii. Non possunt proprio nomine possessiones conductas habere. Ne cleri. uel monachi. Secundum. Possunt tamen habere nomine monasterii, sed non proprio nomine, cum non possint habere proprium. Ab. ubi suprà.

Prædicatores & minores habent priuilegium quòd celebrare possint cum altari uiatico, an modo habeant hoc priuilegium, quidam dicunt quòd nõ, quia modo habent ecclesias consecratas, sed puto ubi ecclesia non est consecrata adhuc habent priuilegium, nec requiritur licentia episcopi, quia priuilegium esset omnino nullum, secus ubi papa concedit ecclesiam conuertendam in usus proprios, quia acquisitium est eis ius, sed non possessio, ideo inducuntur in possessionem per episcopum. Abb. de priuileg. cap. In his.

Predicatoribus ne prælati imponant 12. grauamina, mandatur. Ab. de excessi præla. c. Nimis praua.

Prædicatores & minores hic dicuntur in paupertate artissima, quia non possunt habere aliquam proprietatem etiam in communi, sed debent uiuere de eleemosinis, & incerta mendicitas debet eis tribuere necessaria. sicut minores non possunt habere annuos redditus perpetuos, ita nec prædicatores. Vnde relicta quæ fiunt fenis communiter hospitali cum onere ut det certum redditum annuatim mendicantibus non ualet, quia hoc est habere

bere proprietatem, & tot possunt esse redditus quòd non oporteret men dicare contra regulam, & statuta eorum. Prædicatores non sunt incapaces ex regula, sed ex constitutionibus, nec possunt prædia habere, nisi hortum tantum. Ab. de excessi. prela. c. Nimis praua.

Prædicatorum ordo semper præponitur ordini minorum ubi simul fit mentio de utroque, quia ordo prædicatorum prius fuit approbatus, licet eodem anno, ideo magis honorandus est ordo prædicatorum. Ab. de excessi. prę la. c. Nimis iniqua.

Religiosus prelatus potest præscribere cõtra capitulum suum ut ipse exerceat pertinentia ad collegium suum, & capitulum quandoque præscribit contra prælatum. Ab. de his quæ fiunt a prela. c. Ea noscitur.

Religiosus a prelatione remoueri non debet propter infamiam, si potest se de illa purgare, licet remoueri possit ex leuiori causa quàm secularis prelatus. Glo. & Ab. de appella. c. Quia nos. Confirmatus a papa potest absolui per superiores, nisi papa prælationem illi dederit, quousque uixerit. Ab. de confir. uti. uel inuti. c. Ad audientiam.

Religiosus potest esse procurator pro utilitate monasterii abbate imperante. Item pro abbate, Item pro omni utili amico, uel defensione monasterii, Item de uoluntate episcopi, pro utilitate communi, uel publica ecclesiarum. Abb. de senten. & re iudica. c. Cum. I. & A. Religiosus simplex a procuratione repellitur, potest tamen esse procurator episcopi. Prelatus autem potest esse procurator. Ab. de censi. c. Sopite.

Religiosus non potest esse aduocatus nisi pro utilitate monasterii, & præcepto abbatis sui, nec in foro seculari, nec in ecclesiastico, nisi ut supra, sic tamen quòd utilitas monasterii, & præceptum superioris concurrant, & tũc in utroque foro potest esse aduocatus. Et licet possit pro amico monasterii aduocare, non tamen pro aliis ut releuet monasterium grauatum debitis, licet Lapus sentiat contrarium. An possit esse procurator & arbiter, hic ponuntur opiniones. Ab. de postulan. c. Ex parte. Non potest esse procurator nisi habeat mandatum superioris, & uersetur utilitas ecclesiæ, & hoc de religioso simplici intellige, quia si habet administrationem, uel dignitatem, potest esse procurator alterius. Abb. de procurato. cap. In nostra.

Religiosus quilibet potest procuratorem instituere ubi potest in iudicio esse. Vnde in absentia superioris expoliatus potest petere restitutionem, & agere de iniuria illata, si prælatus sit absens. Studens potest in studio omnia facere, & in studio experiri sine quibus non potest in studio commode stare. Expulsus iniuste monasterio potest petere restitutionem. Ab. de rescrip. c. Sum dilecta. Instituere potest nomine proprio in causis quas potest habere nomine proprio, ut si fiat inquisitio contra ipsum, uel ipse promoueat inquisitionem contra prælatum, ut si licite fuit electus ad propriã ecclesiam, uel aliam, & consensit de licentia prælati. Item quando accusat proprium prælatum, & generaliter quando licet isti agere, licet etiam per alium litteras impetrare, & causam prosequi. Vbi habet legitimam personam standi in iudicio, siue agat, siue conueniatur. Si agit contra monachum ex causa orta ante monachatum, narratio facti erit in persona monachi. Idem si obligatio sistat in personam monachi, licet sententia debeat ferri in monasterium, & executio in bonis quę peruenerunt ab eo, ad monasterium. Si non habet, satisfaciet scribendo, uel aliud honestum

opus

opus faciendo. Poteſt etiam inſtituere procuratorem ad denunciandum malum prælatum, & pro proſequutione cuiuslibet negocii in quo monachi plures admittuntur agendo, uel defendendo, & poteſt inſtituere unum ex ipſis contra uoluntatem epiſcopi,& Abbatis. In cauſa quam habet contra prælatum poteſt inſtituere procuratorem regularem, uel laycum etiã conſortem eiuſdem litis. Item poteſt deferre proprium prælatum de crimine, & de criminum infamia, & implorare ut commiſſio fiat ſuper ueritate. Idem poſſunt clerici contra epiſcopum ſuum. Ab. de ſenten. & re iudica. c. Cum.I.& A.

Si quis profitetur ex cauſa inhoneſta, puta ut fiat Abbas, tenet profeſſio, etiam ſi non efficiatur Abbas. Ab. de regulari. c. Clerici. Vide. Religionis habitum. Qui profitetur conditione appoſita, quod poſſit habere proprium, cum ſit contra ſubſtantiam profeſſionis, an ſit profeſſus. Item cum conditione ut habeat adminiſtrationem, opiniones. Mihi uidetur quod non ſit profeſſus, quia remota principali parte actus ſubſtantialis remouetur actus, & talis conditio uitiat actum, etiam ſi ſit reſolutoria. Prælatus eccleſiæ, etiam ſeruus domino præiudicant in agendis, & Deus non recipit obligationem niſi a uoluntario, & iſte noluit aliter obligari, & inter homines non ualet contractus, niſi ambo conſentiant. Ab. de conditio. apponen. c. Si conditiones. Vide. Profiteri poteſt in domo. In regula non ponitur forma ſubſtantialis profeſſionis. Vnde ualet profeſſio per quæcunque uerba facta non obſeruata forma regulari, nec defectus formæ habet uitiare actum obligationis directæ in Deum. Ab. de regulari. c. Porrectum.

Profiteri poteſt quis in domo propria, & poteſt Abbas ſtatuere ei certum locum ubi moretur, & dare ſibi ſua bona in adminiſtrationem, nec eſt contra ſubſtantiam monachatus. Nullus citra papam obligare ſe poteſt ut monachatum perpetuo relinquat in certo loco. Quando quis profitetur ſeruando ſibi ſua, in dubio uidetur ſibi reſeruaſſe illa bona ut obedientiarius, ſi conſtat quod omnia ſibi reſeruare uelit per uim conditionis ſuſpenſiue, uel reſolutiue uitiatur contractus, & non conditio ſi per uiam pacti, quia dicit nec aliter, nec alio modo profiteri intendo, iſta uerba habent uim conditionis, ſi ſimpliciter per uiam pacti, uel modi, opiniones. Mihi uidetur quod tranſierit in aliam ſpeciem contractus, & erit quaſi obligatus monaſterio, licet non in totum, & ſic obligatur ad omnia præterquam ad reſeruata, ſi uerba hoc poſſunt pati. Si uerba non patiuntur ut fiat tranſitus ad alium contractum, puto pactum interficere contractum. Ab. Qui cleri. uel uouen. c. Inſinuante.

Qui profeſſionem fecit, licet nunquam permanſerit in clauſtro, ſed in ſeculo, & ſemper uſus fuerit bonis ſuis ad obſeruantiam regularem compellitur. De regulari. c. Sicut nobis. Abbatis negligentia non debet obeſſe monaſterio, ideo monaſterium poteſt uendicare illius bona, nec currit præſcriptio contra obedientiam. ſi eſſet mortuus, & ipſum non reuocaſſet ad bona eius aſpirare non debet, quia quem uiuum contempſit, non poteſt mortuum dicere eſſe ſuum. Glo. ubi ſuprà. Semel profeſſus etiam ſi nunquam aſſumpſit habitum, nec monaſterium intrauit, tenetur ad religionem, & poteſt compelli uiuere in monaſterio. Abb. ubi ſuprà. c. Porrectum.

Profeſsio ante annum. 14. completum non obligat, poſt ſi ſit per ſuſceptionem

nem habitus professorum etiam non obligat nisi detur perseuerantia tridui. De regulari. c. Ad nostram. In uerbali professione non requiritur perseuerantia tridui, in alia sic requiritur perseuerantia tridui, quòd sine ea non obligat, etiam in genere. Idem est de omni uoto quo ad obligationem intrandi, quando nescitur quo animo fiat. Abb. ubi suprà. Non potest obligari minor. 14. anno, nisi maior factus ratum habeat. Vbi suprà. cap. Significatum. Ad ueritatem professionis requiritur 14. annus completus, nec malitia suplet ætatem, quia de maiori præiudicio & obligatione agitur in professione, quam in matrimonio. Vbi dura est religio requiritur pubertas plena uidelicet ętas annorum. 18. In minori ætate professio facta non obligat adueniente pubertate, nisi expresse professionem retificet, uel perseuerauerit per totum. 15. annum, ubi habitus sunt indistincti. Abb. ubi suprà. & ubi suprà. c. Postulasti. Vbi religio est dura, requiritur ætas. 18. annorum. De regulari. c. Quia in insulis. Ista dispositio habet locum ubicunque est durior congregatio, ideo mihi placet opinio quod extendatur ad prędicatores, & minores. Si tamen profitetur contra hanc constitutionem, professio tenet, quia papa non irritat, & hoc in fauorem est profitentium, sicut & in regula prohibentur profiteri ante annum, & tamen professio ualet, licet prælati sint puniendi. Hæc obligatio acquiritur Deo, quæ non impeditur ex prohibitione constitutionis humanæ. Abb. ubi suprà. Infra probationis tempus professio recipi non debet, tamen facta tenet. De regulari. c. Ad Apostolicam. Annus datur ut experiatur illam religionem, & religio experiatur mores eorum, ideo iuste potest expelli, si eius mores non placent. Inter mendicantes si profitetur ante annum tenetur ad religionem in genere, non autem in specie, & requiritur probatio per continuum annum, alias non obligat, nisi in genere, nec sufficit tempus interpollatum, licet quidam hoc teneant. Abb. ubi suprà. c. Ad Apostolicam.

Professio facta sine susceptione habitus tenet. De regulari. c. Porrectum. Non oportet professionem fieri in scriptis. Per hæc uerba trado, nec tibi in monachum, & fratrem inducitur professio. Habitus est de accidentalibus monachatus, ut tamen ualeat oportet professionem recipi ab habente potestatem incorporandi, uel de mandato eius. Episcopus licet possit aliquem ad quandam professionem recipere, ab eo tamen receptus non est proprie religiosus, nec est professio proprie, nec uotum solenne, nec dirimit matrimonium post contractum. Abbas ubi suprà. Semper oportet recipiatur ab habente potestatem incorporandi, uel de mandato eius. Abbas ubi supra. cap. Ad Apostolicam. &. c. Consultationi.

Religiosus professus quod non possit contrahere matrimonium ualide ex constitutione ecclesiæ habet, qua remotà tenet matrimonium, & ecclesia potest statuere quod matrimonium contractum post professionem sit ualidum. Glo. & Ab. Qui cleri. uel uouen. c. Rursus.

Mulier profiteri potest regulam masculorum & religionem in manibus eorum, & erit uere religiosa, licet non intret monasterium monialium, nec habitum suscipiat. Abb. Qui cleri. uel uouen. cap. Insinuante. Vir si profitetur in monasterio monialium ualet professio, & post compellitur intrare monasterium monachorum. Ab. de priuileg. c. Tua.

Si quis stat pro religione, & alter negat professionem, potest sibi deferri iuramen-

ramentum uoluntarium, uel necessarium ut probet hoc. Nam causa non est grauis respectu monasterii. Idem puto ubi quis negat se fecisse professionem, & Abbas pro monasterio stat. tunc ubi probatur semiplene, tamen debet iuramentum deferri reo, ut iuret se non esse professum, ut sic purget præsumptionem quæ insurgit contra eum, cum semiplena probatione, licet ex alia præsumptione Abbati non debeat iuramentum deferri, quia respectu alterius causa est præiudicialis, & grauissima, quia agitur quasi de statu hominis. Ab. de raptori. c. Cum causa.

Professione soluitur quis a patria potestate. Si pater profitetur cum sit in potestate prælati, non potest filium habere in potestate. Ab. de regulari. c. Siquis.

Profiteri potest quis per procuratorem. Ab. de præben. c. Accedens.

Profitetur tacite qui promittit conuersionem, & renunciat beneficio. Ab. de statu monacho. c. Quod Dei. Item per habitus susceptionem. Vide. Religiosus qui habitum. In religione approbata professio tacita impedit, & dirimit matrimonium contrahendum. Ab. de cleri. coniuga. cap. Sin qui clericorum.

Nouitia quæ sponte se ingerit actibus professarum censetur professa. De regulari. c. Vidua. Si exercet actum pertinentem tantum ad professas de iure communi, uel statuto, uel consuetudine censetur professa, & ad hoc requiritur quod se sponte ingesserit, quod sit nouitia quę intrauit monasterium ut esset religiosa, & quod sciret illum actum pertinere ad professas tantum, & per triduum perseueret in eodem proposito, & hoc uerum ubi concurrit tantum alterum prædictorum. Abb. ubi supra.

Professus tacite potest instare ut monasterium compellatur recipere eum ad professionem expressam, quia ex tacita professione ipse obligatur monasterio, & econtra. Acquisiuit enim ius monachatus, & collegii, nec potest sine causa amplius expelli. Quando ipsi nolunt aliquos recipere uolentes intrare possunt implorare officium superioris, ut eos cogant ad recipiendum, nisi allegent iustam causam, quia ad hoc monasteria sunt instituta. Qui nouitius stetit per annum, potest agere ut recipiatur ad professionem, nisi monasterium assignet iustam causam. Ab. de elec. & electi potes. c. Cum causam.

Qui legitime se transfert ad aliam ecclesiam regularem iterum profitetur ibi. Ab. de preben. c. Præterea.

Professionem oportet esse uoluntariam, & spontaneam. Quę fit per metum est ipso iure nulla, nec oportet eam rescindi per actionem, quod metus causa. Vt teneat in masculo requiritur ętas. 14. annorum, in fœmina duodecim, quia ętas ad matrimonium carnale apta censetur apta ad spirituale. Ab. de regulari. c. Nullus.

Proseneta potest esse testis. Vide in uerbo. Testis potest esse. Et in uerbo. c. Transactionis mediator.

Recipimus in protectionem & in Epistolæ ius beati Petri quid operatur in priuilegiis. Ab. de priuil. c. Recipimus.

Rector ecclesiæ non potest transigere. Vide in uer. c. Transactio facta de rebus ecclesiæ.

Religiosus non potest habere proprium, potest tamen habere administrationem alicuius peculii permittente superiore, qui potest etiam concedere usumfructus certarum rerum in suas necessitates conuertendum, sicut Abbas

bas habet administrationem rerum spectantium ad monasterium, ita potest alteri concedere. Valet etiam statutum ut pro indumentis, & aliis necessariis recipiat quilibet monachus decem. Si eligitur in papam, an possit inuito Abbate acceptare. Abb. de regula. cap. Ioannes. De præbend. c. Nisi esset. Qui profitetur in religione ea conditione ut possit retinere bona, intelligi debet quo ad usumfructus, ut sic res intelligatur secundum subiectam materiam, Ab. de statu monacho. c. Monachi. Talis non est religiosus, quia contra substantialia religionis est professus. Glo. ubi suprà. Ingrediens religionem si est usufructuarius, non extinguitur per professionem, sed durat ususfructus eo uiuente, & monasterium succedit. Ab. de pignori. c. Cum constet. Vide. Abbas potest habere.

Religiosus qui non resignauit proprium in morte non debet in monasterio sepeliri, & si de facto sepultus fuerit, debet exhumari, si sine scandalo fieri potest. De statu monacho. c. Super. Hoc tenet etiam, si non fuit monitus, quia reperitur decessisse in peccato mortali. Abb. ubi suprà. Debet pecunia poni in sterquilinio, nec debet tota pecunia reperta cum eo sepeliri, sed aliqua pars in signum perditionis, & ad terrorem aliorum. Ab. ubi suprà. c. Cum ad monasterium.

Religiosus receptus simoniace, an sit monachus; opiniones. Ingressus respectu illius monasterii uitiatur, sed monachatus tenet, quia factum alterius non impedit obligatiouem Deo acquisitam. Abb. de simo. capitu. Veniens.

Religiosus prohibetur sepeliri extra proprium monasterium, si fieri potest commode, alii omnes episcopi, rectores ecclesiarum possunt sepulturam eligere. Abb. de donatio. c. Apostolicę. Possunt eligere sepulturam sicut layci, si decedunt extra monasterium, & non possunt ad monasterium congrue deportari. Abb. de sepultur. c. Nos instituta. Vide. Disponi tempore habili. An possint sibi eligere sepulturam, opiniones. Hodie non possunt, nisi distent a monasterio, sic ut ad illud reuerti non possint. Ab. de excessi. prȩlato. c. Nimis iniqua.

Religiosi non possunt recipere ad sepulturam extraneos, nisi habeant populum, & tunc possunt omnes eligentes sibi sepulturam sepelire. Item possunt recipere, si ibi hospitatus decedat. Mihi plus placet quod siue sint priuilegiati, siue non, etiam si non habeant populum quod possunt quoslibet recipere. Ab. de excessi. prȩlato. c. Nimis iniqua.

Religiosi dicuntur serui Dei per excellentiam, & specialiter, quia fidelius debent Deo seruire. Abb. de sindi. cap. Sicut. Seruitus religiosorum est maior respectu prælati seruitute humana. Vnde sine licentia prælati non possunt esse fideiussores. Ab. de iureiuran. c. Ex rescripto.

Religiosus tenetur uiuere secundum regulam & statuta ordinis, contra quę non tenetur obedire episcopo. Abbas de excessi. prælato. cap. Nimis iniqua.

Religiosus in studio si superior promisit sibi facere expensas sine alia concessione potest obligare monasterium usque ad id quod promisit sibi mittere. Si facit conuentionem ut aliquis de sibi attinentibus uelit sibi facere expensas, uel uellet sibi obligare monasterium ultra expensas solitas non potest, nisi ex speciali commissione superioris. Abb. de accusatio. cap. Ex parte.

Religiosi possunt esse testes in causa monasterii, clerici, conuersi, & oblati.

De te-

De testib. c. Tuis quæstionibus. Criminosus in seculo, & ingratus parentibus non potest exhęredari post ingressum religionis. Ab. de testib. c. Testimonia. & C. & B. c. Casus.

Religiosus professus an possit reuocare testamentum, opiniones. Ab. de proba. c. In præsentia prope finem.

Religiosus potest transire ad arctiorem regulam. Regula hic dicitur regula & statuta, ideo prædicatores non possunt fieri S. Benedicti, quorum regula est artior regula Augustini, non tamen statutis prædicatorum, secundo attenditur principaliter obseruantia regulæ de pręsenti, & non secundum institutionem. Sic artior est ubi maior est obseruantia, etiam si ex institutione sit remissior. Qui ad monasterium ubi minus obseruatur pergit, licet proprie non sit apostata, tamen retrocedit, nec potest stare in eo, & tenetur ad primum redire. Qui est in monasterio in quo non seruatur regula, si non est reformatus, & in prouincia non est monasterium in quo seruetur regula, potest intrare laxiorem religionem, in qua seruatur regula, & quod habito respectu ad præsentem modum uiuendi secundum monasterium ducit uitam artiorem. Dato quod secunda religio sit melior, & fructuosior respectu finis, tamen si non uiuitur in ea strictius, non uidetur licitus transitus ad eam. Ab. de regulari. c. Sane. Artior dicitur secundum regularem obseruantiam actualem. Ab. ubi supra. c. Licet. Si uult transire ad artiorem sufficit petere licentiam, si ad æqualem, non potest sine causa, etiam cum licentia episcopi. Si ex causa sufficit licentia abbatis. Ad laxiorem sine causa solus papa dispensat, sed quo ad Deum non sufficit licentia papæ. Si subest causa, potest episcopus dispensare. Ab. de regulari. c. Non est.

Religiosus zelo sanctitatis uitę potest transire ad arctiorem uitam petita licentia prælati, licet non obtenta, etiam si primum monasterium sit priuilegiatum, quod ab illo ad aliud transire non possit. De regulari. c. Licet. Non licet ex leuitate, uel temeritate, uel in odium prioris prælati transire ad artiorem uitam. Si prelatus negat licentiam, uel non respondet, uel allegat causam iniustam, transire potest subditus statim. Si allegat iustam, aut probabilem, apud superiorem instabit, & si non, potest licentiam obtinere, debet remanere. Si primum monasterium grauatur multum non propter hoc est restituendus. Inferiores prælati si habent superiores petita licentia possunt transire. Qui non habent nisi papam eo negante non possunt transire, & eo non respondente non ualet transitus in eorum præiudicium. Ab. ubi supra. c. Licet.

Religiosus potest esse uicarius episcopi. Ab. de elec. c. Cum causa.

Religiosorum uitam artiorem sua regula potest papa facere. Item prælatus eorum cum maiori parte. Ab. de regulari. c. Super eo. Potest etiam superior statuta facere ligantia singulos eiusdem ordinis, ad quæ statuta arctantur ultra regulam. Ab. de statu monacho. c. In singulis.

Religiosus ex uoto non tenetur nisi ad tria substantialia, & ueniens contra consilia non peccat mortaliter, nisi contra pręceptum, uel ex contemptu, & hoc dicit S. Tho. Et quia periculosus esset status religiosorum, & papa hic præcipit ut conueniant in unum habitum ratione scandali euitandi, & tamen non est omittendum uotum propter scandalum alterius, hec omnia tolli possunt per papam. Abb. de uita & honesta. cleri. c. Deus qui. Non obligantur ad omnia dicta in regula, sed tantum ad tria uota. Abb. de ob-

de obferua.ieiu. c. Explicare. Si uenit contra tria uota, peccat mortaliter. In regula ubi eft tranfgreffio præcepti, uel uerba funt æquipollentia præcepto, puta uerba funt prohibitiua expreffe, eft peccatum mortale, quia expreffa prohibitio ęquipollet præcepto. Similiter ex contemptu ubi uerba funt imperatiua fecundum fubiectam materiam, poffunt deprehendi quafi in ponderofis uideantur habere uim præcepti, alias fecus, & hoc colligi poteft ex coniecturis, & circumftantiis, quo ad alia quando difponitur aliquid in finem alterius, fi id eft in cuius finem fit ftatutum non uiolatur, nec peccat contraueniendo fubfiftente legitima caufa. fecundo ubi confuetudo monafterii eft longisfimis temporibus excufat contrauenientem in his quę non funt de fubftantialibus. Ab. Ne cleri.uel monach. c. Relatum.

Religiofus non debet contra uotum uenire propter fcandalum uitandum, nec contra ea quæ funt de folennitate ordinis, ut dimittere habitum. Ab. de uita & honefta. cleri. c. Deus qui.

Religiofus prælatus etiam profeffus poteft uotum ultramarinum emittere, & in fuis ufibus uigefimā prouentuū conuertere. De uo. & uoti redēp. c. Poftulaftis. Religiofi poffunt uouere pro fubfidio terræ fanctæ fine licentia fuperioris, & poffunt fine crimine ad tēpus deferere monafteriū, & infiftere utilitati publicę ecclefiæ uniuerfalis, & hoc in cafu quando fit paffagium generale ex difpofitione papæ, fed hoc ceffante non puto quod prælatus maxime regularis posfit ad hoc fe obligare fine licentia fuperioris, quia hoc non poteft facere epifcopus. In fimplici religiofo non puto hoc effe licitum fine licentia fuperioris, quia nullum uelle habet. In papam non poteft religiofus promoueri fine licentia abbatis, fic non tantum aftringitur abbas fuperiori, quantum aftringitur inferior abbati. Ab. de uo. & uoti redemp. c. Poftulafti. Religiofus poteft emittere uotum pro fubfidio terræ fanctę etiam fine confenfu abbatis, fi alias eft utilis terrę fanctę. Abb. de uo. & uoti redemp. c. Ex multa. An posfit alia uouere. Abb. de uo. & uoti redemp. c. Scripturę. Vide. Votum irritatur.

Relinquo additum uniuerfitati bonorum inducit inftitutionem. Item relatum ad perfonam quæ de iure communi debet inftitui. operatur inftitutionem, & non fimplex legatum. Ab. de teft. c. Raynaldus.

Reliquiæ non poffunt effe laycorum, nec in dominio eorum. Ab. de iure patro. c. Nullus.

Renunciare nemo poteft uni introducto principaliter propter bonum publicum, licet confequenter concernat utilitatem priuatam, nec talis renunciatio iuuatur iuramento, fecus fi commodum concernit fingulis fingulariter. Ab. de foro compe. c. Si diligenti. Nemo renunciare poteft introductis propter bonum publicum, fed quilibet poteft introductis propter commodum fuum priuatum. Ab. de elec. & electi poteſta. c. In genefi.

Renunciare non poteft prælatus exemptus fi fubiicitur immediate papæ priuilegio exemptionis, nec prælaturæ fine licentia eius, etiam fi fit infufficiens. Glof. de confuetudi. capitulo. Cum uenerabilem. Vide. Exemptus.

Quando aliquid eft introductum in fauorem duorum non poteft unus altero inuito renunciare illi iuri. Si conceditur uniuerfitati non poffunt fingulares de uniuerfitate renunciare etiam refpectu fauoris fui. Si in fauorem particularium, quilibet poteft renunciare fauori fuo. Abbas

bus de regulari. capitulo. Ad Apostolicam. b

Renunciare potest quis ei quod ignorat, ex quo habet animum obligandi se in omnem euentum. Ante enim anni lapsum quis ignorat austeritates religionis, & uires suas, & tamen ualet renunciatio. Abb. de regular. c. Ad Apostolicam. d

Renunciari non potest iuri diuino, nec naturali nec iuri positiuo quod statuit certam formam in actibus hominum introducendo, nec iuri concernenti utilitatem publicam, nec concernenti priuatam utilitatem, quæ non potest separari a publica, nec quando continet utilitatem priuatam tertii, quę non potest separari a publica. Si concernit utilitatem renunciantis & est introductum propter eius imbecillitatem, uel si renunciatio est contra bonos mores, uel ad delinquendum inducit, non ualet, alias tenet. Si ius introducitur in odium alterius principaliter, si renunciatio est causa quod odium cesset, ualet. Ab. de foro compe. c. Si diligenti.

Renunciatio super iure futuro non ualet, facta tamen ualet. Priuatio supponit habitum, nisi renunciatio fiat in præsentia iudicis & partis, quia tunc habet pactum interclusum, ideo ad cautelam dicitur, renunciauit per pactum, nec extenditur ad ius quod quis potest habere in futurum, nisi hoc caueatur in renunciatione. Ab. de decim. c. Ex multiplici.

Renunciatio litterarum Apostolicarum ad beneficium obtinendum potest pro libito fieri, sed beneficio non potest quis renunciare sine licentia superioris. Potest etiam renunciare prædictis litteris pro beneficio alio obtinendo, uel pensionem acceptando. Abb. de rescrip. cap. Ad audientiam.

Renuncians liti renunciat omni iuri in illa causa sibi competenti. Abb. de maiori. & obe. c. Cum olim. Renuncians liti & causæ si litigat super beneficio, & renunciat in manibus eius qui non potest renunciationem recipere beneficii, non perdit ius suum quod habebat in beneficio, quia non potest clericus renunciare nisi in manibus eius, qui inuitum potest destituere. Vnde prælatus litigans super rem in qua non habet liberam dispensationem, puta in re iam acquisita, renunciare non potest liti, secus si habeat liberam dispositionem. Ab. de pact. c. Cum pridem.

Replicatio quando est admittenda, & quando repellenda. Abb. de excep. c. Dilecti filii. Quid sit replicatio, cui competit, quando competit, quis sit eius effectus, quo uitiatur, uel tollitur, quæ prius probanda exceptio, uel replicatio, an super replicatione sit necessario pronunciandum. Ab. de excep. c. A nobis.

Rerum nomine non ueniunt actiones, sic donans res suas non uidetur donare actiones. Ab. de religio. domi. cap. Quia monasterium. In primo dantur etiam incorporalia, contractus, & omnis obligatio. Ab. de regul. iur. c. Omnis res.

Res integra non dicitur, quando iudicium cepit agitari, uel negocium cepit tractari, item quando attinguntur substantialia illius negocii, ut cum incepit tractatus de persona eligenda, secus si tantum sunt expleta pertinentia ad solennitatem. Ab. de elec. & electi potesta. c. In causis.

Rescriptum est beneficium secundum ius, quia datur ad iuris obseruantiam, nec tenetur princeps concedere, cum habeat iudices ordinarios. Ab. de uerbo. signifi. c. Olim.

Rescripto abutentes quia data suo nomine alteri tradunt, per quem uolunt sati-

fatigari indebite, & qui illud recipiunt, sicut qui faciunt clericum euagari, contra quem nihil quæstionis habent. Item quia ad futuras controuersias extendunt litteras. Qui unum super negocio uno uel pluribus actionibus personalibus quæ commodius sub uno iudice possunt tractari per uarias litteras coram diuersis iudicibus trahunt, ut liberius fatigent, & sumptibus, uel compellunt componere, uel cedere, qui in eodem tempore ad diuersa loca, uel ad indeterminatum mandant citari actorem, ut dum non compareat, excommunicetur quasi contumax. Hi priuantur omni commodo rescripti, & aduersariis immoderatis expensis condemnantur. De rescrip. c. Quia nonnulli.

Rescriptum appellanti concessum in causa appellationis non tenet, nisi fiat mentio de appellatione. De rescrip. cap. Ex parte. & Glo. ubi suprà. Quando in rescripto causa appellationis committitur, iudex debet cognoscere de meritis appellationis, non autem habet ius super causa principali. Vbi suprà. c. Cum dilectus filius. Nec debet fieri mentio in rescripto de gestis post appellationem, secus de precedentibus. Abb. de excep. c. Dilecti in Christo. Rescriptum confirmationis super sententia a qua erat appellatum, non ualet. Si appellatus malitiose præuenit appellantem, alias pendet, donec cognoscatur de appellatione. De confirmatio. uti. uel inuti. c. Breui.

Si in rescripto uno committuntur plures articuli connexi, & in uno remouetur appellatio, intelligitur etiam remota in aliis. De appella. c. Secundo requiris. Vbi in una dispositione continente plures articulos si addatur clausula, referenda est ad totam dispositionem, si non subest ratio quare magis debeat concernere unum articulum, quam alium, in quacunque parte clausula ponatur, & generaliter quando clausula referenda est ad totum, uel ad partem, tam in rescriptis, quam in testamentis. Abbas ubi suprà.

Rescriptum habens ad beneficium a papa, & renuncians illud propter annuam pensionem non ualet, si impetrator hoc tacet, & rescriptum sit beneficiale, quia tenetur mentionem facere de litteris. Abb. de rescrip. c. Ad audientiam. Si non facit mentionem de beneficio impetrantis non ualet ad alia beneficia obtinenda. Vbi suprà. c. Cum adeo. Oportet si sit canonicus præbendatus faciat mentionem de utroque, & non sufficit si de altero tantum. Si sit clericus non oportet agere de iure, quia semper intelligitur hęc clausula, si idoneus sit ad beneficium, quod tantum clericis conuenit. Glo. & Abb. ubi suprà. c. Cum adeo. Si impetrans dicit se non esse beneficiatum, cum tamen habeat beneficium, rescriptum non ualet, licet beneficium sit exiguum. De rescrip. c. Si proponente. Hodie qualecunque habeat beneficium, si de eo non facit mentionem non ualet rescriptum, quia subreptio in beneficialibus, & etiam gratiis uitiat rescriptum. Ab. ubi suprà.

Rescriptum ad beneficium oportet mentionem faciat de ualore. Item quod ueritas ualoris exprimatur, & onus hoc probandi competit impetranti. Quocunque horum deficiente gratia est nulla. Si dicatur esse ualoris centum ducatorum ut asseritur, si uerbum referatur ad impetrantem, & ualeat plus, gratia est nulla. Si referatur ad alios, gratia tenet. Ab. de proba. c. Dudum.

Rescriptum ad beneficia non ualet si is pro quo impetratur, non sit clericus.

Si habet aliud beneficium si non uult residere in ecclesia. Si non est dignus. Si ecclesia non potest sufficere pro tot, si de terra aliena est oriundus, si habeat perpetuam uicariam sufficientem sibi, si de mandato papæ alius sit receptus in eadem ecclesia, uel siquam habet iustam excusationem. De omni præbenda oportet mentionem fieri in rescripto, si aliquod prædictorum habet. Glo. de rescrip. cap. Proponente. Forensis impetrans beneficium non faciens mentionem de loco suæ originis gratia est subreptitia, quia in dubio papa intendit unicuique prouidere in patria sua. De elec. & electi potest. c. Ne pro defectu. Quod allegant doctores, de canonicis intelligitur, quia eligendo forensem uidentur renunciare foro suo, Glosa autem procedit de impetratione a papa, qui non præsumitur scire nationem impetrantis. Vnde uerissima est Glosa, quia si suam nationem expressisset, non ita de facili papa concessisset. Vnde subreptionem inducit. Ab. de rescriptis. c. Si proponente. Si dicit se esse clericum cum non sit, non tenet rescriptum. Vbi supra. c. Cum adeo. Per rescriptum impetratum contra ecclesiam, uel dignitatem secularem potest conueniri successor etiam post impetrationem. Ab. ubi supra. c. Significauit. Vbi dignitas impetrantis supprimitur, non ualet rescriptum ad beneficia. Vbi supra. c. Ad aures. Idem dic de beneficio quod prius habuit, & de diuitiis & eius nobilitate secundum Hosti. & Inno. Quo ad secundam partem non uidetur mihi uerum. Impetrando beneficium, quæ & quot sunt exprimenda, & quæ de primo impetrato, & obtento. Abbas ubi supra. c. Ad aures. & ubi supra. c. Postulasti. In dubio ubi scribitur de beneficio pro duobus. Ab. de rescrip. c. Abbate. Vide. Si per rescriptum ecclesia grauatur.

Rescriptum exequutoriale super præbenda, & canonicatu in quo nulla sit mentio de statuto, uel certo numero canonicorum firmato iuramento non ualet, & impetratio in ecclesia numerata non facit mentionem de numero si per eum frangatur numerus canonicorum, licet non frangatur præbendarum, & processus inde factus sunt nulla. De rescrip. c. Constitutus. In quo impetrans falso diceret monitiones præcessisse, non ualet. De rescrip. c. In insinuatione.

Rescriptum ad beneficia ubi est expressa falsitas circa expressionem beneficii, si constet de corpore beneficii, & falsitas non fuit inductiua principis ad concedendum, nec est apposita causa restringendi, gratia non uitiatur per talem falsitatem. Si prædictorum concurrit aliquid, uitiatur. Si dicatur beneficium uacare per mortem restringitur ad certum casum, non autem ad renunciationem. Ab. de rescrip. c. Significasti.

In rescripto iustitiæ si sit ad beneficium, & impetrans habet patrimonium sufficiens, oportet mentionem fieri de patrimonio. Idem si fuit ordinatus ad titulum patrimonii sui, non autem in litteris gratiosis. Ab. de rescrip. c. Pastoralis.

Per rescriptum eius qui receptus præbendam expectat per alias litteras superuenientes, non debet illi prouideri in ecclesia alia. De rescrip. c. In materia proposuisti. Non solum debet fieri mentio de iure quod quis habet in re, sed etiam de eo quod quis habet ad rem. Vnde de beneficio habito in re, uel in spe debet fieri mentio expressa, & specialis in impetratione alterius gratiæ. Ab. ubi supra.

Rescriptum pro filio ad obtinendum beneficium in ecclesia, in qua pater admini-

administrauit non tenet. De filijs presbytero. c. Ad præsentiam. Impetratum tacita ueritate non confert iurisdictionem. Glo. ubi suprà.

In rescripto ad beneficia semper intelligitur si pro alio non scripsimus, & si persona sit idonea. Hæc consuetudo inoleuit ex stillo curiæ. Abb. de rescrip. c. Mandatum. Sunt autem rescripta stricte intelligenda, licet quidam aliter sentiant. Glo. ubi suprà. c. Edoceri.

Rescriptum in beneficiis potest impetrari pro alio sine mandato, non autem ad lites. Glo. & Ab. de rescrip. c. Nonnulli.

Rescriptum pro restitutione beneficii non ualet, nisi priuationis & excommunicationis causa in eo exprimatur. De rescrip. cap. Dilectus filius. In rescripto si impetrans tacet uicariam perpetuam quam habet, si est ad beneficia non obligat episcopum ad prouidendum illi. De rescrip. c. Postulasti.

Rescriptum ad beneficia ipso facto uitiatur per subreptionem quo ad gratias, & litteras, non autem si sit ad lites, & quæ sit causa diuersitatis. Abb. ubi suprà. c. Ad audientiam.

Rescripta plura ad diuersa beneficia excepto primo non tenent, nisi fiat mentio de prioribus. Si usus sit secundo non potest uti primo. Ab. de rescrip. c. In nostra proposuisti.

Rescriptum in quo papa dispensat de pluraritate beneficiorum, nisi aliud addat, intelligitur de duobus tantum. Si dicit præter beneficia quę habes possis aliud accipere non dispensat super pluralitate prius habitorum, sed tantum super futuro. Ab. de elec. & electi potest. c. Dudum. Si episcopo concedatur quod possit dispensare super pluralitate beneficiorum per rescriptum non potest dispensare, nisi sint nobiles, litterati, clerici, & causa legitima. Ab. ubi suprà. c. Dudum in fine.

Rescriptum ad beneficium non ualet, si impetrans habet aliud, nisi in rescripto fiat mentio de primo, etiam si primum fuit sibi occupatum, uel subtractum. Abb. de præben. c. Cum teneamur. Si recipit institutum prius a layco non ualet impetratio, quia si papa cognouisset, non de facili concessisset, quia propter delictum suum debet communione priuari. Abb. de iure patro. c. Præterea. Si rescriptum ad beneficium sit subreptitium, sic est ipso iure nullum, ut processus etiam executorialis sit nullus. si beneficium uacat non sufficit mentionem facere simpliciter quod uacet, si alius est in colorata possessione facti, si rescriptum sit ad lites non est nullum, sed annullandum opere exceptionis. Abb. de concessio. præben. cap. Cum nostis.

In rescriptis clausulæ consuetæ apponi etiam si non apponantur intelliguntur appositæ. Idem in contractibus secundum consuetudinem loci. Ab. de constitu. c. Cum. N. Ferrariensis. Quando clausula generalis ponitur ante expressionem rerum delegatus habet iurisdictionem in habitu, & non in actu. Ab. de rescrip. c. Pastoralis. Vna clausula relata ad diuersa operatur diuersos effectus. Abb. ubi suprà. c. Ab excommunicato. Clausula in fine posita non debet referri ad omnia præcedentia, quando sequitur absurdum uel inconueniens, uel correctio iurium, uel quando inter præcedentia potest reddi diuersitatis ratio. Ab. de elec. & electi potest. c. Ecclesia uestra. Clausula in medio posita concernit præcedentia, in fine concernit omnia. Ab. de appella. c. Inquisitioni. Clausula posita quæ etiam non posita semper intelligitur, ut si est idoneus, sapit monitionem, nec

dat nouam formam mandato. Vnde si ea non uerificata fiat collatio tenet, secus quando clausula dat modum. Abb. de præsumptionibus. c. Dudum. Clausula debet referri ad proximiora, non ad remotiora. Fallit quando in relatione ad proximam surgit absurditas. Ab. de iure patro. c. Postulasti. Clausula quantumcunque odiosa post multa negocia, etiam se non tangentia posita omnia premissa concernit, sicut cum dicitur appellatione remota, nisi præcedentia habeant aliam determinationem. Abbas de præbend. cap. Extirpandæ. §. Qui uero in additione.

In rescripto clausula (appellatione remota) non tollit quin appellari possit, quando sententia continet iniquitatem manifeste, & in casibus expresſis in iure. Ab. de sen. & re iudi. c. Inter cæteros. Operatur uires suas respectu secundi, non autem respectu tertii comparentis pro suo interesse. In dubio princeps non intendit præiudicare iuri alicuius, ex quo non facit mentionem de eo, operatur tamen, quod sententia potest executioni mandari non obstante appellatione partis. Ab. de off. & pot. iud. delega. c. Super eo. Si papa scienter committit appellationem interpositam a suo delegato dato cum clausula appellatione remota iurisdictio delegati primi est suspensa quo ad executionem. Ista clausula tollit effectum appellationis ut non ualeat impedire executionem sententię, nec deuoluere causam ad superiorem, nisi ex eo tempore quo superior admisit appellationem. Nec ualet secundum rescriptum, quando in primo erat clausula appellatione remota, nisi in secundo fiat specialis mentio. Abb. de off. & pot. iud. delega. c. Pastoralis. §. Preterea. Hæc clausula nihil operatur hodie. Glo. ubi supra. §. Cum autem. Glo. non benedicit. Vbi ponitur hæc clausula nulla appellatio admittitur, nisi ubi expresse a iure probatur. Vnde etiam modo operatur denunciatio appellationis factæ per partes magis quam remota appellatione, quæ fit in rescripto principis, quia quando partes renunciauerant, appellatio nulla debet admitti, sed quando princeps appellationem remouet in pluribus casibus potest appellari. Abb. ubi supra. Vbi dicitur appellatione remota potest tamen supplicari aduersus sententiam. Abb. de in integr. restitu. c. Ex litteris. Hæc clausula non tollit facultatem appellandi, ubi grauamen est notorium, sicut nec in casibus a iure expresſis. Abb. de restitu. spoliato. c. Ex conquestione. Nec tollit quin iudex recusari posſit ex iusta causa. De appella. c. Postremo. Hæc clausula est onerosa, & sic restringenda, quia appellatio est beneficium. Ab. ubi supra. c. An sit. Nec tollit quin posſit appellari, si pars citetur ad locum non tutum. Abb. ubi suprà. cap. Ex parte tua. Inhibetur tamen omnis appellatio, quę a iure non indulgetur. Abb. ubi suprà. c. Pastoralis. Si ponatur in medio respicit præmissa non sequentia, nisi in fine litterarum repetatur, si negocia sunt separata. Ista clausula hodie aliquid operatur. Abb. de appella. c. Inquisitioni. Rescriptum non faciens mentionem de appellatione est nullum. Abb. de confirma. uti. uel inuti. cap. Bonę. Hæc clausula habet tres effectus, primo non suspendit iurisdictionem iudicis a quo, etiam antequam recipiatur a superiore potest executioni mandari sententia, & potest excommunicare probabiliter appellantem ab eo, & ualet excommunicatio eius lata post appellationem. Secundo iudex non deferens appellationi quantumcunque probabili, non punitur. Tertio attentata post appellationem non recipiuntur per uiam attentati, & nullitatis, immo tenent gesta per eum. Clausula hæc apponitur,

nitur, quia princeps præsumit de uirtutibus iudicis, quod non procedat, nisi ex iusta causa. His tamen non obstantibus potest appellare quo ad hoc, ut superior examinare possit appellationem, & remouere grauamen, pro quo fuit appellatum. Idem dic quando statutum appellationem remouet. Appellatio licet iudicem a quo non suspendat, deuoluit tamen causam ad iudicem ad quem quo ad grauamen, pro quo fuit appellatum. Ab. de appella. c. Pastoralis. Ista etiam tenent quando inferior procedit iure communi appellatione remota. Vnde condemnatus de hæresi ab ordinario potest appellare ad archiepiscopum, qui examinabit negocium, nec tamen suspenditur iurisdictio inferioris, nisi recepta inhibitione superioris, qui tenetur reuocare grauamen, alioquin & ab isto potest appellari. Ab. ubi suprà. c. Pastoralis. Ista clausula appellatione remota habet hos effectus. Primo non admittitur appellatio, nisi in casibus expressis a iure approbatis. Secundus habetur in cap. Super quæstione. Tertio litteræ non reuocant priores, nisi fiat in eis mentio de clausula appellatione remota specialiter. Quarto iudex a quo non obstante appellatione potest sententiam exequi, nisi prius ex certa scientia appellatio recipiatur a principe. Quinto iudex non deferens appellationi non uenit puniendus. Sextus in primo capitulo de rescrip. Septimus in cap. secundo de mutuis petitionibus. Octauus in cap. Super quæstionum. Nono iudex a quo per appellationem non perdit iurisdictionem. Decimo non reuocantur attentata post appellationem. Abb. de appella. cap. Vt debitus. Quando plures articuli simul committuntur, & apponitur uni clausula appellatione remota, an referatur ad alia. Abb. de appella. cap. Secundo requiris. Vide. Si in uno rescripto committuntur plures articuli.

In rescripto clausula. Beneplacito tuo relinquo, non importat liberam uoluntatem, sed refertur ad arbitrium boni uiri. Abb. de foro compet. c. Verum.

In rescripto, clausula, ex certa scientia, importat idem quod ex plenitudine potestatis; ubi plenitudo potestatis requiritur, saluo tamen iure recusationis, & quando constat de hac certa scientia. Abb. de rescrip. c. Ad hęc sumus. Intelligitur quando papa fuit certificatus de omnibus, quæ possunt eum mouere ad negandum concessionem. Ab. de off. & pot. iud. delega. c. Super quęstionum. §. Verum. An in receptis præsumenda sit certa scientia papæ quando ibi non dicitur expresse. Ab. de rescrip. cap. Nonnulli. Hæc clausula non tollit quid iudex suspectus datus in causa non possit recusari. Ab. de foro compe. c. Ex transmissa. Ex certa scientia, & mentionem facere de obstantibus æquipollent. Abb. ut lite penden. c. Dilectus. Si papa actum gerit ex certa scientia, perinde est ac si diceret se uelle facere ex plenitudine potestatis, si illa requiritur in actu qui geritur. Ab. de excep. c. Cum inter.

In rescripto, clausula, a communione habeatur alienus non promulgatur propter hoc sententia excommunicationis, sed mandatur ferri. Ab. de foro compe. c. Si diligenti.

In rescripto clausula, contradictores compescendo, datur iurisdictio non solum inter partes, sed etiam contra extraneos contradicentes de facto, non autem si de iure, & est magni effectus, quia regulariter delegatus non habet iurisdictionem in extraneos turbantes partes, nisi quando sua iurisdictio impeditur. Delegatus cum ista clausula potest ferre sententiam excomuni-

municationis generalem in omnes qui contradixerunt de facto, si causa precessit, quia non debet ferre excommunicationem pro culpis futuris. Durat hæc potestas donec sit facta executio, & ille pacifice possideat, sed post pacificam possessionem nihil operatur, si post turbetur, nec requiritur annus post sententiam, ut quidam dicunt. Vbi quis deputatur ad ministerium nudum, si additur hæc clausula potest iurisdictionem exercere. Abb. de præben. c. Pro illorum. Vltima clausula an debeat referri ad omnia. Abb. de donatio. cap. Cum dilecti. Vide. In donationibus plenissima interpretatio. Delegatus cum clausula. Contradictores.

In rescripto, clausula sit excommunicatus non semper est canon latæ sententiæ, ut hic, ideo intelligenda sunt uerba secundum subiectam materiam. Abb. de foro compe. c. Nullus.

In rescripto clausula si ita est dat iurisdictionem cognoscendi, similiter cum dicitur. Prouideatis de beneficio si uacauerit, dat cognoscendi iurisdictionem, si uacat. Abb. de sentent. & re iudica. c. De cætero.

Clausula si idoneus est. Vide. Idoneus.

In rescripto clausula, libera potestas non dat, ut faciat aliquid contra ius, sed tantum ut absque impedimento, uel alterius licentia hoc possit facere. Ab. de off. iud. ordinar. c. Perniciosam.

In rescripto clausula, motu proprio licet tollat subreptionem, non tamen operatur ad qualitatem intrinsecam beneficii, nec in præiudicium tertii, quia non est de uoluntate principis. Ab. de præscrip. cap. Postulasti. Ad aures. Nec firmat gratiam contra intentionem principis concedentis. Abb. de elec. & elect. potest. c. Per inquisitionem. In dispensationibus facit largam interpretationem. Abb. ubi supra. cap. Cum in cunctis. §. Cum uero. Non confirmat gratiam contra præsumptam intentionem concedentis. Abb. de sen. & re iudica. c. Cum olim. Tollit omnem subreptionem. Abb. de præben. c. Dilectus. Licet hoc faciat, non tamen firmat gratiam contra uoluntatem præsumptam concedentis. Abb. de concessio. præben. c. Cum nostis. Nihil operatur ultra casus in iure expressos. Ab. de consangui. & affini. c. Quia circa.

In rescripto clausula, personaliter accedat delegatus de consensu partium potest committere uices suas, nisi papa mandet cognitionem causæ, uel prouideri de prælatis, uel aliis ministris. Glos. de rescrip. cap. Cum dilecta.

In rescripto, clausula, ponas in possessionem, & defendas inductum. Curia tenet, si quis introductus fuerit in possessionem quam pacifice possedit, eius auctoritas expirat. Ab. de præben. c. Pro illorum.

In rescripto quo confirmatur electio cum clausula. De plenitudine potestatis supplentes defectum electionis refertur solum ad solennitatem intrinsecam. Vbi additionem habet defectus intrinseci, ad illam ingreditur, & illius etiam defectum supplet. Ab. de elec. & elec. potest. c. Illa cottidiana. Supplentes de plenitudine potestatis. Si quis defectus interuenerit, supplet tantum defectus circa solennitatem iuris, non autem si alius defectus subesset, puta quia illegitimus. Ab. de fide instrumen. cap. Inter dilectos.

In rescripto clausula, omnia possis, quæ ego si essem præsens habet uim mandati specialis. Ab. de iudi. c. Intelleximus.

In rescripto semper intelligitur, si preces ueritati innitantur. Si prohibet causæ co-

ſæ cognitionem, eſt de ueritate ſuſpectum. De reſcrip. c. Ex parte. & Ab. ubi ſupra.

In reſcripto clauſula, procedatis pure, & ſimpliciter non tollitur ordo iudicialis, ſed ſubtilitas perniciosa tantum. Cum dicitur procedatis ſine iuris ſolennitate cenſetur ſublata ſolennitas iuris ciuilis, non autem iuris diuini, aut gentium. Si dicitur liberum habeat arbitrium, ex hoc non poteſt ius alterius lædere, licet habeat poteſtatem circa ea quæ ſunt iuris poſitiui. Si dicitur iudicare poſſit ut uoluerit, dolus intelligitur excluſus, nec poteſt ius alterius tollere. Ab. de iudi. c. Dilecti filii. Verbum, inquiras, quando cauſa committitur inter partes, non inducit nouum modum procedendi, nec facit iudicem inquiſitorem, ſed ſimplicem iudicem. Vnde in omnibus debet ordinarium iudicium ſeruare. Ab. de iudi. c. Exhibita. Verbum, diſtrictione eccleſiaſtica, comprehendit excommunicationem, ſuſpenſionem, & interdictum. Glo. & Ab. de iureiuran. c. Cum adminiſtrationis.

Reſcriptum ad plures cum clauſula, quod ſi non omnes, intelligitur tam de potentia facti, quam iuris. De reſcrip. c. Sciſcitatus. Tenet ſententia, quando quis non uult intereſſe, licet non ſit impeditus. Ab. ubi ſupra. Sub impotentia includitur uoluntas quo ad purificandam iuriſdictionem coniudicum. De off. & poteſt. iudi. delega. c. Prudentiam. §. Adiicimus. Intelligitur quo ad purificationem iuriſdictionis perſonarum, & conſociorum, qui ideo non poſſunt omnes, quia ille non uult intereſſe, non tamen eſt purificata conditio quo ad nolentem, immo eſt grauiſſime arguendus. Vnde ſi non omnes poſſunt intereſſe, ſolet addi, uel noluerint, non ad purificandam iuriſdictionem conſociorum, ſed ad excuſandum iſtum, qui non uult intereſſe. Abb. ubi ſupra. Si dicitur, ſi non omnes duo, purificatur in uno . uices alterius habente, etiam duobus impeditis. De off. & poteſt. iud. delega. c. Licet ubique. Cum dicitur, ſi ambo non poteritis, intellligitur de impotentia perſonali, & purificatur clauſula, ſi delegatus ſit impeditus per ſe, licet non per alium. Abb. de off. & poteſt. iud. delega. c. Coram dilecto.

In reſcripto, quidam alii, & alia res non includunt multitudinem effrenatam perſonarum, nec rerum maiorem expreſſis, ſed pares, uel minores. Si etiam exprimit perſonas digniores doloſe, ut procedat contra pares, uel minores. De reſcrip. c. Sedes Apoſtolica. Hæc clauſula, quidam alii ſequens enumerationem certarum perſonarum, uel rerum non ſemper comprehendit paria, uel minora expreſſis, ſed ampliatur, & reſtringitur ſecundum determinationem, quæ apponitur clauſulę. Ab. de reſcrip. cap. Rodulphus.

Reſcriptum eum clauſula, recipimus te in protectionem beati Petri. Item recipimus te in ſpeciale ius beati Petri, quid operetur. Ab. de priuileg. c. Recipimus. Vide. Exemptio a iuriſdictione epiſcopi.

In reſcripto in quo clauſula eſt quod impetrans ſit ſcholaris, ſi non eſt, uitiatur gratia. Ab. de præſumptionibus. c. Dudum.

In reſcriptis. Verbum, ſtatuimus, ſimiliter in canone non habet uim præcepti, ſed conſilii, quando materia non eſt neceſſaria. Abb. de off. & pot. iud. delega. cap. Super quæſtionem. §. Verum. Verbum. Non ualeat non facit nullitatem ipſo facto. Abb. de reſcrip. c. Ex parte decani.

Reſcriptum obtentum a clerico concubinario ſuſpenſo ſuper abſolutione ta-

cita ſerie facti non ualet. De cohabita. cleri. cap. Super eos.

Reſcriptum confirmationis ſententię a qua erat appellatum ideo ualet, ſi appellatus malitioſe preuenit appellantem, alias pendet, donec cognoſcatur de appellatione. De confirma. uti. uel inuti. c. Breui.

In reſcriptis confirmatio papę firmat infirmum, ſupplet defectum ſolennitatis omiſſæ. Quando dicitur ex certa ſcientia, non poteſt iudicare, nec inquirere de iuſta, uel iniuſta acquiſitione beneficii, niſi habeat nouum mandatum, ſecus ſi confirmetur cum uerbo. Sicut iuſte poſſides, quæ parum operatur. Glo. de conſtitu. c. Cum acceſſiſſet.

In cauſa conuentus per reſcriptum conuenitur abbas, in quo reſcripto nulla fit mentio de conuentu, nec per hoc appellari poteſt, niſi eſſent abbatis & conuentus bona diſtincta omnino. De reſcrip. c. Edoceri. Non ualet reſcriptum impetratum contra prælatum ſolum, ſi cauſa ſit communis ſibi, & conuentui. Ab. ubi ſuprà.

Per reſcriptum quo conueniuntur homines diocœſis non conueniuntur ciues. De reſcrip. c. Rodulphus.

Reſcriptum impetratum contra curiæ ſtilum eſt de falſitate, & ſubreptione ſuſpectum, & ſubreptitium ipſo iure. Abb. de fide inſtrumen. c. Quod ſuper. Contrarium rationi, & contra ſolitum curſum priuilegiorum eſt de falſitate ſuſpectum, ideo remitti debet cum præſentante ad papam. Ab. de teſtib. c. Cauſa. Si emanauerit præter ſolitum curſum curiæ præſumitur ſubreptitium, & falſum. Abb. de confirma. uti. uel inuti. cap. Ad audientiam.

Reſcripto impetrato contra defunctum, ſi tempore datæ uiuebat, poteſt conueniri hæres, quia cenſetur eadem perſona cum defuncto. Ab. de uſur. c. Tua nos. Et ubi ſuprà. c. Michael.

Reſcriptum delegati non faciens mentionem de cauſa prius cœpta coram ordinario, etiam per ſolam citationem eſt ſubreptitium. Idem eſt de aliis iudicibus. Ab. de appella. c. Vt debitus. De off. & poteſt. iud. delega. c. Prudentiam. §. Sexta.

Per reſcriptum non poteſt quis trahi extra ſuam diocœſim ultra duas dietas, niſi ſit impetratum de conſenſu partium, uel mentionem faciat de conſtitutione papæ. De reſcrip. cap. Nonnulli. Intelligitur extra diocœſim rei originalem, etiam ſi reus poſt ſententiam appellat. Si mentionem de conſtitutione facit, non poteſt trahi ultra quattuor dietas. Ab. ubi ſuprà.

In reſcripto licet diſpoſitio comprehendat plura loca, uel plura ſuburbia, ſi tamen uenit purificanda in una non dicitur generalis, ſed ſpecialis, ut cum papa mandat prouideri de primo archidiaconatu uacante, & ſic ſpeciali non derogatur per litteras quibus committitur poſt quod prouideatur alteri de archidiaconatu S. Ioannis. Abb. de off. & poteſt. iud. delega. cap. Ex parte. Verba diſpoſitionis ſunt reſignanda, uel amplianda ſecundum mentem diſponentis, quæ intelligitur ratione expreſſa in expoſitione, uel quę rationabiliter poteſt coniecturari mouere indubitanter diſponentem. Ab de appel. c. Secundo requiris.

Reſcriptum principis in dubio debet reduci ad ius commune, etiam in appropriatione uerborum, & translatione clauſularum. Abb. de reſcrip. cap. Cauſam quæ.

Reſcriptum in quo eccleſia cathedralis nominatur nomine ſancti, in cuius honore eſt conſtructa. Item ſi non cathedralis nominetur a loco, non ualet,

ualet, quia contra stilum curiæ, nisi forte talis ecclesia sit principalis, & prælatus habeat iurisdictionem episcopalem, quia talis ecclesia dicitur matrix. Abb. de elec. & elect. potest. c. Sacrosancta.

Per rescriptum cessantibus clausulis in dubio papa non intendit grauare ecclesiam eandem, uel collatorem super prouisione duorum, ideo secundus expellitur, etiam si primus non sit adeptus gratiam. De rescrip. c. Mandatum Apostolicum. Intellige, si ipse dedit primo monitorias, quia si prædecessor dedisset, ille grauasset ecclesiam, non autem subsequens, etiam si daret eidem executorias, nec est res integra, si litteræ sunt præsentantæ. Abb. ubi supra. c. Litteras. Diocœsanus cui scribit quod alicui faciat prouidere non potest id exequi circa beneficium spectans ad collationem alicuius iam grauati de alio. Vbi supra. c. Abbate. Non tamen potest episcopus propter hoc præiudicare iuri patronatus layci. si secundus impetrator habet beneficium antequam primus præsentet litteras, si primus habet iuris effectum, remouetur secundus, sin autem remanet secundus, nisi littera sit cum clausula, si pro alio non scripsimus, quia secundæ litteræ sunt nullę. Abb. ubi supra. c. Abbate.

Si in rescr pro narrantur plura operantia diuersos effectus non sufficit impetranti probare unum tantum ad consequendum utriusque effectum. De rescrip. c. Olim ex litteris.

Rescriptum per æquiuocationem nominis non uitiatur ex parte impetrantis, qui ex quo est in possessione litterarum prę sumitur illas impetrasse, secus respectu rei conueniendi, ubi potest esse probabilis dubitatio. Abb. de rescrip. c. Quia nonnulli.

Rescriptum impetratum ab excommunicato ad agendum, uel ad beneficium non ualet, nisi fiat mentio de excommunicatione, ad sui autem defensionem ualet nulla facta mentione de excommunicatione. Valet utroque modo si fuit excommunicatus post impetrationem, licet non possit esse actor in iudicio, nisi prius absoluatur. Glo. de off. & potest. iud. delega. c. Prudentiam. Impetratum super prosecutione appellationis ualet, licet non faciat mentionem de excommunicatione. De excep. c. Venerabilem. Impetratum est ipso iure nullum, nisi in causa absolutionis, uel defensionis. Abb. de crimi. falsi. c. Dura sepe. Si ignorat se esse excommunicatum, non ualet, licet Glo. teneat oppositum, quia lex loquitur indistincte. Abb. de cleri. excom. c. Apostolus. Vt ualeat respectu impetrantis considerari debet eius idoneitas tempore impetrationis. Ab. de accusa. c. Cum dilectus.

Rescriptum directum excommunicatori, ut absoluat excommunicatum, si contra concilium illum excommunicauit executoribus datis qui eo apparente exequantur, non excommunicatori, sed executoribus cognitio demandatur. De rescrip. c. Ab excommunicato.

Rescriptum impetratum contra hominem unius diocœsis non extenditur ad hominem eiusdem nominis alterius diocœsis. De rescrip. c. Significante. Intelligitur, quando non patet de errore. Quando non exprimitur id ad quod uti uolo rescripto, uitiatur, si tamen apponatur clausula puta contra sortem, qui legit Papie, & sit error diocœsis, rescriptum tenet, nisi forte sit contra constitutionem de duabus dietis. Ab. ubi supra.

Rescripta sunt personalia, nec excedunt personas contentas in eis. Vnde non possunt concedi aliis, & concedens iura sua alteri non potest ut dicunt

cunt doctores, concedere. Abb. de rescrip. cap. Quia nonnulli.

Rescriptum ad lites non extenditur ad lites exortas post impetrationem, nec rescriptum ad uacaturas beneficiorum extenditur ad beneficium creatum de nouo post datum, quia rescriptum est qualitas quędam, quę datur ad iuris obseruantiam, ideo oportet quod inhæreat alicui rei, & sic habet subiectum aliquod, hinc est quod si mortuus erat tempore datæ, is cui conceditur priuilegium corruit priuilegium ex defectu subiecti non existentis. Ab. de rescrip. c. Quia nonnulli.

Rescriptum extenditur ad personam in nominatam propter fraudem uolentium elidere uires rescripti per alienationem rei in alium factam. Ab. de aliena mutan. iudici. c. Ex quorundam.

Rescriptum extenditur ad successorem, quando scienter succedit in uitium, puta quia sciuit, uel scire debuit, quod prædecessor uiolenter retinuit beneficium. Ab. de iudi. c. Quia. G.

Rescriptum expressum nomine proprio transit ad successorem, si contractus fuit per prędecessorem factus nomine ecclesiæ, & rescriptum impetratum est pro utilitate eius. Ab. de foro competen. c. Dilecti filii. Quando nomen proprium pręcedit nomen dignitatis, & quando ex uerbis contemplatio personæ comprehenditur, commissio fit personæ non dignitati. Abb. de pręsumptio. c. Mandata cœlestia. Si moritur conueniendus, successor conuenire non potest re integra. Quod est ad lites transit ad successores, contra quos fuit impetratum. De rescrip. c. Significauit. Et Ab. ubi supra. Si mortuus erat cuius nomine fuit impetratum non extenditur ad successorem, sed ex toto corruit. Ab. de rescrip. c. Quia nonnulli. Vide. Rescriptum ad lites non extenditur.

Rescriptum exprimentis falsum, uel tacentis uerum, si ex malitia quis impetrat, caret prorsus impetratis. Si per simplicitatem, uel ignorantiam, & obtinuisset expresso uero, & suppresso falso saltem in forma communi litteras, delegatus procedit saluo iuris ordine, & non secundum specialem formam rescripti, secus si nullo modo litteras habuisset. Dolosa subreptio uitiat rescriptum in totum. Si processit ex ignorantia, uel simplicitate eatenus uitiat, quo fuit causa concessionis. De rescrip. c. Super litteris. Subreptio dolosa uitiat ex toto rescriptum & beneficiales litteras, & gratiosas. Quando ex ignorantia, uel ex simplicitate fuit causa obtinendi formam rescripti in prædictis tantum uitiat, quantum fuit in causa, & non plus, nisi contenta in rescripto habeant connexionem. Ignorantia, ut puto, excusat, si sit probabilis. secundo si non sit in præiudicium tertii. tertio si princeps fuisset concessurus expressa illa ueritate, licet non ita de facili. Quarto si gratia non excedat casum proprium. Si expressa ueritate non obtinuisset litteras in gratiis, & beneficiis, litteræ non ualent. Ab. ubi suprà.

In rescripto falsitas narrata circa merita causæ, unde exurgit exceptio peremptoria, non habet uitiare rescriptum, secus si circa dilatoriam, nec falsitas qua non obstante papa dedisset, uitiat rescriptum. Vitiatur, quando falsitas est notoria, quam exprimit ut facilius habeat litteras, ut si dicit se esse clericum. Abb. de foro compe. c. Ex parte. Qui litteras papæ falsificat per se, uel per alium, est excommunicatus cum fautoribus, clerici priuati officiis & beneficiis degradantur, & traduntur curiæ seculari. Qui falsis utitur, clericus officiis & beneficiis priuatur. Si laycus excom-

municatur. De crimi. falsi. cap. Ad falsariorum. Non debet expectari utrum sit incorrigibilis, sed statim degradatus traditur curiæ seculari puniendus. Pœnę quę infliguntur ipso iure, sunt inflictæ commisso delicto, etiam occulto. Alię non infliguntur, nisi conuicto criminaliter, non ciuiliter. Punitur falsarius pœna mortis, qui falsis utitur, est excommunicatus, qui habet falsas, & non destruit infra dies. 20. & non utitur eis, non est excommunicatus, nisi a iudice excommunicetur. De istis agitur in cap. Dura. Hic intendit extendere prouisionem huius capiluli ad eos, qui per subiectionem falsitatis impetrauit litteras a papa. Ab. ubi suprà. c. Ad falsariorum.

Rescriptum papæ est falsum in quo episcopus filius uocatur, uel inferior frater, uel uni scribitur in plurali. De crimi. falsf. c. Quam graue. Si contra stilum curię emanat præsumitur falsum, etiam respectu dictaminis, & continentię. Vnde priuilegium deuians ab æquitate, & communi cursu presumitur non emanasse a papa, qui episcopos fratres appellat, quia ęqualis est ei in ordine. Licet maior administratione. Alios filios quia maior in ordine & administratione. Cardinales appellat fratres, quando mixtim eis scribit, si sigillatim, episcopos fratres, alios filios appellat. Reges carissimos appellat filios. Principes reliquos, dilectos filios, quasi se inferiores. Episcopi subditos appellat fratres, & socios. ipsi episcopum appellant patrem in litteris suis. Abbas de crimi. falf. cap. Quam graue.

Rescriptum papę. 9. modis falsificatur, & qui sunt illi. De crimi. fals. cap. Licet. Alios plures modos ponit Glo. Vbi suprà. Comparatio fit scripturæ ad scripturam dictaminis, & cartę. Item habet certa signa tantum officialibus manifesta in litteris, & alia plura signa. Abb. ubi supra. c. Litteras.

Rescriptum non probatur falsum propter rasuram paucarum litterarum in loco non suspecto. De crimi. falf. c. Ex conscientia. Intellige, nisi in rasura sequatur æquiuocatio nominis, de quo dubitatur, & quod fit in loco suspecto. Dicitur rasura suspecta, quæ habet animum sapientis in dubitationem uertere. Rasura quantumcunque modica facta ab imponente facit rescriptum falsum, non autem si ab officiali papæ in loco suspecto ab impetrante, uel utente, ideo fides ei non datur. Ab. ubi suprà.

Rescriptum impetrans in quo concernitur fauor tertii, an possit illi renunciare inuito tertio. Ab. de restitu. spolia. c. Ex quæstione.

In rescriptis genus sequens enumeratas species restringit ad pares expressis, sicut species præcedens restringit sequens genus. Idem dicitur de donationibus. Ab. de rescrip. c. Sedes Apostolica.

Quando in rescripto unum principaliter mandatur inquiri, & alia prius diligentius inquiruntur, cassatur totus processus. Glo. de rescrip. c. Cum dilecta. Si rescriptum sit subreptitium, cassatur processus. Si factus contra formam rescripti, irritus nunciatur. Vbi suprà. & Abb. de off. & pot. iud. delega. c. Prudentiam.

Rescriptum impetratum pro inquisitione contra prælatum per laycum etiam parrochianum suum est subreptitium hoc tacito, cum laycus non possit denunciare clericum. Abb. de accusa. c. Qualiter, & quando.

Rescripta sunt intelligenda stricte. Glo. de rescrip. c. Edoceri. Intelligitur ad lites, non in causa beneficiorum. Ab. de constitu. c. Sanctæ crucis.

Rescri-

Rescriptum, quo impetratur iudex excommunicatus notorie, non ualet, nec si impetrans sciebat occulte, si impetrans ignorabat & occultus erat, ualet, quando ille erit absolutus, non autem in duobus primis casibus. Abb. de præben. c. Dilectis.

Rescriptum quo incerti iudices dantur, uel futura negocia committuntur, non ualet. De rescrip. c. Ad hec sumus. Nisi in rescripto dicatur ex certa scientia, quia tunc ualet. Glo. ubi suprà. Immo sufficit quod possit apparere quod sit ex certa scientia, licet hæc clausula non exprimatur, si commissio sit in forma iustitiæ. In forma gratiæ etiam ualet sine clausula. Personæ tamen conueniendæ possunt esse incertę. Ab. ubi suprà.

Quando diuersa rescripta dantur ad diuersos iudices contra unum super eodem, & eis utitur, impetrans perdit utriusque commodum. De rescrip. c. Ex tenore. Glo. & Ab. ubi suprà. c. Nisi fuerit. Contumax condemnabitur in expensis. Ab. ubi suprà. c. Ex tenore.

Rescriptum impetratum contra ius statim est abiiciendum, nec ualet, nisi papa dicat non obstante tali iure. Abb. de fid. instrumen. c. Quod super. Contra ius præsumitur falsum, uel propter nimiam occupationem emanasse, nisi in eo fiat mentio de iure contrario. Ius omne habet clausulam derogatoriam ad rescripta contraria, ut de eorum ualiditate sit necesse facere mentionem de iure contrario. Abb. de capellis monacho. c. Ex parte tua. Si ius speciale concurrit cum iure communi, non ualet priuilegium in contrarium, nisi facta mentione de iure speciali, licet tollatur ius commune. Abb. de præscrip. c. Cum olim. Quando est fienda mentio de iure communi, & qualis mentio sit habenda, Ab. de rescrip. c. Nonnulli.

Rescriptum de iustitia simplici non præsumit quis falsare, nec punitur si hoc comperto desistit illo uti. De crimi. fals. c. Accedens. Iuramento proprio talis purgatur. In litteris iustitiæ non prę sumitur iustitia, sed ignorantia, quæ de facili impetrantur, & pro modico non præsumitur quis deliquisse. Ab. ubi suprà. In tali rescripto de iustitia non datur certa forma, etiam si exprimatur. Vnde actus gestus in contrarium etiam a delegato ualet. Illa uerba sapiunt monitionem, non conditionem potestatis. Ab. de cleri. exco. c. Illud.

Litteræ in forma communi, & secundum Apostolum, & de iustitia in forma pauperum sunt eædem, & distinguuntur contra gratiosas. Ab. de rescrip. c. Postulasti.

Rescriptum impetratum a papa inter puros laycos an sit ipso iure nullum, opiniones. Abb. de foro compe. c. Licet ex suscepto. Delegatio facta ad petitionem miserabilis personæ non opressæ, nec pauperis contra laycum non habe immediatum effectum, sed dormit, nisi data negligentia iudicis secularis, quia tunc delegatus potest procedere immediate. Si sit facta ad petitionem non miserabilis persone incontinenti est nulla, etiam si præcessit negligentia iudicis. Ab. ubi suprà. c. Ex tenore.

Rescriptum latinitate falsa uitiatur, si tamen per aliquam figuram potest seruari ut hic, non uitiatur. Ab. de iudici. c. De quo uult Deus. Vitiatur falsa latinitate. De rescrip. c. Ad audientiam. Item si rescribit uni in plurali, & episcopos uocando filios, eo quod transeat per manus multorum. Glo. ubi suprà. Oportet sit manifestum de falsa latinitate, quia si dubium, aut potest seruari per figuram, non uitiatur. Quando falsa latinitas ex

tas ex modico defectu consurgit, ut litterę uel tituli, non uitiatur rescriptum. Hæc omnia de quibuscunque litteris domini papæ intelliguntur, quocunque modo habeantur. Quando etiam constat de certa scientia. Ab. de rescrip. c. Ad hæc sumus.

Rescriptum ad lites non potest per alium impetrari, nisi habeat speciale mandatum. Ad beneficia potest sine quocunque mandato. Ab. de crimi. fals. c. Dura sæpe. Debet autem rescriptum ad lites strictissime interpretari, quia præiudicat ordinarię potestati, & est odiosum, quia dat materiam litigandi, & uexandi alium. Idem dic de rescripto ad beneficia, quia ambitiosum est, & præiudicat ordinario, ideo fieri debet strictissima interpretatio. Ab. de uerbo. signifi. c. Olim. Sine speciali mandato non ualet, nisi sint personæ coniunctæ. De rescrip. c. Nonnulli. & Glo. ubi suprà. c. Ex parte decani. In talibus uerba restringenda sunt potius quam laxanda. Abb. ubi suprà. c. Nonnulli.

In rescriptis ad lites præualet quod primo præsentatur, etiam si aliud sit prius datum oppositum est, quia ualet datum primo, & secundum non facit mentionem de primo est subreptitium, secus in ordinario & delegato. Abb. de appella. c. Vt debitus. Impetratum lite pendente non stat nisi mentionem faciat de lite. Vt lite penden. c. Dilectus. Speciale est in prelato, ut possit litteras impetrare etiam ad lites in ecclesiis inferioribus sine mandato speciali. Abb. ubi suprà. Impetratum lite pendente liti non præiudicat, Valet tamen respectu alterius instantię, & quando non, nisi faciat mentionem de lite. Ab. de testib. c. Causam.

Si moritur conueniendus per rescriptum, successor conueniri non potest re integra. De rescrip. c. Significauit. Quod est ad lites transit ad successores, contra quos fuit impetratum re non integra. Abb. ubi suprà.

Rescriptum impetratum in causa incohata coram ordinario non faciens mentionem de processu facto est subreptitium. Idem est de causa incohata coram alio delegato. Abb. de off. & pot. iud. deleg. c. Prudentiam.

Rescripto papę est obediendum, uel assignanda ratio, quare obedire non potest. De rescrip. c. Si quando. Licite non obeditur in materia beneficiorum, ubi obediri non potest sine scandalo, quando non apparet de expressa intentione papæ. Si papa mandat non obstante scandalo, si non potest id sine peccato explicari, non est obediendum, sicut quando scribit pro indigno, cui non potest prouideri salua conscientia, quia hanc potestatem non habet papa. Ab. de preben. c. Cum teneamur.

Priuilegium legitimum perditur. 7. modis. Primo quando secundum facit mentionem de primo. Secundo per negligentiam impetrantis anno elapso. Tertio per solicitudinem præuenientis. Quarto per fraudes eius qui impetrauit duo ad duos iudices, & uti uult utroque. Quinto morte delegantis. Sexto ex noua causa. Septimo ad tempus propter excommunicationem. Glo. de rescrip. c. Cæterum. Excommunicatus perdit priuilegium ad tempus. Intellige si excommunicetur post impetrationem. Quando impetrauit si erat excommunicatus, rescriptum est nullum in perpetuum. Abb. ubi suprà.

Rescripto probatur gratia papæ. Si illud est perditum, probatur per testes qui illud uiderunt. Ab. de priuileg. c. Cum olim.

Rescriptum impetrans non tenetur probare omnia contenta in rescripto, etiã expressa in forma conditionis, si habet pro se iuris præsumptionem, sed

onus

onus probandi in contrarium incumbit neganti. Abbas de prȩsump. cap. Dudum.

Rescriptum, quod procurator reuocatus, & de hoc certificatus extra iudicium impetrauit, non ualet, secus si in iudicio impetrauit, dummodo reuocatio ad notitiam iudicis, uel aduersarii non peruenerit. De rescrip. cap. Ex parte decani. Impetratum per procuratorem reuocatum est ipso iure nullum, nec ualet processus inde secutus. Ab. de procura. c. In nostra præsentia.

Rescriptum propter rasuram in loco suspecto censetur uitiosum. De fid. instrumen. c. Ex litteris. Qui possunt radere, uel rescribere. Quæ sunt loca suspecta. Abrasio in una parte, uel falsitas, an uitiet totum. Ab. ubi suprà. Non tamen uitiatur propter defectum litteræ. Vbi suprà. c. Ex parte. Nec defectus sillabȩ secundum Glo. Idem dicendum de defectu dictionis, uel orationis, dummodo intellectus papæ deprehendatur, nisi sensus mutetur, uel inducatur æquiuocatio, quia tunc etiam defectus litteræ uitiat. Non uitiatur si una littera ponatur loco alterius, nec si una dictio deficiat, ut si dicit, mittas incorporalem, nec si ex mutattione unius litteræ in aliam causatur falsa latinitas, si tamen in omnibus prȩdictis appareat papam ita sensisse. Capitulum ad audientiam, intelligitur de falsa latinitate apparenti, non ex transcursu pennȩ, uel mutatione unius litteræ loco alterius. Abb. ubi suprà. c. Ex parte.

Rescriptum deuians ab omni ratione, & communi stilo curiæ cum suo impetrante remittitur ad curiam, nec tamen commissarius illud exequitur, nisi recipiat secundo rescriptum. Abb. de rescrip. c. Ex parte. Ad hæc sumus.

In curia existens litteras Apostolicas non recipit, nisi de manibus papæ, uel deputatorum officialium ab eo. Solennes tamen personæ per nuncium recipere possunt, de manibus tamen prædictorum. Contrafaciens si est laycus excommunicationi subiacet, si clericus, est ab officio, & beneficio deponendus. Excommunicantur non restituentes uel non destruentes litteras falsas infra. 20. dies, & absolutio reseruatur papȩ. De crimi. fals. c. Dura. In curia existens & recipiens per manum alienam incurrit istam pœnam, siue impetret pro se, siue pro alio, qui non est in curia. Semper oportet recipiatur de manibus prædictorum. Abb. ubi suprà. c. Dura sæpe.

Rescriptum contra religiosos non faciens mentionem de ordine non ualet. De rescrip. c. Cum ordinem. Habentes priuilegium, quod rescriptum impetratum contra eos debet facere mentionem de eorum ordine, non tenetur respondere delegato papæ per rescriptum, nisi fiat mentio de ordine suo, licet teneantur ostendere priuilegium. Glo. & Ab. ubi suprà.

Rescriptum quod est nullum assumit uigorem, si orta contentione super nullitate pronunciat iudex ualidum, & non appellatur. Abb. de rescrip. c. Ex parte decani.

Rescriptum reuocationis quæstionis remittitur ad arbitros, si iudices in cognitione causæ sibi non deferunt, nec in unam possunt concordare sententiam. Qui sunt iudices, an qui per primum uel qui per secundum sunt deputati. De rescrip. cap. Pastoralis. Generaliter in omnibus seruatur. Abb. ubi suprà.

Rescriptum secundum non derogat primo, nisi faciat mentionem de primo, & de omni clausula notabili posita in eo. Quando primum, uel secundum est

est nullum ipso iure. Abb. de rescrip. c. Cæterum. Secundum derogat primo, si impetrans primum non utitur illo, dolo, uel negligentia. Vbi supra. c. Si autem. Primum tamen est perpetuum, si secundum non impetretur. Abb. ubi supra. Plerunque in beneficiis an teneat primum uel secundum. Abb. ubi supra. Capitulum Sanctæ crucis. Si primum est generale, & secundum speciale non faciens mentionem de generali derogat tamen primo. Vbi supra. cap. Pastoralis. & Glo. Quo ad ea de quibus mentionem facit speciale. Abb. ubi supra. Genus cui per speciem derogatur accipit multa sub uno signo uniuersali. Species quę specialiter exprimitur. Vnde non dicitur dispositio generalis quæ uenit solum uerificanda sub una specie contenta sub genere, sed potius dicitur dispositio incerta, cui non derogatur per dispositionem certam. Vnde si mandat papa quod prouideat uni de primo beneficio uacante in prouincia, & secundo de primo uacante in tali ecclesia, in tali casu oportet secundum deroget primo. Abb. de rescrip. c. Pastoralis. Secundum si non facit mentionem de primo quod est elidibile, uel nullum, tenet, licet non faciat mentionem de primo. Glo. & Abb. ubi supra. c. Ex tenore. Secundum non tollit primum, nisi mentionem faciat de qualibet notabili clausula, & articulo contento in primo. Abb. ubi supra. c. Cum directa. De offi. & potest. iud. delega. c. Ex parte. Secundum ab aduersario impetratum ad eandem causam oportet mentionem faciat de litteris prioribus, & specialiter de omni clausula notabili apposita in eis, & de omnibus quæ possunt mouere animum Pontificis ad negandum secundas litteras. Vnde non tantum expressa mentio est facienda de primis litteris, immo & de appellatione, quia fit iniuria prioribus iudicibus, si sine causa reuocantur. Ab. de offi. & pot. iud. delega. cap. Ex litteris patriarchæ. Secundum non faciens mentionem de primo ualet, ubi primum non sit legitimæ impetratum. Ab. de appella. c. Oblatæ. De confir. uti. uel inuti. c. Bonę. Ve prętudicet oportet secundum mentionem facere de primo alteri concesso, & de priuilegio limitato ipsi priuilegiato concesso. Si secundum conceditur pure sine limitatione in præiudicium causæ iuris reseruati alteri in primo, & generaliter, quando in secundo oportet fieri mentionem de primo. Ab. de præscrip. c. Cum olim. Secundum reuocat primum, nisi fiat mentio de primo, & de processu habito per illud. Si causa abducitur de manu ordinarii, oportet fiat mentio de processu habito per ordinarium, aliter rescriptum est subreptitium. Ab. de sen. & re iudica. c. Inter monasterium. In secundo oportet mentionem fieri de principalioribus articulis, de ordinationibus, de iudicibus, de litigantibus, de his, de quibus agitur, & interpretandum, ut ratio quę mouet delegatum, moueat delegantem. & si est dubius, consulat delegantem. Idem in causa quę de manu ordinarii recipitur. Abb. de senten. & re iudi. c. Inter monasterium. Secundum non remouet primum, nisi in secundo fiat mentio de omni causa notabili posita in primo. Abb. de restitu. spoliato. cap. Ex quęstione. De dolo & contuma. cap. Ex litteris. Si secundum non facit mentionem de primo nisi in generali, an ualeat, relinquitur arbitrio iudicis, quia si in primo clausula aliqua erat, quæ narrata papa non dedisset secundum ita de facili, non ualet. Abb. de dolo & contuma. c. Ex litteris.

In rescripto contra sententiam, uel compositionem debet fieri mentio de sententia, & compositione. Abb. de fide instrumen. cap. Inter dilectos.

Rescri-

Rescripto sententia lata semper potest ratificari, & suspectum de falsitate capi & lacerari, ut habeatur ueritas. Abbas de crimine fal. cap. Super eo.

Rescriptum subreptitium &c. non omnia suppressa in impetratione gratiæ reddunt gratiam subreptitiam, sed illa sunt necessario exprimenda, quæ expressa habent ex toto impedire, aut faciunt difficultatem in concedendo gratiam, & hoc arbitrabitur bonus iudex. Ab. de religio. domi. c. Constitutus. Si continet plures gratias, si in una est subreptio, non propter hoc altera uitiatur. Abb. de desponsa. impuber. cap. Ad dissoluendum. Si continent plura non corruit quo ad omnia per subreptionem in uno. Ab. de rescrip. cap. Sedes Apostolica. Subreptio uitiat gratiam ipso facto, etiam si consistat in tacendo factum alienum, quod impetrans probabiliter ignorabat, quia in huiusmodi non aduertimus ad culpam impetrantis, sed potius ad intentionem concedentis. Subreptio commissa in alterum connexorum uitiat gratiam in totum. Quando oportet fieri mentionem de numero, de statuto, de iuramento. Tempus ad excipiendum quantum durat. Abb. de rescrip. c. Constitutus. Vitiatur etiam, si non sit impulsiua subreptio, ut quia papa concessisset, sed non sic de facili. Vnde corruunt litteræ beneficii, & hoc est in odium materiale beneficialis propter ambitionem impetrantium. Ab. de rescrip. c. Postulasti.

Rescriptum est subreptitium si non facit mentionem de processu habito coram ordinario, si tamen non esset processus, nec sententia ordinarii, non opus esset mentionem facere in litteris de ordinario, sicut nec de prioribus litteris nullis. Abb. de dona. cap. Inter uir. & uxo. c. Per uestras. Continens gratiam, uel priuilegium uitiatur per subreptionem, etiam si sit cum clausula, motu proprio. Ab. de consangui. & affini. c. Quia circa. Vide. Dispensatio a papa super matrimonio.

In rescripto tempus præfixum iudici respicit tempus præsentationis, nisi forte diceret usque ad pascha, quia tunc clarum est. Abb. de appella. c. Super eo. Quando littera. A. apponitur numero dierum dies illa non computatur in termino, quia. A. de sui natura excludit diem cui apponitur specifice. si non apponitur a, uel aliud simile tempus currit de momento ad momentum. Si iudex est excommunicatus non currit tempus a die præsentationis, quia est impedimentum iuris. Iudex si abbreuiauerit tempus de consensu partium non potest ad instantiam alterius prolongare, nisi forte nouum & in excogitatum impedimentum superuenerit. De consensu utriusque potest prolongare, uel remittere indecisum, sed tamen de consensu unius partis ad petitionem eius non prorogabit, sed ad petitionem eius quæ non petiit, prorogabit. Si uterque impetrauit rescriptum, & reus prius præsentauit, tempus incipit a prima præsentatione, & si fuerit facta dolo, subuenitur actori. Si mandatur ut causam instructam infra certum tempus remittat, si completo termino non est sufficienter instructa, remittit qualem habet. Abb. de appella. c. Super eo. Quando debet attendi tempus datæ, aut tempus præsentationis. Glo. & Ab. de præben. c. Dilectus.

In rescripto uerba intelliguntur tam de iure quam de facto, si utroque modo possunt uerificari. Abb. de rescrip. c. Scifcitatus. Ordo uerborum recipit interpretationem a iure communi, & clausula in rescripto posita debet ad statum iuris reduci, ubicunque sita reperiatur. De rescrip. c. Causam

sam

sam. quę. Intelligitur tantum in dubiis. Abb. ubi supra. Verba prolata per aliquos quorum causa committitur per principem, debent distincte intelligi, sic ut euitetur præiudicium tertii, nec debent capere illum intellectum, quem possunt habere ex lata significatione uerborum, quia non præsumitur quod princeps uelit priudicare iuri tertii, de quo mentionem non fecit. Ab. de off. & potest. iud. delega. c. Super eo.

Per rescriptum impetratum contra uiolentiam conuenitur qui scienter successit in uitium. De iudi. c. Quia. G.

Rescriptum super absolutione uoti impetratum pro erucesignato non ualet tacita ueritate, uel expressa falsitate. De fid. instrumen. cap. Quod super.

Restitutio male ablatorum an sit casus reseruatus episcopo, opiniones. Si de male ablatis constat in confessione in pœnitentia potest ipse restituere, & committere restitutionem. Si constat in foro iudiciali restitutio debet fieri de consensu episcopi, quia non creditur dicenti se restituisse. Si constat publice de extorsione, debet publice constare de restitutione. Si testator reliquit centum pro male ablatis incertis per executores conuertendos in pauperes, nisi aliter probentur male ablata, episcopus non potest intentionem suam fundare super illis tanquam male ablatis. Ex quo hæc confessio testatoris non fuit recepta a parte, nec iurata, habet uim cuiusdam legati ad pias causas. Abb. de iude. c. Cum sit. Obligatus restituere liberatur dando pauperibus non existentibus quibus fiat restitutio. Ista lex facit quod restitutio male ablatorum, & distributio non pertineant ad episcopum, si illemet qui occupat pauperibus potest restituere, & in foro animę liberatur. Abb. de homici. c. Sicut dignum. De usur. c. Quia in omnibus.

Ad restitutionem non sufficit detinenti bona alterius quod illa restituat, sed etiam debet imponi pœnitentia. Ab. de homici. c. Sicut dignum.

Ad restitutionem tenetur qui dat consilium occupandi aliena in foro animæ. In contentioso agitur contra dantem consilium, quando non potest agi contra principalem. Si liberatur præstans consilium non liberatur principalis, sed econtra, nisi aliquid peruenisset ad manus eius, qui dedit consiliū. Si dissuasit rapinam committendam, & tamen associauit raptorem ne læderetur ab alio, si principalis fuit captus, & nihil ab eo abstulit; non tenetur qui associauit, si aliqua asportauit inde, & illa sine eo asportasset, & iuisset sine socio iste non tenetur restituere. Si præstans consilium tenetur in totum. Præstans auxilium tenetur tantum ad id super quod auxilium præstitit, & quatenus auxilio præfuit. Consilium uagatur ad totam rapinam, ideo consulens tenetur in totum, sed auxilium restringitur ad id super quo præstatur. Ab. de homici. c. Sicut dignum.

Restitutionem petens non auditur, si de eius crimine notorie constat non solum notorietate facti, sed etiam iuris tantum, licet priuatus beneficio præter ordinem iuris possit restitutionem petere. Abbas de accusa. cap. Vt peti. Restitutionem petenti obstat defectus notoriæ proprietatis siue defectus excludens executionem proprietatis notoriæ, puta petenti uxorem si excipiatur de adulterio. Abbas de diuor. cap. Significasti.

Restitutio tenetur custos rei, & bidellus qui dedit rem deferenti signum. Ab. de fur. c. Ex litteris. Vide. Custos.

Vbi ex parte dantis nullum interesse uersatur in petitione, sed ex parte recipientis, hic restitutio generaliter debet fieri pauperibus, & de iure ciuili fiscus recipit, auferret etiam lucra illicita. Abb. de iude. c. Cum sit.

Restitutio ubi ius habens concursum legis, uel æquitas naturalis disponit super restitutione uel retentione, seruanda est lex, etiam in foro conscientiæ. Vbi inter legem positiuam, & naturalem discrepantia est, seruanda est lex naturalis in foro animę, nisi lex positiua ex uera & iusta causa disponat contra illam legem naturalem. Ex prima regula restituenda sunt quæ habentur ex furto, rapina, oppressione, dolo, uel calumnia. Ex secunda qui nuda promissione promittit seruo aliquid dare, quia ex promissione est obligatio naturalis, cui tamen ius ciuile non assistit. Tertio meretrix non recipit turpiter promissionem, & dona, & potest ad libitum disponere, nec tenetur ad restituendum. Alię mulieres non publicæ meretrices turpiter recipiunt. Vnde non possunt agere pro promissione, & recepta restituere tenentur, & fiscus potest illa bona occupare. Quarto legatarius qui recipit integrum legatum. Vbi hæreditas non sufficit, & non est per hęredem detracta falcidia, hic dicuntur multa. Quinto obligatur ciuiliter, & non naturaliter, ut qui scribit se debere centum spe remunerationis futurę, qui tamen nihil accipit elapso termino in foro animæ non tenetur, quia lex fundatur super præsumptione, quæ in foro animæ cedit ueritati. Sexto qui obtinet iniustam sententiam tenetur restituere quicquid inde secutum est, & si per confessionem ueritas haberetur quod illa sententia erat iniusta, etiam in foro iudiciali cassaretur, ideo uictus in foro animæ non tenetur parere illi. Septimo qui præscribit non tenetur restituere rescriptione completa, quia hoc concedit ius canonicum quod potest ex causa ab uno accipere, & alteri dare. Octauo in mutuo filiifamilias quando tenetur non obstante exceptione. Nono cui res adiudicari potest petita restitutione in integrum speciali iure, uel generali antequam imploretur ex quo contractus tenuit mero iure non tenetur ad restitutionem, nisi qui petit restitutionem sit læsus malitia contrahentis. Si contractus est nullus ratione solennitatis restituere non tenetur in conscientia. Decimo qui lucratur ultra debitum ex licito exercitio, ita quod non habeat iurisdictionem puniendi, ut aduocatus, & cursor non tenentur restituere, quæ lucrati sunt ultra debitum. Si qui dedit est persona discreta, si habet iurisdictionem ratione cuius aliquid accipit ultra debitum, tenetur restituere. Qui exercet illicitas negociationes, uel alias iniuste acquirit de calumnia alteri facta tenetur in conscientia ad pias causas. Vndecimo si ludus est prohibitus lege communi, uel municipali, uel lucratus est cum eo, qui non habet plenam administrationem, uel lucratus est cum falsis taxillis, tenetur ad restitutionem. Si alias lucratus est, an teneatur, sunt uarię opiniones. Duodecimo Hipocrita qui multa bona acquisiuit sub nomine boni Christiani tenetur dare in eleemosinas, quia per fraudem acquisiuit, & quia donata sunt Deo ut causæ proximæ. Tertiodecimo si princeps facit constitutionem contra ius naturale, puta quod dominia transferantur de uno in alium, non est seruanda constitutio talis sine causa in foro animæ. Si a principio fuit iusta causa, quæ nunc cessat, & lex habet præsumptionem causæ; & super eam inducit præsumptum ius, de iure in foro animæ non est seruanda, si constat de

defectu

defectu causæ. Si lex habet præsumptionem iuris, & de iure, non iudicat, sed simpliciter statuit. Si causa est expressa in lege, & potest probari causam istam non extitisse in casu occurrente, non debet seruari constitutio, quia ubi cessat ratio, cessat & lex. Si ratio legis non est expressa, si potest naturaliter, & indubitanter unica ratio præsumi, debet lex, & constitutio restringi ad limites illius rationis. Quartodecimo hæres qui non fecit inuentarium non tenetur ultra hæreditatem in foro animæ creditoribus, quia lex fundatur super præsumptione, quod bona illius defraudauerit, & lex est penalis, etiam in foro animæ non artatur ad soluendum pecunias. Quintodecimo hæres tenetur soluere in conscientia legata relicta in testamento minus solenni, & sufficit unus testis. Solennitates inductæ sunt ad remouendum falsitates. Vbi ergo constat non esse falsitatem in foro animæ ualet testamentum. Abb. de immunita. eccle. c. Quia plerique.

Qui lucratur in ludo, qui fit causa exercitii ingenii non tenetur restituere ei qui potest alienare. In puro fortuito, uel mixto tenetur. Qui alium ad ludum traxit etiam in eo qui fit ex ingenio, si causa expoliandi, tenetur saltem pauperibus dare, licet alii dicant de consuetudine contrarium. De uita & honesta. cleri. c. Clericum. in additione.

Restituere tenetur qui aliquid subtrahit tempore necessitatis, quando uenit ad pinguiorem fortunam, quia hoc permittitur propter necessitatem, & cessante causa debet cessare effectus, sicut dicitur de eo qui præstat alimenta tempore necessitatis, & protestatur de repetendo. Qui subtrahit rem propter necessitatem maximam, non potest puniri per iudicem in foro contentioso, licet tempore necessitatis maximę actio non competat pauperi contra diuitem, potest tamen pauper supplere iudicis officio contra diuitem, quia ille peccat non subueniendo in tanta necessitate. Si necessitas non est tanta, non tenetur diues ad eleemosinam, nisi sic ad alia pia opera. Ab. de fur. c. Si quis.

Acquisitum ex negociatione licita est inter pauperes distribuendum, & sic ab excommunicato acquisitum per negociationem, & puto neutrum esse uerum. Vnde hæc sunt consilii, non necessitatis. Ab. de iude. cap. Cum sit.

Restituere quis tenetur id quod acquisiuit contra iuramentum proprium. Idem est de aliis acquisitis cum peccato, ut dicit Hosti. Ab. de præscrip. c. Si diligenti.

Restituere tenetur possessor bonæ fidei si possidet iure resistente, & tenetur etiam ad restitutionem fructuum, non autem si sit possessor malæ fides iure assistente. Abb. de præben c. Dilecto.

Restituere non tenetur qui præscribit, si completa pręscriptione cognoscit rem non fuisse suam, & non prius. Ab. de immunita. eccle. c. Quia plerique.

Qui dedit pecuniam pro prælatura ecclesię collegiatæ non tamen habet unde uiuat, & ecclesia est secularis, restituenda est pecunia ei qui dedit, si habet unde uiuat. Si omnes de ecclesia deliquerunt, pecunia debet dari ecclesiæ, non criminosis, cum ipsi eiiciantur. si non emittuntur, applicabitur fisco cameræ Apostolicæ distribuendo in pias causas. Si solus prelatus deliquit, solus puniatur, & applicabitur pecunia ecclesiæ in cuius ignominiam data fuit. Si ecclesia est regularis, dabitur pe-

cunia ei qui dedit ut intret monasterium secundum. Si particularis de ecclesia deliquit ne delictum suum noceat ecclesiæ, tenetur dare pecuniam secundo monasterio quo ad usumfructus tantum, & eo ingresso mortuo redibit ad primum monasterium. Abb. de simo. c. Ad hoc.

Restituendę sunt usurę hoc ordine. primo his a quibus sunt extortæ, si non extant, secundo hæredibus, tertio si illi non sunt, restituuntur pauperibus. Idem dic quando non apparet cuius sit illatum damnum. Quando ciuitas submittitur spoliis, si ignorat a quo accepit debet dare pauperibus, si non ualet restituere, ex quo pœnitet, liberatur a morte æterna. Si usurarius recessit de loco ubi extorsit usuras, cum sit possessor malę fidei, tenetur suis expensis remittere ubi extorsit. si hi a quibus sunt extortæ recesserunt expensis illorum mittuntur, nisi quis fidelis uelit gratis portare. Similis distinctio fit in re legata. Si usurarius cessit bonis tenetur ad restitutionem in integrum in foro animæ, nec habetur ratio, ne egeat post cessionem, sicut in foro contentioso. Item tenetur restituere, etiam si post restitutionem remaneat pauper, quia non licet uiuere de alieno. Vsurariorum bona ubi perueniunt ad aliquem ex titulo honesto non possunt uendicari per debentes usuras accipere, sed si possessiones emptæ sunt ex fœnebri pecunia ex causa lucratiua perueniunt ad tertium, per officium iudicis possunt uendi, non quia sint obligatæ, sed ex quadam ęquitate, quia ex quo res mihi debita ex causa lucratiua peruenit ad te, restituere teneris. An filia habens dotem a patre usurario bona fide teneatur soluto matrimonio restituere his a quibus usuras accepit, sunt opiniones contrariæ, quæ hic sustinentur. Consilium est, ut detur pauperibus, ubi est extorta pecunia, uel ubi est ille a quo fuit extorta. De necessitate sufficit usuram restitui pauperibus. Abb. de usur. c. Cum tu.

Restitutio in integrum est idem quod in pristinum gradum ponere. Abb. de in integr. restitu. c. In rubri.

Restitutionem in integrum potest petere omne collegium pium, ut canonicorum, hospitalium, etiam scholarium, ciuitates, castra, uillæ, minores, quia eorum bona per alios ministrantur. Abb. de in integr. restitu. cap. Requisiuit. Ex iusta causa concedenda est etiam minori, dummodo iusta causa petendi probetur. si non probatur plene, sed semiplene conceditur restitutio in causa fauorabili dumtaxat. De in integr. restitu. c. Ex litteris.

In contractu uenditionis, & locationis si ecclesia fuit enormiter lęsa, potest petere restitutionem in integrum, ita tamen quod emptor non fraudetur in prætio, nec in sumptibus factis per eum. De in integrum restitutio. cap. Requisiuit. Ecclesia aduersus omnem contractum potest petere restitutionem, si ratione illius contractus est læsa enormiter, & læsio potest probari per testes, uel alias legitime, non tamen iuramento prælati, & hoc infra quatriennium, nisi subsit causa legitima, per quam debet audiri. Qui contraxit non tenetur restituere, nisi prius habeat prætium rei, & sumptus, & laboris sui, nisi tantum perceperit quod eis sit satisfactum, non tamen oportet accipiat quantum plus ualet possessio meliorata. Quæ læsio dicatur magna, quæ parua. An currat usucapio, uel pręscriptio tantum in

rebus

rebus ecclesiæ opiniones. Ecclesia in fauorabilibus æquiparatur minori, & reipublicæ, quæ possunt petere restitutionem. Abb. ubi supra.

Ecclesia læsa propter negligentiam procuratoris, qui non produxit iura sua restituitur. De in integr. restitu. c. Cum uenisset. Non fit restitutio si priuata persona læditur procuratoris sui negligentia, sed ecclesia petit contra sententiam, & probationem omissam. si calumniose procurator damnificauit ecclesiam, in cuius potestate est petere restitutionem, uel agere contra procuratorem. Abb. ubi supra. Ecclesia potest petere restitutionem quando læsa est in probatione omissa, non obstante termino iuris probationis exclusæ, & potest petere restitutionem non solum contra priuatam personam, sed etiam contra ecclesiam. De in integrum restitu. c. Auditis. Negligentia prælatorum litigantium non excludit ecclesiam a restitutione consequenda. Abb. ubi supra.

Restitutio ecclesiæ fit etiam contra sententiam papæ, & causa restitutionis in integrum debet partibus præsentibus tractari. De in integr. restitu. c. Cum ex litteris. Licet non possit appellari a sententia papæ, potest tamen restitutio peti, quam solus papa potest concedere, & non inferior. Restitutio semper tractari debet coram superiore post sententiam principis etiam post terminum appellationis admittitur supplicatio ut iterum uideatur. Abb. ubi supra. c. Cum ex litteris.

Post peremptorium non auditur ecclesia de iure communi, auditur tamen per beneficium restitutionis in integrum. Ad petendum restitutionem in integrum requiritur speciale mandatum. De in integr. restitu. capit. Coram.

Restitutio in integrum negata ecclesiæ ulterius sibi non conceditur, nisi ex noua causa, restituitur tamen ad appellandum a sententia delegationis. Vbi supra. c. Beneficio.

Restitutionem petit quis, ubi non est seruatus ordo iuris. De accusa. c. Ad petitionem. Vide. Iuris ordo.

Restitutio in integrum postulanda est ab ordinario administrationem habente, uel a delegato eius, siue causa sit sibi specialiter delegata, siue incidat in causa sibi generaliter commissa. Ab ordinario non habente administrationem, uel a delegato eius non debet peti, nisi ueniat incidenter in causa. Arbiter de causa restitutionis non cognoscit, nec potest assumi in maioribus causis. De in integrum restitutione. cap. Causa restitutionis.

Petitio restitutionis in integrum contra sententiam suspendit regulariter executionem sententiæ in euentum istius causæ restitutionis. Fallit, si contra petentem restitutionem est præsumptio malitiæ, quod causa differendæ executionis hoc petat, quo casu fit executio præstita cautione de restituendo, si petens restitutionem obtinebit in causa. De in integr. restitu. cap. Sciscitata. Aduersus sententiam papæ potest peti restitutio in integrum, nec excusat, si non petit uiuente papa, nisi probet timorem. Qui potest petere restitutionem in integrum pro alio, & quando impeditur executio sententiæ. Abb. ubi supra.

Restitutio in integrum conceditur ecclesiæ infra quatriennium contra præscriptionem, quo elapso nisi alia causa appareat, currit præscriptio. Incipit hoc quatriennium currere completa præscriptione, quia tunc incipit lædi ecclesia, & id tempus est a principio utile, quia non currit ignoranti.

ti. Abb. de præscrip. c. Placuit. Quando potest restitutio post quatriennium, opiniones. Ab. de in integr. restitu. c. Cum ex litteris.

Restituitur minor in eo quod contraxit, uel omisit, si probat exinde se læsum, & statim infra tempus restitutionis petendæ. De in integr. restitu. c. Constitutus. Quantumcunque in alienatione rei ecclesiasticæ uel minoris interueniat decretum superioris, & omnis iuris solennitas, si minor, uel ecclesia potest probare læsionem ex illo contractu, possunt petere restitutionem in integr. Vbi est læsio, est in potestate emptoris suplere debitum præcium, uel rescindere contractum. Ab. ubi suprà.

Resuscitatus habet omnia quæ imprimuntur in anima ut caracterem. Rumpit testamentum, & aufert bona ab hæredibus. Si restitutio principis se extendit ad omnia, hic restitutus est a Deo, & de æquitate iuris, quia de rigore iuris actio semel extincta amplius non reuiuiscit. Votum etiam religionis soluitur in morte, quia obligatio restringitur ad tempus, non recuperat etiam uir uxorem. Ab. de frig. & malefi. c. Fraternitatis.

Reuelare secretum tenetur qui adducitur in testem. Abb. de pœni. & remis. c. Omnis utriusque sexus. Vide. Secretum. Inquisitor generalis.

Reus dicitur a re quæ petitur, licet non sit conscius sceleris, reus tamen dicitur quandiu est in iudicio pro re quæ petitur. De uerbo. significa. cap. Forus.

Reus absoluitur ubi acta æqualiter sunt pro reo, & actore, modicus tamen excessus non tollit hoc priuilegium reo. Abb. de proba. c. Ex litteris. Absoluitur tamen, cum iura actoris sunt obscura, ut quia ipsius instrumenta sunt offuscata, uel litteræ, uel sculpturæ sigilli sunt deleta. De fid. instrumen. cap. Inter dilectos. Absoluendus est ab omni onere actore nihil probante. Si præsumptio est pro reo, ei defertur iuramentum, uel ipsi actori consideratis circumstantiis personarum, & causæ. De iureiuran. c. Iuramentum. §. Sane.

Reus non potest citare actorem ad unum locum, alioquin perdit rescriptum, & condemnatur in expensis. Glo. de rescrip. c. Quia nonnulli.

Reus ab exceptione repellitur pro replicatione paris criminis illi obiecti. De excep. c. Cum ecclesiasticæ.

Reus est fauorabilior actore, ideo in dubiis potius est fauendum reo, quam actori. Ab. de sen. & re iudica. c. Duobus.

Reus instrumenta sua propria actori ædere non tenetur. De proba. cap. Ex epistolæ. Instrumenta communia quo ad proprietatem instrumentorum, ut quia sunt cohæredes, uel eis pariter donata, uel legata, uel communi pecunia empta, uel quouis alio modo cōmuni quo ad proprietatem utriusq; in dubio potest peti, ut ex causa dentur. Similiter si sint communia ex natura negocii, ut quia sunt gesta ab habente officium, uel artem, & ex consuetudine tenebatur, liber in quo scribebat omnia negocia officii tenetur ędere, & hoc si ex officio, uel consuetudine tenebatur habere librum, non autem si liber facit ad eorum instructionem. Hoc fallit in usurario secreto. si sint communia propter materiam contentam in eis carta tamen non est communis ex se, nec ex natura negocii si sint penes notarium tenetur ædere habita mercede. Si apud aduersarium, & sunt originalia, tenetur ædere. si exemplata ex pecuniis propriis non sunt communia. Quando sunt propria ipsius impetrantis in dubio debent ædi, possunt enim tanquam propria uindicari. si sint propria ipsius a quo petuntur, si petuntur

tuntur ex parte rei ab actore ad exceptionem fundandam, communiter tenetur, quod debet ædi tio fieri. si petuntur ex parte actoris, & reus est usurarius, illis tenetur ædere. Si petit actor ad fundandam suam replicationem, tenetur reus ædere. Si actor petit ad intentionem suam probandam regulariter, non tenetur reus ædere. Fallit in fisco, in matrimonio, in causa ecclesiæ, & in legatis ad pias causas. Si tamen notarius est præsens qui copiam omnium habet, cessant omnia prædicta. An iudex possit compellere reum ad exhibendum instrumenta. Quæ, & quo iure. Ab. de proba. c. Ex epistolę.

Reus qui in uno territorio existens sagitauit existentem in alio territorio potest conueniri sub utroque iudice, & est locus præuentioni. Qui mandat in alio territorio committi delictum conueniri tantum potest, ubi consummatum est delictum. Abb. de præsump. c. Sicut noxius.

Reus non compellitur ad aliquid probandum, nec iurare actore non probante, etiam si reus onus probandi assumpserat. Si autem probauerit, absoluitur, quia ex hoc non perdit priuilegium. Onus probandi transfertur in reum ratione præsumptionis, & quando actor fundat intentionem suam in iure communi. Tertio cum reus sponte assumit onus probandi. Quarto in communibus iudicijs. Quinto cum uterque dicit se possidere. Sexto in crimine falsi. Septimo in crimine læsæ maiestatis, in sacramentis deferendis, in proditione patriæ, in furto reipublicæ, si pupillus, uel minor repetit ut soluatur debitum. Item probatur negatiua habens in se affirmatiuam. Abb. Vt eccle. benefici. sine dilatio. conferantur. capit. Vt nostrum.

Rex uel regnum non est nisi habeat decem, uel undecim ciuitates, & unam metropolitanam. Abb. de testib. c. Constitutus.

Rex non potest alienare bona & iura regni, quia hæc sunt dignitatis, non propria eius, licet habeat institutionem, & administrationem. Hinc est quod regnum, comitatus, siue alia dignitas non diuiditur inter filios defuncti. Iurat etiam rex tempore suæ coronationis non alienare bona regni. Vnde non est merus dominus, sed præpositus, & administrator iurium regni. Si tamen non iurasset, non tantum iuramentum ligat, immo tenetur reuocare. Vnde reges non possunt priuare filios, uel alios descendentes de stirpe paterna regno sola uoluntate, licet papa uel alius superior hoc possit ex causa. Licet imperator non possit ad libitum alienare iura imperii, donatio tamen Constantini tenet, quia papa habet in habitu omnem iurisdictionem temporalem, ideo non est alienatio proprie. Nec intelligitur de modica re, quę non multum lædit regnum, quin possit donare. Abb. de iureiuran. c. Intellecto.

Reges in sui coronatione iurant regni iura illibata seruare. Glo. de eccle. ædifica. c. Tua nos. De iureiuran. c. Intellecto.

Rex franciæ de iure communi non est exemptus ab imperio, immo subest imperatori, & papæ. Vnde reges francię, Hispaniæ, Angliæ tenentur de iure obedire imperatori, licet de facto non obediant. Credo quod principes isti pręscripserunt iura imperii in eorum regnis, sed non uideo quod principes perscribere possint, quod ipsi non sint sub imperio, quia præscriptio in iure sine possessione non procedit, & nemo seipsum potest possidere. Licet papa uel principes possint præscribere contra imperatorem, tamen actu non procedit pręscriptio. Ab. Qui filij sunt legiti. c. Per uenerabi.

Reges franciæ, & Hiſpaniæ præſcripſerunt iura imperii. Abb. de immunita. eccle. cap. Peruenit. Rex Hiſpaniæ non ſubditur imperio, quia regnum a faucibus hoſtium eripuit. Ab. de iureiuran. c. Quanto.

Ritus proprie eſt in ſacramentis, mores in aliis. Abb. de baptiſ. cap. Licet Grecos.

Roma dicitur ubi eſt papa, quia eſt ordinarius per totum mundum. Cum dicitur quilibet poteſt conueniri Romæ, hæc facultas non eſt a ciuitate, ſed a poteſtate papę. Dicitur etiam ciuitas, uel patria communis quia olim damnabatur toti orbi, & ſic tenebat locum principis. nunc quia ſubiecta eſt papæ, Chriſtiani omnes dicuntur de populo Romano, tam clerici quam layci. Ab. de foro compe. c. Licet.

Romandiola tota ſpectat ad eccleſiam, ſicut recognouit Rodulphus Rex Romanorum, ſimiliter Bononia donata eſt eccleſiæ, ut dicit ſpeculator. Abb. de iureiuran. c. Cum cauſam. Vide. Sardinia.

SAcerdotis nomine ueniunt omnes qui ſunt in ſacris in materia fauorabili. In odioſa tantum presbyteri. Glo. & Abb. de cohabita. cleri. c. Si quiſquam. Dicuntur ſacerdotes Dei propter ordinis excellentiam, & officii dignitatem, & quilibet dicitur habere dignitatem large. Abb. de hæreti. c. Ex iniuncto.

Sacerdotes capellani in aliqua parochia commorantes non tenentur accipere ſacramenta a presbytero parochiali, ſed ab epiſcopo, nec tenentur ire ad benedictionem fontis. Abb. de capel. monacho. c. Dilectus. De ędificatio. eccle. c. Audiente.

Sacerdos celebrans cottidie non eſt reprehendendus, nec laudandus. Non ualet etiam inſtitutio beneficii, uel ſtatutum artans eum ad celebrandum cottidie. Abb. de celebra. miſ. c. Conſuluiſti. Nec poteſt artari ad celebrandum miſſam de uno ſancto per totum annum, nec debet dimittere miſſas feriales propter peculiares per totum annum. Si inſtitutio beneficii eſt ad celebrandum cottidie, eſt iniuſta, quia daret ſæpe materiam peccandi. Sic inſtitutio debet interpretari ut celebret quam frequentius poteſt ſalua honeſtate, & debita deuotione. Sic habens beneficium ſacerdotale tenetur celebrare. Abb. de præben. c. Significatum.

Sacerdos non curatus non tenetur celebrare ſingulis diebus dominicis, aut aliis diebus feſtis. Ab. de ui. & honeſta. cleri. c. Vt layci.

Sacerdos celebrans ut Deus aliquem perdat conficit quidem, ſed eo comperto debet deponi. Ab. de celebra. miſ. c. Quidam autem.

Sacerdos celebrans principaliter propter lucrum committit ſimoniam, non tamen tenetur ad reſtitutionem, quia nihil ex pacto recipit. Idem ſi uadit ad officium propter diſtributiones. Abb. de celebra. miſſa. c. Conſuluiſti. Poteſt tamen pecuniam accipere ut celebret diuina, etiam habens ſufficiens beneficium poteſt operas ſuas locare ad tempus, & mercedem recipere. Glo. de præben. c. Significatum. Vt euitetur omnino ſimonia onus diuinorum celebrandorum debet apponi rei, & poſt res tradi ſimpliciter, & tunc res tranſit cum oneribus illis, & ſic non eſt conuentio inter dantem & recipientem, & tranſit poſt inſtitutionem cum his oneribus. Abb. ubi ſupra. Poteſt locare operas ſuas non ut recipiat aliquid pro ſpiritualibus directe, ſed in recompenſationem damnorum quæ ſuſtinet in exhibendo præſentiam ſuam, & trahendo moram in ſpirituali-

bus

bus impendendis. Hoc intellige in extraneo qui non tenetur ex officio, etiam si sit diues; Abb. de simo. cap. Sicut nobis

Sacerdos cui medietas palmi cum duobus digitis est abscisa missam non celebrat. cæteris aliis sacerdotalibus fungi potest. De cleri. egrotan. c. Presbyterum. Non omnis causa reddens sacerdotem debilem, uel deformem sufficit ad interdicendum illi officium, uel partem eius. Claudus qui non potest ascendere ad altare sine baculo non debet permitti celebrare. Ista non reddunt clericum irregularem, sed inhabilem. Abb. ubi suprà.

Sacerdos fornicarius notorie an sit irregularis. Vide. Irregularis. Suspensio minor. A. fornicario, qui tolleratur, nec habet euidentiam operis, licite audiuntur diuina, & recipiuntur sacramenta. A notorio est abstinendum ad eius emendationem. De cohabitatio. cleri. c. Vestra. Non licet consanguineis suis ab eo audire diuina, & secundum aliquos nec ipse debet se immiscere diuinis cum aliis audiendo, uel recipiendo sacramenta, saltem non debet stare in choro cum aliis clericis. Quilibet in mortali existens est suspensus quo ad se. Si concubinarius sit occultus, & tolleratus, non conuictus, nec confessus, nec habens operis euidentiam non est suspensus quo ad alios. Si est notorius per sententiam, uel confessionem sponte est suspensus quo ad alios, & ab eo audientes diuina ueniunt contra præceptum ecclesiæ. Si ex euidentia facti puta quia habet concubinam publice, sicut uxorem, & nutrit filios, est suspensus quo ad alios, nec requiritur monitio. Si concubinam cum matre habet, & dicit illam esse pedisequam, primo debet moneri, alias non est quo ad alios suspensus, nisi eam teneat post monitionem. Quando est operis euidentia suspenditur ab officio etiam directe, & celebrando efficitur irregularis, est etiam suspensus a beneficio, secus ubi non est hæc euidentia. Si propter alia crimina sit suspensus ab homine non debent audiri diuina ab eo. si a canone, uel a iudice, & factum est notorium, non debent ab eo recipere sacramenta, nisi baptismi, & euchareſtiæ in necessitate. Si factum sit occultum, possunt recipi sacramenta necessaria ab eo, non autem uoluntaria, licet in peccatis perseueret etiam notoriis. Abb. de cohabitatio. cleri. cap. Vestra. Nullum officium debemus audire a fornicario notorio, qui tamen post pœnitentiam recipit exercitium officii quo ad alios, quia possunt ab eo missam audire. An autem quo ad se dubium est. Abb. ubi suprà. c. Quæsisti.

Sacerdos benedicens secundis nuptiis non est ipso facto suspensus. Ab. de secundis nup. c. Capellanus. Vide. Nupta secundo.

Sacerdotes plures consecrant eundem panem, & idem uinum in consecratione episcopi. De elec. c. Quod sicut ex litteris. Vide. Glosam derisibilem Abbatis.

Sacerdos simplex potest confirmare de licentia papæ, sed sine eius licentia nihil confert. Episcopi non possunt hanc licentiam dare, nec papa layco, sed clerico, qui ex tali auctoritate, & uirtute habiti sacramenti potest conferre quicquid habet, non autem quod non habet. Glo. de consuetud. c. Quanto de benignitate. Tempore Apostolorum non erant episcopi sed sacerdotes in communi regebant ecclesias, confirmabant, & ordinabant, quæ post sunt episcopis reseruata, sic quod ordinatio talis impedit ne simplex sacerdos possit imprimere caracterem. Item potest papa conferre

ferre ordinato, ut conferat omnem ordinem quem habet, & sacerdoti quod conferat ordines sacros, quia hoc faciebant in primitiua ecclesia, & oppositum nunc ex ordinatione est ecclesiæ. Si prohibet ei cui dedit licentiam, nihil conferre potest, & si legem faceret qua episcopis tolleretur hæc potestas, nihil conferrent. Si prohibet simpliciter non imprimunt caracterem, tamen sine rationabili causa non esset sustinendus papa, qui ista temptaret contra statum uniuersalis ecclesiæ. Non oportet causam esse notam aliis. Et licet non sit sustinendus papa contra uniuersalis ecclesię statutum, tenetur tamen ecclesia non resistere. Abb. ubi suprà. c. Quanto de benignitate.

Sacerdos in confessionis actu gerit officium publicum, ita ut ex cautione, uel promissione recepta per eum possint omnes agere quorum interest, sicut si promissio per ordinarium loci fuisset recepta, uel per notarium. Si etiam non fecit cautionem, tacite uidetur præstita ex quo pœnituit, & absolutionem petiit, & pœnitere non potuit nisi mandet satisfactionem fieri, & potest cogi officio iudicis. Abb. de sepultur. c. Abolendæ.

Sacerdos confessionem reuelans deponitur, & est detrudendus in monasterium ad agendum pœnitentiam. De pœni. & remis. c. Omnis utriusque sexus. Quouis modo quis prodat secretum confessionis tenetur ad pœnam impositam. Istam pœnam sacerdos incurrit non solum reuelando peccatorem, sed etiam peccatum, quia hic expresse prohibetur peccatum reuelari. Secundo quia permittitur tantum in uno casu, uidelicet quando confessor indiget consilio. Tertio sacerdos ita scit peccatum, sicut peccatorem, uidelicet ut Dei minister, & contrarium faciens grauissime peccat, & punitur ut hæreticus, cum reuertitur ad fidem, quia deponitur, & traducitur in monasterium, & si timetur de fuga, potest incarcerari. Illa antiqua pœnitentia de peregrinatione confunditur in ista, ideo quæ hic ponitur, non est ponenda. Reuelans homicidium futurum de quo non pœnitet confitentem, non punitur, quia hoc peccatum non est tectum in confessione. secundo est peccatum committendum non commissum. Tertio quia non habet contritionem, ideo sacerdos debet citius reuelare, & impedire, quando iste dicit se peccatum commissurum omnino, secus si pœnitet de prædicta uoluntate. Si peccator dicit sacerdotem reuelasse confessionem, & sacerdos negat hoc se habuisse in confessione, nisi sacerdos dicat se habuisse aliunde, & hoc doceat, præsumitur habuisse in confessione, non tamen punitur sacerdos pœna ordinaria huius capituli, sed arbitraria, quia non conuenitur aperte de delicto. Ab. ubi suprà. c. Omnis utriusque sexus.

Sacerdos potest de pœnitentia multum remittere dispensatiue ex officio suo, & maxime in suis orationibus, & bonis operibus. Vnde sacerdotes dicuntur comedere peccata populi, ideo eligendi sunt sanctiores ad intercedendum pro peccatis. Abb. de pœni. & remis. c. Deus qui.

Sacerdotis crimine publico oritur scandalum laycorum, secundo uituperatur officium, & ordo clericalis, tertio præstatur aliis materia peccandi. Abb. de adulter. c. Significasti.

Sacerdos sola confessione mulieris dicentis se commisisse adulterium cum eo non debet puniri, sed sic infamato potest indici purgatio, quam si præstiterit, absoluitur, deficiens autem suspenditur ab officio. De adulter. c. Significasti.

Sacerdos

Sacerdos sine iusta causa non est ab episcopis etiam in unum concordantibus deponendus. De sen. & re iudica. c. Non potest. Si agit criminaliter ad depositionem episcopi depositio reseruatur soli papę. similiter si ad remotionem ab episcopatu, si agitur ad minorem pœnam potest concilium prouinciale, & etiam archiepiscopus. si non est consecretatus, sufficiunt sex episcopi cum metropolitano. Si contra sacerdotem, ad depositionem ab ordine, requiruntur sex episcopi & proprius. In causa diaconi & subdiaconi, tres. Iste numerus requiritur dum causa examinatur, non in actuali degradatione. Si agitur contra sacerdotem non ad depositionem ab ordine, non requiritur numerus episcoporum. Clericos in minoribus deponit solus episcopus de consuetudine, licet de iure requiratur consensus capituli. Episcopi isti debent esse de prouincia, & si tot non reperiuntur, uocabuntur de prouincia uicina, sine tamen prædicto numero non indicabunt. In prædictis oportet tot inueniantur concordes, quot supradictum est, & quod sit maior pars capituli. In concilio omnes episcopi sunt iudices, extra solus episcopus in propria persona potest dictare sententiam oppositionis, oportet tamen episcoporum numerum adesse. Venient episcopi ad locum expensis suis, quia sunt ordinarii. Quando episcopus cum capitulo procedit ad depositionem clerici, capitulum non habet iurisdictionem ordinariam. Ab. ubi suprà. c. Non potest.

Sacerdos proprius dicitur parochialis presbyter. Episcopus eius uicarius, legatus in prouincia & eius pœnitentiarius archipresbyter ecclesiæ cathedralis, qui in hoc censetur uicarius episcopi. Horum quilibet potest audire confessiones sine alterius licentia. Sacerdos proprius scholarium mercatorum. stipendariorum, & similium dicitur ille in cuius parochia habitant, & illi debent confiteri, quando non possunt adire proprium sacerdotem. Abb. de pœni. & remis. c. Omnis utriusque sexus.

Sacerdos parochialis non potest absolui, nisi ab episcopo, uel eius uicario, quia immediate est sub episcopo. Abb. de off. iud. ordinar. cap. Quærenti. Ipse autem potest absoluere subditum suum. Vide. Peccans in territorio alterius. Licet non habeat ordinariam iurisdictionem, habet tamen forum pœnitentię in commorantibus in sua parochia, licet non habeat perpetuum domicilium, ut sunt scholares, & similes. Ab. de foro compe. c. Cum contingat.

Sacerdos habens curam debet habere clericum, qui sciat cantare epistolam, & lectiones legat, qui possit scholas tenere. Monere debet ut mittant filios suos ad ecclesiam ad fidem adiscendam. De uita & honesta. clerico. c. Vt quisque. Clericus debet esse intitulatus in ecclesia parochiali de iure, licet de facto seruetur oppositum. Qui etiam habet capitulum debet habere sacerdotem, si redditus sufficiunt. Curatus debet docere pueros principia fidei in ecclesia, uidelicet. Aue maria. Pater noster, simbolum, alphabetum, & quicunque uult saluus esse. Ab. ubi suprà.

Sacerdos rector ecclesię si est leprosus, debet ei dari coadiutor. De cleri. ægrotan. c. De rectoribus. Episcopis & superioribus solus papa dat coadiutores, inferioribus aliis possunt superiores eorum dare. Coadiutor debet uiuere de redditibus ecclesiæ. Si infirmatus impeditur ab administratione in temporalbus & spiritualibus, habet coadiutor administrationem in utroque, & debet dare congruam portionem infirmo, & congruam

retinere

retinere pro se, & reliqua dispensare sicut bonus rector. Si sacerdos impeditur tantum in spiritualibus, coadiutor tantum se intromittit in spiritualibus. Si non sufficiunt redditus utrique, ex quadam æquitate infirmus præfertur, & ad prouidendum coadiutori compelluntur parochiani. Coadiutor non est prelatus, sed tantum habet exercitium curę. Abb. de cleri. ægrotan. c. De rectoribus. Si rector sit leprosus ab administrationis officio remouetur, & de bonis ecclesię sustentabitur. Vbi supra. c. Tua nos. Si rector incurrit infirmitatem perpetuam debet sustentari de rebus ecclesiæ secundum eius facultates remanet ius prelationis apud ipsum, licet remoueatur administratio. Si non potest retinere ius prælaturæ sine scandalo populi, quia est exosus populo propter delictum sibi imputatum, potest remoueri, & superior prouidebit sibi de bono cambio. Inferiori consentiente potest superior alium instituere, sic quod det ęgrotanti alimenta quousque uixerit, quia non est peccatum, cum sit secundum iuris dispositionem. Ab. de clerico ægrotan. c. Tua nos.

Sacerdos parochialis potest stipulari pro alio pro usuris restituendis, & omnibus pertinentibus ad officium suum. Abbas in procem. in uerb. c. Seruus.

Si sacerdos rector ecclesiæ non potest congrue uiuere de redditibus, possunt parochiani compelli ad subueniendum illi, alias tenetur propria industria uictum quærere. Imputandum est ei, quod beneficium exiguum acceptauerit. Ab. de cleri. ęgrotan. c. De rectoribus.

Sacerdos quilibet potest dici officialis publicus ecclesiæ uniuersalis, & nomine ipsius ecclesię recipere professionem spiritualem. Ab. de conuersio. coniuga. c. Dudum. In concernentibus animam quilibet sacerdos potest dici officialis publicus ecclesiæ uniuersalis, & per eius factum acquiritur illis quorum interest specialiter. Hoc est uerum in his quæ spectant ad officium sacerdotis. In usuris requiritur proprius sacerdos. Ab. ubi supra. Vide. Sacerdos in actu confessionis.

Sacerdos potest ferre testimonium de reconciliatione, & pœnitentia peccatoris. Ab. de simo. c. Nemo.

Sabini hic, & de immunita. eccle. lib. 6. est nomen officii, & alibi appellantur anciani, uel priores, uel consules, & est uulgare quoddam laycorum. Abbas de alienatione iudicii mutan. caus. fact. c. Ex parte.

Sacramentum baptismi in necessitate debet sumi ab excommunicato, licet clemens teneat oppositum. Glo. & Abb. de consuetu. c. Quanto de benignitate. Alia sacramenta potius sunt dimittenda, quam suscipienda a non ministro, excepto baptismo. Glo. ubi supra.

Sacramentum confirmationis non est reiterandum in eo qui pro crismate inungitur oleo, sed quod defuit supplendum. De sacramen. non reiteran. cap. Pastoralis. Quis sit eius minister. Vide. Sacerdos potest confirmare.

In sacramentis debet attendi generalis consuetudo ecclesiæ, licet in iure specifice non caueatur credendum tamen est quod illa obseruantia emanauerit a Christo, uel Apostolis, uel Sanctis patribus. Ab. de celebratio. mis. c. Perniciosis. In sacramentis ecclesiæ minores debent se conformare metropolitanę ecclesię. Ab. de spons. duo. um. c. Tuas. Non tamen tenetur minister semper conformare se ritui matricis ecclesiæ, ubi est certa cõsuetudo etiam in eadem ciuitate. Ab. de off. iud. ordinar. c. Quoniam in plerisque.

Sacra-

ditoris satisfiat, dicitur satisfactus, sed restitutio est in pristinum statum repositio. Abb. de usur. c. Præterea.

Scandalum est sufficiens causa quod quis priuetur iure suo, ubi illud sine peccato omitti non potest. Abb. de cleri. egrotan. c. De rectoribus. Scandalo inhabilitatur quis ad beneficium obtinendum. Ab. de iure patro. c. Quoniam in quibus. Scandalum reddit irregularem, si non cess et propter purgationem. Si sacerdos non potest esse in parochia sua sine scandalo debet episcopus illum etiam inuitum permutare ab ecclesia. Ab. de homici. c. Ex litteris.

Si timeretur de scandalo circa personam detinentis rem meam de iure ciuili non est de tali scandalo curandum, si tamen timetur aliquod horrendum, uel graue non consulerem uiro bono, ut pro reparatione rei temporalis tantum scandalum suscitaret. Abb. de præsump. c. Nicolao.

Scandalum ut euitetur relinquitur ueritas iuris positiui, & quis quandoque iure suo priuatur. Abb. de accusa. c. Qualiter & quando. Pro scandalo tamen euitando nullus debet incidere in peccatum mortale. Pro eo tamen uitando debet seueritas iuris remitti, non autem ea quæ committi uel non obmitti possunt sine mortali. Peccat non obuians scandalo proximorum, cui potest obuiare sine peccato. Abb. de noui. oper. initiatio. c. Cum ex iniuncto. Non licet alicui quantumcunque paruum malum committere, ut euitetur maius, uel etiam scandalum proximi. Ab. de regul. iur. c. Qui multotiens.

Sanctum canonizari est illum cathalogo sanctorum ascribi, & declarare, quod debeat coli, & uenerari pro sancto, & quod annuatim fiat officium solenne pro eo, sicut de aliis sanctis secundum qualitatem suam, scilicet de confessore, uel martire &c. Nec debet papa de facili ammouere ordinem canonizationis. Nullus debet pro sancto uenerari sine licentia papæ, etiam si miracula faciat. In occulto tamen præces fieri possunt ad eum quem credimus sanctum. Abb. de reliquis & uenera. sancto. c. Audiuimus.

Sanctorum reliquiæ uendi non possunt, nec passim debent ostendi, nec circa illas debet decipi popolus. De reliquiis, & uenera. sancto. c. Cum ex eo. Cum exponuntur passim propter quæstum est quędam uenditio largo modo, nec debent ostendi extra capsam, quia uidendo ossa nuda tepescit deuotio, & eis detrahitur. si sint de nouo inuentæ omnino non debent uenerari sine licentia papę, secus quando certo scitur quod sunt reliquiæ sanctorum canonizatorum. Quando dubitatur, requiritur licentia. Ab. ubi supra. Reliquiæ sanctorum non possunt esse laycorum, nec in dominio eorum. Ab. de iure patro. c. Nullus.

Sciencia eminens dicitur quando quis sine libris soluit quæstiones, & in paucis reperitur. Quæ sit mediocris, & quæ sufficiens &c. Eminens scientia non requiritur necessario in aliqua persona, & raro contingit. Mediocris, & sufficiens dicitur secundum qualitatem persone & officii, ut uidelicet sciat regere, & gubernare officium sibi commissum. Clericus qui defectum patitur scientiæ, peccat si inopia non excludit eum a studio litterarum. Abbas de præbend. cap. Venerabilis. Quanta requiritur in ordinandis, & in habentibus dignitatem ecclesiasticam, uel secularem. Abb. de elect. cap. Cum in cunctis. Vide. Ordinandus debet esse dignus.

Scisma-

Scismatici nomine intelligitur scismaticus strictissimo modo. Hic confert ordines, sed non ordinum executionem. Abb. de scismati. cap. Fraternitatis.

Scismatici dicuntur omnes qui sunt in peccato mortali, secundo omnes excommunicati, tertio qui proprium episcopum de sede eiiciunt, quarto diuidunt se ab unitate ecclesiæ Romanæ, & si constituunt aliam ecclesiam sunt hæretici, si non constituunt, sed quilibet credit ecclesiam Romanam esse apud se, tales non sunt hæretici, sunt tamen excommunicati. Quando esset dubium, & consisteret in intricato facto, & longeuo, puto omnes euitare excommunicationem, & peccatum. Ab. in rubr. de scisma.

Scismaticorum ordinationes, & collationes beneficiorum, & ecclesiarum sunt irritæ. Alienationes rerum per scismaticos factę, & a dignitate & ordine suspenduntur, qui scisma tenere iurant. De scisma. c. Quod a prædecessore. Emens rem ecclesiasticam est ipso iure excommunicatus, uel etiam quando aliter acquisiuit. Abb. ubi supra.

Scismaticus non est regulariter excommunicatus, sed qui tenet beneficium ecclesiasticum ab eo, uel consentit ordinationi factæ per eum, uel qui emit aliquid ab eo. Abb. ubi supra.

Vbi duo contendunt de papatu, & cogi non possunt per ecclesiam, domini temporales possunt in eos manummittere, & eis inuitis facere dubium sopiri per concilium. Idem ubi per cupiditatem ecclesia laceratur, & per ecclesiam remedium competens non potest adhiberi. Abb. de de. ci. cap. Tua.

Scismaticus qui reuertitur ad unitatem ecclesię non potest eligi, nec promoueri in episcopum, nisi dispensatiue. Adhærens ei quem credit esse papam non est hęreticus, sed nec antipapa, si credit se esse papam. Vnde non potest condemnari per concilium, nisi scisma inueteratum sit, nec dat operam ut scisma tollatur de ecclesia, quia tunc suspectus est de heresi, ideo contra eum procedit concilium. Vel melius dicitur, quod indubitatus papa non potest accusari de hæresi, sed cum apud Christianos dubitatur, quis sit uerus papa, potestas decernendi pertinet ad concilium. Scismatici, & hęretici non recipiuntur ad unitatem ecclesię nisi abiurato crimine, nec dispensantur, nisi per solum papam, ut promoueri possint in episcopos. Abb. de elec. & elect. potesta. cap. Quia diligentia.

Scismaticus omnis est hæreticus, quia se diuidit ab unitate ecclesiæ. Fallit in dicente se esse papam, & alium antipapam, & in adhærentibus, quia quilibet eorum credit unitatem ecclesiæ esse apud se. Abb. de hæreti. c. Firmissime.

Scismatico pręlato non tenentur subditi obedire, nec ab eo recipere aliquod sacramentum. Vnde si metropolitanus sit scismaticus ipso iure suffraganei ipsius supplent uices suas in consecrandis episcopis. Nec tamen propter scisma prælati eius ecclesiæ perdunt iura sua, sed eo perseuerante in crimine non utitur eis, donec reuertatur ad unitatem ecclesię, quia non punitur crimine personarum. Abb. de elec. & elect. potest. c. Quia diligentia.

Qui a scismaticis scienter recipit sacramenta citra formam ecclesiæ nihil recipit, nec imprimitur caracter. Si seruata est forma ecclesiæ, imprimitur

tur caracter, sed executio non confertur, quia omnes hi suspensi sunt ab ecclesia. Si ignoranter recipiunt sacramenta ignorantia probabili, & erant occulti, conferunt ordinem, & eius executionem, sed facta manifestatione dispensatio requiritur, etiam si totus orbis esset inuolutus. Si sunt spiritualia quæ ultra gratiam nihil habent, & sint ignorantes, accepta tunc confertur gratia, nec est necessaria dispensatio, si scienter receperunt ab eis sacramenta, peccauerunt, nisi in casibus præmissis. Si circa temporalia, & erant strictissime scismatici, gesta in damnum ecclesiæ non tenent, nisi sint tollerati, quia ratione publici officii, si forma fuit seruata, & casus permissus, tamen ecclesia potest petere restitutionem in integrum. Gesta ad commodum ecclesiæ tenent. si contractus gesti sunt cum eadem persona, & permixtim commodum, & incommodum compensantur, si separatim ex diuersis gesta ad commodum tenent, non autem ad incommodum. Remotis tamen rebus male ablatis potest emptor habere regressum ad alienantem. Ab. de scismati. c. Quod a prędecessore.

Scholarium nomine uenit etiam rector, quia non desinit esse scholaris in materia fauorabili, quando prouisio non est fienda per ipsum, non autem in materia odiosa. Abb. de simo. c. Mandato. Multum est attendenda natura, ut eius mancipetur studio quod natura illius expostulet, quod non attendentes parentes se, & filios manibus, sumptibus, & laboribus uexant. Abb. de magistr. c. Super specula.

Scholaris non potest se obligare ad intrandum sub uno doctore, quia promissio turpis est, cum multum ualeat affectio doctoris, & modus tradendi. Data æqualitate scientiæ facilius proficiet sub uno, quam sub alio. Ab. de magistr. c. Prohibeas.

Scholaris præsumitur ignorare constitutiones legatorum, & episcoporum, quia non habent ibi domicilium, & principaliter ualeant studio. Abb. de loca. & conclu. c. Ex rescripto.

In studio existentes cum scholaribus gaudent eorum priuilegiis, quia largo nomine possunt appellari scholares. Abb. ubi suprà. Recedens potest alium ponere loco sui in domo, uel in camera, non tamen inuitis sociis. Abb. de fid. instrumento. cap. Inter dilectos. Vide. Iura loquentia de societate.

Ad studium theologię prælati, & capitulum, scholares dociles mittere tenentur, qui in absentia redditus præbendarum & beneficiorum per quinquennium recipiunt integraliter, & si proprii redditus non sufficiunt ad studendum, debent prælati cum capitulo eis prouidere. Magistri donec docuerint suorum beneficiorum fructus integraliter percipiunt. De magistr. c. Super specula. Per quinquennium absentes percipiunt fructus, quia pręsumitur quod sint perfecti, & cooperatores ad profectum ecclesiæ uniuersalis. Hoc tempus habent, siue mittantur, siue non, dummodo studeant in theologia. Hoc priuilegio gaudent studentes in studiis generalibus in theologia, non in uillis, aut castris. Oportet quod studeant, quia non sufficit in studiis morari. Licet quandoque diuertant ad alia loca, gaudent tamen priuilegio ex quo habent animum redeundi, oportet etiam quod studeant non solum in scholis, sed etiam in domo. Ideo tenent hic doctores quod studentes in iure ciuili, uel canonico non gaudeant hoc priuilegio. Contrarium tenet Archidia: & credo quod studentes in iure canonico gaudeant priuilegio, quia promouent utilitatem eccle-

ecclesiæ uniuersalis, quæ indiget non solum theologia, sed etiam iure canonico, & promouentes utilitatem ecclesiæ uniuersalis debent habere hos fructus per quinquennium, & pro residentibus haberi. Non possunt uendere a principio fructus per qninquennium, sed debent annuatim percipere. Si de facto uendunt non tenetur successor stare huic contractui. Abb. ubi suprà. c. Super specula. Priuilegiati sunt a iure per quinquennium. Hoc priuilegium debet extendi ad canonistas. Abb. de cleri. non residen. cap. Tuæ fraternitatis. De præben. c. Licet nobis. Vt gaudeant hoc priuilegio non possunt esse nisi duo de uno collegio, nisi magnus numerus esset ministrorum, & magna penuria litteratorum. Abb. ubi suprà. cap. Ad audientiam. Licet percipiant fructus beneficiorum, non tamen cottidianas distributiones. De præben. c. Licet uobis. Solæ distributiones quæ dantur tantum his qui diuinis intersunt officiis, etiam si alii sint præsentes, eis subtrahuntur. Si ecclesia sit curata, tenetur studens ponere uicarium. Si beneficium simplex, dubium est, si ecclesia est collegiata, non tenetur. Abbas ubi suprà. c. Licet uobis.

Studium potest esse in uilla, uel castro. Vbi non est exercitium studii non dicitur esse studium competens. Multum confert, ubi sunt scholares ualentes. Sunt paria non esse studium, & non esse competens, ideo habens priuilegium posse se transferre ad studium, ubi studium est minus competens non potest se transferre. Hodie iura ubique possunt legi, sed non possunt doctores fieri in illis. Oportet enim hoc habere a papa, uel ab imperatore, uel quod sit consuetudo doctorandi de cuius principio non habeatur memoria, sicut dicitur de studio patauino. Abb. de cleri. non residen. c. Tuæ fraternitatis.

Scriptura autentica dicitur quę per se fidem facit siue ex appositione sigilli autentici, siue alio modo, ita quod ad sui ualiditatem non requiritur aliud adminiculum. Dicitur autentica quasi ex se auctoritatem habens, ut scriptura priuata, confessionata, uel per testes iurata. Item confecta per officialem super pertinentibus ad officium suum. Item quæ ponitur in archiuo publico, & omnis faciens esse fidem dicitur autentica. Nec potest princeps ex post facto dare fidem scripturę non autenticę in præiudicium alterius partis, in his in quibus princeps non habet liberam facultatem, in aliis procedit de potentia ordinaria. Quæ ex se fidem non faciunt, antequam sibi fides imponatur, possunt dici priuata, quia non publica, nec autentica, quasi a priuato non habente officium scripta. Ab. de fid. instrum. §. Scriptura.

Apodixa si testes non sunt subscripti, nec partes confitentur, non facit fidem plenam contra scribentem confessum, sed aliter non facit præiudicium. Si bona sint alteri obligata hic præfertur, licet apodixa sit autentica, nisi apodixa iuuetur per testes. Si negat illam esse litteram propriam, uel consensisse illi, tunc ex comparatione litterarum, & per testes præsentes quando scripta sunt, habetur plena fides de eis, & intellige, quando testes deponunt se uidisse confici illam scripturam a conuento, & nihil deponunt super contentis, & requiruntur tres testes. Si tamen probaretur per comparationem litterarum cum uno teste, uel iuramento partis aduersę considerata qualitate personarum, & causæ, faciunt plenam probationem. Videtur tamen hodie quod sola comparatio sufficiat quando non excedit libram auri, quando est subscripta a partibus. Idem dico quando est sub-

scripta tantum a testibus requiritur comparatio, si tres testes discordant a comparatione, committitur arbitrio iudicis. Quando habet subscriptionem partium, & testium facit plenam fidem ex comparatione utriusque. Quando scriptura priuata reperitur solenniter recognita in archiuo publico, fidem facit plenam. Intellige prædicta quando scriptura habet in se causam sufficientem. Vbi agitur de solo præiudicio scribentis non requiritur dies, annus, & similia, secus ubi de præiudicio alterius saltem secundario, puta si dicit aliis se creditorem priorem. Idem si non ex appositione diei aufertur parti defensionis copia. Idem dic de epistola. Liber equum est fidem faciat ex sola comparatione. Cogi potest quis ad scribendum coram iudice, ut sic comparatio fiat, & hic modus sufficit. Abb. de fid. instrumen. cap. Scripta. Si subscripsit unus pro alio qui nescit scribere, uel non potest, ualet. Abb. de senten. & re iudica. c. Cum inter. Qui profitetur se recepisse pecuniam, & non recipit, potest excipere contra creditorem usque ad biennium, quod non est numerata pecunia. Sic onus probandi incumbit creditori. Post autem non habet remedium quin soluat, nisi debitor probet quod pecunia non fuit numerata; & hoc tenet tam in ecclesia, quam in clericis, ut post biennium excipere non possit, quod pecunia non fuit numerata. Abbas de solutio. cap. Is.

Scriptura notarii falsi, uel continens falsum an ualeat. Ab. de hæreti. cap. Fraternitatis. Vide. Notario damnato.

Scripturæ publicę exemplatæ auctoritate iudicis citata parte cuius interest, uel facto edicto publico statur. Vnde non est amplius opus producere originalia, nisi aduersarius uellet illa reprobare de falso, aliter non creditur instrumento exemplato. Abb. de uerbo. significa. c. Abbate.

Scriptura publica, & quæ perfecta est a persona publica, & a notario cum requisitis conditionibus talis debet continere. Primo inuocationem nominis domini, & sine hoc non ualet propter consuetudinem. Secundo eodem modo dicitur de appositione anni domini propter consuetudinem. Tertio oportet ponatur nomen papæ, imperatoris, uel regis, & annus papatus imperii, uel regni in terris, uel regni in terris eorum. Consulis nomen apponi debet, sed non de necessitate. Quinto locus ubi celebratur contractus. Sexto dies, & mensis instrumenti. Septimo inditio. Octauo series facti. Nono testes, quos tamen non oportet esse rogatos nisi in aliquibus casibus, nec oportet subscribant se, sed sufficit subscribat se notarius. Decimo requiritur quod notarius ponat signum suum solitum, aliter non ualet. Vndecimo quod scriptura confecta per notarium sit coram partibus lecta, & hoc est de substantia, & necessitate, quando scriptura est de substantia, & ea lecta non potest addi, uel diminui, oportet tota legatur coram parte. Vbi scriptura non est de necessitate, non oportet quod legatur. Duodecimo requiritur quod notarius sit constitutus tabellio ab habente potestatem. Tertiodecimo quod notarius sit rogatus de confectione instrumenti, alias non ualet. In dubio præsumitur rogatus, & quod in instrumento ponatur quod sit rogatus. Caueat notarius, ut non scribat nisi quod a partibus fuit inimctum, etiam si uidit, uel audiuit. In actu qui perficitur ex consensu & uoluntate duorum, uel plurium, illorum mandatum debet interuenire. Si uoluntate unius, sufficit illius mandatum. Debet notarius in publico rogari, si tantum

rum in secreto non ualet instrumentum, & notarius est puniendus. Debet etiam scire pertinentia ad artem notariæ, puta notare summam, & similia, alias imputabitur ad imperitiam eius, & tenetur, si parti præiudicium fecerit. Quartodecimo requiritur quod notarius sit habilis. Omnis scriptura publica est autentica, sed non econtra, priuata habens signum autenticum non est publica, licet sit autentica. Priuata non habens sigillum, nec testes subscriptos, uel non superstites, robur firmitatis non habet. Ab. de fid. instrum. c. Scripta.

Liber rationum probat pro scribente in dependentibus a uoluntate sua, in aliis si sint scripta boni hominis, uel mercatoris pro modica quantitate faciunt aliquam præsumptionem, ita quod cum aliis adminiculis probent. Contra scribentem probant, secus si in libro scriptum sit manu aliena. Si liber continet aliquid pro scribente, & aliquid contra, potest aduersarius quod est pro se approbare, & quod est pro scribente non acceptare, sed respectu approbationis tertii non probat, nisi liber confectus sit auctoritate publica officii, sicut olim libri mercatorum ab arte approbatorum, & campsorum, & faciunt semiplenam probationem. In præiudicium scribentis non oportet contineant diem, nomen consulis &c. In præiudicium alterius requiruntur solennitates prędictę, & quod contineant causam, non tamen oportet habeant testes inscriptos. Possunt tamen isti scribere alios libros, ut habet communis usus. Abb. de fid. instrumen. cap. Scripta.

Scrupulosus non commendatur. Abb. de simo. c. Si quęstiones.

Secretum reuelans peccatum dicens amico suo, Hoc dico tibi in pœnitentia, si amicus adducitur in testem, tenetur reuelare, quia hoc non dixit sibi tanquam ministro Dei, cum non petierit absolutionem a peccato, sed tanquam amico dixit. Si tamen ille sit sacerdos, debet omnino abstinere a reuelatione, ne sit causa mali exempli, quod intelligo, nisi producatur in testem. Layco nihil dicitur in pœnitentia, nisi assumatur loco sacerdotis in necessitate, & facit ei ueram confessionem, ut sacerdoti. In hoc casu non debet reuelare, etiam tanquam testis, alias puniretur. Abb. de pœni. & remis. capitu. Omnis utriusque sexus. Vide. Inquisitor generalis.

Secundum & iuxta tenentur causatiue, & non conditionaliter. De uerborum significa. c. Abbate.

Securus dicitur quis in aliquo facto, quando non timet iuris exceptionem. Vnde qui promisit facere aliquem securum in aliqua re, debet rem sic disponere, ut nihil de iure possit obiici, ita quod possit sentire læsionem. Abb de pact. cap. Quotiens. Securitas ueniendi si datur alicui, datur & redeundi. Ab. de iureiuran. c. Ego.

Sedes Apostolica dicitur esse ubi est papa, & curia sua. Ab. de crimine fal. c. Dura sæpe.

Senex dicitur a quinquagesimo usque ad 70. post incipit decrepitas, & hi non possunt cogi ad ferendum testimonium secundum ius ciuile, secus de iure canonico, ubi agitur de peccato, si tamen uolunt sponte testificari possunt. Abb. de testib. c. Si qui testium. Senex qui non potest administrare repellitur a promotione, qui prius promotus est, si post efficitur impotens, etiam si sit religiosus, sustinetur. Glo. & Ab. de appella. c. Constitutus.

Sententiæ nomen dicitur quia iudex secundum quod sentit declarat, diffinit, & determinat lites, & dubia inter partes. Abb. in rubri. de senten. & re iudica.

Sententia lata contra absentem tenet, si citatus ad sententiam ex legitima causa ignota iudici non comparuit, sed retractatur eo probante legitimam causam absentię. Si impedimentum non plene probat, non retractatur sententia, nisi doceat pariter de ipsius iniquitate. Si nullo modo probatur iusta causa absentiæ, non debet quis audiri contra sententiam ex quo transiuit in rem iudicatam, nisi uellet probare quod sententia est nulla, uel ex alia causa retractanda. si probatur iusta causa absentiæ illico debet retractari, & est procedendum, ac si non esset lata. Si probatur iusta causa minus sufficienter restituitur ut audiatur contra sententiam. si probatur iniusta ex sententia, & actis, debet retractari, alioquin erit in robore suo. Quomodo probabitur iusta causa absentię. Abb. de senten. & re iudica. cap. Cum Bertoldus. Contra absentem non contumacem in causa matrimoniali non ualet sententia. Contra contumacem etiam fictum tenet. Abb. de senten. & re iudica. cap. Tenor.

Sententia absolutoria, uel condemnatoria potest ferri contra procuratoris personam, licet ipse intercedat post litem contestatam per dominum. Abb. de religio. domi. c. Constitutus.

Sententia lata pro appellante a sententia lata contra tertium qualiter formari debeat, & an uictus primo consequatur aliquam utilitatem pro uictoria appellantis, quando prima sententia confirmatur per iudicem appellationis. Abb. de senten. & re iudica. cap. Cum super. Confirmatur quo ad reum appellantem, si nihil doceat contra eum, differtur tamen executio, si tertius de suo interesse doceat. Abb. ubi supra. Illa a qua fuit appellatum retractatur, si constat testes ad quorum dicta tantum lata fuit sententia, conspiratores fuisse, & contradicente parte receptos. De sen. & re iudi. c. Cum. I. & A.

Sententia in beneficialibus licet transeat in rem iudicatam quo ad eum contra quem lata est, quia quis potest pręiudicare iuri suo, & acquiescere sententiæ, nunquam tamen transit in rem iudicatam respectu eius pro quo lata est, quia non potest retinere beneficium sine institutione iuris canonici. Abbas de præbend. cap. Nisi esset. Si sententia est priuatiua, & ille cui collatio est facta fuit conscius fraudis, non potest in conscientia retinere beneficium. Si non fuit conscius iniustitiæ & fraudis & sententia transiuit in rem iudicatã, iustè potuit conferri illi, nec oportet expectare præscriptionem. Si sententia est declaratoria, & illa pro quo lata est habet notitiam de iniustitia, nunquam potest beneficium illud retinere, respectu tamen eius contra quem est lata, transit in rem iudicatam, quia non amplius audietur, licet possit agere per uiam denunciationis euangelicæ. Abb. de concessio. preben. c. Qui in uiuorum. Per sententiam perdit dominium. Glo. & Abb. ubi supra.

In sententia non oportet causam exprimere quæ iudicem ad sententiandum induxit. Abb. de senten. & re iudica. cap. Sicut nobis. Quando lata est ex causa falsa, an teneat, an transeat in rem iudicatam. Vbi supra.

supra. c. Lata. In causa subiectionis contra subditum non nocet habenti ius superioritatis, etiam si sciuit causam agi contra subditum, nisi se immisceat cum subdito. Fallit quando subditus habet causam ab habente ius superioritatis, & papa respectu omnium exemptorum, & libertas respectu domini, quia si litigant per exemptionem, & papa scit, & tacet, si fertur sententia pro ordinario praeiudicat papae, a quo habet exemptionem. Idem est de liberto respectu domini, si pro libertate litigat, nec sufficit quod superior uocetur ad iudicium. Si sententia lata est contra dominum, potest subditus appellare, quia sua interest non mutare superiorem. Abb. de sen. & re iudica. c. Cum super.

Sententia in qua causa unica exprimitur, quae falsa est, nulla est, si plures exprimuntur, quarum aliqua est uera, uirtute illius sustinetur sententia. Ab. Qui filij sunt legi. c. Per tuas.

Sententia in causa criminali lata transit in rem iudicatam, etiam quo ad tertium. Vnde si non fuit appellatum, non potest accusatio institui, etiam contra tertium, & hoc siue sit absolutoria, siue condemnatoria pro reo etiam ad mortem. Ex gratia tamen principis potest restitui. Ab. de accusa. c. De his.

Sententia censurarum transit in rem iudicatam post decem dies quo ad priuatam utilitatem, non autem quo ad publicam tangentem salutem animae. Item transit quo ad factum priuatum inter alios, quando fuit pure lata contra causae cognitionem, secus si sit sub conditione sine cognitione causae. Item transit quo ad praesumptionem iustitiae in rem iudicatam, non autem quo ad recuperationem rei. Abb. de sen. & re iudica. c. Consanguineos.

Sententia debet certiorari, alioquin est nulla. Ex quibus certificatur. Ab. de excep. c. Cum uenerabilis. Vt ualeat non sufficit quod possit certificari per scripturam, nisi scriptura sit in actis. Oportet ergo sententiam certam esse in se, uel posse certificari ex parte actorum, ideo si iudex pronunciat secundum sententiam talis sapientis, non ualet sententia, quia consilium non est in actis. Ab. de accusa. c. Illa propositio.

In sententia pręsumitur citatio, & praesentia partis. Abb. de sen. & re iudica. c. Tenor. Quando praesumendum, uel non praesumendum est pro sententia, & processu. Abb. de probatio. c. Quoniam contra.

Sententia lata per collisionem non tollit quin possit iterum accusari, & contra illum inquiri, perimit tamen instantiam. Abb. de collisio. cap. In tanta.

Sententiam condemnatoriam non sufficit quod pręcedat probatio in genere, sed specifica, & indiuidualis, & de loco, & tempore, sic quod non sit dubia quo ad causam condemnationis. Abb. de praesump. cap. Auditis. Fertur ex pręsumptione uehementissima, etiam de grauissimo crimine, ut cum quis persistit in excommunicatione lata per annum pro quocunque crimine. Abb. de hereti. c. Excommunicamus.

Sententia sub conditione potest ferri si est interlocutoria. Diffinitiue potest apponi conditio intrinseca cohaerens negocio de quo agitur, non autem extrinseca. Abb. de appellatio. c. Pręterea. Non debet ferri sub conditione extrinseca, lata tamen tenet. Ab. de sen. & re iudica. c. Quod ad consultationem. Sententia diffinitiua potest ferri per haec uerba, statuo, & praecipio. De uerbo. significa. c. In his. Non oportet dicere in

sententia condemno, & absoluo. Satis est quod iudex absoluat, & condemnet in effectu. In sententiis non debemus attendere proprietatem nudam, & corticem, sed mentem, & uoluntatem proferentis. Debet autem ferri diffinitiua etiam ubi quæstio est de interpretatione sententiæ, & debet ferri præsentibus partibus, si interpretatio sit iudicialis. Abb. ubi supra. secunda diffinitiua lata contra primam tenet, si de prima non fuit exceptum, nec appellatum a secunda. De sen. & re iudica. c. Inter monasterium.

Sententia corporis afflictiua transit in rem iudicatam, nec subueniri potest nisi per principem. Idem in pœna honoris priuatiua, uel alia lata super crimine, & in pecuniaria pœna. Ab. de senten. & re iudica. cap. Consanguinei.

Sententia lata contra ecclesiam super statu ipsius non retractatur ex probationibus nouiter acceptis scilicet iuris communis, sed implorari potest beneficium restitutionis iure minorum. Abb. de senten. & re iudica. c. Suborta. Si sit lata contra ecclesiam, pretextu iniquæ consuetudinis retractatur. Vbi supra. c. Cum causa. Lata in fauorem ecclesię, & minoris ualet, quę tamen si lata esset contra eos, non teneret ex defectu potestatis, puta quia sine licentia sui superioris litigauerunt. Abb. de iudic. c. Causam.

Sententia excommunicationis, suspensionis, & interdicti suspenditur, si lata est sub conditione, & ante aduentum conditionis fuit appellatum. De appella. c. Pręterea.

Sententia debet executioni mandari post decem dies, nisi sit sententia principis irati personalis contra aliquem, quia tunc expectandum est per dies triginta. In aliis infra decem dies potest operari. Ab. de sen. & re iudica. c. Iurgantium.

Sententiam condemnatoriam in expensis debet præcedere taxatio, & iuramentum partis, alias non ualet condemnatio. Abb. de procurato. c. Constitutus.

Sententia lata pretextu falsæ approbationis præsente parte tenet, licet possit reuocari infra.30. annos, & non post. Si parte absente non tenet. Ab. de excep. c. Cum uenerabilis. Lata per litteras falsas non debet executioni mandari. De crimi. fals. c. Super eo. Potest sententia lata per falsas litteras delegatoris retractari sine præfixione temporis. Idem in sententia lata cum falso procuratore, secus si iudex habeat alias iurisdictionem. Si probationes falsæ fuerunt ad agendum de falsitate tempora limitata sunt. Vbi est falsitas, non transit in rem iudicatam. Ab. ubi suprà. cap. Super eo. Si lata est per falsas probationes, & hoc constet, retractari potest. Abb. de purgatio. uulga. c. Significantibus.

Sententia iniusta si ab ea non appellatur, facit ius post decem dies, & illi statur etiam de iure canonico, tamen is in cuius fauorem est lata, si scit illam iniustam non potest cum bona conscientia uti illa, & tenet contra ius litigatoris. Ab. de sen. & re iudica. c. Cum inter. Iniusta sententia potest confirmari per papam in dependentibus a libera potestate eius supplendo defectum iuris positiui. Si deficiat in iustitia naturali non potest suppleri, nec confirmari. Iusta si confirmetur ex certa scientia papę, si sententia primo fuit nulla, confirmatur. secundo inferior non potest cognoscere de eius ualiditate. tertio erit maioris auctoritatis. Idem dic pro-

proportionaliter, si confirmetur a superiore quouis iudice per uiam contentiosæ iurisdictionis, quod non requiritur in confirmatione papæ. Qui petit ab alio quam a papa confirmationem dicere habet, quod fuerit iudex, & seruauerit ordinem, non tamen probat quod sit iusta, sed hoc præsumitur. Confirmatio debet peti, si non est interposita appellatio, quia si fuit interposita, non ualet confirmatio, nisi in ea fiat mentio de appellatione. Abb. de sent. & re iudica. c. Ea te. Iniqua sententia est nulla, quando & quomodo retractatur per superiorem, licet causa commissa fuerit appellatione remota. Si continet manifestam iniquitatem, est nulla. Vbi suprà. c. Inter cæteras.

Sententia interlocutoria non transit in rem iudicatam post decem dies, & quando potest reuocari. Glo. & Abb. de appella. c. Cum accessisset. Vide. Iudex dicitur ordinarius. Interlocutoria principis non facit ius, nisi sit lata cognita causa. Si diffinitiua, & est in corpore iuris, causa facit ius, si tenor illius hoc patiatur. Si contra legem principis non facit ius. Si non est contra legem, sed suprà, uel præter, & lata est cum cognitione causæ præsente parte facit ius secundum omnes, non autem si prædicta desunt. Si sit lata contra contumacem, non facit ius. Si non seruatur ordo iuris positiui, facit tamen ius, & legem, quia hic ordo non seruatur semper in præsentia principis. Abb. de senten. & re iudica. c. In causis.

Sententia lata a non suo iudice est nulla, nec potest haberi rata per proprium iudicem, licet hic Glo. teneat oppositum, & male. si tamen post prolationem approbatur a partibus, potest ualere per modum contractus, uel pacti, non autem potest ratificari, ut ualeat, sicut sententia. Ab. de foro compe. c. Significasti.

Res inter alios iudicata aliis non nocet. Fallit in eo qui passus est illum litigare, cui secundo loco competebat actio, uel defensio, uel a quo causam habet in iure iudicato. De senten. & re iudica. c. Quamuis. Vni per alterum non debet afferri iniqua conditio, & res disposita ad unum finem non debet alium effectum operari. Item qui remouere non potest a iudicio agentem iure suo, sicut aliis non nocet, ita nec prodest. Intelligitur respectu preiudicii pleni, uel commodi, quia nocet quo ad præsumptionem, quia facit semiplenam probationem. Idem dic de actis in causa, & de confessione. Non prodest, nec nocet his qui non fuerunt in iudicio, etiam si consanguineus meus litigasset de iure meo. Si petrus punitus est pro homicidio, & post constat quod Ioannes fuit homicida, Ioannes decapitabitur per regulam istam. In prędictis tamen duobus casibus fallit, quia possum remouere litigantem a iudicio, uel in me assumere, uel protestari, quod non admitto in mei præiudicium. Vt prejudicet oportet eum cui competit actio scire de litigio causam, & quod sententia non sit lata contra contumacem, qui non est passus causam lucidari propter contumaciam, secus si esset contumax quando sententia fertur, quia pręsentia eius non operatur ad uictoriam causę. Non sufficit scire litem motam, sed oportet sciat sibi ius competere in re illa, alias non præiudicat secundum Glo. Fallit in septem casibus. Primo si fiscus habet rem communem cum priuato, potest ratione partis uendere totum. Secundo si quis habet rem communem cum publico pro indiuiso, quia non currit pręscriptio. Tertio in re indiuisibili cum maioribus. Quarto in quærela officii testa-

 menti.

menti. Quinto in causa filiationis, uel legitimationis, aut subuentionis respectu patris. Sexto in causa libertatis, & quando sententia non est restringibilis ad certas personas, & ponuntur. 12. casus. Septimo quando causę sunt connexæ. In prędictis sententia præiudicat, non tamen transactio, compromissum, compositio, confessio, cessio, nec alienatio. Hic plures casus declarantur. Abb. ubi suprà.

Sententia lata post iuramentum an sit retractabilis, & an possit ab ea appellari. Abb. de iureiuran. c. Iuramentum. Vide. Iuramentum.

Sententia lata contra ius non tenet. Intelligitur quando ius est clarum, secus si sit contra ius ex idemptitate rationis. Abb. de appella. c. Cum speciali. Lata contra leges & canones non tenet, nec ab ea opus est appellare. De sen. & re iudica. c. Sententia. Secus si sit lata contra statuta particularia laycorum. In concernentibus causæ merita si error exprimitur in sententia, nulla est sententia, si non exprimitur, ualet. Si est lata contra ius concernens aliam iustitiam, & non merito causæ, regulariter est nulla, siue exprimatur error, siue non. In prędictis quando oportet appellare, & quando non. Quando cum errore legis exprimitur alia causa sustentabilis, si articuli sunt plures, non ex toto corruit sententia, sed quo ad illum pro quo exprimitur error contra ius, si est lata contra extrauagantem tenet sententia, nisi illa extrauagans sit notoria ibi. Si contra simile legis, nel contra causam legis, quid &c. Quid si contra statuta loci in quo fertur sententia, quid si contra consuetudinem, quid si contra priuilegium. Quando decretum interponitur ex falsa causa. Quando interponitur rite, sed non recte. Si sententia est nulla, an iudex possit titulum pronunciare. Prædicta omnia declarat. Abb. ubi suprà. c. Sententia.

Sententia lata contra ius litigatoris, si ab ea infra decem dies non fuit appellatum, ualet, & per illam potest ecclesia subiici prælato inferiori episcopo, & suæ ecclesiæ. Abb. de sen. & re iudica. c. Cum inter.

Sententia lata super libelli ineptitudine est interlocutoria habens uim diffinitiuæ, ideo ab ea appellari potest. Abb. de desponsa. impuber. c. Ad dissoluendum.

Sententia lata in causa matrimonii non transit in rem iudicatam, tamen elapso termino appellationis non auditur, nisi iustam & rationabilem causam proponat. Agere quilibet potest ad dissolutionem uinculi, sed ad separationem thori tantum coniuges. Abb. de senten. & re iudica. cap. Tenor. Quia non transit in rem iudicatam, reuocatur, si constat de errore. Vbi suprà. c. Lator. Audietur ille ad cuius instantiam lata est, si uult docere ecclesiam esse deceptam, & tamen obseruabitur, donec constet eam esse iniustam. Non transit in rem iudicatam, quia eius obseruantia nutrit peccatum. Vbi non nutritur peccatum transit in rem iudicatam. Abb. ubi suprà. cap. Lator. In aliis iniustis sententiis, licet sit peccatum transit tamen in rem iudicatam, quia in causis priuatis sententia iniusta est contra ius litigatoris, & potest iudicatus consentire, & appellationem obtinere, ideo ut finis imponatur litibus &c. secus in causa matrimoniali, quia etiam est contra bonum publicum, nec possunt partes se absoluere. Abb. de sen. & re iudica. c. Consanguinei.

Sententia diuortii rite lata ad solam confessionem coniugis asserentis contrarium non reuocatur, sed ei statur, donec de contrario legitime doceatur

tur. De senten. & re iudica. c. Consanguinei. Nec ad confessionem amborum coniugum sententia est irritanda, nisi sit lata propter impedimen tum ab eorum uoluntate dependens, & non uertitur confessio in praeiudicium alterius. Abb. ubi supra.

Sententia nulla ipso iure disponente est nulla. Non est necesse expectare sententiam informatoriam hominis. Quae est nulla solum ex defectu con sensus partium potest ratificari per consensum partium, ideo si pars non appellat, retificatur. Si est nulla ex alio defectu, puta quia contra leges, aut quia non est seruata solennitas, non conualescit propter appellationem, nec possunt partes conualidare sic quod ualeat, ut sententia, licet approbare possint, ut pactum. Abb. de senten. & re iudica. cap. Sententiam.

Sententiam papae tenentur sequi iudices inferiores in iudiciis suis. Abb. de sen. & re iudica. c. In causis.

Sententia super parte petitorum an teneat pro aliis, uel contemnat, uel absoluat. Abb. de sen. & re iudica. c. Cum interim.

Sententia pro una parte potest teneri, & non pro alia. Glo. hic Hosti. tenet contrarium. Mihi placet opinio Glo. nec contrarium est, quia capitula sunt diuersa. Abb. de conuersio. coniugato. c. Placet.

Sententia lata interueniente pecunia est ipso iure nulla. Glo. & Abb. de uita & honesta. cle. c. Cum ab omni.

Sententia lata contra praelatum nocet ecclesiae, non solum quando est lata factis probationibus, sed etiam quando praelatus nollet comparere ad docendum de iure suo. Abb. de fid. instrum. c. Accepimus.

Sententia principis an ualeat quantumcuuque non conueniat regulis iuris positiui. Abb. de sepultur. c. In quibusdam. Sententia principis quando facit ius. Vide. Sententia interlocutoria.

Sententia potest probari per testes, licet non deponant de causis, quae solent inducere iudicem ad sententiandum & mouere. Ab. de sen. & re iudica. c. Sicut nobis.

Sententia tenet pro reo, si duo ordinarii pronuncient contraria. Fallit in matrimonio, dote, libertate & testamento. Si delegati discordant, delegans est adeundus, si arbitri, neutra tenet. De sentent. & re iudica. cap. Duobus. Horum ratio est, quia ordinarii habent potestatem in solidum, non autem delegati, nec arbitri a quibus non receditur, nisi quando pronuntiant quod non sit in casu, cum unus impediat alium. Idem dic de duobus procuratoribus non in solidum, si unus confitetur, & alius negat, quia nihil agunt. Si discordant ordinarius & delegatus, recurrendum est ad papam, quia neuter habet potestatem in solidum. Idem dic si in diuersis sententiis concurrant ordinarius & delegatus. Collige quod dictum est de duobus ordinariis. Quod hic dicitur in 4. casibus qui ponuntur gratia exempli dic in omnibus fauorabilibus, si sunt delegati ad uniuersitatem causarum. Idem est sicut in duobus delegatis ad eandem causam, quia sine alio procedere non potest, & neuter habet potestatem in solidum. Si delegatus cum subdelegato collegae, dic sicut in duobus delegatis. Abb. de sen. & re iudica. c. Duobus.

Sententia retractanda est, si constat eam fuisse latam ad dictum corruptorum testium. De testibus. c. Sicut est nobis. Non tamen reuocatur per nouas exceptiones, etiam per instrumenta, quando transiuit in rem iudicatam, nisi

nisi pars confiteatur illam iniustam, uel hoc sit notorium. Abb. de sen. & re iudica. c. Suborta. Reuocatur etiam propter defectum iurisdictionis, ut quia unus ex iudicibus erat excommunicatus. Item propter iuris ordinem non seruatum, interim de principali quæritur. Vbi suprà. cap. Ad probandum. Potest retractari si lata est per falsas probationes, si hoc constat. Secundo quando data est per probationem non integram, puta ad iuramentum partis, si post constet. Tertio quando non est seruatus ordo iudiciarius. Quarto quando causa sententiæ redit ad non causam. Quinto propter notoriam iniustitiam sententiæ. Sexto si pars pro qua lata est sententia, confitetur eam esse iniustam. Septimo si sententia lata est contra litigatoris ius, & tenuit contra rem iudicatam, licet de ordinario non debeat retractari, potest tamen peti restitutio in integrum a principe, & non ab inferiori, qui non potest ius acquisitum parti tollere. Ab. de purga. uulgar. c. Significantibus.

Sententia reuocari potest, si post error probabilis detegitur, quando in ipsa re apparet de errore. Licet postquam transiuit in rem iudicatam non sint admittendę probationes, si tamen de facto admittuntur, iudex debet retractare sententiam, non obstante quod transiuit in rem iudicatam. Sententia notorie iniusta est nulla, uel saltem reuocabilis, etiam si non fuit appellatum, etiam si notoreitas iniustitię post acciderit. Si etiam pars in cuius fauorem data est confiteatur eam iniustam, iudex debet eam retractare. Abb. de frigid. & malefi. c. Fraternitatis.

Sententia necessario requirit scripturam non ad finem probandi illam, sed ad finem tunc illam recitandi, ut cum moderatione magna feratur. Abb. de sen. & re iudica. cap. Sicut nobis. Sufficit scriptura iudicis, sed scriptura notarii exigitur ut redigatur in formam publicam. Abb. de testib. cap. Albericus.

Sententiarum species sunt tres, diffinitiua, quæ imponit finem toti causę deductæ in iudicium, & dicitur diffinitiua quia imponit finem controuersiæ, & finit officium iudicis. Quasi diffinitiua est sententia lata super possessorio. Interlocutoria est quæ fertur inter principium, & finem causæ super his quæ emergunt, & incidunt, dicitur interlocutoria quia iudex diffinit causam, sed interloquitur inter principium & finem. Si incohata dicitur interlocutoria habens uim diffinitiuæ, quia non imponit finem causę, sed non expectat aliam sententiam post se, ut cum iudex pronunciat se non esse iudicem in causa. Sententia præcepti est, quando iudex sine cognitione causæ aliquid præcipit extra iudicium, & improprie dicitur sententia. Excommunicatio improprie dicitur sententia, quia potius punit quam finem causę imponat, eadem ratione absolutio improprie dicitur sententia. Ab. in rubri. de sen. & re iudica.

Sententia quæ non transit in rem iudicatam post decennium ab ea non potest appellari, licet possit adiri superior per modum quærelæ. In talibus non potest appellari. Pro illa, & pro processu præsumitur, donec probetur contrarium, post decem dies post quos transit in rem iudicatam non potest appellari ab ea, nisi ex iusta causa quis restituatur in integrum. Abb. de senten. & re iudica. c. Lator. Nunquam tamen transit in rem iudicatam ubicunque imminet peccatum ueritate non manifestata. Abb. de probatio. c. Iurauit.

Sepultura est locus concauus quo in ecclesiastico cimiterio corpus catholici te-

ci requiescit ratione consecrationis non possunt corpora ita uexari a demone, sicut in aliis locis, ideo catholici sepeliuntur in ecclesiasticis cimiteriis. Abb. in rubri. de sepultur. Sepelientes iudicantur clerici, uel layci associantes, uel foueam facientes, uel portantes in sepulcro. Vide. Glo. in clemen. De sepultu. cap. Eos. Abb. de usur. cap. Quia in omnibus.

Sepultura concedi debet tantum catholicis, nisi sint specialiter interdicti. Generaliter decedentes in mortali non debent sepeliri in cimiterio ecclesiæ, si non catholici sepeliuntur in eo, debent exhumari. Abb. in rubri. de sepultur. Si quis decessit in mortali manifeste ex toto est sibi interdicta sepultura. Si confessus recipit pœnitentiam debet sepeliri, etiam si non mandauit de delicto satisfacere. Abb. de sepultur. c. Ex parte.

Ecclesia ubi electa est sepultura potest agere, ut restituatur corpus in loco per eum electo, & non solum repetit defuncti corpus de presenti sepultum, sed etiam per tempora ita ut sola ossa superesse uideantur. Abb. de sepultur. c. Cum liberam. Quis sepelit parochianum alienum, quem sepelire non debet, cogitur restituere corpus, & quę ratione illius obuenerant. De sepul. c. Ex parte.

Sepulturam nullus potest sibi eligere ex pacto. Abb. de pact. c. Plerisque. In loco priuato non possunt fideles eligere sepulturam, & corpus defuncti potest largo modo uindicari ab ecclesia, ubi de iure potest sepeliri, & restituendum est corpus cum obuentionibus omnibus ibi factis. Hodie eligi potest sepultura in loco minus religioso, ideo ut seruetur iste textus locus minus religiosus dicitur locus non habens cimiterium, in quo non licet sepulturam eligere, quia instituta sanctorum patrum habent quod corpora fidelium debent in cimiterio sepeliri. Abb. de sepultur. c. Fraternitatem.

Sepulturam potest episcopus eligere extra ecclesiam cathedralem, & rector ecclesiæ. Soli religiosi prohibentur, qui debent sepeliri in propriis monasteriis, si commode fieri potest. Abb. de donationi. cap. Apostolicæ.

Excommunicatus per presbyterum in morte absolutus debet sepeliri in cimiterio, & coguntur hęredes ad satisfaciendum. De sepultur. cap. Parrochianus.

Excommunicatorum ossa sepulta in cimiterio, si possunt discerni debent exhumari, & proiici extra, alias secus. De sepultur. c. Sacris. Excommunicati, præcisi, & interdicti non debent sepeliri in cimiterio, nec prope sed in tanta distantia quod clericorum cantantium uoces ibi non possint audiri. si exempti sepeliunt de facto excommunicatos, uel usurarios, aut interdictos publice, & nominatim, potest episcopus eorum cimiterium intrare, & ossa proiici facere procul. In reliquis ibi sepultis non credo habeant potestatem posse exercere ista in loco exempto. Impedire tamen potest, quando corpus defertur ad locum exemptum, cum delinquitur in territorio suo obuiare potest, & sepeliri facere in loco priuato, & maxime si religiosi habent priuilegium quod ratione delicti commissi extra locum exemptum non possint puniri per ordinarium. Abb. ubi suprà. c. Sacris. Excommunicatos sepelire non possunt exempti, uel priuilegiati, immo sepelientes tenentur exhumare, quod si non fecerint, episcopus supplebit. De priuileg. cap. Ad hæc. Hodie sepelientes excommu-

communicatos publice excommunicationem incurrunt ipso facto. Abb. ubi supra.

Sepelitur filius in sepulcro patris, etiam si auus & alii essent sepulti alibi, nisi pater esset sepultus alibi propter impossibilitatem iuris, uel facti. Abb. de sepultur. c. Nos instituta. Impuberes filii possunt facere sepeliri, ubi uolunt, si hoc habet consuetudo. De sepultur. c. De uxore. Si non potest sepeliri in sepulcro maiorum, debet sepeliri in ecclesia parochiali. Glo & Abb. ubi supra. c. De uxore.

Intestatus decedens sepelitur in sepulcro maiorum, uel ubi eligitur sepultura. Ecclesia tamen parochialis habet canonicam portionem eius quod relinquitur ecclesiæ sepulturæ. Abb. de sepultur. c. Nos instituta.

Sepeliendi ius est de iure parochiæ, quę fundat intentionem suam super iure parochiali. Qui dicit quod alibi debet sepeliri, ei incumbit onus probandi. Abb. de sepultur. c. Ex parte. Ius sepeliendi de iure communi habet solum ecclesia habens populum. Vnde ius funerandi est de iure parochiæ, sicut & sacramentorum exhibitio. Liberam sepulturam concedere potest episcopus, & eo superiores ex iusta causa, & de consensu capituli. Idem possunt inferiores pręlati habentes iurisdictionem episcopalem. Si in priuilegio non ponatur salua iustitia ecclesiarum, debet tamen intelligi, quia uerisimile non est quod princeps uelit priuilegiare cum graui præiudicio ecclesiæ parrochialis. Verba operantur, ut tollant dubitandum, si apponuntur. Ab. de sepultur. c. Certificare.

Leprosus non debet cum aliis, sepeliri; quia ei non communicauimus uiuo, ergo nec mortuo. secundo timor est in actu sepeliendi. Tertio permittitur eis habere ecclesias proprias, cimiterium, & proprium sacerdotem. Ab. de sepultur. c. Sacris.

Si relicta sepultura maiorum quis suam elegerit in loco minus religioso dolo, inductus, aut ex contemptu, uel non dimissa ecclesiæ portione tacite, uel expresse non tenet electio. De sepultur. c. Fraternitatis. Vide. Sepulturam nullus potest eligere.

Sepultura ecclesiastica nocet impio propter eius pręsumptionem. Abb. de sepultur. c. Sacris.

Sepeliri debent peregrini in ecclesia parrochiali, in qua moriuntur. Abb. de sepultur. c. Nos instituta.

Sepultura negatur decedentibus in mortali, nisi appareant signa contritionis. Contritis etiam suspensis non negatur. Abb. de fur. cap. Fures.

Priuilegiati super iure funerandi possunt sepelire eos qui eligunt sepulturam apud se soluendo quartam ecclesiæ parochiali. qui autem alios sepeliunt, tenentur restituere quicquid occasione funeris receperunt. Priuilegium sepulturæ liberæ ad eos refertur qui possunt sepulturam eligere, non ad alios, ideo non possunt recipere excommunicatos, nec interdictos, nec impuberes. Possunt autem corpora ubi iacent accipere, nec tenentur capere de manu curati, nec de eius ecclesia. Abb. de sepultur. c. In nostra.

Sepultura non debent priuari casu morientes. De sepultur. cap. Ex parte. Etiam si moriantur sine confessione sepeliendi sunt in cimiterio, nisi contempserint annualem confessionem. De quolibet pręsumendum est bonum. Suspensus uel decapitatus pro scelere dummodo ipsum pœniteat

teat ante mortē potest sepeliri cum solennitate missæ & officii, nec debent ei denegari sacramenta. Abb. ubi supra. Priuantur sepultura ecclesiastica omnes qui reperiuntur decessisse in peccato mortali, & si de facto sunt sepulti, exhumari debent (si fieri potest) sine scandalo. Glo. & Abb. de statu. monacho. cap. Super. Et cum ad monasterium. Si quis decedit in facinorissimo actu, & in ultimo uitæ suæ ostendit contritionem non debet priuari sepultura, ut contingit quandoque in eo qui uulnerauit se letaliter. Ab. ubi supra. c. Cum ad monasterium. Non negatur sepultura pœnitenti, quia eucharestiam non receperit, nec extremam unctionem, dummodo non ex contemptu. Qui non recepit pœnitentiam, & subito moritur secundum Glo. sepultura priuatur. Intellige si decessit in mortali. Si confessus est semel in anno, non negatur ei sepultura, nisi in ultimo contempserit. Si non est confessus semel in anno, tamen in ultimo apparent signa contritionis, debet sepeliri. Vulnerato in torneamentis si ex uulnere moritur, licet concedatur pœnitentia, priuatur tamen sepultura. Abb. de torneam. c. Ad audientiam. Sepultura priuantur qui publice blasphemant, & nolunt facere pœnitentiam. Abb. de maledi. c. Statuimus. Non priuatur sepultura cui communicauimus uiuo, quia ei communicamus in morte. Fallit in furibus, & latronibus, in his qui moriuntur in torneamentis, in raptore, in his qui seipsos interficiunt, in his qui presbyteros instituunt tutores filiis suis in testamentis, in quolibet quem constat in mortali decessisse, in his qui post mortem de hæresi conuincuntur. Abb. Glosa de sepultur. & Abb. c. Ex parte. secundum.

Sepultura dicitur propria alicuius quo ad usum, non quo ad dominium, quia res sacræ & religiosæ non dicuntur esse in dominio laycorum. Ius utendi potius habent layci ex tollerantia ecclesiæ, quam de iure scripto. Ab. de sepultur. c. Nos instituta.

Religiosi secundum Hosti. eligere possunt sepulturam, quia effectus confertur in tempus, in quo sunt absoluti a lege superioris. Vide. Dispositio tempore habili. An prælatus religiosus non habens superiorem possit eligere sepulturam non inuenimus determinatum, & uidetur quod possint. Abb. de sepultur. cap. De uxore. Vide. Religiosus prohibetur sepeliri.

Religiosi habentes sepulturam liberam possunt inuito presbytero parrochiali ingredi parrochiam cum cruce processionaliter, & omnibus consuetis. Si requireretur alterius consensus non esset libera sepultura, nec debet portari prius ad parrochialem ecclesiam. Quia concesso fine concessa sunt omnia quæ sunt ad finem. Ab. de sepultur. c. Cum liberum. Religiosi omnes habent liberam sepulturam, sic ut possint recipere omnes. Ab. de excess. prælato. c. Nimis iniqua.

Sepulturam potest seruus eligere, quia effectus differtur in tempus habile, & in spiritualibus non consideratur domini potestas. Abb. de sepultur. c. De uxore.

Sepultus scismaticus tempore scismatis non debet exhumari. Ab. de sacra. non reit. c. A nobis.

Vendi non debet terra cimiterii pro sepultura. De sepultur. c. Abolendæ. Ratione terrę in qua fit sepultura non debent clerici aliquid exigere, etiam prętextu consuetudinis. Has consuetudines debent omnes

tollere

tollere de ecclesiis. Fabricata in loco in quo sepultum est corpus fidelis de licentia domini non possunt uendi secundum leges ciuiles, sed nec cimiterium. Vas lapideum deputatum ad sepulturam auctoritate episcopi non potest uendi, nisi sicut uasa sacra alterius ecclesiæ. Ab. ubi supra.

Sepulcri uiolator est infamis. Glo. & Abb. de iude. c. Sicut Iudei.

Sepulturam uxor potest eligere, sicut & uir. De sepultur. c. De uxore. Si non eligit sepulturam debet sepeliri in sepulcro uiri, & si plures habuit in sepulcro ultimi cuius retinet honorem, & hoc etiam si postquam uidua fuit reuersa est ad domum patris. Si uxor præmoritur stabitur consuetudini loci, qua cessante sepelietur ubi uir eius destinauerit se sepeliri, uel ubi dicit se uelle sepeliri. Vbi uir est absens, & non potest declarari uoluntas eius, sepelietur in sepulcro maiorum uxoris. An uir debeat sepeliri ubi uxor elegit sepulturam non legi, forte uerum est quod maritus non tenetur sequi uxorem. Abb. de sepultur. capitu. De uxore.

Sequestratio fit etiam lite pendente in 16. casibus. Primo quando conseruans dilapidat fructus. Secundo cum appellatur ab executore. Tertio quando pars a qua petitur res mobilis, suspecta est. Quarto si timetur de dilapidatione. Quinto si quis proclamatur in libertatem, quia sequestrantur res, quas habere uidetur. Sexto si colonus uult possessiones conductas deserere. Septimo si maritus uergat ad inopiam, sequestratur dos. Idem de simili, puta si efficiatur furiosus. Octauo si timetur de seuitia uiri, & non potest ei caueri. Nono cum sponsa uel uxor timetur corrumpi, quia tunc locatur in tuto. Idem si serui & adscriptitii conquerantur de turpitudine domini sui, & simili ratione, si religiosi conqueruntur de suis prælatis. Decimo cum ablatum est aliquid ei qui est de familia iudicis fit sequestratio in aduentu iudicis successoris. Vndecimo propter rei contumaciam. Duodecimo in clementina prima de sequestris. Tertiodecimo quando de uoluntate partium fit sequestratio. Quartodecimo propter impotentiam uel contumaciam non cauentis de collatione bonorum fienda. Quintodecimo ne perdatur uendendi commoditas. Sextodecimo propter scandalum. Quomodo aliqua sequestratio est uoluntaria, aliqua necessaria, aliqua de consensu partium, aliqua auctoritate iudicis officio nobili, uel mercenario ad sequestrum petitio, & ad petitionem alterius partis, quando potest sequestratio fieri, & quando prohibetur, non euitatur sequestratio propter fideiussionem, nisi ubi est timor dilapidationis non ubi sequestrum fit propter aliam causam. Quomodo promittit fideiussor de iudicio sisti de non baratanda, Vt re restituenda si succubuerit in iudicio. Quomodo non potest fieri sequestratio potest actor petere ut omnes fructus describantur antequam perueniant ad manus rei. Quomodo quando appellatur si appellans dissipat fructus fit sequestratio per iudicem a quo, antequam admittat appellationem. Glo. & Ab. de sequestr. possessio. c. Dilectus. Actiones, & cætera requisita ad sequestrationem. Abb. de iudic. c. Examinata.

Seruus Dei potest dici quilibet clericus, non autem sit laycus, non propter clericatum, sed propter excellentiam, quia iste magis seruit Deo. Idem dic de monacho. Ab. de cleri. uenator. c. Omnibus.

Seruus potest distrigi per iudicem ecclesiasticum ratione delicti, & sortiuntur forum ecclesiasticum, & tenentur magis obedire canonibus quam domino suo. Ab. de sen. excom. c. Relatum.

Seruus emptus a iudeo causa mercimonii, si factus est, uel desiderat fieri Christianus, duodecim solidis redimitur. De iude. c. Præsenti. Precium istud pro bono mancipio constituitur, & est supremum præcium. Si ergo mancipium non est ita bonum, non debetur tantum precium. si natus est ex ancilla iudea, & desiderat fieri Christianus, statim eripitur in libertatem nullo dato præcio. Si emptus, & erat Christianus tempore emptionis statim est liber. Si post effectus est Christianus, & fuit emptus a iudeo, uel sibi seruit qui fuit Christianus, liber efficitur nullo præcio dato, si emptus causa mercimonii, & non expositus uenalis infra tres menses, statim est liber, ex quo uult Christianus fieri. Si expositus fuit uenalis infra tres menses locum habet iste textus, ut redimatur. 12. solidis. Seruum Christianum potest emere Christianus, ut sit liber, & seruiat sibi. Ab. ubi supra.

Seruus & libertus expositi a domino, uel aliquo eorum consentiente, & ratum habente eo ipso liberantur a dominica potestate. Idem dic de languidis. Cuiuscunque ętatis sic expositis, uel si eis alimenta denegantur. De infirm. & languid. c. Si pater.

Seruus excommunicatus propter uiolentam manum in clericum tenetur ire ad sedem Apostolicam pro solutione. Si dominus qui in hoc non fuit in culpa pateretur graue damnum, uel seruus hoc facit in fraudem absolui potest ab episcopo, si lęsio non fuit enormis. Abb. de sen. excom. c. Relatum.

Seruus manumissus ea conditione ut fiat monachus, alias in seruitutẽ redeat cogitur uoluntatem domini seruare. De conditio. apposi. c. Cum sit proprium. Clericus redit ad seruitutem, si non seruat conditionem. Qui professus est monachus non redit, sed compellitur stare in monasterio, & sic uoluntas domini completur. Ab. ubi supra.

Seruus originarius uel ascriptitius dicitur qui natus est ex obligatis, & ascriptus ad colendum certas possessiones. Isti sunt liberi, licet teneantur ad seruitia in iure expressa uel consueta, & ultra non tenetur domino, nec repellitur a legitimis actibus, & possunt condere testementum. Hoc ius pręscribi potest. Ab. de iude. c. Multa.

Seruus non debet ordinari nisi factus plene liber. De seruis non ordi. c. De seruorum ordinatione. Si sciente domino & non contradicente ordinatur est liber, si ex ignorantia ad. 4. minores ordinatur, deponitur, & remanet seruus. Si ipso sciente uel promotore & non domino, ipsi dabunt duos æque bonos, & ille erit liber, nisi ille possit soluere. Si ordinatur subdiaconus, uel diaconus dabit uicarium pro se, alioquin restituetur. Si ordinatur sacerdos liber est, sed multatur ammissione peculii sui, quod si non habet, seruiet domino in diuinis officiis. Si fiat monachus usque ad triennium potest repeti, quo elapso remanet liber. Glo. ubi supra. Seruus de licentia domini ordinatus qui recusat illi seruire, degradabitur, & domino suo reddetur. De seruis non ordi. c. Nullus.

Seruo ex nuda promissione, ut quis aliquid sibi det in foro animæ, qui promisit tenetur dare. Ab. de immunita. eccle. c. Quia in plerisque.

Seruus rusticanus computatur inter bona immobilia deputatus est prædio quod

quod cum sit immobilis, communicat naturam suam seruo deputato ad eius culturam. Abb. de reb. eccle. non alienan. c. Nullus. Seruitus rusticana, & seruitus urbana quid sint, & quomodo prӕscribuntur. De sen. & re iudica. c. Quoniam omne. & melius. Vbi suprà. c. De cӕtero.

Seruus ad omnia sacramenta ecclesiӕ admittitur, etiam contradicente domino, ideo paganus potest inuito domino baptizari, nec tamen propter hoc deponit seruitutem. Seruitus non solum approbatur, sed quandoque inducitur per ius canonicum, immo seruus compellitur ad suscipiendum sacramentum. Non tamen debet ei imponi pœnitentia, qua possit reddi inutilis domino. Vnde percutiens clericum non mittitur ad curiam. Ab. de coniug. seruo. c. Dignum.

Seruus de iure communi sequitur cōditionē partus & uentris. Vnde filius censetur liber, uel seruus, sicut mater. Valet tamen statutum, uel consuetudo ut sequatur conditionem patris. Vnde fauore libertatis currit prӕscriptio contra seruitutem. In dubio iudicandum est pro libertate, cui debetur maximus fauor. Infra quinquennium prӕscribitur contra seruitutem a filio seruӕ tum fauore defuncti, tum fauore libertatis. Si quis uendicaret sibi libertatem ex persona sua duntaxat requiruntur anni 20. & bona fides, nec requiritur alius titulus fauore libertatis. Abb. de coniug. seruo. c. Licet.

Seueritatis ecclesiasticӕ nomine uenit pœna a iure pro delicto illo imponenda, & si non inuenitur expressa uenit imponenda officio iudicis. Vnde est pœna secundum delicti quantitatem extensa. Ab. de pact. c. Cum clerici. Vide. Censurӕ ecclesiasticӕ.

Sigillum autenticum dicitur etiam priuatum, quando habet proprios caracteres. De fid. instrumen. c. Rescripta. Et dicitur autenticum in pertinentibus ad acta capituli. Abb. de appella. c. Significauit.

Qui habet plura sigilla ad diuersos actus, si unum est deputatum ad certum usum, uel actum, non facit fidem in alio actu, nisi diceretur quod sigillum solitum non habens prӕ manibus usus est alio sigillo, quia sic cum alio facit fidem, & potest sigillare. Abb. de appella. capit. Significauit.

Sigillum debet habere caracteres, uel litteras legibiles, aliter non probat. Cum re non disposita ad sigillandum sigillari non potest, pura cum corrigia. Debet esse autenticum ut episcopi, uel magni uiri, quando prӕstat auctoritatem scripturӕ principaliter. Si secundario ut testis, sufficit sigillum priuatum, certum tamen modo prӕdicto. Idem si contrahens obligat se sigillo proprio, & priuato. Idem dic de anulo. Sigillum contrahentium sufficit sit appositum in carta, nec oportet exprimi quod imprimi illud fecerit, secus si sit aliorum, quia oportet quod is cuius est attestetur ad quid appositum est sigillum, uel contrahentes attestentur, alias adulterinum prӕsumitur in dubio appositum falso. Qui habet sigillum proprium illo sigillari debet, & non alieno, alioquin non prodest, nisi fiat ex causa. Immo nec proprium si ad aliud officium est deputatum. si non habet proprium, uel non habet prӕ manibus, uel non potest habere faciliter, uti potest alieno. Semper tamen exprimi debet cuius est sigillum, a quo apponitur, & propter quid. si in littera hoc non specificetur, non tamen propter hoc uitiatur, si ex circumstantiis deprehendi potest. Episcopus qui sigillat sigillo ecclesiӕ non utitur alieno sigillo,

ſigillo, ſi ſolitus eſt. cum illo ſigillare, ſecus ubi tantum capitulum illo utitur. Epiſcopus poteſt ſigillum alteri committere, qui eius nomine ſigillabit, etiam ipſo ignorante, & ualet. In contractibus tamen ſingulorum ſigillare non poteſt, niſi ſit epiſcopus pręſens, uel conſuetudo habeat oppoſitum. Si dantur literæ ſigillatæ, non ſcriptæ, uel ſigillum tantum ut faciant,ſicut uolunt, non poſſunt ſcribere quod de iure ualear,nec obligare illum cuius eſt ſigillum, & ſcribens non eſt immunis a falſitate, cum ſcribat litteras in uno loco, & in carta ſcribit alium locum,& tempus. Abb. de fid. inſtrum. c. Scriptura.

Sigillum commune eſt ſigillum collegij. De exceſ. pręla. c. Dilecta.

Sigillum non probat procurationem, niſi ſit ad hoc deputatum. Cum datur in carta ut quis ſcribat, ut uult, non caret uitio falſitatis. Ab. de ſolutio. c. Quorundam.

Sigillum principis falſans ſi eſt clericus deponitur, & caracter ei imprimitur, & mittitur in exilium. De crimi. falſ. c. Ad audientiam. Depoſitio iſta debet eſſe uerbalis, quia ſi eſſet actualis, relinqueretur brachio ſeculari. Caracter ſic debet imprimi, ut diſcernatur ab aliis clericis, & debet exulare. Iſtam pœnam non imponit regulariter eccleſia, quia periculoſa eſt, hoc tamen in odium criminis ponitur. Abb. de crimi. falſ. c. Ad audientiam.

Sigilli fidem quatuor faciunt uacillare. Primo quando non congruit in figuris dignitati, ideo alienum ſigillum non facit fidem, niſi dicatur quare, & a quo eſt appoſitum. Secundo quando litteræ non ſunt legibiles, uel leguntur ita praue,quod non concludunt neceſſario eſſe ſigillum illius cui aſcribitur, ſed oritur æquiuocatio. Idem ſi ſcripturæ ſint ſic conſumptæ, quod non poſſunt certificare. Tertio quando patitur enormem fracturam, ita quod ex reſiduo non poteſt colligi cuius ſit. Quarto quando cera eſt uetuſtiſſima interior, ſed per conglutinum nouæ cerę fuit connexum cartę. Sigilli fractura non uitiat inſtrumentum manu publica confectum cum debitis circumſtantiis. Ab. de fid. inſtrum. c. Cum inter dilectos.

Signa epiſcopalia concedi poſſunt inferioribus dignitatibus. Abb. de uita, & honeſta. clerici. c. Clerici ſecundum in additione.

Inſigniis notantibus ſuperioritatem non poteſt quis uti, utitur tamen notantibus dignitatem inſigniti, ideo archiepiſcopum non pręcedit crux in alia prouincia, & tamen epiſcopus utitur anullo, & celebrat in pontificali in aliena prouincia. Inſigniorum denotantium ſuperioritatem uſus poteſt præſcribi, & conſuetudine acquiri in territorio alieno. Præſcribi etiam poteſt totale ius epiſcopale conſiſtens in iuriſdictione, & inſignia epiſcopalia per inferiorem epiſcopum, nomine tamen eccleſiæ, quia non ſunt ordinis, ſed conceduntur inferioribus ad honorem ſuarum eccleſiarum. Abb. ut lite penden. c. A memoria. Inſigniis dignitatis denotantibus dignitatem & perfectionem in perſona inſignita poteſt quis uti, extra iuriſdictionem ſuam. Vnde epiſcopus utitur anullo, & celebrat in pontificalibus extra diocœſim. Idem dici poteſt de cauda quam ſibi portare faciunt epiſcopi, quæ non denotat ſuperioritatem in loco, ſed forte grauitatem, ut grauitas itineris denotat grauitatem morum. Si inſignia denotant ſuperioritatem in loco, uel poteſtatem, his non poteſt quis uti extra iuriſdictionem ſuam, ideo archiepiſcopus non facit deferri crucem

ante se extra prouinciam suam, quia uidetur in præiudicium alterius, quia uiderentur in eodem loco esse plures prælati, ideo patriarchę, episcopi, & archiepiscopi non possunt solenniter benedicere populo extra diocœsim, uel prouinciam, quia per talem benedictionem uenialia delentur, quæ dimitti non possunt, nisi per superiorem. Patriarchæ tamen quattuor principales ex priuilegio ubique faciunt deferre crucem ante se, ut dictum est in Patriarcha. Abb. de priuileg. c. Antiqua.

Insigniis singularis dignitatis, quibus reges, & principes utuntur, & nobiles, priuata persona uti non potest. Insigniis quibus priuata persona utitur concessione principis, hi quibus conceditur uti possunt. Si cessat concessio principis, communiter tenetur, quod alii possunt illa assumere, & certa insignia, ut unus ab alio cognoscatur, sicut & nomina propria. Non tamen potest priuatus assumere insignia, & arma alterius, quando tendit in præiudicium alterius, uel reipublicæ. Sic unus artifex non potest armis alterius uti, quia deciperentur homines, nec homo exosus potest uti insigniis uiri probi, qui posset faciliter occidi. Abb. de exces. præla. c. Dilecta.

A simili licet arguere in legibus, statutis municipalibus, consuetudinibus, nisi ubi causa similis habeat specialem legem in contrarium. Ab. de constitu. cap. Translato sacerdotio. Sufficit adducere unum exemplum in materia simili. Ab. de rescrip. c. Inter cætera.

Simonia est studiosa uoluntas, uel cupiditas emendi, uel uendendi aliquod spirituale, uel spirituali annexum. Dicitur uoluntas, uel cupiditas, quia spiritualia non possunt uendi, sed ex uoluntate sola uendendi, uel emendi egressa ad actum committitur simonia. Abb. in rubri. de simo. Ista est diffinitio simonię mentalis, & debet addi opere subsecuto. Simonia conuentionalis est rei spiritualis, uel spirituali annexæ cum temporali aliquo commutatio facta. Abb. de simo. c. Nemo.

Simonia est pro absolutione ab excommunicatione aliquid exigere. De simo. cap. Ad aures. Si isti imminet præiudicium ex dilatione absolutionis ab excommunicatione, quia exspectat eligi, uel expectat eligere, uel currit præscriptio, nisi agat, talis redimit uexationem suam. Si non subest tale periculum, debet recurrere ad superiorem satisfactione facta creditori. Debet tamen soluere expensas quas fecit excommunicator contra eum. Si statuto cauetur, quod excommunicatus soluat pro quolibet mense 10. tenet statutum, & soluet, non pro absolutione, sed pro contumacia, & secundum aliquos prius absoluitur, & post cogitur satisfacere. Ab. ubi suprà.

De simonia accusatus pendente accusatione ab administratione diuinorum prohibetur. Da simo. cap. Accusatus. Idem dic de inquisitione pendente. Vbi suprà. cap. Quotiens. Intellige predicta, si pręcessit infamia. Idem est in aliis criminibus magnis. Abb. ubi suprà

Adultus per baptismum non debet dare pecuniam, sufficit ei sua uoluntas. Si non inueniretur aliquis qui sciret baptizare, credo quod pro infante in hoc casu licite posset dare pecuniam, quia non datur, ut emat spiritualia, sed ut impedimentum illicite præstitum huic sacramento tollat, potest tamen pecunia promitti iudeo, uel pagano, si propter paupertatem dimittit uenire ad fidem, quia oportet restituere, secus si induceretur ex cupiditate. Ab. de simo. c. Cum in ecclesia.

Simo-

Simoniam incurrunt canonici nouiter instituti, si promittunt nihil recipere, uel aliquid dare, uel etiam si dant ex statuto, non autem si ex consuetudine. Ab. de constitu. c. Cum. M. Ferrariensis.

In canonicum recepto debetur præbenda, & redditus non obstante consuetudine quod quis seruauerit prauam consuetudinem de aliquo temporali dando ipsis canonicis. De simo. c. Iacobus. Si statutum est ut nouiter receptus in canonicum teneatur soluere certum quid, si receptus sine aliqua exactione soluit, non recipitur licite, quia exactio uidetur facta uirtute illius taxationis. Abb. ubi suprà. c. Dilectus filius. Simonia etiam est si clericus ex pacto confert ecclesiæ suæ bona ut recipiatur in canonicum, & illa bona sibi retineat pro præbenda, secus si sine pacto. Ab. ubi suprà. c. Tua nos.

Simoniaca collatio beneficii non ualet. Abb. de pactis. cap. Cum clerici. Si beneficium habet administrationem, uel executionem ordinis, uel clauium, recipiens pro eius collatione pecuniam incurrit simoniam, etiam papa. Secus ubi ista non sunt, ut hospitalia, & aliæ administrationes temporales. Licet titulus beneficii sit de iure positiuo, tamen executio ordinis, & potestas clauium sunt de iure diuino. Quando quis ordinatur accipit potestatem ligandi, atque soluendi tantum in habitu, si recipit beneficium, recipit executionem, quę in se est mere spiritualis, & de iure diuino. Nec excusantur, quia recipiunt pro temporali, quia uendito uno ex connexis neutrum inuenditum derelinquitur. In aliis beneficiis non habentibus executionem ordinis papa non committit simoniam, quia prohibetur iure positiuo. In omnibus casibus qui dat pecuniam ex pacto papæ, puto non sit securus quo ad Deum, nec potest sine peccato administrare in beneficio. In casu in quo papa non committit simoniam, tamen ex est prohibitiua constitutio, subditus incidit in pœnam, quia papa recipiendo pecuniam non dispensat propter hoc in sua constitutione. Abb. de simo. c. In ordinando.

Simonia in beneficiis committitur ex ordinatione ecclesiæ, quia beneficia non sunt ordinata per Deum, nec in se essentialiter sunt spiritualia, sed ex ordinatione ecclesię accedunt spiritualibus. Hæc Glos. mihi non placet, maxime quia in beneficio est annexa potestas clauium. Abb. de pact. c. Cum pridem. In beneficiis simonia est de iure positiuo. Vnde non habet locum in simonia mentali, cum quis renunciat, ut detur certæ personę sine pacto tamen, quia ex pacto esset simonia. Glo. de officio & potestate iudicis delega. capitu. Ex parte. Peccat tamen. Abb. ubi suprà.

Simoniam commitens in curia pro beneficio potest conueniri coram ordinario, & licet confirmatus sit per papam, potest tamen puniri, & deponi. Ordinarius tamen non cognoscit de confirmatione. Ab. de sen. & re iudica. c. De cætero. Committitur etiam simonia circa pręsentationem, & ius patronatus. Abb. de testib. c. Veniens.

Simoniacus in beneficio non deponitur ab ordine, quando non conuincitur per uim accusationis, sed priuatur beneficio simoniace acquisito. Abb. de simo. c. Insinuante. In beneficio conuictus per uiam inquisitionis non deponitur, siue sit clericus, siue secularis. Ab. ubi suprà. c. Dilectus filius. In beneficio notorius deponitur ab illo. Idem in inquisito, qui non potest se purgare. Vbi suprà. c. Insinuante.

Episcopus licet non possit dispensare ut quis habeat beneficium in cuius collatione commissa est simonia, potest tamen dispensare ut alias obtineat etiam curatum. Et licet non possit in fauorem famæ infamia iuris directe restituere, potest tamen restituere dispensando ubi sibi permittitur tollere infamiam ut sequelam per quandam consequentiam. Abb. de simo. c. Si diligenti.

Simonia in institutione beneficii causatur, si datur pecunia, sicut etiam papa hoc crimine inuoluitur. Si administratio talis beneficii, & executio potestatem clauium concernat, alias non puto conferendo hospitale. Dans pecuniam ligatur constitutione papę, licet ipse non ligetur. Ab. de prę-ben. c. Extirpandę. §. Qui uero in repetitione.

Simonia non est si ius patronatus transit cum uniuersitate rerum, quia contractus uidetur initus super temporalibus, & ius patronatus tantum accessorie transit. Abb. de iure patro. cap. Ex litteris. Cessio iuris patronatus debet esse liberalis, ut nullum interueniat pactum, nec donum, alias committitur simonia. Abb. ubi supra. cap. Ex insinuatione. Quando pro ecclesia committitur simonia, pecunia est applicanda ecclesiæ, cui facta est iniuria. Vnde principes seculares recipientes precium pro promotione clericorum tenentur restituere illi ecclesiæ, cui irrogata est iniuria. Ab. de iure patro. c. De iure. Potest tamen patronus uendere temporales redditus etiam inceptos, qui interpositi sunt tempore fundationis iuris patronatus per episcopum. Ipsum ius alienandi quod habet patronus ex iuris dispositione, uel honor, qui debetur personæ suæ, licet temporalia sint, non possunt uendi, quia inhærent personæ ipsius patroni, qui non potest uelle honorari per alium, si tamen uendit redditus, adhuc retinet patronatum. Ab. ubi supra. c. Præterea. secundum.

Conferens beneficium cum pacto retinendi sibi aliquam portionem committit simoniam. Idem qui confert beneficium consanguineo suo, uel amico, alias non concessurus prædictis cessantibus. Abb. Ne eccle. benefici. c. Vt nostrum. Episcopus tamen conferens ecclesiam religiosis potest reseruare sibi censum in signum libertatis perceptę, & subiectionis præteritæ, non autem in recompensatione spiritualium, dummodo non reseruet sibi magnam quantitatem. Si confert exemptis licite reseruat sibi partem, quia nihil de nouo consequitur, immo remisit quod dedit parte retenta. Abb. de religio. c. Constitutus.

Simonia est beneficium ecclesiasticum promittere cum aliquo obsequio temporali. De simo. cap. Cum esset. Qui confert beneficium pro obsequio principaliter, & qui recipit, sunt simoniaci, secus ubi obsequium est causa impulsiua, non finalis, nec est curandum de distinctione, beneficii certi, uel incerti, nec de pacto, nec de promissione nuda, sed tenet primum dictum. Abb. ubi supra.

Beneficium adeptus alio committente simoniam ipso ignorante non potest illud retinere. Potest tamen superior dispensare, ut etiam in eadem uacatione illud consequatur. Statutum est hoc, ut obuiaretur fraudibus in odium simoniæ, nec tamen punitur pro facto alterius. Collatio est illegitime, & simoniace facta, ergo nullum ius est sibi legitime acquisitum, licet persona cui facta est collatio non sit in culpa. Ipsa collatio, quia simoniaca est, debet retractari, episcopus tamen non dispensat cum simo.

simoniaco, ut habeat illud beneficium, sed ut habeat aliud. Ab. de simo. c. Ex insinuatione.

Simonia est, si quis renunciat beneficio cum pacto quod detur alteri determinate. Abb. de off. & potest. iud. delega. c. Ex parte. De præben. cap. Dilecto. Iudex ex officio suo potest prouidere ut una pars cedat super spiritualibus, & pro bono pacis expensas recipiat ab alia parte. Item quod una pars det alteri pensionem annuam. Inter partes sine iudice non debet admitti pactum, quia si renuncians habet ius in eo simonia est, si non habet ius, redimit uexationem suam. Ab. de pact. c. Cum pridem. Si quis est certus se habere ius in beneficio, & dat pecuniam litiganti, ut desistat ab illa uexatione non est simonia, secus si non est certus, nec excusat dantem auctoritas papæ, maxime quando beneficium habet annexam potestatem clauium, licet Glo. teneat contrarium. Abb. ubi supra. cap. Cum pridem.

Simonia est si quis ex statuto arbitrum danti temporale cedat iuri spirituali, si habet arbitrum committentem simoniam, est ipso iure nullum, si laudum continet pactum irremissibile per partes est ipso iure nullum. Si remissibile, puta quia tangit tantum bursas, & iniquitas laudi est notoria, debet retractari per superiorem, & contra executionem competit exceptio doli. si non constat de euidenti iniquitate non præsumitur dolus, sed sibi imputatur, qui dimisso iudice uoluit adire arbitrum. Abb. de arbitr. c. Non sine.

Simonia est si promouendus ad ecclesiam, uel prælationem paciscitur quod augebit pensionem collatori, uel etiam si obligat se ad pensionem. Nec ualent renunciatio & collatio simoniace factæ. Abb. de pact. cap. Cum clerici.

Simonia an sit dare pro beneficio aliquod temporale conuertendum ad diuinum cultum. Abb. de simo. cap. Iacobus. Vide. Simonia est dare aliquid conuertendum.

Simoniacus præsumitur qui beneficium tenue commutat cum pingui, nisi alia præsumptio istam excludat, & potest indici purgatio canonica. Abb. de præsump. c. Quia uerisimile.

Simonia in beneficiis ut uitetur, onera diuinorum celebrandorum debent apponi rei, & post res tradi simpliciter, & res transit cum illis, sic non est conuentio inter dantem, & recipientem, & beneficium sic est institutum cum his oneribus. Abb. de præb. c. Significatum.

Sacerdos non debet celebrare hac intentione ut recipiat pecuniam, quod si tamen facit non peccat, nec est simoniacus, ex quo licite suas operas locat in necessitate. Canonicus uadens ad officium principaliter propter distributiones committit simoniam mentalem. Qui uendit parrochianis suis spiritualia simoniacus est. Si tamen indiget, compelluntur parrochiani ad subueniendum ei. potest sacerdos recipere pecuniam pro seruitio, & recompensatione damni, quod sustinet trahendo moram ibi, dummodo non intendat pecuniam pro spirituali recipere. Vicario episcopi constituitur certa portio, & est pro seruitio temporali. Mansionarii non recipiunt pro seruitio spirituali, & beneficia dantur propter officia. Non beneficiatus pacisci potest pro obsequiis spiritualibus, ut recipiat certam mercedem, & hæc est opinio Glo. quæ mihi placet, licet Inno. & alii teneant oppositum. Abb. de præbend. c. Significatum. Non beneficiatus

operas suas locare potest, ut uult. Ab. ubi suprà. c. Cum secundum. Simonia est si quis uadit ad officium propter distributiones. Ab. de celebra. missa. c. Consuluisti.

Excommunicantur qui dant, uel recipiunt aliquid in curia pro gratia, uel iustitia obtinenda, & qui scienter illis utuntur. Ab. de sen. & re iudica. c. De cætero.

Simonia committitur non solum recipiendo actu temporale pro spirituali, sed etiam recipiendo obligationem temporalem. Qui aliquid recipit, ut uocem det in electione, licet ex sua uoce sola non transferat ius in eum, committit simoniam. Ius uocis dandæ tanquam spirituale debet esse gratuitum. Mediator in hoc crimine patitur pœnas ordinarias simoniaci, & est eorum pœna depositio ab officio, & beneficio. Abb. de confes. c. Cum super. Committitur ex sola conuentione dandi spirituale pro temporali spirituali recepto, licet non tradatur temporale promissum. Abb. de simo. cap. Veniens. Item committitur, si pecunia datur episcopo, ut non conferat spiritualia simoniacæ, & simonia est ex parte recipientis, non autem ex parte dantis. Abb. de simo. cap. Cum in ecclesiæ. Incurritur non solum si temporale datur conferenti, sed etiam si datur ministris, aut familiaribus conferentis. Abb. de simo. cap. Veniens. Item qui pro ministerio ecclesiastico exercendo, uel uicariis instituendis, aut pro crismate recipit aliquod temporale, incurrit simoniam. De simo. c. Ad nostram. Pro benedictione calicis, & uestium si recipitur temporale committitur simonia, quia hic generaliter prohibetur aliquid accipere pro quocunque officio ecclesiastico exercendo, sed nec pro liquore crismatis, quia generaliter prohibetur. In prædictis prohibetur exactio, non autem si aliquid sponte detur. Ab. de simo. c. Ad nostram.

Simonia incidens in aliquo contractu uitiat contractum ipso iure. Abb. de religio. domi. cap. Constitutus. De iure patrona. cap. De iure. Vnde renunciatio beneficii, & collatio simoniace factæ non tenent, & potest beneficium impetrari tanquam uacans. Ab. de rerum permuta. cap. Cum uniuersa.

De simonia conuictus est deponendus, similiter de ea infamatus, qui non potest se purgare. De simo. cap. De hoc. Conuictus per inquisitionem si non sit commissa in ordine non deponitur ab officio, sed tantum priuatur beneficio, uel loco simoniace acquisito, etiam peracta pœnitentia transfertur ad aliud monasterium, uel beneficium. Abb. de simo. cap. Dilectus filius.

Simonia est pro crismate ab ecclesiis exigere pecuniam, etiam si hoc habeat consuetudo, uel etiam ratione prælationis. De simo. c. Ea quoque. Intelligitur etiam de liquore, nec excusat mutatio nominis. Pro spiritualibus ergo nihil exigi debet temporale, quodcunque nomen tali præstationi imponatur. Abb. ubi suprà. Pro crismate & inuestitura ecclesiæ nihil exigi debet, nec excusat consuetudo, uel nominis uariatio. De simo. cap. In tantum. Etiam pro missione facta pro inductione in corporalem possessionem non potest aliquid exigi, & sic pro possessione habenda non debet aliquid dari, ubi etiam est consuetudo. Abb. ubi suprà.

Simonia an sit dare pro spirituali aliquid cultui diuino. si non est statutum, nec consuetudo, nihil exigi debet, licet possit imponi onus cuilibet ca-

nonico

nonico ut aliquid soluat ad piam causam. Si statutum est, & imponitur hoc onus præbendę in fauorem cultus diuini, ualet. Si imponitur onus recipienti, ut teneatur dare paramentum, forte statutum non ualet. Si est consuetudo ut layci dent clericis, dic ut suprà. Ad Apostolicam. Si autem ut a clericis detur aliis clericis ad priuatam utilitatem, non ualet. Si in fauorem diuini cultus ubi non præcessit exactio, ualet. Ab. de simo. c. Iacobus.

Simoniacus est deponendus. De simo. cap. Sicut simoniaca. Si committit simoniam fauore alicuius est deponendus, si datur pecunia pro confirmatione contradicente confirmato in fraudem, licet confirmatio sit simoniaca, & ea acquiratur ius, sustinetur tamen, ne factum alterius præiudicet contradicenti, ideo non cassatur. Item contradicens æquiparatur ei in cuius fraudem data est pecunia, cuius confirmatio non debet retractari. Idem dic de electione quæ non annullatur, si eo contradicente in fraudem datur pecunia. Electus uel confirmatus in prædicto casu non potest ratum habere, quod eius nomine non est factum. Si tamen soluit post contradictionem, & ius est ei iam acquisitum, non committit proprie simoniam. Peccat tamen approbando factum damnabile, & tenetur dimittere beneficium, & eo potest priuari coniungendo simoniam a principio commissam cum eius facto, & peccato post consecuto. Abb. de simo. c. Sicut tuis.

Simoniam non inducit donatio rei temporalis ex liberalitate facta, nec munuscula, si non inducuntur principali intentione ut spiritualia consequantur, sed secundario habent illam spem. Iuste possunt hæc fieri spe secundaria, & potest fieri donatio rei temporalis etiam tempore receptionis spiritualis, si fit liberaliter. Abb. de simo. c. Tua nos. In arbitrandis muneribus an inducant simoniam, considerari debet persona dantis, & recipientis, quantitas, & qualitas muneris, & donationis. In tradendis spiritualibus possunt interuenire aliqua consona rationi modici ualoris pacto omnino cessante, & non erit simonia, secus si pactum præcederet, uel etiam si consuetudine, puta si non consueuit ordinare sine precio, quia tunc iudicaretur simoniacus. Abb. de simo. c. Si quæstiones.

Qui per pecuniam eiecit aliquem de ecclesia sua se post intrudendo, deponendus est. De simo. cap. Qui alium. Ecclesia emi, nec redimi potest. De simo. c. Querelam. Possunt tamen uendi fructus annuales, & concedi religiosis retento censu. Abb. ubi suprà. c. Querelam.

In consecratione ecclesię non datur procuratio pro labore, quia daretur pro ipso sacramento, cum sint annexa, sed præstatur in signum superioritatis, & ut facilius inducantur prælati ad consecrandum, & uisitandum. Abb. de simo. c. Cum sit. Vide. Ecclesiæ consecratio.

Ecclesię regimen sub annuo censu committi non debet. Ne præla. uic. suas. cap. Quoniam. Impossibile est, bonum sit regimen illius, qui pecunia illud acquirit. Abb. ubi suprà. Iniuria fit ecclesię quę acquiritur interueniente pecunia. Idem de administratione, quia ecclesiam, & administrationem uenales constituunt. Abb. de simo. c. Consulere. Præsumitur simoniacus, qui sollicitat electores, uel præces effundit pro sua electione. Abb. de elec. & elect. potest. cap. Per inquisitionem.

Simonia in electione. Vide. Simonia committitur. Simoniacus in ele-

 ctione

ctione prælati debet deponi ab officio, & beneficio. Principes & layci recipientes pecuniam ut consentiant electioni, uel promotioni ad aliquam prælaturam, tenentur illam pecuniam restituere ecclesiæ, de cuius prelatura agebatur, licet non peruenerit ex bonis ecclesiæ. De simo. c. Ad hoc. Ideo quia ignominia illius ecclesiæ collata est, in recompensatione iniuriæ est illi ecclesiæ restituenda. Multi sunt qui non restituunt, & de horum salute diffidendum est, & ignorantes confessores principibus applaudunt. Abb. ubi suprà. cap. Electos. Quid de confirmato, si eo prohibente data est pecunia. De simo. c. Sicut secundum. & Abb. ibi. Vide etiam simoniacus est deponendus.

Simoniacus est, qui electus est & confirmatus pecunia data contradicentibus uoluntate etiam eius turbata, & beneficio renuntiare tenetur. De simo. c. Matthæus. & Abb. ibi. Simonia committitur etiam pro uoce non necessario habenda. si aliquid detur contradicenti ad confirmationem non debet dari pecunia, siue contradicat de iure, siue de facto, quia pro iure acquirendo non licet dare pecuniam, etiam ad redimendum uexationem, secus pro iure acquisito. Nam pecuniam dare uidetur, ut liberius consequatur ius spirituale. Quando ius est iam acquisitum, tunc pro uexatione potest dari pecunia. Abb. ubi suprà. Si uexatio sit in re temporali dare pro ea non est peccatum ex parte dantis, si pro re spirituali, & est in possessione non peccat dando pecuniam, ut non uexetur. Si non habet possessionem, puta quia fuit expoliatus, non debet pro ea dare pecuniam, quia non solum uexationem sed etiam possessionem redimit, quia per eam consequitur exercitium spiritualium. Abbas de simo. capit. Ad aures.

Electio est cassanda, si propter eam electoribus fuit promissa pecunia, licet electus ignoret, nisi hoc factum sit in fraudem electi. De simo. cap. Nobis fuit. Electio simoniaca si pecunia fuit promissa, uel data uni electorum, & prauitas unius inficit totum actum, etiam ignorantibus aliis, si tamen promittit aliquid per fraudem, uel dat, non est simonia. De fraude iudicabitur per coniecturas, si pecunia per amicos datur. Si qui electus est, erat eligendus, uel coeligendus, dat alteri pecuniam, puta consanguineo, simonia est, si per amicum eligendi datur consanguineo electoris, qui etiam sine eo eligere uolebat, electio sustinetur. Abb. ubi suprà. cap. Nobis fuit. Vide. Simoniacus est deponendus. Cum electio reprobatur propter simoniam non dispensat episcopus. De simo. c. Nobis fuit.

Simonia est aliquid exigere pro consecratione episcoporum, pro benedictione Abbatis, pro ordinatione clericorum, nec excusat consuetudo. De simo. c. Sicut pro certo.

Episcopi nihil debent exigere ut permittant in eorum ecclesiis clericos institui, monachos profiteri, mortuos sepeliri in ecclesia religiosorum. De simo. cap. Audiuimus. In foro animæ non tenetur restituere exacta duplicata, sed quantum habuit. In prædictis committitur simonia etiam pro intitulatione, & missione in possessionem, quia saltem annexa est exercitio iuris, & omnia sunt ad acquirendum ius, licet Glos. teneat quod non, & quod redimat uexationem suam, & in hoc male. Abb. ubi suprà.

Simonia est hæresis propter immanitatem criminis, non autem proprie. Vnde papa

de papa de hæresi accusari potest, non autem de simonia. Abb. de simo. cap. Quotiens.

Simonia est homagium facere pro habendis spiritualibus. De simo. c. Ex diligenti. Iuramentum fidelitatis præstandum est habenti iura episcopalia, non autem inferiori, nunquam tamen homagium pro spiritualibus, quia homagium continet commodum temporale eius cui præstatur, quia subditus eius efficitur, & uasallus, & obligatur sibi ad certa seruitia, quæ pro spiritualibus consequendis præstari non debent. In iuramento fidelitatis tantum se obligat quod erit fidelis, & prestatur iuramentum potius dignitati quam personæ. Abb. ubi supra. Non committitur simonia conferendo spiritualia, si ea quæ tacite insunt exprimantur, ut inhæreant prout insunt, sicut quod archiepiscopus iuret fidelitatem, si uult pallium, & qui habet ecclesiam cum cura, si uult aliam habere renunciet primę, quia huiusmodi si exprimantur, nihil operantur. Ab. de elec. c. Significasti. Spiritualia prædicta possunt superuenire. Glo. ubi supra.

Simoniacus omnis est infamis infamia iuris, qui per solum principem restituitur famę directe. Infamiam iuris non incurrit nisi postquam depositus fuerit per sententiam, quia iura loquuntur de futuro, & quia odiosa in dubio debent potius intelligi, ut sint inferendæ sententiæ, quam late. Item hoc est regulare in aliis criminibus ut post sententiam incurrant. Ante sententiam possunt notari infamia facti, quæ de facto irrogatur ex publico facto. Abb. de simo. c. Si diligenti.

Simonia est si iudex corrumpatur in causa spirituali. Idem si testis propter connexionem quam habet cum rebus spiritualibus, uel erit quasi simonia. Abb. de simo. c. Tua nos.

Qui dat pecuniam ut episcopalem, uel spiritualem iurisdictionem exerceat, officio suo priuatur, & sic conferens illud amplius conferre non potest, & canonice punitur. Ne prela. uices suas. c. Præterea. Si uenditur iurisdictio temporalis, licet sit graue peccatum, non tamen simonia tunc est, secus si uenditur iurisdictio spiritualis. Vicarius tamen de camera episcopi habet salarium, quia operas suas locat, non autem qui pecuniam dat pro iurisdictione, ex quo multa mala euenire possunt. Obuentiones iurisdictionis uendi possunt, sed non exercendo illam iurisdictionem propter connexionem, quia uidentur ipsam iurisdictionem uendere. Abb. Ne præla. uic. suas. cap. Quoniam. Si iurisdictio temporalis habet dependentiam ab officio ecclesiastico, si datur pecunia, committitur simonia propter dependentiam prædictam. Canonica pœna est pœna depositionis, & infamię. Abb. ubi supra. c. Quoniam.

Simonia committitur renunciando litteris impetratis pro beneficio cum pacto dependione soluenda ei, qui renunciauit. Glo. de rescrip. cap. Ad audientiam.

In spiritualibus non licet a lite recedere propter pecuniam, potest autem amicabiliter si uult, & licet partes non possint componere, potest tamen arbiter de consensu, & non aliter, quia præsumitur ex amicitia renunciasse, & non pretio rei. Ab. de preben. c. Nisi esset.

In pensione si uoluerit locare commodum existens apud eos, hoc potest, sicut quilibet beneficiatus uendere fructus suos. Si uult renunciare commode titulo ut conferatur alteri, si præcedit pactum de certa pecunia, est renunciatio simoniaca. si nullum pactum precedit, & illo renunciante

papa

papa imponit onus beneficio uacanti, ut tantum soluat puta cardinali, & ecclesia habeat proprium prælatum, non est simonia. Abb. de simo. c. Non satis.

In simonia mediator punitur ut simoniacus in pœna. Abb. de elec. c. Per inquisitionem.

Simonia mentalis inducitur ex sola intentione circa spiritualia, siue sit de iure diuino, siue canonico, & abolerur sola pœnitentia. In conuentionali oportet restituere spiritualia. Abb. de simo. cap. Tua nos. Aboletur sola pœnitentia, nec opus est restituatur, sicut in alia. Abb. ubi supra. c. Veniens. Non tenetur resignare. Abb. de off. & potest. iud. delega. cap. Ex parte. In simonia quæ est de iure positiuo, secus de ea quę est de iure diuino, sicut etiam usura. Glo. ubi supra. Mentalis non obligat ad resignationem beneficii, uel dignitatis, sed ad satisfaciendum Deo per pœnitentiam. Vbi est expressa per pactum, ut quia non uult monachari nisi eligatur Abbas, tenetur resignare in foro conscientiæ, & potest attentari quod talis collatio sit nulla. Ab. de elec. & elect. potest. c. Quo ad nostram. De off. & potest. iud. delega. c. Ex parte.

Simoniacus est, qui pro ministerio ecclesiastico exercendo, uel quia uicarius instituendus est pro crismate recipit aliquod temporale. De simo. c. Ad nostram. Si pro benedictione calicis, uel uestium recipit temporale, simonia est, quia hic generaliter prohibetur accipere aliquid pro quocunque officio ecclesiastico exercendo, sed nec pro liquore crismatis, quia generaliter prohibetur. In prædictis prohibetur exactio, non autem si sponte datur. Abb. ubi supra.

Qui dat pecuniam ne in iure suo de facto molestetur, potest repetere illam. De simo. c. Dilectus filius secundum. sine uitio potest pręlato dari pecunia ab eo qui iniuste uexatur in iure suo, ut redimat facti uexationem. Dare pro iure acquisito conseruando molestanti non est simonia, nec inducit turpitudinem, quia potest repeti. In temporalibus iuste redimitur uexatio pro iure acquisito, & acquirendo. In spiritualibus aliquid dare non debet pro iure acquirendo, etiam si sit impedimentum facti, quia non datur pro redimenda uexatione, sed ut facilius ius acquirat. Pro iure acquisito si est in possessione, & molestatur de facto, aliquid dare licet. Si molestatur de iure, non licet aliquid dare. Si non est in possessione iuris acquisiti, si habet possessionem illicite detentam non licet aliquid dare, quia possessio est aliquid spirituale, quod non cadit in laycum, uel propter administrationem annexam, quę inde sequitur. si tamen propter potentiam aduersarii, uel impotentiam suam non potest de facto illam consequi apud superiorem, ut euitet magnum præiudicium potest dare, sicut etiam pro absolutione excommunicationis. Recipiens tamen semper tenetur ad restitutionem. Abb. de simo. c. Dilectus filius.

Ordinandus si aliquid dedit præsentatori ex pacto simonia est, non tamen deponitur, si est occultus. De simo. c. Ex tuæ.

In ordine conferendo episcopus, ministri, notarius, nihil debent accipere. De simo. c. In ordinando. Vbi principale debet esse gratuitum, omnia accessoria, & circumferentia debent esse gratuita. Sic ministri adiuuantes episcopum in ordinatione, & intelligitur de quibuscunque ministris. Abb. ubi supra. Vide. Notarius.

Simoniacus in ordine, scienter per solum papam dispensatur. Si eo ignorante,

tante, tam in ordine quam in beneficio dispensat episcopus. Si beneficium sit simplex, statim post resignationem assumi potest ad illud. Si acquisiuit dignitatem, & humiliter petiit resignationem admitti, episcopus statim potest dispensare cum illo, & ad prelaturam eandem. Si contendit in iudicio, non potest episcopus per totam illam uacationem dispensare, post autem poterit. Glosa de renuncia. cap. Post transactionem. Cum simoniace ordinato, qui simoniacus non est dispensari potest. De simo. cap. De simoniace. Hi sunt qui ordinati sunt, & eis ignorantibus data est pecunia. Cum istis potest episcopus dispensare. Abb. ubi supra.

Simoniacus in ordine recepto est suspensus ab omni ordine, etiam licite recepto, & consequenter remouetur ab administratione temporalium, etiam si qui ordinem accepit, commisit simoniam. Si eo ignorante alius commisit simoniam, est suspensus tantum ab ordine sic recepto, nec ab aliis prius acceptis, nec a beneficiis prius adeptis, & adipiscendis. Idem puto in eo qui recipit ordinem ignoranter a simoniaco suspenso. Simoniacus in ordine conferendo est suspensus ipso facto perpetuo ab ordinibus conferendis. In beneficio si est notorius, est suspensus ipso iure, si occultus, non est suspensus nisi respectu beneficii simoniace acquisiti. Qui episcopatum emit, non potest clericos ordinare, quia illa ordinatio ex emptione episcopatus procedit. Abb. de simo. cap. Per tuas secundum. Si simonia commissa est eo sciente, & consentiente, aut tacente talis est suspensus ab omni ordine, & per solum papam dispensatur cum eo, qui non solet dispensare. Si commissa est eo ignorante, nec post ratum habente indistincte dispensat episcopus. Talis suspensus est tantum ab ordine in quo commissa est simonia, & actus aliorum ordinum potest exercere, & retinere beneficia, & alia de nouo recipere, non tamen potest promoueri ad superiores ordines, nisi prius dispensetur in ordine simoniace collato. Si simonia est in beneficio curato, uel dignitate scienter, si sponte beneficio renunciat, dispensare potest secum ad ecclesiam aliam, sed non ad illam in qua fuit simoniacus, in qua tamen dispensat ut ministret in minoribus, & in beneficio simplici. Si non renunciat sponte, sed expectat sententiam condemnatiuam, puto quod solus papa dispensat ut habeat beneficium etiam alibi, uel in ista ecclesia. Si ignorante eo emuli dederunt pecuniam sibi, non nocet. si ab amicis, & sponte renunciat, in curato, uel dignitate non dispensatur, alia potest habere sine dispensatione, ex quo iste non est simoniacus. In beneficio simplici dispensat episcopus, si eo ignorante commissa est simonia, ut illud habeat in eadem uacatione, non autem si eo sciente, maxime si expectauit sententiam. In omnibus prædictis ubi dixi episcopum posse dispensare, intellige, nisi pecunia fuerit sibi data, sed alteri. Abb. de simo. cap. De simoniace.

Simoniacus in ordine etiam occultus est suspensus quo ad se, & quo ad alios, quia alii peccant audiendo diuina ab eo. Si est simoniacus in beneficio notorius est suspensus quo ad se, & quo alios, nisi simonia sit commissa eo ignorante, sed cum hoc scit, debet dimittere beneficium. Si est occultus est suspensus quo ad se, non quo ad alios. si est notorius, prohiberi debet ne celebret, & deponi, si non est notorius, nec diffamatus, prohiberi non debet, si infamatus, prohiberi debet, ne celebret diuina, donec habeatur

beatur ueritas. Abb. de simo. cap. Accusatus. Occultus in beneficio non est suspensus quo ad alios, sed qui manifestus est etiam si renunciet beneficio. Dispensat episcopus cum simoniaco propter beneficium peracta pœnitentia, nisi sit secum commissa. Solus papa dispensat cum simoniace ordinato. Abb. de simo. c. Tanta.

Simonia est peccatum grauius, quam hæresis. Intelligitur de eo qui credit gratiam spiritus sancti posse emi, & uendi. Abb. de simo. cap. Licet Hely. Immo est maximum omnium peccatorum. Glo. ubi supra. & Abb. cap. Per tuas. Respectu simoniæ omnia delicta pro nihilo reputantur. Glo. de simo. cap. Sicut simoniaca. Homicidium est grauius respectu committentis, & eius in quem commissum est, sed quo ad inficiendum caracterem simonia in ordine est grauius peccatum. Ab. ubi supra. Simonia inuoluit dantes, accipientes, & mediatores. Ab. de simo. c. Non satis.

Simonia est ex prætio, uel fauore celare peccatorem, uel reconciliare ante pœnitentiam, uel digne pœnitentem a reconciliatione remouere. De simo. c. Nemo. Committitur non solum dando spirituale pro temporali, sed etiam emendo spiritualia, quæ quis tenetur impendere propter commodum alicuius temporalis. Sic committitur simonia si quodcunque spirituale omittitur, uel committitur pro commodo temporali. Idem dic de occulte peccante, si non uult se corrigere accipendo aliquid, ut celetur. Abb. ubi supra.

Simonia dicitur pestis, quia inficit, & reddit inhabilem ad executionem officii. Tanta est cupiditas consequendi beneficia, ut multos inficiat, sicut pestis. Abb. de simo. c. Sicut simoniaca.

Simoniam non inducunt præces pro digno, nec aliud pactum, etiam ambitiosum. Abb. de simo. c. Per tuas.

De simonia punitur pariter is de cuius crimine constat notorie, uel qui confessus est, uel conuictus, fama tamen non sufficit ad puniendum. Ab. de simo. c. Ad hoc. Mediator in hoc crimine punitur pœna ordinaria simoniæ. Quę est depositio ab officio, & beneficio. Abb. de confes. c. Cum super.

Simonia non impedit monachatum, sed locum habere in illo monasterio, alias posset redire ad seculum sine damnatione. Abb. de simo. cap. Quoniam. Si quis monachatur ut fiat Abbas, est simonia, & si ordinatur ut beneficium accipiat principaliter, non secundario. Glo. de elec. cap. Cum ad notitiam. Hæc simonia est mentalis, quia intendit seruire Deo propter beneficium, tenetur tamen esse monachus, etiam si resignet dignitati, quam iniuste est adeptus. Ab. ubi supra. Aliqui tenent quod etiam secundaria spes faciat simoniam, ut archidia. quia ex. dicit nullam spem. Hostie. intelligit de spe quæ ex pacto, & hoc si uacat Abbatia, est simonia, non autem si non uacat, quia tunc potest sperare ut talis possit prodesse, & non honorari propter diuitias, aut gloriam. Ab. ubi supra.

Religiosi prætio recepti una cum recipientibus de monasterio expelluntur, & in artioribus monasteriis ad peragendum pœnitentiam detruduntur. Recepti ante istam constitutionem collocabantur in aliis monasteriis eiusdem ordinis, nisi multitudo sit in causa, ita tamen ut renuncient primæ receptioni, & de nouo recipiantur. De simo. cap. Quoniam. Nec excu-

santur

fantur moniales respectu paupertatis, quia debet a receptione abstinere, & tot recipere, quot possunt uiuere de redditibus monasterii. Possunt tamen protestari. Si uis uiuere mecum, porta tecum. Cautius est quod non recipiantur. Si contra monachos uia inquisitionis proceditur, seruetur quod hic dicitur, si uia accusationis, deponitur. In monialibus quod hic dicitur seruabitur indistincte. Abb. de simo. capitu. Quoniam.

Simonia est pro ingressu religionis, pro prioratibus, uel capellis concedendis, pro prælatis instituendis, pro concedenda sepultura, pro crismate, pro oleo sancto, benedictione nubentium, uel aliis sacramentis accipere aliquod temporale, nec ualet contraria consuetudo. De simo. cap. Non satis. Pro ingressu religionis non licet aliquid dare ex pacto, sed ex pura deuotione potest aliquid dari, & accipi. Etiam propter paupertatem potest dicere, porta tecum, si uis uiuere mecum, non autem deducere in pactum. Abb. ubi supra. Si Abbas & maiores de conuentu receperunt pecuniam ex pacto pro receptione monachi, ab officio, & beneficiis suspenduntur, & sic accepta pecunia restituitur, & in aliud monasterium transferantur, nec ualet consuetudo contraria. De simo. c. Veniens. Monachi per simoniam recepti scienter ad artiora monasteria transferuntur. Si ignoranter post renunciationem in eisdem, uel aliis monasteriis eiusdem ordinis possunt collocari. Vbi supra. cap. De regularibus. Simoniacus non solum expellitur de monasterio, sed etiam debet pœnitentias agere, & locari in monasterio artiori. Si ipse non est simoniacus, sed receptus simoniace, dispensat episcopus præcedente renunciatione indistincte, siue sit occultus, siue manifestus. Abb. ubi supra. cap. De regularibus. Si per accusationem constat monachum etiam receptum simoniace, recipiens, & receptus deponuntur. si per inquisitionem receptus in alio monasterio collocatur artiori, & recipienti & maioribus pœna condigna imponitur, & interim ab executione ordinum suspenduntur. De simo. c. Dilectus filius.

Benedictiones nubentium, sacramenta, & exequiæ sunt libere conferenda. Cogit tamen ordinarius conseruare laudabiles consuetudines. De simo. cap. Ad Apostolicam. Non tamen potest ecclesiæ rector ex se aliquid declarare circa consuetudinem, nec compellere ad obseruantiam eius, sed ista ad episcopum pertinent. Abb. ubi supra. Vide. Consuetudo. Vt quis recipiat sacramenta necessaria potest pecuniam dare, ut quis alliciatur ad fidem, & salutem. Pro uoluntariis sacramentis, uel ut intret religionem nihil debet dare, quia sine istis potest saluari. Nec debet dari pecunia infideli ex pacto, ut conuertatur, sed ut gratis alliciat. Abb. ubi supra. c. Dilectus filius.

Simonia non est si sententia pecuniaria datur in prophanis, licet sit grauissimum peccatum. In spiritualibus uel annexis est simonia. Abb. de uita & honesta. cleri. c. Cum ab omni.

Clerici ecclesiæ in qua sepelitur defunctus nihil possunt petere pro officio sepulturę. Extranei possunt conuenire, ut aliquid habeant pro labore suo, & pro recompensatione damni, quod sustinent trahendo moram ibi. Vbi est consuetudo completo officio, si dicit petimus hoc pro sepultura succumbunt etiam allegando consuetudinem, sed licet dicere. Consuetudo est ut detur aliquid pro mortuis, ut se fundent in consuetudine, non

in officio. Abb. de sepultur. cap. Abolendæ. Pro exequiis nihil exigi debet. De simo. c. Sicut nobis. Consuetudo potest induci ubi non præcessit exactio, & sufficit decursus annorum decem, & competit actio sacerdoti, ut seruetur illa. Cessante consuetudine si sacerdos habet unde uiuat, nihil potest exigere, datum tamen gratis potest recipere. si non habet unde uiuat, potest quęrere uictum, & nihil potest exigere, & sibi imputatur quod tale beneficium acceptauerit. Quærat ergo uictum manibus suis. Si nec manibus, nec aliter potest uictum quęrere, potest diuina subtrahere, nisi populus ei prouideat. Si est sacerdos alienus inuitatus ad exequias, uel ad alia spiritualia, potest licite operas suas locare, non ut directe aliquid pro spiritualibus accipiat, sed in recompensationem damnorum, quæ sustinet in exhibendo præsentiam suam trahendo moram in spiritualibus exhibendis, etiam si sacerdos abundet, quia ad hoc non tenetur ex officio. Ab de simo. c. Sicut nobis.

Simonia non est, si seruus liber dimittatur ut seruiat in spiritualibus, quia libertas de spiritualibus est, quæ possunt conuenire pro alio spirituali. Glo. de ser. non ordinan. c. Non libertas.

Simonia committitur non solum in spiritualibus, sed etiam in illis annexis, sicut est ius præsentandi, si aliquod temporale acquiritur, Auctoritas tamen superioris in transactionibus purgat uitium simoniæ. Abb. de transact. cap. Præterea. Committitur in annexis spiritualibus, ut in permutatione præbendarum. Ab. de rer. permuta. c. Quæsitum.

Spiritualia per essentiam si sint incorporalia non possunt uendi, etiam si de facto sint corporalia non possunt uendi sine simonia. Spiritualia propter statutum ut religio, & quę dependent a potestate spirituali, ex quadam ratione officij ista non debent uendi. Quod conuenit clerico ratione ordinis ut pulsare campanas, claudere ostium ecclesiæ, uel si est administratio ecclesiasticarum rerum uendi non possunt, ut præbendæ, ius decimę, beneficia, quæ dependent a spiritualibus. Spiritualia per causam, ut sacramenta non possunt uendi sine simonia, spiritualibus annexa quia sunt deputata ad usum spiritualium ut uasa sacra, uestes, ius patronatus, uendi non possunt. Ab. de simo. c. Consilium.

Simonia proprie non est dare pecuniam pro licentia eundi ad studium, nisi largo modo. Abb. de magistr. c. Prohibemus.

Simonia non committitur conferendo spiritualia, si ea quæ intrinseca sunt exprimantur ut inhærent, prout sunt, sicut quod archiepiscopus iuret fidelitatem si uult pallium, & qui habet ecclesiam curatam illam renunciet, si uult habere aliam, quia huiusmodi expressio nihil operatur. Ab. de elec. cap. Significasti. Spiritualia prædicta possunt superuenire. Glo. ubi suprà.

Simoniæ species est transactio super ecclesiastico. si habens ius dat temporale pro sui quiete, nisi spirituale consequatur, nec peccat, potest tamen esse contrarium, nec debet quis deponi propter simoniæ speciem, nec propter prædictam transactionem meretur clericus deponi, sed debet transactio iudicari irrita. Abb. de transac. c. Constitutus.

Simonia in transactione est, si detur spirituale pro temporali. In amicabili compositione non, quia est gratuita pactio, si detur auctoritate superioris non est simonia, nec si detur spirituale pro spirituali. Si beneficium patitur ratione tituli non potest interuenire transactio, ut temporale detur

tur

tur, nisi superior hoc ordinet, sic tamen quod renuncians nullum ius habeat in beneficio. Si petitur beneficium iure proprietatis interuenire potest transactio, quæ non potest dici quæstio super re spirituali. Abb. de transac. c. Statuta. Si litigatur super ecclesia ratione subiectionis spiritualis non potest transigi ut temporale detur, secus si super iuribus temporalibus competentibus ecclesiæ, quia tunc potest. Abb. ubi suprà. c. Statuta. Super iuribus ex beneficio potest componere, ut ius habens in beneficio det aliquid non habenti. Potest tamen pro spirituali dare spirituale per transactionem. Quando actor transigit qui maliciose mouet litem sciens se non habere ius, id quod sibi datum est potest repeti. Ab. ubi suprà. c. Super eo.

Simonia est dare pecuniam pro uicariatu, uel pro alia administratione rei spiritualis, dantes & recipientes sunt ab illa administratione, & ab ecclesia expellendi. De simo. c. Consulere.

Simplicitatis nomine uenit fatuitas, ideo qui leuiter credit, & leuis est corde fatue credit, nec potest post allegare dolum. Abb. de his quæ ui met. ue caus. fiunt. c. Cum dilectus.

Sindicus constituitur ab uniuersitate, & ad uniuersitatem causarum, procurator autem a domino. Abb. in rubr. cap. De sindico. De procura. c. Quia. Religiosi debent habere sindicum, qui causas monasterii agat, & defendat, etiam si oporteat cum competenti salario. De sindi. c. Sicut. Nullus tenetur acceptare sindicatum ecclesię presertim sine salario. Sindicus est qui constituitur procurator ab uniuersitate, & dicitur quasi singulorum causas dicens. si constituitur ad unam causam, actor, & a particulari persona dicitur procurator. De nomine non est curandum, dummodo constet de intentione. Item potest esse laycus, quia nihil exercet spirituale. Potest etiam esse unus ex ipsis. Si iura pertinent ad rectorem, & collegium, non potest collegium sine rectore constituere sindicum, si ad collegium tantum, non requiritur rector nisi ad congregandum. Vnde si ex alia causa congregati essent, possunt sindicum constituere. Institutum tamen per Abbatem & collegium potest Abbas reuocare, quia potest solus agere. An in instrumento oporteat nomina singulorum exprimere post opiniones dicitur, quod non oportet, eo quod sigillum collegii multum facit ad instrumentum. Ab. de sindi. c. Nullus.

Sinodus siue concilium generale facit constitutionem citra ea quæ sunt fidei, & suo nomine publicatur. Abb. de elec. & elec. potest. cap. Ossius episcopus.

Ad sinodum Abbates, & sacerdotes diocœsani episcopi uenire, & episcopo obedire compelli possunt per censuram, nisi uellet statuere contra canones. De maio. & obedi. cap. Quod super. Diocœsani sacerdotes sunt habentes curam animarum, alii non tenentur ire, nisi episcopus ad reformationem morum uellet procedere, uel statuere, quod concernit totum clerum, quia tunc omnes tenentur ire, ita tamen quod in ecclesiis non subtrahatur officium. Abb. ubi suprà.

In sinodo prouinciali suffraganei sunt coniudices. Abb. de libel. obla. c. Ignarus.

Sodomitæ dicuntur tam cum masculo, quam cum fœmina, & iudicantur de pari. Abbas de rapto. cap. In archiescopatu. Si sunt clerici deponuntur, & in monasterio detruduntur, si layci excommunicantur

tur

tur. De excess. prælat. capitulo. Clerici.

Solidi in iure intelliguntur aurei secundum consuetudinem loci. Olim. 72. solidi constituebant unam libram auri uenetorum, uel florentinorum. Hodie auri non sunt tanti ponderis, sed solidi. 96. faciunt unam libram auri. Ab. de iude. c. Presenti.

Qui soluisse indebite conqueritur probare debet, nisi aduersarius inficiens solutionem conuictus fuerit. De solutio. c. Is qui. Licet a principio quis non præsumatur obligatus, post solutionem tamen presumitur, quia nemo iactat suum. Quando soluens indebite repetere potest, uel non potest. Glo. & Abb. ubi suprà.

Soluere obligatus certo die sub aliqua pœna, si partem infra terminum soluit ad pœnam integram non tenetur. De pœn. cap. Sicut & nos. In foro animæ an teneatur ad solutionem pœnæ qui non soluit in tempore debito, opiniones. Abb. ubi suprà. Vide. Obligatio dimidia.

Sors in se non est mala. Vnde habentes rem indiuisibilem ponentes sortem cuius esse debet non faciunt malum de sui natura. Qui etiam subiiciunt se fortunæ per breuia, uel etiam ludendo cum taxillis non sunt infames, nec puniuntur pœnis sortilegij. Abb. de sortileg. c. In tabulis. In electione ad officia ecclesiastica sors est prohibita, quia potest cadere super indignum, & temptant Deum, quem uolunt inuisibiliter reuelare meliorem inter laycos, uel clericos. Quo ad temporalia non prohibetur, & in locis aliquibus sic eliguntur officiales. Melius tamen esset abstinere ratione predicta. In iudicio si incertum est factum, non admittitur sors, sed dicens probare debet. Si ius est incertum, & factum certum, & tractatur de preiudicio alterius, ad petitionem illius iudex facit fieri sortes, ut si duo successerint in locum legatarii, & unus uult intentare unam actionem, & alius aliam pro eadem re. Si temptatur de preiudicio contendentium iudex ad petitionem alterius compellit ad sortem, & hoc in iudicialibus. In extraiudicialibus non sic est prohibita, consulerem tamen abstinendum, nisi necessitas aliud inducat. Abb. ubi suprà. c. Ecclesia. Vide. Electio.

Sortilegij crimen est mixti fori, ideo de illo potest cognoscere iudex secularis, & ecclesiasticus, & locus est præuentioni. Abb. de sortileg. cap. In tabulis.

Sortilegia pro furtis inueniendis, & pro diuinationibus prohibentur, & contrafacientibus imponitur pœna. 40. dierum, ut pœniteant. De sortileg. cap. In tabulis. Sortilegia omnia prohibita sunt, siue fiant cum inuocatione demonum, siue in codicibus, sicut qui dicunt uersum psalterii, & faciunt aliquid uoluere, siue fiant puncta in tabulis. Omnis diuinatio prohibita est in quacunque re. Ista pœna debet imponi in pœnitentia. In foro contentioso potest priuari officio, & beneficio, & potest episcopus talem dehonestare, & extra diocœsim emittere. Attribuitur creature scire, & predicere que futura sunt, quod solius Dei est. Sunt etiam infames, & repelluntur a iuramento. Ab. de sortileg. cap. In tabulis.

Sortilegia sapiunt heresim manifestam, quando consulunt demones, & eorum responsa expectantur, & fiunt eis preces, & sacrificia. Item quando fiunt cum eucharestia, uel rebaptizando, secus ubi ista & similia non accidunt. Non sapiunt hæresim si inuocentur dæmones, ut prouocent

mulierem

mulierem ad impudicitiam, quia proprium est dæmonis temptare. Abb. ubi suprà. c. In tabulis.

Sacerdos qui per inspectionem astrolabii furtum etiam ecclesiæ, etiam bono zelo requirit, suspenditur ab administratione. De sortileg. c. Ex tenore. Non licet consulere dæmones, nec diuinatores etiam sine inuocatione dæmonum, quia omnino occulta scit solus Deus, & semper in omni casu est peccatum grauissimum. Pœna hæc non est ordinaria, cum possit deponi, sed contrarium illi factum est, quia bono zelo, & pro ecclesia hoc fecit. In pœna imponenda prædictis attendi debet quantitas, & qualitas delicti, & animus delinquentis. Episcopus tamen dispensare potest, ut non deponatur. Abb. ubi suprà.

Spiritualia possunt dici omnia sacramenta. Abb. de simo. c. Cum in ecclesia. In spiritualibus ex solo titulo transfertur plenum ius. Inuisibilia sine executione exteriori transferuntur solo consensu. Ab. de spon. duor. c. Tuis. Spiritualia mere non transeunt cum uniuersitate uendita, quia accedere, non possunt cum nullum habeant participium cum temporalitate, nec possunt uenire accessorie. Vbi plura uenduntur principaliter, & est aliquid quod uendi non potest, non retractatur uenditio in omnibus rebus, sed tantum in prohibitis. Abb. de simo. c. Quærelam.

Spoliant locum cum possessione subiectionis subditi, qui non recipiunt dominum. Vnde potest agi contra eos possessorio. Abb. de iudi. c. Significauerunt. Ingressi possessionem ignorante domino ad quem pertinet, possunt per ipsum dominnm statim cum sciuerit repelli etiam uiolenter, nec ex tali expulsione competit repulsio contra dominum introductum possessioni. De restitutio. spolia. c. Olim nobis.

Expoliatus non potest reconueniri petendo restitutionem, nisi super alia quæstione promulgata pariter, & expoliationem contra eum agentem potest repellere per uiam exceptionis. De ordine cogni. c. Super. Aduersus restitutionem petentem non auditur reus opponens de proprietate, nisi actore consentiente. De restitutio. spolia. c. Licet. Spoliato petenti restitutionem beneficii quæstio institutionis canonicæ afferri non potest. Vbi suprà. cap. In litteris. Spoliato petenti restitutionem beneficii non obstat renunciatio facta post spoliationem, quia præsumitur non spontanea. Vbi suprà. c. Si licite. Pactum tamen & iuramentum post expoliationem de non agendo possessorio tenet, propterea excipi potest. Ab. ubi suprà. Qui petit restitutionem beneficii non auditur, nisi expoliatione probata, si probetur eum sponte beneficio renunciasse. Vbi suprà. c. Accepta. Petit restitutionem ab illo, qui scienter rem a spoliatore accepit. Vbi suprà. c. Sæpe. Si per manus multorum ambulauit omnes tenentur ad restitutionem, nisi satisfactum sit primo, cui sublata est res. Aliæ sunt questiones circa materiam istam. Abb. de ordi. cognitio. c. Sæpe.

Expoliatus etiam si sit prædo de rigore iuris est restituendus. De restitu. spolia. c. In litteris. Sufficit probare possessionem, uel quasi possessionem, non autem oportet probet iustum titulum. Abb. ubi suprà. c. Accepta. Etiam a iudice expoliatus iuris ordine prætermisso ante omnia restituitur. Vbi suprà. cap. Conquerente. Expoliatus in uia a latronibus non agit contra detinentem. Abb. de iureiuran. cap. Sicut & infra. Spolians uiolenter rem cum fructibus, qui etiam percipi potuissent restituere tenetur, & damna recensere, & de iniuriis satisfacere

compellitur. De restitutio. spoliato. cap. Grauis.

Sponsa quandoque dicitur quæ contraxit per uerba de præsenti; & dicitur sponsa non ratione uinculi matrimonialis, sed causa executionis matrimonii. Vnde isti in odiosis non ueniunt nomine uxoris, & dicitur sponsa propter consuetum modum loquendi. Abb. de sponsa. c. Si in terris. Potest autem petere ut uiro coniungatur, & econtra. Abb. de consangui. cap. Super eo. Episcopus potest præcipere sponsæ, ne alteri nubat, quam sponso sub pœna excommunicationis. Abb. de eo qui dux. contra interdi. eccle. c. Litteræ. Et ubi supra. c. Litteris. secundum.

Sponsalia contrahuntur quattuor modis. primo per uerba de futuro. secundo per uerba de præsenti, si alter eorum sit impubes. tertio per dationem arrarum, quando uerba, & signa precesserunt. quarto per subarrationem annuli. Glo. de spons. duor. c. Duobus. Quartus modus magis inducit matrimonium, quam sponsalia. Abb. ubi supra.

Si in contractu matrimonii apponitur conditio turpis, uel impossibilis, habetur pro non adiecta, nisi sit contra substantiam matrimonii, quia tunc uitiat contractum. De conditio. apponen. c. Si conditiones. Conditio contra substantiam impedit matrimonium siue sit conditio suspendens, siue resoluens, & in hoc multi decipiuntur putantes quod ex quo matrimonium semel tenuit, conditio resoluens debet haberi pro non adiecta. quod est falsum: nam ibi nunquam fuit matrimonium: ideo non potest proprie dici conditio resoluens. Omnis conditio contra substantiam actus uitiat actum, quia remota substantia remouetur actus. Ad cognoscendum substantiam actus semper debet attendi, utrum actus sine illa possit consistere. Si conditio inhonesta sit actu impossibilis non tamen contra substantiam matrimonii fauore matrimonii habetur pro non adiecta, & sic uitiatur, & non uitiat. In aliis contractibus regulariter conditio impossibilis uitiat, & non uitiatur. Intellige prædicta quando uterque consensit conditioni appositæ contra substantiam matrimonii. Si alter contraxit, uel tacet quia fauore matrimonii habetur pro consentiente, tenet matrimonium, si ad copulam processum est. Glo. & Abb. ubi supra. cap. Si conditiones. Iudæus si contrahit cum Iudea cum pacto expresso quod liceat dare libellum repudii, non tenet matrimonium, quia conditio est contra substantiam matrimonii. Glo. de consangui. c. De infidelibus. Doctores communiter tenent oppositum, quia effectus non sequitur ex pacto, sed ui legis accessoriæ, si id quod est de iure deducitur in pactum, sicut dicitur de simonia. Abb. ubi supra. c. De infidelibus.

Qui contrahit sub conditione non improbata non compellitur matrimonium consummare ante conditionis aduentum. De conditio. apponen. c. Super eo. Si a parte contractum est, potest alter coniugum agere, ut compellatur ad consummationem. Conditio poni potest, ut sit in uoluntate alterius. Conditio etiam reprobata a iure poni potest in matrimonio; & suspendit matrimonium in euentum conditionis. Si ante euentum conditionis contrahit cum alia per uerba de præsenti tenet secundum matrimonium. & soluitur primum. Sub conditione matrimonium contractum habet uim sponsalium, conditione superueniente remanet purum. si consanguinei contrahunt cum conditione, si papa dispenset adueniente conditione an sit matrimonium, opiniones, & concluditur quod non. Abb. ubi supra.

Sponsalia cum conditione quod per primam copulam non transeant in matrimo-

trimonium, copula superueniente transeunt, quia est conditio turpis, quæ pro non adiecta apposita est. Glo. & Abb. de spon.duo. c. Duobus.

Sponsalibus conditio apposita tollitur per subsequentem copulam, & transeunt in matrimonium. secundo tollitur per consensum de præsenti pure præstitum, non de præsenti conditionali, ut aliqui tenent. Conditio suspendit consensum de præsenti. Si dicitur accipiam, si dederis conditione adueniente erit matrimonium. Abb. de conditio. apponen. cap. De illis. Qui contrahit sub honesta conditione, & ante conditionis aduentum desponsatur, & cognoscitur, a conditione recedit. De conditio apponen. c. Per tuas. Sponsalia etiam conditionalia per copulam transeunt in matrimonium. De futuro tamen non adueniente conditione euanescunt. Sponsus non potest cognoscere sponsam quin sponsalia transeant in matrimonium, licet in contrarium protestetur. Vnum tantum est remedium uidelicet prius renunciet sponsalibus, quia tunc copula superueniens non inducit matrimonium, cum non inueniat sponsalia. Secundum matrimonium prius contractum præiudicat primo contracto conditionaliter. si conditio est omnino necessaria, ut si sol oritur cras, non habet suspendere effectum. Abb. ubi supra. c. Per tuas. Per copulam sequentem transeunt in matrimonium. Copula uiolenter extorta non firmat matrimonium contra metum præcedentem, etiam si interuenerit ius conditionalis respectu matrimonii conualidandi, quia non reperitur consensus liber. Abb. de eo qui cogno. consangui. uxo. c. Discretionem. Non transeunt in matrimonium per nixum ad copulam. De sponsa. cap. Adolescens. Si deflorat sponsam ex quo non sequitur seminis commixtio, non est iudicandum pro matrimonio. Nisi perfectæ cognouerit non transit in matrimonium, licet aliqui teneant oppositum. Abb. ubi supra. c. Adolescens. Si sponsus cognoscit sponsam affectu maritali, uere contrahit matrimonium. si non habet animum consentiendi, in foro iudiciali est ualidum, & si contrahit cum alia, matrimonium est nullum, & filii primæ sunt legitimi. Quo ad Deum tenet secundum matrimonium, & potius debet sustinere excommunicationem quam ire ad primam. Host. putat primum tenere ex constitutione papæ, qui omnia potest, si non est consummatum matrimonium, & male, quia papa non supplet consensum. Abb. de sponsali. c. Is qui. Licet sponsa non debeat coniungi ante ætatem legitimam, si tamen coniungitur, & apparet cognita, tenet matrimonium, quia potentia coeundi supplet ætatem, & hoc potest esse in undecimo anno. Si post se premium fuit cognita an sit consummatum matrimonium, opiniones. Est possibile quod deflorata sit, & non apta concipere, ideo sumendæ sunt expertæ mulieres ad uidendum an sit uiripotens, & si est proxima pubertate. standum est & uerbo uiri, & in cognitione præsumpta debet præsumi uiripotens. Quod debeat stari iuramento uiri, intelligitur si simul cohabitauerunt. Si mulier est cognita in decimo, uel ultra, præsumitur uiripotens, ut matrimonium dicatur consummatum. Abb. de desponsa. impube. cap. Contineba ur. Sponsalia de futuro si copula est subsecuta, non soluuntur per sponsalia de præsenti, si non est subsecuta copula, tenent quæ de præsenti, nisi sint contracta per metum, qui potest cadere in constantem uirum. De sponsali. cap. Veniens. secundum. Per copulam præcedentem sponsalia non transeunt in matrimonium, sed per sequentem. Ab. de sponsa. c. Cum locum. Desponsata inuita post sponte cognita contra matrimonium non auditur.

Qui matrimo. accusa. possunt. cap. Insuper. Si fuit inuite cognita, non firmatur matrimonium. speciale est in matrimonio quod currat præsumptio, nisi reclamet post duodecimum annum, alias multa matrimonia legitima soluerentur. Abb. ubi supra. c. Insuper.

Sponsa quæ recipit iocalia, & sæpe amplexatur uirum, ubi sponsalia erant de futuro mente & uerbis, propter talia non transeunt in matrimonium. si uerba & mens erant de præsenti, sed in minori ętate si uenerunt ad ętatem legitimam superuenientibus prædictis sponsalia transeunt in matrimonium. Per traductionem sponsę in domum, credo non transeunt in matrimonium, licet Io. And. oppositum teneat, cum hæc præsumptio sit a iure exorbitans, non debet extendi ad casum in iure non expressum. Ab. de sponsa. c. Adolescens.

Sponsus & sponsa non existente impedimento compelluntur contrahere per ecclesiasticam censuram. De sponsali. c. Ex litteris. Ecclesia compellit ratione promissionis, & pacti, etiam laycos ratione peccati etiam propter iuramentum. Iudex secularis adiri potest ut compellat ad obseruantiam iuramenti. Ex rationabili tamen causa non coguntur contrahere. Abb. ubi supra. Sponsalia obligant ad contrahendum, sic ut peccent contra illa ueniendo, tolluntur tamen per matrimonium sequens per uerba de præsenti. Abb. de sponsa. duo. c. Duobus.

Sponsalia nulla ex defectu consensus conualescunt ex communi cohabitatione, & causant impedimentum publicæ honestatis, & diminuunt matrimonium sequens, etiam copula subsecuta. Abb. de desponsa. impube. c. Duo pueri.

Sponsalia requirunt ætatem. 7. annorum in utroque sexu. In matrimonio de præsenti, in masculo. 14. anni, in fœmina. 12. Ab. de desponsa. impube. c. Vbi non. Si in. 14. completo non potest generare an sit matrimonium, opiniones, & utraque pars sustinetur. Communis opinio est, quod sit ualidum, sed opinio Glo. contraria est uerior. Ab. ubi supra. c. Impuberes. Vt sponsalia ualeant oportet septimum annum esse completum. si infra ætatem prædictam contrahunt, conualidantur cum uenerint ad ætatem legitimam. Sic licite approbantur præcedentia. Abb. ubi supra. c. Lite. Quod anni. 7. debeant esse completi. Ab. de sponsali. c. Gemma.

Sponsalia si contrahant maiores septennio, neuter eorum ante pubertatem potest resilire. Qui primo erit pubes alium expectabit. Si tempore contractus alter tantum erit pubes; non ille, sed alter resilire potest. De desponsa. impube. c. De illis. Qui non erat pubes potest petere separationem, licet nullam causam alleget, & hoc ius concedit, quia non uidetur quod quis habeat perfectum consensum ad consentiendum in matrimonio indissolubiliter. Non uidetur probabile quod primo factus pubes non possit dissentire nisi alio expectante, quia frustra expectaret, si nollet consentire. Si iurauerant compelli possunt ad contrahendum, alias non compelluntur. Qui maior erat quando contraxit, non potest dissentire. Abb. de desponsa. impube c. De illis. Si maior inuitus contraxit cum minori non tenetur expectare ipsum, donec ueniat ad ætatem adultam. De desponsa. impube. c. Ex litteris.

Qui contrahit sponsalia cum impubere per uerba de præsenti in qua malitia non supler ætatem, intelligitur contraxisse sponsalia, & non matrimonium, etiam si subarratio interuenisset. De desponsa. impube. c. Tua nobis.

Spon-

Sponsalia pro impubere filia contrahit pater, non autem pro pubere, nisi consentiat. De desponsa. impuberum. c. Tua fraternitas. Si pater contrahit, nulla oritur iuris obligatio, sed est quædam honestas, ut cum peruenit ad ætatem consentiat parentibus. Abb. ubi supra.

Impuberes contrahentes sponsalia ante pubertatem separari non debent, si contradicunt sponsalibus possunt, nisi interuenerit copula. De desponsa. impube. c. A nobis. Potentia coeundi anticipat tempus pubertatis, & sic copula habita inter minores consummat matrimonium, si cum copula uera fuit seminis mixtio. Abb. ubi supra. Minor pubertate, & maior septennio contrahentes possunt adueniente ætate sine alia causa resilire, licet sæpe nixus sit corrumpere mulierem, inducit tamen præsumptionem ut circa finem anni 14. Ista erit potens ad generandum ex quo ante illam ætatem fuit nixus ad copulam, & tunc sufficit proquinquitas ad annum 14. Hoc cessante matrimonium contractum ultimo die. 14. anni tenet fauore matrimonii. Abb. de desponsa. impube. c. Attestationes.

Impubes desponsata & tradita, si pubes facta petit licentiam alteri nubendi non auditur, si uir iurat se illam cognouisse, nec auditur, si nondum pubes proxima tamen pubertati probatur cognita. De desponsa. impuber. c. Continebatur. Iuramento uiri stabitur, si tamen cohabitauit. Abb. ubi supra. Impuberes ambo, uel eorum alter coniungi non debent, nisi pro bono pacis. De desponsa. impube. c. Vbi non. Nec post dubitetur de ueritate matrimonii. Abb. ubi supra.

Qui iurauit aliquam accipere si sibi donauerit centum, non tenetur accipere, nisi post consenserit pure, uel eam cognouerit. De conditio. apponen. cap. De illis. Qui iurauit unam ex quattuor sororibus accipere, si post cognouit unam an possit illam uel aliam habere, opiniones. Mihi placet quod teneatur habere quam cognouit, quia ex copula presumitur consensus, quia præsumendum est, quod non peccauerit. Item quod elegerit. Item non potest aliter implere iuramentum, secus si iurasset accipere unam de tali patria, quia posset iuramentum aliter implere. Abb. de sponsa. c. Ex litteris. secundum.

Sponsalia de futuro soluuntur, si partes se dissoluant, etiam si fuerint iurata. De sponsa. capit. Præterea. De iure communi possunt se ad inuicem soluere a iuramento, & soluere sponsalia hominis contemplatione iurata, si iurauit aliquam accipere ut placeret Deo, illa non potest remittere iuramentum, secus si iurasset principaliter ad commodum illius. Hic fides & iuramentum æquipollent. Abb. de sponsali. c. Præterea.

Si sponsus de futuro se transfert ad remota ante copulam, sponsa cum alio libere contrahit. Si tamen per eam stetit quo minus perficeretur matrimonium, sibi imponitur pœnitentia, nec requiritur quod expectet per biennium secundum leges ciuiles, sed sufficit non sit spes de proximo reditu. Abb. de sponsali. c. De illis.

Sponsalia etiam iurata de futuro soluuntur per simplicem fornicationem, in fauorem tamen illius qui non peccauit. Si sponsa deuenit ad paupertatem, & non potest dotem dare promissam. Similiter si de dote nihil datum est. Item si ui ab alio cognita, uel fornicata est, non tenetur accipere uxorem, secus si fuit sponsa de præsenti, quia tunc per solam fornicationem potest separari a thoro, tantum aliis defectibus non obstanti-

bus tenetur etiam ducere. Abb. de iureiuran. c. Quemadmodum.

Sponsalia de futuro soluuntur per affinitatem superuenientem. Abb. de sponsali. c. Præterea. secundum. Etiam si affinitas sit contracta per coitum illicitum dissoluuntur. Abb. de desponsa. impube. cap. Litteras. De eo qui cogno. consangui. uxo. cap. Veniens. Quoniam inter affines non potest contrahi, cessat promissio, secus si per uerba de præsenti fuit contractus. Si sponsam cognouit antequam matrem tenet sponsam, sed non potest debitum exigere, & reddere tenetur. Si prius cognouit matrem non potest habere sponsam propter affinitatem superuenientem. Abb. ubi suprà. cap. Veniens. Affinitas causata ex copula illicita rumpit sponsalia pręcedentia, & priuat facultate contrahendi matrimonium. De eo qui cogno. consangui. uxo. c. Ex litteris. Et ubi suprà. c. Veniens. Soluuntur affinitate superueniente, de qua constat saltem per famam. De consanguinitate. c. Super eo. Quę sunt de futuro etiam iurata soluuntur per matrimonium sequens de pręsenti cum alia, non autem per secunda sponsalia. De sponsali. cap. Sicut. Non soluuntur lapsu temporis. Si prima sponsalia non sunt iurata, secunda autem sic, prima pręualent, ac si iuramentum esset interpositum. Vnde non licet a sponsalibus non iuratis recedere. Abb. ubi suprà. cap. Sicut. Vide. Obligatio ad terminum.

Sponsalia de præsenti non soluuntur per sequens matrimonium, etiam carnali copula subsecuta, quę autem de futuro etiam iurata soluuntur. De sponsali. cap. Si inter. De sponsf. duo. cap. Licet. Ante istam constitutionem secunda matrimonia tollerabantur propter consuetudinem, & quia papa sic diffinierat. Abb. ubi suprà. cap. Si inter. Hæc ualet consuetudo contraria. Matrimonia tamen contracta ante istam constitutionem tollerantur. Abb. ubi suprà. c. Tuas. De frigid. & malefi. c. Litterę. Vide infra. c. Soror.

Anulus denotat sicut uerba pręcedentia prætendunt, de pręsenti, uel futuro, etiam si unus solus locutus sit. Si non præcesserunt uerba, nec constat de consuetudine, uel alio facto, hę circumstantiæ non indicant matrimonium quia est signum æquiuocum ad multa, si constat de consuetudine, quia in matrimonio contrahendo solet dari anulus cum solennitate, tunc probat matrimonium contractum. In dubio semper iudicabitur pro matrimonio. si non in digito sed in manu daretur, præsumeretur donatio. Attendi tamen debet consuetudo. Abbas de desponsa. impube. cap. Tua nobis.

Sponsalia non sunt dimittenda propter seuitiam uiri, nisi ex post facto maxima seuitia uiri accesserit. Abb. Qui cleri. uel uouc. c. Veniens.

In sponsalibus debet esse libertas. Vnde in eis promissio pœnæ non obligat. De sponsali. cap. Gemma. Stipulatio pœnalis non ualet inter contrahentes, nec inter parentes eorum. Libertas requiritur non solum tempore promissionis, sed etiam tempore contractus, & debet attendi respectu personarum, & si facit modicum præiudicium, tenet, sed pœna nunquam debet apponi, nisi essent extranei, quibus nec mouerentur a contrahendo inuiti. An possit pignus pro arra computari attenta qualitate, personarum ubi suprà dictum est de arra. Non potest peti interesse nisi altera pars dolose egerit. Abbas de sponsali. capitulo. Gemma.

Soror non obligatur ex sponsalibus contractis per fratrem ex sola pœnitentia, nisi consentiat per aliqua signa, secus si per parentes. Acceptio manuum, amplexus, oscula, non faciunt sponsalia transire in matrimonium, sed nec temptatus copulæ. Non obstantibus prædictis tenet matrimonium contractum cum alio, etiam si præcessit interdictum ecclesię ne contrahat, si interdictum sit factum ex causa temporali. Obligatur tamen ad faciendum id quod in se est, ut contrahat cum eo cui promisit. Abb. de frigid. & malefi. c. Litteræ. Et ubi supra. c. Ex litteris.

In sponsalibus nixus ad copulam non facit matrimonium. Vide supra. Sponsalibus conditio apposita.

Sponsalia post uotum simplex castitatis non ualent, etiam si sint iurata Qui cleri. uel uouen. c. Rursus.

Spurius est cuius pater est uulgus, & sic non potest ostendere patrem, & si ostenderit uerecundum ostendit, quem habere non licet. Glo. de seru. non ordinan. c. Consuluit.

Statuo & præcipio important necessitatem, & non solum possunt applicari ad statutum, sed etiam ad diffinitiuam sententiam, quando materia subiecta hoc patitur, ut post contentionem in iudicio tantum, & aliis agitatis recte iudex dicit, statuo in hunc modum. Abb. de uerbo. signi. cap. In his.

Statutum si cauetur quod absentes ratione studii percipiūt fructus, ualet. Idem est de consuetudine. Abb. de clerico non resid. c. Ex fraternitatis.

Statutū allegans non tenetur ædere totum uolumen statutorum, sed sufficit id quod ad materiam facit de qua agitur, nec debent legi omnia statuta. Idem dic de libro rationum, secus est de instrumento & priuilegio, quæ legi debent integraliter præsente parte, licet non oporteat ædi, nisi capitulum de quo agitur. Ab. de fid. instrum. c. Contingit.

Statutum remouens appellationem confessionarii non remouet appellationem respectu tertii comparentis posito interesse. Abb. de off. & pot. iud. deleg. c. Super eo.

Statutum quod banniti impune possint offendi ualet. Abb. de excep. c. Dilecti filii. Si cauetur quod bannitus pro. 100. libris possit impune offendi, si uni debet quinquaginta, & alteri. 50. non potest impune offendi, quia diuersa debita non debent coniungi ad faciendum unum totum. Sic qui bis stetit per sex menses in religione non potest profiteri, & si profitetur non obligatur, nisi in genere. Ab. de regular. c. Ad Apostolicam.

Statuta facta per canonicos sede uacante an durent. Abb. de iureiuran. c. Sicut nostis. Quod in canonicos ecclesiæ cathedralis non recipiantur ignobiles, non ualet statutum, sicut nec consuetudo. Abb. de præben. c. Venerabilis.

Statuere potest capitulum sine prælato quando non mutatur status ecclesiæ, sed in his quæ concernunt acta capituli duntaxat. Capitulum inferioris ecclesiæ non potest sine episcopo. In arduis duę partes statuere non possunt in pręiudicium absentium, nec in ualde arduis, nisi absentes uocentur. In negociis uniuersitatis debent esse pręsentes ad minus duæ partes. Abbas de his quæ fiunt a maio. par. capi. Cum in cunctis. Inferior ecclesia non potest statuere sine episcopo. Si tamen tangit solos clericos, statuere potest (ut puto) sine episcopo. Regulariter episcopus non statuit sine assensu canonicorum. In non arduis sufficit con-

filium canonicorum. Abb. de institu. cap. In ecclesia.

Statutum non possunt facere ciues existentes in ciuitate in preiudicium absentium propter partialitatem, quam ibi timere debent esse. Non possunt ciues statutum facere nisi auctoritate superioris. An quilibet prælatus possit facere statuta, & derogare iuri communi. Licet populus possit statuere super ius uniuersitatis, non tamen super iuribus singulorum, sed nec princeps potest tollere ius alterius sine causa. Ab. de iniuri.& dam. c. In nostra.

Statutum factum per collegium quibusdam contemptis a maiori parte præsentium, non autem a maiori parte collegii computatis contemptis, non tenet, quia contempti computantur in numero non consentientium, ideo non fit a maiori parte, etiam si contempti taceant, uel consentiant post. Abb. de elec. & elec. potest. cap. In genesi. Non potest fieri nisi a parte maiori totius uniuersitatis, nec potest fieri a maiori parte in comparatione ad alias partes, etiam si sit sanior, nisi forte prius conueniat ut id in quo maior pars conuenerit fit statutum etiam citra dimidium, quia uigore huius est maior pars. Sufficit tamen pars maior existentium ibi, quia ad faciendum uniuersitatem sufficiunt duæ partes, si tertia non potest haberi. Vbi aliquid pertinet ad plures ut ad singulos, sufficit maior pars in comparatione ad alias partes, non autem ad totum collegium. Abb. de elec. & elec. potest. c. Ecclesia uestra. Ad statutum faciendum non requiruntur duæ partes, sed sufficit pars maior. Abb. ubi suprà. c. Licet ad deuitandam. Vide. Statutum facit populus.

Vbi diuersa corpora coniunguntur in unum ad aliquem actum explicandum, non ut diuersæ uniuersitates, sed ut faciant unum corpus, computantur uoces per capita, & non secundum corpora. Idem dicitur, cum fuerit homines diuersorum officiorum ad statutum faciendum, sed quando conueniunt ut corpora diuersa, tunc non sufficit pars maior uocalium, sed maior pars corporum, ut fit in conciliis generalibus, quia tunc omnes de uno corpore computantur pro una uoce. Si dantur uoces in unum conueniunt ut in unum corpus. Abb. de elect. & elect. potesta. cap. Scriptum.

Statutum licet sit confirmatum auctoritate superioris, potest tamen collegium collegialiter contrauenire, nisi superior irritet. Abb. de preben. c. Dilecto.

Statutum in contractum transiens non potest amplius reuocari. Ab. de iniur. & dam. c. In nostra.

Statutum super damnis non repetendis non extenditur ad expensas. Abb. ubi suprà.

Delegabilis est potestas faciendi statuta. Abb. de senten. excommu. cap. Grauem.

Statutum quod delictum omne puniatur pecunia non ualet, quia insurgit ex eo desolatio, quia sperant pecunia redimere pœnam. Abb. de pœn. c. Licet archidiaconi.

Statutum dubium recipit interpretationem iuris communis. Vnde in ecclesiasticis ad ius commune recurritur, & secundo ad stillum curiæ. Quando facit ius ubi deficiunt. Abbas de concessio. capitu. Ex litteris.

Statutum episcopi non potest tollere quæ conceduntur a iure canonico, puta quod

quod elapso termino instantia finiatur. Abb. de iudic. cap. Venerabilis. Vide. Legatorum statuta.

Statutum hominis extendens clausulam ad aliud genus personarum debet intelligi in proportionabilibus. Abb. de sta. monacho.c.Ea quæ.

Statutum contra honestatem, aut contra iura reseruata principi non potest fieri a populo, qui tamen potest statuere contra ius imperii in præiudicium suum. Abb. de consuerud. c. Cum tanto. Statutum loquens de honestate non ligat contrafacientes ad peccatum, nisi ratione contemptus, quia contemnens prohibitionem superioris peccat. Ista intellige in consilio perfectionis, non reuerentiæ. Abb. de ui.& honesta.cleri. c. Vt layci.

Statutum quod homicida condemnetur in.100. ducatis non tollit pœnam iuris communis. In potestate accusantis est qua pœna sit puniendus, nisi ex statuto appareat quod tollat ius commune. Vtraque lex tendit ad uindictam, ideo punitus secundum unam potest accusari, & puniatur secundum aliam. Si lex concernens commodum priuatum potest interpretari prouisio secundæ legis, quatenus excedit pœnam primæ legis, per hoc deciditur casus an punitus ciuiliter possit a iudice ecclesiastico puniri pro eodem delicto. Ab. de off. & pot. iud. delega. c. De causis.

Statuentes illicitum, uel damnabile etiam tacentes qui non contradicunt, inuoluuntur eodem peccato, & pœna. Abb. de elec. & elect. potesta.cap. In causis. Statutum iniquum est, quando statuentes nolunt obseruare quod alias statuerunt. Vnde si fuerit in odium alicuius personæ ad id destruendum contradictio sufficit per querelam factam superiori. Est etiam iniquum, quando malo zelo fit, puta ut statuentes ditentur cum damno alterius. Item quando fit contra consuetudinem ecclesię. Abb.de constitu. c. Cum omnes.

Statutum loquens de iudeis non extenditur ad paganos, nisi ex speciali legis prouisione sit extensum. Ab. de iude.c. Cum sit.

Statutum disponens quod stetur iuramento alicuius intelligitur nisi ex aduerso probetur contrarium legitime. Vnde retrahitur extra sententiam latam propter iuramentum partis, si post probetur oppositum. Abb. de proba. c. Proposuisti. Statuta & leges disponentes circa iuramenta sunt nulla, si indulgent quod periurus assumatur ad honores. Abb. de deci. c. Tua. Statuta iurata per uniuersitates, & consuetudines possunt per uniuersitatem tolli, & tunc non teneni ut illa seruare, si statutum tollatur per superiorem, iuramentum remanet ex quo potest seruari sine peccato, & de reuocatione iuramenti nulla mentio facta est per superiorem. Abb. de his quæ fiunt a maio. par. capi. c. Cum in cunctis. Statuta iurata, & consuetudines, quod actus gestus non ualeat nisi omnes concordent, non ualent, quia plura bona ecclesiarum impedirentur. In uniuersitatibus ecclesiasticis non ualet statutum ut duæ partes ad minus debeant concordare, sed semper præualere debet dispositum a maiori parte, dummodo illa pars sit sanior. Abb. de his quæ fiunt a maio. par. capi. Cum in cunctis. Statutum quod iuramento alicuius stetur, intelligitur nisi contrarium probetur per testes. Abb. de desponsa. impube. c. Continebatur.

Statutum quod ignorantia statutorum non possit allegari ualet. Ab.de crimi. fal. c. Ad falsariorum.

Statu-

Statuta interpretationem recipiunt a iure communi, quando ius procedit non per fictionem & improprietatem, ut in simonia, secus si disponat in materia iuris alleuiando pœnam, quia tunc statutum recipit omnes limitationes, & interpretationes iuris, etiam improprias, & strictas. Abb. de simo. cap. Insinuante. Interpretatio fieri debet ut aliquid operetur, si loquamur in terminis iuris communis. Abb. de priuileg. cap. In his.

Statuentes non possunt interpretari statuta per eos ædita, si oritur dubitatio, quia functi sunt officio suo. Vnde non uidentur isti condidisse, sed populus, qui dedit auctoritatem, ideo recurrendum est ad populum, uel concilium generale, si interpretatio est ualde dubia. Si sit clara, & iuri consona, iudex statutum interpretabitur, sicut dicitur in lege communi, & priuilegio principis. Abb. de uerbo. signifi. c. Ex parte tertia.

Statutum quod iudex condemnetur nisi infra mensem finierit causam &c. non punietur propter hoc iudex, nisi pars petierit quod finiat infra præfatum tempus. Abb. de proba. c. Licet.

In statutis genus masculinum concipit fœmininum ex interpretatione, non ex proprietate uerborum, si statutum concernat odium rationabile. Ab. de sen. exco. c. Mulieres.

Statuere contra ius non potest ciuitas, nec princeps recognoscens superiorem, sed nec contra preeminentiam superioris, secus si non recognoscit superiorem. Circa appellationem maxime ad papam nihil possunt statuere. Abb. de iureiuran. c. Veniens.

Statutum disponens in materia iuris excipiens duos casus alias a iure exemptos uidetur excipere alios casus prorsus consimiles exemptis a iure, & quia disponit in materia iuris, & non agit specifice, derogando iuri recipit omnes limitationes iuris. sic casus exceptos a iure extendit ad similem casum propter identitatem rationis. Si contra uel præter ius disponit, forte dicerem oppositum. statutum disponens in materia iuris uerificatur etiam in casu ficto quando casus fictus est uerus, uel equiparatur a iure. Abb. de cleri. non residen. cap. Audientiam. Vide. Constitutio disponens in materia iuris. In materia iuris generali loquens recipit omnes exceptiones, & limitationes iuris, ut minus lædat, & non præiudicet tertio, & iuri communi quantum potest. Semper tamen oportet aliquid addat iuri communi, & recipit interpretationem restrictiuam, ne tertius puniatur, uel priuetur iure suo indebite. Si statutum per omnia loquatur secundum ius commune, ita ut non possit intelligi quod aliquid addat, tunc operatur, quia dat nouam actionem, cum possit agere ratione, & uigore statuti. Abb. de uerbo. significa. c. Ex parte. 3.

Statutum si quis duxerit ligatum hominem in fortia communis habeat centum non ualet, quia non potest statui præcium pro homine libero, nisi sit hostis ciuitatis. Abb. de fur. c. Qui furatur.

Statuta contra libertatem ecclesiæ sunt, quæ ueniunt contra priuilegia concessa uniuersali ecclesiæ a Deo, papa, uel imperatore, secus si esset concessa ecclesiæ particulari. Item ubicunque clerici propter statuta efficiuntur timidiores, & layci audaciores ad nocendum, ut si statuatur quod laycum interficiens puniatur grauiter, & interficiens clericum leuiter. Abb. de sen. excommu. c. Nouerint. Statuentes contra libertatem ecclesiæ sunt excommunicati. Quæ sunt contra priuilegia facta ecclesiæ per princi-

principes seculares, uel ecclesiasticos dicuntur contra libertatem ecclesiæ. Vnde statuta generaliter laycorum non debent seruari a clericis, quia circa eos nulla iurisdictio est tribuenda laycis, eo quod clerici, & eorum bona sunt exempta a laycis. Abb. de reb. eccle. non alienan. c. Cum laycis. Vide. Layci.

Statuta non ligant subditos extra territorium suum, quia iurisdictio non extenditur extra territorium. Ab. de foro compe. c. Licet. De sen. exco. c. A nobis.

Statutum ligat non subditos delinquentes in loco statutorum. Lex semper loquitur, secus est de sententia in generali. Statutum habet actum successiuum, & uinculum sumit temporale delicti, sententia assumit uires incontinenti contra eum contra quem fertur, ideo comprehendit tantum subditos. Licet excommunicatio non debeat fieri pro futuris culpis, lata tamen tenet. Ista intellige quando delinquens scit statutum. Vbi ignoratur, & punitur factum damnatum an liget non subditos, opiniones. Ligat etiam ignorantes, quia debent scire factum esse damnatum. Fallit in excommunicatione, quæ non potest ferri nisi pro contumacia, a qua excusantur propter ignorantiam. Si non punit factum damnatum non ligat non subditos ignorantes. An statutum subditos suos liget extra territorium, opiniones. Verius est quod non ligat, quia extra territorium ius dicentis non paretur impune. Statuta sunt perpetua nisi reuocentur, etiam si fiant a capitulo sede uacante. Sententia si iniecit uinculum tempore proferentis, & uinculum est momentaneum, durat ultra proferentis tempus. Vnde excommunicatus per episcopum mortuo episcopo remanet excommunicatus, si habet actum successiuum, & fuit lata cum cognitione causæ durat effectus sententiæ. Si sit lata sine cognitione causæ, non durat ultra tempus proferentis. Vnde licentia expirat post tempus concedentis. Intellige prædicta quo ad effectum ex sententia productum, sed respectu processus, & effectus producendi in futurum tollitur sententia per remotionem sententiantis, quia pendebat ex iurisdictione sua. Ab. de sen. excom. c. A nobis.

Statutum laycorum disponens specifice de rebus ecclesię, uel de patrimonio clericorum non tenet, quia non subduntur eorum foro. Vnde non possunt statuere quod possessiones possint dimitti certo tempore, uel casu, nec quod conducens apotecha soluens pensionem nunquam possit expelli. Statuere tamen possunt quod clericis non fiat ius secundum leges fauorabiles eis, sed tantum secundum canones, nec est contra libertatem ecclesiæ, cum nulla sit iniuria, si reducantur ad dispositionem iuris communis. Si statutum sit generale, & præiudiciale non extenditur ad clericos, quia non sunt subditi eorum. Si tamen statutum iniecit uinculum ante clericatum tenet, si post, non tenet, sed tantum in causa fauorabili, si sit generale, si speciale, non tenet. si oritur ex clericatu, infra dicemus. Ab. de constitu. c. Ecclesia. S. Mariæ. Statuto laycorum, & consuetudine porrigente merum fauorem uti possunt clerici, quia possunt res suas priuilegiare. Vbi statutum non est priuilegiatiuum non extenditur ad clericos defectu iurisdictionis, quantumcunque generaliter loquatur. Abb. de in integr. restitu. cap. Constitutus. Non astringitur illis statutis ecclesia, nec eorum bona. Abb. de constitu. c. Quæ ecclesia. Statuta laycorum nunquam comprehendunt clericos litigantes in foro ecclesiastico.

Abb.

Abb. de foro competen. cap. Quod clericis. Quando in foro seculari. Abb. ubi suprà. Vide. Clericorum causæ. Quæ rationabilia sunt, ligant clericos. Abb. de senten. & re iudica. cap. Cum causa. Non debent laycorum statuta extendi ad ecclesias, nec ad eorum bona. Idem dic de bonis clericorum. Abb. ut lite penden. cap. Ecclesia. Lege consuetudine laycorum mere priuilegiatiua possunt clerici uti in suum fauorem, dummodo alias sit rationabilis. Abb. de probatio. cap. Ad nostram.

Statutum quod lis finiatur infra duos menses, quando ligat, & non ligat. Ab. de iudi. c. Venerabilis.

Statutum circa matrimonii substantialia, puta inualidando contractum, uel personas non ualet. Idem est de legibus ciuilibus, quia hęc materia est de foro ecclesiastico. Si disponit de pœna circa substantialia, ut si contrahit incurrat talem pœnam, uel damnum, non tenet, quia intimidatur matrimonium, quod debet esse liberum, & layci non possunt disponere circa hanc materiam. Si statutum imponit pœnam auferendo luctum, quod secularis lex attulerat, an ualeat, opiniones. credo quod non. si disponit de dote ualet, si circa solennitates dic idem quod non seruantes peccant. Hæc constitutio loquitur de consuetudine in qua interuenit consensus episcopi, & cleri, ideo non seruantes talem consuetudinem, maxime si ex eius preteritione ecclesia redditur incerta de contracto peccant mortaliter, secus de statuto laycorum, quod credo esse nullum, quia non pertinet ad eos. Ab. de sponsali. c. De Francia.

Statutum quod puella non possit nubere sine consensu duorum agnatorum, si puella eligit sibi sponsum condignum, & agnati sui nolunt consentire, possunt per superiorem compelli ad consentiendum, uel ipse superior dabit licentiam contrahendi. Abb. de statu monacho. c. Quod.

Statutum in odium aliquorum nunquam debet cedere in fauorem, & commodum eorum, nec econtra quod in fauorem debet cedere in odium. primum patet in excommunicato. Abb. de iudi. c. Intelleximus.

Statutum inducens pronitatem ad peccandum non ualet, sicut nec consuetudo, quia lex debet esse rationalis, sancta, & honesta. Abb. de consuetu. c. Ex parte. Non ualet contra ius diuinum. Abb. ubi suprà. Vide. Ius diuinum.

Statutum mandans aliquid fieri sub certa pœna, si pars facit quod in se est ut impleat statutum, licet non faciat id quod mandatur fieri, non obligat ad pœnam. Abb. de eo qui mittitur in posses. c. Cum sicut.

Statutum quod pœna offensi applicetur heredibus offensi. Si professi religiosi filius interficiatur, pœna applicabitur heredibus. Licet quicquid acquirit monachus acquirat monasterio, si ipse directe acquirit, tamen in casu statutum defert hæredi instituto. Abb. de proba. cap. In præsentia.

Statuto si caueiur ut participans cum bannito habeat certam pœnam, incurrit qui cum eo participat, ut satisfaciat inducendo non incurrit pœnam. Abb. de sent. excommun. c. Cum uoluntate. Pœnam statuti incurrit ætas maior doli capax de rigore iuris, debet tamen iudex mitigare. Ab. ubi suprà. c. Super eo.

Statutum sub aliqua forma quod aliquid non determinat tempus &c. pœna incurritur eo ipso quod habet facultatem faciendi, & non facit. Abb. de

præben.

præben. cap. Extirpandæ.§. Qui uero in repetitione.

Statuta sunt perpetua, nisi reuocentur. Abb. de sen. excommun. cap. A nobis. Vide. Legatorum statuta. Dispositio nomine dignitatis non perit per mortem hominis disponētis. Si etiam in aliquo officio aliquid disponat per modum statuti per mortem uel remotionem eius ab officio non reuocatur dispositio, secus si non peruiam legis, aut statuti. Si episcopus sub conditione fert sententiam excommunicationis, extinguitur illa sententia per mortem episcopi, non autem si protulit per modum statuti. Abb. de ordinar. c. Irrefragabili.

Statutum concernens personam non extenditur ad forenses, etiam si habeant bona in loco statuti, etiam si statutum indirecte tangit illa bona, ut est statutum quod tantum primogenitus succedat, secus si dicatur, bona ad primogenitum referantur. Abb. de foro compe. c. Quod clericis.

Statutum potest facere populus & iure fori, & iure poli. De constitu. c. Quę ecclesia. Populus non habens iurisdictionem ut uilla, & castrum recognoscens ciuitatem superiorem possunt inter se legem facere, sed non apponere pœnam. Qui habent iurisdictionem non recognoscentes superiorem de facto possunt statuere omnia, quæ potest princeps. An autem sine peccato &c. Qui habent iurisdictionem modificatam secundum eam possunt statuere, & pœnam apponere. Vniuersitates scholarium, cerdonum, & aliarum artium possunt statuere, & si rectores habent, possunt pœnam apponere ad limites iurisdictionis rectoris. Abb. ubi supra. Collegium seculare potest statuere, & eligere rectorem. Disciplinæ possunt eligere rectorem, qui licet non habeat iurisdictionem, potest tamen aliquem cassare de collegio. Ab. de elec. & elec. potest. c. Nullus in ecclesia. Statutum excedens potestatem statuentium est ipso iure nullum. Ab. de constitu. c. Quæ ecclesia.

Statutum prędecessoris potest reuocari per successorem. Ab. de loca. c. Ex rescripto.

Statutum in præiudicium iuris singulorum non potest fieri ab uniuersitate, uel collegio, nisi de consensu omnium, ideo uno contradicente statutum erit nullum. Abb. de elec. & elec. potest. c. Scriptum.

Statutum alteri præiudicatiuum est strictissime intelligendum, ita quod uerba capiantur in propria, & strictissima significatione. Vnde non debet extendi ad casum fortuitum, & semper habet strictam interpretationem, etiã quando iuratum est. Abb. de iniur. & dam. cap. In nostra. Vnde statutum faciens mentionem de committente delictum non comprehendit opem præstantem. Ista diuersa sunt committere delictum, & præstare opem ad committendum, & ut diuersa puniuntur. Abb. de iniur. & dam. c. Si culpa.

Statuentes semper possunt recedere a statuto confirmato per sedem Apostolicam, uel alium superiorem, & redire ad ius commune sine licentia superioris, si statutum concernit utilitatem statuentium, secus si fauorem aliorum, uel bonum publicum, uel principaliter utilitatem, uel honorem ecclesię. Abb. de constitutio. c. Cum.M. Ferrariensis.

Statutum quod ingrediens religionem non succedat non existentibus masculis non ualet, si sit quod non existentibus masculis fœmina non succedat, existentibus masculis si mulier ingrediatur religionem, tenet statutum, quia si etiam esset in seculo non succederet, ideo propter hoc non impedi-

impeditur, nec retrahitur a uita contemplatiua. Abb. de foro compe. c. Quod clericis.

Statutum quod sacerdos celebret cottidie non ualet. Abb. de celebra. miss. c. Consuluisti.

Statutum tollitur per actum unum, si statuentes, uel successores ueniunt collegialiter, & scienter contra illud, nisi primum habeat clausulam derogatoriam secundi. Abb. de constitu. cap. Cum accessisset. Statutum, & consuetudines non tolluntur per unum actum, quando sunt fauorabilia ecclesiæ. Ius unius solius potest facere retractare actum. Quando sunt fauorabilia personis quæ fecerunt statutum, possunt rumpere illud collegialiter, & si contrauenerint collegialiter tacite & immediate, tollitur statutum, ut solum in præiudicium alterius allegari non possit, secus ubi aliquid de uniuersitate fecissent contra statutum aliis scientibus, & non contradicentibus, quia tunc requiritur tantum tempus, quantum ad introducendum consuetudinem. Abb. de præben. c. Pro illorum. Si statuentes faciunt actum contrarium statuto possunt tollere illud, nec requiritur tempus. Lex autem principis non tollitur, nisi consuetudine præscripta. Abb. de clerico. non resid. cap. Ad nostram.

Statuti uerba debent intelligi largissime, uel strictissime, si per hoc euitetur correctio iuris communis. Nomina sumenda sunt in propria significatione. Abb. de consuetu. c. Cum dilectus. Verba debent aliquid operari præter id quod est de iure communi. Vbi tamen statutum inhabilitat ad officium est stricti iuris, & uerba debent intelligi in stricta significatione, sicut si statueretur quod religiosus non habeat officium in ciuitate. Abb. in rubri. de regulari. In statutis etiam sententiis uerba generalia statuentis & proferentis restringuntur ad limites suę potestatis, licet ex significatione sua sint apta etiam non subditos comprehendere. Vnde si statuatur quod declinans iurisdictionem potestatis incurrat certam pœnam, non ligat clericos. Si statuatur ut uenditio immobilium non fiat non subdito, non comprehendit clericos propter generale priuilegium quod habent in acquirendo. Abb. de sen. excommu. c. A nobis.

Statutum quod bona uxoris pro delicto uiri perdantur an possit fieri, similiter mancipatorum filiorum bona. Abb. de consuetud. c. Ex parte. Vide. Vxoris bona.

Studentium nomine ueniunt etiam doctores in fauorabilibus, non autem in odiosis. Abb. in proœmio. Oppositum ubi suprà. In materia stricta appel. Scholarium comprehenduntur eorum rectores licet nomine capituli non ueniat caput. Ab. ubi suprà. c. Reliqua. Vide. Scholares.

Studere est ualde cupere. Vnde a cupiendo lectiones dictum est studium. Abb. de præscript. c. Vigilanti.

Stuprans uirginem tenetur eam dotare; & ducere in uxorem. Et si non uult cum eo contrahere, ultra dotem corporaliter castigabitur. De adulter. cap. Si seduxerit. Ista habent locum, quando uir seduxit, & decepit uirginem. Si illa sponte acquieuit adhuc habet locum, quia uirgo semper præsumitur seducta, & decipi. Non solum tenetur ducere in uxorem, sed etiam constituere dotem secundum consuetudinem regionis, & dignitatem puellæ, & eius facultates. si non accipit eam in uxorem debet eam plus dotare, quia maior dos requiritur post deflorationem. Si uir negat eam esse uirginem sibi non creditur, ex quo habebatur per uirginem. Intellige

tellige ista, quando deflorauit uirginem nullo præcedente matrimonio. Si uir contrahit cum puella, & constituit ei dotem, euadit istam pœnam. Aliter punitur de iure canonico, & aliter de iure ciuili. Abb de adulter. cap. Si seduxerit. Deflorans uirginem non compellitur omnino contrahere cum ea, tamen punietur quia dabit dotem, & castigabitur, nec tamen oportet quod in monasterium detrudatur. Clericus deflorans uirginem potest compelli ad constituendum dotem, & potest deponi; cum non cadat matrimonium cum eo. Abb. de adulter. c. Peruenit.

Non subdiaconus nec in pulpito nec in uestibus sacris subdiaconi potest legere Epistolam; alias grauiter peccat, nec potest ordinari subdiaconus sine licentia papę. Sine uestibus, & non in pulpito potest etiam laycus in necessitate. Abb. de uita & honesta. cleri. c. Vt quisque.

Subditus quis ratione domicilii, uel originis non autem ratione contractus, uel delicti, sic intellige subditum dici in statutis. Vnde tenetur subire onera personalia ubi habet domicilium, & ubi est ciuis ratione originis, & patriæ, licet recesserit, & hoc si ibi reperiatur. Fallit in uxore quę non potest conueniri, nisi in domicilio uiri. Ab. de foro. compe. c. Proposuisti.

Subditi non efficiuntur proprie forenses ratione delicti, nec contractus, sed sortiuntur forum, hoc notandum pro statutis, ut nomine subditorum non comprehendantur forenses ratione delicti in materia stricta, & odiosa. Ab. de sen. exco. c. Nuper.

Substitutus loco alterius minus legitime destituti non dicitur succedere in locum uiuentis quo ad pœnam, licet error sit in iure. Excusatur propter auctoritatem superioris, & creduntur omnia legitime facta, secus si scienter succedit; quia tunc non potest reassumi ad eandem prelaturam. Ab. de accusa. c. Ad petitionem.

Substitutio facta in personas duas disparis gradus uidetur facta æqualiter, & quilibet admittitur pro dimidia parte. Si fiat in personam patris, & filii non uidetur facta ordine successiuo, ut prius habeat pater, & post filius, sed æqualiter & eodem tempore admittuntur ad substitutionis effectum, si substitutio fiat per uerbum succedat, trahitur ad fidei commissum. Abb. de testam. c. Raynaldus. Et melius ubi supra. c. Raynutius. Vide, Hæredes instituantur.

Substitutio diuiditur in directam, & in indirectam. Quando hæreditatem accipit de manu alterius, & prius heres illius capit quartam partem propter onera, hæc dicitur fideicommissaria. Dicitur etiam obliqua, quia hæreditas non habetur immediate a testatore. Dicitur etiam precaria, quia prius rogabatur restituere hæreditatem. Diuiditur etiam in uulgarem. Dicitur uulgaris, quia uulgariter fit, cum dicitur, si tu non eris hæres, talis erit hæres, & hęc expirat adita hereditate. secunda dicitur pupillaris, & est quando pater pro filio pupillo facit testamentum, quod tamen post pubertatem facere non potest, sed testabitur filius iure proprio, & ad hoc requiruntur plura. Tertia est exemplaris quando pater testatur pro filio mente capto, uel furioso in casibus in quibus solus pater potest testari ualide. Quarta est breuiliqua uel reciproca, ut cũ dicitur, instituo filios meos impuberes hæredes, & eos ad inuicem substituo. Compendiosa, quando fit iure directo, quandoque iure indirecto. Quibus uerbis utendum est in prædictis, & omnia prædicta declarat. Ab. de testam. c. Raynutius.

Substi-

Substitutio fideicommissaria sub conditione differt ab ea, quæ est sub modo. Conditio suspendit actum in aduentum conditionis, ita quod interim non potest petere, sed modus non suspendit dispositionem sed amplificat, ideo quod debetur sub modo potest peti de præsenti præstita cautione de modo obseruando. Si fideicommissarius, uel substitutus decedit ante diem fideicommissi nihil transit ad hæredes cedentis. Si sint fideicommissarij coniunctim re & uerbis, pars defuncti accessit alteri commissario. si disiunctim, ut cum dicitur uolo quod restituas medietatem tali, & aliam medietatem alteri, tunc portio deficientis non accessit alteri commissario, sed hæredi. Ab. de testam. c. Raynaldus.

Suffragia prosunt his qui sunt in inferno. Glo. & reprobatur. Ab. de celebra. miss. c. Cum Marthæ.

Cum dicitur pro suis, qui intelliguntur hoc nomine. Abb. de testib. cap. De cætero.

Superior olim, & dominus sæpe præsumitur superior, & dominus, nisi probetur liberatio, asserenti liberationem incumbit onus probandi. Abb. de transactio. c. Præterea.

Superior exercens actum cum subdito contra legem, eo casu quo dispensare potest in dubio non uidetur dispensare, & hoc in quolibet inferiori, secus in principe, quia ipse dispensat. Si inferior dispensat requiritur cognitio causæ. Vnde eis non conceditur dispensatio, nisi ex causa sufficienti, & cognitione præcedente, quibus non existentibus est dissipatio, ideo reuocatur per superiorem. In principe sufficit sola uoluntas. Inferior tamen non potest conueniri, quia actum approbauit. Abb. de cleri. coniuga. c. Diuersis.

Suspectus si tertio monitus se non corrigit cum possit, suspenditur. De purgatio. cano. c. Si quis.

Suspendimus donec resipiscat non facit suspensionem à canone, nec ab homine latam, sed a Deo prolatam a iure. Vnde secundum Inno. sic suspensus celebrans non efficitur irregularis. Sed ego consulerem quod abstineret. Ab. de electio. & elect. potest. c. Quisquis.

Suspensus ante absolutionem debet iurare, quod stabit mandatis ecclesiæ. De senten. excommun. cap. Super eo. & Glo. & Abb. ubi supra. c. Venerabili. Absolui potest ad cautelam præstito iuramento cum de uiribus sententię dubitatur, nunquam tamen sine iuramento. Abb. ubi supra. c. Venerabili.

Suspensus ab administratione ecclesiæ in temporalibus, & spiritualibus si celebrat non est irregularis, quia non est suspensus ab ordine. Abb. de solutio. cap. Quorundam. Suspensus ut criminosus, uel ut contrahens matrimonium de facto non est irregularis, si celebrat existens in sacris. Abb. de cleri. coniuga. c. Sane. secundum.

Suspensio non tollit facultatem agendi, sicut excommunicatio. Abb. de sen. exco. c. Venerabili.

Suspensis suspensionis tempore beneficia conferri non possunt. Glo. De ætate & qual. & ord. præficien. cap. Cum bonæ memorię. Qui est excommunicatus priuandus est beneficio, si per annum stat in excommu. Glo. ubi supra.

Suspensus a beneficio an sit suspensus ab officio, opiniones. Via tutior est abstinere ab utroque, quando non potest seruari intentio iudicis, si tamen

non abstineat non est irregularis, quia in sententia non apparet de eius suspensione. Abb. de senten. excommun. cap. Lator. Cardi. distin. 32. arti. 4.

Suspensus a collatione beneficiorum a concilio prouinciali non potest absolui ab eo, sed tantum a papa, uel a patriarcha. Abb. de præben. cap. Graue nimis. Suspenso prælato a collatione beneficiorum potestas conferendi beneficia non ad capitulum, nec archiepiscopum, sed ad papam deuoluitur, nisi donatio spectaret ad episcopum, & capitulum simul, quia tunc potest capitulum conferre. Abb. de concessio. prçben.c.Quia diuersitatem.

Si suspensio est lata propter contumaciam, ubi non reseruatur potest inferior absoluere, & est eadem ratio sicut de excommunicatione. Si est lata propter delictum inferior papa non potest eam tollere, nisi in casibus in quibus potest dispensare, quia pœna apposita propter delictum intelligitur perpetua. Abb. de solutio. c. Si quorundam.

Suspensio propter crimen non requirit monitionem, sed infertur sicut alia pœna. Excommunicatio nunquam infertur in pœnam, sed loco medicinæ. Vnde ex quo reconciliatur reo non debet amplius tenere, suspensio potest inferri in pœnam, & licet pœniteat, oportet tamen pœnitentiam agat de delicto. Abb. de excef prela. cap. Peruenit. Quando fit propter crimen non requiritur monitio, secus si propter contumaciam. Abb. de cleri. excom. c. Si quis presbyter.

Suspensionum diuisio alia maior, alia minor. Item propter delictum, uel propter defectum, & propter infamiam. Quid operetur quo ad irregularitatem. Abb. de cleri. excommun. cap. Si celebrauerit. Vide. Irregularis.

Suspensus donec satisfecerit facta satisfactione non est suspensus, secus ubi suspenditur simpliciter. Glo. & Abb. de usur. c. Cum tu. Vide. Excommunicatio ad tempus.

Suspensus per episcopum loci non potest absolui per inferiorem prælatum, etiam exemptum. Abb. de priuil.c. Tua.

Suspensus ab ingressu ecclesiæ suspensione facta a Deo, & per canones confirmata, ut cum dicitur. Ex parte Dei suspendimus, donec abstineas, si celebrat non efficitur irregularis, quia non est suspensus proprie a canone, secus si in canone dicatur. Suspensus sit donec &c. Hæc Inno. Ego consulerem quod abstineret, donec restituatur dignitati. Abb. de elec. & elec. potest. c. Quisquis. Vide. Excommun icatio minor.

Si suspenditur quis a iure ad tempus non potest inferior relaxare suspensionem. si suspenditur simpliciter ubi non reseruatur, potest tolli per episcopum, sicut etiam excommunicatio. Ab. de excef.prçla.c.Quam sit graue.

Suspensus minori suspensione quæ infligitur propter participationem cum excommunicato potest exercere iurisdictionalia, & eligere, sed non potest habere participationem sacramentorum, nec in prælatum eligi. Cui interdicitur ingressus ecclesiæ, si in ecclesia celebrat, est irregularis, non autem incurrit pœnam si celebrat extra ecclesiam, sed nec priuatur potestate eligendi, nec exercendi iurisdictionalia. Si suspenditur a pontificalibus suspenditur tantum quo ad ea quæ pertinent ad ponficalem ordinem, & nõ ab aliis. Vnde puto quod exercere potest iurisdictionalia separata ab his quæ ordinis sunt. Suspensus a beneficio non intelligitur suspensus ab offi-

 cio, uel

cio, uel iurisdictione. Vnde eligere potest. Suspensus ab officio,& beneficio simul est suspensus simpliciter, & hoc siue ab homine, siue a iure fiat, priuat facultate exercendi iurisdictionem spiritualem, & conferendi beneficia, & eligendi ea durante, eo quod ista fundata sit super ecclesiastico ordine a quo hic suspenditur, & consequenter ab omnibus sequentibus. Suspensus simpliciter ab ordine ex quadam consequentia est suspensus ab omnibus quæ fundantur super ordine, ut a iurisdictione spirituali, & similibus. Suspensus ab officio censetur directe suspensus a iurisdictione spirituali, & facultate eligendi, aut conferendi ex quadam consequentia. Ab. de consuetud. cap. Cum dilectus. Vide. Excommunicatio minor.

Suspensus ab officio est suspensus a iurisdictione, quę illis competit ratione officii, licet Glo. teneat contrarium. Ab. de cleri. excom. c. Si ecclesia. Non tamen semper est suspensus a beneficio,& sic accessorium non sequitur principale. Abb. de purga. cano. c. Inter.

Suspensus a beneficio censetur suspensus ab officio. Abb. de purga. cano. c. Inter. Suspensus a beneficio etiam ab homine est suspensus etiam extra territorium iudicis, si iudex hoc intendit, si a iure ex causa concernente certam ecclesiam est suspensus solum respectu beneficiorum illius ecclesię. Si ex causa generali est suspensus respectu omnium. Ab. de appella. c. Pastoralis. Si suspensio feratur pro delicto non oportet monitionem præcedere. Ab. ubi suprà. c. Irreprehensibilis. Qui suspensus est auctoritate papæ, uel iuris an possit restitui per inferiorem. Ab. de testib. c. Tam litteris.

Suspensus ab officio, & beneficio non potest agere nomine proprio pro iuribus beneficii, si a beneficio non debet habere redditus, potest tamen eligere, quia eligendi ius annectitur ordini a quo non est suspensus, non tamen potest eligi in ecclesia, in qua est suspensus. Alia omnia spectantia ad officiũ potest exercere tẽporalia,& spiritualia. Suspẽsus ab officio nec eligi, nec eligere põt, nec exercere deputata ordini. Ab. de excep. c. Apostolicæ.

Suspensus est quilibet ab ordine quo ad se pro omni mortali, non autem quo ad alios, nisi sit notorius fornicator. Ab. de cohabita. cleri. & mulier. c. Quæsituni. Et ubi suprà. c. Vestra.

Suspensus a iure, & suspensus ab homine in quibus differunt. Abb. de cohabita. cleri. c. Sicut ad extirpanda.

Suum in materia ubi potest competere uerum dominium uerificatur tantum in domino in materia in qua non datur dominium, comprehendit eum qui habet iurisdictionem, uel aliquod ius in illa. Omnes ecclesiæ suffraganeorum possunt dici esse archiepiscoporum. Et laycus potest dicere quod ecclesia sit sua si in ea habet ius patronatus. Abb. de pręben. c. Pro illorum.

Suorum nomine qui intelliguntur opiniones. Ab. de testib. c. De cætero. tacens consentire uidetur, opiniones,& quando uerum est. Ab. de præsump. cap. Homine. Habetur pro consentiente etiam agitur de obligatione personarum quando interuenit aliquis actus positiuus, ideo ad professionem tacitam non oportet quod habitus petatur, sed sufficit quod accipiatur sine contradictione. Ab. de regulari. c. Cum uirum. In actu odioso non præsumitur consensus etiam ex taciturnitate, nisi ex concursu magni temporis. Ab. de iure patro. c. Cura pastorali. Taciturnitas non prodest, ubi consensus expressus nihil operatur. Vnde exemptus ab episcopo citatus si non excipit sibi non præiudicat, quia non potest iurisdictionem prorogare, nisi consensu papæ, sed nec qui consentire non potest de beneficio. Ab. de prebẽn. c. Dile-

c. Dilectus. secundum. Videtur consentire contractui secundum protestationem alterius, licet protestatio sit odiosa, & onerosa. Ab. de conditio. apponen. c. Si conditiones. Quandoq; habetur pro consentiẽte, quandoq; pro contradicente. Glo. de consangui. c. Super eo. Licet taciturnitas quandoq; habeatur pro contradicente, tamen ueritate inspecta differentia est inter expressam prohibitionem, & taciturnitatem, quando habetur etiam pro consentiente. Ab. de simo. c. Sicut tuis. In onerosis tacens habetur pro contradicente, in re concupiscibili, & honorabili habetur pro consentiente. Abb. de procura. c. Non iniuste.

TAlea si aliqui priuilegio principis eximuntur, an alii teneantur ad integram solutionem, uel debeat diminui ad ratam. Abb. de possessori. c. Accedentes.

Imponentes collectas, exactiones, angarias, clericis, uel piis locis puniuntur in duplo, & subiiciuntur imperiali banno de iure ciuili. Qui dicunt prędicta esse licita probare debent. Imperator potest in exactionibus nouam legem cōdere, & super his libere disponere, non autem inferior, nisi præscripserit iura imperii. Ecclesia tamen in his oneribus nō subiicitur legibus imperii, quia clericorum bona exempta sunt diuino iure. Domini temporales infra imperatorem possunt a subditis suis taleas exigere in casibus licitis approbatis a iure, uel cōsuetudine si de principio consuetudinis non sit memoria.

Priuilegium de prædictis non soluendis si conceditur ab inferiori pręiudicat concedenti, non uniuersitati, ideo tenetur dimittere ciuitati tantum quantum illi concedit ex priuilegio, secus si priuilegium sit imperatoris cum clausula motu proprio, & legis derogatione, quia tunc nihil diminuitur de communi. Si ciuitas grauetur multum debet implorare auxilium principis. Pro modica re non debet fieri restitutio a prædictis. Decuriones tamen possunt doctoribus, & medicis hoc concedere ciuitatis. Hæc non possunt concedere in præiudicium domini, sed in sui præiudiciū, immo subditis non possunt, sed uenientibus tantum ad habitandum de nouo. Vbi ciuitas non habet iura principis non potest imponere collectas pro utilitate publica, sed pro necessitate potest. Idem dic de prouincia, quæ ob nimiam paupertatem potest officium super exactione deputatus remissionem facere. Immunitas sub generalitate contra nullum excuset ab oneribus patrimonialibus supportandis. Vt excuset oportet fiat mentio de oneribus prædictis, & de oneribus realibus, & personalibus ordinariis, & extraordinariis. Si quis efficitur ciuis ut non subiiciatur oneribus debet manuteneri in suo priuilegio. Habens tamen priuilegium soluendo renunciat. Abb. de immunita. eccle. cap. Peruenit. Sententię latæ a collectoribus sunt ipso iure nullæ, & nunquam conualescunt, & rectores excommunicati, etiam deposito officio, & successor, nisi satisfaciant infra mensem. Vbi suprà. c. Aduersus. Clerici non tenentur contribuere necessitatibus communibus eis & laycis, & ecclesia contra eos grauantes in prędictis iurisdictionem exercet, quia sacrilegium est, nec possunt clerici soluere sponte inconsulto papa. Collectorum & statuentium sententiæ sunt nullæ ipso iure ante & post excommunicationem, licet tollerentur in officiis publicis. Ab. ubi suprà. c. Aduersus. Vide. Excommunicatus prætextu officij.

Tamquam quandoque denotat ueritatem non similitudinem, uel improprietatem, & hoc quando uerba ex subiecta materia hoc patiuntur, si statutum di

cit pro scolari ut ciuis debeat tractari uidetur ex hoc creatus eius, ex quo actus dependet ex mera uoluntate disponentis. Ab. de spons. c. Ex parte.

Theatrum dicitur locus aptus ad speculandum. Abb. de ui. & honesta. cle. c. Cum decore.

Tempus quando factum diuersificatur ex decursu temporis, si quis promittat illud puta pro anno, & impeditur, non tenetur ad illud pro sequenti anno, ut in officiis scholarium & doctorum legentium, secus ubi factum quod quis promisit non uariatur ex tempore. In primo casu si deficiat, tenetur tantum ad interesse, in secundo ad promissum. Abb. de iudi. cap. Significauerunt.

Tempus assignatum pro dilatione est regulariter continuum. Vnde non obstant magnæ solennitates, uel alia impedimenta. Ab. de testib. c. Vltra. Tempore etiam præscriptionum omnia sunt continua regulariter, & currunt de momento ad momentum, nisi aliud in iure caueatur. Abb. de appella. c. Super eo.

Tempus ætati proximum dicitur quod distat per sex menses tantum. Glo. & Abb. de desponsa. impuber. c. Continebatur. Vide. Attestationes.

Tempus accessus residentiæ & reuersionis pro aliquo negocio est priuilegiatum pariter, ideo si datur alicui saluus conductus ueniendi intelligitur quod ibi possit morari tute, & recedere, quia frustra esset primum sine reliquis. Qui uult consequens uult & antecedens. Abb. de conces. præb. c. Quia diuersitatem.

Tempus præfixum in odium negligentium non currit impedito impedimento iuris suspenso, nec impedimento facti, puta propter absentiam. Si non in odium negligentię, sed in fauorem alterius huic tempus semper currit etiam ignoranti, ideo si quis non exequitur testamentum infra annum, quia non potest, deuoluitur tamen potestas ad episcopum, quia in fauorem defuncti inducitur. Abb. de concessio. præben. cap. Quia diuersitatem.

Dies ubi præfigitur ad aliquid faciendum, non est opus interpellatione ad contrahendum moram, sed lapsus termini constituit illum in mora, quia dies statuta interpellat pro homine. Abb. de loca. c. Potuit.

Tempora diuersa ubi iura prefigunt ad explicandum aliquem actum uidetur arbitrarium, quod tempus obseruatur. Abb. de regular. cap. Ad Apostolicam.

Theologiæ studium debet esse magis priuilegiatum quam iuris ciuilis. Credo possit attentari quod studium iuris canonici non excluditur ab hoc fauore, quia eius scientia est pars diuinæ scientiæ. Abb. ne cleri. uel monach. c. Super specula. Vna auctoritas scripturæ tota debet deferri ad idem. De baptis. & Glo. ubi suprà.

Theologi peccant dicentes homines non teneri ad decimas. In diuinæ legis interpretatione standum est magis determinationi papæ, quam theologorum, etiam si theologi sint sancti. Iuuatur etiam authoritate iuris diuini, cui etiam potius est standum, quam constitutioni pontificis. Hęc magis pertinent ad determinationem concilii, quam priuatarum personarum. Ab. de deci. c. Tua. Et ubi suprà. c. In aliquibus.

Theologiæ magister debet esse in qualibet ecclesia metropolitana, & in ea debet habere præbendam ut doceat. De magistr. capitu. Quia nonnullis.

Prælat

Prælati & capitula ad studium theologiæ scholares dociles mittere tenentur, qui in absentia redditus prebendarum, & beneficiorum suorum per quinquennium integraliter percipient. Et si proprij redditus eis ad studendum non sufficiunt debet prælatus cum capitulo prouidere eis. Magister donec docuerit integre percipiet fructus beneficiorum suorum. De magistr. c. Super specula. Reliqua. Vide. Scholares.

Terminus a die, A, excludit diem cui additur. Vide in rescriptis. Tempus præscriptum.

Terminus ad aliquod faciendum si statutus est a lege, uel statuto, eo elapso non debet quis audiri, nisi probato iusto impedimento. Si a iudice qui omnibus imposuit silentium non debet quis audiri re integra, nisi per appellationem. Si non est lata sententia, sed iudex præfixit terminum si res est integra, & non fecit præparamenta, quæ non possit relinquere sine damno suo debet audiri, secus si fecit, quia ex dilatione potest multum damnificari. Vbi ius mandat præfigi terminum, & fieri ædictum ad præfixionem termini, non requiritur cognitio causæ, sed requiritur ubi ædictum fit contra regulas iuris. Alias pars releuabitur per medium appellationis, ideo non potest post agere nisi appellet secus. si præfigit terminum extraiudicium, quia debet admitti. Grauamina imposita extraiudicium non transeunt in rem iudicatam. Abb. Qui matrimo. accusa. possunt. c. Cum in tua.

Transuersari est in totum recedere sine licentia iudicis ab accusatione. Isti puniuntur in quinque libris auri. Abb. in rubr. de calumnia.

Terræ nomine comprehenditur regnum, ciuitas, castrum, uilla. Abb. de uerbo. signi fi. c. Cum in partibus.

Testator si amicum suum facit executorem, & episcopo consanguineo suo aliquid relinquit, intelliguntur ista conuenire personis, quibus ista committi, & legari solent, non autem dignitatibus, etiam si tantum exprimantur per nomina appellatiua, quę conueniunt dignitatibus, secus si non habet amicitiam neque consanguinitatem cum eis. Abb. de off. & potest. iud. delega. c. Quoniam Abbas.

Testari non potest Abbatissa, etiam si nunquam induit habitum monachalem. De testam. c. Quia ingredientibus.

Testari non potest incarceratus. Abb. de procura. c. Accedens. Vide. Libertati quando quis tenetur.

Testari non potest canonicus de acquisitis intuitu prębendę, sed omnia cedunt capitulo. Abb. de testam. c. Relatum.

Testari non potest clericus de acquisitis per ecclesiam, potest tamen in egritudine constitutus moderatam eleemosinam facere. De testamen. c. Ad hoc. Non tamen immoderatam potest dare, nec immobilia, nec preciosa donare, & sic licet inter uiuos, quod non licet in causa mortis. Abb. ubi suprà. c. Clericus. Testari non potest de bonis per ecclesiam acquisitis. Vbi suprà. c. Cum in officiis. De acquisitis per ecclesiam ex titulo ecclesiæ non possunt clerici testari, nec de acquisitis ex facultatibus ecclesię. Fallit, si prælatus ecclesiæ tantundem contulit de suis ecclesię quantum reliquit de bonis ecclesię. secundo ubi est consuetudo, & hoc quo ad mobilia tantum, & quæ modici ualoris sunt, in aliis non ualet consuetudo. Valet tamen consuetudo quod canonici possint testari de redditibus percipiendis anno sequenti post mortem, quia potius præiudicant canoni-

nonico successori, quam ecclesię tertio, in infirmitate possunt eleemosinam facere. quarto fallit quando clericus uult remunerare seruitia facta. Canonicum credo non posse testari de redditibus receptis usque ad mortem, licet plures teneant contrarium. De acquisitis ratione officii, uel seruitutis puta quia fuit capellanus principis, uel pro quarta ubi non relinquitur contemplatione ecclesiæ, de acquisitis titulo personæ ut ex successione agnatorum, uel donatione amicorum potest testari, similiter etiam de acquisitis pro missis dicendis, & similibus, nec de hoc debetur quarta episcopo. Vbi non relinquitur contemplatione ecclesiæ, & quæ ex industria lucrantur sibi non ecclesiæ, licet uxor lucretur marito. Ista etiam tenent in episcopo. De acquisitis nomine dignitatis clericalis testari possunt. Abb. de testamen. c. Cum in officiis. Testari possunt de acquisitis intuitu personæ, & de propriis, non autem de acquisitis intuitu ecclesię. De testamen. c. Quia nos. Testari possunt de omnibus aduentitiis, etiam si clericus sit in potestate patris, nec acquiritur usufructus parentibus, sed quę in laycis sunt aduentitia in clericis sunt castrensia, uel quasi castrensia. Abb. ubi suprà. cap. Quia nos. Testari potest clericus de propriis. In acquisitis per ecclesiam, etiam si sint mobilia, succedit communis congregatio, uel successor in beneficio. Possunt tamen aliqua pauperibus & seruitoribus dare. Si defunctus habet plura beneficia, fiet diuisio bonorum ęqua. De testamen. cap. Relatum secundum. Acquisita per canonicum intuitu ecclesię non cedunt successori, sed capitulo. Vbi beneficium est omnino separatum, cedunt successori, ut ea dispenset, sicut alia bona ecclesiæ. Quando bona sunt diuisa inter archidiaconum, & capitulum, quod assignauit partes, bona acquisita per archidiaconum cedunt capitulo, sicut dictum est de canonicis, secus ubi sunt separata. Abb. ubi suprà. Clerici non solum prohibentur testari sed etiam donare, quia eadem ratio est utrobique, uidelicet utriusque effectus refertur in tempus quo post mortem clericus non est amplius rector ecclesiæ, sed uiuens donare potest aliqua intuitu eleemosinæ. Abb. de test. c. Ioannes.

Testari potest episcopus de patrimonio suo. De rebus ecclesiæ, uel intuitu ecclesiæ acquisitis non potest. De testam. c. Quorundam. Episcopus instituens hæredem hæreticum, uel paganum, etiam post mortem denunciatur excommunicatus. De hæreti. c. Si quis. Ex hoc præsumitur hæreticus, nec debet relinquere hæreticis uel paganis, potest tamen instituere extraneum catholicum hæredem. Abb. ubi suprà.

Testari potest qui est annorum quattuordecim, & eligere sepulturam. Abb. de restitutio. spolia. c. Ex parte. Quilibet pubes testari potest tempore mortis, & disponere de rebus suis sine solennitate. Similiter qui ingreditur religionem. Ab. de proba. c. In presentia. Testari potest quis ultima die. 14. anni, & non prius, etiam si sit discretus. Abb. de desponsatio. impuber. c. Tua nobis.

Testari non potest furiosus, nec mente captus, nisi habeat lucida interualla. Secundo surdus & mutus a natiuitate, secus si ex accidenti, & sciat scribere. Tertio qui actualiter loqui non potest, & nomen hæredis exprimere, & nescit scribere. Quarto masculus nisi sit in quartodecimo anno, & fœmina in duodecimo. Quinto filiusfamilias, nisi de castrensi, uel quasi castrensi. Sexto prodigus, cui interdicta sunt bona a iudice.

Septimo damnatus ad mortem naturalem, uel ciuilem, etiam si effugiat manus iudicis, non autem si damnatus sit ad abscisionem manus, & huiusmodi. Octauo non potest testari damnatus carceri perpetuo. Nono usurarius publicus, nisi præstita cautione. Decimo excommunicatus secundum Glo. sed communiter tenetur oppositum. Vndecimo seruus. Duodecimo religiosus professus tria uota. Heremita potest testari, sicut & habere proprium. Tertiodecimo hæreticus, quia nihil habet. Quartodecimo dubius de statu suo, an sit in eo statu, in quo potest testari. Quintodecimo obsides pro captiuis populi Romani, uel etiam si obsides essent apud infideles, uel econtra. Decimosexto damnatus ob crimen famosum, cum ob iniuriam alterius fecit libellum, & de eo fuit damnatus, talis est infamis. Infamis tamen potest testari, nisi sit ex alia causa prohibitus. Decimoseptimo reus in crimine lęsę maiestatis. Decimooctauo qui captus est ab hostibus. Decimonono carens utroque lumine, nisi seruetur quod continetur in.l. Iubemus. Alii qui non possunt testari, ad hos casus reducuntur. Abb. in rubri. de testam.

Testator præsupponitur sanæ mentis, & neganti onus probandi incumbit. Abb. de succes. ab intesta. c. Cum dilectus.

Testari potest pater pro filio impubere, pro mente capto, pro furioso, pro prodigo, pro surdo, & muto. Abb. de testam. c. Raynutius.

Testari prohibitus secundum iura non potest disponere ad pias causas. Surdus & mutus possunt, si signis exprimere possunt uoluntatem suam. In his sufficit facultas iuris gentium. Vnde ad pias causas ualet testamentum nutibus factum. Excommunicatus, & qui moritur in mortali possunt disponere ad pias causas, & eorum legatum gaudet isto priuilegio, nisi sit specialis prohibitio. Dubius de statu suo credo possit disponere. Non potest disponere ad pias causas furiosus, impubes, nec filiusfamilias, nisi de castrensi, uel quasi castrensi, & de aduentitio, si habet usum pœnes se, nec prodigus, nec usurarius publicus, nec damnatus ad mortem uaturalem uel ciuilem, nec seruus, nec religiosus, nec hæreticus, nec qui est in crimine lęsę maiestatis. Tales non possunt disponere ad pias causas, quia non habent bona. Abb. in rubri. de testam.

Si testator uolens relinquere ecclesiæ relinquit sacerdoti quærenti hoc fraude, tenetur sacerdos hæc restituere. Si blando sermone inducitur sine fraude, non tenetur. Abb. de peculi. cleri. c. Presbyter.

Testator relinqnens aliquid ad restituendum non potest ex hoc post compelli ad restituendum. Abb. de succes. ab intesta. c. Cum dilectus. Vide. Testamenta ad pias causas.

Intestatus non dicitur nisi qui potest testari, & nullum, uel non iure fecit testamentum, ideo impubes non moritur intestatus. Abb. in rubri. de succes. ab intesta.

In testamento debet apponi clausula, si non ualet &c. Valeat iure codicilli, non quia tunc sustentetur testamentum, sed quia ualent legata, quæ alias non ualerent. Legata tamen ad pias causas sine ista clausula ualent, ubi non ualet testamentum, quia ad eorum legalitatem sufficit solennitas iuris gentium. Abb. de testam. c. Raynaldus.

Testamentum clerici, ingredientis religionem, Militis non infirmatur ex præteritione filiorum, uel parentum, licet debita portio debeatur secundum quod iura disponunt. Abb. de testam. c. Quia nos.

Testamentum tenet, si quis dispositionem suæ uoluntatis extremæ alteri committat. De testamen. cap. Cum tibi. Si quod committitur personæ committitur pauperibus distribuendum, ille solo nomine est hæres. Testamentum metu secundum aliquos ualet, sed ad pias causas ualet simpliciter. In aliis potest dubitari. Si tamen constet de uoluntate testatoris per urgentia signa de benignitate canonica ualet testamentum. Ab. ubi supra. Non potest conferri in uoluntatem alterius, quia testamentum dependet ex gratia, quia confertur in tempus in quo testator non est dominus. Vnde satis est quod sibi committatur libera facultas testandi. Ab. de conditio. apponen. c. Super eo.

In testamento conditio apposita, qua seruata mutatur generalis constitutio canonis non ualet. Abb. de testamen. c. Requisisti.

Testamentum factum secundum consuetudinem alicuius patrię puta cum tribus testibus tantum ualet quo ad bona sita in alia patria. Abb. de cleri. coniuga. cap. Cum olim. Vide. Consuetudo ubi agitur de habilitate personæ.

In testamento si mandatur ecclesia construi, & non dicitur per quem, hęres exequitur. Si legatum concernit utilitatem certę personæ, & non est qui possit petere in iudicio, potest iudex ex officio compellere debentem exequi, sicut delegatis minoribus. Si relictum non potest ad usum destinatum deputari debet commutari in aliam piam causam, similiter si pecunia relicta non sufficit ad opus faciendum. Hæc conuersio in piam causam habet fieri per exequutores, & episcopum. Ab. de testam. cap. Nos quidem.

Ecclesiæ construendę relicta debent dari sine aliqua dimuitione, & fructus medii temporis debent assignari. Si reliquit prędia ad certum diem, debentur prædia cum fructibus medii temporis, si dies apposita est in fauorem legatarii. Si mandat ecclesia construi non expresso loco certo, uel non potest construi in destinato loco, non uitiatur legatum, sed ædificabitur, ut uidebitur episcopo, & executori. Relicta ecclesiæ, si illa non est in territorio, erunt ecclesiæ cathedralis. Relictum ad pias causas deputabitur ad alium usum de consensu episcopi, & hæredis, si non potest impleri. Si certæ personę non habito respectu ad pias causas deficiente persona expirat legatum, & remanet apud grauatum. Si dubitatur, pręsumendum est fauore religionis, & animæ quod prospexerit ad piam causam. Ab. de testamen. c. Nos quidem.

Si patronus mandauit ecclesiam construi, & reseruauit temporale aliquod filiis exsoluendum, nisi episcopus illud reseruet patrono per statutum suum non possunt filii exigere illam pensionem. Abb. de iure patro. c. Præterea. secundum.

Si testator legauit bona personę, quia credebat illum esse filium eius, uel aliis errore, uel etiam donauerit, illa bona reuocantur, & pertinent ad proximos successores eius. Abb. de procuratio. c. Causam.

Testamentum exequitur episcopus propter negligentiam hæredis. si testator defunctus est, & si infra annum a die monitionis non fit executio testamenti per debentem exequi, ad episcopum deuoluitur executio. Abb. de testamen. cap. Nos quidem. Annus præfixus a die monitionis currit, & non a morte testatoris. Hodie propter statuta episcoporum incipit a die mortis. Vbi non prouidetur de executore quo ad relicta pauperibus,

uel

uel redimendis captiuis, debet episcopus exequi. Iudex etiam secularis potest officium suum impendere, ut legata ad pias causas executioni mandentur. Episcopus supplet negligentiam executoris, etiam non ad pias causas. Hęredis negligentiam ratione operis incohati, & ad hoc sufficit annus etiam operis complendi, & est consideranda operis qualitas. Si testator mandauit aliquid fieri in certo tempore computando a die mortis, debet intelligi a die scientiæ & hereditatis additę. si non prouidit de tempore in relictis non ad pias causas, datur annus, & currit a die monitionis fiendę per iudicem. Relicta ad pias causas, debet soluere infra sex menses, & currit tempus a die insinuationis testamenti, sed respectu executionis deuoluendæ si præcedit duplex admonitio, & non expectatur annus. Statuta episcoporum limita infra annum a die mortis & hæreditatis additæ. Si reliquit centum pauperibus declaranda per Suffronium, anno elapso non habet episcopus declarare, sed exequi. Abb. ubi suprà. cap. Nos quidem.

Testamenti executio ubi hęres est negligens etiam ad pias causas ad utrunque iudicem spectat, & locus est præuentioni. Abb. ubi suprà. Et ubi suprà. c. Si hæredes.

Testamenti executor potest esse religiosus, nisi sit de ordine minorum. Potest etiam esse clericus laycus, & mulier. Abb. de testam. c. Tua nobis. Et ubi suprà. c. Ioannes.

Testamenti executor non potest commutare usum destinatum per testatorem, nec etiam de consensu episcopi potest mutare in meliorem usum, ex quo potest deputari ad usum destinatum, & iura solam auctoritatem principis excipiunt. Abb. de testam. c. Tua nobis.

Qui executoris suscipit officium exequi compellitur. De testamen. cap. Ioannes. Executoris officium sibi delatum in testamento nemo compellitur acceptare, etiam ad pias causas, uidetur tamen acceptare officium exequendo aliquid de spectantibus ad illud officium. secundo si erat præsens quando conficiebatur testamentum, & tacuit. tertio si scienter recepit litteras in quibus officium conferebatur. quarto si ipse scripsit litteras ut testator ipsum ad hoc deputaret officium. Quo ad legata ad pias causas uidetur quod episcopus possit compellere, & si non ut testamentarium executorem, saltem ut delegatum, & commissarium. Cum episcopus possit exequi, potest etiam executionem demandare, & compellere ad suscipiendum delegationem. Abb. de testam. c. Ioannes.

Executor merus non habet actionem contra hæredem, sed potest implorare officium iudicis contra hæredem. Executor uniuersalis potest uendere bona hæreditatis pro executione ultimæ uoluntatis, puta si omnia sint distribuenda pauperibus. Executor partialis non potest, nisi testator sibi concesserit. Abb. ubi suprà. c. Ioannes.

Testamentum in quo præteritur filius, non reuocatur in totum. Ab. de test. c. Raynutius.

In testamento oportet instituatur hæres, & sufficit instituatur in certa re, qui deficiente cohærede succedit in omnibus, nisi hoc fraude sit factum. Abbas de testamen. cap. Quia ingredientibus. Quando instituuntur plures. Abb. de testamen. cap. Raynaldus. Vide. Hæredes, si instituantur pater & filius. Institui potest hæres qui nondum est, & similiter potest eis legari. Abb. de eccle. ædificatio. cap. Ad audien-

audientiam. secundum. Vide. Priuilegium rei quæ nondum est.

Rogatus hæreditatem restituere an possit hæreditatem alienare. Ab. de proba. c. In pœnitentia.

Legatarius licet possit agere contra hæredem qui adiit hæreditatem, non amen contra eum qui non adiit. Si duo sunt hæredes, & unus adiit hæreditatem, alter non potest legatarius agere contra eum qui adiit pro parte contingente, & compellere, & non tenetur expectare quod omnes adeant hęreditatem. Abb. de testam. c. Raynaldus.

Legatum non sortitur per omnia naturam donationis, cum in eo non sit interpretatio plenissima, sicut in donationibus. Abb. de dona. cap. Cum dilectus.

Si legat quis omne argentum suum uel omnes uestes suas intelligitur de suis tempore conditi testamenti, non de his quę post testamentum conditum. Abb. de priuileg. c. Cum capella.

Qui legat rem alienam si in ea habet aliquod ius puta partem, uel est pignus, legat ius quod habet in ea, si est omnino res aliena, & est hæredis debetur res, & non existimatio, si alterius, & scit, debetur illa res, uel extimatio, si tamen est res cuius commertium potest haberi, alias legatum est inutile, si legat ignoranter etiam extraneo non ualet legatum. Si coniunctæ personæ cui alias relicturus erat, etiam si sciuisset alienam, debetur extimatio. Quando quis errat generaliter, procedunt prædicta, sed si errat ex causa specifica, quia celebrat rem esse suam ex emptione a pupillo, quæ tamen non ualebat ex toto uitiatur legatum factum etiam coniunctæ personæ. Ista tamen non sunt obseruanda in iure canonico. Abb. de testamen. c. Filius noster. Qui legat rem non suam, sed unius ecclesiæ ad aliam ecclesiam, tunc non debetur legatum. Vbi suprà. Secundum ius ciuile extimatio rei debetur, non autem de iure canonico cuius capituli dispositio astringit omnes, quos astringit ius canonicum. Abb. ubi suprà. c. Filius noster.

Legatum factum habenti beneficium præsumitur legatum intuitu personę, secus si sit rector ecclesiæ. Abb. de pecul. cleri. c. Inuestigandum. & melius. Vbi suprà. c. Si quis. Si legatur canonicis non legatur ecclesiæ, quia canonici non representant totam ecclesiam, cum sint etiam alii. Abb. de testam. c. Requisisti.

Quando legatur ecclesiæ calix debet intelligi de argento, si planeta, intelligitur de serico. In legatis ad pias causas ciuiliter factis intelligitur quod est melius, & id debetur fauore piæ causæ. Abb. de testamen. cap. Iudicante.

Qui legat ciphum argenteum, ubi sunt plures, si est in patrimonio, optio est legatarii, si non, optio est hęredis, si unum de seruis meis hęres habet declarare uoluntatem defuncti. Abb. de testam. c. Iudicante.

Legatum non ualet si in testamento exprimitur causa, quę si esset falsa, testator nullomodo legasset. Abb. de consangui. c. Quia circa.

Si legatur collegio res, quam tenere non potest, ualet legatum, quia commutari potest res illa, uel uendi. Si non potest commutari, uel non est qui emat, debet ex ea facere eleemosinam, uel abiicere, ex quo non potest illam tenere secundum regulam. Abb. de sta. monacho. cap. Recolendam.

Legatum factum debitori, cui testator tenetur necessitate iuris, uidetur legatum

tum animo compensandi, nisi sit expressum. Vbi debitor est uoluntarius, non. Abb. de testam. c. Officii.

Legata domo uenit etiam hortus si illi ad hæreat, alias non, nisi exprimat. Ab. de testam. c. Raynaldus.

Ecclesia communicat legatum sibi factum episcopo, sed episcopus non communicat legata inferioribus ecclesiis, sed ecclesiæ cathedrali propter maiorem unionem. An sit factum personæ uel dignitati attendendæ sunt coniecturæ, non autem nomen proprium, uel appellatiuum. Non legari potest ecclesiæ sic ut episcopus nihil habeat, & quando præsumitur factum intuitu personæ, uel ecclesię. Cum bona acquiruntur ecclesiæ, non potest episcopus excludi, quia excluderetur ab administratione, uel ab alimentis sibi debitis. Iure publico quod ius priuata dispositio mutare non potest, nec potest relinquere quod sit beneficium cuius collatio non pertinebit ad episcopum, quia non habet immutare canones. Episcopo debetur de relictis ecclesię cathedrali quarta pars. Abb. de testamen. cap. Requisisti. Decime relictæ pro missis dicendis si intuitu ecclesiæ dimittuntur puta quia parrochianus, portio debetur episcopo, si intuitu personæ, nihil debetur episcopo. Abb. de testam. c. Cum in officiis.

Legatario debetur legatum etiam nudis uerbis a testatore relictum. De testamen. c. Indicante. Satis est legatum posse probari per testes, etiam si non sit ad pias causas, quia utroque modo tenet. Abb. ubi supra.

Legatum factum ecclesiæ de certa re quolibet anno, non durat perpetuo, sed ad tempus determinatum, uidelicet per annos. 100. Alii tenent contrarium. Abb. de testamen. cap. De his. Legatum pro fabrica, pro ornamentis ecclesiæ. Abb. ubi supra. Vide. Ecclesiæ fabricę quarta.

Legatum factum episcopo contemplatione personę non diuiditur cum ecclesia cathedrali, secus si contemplatione ecclesię, cui nihil relinquit priuatim, uel separatim. Si soli ecclesiæ est legatum episcopus habet portionem suam, pręsumitur legatum contemplatione ecclesiæ quando fit ab extraneo, & ab habente administrationem, secus si fiat a non habente administrationem. Cum ecclesiis inferioribus episcopus non diuidit sibi legatum, cum quibus non habet tantam unionem quantam cum cathedrali. Abb. de testam. c. Requisisti. Legatum factum episcopo ab extraneo censetur factum intuitu & contemplatione ecclesiæ. Abb. ubi supra. Et de his quæ fiunt a præla. c. Postulasti.

In testamentis legatum generale si præcedit speciale, obtinet, qui habet speciale, utrunque. Si dicit lego cuilibet cappam, & priori bibliam, prior habet utrunque, secus si speciale præcedit. Abb. de sen. & re iudica. c. Cum olim.

Si legatur res, quæ longe est, debet adduci expensis hæredis. si prope, debetur ubi est. Abb. de testam. c. Iudicante.

Legari potest aliquid per nuncium. Abb. de sponsa. cap. Tuæ fraternitati.

Legans distribui pro male ablatis, & post mortem non reperiuntur male ablata in tanta summa, si prohibuit in allum casum dictam quantitatem expendi, quod superest, cedit heredi. Si simpliciter disposuit, uidelicet distribui inter pauperes, ut legatum in pium usum conuertitur in alium usum, si non potest ad usum destinatum deputari, ex quo testator expressit certam quantitatem, credendum est illam debere, licet non appareant debentes accipere. Abb. de testam. c. Tua nos.

Legari

Logari potest res litigiosa, & tunc hæres debet ad iudicium finem deducere, & si uicerit rem tradit, alias liberatur. Abb. ut lite penden. cap. Ecclesia.

Legatum ad pias causas dicitur omne relictum pro anima sua, etiam si relinquat consanguineo pauperi. Vnde ex eo non potest subtrahi falcidia. Ab. in rubr. de testamen. Omnia quę pro anima relinquuntur dicuntur relinqui ad pias causas, & gaudent eodem priuilegio quo relicta ecclesiæ propter idemptitatem rationis, quia ecclesia priuilegiatur contemplatione causę. Vnde pia loca possunt petere restitutionem in integrum. Abb. ubi supra. cap. Relatum. Legatum factum ecclesiæ, uel pio loco, uel habenti administrationem ecclesię in dubio præsumitur factum contemplatione & intuitu animæ, & sic relinquitur ad pias causas. Abb. ubi supra. c. Requisisti.

Legatum ad pias causas non adita hæreditate debetur, maxime si hæres renunciat, uel repudiat hæreditatem, quia non subiacet solennitatibus iuris. Abb. de testamen. c. Relatum. Valent legata ad pias causas, etiam si testamentum non ualeat. Abb. ubi supra. cap. Raynaldus. Distribuuntur hæc legata per eum quem testator ad hæc deputauit, si in restitutione est dubium de maleablatis. Abb. ubi supra. c. Tua nos.

Si legantur centum pro dote nubendæ mulieris quæ moritur, si legauit pro anima dabuntur alteri, si ratione personæ puta quia ei seruiuit, expirat legatum, & erit apud grauatum. Abb. de testam. c. Nos quidem. Si reliquit mulieri ducentum, si non nupserit, centum, si nupserit, habebit ducentum. Ab. de proba. c. In pręsentia.

Legatum ad pias causas præscribitur spacio annorum. 40. siue sit ad pauperes, siue sit ad ecclesiam. Abb. de pręscrip. c. De quarta.

Legatum potest fieri monasterio construendo, & personæ incertę, dum tamen ex euentu possit certificari. Abb. de testamen. c. Nos quidem. Si legatur monasterio existenti in territorio, dabitur illi, si non est in territorio, dabitur ecclesię cathedrali. Si reliquit ecclesię Sancti Petri, & in ciuitate sunt plures ecclesiæ. S. Petri, dabitur pauperiori secundum Glo. sed melius est ut detur cathedrali. Si monasteria sunt æqualia, dabitur episcopo dispensandum. Si legati ecclesiæ more rusticorum dabitur parrochię suę. Ab. de testam. c. Iudicante.

Si legatur aliquid religioso cum hoc quod nihil acquiratur monasterio, intelligi debet quod nihil acquiratur monasterio quo ad utilitatem, non autem respectu iuris, & est sensus quod monasterium permittat illum habere administrationem, puta ut in pios usus dispenset, & tunc potest indirecte monasterium subleuare aliquo onere. Non tamen debet intelligi ut illa bona administretur propria, quia nec papa hoc potest concedere. Ab. de sta. monacho. c. Monachi.

Si legatur usus fructus domus, & eorum quæ sunt in domo non ueniunt quæ sunt in domo causa mercis, quia non uidentur esse in domo, ex quo non sunt ibi permansura. Ab. de foro compe. c. Licet.

Ex testamento minus solenni an oriatur obligatio naturalis, opiniones. Ab. de immunita. eccle. c. Quia plerique.

Testamentum factum a parrochiano coram presbytero parrochiali, & duobus testibus ualet, non obstante contraria consuetudine. De testamen. c. Cum esses. De iure canonico non oportet quod testes subscribant se, nec

nec quod sint rogati, nec quod sint masculi, licet ius ciuile aliter disponat. Licet possit dici quod papa non derogat iuri ciuili nisi quo ad numerum testium, & licet sint opiniones famosæ in contrarium, mihi semper placuit quod hoc capitulum deroget iuri ciuili, etiam quo ad forum seculare. Non sufficiunt duo testes nisi adsit præsentia presbyteri, uel alii duo loco presbyteri, nec requiritur quod testes sint rogati, nec quod omnes sint masculi, quia innititur iuri diuino, & dictis sanctorum patrum, & hoc generaliter in legatis etiam non ad pias causas tenet, licet opiniones sint in contrarium. Abb. ubi supra.

In testamento pœna apposita a testatore non concernit, nisi bona quæ ueniunt ex testamento ipsius, non autem extenditur ad bona quæ subsunt restitutioni ex testamento suo, uel alterius. Abb. de testamen. c. Raynaldus.

Testamentum nisi sit perfectum non ualet, ad pias tamen causas ualet, ex quo dispositio erat completa, puta quia transierat ad alia legata. Verba forte faciunt dispositionem inter liberos. Abb. de succes. ab intesta. cap. Sed hoc. Testamentum ex se sine publicatione non facit fidem, si unus ex testibus necessariis moritur ante publicationem, corruit testamentum. Ab. de fid. instrum. c. Instrumenta.

Testamentum ad pias causas cum duobus testibus tantum ualet. De testam. cap. Relatum. Ista sufficiunt si petuntur coram iudice seculari, nec requiritur solennitas iuris ciuilis, nec quod testes sint rogati, uel masculi, quæ tamen de iure ciuili requiruntur, cuius restrictio hic fit, ideo quod hic dicitur de duobus testibus seruandum est in omni foro. Abb. ubi supra. Nec potest testamentum ad pias causas artari per statuta. Vbi est statutum quod non possit mulier testari nisi in presentia duorum agnatorum, nec se obligare, secundo quod bona immobilia non possint alienari nisi subiectis, tertio quod nisi testamentum insinuetur infra sex menses per heredem sit ipso iure nullum. Prædictis omnibus non obstantibus ualent testamenta, & donationes ad pias causas, quia ista non subiacent solennitatibus iuris ciuilis, nec statutorum. Abb. ubi supra. cap. Relatum.

Testamentum ad pias causas conditum per uerba enunciatiua etiam propter aliud prolata ualet, licet successio, uel restitutio ueniat ad exclusionem alterius ecclesiæ. De successio. ab intesta. c. Cum dilectus. Per uerba enunciatiua etiam propter aliud prolata inducitur dispositio in dispositis ad pias causas, sed in aliis relictis hæc uerba non sufficiunt, quia hæc uerba sufficiunt in testamento militis. secundo ex hoc satis patet consensus a iure gentium. Generaliter si enunciatiua uerba proferuntur propter aliud talia uerba plene non probant, nec inducunt dispositionem. Si proferunt principaliter propter se, & adiectum est iuramentum, & sufficit dicat se iurasse, hæc uerba probant. Si non est adiectum iuramentum, & pars fuit præsens, uel notarius, uel ordinarius qui recipit confessionem pro parte, tunc probant. si nemo recipit confessionem, talia uerba non probant, nec enunciatum actum, sed inducunt legatum, uel institutionem hæredis secundum qualitatem uerborum. Qui confitetur in testamento in egritudine se abstulisse bona illius ecclesiæ, uel mandat usuras restitui alio non interueniente, si post iurat, potest compelli. Si non iurauit, nec affuit qui eius confessionem reciperet, non potest compelli.

pelli. Abb. de successio. ab intesta. cap. Cum dilectus.

Testamenta quo ad relicta religiosis locis non indigent solennitate, uel eam requirunt, sed nec donatio, nec requiruntur quinque aut septem testes. Glo. de consuetud. c. Ex litteris.

Substitutio facta filio eo decedente sine liberis, per ingressum religionis euanescit. De probatio. cap. In tua pręsentia. Si quis decessit sine liberis, quando euacuatur, & quando non per filios naturales & spurios. Nec euanescit substitutio, si institutus habuit, sed ante eum decessit. Cum dicitur in substitutione, si decesserit sine hærede, nomine hæredum intelliguntur filii tantum. Vnde si habet nepotem ex filio euanescit substitutio. Licet substitutio in personam priuatam euanescat per ingressum religionis, non tamen si substituitur ecclesia, uel alius locus religiosus, nec si iubet expendi in pias causas. Nec euanescit si quis non ingreditur monasterium, sed relinquit monasterium heredem. Si substitutio est de aliquo sub conditione si non ingreditur monasterium, talis conditio habetur pro non adiecta, sicut & in matrimonio, si efficitur clericus secularis qui instituitur hæres, non euanescit substitutio, secus si ingreditur religionem, etiam si sit conuersus. Si intrat & monachatus non tenet, uel moritur antequam monachatus teneat, uel exiit ante tempus probationis non euanescit substitutio, & fraus probatur per conuentiones factas per hæredem ipsi substituto. Si institutus hæres se & sua obtulit ecclesię seculari non euanescit substitutio. Prędicta habent locum quando unus conditionem apponit, & alius est in cuius persona apponitur. Vnde si unus dixerit, si decesserit sine liberis, intelligitur de ueris liberis, & non esset locus illi legi. Si testator dedit substitutum sub conditione, si institutus decesserit sine liberis a se legitime descendentibus, uel ex suo corpore nascentibus per ingressum religionis euanescit substitutio, licet aliqui teneant contrarium, quia has conditiones haberi pro non adiectis uoluit imperator, ne impediatur uita contemplatiua. Substitutio sub conditione si nupserit euanescit per ingressum religionis. Si reliquit mulieri. 200. si non nupserit, & si nupserit centum, si nupserit habet. 200. Abb. de proba. c. In præsentia.

Testamenti uerba impropriantur ad hoc ut testamentum teneat. Ab. de test. c. Raynaldus.

In testamento cum dicitur relinquo usumfructus uxori, si caste uixerit, ea transeunte ad secundas nuptias habet usumfructus. Abb. de uita. & honesta. cle. c. Clerici.

Testis admittitur de auditu. Quando non est memoria de initio oportet quod audierit ante litem a uiris bonæ famę, & quod deponens sit bonę famæ, & ita credat esse. Idem dic, cum testis de fama producitur. Quæ requiruntur ad testem de auditu. Abb. de testib. cap. Licet. Qui de auditu alieno est testis minus ualidus, & regulariter non ualet, nec potest proprie dici testis. Abb. de consangui. c. Tua nos. Vnus testis de auditu, & alius sine iuramento non probant impedimentum ad contrahendum matrimonium. Maiorem fidem facit fama, & unus testis cum iuramento, quam quandoque duo testes, quorum unus deponit de auditu, & alius sine iuramento, quia sola fama impedit matrimonium contrahendum, & dictum unius cum iuramento. Non autem qui de auditu, & alius sine iuramento, ideo si in causa matrimoniali debent esse testes, iurati

etiam

etiam si agatur ad impediendum matrimonium. Abb. de consangui. c. Ex litteris.

Testis non admittitur contra alium in causa criminali accusatus criminaliter accusatione sua pendente nisi in exceptis criminibus. De testib. cap. Non debet. Idem est ubi ex statuto, uel iure communi requiritur testis omni exceptione maior, nec oportet crimen esse publicum ad hoc quod excipiatur contra eum. Admittitur tamen in ciuili. Accusatus potest eligi, sed confirmatio debet differri. Idem est de inquisito, & de denunciato. Abb. ubi suprà.

Testis in defectum probationis cum ex natura negocii uel criminis probatio non potest haberi, admittitur illegitima minus probatio, & alias non sufficiens, sic hic criminosi, & socii delicti. Abb. de testib. cogen. cap. Venerabilis.

Testis Christianus contra iudeum admittitur. De testib. capitu. Iudei. Non autem econtra. Iudeus tamen potest excipere contra Christianum. Abb. ubi suprà.

Testes ad probandum impedimentum electi admittuntur layci, & fœminæ, & testes de auditu, & fama non probant. De testib. capitu. Tam litteris.

Testis sine iuramento non admittitur, etiam si sit religiosus. De testib. c. Nuper a nobis. Non creditur episcopo sine iuramento. Abb. ubi suprà. Pro forma exigitur liber euangelicorum & eius tactus cum iurat, aliter non est iuri satisfactum, licet obliget, nisi consuetudo sit in contrarium. Cum iuramentum defertur a parte uoluntarie, iurandum est secundum uoluntatem deferentis, si tamen sit præmissum. Si de iurando conueniunt non expressa forma, iurandum est prædicto modo. Abb. de iureiuran. c. Et si Christus. Sine iuramento testis non admittitur; & si iuraret super uno articulo tantum, non creditur super alio, oportet etiam prius iuret, quam deponat. Abb. de testib. cap. De testibus. Iuramentum non est de substantiali forma solennitatis, sed concernit fauorem partium, ideo partes possunt remittere, secus quando concernit fauorem publicum. Licet non requiratur consensus iudicis, requiritur tamẽ consensus utriusq; partis in causa, quæ depẽdet a libera uoluntate partiũ, in aliis non põt remittere iuramẽtũ ut in causa matrimoniali de contumelia contracta, iuramentum calumniæ non potest remitti per partes, quia inuitarent ad malum, & contra bonum publicum. Testis non potest iurare aliter quam per euangelia illis tactis, nec aliter potest cogi, nec aliter ualet, nisi excuset consuetudo ut in Italia ubi quilibet liber sufficit. Si non apparet iuramentum esse præstitum, uel remissum non præsumitur præstitum, nec remissum, nec religiosus admittitur ad testificandum sine iuramento, nisi remittatur a partibus. Abb. de testib. c. Tuis questionibus. Non admittitur testis sine iuramento, quantumcunque persona sit notabilis. Ab. de dol. & contuma. c. Cum dilecti. Si cum iuramento deponit contra id quod prius dixit sine iuramento admittitur quo ad secundum non quo ad primum, dummodo hoc non sit in facto proprio, uel quasi, uel quando asserit secundo id quod præsumitur appetere, si instatur dicto post torturam, licet sit contrarium dictum ante illam. Abb. de proba. cap. Per tuas. Qui iuratus perhibuit testimonium in causa criminali potest in alia causa contra eundem testificari, nec potest repelli ab accusatione, ut inimi-

inimicus. Si sponte uenit, præsumitur inimicus. Abb. de accusa. cap. Cum. P. Sine iuramento testis nihil probat. Glo. & Abb. de priuileg. c. Cum olim. Vide. Testis admittitur de auditu. Cardinali creditur.

Testis ubi agitur de matrimonio contrahendo probato impedimento, & publicatis attestationibus alii testes non sunt admittendi super defectum impedimenti De proba. c. Iurauit. Si agitur de contractu admittitur. Abb. ubi supra. c. Causam. Cum in causa matrimoniali recipitur testis post publicationem sententia non transit in rem iudicatam, quia de peccato agitur. Abb. de consangui. cap. Ex litteris. secundum. Possunt testes legitimi in hac causa recipi reo absente, & ad eorum dicta fertur sententia. Qui matri. accusa. possunt. c. Relatum. Debent autem testificari & accusare personaliter, & non per litteras. Vbi supra. c. Si nobis. Super consanguinitate & contractu admittuntur consanguinei, & parentes. Vbi supra. c. Videtur. Consanguinei utriusque coniugis aliis præferuntur omnibus. Si tamen sponsus est ditior, uel nobilior testimonium parentum est suspectum. si æquales indifferenter admittuntur parentes utriusque, nisi filia affectaret maritum, uel ex circumstantiis suspecta esset, ideo arbitrio iudicis est relinquendum. Abb. ubi supra. c. Videtur. Qui de consanguinitate deponit computationem debet accipere a stipite, uel a germanis. De consangui. c. Tua nos. Aliter testes non ualent ad dirimendum matrimonium. Abb. ubi supra.

Testis incarceratus propter uacillationem non incurrit infamiam. De pœn. c. Super his. Propter uacillationem potest clericus capi, & detineri. Abb. ubi supra.

Testis contra clericum admittitur mulier, si agitur de irregularitate, uel de crimine ciuiliter, secus quando agitur criminaliter. Abb. de testib. c. In litteris. Mulier testificatur contra clericum, cum de crimine agitur. De testibus. c. Quoniam. Mulier non est tantæ fidei sicut uir, ideo ubi testes sunt æquales numero, statur uiris, & non fœminis. Abb. de uerbo. signifi. c. Forus. In criminalibus mulieres non possunt esse testes. In quibus possunt uel non possunt esse testes. In testamento non admittitur mulier. Glo. ubi supra. Admittitur in codicillo, quia non inuenitur prohibita. Abb. ubi supra. c. Forus.

Testis quando potest admitti post publicationem, immo etiam post sententiam. Abb. de proba. c. Licet.

Testis potest esse aduocatus alterius partis in instrumento compositionis, & transactionis in illa causa. Testis in instrumento potest esse aduocatus cum agitur ad exequutionem contractus, si tamen dubitetur de uiribus instrumenti, non potest testificari. Vox aduocati scripta facit fidem, non autem uocaliter. Proxeneta potest esse testis in instrumento, licet non possit testificari uiua uoce, quia instrumentum scribitur de consensu partium, & propter fidem instrumenti tollitur suspitio. Abb. de transac. cap. Ex litteris.

Attestationes si non probent expresse id ad quod producuntur, sed obscure interpretatio fit contra eum qui induxit, quia constabat quod sponsus plories cognouerat sponsam, & testis non probabat quod conditio prius præcesserat copulam, fit interpretatio pro matrimonio præsumpto. Glo. de conditio. apponen. c. Per tuas.

Attestationes arbitri præceptæ fidem faciunt in iudicio, si testes mortui sunt. Si uiuunt

Si uiuunt, est in optione illius contra quem testes producti sunt, an uelit recipere illas, uel testes de nouo deponere, etiam si sint publicatę. De testib. cap. Pręsentata. Attestationes coram arbitratore factæ non ualent, quia non est quasi iudex. Item quia ad alium finem uidelicet ad componendum sunt receptæ. Si in iudicio deponitur contrarium eis, quia coram arbitro non ualet eorum testimonium. Abb. ubi suprà. c. Præsentata.

Testis potest esse canonicus pro canonico, & frater pro fratre, unus compatriota pro alio, & suffraganeus pro episcopo suo, & unus consanguineus pro alio, recusantur tamen testes, & iudex qui habent consulere causam. Glo. de off. & pot. iud. delega. c. Cum. A. Vnus scholaris potest esse testis pro alio, in his tamen creditur plus & minus secundum quantitatem affectus. Abb. ubi suprà.

Testi non creditur, nisi fuerit citatus, & iurauerit in pręsentia partis. Ab. de maio. & obe. cap. Cum in ecclesiis. Non citati non inferunt dictum, sed per partem producentem est indicere oblatos. Non præsumitur ex hoc ignorare, sed potius stare a parte producentis. Abb. de sponsali. c. Cum in litteris. Receptio testium contra non citatum est nulla. De testib. cap. In nomine domini. Non citatus productus tamen per partem potest iudicari suspectus, etiam in causa criminali, quia non sponte se offert, sed stimulatus a parte. Abbas de testib. capitu. Constitutus.

Testis in ciuili debet esse annorum quattuordecim, in criminalibus. 24. Ab. de testib. cap. In nomine domini. In ciuili monendi sunt, & inducendi ad testificandum, & si subtrahunt se amore, odio, uel timore sunt compellendi. De testib. cogen. cap. Causam. Si requisitus recusat testificari in ciuilibus præsumitur corruptus, & ad hoc compelli potest, & inquiri contra eum de corruptione, nisi alia pręsumptio sit in contrarium, puta quia est religiosus. In criminali testis non compellitur, nisi aliis probationibus deficientibus, nec præsumitur corruptio si quis recusat testificari, nisi aliter probetur, quo casu compellitur. Licet alias ueritas probari non possit in criminalibus non mittitur ad egregias personas, ut dicit. Glo. sed compelluntur uenire ad præsentiam iudicis. Compelluntur etiam propter bonum publicum, ne bonus uir minus malis extimetur, quia tacere ueritatem est peccatum mortale. Abb. de testib. cogen. cap. Causam. Odio extenditur etiam ad odium iuramenti, quia multi sunt qui habent solum iuramentum odio, secus si hoc facit ob reuerentiam, sicut religiosi. Abb. ubi suprà. cap. Cæterum. In ciuili sunt monendi, etiam si nolunt testificari sunt cogendi, nisi sint priuilegiati, uel alia præsumptio elidat præsumptionem amoris, odii, & timoris, & hoc nisi alię probationes deficiant, quia tunc indistincte omnes sunt compellendi. In ciuili si ueritas aliunde haberi non potest dico idem, & hoc puto uerum etiam si de crimine excipiatur contra testes. Si adsunt alię probationes non coguntur, nisi constet quod reus malitiose subtraxit testes, uel nisi timore aduersæ partis se subtraxerint. Clerici tamen non coguntur in causa sanguinis, & honestum est idem seruari in laycis, qui uolunt esse clerici. Abb. de testib. cogen. cap. Dilectus. In ciuili testis debet audiri coram iudice, etiam si sit

extra prouinciam. Abb. de testib. cap. Constitutus. Compelluntur hi quos accusatus subtraxit accusatori. Vbi supra. cap. Peruenit ad audientiam. Compellendi sunt per censuram, si res in criminali aliter probari non potest. Vbi supra. cap. Peruenit ad nos. In criminalibus testis debet esse. 25. annorum. Abb. de accusa. cap. Si legitimus. Talis primo est excitandus per partem, post cogendus per iudicem. Abb. de simo. cap. Si dominus. In crimine excepto admittitur etiam inuolutus maioribus criminibus quam sint illa super quę damnatur, sed non adhibetur tanta fides. Vnde secundum quantitatem & qualitatem criminis obiecti iudex metietur, quanta sit ei fides adhibenda. In criminibus excipitur, & in simonia admittuntur criminosi non emendati concurrentibus qualitatibus expressis in litteris, secus si aliqua alia deficiat. Abb. de simo. cap. Per tuas.

Testis in crimine hæresis admittitur quantumcunque criminosus, excommunicatus non habita differentia an sit regularis, uel secularis, & an alia sint adminicula. Abb. de simo. c. Licet Hely.

In crimine læsę maiestatis admittuntur testes indifferenter quantumcunque sint criminosi, sicut in crimine hæresis, non tamen per omnia ęquiparatur crimini simonię. Abb. de simo. c. Licet Hely.

Testis qui deposuit de simonia contra Abbatem in iudicio inquisitionis potest Abbas excipere contra eum quod sit inimicus, & conspirator. Alias exceptiones criminum non potest opponere. De simo. cap. Licet Hely.

Testis in crimine simoniæ si agatur ciuiliter, non est criminosus, si tamen sint alia adminicula de quibus in littera dicitur habilitantur, nisi sint excommunicati, non tamen faciunt plenam probationem, sed oportet sint alia adminicula. In crimine læsæ maiestatis admittuntur criminosi, similiter in crimine hæresis, & in utroque siue sint emendati, siue non. In crimine lęsę maiestatis, & hæresis indistincte admittuntur criminosi, & infames. Abb. de simo. cap. Per tuas. In crimine simoniæ criminosi non admittuntur indistincte, nec excommunicati. Abb. de simo. c. Licet Hely.

Testis in crimine furti possunt esse socii, & familiares propter difficultatem probationum, & quomodo probatur furtum. Ab. de his quæ ui metus'uè cau. fiunt. c. Super eo.

Testes non coguntur uenire ad iudicem qui sunt ualetudinarii, uel alio impedimento detenti, propter quod uenire non possunt, uel etiam si sint in honore constituti, alias compellendi sunt uenire, dummodo non per longum iter. Glo. de off. iud. ordinar. c. Significauit. Constituti in honore ut milites, & doctores licet de honestate non sint compellendi, possunt tamen de iure compelli. Abb. ubi supra.

Testis non debet artari ad ueniendum, si sit extra prouinciam, sed debet scribi iudici, ut eum examinet, & attestationes eius clausas admittat, & scribat, quanta fides sit adhibenda testibus, & an uacillent, uel trepident. In criminali tamen examinatio non committitur, etiam si testis sit extra prouinciam. Abb. de fideiussio. c. Constitutus.

Testis compellendus est per depositionem, suspensionem, & excommunicationem, ubi necessarium est eius testimonium. Abb. de testib. cogen. capit.

cipit. Cum super. Qui contulit testimonium in uno non debet compelli ad testificandum coram alio iudice, nisi in defectum probationum. Sic recusando non præsumitur facere odio, amore, uel timore, sed ne incurrat plures inimicitias, & ut uitet contrarietatem. Potest etiam in eadem causa deponere coram diuersis, & in causis diuersis contra eundem, nec ex hoc præsumitur inimicus, ut sic possit repelli. Abb. de testib. cogen. capitulo. Præterea. Cogendi sunt testes cum de fama, uel uitio falsitatis inquiritur. Vbi suprà. cap. Super his. Qui se a testificando subtrahit, compellitur per censuram, ideo peccat mortaliter. Iudex secularis apponit mulctam. Abbas de testib. cogen. c. Dilecto.

Testis compellitur ire ad curiam Romanam etiam de longissimis partibus expensis partis producentis, & in eadem littera, si non ueniat in termino, fulminari potest suspensio, & si non uenit in alio termino, excommunicari, & si non uenit in alio, potest deponi. Abb. de testib. cogen. cap. Cum super.

Testis qui timore aduersæ partis se subtraxit compellitur testificari etiam in criminali in odium partis. Item si malitiosè ab aduersario retrahitur, si amore partis se subtrahit non cogitur, nisi deficientibus probationibus, præsumitur quod timore eo ipso quod recusat testificari requisitus. Abb. de testib. cogen. cap. Super eo.

Testis non est socius criminis, nec canonicus etiam in crimine simoniæ. De testib. & attesta. c. Veniens. Ad detegendum ueritatem coniurationis coguntur socii, & iurati quod non reuelabunt. Abb. de testib. cogen. cap. Venerabilis. Vide. Testis repellitur.

Testimonia quando ad concordiam reduci debent, quid probant, uel non probant. Ab. de testib. c. Cum tu.

Testium dicta quæ uidentur contraria concordanda sunt, si fieri potest. Ab. de testib. cap. Cum tu. Si testes a diuersis producti deponentes contraria sunt equalis honestatis, statur pluribus numero, alias potest præualere maiorum auctoritas. Quæ honestas præuenit, & quæ pluralitas, & hic plures quæstiones. Abb. de testib. cap. In nostra. Testes ex parte rei præferuntur, licet testes actoris aliquantulum sint idoneiores. Abb. de proba. cap. Ad nostram. Si in eadem depositione dicent contraria non animo se corrigendi, non ualet dictum eorum; si ex interuallo, ualet primum dictum, sed debilitatur per secundum contrarium. Si in diuersis instantiis cessante omni timore primum ualet, licet debilitatur per secundum. Si unum in iudicio nullo, & aliud in iudicio ualido, primum est, ac si esset extraiudicium. Si primum in iudicio, & secundum extraiudicium, si lata est sententia, non reuocabitur, si non est lata, destruitur per secundum. Abb. de testib. & attesta. cap. Cum in tua. Vbi testes uidentur contradicere instrumento præsumi debet actus geminatus, sicut de testibus partium, nisi partes dicerent unum fuisse actum. Abb. de fid. instrumen. cap. Cum Ioannes. Quando concurrunt duo dicta contraria ab eodem, unum cum iuramento, & aliud sine, etiam extraiudicium standum est dicto cum iuramento, nisi coniecturæ sint magis pro non iurato. Abb. de præsump. cap. Litteras. Quando testes sunt contrarii, reducuntur ad concordiam

præſumendo actum geminatum. Quando probationes ſunt equales, ſi unius partis teſtes ſunt meliores, dicunt uel uerifimilia ora, non fit illa interpretatio, ſed pronunciatur pro melius probante, non tamen fit concordia inter teſtes unius, & confeſſionem alterius, quia confeſſio tantum nocet confitenti, & non prodeſt, eo quod non poteſt quis pro ſe, ſed contra ſe confiteri. Glo. & Abb. de officio & poteſt.iud.deleg.c. Cum contingat.

Teſtes quando ſunt contrarii ſtandum eſt dicto eorum qui deponunt pro reo, licet alii ſint magis idonei, quia primi deponunt uerifimilia, cum de quolibet præſumenda ſint bona. Abb. de accuſatio. cap. Cum. P. Non ſunt contrarii quando ſubſtantia facti ſubiicitur probationi, ſi diuerſis uerbis utuntur dum tamen dicant idem in ſubſtantia, ſecus ubi uerba materialia ſubiiciuntur probationi, quia tunc contraria dicuntur. Si iudex & notarius accepto primo teſte ex ſimplicibus dictis eius de ſecundo teſte ſcribit, depoſuit ut prius, an probetur per hoc, opiniones. Verius uidetur, quod non probetur, licet æquum uideatur quod probet. Abb. de uerbo. ſignifica. c. Niſi.

Teſtis poteſt incontinenti dictum ſuum corrigere, ſi errat, non autem ſi ex interuallo temporis. De teſtib. cogen. cap. Præterea. Si corrigit incontinenti, non habet dicere de errore. Idem puto in parte reuocante incontinenti confeſſionem ſuam. Si ex interuallo reuocatur, iudex attendit conditiones perſonarum, & circumſtantias. Abb. ubi ſupra. c. Præterea. Immo incontinenti poteſt reuocare dictum ſuum, ſicut procuratorem. Glo. de elec. & elec. poteſt. c. Sancitum.

Teſtis corruptus, uel falſum dicens non ſolum puniendus eſt de periurio, & falſitate, ſed etiam de omni eo quod ex depoſitione ſua iniqua proceſſit. Abb de teſtib. cap. Sicut eſt nobis. Si eſt prætio ductus ad teſtificandum repellitur, & accuſari poteſt, quia eius dictum debet eſſe gratuitum. Poteſt tamen pro expenſis recipere pecunias. Qui prece inducitur a parte, & non citatus non repellitur. Abb. de teſtib. cap. Placet.

Teſtis de credulitate ualet, quando credulitas eſt proxima ſenſui quo percipitur ueritas, ſecus ſi ſit remota a ſenſu, uel ab actibus quibus ueritas percipitur. Talis debet deponere de credulitate. Teſtis admittitur de credulitate, ubicunque admittitur teſtis de auditu. Abb. de teſtib. cap. Quotiens. Vbi actio non poteſt directe probari per ſenſum, ſufficit deponat ſuper proquinquitatibus, & quod credit ita eſſe, & ualet teſtimonium de credulitate. Abb. de præſump. cap. Quis. Deponens de credulitate non facit plenam fidem. Abb de ſen. exco. c. Inquiſitio. Deponit de actu ſenſibili de credulitate non ualet. Abb. de accuſa. c. Inquiſitionem. §. Quis eſt.

Si delegatus neceſſarius moleſte adducitur, remouetur a iudicando, & ſubrogatur alius. De teſtib. cogen. c. Dilecto filio. Hoc habet locũ etiã ſi pars ultra iudicẽ habeat duos teſtes, non ſi habet plures, niſi aduerſarius fraudulenter impetraſſet illum in iudicem. Idem eſt de criminali. Si tamen iudex uult iurare quod nihil ſciat, non remouebitur. ſi impetrat iudicem quem uolebam eum eſſe aduocatum, non reuocabitur, niſi fiat in fraudem. Si illi reuelaui cauſæ meæ ſecreta, non reuocabitur, quia iudex debet

iudicare

iudicare secundum allegata, & probata. Si delegatus subdelegauit omnem causam antequam processerit a principio, potest esse testis. Si processit, & non a principio commisit totam causam, non potest esse testis, quia prę sumitur affectus causę. Ordinarius qui committit totam causam a principio non potest esse testis, quia remanet iudex, & non potest recusare causam, & ad eum potest appellari de rigore iuris. De æquitate potest esse testis, & hoc fauorabile est. Idem dic de episcopo coram uicario suo generali, & coram officiali foraneo. Inferior tamen iudex in causa non puniet superiorem deponentem falsum, secus quando est in causa maior, licet minor in aliis. Qui impetrauit aliquem iudicem non potest illi obiicere crimen, ne testis sit. Abb. de testib. & attest. c. Dilecto.

Testis esse potest qui denunciauit in omni casu ubi non apparet pro interesse suo, sed ad peccatum impediendum, quia tollitur omnis suspitio falsi, licet sponte se obtulerit. Abb. de proba. cap. Causa. Quando qui denunciauit debet computari in numero testium. De testib. cap. In omni negocio.

Testis debet deponere per uerba facti, & non iuris, & cui. Item dictis eorum pręsumitur solennitas. Abb. de sen. & re iudica. c. Sicut nobis. Qui apponit super eo quod percipitur iudicio intellectus, si non reddit causam dicti sui, licet de causa non fuerit interrogatus, eius dictum non ualet. Idem si deponit super famam. Abb. de appella. cap. Consuluit. Non debet deponere dictum suum per scripturam, quia parte contradicente annullatur testimonium. Abb. de testib. c. De testibus. Qui deposuit primo, si examinatur secundo ut uitet contrarietatem dicit dico ut prius si iudex hoc reiiciat, loquatur & in fine dicat refero me ad primam depositionem, quia tunc melius recordabar. Abb. de testib. c. Cum in tua: Vide. Testis admittitur sine iuramento.

Testes deponentes de actu perceptibili uisu, & andítu in redditione causæ debent deponere per utrunque sensum, quia interrogatus testis quomodo scit, debet dicere, uidi, & audiui, & sic de aliis sensibus. Si deponit de actu inuisibili, puta de expressione uerborum, ualet, si deponit se audisse, etiam si non uidit personam. In testamentis tamen est speciale, quia oportet testem uidere personam, & audire uerba, quia propter infirmitatem facile mutatur uox. Abb. de consuetud. c. Ex litteris. De elec. c. Per inquisitionem. Quantum præualent testes deponentes de sensibilibus, aliis deponentibus de intelligibilibus. Abb. de his quæ ui me.ue caus. fiunt. cap. Perlatum. Vide. Religionem uolenti coniugato.

Testis quis potest esse eorum quæ uidit in pueritia. Ab. de sen. excommu. cap. Pueris.

Testis in ecclesiæ facto potest esse clericus, & in eius fauorem etiam deponendo super facto, uel non facto ab eis collegialiter. Qui sunt de collegio probant falsitatem instrumenti confecti nomine ipsius collegii, si deponunt quod collegium nunquam uoluit consentire, quando illius rei mentio habebatur, & sic debet se fundare super facto collegii, non super facto eorum dicendo ego non consensi, quia essent singulares in testimoniis suis, & non facerent plenam fidem. Abb. de proba. cap. Tertio loco.

Cum agitur de statu ecclesiæ testes accipiuntur tam contra prælatos, quam

contra alios omnes de ecclesia, sed conspiratores contra quem conspirati sunt non admittuntur, sed super statu ecclesię admittuntur. Glo. de elec. & elec. potest. c. Per inquisitionem.

Testes pro reo æquales testibus actoris superant illos, quia reus est magis fauorabilis, & lex pronior est ad absoluendum, quam ad condemnandum. Abb. de elec. c. Bonæ memorię.

Testium examinatio quando committenda est. De testib. c. Si qui testium. & Glo. & Abb. ubi suprà. Si testis est inductus per aduersarium meum super uno articulo possum petere quod examinetur super alio, & super totam causam, si tamen ordo iuris non perturbetur. Abb. de testibus. c. De testibus. Examinari iterum debet qui obscura deposuit. De testib. c. Cum clamor. Intellige ex officio iudicis, qui potest semper interrogare, & potest si uult quando dicta sunt obscura, reum absoluere, non tamen tenetur interrogare ad petitionem partis. Abb. ubi suprà.

Testis debet examinari sigillatim per se, aliter non ualet. secundo interrogandus de causa scientiæ sui testimonii, quia si interrogatus non dederit causam, uel si pars petierit ut interrogaretur, & non fuit interrogatus, eius testimonium non ualet, secus si iudex exorbitat ex dolo, uel lata culpa, quia tenetur ad interesse. Causa scientiæ reddenda est per unum sensum corporis, quo actus super quo deponitur, percipitur. Vbi perceptibilis est duplici sensu, debet deponere per utrunque. Cecus qui diu non uidit, contra latrones non probat sufficienter, quia potest mutare uocem. In testamento tamen oportet quod omnes uideant testatorem. Quo ad circumstantias interrogabit, qui erant presentes, quando promisit, in quo loco, de die, uel de nocte, in quo loco ciuitatis, & similiter notarius testatur de uisu, & auditu qui conficit instrumentum de gestis per alios. Alii tres sensus pertinent ad se, Interrogatus tenetur respondere de omnibus quæ suam turpitudinem non detegunt, secus est de paupertate. In instrumento sufficit testes tunc cognoscere personas, si deponunt uiua uoce, & ideo super quo deponitur recipit effectum ex facto utriusque oportet utrunque cognoscat. Si ex facto alterius non oportet cognoscat aduersarium, si ex neutrius facto non oportet cognoscat alterum, si discordat in loco & tempore, & actus non est iterabilis, non probant. si iterabilis, sunt testes singulares. Abb. de testib. c. Cum causam. Examinandi sunt diligenter, & sigillatim, & si agitur de uita & miraculis canonizandi. De testib. cap. Venerabili.. Nisi sigillatim examineutur, & diligenter, non ualent, & quo ad circumstantias. Abb. ubi suprà. Non simul debent examinari, quia unus potest instruere alium, sed in secreto. In graui re assumuntur testes, ut, si negauerit, possit conuinci se deposuisse, ut reperitur scriptum. Ab. de elec. & elec. potest. c. Quia propter. Nisi examinentur in secreto, non ualet eorum dictum. Glo. ubi suprà.

Excommunicari possunt qui impediunt in testibus producendis. Denunciandi sunt testes non teneri iuramento de ueritate non dicenda. Si consanguinei testes impediunt actoris, punitur reus de cuius uoluntate præsumitur fieri. De testib. & attest. c. Constitutus.

Testis non potest esse excommunicatus, cum separatus sit a communione, potest tamen testis esse suspensus etiam ab homine, quia non redditur prohibitus. Quandoque tamen repellitur propter criminis grauitatem, pro quo fuit suspensus, non propter suspensionem. Ab. de accusa. c. Olim.

Testis

Testis omni exceptione maior dicitur qui nulla exceptione legitima repelli potest. Abb. de iudi. c. At si clerici. Idem etiam dicitur testis idoneus. Glo. & Abb. de consangui. c. Ex litteris.

Testis exoratus ad testificandum non est suspectus. Glo. & Abb. de simo. c. Si dominus.

Testis falsus lædit Deum, iudicem & partem, & est falsus non solum mendacium dicens, sed etiam qui ueritatem occultat. De crimi. fals. c. Falsidicus. Quia lædit plures, omnibus tenetur ad satisfaciendum. Qui occultat intellige quando interrogatus dicit se nihil scire super certo articulo, uel si iurauit dicere puram ueritatem, & subtrahit multa, alias secus. Cum testis non debeat esse uerbosus, satis est respondeat ad interrogata, ideo peccat celans ueritatem, quando adducitur in testem, uel ex officio tenetur, uel aliter ueritas haberi non potest, alias tacere ueritatem non est peccatum. Causa durante potest testis falsarius puniri per iudicem extraordinarium, quia pœna uenit accessoriè ad causam principalem, quæ fertur per sententiam, ideo post non potest puniri, nisi ordinarie. In ciuili ut satisfaciat læso, in criminalibus deportatur, & eius bona publicantur. Seruus punitur ultimo supplicio. Si executio facta est in criminali retractari non potest, & punitur testis pœna taleonis. Licet testimonium non habeat effectum, si dixit falsum in forma testimonii potest puniri de falso, secus ubi dixit non in forma testimonii. Iudex habens mixtum, & merum imperium, potest punire talem ordinarie, & extraordinarie, si sit ipse iudex ordinarius. Delegatus principis potest extraordinarie. Seruum tamen mittit ad ordinarium puniendum. Clericus pro crimine debet deponi, & in monasterium detrudi. si testis recipit pecuniam, ut dicat testimonium, uel ut non dicat uerum, pœna falsi tenetur quo ad Deum quem offendit, pœnitentiam aget septem annorum, quo ad proximum satisfaciet, quo ad iudicem, infamis erit. Ab. & hoc ultimum. Glo. ubi suprà. c. Falsidius.

Testes quos actor de familia sua inducit, non sunt idonei. De testib. cap. In litteris. An domestici, familiares, consanguinei, uxor admittendi sint. Qui familiares sunt, si expelluntur, sic eo tempore quo requiruntur non sunt de familia possunt esse testes, similiter si tempore contractus non erant domestici, sed quando requiruntur. Abb. ubi suprà. Testimonium matris est suspectum, ubi filia petit in uirum aliquem maiorem se. Vbi suprà. cap. Super eo. Si tamen sola deponat, impeditur matrimonium, sed contractum non dissoluitur. Quando cessat suspitio admittitur testimonium matris in causa matrimoniali, ubi ex contractu cum filio honor, nec incrementum filio non accessit. Parentes in causa filii testificantur. Ab. ubi suprà. cap. Super eo. secundum. Frater contra fratrem, & usque ad tertium gradum consanguinei non compelluntur testimonium dicere, nec in ciuili, nec in criminali, nisi necessitas immineat. Volentes tamen testificari admittuntur, quia sic priuilegiatos non repellit rex. In ciuili admittuntur, non autem in criminali, in defectum tamen aliorum admittuntur saltem ad faciendum iudicium ad torturam, & puto fratrem cogendum in fauorem fratris ad ferendum testimonium. Abb. de præsump. c. Litteras.

Testi fidei detrahitur, si sibiipsi contradicit, secundo si singularis, tertio si malæ famæ, quarto si leuis opinione, quinto si non probat clare, sexto

si corruptus, septimo si falsus. Abb. de proba. cap. Licet.

Testis non potest esse hereticus, nec infidelis contra Christianum. Qui infidelis est Deo, presumitur infidelis hominibus. Abb. de hæreti. c. Dubiis.

Testis ut sit idoneus, ista considerantur. Conditio, sexus, ætas, discretio, fama. Et fortuna, fides, in testibus ista requiras. Glo. de testib. cap. In nomine domini. Nullus est idoneus testis in eo ex quo sibi prouenit magna laus, uel uituperium, sed alii possunt esse testes. Vbi alii non possunt testificari admittuntur. Glo. & Abb. de sententia & re iud. cap. Cum.I. &.A.

Testis non admittitur inimicus, nec conuersatus cum inimicis, nec consanguineus inimicorum, nec consanguinei; qui sunt suspecti. Intelligitur de consanguineis quando agitur de crimine criminaliter, & prosequitur iniuriam propriam usque ad gradum secundum consuetudinem patriæ. Si prosequitur uindictam publicam, potest esse testis, & magis si agatur ciuiliter. Glo. & Abb. de accusa. c. Cum oporteat. Vide. Inimicitia proprie. Dicenti se inimicum creditur quo ad hoc ut repellatur a testimonio, etiam si causam non alleget, nisi fraudulenter hoc dicat, ut euitet testimonii onus. Et licet peccet mortaliter, non tamen propter hoc repellitur a testimonio. Abb. ubi suprà. cap. Inquisitionis. §. Tertio. Si dixit se esse inimicum antequam iurat, præsumitur dixisse in fraudem, debet tamen recipi, & quāta sit ei fides adhibenda relinquitur officio iudicis. Si constat eum dixisse in fraudem, non debet admitti. Si inimicitia est capitalis debet recipi, nec interrogari de qualitate inimicitiæ, quia non omnis inimicus repellitur. Si inimicitia fuit capitalis, testis debet recipi, & de fide eius iudex arbitrabitur. Si testis dicit se plus inimicū postquam iurauit antequam deponat, non est admittendus, quia sic dicit uerum, est inimicus, si falsum, periurus. Si post depositionem incontinenti in generalibus interrogationibus debet ei credi, quia non cogit eius dictum. Si ex interuallo dixit non debet ei credi, debilitatur tamen eius dictum. Abb. de accusa. c. Inquisitionis. §. Tertio.

Testis in inquisitione generali formata cum comprehensis aliquid confessus contra se potest & debet puniri, sicut si directe confessus esset contra se, & non in forma testimonii. Si inter litigantes, uel in inquisitione formata contra alium confitetur crimen proprium, non debet ex illa confessione puniri. Glo. de elec. & elec. potest. cap. Per inquisitionem. De hoc secundo sunt opiniones. Si clericus conuictus fuit in iudicio, in quo agebatur ciuiliter contra eum, potest episcopus inquisitionem nouam facere, & assumere facta in illo iudicio contra eum ad probandum quod dicit Inno. Vigore confessionis factæ iudici seculari potest clericus per episcopum ad torturam poni ad dandum intellectum probabilem, per quem excusetur a crimine, nisi prima confessio ui esset facta, non autem oportet primam confessionem esse factam in scriptis, ut Inno. dicit. Ab. de elec. & elec. potest. c. Per inquisitionem.

Testis integer dicitur qui est immunis a crimine ab infantia a suspitione inimicitię, a macula corporis. Abb. de excep. cap. Denique. Vnus integer maiorem fidem facit de ueritate quam fama. In omni causa etiam criminali duo testes sufficiunt, sed non unus cum fama, sic fama non semper habet uim unius testis. Abb. de consangui. c. Super eo.

Testis

Testis non debet interrogari post publicationem ad instantiam partis petentis, nisi quando dolo uel negligentia examinatur super omnibus capitulis, & non fuit interrogatus, & quando potest uel non potest recipi testis. Ab. de testib. c. Per tuas. Iudex an possit esse testis in gestis per eum post sententiam, opiniones. Abb. de arbi. cap. Non sine. Non debet assumi de familia iudicis, quando iudex afficitur causæ, puta quod procedit ex officio. Si non habet affectum ad causam, potest sumi in subsidium. Abb. de offici. iudi. c. Ex litteris.

Testis in instrumento in quo continetur aliquid in præiudicium ipsius testis, si tunc ignorans in præiudicium sibi, nec si fuit sciens non potest impedire actum contradicendi, si poterat impedire præiudicat, secus si post acquisiuit ius. Si fuit actor non potest allegare inualiditatem. Abb. de transac. c. Ex litteris.

Testis debet iurare. Vide. Testis non admittitur sine iuramento.

Testis uiuens ubi non creditur scripturæ eius per testes reprobari potest, fallit in solo papa. De testib. c. Cum a nobis. Si etiam sint plures eis non creditur, nisi aliter probetur. Abb. ubi suprà.

Testis potest esse laycus contra clericum ubi agitur de crimine ciuiliter, etiã si agatur ad priuationem beneficii. Abb. de testib. c. Ex parte. In criminali non testificatur contra clericum. Accusat tamen pro sua & suorum iniuria. De testib. c. De cætero. Clericus tamen accusat laycum coram iudice seculari de crimine, & testificatur contra illum, & in crimine seculari ubi non agitur ad pœnam sanguinis in defectum testium. Vbi laycus prosequitur propriam iniuriam layci non admittuntur contra clericos, quando delictum est commissum, ubi clericorum est copia. Fallit secundo, quando crimen clerici est notorium, tertio & si layci non possunt probare, uidentur indicium facere ad torturam. Ab. ubi suprà.

Testis potest esse legatarius ad confirmationem testamenti scripti, non autem ubi testamentum non est scriptum. An possit esse testis qui donat, cedens, socius, procurator, sollicitator, uasallus, syndicus, mercenarius, amicus, iudex, aduocatus, notarius. Abb. de testib. c. Insuper.

Testis esse potest qui est alterius nationis ex quo notus est. Ab. de uerbo. significa. c. Forus.

Testium nomina sunt publicanda etiam contra regulares, quia hoc non est de subtilitate iuris tantum. Abb. de accusa. cap. Olim. Vide. Inquisitio contra prælatos regulares. Recipi possunt sine publicatione nominum quando uerisimiliter timetur potentia aduersarii, uel aliud scandalum. Plus placet quod possunt in materia peccati. Si actor timet reum conuenire propter eius potentiam, possunt testes de cuius morte timetur uel absentia recipi in priuato, & faciunt fidem eo tempore quo possunt conueniri. Abb. de sponsali. cap. Pręterea. Vni creditur etiam absque publicatione nominis, si ex causa timet prodiri in publicum. Vbicunque agitur de peccato uitando absque magno incommodo alterius ut in contrahendo matrimonium. Quando deponit ut peccatum uitetur incumbit iudici, sed non in præsentia partis, nec oportet nouam publicare, & statur iudicio unius in præiudicium alterius. Auditur etiam testis allegans turpitudinem suam. Hęc omnia admittuntur propter peccatum uitandum. Ab. ubi suprà. c. Præterea. secundum. Publicatio non est de substantia processus, & parti non petenti imputandum, quæ si negatur, est appellandum,

alias

alias non auditur uolens impugnare processum, uel sententiam. Abb. de senten. & re iudica. cap. Cum. I. & A. Attestationes non sunt publicandæ ad petitionem tertii, etiam si tertius non sit extraneus omnino, sed habet aliquam communitatem cum illa causa etiam testes producendo. Abb. de testib. cap. Constitutus. Recipiuntur testes & publicantur, quos reus induxit citata parte, ne copia probationis pereat. De testib. c. Significauit. Qui testes producuntad perpetuæ rei memoriam de productis faciunt instrumentum. Abb. ubi suprà. Qui interfuerunt sententię, ubi de sententia non apparet scriptura, accipiuntur & publicantur. De testib. c. Albericus. Ad perpetuæ rei memoriam aliquorum actuum satis est quod testes qui interfuerunt per iudicem examinentur, & eorum dicta in publicam scripturam redigantur. Nisi citetur pars aduersa, non ualet testium examinatio. Abb. ubi suprà. c. Albericus.

Testis odium. Odium extenditur etiam ad odium iuramenti, quia multi habent solum iuramentum odio, secus si hoc faceret ob reuerentiam, sicut religiosi. Abb. de testib. cogen. c. Cæterum.

Testis non est pater in causa filii, nec econtra, nec in ciuili, nec in criminali, nec uolentes possunt pro se, uel contra se ferre testimonium. Abb. Qui matri. accusa. possunt. c. Videtur.

Testes alii ubicunque imminet peccatum ueritate non manifestata produci possunt semper super eisdem capitulis, uel directe contrariis, nec sententia transit in rem iudicatam, nisi obstet publicatio attestationum. Abb. de proba. c. Iuramento. De testib. c. Sciens.

Testis de precio rei debet deponere, talis res tempore tali solebat communiter uendi sic pro tanto, & communiter reputabatur quod ualebat tantum, & pro tanto fuisset uendita. Abb. de testib. c. Cum causam.

Periurus non habilitatur sub generali indispositione, qua inhabilitantur testes criminosi generaliter, nisi de ipsis specialiter caueatur. Abb. de simo. c. Per tuas.

Testis unus deponens in causa principali facit probationem semiplenam, & excusat accusantem a pœna iuris, & calumniæ, non tamen a pœna conuentionali, quæ est ex pacto. Abb. de elec. & elec. potest. c. Dilecti filii. Testis licet non probet negatiuam uagam, potest tamen indirectæ probare negatiuam determinatam ad tempus & locum. Indeterminatam potest iuramento probare. Cui incumbit negatiua probatio. Glo. & Abb. de elec. & elec. potest. c. Bonæ memoriæ.

Testis singularis ex parte obiecti nihil probat. Abb. de elec. & elec. potesta. c. Bonæ memoriæ. & c. Cum dilecti. Qui sunt in suo dicto singulares eis non creditur, nec unus eorum tanquam uox plurium admittitur ad quos diuersitas temporum simul interfuisse prohibuit. Glo. de elec. & elec. pot. c. In genesi.

Testis unus de ueritate cum confessione extraiudiciali facta super existentia actus plene probat actum, etiam si confessio incidenter sit facta. Istæ duæ semiplenæ probationes debent coniungi, & plene probant. Abb. de success. ab intesta. c. Cum dilectus.

Priuilegium super testimonio non ferendo cessat deficientibus probationibus aliis, siue sint layci, siue clerici etiam parentes. Abb. de testib. cogen. cap. Causam. Onus probandi quod ueritas aliter probare non possit secundum Ioan. And. in ciuili incumbit testi, in criminalibus actori. Dici

tamen poteſt quod in utroque caſu ſtabitur iuramento teſtis, an res poſſit per alium probari, iudex ſuper hoc debet ſummarie informari. Ab. ubi ſuprà. c. Super eo.

Teſtis quando probat uel non probat unum qualificatum, uel plura proponuntur ſimpliciter. Abb. de proba. c. Licet.

Teſtis non poteſt eſſe procurator ad negocia quando aliquod commodum eſſet inde conſecuturus, ut ſi uellet teſtificari quod nomine domini mutuauit illi mille aureos. Ab. de cleri. non reſiden. c. Fraternitati.

Teſtium quarta productio non datur ſine ſolennitate legali. De teſtib. c. Vltra tertiam.

Teſtes ubi non reperiuntur cum qualitate ex ſtatuto requiſita, accipiuntur quales inueniuntur, & ualet. Abb. de purga. cano. c. Cum iuuentute.

Si teſtis non recordatur de anno, menſe, & die, ex hoc non uitiatur teſtimonium, niſi dies eſſet de ſubſtantia actus. Abb. de fid. inſtrumen. c. Cum Ioannes.

Teſtis poteſt eſſe religioſus, prior & fratres in inſtrumento donationis eccleſiæ ſuæ factæ. Abb. de ſenten. & re iudica. cap. Cum inter. In cauſa eccleſiæ poteſt eſſe teſtis prælatus, & clerici qui cauſam non procurant. De teſtib. cap Inſuper. Religioſi clerici ac conuerſi in cauſa eccleſię dummodo ſit communis & pari ratione qui ſunt de uniuerſitate poſſunt eſſe teſtes, & hoc in ciuilibus. Prælatus qui non habet collegium non admittitur teſtis niſi cauſa ageretur per epiſcopum, uel eius ſindicum generalem. Admittitur epiſcopus in cauſa communi eccleſiæ ſuæ non autem in pertinentibus ad menſam ſuam, ſed nec canonicus in cauſa ſuæ prębendę. Si prælatus cum capitulo conſtituit ſindicum poteſt eſſe teſtis, non autem ſi ſolus conſtituit procuratorem. Qui eſt procurator ſi non exercet officium in cauſa, poteſt eſſe teſtis. Abb. ubi ſuprà. cap. Inſuper. Prælati a teſtimonio ferendo in cauſa ſuæ eccleſiæ non ſunt repellendi ſine rationabili cauſa. De teſtib. c. Cum nuncius. Cogi etiam poſſunt ad ferendum teſtimonium contra eccleſiam, quando non ſunt alii teſtes, niſi ſint procuratores, uel liberti eccleſiæ. In poteſtate epiſcopi eſt recipere poſitiones, uel committere alteri recipiendas, quando clericus eſt teſtis in cauſa coram iudice ſeculare. Si tamen deponit ſine licentia epiſcopi, ualet teſtimonium. Religioſi ſine licentia ſui pręlati teſtes eſſe poſſunt, licet malefaciant. Epiſcopus cogi poteſt ad ferendum teſtimonium quando non ſunt alii teſtes, & non aliter. In foro ſeculari teſtimonium epiſcopi ſolius ſufficit ex priuilegio imperatoris. Ab. de teſtib. cap. Cum nuncius. Religioſus non admittitur ad teſtificandum ſine iuramento. Abb. de teſtib. cap. In tuis quæſtionibus. Vide. Religioſi conuerſi. Religioſo plus creditur quam layco. Abb. de proba. cap. In noſtra.

Teſtis non repellitur propter quodlibet mortale. Abb. de accuſatio. cap. Inquiſitioni.

Teſtis poteſt reuocare dictum ſuum incontinenti, ſicut & procurator. Glo. de elec. & elec. poteſt. c. Scriptum.

Teſti dicenti prius unum extraiudicium & aliud extraiudicium ſi pars in cuius præſentia dixit erat potens, præſumitur mentiri, uel dixiſſe ut placeret eis. Et ſtabitur ſecundo dicto cum iuramento, ſecus ſi ceſſat prędſumptio. Abb. de accuſa. c. Inquiſitionis. §. Tertio.

Teſtis

Teſtis repelli non poteſt ab aduerſario, ſi fuit ab eo productus. Abb. de excep. c. Exceptionem. Licet teſtis approbetur, poteſt tamen eius dictum reprobari. Abb. de appella. c. Intimaſti. Teſtis ſuper principali inductus reprobari poteſt, & reprobatus iterum reprobari, & ultra locus non eſt reprobationi. De teſtib. cap. Licet dilectus. Idem in inſtrumento. Abb. ubi ſuprà. Teſtimonium perſonę non reprobatur per obiectionem in eos poſt publicationem atteſtationum, niſi iuret quod ex malitia hoc fecit, uel ante publicationem id fuerit proteſtatus, uel oſtenderit quod de nouo hoc ſibi innotuit. De teſtib. c. Pręſentium. Omnia declarat. Abb. ubi ſuprà. Non poteſt reprobari a producente niſi ex delicto ſuperueniente, ſecundo in cauſa procedente a producente illas in alia cauſa, poteſt tamen eorum dicta reprobare. In eo contra quem producuntur, utrunque licet. Producens tamen inſtrumentum non poteſt reprobare contenta in eo. Abb. de teſtib. c. Præſentium.

Teſtis repellitur ſi ipſe conſimilem cauſam cum alio habet. Glo. de iudi. c. Cum inter. Abb. de teſtib. c. Perſonas.

Teſtem repellit crimen nunc probatum, alias de illo crimine nunquam damnatum. De teſtib. cap. Super eo. Si fuit deſcriptus in inſtrumento tempore quo erat tolleratus, non reprobatur inſtrumentum. Idem dicitur de ſententia ad dictum inhabilium teſtium, licet poſt offerantur probationes ſuper ignobilitate. Abb. ubi ſuprà. In crimine perſeuerans etiam in ciuili repellitur, & teſtis emendatus non infamis admittitur in ciuili, & in criminali cauſa ciuiliter mota. Fallit in periuro, qui in criminali repellitur. De teſtib. cap. Teſtimonium. Si teſtis de crimine eius excepto conuincitur uel alias conuictus appatet, repellitur a teſtimonio, ſed de crimine non punitur, ſi non tangit negocium principale. De excep. c. Denique. Teſtis ſimili morbo laborans repellitur. De teſtib. c. Perſonas. Simili morbo.i.ſimili delicto. Glo. ubi ſuprà. Vel ſimili cauſa quando propter affectum ad ſuam cauſam timetur ne ueritatem dicat in cauſa aliena. Idem eſt de iudice. Abb. ubi ſuprà.

Teſtis repellitur in criminali. Primo ſi perſeuerat in crimine quolibet mortali. Secundo infamis infamia iuris. Tertio periurus. Quarto ſi contra eum eſt inſtituta accuſatio, & fuit conuictus de crimine, licet nunc emendatus ſit. Quinto qui alias de crimine conuictus fuit in iudicio. Sexto ſi poteſt conuinci modo. Septimo ſi grauata eſt eius opinio, eo quod tali modo quandoque fuit repulſus, ſi de crimine agitur ciuiliter repelli poteſt, primo ſi in crimine perſeuerat, ſecundo ſi eſt infamis, tertio ſi eſt periurus. Omnia declarat. Abb. de teſtib. cap. Teſtimonium. Vide. Pręſumptio in ciuili. Infidelis repellitur, ſed nec ad accuſandum admittitur. Glo. & Abb. de teſtib. c. Placuit. Repellitur etiam propter odium priuatum, non autem propter publicum. Item propter amicitiam carnalem, non autem propter caritatiuam. Abb. de teſtib. c. Quotiens. Qui ad teſtificandum precio eſt ductus repellitur, & poteſt accuſari, quia eius dictum debet eſſe gratuitum. Poteſt tamen accipere pecuniam pro expenſis. Qui precio inducitur a parte etiam non citatus non repellitur. Abb. de teſtib. c. Placuit.

Teſtis non debet deponere per ſcripturam, ſed uiua uoce, quia hic dicitur quod conſcriptiones tales non ſufficiunt ad ſententiam. Alibi dicitur quod teſtes debent deponere in præſentia, & iſta ſunt contra Bar.

notanda.

notandam Ab. qui matrimo. accusa. possunt. c. A nobis.

Testis habens rem sub secreto etiam cum iuramento nō reuelandi si producitur in testem debet dicere ueritatem,quia iuramentum non extenditur ad hunc casum,& si iurans intendebat iuramentum extendere ad hunc casum iuramentum fuit temerarium. ideo non saluandum,quando scit in uera confessione non debet dicere,quia sciuit ut Deus,& producitur in testem non ut Deus sed ut huomo,non tamen dicitur semper scire ut Deus,quando is qui reuelat dixit dico tibi in pœnitentia, sed tantum quando peccator salute animæ suæ hoc dicit, secus si causa libidinis, uel amicitiæ dixit peccatum suum sacerdoti,quia tunc non dicitur in pœnitentia. licet ille dicat dico tibi in pœnitentia,quia ille alius non tenet locum Dei ex quo ille uenit non ut ad Deum. Ab. de ordina. c. Si sacerdos. De testib. c. Si intimauit. De accusa. cap. Qualiter & quando. De pœni. & remis. cap. Omnis utriusque sexus. Iuramentum est temerarium,quia contra utilitatem publicam. Ab. de excessi. prǽla. c. Dilectus. Vide. Inquisitor generalis.

Testis in syndicatu uniuersitatis oportet sit extraneus. Idem in aliis gestis per uniuersitatem,si de gestis in futurum esset contentio, posset testificari. Si tamen non prætendit comodum proprium. Abb. de procura. cap. Alia quidem.

Testis synodalis qui coram ordinario super matrimonio deposuit non compellitur iurare super eo coram delegato. Ab. de testib. cogen. c. Præterea. Testes synodales sunt testes publici cōstituti in synodo per episcopum per totam diocesim quos iuramento astringit ad denunciandum sibi, uel quando,& conceditur quicquid perpendit fieri contra uoluntatem Dei, & totā Christianitatem,quod pertinet ad iurisdictionem ecclesiæ denunciet,dicitur synodalis,quia constituitur in synodo,& publicus,quia rei publicę seruit, cuius interest ne crimina remaneant impunita. Ad denunciationem prædictorum non fertur sententia condemnatoria, non sunt proprie accusatores nec testes, sed officium habent denunciatoris de publico. Istos denunciatores potest constituere quilibet iudex,uel uniuersitas habens merū & mixtum imperium. istis creditur de facto proprio,puta quia aliquem citauit non autem de maleficiis alterius,nisi probet. Vbi procedit uigore dicti denunciatoris non potest esse testis. Si agatur alio iudicio non uigore huius denunciationis admittitur testis. Isti non possunt denunciare quos non possunt accusare, nec eos contra quos non possunt testimonium ferre, hi non compelluntur iurare, si aliter probari potest, nisi nouus articulus oriatur. Ab. de testib. cogen. c. Præterea.

Testis tacens ueritatem siue sponte siue metu est periurus. Ab. de his quæ ui. meue cau. fiunt. c. Sacris.

Qui tormentorum tempore falsa confitetur crimina grauiter contra se peccat, & credo quòd si mortē patiatur ex illa confessione quam saltem in extremo non reuocat, decedit in mortali, & damnabitur. Ab. de sepultur. c. Ex parte.

Testis non admittitur uilis persona ad deponendum etiam ubi agitur ad impediendum peccatum futurum. Ab. de sponsa. c. Cum in tua.

Testis unus de ueritate cum confessione extra iudiciali ter facta super existentia actus probant actum, etiam si confessio incidenter sit facta. Istæ duæ semiplenæ confessiones debent coniungi, & plene probant. Ab. de success. ab intesta. c. Cum dilectus.

Testi

Testi uni non creditur etiam si sit iudex. Ab. de testib. c. Cum a nobis. Si testis est unus de uisu, & fama cum aliis certis & probabilibus adminiculis sufficiens est probatio. In factis antiquis de quibus non est memoria, & in delictis, quæ occulte fiunt. Ab. de testib. c. Præterea. Testis unus non auditur quantæcunque sit dignitatis. Abb de testib. c. Licet ex quadam. Vni non creditur etiam si sit episcopus in foro ecclesiastico, secus in seculari, quia hoc habet episcopus ab imperio, licet non obseruetur de consuetudine. Ab. ut supra. c. Nuper a nobis.

Testis unus facit semiplenam probationem quando deponit super facto, non autem si super indicio, quia tunc facit semiplenam de indicio, non de facto. Item hoc procedit quando testis est omni exceptione maior, quia si fides eius aliquo modo uacillat, puta quia amicus, uel consanguineus non facit semiplenam probationem. Item nisi circa idem possint uerisimiliter haberi plures testes ut cum aliquid probatum est per famam, præsumptio est cótra producentem unum testem tantum. Item nisi testis defecerit aliqualiter in dicto, uel quia requiritur ultra duos. In similibus non facit unus semiplenam probationem. Item semiplenam probationem ut dicta testiũ faciunt recepta ab excommunicato, quando inter alias personas isti testes non possunt examinari, alias imputandum est parti. Sunt etiam alia opposita per legistas. Ab. de iureiuran. c. Iuramenta.

Testis unus sufficit ad torturam quando deponit super facto, secus si deponit super indicio, quia tunc non probat indicium. Vbi agitur de impedimento peccati, nec diminuitur ius alterius, sufficit dictum unius. Ab. de testib. c. Super eo.

Testes duo probant actum ubi scriptura necessario requiritur, dummodo probent præscriptionis causam, ut quòd sit lata sententia, & præsumitur quòd omnia sunt rite facta, & satis est effectum recitare, & substantialia sententiæ. Ab. de sen. & re iudica c. Sicut nobis.

Testes duo faciunt plenam fidem etiam in actibus grauissimi præiudicii. Itẽ probant contra papam. Item admittuntur in parte de creditore instrumentorum. Ab. de testib. c. Quotiens.

Testes duo fideles & honesti requirũtur ut Iudæus possit probare cótra Christianũ. De testib. c. Licet. Vbi duo requirũtur oportet sint omni exceptione maiores. Vbi ius ciuile disponit quòd sint plures testes, seruandum est, unus tamen sufficit, ubi non agitur de præiudicio alterius. Ab. ubi supra.

Testes duo probant de fama totius uiciniæ, nec requiruntur plures. Ab. de præsump. c. Tertio loco.

Tres sunt qui testimoniũ dicit in terra, uidel cet quod Christus sit uerus homo S. spiritus, id est, rationalis anima, quam emisit in morte, aqua & sanguis quòd uerum corpus habuerit. Aqua intelliguntur elementa quattuor, & sanguine humores, & consequenter habuit uerum corpus. De celebra. missa. c. In quadam.

Titulus dicitur quattuor modis, primo omnis causa acquirendi dominium, secundo dicitur ipsa ecclesia, ut titulus S. Petri, tertio clericatus, uel canonicatus in quo quis dicitur intitulari, nec turbari, quarto omnis ordo ecclesiasticus, omnis dignitas, omnis prælatio, & nullo horum modorum potest quis habere ecclesias duas in titulum. Glo. de ele. c. Dudum.

Tolleramus quando princeps respondet, uidetur dispensare super illo actu, licet alias illicito. Vbi papa tollerat de facto non resistendo, non inducitur dispensa-

dispensatio. Ab. de præben. c. Nisi esset.

Trahitur quis ad iudicium per simplicem citationem, ut libelli oblationem, & litis contestationem, & sic incurrit quis pœnam statuti, quòd nemo trahat &c. Ab. de libelli obla. c. Significantibus.

Tributi solutio arguit subiectionem. De censi. c. Omnes.

Torturæ nemo subiici debet ad dictum confitentis crimen proprium, licet dicatur fuisse sugestor, uel socius delicti. Est enim pœna non modica, ideo de iure ciuili potest appellari a iudice eã decernente. Quod dicitur te stem facere indicium ad torturam procedit in teste integro, secus est in eo qui exceptione aliqua potest repelli. Ista procedunt si confitens crimẽ proprium sit presbyter, & fortius si sit alius malæ uitę, uel non tantæ dignitatis. Abb. de confes. c. Cum monasterium. Si quis comminatus est alicui de percutiendo illum, & post ille passus est, & ignoratur a quo, hęc præsumptio sufficit ad torturam. Ab. de præsump. c. Scribam. c. Litteris.

Torqueri non debent liberi in dignitate constituti, uel in militia, nisi in certis casibus, ut in crimine lesæ maiestatis, & proditionis. Clerici secundũ aliquos torqueri non debent, communis tamen opinio est quòd etiã pręsbiter possit torqueri, si sit suspectus & ex causa. Quidam dicunt clericum non posse torqueri nisi sit infamis, communiter tenetur quòd tortura non debet esse itã seueta in clericis, sicut in laycis. Vnde clericus non debet supponi aculeis, sed uirgis, si sint constituti in militia, uel dignitate non debent torqueri ut dicant ueritatem in facto proprio in ciuilibus. In criminalibus torqueri possunt, si aliter ueritas haberi non possit, & indicia præcesserunt in facto alterius, si testis est persona uilis torquetur & in ciuili & in criminali, si ueritas aliter haberi non potest. Si non est uilis persona, & testis non uacillat non debet torqueri, alias secus. Fallit in minore 14. annis quia non debent torqueri, licet ueritas ab eo ferulla, uel corigia haberi non possit; senex ætatis decrepitæ non debet torqueri, neo mulier prægnans. si uero sunt statu liberi idem dicẽdum quod in liberis. Seruus contra extraneum torqueri potest, contra dominum super causa communi sibi & domino potest torqueri in facto extraneo. Et regulariter seruus non debet torqueri contra dominum præsentem, nec præteritum. fallit in quibusdam criminibus, ut in crimine lesæ maiestatis, & adulterii. Ab. de reg. iur. c. Cum in contemplatione.

Tortura indicijs non præcedentibus nõ est inferenda. Ab. ubi supra. In principio causę alia præsumptione non habita non potest iudex torquere accusatorem, nec accusatum, nec testem.

Tortura dicitur quæstio, & dicitur quęstio quia ueritatis est indagatio per torturam. Et dicitur a quærendo, quia eo quòd iudex per torturam inquirit ueritatem, & tandem quasi torquens mentem. Ab. ubi supra.

Tortura non debet dari nisi quando aliter ueritas haberi non potest, quia causa ueritatis inuestigandæ infertur, & in subsidium secundo requiritur quòd præcedant indicia, uel præsumptiones, uel semiplenæ probationes. Quæ indicia sufficiant non potest dari certa regula, ideo relinquitur arbitrio iudicis. Vnus tamen testis sufficit nisi in contrarium alia ratio suadeat. Appellari potest a tortura, & non petenti dari dilationem ad indicia purganda, est concedenda.

Tortura debet esse moderata, ideo attendenda sunt indicia, & qualitas personæ, & ita debet torqueri, ut incolumis seruetur innocentia a supplicio, ut

ut si deliquit possit pati supplicium debitum, & si est innocens non patia tur defectũ corporis. Itẽ pro qua causa potest quis torqueri tã alias in ciui li quam in criminali Ab. ubi supra. Infamis fide dignus non subiicitur torturę propter solam infamiam, sed debet se purgare cum iuramento, & cum compurgatoribus, secus si criminosus, seruus aut libertus sit. Ab. de purga. cano. c. Nobilis. Semel habita reiterari possunt pro eodem facto, quando oriuntur indicia noua, puta reperitur ille in mendacio, uel alia indicia aliunde superuenerunt. Si nulla indicia superuenerunt, de nouo non debet repeti. Ab. de regulis iu. c. Cum in contemplatione.

Torneamentum non debet fieri, & uulnerato in eo conceditur pœnitentia, si moritur, negatur sepultura, si accessit animo pugnandi, secus si ex alia causa, puta ut exigeret debitum. Ab. de homic. cap. Fœlicis. pœnitentiæ nomine conceditur etiam uiaticum. Glo. ubi supra. Sepultura negatur iis qui ueniunt causa ludendi, non autem si causa uidendi, cum ista sit pœna debet restringi in propriis terminis Ab. ubi supra. c. Audientiam.

Transactio dicitur decisio causæ: æquiparatur enim rei iudicatæ, Vnde exceptio transactionis est exceptio litis finitæ. unde potest opponi post, uel ante litis contesta. licet sit peremptoria. Abb. de transactio. cap. Sicut.

Transactio dicitur salubris, & sicut cõmendatur a iure transactio, sic iurisconsultus seu prætor cõmendat eum, qui execratur lites, Hinc est, quòd si post transactionem appareant instrumenta, per quæ appareat transigentẽ fuisse deceptum, non per hoc instauratur lis, licet grauis sit deceptio: quia magnum commodum consequitur qui a lite recedit. Abb. ubi supra.

Transactio in spiritualibus interuenire non potest, ut detur spirituale pro temporali, sed amicabilis compositio sic. Et hæc differentia est inter compositionem & amicabilem transactionem, quia transactio est pactio non gratuita, qua aliquid datur uel retinetur, ut a lite recedatur, Compositio uero est gratuita pactio, unde nulla simonia hoc casu committitur; sed in primo cõmittitur: ut si recipiẽs temporale resignat ius spirituale. Dic tamen secundum Inn. quòd in spiritualibus non ex toto reprobatur transactio; sed tunc cum datur temporale pro spirituali; secus si datur aliquid spirituale pro spirituali. Nam tunc cessat simonia. Sicut enim spiritualia possunt adinuicem commutari ita in eis transigi potest. Quid autem si litigatur super beneficio, nunquid possit transigi? Concludo post innocen. quòd aut petitur beneficium ratione tituli, & non potest interuenire transactio, ut detur aliquid tẽporale processu a lite: nisi superior ex officio suo hoc ordinet, dum tamen is qui renunciat nullum ius habeat in beneficio, Debet enim beneficium remanere apud eum qui ius habet, aut petitur beneficium iure proprietatis, & tunc potest interuenire transactio: quia non potest dici quęstio super re spirituali. Pone exemplum, Cum monasterium dicit ecclesiam ad se pertinere, ut possit conuertere fructus in usus proprios. Glo. & Ab. de transact. c. Statuimus.

Transactio fieri non potest per prælatum seu rectorem ecclesiæ sine consensu capituli sui, & auctoritate superioris. si per transactionẽ alienatur res im mobilis ecclesiæ uel mobilis præciosa, quæ alias sine solennitate debita alienari non poterant. Nam sicut directe non potest fieri talis alienatio sine debita solennitate: ita nec ind recte transigendo. Vnde siue prælatus petat possessionem ab al o detentam, siue ab eo petatur, nunquam poterit

fieri

fieri transactio, per quam possessio remaneat penes alium sine solennitate. Quemadmodum minor non potest directe rem alienare sine decreto, ita nec transigendo; quia non debet concedi una uia, quod alia prohibetur. Sed si per transactioné res religiosa remanet penes ecclesiam, aliquo dato uel facto per prælatũ; tũc poterit ipse prælatus transigere sine alterius licentia & consensu; quia reddit conditionem ecclesię meliorem, & in hoc non erit differentia inter præsidem seu administratorem ciuitatis, seu inter tutorem, & curatorem, & prælatum. Ab. de transactio. c. Contingit.

Transactio facta de rebus ecclesiæ per prælatum sine superioris consensu non obligat successorem. Et tene menti ꝙ super iuribus ecclesiæ immobilibus & spiritualibus põt rector trãsigere, & cõponere in præiudiciũ sui ipsius. Ita ꝙ cõpositio ualebit toto tẽpore quo ecclesiã possidebit. Et põt cõtrahere super rebus ecclesiæ sine superioris auctoritate, ut cõtractus duret toto tẽpore quo ipse est futurus rector. Itẽ nota ꝙ sine auctoritate superioris non põt rector ecclesię trãsigere quo ad inferẽdũ perpetuũ præiudiciũ ecclesię, & nõ põt trãsigere si per trãsactioné res immobilis ecclesiæ remaneat penes aliũ: sed ualebit trãsactio in uita sua dũtaxat. Et quãtũcunq; rector ecclesiæ transigat nomine ecclesię, uel alium contractum faciat. si est talis contractus qui non potest perpetuo ualere sine auctoritate superioris, ille contractus censetur potius personalis quam realis. Vnde obligat personam contrahentis, & non ecclesiam. Ab. de transactio. c. Veniens.

Transactio super spirituali, uel connexo, interueniẽte aliquo tẽporali, nulla est. Ab. de trãsacti. c. Præterea. el primo. Trãsactio interuenire nõ põt super subiectione spirituali, interueniente aliquo temporali, secus si daretur uel teneretur aliud spirituale. Sed quæro, nunquid super subiectione tẽporali possit trãsigi, puta est cõtẽtio, utrũ quis sit seruus an liber? Cõclude post Hosti. quod aut est dubiũ de subiectione, seu seruitute, & potest trãsigi; aut est certũ, & nõ ualet transactio. Nam inter seruum & dominũ non cadit obligatio. & sic nõ potuit dominus seruo obligari ꝑ trãsactioné. Idẽ dicendũ, in transactione quę fieret inter monachũ & Abbaté. Nõ enim ualet talis trãsactio, quia Abbas nõ põt obligari monacho. Quod si Abbas promisit monacho promoto ad prioratum, se non reuocaturum eum in uita, non obstante illa promissione, potest illum reuocare. Abb. ubi suprà. c. Præterea. el secundo.

Transactione tolluntur omnia iura cõpetentia trãsigentibus, siue sint instrumẽta, siue testes, siue præscriptio, uel quicquid aliud de iure communi uel speciali cõpetẽs. Quod intellige altera parte nolẽte trãsactioné implere, alias põt trãsigẽs uti iure suo. Et in trãsactione defectum cõmissum Papa supplere potest, siue sit defectus iuris, siue facti. An autem alius citra Papam possit supplere defectum commissum in contractibus, uel in iudiciis: dic quod non, etiam si sit legatus de latere. Sis cautus, ut si uis liberari generaliter facias transactionem multum generalem, & non parcas in uerbis, ut puta dicitur quod partes uenerunt ad transactionem: compositionem, & conuentionem: & conuenerunt, & transegerũt super omnibus actionibus, & super omnibus rebus cognitis competentibus & incognitis tam in hac re, quam in qualibet alia. Abb. de transactio. c. Sicut.

Transactionis mediator, si beneficium quod per transactionem habetur, impetrat ut uacans: non ualet impetratio. In transactionis & compositionis instrumento aduocatus alterius partis potest esse testis: quia per transactionem finitur lis. Vnde instrumentum refertur ad tempus, quo iste non est

futurus aduocatus. Item non præstitit patrocinium super transactione, sed super causa principali. Et etiam tene menti quod mediator alicuius contractus potest describi ut testis in instrumento illius contractus. Et sic proxeneta potest esse testis in instrumento, licet non possit testificari uoce uiua: quia in instrumento describitur de consensu utriusque partis, qua ratione potest esse testis etiam uoce uiua. Abb. de transactio. c. Ex litteris.

Transigere non est licitum super ecclesiastico beneficio, qualecunq; sit illud, etiam si sit capella. Transactionem illicitam non ualidat iuramentum. Nam iuramentum non debet esse iniquitatis uinculum. Transactio super ecclesiastico beneficio non est pure simoniaca, sed speciem simoniæ continet. Et potest esse ratio, quia is qui dat aliquid temporale ut in beneficio quiete persistat potest habere ius in eo: & sic non consequitur per transactionem aliquid spirituale, sed potius redimit uexationē suam. Quod licet. Sed quia posset esse contrarium, ideo iura prohibent transactionem in beneficio, & uidetur inesse quædam species simoniæ. Et non solum a malo, sed ab omni specie mali abstinendum est. Nota duo, primo quod propter speciem simoniæ non debet quis deponi. secundo quod propter transactionem factam in beneficio ecclesiastico, non meretur clericus deponi: sed transactio debet irrita iudicari. Quod notabis. licet Glo. hic aliter sentiat: sed primum æquius, uerius, & communius. Abb. de transactio. c. Constitutus.

Transigi non potest super ecclesiastico beneficio; sed amicabiliter componi, sic. Super re sacra, & religiosa non potest fieri transactio: quia res sacra, dato aliquo, uel retento, aut promisso, ut possideatur, speciem continet simoniæ. Si uero gratis & amicabiliter fiat compositio inter litigantes, non obuiat sacris canonibus. Transactio super re spirituali, uel beneficio non est omnino sic simoniaca, sed uidetur habere speciem simoniæ. Nota differentiam inter transactionem, & compositionem. Nam transactio fit cum receditur a lite aliquo dato, seu retento, uel promisso. Compositio fit gratis & amicabiliter: ut cum prætendens non habere ius, uult a lite gratis recedere. Posset tamen dici, quod compositio possit fieri etiam aliquo dato, seu retento, & talis compositio non debet interuenire in beneficio litigioso: sed debet esse amicabilis, & gratuita. Et in compositione fienda gratis super beneficio, non requiritur auctoritas superioris: nisi alter per compositionem dimittat beneficium ab eo possessum; nam non possessor quoquo modo beneficium dimittere potest sine auctoritate superioris. Item iudex ex officio suo pro bono pacis potest componere, ut habens ius in beneficio det aliquid non habenti iuxta formam. C. Nisi. De præben. Abb. de transactio. c. Super eo.

Transigi nō pōt super matrimonio. Et iudex potest & debet se interponere ꝓ transactione inter partes fienda, præterquam in casibus in quibus iura hoc non admittunt. In casibus non recipientibus dispensationem non debet iudex laborare ad concordiam, quia frustra laboraret, & iudex non potest cōpellere partes ad concordiam, sed laborandum inquantum potest. Quod in matrimonio non admittitur compositio, debet intelligi, quando per cōpositionem aliquid fieret contra uinculum matrimoniale: secus si pro matrimonio fieret compositio, ut quia partes contendunt super contractu matrimonii. Nā tunc iudex pōt eas inducere ad contrahēdū de nouo, si nullū est impedimentū. Et idem in similibus quæstionibus, quę dependent a facultate partium. Glo. & Abb. de transactio. c. Ex parte.

Vt ui-

VT uisum tibi fuerit, per hoc non datur libera potestas, sed denotat arbitrium boni uiri. Abb. de pœni. & remissio. cap. Significauit.

Vix dicitur fieri quod licite potest fieri, sed cum difficultate. Abb. de cogna. spiritua. c. Contracto.

Volo, non significat arbitrium boni uiri, sed liberam uoluntatem, sed non denotat tantam libertatem ut aliquid fiat contra ius commune. Hæc nota pro arbitris & arbitratoribus, quibus conceditur facere quodcunque uoluerint. Ab de uerbo. significa. c. Abbate.

Volumus imponit ius nouum, uel quandam gratiam, quandoque tamen exponitur. Volumus. i. uelle debemus. Abb. Qui filij sunt legiti, c. Gaudeamus. Inducit nouam dispositionem, nec est uerbum principaliter declaratiuum Abb. de appella. c. Ex ratione.

Vestibulum est ædificium contiguum templo, in quo uestiebantur ingredientes templum, & egredientes. Ab. de deci. c. Decima.

Vestes sacrę usu cōsumptæ debēt cōburi, & cineres poni ubi non sit transitus, nec debent cōuerti admundanū usum ēt clericorum. Ab. de custodi. eucharest. c. Reliquię. Vestes in quibus scismatici & degradati celebrauerunt non sunt propter hoc iterum benedicendæ. De sacramen. non iteran. c. A nobis.

Veritas nō est omittēda propter scandalū. De regul. iur. c. Qui scādalizauerit.

Vicarius proprie est perpetuus. Vnde appellatione uicarii non uenit temporalis uicarius. Qui perpetuus est potest esse in iudicio ratione suæ uicariæ pro spectantibus ad illam, non autem pro aliis pertinentibus ad ecclesiam, nisi habeat mandatum. Temporalis uicarius neutro modo potest esse in iudicio, nisi habeat mandatum. Abb. de fideiussor. c. Perpetuis. Vicarius temporalis dicitur qui potest per alterius beneplacitum absolui, opposito modo dicitur perpetuus. Ab. de rescrip. c. Postulasti.

Vicarius ecclesiæ usurpans sibi ipsius ecclesiæ personatum contra iuramentum præstitum ad officii sui executionem admitti non debet. De excessi. præla. c. Illud. Ista pœna habet locum in hoc episcopatu & in aliis, licet Glo. aliter sentiat. Ab. ubi supra.

Vicarius episcopi non potest esse laycus, potest tamen esse religiosus de consensu sui Abbatis. De elec. & elec. pot. c. Cum causa. Vicarius primus non censetur reuocatus per creationem secundi, licet hoc teneat. Io. Calderi. In de officio uicarii. Ab. de off. & pot. iud. delega. c. Volentes. Vicarii episcopi in eadē parte diocœsis nōn habent procedere separatim. & si proferunt contrarias sententias, neutra ualet, sed recurrendū est ad episcopum, nisi episcopus eis dederit potestatem in solidum. Ab. de sen. & re iudica. c. Duobus.

Vicarius uoluntarius mortuo, uel suspenso prælato principali non potest ministrare. Si sit necessarius, & perpetuus, potest. Ab. de præben. c. Extirpandæ. §. Qui uero, in additionibus. Vide. Prior claustralis.

Vicarius eiusdē loci, qui dicitur a uico est qui eleuando altā uocē pōt audiri. Vbi agitur de uicinitate locorū dicitur uicinus qui nō multū distat. Qui uicinus præsumitur scire, uel ignorare aliquid. Ab. de pręsump. c. Quosdam.

Vicarius an possit renunciare usui participationis communis, ut euitet onus refectionis. Abb. de eccle. ædifica. c. Quicunque.

Victus condemnatur uictori petenti in expensis etiam in causis pecuniariis, nisi sententia pro absente proferatur. De pœn. cap. Calumniam. Sine calumniosæ litigauerit, quod cum in animo consistat non potest probari ex actis, sed ex circumstantiis, uel temere litigauerit, quia non habet iu-

 stam

ftam caufam, eo quod fuccumbit præfumitur calumnia uel temeritas in litigando. Si fententia fertur pro abfente non condemnatur uictus uictori in expenfis. Iuramentum calumniæ non excufat a condemnatione expenfarum. Si litigauit de confilio aduocati, & non detexit coram ueritatem, fibi imputatur. Si detexit quæ fciebat, fed ueritas ipfum latebat probabiliter, ut quia fucceffit in ius alterius, & non potuit inftrui melius, tunc parcendum eft illi. Si ueritatem detexit, & aduocatus dedit confilium litigandi ut lucraretur, tenetur aduocatus de fuo. Si habet confilium fine dolo, uel imperitia doctoris alterius, ut fi lex multiplex erat inintelligibilis & difficilis, fi habet confilium fecundum unam partem puto euadat condemnationem expenfarum, quia ceffat calumnia & temeritas, & iuris error excufat. Idem puto ubi habet confilium fecundum unam opinionem acutiffimi doctoris, fi fuccumbit propter communẽ opinionem in cõtrariũ, & tunc uitat condemnationem expenfarum. Ab. ubi fuprà. c. Calumnia.

Videtur uerbum eft fictum, non autem denotat præcifam ueritatem. Abb. de tranfac. c. Præterea. el primo.

Vigilia. S. Matthiæ eft fub præcepto, & dies nulla eft interponenda inter uigiliam, & feftum. Ab. de uerbo. fignifi. c. Quæfiuit.

Villa improprie dicitur ciuitas, ficut apud gallos, proprie dicitur uicinitas domorum fine meniis uallis uallata. Abb. de cenf. c. Venerabili.

Violentia eft cafus fortuitus. Abb. de fepultur. c. Sacris.

Violentia probatur per teftes, res amiffa iuramento, & fuper ualore amiffarum rerum iudicis taxatione præmiffa, & fecutio petentis iuramento fit condemnatio. De his quæ ui meue cau. fiũt. c. Super eo. Violẽtia, & delictũ funt ꝓbãda ꝑ teftes, quia non ftatur iuramẽto cõquerẽtis, põt ẽt probari ꝑ indicia. Itẽ per unũ teftẽ cũ iuramẽto partis. Vt ftetur iuramẽto duo cõcurrũt, uidelicet difficultas probationis, & odiũ uiolẽti. fi cõtra uillã in qua quis eft expoliatus ꝓcedatur, nõ ftabitur iuramento fpoliati. Ifta ꝓbatio ꝑ iuramẽtũ habet locũ in qualibet ui, fiue fit expulfiua, fiue ablatiua, fiue cõpulfiua. In turbatione inquietatiua, in furto, in depofito figillato ftabitur iuramento depofitantis, fi reddidit depofitum fine figillo. Si iudex condemnauit in minori quantitate quam fuit a parte iuratum, non ualet eius fententia. Ab. de his quæ ui me.ue cauf. fiunt. c. Super eo.

Virgilius allegatur. De uerbo. figni. c. Forus.

Virginitas quomodo probatur, uel improbatur. Ab. de proba. c. Propofuifti. Quæ funt eius priuilegia. Ab. ubi fuprà. c. Caufam.

Vidua dicitur mortuo uiro ex ufu nominis, & ui uocabuli omnis mulier non habens uirum dicitur uidua. In ftatutis intelligitur primo modo, quia ufus nominis emulandus eft. Abb. de elec. & elec. pot. c. Ne pro defectu.

Vifitatores dati ꝑ cõciliũ ꝓuinciale alias dicti teftes finodales debent habere expẽfas a clericis, quia tenẽtur ad hofpitalitatẽ, fi tñ negant nõ poffunt eos cogere. cũ nõ habeãt iurifdictionẽ, fed debent epifcopo referre, qui eos cogat. Tales debẽt effe ꝑfonæ honeftæ & debẽt iurare &c. In notoriis eis creditur ẽt uni, in aliis nõ nifi fint plures. Ifti põt uifitare ẽt uifitante archidiacono, q̃ uifitãs fine iurifdictione interrogãdo feculares & alias ꝑfonas. Vnde nõ impediunt uifitantem cum iurifdictione. Ab. de accufa. c. Sicut olim.

Vifitator generalis non põt deponere ꝑlatos, põt aũt fpecialiter datus, fed nec uifitator datus fimpliciter. fi uifitat ut iudex ad corrigẽdũ põt deponere. Ab. de fta. mona. c. In fingulis. Inquifitor generalis datus fuper aliqua ecclefia ut cor-

ut corrigat pōtest prælatū ammouere ab officio. Inquisitionis nomine cōmittitur correctio. Itē priuat beneficio, infamato prælato debet fieri inquisitio tam in capite, quàm in mēbris, quia suspitio oritur sinistra contra membra ex corruptione capitis. Ab. de sen. & re iudica. c. Cum I. & A.

Visitare debet episcopus semel in anno, ex causa potest bis uisitare. Ab. de censi. c. Venerabilis. Si episcopus uisitat non potest expensas exigere quas facit eundo & redeundo, nec uecturas æquorum, nec uestes nec similia. Conceditur sibi procuratio tantum in signum subiectionis, & ut inducatur ad uisitandum. Si recipit munera non potest absolui a peccato, nisi restituat duplum: si ecclesia est impotens episcopus uisitat suis expensis, in dubio statur iuramento, uel facit excommunicationem, si potest. Abb. de censi. cap. Procurationes. Episcopo' uisitanti ciuitatis ecclesia procurare tenetur, licet nunquam procurauerit. Abb. ubi supra. c. Venerabili. Episcopus legatus potest bis in anno uisitare, semel proprio iure, & semel iure legationis, & habet bis procurationem. Ab. ubi supra. c. Cum nuper. Visitat episcopus loca publica & religiosa, loca pia potest uisitare, non autem oratoria priuata. Ab. de censi. c. Auctoritate.

Visitans archiepiscopus non excedit uectiones 40. uel 50. Episcopus 20. uel 30. Cardinalis 25. Archidiaconus 5. uel 7. Decanus duas. Omnes sine canibus & auibus uenatoriis in locis diuitibus. In aliis saluatur ut possunt. sic tamen quòd propter hoc non conceditur maior numerus, ubi minor est consuetus, nec debent quærere sumptuosas epulas. De censi. cap. Cum Apostolus. Puniendi sunt cum actualiter uisitant, ut quæ contra hanc constitutionem sunt exacta, restituant duplicata. De censib. c. Procurationes. Inferiores prælati habentes ecclesias subiectas possunt uisitare. Si ecclesia una sufficit ille procurabit, si illa non sufficit, plures coniungentur, nec potest superior moram trahere ultra unam diem in eadem ecclesia cessante causa. Si episcopus uisitat, non potest aliquid exigere ratione procurationis. Ab. ubi supra. c. Procurationis.

Visitator potest aliquem priuare beneficio suo, si crimina hoc exposcant, & qui committit uisitationem habet potestatem amouendi a beneficio. Abb. de rescrip. c. Dilectus filius.

Visitatori debetur procuratio quando actu uisitat. Ab. de censi. c. Cum nuper. Non autem debetur propter priuatum oratorium. Ab. ubi supra. c. Auctoritate. An uisitator possit cōponere super procuratione, opiniones. Ab. de pen. c. Constitutus. Excommunicatio lata contra subditum negantem procurationem exactam ultra numerum concilii Lateranensis non tenet. De excessi. præla. c. Cum ad quorundam. Licite uisitator in uisitatione excedit numerum concilii, dummodo pro illis personis procurationem non exposcat, quia capitulum. Cum Apostolus. De excess. præla. tantum taxat numerum, & hic dicitur etiam de numero personarum. Dubium est quot personæ debent esse peditum ultra æquitantes, & de hoc sunt opiniones. Æquum est pro duabus equitaturis non ducere ultra unum, nec pro tribus minus uno, iudex tamen arbitrabitur. Ista excommunicatio est ipsoiure nulla, etiam si error non sit expressus in sententia, quia notorie continet iniustitiam. Iura non dant robur notoriæ iniustitiæ. Ab. ubi supra. c. Cum ad quorundam.

Visitationis procuratio non præscribitur. De præscrip. c. Ex officii. Vide Præscribere in se.

Vulneratus multo tempore post puta post octo menses a tempore infricti uulnere nec præsumitur decessisse ex uulnere, quãdo percussus uisus est cõualuisse, secus si semper in deterius processit, & tandem defunctus est. Si infra paucos dies decessit, præsumitur ex uulnere decessisse. Glo. & Abb. de cleri. percusso. c. Præterea. Vide. Percussus.

Vnctio extrema non est sacramentum, ideo potest reiterari. Glo. de secundis nup. Vir autem. immo est sacramentum, sed reiteratur, quia non imprimit caracterem. Ab. ubi supra.

Vnctionem extremam solus sacerdos potest ministrare infirmo. De uerbo. significa. c. Quæsiuit. Vnus solus sacerdos sufficit indistincte. In dicto sancti Iacobi debet plurale resolui in singulare, uel dicitur quòd est consilium. Ab. ubi supra.

Vnctio datur episcopo sacerdoti & regi diuersimode, & horum assignatur ratio, cuilibet baptizando & confirmando, altari, calici & patennæ, & templo quo & ex quibus liquoribus. Abb. de sacra. unct. cap. Cum uenisset.

Vniuersitas scholarium si maior pars est ecclesiastica, dicitur ecclesiastica, & erit sub iudice ecclesiastico, si maior pars sit secularis, erit secularis, & sub iudice seculari. Ab. de loca. c. Ex rescripto.

Vniuersitatem faciunt scholares non autem discipuli aliarum artium, quia scholares habent conuenire pro pluribus expediendis, puta in modo uiuendi, in expensis, ideo possunt facere collegium. Vniuersitatem faciunt etiam exercentes aliquam artem, & possunt eligere rectorem qui habet iurisdictionem in singulos. In his tamen quæ concernunt exercitium illius artis. Ab. de procurato. c. Quia. Vtrum actus gestus ab uniuersitate ualeat quando in ea fuerunt aliqui inhabiles propter quod interfuerunt. Ab. ubi supra. c. Consuluisti. Quando fit instrumentum pro actu uniuersitatis nõ oportet nomina omnium exprimi, maxime ubi est maxima multitudo, nisi forte singulariter se obligent. Ab. de sindi. c. Sicut. Pro duobus primis. Vide. Statutum potest facere populus. Vnus solus de uniuersitate potest se opponere, ut qui non est de uniuersitate se non immisceat eorum tractatibus, & ut non habeatur tanquam unus de corpore. Ab. de concess. præben. c. Ex parte.

Vocabulum quandoque assumit sibi nomen a materia, quandoque a causa effectiua. Ab. de uerb. signi. c. Forus.

Voluntas coacta est uoluntas, sed non absoluta, ideo in actu in quo requiritur absoluta uoluntas & omnino libertas, uoluntas coacta non sufficit. Ab. de baptis. c. Minores. §. Item quæritur.

In uoluntate eadem præsumitur quis durare, ideo allegans uoluntatem mutatam habet illam probare. Ab. ubi supra.

Voluntas non reputatur pro facto in foro animæ, nec quo ad Deum ubi non est subsecutum delictum etiam propter impotentiam. Ab. de homici. c. Sicut dignum. Vide. Pœnitentia in casu dubio.

In uoto sunt tria necessaria. uidelicet deliberatio, propositum uoluntatis, & promissio. Idem est in iuramento, aliter credo quòd non obliget. Abb. de iure iuran. c. Sicut ex litteris. Votum, iuramentum, & promissio non obligant pro successoribus non promittentes. Si tamen capitulum scit hoc præstari per procuratorem obligatur. Ab. de restitu. spolia. c. Olim. Vouens simpliciter potest compelli ad executionem uoti, quia simplex uotum obligat.

obligat, etiam de iure ciuili. Si quis uouit intrare monasterium potest monasterium instare, ut compellat intrare. Ab. de fid. instrum. c. Quod super.

In uoto semper intelligitur conditio generalis, si commode fieri potest. Glo. de uo. & uoti.redempr. c. Non est. Inquantum dicit cōmode non placet, quia impedimentum difficultatis non aufert obligationem uoti sed reddit facilitatem dispensandi. Ab. ubi supra. Intelligitur conditio tradita, si potero, ideo non dicitur frangere uotum qui propter necessitatem illud deserit. Ab. de regul. iur.c. Qui scandalizauerit. Nec dicitur egrotus frangere ieiunium quadragesimæ, si carnes comedit, uel non ieiunat. Glo. ubi supra. c. Quod non est.

Votum castitatis si præcedat sponsalia, non ualent sponsalia, si econtra compelletur uouens solennizare uotum aut perficere sponsalia. Cum sit orta obligatio in sponso non uidetur quòd in ipsius præiudicium possit uouere castitatem. Votum castitatis post sponsalia obligat mulierem quo ad se, solutis sponsalibus per sequens matrimonium contractum per uirum reuiuiscit in suo robore. Ab. qui cleric. uel uouen. c. Veniens.

In uoto castitatis ecclesia quandoque dispensat, alii tamen dicunt quòd non dispensat, sed permittit contrahere. Ab. ubi supra. c. Veniens.

In uoto continentiæ, dispensat episcopus si sit uotum simplex, ut speculator & hosti. dicunt solus papa dispensat, sed Glo. in cap. primo dicit quòd nec papa dispensat, nec potest. Mihi uidetur quòd directe papa possit dispensare existente causa legitima. In terminis huius capituli potest episcopus dispensare, extra casum huius capituli uel consimilis terminos puto quòd non poterit, quia casus est arduus, qui debet reseruari papæ. Hoc uult ista littera non cauillando. Ab. qui cleri. uel uouen. cap. Veniens. Est hæc permissio contrahendi ne deterius contingat, uel habita hæc datur, quia ex quadam conturbatione uouit. Glo ubi supra. cap. Veniens.

Votū potest eleemosinis redimi, uel in aliud cōmutari auctoritate superioris existēte causa legitima. De uot. & uoti redemp. c. De peregrinationis. Quando causa sola est in uoluntate, puta quia est debilis, satis est commutatio fiat in similem causam, licet ille non sit Deo magis accepta. Impedimentum omne superueniens, quod a principio impedisset uotum, si oritur post uotum aufert obligationem uoti, licet hoc sit uerum, tamen tutius est ut mutetur in aliam causam. Commutari potest, ubi est necessitas, uel utilitas. In uotis inferior episcopo non dispensat. Ab. ubi supra. c. De peregrinationis.

Votum licet sit de iure diuino, tamen potest declarari, commutari, ac dispensari per prælatos, quia hoc fit ex tacita mente iuris diuini. Item papa, & episcopus tenent locū Dei cuius auctoritate dispensant non hominis. Ab. de uo. & uoti redemp. c. Non est. Quòd uota possint cōmutari non oportet ire per argumenta cū sit expressum. leui. ulti. & num. 30. capitulis. Ab. ubi supra. c. Magne. Vota emittuntur primo in seruitium & placitū Dei. Vnde si mutatur in melius non soluitur obligatio uoti, immo augetur, quia commutatur in id quod est Deo magis acceptum, & sic ex uoluntate Dei commutatur. Ex uoluntate creditoris potest unum pro alio solui. Ieiunia ecclesiæ non solum sunt ad macerandum carnem, sed etiam ad deuotionem certi temporis, ideo per solutionem alterius non satisfit causæ institutionis ieiuniorum, secundo non licet inferiori uouere contra constitu-

tionem superioris sine causa, ideo nec episcopo licet mutare ieiunia ecclesiæ sine causa. Ab. de uo. & uoti redemp. c. Magne. Potest uoti commutatio fieri sine necessitate, si tamen utilitas sit in commutatione, nec requiritur quòd causa commutationis sit in uouentem, sed satis est quòd commutatio sit in id quod est magis utile, & Deo magis acceptum. Fallit in uoto ꝙ est in subsidiũ terræ sanctæ. Ab. de uo. & uoti redẽp. c. Ex multa.

Votum omne est mutabile in uotum religionis. De uo. & uoti redemp. c. Scripturę. Nec requiritur auctoritas superioris, quia in primo ingressu religionis non solum opera sua, sed etiam se dedicat Deo. Vnde non est uerisimile quòd Deus uelit exigere obsequium temporale ab eo, qui seipsum reddidit in seruum. immo prima obligatio uidetur includi in posteriori. Abb. ubi supra.

Votum omne potest per episcopum dispensari, nisi sit in subsidium terræ sanctæ. In eo tamen potest dispensari si uouit uisitare sepulchrum causa deuotionis. Ab. & Glo. De uo. & uoti redemp. c. Ex multa.

Voti executio non est differenda nisi auctoritate superioris, alioquin si deficit est uoti transgressor. Ab de uo. & uot. redempt. c. Non est. Ad executionẽ uoti quis compelli ut cessante rationabili causa, nec sufficit præstare interesse, quia uotum obligat de iure diuino. Ab. ubi supra. c. Quod super. licet. Votum unius potest impleri per alium, & unus pro alio ieiunare. Glo. & Ab. ubi supra. c. Licet. Vouens ad unam mensuram soluere solitam soluet quod debetur ex uoto, ad illam solui debet in posterum, si ad diuersas, liberabitur soluens etiam ad minorem. De censi. c. Ex parte.

In iuris naturalis preiudicium uir nihil potest uouere uxore non consentiente. Ab. de conuersio. coniuga. c. Coniugatus.

Votum irritatur primo quando ponitur conditio generalis, uel specialis quæ deficit in uoto. Generalis ut si Deo placuerit, si potero, quæ etiam intelliguntur si non exprimantur. specialis ut si filius meus sanabitur, nec tamen in talibus cõmittitur simonia. secundo irritatur ex defectu potestatis. Seruus non potest se uoto obligere in preiudicium domini, in aliis obligatur. Religiosus non potest uouere abstinentiam, nec peregrinationem. Vbi alii non scandalizantur, nec datur modus uagandi, puta dicere orationes, potest se religiosus obligare. Quæ possunt uoueri in religione si illa uouent in seculo illa tenentur implere, alia tolluntur per ingressum religionis. Impubes obligatur si sit doli capax. Fallit in uoto religionis. Filiusfamilias obligatur ad uota quæ potest exequi sine præiudicio paternæ potestatis, & ex quo non retulit id ad habile tempus non tenetur ad uotũ, quando erit solutus a paterna potestate. Vir potest uouere abstinentiã nisi præiudicetur mulieri, sed nec uxor pôt uouere sine licentia uiri. Si uir consensit potest reuocare, & licet male faciat, uxor tamen non potest contradicere, si uterque, uel alter eorum uouit ante contractum matrimonium exequi non potest in præiudicium alterius, uxor potest uouere dare quædã sine consensu uiri. Clericus non potest uouere peregrinationem sine consensu episcopi, potest tamen uouere continentiam, & religionem. Episcopus nec peregrinationem, nec religionem potest uouere. Idem dic de Abbate sine licentia superioris. Ab. de uo. & uoti. redempt. c. Scripturæ.

Vouere potest quis non facere quod aliis est prohibitum. Ab. de obserua. ieiu. c. Explicare.

Iratus si uouit ingressum religionis, uel obligauit se ad eleemosinam uotum

tenet

tenet, quia ista non indigent deliberatione nisi saperent quandam mentis alienationem, puto tamen quod si irascatur tantum, quod sedato furore nō uenisset, eum non obligari coram Deo, sed quia difficile est hoc probare, expedit quod eleemosina teneat, & uotum obliget. Ab. de conuersio. coniugato. c. Dudum.

Votum non uitiatur etiam ex cessatione causæ secundariȩ, quæ tamen fuit impulsiua ad uotum. Causa principalis uouendi religionem est ut seruiat Deo, secundario potest esse &c. Abb. de conuersio. coniugato. c. Ex parte. Cessante causa impulsiua & non finali non cessat uotum. Finalis est ut placeat Deo. Impulsiua ut iret ad illam ciuitatem. Abb. ubi suprà. cap. Magnæ.

Votum ubi impeditur ex aliquo facto intrinseco non obligat ad implendum, etiam cessante impedimento, ideo qui in uita uxóre sua profitetur ea mortua non tenetur intrare religionem. Ab. de conuersio, coniuga. c. Quidam. & ubi suprà. c. Placet.

Votum obligat efficaciter uouentem, licet ab aliquo receptum non fuerit, quia Deus qui semper est præsens, & cui fit, intelligitur recipere. Ex simplici promissione facta ecclesiæ potest quis compelli ad uoti executionem. Vouens intrare religionem potest compelli per clericos illius ecclesiȩ. Abb. de censi. cap. Ex parte. Obligationem uoti tollit horror mortis naturalis, si tamen uouens deliberet potest se obligare. Ab. ubi suprà. c. Litterarum tuarum.

In uotis procedit regula iuris si non ualet quod ago, ualet quod ualere potest, ideo si maritus uouit religionem, tenetur ad castitatem. Ab. de conuersio. coniuga. c. Quidam. Si uouens non potest uotum complere per se, tenetur per alium complere. Abb. ubi suprà. c. Licet.

Votum in puerili ætate obligat, sed faciliter commutatur. Post doli capacitatem quis obligatur uoto. Ex hoc uotum ex facilitate emissum obligat, licet faciliter dispensetur. Abb. ubi suprà. c. Veniens. Emissum tempore inhabili non obligat pro tempore habili, quia paria sunt nullum, & minus efficax. Abb. de conuersio. coniugato. c. Placet. Si uotum artatur ad certam diem obligat ad duo, primo ut impleatur die præfixa, secundo ut impleatur, ideo post lapsum diei remanet obligatio. Ab. ubi supra c. Per tuas.

In uotis quandoque fit interpretatio ut minus obliget uouentem, secus in legatis ubi interpretatio non fit contra donatorem, sed contra hæredem. Interpretatio arbitrio boni uiri determinabitur. Abbas de censi. capit. Ex parte.

Ex uoto qui aliquid operatur plus meretur, quam qui sine uoto. Abb. ubi suprà. c. Magnȩ.

Propositum mutandi perpetuo uitam obligat ad peccatum mortale, & ex tali proposito dicitur Deo uouisse. Abb. de regular. c. Consulti.

Proponens religionem ingredi, si non ingrediatur non est reus uoti. Vbi suprà. cap. Litterarum uestrarum. Secundum canonistas propositum obligat ad uotum. secundum S. Tho. Tria sunt necessaria in uoto ut obliget, uidelicet deliberatio, propositum, & promissio saltem cordis. Hæc uia mihi magis placet. Dicta canonistarum glosanda sunt, quando ex proposito uentum est ad promissionem, & ad hoc bene facit iste textis. Ab. ubi suprà. c. Litterarum uestrarum.

Vouens

Vouens religionem potest compelli ad intrandum, si tamen contraxit matrimonium non potest post, quia uinculum maius superuenit. Abb. Qui cleri.uel uouen. c. Meminimus. Hoc uotum non obligat ante pubertatem. Abb. de regular. c. Ad nostram.

Qui uouit religionem si uoto non completo fiat episcopus, renunciare debet, & uotum implere. Vbi supra. cap. Per tuas. Per carnale matrimonium tollitur factum prius matrimonio non consonum, non autem per spirituale, cui non subiicitur uotum religionis. An per acceptationem episcopatus quis liberetur a uoto religionis simplici, opiniones, & concluditur quod sic si acceptauit propter Deum, non autem si ut praeesset, & tunc non tenetur resignare episcopatui, uel electioni. Ad istum textum dicitur quod papa aduertit ad conscientiam istius. Abb. ubi supra. c. Per litteras. Immo compelli potest ad religionem, etiam si sit factus episcopus, similiter ad exequenda alia uota compellitur. Ab. de regular. c. Porrectum.

Votum simplex dicitur quod non est solennitate uestitum, solennizatur per ordinis susceptionem, uel uestis professorum, uel exercendo quae soli professi exercere consueuerunt, uel per professionem. Abb. Qui cleri. uel uouen. cap. Rursus. Qui habet uotum simplex compelli potest ad executionem. Equaliter obligat apud Deum uotum simplex, & solenne in genere, in quantitate reatus differunt. In se eandem uim habent ad impediendum matrimonium futurum, sed ex constitutione ecclesiae uotum solenne fortius est, & si non esset constitutio ecclesię teneret matrimonium contractum a religioso. Et posset ecclesia statuere quod matrimonium contractum per religiosum teneret. Votum simplex praeualet sponsalibus, & contractibus iuratis. Abb. ubi supra. c. Rursus. Vide. Votum solenne. Impedimentum, simplex uotum, & solenne ęqualiter obligant. Glo. ubi supra. c. Meminimus.

Ad uotum solennizandum non sufficit opinio, & credulitas, sed oportet uere subsequatur ordo sacer, uel religionis ingressus. Quot modis solennizatur. Abb. de presbyter. non baptiza. c. Si quis.

Voti terrae sanctae executio potest differri auctoritate papae. Vbi supra. cap. Non est. Si fiat ob deuotionem & praeueniatur morte, uel impediatur omnino, non tenetur per alium implere, secus si uouit in subsidium terrae sanctę. Abb. ubi supra. c. Licet. Papa commutat hoc uotum in ieiuniis maxime cessante causa quae induxit uotum, ita tamen quod expensae eundo, morando & redeundo in aliquo temporali pio subsidio terrae sanctę mittantur Vbi supra. cap. Magna. Impedito ad tempus conceditur dilatio, impedito perpetuo redemptio in eo quod magis expedit terrę. Vbi supra. cap. Quod super est. In caeteris casibus redimi, & commutari potest, non tamen nisi per papam, uel eius speciale mandatum. Primo inhabilis ad pugnandum, si ualet consilio uel ducit secum bellatores non redimit uotum. secundo uxor potest non sequi uirum, si ipsa noluerit. Vir sine consensu uxoris potest hoc uotum emittere. Clerici inhabiles ad pugnandū redimunt hoc uotum, nisi in certis casibus. Vbi supra. c. Ex multa.

Vsucapio est respectu bonorum mobilium, & quo ad hoc sufficit triennium, & est acquisitio dominii per continuationem possessionis temporis legis diffiniti, Abb. in rubri. de praescrip.

Vsus-

Vsusfructuarius tenetur reficere domum. Glo. de eccle. ædifica. c. Quicunque. Cauet quod fruetur bonis immobilibus salua eorum substantia, & pecuniam & extimationem mobilium quæ consumuntur usu finito quod superest restituet. Cũ per ingressum religionis non extinguatur usufructus, de his quæ usu minuuntur damnum cedit proprietario, nisi fit ex culpa utentis. Si non cadit a principio bona fide faciet fructus suos, si in mala non facit, & tenetur ad restitutionem. Abb. de pigno. cap. Cum contra.

Vsusfructuarius sine consensu domini donans rem ipsam uxori post nuptias non transfert in eam plus iuris, quam ipse habeat. Idem dic de eo qui sub conditione adueniente habet rem in hæreditatem, uel feudum. De dona. inter uir, & uxor. cap. Nuper. Vsufructuarius potest alteri concedere usum in uita sua. Abb. ubi suprà.

Vsura est quicquid accedit sorti ex pacto, uel intentione præcedente. Vel usura est lucrum mutui ex pacto debitum, uel exactum. Abb. in rubri. c. De usur. Vsura est accipere aliquid ultra sortem. Fallit primo in feudo si pignoretur domino. Secundo ratione interesse, quando non soluit in termino. Tertio in uenditione cum pacto de retrouendendo. Quarto ubi pecunia datur ad pompam. Quinto ubi ponitur pœna, non tamen in fraudem usurarum. Sexto pro onere matrimonii. Glo. de usur. cap. Conquestus. Septimo fideiussor qui soluit usuras creditori. Octauo quando emitur annuus redditus. Nono ratione dubii. Decimo quando gratis aliquid datur cessante praua intentione. Vndecimo quando ratione mutui creditor subiit laborem in cuius recompensationem possunt fructus non computari in sortem. Duodecimo quando ratione administrationis quis tenebatur collocare pecuniam in emptione prædiorum ut tutor. Vnde pupilli possunt petere interesse, & hoc nota contra prælatos qui tenentur acquirere ecclesiis, & non acquirunt. Abb. de usur. cap. Conquestus. Tertiodecimo si mutuauit Hosti. Abb. ubi suprà. c. Post miserabilem. Vsura est si accipiatur aliquid ultra sortem, etiam si in se suscipiat periculum. De usur. cap. Nauiganti. Quicquid ultra sortem accipitur, si potest extimari pecunia nec potest sic aliquid accipere ex pacto, licet suscipiat in se periculum mutuatę pecuniæ, quia potest contingere quod iste non lucraretur. Abbas ubi suprà. cap. Nauiganti.

De usuris cum agitur potest iudex in qualibet parte litis ex officio suo probationibus deficientibus exigere iuramentum a partibus de ueritate dicenda. Quando usurarius negat, & fama, uel præsumptio facit semiplenam probationem, quomodo procedendum sit. Abb. de iureiuran. c. Ex litteris. In processu admittuntur testes, debitores, qui soluerunt usuras. Abb. ubi suprà. c. Ad nostram.

Vsurarii bona non sunt obligata restitutioni pro usuris, & qui habet illa titulo singulari non tenetur restituere illa, sed hæres tenetur ad restituendum. Abb. de usur. c. Tua nos.

Vsurarius si in cautione promittit restitutionem quantitatis fraudulenter extortæ, si non appareat creditores in tanta quantitate, quod plus est debet in pauperes distribui. Abb. de testam. c. Tua nobis.

Dans centum ut singulis annis recipiat quinque in perpetuum, uel ad uitam licite facit, si redditus annuus constituitur ex redditibus fundi, uel

domus,

domus, uel ex laboribus personæ liberæ uel serui, nec potest dici usura, quia mutuum non interuenit. Item licet emptori petere precium ad libitum, sicut licet emere totam possessionem, uel capere in emphiteotesim, uel emere annuum redditum iam constitutum, ita de nouo recipere, constituere, & emere. Emptor exponit se periculo, quia uenditor forte efficietur inops, secundo res & præcium sunt de præsenti, & nulla est fraus, tertio habens actionem contra aliquem pro centum potest uendere pro octoginta. Hic est uere uenditio, & emens exponit se periculo, cum dubius sit euentus litis, & debitor fugere possit, & pauper fieri. Venetiis & florentiæ, ubi ciues compelluntur tempore necessitatis subuenire communi, & commune statuit quinque pro centum non potest ciuis illud capitale repetere, sed tamen potest uendere alteri, nec est usura. Commune tamen potest exonerare constituendo mutuum. Ab. de usur. c. In ciuitate.

Vsura committitur in rebus in quibus consistit mutuum, quod in tribus generibus inuenitur, in numero ut pecunia, in pondere, & in mensura. In mutuo transfertur dominium, quia fit de meo tuum, nec tenetur recipiens restituere idem in substantia, sed sub certitudine ualoris, quæ certitudo in aliis rebus non consistentibus in numero, pondere, & mensura non potest de facili inueniri in rebus eiusdem substantię. In istis est usura quia transfertur dominium, & usus rei non est separatus a consumptione dominii rei. In his aliquid ultra accipitur ex usu rei inseparabili a dominio rei, secus in aliis, ideo dicitur usura quasi emptus usus; uel quia inducitur usus ubi non est. Ex re locata potest aliquid capi. Qui mutuat pecuniam ad pompam potest aliquid ultra accipere, quia usus separatus est a dominio. Cum dicitur usura est in numero, pondere & mensura intellige de procedentibus ex parte usurarii, quia ex parte capientis nihil refert quicquid detur ratione lucri. Abb. in rubr. de usur.

De usuris conuictus per famam, & alia argumenta potest manifestari usurarius, & tanquam manifestus usurarius compesci secundum dispositionem concilii Lateranensis. De usur. cap. Cum in diocœsi. Ordinarius contra usurarios debet officium suum exercere, etiam nullo accusante. Abb. ubi suprà.

Accipiens pro dote pignus non tenetur in sortem fructus computare. De usur. c. Salubriter. Cedunt fructus ad alimentandum uxorem, ideo alimentanda est secundum quantitatem dotis. In hoc casu fructus pignoris sortem non extenuat, sed cedunt creditori. Si a principio conueniunt ut soluatur dos certo tempore, usque ad terminum nihil potest habere. Si dedit pignus facit fructus suos. Potest etiam conuenire ut singulis annis tantum recipiat, donec &c. cum non recipit pro mutuo, nec pro dilatione, sed ut sustineat onera matrimonii, & sic capit ut interesse, nec obstant rationes Ioan. Andreæ in oppositum, quia etiam ex pignore habet quandoque aliquid certum. Hæres mariti defuncti non facit fructus suos, quia potest se liberare ab obligatione, & restitutione pignoris. Hæc uxor defuncto uiro cum non sustineat seruitia matrimonii matrimonio soluto, ideo sit cauta, & accipiat pignus in solutum, si statutum est quod soluto matrimonio si hęres mariti moram fecerit in soluenda dote tenentur dare certum quid uxori, dico quod hæres mariti tenetur alere relictam, donec persoluerit sibi dotem. Si uxor non habet alia bona etiam infra annum da-

tum

cum heredi a statuto ad restituendum. In tali casu statutum ualet alimentorum, secus ubi non debet ali ab hærede mariti. Partus tamen ancillæ dotalis non cedit marito, quia humana creatura non computatur in fructu, cum fructus omnes sint gratia hominis, arbores quæ nascuntur cedi possunt. Ab. ubi supra. c. Salubriter.

In usuris ecclesia habet iurisdictionem, quia usurarii committunt principaliter in Deum abutendo usu rei, ideo ad eius uicarium spectat punitio, secundo quia est peccatum ex utroque testamento & ex iure canonico, ideo puniendum per auctorem canonum. Ab. in rubri. de usur. Possunt repeti coram iudice seculari, & possunt cogi usurarii ad remissionem præmissorũ. Est ergo crimen mixti fori, ubi non dubitatur an contractus sit usurarius. Vbi dubitatur cognitio pertinet tantum ad iudicem ecclesiasticum. Ab. de usur. c. Post miserabilem.

Vsura inducitur si quis emit rem eo pacto quòd post tempus restituat uendito ri recipiendo aliquid ultra sortem computatis fructibus. De pignori. c. Illa. uos. Qui emit rem & immediate locat uendenti, quam tenet in possessione, ipse emptor præsumitur usurarius, quia contra usurarios facile præsumitur. Ab. ubi supra. c. Vide. si in uenditione pactum.

Vsura non est si quis emit minus iusto præcio quando uerisimiliter dubitatur an tempore solutionis plus uel minus sit res ualitura. De usur. c. Nauiganti. Qui emit rem de præsenti minus quàm ualeat, quia differtur traditio rei uenditæ, & soluit de præsenti censendus est usurarius, nisi dubium sit quòd plus, uel minus sit ualitura tempore traditionis, quia est ac si pecuniam mutuat uenditori, ut lucrum percipiat. In foro iudiciali excusatur ratione dubii. In foro pœnitentiæ, statut conscientiæ eius. In tali contractu duo esse debent, primo quòd tempore solutionis dubiũ sit an plus, uel minus sit ualitura, secundo quòd uendens non esset aliter uenditurus tempore contractus, si horum alterum cesset, est usura, quia fingitur emptorem soluisse, & uenditorem mutuasse prçcium usque ad tempus solutionis. Et licet ex forma contractus non possit dici usurarius, dicitur tamen propter fraudatam mentem. Certitudo quòd res plus ualeat tempore solutionis attenditur secundum cõmunem opinionem & cursum regionis. Communiter granum minus ualet tempore messis quàm in paschate. Et licet quandoque accidat contrarium non tamen propter hoc recedendum est a prædicta præsumptione, quia frequenter accidit. Ab. ubi supra. c. Nauiganti.

In emphiteotesi an sit usura. Vide supra. e. Dans centum.

Vsura non est, si aliquid ultra sortem recipitur ratione interesse, quia id nõ est lucrum accedens sorti Ab. de usur. plures. c. Quoniam. Conquestus. Vide. Interesse. Qui mutuauit potest petere interesse, si accipiens mutuũ non soluit in termino. Vnde potest a principio pactum facere. Vbi cum mutuat ut amico seruiat, minus damnum incurrat, & non ratione lucri excusari potest, licet alia uia sit tutior. Ab. ubi supra. c. Nauiganti.

Vsurarii excommunicantur. De ui. & honesta. cleri. Clerici. Layci excommunicandi sunt nisi restituant. clerici suspendendi ab officiis, & beneficiis, & repellendi a dignitate. Glo. ubi supra.

Vsuras non concedunt leges ciuiles. Glo. & Ab. de usur. c. Quia in omnibus. Secundum leges non possunt exigi usurę ad libitum, sed usque ad certum quid. Hodie prohibentur omnino. Ab. ubi supra. c. Quanto. Vsura

permissa

permissa secundum leges ciuiles in toto anno æquiparantur sorti, non tamen excedit. Ab. de excessi. prælat. c. Inter dilectos.

Loca Venetiis & Florentię. Vide supra. c. Dans centum.

Qui mutuauit mensuram grani prætii unius aurei, & nunc est prætii duorũ aureorum, si mutuauit frumentum potest eandem mensuram accipere, nisi factum sit in fraudem, puta quia antiquum minus ualebat. Ab. de usur. c. Nauiganti.

Vsura mentalis in foro animæ est restituenda. De usur. c. Consuluit. Omnis spes consequendi aliquid extraneũ principaliter est damnata, non secundario & quodcunque modicum detur inducitur usura. Vsurarius mentalis si uult animæ suæ consulere debet effectualiter & realiter restituere, & ad hoc tenetur, nec sufficit agere pœnitentiam, secus in simonia mentali. In foro iudiciali non condemnatur, quia non iudicatur de occultis, si tamen confitetur se habuisse intentionem corruptam & petitur, condemnabitur ut usurarius. Ab. ubi supra. c. Consuluit. In usura mentali restituendum est quicquid accipitur, non autem in simonia, & diuersitatis ratio a multis assignata hic ponitur. Male potest reddi ratio diuersitatis, nisi dicamus hoc inductum in odium usurarum, & si hoc esset permissum daretur sæpe materia fingendi, & sine pacto solueretur usura. Vel potest restringi hoc capitulum ad simoniã probitam ex statuto ecclesiæ, uel ut intelligatur in effectu, & spe secundaria, non in primaria. Hoc tutius est tenendum ut ubi fuit intentio principalis, immineat restitutio. Abb. de simo. c. Mandato.

Ex pecunia depositata apud mercatorem licite potest capi pars honesta lucri, & sic ex pecunia cum ministerio alterius potest prouenire lucrum honestum. Ex hoc solitus mercari potest agere contra debitorem morosum ut soluat ratione interesse id quod uerisimiliter fuisset lucratus ex pecunia tradita. An saluo capitali possit habere lucrum Io. And. & hosti. Tenent quòd sic, sed hæc est societas lupina. Ideo dico quòd oportet stet periculo capitalis, & mercator periculo amissionis operum, alias non licet. Non licet etiam a principio pacisci quòd habeat decẽ pro centenario, nec ista conceduntur pro muliere, ut quidam dicunt, cum nec pro redemptione captiuorum liceat. Abb. de donatio. inter uir. & uxo. c. Per uestras. & Ab. de usur. c. Nauiganti. Vide ibi opiniones. uia tutior est ut ponens pecuniam perdat de capitali, & negociator de opera. Ab. ubi supra. c. Nauiganti. In societate an possit deduci in pactum ut ponens pecuniam nullum damnum patiatur, sed capitale seruetur, opiniones. Via tutior est ut ponens pecuniam perdat de capitali, & alius opera, nec est equum ut negociator habeat damnum operum, & capitalis, & qui ponit pecuniam nihil patiatur, & sic esset contra naturam societatis. Abb. de usur. cap. Nauiganti.

Qui habet merces ubi parum ualent, & uult deferre ubi plus ualent, potest alteri petenti uendere quanti ualent in loco in quo uolebat deferre cessante fraude. Ab. de usur. c. Nauiganti.

Vsurarius monitus non desistens si est clericus ab officio & beneficio suspẽditur, si laycus, excommunicatur. De usur. c. Præterea. Clericus non est ipso facto priuatus, sed debet suspendi, & potest deponi. Æquum est quòd iudex incipiat a pœna mitiori, deinde ueniat ad istas, in eius tamen optione est inferre quam uult, & melius est hanc pœnam exercere in uita quàm

expectare

expectare mortem quia, & ipsi episcopi peccant expectantes mortem. Ab. ubi supra. c. Praeterea.

Qui usuras extorsit nomine alieno non tenetur ad restitutionem, nec potest excipi contra eum si principalis est soluendo, alias secus ex quo dedit causam delicto tenetur alio non uolente satisfacere. Abb. de usur. cap. Michael.

Qui se obligauit ad usuras soluendas nō cogitur restituere, nisi iurauerit quo casu cogitur, sed repetit. De iureiuran. c. Debitores. Qui repetere nō potest propter iuramentum ei per iudicis officium subuenitur. Qui iurauit usuras non repetere potest noua causa repetere non obstante iuramento. Si in testamento dicit, si probauerint usuras soluisse, restituantur, ex hoc non probatur quòd fuerit usurarius. An ex hoc relaxandum sit iuramentum & non repetendo usuras, & an sit legatum, opiniones. Ab. de iureiuran. cap. Ad nostram. secundum.

Usura est si obligatio naturalis deducatur in ciuilem puta mutuo tibi, ut tu alia uice tenearis mihi mutuare, quia ex obligatione ciuili possunt hęc compellere, non autem ex naturali. Ab. de usur. c. Consuluit.

Usuram committere etiam pro opere pio non licet, sed nec licet pro pio opere inducere aliquem ad non restituendum. De usur. c. Super eo.

Parabolam iuramenti non dans nisi inde aliquid recipiat in foro animae tenetur restituere. De usur. c. Consuluit. Dic per omnia sicut supra. In usura metali. Est autem parabola iuramenti quando debitor iurat restituere mutuum infra mensem, & adueniente termino non ualet commode soluere rogat creditorem ut differat terminum, & creditor non uult nisi prius aliquid recipiat, & sic aliquid accipit pro termino prolungato. Ab. de usur. c. Consuluit.

Usura semper est peccatum in mutuante. In recipiente pro opere illicito idem. Si pro opere pio aut indifferenti accipit a parato mutuare non peccat, si non erat paratus non potest eum inducere sine peccato. si non mutuando incurreret maius peccatum quàm usurae persuadere possum ut magis mutuat sub usuris, quàm maius peccatum incurrat in non mutuando, licet alii teneant contrarium. Ab. de usur. c. Super eo.

Poena apposita nisi quis soluat in termino non inducit pręsumptionem usurę, nisi apponens poenam sit solitus foenerari. Ab. de poen. sua. Quando poena praesumitur apposita in fraudem usurarum. Abb. de arbi. cap. Dilecti filii.

Usurarius est persona uilis & indigna ad obtinendum aliquam dignitatem. Sine alia sententia est infamis infamia ciuili ipso facto, & hoc si excedit numerum a iure ciuili permissum, de quo dicitur in Glo. quòd est quando in anno aequatur sorti. sed an sit infamis pro quacunque usura, licet sit de iure canonico, dubium est an sit infamis de iure ciuili. Ab. de excessi. praela. c. Inter dilectos.

Pignoris fructus lucrifacere de usura. Fallit ubi res pignorata erat sua, uel alias sibi debita. De usur. Plures. c. Quoniam. Non tamen tenetur computare fructus percipiendos, nisi fecisset in fraudem. Item si non locauit domum solitam locari, uel si non erat soli ta locari, recipiebat tamen conductum, sed noluit locare. In istis casibus tenetur ac si locasset. si contractus factus est quando debitores non tenentur creditori, nisi de dolo & lata culpa, si gratia utriusque tenetur etiam de leui, ideo debent computare fructus

fructus quos diligens paterfamilias percepisset. Fructus arborum, nemoris, & generaliter omnes fructus in sortem computari debent. Excusatur tamen a restitutione pignoris, si ex fructibus non est ei satisfactum, & aliter debitor non satisfaciat. Ab. de usur. c.Plures. c. Quoniam. Si possessio feudum etiam ecclesiæ non computaretur in sortem. si etiam esset alicuius ecclesiæ, & non possent aliter illam habere de licentia superioris, non computaretur in sortem. Glo. ubi supra. c. Plures. Pignoris fructus debent computari in sortem, nisi sint feudum ecclesiæ. De usur. c. Conquestus. Non solum ecclesia, sed etiam laycus non tenetur computare fructus in sortem ex quo res est sua, ideo ex proprietate, & pignore quasi consolidatur usufructus cum proprietate. Abb. ubi supra. c. Conquestus.

Vsura prohibetur quia alias relictis agricultura & mercimoniis omnes uacarent usuræ. Secundo quia uix euitaretur idolatria. Tertio quia est contra pietatem, & charitatem. Quarto quia usura est uitium quoddam contra naturam rerum quando pecunia germinat pecuniam, quæ tamen naturaliter non est apta germinare cum sit tantum mensura rerum Abb. in rubrica. c. De usuris. Exigere simul & recipere usuras prohibetur, secus si sponte aliquid offeratur, & ille alias mutuaturus erat. Ab. de usur. c. Præterea. Si usurario non parato restituere fiat remissio usurarum, an ualeat, opiniones. Abb. ubi supra. c. Cum tu. Prohibetur usura non solum singulari personæ sed etiam communitati. Ab. ubi supra. c.Conquestus, prohibetur, quia paruo tempore homines reducuntur ad paupertatem. Ab. de usur. c. Quanto.

Vsurarius publicus dicitur qui est notorius, uel qui est uere conuictus & cōdemnatus de usuris, uel notorius de facto, ut qui publice tenet altare paratum omnibus uolentibus accipere. ut docet experientia, tertio si potest conuinci per argumenta & adminicula, tunc debet ferri sententia contra eum, & dicitur manifestus, quarto quando coram sacerdote, & testibus confessus est se esse usurarium, & mandauit restitui usuras, & resignauit libros. Ex sola confessione extraiudiciali non est quis manifestus usurarius, nec si mandat in genere usuras restitui, uel etiam si quis probet ei usuras restitutas, propter hęc non est manifestus usurarius. Ab. de usur. c. Quia in omnibus. Fama sola non facit usurarium manifestum, sed ultra illam requiruntur alia argumenta quo ad pœnam concilii Lateranensis. Si potest conuinci, & condemnari ut dicatur manifestus, quia habet mensam paratam, & exhibet se paratum ad mutuādum omnibus, talis dicitur notorius. Qui ex fama & argumentis conuincitur post sententiam dicitur manifestus, si habet mensam paratam, est notorium facti permanentis interpollati, argumenta sunt ut si uendebat cariori prӕcio quando differebatur solutio, uel emebat minori prӕcio cum pacto de retrouendendo, uel reperiuntur instrumenta usuraria, uel libri in quibus sunt rationes usurariæ. Ab. de usur. c. Cum in diocesi.

Vsurarius publicus appellans ad subterfugiendū restitutionem non auditur. De usur. c. Quàm periculo.

Vsarius manifestus ad communionem altaris, ad sepulturam, ad oblationem admitti non potest. Clerici cōtrafacientes donec satisfecerint, sunt suspensi ab officiis ad arbitrium episcopi. De usur. c. Quia in omnibus. Per communionem altaris intelligitur quòd non admittuntur ad suscipiendum eucharestiam post quam non admittuntur in ecclesia, quādo celebrantur diuina.

ni. In ecclesiis assistentes dicuntur non admitti ad cōmunionem altaris. & hoc mihi placet, ut rubore confusi resipiscant. Hodie sepelientes manifestum usurarium sunt ipso facto excommunicati ut dicitur in. Cle. de sepul. eos. Vide Glosam. Qui dicantur sepelire clerici uel layci comitantes, uel foueam facientes, uel quia proprijs manibus sepeliunt, uel in foueam ponunt, licet hæredes, restituant, non tamen propter hoc sepelietur in cimiterio, quia decessit in mortali, sed requiritur quòd ipse restituat, uel cautionem faciat, clerici tenentur restituere quæ habent in oblationibus ab usurario manifesto. restitutio debet fieri per episcopum, nisi ipse usurarius cœperit restituere, quia tunc cessat suspitio. ipse per seipsum potest restituere. Istæ pœnæ an sint inflictæ ipso iure, opiniones. ego teneré quòd essent inflictæ, quia de usurariis dicit hic textus non admittatur, & de clericis appareant suspensi, unde non requiritur sententia hominis. Ab. de usur. c. Quia in omnibus.

Vsurarius publicus non potest testari ualide nisi facta prius cautione. si cautione facit testamentum & post retineat usuras, sed non manifeste, testamentum non ualet. Ex quo contempnit uidetur non destitisse, ut dicit Federicus, sed potest imitari quia hæc est pœna, debet restringi quo non annullatur testamentum nisi manifesti usurarii. Ab. de usur. c. Quia in omnibus. Qui condito testamento moritur non facta cautione, si fama & argumentis conuincitur post mortem, an ualeat testamentum, opiniones. Ab. ubi supra. c. Cum in dioecesi.

Vsurarius repetens usuras non auditur, nisi restituat per se, uel per aliū a quo cunque causam habet. De usur. c. Michael. De usur. c. Quia frustra. In aliis actionibus audiri debet, item auditur conuictus ab alio usurario, si allegat illum, tertio usuras accepisse, & tenet exceptio. Conuictus tamen officio iudicis non restituet illud ei a quo alius accepit usuras, donec completa sit restitutio eius. Antequam audiatur restituet saltem pauperibus, si debitores non inueniuntur, si sunt absentes, pecunia debet deponi, & est speciale in odium usurarum, quia repetens usuras fundat se super peccato. Ab. ubi supra. c. Quia frustra.

Vsurarium ad restituendum usuras potest iudex ex officio compellere non obstante iuramento de non repetendis usuris per debitorem præstito. De usuris. c. Tuas. Iuramentum illud non inducit liberam remissionem usurarum, immo uidentur magis extortæ. Contra iuramentum non præsumitur uenire ex libero consensu iurantis. Si iudex procedit ex officio non implorato, non oportet istum a iuramento absolui, quia non iurauit non recipere pecunias si restituentur. Si qui iurauit intendit repetere debet prius absolui a iuramento, & absolutionem petere potest, licet ordinetur ad repetitionem, & hoc quia primum factum etiā damnatum debet restringi ad suos terminos tantum, si iurauit non denunciare non ualet iuramentum, quia non potest se obligare contra bonum caritatis, & dispositionem euangelicam fundat se denuncians super peccato, & salute creditoris, & non super commodo proprio. Ab. ubi suprà. c. Tuas.

Vsurarius qui est soluendo cogitur restituere per pœnas concilii Lateranensis etiam quas recepit ante concilium, ex facultatibus non existentibus debent possessiones emptæ ex pecunia usuraria uendi, & debentibus recipere debet satisfieri. De usur. c. Cum tu.

Qui lucratur ex usuris rem germinantem puta uineam, tenetur uineam, &

Iii fructus

fructus restituere, quia hæc procedunt immedia[illegible] prauitate usuraria. Si recepit pecuniam non tenetur restituere nisi p[illegible]iam; quia ex operibus suis & industria processit, ideo lucrum tribuitur personæ, non pecuniæ. Ab. de usur. c. Nauiganti.

Qui mutuauit scholari ut intret scholas suas, uel alteri ut uadat ad molendinum suum, si recipit aliquod cōmodum, quod pecunia extimari possit, est usura, & restituet pauperibus, quia ab eis quibus mutuauit non extorsit pecuniam. Ab. de usur. c. Nauiganti. Si augetur salarius, & concursus est maior, est usura. Ab. de deposi. c. Grauis.

Vsufructuarius si perdit possessionem suam naturalem quia ab ea dicitur, non per hoc proprietarius perdit suam ciuilem Ab. de test. spol. cap. Olim.

Vsus fructuarius potest uendere commoditatem usufructus remanente iure penes se Abb. de iure. patro. c. Præterea.

Vsus fructuarius tenetur de immobilibus cauere quòd mutetur salua rerum substantia, de mobilibus reddere æstimationem. Ab. de pigno. cap. Cum constet.

Vsusfructus non extinguitur, si usufructuarius ingrediatur religionem. Intellige de religione in qua potest habere proprium. Ab ubi supra.

Vsusfructuarius si non potest cauere quomodo subuenietur hæredi. Abb. ubi supra.

Vsusfructuarius qui non cauit à principio, an fructus illo tempore perceptos faciat suos. Ab. ubi supra.

Vsusfructuarius donans rem ipsam uxori propter nuptias sine consensu Domini non transfert in eam plus iuris, quàm ipse habebat. Idem de eo qui sub conditione adueniente habet rem in hæreditatem, uel in feudum Ab. de donat. inter ui. & uxo. c. Super a nobis.

Vsusfructuarius potest ius suum alteri concedere in uita sua. Ab. ubi supra.

Vsusfructus transit in monasterium per ingressum. Ab. de probat. c. In præsentia.

Vsusfructus bonorum undecunque per filios clericos aquisitorum aquiritur parti Ab. de in integ. restit. c. Constitutus.

Vtile per inutile non uitiatur Ab. de arbit. c. Cum tempora.

Vtile uitiatur per inutile in indiuiduis. Abb. de off. & potest iudi. deleg. c. Cum super.

Vtile per inutile an & quando uitietur. Ab. de elect. & elect. potest. c. Illa quotidiana.

Vtile per inutile uiatiatur Ab. de arbit. c. Per tuas.

Vtilitas priuata non præfertur communi potest tamen communis differri propter priuatam Gilo de uot. & uot. redempt. c. Non est.

Vbi priuata confunditur ex toto, & publica parum iuuatur, publica non præfertur priuatę, sed publica est præferenda quando in ea includitur priuata, alias secus. Quando priuata persona habet electionem, superior debet præferre publicam, licet priuata non includatur sub publica. Abb. ubi supra c. Postulastis.

Vtilitas & necessitas aliquando æquiparantur. Abb. de eccles. ædifican. c. Tua nos.

Vtilitas magna æquiparatur necessitati. Abbas de electi. & electi. potesta. cap. Vxorem.

Vxorem secundam admittere non debet nisi certioratus de morte primę, & certio-

Vxor repeti poteſt coram eccleſiaſtico iudice etiam [illegible] agatur de ualiditate matrimonii. Abb. de ſponſ. & matri. c. Non eſt [illegible]

Vxor an ſit idonea teſtis pro marito, uel econtra & an compellatur teſtificari contra maritum: Abb. de teſt. c. In litteris.

Vxor ſi timet ſeuitiam mariti etiam cauſatam ex cauſa uxoris poteſt petere cautionem de non offendendo. Abb. ut lit. non conteſt. cap. Ad hoc Deus.

Vxor quæ uouit caſtitatem non poteſt contrahere matrimonium poſt mortem mariti ſui. Ab. de conuerſ. coniug. c. Conſtitutus.

Vxore prima uiuente etiam ab eo ſeparata quo ad thorum cum alia ſiquis contrahit etiam prima mortua ſeparabitur a ſecunda, ſed cum alia contrahere poteſt. Ab. de eo qui duxit in matrim. c. Litterarum.

Vxor non repetit maritum qui eius licentia ingreſſus eſt religionem, etiam quod dolo ſit inducta ad conſentiendum. Abb. de conuerſ. coniug. c. Veniens.

Vxor conſentiendo quod maritus ingrediatur religionem ſibi præiudicet. Vbi ſupra.

Vxor ſi uouit continentiam tenetur reddere debitum, licet maritus conſenſerit ad tempus. Abb. de conuerſ. coniug. c. Cariſſimus.

Vxor non poteſt emittere uotum ieiunandi, nec aliud uotum continentiæ ſine conſenſu mariti, immo ſi maritus conſenſit, poteſt reuocare, licet peccet, non autem econtra. Abb. ubi ſupra.

Vxor illius qui ingreſſus eſt monaſterium ea conſolante tenetur & ipſa intrare monaſterium, & ibi profiteri quando eſt ſuſpecta de incontinentia. Abb. de conuerſ. coniug. c. Vxoratus.

Vxoris conſanguineam cognoſcens grauius peccat quam cognoſcens conſanguineam ſponſæ. Abb. de eo qui cogno. conſan. c. Veniens.

Xp̃s Deus & homo fuit uerus, & ueritas. Ideo interrogatus a pilato quid eſt ueritas non reſpondit, ne uideretur ſe iactare. Abb. de iureiuran. c. Et ſi Christus.

FINIS.

Series chartarum.

A B C D E F G H I K L M N O & I i i duerniones, P Q R S T V X Y Z. Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Sſ Tt Vu Xx Yy Zz. Aaa Bbb Ccc Ddd Eee Fff Ggg Hhh & * quaterniones.

Venetiis apud Michaelem Tramezinum.
M D L X I I I I.

1973